

تسهيل البيان في تفسير القرآن

زنده ياكما بيستهده خادم العلم
محمدصادق بن شاه احمد الايمانقولى القزاقى نك
آثار عاجزانه لرنندن در. مرك

الجزء الأول

الدوحة في ١٩٩٦م

قرآن مسلمانلری تلنده.

تسهیل البیان

فی تفسیر القرآن

زانده یاگا بیستنده خادم العلم محمدصادق بن شاه احمد الایمانقولی القزافی ننگ
(۱) آثار عاجزانه لرندن در. (۲)

ناشری: کتابچی حسینف ورثه لری قزنده.

قرانده، «اورنهك» مطبعه سی.

رَبِّ يَسَّرْ وَلَا تَعَسِّرْ

سَهِّلْ عَلَيْنَا وَتَمِّمْ بِالْخَيْرِ

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي نَزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْفَرَقَانَ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا وَفَضَّلَهُ عَلَى سَائِرِ الْكُتُبِ وَجَعَلَهُ نَاسِغًا لِجَمِيعِ الْأَدْيَانِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا وَأَعْجَزَ الْمُعَانِدِينَ عَنِ الْإِتْيَانِ بِمِثْلِ سُورَةٍ مِنْهُ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا وَبَيْنَ فِيهِ أَحْكَامُ الشَّرِيعَةِ الْغُرَاءِ تَفْصِيلًا وَتَسْهِيلًا وَتَيْسِيرًا وَشَرَفَ أَصْحَابَهُ بِشَفَاعَتِهِ يَوْمَ لَا يُجِدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا وَالصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي أَرْسَلَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ وَجَعَلَهُ نَذِيرًا وَبَشِيرًا حَضَرَتْ حَقَّ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى كُفْرُهُ وَثَنَائِي فِي حَدِّ وَبِي أَحْصَاءَ وَرَسُولِيْنَهُ هُمُ الْآلُ وَأَصْحَابِيْنَهُ دُرُودُ سَلَامٍ لَا يَبْعُدُ وَلَا يَعْصِي دُنْ صُكْرُهُ بُوَعْبُدُ حَقِيرٌ وَعَاجِزٌ بِرِ تَقْصِيرِ مُحَمَّدٍ صَادِقِ بْنِ شَاهِ أَحْمَدِ بْنِ أَبِي يَزِيدِ بْنِ رَحْمَةِ اللَّهِ بْنِ إِيْمَانَقَلِي الْقَزْوَانِيِّ نَسَادَانَقِي يُوَزْنِدُنِ إِيْتُورِكِيْمِ أُوْشُبُو قَزَانِ مَمْلَكْتِي نَكْ أَهْلِ إِسْلَامِي لِسَانِيْنَهُ أَنْوَاعِ عُلُومٍ وَأَنْعَاءِ فَنُونَدُنِ هَرِ تُوْرَلِي كِتَابِ مَفِيْدِهِ وَرِسَائِلِ نَافِعِهِ أَرْبَابِ فَضْلِ وَأَصْحَابِ كِمَالِ طَرْفَلِرِنْدُنِ تَرْجِمِهِ وَنَشْرِ إِيْدِلْكَانِ بُوْلَسَهْدَه لَكِنِ أَخْبَارِ دِيْنِيَهْ مَزْنَكْ مَجْمَعِي وَأَحْكَامِ شَرْعِيَهْ مَزْنَكْ مِنْبَعِي بُوْلَغَانِ كَلَامِ اللَّهِ الْقَدِيمِ نَكْ تَفَاسِيْرِ مَشْهُورَهْ وَمَقْبُوْلَسَنْدُنِ بُوَوْقْتَهْ قَدْرِ هِيْجِ بَرِي تَرْجِمِهِ إِيْدِلْمَاشِ بُوْلْدَفَنْدُنِ بُوَوْقِيْرِ بِي بَضَاعَتِ بُوْنَدُنِ مَقْدَمِ بَعْضِ أَخْوَانِ دِيْنِ نَكْ التَّمَاْسَلْرِي إِيْلَهْ لِيَاقْتِيْمِ بُوْلْمَاسَهْدَه أُوْشُبُو أَمْرٍ عَظِيْمٍ كِهْ جَسَارَهْ إِيْدُوْبِ مَوْلَانَا حَسْبِنِ الْوَاعِظِ الْكَاشْفِي حَضْرَتْلِرِيْنَكْ بَيْنِ الْعُلَمَاءِ مَشْهُورٍ وَمَقْبُوْلِ بُوْلَغَانِ فَارْسِي تِيْلِنْدَه كِي تَفْسِيْرْلِرِيْنِي طَاقْتِيْمِ مَقْدَارِي سَعِي وَأَهْتِمَامِ إِيْلَهْ قَزَانِ دِيَارِنَكْ مَسْتَعْمِلِ بُوْلَغَانِ تَرْكِي شِيُوَهْ سِيْنَهْ تَرْجِمِهِ إِيْدُوْبِ بِعَوْنِ اللَّهِ تَعَالَى إِيْتِمَامِي مِيْسَرِ بُوْلَغَانِ إِيْدِي لَكِنِ بَعْضِ مَوَازِنِ سَبِيْلِي مَذْكُوْرِ تَرْجِمِهِ مَزْنَكْ طَبْعِ وَنَشْرِ مُمْكِنِ بُوْلْمَايُوْبِ حَتَّى نَسْخَهْسِي هُمُ قُوْلِيْمَزْدَهْ قَالْمَادَفَنْدُنِ كُوْبِ تَأْسَفْلِرِنِي مُوجِبِ بُوْلَغَانِ إِيْدِي بُوْدَفَعَهْ يِنَهْ بَعْضِ أَحْبَابِ كِرَامِ نَكْ التَّمَاْسَلْرِي إِيْلَهْ تَكَرَّرِ أُوْشُبُو أَمْرٍ خَطِيْرِكِهْ مِيَادَرْتِ إِيْدُوْبِ مَتُوْكَلَا عَلِي اللَّهِ تَعَالَى تَفْسِيْرِ مَشَارَلِيْهْ هُمُ تَفْسِيْرِ زَبْدِالْآثَارِ لِرْدُنِ حَاصِلِنِي الْوَبِ مَطَالَعَهْسِي آسَانِ وَفَهْمِي يَنْكَلِ بُوْلُوْرْدَايِ رُوْشَكِ قَزَانِ مُسْلِمَانْلِرِي شِيُوَهْ سِيْنَهْ تَرْجِمِهِ إِيْلَامَكْ كِهْ شُرُوْعِ قِيْلْدَمِ وَهَمِ تَفْسِيْرِ قَاضِي وَكَشَافِي وَمِدَارِكِ هُمُ تَبْيَانِ كَبِي تَفْسِيْرْلِرِدُنِ أُوْشَانْدَانِ إِمَامِ سِيُوْطِي رَحْمَةِ اللَّهِ عَلَيْهِ نَكْ أَسْبَابِ النُّزُوْلِنْدُنِ نَقْلِي أَهْمِ وَالزَّمِ كُوْرْلِكَاَنْلِرِنِي تَرْكِي

لسانینه ترجمه ایله هامشده ثبت و تحریر ایلام جناب احد قدیم حضرتلری اوشبو امر عظیم الشاننڭ اتمامینه موفق و تسکیمی ایله مشرف ایتکای ایدی آمین.
 اتفاقاً اوشبو تسویدمگه نظر عالیلری وقوع ایتکان فضلاء عظامدن توفیم شولدرکیم بعض مواردده خلاف مشهور و غیر مسموع بولغان مطالعه و توجیه لرنی نابسه لر اول خصوصده بوکیمینه مؤاخذه و معاتبه فیلماغایلر زیرا که بوبنده فقط مفسرین کرام رحمة الله علیهم حضرتلری نڭ کلام نیکوانجاملرینی نافل و مترجمدر و ایکنچی امیدم شولدرکیم نقصان و خطاسینه کوزلری توشسه لطف بیوروب تصحیح و کرم یوزندن عفو ایلابه لر زیرا که آدمی عیب و خطادن خالی بولماس خصوصاً بزنگدیک قلیل المادهلرنڭ سوزی البته سهو و نقصان سز بولماس و اوشبو نتیجه سعی و اجتهادم بولغان ترجمه دن غرض و مقصودم خالصاً الله تعالی اخوان دینم بولغان هوام مسلمین لرگه کلام الله تفسیرینی بقدر طاقت آسان و یئکل ایلامک بولدقندن اسمینی تسهیل البیان فی تفسیر القرآن دیوب تعیین فیلم.

وما توفیقی الا بالله علیه توکلت والیه انیب والحمد لله علی کل حال

الهی ایله تفسیر منی مقبول خردمنده ان

خطاسین ستر ایله عیبم نی ایتسونلر ایدی کتمان

آلهی بو کتابیم نی مفید ایت فیضینی عام ایت

که آندین مستفید اولسون اوقوب اخلاصیل انسان

الهی لطفنڭ ایله سهو نقصانیم نی باغشلا

بنی آدم خطادین خالی بولماس یا کلشور هر آن

بو سعیم بیمشین ایله مقبول اهل تحصیل

اوقوب رغبتله بولسونلر منم چون داعی رحمان

آلهی اوشبو تحریرم نی توفیقمگه باعث قیل

میسر ایلا گل ایندگو عمل لر هم نوزک ایمان

بو تسهیل البیانم دین اوقوچیلر بولوب محظوظ

کلامنڭ حکمت و معناسی بولسون آنلره آسان

کمال فضلنڭ ایله سعیمی مشکور ایت یارب

ریا دین کینماسون بو محنتیم فاشنکه ای دیان

رضانکدر اصل مقصودم لقانکدر باری مطلوبم

بو ایکی مقصدمنی رحمتنکله ایلا گل احسان

آلهی بو اشیم ایندگو عملدین ایلا گل محسوب

گناهیم صانسز ایرور ایت بونی مستوجب غفران

ایرور من بندهء محجوب گناهیمدر منم بیک کوب

خدادین عفودر مطلوب اشیمدر بوخسه کوب ویران

آلهی بو اشیل ایلا گل مأجور صادق نی

آننک سندن امیدنی هر زمان غفران هم رضوان

(*پیغمبر علیه السلام زک هجرتندن مقدم ایندرلش آیتلرگه مکی، وهجرتدن صونک نازل بولغان آیتلرگه معنی دیولور

فاتحه سورہسی (*)

مکی هم مدنی در جملہسی یدی آیتدر منسوخ هم ناسخی یوقدر
 (أعوذُ بالله) صغمانم الله تعالی گه (من الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) سورہگوجی شیطاندان
 (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) قزغانوچی هم باغشلاوچی اولان الله تعالی نك اسمی
 ایلہ باشلایمن (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) بارجه ماقتاو عالم لرنك آصراغوچی سی
 اولان الله تعالی گه مخصوصدر (الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) باغشلاوچی رحمت ابتکوچی الله
 (مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ) قیامت کونی نك خواجهسی (إِيَّاكَ نَعْبُدُ) سنکاغنه عبادت قیلامز
 (وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ) هم سندن گنه یاردم استایمز (اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ) کوندرگل
 سن بزلرنی توغری بولغه (صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ) شول کیمسه لرنك یولینه
 کیم نعمت ببردك سن آنلرنه (غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ) آنلر اوزرینه آچولانولمشلرنك
 یولینه باشقه (وَلَا الضَّالِّينَ) هم یولندان آزغوچیلرنك یولینه باشقه (١) آنلر
 اوزرینه نعمت بیرلمش کیمسه لر دورت نورلی کیمسه لردر پیغمبرلر وصدیقلر
 هم شهیدلر وصاللردر آنلر اوزرینه آچولانولمشلردن مراد یهودی لردر یولدن
 آزغوچیلر نصارالردر (٢) حاصل معنی سن بزلرنی پیغمبرلر و شهیدلر هم صدیقلر وصاللر
 یولینه کوندرگل یهود و نصارالر یولینه کوندرما گل دیمکدر (٣) بوسورہنی الله تعالی
 بندہلری نك تلندن بیورمشدر کیم مراد بندہلرگه دعا فیلو طریقی نی اوگرامکدر.

بقرة سورہسی

ایکی یوز سکسان آلتی یا که سکسان یدی آیتدر جملہسی مدنی در
 بو سورہده منسوخ بکرمی آلتی آیتدر دیمشلر

بسم الله الرحمن الرحيم

(الم) الله اعلم بمراده (ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ) اوشبو کتاب یعنی قرآن
 آنک هیچ شک یوقدر (هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ) توغری بول کورساتکوچیدر الله دان فورقوب
 گناه دن صافلانوچیلرغه (الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ) آنداین کیمسه لر کیم اشانورلر
 کورما گان نرسه لرینه (وَيَقِيمُونَ الصَّلَاةَ) هم تورغزورلر نمازنی یعنی نمازغه دايم چیلر
 قیلورلر (وَمَا رَزَقْنَاهُمْ يَنْفِقُونَ) دخی بز آنلرغه رزفلاندرغان نرسه دن نفقه بیورورلر
 (وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ) دخی شول کیمسه لرکیم ایهان کیلتورورلر و اشانورلر
 سنکا ایندرلش نرسه گه (وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ) هم سندن الگاری ایندرلش نرسه گه یعنی

(١) الله تبارک و تعالی اوشبو
 فاتحه سورہسی ایلہ بندلرگه
 دعا فیلو طریقی نی اوگرامکدر.
 نادر بس اوشبو سورہ
 دعا لرنك افضلیدر دعا
 قیلا تورغان اورنلرده
 اوشبو سورہنی اوقوب دعا
 قیلو تیوشدر فاتحه اوقو
 اوشبو سورہنی اوقودن
 عبارتدر اوشبو سورہ
 فاتحه أم القرآن دیوب هم
 آتالمشدر

(٢) معالم التنزیلک مذکور
 درکیم سورہ لر باشلرنک
 بولغان حروف هجا الم
 حم وغیریلر کبی
 متشابهاتندن در الله تعالی
 آنک علمینی اوزرینه خاص
 ایتمشدر و ترا آنک سربدر
 ظاهرینه ایمان کیلتوروب
 باطنی نی الله تعالی نك
 علمینه حواله ایدارمز ابو
 بکر الصدیق حضرتلری
 ایتمشلردر کیم هر کتابک
 خدای تعالی نك سری
 باردر قرآنداغی سرلری
 سورہ اول لرنده بولغان
 حروف هجادر و بعضیلر
 هر بر حرفی خدای تعالی
 اسملرندن بر اسم نك
 مفتاحیدر الفی الله اسمینک
 لام لطیف اسمی نك ميم
 مجید اسمی نك مفتاحیدر
 دیمشلر یا که الف حق
 تعالی نك الاءسینه و لام
 اشارتدر و ميم ملکینه
 لطیفینه دیمشلر والله تعالی
 اعلم تبیانندن

(۱) مجاہد رحمۃ اللہ علیہ۔
 دن مروی در کیم بقرہ
 سورہ سندن اولگی
 دورت آیة مؤمنلر
 حقندہ نازل اولمشدر
 آندان صوغفی ایکی
 آیة کافرلر توغر یسندہ
 ایندر لمشدر صوغفی
 اون اوچ آیة منافقلر
 حقندہ در ربیع ابن
 انس (ان الذین کفروا)
 دن (ولہم عذاب عظیم)
 گہ چہ ایکی آیة احزاب
 صوغشی توغر یسندہ
 نازل بولدی دیمشدر
 والله اعلم

(۲) امام سدی علیہ
 الرحمة روية ایتمشدر
 کیم بر کون عبداللہ
 بن ابی منافق اوزینک
 بولداشلری ایل بارغانہ
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم ننگ اصعباندن بر
 نیچہ کیمسہ گہ اوچراددی
 شول وقتندہ عبد اللہ
 بن ابی اوزینک
 بولداشلرینہ ایتدی
 سزار قاراب تورکز
 مین بواہمقلرنی نچوک
 دوندرورمن دیدی
 ہم اول حضرت ابو بکر
 صدیق قارشوسینہ
 کیلوب آنک قولینی
 توتوب مرجبالی صدیق

اولگی پیغمبر لر گہ ایندر لگان کتاب لرغہ ہم اشانورلر (وبالآخرة هم یوفنون) دخی آخرتکہ
 آنلر یقین ایدارلر یعنی آخرت کونی ننگ بولماقینہ شکسز اشانورلر (اولئک علی ہدی من ربہم)
 اوشبو کیمسہ لدر ہدایت اوزرہ اوزلرینک رب لری طرفندن یعنی اللہ تعالی آنلرنی
 توغری بولغہ کوندر گاندر (واولئک هم المفلحون) ہم آنلردر فورنولغوچیلر ومقصودغہ
 ایرشکوچیلر (ان الذین کفروا) درستلکدہ شول کیمسہ لر کیم کافر بولدیلر
 (سوا علیہم اندرتہم) برابردر آنلرغہ کیراک فورقتقل سن آنلرنی (ام لم تنذرہم)
 یا ایسہ فورقتماغل آنلرنی (لا یومنون) ایمان کیلتورماسلر (ختم اللہ علی قلوبہم)
 مہر اوردی اللہ تعالی اول کافرلرنک کوکل لری اوزرہ یعنی کوکل لرینی فاپلادی
 تا کیم حقنی آکلاماسلر (وعلی سمعہم) دخی قولافلری اوزرہ مہر اوردی تا کیم
 توغری سوزنی ایشتماسلر (وعلی ابصارہم غشاوة) ہم آنلرنک کوزلری اوزرہ پردہ
 باردر تا کیم حقنی کورماسلر (ولہم عذاب عظیم) وبولغوچیدر آنلر اوچون اولوغ
 عذاب. حضرت (۱) ابن عباس رضی اللہ عنہمادن روایة ایدلمشدر کیم اوشبو یوقاریدہ
 اوتکان ایکی آیة مدینہ یهودیلری حقندہ نازل اولمشدر (ومن الناس من یقول)
 ویولغوچیدر آدمیلر جملہ سندن شول کیمسہ کیم ایتور (امنا باللہ) ایمان کیلتوردک
 بز اللہغہ (والیوم الآخر) ہم آخرت کونینہ دیوب (وماہم بمؤمنین) وحال بوکیم آنلر
 ایمان کیلتورگوچی توگل لدر (یخادعون اللہ) آلداماچی بولالر آنلر اللہنی (والذین آمنوا)
 دخی ایمان کیلتورگان کیمسہ لرنی (وما یخادعون الا انفسہم) وحقیقتندہ آلداماسلر
 آنلر مگر اوز نفسلرینی آلدارلر (وما یشعرون) وبلماسلر آنلر اوزلرینی
 آلدانلق لرینی (فی قلوبہم مرض) آنلرنک کوکل لرنہ آور و باردر (فزادہم اللہ مرضا)
 بس آرتدردی اللہ آنلرغہ آرونی (ولہم عذاب الیم) وبولغوچیدر آنلرغہ رنجتکوچی
 عذاب (بما كانوا یکنون) شول نرسہ سبیلی کیم یالغانلر بولدیلر آنلر. اوشبو
 (۲) اوچ آیت ہم توباندہ گی آیتلر منافقلر حقندہ نازل اولمشدر (واذا قیل لہم
 لا تفسدوا فی الارض) وھر فایچان ایتولسہ اول منافقلرغہ بوزقلق قیلماکوز بر یوزنک
 دیوب (قالوا انما نحن مصلحون) ایتورلر آنلر باشقہ توگلدر کیم بزباری توزکلک
 ایتکوچیلر مز دیوب (الا انہم هم المفسدون ولكن لا یشعرون) آگاہ بولغل کیم درستلکدہ
 آنلردر بوزقلق ایتکوچی لر ولکن بلماسلر آنلر بوزقلق ایتکوچی ایدکلرنی (واذا قیل لہم)

وهر فايچان ايتولسه آنلرغه (أَمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ) ايمان كيلتورگن نناك كيم آدميلر ايمان
 كيلتورديلر ديوب (قَالُوا) ايتورلر اول منافقلا (أَنُومِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ) ابا ايمان كيلنور اياك مو
 بز عقلسزلر ايمان كيلتورگان كبي (أَلَا أَنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ) آگاه بولغل كيم آنلر اوزلر ا
 عقلسزلر واحمقلدر (وَلَكِن لَّا يَعْلَمُونَ) ولسكن بلماسلر عقلسر ايدكلريني (وَإِذَا
 لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا) وهر فايچان يولوقسه لر اول منافقلر مؤمنلرگه (قَالُوا آمَنَّا) ايتورلر
 آنلر بز ايمان كيلتوردك ديوب (وَإِذَا خَلَا إِلَى شِيَابِنِهِمْ) وهر فايچان يالغز اوچوراسه لر
 آنلر اوزلرينك شيطان لرينه يعني اولوغلرينه اولوقده توغري كيلسه لر (قَالُوا أَنَا
 مَعَكُمْ) ايتورلر آنلر درستلكده بز سزنگ ايلمز (أَنَا نَحْنُ مُسْتَهْزُونَ) باشقه
 توكلدر كيم بزلر باري استهزاء ايتكوچيلرمز (۱) يعني ظاهرده اوزمزي مسلمان
 كورساتوب باري مسلمانلرني مصقل ايتمز حقيقهده ايمان كيلتورگابمز يوق ديورلر
 (الله يستهزي بهم) الله تعالى استهزاء قبولر اول منافقلرني (۲) يعني استهزالرينه
 فارشي جزالريني بيورر (وَيَمْدَهُمْ فِي ظُبَانِهِمْ يَعْمَهُونَ) دخي مهلت بيورر آنلرغه
 آزغونلقلرند. آپدراپ بورگانلري حاللرند. يعني جزالريني قيامتكه فالدرور (۳)
 حضرت ابن عباس رضی الله عنهما دن روايه ايدلمشدر كيم واذا لقوا الذين الخ آيتي
 عبدالله بن ابي منافق هم آنك يولداشلري حقنده نازل اولمشدر (أُولَئِكَ الَّذِينَ
 اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهَدْيِ) اوشبو گروه شول كيمسه لدر كيم صاتوب آلديلر آزغونلقلرني
 هدايت برابرينه يعني ايمان اورينه كقرني اختيار ايتديلر (فَمَا رَاحَتْ تِجَارَتُهُمْ) بس
 فائده بيرمادي آنلرنگ بو سودالري (وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ) هم بولماديلر آنلر توغري
 يولغه كونلگوچيلر (مثلهم كمثل الذي استوفد نارا) اول منافقلرنگ مثلي شول كيمسه
 كبيدر كيم يولني كورمك اوچون اوپ ياقدي (فَلَمَّا أَضَاعَتْ مَا حَوْلَهُ) بس ياقطرتقاني
 زمانده اول اوپ اوزينك تيكراسندا گي لرني (ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ) كيتاردی الله تعالى
 آنلرنگ نورلريني (وَتُرَكِّهُمُ فِي ظُلُمَاتٍ) هم فالدردي آنلرني فارانقولقلرده (لَا يُبْصِرُونَ)
 كورماسلر آنلر هيچ نرسه ني (۴) حاصل معنا منافقلرنگ مثلي شول كشي كبيدر كيم
 فارانغو كيچهده فرده اوزينك اطرافيني ياقطرتوب قورقنچ نرسه لردن صاقلانو اوچون
 اوپ ياندردي اوپ يانوب تيكراسيني ياقطرتقاچقنه سونوب كيتدي ده اول كشي
 يگان فارانقولق اچنك فالدي شونك كبي منافقلر هم دنياده ظاهرده اوزلريني مسلمان
 كورساتوب في الجملة اسلام نوري ياقطري سنده تورسه لرده اولگاندن صوك اول
 ظاهرني اسلاملري فائده بيرمايوب بوتونلاي كقر فارانقولقي اچنده فالورلر (صم)
 اول منافقلر صاگراولردر حق سوزني ايشتماسلر (بِكُمْ) تيلسزلردر حق سوزني

سيد بنى تميم اسلامنگ
 شيخى رسول الله نك غاردا
 گي يولداشى هم رسول الله
 اوچون ماليني وجانيني
 ندا ايتكوچي ديوب كوب
 نعر بفر قيلدي آندن صوك
 حضرت عمر نك قوليني توتو
 ب آني هم كوب مافتادي
 شول طريقه برام برام همه
 صحابه لرني مافتاب اوزانتقا
 چ اوزينك يولداشلرينه
 ايتدي كوردكز مومن نچوك
 قيلوم سز هم آنلرغه
 اوچور اغانك شولاي قيلكز
 ديدني يولداشلري آنك بو
 اشينه بيك قهسين ايتديلر
 مؤمنلردن بعضلري بو
 اشني آكلاب رسول الله
 صلى الله عليه وسلم حضرتينه
 خبر بيرديلر شول خصوصه
 الله تعالى اوشبو واذا لقوا
 الذين آمنوا الخ آيتيني
 ايندردي اسباب النزول
 للسيوطي

سویلا ماسلر (عمی) صوفلردر عبرت کوزی ایله فاراب کورماسلر (فهم لا یرجعون) بس فایتماسلر آنلر اوزلرینک ضلاله لرندن (او کصیب من السماء) یا ایسه اول منافقلرنک مثلی فاطیلیق ایله کوکدن قویولغان یغمور کبیدر (فیه ظلمات) بولغو چیدر آنده فات فات فارانغولقلر (ورعد و برق) هم کوك کورامکی و باشن یاشنامکی (یجعلون اصابهم) قیلورلر آنلر بارماقلرینی (فی اذانهم) قولالرنده (من الصواعق) کوك کورامکدن حاصل بولغان فاطی طاوشلردن (حذر الموت) اولوم قورقوسندن (۵) یعنی منافقلرنک مثلی شول کیمسه لر کبیدر کیم فارانغو کیچه ده بر صحرا ده بولورلر کوکدن بیک فاطی نورقنچلی طاوشلر کیلوب کوك کوراب هم یاشن یاشناب فاطی یغمور یاغار آنلر اول هیبت لو طاوشلردن بیک قورقوب یوراکلری بارلماق درجه سینه کیلور غایت قورقولردن بارماق لرینی قولاق لرینه قویارلر قورقنچلی طاوشلرینی ایشتماسونلر اوچون منافقلر هم شونک کبی کفر و نفاق فارانغولقلری اچنک فالغانلردر باشلرینه توری بلالار کیلودن کوکللری همشیه قورقوده فایده بارورغه بلما ینچه آپدراب تورمافده لدر (۱) (وَاللّٰهُ حَیْطُ بِالْکَافِرِیْنَ) واللہ تعالی کافرلرینی احاطه ایتکو چیدر علم برله یعنی آنلرنک همه اشلرینی و نیت لرنی بلگو چیدر (یَکَادُ الْبَرْقُ یَحْطِقُ اَبْصَارَهُمْ) یقیندر کیم یاشن او طی فاما شدور و چاغلدرور آنلرنک کوزلرینی (کلما اضاء لهم مشوافیه) هر فایچان با فطرته آنلرغه یاشن یاشنامکی یولنی آنلر یورورلر اول یولده یعنی یاشن یاقطی سی ایله ترانغو کیچه ده یولنی کوروب بر آز بارورلر (واذا اظلم علیهم فاموا) و هر فایچان فارانغولاندرسه آنلر اوزره یعنی یاشن یاشنامکی توفتالوب هوا فارانغولانسه آنلر تیک تورورلر بارا آلماسلر (ولو شاء الله لذهب بسهمهم و ابصارهم) واگر نلاسه ایدی اللہ تعالی البته کیتارور ایدی آنلرنک ایشتلرینی هم کورولرینی یعنی قولالری ایشتماس هم کوزلری کورماس ایدی (ان الله علی کل شی قدیر) درستلکده اللہ تعالی بارچه نرسه گه کوچی یتکو چیدر (الله تبارک و تعالی سورہ نك باشندن اوشبو اورنقه چه اوچ توری گروهلرنک هالینی بیان ایتدی برنجی سی مؤمنلر ایکنچی کافرلر کیم آنلرنک کوکللری مهرلنمشدر و ایمان آنلرغه نصیب نوگلدر اوچنچی سی منافقلر کیم ظاهرده مسلمان بولسه لرده کوکللری بر طرفقه مایل و فرار ایتکوچی نوگلدر بلکده همیشه تردد و تعیرده لدر (یا ایها الناس) ای آدمی لر (اعبدوا ربکم) قوللق قیلگن سزلرنی نر بیه ایتکوچی ربگنرغه (الذی خلقکم) آنداین ربگنرغه کیم اول سزلرنی یارانندی ویوقدن بار قیلدی (والذین من قبلکم) هم سزدن اولده بواغانلرینی یارانندی (لعلکم تتقون) شاید کیم سزلر تقوی اهلی بولورسز اللہ تعالی گه عبادت قیلووگن

(۱) ابن مسعود رضی الله عنه دن روایت ایدلمشدر کیم مدینه اهلی اچنک منافقلردن ایکی کیمسه بار ایدی هر ایکسی رسول صلی الله علیه وسلم صحبتند ن مشرکلر یانینه فاچوب بارور ایدیلر یولده آنلرغه بیک فاطی یغمور توغری کیلدی بیک فاطی کوك کوراب یاشن یاشناب ایدی آنلر قورقیدیلر کوك کوراکان طاوشدن قورقوب بارماقلرینی قولالرینه طغارلر ایدی کیچه غایتک فارانغو ایدی یاشن یاشناب گان وقتک یاشن یاقطی سی ایله بر آره بارورلر ایدی یینه بیک فارانغو بولوب قالور ایدی آنلر چغولرینه اوکو نوب کاشکی تیزراک طاک آتسه محمد علیه السلام حضورینه باروب قولیمرنی آنک فولینه بیرور ایدک دیدیلر صکره هر ایکسی کیلوب کوکلدن مسلمان بولوب اخلاص ایله توبه ایتدیلر بس حق سبحانه و تعالی مدینه داگی منافقلر غه اوشبو ایکی کیمسه نی ضرب مثل قیلوب کیلتوردی اوشبو ایکی کیمسه کوك کوراکانندن قورقوب بارماقلرینی قولاق لرینه قویغان شکلی مدینه

سببلی (الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ) آنداین ربكز كیم قیلدی اول سز نك اوچون (الْأَرْضِ) یرنی (فَرَأَسًا) توشاك (وَالسَّمَاءَ بِنَاءً) دخی كوكنی قیلدی توشام وتوبا سز نك اوستكز ده (وَأَنْزَلَ) دخی ایندردی (مِنَ السَّمَاءِ مَاءً) كوكدن صونی یعنی یغهورنی (فَأَخْرَجَ) بس چقاردی (بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ) اول صوسببلی نورلی یمشردن (رِزْقًا لَكُمْ) رزقنی سز نك اوچون (فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ) بس قیلماكز سز الله تعالی ایچون (أَنْدَادًا) اوخشاشلرنی یعنی آنك شریکی واوخشاشی بار دیوب اعتقاد ایتماكز (وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ) وحالانكه سز بلا سز الله تعالی نك خالق ورازق ایدکینی (وَأَنْ كُنْتُمْ فِی رَيْبٍ) واگر بولساكز سز شك وگمانه (مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰی عَبْدِنَا) بز ایندرگان نرسه دن قولیمز اوزرینه یعنی محمد علیه السلامغه ایندرلمش قرآن توغر یسنك شك وشبهه ده بولساكز هم آنك الله تعالی دن ایندرلمش ایدکینه اشاناساكز (فَأَتُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهِ) بس کیلتوركز سز بر سورهنی اول قرآن اوخشاشندن یعنی فصاحت وبلاغتده قرآن نك بر سورهنی شکللی بولغان سوزنی اوزكزدن ایتوكز (وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ) دخی چاقركز الله دن باشقه بولغان شاهدلركزنی یعنی اوزكز گنه بولدر آلماساكز یاردمچی لركزنی چاقروب یاردم استاكز (إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) اگر بولساكز سز راست ایتكوجیلر اوشبو دعوا كرده (فَإِنْ لَّمْ تَقْعَلُوا) بس اگر قیلماساكز اوشبون (وَلَنْ تَقْعَلُوا) والبته قیلماس سز آنی یعنی اوزكزدن قرآن نك بر سورهنی نك اوخشاشینی کیلتورا آلماس سز (فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي) بس صافلانوكز آنداین اوطنن كیم (وَقُودُهَا النَّاسُ) آنك یاندرلا تورغان اوطنلری آدمیلردر (وَالْحِجَارَةُ) هم طاشلردر (أَعْدَتْ) حاضرلانندی اول اوط (لِلْكَافِرِينَ) کافرلر اوچون (وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا) وسویوندرگل ای محمد علیه السلام شول کیمسه لرنی کیم ایمان کیلتوردیلر (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم اشلا دیلر ایندگو عمل لرنی (أَنْ لَهُمْ) شونك برله کیم در سنلکده آنلر اوچون بولغوچیدر آخرتده (جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) شول باشقه لر کیم آفانلرنك آستندن بلغه لر (كُلُّهَا رِزْقًا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا) هر بر رزقلاندرلغانلری زمانده آنلر اول جنت لرنك یمشندن (قَالُوا) ایتورلر (هَذَا الَّذِي) اوشبودر شول یمش کیم (رِزْقًا مِنْ قَبْلُ) رزقلاندرلق بز موندن لك یعنی مؤمنلر جنت یمش لرنی آشاغان صابون بزلر بویمشنی موندن الكازی هم آشاغان ایدك دیورلر برسی ایکنچی سینه اوخشاغانلقدن (وَأَتُوا بِهِ مِثَابَهَا) وکیلتورلور آنلرغه جنت یمشینی بر بر سینه اوخشاغوچی بولغان حاله (وَأَهْمُ فِيهَا) وبولغوچیدر آنلر اوچون جنتك (أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ) پاک وآرو خاتونلر

منافقلری هم رسو الله صلی الله علیه وسلم مجلسنه آنلر توغری سنده وحی نازل بولور دیوب قورقولرندن بارماقلرینی فولاق لریبه طغوب اولتورورلر ایدی هم اوشبو ایکی کیمسه یاشن یاقطی سی ایله بر آر یول یورولری کبی اول منافقلر هم مسلمانلر سببلی فائک لایوب غنیمت مال لری آلسه لرمسلمان لرغه دوستلق ایدوب معده علیه السلامنك دینی حقدر دیوب سوزلر لری ایدی وهر قایچان قول لرندن مال لری کیتوب بلا وقضا کورسه لرمسلمانلر شوملوغندن دیوب کیری مرتد بولوب اسلامغه دشمانلق قیلورلر ایدی لباب النقول فی اسباب النزل للسیوطی (۱) امام سدی رهن مرویدر کیم حق سبحانه و تعالی منافقلر ده اوشبو ایکی مثالنی یعنی کمثل الذی استوفد ایله اوکضیب من السماء ایتلرینی ایندرگاچ منافقلر ایتدی یلر کیم خدای تعالی مونداین مثال لرنی کیلتورودن عالی راک واولوغرافدر بس خدای تعالی اوشبو ان الله لایستحیی آیه کریمه سیننی ایندردی لباب النقول.

(۱) اوشبو آیت کریمہ
انسان نك باشقہ مخلوقنك
شريف ايدكپنه هم علم نك
عبادتدن آرتق ايدكپنه
دلالت باردر زيرا كه آدم
عليه السلام فرشته لـ
بلمگان نرسه نى بلگا
نلكى سببلى آلاردن
افضل اولوب آلار سجن
ايتماك ايل مامور بولديلر
و حالانكه اول وقتده
حضرت آدم هيچ بربادت
فيلغانى يوق ايدى فرشته لـ
بولسه همهلرى هميشه
عبادتده ايديلر شولاي
بولسه ده حضرت آدم
فقط علمى سببلى آلاردن
آرتق بولدى اكر علمدن
آرتق بر نرسه نك بولماق
ممكن بولسه ايدى خداى
تعالى حضرت آدم نك
فضلىنى شونك برله اظهار
فيلور ايدى و حالانكه
حضرت آدم نك ملائكه
اوزره فضلىنى علم برله
اظهار قيلدى بس معلوم
بولدى كيم علم كى
فضيلتلى هيچ نرسه بوقدر .

(وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) هم آنلر جنتده منگو فالغوچيلردر (۱) مرويدركيم كافرلر قرآن
كريمده چين واور ما كوچ كى واق جالمق لـ ذكر ايتولگانينى ايشونكلچ طعنه
فيلوب محمد نك خداى موند اين خميس نرسه لرى نهوك اوبالمينچه ذكر فيلا
بونلرى ايتودن مرادى نرسه دردييلر بس آنلرنك طعنه لرى نه فارشى اوشبو توبانه گى
آیت کریمه نازل بولدى (ان الله لا يستحيى) درستلكده الله اوبالماس (ان يضرب
مثلاً) مثال كيلتورما ككه (ما بعوضه فما فوقها) برچين نى هم آندن اوستون نرسه نى
يعنى كچكنه نرسه نى ده اولوغ نرسه نى ده مثال ايتوب كيلتورما ككه الله تعالى اوبالماس
اوز اورنده مثال كيلتورور (فاما الذين امنوا) بس ايمان كيلتورگان كيمسه لـ
(فيعلمون انه الحق) بس بلورلر آنلر شونى كيم درستلكده اول مثال حق وتوغريدلر
(من ربهم) ربلرى فاشندن در (واما الذين كفروا) واما كافر بولغان كيمسه لـ
(فيقولون) بس ايتورلر (ما ذا اراد الله بهذا مثلاً) نى نرسه نيلادى الله بو مثال برله
يعنى بو مثالنى كيلتورما كدن مرادى نرسه در ديورلر (يضل به كثيراً) آز درور
الله تعالى شول مثال سببلى ككوب كيمسه لرى (ويهدى به كثيراً) هم توغرى
بولغه كوندورر آنك سببلى ككوب كيمسه لرى يعنى مؤمنلرى (وما يضل به الا الفاسقين)
و آزدرماس آنك سببلى مگر فاسقلرى يعنى كافرلرى گنه آز درور (الذين ينقضون)
آند اين فاسقلر كيم بوزارلر آنلر (عهد الله) الله نك عهدىنى (من بعد ميثاقه) اول
عهدى بر كتكاندن صوك (ويقطعون ما امر الله به ان يوصل) هم كيسارلر آنلر شول
نرسه نى كيم بيوردى الله تعالى آشا توناشماقغه يعنى صلّه رحم نى كيسارلر فرزنداشلرگه
توناشماسلر يا ايسه مؤمنلرگه توناشماسلر (ويفسدون فى الارض) دخى بوزلفق
فيلورلر آنلر برده (اولئك هم الخاسرون) اوشبو گروه زبان كورگوچيلردر و خسران
اهلدر آخرته (كىفى تكفرون بالله) نهوك كافر بولاسز و اشانمايسز الله غه اى
كفر اهلى (وكنتم امواتاً) و حالانكه بولدكز سز اولده اولوكلر و جانسزلر (فاحياكم)
بس ترگوزدى سزنى الله تعالى يعنى سزلرگه جان بيدى (ثم يبيئكم) صكره اولتورور
سزلرى (ثم يحييكم) صكره ترگزور سزلرى يا كادن (ثم اليه ترجعون) صكره آنك
صارى قايتارلور سز آخرته (هو الذى خلق لكم) اول الله تعالى شول ذاتدر كيم پاراتدى
سز نك اوچون (ما فى الارض جميعاً) ير دا گى نرسه نك بارچه سيني (ثم استوى
الى السماء) صكره يونالدى كوك صارى يعنى كوكلرى پاراتدى (فسواهن سبع سموات)
بس تيگز قيلدى اول كوكلرى يدى كوك ايتوب يعنى يدى فات قيلدى (وهو بكل

(۱) ابن عباس رضی اللہ عنہما دیمشدر کیم سز یا شورگان نرسه نی بلور من دیما کدن مراد شولدر کیم آدم علیه السلام نك جسد شریفی توفرا قدن یاراتلوب مکہ ایله طائف آراسنده جانسز یاتقان وقتنده ابلیس فرشته لری ایله آنکا اوچراب کورایم بونینداین نرسه ایکان دیب آدم علیه السلام کاوده سی نه آغزندن کروب دبرندن چقدی و ایتدی کیم بو بر اش اوچون یارانلمشدر لیکن آنده فرار و ثبات بولماس زیرا که اچی فووشدر دیدی هم یاننک بولغان فرشته لرگه ایتدی اگر خدای تعالی سز لرگه بو کیمسه گه اطاعة اینمک برله بیورسه نی اشلر سز فرشته لر ایتدی لر بزلر خدای نك امرندن هیچ باش تارتما سز نچوک بیورسه شولای فیلور من ابلیس اوز کونکلندن ایتدی کیم والله اگر من بونک اوزرینه ایرکلی بولسام آنی اولتورور من واگر اول بنکا ایرکلی بولسه من آنکا عصیان فیلور من وفار شور من دیدی تیباندن

شیء علیم) و اول خدای تعالی بار چه نرسه نی بیلگوچیدر (وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ) و یاد ایتکل شول وقت کیم ایتدی سنك ربك فرشته لرگه (إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً) در سنلکده من فیلغوچی من یرده بر خلیفه نی یعنی بر یوزنده خلیفه ایتوب آدمنی یاراتور من دیدی (قَالُوا) ایتدی لر فرشته لر الله تعالی گه (انجعل فیها) ایا فیلور سن مو اول یرده (من یفسد فیها) شول کیمسه نی کیم فساد و بوز فلق فیلور اول آنده (و یسفک الدماء) دخی قانلر توکار (ونحن نسبح بحمده) و حالانکه بزلر تسبیح ایتهم سنك حمدك برله (ونقدس لک) هم پا کلیمز سننی و پاک لککننی افرار ایدامز (قَالَ) ایتدی الله تعالی فرشته لرگه (اننی اعلم ما لا تعلمون) در سنلکده من بیلور من شول نرسه نی کیم سز بیلماس سز یعنی بر یوزنده خلیفه ایتوب آدمنی یاراتما فیمک حکم لری باردر اول حکم لری سز بیلماس سز دیدی (وعلم ادم الاسماء کلها) و اوگر ایتدی الله تعالی آدم علیه السلامغه بار چه مخلوقاتنك اسم لری نی (ثم عرضهم علی الملائکة) صکره عرض فیلدی و کورساتدی اول نرسه لری فرشته لرگه (فقال) بس ایتدی الله تعالی فرشته لرگه (انبتوئی بأسماء هؤلاء) خبر بیرگز مکای فرشته لر و ایتوگز اوشبو نرسه لرنك اسم لری نی (ان کنتم صادقین) اگر بولسا گز سز راست ایتکوچیلر (قَالُوا) ایتدی لر فرشته لر (سبحانک) پا کلامک پا کلیمز سننی ای بز نك ربیمز (لاعلم لنا الا ما علمتنا) یوقدر بز نك هیچ علمیمز مگر بیلور من سن بز گه بیلدرگان نرسه نی گنه (انک انت العلیم الحکیم) در سنلکده سن گنه سن یخشی بیلگوچی و حکمه ایاسی (قَالَ) ایتدی الله تعالی آدم علیه السلامغه (یا ادم انبتهم بأسمائهم) ای آدم خبر بیرگل فرشته لرگه مخلوقاتنك اسم لری برله یعنی بار چه نرسه لرنك اسم لری نی فرشته لرگه بیان فیلغل (فلما انبتهم بأسمائهم) بس خبر بیرگان زمانده آدم علیه السلام فرشته لرگه نرسه لرنك اسم لری برله (قَالَ) ایتدی الله تعالی فرشته لرگه (الم اقل لکم) ایا ایتما دم من سز لرگه ای فرشته لر (اننی اعلم غیب السموات و الارض) در سنلکده من بیلور من کوکلرده هم یرده یاشرن بولغان نرسه لری نی (واعلم ما تبذون) دخی بیلور من شول نرسه نی کیم سز آنی اشکارا فیلور سز (وما کنتم تکتبون) هم شول نرسه نی بیلور من کیم سز آنی (۱) یاشورور بولدگز یعنی کورساتوب فیلغان اشلرگز نی هم کوکل لرنك داگی یاشرن سرلرگز نی همه سیننی من بیلگوچی من (وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ) دخی یاد فیلغل شول وقت کیم ایتدی بز فرشته لرگه (اسجدوا لادم) سجده فیلگز آدمگه دیب (فسجدوا) بس سجده فیلدی لر فرشته لر حضرت آدمگه (الا ابلیس) مگر سجده فیلما دی ابلیسکنه

(اِبْرٰهٖمَ وَاسْتَكْبَرَ) فارشدی و باش طارندی اول ابلیس آدمگه سجه فیلودان (وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ) هم بولدی اول ابلیس کافرلردن الله تعالی امرینه باش طارتوی سبیلی (وَفَلْنَا) دخی ایتدک بز آدمگه (يَا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ) ای آدم نورغل سن دخی خاتونک جنتده (وَكَلاَّ مِنْهَا رَعَدًا) هم آشاگز هر ایکیگز اول جنتنک نعمتلردن کیدک چیلک ایل (حَيْثُ شِئْتُمَا) نیلا گان اورنکزه یعنی اوزکر نیلا گانچه هیچک طارتولما بیچه جنت نعمتلردن آشاگز (وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ) و یاقن بولماگز اوشبو آغاچه (فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِيْنَ) بس بولورسز هر ایکیگز ظلم لاق ایتکو چیلردن اگر اول آغاچنک یمشدن آشاساگز اوشبو آغاچ حقنده توری سوز باردر بغضیلر بغدای و بعضیلر انجیر یا که یوزم آغاچی ایدی دیمشیلر والله تعالی اعلم (فَاَزَلَهُمَا الشَّيْطٰنُ عَنْهَا) بس طایدردی آدم ایل حوآنک هر ایکیسینی شیطان و آیوردی آنلرنی جنتدن یعنی آنلرنی جنتدن چغارور اوچون وسوسه قیلوب مذکور آغاچنک یمشیننی آشامقلمینه سبب بولدی (فَاَخْرَجَهُمَا) بس چقاردی آنلرنی (مِمَّا كَانَا فِيْهِ) شول نعمتلردن کیم آنلر بولدیلر آنک یعنی جنتدن چغولرینه و جنت نعمتلردن آییرلمقلمینه سبب بولدی (وَفَلْنَا اَهْبَطُوْا) و ایتدک بز آنلرغه توشوگز یعنی جنتدن چغوب یرگه توشوگز (بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ) بعضگز بعضگز غه دشماندر یعنی یر یوزنده یر برکز گه دشمان بولوب قرار قیلورسز (وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ) و بولغوچیدر سز نك اوچون برده قرار قیلا نورغان اورن (وَمَتَاعٌ اَلِيَّ حَيٰنٍ) هم فائده لئمق بر معلوم و قنغچه یعنی اجل لرگز یتگانگه قدر یر یوزنده قرار قیلوب آنداغی نرسه لر برله فائده لانورسز (فَتَلَقَىٰ اٰدَمُ مِنْ رَّبِّهِ) بس بولوقدی و قبول ایتوب آلدی آدم علیه السلام اوزینک ربندان (كَلِمَاتٍ) بر نچه سوزلرنی یعنی الله تعالی حضرت آدمگه بر نچه فائده لی کلمه لر بلدردی آدم علیه السلام آنلر ایل عمل ایدوب اخلاص ایله توبه قیلدی (فَتَابَ عَلَيْهِ) بس رجوع قیلدی الله تعالی آنک اوزرینه یعنی توبه سینی قبول ایدوب خطاسینی باغشلادی (اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ) درستلکه اول الله تعالی گندهر توبه لرنی قبول ایتکوچی هم رحمت ایتکوچی (۳) الله تعالی حضرت آدمگه تلقین ایتکان کلمه لر سورہ اعراف مذکور رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاَنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ جمله لریدر دیمشیلر (فَلْنَا اَهْبَطُوْا مِنْهَا جَمِيْعًا) ایتدک بز آنلرغه اینکسز سز اول جنتدن بارچه گز یعنی همه لرگز جنتدن چغوب یرگه توشوگز (فَاَمَّا يَا تَيْبٰتِكُمْ مِّنِّيْ هُدًى) بس اگر کیلسه سز گه منم فاشمدن هدایت یعنی توغری یولنی کورساتکوچی کتاب کیلسه (فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ) بس هر کیم ایدرسه منم هدایتیمه و توغری یولغه کونولسه

(فلاخوف عليهم) بس يوقدر هيچ بر قورقو آنلر اورره (ولا هم يحزنون) هم كويونور بولماسلر آنلر وفايفو كورماسلر آخرنده (والذين كفروا) وشول كيمسه لركيم كافر بولدىلر (وكذبوا باياتنا) هم يالغانه توتدىلر بزنك آيتلرمنى (اولئك اصحاب النار) اوشبو گروه اوط ابالرى ونموغ اهليدر (هم فيها خالدون) آنلر اول اوطده منگو قالغو چيادر (يا بنى اسرائيل) اى اسرائيل اوغللرى اسرائيل يعقوب پيغمبر عليه السلام نك لقبيدر شول سببلى آنك اولادينه بنى اسرائيل ديولمشدر موسى عليه السلام شولار جمل سندن در تورات هم آنلرغه ايندرلمشدر حق سبحانه وتعالى بنى اسرائيل قومينه بلك كوب نعمتلر انعام ايندى شول نعمتلرني بيان ايدوب بيوروركيم اى يعقوب اوغللرى (اذكروا) ياد ايتكز (نعمتى اللى انعمت عليكم) شول نعمتلرمنى كيم انعام ايتدم من سز لرگه (واوفوا بعهدى) هم وفا قيلكز بنم عهديه يعنى منكا قيلغان عهدكزده ثابت بولكز (أوف بعهدكم) تا كيم من هم وفا قيلور من سزنك عهدكزگه (واياى فارهبون) ومندن گنه قورقكز (۱) اوشبو ايت كريمه دن باشلاب وادا بتلى ابراهيم ربه آيتينه قدر بنى اسرائيل قومي توغرى سنده در حق سبحانه وتعالى بو ايت ايل آنلرغه بيرگان نعمتلرني نذكير ايندى وايسلرينه توشوردى صكره آنلرني قرآنغه ايمان كيلتورماككه دعوت ايدوب بيوردى (وامنوا بما انزلت) وايمان كيلتوركز من ايندرگان نرسه گه يعنى قرآنغه (مصدقاً لما معكم) راستغه توتقوچى بولغانى حاله اول قرآن سزنك برله بولغان نرسه نى يعنى توراننى (ولا تكونوا اول كافر به) هم بولماكز سز قرآنغه اشانماو چيلرنك اولى (ولا نشنروا باياتى) دخى آلماكز سز منم آيتلرم فارشوسينه (ثمناً قليلاً) آز بهانى يعنى منم آيتلرمنى آچه ايله آلشدرماكز (واياى فاتقون) ومندن گنه قورقكز وحذر قيلكز (ولا تلبسوا الحق بالباطل) وفاتوشدرماكز حقيق وتوغرى يلقنى باطل وتوغرى بولماغان نرسه برله (وتكنموا الحق) هم ياشورماكز حقيقنى (وانتم تعلمون) وحالانكه سز بيلورسز آنك حق ايدكىنى يعنى توراتده بولغان محمد عليه السلام نك حق پيغمبر ايدكى توغرى سندهغى آيتلرني ياشورماكز وآلشدرماكز (واقموا الصلوة) دخى تورغوزكز نمازنى (واتوا الزكوة) هم بيركز مال لركزدن زكوتنى (واركعوا مع الراكعين) هم نماز اوتاكز نماز اوتاگوچيلر برله يعنى مسلمانلر جماعتى برله اوفوكز (اتامرون الناس بالبر) ايا بيوراسزمو آدميلرني ايدگولك برله (وتنسون انفسكم) وسز اونوتاسز اوز نفسلركزنى (وانتم تتلون الكتاب) وحالانكه سز اوقيسز كتابنى يعنى توراننى (افلا تعلقون) ايا بس بيلماسسز وفهم ايتماسسزمو يعنى بلسا كزنى اوچون بلسا كز برله اش قيلمايسز اوشبو آية كريمه مدينه يهوديلرينه

(۱) حق سبحانه وتعالى بنى اسرائيل قومينه موسى عليه السلامنى پيغمبر ايدوب آنلرني فرعون فولندن خلاص ايلدى شام ملكنه آنلرغه اورن بيردى حسا بسر كوب نعمتلر عطا قيلدى هم آنلرغه شويله وعده ايندى كيم اكر من يبارگان پيغمبرلر نك هر فايوسينه ياردم ايتسانكز سز لردن پادشاه لقنى كيتارام هم شام ملكى هميشه سزنك فولتكزده بولوردى بنى اسرائيل قومي كفران نعمت قيلوب عهدلرني بوزديلر آزون بولوب طغيان ايتدىلر پيغمبرلرگه اطاعت ايتما يوب جفا وادا قيلدىلر نيتلرني بوزوب رشوت آلدىلر حقيقنى ياشوردىلر دنيا مالى اوچون تورات آيتلرني اوزگار تديلر باطلنى حق ديسب خلقغه اوگراتدىلر رياست اولوغلق استاديلر تورا نكغى آخري زمان پيغمبرى صفتلرني بيان ايتكان آيتلرني آلشدرديلر حق تعالى يهوديلرگه آنا بابا لرى حقيقده بولغان انعام واحسان لرنى نذكير ايدوب اوشبو آيتلرني ايندردى (المحرره)

(۱) انا مرون الناس بالبر
آية کریمه سی ابن عباس
رضی الله عنهما روایتیچہ
مدینه یهودیبری شانده
نازل بولدی کیم آنلردن
بعضیبری اوزلری ننگ
کیا ولرینی وفرند اشلرینی
مسلمان بولغانلرینی شول
اسلام دیننده ثابت بولنکر
محمد علیه السلام امرندن
چقمانکر دیوب اوگوتلار
لرایدی لکن اوزلری
مسلمان بولماسلرایدی
لباب النقول للسیوطی
(۲) بالالرننگ دنیاغه کیلو
لرینه بابالر سبب بولغا-
نلقدن بابالرینه بیولگان
نغمتلر ایله بالالرینه
امتنان ایتدی.

(۳) فرعون بر توش
کوروب اول توشینی
بنی اسرائیل اچندن بر
اوغلان طوغان سننگ
ملکک خراب بولماقی
شول اوغلان سببلی
بولوردیوب تعبیر قیلولری
سببلی فرعون امری ایله
بنی اسرائیل اچنک طوغان
هر بر ایر بالانی بوغاز
لارلرایدی.

تعرضدر کیم آنلر باشقه لرنی محمد علیه السلام شر یعتینه ایارورگه اوندایلر و قزدرالر
ایدی و اوزلری مسلمان بولودن باش طارنالر ایدی (وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ) و یاردم
استاگز خدای تعالی دن طاعتکه صبر قیلو و چداملق بر له هم نماز او قویا که دعافیلو بر له (وَأَنهَا
لَكَبِيرَةٌ) و درستلکه اول نماز مشکل و چینندر یعنی نفسکه نماز او قو آغردر (الْأَعْلَى الْخَاشِعِينَ)
مگر چینن و آغر توگلدر تواضع ایتکوچی و خدایدن قورقو و چیلرغه یعنی نفسلرینی جینکگان
مخلص مؤمنلرگه طاعة و عبادة آغر توگلدر بس شول خاشعلر و خدایدن قورقو و چیلر
صفتینی بیان ایدوب بیورور (الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ) آندان کیمسه لرگه
کیم آنلر شکسز بیلورلر شونی کیم درستلکه آنلر بولقو و چیلدر پروردکارلرینه
یعنی خدای تعالی حضورینه حساب و جزا او چون باراچق ایدکلرینی بیلورلر (وَأَنَّهُمْ
إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) دخی بیلورلر شونی کیم تحقیق آنلر خدای تعالی صاری فایتنو و چیلدر
و قیلغان عمللریننگ جزاسینی طابقو و چیلدر شوننگ او چون طاعت و عبادة آنلرغه
چینن توگلدر (يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا) ای بنی اسرائیل قومی یاد ایتکز (نعمتی
الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ) شول نعمتنی کیم انعام قیلدم من سز لرگه (وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ)
هم یاد ایتکز شونی کیم من آرتق ایتدم سزلرنی یعنی آنا و بابالرگزنی عالم خلقی
اوزره یعنی شول زمانده بولغان خلق اردن آنلرنی افضل و آرتق قیلدم (وَاتَّقُوا يَوْمًا)
دخی قورقز شول کونننگ عذابندن کیم اول کوننک (لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا)
کیچماس و اوتاماس هیچ بر نفس بر نفسدن بر نرسه فی ده یعنی هیچ کیم ایکنچی گه
اوز حقینی باغشلاماس هر کیم اوزی او چون طرشور (وَلَا يَقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةً) هم قبول
ایتولماس اولکونده هیچ نفسدن شفاعة یعنی کافرلر او چون شفاعة مقبول بولماس
(وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ) دخی آلونماس آندان فدیه یعنی هیچ کیم بر نرسه بیروب عذابندن
قوتولا آلماس (وَلَا هُمْ يَنْصُرُونَ) هم یاردم ایتولمش بولماسلر اولکونده کافرلر
یعنی هیچ کیم انلرغه یاردم ایتوب عذابلرینی کیمونماس و کیمونتا آلماس (وَأَذِ
انْجِينَا كُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ) و یاد قیلکز ای بنی اسرائیل قومی شول وقت کیم قوتقاردق
بز سزلرنی یعنی بابالرگزنی قوتقاردق فرعون اتباعندن (يَسْؤُمُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ)
طانتور ایدیلر فرعون قومی سزلرگه عذابننگ قاطیراغینی (يَذْبَحُونَ أَبْنَاءَكُمْ)
بوغازلار (۲) ایدیلر اوغللرگزنی یا شلک لرنده فرعون امری بوینچه (وَيَسْتَحْيُونَ
نِسَاءَكُمْ) و تبریک قالدرور ایدیلر قزلرگزنی اوزلرینه خدمت ایتدر مک او چون
(وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ) و اوشبوا شده یعنی آنلرننگ اوغللرگزنی اولتورب
قزلرگزنی اوزلرینه خدمت قیلدر و لرنده پروردکارگز قاشندن اولوغ صناو باردر

سز لرگه (وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَعْرَ) دخی یاد ایتکز شول وقت کیم یاردق و آبورددق بز
 سز لرگه دینگزی یعنی سزنی فرعوندن فوتقارو اوچون فلزم در یاسینی ابکی گه
 یاروب سز گه یول بیردک (فَانجِينَاكُمْ) بس فوتقاردق بز سز لرنی فرعون لشکری
 ضررندن (وَإِذْ فَرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ) هم صوغه غرق قیلدق و باطردق فرعون لشکرینی
 (وَإِنَّمَا تَنْظُرُونَ) و حالانکه سز قارار ایدکر آنلرنک غرق بولولرینی (وَإِذْ وَاعَدْنَا
 مُوسَى) دخی ایسکزگه کیلتورکز شونی کیم وعده بیردک بز موسی پیغمبرگه تورات
 بیورر اوچون طور طاغینه کیلمک برله (أَرْبَعِينَ لَيْلَةً) فرق کیچه یعنی فرق کیچه
 و کوندز طور طاغنده تورماق برله وعده بیردک (ثُمَّ أَخَذْنَا مِنَ الْعِجْلِ مِنْ بَعْدِهِ) بس
 توندکز سز بوزاوی معبود ایتوب آندن صوگه یعنی موسی علیه السلام طور طاغینه
 تورات آلورغه کیتکاج سز لر سامری اغواسی نه ایاروب بوزاو صورتینه طابوندکز
 (وَإِنَّمَا ظَالِمُونَ) و سز لر ظلم لق ایتکوچیلر سز خدای تعالی دن باشقهغه عبادت قیلو
 برله (ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ) صکره عفو ایتدک و کیچدک بز سزدن اوشبو
 اشکز صوکنده (لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) شاید سزار شکرانه فیلورسز خدای تعالی گه دیب
 عفو اینماکی اوچون (وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ) و یاد قیلکز شونی کیم بیردک بز
 موسی پیغمبرگه تورات کتابینی (وَالْفِرْقَانَ) دخی بیردک حق برله باطل آراسینی
 آیارغوچی حقیقی (لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ) شاید سز لر توغری یواغه کونلورسز دیب (وَإِذْ
 قَبِلَ مُوسَى لِقَوْمِهِ) دخی یاد قیلکز شونی کیم ایتدی موسی پیغمبر اوزینک قومینه
 یعنی بوزاوغه طابونغانلرغه ایتدی (يَا قَوْمِ أَنْتُمْ ظَلِمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ) ای منم قومیم
 درسنلکده سز ظلم لق ایتدکز اوز نفسلرکزگه (بَاتَّخَذَكُمُ الْعِجْلَ) سز نك توتماقکز
 برله بوزاوی معبود ایتوب (فَتَوَبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ) بس توبه قیلکز و قایتکز سز
 بو اشکز دن اوزکزنی یاراتقوچی خدایگز صاری (فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ) بس اولتورکز سز
 اوزلرکزنی یعنی بوزاوغه طابونغانلر طابونغان لرنی اولتورسون (ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ
 أَوْشَبُوا) اولتورلما ککز آرتوغرافدر سز نك اوچون دنیاده ترکک قیلماقکز دن (عند
 بَارِئِكُمْ) یاراتقوچی خدایگز فاشنه خدای تعالی دن اوشبو طریقه حکم بولغاچ بوزاوغه
 طابونغانلر بر صغراغه جیولوب همه لری باشلرینی آغله سالوب تزلاندیلر هارون
 علیه السلام اون ابکی مک کشی ایله بالانغاچ قیلچلر قول لرینه آلوب بوزاوغه طابونغان لرنک
 باشلرینی کیسدیلر ابرته دن توش وقتینه چه آنلردن ینمش مک کیمسه نی اولتوردیلر
 بس حق سبحانه و تعالی بیورورکیم فاچانسکیم خدای تعالی نك حکمینی قبول ایتدکز
 (فَتَابَ عَلَيْكُمْ) بس قبول قیلدی خدای سز نك توبه کزنی (أَنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ)

۱) خىدايى تىعالى بىنى اسرا
ئىل قومىنە عمالقەلر لىل
صوغش قىلورغە بىوردى
آنلر بوخصوصە مساهلە
ايدوب خىداينىڭ فرمانىنى
بىرىنە يىتكوزمادىلر بس
حق سىبحانە وتىعالى آنلرى
آداشدر وب تىبە صحراسىنە
قىرق يىل خىبران وسىرگىردان
يوردىلر آچ ووصوسىز قالد
يىلر چادرلىرى طوزوب
بىدى سىڭرە اللە تبارك وتعا
لى موسى عليه السلام نىڭ
دىعاسى سىبىلى آنارغە
كوكىدىن من وسلوى نىمىتلر
بىنى ايندىردى ھىم بىر تاشىدىن
اون ايكى چىشمە چىقاردى
بولوۋىنى باش اوستىرنىدە
كولا گە ايندى آنلر
اوشبو نىمىتلرنىڭ قىدرىدە
بىلمايىوب كىفران نىمىس
ايدىلدىلر عاصى بولدىلر

درستلىكە اول خىدايى تىعالى گىنەدر توبەلەرنى قبول ايتكۇچى توبە ايتكانلەرگە مەربان
بولغۇچى (وَإِذْ قُلْنَا يَا مُوسَىٰ لَنْ نُؤْمِنَ بِكَ) وىباد ايتكۇز شول وقت كىم ايتكۇزسىز
موسى پىغىبەرگە اى موسى ھەرگىز اشانماس بىز سىڭا بىنى موسى عليه السلام بىرلە
طور طاغىبە حق تىعالى نىڭ كلامىنى ايشتور اوچون بارغان بىتمش كىشى حق تىعالى نىڭ
كلامىنى ايشتكاندىن صوك ايتدىلر اى موسى بىزلىر ايمان كىتورماسىز واشانماسىز
سىڭا (حتى نرى الله جهرة) تا كىم كورگانىمىز گە چە خىدايى تىعالى نى آشكارا بىنى خىدايى نىڭ
اوزىنى آيرىم آچق كورماينچە پىردە آرقىلى ايشتولگان سوز گە گىنە اشانماسىز دىدىلر
(فَاخَذْنَاكُمْ بِالصَّاعِقَةِ) بس توتىدى سىزنى بىنى مذكور بىتمش كىشىنى توتىدى وكويدىردى
كوكىدىن كىلگان اوط (وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ) وسىزلىر قارار ايدىكۇز اول اوطقە بىعضىلر
دىمىشلردىكىم صاعقەدىن مراد كوك طرفىدىن كىلگان بىر قورقۇنچى آوازدر مذكور
بىتمش كىشى كىم ھەر قايسى بىنى اسرا ئىل نىڭ عالملىرى واولوغلىرى ايدىلر شول
آوازنى ايشتىكۇچ طاقىت ايتە آلمايىنچە بورا كلىرى بارلوب ھەلەلر اولدىلر موسى
عليه السلام بوھالىنى كورب متخىر بولدى وقايفوردى ھىم خىدايى تىعالى گە يالباروب
ايندى آلەبى اگىر بىنى اسرا ئىل قومى اولوغلىرىنى قايتە فويدىكۇچ دىوب مىندىن صوراسەلر
من آنلرغە نى جواب بىرور من دىدى حق سىبحانە وتىعالى مذكور بىتمش كىشىنى كىرى
ترگوزدى نىڭ كىم بىرور (ثُمَّ بَعَثْنَاكَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكَ) بس قوباردىق بىز سىزنى وكىرى
ترگوزدىك اولگانكۇزدىن صوك صاعقە سىبىلى (لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) شايد سىز شىكرانە
قىلورسىز خىدايى تىعالى گە نىركلىك نىمىتىنە قارشى (وَلَمَّا عَلِمْتُمْ الْفِتْنَةَ) (۱) وكولا گە ايتدىك
سىزنىڭ اوزىركۇز گە بولوۋىنى تا كىم بولوط كولا گە سىنە قوياش اسىلىكندىن ضررلانمادىكۇز
بو اش بىنى اسرا ئىل قومى تىبە صحراسىندە آداشوب يورگان وقتلىرىدە بولدى خىدايى
تىعالى نىڭ امىرى ايلە بولوط كىلوب آنلرنىڭ باشلىرى اوستونىدە كولا گە بولوب توردى
(وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَىٰ) ھىم ايندىردىك بىز سىزلىرگە من وسلوى نىمىتلەرنى
من كوكىدىن باوغان قىدرت حلواسى دىب ايتولە تورغان شىكرىد سىلوى بىر تورلى
فوشدر اللە تىعالى نىڭ فىلى ايلە بىريان بولغان پىشكان حالنە آنلرغە كىلور ايدى اوشبو
من وسلوى نىڭ كىلماكى ھىم بىنى اسرا ئىل قومى تىبە صحراسىندە آداشوب يورگان
وقتلىرىدە ايدى (كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) وايتدىك سىزلىرگە آشاكۇزلىر بىز سىزگە
رزقلاندىغان نىرسەنىڭ پا كىزەلەردىن ويخىشلىرىدىن دىوب بىنى اوشبو خىدايى تىعالى
طرفىدىن ھىر كون كىلا تورغان پا كىزە ونىس نىمىتلەرنى قورقماينچە آشاكۇز ايرتەگى
كون اوچون آزق ايتوب آشامايىنچە صاقلاما كۇز بىنى اسرا ئىل قومى خىدايى تىعالى نىڭ
سوزىنە خىلافق ايدوب مذكور نىمىتلەرنى آشاب بىتورماينچە كىلاچك كونلر اوچون
خىيرە وآزق ايتوب صاقلايدىلر اول نىمىتلر صاصودى وبوزولدىلر آش نىڭ اوزاق

تورو برله اوزگارماکی وبوزلمافی شوندان قالدی دیملشر والله تعالی اعلم (وَمَا ظَلَمُونَا) وظلم لقی ایتمادیلر آنلر اوشبو فرمانغه خلافق قیلولری برله بزگه (وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلَمُونَ) ولکن اوز نفسلرینه ظلم لقی قیلور بولدیلر یعنی قیلغان اشلری اوزلرینه گنه ضرر بولدی (وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا) ویاد قیلگن شول وقت کیم ایندک بزسر لرگه کرگز دیب (هَذِهِ التَّرْتِيبَ) اوشبو اولغه (فَلَكُلُوا مِنْهَا) بس آشاگز سز اول اولدن یعنی آنده بولغان نعمتلردن آشاگز (حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا) فایو اورنگه تیللا ساگز ایرکنچیلک وکینکلک برله آشاگز (وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا) دخی کرگز آنک فایقاسندن سجده قیلغان حالگزده خدای ننگ نعمتلرینه شکرانه اوچون (وَقُولُوا حِطَّةً) هم اینگز حطه دیوب یعنی سندن مغفرت وبارلقاوی استایمز دیوب اینگز (۲) اوشبو کلمه آنلرنک استغفار کلمه لری ایدی (نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ) تا که بارلقارمز سز ننگ گناه لرگزی سجد واستغفار اینما کگز سبیلی (وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ) هم نیز درکیم آرتدورمز ایندگولک اینکو چیلرگه اجر وثوابی (فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا) بس آلشدر دیلر اوزلرینه ظلم لقی ایتمک کیمسه لر (فَوَلَّا) سوزنی یعنی خدای تعالی آنلرغه ایتورگه فوشقان سوزنی آلشدر دیلر (غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ) آنلرغه ایتولگان سوزگه باشه غه یعنی خدای تعالی آنلرغه حطه دیوب ایتورگه بیورغان ایدی آنلر حطه اورنینه حطه (بغدای) دیدیلر توبه واستغفار کلمه سینی اوزلری تیللا گان آشاو نرسه سینه آلشدر دیلر (فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا) بس ایندر دک بز ظلم لقی ایتمک کیمسه لر اوزرینه خدای تعالی بیورغان سوزنی آلشدر ماق برله (رَجَزًا مِنَ السَّمَاءِ) بر عذابنی کوکدن (بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ) شول نرسه سبیلی کیم چغار بولدیلر آنلر خدای تعالی فرمانی چینگندن (۳) آنلرغه ایندر لگان عذاب آلهی بر اوط ایدی کوک طرفندن کیلوب همه لرینی کویدردی بعضیلر طاعون مرضی ایدی دیملشر والله تعالی اعلم (وَإِذَا سَتَقُمَىٰ مَوْسَىٰ لِقَوْمِهِ) ویاد قیلگن شول وقت کیم موسی پیغمبر صو استادی اوزینک قومی اوچون (۲) بنی اسرائیل قومی تیه صحراسنده من وسلوی نعمتلرینی آشاب صوصادیلر هیچ بر طرفده صو طابولهادی عاجز قالدیلر بس موسی علیه السلام دعا قیلوب حق سبحانه وتعالی دن قومی اوچون صو تیلادی (فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ) بس ایندک بز موسی پیغمبرگه اورغل سن طایفاک برله طاشنی دیب اول طایباق موسی علیه السلامغه شعیب پیغمبردن قالغان ایدی حق تعالی ننگ فرمانی بوینچه حضرت موسی قولنداغی طایفاقی برله طاشقه صوقدی (فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا) بس اول طاش بارلوب آقدی آندان اون ایکی چیشمه (۱) بسی اسرائیل قومی یعقوب علیه السلامک

اون ایکی اوغلی نڭ نسلندن اون ایکی گروه ایدیلر طاشدان هر گروه اوچون
 برچشمه چقدی (قد علم کل اناس مشر بهم) تحقیق بلدی هر گروه آدمیلر اوزلرینڭ
 نحو اچا تورغان اورنلرن یعنی اون ایکی سبطنڭ هر فایوسی اوزلرینه مخصوص
 چیشمهنی بلدیلر بس خدای تعالی آنلرغه بیوردی (کلوا و اشربوا من رزق الله)
 آشاکز هم اچوکز الله تعالی بیرگان رزقندن (ولا تعثوا فی الارض مفسدین) وچیکدن
 چهاکز یرده بوزوقلی اینکوچیلر بولغانکز حالده یعنی الله نڭ امرینه فارشماکز
 فسق و فساد اشلاماکز (واذ قلتم یا موسی و یاد اینکز شول وقت کیم ایندکز سر
 موسی پیغمبرگه ای موسی (لن نصبر علی طعام واحد) هر گیز صبر قیلما سمز و چداماسمز
 برگنه تورلی طعامگه (۲) مذکور صحرا ده و قتلرنه بنی اسرائیل قومی نڭ کوکدن کیلا
 تورغان من وسلوی دن باشقه آشارلق نرسه لری یوق ایدی من ایله سلوی نی بر
 برسینه فوشوب بر تورلی طعام ایتوب آشارلر ایدی شول سببلی موسی علیه السلامغه
 ایتدیلر بزلر اوشبو برگنه تورلی آشفه صبر ایتوب تورا آلمایمز (فادع لنا ربک)
 بس دعا قیلغل سن بز نڭ اوچون و صور اغل پروردکار کدن (یخرج لنا ما تنبت الارض)
 تا کیم چغارسون اول بز نڭ اوچون یر اوسدرا تورغان نرسه دن یعنی یرده اوسا
 تورغان آشاملق نرسه لرنی چغارسون (من بقلها و ثنائها و فومها و عدسها و بصلها)
 اول یرنڭ یاشلچه نرسه لرندن هم قیارندن و بغدادیندن یا که صار مساغندن هم
 یاصا قندن و صوغانندن (قال) ایتدی موسی علیه السلام آنلرنڭ بوسوزلرینه فارشی
 (انستبدلون الذی هو ادنی) ایا آشدرا سزمو توبانراک و نچارراق نرسه نی (بالذی
 هو خیر) بخشیراق نرسه برله یعنی صوغان و صار مساق کبی حقیر نرسه لرنی من
 وسلوی کبی نفیس نعمتلر برله آشدرا ما قبی بولاسزمو ا گر شو یله اینتا کچی
 بولسا کز (اهبطوا مصرًا) نوشو کز شهرلردن بولغان بر شهرگه (فان لکم ما سألتم) بس
 درستلکه بولغوچیدر سز لرگه صور اغان نرسه کز اول شهرده (و ضربت علیهم الذلّة)
 واورولمش بولدی آنلر اوزرینه خورلق (والمسکنة) هم مسکین لک و بیچاره لقی
 یعنی خدای تعالی بیرگان نعمتلرگه راضی بولماینچه کفران نعمت اینتکان لرینڭ جزاسی
 اوچون آنلرغه خورلق و مسکین لک لازم ایتولدی اسلام یرنه آنلر خورلق ایله جزیه
 تولا ب تورور لر هم بای بولسه لرده بیک هر یصلقلرندان اوزلرینی فقیر و محتاج کورساتور لر
 (وباعوا بغضب من الله) و قایتدیلر آنلر خدای نڭ آچووبنه یعنی خدای تعالی نڭ
 غضب و قهرینه مستحق بولدیلر (ذلک بانهم کانوا یکفرون) اوشبو اش یعنی آنلرغه
 خورلق و مسکین لک ایله حکم ایدلما کی شول سببلی درکیم آنلر اشانماس بولدیلر
 (بایات الله) خدای تعالی نڭ آیتلرینه یعنی تورانقه اشانمادیلر (ویقتلون النبیین بغیر الحق)

(۱) اوشبو ان الذین آمنوا
والذین هادوا آية کریمه
سی مجاہد وایتنےچہ سلمان
الفارسی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
نکٹ اصحابلری شأنندہ
نازل بولمشد برکون
حضرت سلمان رسول صلی
اللہ علیہ وسلمدن اوزینک
اولگی دینی نکٹ اہلی تو
غری سندن سؤل قیلدی
هم آنلرنک نمازلرینی
وعبادتلرینی ذکر قیلدی
رسول صلی اللہ علیہ وسلم
ایتدیلمر کیم آنلرتموغلقدن
بس شول خصوصده اوشبو
آیت نازل بولدی اسباب
النزول

هم اولتورور بولدیلمر پیغمبرلری حقلقدن باشقه نناک کیم ذکر یاو یحییٰ علیهما السلام لری
اولتوردیلر (ذَلِكْ بِمَاعَصُوا) اوشبو اشلاری شول نرسه سببلی درکیم آنلر عاصی بولدیلمر
و فلر شدیلر خدای نکٹ فرمانینه (وَكَانُوا يَعْتَدُونَ) هم چیکدن چغار بولدیلمر آنلر
یعنی خدای تعالیٰ نکٹ فرمانی چیکندن چغولری سبب بولدی آنلرنک کفرلرینه و پیغمبرلری
اولتورما کلرینه (۱) (ان الذین آمنوا) درستلکک شول کیمسه ارکیم ایمان کیلتوردیلر
تیللری برله (وَالَّذِينَ هَادُوا) هم شول کیمسه لری کیم یهودی بولدیلمر (وَالنَّصَارِي) دخی
نصرانیلمر (وَالصَّابِئِينَ) هم صابئین لری یعنی زندیقلمر یا که دینسزلر (من امن بالله)
هر کیم ایمان کیلتورسه اوشبو مذکور گر و هلدن و اشانسه اخلاص کوکلی برله
الله تعالیٰ گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه (وَعَمَلٍ صَالِحًا) دخی اشلاسه ایندگو عملنی
(فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ) بس بولور آنلرغه عمللرینک اجر و ثوابلری پروردکارلری
قاشنده (وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ) هم بوقدر آنلر اوزرینه هیچ بر فورقو قیامت کوننده
(وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) دخی کو یونور بولماسلر آنلر وقایغو کورماسلر محشر یرنده
(وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ) وباد ایتکز شول وقت کم آلدق بز سزدن عهدکزی (وَرَفَعْنَا
فَوْقَكُمْ الطُّورَ) هم کوناردک سزک اوستکزگه طور طاغیننی بنی اسرائیل قومی اولک
توراتنی اوزلری صوزاب آلسه لرده تورات کیلگاندن صوگ قارشیلق قیلوب بو
کتابنک حکملری بیک آغر بزلر سونی قبول ایته آلمایمز اوستکزگه یوکلمایمز
دیدیلر شول وقتده حق سبحانه و تعالیٰ قدرتی ایله فلسطین طاولرندن بر طاوانی
هواغه کوناروب آنلرنک باشلری اوستینه کیلتوروب طوندی هم حضرت موسیٰ غه
فرمان قیلدی اگرده بنی اسرائیل تورات حکملرینی قبول ایتمهسلر اوشبو طاوانی
اوستلرینه توشورب همه لری بینی هلاک فیلورمن دیدی بنی اسرائیل قومی کوردیلر
کم باشلری اوستنده طاو ناپلاب تورا هم آغه طابا ناچماقی بولسه لری بیک فورقچلی
یانوب تورغان اوطنی کوردیلر آرطلرینه طابا بارماقی بولسه لری بیک الوغ دیکز
کوردیلر هیچده ناچارغه مجال بولماغاچ تعیرده قالوب قورقولرندن سجده گه کیندیلمر
بس خدای تعالیٰ آنلرغه بیوردی (خُدُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ) طوتکز بز سزگه بیرگان
نرسه فی قوت و کوچ ایله یعنی تورات حکملرینی قبول قیلوب بیک طرشوب طوتکز
(وَادْكُرُوا مَا فِيهِ) هم یادکزده طوتکز آنده بولغان نرسه فی (لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) شاید سز
صافلانورسز نیوش بولماغان اشلردن عهدکزی ایسکزده طونوب (ثم توليتم من
بعد ذلك) صکره یوز دوندردکز سز خداپنک فرمانندن بر مرتبه عهد فیلغانکزدن
صوگ (فلولا فضل الله عليكم) بس اگر بولماسه ایدی خدای تعالیٰ نکٹ فضل سز لرگه
(ورحمته) هم رحمتی بولماسه ایدی (لكنتم من الخاسرين) البته بولور ایدکز سز

(۱) روایت ایدلمشدرکیم
 بنی اسرائیلده بر ایزگو
 کشی ننگ بر اوغلی مار
 ایدی هم بر بوزاوی بار
 ایدی اول بوزاونی اورمان
 غه ایلتوب آلهی بو بوزاونی
 سنکا امانت قویدم اوسکا
 نندن سوک اوغلیمه طاپشر
 غای سن دیدی صکره اول
 کشی وفات بولدی بوزاوی
 اورمانده اوسدی کشی
 کورسه فاچار ایدی هیچ
 کیم آنی توتا آلمادی اول
 ایزگو کشی ننگ اوغلی هم
 ایزگولوب آناسینه بیک
 خدمت قیلوب اوسوب
 بیکت بولدی کیچه ننگ بر
 بر ئلشنده نماز اوقوب
 بر ئلشنده یوقلاب قالغان بر
 ئلشنده آناسی ننگ باشی
 اوچنده اولتورور ایدی
 کوندزلرده ارفاسینه
 اوطون کونار کیلتورب
 ساتار ایدی بر مقدارین
 آناسی ایله اوزینه نفعه
 ییلوب قالغانینی فقیرلرگه
 صدقه ایدر ایدی بر کون
 آناسی آنکا آناسندن
 قالغان اورمانداغی بو
 زاونی سویلادی باروب
 آلوب فایتورغه فوشدی
 بیکت باروب بوزاونی
 طابوب آلوب فایتندی اول
 بوزاواوسوب صغر بولغان
 ایدی آناسی آنی بازارغه

زبان کورگوچیلردن (ولقد علمتم الذین اعتدوا منکم) و تحقیق بلدکمز سز شول
 کمسه لرنی کم خدای تعالی ننگ فرمانی چیگندن چقدیلر سز ننگ قومکزدن (فی السبیت)
 شنبه کونی حکمنده یعنی داود علیه السلام زماننده بنی اسرائیلدن بر گروه خدای
 تعالی ننگ فرمانینه فارشوب شنبه کون حیل برله بالقی طونار ایدیلر خدای تعالی
 آنلرنی شنبه کون آو اولامافدین طیفان ایدی (فقلنا لهم) بس ایتدک بز آنلرغه
 امرمزه خلافتی قیلولری اوچون (کونوا فردة خاسئين) بولنکمز سز میمونلر خور
 بولغانلرکمز حالده بس خدای تعالی ننگ حکمی ایله آنلرننگ صورتلری مسخ ایدلوب
 بارچهلری میمون صورتینه کردیلر اوشبو قصه ننگ تفصیلی اعراف سورهنده کیلور
 انشاء الله تعالی (فجعلناها نکالا لما بین یدیهما) بس قیلدی بز اوشبو قصه فی هبرت
 آنلرننگ آلدنده حاضر بولغان کمسه لر اوچون یعنی شول زماننده بولغان کشی لرگه
 عبرت قیلدی (وما خلفها) هم آنلردن سوکغیلر اوچون عبرت قیلدی (وموعظة للمتقين)
 دخی وعظ واوگوت قیلدی اول قصه نی خدایدن فور فغوچیلر اوچون (واذ قال
 موسی لقومه) ویاد قیلنکمز شول وقتکم ایتدی موسی پیغمبر اوزینک قومینه (ان
 الله یامرکم) درستلکده خدای تعالی بیورور سز لرگه (ان تدبوا بقرة) بر اوگوز
 بوغازلامق برله اوشبو بقره قصه سی ننگ اجمالی شولدر کم بنی اسرائیل قومی ائنده
 بر اولتورولگان کشی ننگ گادده سی طابلدی کم اولتورولغانیسی هیچ بله آلمادیلر تورلی
 کشیلردن شیکلندیلر عاقبت موسی علیه السلام خدای تعالی گه مذاجات قیلدی
 حق سبحانه و تعالی بیوردی کم بنی اسرائیل گه ایتکل بر اوگوز بوغازلاسونلر شول
 اوگوز ننگ بر اعضاسی ایله مذکور اولترلر میمت که صوفسونلر اول اولک تریلوب
 اوزینی کلر اولتورولغانیسی ایتور بنی اسرائیل قومی بو سوزنی ایشتکلاچ عسکه
 فالدیلر (قالوا) (۱) ایتدی لر بنی اسرائیل موسی علیه السلامغه (انتخذنا هزوا) ایا
 سن بزلرنی مسخره گه طوناسکمز بز سندن اولترگوچی کم ایکانینی صورایمز سن
 بزگه اوگوز بوغازلارغه فوشاسک (قال) ایتدی حضرت موسی آنلرغه (اعوذ بالله ان
 اکون من الجاهلین) من صغنامن الله تعالی گه نادان لردن بولمافمدن یعنی من
 نادانلردن توکلمن نیچک سز لرنی مسخره گه طونیم دیدی (قالوا) ایتدی لر بنی اسرائیل
 قومی موسی علیه السلامغه (ادع لنا ربک) دعا قیلقل و صوراخل سن بزنگ اوچون
 ربکدن (یبین لنا ما هی) تا کیم بیان ایتسون و آچق بلدر سن اول بزلرگه اول
 اوگوز نچو کدر نینداین صفتلی ونچه باشلکدر (قال) ایتدی موسی پیغمبر آنلرغه
 (انه بقول) درستلکده مینم ربم ایتدر (انها بقرة لا فارض ولا بکر) درستلکده اول

اوگوز شونداين اوگوزدر کم بيك فارت هم توگل بيك ياشه توگلدر (عوان بين ذلك) فارت برله ياش آراسنك اورتاچه ياشليدر (فانفعولوا ماتؤمرون) بس قيلكز سز شول نرسهني كم بيورلدكز آنك برله (فالوا) ايتديلر بنى اسرائيللر موسى پيغمبرگه يينه (ادع لنا ربك) دعا قيلغل ونل گل سن اى موسى بزنگ اوچون پروردكار كندن (بيبين لنا ما لونها) تاكم بيان ايتسون اول بزگه آنك توسيني يعنى اول اوگوز نينداين توسلى بولورغه كيرهك شوني بلدرسون ديديلر (قال) ايتدى حضرت موسى آنلرغه (انه يقول) درستلكده خداى تعالى ايتدر (انها بقرة صفراء فافع لونها) درستلكده اول اوگوز صارى اوگوزدر كم آنك توسى غايتده صارى در آلتون شكلى (تسر الناظرين) شادلاندرر آنك توسى فار اوچيلرني (فالوا) ايتديلر بنى اسرائيللر ينه حضرت موسى غه (ادع لنا ربك) دعا قيلغل سن وصوراغل بزنگ اوچون ينه ربكندن (بيبين لنا ما هي) تاكم بيان فيلسون و آچق بلدرسون اول بزگه اول اوگوزنى نرسدر قرده او تلاب بورگوچى مو ياكه اش اوگوزى مو (ان البقر تشابه علينا) درستلكده اوگوزار بزگه متشابه بولدى هر تورلى سى كوبردر قايسى اوگوز ايكانيني بز بل آلاميز (وانا انشاء الله لهتدون) و درستلكده بزار اكر خداى تعالى تيلاسه كونلگو چيلرمز يعنى خداى تعالى آچق ايتوب بيان فيلسه انشاء الله اول اوگوزنى طابارمز ديديلر رسول اكرم صلى الله عليه وسلم دن منقولدر كيم اكر بنى اسرائيل قومي شول و قنده انشاء الله ديب ايتماسه لر ايدى اول اوگوزنى هيچده طابا آلماسلر ايدى (قال) ايتدى موسى عليه السلام (انه يقول) درستلكده خداى تعالى ايتور (انها بقرة لا ذلول تثير الارض) تحقيق اول اوگوز شونداين اوگوزدر كيم يرنى صوقلاب و صابان سوروب محنت طار تقوچى توگلدر (ولا تسقى الحرث) هم صوغرماس اول ايگونلكنى يعنى اش اوگوزى توگلدر (مسلمة لا شية فيها) عيبلردن سلامتدر ايكنچى تورلى نوس آنده هيچ يوقدر يعنى همه اعضاسى صارى باشقه نوس هيچده فانوشماغاندر (۱) فاچانكيم بنى اسرائيل اوشبو علامتلرني ايشتديلر (فالوا) ايتديلر آنلر موسى پيغمبرگه (الان جئت بالحق) ايمدى كبلتوردك سن حلقو و توغرى لقنى يعنى اول اوگوزنگ صفتلرني آبرم آچق بيان فيلدك ايمدى بز آنى طابارمز ديديلر (۲) مرويدر كيم اوشبو صفتلر توغرى كپلگان اوگوز بنى اسرائيل اچنده بوتون عمر ينى آناسى نك خدمتكه اونكار گوچى بر ايندگو يكت قولنده ايدى بنى اسرائيل قومي مذكور يكتدن شول اوگوزنى تيرى سى طولى آلتون برابر ينه صاتوب آلديلر (فذبوها) بس بوغازلاديلر آنلر اول اوگوزنى (وما كادوا يفعلون) و ياقن بولماديلر آنلر فيلسه لر اوشبو اشنى

چهار ورغه قوشدى يكت اول صغرنى بازارغه آلوب چقدى بر فرشته آدمى صورتك كيلوب اول صغرنى آلتى آلتونغه صورادى يكت آنامدن رخصت سز بيرماسمن ديدى صكره اول فرشته ايتدى ايمدى بو صغرنى تيرى سى طولو آلتون بيرمه سهرلر هيچك صانماغيل خداى نك حكى شولايلر ديدى عاقبت بنى اسرائيل شول صغرنى تيرى سى طولى آلتون بيروب ساتوب آلديلر چونكه مذكور صفتلر ايله صفتلانغان آنندن باشقه صغرنى طابا آلماديلر تبيانندن

(۱) حق تعالى بنى اسرائيل غه اوگوز بوغازلامق ايله بيورماقنى نك نكته سى بوغازوغه طابونغان كيمسه لرگه عتاب و شلته لامك اوچوندر ديمشدر يعنى بوغازلاوغه مستحق بولغان نرسهنى معبود بيلوب شول نرسه گه طابوندى كز سز لر نينداين عقتلسلر سز ديمكدر

(۲) اوشبو سوز بقرہ
نصہسی نځ او لیدر .

یعنی اوگوزنځ بهاسی بیک قیمت بولغانلقدن بواشنی نلاماینچه گنه اشلا دیلر (۲) (وَأَذِ
قَلْتُمْ نَفْسًا) وشول وقت کیم اولتور دگن سز بر کشینی (فَادَا رَأْتُمْ فِيهَا) بس
اختلاف قیلشدگن سز اول اولتور لمش کشی حَقْدَكْ یعنی آنی کیم اولتورگان ایکاننده
نورلی سوزلر ایتدگن (وَاللَّهُ مَخْرُجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ) و خدای تعالی چغارغو چیدر
وظاهر ایتکو چیدر شول نرسه نی کیم سز لر باشور بولدگن یعنی اولتورگوچی کیم لر
ایدکینی خدای تعالی معلوم فیلور (فَقَلْنَا اَرْضُ بَوِّهْ بَعْضُهَا) بس ایتدک بز آنلرغه
صوغن سز اول اولتور لگان کشینی بوغازلانغان اوگوزنځ بر کیساکی برله
حق تعالی نځ امری بوینچه شول اوگوزنځ قویرغی یا که تیلی یا که قولاغی برله اول
میت که صوقدیلر فی الحال اول او اوک تریلوب آباق اوزره تور دی موینندن قانی
آغوب نورور ایدی اوزینی بر توغمه قونداشی نځ ایکی اوغلی اولتورگان لکینی
بیان قیلوب ینه شول برکه بغولوب اولدی قونداشی نځ اوغلاری آنځ مالندن میراث
آلور اوچون اولتورگانلر ایکان بس موسی علیه السلام حکم قیلدی آنلرنی میراثدن
محروم ایدوب صحراغه آلوب باروب باشلرینی کیسدیلر (كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى) ^{لله}
اوشاندای ترگزور خدای اولوکلرنی (وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ) هم کورساتور خدای تعالی
سز لرگه قدرتی نځ دلیل لربینی تا کیم آنلرنی کوروب خدای تعالی نځ اولوکنی ترگزوگه
قادر ایکانیده تمام اشانورسز (لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) تا کیم شاید سز بیلورسز و آڭلارسز
خدای تعالی نځ بارچه اولوکلرنی ترگزوگه قادر ایکانلکینی اوشبو خطاب مذکور
اولوک تریلگان مجلسک حاضر بولغو چیلرغه در پیغمبر من علیه الصلوة والسلام زمانندای
اولگانندن صوڭ تریلوگه اشانماغان کافر لرگه بولماقی هم احتمالدر والله تعالی اعلم
(ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ) بس قاطی بولدی وقارلدی سز نځ کوکل لرگن ای یهودیلر اوشبو
اشدن صوڭ (فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ) بس اول کوکل لرگن طاشلر کیدر فاطیلقده (اَوْ اَشَدُّ
فَسُوَّةً) بلکه قاطیرا قدر طاشدن هم فساوة یوزندن (وَأَنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ) ودرستلکده
بولغو چیدر طاشلردن بعضلری (لَمَّا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ) شول نرسه حیم آقار آندن
یلقه لر یعنی طاشلرنځ بعضسندن اولوغ یلقه لر آقار (وَأَنَّ مِنْهَا) هم درستلکده
اول طاشلردن بولغو چیدر بعضلری (لَمَّا يَشَقُّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ) شول نرسه کیم
یاریلور بس چغار آندن صو یعنی طاشلرنځ بعضلر تیشولوب آندن کچکنه
چیشمه لر آقار (وَأَنَّ مِنْهَا) دغی درستلکده باردر اول طاشلردن بعضلری (لَمَّا يَهْبِطُ
مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ) شول نرسه کیم یوقاریدن توبانگه توشار خدای تعالی قور قوسندن
(وَمَا اللَّهُ بِعَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ) وغافل توگلدن خدای تعالی سز اشلاگان نرسه دن ای
یهودیلر یعنی هر نینداین عمل قیلساگن خدای تعالی همه سینی بیلور (انظلمعون

(۱) يهودنىڭ بعضىلىرى
 موسى عليه السلام ايل
 طور طاوندە حق سبحانە
 وتعالى كلامىنى ايشتوب
 قوملىرى آراسىنە قايتقاندىن
 صوڭ ايتورلر ايدى كيم
 بزلر خدای تعالى نڭ امر
 ونهى لرىنى ايشتدك لىكن
 صونكىدىن خدای بزلرگە
 بواشلىرىنى كوچنكز يتسە
 اشلانكز بىك چىتىن بولسە
 اشلاما سانكز دە يارار
 دىب ايتدى دىوب خدای
 تعالى گە افترا ەلر قىلور
 لرايدى
 (۲) بو آيە كرېمە مجاهد
 قولنچە شول خصوصە نازل
 بولدى كيم بنى قريظە
 صوغشى كوتندە رسول
 صلى الله عليه وسلم آنلرنڭ
 فلعلەرى تويپنە كىلوب
 يا اخوان القردة والخنزير و
 يا عبدة الطاغوت يعنى
 اى مېمون هم خنزير فرندا
 شلىرى اى طاغوتكە عبادت
 ايتوچىلر دىوب فققردى
 زىرا كە اولدا گى يهود
 يلرنڭ بعضىلىرى مېمون
 و خنزير صورتلرېنە مېسغ
 ايدلگانلردر يهوديلر بو
 سوزنى ايشتوب محمد بو
 خبرنى فايدان بلگان البتە
 اوز آرامزدن ايتكوچىلر
 باردر دىوب بربلرېنى شلتەلرلر ايدى
 مسلمانلر غەنى اوزون آندايىن سوزلرنى ايتەسز صكرە
 آنلر شول سوزلر ايلە اوزمگە غالب كىلەر دىورلر ايدى اسباب النزول

ان يؤمنوا لكم) ايا بس اميد قىلاسىزمو اى مؤمنلر اول يهوديلرنڭ سزگە اشانولرېنى
 (وقد كان فريق منهم) وحالانكە تحقيق بولدى بر گروه اول يهوديلردن (يسمعون
 كلام الله) ايشتور ايدىلر آنلر خدای تعالى نڭ سوزىنى يعنى آنلرنڭ با بالرى
 موسى پيغمبر زمانندە طور طاوندە الله تعالى نڭ سوزىنى هيچ واسطەسز ايشتور
 ايدىلر (ثم يعرفونه من بعد ما عقلوه) صكرە اوزگارتور ايدىلر آنلر اول سوزنى
 آكلاغانلرى صوڭدە (وهم يعلمون) و آنلر بيلورلر اوزلرى خدایغە افترا ە قىلورلرىنى
 (۱) مرويدركيم يهوديلرنڭ منافقلىرى پيغمبرمىز عليه الصلوة والسلام زمانندە كون نڭ
 اولدە مدينە گە كىلوب مسلمانلر آراسىنە بزم سز نڭ كىبى مسلمان مزديوب بورورلر
 ايدى كون نڭ آخىرنە اوز قوملىرى آراسىنە قايتوب بزم مسلمانلرنى آلداب قنە
 بوردك مسلمان بولغانىمىز يوق دىورلر ايدى حق سبحانە وتعالى آنلر حقنە بيوردى
 (واذا لقوا الذين آمنوا) و هر فايچان كيم يولو قسەلر اول يهوديلر ايمان كىلتورگان
 كىمسەلرگە (قالوا امنا) ايتورلر آنلر ايمان كىلتوردك بزم دىوب (۲) (واذا خلا
 بعضهم الى بعض) و هر فايچان اولاق بولسەلر آنلرنڭ بعضلىرى بعضلىرى بزلر يعنى
 اولوغلىرى كچوكلىرى بزلر برگە اولانغە اوچوراشسەلر (قالوا) ايتورلر آنلر يعنى
 اولوغلىرى كچوكلىرىنە ايتورلر (اتعد ثونهم بما فتح الله عليكم) ايا سويليسىزمو و خبر
 بىراسىزمو سز مسلمانلرغە شول نرسە بزلر كىم آچدى آنى خدای تعالى سز لرگە يعنى
 تورانده ذكر ايتولگان آخىر زمان پيغمبرى محمد عليه السلام نڭ صفتلرېنى
 مسلمانلرغە بيان ايتەسىزمو (ليعاجوكم به عند ربكم) تا كىم دليل كىلتورسونلر
 و بىعتلاشسونلر مسلمانلر سز لرگە قارشى اول نرسە بزلر ربكز فاشنە يعنى سز تورانده
 ذكر ايتولگان محمد عليه السلام توغرى سنداغى سوزلرنى مسلمانلرغە بلدرسا كز
 شول سوزلر ايلە مسلمانلر اوزكزگە قارشى دليل كىلتوروب اوزكزنى الزام
 قىلورلر (افلاتعقلون) ايا بس بىلهاس موسى دشمان آلدنە سرلرنى سويلامك تيوش
 توگل ايكانىنى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى مدينە گە باشا هجرت
 ايتكان و قتلردە مدينە يهوديلر ندىن بعضىلىرى صحابه لرگە محمد عليه السلام نڭ تورانده
 صفتلرى ذكر ايدلگان لكىنى سويلادىلر يهوديلرنڭ اولوغلىرى بو اشدىن خبردار
 بولوب مذكور سويلگان كشىلرنى بىك شلتەلە دىلر اوز كىتابكزده بولغان دليل
 و حجتلرنى نى اوچون مسلمانلرغە بلدرەسز كم عاقبت آنلر شول سوزلر كز بزلر
 اوزكزگە غالب كىلور دىدىلر (اولا يعلمون) ايا بلمەسىزمو اول يهوديلر (ان الله

باردر دىوب بربلرېنى شلتەلرلر ايدى مسلمانلر غەنى اوزون آندايىن سوزلرنى ايتەسز صكرە
 آنلر شول سوزلر ايلە اوزمگە غالب كىلەر دىورلر ايدى اسباب النزول

يَعْلَمُ شُونِي كَم تَحْقِيقِ خُدَايِ تَعَالَى بَلُور (مَا يُسْرُونَ) شُول نَرَسَه نِي كَم يَاشِر وِرلَر
 أَنلَر كَوُكُل لَرِنْدَه (وَمَا يُعْلَنُونَ) هَم شُول نَرَسَه نِي كَم أَشْكَارَا فِيلُورلَر أَنلَر يَعْنِي أَنلَر نَكْ
 مَنَافِقْلَق فِيلُوب اچلَر نَدَن مَحْمَد عَلِيَه السَّلَامَغَه هَم صَحَابَه لَر يَنَه دَشْمَان بُولُورلَر يَنِي
 وَطْشَلَر نَدَن غَنَه دُوسْت لَق كُور سَه تُولر يَنِي خُدَايِ تَعَالَى بَلُور (وَمَنْهُمْ أَمِيونَ)
 وَبُولُغُوچِي دَر اُول يَهُودِي لَر دَن بَعْضِي لَرِي اَمِي لَر كَم اَوْقُو يَازُونِي بِلْمَه سَلَر (لَا يَعْلَمُونَ
 الْكُتَابَ) بِلْمَه سَلَر أَنلَر تُورَاتْنِي وَآنْدَه يَازُلْغَانْنِي طَانُومَاسَلَر (الْأَمَانِي) مَگَر بَلُورلَر
 اوز آر زولر يَنِي غَنَه يَعْنِي نَفْسَلَر يَنَه مَوَافِق بُو اَغَان بَاطِل آر زولر نِي وَاُولُوغَلَر نَدَن
 ايشْتِكَان يَالْغَان وَعَدَه لَر نِي كَنَه بَلُورلَر مَثَلَا جَنَت يَهُودِي لَر كَه كَنَه خَاص بُولُور وَآنلَر غَه
 أَنَا وَبَابَالرِي شَفَاعَت فِيلُور دِي مَكَلَرِي كَبِي (وَأَنْ هُمْ الْآيْطُونُ) وَاي مَاسَدَر أَنلَر
 مَگَر شُول كَم گَمَان فِيلُورلَر يَعْنِي بَقِي نِي عِلْم لَر يِ بُو فَدَر بَارِي گَمَان بَر لَه كَنَه اِي تُولر لَر
 (فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ) بَس نِي اُو كَنِج وَحَسْرَت دَر شُول كَم سَه لَر كَه كَم (يَكْتُبُونَ الْكُتَابَ بَايْ دِي هِم)
 يَازَارلَر أَنلَر (۱) تَعْرِيفِ اِي تَلْمَش وَاَوْز گَار تَلْمَش كِتَابْنِي اوز فُول لَر يِ بَر لَه (ثُمَّ
 يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) صُكْرَه اِي تُولر لَر اَوْشِبُو كِتَابِ خُدَايِ تَعَالَى فَا شَنَدَن كِي لْگَان
 كِتَاب دِيُوب (لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا) تَا كَم صَا تُو بْ آ لْسُونلَر اَوْچُون أَن كْ بَرَابَر يَنَه
 آ ز غَه أَچَه نِي يَعْنِي رَشُوتِ آلُوبِ دُنْيَا مَالِي اَوْچُون اوز لَر يِ يَازُغَان نَرَسَه نِي خُدَايِ دِن
 كِي لْگَان دِيُورلَر وَخُدَايِ تَعَالَى نَكْ كِتَابِي نِي اَوْز گَار تُولر لَر (فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ)
 بَس نِي كُوبُونِج وَحَسْرَت دَر آنلَر غَه شُول نَرَسَه دَن كَم يَازَدِي أَنلَر نَكْ فُول لَر يِ (وَوَيْلٌ
 لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ) دَخِي وَيْل وَحَسْرَت دَر آنلَر غَه شُول نَرَسَه دَن كَم كَسْب فِيل دِي لَر أَنلَر
 حَرَام بُولْغَان رَشُوت دِن يَهُودِ عَالَم لَر نَدَن بَعْضِي لَر يِ تَلْ گَان نَرَسَه لَر يَنِي يَازُوبِ عَوَامِ
 النَّاسِقَه خُدَايِ تَعَالَى دِن كِي لْگَان دِيُوب بِيُورلَر اِي دِي بُو آيْتِ كَر يَمَه شُولَار
 حَقْنَدَه دَر (وَقَالُوا) وَاي تِي دِي لَر يَهُودِي لَر (۲) (لَنْ تَمْسَنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً) هَر گِي ز
 نُونَمَاس بَز نِي اَوْطِ مَگَر بَر نِچَه صَا نَا لْمَش كُونلَر كَنَه طُونَار يَعْنِي بَز لَر تَمُوغِ اَوْطَنْدَه فَر قِ
 كُون گَنَه يَانَا رَمَز چُون كَه سَامَرِي اَغْوَاسِي اِي لَه بُو زَا و غَه فَر قِ كُون طَابُون غَا نلَر اِي دِي
 شُون كْ صَا نُونِچَه بَز لَر بَارِي فَر قِ كُون گَنَه تَمُوغْدَه فَالُور مَز صُكْرَه چِفَا رَمَز دِي دِي لَر
 (قُلْ) اِي تَكَل سَن اِي مَحْمَد عَلِيَه السَّلَامِ اُول يَهُودِي لَر كَه (اتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا) اِيَا تُون د كُز مَو
 سَز خُدَايِ تَعَالَى فَا شَنَدَه بَر عَهْدِي يَعْنِي سَز لَر كَه تَمُوغْدَه بَر كُون گَنَه يَانَا رَسَز دِي ب
 خُدَايِ تَعَالَى وَعَدَه فِيل دِي مَو اِگَر شُول طَر يِقَه وَعَدَه فِيلْغَان بُولْسَه (فَلَنْ يَخْلُقَ اللَّهُ
 عَهْدَهُ) بَس اَلْبَتَه خَلَا فْلَقِ اِي تَمَاسِ خُدَايِ تَعَالَى اوز يَن كْ عَهْدِي نَه (أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ
 مَا لَا تَعْلَمُونَ) يَا اِي سَه اِي تَه سَز مَو خُدَايِ تَعَالَى اوز رِي نَه اَفْتَرُ فِيلُوب اَوْز كُز بِلْمَه گَان
 نَرَسَه نِي (بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً) بَلِي هَر كَم سَه كَسْب فِيل سَه بَز يَا وُز لَق نِي يَعْنِي خُدَايِ

(۱) مرویدر کیم یهود عالم لری تورانه ذکر ایدلمش آخر زمان پیغمبرینک اوصافینی تعریف و تغییر ایدوب ایکنچی توری قیلوب یاز دیلر صکره عوام الناسقه مونده یازلغان صفتلر برسیده محمد علیه السلام غه توغری کیلمی تورانده ایتولگان آخر زمان پیغمبری باشقه بو اور غسه کراک دیدیلر یهود عوامی شول سوز گه انا نوب همیشه آخر زمان پیغمبری کیلاچک دیوب منتظر لردر آخر زمانه دجال چقاندده دجالنی آخر زمان پیغمبری دیوب آنکا یارلر شول سببلی دجال لشکرینک کو برا کی یهود فومندن بو لور تفسیر حسین واعظیند (۲) اوشبو لن تمسنا النار الا ایاما آیت کریمه سی نک سبب نزولی حقه حضرت ابن عباسدن روایت ایدلمشدر کیم رسول صلی الله علیه وسلم حضر تلری مدینه گه کیلگان وقتلرده مدینه یهودیلری ایتورلر ایدی کیم دنیا نك بار مدتی یدی منک یلدر آدمیلر تموغده هر بر منک یل او چون بر کون عذاب فیلنورلر بس یدی منک یل او چون جمعسی یدی کون عذابده بولورلر صکره عذاب منقطع بولور دیور ایدیلر بس حق تعالی اوشبو آیتنی ایندردی لباب النقول.

تعالیٰ کہ شرک کیلتورسہ واکا اطاعت ایتہسہ (وآحاطت بہ خطیئتہ) ہم چولقاب آلہسہ
 آنی گناہسی یعنی گناہلری کوب بولوب تا کم کفر اوزرینہ دنیادن کیتسہ **قَوَّلُكَ**
أَصْحَابُ النَّارِ اوشبو گروہدر نموغ اہل لری (ہم فیہا خالدون) آنلر اول نموغده
 منگو فالغوچیلردر (وَالَّذِينَ آمَنُوا) وشول کوسہلر کم ایمان کیلتور دیلر (وَعَمَلُوا
 الصَّالِحَاتِ) ہم اشل دیلر ایندگو عمل لرنی (أَوَّلُكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ) بس اوشبو گروہدر
 جنت اہل لری (ہم فیہا خالدون) آنلر اول جنتدہ منگو فالغوچیلردر (وَإِذْ أَخَذْنَا
 مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ) وشول وقت کم آلدق بز یعقوب اوغل لری نك عہدینى ہم
 ایتدك آنلرغہ (لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ) قول لقی فیلماس سز مگر خدای تعالیٰ گہ گنہ کم
 معبودك کہ مستحق اول غنہدر (وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا) ہم ایندگولك فیلورسز آتسا
 آناغہ ایندگولك فیلماق (وَذَى الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ) ہم ایندگولك فیلورسز قرنداشلرگہ
 ویتیم لرگہ (وَالْمَسَاكِينَ) دخی مسکین و بیچارہ لرغہ (وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا) وایتگز
 آدمیلرگہ بخشى لقنى و کورکام سوزنى (وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ) ہم تورغوزگز نمازنى (وَاتُوا
 الزَّكَاةَ) دخی بیرگز زکوتنى (ثُمَّ تَوَلَّيْتُمُ الْأَقْلِيَاءَ مِنْكُمْ) صگرہ یوز دوندر دگز سز اوشبو
 عہدگزدن مگر سزلردن آزغنہ کشیلر یوز دوندر مادیلر کم مراد تورات شریعتندہ
 ثابت بولغان سفلر لری نك بعضیلر بدر (وَأَنْتُمْ مَعْرُضُونَ) وحالانكہ سزلر اعراض
 ایتکوچیلر سز وباش طارتقوچیلر سز تورات حکمندن محمد علیہ السلامغہ ابارماینچہ
 (وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ) وپاد فیلسگز ای بنی اسرائیل نومی شول وقت کم آلدق بز
 سز نك عہدگزنى یعنی سز نك سفلرگزدن عہد آلدق شوپلہ دیوب کم (لَا تَسْفِكُونَ
 دِمَاءَكُمْ) توکماس سز بر برگز نك فانلرگزنى (وَلَا تَخْرُجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ) ہم
 چغارماس سز اوز کشیلرگزنى یور طلرگزدن ظلم لقی برلہ (ثُمَّ أَفْرَرْتُمْ) صگرہ اقرار
 فیلدگز سز یعنی اوشبو شرطلرنی قبول ایتدگز (وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ) وسزلر ای مدینہ
 یهودیلری گواہلق بیراسز بابالرگزنك اوشبو روشچہ عہد فیلعانلق لرینہ (ثُمَّ أَنْتُمْ
 هَؤُلَاءِ) صگرہ سزلر اوشبو گروہ سز کم عہدگزنى بوزوب (تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ) اولتورر سز
 اوز کشیلرگزنى (وَتَخْرُجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ) ہم چغارورسز بر گروہنى اوز قومگزدن
 (من ديارهم) یور طلرندن (تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ) بر برگزگہ یاردم بیرشورسز یگلمش
 گروہغہ ظلم لقی ایتو اوزرینہ (بِالْآثِمِ وَالْعِدْوَانِ) گناہ فیلماق وچیکدن چقماق برلہ
 مدینہ یهودیلری ایکی قبیلہ ایدیلر برسی بنی قریضہ و برسی بنی نظیر اوشبو ایکی
 قبیلہ بر برسینہ دشمن ایدیلر ہجرتدن مقدم مشرکلر ہم ایکی قبیلہ ایدیلر اوس

وخرج قبیلہ لری در بنی قریضہ یہودیلری اوس قبیلہ سی ایلہ وبنی نظیر خرزج
 قبیلہ سی ایلہ اتفاق ایدوب ہمیشہ ہر برسی ایلہ صوغشورلر ایدیلر غالب بولغان
 قبیلہ یکلمش قبیلہ نی یور طارندن قوالاب آنلرغہ تورلی ظلم لوق لوقیلورلر ایدی واگر ہر
 قبیلہ دن ایکنچی سینہ اسیر توشسہ آنی فدیہ آلوب یعنی برابرینہ مال آلوب
 آزاد فیلورلر ایدی نثاک کم حق تعالی بیورور (وَأَنْ يَأْتُوكُمْ أُسَارَى تَفَادُوهُمْ)
 واگر کیلسلر سزگہ بنی اسرائیل دن اسیرلر سز آنلر نثک برابرندہ فدیہ
 آلورسز (وَهُوَ مُحْرَمٌ عَلَيْكُمْ أَخْرَاجَهُمْ) وحالاکہ حرام ایتولمشدر سز لرگہ آنلر نی
 یور طارندن چغار واوزکزنک عہدکز بوینچہ (أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ) ایا بس
 اشاناسزمو سز لر تورات حکملری نثک بعضسینہ (وتكفرون ببعض) وکافر بولاسز
 یعنی اشانامایسزمو بعضسینہ (فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ) بس نی نرسہدر شول
 کیمسہ نثک جزاسی کیم فیلور اول اوشبو اشنی سزلردن یعنی ایتکان عہدینی بوزغان
 کشی نثک جزاسی ایماسدر (الْأَخْزَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) مگر خورلق ورسوایلق در دنیا
 ترکلکندہ نثاک کیم بنی قریضہ قتل ایدلدیلر وبنی نظیر وطن لردن سورلدیلر
 (وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ) وقیامت کونندہ (يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ) فایتارلمش بولورلر آنلر
 عذابنک فاطیراغی صاری کیم منگولک تموغ عذابیدر (وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ)
 وایماسدر خدای تعالی غافل شول نرسہدر کیم سز فیلورسز آنی یعنی ہر نی اشلاسا کز
 ہمہ سیننی بلسگوچیدر (أُولَٰئِكَ الَّذِينَ) اوشبو گروہ آنداین کیمسہ لدر کیم (اشترُوا
 الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ) صاتوب آلدیلر آنلر وآنلر دیلر دنیا ترکلکی نی آخرہ برلہ
 یعنی آخرہ دولتی اورنبنہ دنیانی اختیار فیلدیلر (فَلَا يَخْفَىٰ عَنْهُمْ الْعَذَابُ) بس
 یکلایتولماس آنلردن عذاب نی دنیادہ وآخرندہ دنیادہ جز یہ تولاو ایلہ وآخرندہ تموغ
 عذابی ایلہ عذابلورلر (وَلَا هُمْ يَنْصُرُونَ) ہم یاردم ایتولمش بولماسلر آنلر (ولقد
 آتینا موسیٰ الکتاب) وتحقیق بپردک بز موسی پیغمبرگہ توراننی (وقفینا من بعده
 بالرسل) ہم آنک ایزندن کیلتوردک آنک سوگندہ رسول لری یوشع وداود وسلیمان
 والیاس وذکریا وبعی علیہم السلام لری کبی (واتینا عیسیٰ ابن مریم البینات) ہم
 بپردک بز مریم اوغلی عیسی غہ ظاہر وروشن بولغوچی علامتلر نی ومعجزہ لری اولوک
 ترکزماک وغیبدن خبر بیرماک کبی (وايدناه بروح القدس) دخی ہرکتدک بز آنی وآکما
 قوت بپردک پاکیزہ بولغوچی جان برلہ یا کہ روح القدس مراد جبرائیل علیہ السلام
 کیم ہمیشہ آنک برلہ ایدی یا ایسہ مراد اسم اعظم یا کہ انجیل در واللہ تعالی اعلم
 (افکلما جاکم رسول) ایا ہر فایجان مو کیلتورسہ سز لرگہ رسول وپیغمبر (بما لا تهوی

(۱) بو آیت کریمه نك سبب نزلنده ابن عباس رضی الله عنهما دن روایت اید۔ لمشدر کیم جاهلیتده خیبر یهودیلری غطفان یهودیلری ایله صوغش قیلور ایدیلر هر فایسی صوغشده خیبر یهودیلری مغلوب ومنوزم بولورلر ایدی عاقبت حق تعالی دن یالباروب صوراً دیلر کیم آلهی آخر زمانده کیلاچک رسولنک محمد علیه السلام حومتینه بز لرگه نصرت و یاردم بیردیلر شوندا صوگ خیبر قبیله لری غطفانی لرغه غالب۔ بولدیلر اولده اوزلری شولای دیب دعا قیلغان بولسه لرده اولحضرت صلی الله علیه وسلم مبعوث بولغاچ آنکا ایمان کیلتورمادیلر بس حق تعالی آنلر خصو صنده بو آیتنی ایندر دی لباب النقول للمسیوطی

انفسکم) شول نرسه نی کیم سویماس آنی سز نك نفسلر کز یعنی هر قایچان بر پیغمبر سز لرگه خدای تعالی فاشندن نفسلر کز سویمی تورغان اشنی کیلتورسه (فَرِّيقًا کَذَّبْتُمْ) بس بر گروهنی اول پیغمبرلردن سز یالغانغه توتد کز نناک کیم محمد وعیسی علیهما السلامنی (وَفَرِّيقًا تَقْتُلُونَ) و بر گروهنی آنلردن اولتورور بولد کز نناک کیم ذکر یا ویجی علیهما السلامنی یعنی سز لر هر وقت شولای بولاسزمو ای یهودیلر (وَقَالُوا) وایتدیلر یهودیلر (قُلُوبُنَا غُلْفٌ) بز نك کوکل لر یهز پرده لانه مشدر و بوچه اهنادر شول سبیلی سوز آکلامایمز دیدیلر آنلر بو سوزاری ایله حضرت پیغمبر علیه الصلوة والسلامنی اوزلرینک ایمان کیلتورولرندن امیدسز قیلور ایدیلر حق سبحانه و تعالی آنلر نك سوزلر بنی رد قیلوب بیوردی کیم آنلر اینکانچه توگلدلر (بَلْ لَعْنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ) بلکه لعنة ایتدی و رحمتندن سوردی آنلر نی خدای تعالی آنلر نك کافر لک لری سبیلی (فَقَلْبًا مَا يُؤْمِنُونَ) بس آزغنه کشی آنلردن ایمان کیلتورولر عبدالله بن سلام هم آنک یولداشلری کیبلر (وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) و کیلگانی زمانده آنلرغه کتاب الله فاشندن یعنی قرآن (مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ) راستلاغوچی اول کتاب آنلر برله بولغان نرسه نی یعنی تورانتی راستلاغوچی آکا موافق شولای بولسه ده آنلر اول قرآننی قبول ایتمادیلر و آکا اشانمادیلر (۱) (وَكَانُوا مِنْ قَبْلِ) و حالانکه بولدیلر اول یهودیلر قرآن کیلودن الگاری عاجز فالغان و قتلر نده (يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا) نصرت و یاردم استار ایدیلر اول کتاب برله کافرلر اوزرینه یعنی اولده هر قایچان عرب مشرکلری یهودی لرگه غالب کیلوب آنلر عاجز فالسه لر قوللرینی کوتاروب خدای تعالی دن صورارلر ایدی آلهی آخر زمان پیغمبری هم آکا کیلاچک کتاب نك حومتینه سندن یاردم استایمز اوشبو کافرلر اوزرینه بز لرنی غالب قیلغل دیورلر ایدی (فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا) بس کیلگانی زمانده آنلرغه اوزلرینک اولده طانوغانلری یعنی محمد علیه السلام (كَفَرُوا بِهِ) کافر بولدیلر و اشانمادیلر آکا زیرا که آنلر آخر زمان پیغمبری بنی اسرائیل قومندن کیلور دیوب گمان قیلورلر ایدی بنی اسرائیلدن بولماغاچ آکا ایاراسیلری کیلهادی (فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ) بس بولغوچیدر خدای تعالی نك لعنتی کافرلر اوزرینه (بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ) نی یاوز بولدی شول نرسه کیم صاتدیلر آنلر اول نرسه برابرینه اوز نفسلرینی اول نرسه شولدر کیم (أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ) آنلر نك کافر بولماقلری خدای تعالی ایندرگان نرسه گه یعنی فرآنغه اشانماولری (بَغْيًا) حسد و کونچیلک یوزندن (أَنْ يَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلٍ) خدای تعالی نك ایندر ما کینه اوز فضلندن (عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ) شول کیمسه اوزره کیم

نیلار آئی اوزینک بندہ لرندن یعنی اول یہودیہ قرآن نك محمد علیہ السلام غہ ایندرلما کینہ
 کونچیلک لرندن اول قرآنغہ اشانما دبلر و کافر بولدیہر ہم شونک برله اوز نفسلرینی
 صاندیلر (فَبَاغُوا) بس قایتدیلهر آنلر (بَغَضَ عَلٰی غَضَبٍ) آچو اوستینه آچوغہ یعنی
 بر مہینہ عیسی علیہ السلامنی وانجیلینی انکار ایتولری برله خدای تعالی نك غضب
 وقہرینہ مستحق بولغانلر ایدی صکرہ قرآن غہ محمد علیہ السلامغہ اشانما ولری برله
 ینہ خدای تعالی نك آچو وینہ فالدیلهر بس آنلرغہ آچو اوستینه آچو بولدی (وَاللَّكٰفِرِيْنَ
 عَذَابٌ مُّبِيْنٌ) و بولغوچیدر کافرلرگہ خور ایتکوچی عذاب فیامتدہ (وَ اِذْ اَقِيْلَ لَهُمْ) و ہر
 فایچان ایتولسہ اول یہودیہلرگہ (اٰمَنُوْا بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ) ایمان کیلتورکڑ سز خدای تعالی
 ایندرگان نرسہ گہ یعنی انجیل و قرآنغہ (قَالُوْا) ایتورلر آنلر (نُوْمِنُ بِمَا اَنْزَلَ عَلَيْنَا)
 ایمان کیلتورامز بز اوزمزگہ ایندرلگان نرسہ گہ یعنی تورات قہغنہ ایمان کیلتورامز
 دیورلر (وَيَكْفُرُوْنَ بِمَا وَّرَاٰهُ) و کافر بولورلر یعنی اشانماسلر اوزلرینہ ایندرلگان
 کتابدان باشقہغہ (وَهُوَ الْحَقُّ) و حالانکہ اول آنلرغہ ایندرلگان کتابدن باشقہ کتاب
 یعنی انجیل و قرآن راست و توغریدر (مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ) راستلاغوچی بولغانی حالدہ آنلر
 برله بولغان نرسہنی یعنی انجیل و قرآن توراتنی راستلاغوچیدر بس آنلرنك انجیل
 و قرآنغہ اشانما ولرندن توراتغہ ہم اشانما ولری لازم بولادر (قُلْ) ایتکل سن ای محمد
 علیہ السلام اول یہودیہلرگہ (فَلَمْ تَقْتُلُوْا اَنْبِيَاءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ) بس نی اوچون اولتورور
 ایدکڑ سز خدای تعالی نك پیغمبرلرینی موندن السگاری (اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ) اگر
 بولسا کڑ سز ایمان کیلتورگوچیلر و اشانوچیلر توراتغہ اوزکڑ ایتکانچہ (وَلَقَدْ جَاءَكُمْ
 مُّوسٰى) و تحقیق کیلدی سز لرگہ موسی پیغمبر (بِالْبَيِّنٰتِ) ظاہر و روشن بولغوچی
 دلیل لر برله (ثُمَّ اَتٰخَذْتُمْ الْعَجَلِ) صکرہ توتدکڑ سز بوزاونی معبود ایتوب (مِنْ بَعْدِہ)
 موسی پیغمبر طور طاوینہ کیتکاندن صوگ (وَاَنْتُمْ طٰلِمُوْنَ) و سز لر ظلم لقی ایتکوچیلر
 سز اوز نفسلرکڑ گہ (وَ اِذْ اَخَذْنَا مِيْثٰقَكُمْ) و شول وقت کیم آلدق بز سز نك عہدکڑنی
 (وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمْ الطُّوْرَ) ہم کوتاردک سز نك اوستکڑ گہ طور طاوینہ و ایتدک سز لرگہ
 (خُذُوْا مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ) توتوکڑ بز سز لرگہ بیرگان نرسہنی قوۃ و طرشو برله یعنی تورات
 حکملرینی کامل اخلاصکڑ برله توتوکڑ (وَ اَسْمِعُوْا) ہم ایشتکڑ و طکلاکڑ خدای نك
 فرمانینی (قَالُوْا) ایتدیلهر بنی اسرائیل قومی (سَمِعْنَا) ایشتدک بزلر و قبول ایتدک (وَعَصَيْنَا)
 ہم عاصی بولدیق و قارشدیق دیدیلر یعنی آشکارا ایشتدک و قبول فیلدیق دیسہ لردہ
 اوز کوکلرندن قارشدیق دیدیلر (وَ اَشْرَبُوْا فِیْ قُلُوْبِهِمُ الْعَجَلَ) و اچرتولمش بولدی

آنلرنڭ کوکل لرنده بوزاو محبتی یعنی بوزاوغه طاہونولری اوچون کوکل لریبہ بوزاو محبتی اور ناشدی (بکفرهم) کافرک لری وانکار ایتولری سبیلی (قل) ایتکل بن ای محمد علیہ السلام یهودیلرگه (بئسما یا امرکم به ایمانکم) نی یاوز بولدی شول نرسه کیم بیورور سزلرنی آنڭ برله ایمان واعتقادکیز یعنی قرآنغه ومحمد علیہ السلامغه انکار ایتو (ان کنتم مؤمنین) اگر بولسا کیز سز اشانغوچیلر خدای تعالی گه (۱) حاصل معنی مؤمن کنشی نڭ ایمانی هیچ بروقتده کفر برله بیورماس اگر سزلر هم خدای تعالی گه ایمان کیلتورگان بولسا کیز اول ایمانکیز سزلرنی قرآنغه انکار ایتو برله بیورماس ایدی البتہ اشانور ایدئز دیمکدر والله تعالی اعلم یهودیلر شولقدر خور ورسوایلقلری برله آخرتک جنت بزگه مخصوص جنتک بزرگنه کراچکمز دیورلر ایدی حق سبحانه وتعالی بیوردی کیم (قل) ایتکل ای محمد علیہ السلام اول یهودیلرگه (ان کانت لکم الدار الاخرة عندالله خالصه) اگر بولسه سز نڭ اوز گمانکیز چه آخرت یورطی جنت سزگه گنه خاص الله تعالی فاشنده (من دون الناس) آدمیلردن باشه یعنی جنتک باشقه کشیلر کرما یوب خالص سولر گنه کراچک بولسا کیز نناک کیم اوزکیز دعوا فیلاسز (فتمنوا الموت) بس آرزو قیلکیز سز اولومنی (ان کنتم صادقین) اگر بولسا کیز سز راست ایتکوچیلر زبراکه اولماینچه جنتک کروب بولمایدن اگر جنتک کراچک لککیزنی آچق بولسا کیز اولومنی نیلاکیز اولومدن فورماکیز (ولن یتمنوه ابداء) وآرزو قیلماسلر اول یهودیلر اولومنی هرگیز (بما قدمت ایدیهم) شول نرسه سبیلی کیم آلدن یباردی آنلرنڭ قوللری یعنی پیغمبرلرنی اولتورمک وتوراتنی تحریف ایتمک کبی یاوزقلر اشلا گانلق لری سبیلی آنلر اولومدن بیک فورفورلر هیچده اولومنی آرزو قیلماسلر (والله علیهم بالظالمین) وخدای تعالی بلگوچیلر ظلم لقی ایتکوچیلرنی (ولتجدنهم احرص الناس علی حیوة) والبتہ طاہارساڭ سن اول یهودیلرنی آدمیلرنڭ حر یصرافی ترکک اوزرینه یعنی باشقه کشیلرگه فاراغانده هم آرتوغراق آنلرنڭ دنیا ده نوراسیلری کیلور (ومن الذین اشركوا) (۱) هم شول کیمسه لردن کیم خدای تعالی گه شرک کیلتوردیلر (بود احدهم) دوست توتار آنلرنڭ برا گوسی (لو یعمر الی سنة) شونی کیم کاشکی اول عمر ایتسه ایدی دنیا ده ماڭ یل (وما هو بمزحزه من العذاب) وایماسلر اول آنی قوتقارغوچی عذابدن (ان یعمر) آنڭ عمر بیرلش بولمانی یعنی دنیا ده ماڭ یل عمر ایتسه ده آنڭ اوزون عمر ایتماکی آنی تموغ عذابندن قوتقارماس وآخرنده آکا فائده بیرماس (والله بصیر بما یعملون) وخدای تعالی کورگوچیلر شول نرسه نی کیم اشلرلر اول یهودیلر ومجوسیلر مرویدر کیم

(۱) اوشبو مشرکلردن مراد عرب کافرلری دردیمشدر واصح شولدر کیم بو اورنڭ مراد مجوس مشرکلر بدر زیرا که آنلر کبی دنیا ده نورونی دوست توتقان- قوم یوقدر حتی بر بر سینه اوچراشقانده سلام اوزرینه هزارسال بیزی یعنی منک یل عمر سورگل دیورلر شول سبیلی بعض علماء بو سوزنی مکروه کورمشدر (تفسیر حسینی دان)

يهوديلرنىڭ بعضيلرى ايتدىلەر محمد عليه السلامغه وحى كىلتورگوچى جبرائيل فرشته در بزنك بابالرمزغه جبرائيل سببلى كوب جفالر ابرشكان كوب بلالر وعذابلر جبرائيل واسطهسى ايله نازل بولغان اگر محمد عليه السلامغه وحى نى جبرائيل اورينه ميكائيل فرشته كىلتورسه ايدى بزلر آكا ايمان كىلتورور ايدك ديدىلر حق سبحانه وتعالى بيوردى كيم (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام اول يهوديلرگه (مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّجَبْرِيْلَ) هر كيم دشمان بولسه (۱) جبرائيل فرشته گه (فانه نزله على قلبك) بس درستلكه اول جبرائيل ايندردى قرآن نى سنك كوكلك اوزرينه (۲) (باذن الله) خداى تعالى نك فرمانى برله (مصدقاً لما بين يديه) راستلاغوچى بولغانى حاله اول قرآن اوزندن آلك كىلگان كتابنى تورات وزبور هم انجيل كى (وهدى) دغى توغرى بولنى كورساتوچى بولغانى حالده (وبشرى للمؤمنين) هم سويونچ بيرگوچى مؤمنلرگه جنت ودرجات برله (مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ) هر كيم دشمان بولسه خداى تعالى گه (وملائكته) هم آنك فرشته لرينه (ورسله) دغى رسول لرينه (وجبريلى وميكال) دغى جبرائيل وميكائيل عليهما السلامغه (فان الله عدو للكافرين) بس درستلكده خداى تعالى دشماندر كافرلرگه (ولقد انزلنا اليك) وتحقيق ايندردك بز سنك صارى (آيات بينات) ظاهر وروشن بولغوچى علامتلرنى ياكه راست وتوغرى بولغوچى آيتلرنى (وما يكفر بها) وكافر بولماس اول آيتلرگه (الافاسقون) مگر خداى نك فرمانى چىگندن چقغوچيلرغنه كافر بولورلر (اولكلما عاهدوا عهداً) ايا هر عهد فيلعاتلرى زمانده موبر عهدنى اول يهوديلر (نبتة فريق منهم) بوزدى اول عهدنى بر گروه آنلردن (بل اكثرهم لا يؤمنون) بلكه آنلرنك كوبراكى اشانماسلر توراتغه (ولما جاءهم رسول من عند الله) وكىلگانى زمانده آنلرغه خداى تعالى فاشندن يبارلمش پيغمبر يعنى محمد عليه السلام (مصدقاً لما معهم) راستلاغوچى اول پيغمبر آنلر برله بولغان ككتابنى يعنى توراتنى (نبتة فريق من الذين اتوا الكتاب) طاشلادى بر گروه كتاب بيرلگان كيمسه لردن يعنى يهوديلرنك عالم لرى طاشلاديلر (كتاب الله) خداى تعالى نك كتابىنى يعنى توراتنى ياكه قرآن نى طاشلاديلر (وراء ظهورهم) آرقالرى آرطينه (كانهم لا يعلمون) گويا كيم بيلماسلر آنلر اول قرآن نك كلام الله ايدكىنى هم محمد عليه السلام نك حق پيغمبر ايدكىنى (واتبعوا ما تنزل الشياطين) وبارديلر اول يهوديلر شول نرسه گه كيم اوقور ايديلر آنى شيطانلر وديولر سليمان پيغمبرنك پادشاه لقنده (۳) سليمان عليه السلام زمانده ديولر آدميلرگه آراشوب بورورلر ايدى سحر وجادولق لري بازوب

(۱) جبرائيل عليه السلام
خداى تعالى گه مقرب
فرشته لرنك اولوغسى در
وحى خزينهسى نك امينى
در جبرائيل عبرانى ياكه
سريانى تيلنچه عبدالله يعنى
الله نك قولى ديمكدر
(۲) انس رضى الله عنه دن
بخارى ، وايت ايتمشدر
كيم رسول اكرم صلى
الله عليه وسلم حضرتلرى
مدينه گه كىلگاج يهودنك
اولوغسى عبدالله بن سلام
اولحضرت نك حضورلرينه
كياوب ايتدى كيم من
سندن اوچ تورلى سؤال
فيلورمن اول سؤال لرنك
جوابىنى پيغمبر بولماغان
كشى بلماس بزنچى سؤال
شولدر قيامت علامتلر ينك
اولى نى نرسه ايكنجى جنت
اهلى نك اولگى طعابلىرى
نى نرسه اوچنچى بالا آنا
سيمنه موبيا كه آناسينه
اول حضرت ايتدىلر كيم
جبرائيل منكابو نرسه لردن
خبر بيرگان ايدى عبدالله
بن سلام ايتدى اول جبرا
ئيل يهودنك دشمانيدر
بس حق تعالى اوشبو آية
كريمه نى نازل فيلدى
(اسباب النزول)

خلق اراسینہ طاراتورلر ایدی سلیمان علیہ السلام اول اشدن خبر طاپناچ بیوردی تا کیم سحر یازغان کاغذلرنی همه سینی جیوب کینتورب بر صاندنغه صالردی واول صاندقنی محکم بیکلاب اوزینک نعتی آستینه کومردی سلیمان علیہ السلام نك وفاتندن صوگ دیولر مذکور صاندقنی نعت آستندن فازوب چقاروب سلیمان اوزینک پادشاهلقینی اوشبو سحر عملی برله توتقان ایکان سحر فؤتنده بارچه مخلوقاتغه پادشاهلق ایتنکان دیوب عوام الناسنی اشاندردیلر شوندن صوگ یهود قومی حضرت سلیمان فی سحرگه نسبت بیروب سحرچی ایکان دیدیلر حق سبحانه و تعالیٰ حضرت سلیمان نك اول اشدن پاک و میرا ایدکینی بیان ایدوب بیورور (۱) (وما کفر سلیمان) و هرگیز کافر بولمادی یعنی سحر چیلک ایتمادی سلیمان پیغمبر (ولکن الشیاطین کفروا) ولکن اول زمانده غمی دیولر کافر بولدیلر (یعلمون الناس السحر) اویراتور ایدیلر آنلر آدمیلرگه سحر چیلکنی (وما انزل علی الملکین) دخی ایدیلر اول یهودیلر شول نرسه گه کیم ایندرلدی ایکی فرشته اوزره (بابل هاروت و ماروت) بابل شهرنده هاروت و ماروت اسملی ایکی فرشته گه مرویدر کیم آدمیلرگه سحر علمی ایکی طرفدن ابرشدی برسی سلیمان علیہ السلام زماننده دیولردن نتاک کیم مذکور بولدی وایکنجه سی هاروت و ماروتدن کیم آنلر ایکی فرشته ایدیلر بابل شهرنده آدمی صورتنده توروب سحر علمینی بیلورلر ایدی سحر علمینی اویرانمک اوچون آنلرنک آلدینه کیلگان کشینی اول نصیحت فیلوزلر ایدی سین بوسحر چیلک که فزقا بونک ایله ایمانکدن آیرلورسک بوفتنه دن صافلان دیولر ایدی اگرده اول کشی بونصیحت فی قبول ایتمایوب همیشه سحر علمینی بلماکنی آرزو قیلسه اول کشی گه سحر علمینی اویراتورلر ایدی اوشبو هاروت و ماروت توغری سنک اصلی بولماغان فصلر و حکایتلر هم بعضی تفسیرلرده مذکوردر والله اعلم بحقیقه الحال (وما یعلمان من احد) و اویراتماسلر اوشبو ایکی فرشته سحر علمینی هیچ براوگه (حتی یقولاً) تا کیم ایتنکانلرینه چه اول کیمسه گه اول (انما نحن فتنه فلا تکفر) بوندن باشقه توگلدر کیم بزفتنه مز یعنی خدای تعالی بزنی خلقنی صنماق اوچون یبارگاندر بس سن کافر بولماغیل سحرنی درست دیب اعتقاد قیلو برله اول اوشبو طریقه اوگونلاینچه هیچ کیمگه اویراتماسلر ایدی (فتعلمون منهما) بس اویراتورلر اول ایکی فرشته دن (مایفرفون به) شول نرسه فی کیم آیرورلر آنک برله (بین المرء و زوجته) ایر برله خاتونی آراسین یعنی اول ایکی فرشته دن ایر برله خاتون آراسین آیرورتا تورغان سحرلرنی اویراتورلر (وما هم بضارین به من احد) و ایباسلر اول سحر چیلر

(۱) اوشبو آیت کریمه نك سبب نزولی حقیقته روایه ایدلمشدر کیم یهودیلر اول حضرت صلی الله علیه وسلم توغری سنده ایندییلر قارا نکز بو محمدکه حق فی باطل برله خلط قیلادر پیغمبر لر ایله برگه سلیمان فی ذکر ایته در و حالنکه اول ساپیمان سحرچی ایدی جیلگه آطلانوب بیورور ایدی دیدیلر بس حق سبحانه و تعالیٰ اوشبو آیتنی- ایندری لباب النقول فی سباب النزول

(۱) امام سدی رحمۃ اللہ
 علیہ روایت ایتہ شد کہیم
 یہودی لردن مالک بن سیف
 هم رفاعه بن زید رسول
 اکرم صلی اللہ علیہ وسلم
 مجلسارنده اول حضرت نك
 سوز لرینی طسکلاب تور
 غانده سوز لرینه فارشی
 راعنا سمعك واسمع غیر
 مسمع دیوب اینور لر ایدی
 مؤمنار بوسوز لر نی کتاب
 اهلی نك اوز پیغمبر لرینی
 اولو غلاب ایتہ تورغان
 سوز لر ی در دیوب گمان
 قیلدی لر بس حق سبحانه
 وتعالی اوشبو یا ایها الذین
 آمنوا لاتقولوا راعنا آیت
 کریمه سینی ایندر دی-
 لباب النقول

ضرر ایرشدرگوچیلر سحرلری برله هیچ برا گوگه یعنی هیچ کیم گه ضرر ایرشدر
 آلماسلر (الَّا بِإِذْنِ اللَّهِ) مگر خدای تعالی نك اذنی و تقدیری ابل گنه ضرر ایرشدر و لر
 (وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ) و اویرانور لر آنلر شول نرسه نی کیم ضرر بیور اول نرسه
 آنلر هه (وَلَا يَنْفَعُهُمْ) و فائده بیرماس اول نرسه آنلر غه یعنی اویرانسان سحرلری
 اوز لرینه ضرر وزیان غنه بولور هیچ فائده سی بولماس (وَلَقَدْ عَلِمُوا) و تحقیق بلدی لر
 اول یہودی لر (لَمَنْ أَشْرَبُهُ) شونی کیم البته هر کیم صانوب آلسه و اویرانسه اول
 سحرنی (مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ) یوقدر آکا آخرتده هیچ بر نصیب و اولوش
 ایند گولکدن (وَلَبِئْسَ مَا شَرُّوا بِهِ أَنْفُسَهُمْ) و نی یاوزدر شول نرسه کیم صاندیلر آنار
 اول نرسه برابرینه اوز نفس لرینی یعنی اوز لر ی نك سعاده لرینی بیروب آنك اورنینه
 سحرنی اختیار ایندی لر بس نی یاوزدر آنلر اختیار اینکان نرسه (لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ)
 اگر بلور بولسه لر آنلر اوشبو سودالر ی نك زیانینی (وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا) و اگر
 اول یہودی لر ایمان کیلتورگان و اشانغان بولسه لر ایدی محمد علیہ السلامه (وَاتَّقُوا)
 دخی صافلانغان بولسه لر ایدی سحردن و کفر دن (لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ) البته
 خدای تعالی فاشندن بولغان اجر و ثواب آرتوغراقدر دنیا مالندن (لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ)
 اگر بلگان بولسه لر ایدی آنلر یہودی لر نك قباحترندن برسی شولدر کیم پیغمبر مز
 علیہ السلام نك مجلس شریف لرینه کیلوب مبارک سوز لرینه فارشی راعنا دیور لر-
 ایدی آنلر بوسوز نی ظاهرده رسول صلی اللہ علیہ وسلم حضرت لرینی تعظیم اینوب
 اینکان کبی بولسه لرده مقصود لر ی اول حضرتدن استهزاء ایتماک ایدی زیرا که اوشبو
 راعنا دیگان سوز نك ایکی معناسی باردر بر معناسی بز گه رعایت و شفقت اینکل
 و بز نك طرفه یونالگل دیمکدر و بر معناسی ابل و آحق دیمکدر آنلر کوکل لرندن
 اوشبو اینکچی معنائی اراده کیلوب اول حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نی استهزاء و تعقیب
 نینی برله بوسوز نی ایتور لر ایدی آنلردن کورب مسلمانلر هم سوز آراسنده
 شویل دیور لر ایدی حق سبحانه و تعالی مؤمنلر نی آندن طیبوب بیوردی کیم (۱) (يَا أَيُّهَا
 الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کیمسه لر (لَا تَقُولُوا رَاعِنَا) ایتماگز سز راعنا دیوب
 پیغمبر علیہ السلام نك مجلسنده (وَقُولُوا انظُرْنَا) و ایتوگز انظرنا یعنی فاراغل بزرگه
 دیوب (وَأَسْمِعُوا) هم ایشتگز خدای تعالی نك حکمینی یعنی قبول قیلکمز (وَلَا تَكْفُرْ بِنِ
 عَذَابِ آلِيمٍ) و بولغوچیدر کافر لرگه رنجتکوچی عذاب آخرتده پیغمبر علیہ السلامنی
 تعقیب و استهزاء ایتور ی اوچون (مَا يُوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا) دوست نوتماسلر و سویماسلر
 کافر بولغان کیمسه لر (مَنْ أَهْلُ الْكِتَابِ) کتاب اهلندن یعنی یہودی لر (وَلَا الْمُشْرِكِينَ)

دخی مشرکوں سو بنماسلر (اَن يَنْزِلَ عَلَيْكُمْ) ايندرلما کينی سز لرگه (من خير من ربکم) بر خير وايند گولک پروردگار کز دن يعنی يهوديلر وحی هم قرآن نك اسما عيل عليه السلام نسلينه کيلما کينی سو بنماسلر چو نکه آنلر پيغمبر بنی اسرائيلدن گنه کيلور ديب گمان ايتارلر ایدی اوشانداق مشرکوں هم محمد عليه السلامغه پيغمبرک کيلما کينی سو بنماسلر زيرا که آنلر پيغمبرلکينی اوزلرينك او اوغلرينه کيلور ديب کونالر ایدی (والله يختص برحمته) و خدای تعالی خاصلر اوز رحمتی برله (من يشاء) هر کيمسه نی کيم تيلار اوزی يعنی اوزی تلاگان بنک سيني پيغمبر قيلور (والله ذو الفضل العظيم) و خدای تعالی اولوع فضل اياسيدر (ما ننسخ من آية) هر نرسه نی منسوخ ايتساك بز بر آيتدن يعنی قرآن آيتلرندن برسيني اوز حکمتيهز ايله منسوخ فيلساق (اوننسه) يا ايسه اوندرساق بر آيتنی کوکل لردن (نات بخير منها) کيلتورورمز اول منسوخ بولغان آيتدن آرتوغرافيني ويکلرا کينی نتا کيم بر مسلمان اون کافرگه فارشی صوغشقه چقماق حکمی نسخ ايدلوب آنک اورينه بر مسلمان ايکی کافرگه فارشی تورسون ديوب آية ايندرلدي (او مثلها) يا ايسه کيلتورورمز اول منسوخ بولغان آية نك اوخشاشيني يعنی فائده ده آنک ايله برابر بولور نتا کيم اولده مؤمنلر نك قبله سی بيت المقدس ایدی صکره اول حکم نسخ ايدلوب قبله کعبه اللهغه تحویل ايدلدي (الم تعلم) اياسن بيلما دکمو (ان الله على كل شيء قدير) شونی کيم الله تعالی بارچه نرسه اوزره قادر و کوچی يتکوچيدر بو اورنده خطاب نسخنی انکار ايتکوچي يهوديلرگه در يعنی سز بيلماس سزمو ای نسخنی انکار ايتکوچيلر در ستلکک خدای تعالی بارچه نرسه که قادر در تلاسه بر نرسه نی اثبات وتلاسه محو ايدار تلاسه بر نرسه ايله بيورور وتلاسه اول حکمنی نسخ قيلور همه سی اوز اختيارنده در (الم تعلم) ايا بيلماس سن مو (ان الله له ملك السموات والأرض) شونی کم تحقيق خدای تعالی گه گنه خالصر کوکلر نك هم بزنك پادشاهلقی (وما لکم من دون الله) ويوقدر سز لرگه خدای تعالی دن باشقه (من ولي) هيچ بر دوست کم آندن فائده ايرشور (ولا نصير) دخی يوقدر بر ياردم بير کوچی کم سزدن ضرر نی کينه رور (أم تريدون) بايسه تلايسز موسز (ان تستلوا رسولکم) شونی کيم صورار سز اوز پيغمبر کز دن (كما سئل موسى من قبل) نتا کيم صورالمتش بولدی موسی پيغمبر موندن الگه ری يهوديلر ايتديلر کم محمد عليه السلام بزلرگه موسی پيغمبر کيلتورگان کبی بر يولی بر کتاب کيلتورسن شول وقتنده بز آکا اشانورمز ديديلر بس حق سبحانه و تعالی بيوردی کم سز لر هم بابالرکز موسی

پیغمبردن صور اغان کبی محمد علیہ السلامدن صور امقچی بولاسزمو (ومن یتبدل
 الْکُفْرَ بِالْإِيمَانِ) وهر کم آلسدرسه کفرنی ایمان برله یعنی ایمان اوریننه کفرنی
 اختیار ایتسه (فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ) بس تحقیق آزدی اول توغری بولدن (ود
 کثیر من أهل الكتاب) دوست طوندی وتلهدی کتاب اهلندن کوبسی (لو یردونکم)
 شونی کم فایتارسه لر آنلر سزلرنی (من بعد ایمانکم کفاراً) سزنگ ایمان کیلتورگانگزدن
 صوڭ کافرلر ایتوب یعنی بهودیلر اوزلرندن ایمان کیلتورگان کشیلرننگ کیری
 بهودیلک که فایتولرینی تیلادیلر و آرزو ایتدیلر (حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ) کونچبیلک
 یوزندن اوز نفسلی فاشندن یعنی سزنگ ایمان کیلتورگانگز که کونله شولرندن کیری
 بهودیلک که فایتماقزنی آرزو لادیلر (من بعد ما تبین لهم الحق) ظاهر بولغانندن
 صوڭ آنلرغه حق وتوغریلق یعنی اسلام دینی ننگ حلققینی بلگانلرندن صوڭ (فَاعْفُوا)
 بس عفو قیلنر و کپنر سزای مسلمانلر آنلر برله صوغشودن (وَأَصْفَحُوا) هم یوز
 دوندرگز آنلردن (حتی یاتی الله بامرہ) ناکم کیلتورگانگه چه خدای تعالی اوزیننگ
 فرمانینی صوغش برله یا که آنلردن جزیه آلو برله (ان الله علی کل شی قدیر)
 درستلک خدای تعالی بار چه نرسه که کوچی یتکوچیدر (وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ) وتورغزگز
 نمازنی (وَأْتُوا الزَّكَاةَ) هم بیرگز زکونتی مالگزدن (وَمَا تَقْدِرُوا لَأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ)
 وهر نرسه کم آلدن بیارورسز اوز نفسلرگز اوچون ایند گولسکن یعنی دنیاده هر
 نینداین ایند گولک قیلساگز و صدقه بیرساگز (تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ) طابارسز آنی خدای
 تعالی فاشنده یعنی اجر و ثوابینی طابارسز هیچ قایسی ضایع بولماس (أَنَّ اللَّهَ بِمَا
 تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) درستلک خدای تعالی سز اشلاگان نرسه نی کورگوچیدر (وَقَالُوا)
 وایتدیلر بهودیلر (لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ) هرگیز کرماس جنتکه (أَلَا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارًا)
 مگر شول کمسه گنه کرور کم بولدی اول بهودی یا که نصرانی (۲) (تلك أمانیهم) اوشبو
 دعوی لری آنلرننگ آرزولریدر (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیہ السلام آنلرغه (هَاتُوا
 بُرْهَانَكُمْ) کیلتورگز سز دلیلنرگزنی اوشبو دعوا گزغه (أَنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) اگر بولساگز
 سز راست ایتکوچیلر (بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهًا لِلَّهِ) بلی اوشاندادر هر کیم طاپشرسه
 وبوی صوندرسه اوزینی خدای تعالی گه (وَهُوَ مُحْسِنٌ) هم اول کیمسه ایند گولک
 ایتکوچی بولسه (فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ) بس بولغوچیدر اول کیمسه گه اجر و ثوابی
 پروردکاری فاشنده (وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) ویوقدر هیچ فورفو آنلرغه
 هم کوبونور بولماسلر آنلر آخرتده مر ویدر کم نصارادن بر جماعت مدینه گه کیلوب

(۱) بهودیلرننگ اولوغلری
 اوزلرندن مسلمان بولغان
 کشیلرنی آولاقده کیری
 بهودیلک که فایتوگز دیب
 بیگ طرشوب اوندالرلر
 ایدی شول خصوصه حق
 سبحانه وتعالی اوشبو آیه
 کریمه نی نازل قیلدی

(۲) یعنی بهودیلر جنتکه
 بهودیسگه باشقه کرماس
 دیدیلر نصرانیلر نصرانیغه
 باشقه کشی کرماس دیدیلر
 هر قایوسی جنتنی اوزلرینه
 گنه خاص ایتماکچی
 بولدیلر

یہودیوں کا اولوغری ہرلہ مناظرہ فیلسدیلر ہر فایوسی ایکنچی نك دینینی باطل
 قیلو اوچون بیک طرفیلر حق سبحانہ و تعالیٰ آنلر خصوصتک آیت نازل قیلوب
 بیوردی (وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ) وایتدیلر یہودیوں نوگلدر نصرانیوں
 ہیچ بر نرسہ اوزرہ حقلقدن یعنی آنلرنک دینلری ہیچ حق نوگلدر دیدیلر (وَقَالَتِ
 النَّصَارَىٰ لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ) وایتدیلر نصرانیوں نوگلدر یہودیوں ہیچ نرسہ اوزرہ
 حقلقدن یعنی ہر فایوسی طائفہ ایکنچی نك دین لرینی باطل دیدیلر (وَهُمْ يَتْلُونَ
 الْكِتَابَ) و حالانکہ اوفورلر آنلر خدای تعالیٰ نك کتابینی یہودیوں توراتنی اوقوب
 نصرانیوں نك خدای نك اوغلی بسار دیب ایتولری سبیلی باطل لقمہ ایدکینی بلورلر
 ارشاندق نصرانیوں انجیلینی اوقوب یہودیوں نك عیسیٰ علیہ السلامغہ انکار ایتولری سبیلی
 کافر بولولری بلورلر (كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ) اوشاندق ایتدیلر شول کمسہلر
 حکم بلمہسلر کتابینی یعنی مجوسیلر و مشرکلر ایتدیلر (مِثْلَ قَوْلِهِمْ) یہود و نصارانك
 سوزلری اوخشا شلینی یعنی مجوسیلر و مشرکلر ہم یہود و نصارا کبی اوز دینلری گنہ
 حق بلوب باشقہلری باطل لقمہ در دیدیلر (فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ) بس خدای تعالیٰ حکم
 قیلور آنلر آراسندہ (يَوْمَ الْقِيَامَةِ) قیامت کونندہ (فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ) شول
 نرسہ حقندہ کم خلافتق فیلسور بولدیلر آنلر اول نرسہ دە بس شول کوندہ کم نك
 دینی حق و فایوسی باطل ایدکی معلوم بولور (وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ) و کیمدر
 ظلم لق (۱) ایتکو چیرہک شول کمسہ دن کیم طیدی اول (مَسَاجِدَ اللَّهِ) خدای تعالیٰ نك
 مسجدلرینی (أَنْ يَذَّكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ) ذکر ایتلمکدن اول مسجدلرہ خدای تعالیٰ نك
 اسمی یعنی شول کشیدن ظالم رک کشی بولور موکم مسجدلرہ خدای تعالیٰ اسمینی
 ذکر ایتودن طیدی (وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا) ہم طرفلری اول مسجدلرنك ویران لقیبنہ
 اول کمسہ بخت النصردر یا کہ ططوس رومیدر کم بیت المقدسنی خراب ایتوب
 آنداغی عابدلری اولتردی و آدمیلری خدای تعالیٰ نك ذکر ایتودن طیدی مسجدلر
 دیوب جمع صیغہسی ایله کیلتور مکی تعظیم اوچوندر (أُولَئِكَ) اوشبو گروه یعنی
 خدای تعالیٰ ذکرندن طیوب مسجدلرنك خرابلقینہ طرفشوقچی کمسہلر (مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ
 يَدْخُلُوهَا) لایق بولمادی آنلرغہ اول مسجدلرگہ کرمک لری (الْخَائِفِينَ) مگر
 فورقوچیلر بولغانلری حالده گنہ کرورلر بواش اهل اسلام غالب بولغانندن
 سوکدر کم بیت المقدس مسجدینہ نصرانیوں کرسہلرہ مسلمانلردن فورقغانلری
 حالده گنہ کرورلر (لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ) بولغوچیدر اول نصرانیوںلرغہ دنیاہ خورلق
 ورسوایلق کم مسلمانلرغہ جزیه تولرلر (وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ) ہم بولور آنلرغہ

(۱) اوشبو آیت کریمہ دە بشا
 رت باردر مؤمنلرگہ اهل
 مکہ نك مغلوب بولمادی ایله
 ہم تعریض باردر مکہ نك
 مشرکلریمہ نصرانیوں اوز
 لرینی انصاف اهل بیلوب
 یہودیوں نك ظالم لردر دیورلر
 حضرت عیسیٰ غہ دشمانلقلر
 ندن و بز مسلمانلر حضرت
 عیسیٰ نك حق پیغمبر دیب
 اعتقاد قیلامز حق سبحانہ
 و تعالیٰ بیور و رکیم نصرانیوں
 اوزاری یہودیوںلرگہ غالب
 بولغاچ بیت المقدسنی خراب
 ب ایتدیلر یہودیوں نك
 مسجدلرینی ویران ایلا
 دیلر بس بواش نیچوک
 انصاف بولور کیم آدمیلرگہ
 دشمانلقدن حق تعالیٰ نك
 ایلورینی یعنی مسجدلرینی
 ویران ایتمک بس خدای
 تعالیٰ بیوردی کیم لایق
 بولماس آنلرغہ مملکتندہ
 حاکم بولمق عاقبت اللہ
 تعالیٰ شام مملکتینی و بیت
 المقدسنی مسلمانلرغہ
 میسر قیلدی

تفسیر جمالی دن

آخرتده اولوغ عذاب (وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ) و خداى تعالى ملكتك در قوياش
 چغوشى هم قوياش باطوشى طرفلرى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم صحابه لرندن
 برجماعت سفرده وقتلرنده نماز او قوماچى بولديلر فارانغولق سببلى قبلنى آچق بله
 آلماديلر اختلاف قيلديلر هر كم نحرى نيلوب اوز اجتهادنچه بر طرفقه يونالوب
 نماز او قوديلر كون ياقطورغاندن صوڭ اوزلرينڭ خطا قيلغانلق لر ينى بلديلر
 ميهننه گه فايقاندىن صوڭ شول نمازنى فضا قيلماقچى بولوب پيغمبر عليه السلامدىن
 اجازت صوراديلر حق سبحانه و تعالى شول خصوصه اوشبو آيت كريمهنى نازل
 قيلدى و بيوردى كم مشرق و مغرب همهسى خداى تعالى نقى در قبلنى بلمه گان وقتى
 نحرى ايل فايو طرفقه يونالوب نماز او قولسه درستدر صوڭندن فضا لازم بولماس
 (فاينما تولوا) بس هر فايو اورنغه يوزگزنى يونالدر سه گز (فَمَنْ وَجَّهَ وَجْهَهُ لِلَّهِ) شوندا در
 خداى تعالى نڭ ذاتى (۱) يعنى هر طرفقه يونالوب نماز او فوسا كزده الله تعالى گه
 قوللق قيلودر (إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ) درست لكه خداى تعالى مغفرتى كيكڭ بولغوچى
 بارچه نرسهنى بلگوچيدر (وَقَالُوا) و ايتديلر كافرلر يهود و نصارادان (اتخذ الله ولداً)
 توتدى خداى بالانى يعنى يهوديلر عزيرنى و نصارالر مسيحنى خداينڭ اوغلى ديديلر
 (سبحانه) پا كلك و عيب سزلك اول خداى تعالى گه خاصدر (بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
 وَالْأَرْضِ) بلكه اول خداى تعالى ملكتك در كوكلرده هم برده بولغان نرسه بس عيسى
 و عزير نهوك آنڭ اوغلى بولسونلر كيم بارچه نرسه آنڭ ملكيدر (كُلُّ لَهُ قَانُتُونَ)
 برده و كوكلرده گى نرسه لر بارچهسى آڭا مطيع و بوى صونغوچيلردر (بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ
 وَالْأَرْضِ) كوكلرنى هم يرنى ياراتتوچيدر اول خداى تعالى (وَإِذَا قُضِيَ الْأَمْرُ) و هر
 فايچانكم تقدير قيلسه بر اشنى (فَأَنبِئْهُمْ أَنَّهُ كُنَّ) بس موندن باشقه نوگلدر كم ايتور
 اول نرسه گه بار بولغل ديب (فَيَكُونُ) بس بار بولور اول نرسه (وَقَالَ الَّذِينَ
 لَا يَعْلَمُونَ) و ايتديلر شول كمسه لر كم بلماسلر خداينى و كتابنى مكه مشركلرى كى
 (لَوْلَا يَكْلُمُنَا اللَّهُ) نى اوچون سويلاشماس بزنگ برله خداى (أَوَاتَيْنَا آيَةً) يا ايسه
 نى اوچون كيلمهس بزگه بر آيت و علامت ديديلر (كَذَلِكَ) اوشانداق يعنى اوشبو
 مشركلر ايتكان كى (قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) ايتديلر آنلردن الكارى بولغان كمسه لر
 يهود و نصارادن (مِثْلَ قَوْلِهِمْ) آنلر ايتكان سوز اوخشاشليني يعنى آنلر هم پيغمبر لرندن
 شونداين نرسه لر نى صوراديلر (تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ) بر برينه اوخشادى كافرلرنڭ كوكلرى
 عناد و فساوتده (فَدَبِينَا الْآيَاتِ) تحقيق بيان ايتدك بز توحيد و نبوت علامتلرينى

(۱) اولك مؤمنلرنڭ قبلهسى
 بيت المقدس ايدى صڭره
 خداى تعالى نڭ امرى ايله
 كهبه الله غه تحويل ايدلدى
 بيت المقدسكه قاراب نماز
 او قومنسوخ بولدى اوشبو
 اش خصوصنده يهوديلر
 مؤمنلرنى استهزاء قيلديلر
 اوشانداق يهود و نصارالر
 فايوسى اوز قبله سيني ماقتا
 ب بر برسى ايله بحثلاشور
 لر ايدى بس حق سبحانه
 و تعالى بيوردى كيم مشرق
 و مغرب همهسى خداينقيدر
 هر قايسى طرفقه يونالوب
 عبادت قيلسا كزده عبادت
 آڭادر تفسير جمالى

(لَقَوْمٌ يُوفُونَ) شول گروه اوچون کم شکسز بلورلر و اشانورلر (اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ) در سئلكك بز بياردك سنى اى محمد عليه السلام حلق و توغر يلق برله يعنى قرآن يا كه اسلام دينى برله بياردك (بَشِيرًا) (۲) سويونچ بيرگوچى ايتوب مؤمنلرگه (وَنَذِيرًا) هم فورفتقوچى ايتوب كافرانى (وَلَا تَسْتَلِّ) دغى صورالمش بولماس سئك سين قيامت كوننده (عَنِ اصْحَابِ الْجَحِيمِ) تومغ اهلى توغر بسندن يعنى آنلرنى ني اوچون مسلمان ايتمه دئك ديب سندن صورالماس سنك اشنك بارى رسالتنى ايرشدر مكر (وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ) وهر گيز راضى بولماسلر سندن يهوديلر (وَلَا النَّصَارَىٰ) هم نصرانى لر راضى بولماسلر (حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ) تاكم سنك ايارگانك گهجه آنلرنك دينلرينه يعنى اوز دينلرينه كرسا كنگه راضى بولورلر (قُلْ) ايتكل سن آنلرغه (ان هدى الله هو الهدى) در سئلكك خداى تعالى نك هدايتى در حق و توغرى بولغان بول كورگازمك يعنى هر كمگه خداى تعالى كورسانكان يولغه كر ولازمدر كم اول اسلام دينى در يهوديلك و نصرانيلق توگلدلر (وَلَتَنۢنَّ اَتَّبِعَنۢنَا اَهۡلَهُمْ) واكر ايارساك سن اى محمد عليه السلام آنلرنك آرزولرينه دين توغر بسنك (بَعْدَ الَّذِىۤ جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ) شول نرسه سوكنك كم كيلدى سئكا علمدن يعنى سئكا وحى كيلوب اسلام دينى نك حلقينى بلگانكدن سوك يهود و نصارانك آرزولرينه ايارساك (مَالِكٌ مِّنۢ مَّا لَلَّهِ مِنْ وَلِيٍّ) يوقدر سنك اوچون خداى تعالى نك عذابندن فوتقارغوچى بر دوست (وَلَا نَصِيرَ) دغى يوقدر بر ياردم بيرگوچى بو اورنك خطاب ظاهرده پيغمبر مز عليه السلامغه بولسه ده حقيقتك بارچه امتكدر (الَّذِينَ اتَّيْنَاهُمُ الْكِتَابَ) شول كمسه لر كم بيردك آنلرغه كتابنى يعنى توراتنى كم مراد عبدالله بن سلام (۱) هم آنك اصحابيدر بعضيلر قولنجه بو آيت جعفر ابن ابيطالب رضى الله عنه ايله حبشه ديارندن كيلگان نجاشى كشيلى نصرانيلر حقنك نازل بولغاندر اول تقديرده كتابدن مراد انجيلدر و بعضيلر قولنجه بو آيت مسلمانلر حقنده ايندرلمشدر اول تقديرده كتابدن مراد قرآندر والله تعالى اعلم (يَتْلُوَنَّهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ) اوفورلر آنلر اول كتابنى تيوشلى بولغان اوفوماق برله باكه ايارلر آنلر اول كتابقه تيوشلى ايارمك برله (اُولَٰئِكَ يُؤْمِنُوْنَ بِهِ) اوشبو گروه اشانار اول كتابقه (وَمَنۢ يَكْفُرۢ بِهِ) وهر كم كافر بولسه و اشانماسه اول كتابقه (فَاُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ) بس اوشبو گروه آنلردر زيان كورگوچيلر (يٰۤاَبْنٰىۤ اِسْرٰٓءِيْلَ) اى يعقوب اوغللرى (اَذْكُرُوا نِعْمَتِى الَّتِىۤ اَنْعَمْتُ عَلَيۢكُمْ) يساد اينكز سز مينم سزارگه انعام اينكان نعمتمنى (وَ اِنِّىۤ اَفۡضَلُكُمْ عَلَى الْعٰلَمِيۢنَ) دغى باد اينكز شونى كم آرتق ايتدم مين سزارنى اوز زمانكز داغى عالم خلقينه بو آيت يوقاريك هم اونكان ايدى تكرار

۲) بركون رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتى نك مبارك نل برينه جارى بولدى كيم اكر خداى تعالى تومغدن بر ايشكنى آچوب دنياده يهوديلرگه آنداغى عذابلرنى كورساتسه آنلر شوندىن قورقوب ايمان كيلتورورلر ايدى ديوب بس خداى تعالى اوشبو آية كرىمى نازل قيلدى و بيوردى كيم آنلر تومغ اهليلر آنلرنى ني اوچون مسلمان ايتمه دئك ديب سندن صورالماس

تفسير حسيني دن

۱) توراتنى يخشى بلگان كشيلىر قرآنغه و محمد عليه السلام شر يعنينه اشانورلر قرآنغه اشانماغان كشيلىر توراتنى يخشى بلماگان كيمسه لردر يهوديلردن بر آزي انصافلى لر ايدى توراتنى بلك يخشى بلوب اوفور لر ايدى آنداين كيمسه لر قرآنغه هم ايمان كيلتورديلر آنلردن برسى عبدالله بن سلام حضرتيدر كيم يهودنك عالم لرندى ايدى آنك ايله برگه يهوددن نيچه كيمسه لر مسلمان بولديلر

تفسير جمالى

کیلتورمکی نعمت الہی تعظیم و تذکیر او چوندر (وَأَتَقُوا يَوْمًا) ہم فور فکڑ شول
 کونڈک عذابندن کم اول کونڈ (لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا) اوتہ مس ہیج بر
 کسہ بر کسہ دہج بر نرسہنی عذابندن (وَلَا يَقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ) ہم قبول ایتلمہس ہیج
 بر نفسدن اول کونڈ فدا و بدل یعنی ہیج کم اوز اورینہ بر نرسہ بدل بیروب
 عذابندن فور تولا آلماس (وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ) دخی فائده بیرماس اول کونڈہ ہیج بر
 نفسگہ شفاعت (وَلَا هُمْ يَنْصُرُونَ) ہم یاردم ایتلمش بولماسلر کافرلر اول کونڈ (وَأَذِ
 ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبَّهُ) و یاد فیغل ای محمد علیہ السلام شول وقت کم صنادی ابراہیم
 پیغمبرنی پروردکاری یعنی آکا امر فیلدی (بِكَلِمَاتٍ) بر نچہ سوزلر برلہ اوشبو
 ابراہیم علیہ السلامغہ بیورلمش کلمہ لردن مراد او امر و نواہیدر یا ایسہ حج عمل لربدر
 یا کہ فطرۃ اسلامیہ دیب ایتلہ تورغان اون تورلی سنتدر کم آنلر ختنہ فیلماق مضمضہ
 اوستنشاق ہم طرناق کیسمہک و میوننی کیسمہک ہم قواتق و قاصقنی کیتہر مک و مسواک
 فیلماق ہم استنجاء ایتمک کیبلردر (فَاتَمَّهِنَّ) بس تمام فیلدی و اوتادی ابراہیم علیہ
 السلام اول کلمہ لرنی (قَالَ) ایتدی خدای تعالیٰ ابراہیم پیغمبرگہ (أَنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ
 أِمَامًا) درستلکک مین فیلغوچی من سنی آدمیلرگہ امام یعنی سندن صوٹ کیلگان
 ایند گولر ہمہسی سکا ایارورلر و سنک ملتک بولورلر اوشبو وعدہنی اوتاو اوچون
 خدای تعالیٰ محمد علیہ السلامغہ ہم ابراہیم پیغمبر ملتینہ ایارو برلہ امر فیلدی
 فایچانکیم خدای تعالیٰ حضرت ابراہیمنی اماملق ایلہ مشرف ایتدی (قَالَ) ایتدی
 حضرت ابراہیم ای مینم ربم (وَمَنْ ذُرِّيَّتِي) و منم نسلمدن ہم اماملر فیغل یعنی
 مینم بالالرم ہم خلقغہ امام بولسونلر دیدی (قَالَ) ایتدی خدای تعالیٰ حضرت
 ابراہیمغہ (لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ) ایرشماس مینم عہدم ظلملق ایتکوچیلرگہ یعنی
 کافرلر امام بولماسلر بنی اسرائیل قومی گمان ایدرلر ایدی کم بز لر ابراہیم پیغمبر
 نسلندن خدای تعالیٰ ابراہیم پیغمبرگہ پیغمبرلک و اماملق سنک نسلکک ہمیشہ فالور دیوب
 و عک فیلدی بس پیغمبر و امام بز لردن بولور بز لر ابراہیم پیغمبر دیننک مز ابراہیم پیغمبر دینی
 خدای تعالیٰ تہہ تہہ اشنک مقبولدر دیورلر ایدی حق سبحاتہ و تعہ آنلرغہ بلدر دیکم خدای تعالیٰ تہہ تہہ ابراہیم
 پیغمبرگہ نبوت و امامت سنک اولادک بولور دیوب و عک فیلماقنی ابراہیم علیہ السلام
 اولادینک ہمہسی حقندہ توگلدر بلکہ مؤمنلری و ایند گولری حقندہ در ظالم لرغہ
 اماملق ایرشماس (وَأَذِ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ) دخی یاد فیغل شول وقت کم
 فیلدی بز کعبۃ اللہنی فایتاچق اورن یا کہ ثواب اورنی فیلدی آدمیلر اوچون یعنی
 حاجیلر هریل آندہ باروب حج فیلورلر حسابسز اجر و ثوابلر طابارلر (وَأَمَّا) دخی

فیلولر

تفسیر جمالی

ایمین لك اورنی فیلدی کیم کعبه اللهغه کرگان کشی ایمن چیلک ده در آنی اولتور مک درست بولماس (وَأَتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى) (۱) وتوتوگز ای مؤمنلر ابراهیم پیغمبرگه منسوب بولغان مقامدن نماز اوقی تورغان اورنی یعنی شول اورنده طواف نمازی اوفتوز مقام ابراهیم شول اورندر کیم آنده بر طاش فویلشدن اول طاشده ابراهیم علیه السلام ننگ مبارک آیاق ایزی باردر (وَعَهْدَنَا) وعهد ایندک بز یعنی فرمان فیلدی (إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَأَسْمَاعِيلَ) ابراهیم پیغمبر هم آنک اوغلی اسماعیل صاری (أَنْ طَهَّرْنَا بَيْتَنَا لِلطَّائِفِينَ) شویله دیوب کیم پاک فیلتکز سز منم یورطمنی طواف فیلوچیلر اوچون یعنی کعبه اللهنی پوتلردن هم کفر وگناه نجاستلرندن پاک ایتوگز (وَالْعَاكِفِينَ) هم آنده اعتکافیغه اولتورغوچیلر اوچون (وَالرُّكَّعَ السُّجُودَ) دخی رکوع ایتکوچیلر وسجده فیلفوچیلر اوچون یعنی نماز اوفوچیلر اوچون (وَأَذَّ قَالَ إِبْرَاهِيمُ) دخی یاد ایتکل شول وقت کیم ایتدی ابراهیم پیغمبر یعنی دعا فیلدی شویله دیوب کیم (رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا) ای منم ربیم فیلغل سن اوشبو اورنی ایمین لکده بولغوچی شهر یعنی اوشبو مکه شهرینی هر تورلی بلالردن ایمین لکده صافلاغل (وَأَرْزُقِ أَهْلَهُ) هم رزق بیرگل سن آنک اهلینه وآنک نورغوچیلرغه (مِنَ الثَّمَرَاتِ) بيشلردن ۲ (مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ) شول کیمسهگه رزق بیرگل کیم ایمان کيلتوردی وایشاندی اول آنلردن خدای تعالی گه (وَالْيَوْمَ الْآخِرَ) دخی آخرت کونینه (قَالَ) ایتدی خدای تعالی حضرت ابراهیمغه (وَمَنْ كَفَرَ فَاَمْتَعَهُ فَلْيَلَّ) وهر کیم کافر بولسه بس فائده لاندور من آنی دنبا نعمتلری برله آزغنه (ثُمَّ اضْطُرَّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ) صکره بیچاره لوق ایله سورور من آنی اوط عذابینه یعنی دنیاده بر آز دنیا نعمتلری ایله فائده لاندسده آخرنده اورنی نموغ بولور (وَبئْسَ الْمَصِيرُ) ونی یاوز فایتاچق اورندر اول نموغ (وَأَذَّ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ) ویاد ایتکل شولوقت کیم کوتارور ایدی ابراهیم پیغمبر (الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ) کعبه الله ننگ بنالرینی (وَأَسْمَاعِيلَ) دخی اسماعیل کوتارور ایدی یعنی آنا واوغل ایکیسی برگه کعبه اللهنی بنا فیلورلر ایدی اسماعیل علیه السلام طاش کيلتورور ایدی ابراهیم علیه السلام تیوشلی اورنینه فویار ایدی کعبه الله بناسینی تمام ایتکاچ هر ایکیسی خدای تعالی گه تضرع فیلوب ایندیلر (رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا) ای بزنگ پروردکاریمز قبول فیلغل سن بزلردن اوشبو خیرلی اشیمزنی (إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) درستلکده سن سن دعالریمزنی ابشتکوچی نیتلرمزنی بلگوچی (رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ) ای بزنگ پروردکاریمز فیلغل سن هر ایکیمزنی اسلام دیننده ثابت ومخلص لر سنکا (وَمَنْ ذَرَبْنَا) هم بزنگ نسلیمزدن فیلغل (أُمَّةً مُسْلِمَةً

(۱) حضرت جابر رضی الله عنه دن روایت ایدلمشدر کیم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم طواف فیلغا نلری وقتده حضرت عمر رضی الله عنه آنکا ایتدی کیم اوشبو اورن بابامز ابراهیم مقامیدر اولمقا منی اوزمزگه نماز اوقی تورغان اورن ایتوب تو تمایق مو بس حق تعالی اوشبو واتخذوا من مقام ابراهیم آیتینی نازل فیلدی اسباب النزول

(۲) حق سبحانه و تعالی حضرت ابراهیم ننگ اوشبو دعاسینی قبول ایدوب جبرائیل علیه السلامغه بیوردی تا کیم جبرائیل علیه السلام فلسطین قریه لرندن بيشلری کوب بولغان بر قریه نی اورنندن کوتاروب مکه مکرمه دن اوز منزل لک برگه کيلتوروب فویدی اول قریه طائفد دیمشدر والله تعالی اعلم تفسیر حسینی

لَكَ) سنكا اطاعة ايتكوچى وبوى صونغوچى گروهى (وَارِنَا مَنَاسِكًا) دخى كورساتكل
 بزلرگه حج عمل لرى اشلانا تورغان اورنلرمزنى احرام ميقاتلرى ووقوف اورنلرى
 هم قربان اورنلرى كىي (وَتَبَّ عَلَيْنَا) هم كيچكل سن بزنگ اوزرهمز گه وعفو
 ايتكل عملده قصورلرمزنى (إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ) درستلكده سن سن توبه لرى
 قبول ايتكوچى گنده كارلرغه رحمت قيلغوچى (رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ) اى بزنگ ربيمز فوبارغل
 سن آنلر اچنده (رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ) بر پيغمبرنى آنلرنك اوزلرندن (يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ)
 تاكيم اوفوسون اول پيغمبر آنلرغه سنك آيتلرگنى (وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ) هم
 اويراتسون اول پيغمبر آنلرغه قرآننى هم آنك معنالىرىنى وشريعت حكم لرىنى
 (وَيُزَكِّيهِمْ) دخى پا كلاسون اول آنلرى كفر وگناه دن (إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ)
 درستلكده سن سن غالب و قوتلى هم حكمة اياسى (۱) حق سبحانه و تعالى ابراهيم
 عايه السلام نك اوشبو دعاسىنى قبول فيلوب اولاد اسماعيلدن محمد عليه الصلوة
 والسلامنى پيغمبر ايتوب بيدردى نتاك كيم انا دعوة ابى ابراهيم ديگان حديث شريف
 اوشبوگا اشارتدر (۱) (وَمَنْ يَرْغَبْ عَن مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ) وكيمدر كيم يوز دوندرور اول
 ابراهيم پيغمبر ملتندن يعنى آنك ملتندن هيچ كيم يوز دوندرماس (أَلَا مَن سَفِهَ نَفْسَهُ)
 مگر شول كيمسه يوز دوندرور كيم بيلمادى اوز نفسىنى يعنى سفيه وعقلسز بولدى
 يا ايسه اوز نفسىنى هلاك قيلدى (وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ) وتحقيق اختيار ايتك بز اول
 ابراهيمنى پيغمبرلك و خليلك برله (فِي الدُّنْيَا) دنياده (وَأَنَّهُ فِي الآخِرَةِ) و درستلكده
 اول ابراهيم آخرنده (لَمَنِ الصَّالِحِينَ) البته بولغوچيدر اينگولر جهل سندن (إِذْ قَالَ لَهُ
 رَبُّهُ) شول وقت كيم ايتدى اول ابراهيمغه پروردكارى (أَسْلَمْ) طاپش لرغل وبوى صونغل
 منم فرمانيمه ديوب (قَالَ) ايتدى ابراهيم عليه السلام شول وقت (أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ)
 طاپشردم من اوزمنى و مطيع بولدم بار چه عالمرنك پروردكارينه (ووصى بها ابراهيم
 بنيه) و وصيت قيلدى اوشبو سوزلر برله ابراهيم پيغمبر اوغلارينه (ويعقوب) هم
 يعقوب پيغمبر وصيت قيلدى آنك برله اوز بالارينه هر ايكيسى نك وصيتلرى اوشبو
 ايدى كيم (يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ) اى منم اوغللريم درستلكده خدای
 تعالى اختيار قيلدى سزنگ اوچون اسلام دينىنى (فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ) بس
 البته اولماگز سز مگر مسلمانلر بولغانكز حالدگه اولكز يعنى اسلام ديننده
 ثابت بولكز واسلامدن آيرلماگز تا كيم دنيا دن كيتكان وقتكزده مسلمان بولوب
 كيتكز (أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ) ايا سز لر حاضر بولدكز لرمو (إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتَ) شول

(۱) ابن عيينه دن مرويدر
 كيم عبد الله بن سلام اوز
 يذك فرندا شى نك
 اوغل لرى سلمه ابله مهاجرنى
 اسلام دينينه اونداب آنلر
 غه ايتدى سز لر بيلاسز
 كيم درستلكده خدای
 تعالى تورات ده اسماعيل
 پيغمبر نسلندن بر پيغمبر
 بيارور من اسمى احمد
 بولور آنكا ايمان كيتلورگان
 كشى هدايت طابار اشا
 نماغان كشى ملعون بولور
 ديوب ايتمشدر شوندان
 صونك سلمه مسلمان
 بولدى مهاجر اسلامنى
 قبول ايتمادى بس حق
 سبحانه و تعالى اوشبو آية
 كرى بهنى نازل قيلدى
 اسباب النزول

وقتہ کیم کیلدی یعقوب پیغمبرگہ اولوم یعنی اولوم ننگ سبیلری و علامتلی
 کیلوب یعقوب علیہ السلام اولومگہ حاضرلنگاچ (اذ قال لنبیه) شول وقتہ ایتدی
 اول یعقوب اوزینک اوغل لرینہ (ما تعبدون من بعدی) فی نرسه گه عبادت قیلورسز
 -زای منم اوغل لریم منم وفاتیمدن صوگ (قالوا) ایتدیلر یعقوب پیغمبرنک اوغل لری
 (تعبد الھک) بزعبادت قیلورمز سنک خداینکا (والہ اباؤک ابراھیم واسماعیل واسحاق)
 ہم سنک آنارک ابراھیم واسماعیل ہم اسحاق پیغمبرلرنک خداینہ اسماعیل علیہ
 السلام حضرت یعقوبنک آناسی برلہ بز توغمه ترنداشی عمی بولسده عرب خلقی
 عمی آنا دیدکلرندن آنارک دیوب تعبیر فیلدی (الھأ واحدا) بر بولغوچی خدايغہ
 عبادت قیلورمز (ونحن له مسلمون) وھالانکہ بزراول خدايغہ مطیع بولغوچیلر وبوی
 صونغوچیلر (تلك امة قد خلت) اوشبو ذکر ایتولمش جماعت یعنی ابراھیم وبعقوب
 ہم آنلرنک اولادلری برگروہ ایدیلرکم اوتدیلر (لھاما کسبت) بولغوچیدر آنلرغہ
 شول نرسه کم کسب فیلدیلر و اشلادیلر آنلر یعنی اشلانگان اشلرنک جزاسینی
 اوزلری کورورلر (ولکم ما کسبتنم) ہم سزلرگہ بولغوچیدر شول نرسه کم
 اشلادکسز یعنی اشلانگان اشکنز ننگ جزاسینی اوزکسز کورورسز (ولا تستلون
 عما کونوا یعملون) (۱) وصورالمش بولماس سز شول نرسه دن کم اشلار بولدیلر آنلر
 یعنی آنلر اشلانگان اشلرنک حساسینی سزدن صوراماسلر (وقالوا) (۲) وایتدیلر
 (کونوا ہودا) بولکسز یهودیلردن (او نصاری) یا ایسہ نصرانیلر بولکسز
 (تھتدوا) تا کیم ہدایہ نابارسز وتوغری یولغہ کونلورسز یعنی یهودیلر یهودی
 بولکسز ہدایہ نابارسز دیدیلر نصرانیلر نصاری بولکسز توغری یولغہ کونلورسز
 دیدیلر (قل) ایتکل سن ای محمد علیہ السلام آنلرغہ کیم من یهودی ہم نصرانی
 بولماس من (بل ملۃ ابراھیم حنیفاً) بلسکہ من ایارورمن ابراھیم پیغمبر ملتینہ توغری یولغہ
 میل ایتکوچی بولغانی حالہ اول ملت یا کہ اسلام دینینہ میل ایتکوچی بولغانی حالہ
 اول ابراھیم (وما کان من المشرکین) وبولمادی اول ابراھیم شرک کیلتورگوچیلردن
 (قولوا) ایتکسز ای ابراھیم پیغمبر ملتینہ ایارگوچیلر یعنی یهود و نصاراننک سوزلرندن
 اعراض قیلوب آنلرنک سزنی اوز دینلرینہ اوندولرینہ قارشی سزلر ایتکسز
 (امنا باللہ) اشانق بز خدای تعالی گہ (وما انزل الینا) ہم اشانق بزلرگہ ایندرلگان
 نرسه گہ یعنی قرآنغہ (وما انزل الی ابراھیم) دخی اشانق ابراھیم پیغمبرگہ ایندرلگان
 نرسه گہ (واسماعیل واسحاق وبعقوب) ہم اسماعیل واسحاق وبعقوب پیغمبرلرگہ

(۱) یهودیلر آنا و بابالرنک
 قیلغان عمل لری سبیلی بلا
 لرینہ اجر و ثواب بولور
 ہم آنا و بابالارنک کفری
 سبیلی بالالرینہ عذاب
 بولور دیوب اعتقاد قیلور
 لر ایددی حق سبحانہ و تعالی
 آنلرنک بو سوزلرینی رد
 قیلوب بیوردی کیم سزلر
 اوتکاندا گسی امتلرنک
 قیلغان اشلری سبیلی مؤ
 اخذہ ایتولماس سز
 تفسیر حسینی دن
 (۲) حضرت ابن عباس
 رضی اللہ عنہ دن مرویدر
 کیم یهودیلردن ابن صوریبا
 اول حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 گہ ایتدی حق یول بز ننگ
 دینزدرسن بزلرگہ ایارگل
 ہدایہ طابارسن نصارالر
 ہم اول حضرتکہ شوند این
 سوز ایتورلر ایدی بس
 حق سبحانہ و تعالی اوشبو
 آیہ کریمہ فی نازل قیلدی
 لباب النقول

(۱) نصار انك عادتلىرى شول ايدى كيم اكر بر كيمسهنى اوز دینلرینه داخل ایتسه لر صارى بویار حاضر له بر نچه کیوملر نی صار یغه بویاب شول کیو ملر نی مذکور دینلرینه کرگان کشیگه کیورتور لر ایدی شونك ایل بزده صبغة باردیوب مافتانور لر ایدی صبغة بویامق معنا سنده در بس خدای تعالی آنلر نی رد فیلر باوشبو آیه کریمه نی ایندردی تفسیر جمالیدن

ایندرلگان نرسه گه (رِالَسْبَاطُ) دخی یعقوب پیغمبر اولادلرینه ایندرلگان نرسه گه اگر چه ابراهیم و یعقوب علیهما السلام اولادینه هیچ بر کتاب ایندرلگان بولماسه ده آنلر ابراهیم علیه السلام غه ایندرلگان صحیفه لر بر له عمل فیلولری سببلی گویا که اول صحیفه لر آنلر غه هم ایندرلگان حکمنه در (وَمَا أَوْتَىٰ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ) دخی ایمان کیلتوردك موسى و عیسی پیغمبرلر گه بیرلگان نرسه گه یعنی تورات وانجیل گه (وَمَا أَوْتَىٰ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ) دخی شول نرسه گه کم بیرلمش بولدی پیغمبرلر گه کتاب و معجزه لر دن خدای تعالی فاشندن همه سینه اشاندق (لا نفرق بین احد منهم) آیورماس مز هیچ برسی آراسینی آنلر دن بلکه همه سینه ایمان کیلتورامز (ونحن له مسلمون) وبز لر اول خدای تعالی گه مطیعلر و بوی صونغو چیلر مز (فان آمنوا) بس اگر ایمان کیلتور سه لر یهود و نصارا (بمثل ما امنتم به) شول نرسه او خشاشینه کیم سز لر ایمان کیلتوردگز آکا یعنی آنلر هم سز نك کبی بار چه پیغمبرلر گه و بار چه کتابلر غه اشانسه لر (فقد اهتدوا) بس تحقیق کونلدیلر آنلر توغری یولغه (وان تولوا) واگر یوز دوندر سه لر و اشانماسه لر (فانما هم فی شقاق) بس موندن باشقه تنوگلدر کم آنلر خلافلق ایتوده در لر و سن ای محمد علیه السلام آنلر نك خلافلق و دشمانلق لرنندن اندیشه فیلماغل (فَسَيَكْفِيكُمْ اللَّهُ) بس تیزدر کم کفایه فیلور سکا خدای تعالی و سنی آنلر نك شزندن صاقلار (وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) و اول خدای تعالی ایشتكو چیدر بار چه سوزلر نی بلگو چیدر هر کیم نك اعتقادینی او شبو آیه کریمه نازل بولغاچ یهودیلر بالکلیه پیغمبر علیه السلام غه ایا رودن یوز دوندر دیلر و نصرانیلر هم عناد و مخالفتک بولوب مسلمانلر غه مافتاندیلر بزلده صبغة بار سزده یوق دیدیلر صبغة دیگانلری شولدر کم نصرانیلر اوزلر نك یا کا توغان بالالاری نی یدی کونلك بولغاچ کلیسا گه ایلتوب آب معمودیه دیگان قدرلی صولرینه چومدروب آلور لر ایدی شول اش سببلی اول یا کا توغان بسالا پا کلانه دیوب اعتقاد فیلولر ایدی هم بو اشنی سنت فیلو اور نینه تورا دیور لر ایدی شول اشلری بر له بزده صبغة بار سزده یوق دیوب مسلمانلر آلدنک تفاخر فیلولر ایدی بس حق سبحانه و تعالی بیوردی کم (۱) (صِبْغَةَ اللَّهِ) ایتوگز سز ای مسلمانلر بز خدای تعالی نك صبغتینه ایا رگو چیلر مز دیوب کم اول اسلام دینیدر مؤمن نی پا کلا گو چیدر (وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً) و کیمدر یغشیراق خدای تعالی دن صبغة و پا کلامک یوزندن یعنی البته خدای تعالی یغشیراق پا کلا گو چیدر مؤمن نی اسلام دینی بر له (ونحن له عابدون) وبز لر اول خدای تعالی گه عبادت فیلقو چیلر مز یهود و نصارا مسلمانلر بر له بحثلاشکانک

تعصب فیلوب بز لر خدای ننگ اوغل لری و دوستلریمز خدای تعالی فاشنده بز ننگ عزة و شرافتیمز سزلردن آرتوقدر دیورلر ایدی حق سبحانه و تعالی آنلرننگ بوسوزلرینی رد فیلوب اوشبو آیه کریمه نی نازل قیلدی (قُلْ ایتکل ای محمد علیه السلام آنلرغه جوابده) (اتعاً جو ننا فی الله) ایا دلیل کیلتور شاسز و بختلا شاسزمو بز ننگ بر له خدای تعالی حقنده (وهو ربنا وربکم) و حالانکه اول خدای تعالی بز ننگ ربیمز در هم سز ننگ پروردکارگزدر بس اول خدای تعالی همه ننگ ربی بولسه آنگا عبادت فیلماق همه گه واجبدر (ولنا اعمالنا) و بز لر گه بولغو چیدر اوز عملارمز ننگ جزاسی (ولکم اعمالکم) هم سزلر گه در اوز اشلرگز ننگ جزاسی یعنی براو اوچون ایکنچی جزالانماس هر کم اوزی فیلغان اشنگ جزاسینی اوزی گوراچکدر (ونحن له مخلصون) و بز لر اول خدای تعالی گه اخلاص ایتکوچیلر مز اعتقاد و عملده (ام تقولون) یا ایسه سز ایتاسزمو ای یهود و نصارالر (ان ابراهیم و اسماعیل و اسحاق) در ستلکنده ابراهیم و اسماعیل و اسحاق علیهم السلام (و یعقوب و الاسباط) هم یعقوب پیغمبر و آننگ اولادی (کانوا هوداً) یهودی بولدیلر دیوب ایتاسزمو کم بوسوز یهودیلر سوزیدر (اونصاری) یا ایسه نصرانیلر بولدیلر دیوب ایتاسزمو ای نصرانیلر (قُلْ ایتکل سن ای محمد علیه السلام یهود و نصاراغه) (عانتهم اعلم ام الله) ایا سزلر بلگوچیرا کسزمو یا ایسه خدای تعالی بلگوچیرا کمو کم اول خدای تعالی اوزی اول پیغمبرلر نی بیارگاندر بس آنلرننگ قایسی دینده بولغانلرینی اوزی یغشیراق بلور (ومن اظلم) و کیمدر ظلم لقی ایتکوچیراک (من کتم شهادة عنده من الله) شول کیمسه دن کم یاشوردی اول اوز فاشنگ ثابت بولغان گواهلقنی خدای تعالی دن اوشبو آیه کریمه یهودیلر گه هم نصاراغه نعر یضدر کم آنلر محمد علیه السلام ننگ پیغمبر ایکی حقتک گواهلقنی یاشوردیلر اوز کتابلردن فاراب محمد علیه السلام ننگ حق پیغمبر ایدکینی آچق بلسه لرده گواهلق بیرمادی لر (وما الله بغافل عما تعملون) و ایماسدر خدای تعالی غافل و خبرسز شول نرسه دن کم سز اشلار سز یعنی سز ننگ حقلقنی یاشورگانگزنی هم انکار و تکذیبگزنی همه سیننی بلور (تلك امة قد خلت) اوشبو مذکور قوم بر گروه در کم اوتدیلر (لها ما کسبت) آنلر غه در اوزلری اشلا گان اشلری (ولکم ما کسبتتم) هم سزلر گه در اوزگز اشلا گان اشلرگز (ولانستلون عما کانوا یعماون) و سز صورالمش بولماس سز شول نرسه دن کم اشلار بولدیلر آنلر یعنی حساب و جزاسی اوزلرینه بولور بو آیت کریمه نی تکرار ذکر ایتمه کی تاکید و تقریر اوچون یا ایسه تنبیه و تعذیر اوچوندر رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم حضرتلری مکده وقتلر نده

(۱) يعنى كوردك كم اوشبو
ايكى نورلى اش سز لوده
كاملدر برسى شولدر كم
سز لر بار چه پيغمبر لر گه
اشاناسز يهود و نصارا
پيغمبرلرنك بعضلرينه
اشانسه لوده بعضلرينى
انكار قىلار ايكنچى سى
شولدر كم سز نك قبله كز
كعبة الله در آنك قبله
بولماق ابراهيم عليه السلام
زمانندن بيرلى ثابدر
ابراهيم پيغمبر جملهنك
اماميدر يهوديلرنك قبله
سى آنندن صوك بولغاندر
اوشبونك كى باشقه
توغريلده هم سز لر كامل
لرسز باشقه امتلر ناقص
لردر آنلر سزدن اويرانوكه
محتاجلردر سز آنلر غه
محتاج توگلدر .

(الجزء الثاني)

(۲) يعنى خداى تعالى نك
علم ازلى سنده محمد عليه
السلام امتى نك قبله سى
كعبة مشريفه بولماق مقرر
ايدى بر نچه وقت قبله نك
بيت مقدسكه تحويل ايدى
لمكى نك حكمتى صنماق
ويپيغمبرگه ابار گويچلرني
ابار ماگانلردن آيرماق
اوچون ايدى .
تفسير جمالى .

نمازنى كعبة الله غه فاراب او فور ابديلر مدينه گه هجرت فيلغاندن صوك خداى تعالى دن
بيت المقدسكه يونالوب نماز او فوگز ديوب فرمان بولدى مؤمنلرنك قبله لرى
بيت المقدس بولدى اون آلتى ياكه اون يدى آى بيت المقدسكه فاراب او فوديلر
يهوديلر بو حالنى كورگاچ تورلى سوزلر سويلاديلر محمد عليه السلام هم آنك اصحابى
قبله نى بلمه سلر ايكان بز نك نماز او فولرمزنى كورگاچ بلديلر قبله نى بزدن اويرانديلر
ديديلر چونكه يهوديلرنك قبله لرى هم بيت المقدسدر بعضيلرى محمد عليه السلام بز نك
دينمى نى ياراتماسده قبله مزنى قبول فيلدى ديديلر حضرت پيغمبر عليه السلام آنلرنك
سوزلرينى ايشتوب ملول بولدى قبله نك ينه كعبة الله غه تحويل ابدلمه كينى آرزو
فيلوب خداى تعالى دن صور ادى حق سبحانسه و تعالى اول حضرتنك دعاسينى قبول
ايدوب قبله نى تحويل فيلدى يوزلر كزنى كعبة الله طرفينه يونالدر كز ديوب فرمان آلهى
صادر بولدى يهوديلر قبله نك آلسدر لغاينى بلگاچ ينه طعنه ايتديلر خداى تعالى
آنلرنك حالندن خبر بيروب بيوردى (*) (سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ) تيزدر كم ايتور لر
آحمق لر و عقلسز لر ادميلردن يعنى يهوديلر و مدينه منافق لرى ايتور لر (ما وليهم) نى
نرسه دوندردى مسلمانلرنى (عن قبلتهم التى كانوا عليها) شول قبله لرندن كم آنلر
بولديلر اول قبله اوزره يعنى بيت المقدسدن نى اوچون دونديلر ديديلر (قل)
ايئكلسن اى محمد عليه السلام آنلر غه (لله المشرق والمغرب) خداى تعالى نك در
مشرق طرفى هم مغرب طرفى كم كعبة الله مدينه دن مشرق طرفنك بيت المقدس
مغرب طرفنك در (يهدى من يشاء) كوندور اول خداى تعالى اوزى تلگان كهمسه نى
(الى صراط مستقيم) توغرى يول صارى كم اسلام دينيدر و ابراهيم خليل الله قبله سيدر
(وكذلك جعلناكم) و اوشانداق يعنى نتاك كم سز نك قبله كزنى قبله لرنك افضل ايتدك
شونك كى قىلدى بز سزنى (امة وسطا) اورنا وعدل بولغوي امت يعنى بار چه
امت لرنك آرتوغراقى قىلدى (لتكونوا شهداء على الناس) تا كيم بولماق كز اوچون سز لر
گواهلر ادميلر اوزرينه يعنى قيامت كوننك باشقه پيغمبرلرنك امتلرينه خداى تعالى نك
رسالتينى ايرشدرگانلك لرينه سز لر گواه بولورسز (ويكون الرسول عليكم شهيدا)
هم بولسون اوچون محمد عليه السلام سز نك توغرى لفقز غه گواه (۲) (وما جعلنا
القبلة التى كنت عليها) و قينماق بز سكا قبله شول قبله نى كم بولدك سن آنك اوزره
يعنى كعبة الله نى سز لر گه قبله قىلماق (الا لنعلم) مگر قىلدى بلمه كمز و آيرماق اوچون
(من يتبع الرسول) شول كيمسه نى كم ابارور اول پيغمبرگه (من ينقلب على عقبه)
شول كهمسه دن كم ايلانور كبرى دونار اول ايكى او كچه سينه يعنى پيغمبرگه كملر

ایارور وکملر ایارماس ایدکینی ایرماق و صناماق اوچون کعبۃ اللہنی قبلہ ایتدک
(وَأَنَّ كَانَتْ لَكَبِيرَةً) ودرستلکک بولدی اول قبلہ نڭ ایلاندرلمه کی الوغ و آغراش
(الَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ) مگر آغر بولمادی شول کمسه لر اوزره کم کوندردی آنلرنی
خدای تعالی توغری یولغه مؤمنلرنڭ قبله سی بیت المقدس دن کعبه اللهغه ایلاندر لکچ
بعضیلر سؤال قیلدی لر کم اگر توغری قبله کعبه الله بولسه اولده بیت المقدسکه
یونالوب نمار اوفوغان و قبله نڭ تحویلندن السگاری وفات بولغان اسعد بن زرارہ
وبراء بن معرور رضی الله عنهما کبی صحابه لر نڭ اوفوغان نماز لری نچوک
بولدی ایکان آنلر ضالته اولگان بولسه لر کیرهک دیدیلر حق سبحانه و تعالی
بیوردیکم (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ) وضایع قیلور بولمادی خدای تعالی سزلرنڭ
اوفوغان نمازلر کزنی یعنی بیت المقدسکه فاراب اوفوغان نمازلر کز ضایع بولماس
ویوغالماس (إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ) درستلکک خدای تعالی آدمیلرگه مهر بان
وشفقلی در رحمت ایتکوچیدر کم قیلغان عمل لرینی یوغالتماس مزویدر کم رسول
اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری یهودیلر نڭ محمد علیه السلام بز نڭ دینه زنی
پارائماسده قبله مزغه فاراب نماز اوقی دیگان سوز لرینی ابشتکچ ملول و قیایغولی
بولوب قبله نڭ ینه ابراهیم علیه السلام قبله سی بولغان کعبه اللهغه تحویل ایدلمه کینی
آرزو قیلدی و بو توغریک مقصودینی جبرائیل علیه السلامغه ایتدی جبرائیل علیه
السلام اوزینڭ مقامینه متوجه بولدی اول حضرت صلی الله علیه وسلم هر ساعت
مبارک یوزینی کوک طرفینه طوتوب بوخصوصک وحی کیلمه کینه منتظر بولوب
تورور ایدی تا کم جبرائیل علیه السلام اوشبو آیت کریمه نی کیلتوردی (فَدَنَرِي
تَقْلِبَ وَجْهَكَ فِي السَّمَاءِ) تحقیق بز کورامز سنڭ یوزنڭ ایله نمه کینی کوک طرفینه
وحی کیلمه کینی کوتوب (فَلَنَوَلِّيَنَّكَ قَبْلَةً تَرْضَاهَا) بس البتہ یونه لگوچی ایتدک سنی
شول قبله گه کم سن راضی بولورسڭ آکئا (قَوْلٌ وَجْهَكَ) بس دوندر گل سن یوز کئی
(شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) مسجد حرام طرفینه کم کعبه الله آنڭ اور تاسنک در مرویدر کم
هجرتنڭ ایکنچی یلنک رجب آینک رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری صحابه لر
ایله بنی سلمه مسجدنک اوپله نمازینی اوفور لر ایدی ایکی رکعت بیت المقدس طرفینه
یونالوب اوفوغانلر ایدی اوشبو حکم نازل بولدی اول حضرت صلی الله علیه وسلم
نمازده حالته مبارک یوز لرینی بیت المقدس طرفندن کعبه الله طرفینه ایلاندر دیلر
قالغان ایکی رکعتنی کعبه الله طرفینه فاراب اوفوب نمازنی تمام قیلدی لر مذکور مسجد
ذوالقبلتین یعنی ایکی قبله ایاسی دیوب آنالدی حق سبحانه و تعالی یوز کئی مسجد
حرام طرفینه دوندر گل دیوب پیغمبر علیه السلامغه خالص خطاب ایتکاندن صوک

اوشبو حکمنى عام ايدوب بارچه امتکه خطاب قیلوب بیوردى (وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ) (۱) روایت اولندى کم
 وهر قايو اورنك بولساگزسز یعنی کیرهك شهرده وکیرهك صحراده وکیرهك فوروده
 کیرهك دیکزده هر قایسى یرده نماز اوقوماقچى بولساگز (فَلَوْلَا وَجْهَکُمْ شَطْرَهُ) بس
 دوندکز یوزلرکزی مسجد حرام طرفینه (وَأَنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) ودرسته کک کتاب
 بیرلگان کیمسهلر یعنی یهودیلر (لِيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ) البته بلورلر شونى کم
 اوشبو قبله نك دوندرلمه کى حق وتوغرى حکمدر پروردکارلرندن زیرا که آنلر
 کورولر تورانک آخر زمان پیغمبرى ایکی قبلهغه قاراب نماز اوقورواخرده قبلهسى
 کعبه الله بولور دیوب یازلغاندر (وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ) وایماسدر خدای تعالی
 غافل شول نرسه دن کم اشلرلر آنلر (وَلَئِنَّ آتِيَتِ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) و البته اگر
 کیلتورساكسن ای محمد علیه السلام کتاب بیرلگان کیمسهلرکه یعنی یهود
 ونصاری لرغه کیلتورساك (بَلَّ آيَةٌ) هر بر غلامت ومعجزه نى یعنی قبله نك کعبه
 طرفی ایدکینه هر تورلی دلیل کیلتورساكده (مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ) ایارماسلر آنلر سنك
 قبله گا (وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتِهِمْ) هم سین ایارگوچی توگل سن آنلر نك قبله لرینه (وَمَا
 بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ) دخی آنلر نك بعضیلری ایارگوچی توگلدر بعضیلرینك
 قبله سینه یعنی نصارا نك قبلهسى مشرق طرفی ویهودیلر نك قبله لری مغرب
 طرفیدر برسی ایکنچی سی نك قبله سینه هیچ ایارماس (وَلَئِنَّ آتَيْتَهُمْ) واگر
 سن ایارساك آنلر نك آرزولرینه قبله توغرى سنده (مَنْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ)
 شول نرسه سوکنک کیم کیلدى سنکا علمدن یعنی حق وتوغرى قبله نى بلگاننك هوکنکده
 آنلر نك آرزولرینه ایارساك (أَنْتَ إِذَا لَمَنِ الظَّالِمِينَ) درستلکده سن شول وقتده
 ظلم لى ایتکوچیلردن سن خطاب ظاهرده پیغمبر علیه السلامغه بولسهده معنیك بارچه
 امتکدر (الَّذِينَ اتَّيْنَاهُمُ الْكِتَابَ) شول کیمسهلر کیم بیردک آنلرغه کتابنى یعنی
 توراتى (بِعَرَفُونَهُ) (۱) طانورلر آنلر اول محمد علیه السلامنى هم بلورلر آنك حق
 پیغمبر ایدکینى (کما يعرفون ابناءهم) نناک کیم طانورلر اوز اوغللرینى یعنی باشقه
 بالالر آراسنده اوز بالالرینى طانوغان شیکلى محمد علیه السلامنى طانورلر وآنك
 پیغمبر ایدکینى آچق بلورلر (وَأَنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ) ودرستلکده برگروه اول یهودیلردن
 (لِيَكْتُمُونَ الْحَقَّ) اورتورلر وباشورولر حقلقنى عوام خلقندن (وَهُمْ يَعْلَمُونَ) وآنلر
 بلورلر اولرلى حقلقنى باشورما کلرینى (الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ) حقلق وتوغرى بلق پروردکارکندر
 (فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُكْذِبِينَ) بس البته بولماغل سن شك کیلتورگوچیلردن خطاب

(۱) روایت اولندى کم
 حضرت عمر رضی الله عنه
 عبد الله بن سلامدن صوراً
 دى محمد علیه السلام نك
 پیغمبر لکینى بلورسن مو
 دیب عبد الله بن سلام جوا
 ب بیردى کم منم فاشمده
 حضرت محمد علیه السلام
 نك پیغمبر ایدکنده هیچ
 شك وشبهه یوقدر اما منم
 اوغلیم حقنک گاهاشبهه لانا
 من آناسى خیانت ایتما دى
 میکان دیب دیدى بس
 حضرت عمر بو موزندن
 کيفى کیلوب آنك باشینى
 اوپدى

تفسیر جمالی دن

ظاهرده پیغمبر علیه السلامغه بولسهده معنی ده امتلرگه در (وَلِكُلِّ وَجْهًا) (۲) وهر
 بر گروه اوچون بر جهت و طرف باردر کیم (هُوَ مَوْلِيهَا) اول یوز دوندرگوچیدر
 شول طرفقه (فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ) بس باشنه لردن اوظگنر و آشوغنر ای مؤمنلر ایندگولکلرگه
 کیم اول ایندگولکلردن برسی کعبه الله طرفینه یونالما کدر (أَيْنَمَا تَكُونُوا) هر فایده
 بولساگز سز (يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا) کیلتورور سزنی خدای تعالی و جبار بارچه گزنی
 قیامت کوننده حساب و جزا اوچون (إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) درستلکه خدای
 تعالی بارچه نرسه اوزره کوچی بتکوچیدر (وَمَنْ حَيْثُ خَرَجْتَ) وهر فایده چفساڭ
 سفرگه (فَوَلِّ وَجْهَكَ) بس دوندرگل یوزگنی (شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) مسجد حرام طرفینه
 نماز اوقوغانده (وَأَنَّهُ لِلْحَقِّ مِنَ رَبِّكَ) ودرستلکه اول قبله نڭ ایلاندر لما کی حق
 و توغریدر پروردگارگدن (وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ) وایماسدر خدای تعالی غافل
 و خبرسز شول نرسه دن کیم سز اشلارسز (وَمَنْ حَيْثُ خَرَجْتَ) وهر فایو اورندن
 چفساڭ (فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) بس دوندرگل یوزگنی مسجد حرام طرفینه
 نماز اوقوغان و قنڭده (وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ) وهر فایده بولساگزده ای محمد علیه السلام
 امتلری (فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ) بس دوندرگز یوزلرگزنی اول مسجد حرام طرفینه (لئَلَّا
 يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ) تا کیم بولماسون اوچون یهودیلر و مشرکلر نڭ سز نڭ
 اوزگزه حجت و دلیل لری قبله توغریسنک زیرا که مؤمنلر بیت المقدس طرفینه یونالوب
 نماز اوقوغانده یهودیلر هم مشرکلر آنلرغه طعنه فیلولرلر ایدی یهودیلر محمد علیه السلام
 بزنڭ دینبیزنی قبول ایتما گاج نی اوچون قبله مزی قبول ایته دیورلر ایدی مشرکلر
 ایسه بو مسلمانلرغه نی بوا دی قدیمدن کیلگان آنا و بابالری نڭ قبله سندن یعنی کعبه دن
 یوز دوندردیلر دیورلر ایدی بس قبله نڭ ینه کعبه اللهغه تعویل ایدلما کی ایله آنلر نڭ
 حجتلری بتدی سوز ایتورگه اورن فالما دی (إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ) مگر شول کیسه لر
 کیم ظلم لقی قیلدیلر اوز نفسلرینه مدینه یهودیلرندن و مکه مشرکلرندن کیم آنلر
 همیشه طعنه قیلوده بولدیلر یهودیلر محمد علیه السلام اوز اقر باء سینه میل ایتمکدن
 یوز بینی مکه طرفینه دوندردی دیدیلر و مشرکلر بزنڭ قبله مزنڭ حق و توغری لقبی
 بلگاج بزنڭ قبله مزغه یونالدی دیدیلر (فَلَا تَخْشَوْهُمْ) بس قورقما گز سز ای مؤمنلر
 آنلر نڭ طعنه فیلولرندن (وَآخِشُونِي) و قورقنر من دن یعنی منم امریمه خلافتی ایتودن
 (وَلَا تَمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ) دخی تمام ایتما کیم اوچون نعمتیم نی سز لرگه یعنی قبله کی کعبه گه
 ایلاندر ما کیم سز لرگه اوز نعمتیم نی تمام و کامل ایتما کیم اوچوندر (وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ)

(۲) یعنی بزنڭ قبله مزی بخششی
 مو با که سز نکی بخششی مو
 دیوب جدال و غوغا ایتمک
 محض عبث و فائده سز بر
 اشدر هر کیم گه حق تعالی
 نڭ امرینه امثال ایلامک
 نیوشدر هر امت اوچون
 خدای تعالی باشقه باشقه
 قبله لر قیلدی آخرده جمل
 سی بر برده یعنی محشر
 برینه جبولسه لر کرا کدر
 مسجد الحرام مکه نڭ
 مسجدیلر کعبه الله آنڭ
 اچنده در باشقه اورنلرده
 حلال بولغان بعض اشلر
 آنه حرام بولغانلقدن مسجد
 الحرام دیوب آطالدی
 تفسیر جمالی

(۱) تورانده مذکور در کیم اسماعیل علیه السلام اولاً دندن بر جماعت و جود که کیلوب کعبه شریفی تعظیم و تکریم ایدہ چکلدر بس حضرت محمد صلی الله علیه وسلم نیک نماز وقتنده کعبه طرفینه یونا لهاکی یهود عالم لری فاشنده آنک حق پیغمبر ایدکینه آحق دلیلدر

(۱) هم شونک او چوندر کونلور سز کیم شاید سز لکونلور سز توغری یولغه (کما ارسلنا فیکم رسولا) نتاک کیم کوندر دک و یبار دک سز لر گه سز نیک اچکزده بر رسولنی کیم (یتلوا علیکم آیاتنا) اوقور اول رسول سز لر گه بز نیک آیتلرمزنی یعنی قرآننی (ویز کیکم) هم پا کلار اول رسول سز لر نی ترک و گناه لردن (و یعلمکم الکتاب و الحکمة) دخی او بر اتور اول رسول سز لر گه قرآننی هم حلال و حرامنی (و یعلمکم ما لم تکنوا تعلمون) هم او بر اتور اول سز لر گه شول نرسه نی کیم بلماس ایدکز سز آنی (فاذکرونی اذکرکم) بس یاد ایتکز ز منی طاعت و عبادت بر له تا کیم من یاد ایتار من سر لر نی مغفرت و رحمت بر له (واشکروالی) هم شکرانه فیلمکز منکا نعمتلم بر ابرنده (ولا تکفرون) و شکر سز لک فیلمکز منکا (یا ایها الذین امنوا) ای ایمان کیلتورگان کیمسه لر (استعینوا بالصبر و الصلوة) یاردم استاگر لر طاعت و عبادتکه یاکه بلالر گه چداملق بر له هم نماز اوفو بر له (ان الله مع الصابرين در ستلکده خدای تعالی صبر ایتکو چیلر بر له در کیم آنلرنی اوزی حفظ و حمایت قیلور خدای تعالی صوغش محنتلرینه صبر ایتونک هم ثوابینی بیان ایدوب بیوردی کیم (ولا تقولوا لمن یقتل فی سبیل الله) و ایتماکز سز شول کیمسه گه کیم اولتور لمش یولور اول خدای تعالی بولنده (اموات) اولوکار دیب ایتماکز آنلر اولوک نوگل لردر (بل احياء) بلکه ترکلدر آنلر خدای تعالی فاشنده (واکن لا تشعرون) ولکن سز بلماس سز آنلرنک ترک ایدکلری نی زیرا که آنی عقل بر له بلو ممکن توگلدر صحابه لر بدر صوغشندن صوگشده شهید بولغان مسلمانلرنی صاغنوب و قزغانوب بیچاره لر طانلی جانلرینی بیردیار دنیا لذتندن آیرلدیلر دبوب سوبلاشور لر ایدی بس حق سبحانه و تعالی بیوردی کیم اول شهیدلرنی اولوکار دیماکز آنلر خدای تعالی فاشنده ترکلر و راحتده لردر (ولنبلوکم) والبتنه بز صنارمز سزنی یعنی سز نیک بر له صناعو چیلر معامل سینی قیلورمز (بشیء من الخوف) بر نرسه بر له فورقودن یعنی صوغش وقتنک بر آز دشمان فورقوسی بر له سزنی صنارمز (والجوع) هم آچلقدن یعنی آچلق بر له صنارمز (ونقص من الاموال) دخی مال لرنک کیموماکی بر له (والانفس) دخی نفسلرده کیمک بر له صنارمز یعنی صرخالق و ضعيفک هم فارطلق کبی اشلر بر له (والثمرات) دخی یمشلرده کیمک ایل یعنی برار نورلی آفت یباروب باقچه لر کزد اغی یمشلرنی کیموتماک ایل سزنی صنارمز (وبشر الصابرين) و سوبنچ بیرگل صبر ایتکو چیلر گه هر نورلی سعادت و کرامت لر بر له (الذین اذا اصابتم مصیبة) آنداین صبر ایتکو چیلر کیم هر قایچان ایرشسه آنلرغه بر قایغو

(۱) صفا دیکانلری مکہ ده بر
 طاو در کعبه نك بر طرفنك
 در مروه دخی مکہ ده کعبه
 نك ایکنچی طرفنده در
 ایکی سسی نك آراسنك
 حاجیلر سعی اینه تورغان
 اورن بارددر عر بلرا بر اهییم
 علیه السلام زمانندن بیرلی
 هر وقت حج قیلورلر ایدی
 لکن جاهلیه زماننده حج
 نك عمل لرنده کوب خطالر
 ویا نکاشلقلر واقع اولور
 ایدی بریسی شولدر کیم
 مکہ کافرلری اوشبو ایکی
 طاو اوستینه ایکی پوت
 وویغانلر ایدی حج کونلرنك
 آنلرنی دخی طواف و تعظیم
 قیلورلر ایدی اسلام دینی
 ظهور ایتنکچ مسلمانلر صفا
 ایله مروه زیارتی نی جاهلیه
 علامتلرندن ساناب آنندن
 اجتناب ایتمیلر آنلرده
 پوتلر توردفندن گناه بو
 لور دیوب قورفیلر بس
 حق سبحانه و تعالی بیوردی
 کیم اوشبو ایکی طاوانك
 آراسنك سعی ایتموده هیچ
 گناه یوفدر حج نك شعا
 ثرندن در تفسیر جمالی دن
 (۲) بخاری عاصم بن سلیمان
 نندن روایه ایته شددر کیم
 اول ایتمدی من صفا ایله
 مروه نك طوافی توغری
 سندن حضرت انس دن
 صورادم انس رضی الله عنه
 ایتمیلر کیم بز لر اولده
 صفا هم مروه طوافلر بنی
 جاهلیت عادتندن حسابلا

(فَالْوَا) ایتورلر آنلر (اَنَا لِلَّهِ وَاَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) درستلکده بز لر خدای تعالی نقی مز
 هم درستلکده بز اول خدای تعالی صاری فایتقوچیلر مز (أُولَئِكَ) اوشبو گروه یعنی
 یلالرگه صبر ایدوب مصیبه وقتنده مذکور انا لله الخ کله مارینی ایتکوچیلر علیهم
 صلوات من ربهم ورحمة) بولغوچیلر آنلر اوزرینه رحمتلر اوزلرینك پروردکارلرندن هم
 نعمت یا که رحمتندن مراد جنتدر (وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ) و اوشبو گروه آنلردر توغری بولغه
 کونلگوچیلر تقدیرگه راضی بولوب مصیبه کیلگانک استر جاع قیلولری سببلی (ان الصفا والمره)
 (۱) درستلکده صفا، مروه مکة مکرمه ده ایکی طاو در کیم آنلرنی طواف ایتمک (من شعائر الله) خدای
 تعالی نك خانه سسی حج ایتمک علامتلرنندن در (فمن حج البيت) بس هر کیم حج قیلسه یعنی
 حجگه مخصوص عمل لر برله کعبه الله فی فصد ایتمسه احرام باغلاب (أو اعتمر)
 یا که عمره حج قصدی ایله کعبه گه یونالسه (فلا جناح علیه) بس یوقدر هیچ گناه اول
 کمهسه گه (ان يطوف بهما) (۲) طواف قیلما فنك اوشبولرنك هر ایکی سینه مشرکلر جاهلیت
 صفا ایله مروه نی طواف ایتمک لرنندن مسلمان لر اول اشنك درستلگنك شبهه له نورلر
 ایدی بس حق سبحانه و تعالی بیوردی کم حج هم عمره وقتنك اوشبو ایکی طاوانی
 طواف ایتمک یعنی صفا برله مروه آراسنك سعی ایتمک هیچ ضرر و گناه یوفدر بو
 اش حج نك علامتلرندر (ومن تطوع خیرا) و هر کم رغبتی ایله ایندگو عملنی اشلسه
 طواف زیارت کبی (فان الله شاکر علیم) بس درستلکده خدای تعالی شکرانه
 ایتکوچیلرگه جزا بیرگوچی هم بلگوچیلر بنک لرنك عمل لرینی (ان الذین یکتبون)
 درستلکده شول کمهسه لر کم یا شورلر (ما انزلنا من البینات) شول نرسه نی کم
 ایندرک بز ظاهر و روشن بولغوچی سوزلردن تورانک (والهدی) هم هدایت و توغری
 یولنی کورگازمکدن (من بعد ما بیناه للناس فی الکتاب) شول نرسه صونک کم بیان
 ایتدک بز آنی آدمیلرگه تورات کتابنک مراد یهود علماء سیدر کم آنلر تورانده بولغان
 رحم حکیمینی هم محمد علیه السلام صفتلرینی بیان ایتمک آنلرنی یا شور دیلر (أُولَئِكَ
 یلعنهم الله) اوشبو گروه لعنت قیلور و سورور آنلرنی خدای تعالی اوز رحمتندن
 (ویلعنهم الا لعنون) هم لعنت قیلور آنلرغه لعنت ایتکوچیلر یعنی فرشته لر یا که آدمی
 و پر یلردن باشقه بارچه مخلوقات لعنت قیلورلر یا که بارچه مؤمنلر لعنت قیلورلر
 آنلر نك لعنت ایتولری خدای تعالی دن آلهی اوشبورغه لعنت قیلغل دیوب صور اولر یدر
 مذکور حلقنی بیان ایتمک آنلرنی یا شورگوچیلر همه لر ی لعنت که مستحقلر در (الا الذین
 تابوا) مگر لعنتکه مستحق توکلدر شول کمهسه لر کم توبه قیلدیلر و فایتمیلر شرکدن

ان دن طیولور ایتدک بس خدای تعالی ان الصفا والمره من شعائر الله ایتمی نی ایندردی لباب النقول

یا که توبه قیلدیلر تورات آیتلرینی باشورمکنن (وَأَصْلُوا) هم توزک قیلدیلر
اوزلرینک عمل لرینی (وَبَيْنَا) دخی بیان قیلدیلر اوزلری باشورگان آیتلرینی
یعنی محمدعلیه السلام صفتلرینی خلقغه بلردیلر (فَأُولَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ) بس اوشبو
گروه من قایتورمن آنلرغه رحمتم برله (وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ) ومن توبه لرنی قبول
ایتکوچی من توبه قیلغان بنه لرگه مهربان من (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا) درستلکه شول
کیمسه لرکم کافر بولدیلر یهودیلردن محمدعلیه السلامنک پیغمبرلکینی انکار ایتو برله
(وَمَا تَوْأَمَهُمْ كُفَّارًا) هم اولدیلر وحالاتکه آنلر کافرلردر یعنی کافر حال لرنه اولدیلر
(أُولَئِكَ عَلَيْهِمُ لعنةُ اللَّهِ) اوشبو گروه بو اغوچیدر آنلر اوزرینه خدای تعالی نك
لعنتی (وَالْمَلَائِكَةُ) هم فرشته لر نك لعنتی (وَالنَّاسُ أَجْمَعِينَ) دخی آدمیلرنك بار چه لر نك
لعنتلری بو اورنده آدمیلردن مراد مؤمنلردر (خَالِدِينَ فِيهَا) منگوفالغوچیلر بولورلر
آنلر اول لعنتک (لَا يَخْفَى عَنْهُمْ الْعَذَابُ) بکل بیتولماس آنلردن عذاب (وَلَا هُمْ يَنْظُرُونَ)
هم مهلت بیرلمش بولماسلر آنلر یا که رحمت نظری برله نظر ایتولماسلر (وَالهَيْكَمُ
أَلَهُ وَاحِدٌ) وسزنك خدایکیز بر خدایدن (لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ) بوقدر هیچ بر معبودک که
لابق مگر اول غنه در (الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ) باغشلاغوچی در مهربان ورحمت ایتکوچیدر
(إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) (۱) درست لکه کوك لرنی هم یرنی یارانوده (وَأَخْتِلَافِ
الليلِ وَالنَّهَارِ) هم کیچه وکوندزنك اختلافنک یعنی برسی آرندن برسی کیلمه کنده
یا که اوزون و قصه لقی برله نورلنما کنده یا ایسه یا قاطی و فارانغولق لری برله نورلی
نورلی بولماقلرنک (وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ) دخی شول کویمه لرده کم بورورلر
دریاده (بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ) شول نرسه برله کم فائده بیرور آدمیلرگه تجارت
و مکاسبدن (وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ) وهم شول نرسه ده کم ایندردی خدای
تعالی کوکدن صودن یعنی کوکدن ایندرلگان یغهور صوونک (فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ
مَوْتِهَا) بس ترگزدی اول صو برله یرنی اولگانندن صو ک بوعنی فور و یرلرنی یغهور
صووی برله یباشارتندی (وَبَثَّ فِيهَا) هم طاراندی اول یرده (مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ) هر
بر قیلداغوچی جان ایاسندن (وَتَصْرِيْفِ الرِّيَّاحِ) دخی جیل لرنی دوندرما که
هر طرفدن (وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ) هم یر برله کوك آراسنک مسخر
ایتولگان بولوطک و الحاصل اوشبو مذکورلرنك بار چه سنک (لَا يَأْتِي لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ) البته
علامت لر باردر خدای تعالی نك کمال قدرت و تمام حکمتینه شول گروه اوچون کم
بولورلر و آکلارلر یعنی عقلی و فهمی بولغان کشی گه اوشبو ذکر ایتولگان نرسه لر نك

(۱) قریش کافرلری ایتور
لرلر ایدی کیم بز نك اوچ یوز
آلتمش پوتلر مز بار شولار
غه طابونامز اوشبو قدر
پوتلر مز بر شهرنک اشینی
باشقارا آل میلر محمد علیه
السلام منم بر خدایم بار چه
عالم نك اشلرینی تدبیر
قیلادیب ایتنه بو بیک عجب
سوز اگر اوشبو سوزینه
بر عجتی و دلیلی بولسه بیان
ایتسون و بزگه بر نشان
و علامت کورگازسون تا
کیم بز آنکا اشانورمز
دیرلر ایدی حق سبحانه
و تعالی آنلرنك سوزلرینه
فارشی اوشبو آیه کریمه نی
نازل قیلدی بو آیه قدرت
آلهی علامت لرندن سکز
نورلی علامتنی مشتملدر
خبرده کلمشدر کیم وای
شول کیمسه گه کیم اوشبو
آیه نی او قوساده معناسی نی
تفکر ایتوب عبرت لرناسه
تفسیر حسینی دن

ھز فایوسنہ کوب عبرت لڑ و خدای تعالیٰ نڭ قدرتی کامل اید کینه علامت لڑ باردر ا گر
 عبرت نظری ایلہ فاراب اخلاصی ایلہ فکر لہسه (وَمَنْ النَّاسِ) و آدمیلردن بولغو چیدر
 (مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِندَادًا) شول کمسه کم طونار خدای تعالیٰ گہ باشقہ شریکلرنی
 یعنی پونلرنی خدایغہ شریک اینوب طونار (يَعْبُونَهُمْ كَحَبِّ اللَّهِ) سوبار لڑ آنلر اول
 پونلرنی خداینی سوبیگان شیکلی (وَالَّذِينَ آمَنُوا) وشول کمسه لڑ کم ایمان کیلتوردیلر
 (أَشِدُّ حَبًّا لِلَّهِ) فاطیراق و محکم لردر خدای تعالیٰ نی سوبیکہ یعنی مؤمنلرنڭ الله
 تعالیٰ نی سوبیکلری مشرکلرنڭ اوز پونلرنی سوبیکلردن فوت لیرہک و آر توغرافدر
 زیراکہ مشرکلر پوطلرنی کوروب سوبار لڑ مؤمنلر خدای تعالیٰ نی کورماینچہ غایبانہ
 دوست طونار لڑ مشرکلرنڭ محبت لری فانیدر مؤمنلرنڭ سوبیکلری باقیدر ہم مؤمنلرنڭ
 خدای تعالیٰ نی سوبیکلرنده محبت هر ایکی طرفنددر خدای تعالیٰ مؤمنلرنی سوبار
 و مؤمنلر خدای تعالیٰ نی سوبار لڑ نناکیم مثنوی شریفده مذکوردر ا گر نغم یعہم
 نکشتی نهال یحبونہ نرستی (وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا) و ا گر کورسہ لڑ و بلسہ لڑ
 ایدی اوز نفسلرینہ ظلم لوق ایتکان کمسہ لڑ یعنی مشرکلر (أَذِ يرون العذاب) شول
 وقتده کم کورور لڑ آنلر تموغ عذابینی اوز کوزلری برلہ (أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا) شونی کم
 فوت و غالبک بار چہسی خدای تعالیٰ گہ خاصدر (وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ) دخی بلسہ لڑ
 شونی درست لکک خدای تعالیٰ نڭ عذابی فاطیدر یعنی ا گر شولارنی بلسہ لڑ
 ایدی البتہ خدایغہ پونلرنی شریک اینونڭ ضرر و زیانینی آکلار لڑ ایدی
 (أَذِ تَبِرًا الَّذِينَ اتَّبَعُوا) یاد اینکل شول وقت کم بیزار لڑ ابارلمش بولغان کمسہ لڑ
 (مَنْ الَّذِينَ اتَّبَعُوا) اوزلرینہ ابارگان کمسہ لردن یعنی مشرکلرنڭ رئیس لری
 والوغلری اوزلرینہ ابارگان کشی لردن بیزار لڑ قیامت کوننده (وَرَأَوْ الْعَذَابَ) ہم
 کورور لڑ آنلر عذابینی (وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابَ) دخی کیسلور آنلرنڭ آر لرنده
 بولغان دوستلق و یافینلق سبیلری (وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا) وایتور لڑ اولکونہ ابارگان
 کمسہ لڑ الوغلرینڭ اوزلردن بیزار بولولرینی کورگاچ (لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةٌ) کاشکی
 بزلرگہ کیری دنیاغہ فایتو بولسا ایدی (فَنَتَّبِعُكَ مِنْهُمْ) ناکیم بزلر بیزار ایدک آنلردن
 دنیاغہ (کَمَا تَبِرُوا مِنَّا) نناک کم آنلر بیزدیلر بزدن بوکونہ (كَذَلِكَ) اوشانداق یعنی
 نناک کم کورساتور خدای تعالیٰ اولسکونده آنلرغہ عذابینی شونڭ کبی (يَرْبِهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ)
 کورسہ نور اول کافر لڑ گہ خدای تعالیٰ قیلغان عمل لرنی (حسرات علیہم) حسرت لڑ واکونچلر
 بولغانی حاله اول عمل لری آنلر اوزرینہ یعنی دنیاغہ ایدک گولک دیوب اشلاگان عمل لری
 اولسکونده حسرت واکونچلرینہ گنہ سبب بولور کفر برلہ قیلغان عمل هیچ فائز بیرماس

(وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ) وچقغو چیلر ایباسدر اول مشرکلر همه لری (مِنَ النَّارِ) اوطنن یعنی منگوئموغده فالورلر (يَا أَيُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر (كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا) آشاکزلر یرده بولغان حلال و پاکیزه نرسه دن (وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ) واپارما گزلر شیطان آدمولرینه یعنی شیطان آرتندن بارما گزلر عرب مشرکلری شیطان وسوسه سی برله حلال نرسه لری حرام و حرام نرسه لری حلال فیلورلر ایدی بس خدای تعالی بیوردی کم ای مؤمنلر سزلر حلال و پاک نعمتلری آشاکز شیطان وسوسه سینه ایاروب حلال نعمتی اوزگزه حرام ایتما گز (إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ) درستلکه اول شیطان سزلرگه آشکارا دشماندر (أَنَّمَا يَمُرُّكُم مُّؤَنِّدًا) موندن باشقه ایباسدر کم بیورور شیطان سزلرگه یعنی وسوسه فیلور (بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ) یاوزلق هم یوزوق اشلر برله بعضیلر سؤدن مراد یاشرن گناه و فحشاء آشکارا گناه در دیمشدر یا که سؤ دنیاغه میل ایبو و فحشاء نفسکه ایارودر و حقیقت شولدر کم سؤ و فحشاء صغیره و کبیره بولغان گناه نك همه سینی مشتملدر کم شیطان آدمیلرگه شول گناه برله امر فیلادر (وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ) دخی بیورور سزلرگه ایتما گز برله خدای تعالی اوزرینه شول نرسه فی کیم سز بیلماس سز یعنی حلالنی حرام و حرامنی حلال دیوب خدای تعالی که افترا فیلو برله بیورور (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ) (۱) وهر فایجان ایبولسه اول مشرکلرگه (اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ) ایارگز سز خدای تعالی ایندرگان نرسه گه یعنی اوز گمانگز برله بو نرسه حرام یا که حلال دیب ایتما گز بلکه حلال و حرام توغری سنده خدای تعالی ایندرگان نرسه گه قرآن غه ایارگز دیوب ایبولسه (فَالُوا) ایبورلر اول مشرکلر (بَلْ تَتَّبِعُونَ) بزلر قرآن غه ایارماسوز بلکه بز ایاروروز (مَا آفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا) شول نرسه گه کم طاهدی بز آنك اوزره آنالر یمزنی یعنی آنالرمزدن فالغان رسم و عادتکه ایارامز دیورلر (أُولُو كَانٍ آبَاءَهُمْ) ایا ایارورلر مو اول مشرکلر آنالرینه ا گر چه بولسه ده آنلرنك آنالری (لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا) آکلماسلر هیچ بر نرسه فی دین اشلرندن (وَلَا يَهْتَدُونَ) هم کونلماسلر توغری یولقه (وَمِثْلُ الَّذِينَ كَفَرُوا) وکافر بولغان کیمسه لرنك اوخشاشی (كَمِثْلِ الَّذِينَ يَنْعِقُونَ) شول کیمسه کبیدر کم فاطی طاوش بیورور و حیوانلر غه قچرور (بِمَا لَا يَسْمَعُ) شول حیوان غه کم ایشتماس (الْأَدْعَاءِ وَنِدَائِهِمْ) مگر اوزین چاقرونی و طاوشنی ایشتور یعنی حیوانلر نی چاقروب براو قچرسه حیوانلر اوزلرینی چاقروب قچرغان طاوشنی ایشتوب کیلسه لرده اوزلری اول طاوشنن هیچ نرسه آکلماسلر کافرلر هم شونك کبیدر وعظ و نصیحت

(۱) ابن عباس رضی الله عنهما دن روایت ایدلشد
 رکیم رسول الله صلی الله علیه
 وسلم حضرت لری یهود
 قومینی اسلام دینینه اوندا
 دی الله نك عن ابندن فور
 فوتدی یهودیلردن رافع
 و مالک دیکان کیمسه لر
 ایتدیلر بزلر آنالریمز
 هم بابالریمز یولینه ایارامز
 آنلر بز دن آرتوغراق
 بلورلر ایدی بس حق
 سبحانه و تعالی اوشبو و اذا
 قیل لهم اتبعوا ما انزل الله
 آیتینی نازل قیلدی
 اسباب النزول

اینگوچی ننگ سوزلرینی ایشتمسهرده باری فورو طاوشنی غنه ایشتورلر هیچ نرسه
 فهم فیلماسلر (صم) صا کفر اولردر آنلر کم حق سوزنی ایشتماسلر (بکم) نیلسزلردر
 توغری سوز سویلاماسلر (عمی) صوفرلردر توغری یولنی کورماسلر (فهم لا یعقلون)
 بس آنلر آکلاماسلر پیغمبر علیه السلام اینکان سوزلرینی (یا ایها الذین امنوا) ای
 ایمان ککلتورگان کیمسهلر (کلوا من طیبات ما رزقناکم) آشا کزلر بز سزگه
 رزفلاندرغان نرسه ننگ حلال و پاکیزه لرندن (واشکروا لله) هم شکرانه فیلسکزلر خدای
 تعالی گه (ان کنتم ایاه تعبدون) اگر عبادت قیلور بولسا کز سز اول خدای تعالی گه گنه
 حق سبحانه و تعالی حلال نعمتلرینی آشاو ایل بیورغاندن صو ک حرام نرسه لرینی بیان
 قیلوب بیوردی (انما حرم علیکم) موندن باشقه ایماسدر کم حرام فیلدی خدای تعالی سزلرگه
 (المینة) شریعتکه موافق بوغانلرناغان اولاکسنینی (والدم) هم آفغوچی فانینی (۱)
 (ولحم الخنزیر) دخی دو کفر ایتی نی و آنک بارچه اجزاسینینی (وما اهل به لغير الله)
 دخی خدای تعالی گه باشقه ننگ اسمی برله بوغانلانغان نرسه نی (فمن اضطر) بس هر
 کم عاجز (۲) و مضطر بولسه (غیر باغ ولا عاد) پادشاهدن باش طار تقو چیغه هم
 ظلم اینگوچیگه باشقه بولغانی حالده یا که گناهنی استا گوچی گه و شریعت چیگندن
 چقغو چیغه باشقه بولغانی حالده (فلا اثم علیہ) بس یوقدر آکا هیچ گناه حرام نرسه نی
 آشاوده ضرورت حالنده حرام نرسه نی آشاو درستدر (ان الله غفور رحیم) درستلکده
 خدای تعالی یارلقاغو چیدر ضرورت وقتنده حرام آشاو چیلرینی رحمة اینگوچی
 و مهر باندر بنده لرینه (ان الذین یکنمون) درستلکده شول کیمسه لر کم یاشورورلر
 یعنی یهود علما لر کی کم آنلر رشوت آلوب یاشورور ایدیلر (ما انزل الله من
 الکتاب) خدای تعالی ایندرگان نرسه نی کتابدن یعنی تورات حکم لرندن (ویشتر و
 به ثمناً قلیلاً) هم صاتوب آلورلر و آلشدرورلر حقلقنی یاشورمک لری برابرینه آزغنه
 آقهنی یعنی شول اشلری اوچون مال آلورلر (اولئک) اوشبو گروه (ما یا کلون
 فی بطونهم الا النار) آشاماسلر فیامت کوننده فارنلرنده مگر اوط آشارلر (ولا
 یکلهم الله) هم سویلا شماس آنلر برله خدای تعالی (یوم القیامة) فیامت کوننده
 (ولا یزکیهم) دخی پا کلاماس آنلرینی (ولهم عذاب الیم) و بولور آنلرغه رنجتکوچی
 عذاب (اولئک) اوشبو گروه (الذین اشتروا الضلالة بالهدی) شول کیمسه لر در کم
 صاتوب آلدیلر آزغونلقنی هدایه برله یعنی ایمان برابرینه کفرنی اختیار ایدیلر
 دنیاده (والعذاب بالمعفرة) دخی عذابنی صاتوب آلدیلر مغفرت برابرینه آخترنده

(۱) بو آیه کریمه دا گئی
 حصر حصر اضا فیدر مشر
 کلر ننگ بعیره وسائبه نی
 حرام دیما کلرینه نسبت
 ایله در یرتقوچی جانوار
 لر ننگ حرام لغی حقنک کافر لر
 ننگ سوزلری یوق ایدی
 شونک اوچون بو آیتک آنلر
 ذکر ایدلمادی

(۲) یعنی آچلقدن اولوم
 حالینه کیلسه شول وقتنده
 آنکاشریعت چیگندن چقما
 س سزلق هم کوب آشاماو
 شرطی ایله اوشبو نرسه لرینی
 آشاو درستدر

(فَمَا اصْبِرْهُمَ عَلَى النَّارِ) بس فی نرسه صبر فیلدردی وچدانندی آنلرنی اوط اوزرینه کم اول اوطک منگو فالغوچیلدر (ذَلِكَ) اوشبو عذاب آنلرغه (بَانَ اللهُ نَزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ) شول سببلی در کم ایندردی خدای تعالی کتابنی یعنی توراتنی حلق برله وآنلر اول توراتنک حکمین تونمادیلر و محمد علیه السلام صفاتلرینی یا شور دیلر یا ایسه کتابدن مراد قرآندر کم آنلر اول قرآنغه ایارمادیلر مخالفة فیلدر (وَأَنَّ الَّذِينَ اِخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ) ودرستلکده شول کیمسه لر کم اختلاف ایندیلر کتابده یعنی توراتنه یا که قرآنده یا ایسه مراد جنس کتابدر یعنی خدای تعالی دن ایندرلگان کتابلرده اختلاف فیلدر بعضسینه اشانوب بعضیلرینه اشانمادیلر بس اوشبو کیمسه ار (لَفَى شِقَاقَ بَعِيدٍ) البته حلقدن یراق بولغان خلافتده لدر کتاب اهلی اوشبو آیه کریمه نزولندن صوگ ایندیلر کم بزلر شقاق و ضلالتده توگلمز بلکه خدای تعالی گه ایمانیمز باردر نماز اوقیمز اوشبو اشلریمز تمام ایند گولکدر دیدیلر حق سبحانه و تعالی بیوردی کم (۳) (لَيْسَ الْبِرُّ اِذْ تَبْتَغُونَ مِنْهُ مَالًا لِيَتَّخِذَ الْوَالِدُونَ وَالْبَنُونَ وَالْمَرْءُ الْمَسْكِينُ اَوْلِيَاءَ لَكُمْ لِكَيْ تَتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) (ان تولوا وجوهکم) ایلاندر ما کتکز یوزلر کزنی (فَبَلَّ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ) قویاش چغوشی هم قویاش باطوشی طرفینه یعنی قویاش چغوشی یا که قویاش باطوشی طرفینه قاراب عبادت ایتمک برله گنه اش بتماس بو اش برله گنه ایند گولک کامل بولماس نصارانک فیلهسی قویاش چغوشی طرفی و یهودیلرنک قویاش باطوشی طرفی ایدی (وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ) ولکن ایند گولک یعنی بار چه دینلرده ایند گولک که صانانغان چن یخشیلق شول کیمسه ننگ ایند گولکدر کم ایمان کیلتوردی و اشاندی اول خدای تعالی گه (وَالْيَوْمَ الْاٰخِرِ) هم آخرت کونینه (وَالْمَلَاٰئِكَةُ) دخی فرشته لر گه (وَالْكِتَابُ) هم خدای تعالی دن ایندرلگان بار چه کتابغه (وَالنَّبِيَّيْنَ) دخی بار چه پیغمبرلر گه یعنی چن یخشیلق اوشبولرنک بار چه سینه اشانماق برله بولور نصار او یهود عیسی و عزیزنی ابن الله دیمکری هم جنت بزلر گه گنه مخصوص دیمکری هم یهود جبرائیل فرشته گه دشمان بولولری و کتابلرنک هم پیغمبرلرنک بعضیلرینه اشانماولری سببلی اوشبو مذکورلرنک بار چه سینه ایمان کیلتورمه گان بولولر بس آنلرنک مشرق و مغرب طرفینه قاراب عبادت فیلولری ایند گولک توگلدن چن ایند گولک شول کیمسه ننگ ایند گولکدر کم اوشبو ذکر ایتولگان نرسه لر گه ایمان کیلتوردی (وَاقِ الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ) هم بیوردی اول اوزینک مالینی محبتنی ایله یعنی سویوب بیوردی خدای تعالی رضاسی اوچون (ذَوِ الْقُرْبَىٰ) قرابت ایالرینه یعنی اوزینک فقیر قرداشلرینه (وَالْيَتَامَىٰ) دخی یتیم لر گه (وَالْمَسَاكِيْنَ) هم مسکین و بیچاره لرغه (وَابْنِ السَّبِيلِ) و اوزوقی بولماغان یولا وچیلرغه یا که فونافغه دیمکدر (وَالسَّائِلِيْنَ) هم صدقه

(۳) یهود و نصارا نمازده ایند گولک مشرق یا که مغرب طرفینه یونالمکدر دیوب گمان ایندیلر خدای تعالی آنلرنی رد قیلوب اوشبو آیه کریمه فی نازل فیلدی تفسیر جمالی

صور اوچیلرغه (وَ فِي الرَّقَابِ) هم خط بپر لگان فل لرنك موینارینی فللقدن آزاد قبلو
 توغر یسنه بیردی یا که خدای تعالی رضاسی اوچون قلنی صانوب آلوب آزاد قبلدی
 دیکدر والله اعلم (وَأَقَامَ الصَّلَاةَ) دخی تورغوزدی اول نمازنی (وَأَتَى الزَّكَاةَ) هم
 بیردی زکوة واجبهنی موندن اولگی لری نفل صدقه بیرو حقنک ایدی (وَالْمَوْفُونَ
 بَعْدَهُمْ إِذَا عَاهَدُوا) دخی عهدلرینی اوته گوچیلردر چن ایندگولک ایالری هر فایچان
 عهد فیلسه لر برار اش برله (وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ) ومدح ایبارمن صبر قیلغوچیلرینی
 فقیرلک ومحتاجلق وقتنک (وَالضَّرَّاءِ) دخی صرخالوق وفاطیلوق وقتنده (وَحِينَ الْبَأْسِ)
 هم صوغش وقتنک یعنی چن ایندگولک ایالری شوندا این کمسه لردر (أُولَئِكَ) اوشبو
 ذکر ایتموش کمسه لر (الَّذِينَ صَدَقُوا) آندا این کمسه لردر کم توغری ایتمیلر
 (وَأُولَئِكَ) هم اوشبو گروه (هُمُ الْمُتَّقُونَ) آنلردر تقوالوق ایتمکویچیلر و حرامدن
 صافلانویچیلر (اوشبو آیت کریمه ده کمالات انسانیه نك همه سی ذکر ایتموشدر شول
 سببلی من عمل بهذه الایة فقد استكمل الايمان یعنی هر کم اوشو آیت برله عمل فیلسه
 تحقیق اول کمسه ایماننی کامل قیلدی دیوب منقولدر (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای
 مؤمنلر (كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقَصَاصُ) (۱) فرض ایتملدی سز لرگه قصاص و اوتاشمک (فی
 القتلى) اولتورلمشلر توغریسنه یعنی برا وایکنچینی عمدا اولتورسه اولتورگوچینك
 اوزینی اولتورمک و قصاص ایتمک فرض قیلندی اسلام دینی کیلودن الگاری
 عرب نك ایکی قبیله سی آراسنده دعوی بولوب بر برینی اولتورشسه لر اولوغ
 حرمتلی نسلدن بولغان قبیله نك کشیسی توبان درجده گی قبیله کشیسینی اولتورسه
 آنك اوچون اولتورگوچی بر قل آزاد قیلور ایدی فصاص آلونماس ایدی هم خاتون
 کشی برابرینه ایر کشینی اولتورورلر ایدی هجرتدن صوگ بو خصوصه خدای
 تعالی نك حکمی نازل بولدی و قصاص اشنده تیگزلك ایتمک برله فرمان بولدی
 (الْحَرِّ بِالْحَرِّ) آزاد کشی آزاد کشی برابرینه (وَالْعَبْدِ بِالْعَبْدِ) و قل کشی قل برابرینه
 (وَالْأَنْثَى بِالْأَنْثَى) هم خاتون کشی خاتون کشی برابرینه فصاص ایدلور حضرت
 امام اعظم فاشنده بو آیت نك حکمی النفس بالنفس آیت کریمه سی ایل منسوخدر
 شول سببلی آنك فاشنده بر کشی برابرینه بر کشی اولتورلور فصاص قللق و آزادلق
 هم ایرلک و خاتونلق آیورماسی بولماس (فَمَنْ عَفَىٰ لَهُ) بس هر کمسه کم عفو ایتمولسه
 و کیچولسه آثما (مَنْ أَخِيهِ شَيْءٌ) اوانتورلگان مؤمن قونداشی نك فصاصندن بر نرسه
 یعنی اولتورلگان کشی نك وارثلری اولتورگوچی نك فصاصندن کیچسه لر (فَاتَّبَاعَ
 بِالْمَعْرُوفِ) بس اولتورگوچیگه تیوشدر ایارمک یغشی اشکه (وَأَدَاءُ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ)

(۱) سعید بن جبیر رضی الله
 عنه دن روایت ایدلمشدر
 کیم جاهلیت ده عرب نك
 ایکی قبیله سی آراسنده
 صوغش واقع بولغان ایدی
 کوب کشیلر اولتورلگان
 هم جراحاتلانگان ایدی
 اولتورگانلر آراسنده قل
 لرو خاتونلرده بار اید
 شول قبیله لر اسلامنی قبول
 ایتمکولرندن صونک هم
 شول دعوالری بتمادی
 مغلوب بولغان قبیله چینک
 نلردن قصاص استادیلر
 قللر برابرینه آزاد کشی
 لرنی هم خاتونلر برابرینه
 ایر کشیلرینی اولتورما
 کچی بولدیلر بس حق
 تعالی اوشبو قصاص آیتینی
 ایندردی لباب النقول

هم اوتامك اولتورلگان كشى نك وارثينه قان بهاسينى يخشيلق برله يعنى وارثلر
 فصاص آلودن اوز اخنبارلرى برله كېچسهلر اولتورگوچى كشى يخشىلق برله
 هېچده آغرسنماينچه ديتنى وقان بهاسينى آنلرغه تولامك نيوشدر (ذَلِكَ) اوشبو
 فصاصدن عفو ايدلمك (تخفيف من ربحم ورحمة) بگله يتودر سزلىرگه ربكزدن هم
 رحمت ومهر بانلقدر (فمن اعنتى بعد ذلك) بس هر كم چيكدن چقسه اوشبونك
 صوكنده يعنى بر مرتبه عفو فيلوب ديتنى آلغاندن صوك اولتورگوچينى اولتورسه باكه
 قاتل بولماغان كشينى تپوش سزگه اولتورسه يايسه اولتورگوچى چيكدن چقسه فصاصدن
 هم ديت تولاون باش طارتسه يا ايسه براونى اولتوروب ديت تولاگاندىن صوك
 ينه ايكنچى كشينى اولتورسه (فَلْ عَذَابُ أَلِيمٌ) بس بولور اول كمسه گه رنجتكوچى
 عذاب آخرتده (وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيوةٌ) وسزلىرگه باردر فصاص حكمنده تركلك
 يعنى فصاص حكى تركلكنك بقاسينه سببدرزيركه اكر فصاص حكى بولمسه
 كشى اولتورمكدن فورقاسلر ايدى ظلم برله كشى اولتوروكو بايور ايدى فصاص
 آلونودن فورقوب اولتورگوچيلر طيلورلر شول جهتدن فصاص تركلك كه سببدر
 (يا اولى الالباب) اى عقل ايلارى (لعلكم تتقون) شايدكم سزلىر صافلانورسز ناحق
 يرده كشى اولتورودن (كُتِبَ عَلَيْكُمْ) يازلمش بولدى يعنى فرض ايتولدى سزلىرگه
 (اذا حضر احدكم الموت) هر فايچان حاضر بولسه وكيلسه سزلك بره گوئزگه اولوم
 يعنى اولومنك اسباب وعلامتلى ظاهر بولوب اولرگه حاضرلنسه شول وقتده اول
 كمسه گه فرض بولدى (ان ترك خيرا) اكر قالدرسه اول كمسه مالنى يعنى بساى
 كشى بولسه (الوصية) وصيت ايتمك (للولدين والاقربين) آنا آناسى هم قونداشلرى
 اوچون (بالمعروف) عدلك وتبگلك برله (حقا على المتقين) حلقق وتوغريلق
 برله ثابت بولدى اوشبو وصيت، گناهدن صافلانوچيلر اوچون جاهلننده ربا وسمهه
 يوزندن خلق مافتاسون اوچون وصيت فيلورلر ايدى آنا آنالرى ينى وقونداشلرىنى
 مخروم فيلورلر ايدى شول سببلى حق تعالى اولك مسلمانلرغه آنا آناسينه وقونداشلرىنه
 وصيت ايتونى فرض فيلدى صكره اوشبو حكم كيلچكگى ميراث ايتنى برله منسوخ
 بولدى ميراث ايتنى برله خداى تعالى اوزى هر قايسى وارثنك حصه لرىنى تعيين
 فيلدى حاضرده وصيت ايتو فرض توگلدلر بلكه مالى نك اوچدن برى برله وصيت
 ايتمك افضل وكوركام اشدر اوچدن برندن آرتقى برله وصيت ايتمك وارثلر نك
 اجازتندن باشقه درست توگلدلر ايتسه هم طونلماس ميراث ايتنى سورء نساذه ذكر
 ايدلور (فمن بدله) بس هر كم آلددرسه واوزگارتسه اول وصيتنى (بعد ماسمعه.

(۱) جاهليت عادنلرندن
 برسى شول ايدى كيم
 اولگان كشى گه بالالر
 ندىن باشقه هيج كيم وارث
 بولماس ايدى بالالرى نك
 آراسنده هم ايربالاسى
 غنه وارث بولور ايدى
 بس حق سبعانه وتعالى
 بالالرنك وارث بولماقنى
 اولگى كىي فالدردى
 لكن آنا آنا اوچون هم
 باشقه قونداشلرى اوچون
 وصيت ايتمكى فرض
 فيلدى باى كشيگه آندن
 صوك بو آيت مواريث
 ايتنى برله نسخ ايدلدى
 تفسير جهالى

آنی ایشتکاندن صوڤك (فَانْمَا آثْمُهُ) بس موندن باشنه توگلدن کم اول اوزگار نونڤ گناهی (عَلَى الَّذِينَ يَبْدُلُونَهُ) شول کیمسه لر اوزرینه در کم آلدن ورلر آنلر اول وصیت فی یعنی وصیت اینکو چینگه گناه بولماس وصیت فی اوزگار تکان کشی نڤ اوزینه بولور (اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) درست لکنه خدای تعالی ایشتکو چیدر وصیت اینکو چینگه سوزینی بلگو چیدر آنڤ نیتینی (فَمَنْ خَافَ) بس هر کم سیزسه و بلسه (مَنْ مَوْصٍ جَنَفًا) وصیت اینکو چیدن حقلقدن آوشونی (اَوْ اٰثِمًا) یا ایسه گناهی وصیت اشدنه یعنی وارثلر یا که فاضی یا که وصی وصیت اینکو چی کشی نڤ یا کشلق برله توغر یلقدن آوشقانینی یا که بوزوق و خلاف وصیت اینمه کینی بیلسه وارثلر فی حر و م ایتمک یا که ثلشدن آرتق وصیت اینمک کبی (فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ) بس اصلاح قبلسه اول آنلرنڤ آراسینی یعنی وصیت اینکو چی برله وارثلر آراسینی کیلشدن رسه (فَلَا اِثْمَ عَلَيْهِ) بس یوقدر هیچ گناه اول کیمسه اوزرینه (اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ) درست لکنه خدای تعالی یارلقاغو چیدر یا کشلق وصیت اینکو چینی اگر حقلقه فایتسه مهر بان و رحیمی در شریعتدن چقماغان وصیت اینکو چینگه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کیمسه لر (كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ) فرض ایبولدی سزلرگه روزه توتماق (كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ) نناک کم فرض ایبولگان ایدی اول روزه سزلردن الگاری بولغان کیمسه لرگه روزه توتو نفسکه چیتن و آغر بولغان عبادت بولغانغه کوره خدای تعالی مؤمنلر فی جواتوب بیورر کم بو عبادت سزگه گنه خاص توگل بلسکه اولگی منلر هم روزه توتماق برله بیورلمشلر ایدی شولار کبی سزگه هم فرض ایبولدی (اَلْعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) شاید کم صافلانورسز گناهلردن روزه توتو سبیلی (اَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ) بر نهچه صانالمش کونلر روزه توتوگز کم مراد رمضان آیدر بعضیلر بو کونلردن مراد ایام البیض دبب آطاله تورغان هر آیده بولا تورغان کونلر هم عاشورا کونیدر کم رمضان روزه سی فرض بولودن الڤ شول کونلرده روزه توتماق فرض ایدی دیمشلر والله اعلم (فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا) بس هر کیم بولسه سزلردن صرخواو یعنی روزه توتقاندنه صرخواوی کو چایورلک و ضرر ایرشورلک بولسه (اَوْ عَلَى سَفَرٍ) یا ایسه سفرده بولسه (فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اٰخَرَ) بس روزه توتار اول کیمسه شول کونلرنڤ صانونچه باشقه کونلردن یعنی صرخواولق یا که مسافرلک سبیلی نهچه کون روزه سی فالغان بواسه سوگندن شولقدن کونلرده روزه توتوب قضا قیلور (۱) (وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ) وشول کیمسه لر اوزره کم آنلرنڤ روزه توتوغه کو چلری یثار لکن توتونی تلاماسلر بس آنلرغه لازمدر توتو اورنینه (فَدِيَةٌ طَعَامٌ مَسْكِينٍ) (۲) فدیة بیرمک بر کونلک آشاملقی قدر یعنی هر بر کون

(۱) اوشبو آیه کریمه نڤ معناسینی بعضیلر شوپله دیمشلردر کیم واجب ولا زمدر فدیة بیروگه کو چلری یتمان کیمسه لرگه اگوده روزه توتوغه کو چلری یتماسه فدیة بیرمک بوتقد برده بطیقونه داگی ضمیر بدل و فدیة گه راجعدر هم بو صورتک آیت منسوخ بولماس والله اعلم (۲) روزه ده فدیة نڤ مقداری حضرت امام اعظم مذهبنه هر بر کون اوچون فطره صدقه سی قدر یعنی یارطی صاغ دورت قداق یارم چاماسنه بغدادی یا که بر صاغ آرپا یا که خرما یا که شولارنڤ قیمتی فی بیرمک تیوشدر

روزه اوچون يارطى صاغ بغدادى بيرر اوشبو حکم اسلام نك اؤلنده ايدى روزه
 توتارغه كوچى يتسهده توتماينچه روزه توتو اورنينه فديه بيرمك كه اختيار ايدى
 صكره بو حکم منسوخ بولدى كوچى يتكان كشى كه البته روزه توتماق لازمدر فديه
 بيرمك درست توگلدنر كوچى يتماگان شيخ فاني لرغنه فديه بيرورلر بعضيلر اوشبو
 آيه كريمهده لاكلههسى محذوفدر تقديرى وعلى الدين لا يطيقونهدر ديورلر اول
 تقديرده معناسى روزه توتوغه كوچى يتماگان كشيملر فديه بيرسونلر ديمك بولور بو
 صورته آيتنك حكى منسوخ بولماس والله تعالى اعلم (فمن تطوع خيراً) بس هر
 كم آرتدرسه اوز رغبتى برله ايندگولكنى يعنى فديهنى مذکور مقداردن آرتق ايتوب
 بيرسه يا كه هم روزه توتوب هم فديه بيرسه (فهو خير له) بس اول اشى ايندگورا كدر
 آنك اوچون (وان تصوموا خير لكم) وسزنك روزه توتماقكز توتماسقه رخصت بولا
 توروب ايندگوراك وآرتوغراقدر سزنك اوچون روزه توتماينچه فديه بيرودن يا كه
 سوگندن قضا فيلودن (ان كنتم تعلمون) اكر بيلور بولساكز سزرورنهك فضيلتىنى
 (شهر رمضان الذى انزل فيه القرآن) اوشبو مذکور كونلر شونداين رمضان آييدر
 كم ايندرلدى اول آيه قرآن يعنى قرآن ايندرلما كى نك ايتداسى شول آيه بولدى
 يا ايسه مراد قرآن نك لوح المحفوظدن دنيا كوكينه ايندرلما كيدر كم رمضان آينده
 واقع بولدى صكره آيت آيت نبوشلى وقتلرده ايندرلدى (هدى للناس) توغرى يوانى
 كورساتكوچى بولغان حالده اول قرآن آدميلر اوچون (وبينات) هم روشن دليللر
 بولغان حالده (من الهدى) حلال وحرام هم باشقه حكملردن (والفرقان) دخى حق برله
 باطل آراسينى آيرغوچيدن (فمن شهد منكم الشهر) بس هر كم حاضر بولسه
 سزلردن يعنى شهرده مقيم بولسه رمضان آينده (فليصمه) بس روزه توتسون اول
 كيمسه اول آيه (ومن كان مريضاً) وهر كم صرخواو بولسه (اوعلى سفر) يا ايسه
 سفر اوزره بولسه يعنى اورتا يورش برله اوچ كونلك يولفه سفرگه چققان بولسه
 آنداين كيسه لرگه روزه توتماسه لر رخصتدر (فعدة من ايام آخر) بس لازمدر
 آنلرغه شول كونلرنك قزاسى شول كونلر صانونچه باشقه كونلردن اوشبو آيه كريمه
 برله اؤلگى آيتدا گى كوچى يتكان كشيملرگه روزه توتماسقه اختيار بولو حكى
 منسوخدر اختيار بارى صرخواوغه ومسافرگه هم كوچى يتماگانلرگه گنهدر (يريد الله
 بكم اليسر) تيلار خدای تعالى سز لرگه يكل لىكى (ولا يريد بكم العسر) وتيلاماس
 اول سز لرگه آغراق وچيبن لىكى شوگا كورا صرخواو ومسافرلرگه روزه توتماسقه

رخصت بیرگاندر (وَلْتَكْمَلُوا الْعِدَّةَ) هم تیلر خدای تعالی سز لرنڭ ڪامل و تمام
 فیلمافکنزنی روزه نڭ صائینی یعنی رمضان آیی نڭ همه کونلرنڭ روزه طونمافکنزنی یا که
 صرغاولق و مسافرنک سببلی فالدرغان روزه لرنڭنی تمام و کامل ایتوب قضا فیلمافکنزنی
 نلر (وَلْتَكْبِرُوا لِلَّهِ عَلَى مَا هَدَيْكُمْ) دخی نلر سز نڭ اولوغلق برله یاد ایتما ککنزنی
 خدای تعالی نی یا که عید نمازنده آڭا تکبیر ایتما ککنزنی شول نرسه اوزرینه کم
 توغری بولغه کوندردی سز لرنی اول خدای تعالی (وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) و شاید کم
 سز لر شکرانه قیلورسز خدای تعالی نڭ نعمتلرینه (وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي) و هر فایچان
 صوراسه لر سندن ای محمد علیه السلام منم بنده لریم منم صفتلریم توغری سندن
 یا که دعا قیلغان و قتلرنده منم نچوڭ معامله فیلمافیم توغری سندن (فَأَنِّي قَرِيبٌ) بس
 درستلکده من یاقن من آنلرغه علمیم و اجابتیم برله مر ویدر که بر اعرابی رسول
 اکرم صلی الله علیه وسلم دن صورادی یا بی الله خدای تعالی منکا یاقن میدر تا کم
 من آڭا سر لرنی یا شرن ایتسام یا کی یراقمی در ققرب ایتایم مو دیدی بس خدای
 تعالی دن اوشبو آیت نازل بولدی (أَجِيبْ دَعْوَةَ الدَّاعِ) قبول ایتارمن و اجابت قیلورمن
 اوند اگوچی نڭ اوند اما کینی (إِذَا دَعَانِي) هر فایچان اونداسه اول منی یعنی دعا
 قیلغان بنده نڭ دعاسینی قبول قیلورمن و صور اغانینی بیوررمن اگر نله سام یا که
 آنڭ صور اغان نرسه سی تقدیرگه خلاف بولماسه یا که اول بنده گه دعاسی نڭ مقبول
 بولماقی خیر بولسه (فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي) بس اجابت استاسونلر و قبول ایتونی صوراسونلر
 مندن بنده لریم (وَلْيُؤْمِنُوا بِي) هم ایمانلرنده ثابت بولسونلر یا که دعالری نڭ مقبول
 بولماقینه آشانسونلر (لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ) تا شاید کم آنلر طوغری بولغه کونلورلر و طوغری
 بولده ثابت بولورلر بو آیتده گی دعا قیلغو چیلردن مراد روزه توتقو چیلردر دیمش لر
 ڪم انلرنڭ دعالری البته مقبولدر اسلام نڭ اولنده مسلمانلرغه رمضان آینده
 یستو نمازینی اوقوماینچه افطار قیلو هم رمضان کیچلرنده خاتونلرینه یقین لق قیلو
 درست توگل ایدی صحابه لردن بعضیلری غلبه شهوت سببلی صبر قیلا آلمایوب
 رمضان آیی کیچلرنده خاتونلرینه یقین لق ایتدیلر صڭره بواش لرینه اوکونوب پیغمبر
 علیه السلام حضرتلرینه عرض قیلدیلر حق سبحانه و تعالی شول خصوصه آیت نازل
 قیلدی و بیوردی کم (۱) (أَحَلَّ لَكُمْ) حلال ایتولدی سز لرگه (لَيْلَةُ الصَّيَامِ) روزه
 کیچه سنک (الرَّفَثُ إِلَى نِسَاءِكُمْ) خاتونلر کزنغه جماع و مباشرت ایتنک (هَنِّ لِبَاسِ
 لَكُمْ) اول خاتونلر ڪیوم و اورنودر سز لرگه (وَأَنْتُمْ لِبَاسٍ لَّهُنَّ) هم سز لر لباس

(۱) معاذبن جبل رضی الله
 عنه دن مر ویدر کیم
 ابتدای اسلامه مسلمانلر
 روزه توتقان و قتلرنڭ کیچ
 بولغاچ یاتوب یوقلانغانغه
 چه آشارلرهم اچارلر ایدی
 برمرتبه یاتوب یوقلانغاندن
 صوڭ آشا و اچوهم جماع
 قیلو درست بولماس ایدی
 انصار یلردن قیس بن
 صرمه دیکان صحابه بر
 کون یستونی اوقوغاچ بیک
 اویقو غلبه قیلوب هیچ
 نرسه آشاماینچه یاتوب
 یوقلانغان ایدی هیچ نرسه
 آشاماسدان ایکنچی کون
 روزه توتو آنکابیک چین
 بولدی اوشانداق حضرت
 عمر خطاء یوقلانغاندن
 صوڭ جماع قیلوب بواشنی
 اول حضرت صلی الله علیه وسلم
 گه سوبلادی حق سبحانه
 و تعالی بو خصوصه اوشبو
 احل لکم لیلۃ الصیام آیت
 کریمه سینی نازل قیلدی
 صحابه لر بونکابیک شادلا
 ندیلر لباب النقول

وکیوم سز خاتونلر کزغه ایر برله خاتوننی بر برسینه کیوم شکلی دیمک برگه اختلاط
 والتصاقلرندن کنایه در (علم الله) بلدی خدای تعالی علم ازلی سی برله (انکم
 کنتم تخانون انفسکم) شونی کم سز لر خیانت قیلور بولد کز اوز نفسلر کزگه روزه
 کیچلرنگه جماع ایتمه کز برله (فتاب علیکم) بس رجوع قیلدی وفایتدی خدای
 تعالی سز لرگه اوزینک مغفرتی ورحمتی برله (وعفا عنکم) هم عفو قیلدی وکیچدی
 سزدن اول خیانتنی (فالان باشروهن) بس ایمدی مباشرت قیلکز خاتونلر کزغه
 رمضان کیچلر نده (وابتغوا) هم استه کز (ما کتب الله لکم) خدای تعالی سز گه
 بازغان نرسه نی یعنی جماع قیلو برله تقدیر ایتولگان بالانک دنیاغه کیلمه کینی
 استه کز مجرد شهوت ولذت اوچون گنه بولماسون (وکلوا واشربوا) هم آشا کز
 و اچکز روزه کیچلرنگه (۱) (حتی یتبین لکم الحیط الابيض) تا کم ظاهر بولغانغه چه
 سز لرگه آق جب (من الحیط الاسود) قارا جبدن یعنی طاک اطاقنغه چه آشا کز
 و اچکز دیمکدر آق جب کون یا قطنی سندن و قارا جب تون فارانغولقندن کنایه در
 (من الفجر) طاکدن (ثم اتموا) صکره تمام قیلکز سز (الصيام الی اللیل) روزه نی
 کیچکچه (ولا تباشروهن) و مباشرت ایتمه کز خاتونلر کزغه (وانتم عاکفون
 فی المساجد) و حالانکه سز لر اعتکافی اولتورغوچیلر سز مسجدلرده یعنی مسجدده
 اعتکافی اولتورغوچی کشیگه خاتونلرینه یقین لوق ایتو درست توگلدن (تلك) اوشبو
 ذکر ایدلمش حکم لر (حدود الله) خدای تعالی نك چیکله گان چیکر یدر (فلا تقر بها)
 بس یقین بولما کز سز اول چیکرگه مراد شول چیکر دن چقما کز دیمه کدر (کذالك)
 اوشانداق یعنی نتاک کم اوشبو حکم لر نی بیان قیلدی شونک کبی (بین الله ایانه
 للناس) بیان قیلور خدای تعالی اوزینک آیتلرینی آدمیلرگه یعنی امر نهی و عید
 و عیدلرینی آنلرغه بلدرور (لعلوم بتقون) تا کم شاید صاقلانور لر آنلر خدای
 تعالی نك چیکر نندن چغودن (ولا تاکلوا اموالکم بینکم) و آشاما کز سز مال لر کزنی
 اوز آرا کزده حق سزلق برله یعنی بر بر کز نك مال لرینی اوغولاب یا که خیانت
 قیلوب ظلم لوق برله آشاما کز (وتدلوا بها الی الحکام) هم ایر شد مره کز مال لر کزنی
 حاکم لرگه یعنی آنلرغه رشوت ایتوب مال بیرمه کز (لتاکلوا فریقاً من اموال الناس)
 تا کم آشاما کز اوچون اول حاکم لر نك یاردمی برله آدمیلر نك مال لر نندن بر
 مقدارنی (بالاثم) ظلم لوق برله یا که بالغان آنط و بالغان گواهلوق برله (وانتم
 تعلمون) و سز لر بلور سز اوز کز نك ظلم لوق قیلغان کزنی مرویدر کم انصاری صحابه لر دن

(۱) امام بخاری سهل بن
 سعدن روایت اتمشدر
 کیم حتی یتبین لکم الحیط
 الابيض من الحیط الاسود
 نازل بولغاچ مسلمانلر
 روزه نوتماقچی بولسه لر
 بعضیلری آیاقلر بنه آق
 جب هم قاراجب باغلاب
 شولار بر بر سندن آیلور
 رلق بولوب یا قظرغانغه چه
 آشارلر اچارلر ایدی صکره
 عقی سبحانه و تعالی من الفجر
 کلمه سین ایدردی آنندن
 سوک کیچ ایل کوندز اید
 کینی آنکلادیلر
 اسباب النزول

حضرت معاذ بن جبل و ثعلبە رسول اکرم صلى الله عليه وآله وسلم دن سؤال ايتدىلرکم
 نى اوچون اوشبو آی نورلى نورلى بولوب كورنەدر اولدە نچكە اوراق شىكلى گنە
 بولوب صئره آفرن آفرن ضرورايوب يارطى آى شكلىندە بولوب صئره تمام طولى
 آى بولوب كورنەدر آندىن صوڭ ينە كىمى باشلاب بيك نچكە بولوب فالادر بونڭ
 حكمتى نچكدر ديدىلر حق سبحانه و تعالى بو خصوصه آيت نازل ايدوب بيوردى كم
 (يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْآهْلِ) صورارلر سندن اى محمد عليه السلام ياڭا توغان آى لر
 طوغر يسندن (قُلْ) ايتكل سن اول صور اوچيلرغە (هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ) اول ياڭا
 آيلر وقتلرنڭ بيلگولر يدر آدميلر اوچون نا كم شونڭ برله وقتلرنڭ سانلرينى
 عدت ومدت حمل و فصل كىمى مدتلىرى بلورلر (وَالْحَجَّ) هم حج قىلو اوچون
 وقتلرنڭ بيلگولر يدر نا كم شونڭ برله حج موسمى يتكانلىكىنى بلورلر (وَلَيْسَ
 الْبِرُّ) وايه سدر ايندگولك (بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا) سزنىڭ كىلمە كئز برله
 ايولرگە آرقالرندىن جاهليت زمانندە هر كم حج ياكە عهره حج قىلماق اوچون احرام
 باغلاسه اول كمسه گە ايونڭ ايشكندن كرمك حرام بولور ايدى ايونڭ آرط
 طرفىدىن تيشك ياصاب شوندىن كرورلر ايدى ياكە ايونڭ توبه سندن نوشەرلر
 ايدى صحرا خلقى چادرلرنىڭ آرط ياغىدىن كرورلر ايدى اوشبو اشلرينى
 ايندگولكىدىن صانارلر ايدى هم آنى قويغان كشىنى فاسق و فاجر ديوب بلورلر ايدى
 اوشبو حكم عربنىڭ بار چەسنىنى شامل ايدى مگر بر نچە قبيلە قريش و خزاعە و بنو
 عامر و ثقيف قبيلەلرى بو حكم گە داخل توگل ايدىلر اوشبو قبيلە كشىلرى احراملى
 حاللرنده ايولرينىڭ ايشكندن يورسەلر آبلرغە رخصت ايدى بو قبيلەلرنى ديدلرنە
 وعادتلرنده بيك نىق و محكم طورولرى سببلى خمس ديوب آطارلر ايدى بر كون
 حج موسمىندە رسول اکرم صلى الله عليه وآله وسلم حضرتلرى احراملى حالده بر
 ايونڭ ايشكندن چقدىلر آنڭ آرطىدىن انصارى صحابه لردن رفاعە رضى الله عنه هم
 شول ايشكدىن چقدى بو حالنى كروروب صحابه ار حضرت رفاعەنى فاجر ديدىلر
 رسول اکرم حضرتلرى رفاعەدن بو اشنى نى اوچون قىلدك ديوب صوراغاج يارسول
 الله من سزگە اقتداء ايتدىم سزگە اياروب آرطىڭزدن چقدم ديوب جواب بيوردى
 رسول صلى الله عليه وسلم بيوردىلر كم ايشكدىن چقماق مئڭا درستدر من خمس
 جملە سندن قريش قبيلە سندن من سن خمسدىن توگل سن حضرت رفاعە ايتدى
 يارسول الله اكر سن خمسدىن بولساڭ من هم خمسدىن من زيرا كه منم دينم سنىڭ
 دىنىڭدز باشقە دىندە توگل من ديدى بس بو خصوصه خدای تعالى آيت نازل قىلوب
 بيوردى كم سزنىڭ بو اشڭز يعنى ايولرنىڭ ايشكلرنىڭ كرمەينچە آرط ياقلرنىڭ

كرمه كُتِرَ اَيْدُوكُمْ تَوَكَّلُوا (وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى) وَلَكِنْ اَيْدُوكُمْ اِيَّاسِي شَوْل
 كَمِسَه دَر كَم قورقندی اول خدايدن وصافلاندى جاهليت عمل لرندن (وَاتُوا الْبُيُوتَ
 مِنْ اَبْوَابِهَا) وكيلاكلز سز ابولرگه ايشكلرندن احراملی حالكلزده هم باشقه وقتلرده
 (وَاتُوا اللَّهَ) هم قورقنز خدای تعالی دن (لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ) شايدكم سز لر فلاح طابارسز
 ومقصودغه ايرشورسز (وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ) (۱) وصوغشكلز سز خدای تعالی بولند
 (الَّذِينَ يَقَاتِلُوا نَكْمَ) شول كمسه لر برله كم صوغشورلر آنلر سز نك برله (وَلَا تَعْتَدُوا)
 وچيكلدن چقماكلز يعنى كافر لر صوغش باشلاماغانده سز لر آنلرغه فارسى صوغش
 باشلاماكلز بو حكم آيت سيف برله منسوخ بولدى (أَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْعَتِدِينَ) درستلكه
 خدای تعالی دوست طوماس چيكلدن چققوچى وظلم اينكوچيلر نى رسول اكرم
 صلى الله عليه وسلم حضرتلر ي بريل صحابه لر دن بر جماعت ايله عمره نيتى ايله مدينه دن
 مكه گه بونالديلر عرب مشركلرى نك سفیه وادب سز لرى آنلر نى مكه گه كوردن
 طيديلر مكه اچينه كرتيه سمز ديديلر آخر الامر حد بييه ده شول طريقه صلح ايتديلر كم
 اوشبو يلدہ مؤمنلر مكه گه كر مهينجه كيرى قايتوب كينه لر كيل چك يلدہ حج موسمك
 مكه گه كيلورلر هم شول وقتده مشركلر مكه نى اوچكون خالى فويارلر تاكم مسلمانلر
 فراغت و ايركنلك ايله حج عمل لر بنى ادا قيلورلر ايكنچى يلدہ عمره قضاسى نيتى ايله
 مكه گه يونه لمه كچى بولديلر شول وقتده صحابه لر تامل ايتديلر كم مبادا فريش
 مشركلرى اولسكى عهدلرينه خلافت قيلوب صلحنى بوزسالر و بزگه فارسى صوغش
 باشلاسه لر بزنى اشلر مز شهر حرام بولغان آيلرده هم بلد حرام بولغان مكه
 شهرنده صوغش قيلماق وقان توكمه ك درست توكل ديوب قورقديلر حق
 سبحانه وتعالى يوقاريك اونكان آيت كريمه نى نازل قيلدى وبيورديكم اگر اول
 مشركلر سزگه فارسى صوغش باشلاسه لر سز هم آنلر برله صوغشكلز ودخى بيوردى
 (وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ) واولتوركلز سز نك برله صوغش قيلوچى مشركلر نى هر يرده مطابساكلز
 آنلر نى يعنى كيره ك مسجد حرام ده وكيره ك باشقه يرده (وَأَخْرَجُوهُمْ) هم چقاركلز سز آنلر نى
 مِنْ حَيْثُ أَخْرَجْتُمُوهُمْ شول اورندن كم چقارديلر آنلر سز لر نى يعنى مكه دن چقاركلز
 (وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ) وآنلر نك خدا يغه شرك كيلتورمكلرى فاطير اقدر سز نك آنلر نى
 حرم يرنده اولتورماكلز دن (وَلَا تَقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) وصوغش قيلماكلز
 سز اول مشركلر برله مسجد حرام ياننده مراد حرم شريف نك همه يرلر يدر (حتى
 يَقَاتِلُوَكُمْ فِيهِ) تا كيم صوغش قانلرينه چه آنلر اولز لرى سز نك برله مسجد حرام فاشنه

(۱) حج ايله برابر اوشبو
 حكم ذكر ايدلور كيم مكه
 مكومه حضرت ابراهيم
 عليه السلام زمانندن قيا-
 متگه قدر ايمين لك ير
 يدر ا گر حرم يرنده ايكي
 دشمن قاراقارسى اوچرا
 شسه لر بر برسى ايله
 صوغشماق درست توكلر
 اوشانداق شهر حرام
 بولغان دورت ايله صوغش
 ايدلماس كيم رجب
 ذوالقعدة وذوالحجه هم حرم
 آيلر يدر بو ايلر امان-
 آيلر يدر وزبارت وقتلر
 يدر كيم عرب ملكنه بو
 آيلرده يول لر آچق يولور
 صوغش تونتانولور هيچ
 بر كيمسه ايكنچى گه تعرض
 ايتماس مگر كافرلر اوشبو
 آيلرده مسلمانلرغه فارسى
 اولز لرى صوغش باشلا
 سه لر مسلمانلر آنلر ايله
 صوغشورلر

تفسير جماليدن

(فَانْ فَاتَلَوْكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ) (۱) بس اكر صوغش فيلسه لر آنلر اوزلرى باشلاب سزنگ برله بس اولتورگز سز آنلرنى و حرم شريف نك حرمتى نى بوزو بولا ديپ فور فماتز (كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ) اوشانداقدر كافرلرنك جزاسى (فَانْ اَنْتَهَوْا) بس اكر طيولسه لر اول مشركلر كفر وشركدن (فَانَّ اللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) بس درستلكه خداى تعالى يارلقاغوچيدر مشرك وقتلرنده قىلغان گناه لر ينى مهر بان ورحيملى در كم آنلرنك ايمان وتوبه لر ينى قبول قىلور (وَقَاتِلُوهُمْ) وصوغش قىلگز مشركلر برله (حتى لا تكون فتنة) تا كم بولماغانغچه فتنه يعنى شرك ومشرك لك تمام بتكانگچه صوغشگز (ويكون الدين لله) هم بولغانغچه طاعت وعبادت خداى تعالى گه گنه (فَانْ اَنْتَهَوْا) بس اكر طيولسه لر اول مشركلر كفر وشركلرندن (فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ) بس يوقدر ظلم لى نك جزاسى مگر ظلم لى اينكوچيلرگه گنه در يعنى شركدن طيولوب ايمان كىلتورسه لر آنلرغه اولداكى شرك وكفرلرى اوچون جزا بيرلماس (الشهر الحرام بالشهر الحرام) حرام بولغان آى حرام بولغان آى نك برابرينه در يعنى اوشبو يلداغى شهر حرام ذوالقعدة اونكان يلدو بولغان ذوالقعدة برابرينه در كم اول اونكان ذوالقعدة آينده مشركلر سزنى مكه گه كرتماينچه محروم قىلوب يبارگانلر ايدى بس سز لر اوشبو ذوالقعدة آينده آنلردن اوچكزنى آلگز (والحرمات فصاص) و حرمتلىر بر برسينه نيگز و برابردر يعنى مشركلر اونكان يلداغى شهر حرام بولغان آينك حرمتىنى بوزغان بولسه لر آنك برابرنده سز لر اوشبو يلداغى شهر حرام نك حرمتى نى ترك قىلور سز (فمن اعتدى عليكم) بس هر كم ظلم لى قىلسه سز لرگه سزگه فارسى صوغش باشلاماق برله (فاعتدوا عليه) بس سز هم ظلم لى اينكز آنك اوزرينه يعنى آنك ظلم لى نك جزاسىنى بيرگز (بمثل ما اعتدى عليكم) شونك مثلى برله كم ظلم لى ايندى اول سز لرگه يعنى اول مشركلر سزگه فارسى صوغش باشلاسه لر سز هم آنلر كى صوغش قىلگز (واتقوا الله) دخى قور فگز خداى تعالى دن (واعلموا ان الله مع المتقين) وبلوگز شونى كم خداى تعالى تقوالق اينكوچيلر برله برگه در يعنى آنلرغه نصرت وياردم اينكوچيدر رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى عمره قضا سىنى اوتاگانلر ايدى مسلمانلردن بر جماعت عرض قىلديلر كم يار رسول الله بزلرنك يول آز وغيمز يوق محتاجلرمز آزلرى بولغان كشىلر بزرگه هيچ نرسه بيرمىلر وياردم ايتمىلر ديديلر حق تعالى دن فرمان ايرشدى كم (وانفقوا فى سبيل الله) وفاقه بيرگز آى باى بولغان كمسه لر خداى تعالى بولنده يعنى صوغش اوچون (۲) (ولا تلقوا

(۱) يعنى مكه امان يرى بولسه ده لكن مشركلرده امان قاله ادى آنلر مكه نك حرمىنى بوزوب اول يردو سز لرگه ظلم ايتماك كه باشلاديلر سز لرگه اذيت وجفالىر ايلاديلر آنلرنك بو اشلرى حرم شريفده كشى اولتورودن ده يما نراقدر ايمدى مشركلرگه امان قاله ادى آنلرنى هر يردو طاپسانكز اولتورگز بس مكه مكرمه فتح ايتو لگاچ حضرت پيغمبر صلى الله عليه وسلم بيوردى كيم مشركلردن هر كيم نى فولنك صوغش فورالى برله كور ساكز آنى اولتورگز و باشقه لرغه امان بيوردى

(۲) يعنى جهادنى قويوب ابولرگه زده اولتورماكز كيم جهادنى قويماق هلا كگزگه سببدر نفسير جمالى

بَايْدُكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ) هم سالما گز اوز قول لر گز برله اوز لر گزنى هلاكنكه يعنى
 صارانلق قبلما گز كم صارانلق هلاكتنى موجبدر (وَاحْسِنُوا) هم احسان وايند گولك
 ايتكز يغازى لر كه (ان الله يحب المحسنين) درستلكده خدای تعالى دوست توتار
 احسان ايتكو چيلرنى (وَاتَمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ) وتام قبلگز حجنى هم عمره نى خدای
 تعالى اوچون يعنى حج عمل لر بنى حدود و فرائض و سنن هم آداب لر بنى تمام يرينه
 كيلتور گز خدای تعالى رضاسى اوچون (فَانْ حَصْرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ) بس
 اگر طيولمش و توفقاتولمش بولسا گز سز صرخالقى يا كه فورفو و باشقه اشلر سببلى
 بس لازم بولور سز لر كه آسان ويكل طابولغان نرسه فر بانلقدن حضرت امام اعظم
 مذهبنده اول فر بانلقى مينا كه يبارلور (وَلَا تَعْلُقُوا رُؤُوسَكُمْ) و كيتار ما گز
 باشلر گزنى يعنى ساچكزنى آلدر ما گز و احرامدن چقما گز (حتى يبلغ الهدى محله)
 تا كم ايرشكانگه چه فر بانلق اوز ينك اور نينه يعنى مناغه (فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا) بس
 هر كم بولسه سز لر دن صرخوا احراملى حالنده (أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ) يا ايسه بولسه
 آنك باشنده بر آورو يعنى باشى بيك صرلاب يا كه برار جراحتى بولوب يا كه بيك
 بتلاب ضرورتدن ساچينى آلدرسه (فَفَدِيَةٌ) بس لازمدر آكفا فديه بيرمك كعب
 اسملى صحابه نك حج وقتنده احراملى حالنده باشى بيك بتلادى هيچده چدار حالى
 قاله دى رسول صلى الله عليه وسلم حضرتى بو اشدن خبر طايقاچ آكفا بيوردى كم
 ساچكنى كيتار گل و فديه سينه بر قوى قربان فيلوب فقير لر كه آشاتقل ديدى حضرت
 كعب ايتدى يا رسول الله من فقير من قوى بوغازلارغه كوچيم يتماس حق سبحانه
 و تعالى دن حكم كيلدى كم فديه بيرسون (من صيام) روزه دن يعنى قربان بوغازلارغه
 قادر بولماسه اوچ كون روزه توتار (أَوْ صَدَقَةً) يا ايسه صدقه دن يعنى آلتى مسكين كه
 طعام بيورور هر قايسينه ايكى من بغدادى مقدارى (أَوْ نَسْكَ) يا ايسه قربان
 بوغازلامقدن كم ادناسى بر قوى بوغازلامقدر (فَإِذَا أَمْنْتُمْ) بس هر قايقان امين
 بولسا گز سز دشمن قور فوسندن يا كه صرخاودن سلامتلا نسا گز (فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ
 إِلَى الْحَجِّ) بس هر كم فائده لانسه عمره نى اونامك سببلى حجنى نيت ايتكانگه قدر
 يعنى ميفاتدن عمره نيتى ايله احرام بانغلاب عمره دن بوشانقاچ احرامندن چغوب حج
 وقتى يتكانگه قدر احراملى كشي لر كه درست بولماغان اشلر برله فائده لانسه اوشبو
 روشه فيلونى تمتع حجى ديورلر واگر حج هم عمره نى بر كه نيت فيلوب احرام
 باغلاب حج وقتى يتكانگه قدر احرامدن چقماسه آكفا قران حجى ديورلر حضرت امام

اعظم مذهبندہ قرآن افضلدر تمتع وافراددن بس خدای تعالی بیورور کم هر کم
 تمتع حجینی اینکوچی بولسه (فما استیسر من الہدی) بس لازم بولور آکا آسان
 ویکل بولغان نرسه قربانلقدن یعنی قوی وصغر هم توبہدن فایوسی میسر بولسه
 تمتع عبادتی ننگ شکرانہسی اوچون قربان قیلور (فمن لم یجد) بس هر کم طاپہاسه
 قربانلقنی یعنی قربان بوغازلارغه کوچی یتماسه (نصیام ثلثہ ایام) بس اوچ کون
 روزہ نونماق آکا لازم بولور (فی الحج) حج کونلرنده (وسبعۃ اذا رجعتم) ویدی
 کون روزہ نونماق کراکدر هر فایجان وطن لرگزغه فایتساگز (تلك عشرۃ کاملۃ)
 اوشبو کونلر یعنی ذکر ایدلمش اوچکون هم یدی کون کامل اون کوندر (ذلک)
 اوشبو حکم یعنی ہدی وصیام یا کہ تمتع وقرآن (لمن لم یکن اهل حاضری
 المسجد الحرام) شول کمسه اوچوندر کم بولمادی آننگ اہلی مسجد حرامده حاضر
 بولغوچیلر یعنی بو حکم لر آفایلرغه وچیتندن کیلگان کشی لرگه مخصوصدر مکہ
 مکرمنہ ننگ اوزندہ تورغوچیلرغه بو حکم بولماس زیرا کہ آنلر عمرہنی حج
 وقتی بولماغان وقتلرده قیلالر حج برلہ عمرہنی ایکی سینی برگه جمع ایتیلر بو
 ایکی نی برگه جمع ایتیمک یعنی قرآن و تمتع باشقه یرلردن کیلوچیلرگه در (وَاتَّقُوا اللَّهَ)
 وفورفکز خدای تعالی دن (وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ) هم بلوگز شونی کم خدای
 تعالی ننگ عذابی فاطیدر امر ونہی لرینی طونماغان کشی لرگه اوشبو آیتہ کریمہده برنچہ
 حکم لر ذکر قیلندی حج حقتک برسی حج ایله عمرہ گه کرشکاندن صوگ تمام قیلوننگ واجب بولمافی
 وبرسی اصصارننگ یعنی حج قیلو نینی ایله یولغه چغوب احرام باغلاغاندن
 صوگ برار توری مانع پیدا بولو سببلی حجدن طوقتالوب بارا آلماینچہ فالوننگ
 حکمی وبرسی برار آفت یا کہ صرخاولق سببلی احرام باغلاغان کشیگه قیلو درست
 بولماغان اشلرنی قیلسه شول کمسه گه کفارت واجب بولمافی وبرسی تمتع حجی ننگ
 کیفیتنی وبرسی تمتع حجینی قیلوچیغه فدیه واجب بولمافی اوشبو آیتدن باشلاب
 ومن الناس من یعجبک آیتینہ قدر حجتک احکامیننی بیاندر (الحج اشہر معلومات)
 حج قیلو زمانی معلوم بولغان آیلردر یعنی شوال وذوالقعدہ هم ذوالحجہ ننگ اون کونیدر
 (فمن فرض فیہن الحج) بس هر کم فرض قیلسه اوزینہ شول آیلردہ حج قیلونی (فلا
 رفث) بس یوقدر یعنی درست توگلدر جماع ایتیمک هم خانونی ایله ملاعبہ ایتیمک
 اول کشیگه یا کہ ناچار سوزلر سویلامک (ولا فسوق) هم یوقدر یعنی درست
 توگلدر شریعت چیکندن چقماق وگناه اشلر اشلہ مک (ولا جدال) دخی یوقدر
 دعوالشمک وچقرشماق خدمتچیلر هم بولد اشلر ایله (فی الحج) حج کونلرنده حج

(۱) اوشبو آیتہ کریمہدن
 فقیر بولغان کشیلرگه فقیر
 لک ایله خدای تعالی جون
 بیورورالی من توکل قیلام
 دیب حج سفرینہ چغونک
 تیوش توگل ایدکی آگلا
 نادر فرض ولماغان عباد
 تنی قیلام دیب باشقه کشی
 لرگه یوک بولو وخلتدن
 سؤال هم طمع قیلو هیچدہ
 یخشلیق توگلدر لمحرره

فیلغو چیلرغه فریش فومی حج فیلعانده مناده بر بوسی ایله دعوالاشورلر ایدی هر
 فایوسی منم حجیم تها مرفندر دیور ایدی بس حق تعالی دن اوشبو حکم کیلدی (وما
 تفعلوا من خیر یعلمه الله) وهر نوسه نی کم سز فیلورسز ایندگو لکدن بیلور آنی خدای
 تعالی (وتزودوا) و آزوق آلکز سز حج یولی اوچون یمن قافله سندن بر جماعت
 حج سفرینه آزوق سز چقغانلر ایدی مکده محتاج قالوب قافله اهلندن نفقه لك صوری
 باشلادیلر بس حق تعالی بیوردی کم حج یولینه آزوق آلوب چقکز (فان خیر الزاد
 التقوی) بس درستلکده آزوقنک خیر لره گی تقوالقدر وکشیلردن صور انودن
 صافلانودر (فاتقون یا اولی الالباب) بس قورقکز میندن ای عقل ایالری (لیس
 علیکم جناح) یوقدر سز لرگه هیچ گناه (ان تبتغوا فضلا من ربکم) سز نك استمه کزده
 حج وقتنده رزقنی پروردکار کز دن عربلردن بر جماعت حج وقتنده سودا گر لک
 فیلورلر ایدی بعضیلر آلارنی عیلاب بولار نك حجر نندن هیچ فائده و ثواب یوقدر
 دیورلر ایدی بس حق تعالی بیوردی کم سز نك حج وقتنده صاتو ایتوب رزق
 استمه کزده گناه یوقدر آنک حج قیلوغه زیانی بولماس اگرده مقصود اصلی حج
 فیلماق و عبادت ایتمک بولسه (فاذا افضتم من عرفات) بس هر فایچان فایتسا کز سز
 عرفانندن (فاذکروا لله) بس یاد فیلکز خدای تعالی نی تهلیل و تلبیه ایتمک برله
 (عند المشعر الحرام) مشعر حرام دیگان اورن قاشنده (واذکروه) و ذکر فیلکز سز
 اول خداینی شول اورنده (کما هدیکم) نناک کم توغری یولغه کوندردی اول خدای
 تعالی سز لر نی وجع اشلرینی سز گه بلدردی (وان کنتم من قبله) و درستلکده بولد کز سز
 خدای تعالی سز نی هدایت قیلودن الگه ری (لمن الضالین) البته ضالانکه توشکو چیلردن
 و آزغو چیلردن (ثم ابيضوا) مونک سوکنده فایتکز سر خطاب قریش نك الوغلرینه در کم
 آنلر باشقه خلق عرفانده و قوف ایتکان وقتنده مزدلفه ده طور ورلر ایدی شونک برله
 الوغلق فیلورلر ایدی باشقه لر ایله برگه عرفاتک تورورغه خورلانورلر ایدی افاضه
 وقتنده هم باشقه یولدن تاپتورلر ایدی بس حق تعالی آنلرغه بیوردی کم مونک
 سوکنده سز فایتکز (من حیث افاض الناس) شول اورنندن کم فایتورلر آدمیلر یعنی
 باشقه لر ایله بر اورنندن بر یولدن فایتکز (واستغفروا لله) هم مغفرت استمه کز خدای
 تعالی دن اوتکانده گی گناهلر کز اوچون (ان الله غفور رحیم) درستلکده خدای تعالی
 بارلقاغو چیلر اوتکان گناهلر نی مهربان و رحمتلی در حج فیلغو چیلرغه (فاذا قضیتم)
 بس هر فایچان اونسه کز سز (مناسککم) حج عمل لر کزنی (فاذکروا لله) بس ییاد
 فیلکز خدای تعالی نی (کذکرکم اباکم) سز نك یاد قیلماقکز شیکللی آنالر کزنی

جاہلیندہ عادتلری شول ایدی کم عرب الوغلی حج عمل لرندن بوشاغاچ حرم شریف آلدندہ طوروب اوزلری نك آنا و بابالرینی یاد ایتوب ماقتانشورلر ایدی بس حق تعالی بیوردی کم اولدہ آنا بابالرکزی یاد ایتکانکز شیکلی حاضرده خداینی یاد قیلکز (اَوْ اَشَدُّ ذِكْرًا) یا ایسه فاطیراق و آرتوغراق یاد ایتکز خداینی زیراکه آنا و بابالرکزه شول الوغلی و درجه لری بیروچی خدای تعالی در (فَمَنْ النَّاسُ مِنْ يَقُولُ) بس آدمیلردن باردر شول کمسه کم ایتور (رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا) ای بزنگ ربیمز بیرگل سن بزگه دنیاده یعنی خدای تعالی دن کیم و حقیر بولغان دنیا نرسه سیننی صورار (وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ) و یوقدر اول کمسه گه آخرتده هیچ بر نصیب و اولوش اجر و ثوابدن (وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ) دخی آدمیلردن باردر شول کمسه کم ایتور (رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً) ای بزنگ پروردگارمز بیرگل سن بزگه دنیاده ایدگولکنی یعنی طاعتکه توفیق و عافیت هم قناعت و حسن خاتمه (وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً) هم بیرگل آخرتده ایدگولکنی دنیاده غی حسنه دن مراد قناعت و آخرتده غی حسنه دن مراد شفاعت دیشلر والله اعلم (وَقَنَا عَذَابَ النَّارِ) هم صافلاغل سن بزنی نموغ اوطی عذابندن حضرت علی المرتضی کرم الله وجهه دن منقولدر کم بیورمشلردر دنیاداغی ایدگولک ایدگو خاتوندر و آخرتدا گی ایدگولک حور العین در و عذاب النار یاوز خلقی خاتوندر (اُولٰٓئِكَ) اوشبو گروه یعنی دنیا و آخره ایدگولکینی نیلاگوچیلر (لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا) بولغوچیلر آنلرغه نصیب و اولوش قیلغان اشلرندن یعنی قیلغان عمللری نك ایدگو جزاسینی کورورلر (وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ) و خدای تعالی نیز حساب ایتکوچیلر کم بارچه خلائق نك حسابلرینی آزغنه زمانده تمام قیلور (وَاذْكُرُوا اللَّهَ) و یاد قیلکز خدای تعالی نی (فِي اَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ) صانالمش کونارده کم مراد تکبیر تشریق اینه طورغان کونلردر اما مین فولنچه عرفه کونی ایرته نمادزن باشلانوب هید قربان نك دورتنچی کونی ایکندیده تمام بولادر (فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ) بس هر کم آشوقسه ایکی کونده یعنی ذوالحجه نك اون برنجی و اون ایکنچی کونلرنده آشوغوب منادن کینتسه (فَلَا اِثْمَ عَلَيْهِ) بس یوقدر هیچ بر گناه اول کیمسه اوزرینه جاہلیندہ عربلرنك بعضیلری شول طریقہ منادن آشوغوب یا که بیک کیچگوب کینکان کشیلرگه گناه بولا دیورلر ایدی حق تعالی شول سوزلرینی رد ایتوب بیوردی کم آشوغوب کینکوچیکه گناه یوقدر رخصتدر (وَمَنْ تَاَخَّرَ) و هر کم کیچوکسه یعنی منادن کیچگوب سوگراق کینتسه (فَلَا اِثْمَ عَلَيْهِ) بس

(۱) ابن عباس رضی اللہ عنہما دن روایت ایدلشد رکیم اوشبو آیت کریمہ سر یہ الر جمیع حقندہ نازل بولمشدر بروقت قریش مشرک لری مدینہ گہ رسول علیہا لسلام حضرتلرینہ خبر بیاردیلر کیم بز لر مسمان بولدق صحابہ لرنک عالم لرن دن بز گہ بر نچہ کشیلر بیا رگل شریعت حکملرینی اوبراتسون لر دیدیلر آلارنک بو طریقه خبر بیار واری مکر وحبیلہ اوچون ایدی رسول علیہ السلام آلارغہ صحابہ لردن حبیب بن عدی ومرشد و خالد وعبداللہ بن طارق وزید بن الندثنہ رضی اللہ عنہم نی بیاردی عاصم بن ثابت نی آلارغہ باشلق ایتدی مشرکلر بولارنک کیلولرندن خبر طاہقاج یتمش کشی آطلا نوب فورال لر ایله مکہ دن بولارنک فارشوارینہ چغوب صوغش قیلدیلر بولار اوز لری آز بولغانلقدن کافر لرگہ فارشی تور آلما دیلر طاقتلری مقدار صوغشد بلر عاقبت مشرکلر عبداللہ و خالد ومرشد ہم عاصم رضی اللہ عنہم نی شهید قیلوب حبیب ایله زیدنی اسیر آلوب مکہ گہ ایلندیلر حبیبنی دارغہ آصدیلر

یوقدر هیچ بر گناه آنک اوزرینہ ہم (لَمَنْ اتَّقَى) شول کمسه گہ کم تقوالق قیلدی و صافلاندى گناه لردن (وَاتَّقُوا اللَّهَ) و فورنکز خدای تعالی دن (وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَهُ تَعَشَّرُونَ) ہم بلوکز شونی کم سز اول خدای تعالی صاری فوبار لورسز و قیلغان اشلر کزدن حساب ایدلورسز (وَمَنْ النَّاسِ) و آدمیلردن باردر (مَنْ يَعْبُدُكَ قَوْلَهُ) شول کمسه کم عجبکه فالدرور سنی آنک سوبلما کی (فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) دنبا ترک لکنده (وَيَشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ) و گواه کیلنورور اول خدای تعالی نی کوکلنده بولغان نرسه گہ (وَهُوَ الَّذِي خَصَّصَ) و حالانکه اول کمسه دشمان لرنک فاطیراق خصومتلی سی در اوشبو آیت کریمہ اخنس بن شریق الثقفی حقندہ ایندر لمشدر کم اول بیک یومشاق سورلی منافق ایدی رسول صلی الله علیه وسلم حضورینہ کیلوب بیک توبانچیلک لر کورساتوب طانلی سوزلر سویلار ایدی اول حضرتنی بیک مدح قیلوب اوزی اسلام دینینہ کما کچی بولوب سویلا گان سوزلرینہ خداینی گواه کیلنورب ہم آنظرلر ایتوب مجلسدا گی کشیلر نی اشاندرور ایدی و حالانکه اوزی کوکلندن مسلمانلرغہ دشمان بولوب هر وقت مسلمانلرغہ ضررنی قصد قیلور ایدی بس حق سبحانه و تعالی آنک حالینی بیان ایدوب اوشبو آیتنی اینتردی و بیوردی کم آدمیلردن شوندا این کمسه باردر کم سن آنک سوزینک طانلی لقبینہ عجبکه فالورسن و حالانکه اول اوزی کوکلندن سکنا فاطی دشماندر (وَإِذَا تَوَلَّى) و هر فایجان دونسه و کیتسه اول سنک آلدکن (سَعَى فِي الْأَرْضِ) سعی قیلور و طرشور اول برده یعنی مدینہ یرنده (لِيُفْسِدَ فِيهَا) فساد و بوزقلق قیلماقغه اول برده (وَيَهْلِكِ الْحَرثَ) هم هلاک اینماککه طرشور ایگون لیکنی (وَالنَّسْلَ) دخی دورت آباقلی طوارلر نی (وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ) و خدای تعالی دوست توتماس بوزقلق و گناه قیلغوچیلر نی مذکور اخنس رسول علیہ السلام آلدنده نی قدر دوست شیکلی بولوب سویله سه ده اول مجلسدن کیتکاج مسلمانلرنک ضررینی قصد ایتوب ایگونلکلرینی باندرور ایدی هم دورت آباقلی حیوان لرینی هلاک ایتارگه طرشور ایدی بو آیتنه حق تعالی شول حالنی بیان قیلدی (وَإِذَا قِيلَ لَهُ) و هر فایجان ایتولسه اول منافقغه (اتَّقِ اللَّهَ) فورقل خدایدن دیوب (أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ) تونار آنی جاهلیت حمینی گناه قیلماقغه یعنی حمیت جاهلیه سی آنی طیفغان صایون اوطوری گناه قیلوغه سبب بولور ینه آرنوغراق گناه قیلور (فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ) (۱) بس یتکوچیدر آکا جهنم (وَبِئْسَ الْبِهَادُ) و فی باوز اورندر اول جهنم (وَمَنْ النَّاسِ) و آدمیلردن باردر (مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ) شول کمسه کم ساتار و آلشدرور اوزینک نفسینی (ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ) خدای

تعالیٰ نڱ راضیقلینی استاب یعنی خدای رضاسی اوچون اوز نفسندن کیچار نفسینی فدا قیلور اوشبو آیت کریمه صحابه لردن زبیر بن العوام ایله مقداد بن اسود رضی الله عنهما شأنلرنده ایندرلمشدر مسلمانلردن حبیب بن عدی الانصاری رضی الله عندهنی مشرکار اسپر ایدوب آلوب صکره دارغه آسقانلر ایدی رسول الله صلی الله علیه وسلم نڱ امری بوینچه زبیر ایله مقداد حضرتلری باروب مشرکار یوقلاغان وقتده آلاز نڱ آراسندن دارده آصولغان حبیب نڱ جسدینی آلوب مدینه گه قایتورغه چقدیلر آرتلرندن مشرکلردن یتیمش آطلی قوالاب کیلوب یتشکاج حبیب نڱ جسدینی آطدان آلوب یرگه قوبیدیلر اوزلری مشرکار ایله صوغشورغه طوتوندیلر حق تعالیٰ نڱ قدرتی برله حبیب نڱ جسد شریفینی بر اوزینه طارتوب آلدی شول سببلی آ ثا بلیع الارض دیدیلر زبیر ایله مقداد حضرتلری بیک غیرت ایله صوغشوب مشرکارنی فاچوردیلر بس حق سبحانه و تعالیٰ آنلر حقنده بو آیتنی نازل قیلدی بعضیلر بو آیتنی صهیب رومی رضی الله عنه حقنده در دیمشلر صهیب حضرتلری مکده هجرتکه رخصت آلو اوچون بار مالینی کافرلرگه بیروب اوزی مدینه گه هجرت ایتکان ایدی (وَاللّٰهُ رَءُوْفٌ بِالْعَبَادِ) و خدای تعالیٰ مهر بان و مرحمتلی در بنده لرگه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه لر ظاهرده (ادخلوا فی السّلم کافه) کرکز اسلامغه همه لرکز بر یولی یعنی چن کولدن اسلام دینی نی قبول قیلکز بو تقدیرده خطاب منافق لرغه بولور وا گر خطاب مؤمنلرگه بولسه معناسی اسلام دیننده ثابت بولکز دیما کدر (وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ) هم ایارما کز شیطان آدوملرینه یعنی شیطان وسوسه سینه قاراما کز (انه لکم عدو مبین) درستلکده اول شیطان آشکارا دشماندر سز لرگه (فَان زَلَلْتُمْ) بس اگر طایسا کز سز وچیتکه چقسا کز اسلام شریعتندن و قرآن حکمندن (من بعد ما جاء تکم البینات) کیلگانندن صو کز سز لرگه ظاهر و روشن دلیل بر یعنی قرآن آیتلری هم حلال و حرام حکم لری کیلا طوروبده سز لر شریعت حکمندن چقسا کز (فاعلموا ان الله عزیز حکیم) بس بلکز شونی کم خدای تعالیٰ غالب در عذاب قیلوغه کوچی یتکوچیدر اشنده حکمت اباسیدر کم اورنسر عذاب ایتماس (هل ينظرون) ایبا کوز طوتارلر مو و کوتارلر مو اسلامغه بوتونلای کرما یوب شیطان وسوسه سینه ایارگو چیلر یعنی کوتاسلر (الا ان یاتیهم الله) مگر شونی کوتارلر کم کیلسه آنلرغه خدای نڱ عذاب (فی ظلل من الغمام) آق بولوطدان بولغان کولا گه لک لرده یعنی شعیب پیغمبر فومینه کیلسگان عذاب شکلی اوزلرینه آق بولوط ایله عذاب کیلونی کوتارلر (وَالْمَلَائِكَةُ) هم فرشته لر کیلسه لر عذاب برله آنلرغه (وقضى الامر) دخی حکم و تقدیر ایتولسه

زیدنی هم شهید قیلدیلر اوشبو قایغولی خبر مدینه گه ابرشکاج رسول صلی الله علیه وسلم بیک محزون و قایغولی بولوب صحابه لر گه ایتدیلر کیم سزلردن قایسکز بار در کیم مکه گه باروب حبیبنی آصولغان آغاچندان تو شورور آنڱ برابرنده خدای تعالیٰ اول کمسه نی جنکه کرگزور دیدیلر صحابه لردن زبیر بن العوام ایله مقداد بن اسود حضر تلی بوسوزنی ایشکچ ایتدیلر بار رسول الله اجازت بولسه بز ایکیمز باروب بواشنی قیلابیق فی الحال ایکیمی برگه یولوغه چقدیلر حبیب نڱ آصولغان یری تنعیم دیگان یر ایدی شونده باروب یتوب قارا نفو کیچه ده مشرکلر یوقلا غان وقتده حبیب نڱ میتی نی دار آغاچندن توشوروب آلوب کیتدیلر یولگه مشر کلر آرتلرندن یتکاج حبیب نڱ جسدینی یرگه قویوب اوزلری صوغشوقه مشغول بولدیلر حبیب نڱ جسد ینی یراچینه آلدی بولار مشرکلر نی یتکوب اوزلری سلامت مدینه گه قایتدیلر جبرائیل علیه السلام رسول

صلی اللہ علیہ وسلم گه
ایندی یا محمد اصحابکندن
اوشبو ایکسی کمسه ایله
فرشته لر مباحات قیلورلر
نیباندن

اش یعنی حق تعالیٰ نڭ تقدیری ایله عذاب کیلوب هر کم اوزینڭ جزاسینی کورسه
آنلر شونی کوتارلر (وَاللّٰهُ تَرَجُّعُ الْأُمُورِ) و خداى تعالى صارى فایتارلور اشلر
یعنی هر اش طوغری سنده قیامتده خدای تعالیٰ اوزی حساب قیلور (سَلِّ بَنِي إِسْرَائِيلَ)
صوراغل ای محمد علیه السلام مدینه یهودی لرندن شويله دیوب کم (کم اتیناهم من
آیة بیته) نی قدر ببردک بز آلا رنڭ بابالرینه ظاهر و روشن بولغان علامتدن یعنی
آلا رنی قدر معجزه لر کوردیلر (وَمَنْ يَبْدَلْ نِعْمَةَ اللَّهِ) و هر کم آلدیسه خدای تعالیٰ نڭ
نعیمتینی یعنی نعمتلرنڭ بخشیراقی بولغان هدایت که سبب بولغوچی آیتلرنی اوزگارتسه
(مَنْ بَعْدَ مَا جَاءَتْهُ) کیلگانی صوکنده اول نعمت یعنی آیتلر آکا (فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ)
بس درستلکده خدای تعالیٰ قاطی عذاب اینکوچیدر بو آیت کریمه یهود عالم لرینه
تعریضدر کم آلا ر تورات نڭ محمد علیه السلام حقنداغی آیتلرنی اوزگارتدی لر (زین
لِلَّذِينَ كَفَرُوا) زیتلی ایتولدی کافر بولغان کمسه لرگه (الْحَيَوةُ الدُّنْيَا) دنیا ترک لکی
یعنی اوشبو دنیا ترک لکی کافرلرنڭ کوزلرینه مانور و کورکام کورندی شول سببلی
آکا مغرور بولدیلر (وَيَسْخَرُونَ) هم مسخره قیلار و مسقل ایتلر اول کافرلر
(مَنْ الَّذِينَ آمَنُوا) ایمان کیلتورگان کمسه لر دن قریش اولوغلری و بابلری صحابه لر نڭ
بلال و عمار رضی الله عنهما کبی فقیرلرندن کولورلر و مسخره قیلورلر ایدی (وَالَّذِينَ
اتَّقَوْا) و شول کمسه لر کم صافلانیدیلر شرک و گناهدن (فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) اول
کافرلرنڭ اوستونده بولغوچیلردر قیامت کوننده یعنی اوشبو بلال و عمار کبی
مسلمانلرنڭ فقیر و مسکین لری دنیاده نی قدر خور شکللی بولسه لرده قیامتده آلا ر جنت نڭ
یوفاری در جهلرنڭ بولاچقلردر کافرلر ایسه جهنم نڭ ایڭ توبانگی فاطنه بولاچقلردر (وَاللّٰهُ
يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ) و خدای تعالیٰ رزق بیرور اوزی تیلانگان کمسه گه (بغیر حساب) حساب
واولچاودن باشقه اللهم ارزقنا بغیر حساب (كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً) بولدیلر آدمیلر برگروه
یعنی اولک آدم بالالری همه لری بردینه ایدیلر صکره آیلوب تورلی تورلی دینلرده بولدیلر
(فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ) بس یباردی خدای تعالیٰ پیغمبرلرنی آدمیلرنی طوغری بولغه
اوندامک اوچون (مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ) سوینچ بیرگوچیلر ایتوب طاعت اهلینه
جنت و ثواب برله هم قورقتوچیلر ایتوب گناه اهلینی عذاب برله (وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ
الْكِتَابَ) هم ایندردی خدای تعالیٰ اول پیغمبرلر برله کتابنی شریعت حکملرینی
بلدرمک اوچون (بِالْحَقِّ) حلقق و توغریلق برله (لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ) تاکم حکم
ایتسون اوچون اول کتاب آدمیلر آراسنده (فِيمَا اختلفوا فيه) شول نرسده کم

خلافق قیلشدیلر آدمیلر آنڭ توغریسندہ (وَمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ) وخالفاق قیلشما دیلر اول حقلقک یا که کتاب یا که دین اشی توغریسندہ (الَّا الَّذِينَ اُوتُوهُ) مگر شول کمسہلر خلافق قیلشدیلر کم آنلرغہ کتاب بیرلدی یعنی اوزلرینہ کتاب بیرلگان یہود و نصارا اختلاف قیلدیلر و کتابلرینی تعریف و تبدیل ایتدیلر (من بعد ما جاءتهم البينات) کیلگانی سوکندہ آنلرغہ ظاهر و آچق بولغان معجزہلر و علامتلر یا که روشن دلیللر (بغياً بينهم) حسد و ظلم لقی یوزندن اوز آرالرنده یعنی بر برسینہ کونچیلک ایتوہم ظلم لقی ایتولری سببلی اختلاف قیلدیلر و ایتلرنی اوزگار تدیلر (فهدى الله الذين امنوا) بس کوندردی خدای تعالی ایمان کیلتورگان کمسہلرنی (لما اختلفوا فيه من الحق) آنلر خلافق قیلشقان نرسہ گہ حقلقدن یعنی آنلر اختلاف ایتکان نرسہ خصوصندہ حق و توغریسینی خدای تعالی مؤمنلرگہ بلدردی (باذنه) اوزینڭ امری و ارادہ سی ایل (والله يهدى من يشاء) و خدای تعالی کوندرر اوزی تلگان کمسہنی (الی صراط مستقیم) توغری یول صای بو آیتدہ گی اختلاف ایتولگان نرسہ دن مراد قبلہ اشیدر دیمشلر نصارا و یہود بعضیلری مشرقنی و بعضیلری مغربنی قبلہ ایتوب بو خصوصہ اختلاف ایتدیلر خدای تعالی مؤمنلرگہ توغری بولغان قبلہ کعبہ اللہ ایدکینی بلدردی یا کہ کونلرنڭ افضلی فایسی کون ایدکی حقندہ در کم یہودیلر شنبہنی و نصارا یکشنبہنی اختیار قیلدیلر حق تعالی مؤمنلرنی جمعہ کونینہ ہدایت قیلدی یا کہ مرد ابراہیم علیہ السلام حقندہ اختلافلر بدر کم بعضیلری آنی یہودی دیدیلر و بعضیلری نصرانی ایدی دیدیلر حق تعالی مؤمنلرنی آنڭ مسلم ایدکینہ کوندردی خندق صوغشی کونندہ کافرلر ہمہلری برگہ اتفاق قیلشوب منافقلر ہم نفاقلرینی آشکارا قیلوب کافرلر طرفندن بولغاچ مسلمانلر بیک فورقوغہ توشدیلر خدای تعالی آنلرنڭ کوکلرینہ قوت بیروب آیت بیاردی و بیوردی کم (ام حسبتم ان تدخلوا الجنة) ایا گمان قیلدئرموسز ای مؤمنلر شونی کم کرورسز جنتکہ (ولما ياتکم مثل الذين خلوا من قبلكم) و حالانکہ کیلمہ گاندر سز لرگہ سزدن الگہری اوتکان کمسہلرنڭ محنتلری نڭ اوخشاشی یعنی اولدہ اوتکان پیغمبرلرنڭ و ایند گولرنڭ باشلرینہ کیلگان بلالر و چیتن لک لر سزگہ کیلمہ س شول کوبنچہ ہیچ بر محنت کورمہ پنچہ جنتکہ کرورسز دیوب گمان قیلا سزمو (مستهم الباساء) (۱) ایرشدی اول الگہری اوتکانلرگہ فاطیلق و چیتن لک (والضراء) ہم بلا و محنت صرخالق و آچلق و باشقہ محنتلر کبی (وزلزلوا) و متزلزل بولدیلر اورنلرندن قوبارلدیلر آنلر بلا و محنت نڭ کوبلگندن (حتى يقول الرسول) تا کم ایتکانگہ چہ پیغمبرلری (والذين

(۱) منقولدر کم مکہ شہری ایلہ طائف آراسنک یتمش پیغمبرنی طاہدیلر ہمہلری آچلقدن اولگانلر ایدی حدیث شریفک ہم بلالرنڭ قاطیراغی پیغمبرلرگہ کیلدی دیوب وارد بولمشدر تفسیر حسینی

امنوا معه) هم آڻا ايهان کيلتورگان کسه لرا ايتکانلر ينه چه (مَتَى نَصْرُ اللَّهِ) فايچاندر
 خدای تعالی نڭ نصرت و ياردمی ديوب یعنی بلا و محنت نڭ بيك فاطی لقندن و دشماننڭ
 کوچلی و كوب لکندن طاقت سز بولوب عاجز قالوب آنلرنڭ پيغمبرلری هم اوزلری
 برگه خدای بزگه فايچان ياردم ايتار ايکان ديديلر (أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ) آگاه
 بولڭز کم درستلکده خدای تعالی نڭ ياردم بيرمه کی مؤمنلرگه يقيندر (يَسْتَلُونَكَ مَا
 ذَا يُنْفِقُونَ) صورارلرسندن ای محمد عليه السلام شونی کم نی نرسه نفقه فيلسونلر
 عمروبن جموح ديگان کسه دولتی بای کشی ایدی رسول عليه السلامدن مالمنی
 نينداين اور نلرغه صرف فيلیم ونی نرسه صدقه بيريم ديب صورادی حق تعالی
 بيوردی کم (قُلْ) ايتکل سن ای محمد عليه السلام اول صور اوچيلرغه (مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ
 فَلِلَّوَالِدَيْنِ) شول نرسه کم نفقه بيردڭز مالدين بس آنا و آنا اوچوندر یعنی اول آنا
 و آنا نڭزغه نفقه بيرماک تيوشدر ((وَالْأَقْرَبِينَ)) هم فرنداش لرگه (وَالْيَتَامَى) دخی
 يتيم اوکسوز بالالرغه بيرماک تيوشدر (وَالْمَسَاكِينَ) هم آشارينه طابا آلمی تورغان
 بيك فقير کشی لرگه (وَأَبْنِ السَّبِيلِ) دخی بولده فالغان مسافر ويولاوچيغه ياکه
 قوناغنه نفقه بيرماک کرکدر (وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ) وهر نرسه کم سز اشلر سز ايندگولکدن
 (فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ) بس درستلکده خدای تعالی آنی بلگوچيدر اجر و ثوابینی بيرر
 (كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ) يازلمش بولدی و فرض اينولدی سز لرگه صوغش قیلو دين
 دشمانلری ایل (وَهُوَ كَرِهٌ لَكُمْ) و اول صوغش قیلماق مکروه و چيئن در سز لرگه
 یعنی آدمينڭ طبیعتی هلاک بولودن قورقور و اولمنی هيچده ياراتماس شول سبیلی
 صوغشنی مکروه کورور و نلر مهس (وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا) و شاید کم سز مکروه
 کورور سز و سويماس سز بر نرسه نی طبيعتڭز نفرت ايتمه کی سبیلی (وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ)
 و حالانکه اول نرسه خيردر و ايندگورکدر سز نڭ اوچون یعنی کافرلر برله صوغش قیلو
 ظاهرده سز لرگه مکروه و چيئن شیکلی بولسه ده حقیقتده سز نڭ اوچون دنيا و آخرتده
 فائده در زیرا که دنيا ده ظفر طابوب غنيمت مالی آلور سز و دشماننی قهر قیلوب اسلام
 دينينه قوت بيرور سز هم آخرتده غازيلق و شهيدلک مرتبه لرينه ايرشور سز (وَعَسَى
 أَنْ تَحِبُّوا شَيْئًا) و شاید کم سز دوست طونارسز بر نرسه نی نفسڭز نلرگان لکن
 (وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ) و حالانکه اول نرسه يمانراق و ضررلی بولور سز نڭ اوچون یعنی
 صوغشندن تخلف قیلوب بارمايچه فالونی نفسڭز آرزو فيسلور و ياراتور ظاهرده
 فائده لی شیکلی بولور لکن حقیقتده اول اش سز لرگه دنيا و آخرتده ضرر بيرور

(۱) علماء آراسنده اوشبو
 آيت کریمه نڭ حکمی
 طوغری سنه اختلاف باردر
 بعضيلر کتب عليكم القتال
 دن مراد تطوع صوغشدر
 فرض قیلو اوچون نوکلدر
 ديورلر هم عليكم داگی
 خطاب صحابه لرگه خاصدر
 ديورلر فرض بولماوينه
 دليل فضل الله المجاهدین
 هلی التاعدين آيتی در
 زیرا که اول آيتک خدای
 تعالی صوغش قه چقغانلر نڭ
 چقماي فالغانلردن افضل
 ايدکینی وهم هر ايکی
 گروهغه جنت ايله وعده
 ايدلما کینی بيان قیلور
 اگر صوغش بولسه ایدی
 صوغشقه چقهی فالغانلر
 فرضنی قویغان بولوب
 آنلرغه جنة ايله وعده
 ايدلماق ایدی ديورلر
 وبعضيلر آيت نڭ ظاهرينه
 فاراب قیامتکه چه مسلمانلر
 غه جهاد فرضدر ديورلر
 کتب عليكم نڭ ظاهر
 معناسی فرض اينولدی
 ديمکدر ديورلر لکن
 جمهور علماء فاشنڭ جهاد
 فرض کفایه در جنازه نمازی
 کبی تبياندن

دنیاده دشمنانلرگز سزگه غالب کیلوب سز آلارنک قول آستنده خور و ذلیل بولوب
فالورسز و آخرنک غازیلق و شهیدلک ثوابلرندن محروم بولورسز (والله يعلم) و خدای
تعالی بلور سز نك او چون فائده لی هم ضرر لی بولغان اشلرنی (وانتم لاتعلمون)
وسز اوزکز بلهس سز آنی (یسئلونک) صورارلر سندن ای محمد علیه السلام (عن
الشهر الحرام) شهر حرام بولغان آی نوغری سندن (قتال فیه) صوغش قیلو
نوغر یسندن اول آیده هجرت نك ایکنچی یلنده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم
عبدالله بن جعشنی صحابه لر دن بر جماعت ایله بطن نعله دیگان برگه بیهرگان ایدی
بولده آنلر طائفدن مکه گه فایتوب بارا تورغان فریش مشرکلری ایله اوچراشوب
صوغش قیلدیلر مشرکلردن عمر و بن حزمی اولتورلدی آخشام وقتی یتکاج رجب
آبی کورندی مسلمانلر اولسکون نك رجب آیندن مو یا که جهادی الاخر نك آفتق
کونی مو ایدکینی آچق بله آلمایوب تعیرده فالدیلر مشرکلر بوخبرنی ایشتکاج محمد
علیه السلام شهر حرامنی حلال قیلدی حرمتلی آینک حرمتینی بوزوب اوزینک اصحابینی
صوغش قیلورغه قوشدی دیوب طعنه قیلدیلر شول سببلی مسلمانلر رسول صلی الله
علیه وسلمدن شهر حرام بولغان آیده صوغش قیلو نیچک دیب صورادیلر حق تعالی
بیوردیکم (قل) اینکل سن ای محمد علیه السلام اول صور اوچیلرغه جوایده (قتال
فیه کبیر) صوغش قیلماق شهر حرام بولغان آیده اولوغ اشدر بو آیت کیلگان
و قتده شهر حرام بولغان آیلرده صوغش قیلو حرام ایدی صکره آنک حراملقی آیت
السيف ایله منسوخ بولدی (وصد عن سبیل الله) و طیماق آدمیلرنی خدای تعالی
یولندن یعنی ایمان کیلتورودن طیماق نتاک کم کافرلر طیارلر (وکفر به) هم کافر
بولماق و اشانماو چیلق خدای تعالی گه (والمسجد الحرام) دخی مسجد حرامغه اشانماو
یعنی آنک حرمتلی لکینه اشانماو یا که آدمیلرنی آنده طواف قیلودن و نماز او فودن
طیماق (و اخرج اهل منه) هم چغارماق اول مسجد حرام اهلینی آندان نتاک کم
مشرکلر رسول علیه الصلوة والسلامنی هم اصحابینی چغاردیلر اوشبو ذکر ایتولگان
اشلر (اکبر عند الله) اولوغراقدر خدای تعالی فاشنده ویمانراقدر مؤمنلرنک شهر
حرام بولغان آیده صوغش قیلولرندن (والفتنة اکبر من القتل) و خدای تعالی گه
شرك کیلتورمک اولوغراقدر ویمانراقدر مؤمنلرنک عمر و بن حزمی بی اولتورما کلرندن
(ولا یزالون یقاتلونکم) و همیشه بولورلر اول مشرکلر صوغش قیلورلر سز نك
برله یعنی تعصب و عنادلرندن سز نك برله همیشه صوغشورلر (حتی یردوکم عن
دینکم) تا کم دوندر سونلر آلا ر سز لرنی اوز دینکزدن یعنی اسلام دینندن (ان

استطاعوا) اگر قادر بولسہلر آلا ر و کوچلری یتسہ سزنی دوندرماک کہ یعنی البتہ کوچلری یتاچک توگلدنر (ومن یرتدد منکم عن دینہ) و ہر کم دونسہ سزلردن اوز دینندن یعنی اسلامدن دونوب مرتد بولسہ نعوذ باللہ منہ (فیمت و هو کافر) بس اولسہ اول و حالانکہ اول کافردر یعنی مرتد بولوب کافر حالندہ دنیا دن کپتسہ (فَاُولَئِكَ) بس اوشبو گروہ یعنی مرتد بولغانلر (حَبَطَتْ اَعْمَالُهُمْ) باطل بولدی و یوغالدی آلا رنک فیلغان عمللری (فی الدنیا وَالْآخِرَةِ) دنیا دہ ہم آخرتدہ دنیا دہ آلا رغہ امان بولماس آلا رنی اولتورمک لازم بولور ہم ماللری آلونور و آخرتدہ جنتدن محروم بولوب منگو تموغہ فالورلر (وَأُولَئِكَ اصْحَابُ النَّارِ) و اوشبولر توغ اهللریدر (ہم فیہا خالدون) آلا ر اول تموغہ منگو فالغوچیلردن (انَّ الَّذینَ اٰمَنُوا) درستلکدہ ایمان کیتورگان کمسہلر (وَالَّذینَ هَاجَرُوا) ہم اوز وطنلردن ہجرت فیلغان کمسہلر دین اوچون (وَجَاهِدُوا فی سَبیلِ اللّٰهِ) دخی صوغش فیلغان کمسہلر خدای تعالی بولندہ یعنی عبداللہ بن جعش و آنک بولداشلری (أُولَئِكَ) اوشبو ذکر ایتولگان کمسہلر (یرجون رحمۃ اللّٰہ) امید فیلورلر خدای تعالی نک رحمتی فی (وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَّحِیْمٌ) و خدای تعالی یارلقاغوچیدر آلا رنک گناہلرینی مہربان و رحمت ایتکوچیدر آلا رغہ (یَسْئَلُونَکَ) (۱) صورارلر سندن ای محمد علیہ السلام (عَنِ النَّحْرِ وَالْمِیسْرِ) خمر اچو ہم اوطوش اویور اویناو طوغری سندان صحابہ اولوغلردن بر جماعت پیغمبرمز علیہ السلامدن صورادیلر کم یا رسول اللہ بزلرگہ خمر ایلہ اوطوش اویونی حقندہ فتوا بیرگل کم خمر عقلنی کینارگوچی اوطوش اویونی مالنی بتورگوچیدر بولار بزلرگہ درست بولورمو دیدیلر اول زماندہ خمر حلال ایدی حق بعالی بیوردی کم (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیہ السلام اول صور اوچیلرغہ (فِیہِمَا اِثْمٌ کَبِیْرٌ) باردر بو ایکی اشدہ اولوغ گناہ (وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ) ہم فائدہلر باردر آدمیلر اوچون یعنی خمردہ طبی فائدہ باردر کم آشنی سگدرور یا کہ اخلاقی فائدہ باردر تکبرلکنی کیناروب کشینی تواضعلی فیلور یا کہ مالی فائدہ باردر آنک برلہ صاتو ایتکوچیلرگہ و اوطوش اویوندہ فقیر و مسکین لرگہ فائدہ باردر زیرا کہ جاہلیتدہ اوطوش اویوندان کیلگان آقہنی فقیرلرگہ اولاشورلر ایدی حقایقندہ بو آیت نک تفسیرندہ شویلہ مذکوردر کم اوشبو خمر برلہ میسردہ اولوغ گناہ باردر آلا ر برلہ شغل لانوچیلرگہ و آدمیلر اوچون فائدہلر باردر آلا رنی قویودہ و آلا ردن صافلانودہ (وَاِثْمُهُمَا اَکْبَرُ مِنْ نَّفْعِهِمَا) و بو ایکی نک یعنی خمر برلہ اوطوش اویونی نک

(۱) روایت اولندی کیم مکہ دہ ومن ثمرات النخیل والاعنا ب تتخون منہ سکرآبتنی نازل بولدی اول وقتدہ مؤ منلر خمرنی اچارلر ایدی بروقتدہ صحابہلردن بر جماعت یا رسول اللہ بزلرگہ خمرنک حکمندن خبر بیرگل اول عقلنی کینارا تورغان نرسہ دیوب صورادیلر صکرہ اوشبو یستلو نک عن الخمر آبتنی نازل بولدی بو آیت کیلکچ بعضیلر گناہندن فورقوب خمرنی اچماس بولدیلر و بعضیلر فائدہ سی بار دیب ہمیشہ اچارلر ایدی تا کیم بروقت عبدالرحمن بن عوف رضی اللہ عنہ بر جماعتنی قوناق ایدوب آلا رغہ خمر اچوردی کبفلی حالدہ نماز اوقورغہ کر شوب برسسی لاعبد ما تعبدون اور نینہ لانی فالد رب اعبد ما تعبدون دیب اوقودی بس حق سبحانہ و تعالی لاتقر بو الصلوٰۃ وانتم سکاری آبتنی نی ایندردی صکرہ خمرنی اچوچیلر آز ایدی برکون ہتبان بن مالک حضرت سعد وقاصنی بر جماعت ایلہ قوناققہ چاقردی بوناق

گناہسی اولوغرافدر آلارنڭ فائده لرنندن (وَيَسْئَلُونَكَ) دخی صورارلر سندن ای محمد علیه السلام (مَا ذَا بِنْفِقُونَ) نی نرسه نفقه قبلسونلر یوقاریده عمر و بن جهوج اول مرتبه ده نفقه بیرو طوغری سندن صوراغاج آنڭ جوابنده کملرگه نفقه بیرو تیوش ایدکی حقنده یوقاریده اونکان آیت نازل بولغان ایدی ایکنچی مرتبه ینه صورادی کم یا رسول الله کملرگه صدقه بیرمک کراک ایدکینی بلم لکن شونی بلباسمن کم نی نرسه صدقه بیرایم دیدی حق سبحانه و تعالی بیوردی کم (فُلُ الْعَفْوِ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اوزڭ نڭ هم اهل و عیالڭ نڭ نفقه سندن آرتقانی نی نفقه بیرکیز دیوب بعض علماء فاشنده بو حکم زکوة آیتی ایله منسوخذر (كَذَلِكَ يبين الله لَكُمْ الْآيَاتِ) اوشانداق بیان قیور خدای تعالی سز لرگه آیتلر نی ورحمتی نڭ علامت لری نی (لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ) شاید کم سز لر تفکر قیلورسز (فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ) دنیا ده و آخرت ده یعنی دنیا اشلری هم آخرت اشلری طوغری بسنده فکر لرسز (وَيَسْئَلُونَكَ) دخی صورارلر سندن ای محمد علیه السلام (عَنِ الْيَتَامَى) یتیم بالارلر طوغری بسندن اسباب النزول ده مذکوردر کم ولا تفر بوا مال الیتیم آیتی نازل بولوب خدای تعالی یتیم بالارلر نڭ مال لری نی آشاودن بیک فورقتقاچ بنیم لرگه آپیکون بولوب فول لرنده یتیم لر مالی طور ا طورغان مؤمنلر بیک فورق دیلر اول اشنی اوستلر نڭن طاشلاماقی بولدیلر بو طوغری ده رسول علیه الصلوة والسلامدن صورادیلر حق سبحانه و تعالی بیوردی کم (فُلُ) ایتکل ای محمد علیه السلام اول صور اوچیلرغه (اصْلَاحُ لَهُمْ خَيْرٌ) یتیم لر نڭ حال لری نی توزوک قیلماق و آلارنڭ مال لری نی صاقلامق آرتوغرافدر آلاردن صافلانودن روایت ایدلمشدر کم یتیم نڭ حق قاطشودن فورقوب بعضیلر یتیم لر نڭ آشری نی آیرم پشورتورلر ایدی و آلارنڭ توشاکلرینه اولتورماقدن صافلانورلر ایدی آلا ر برله هیچده فانتوشاسلر ایدی بس حق تعالی بیوردی کم (وَأَنْ تَعَالَى طُومٌ) واگر فانتوشساگز سز اول یتیم لرگه هم آشری نی اوز آشرلرگز ایله برگه قبلساگز (فَأَخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ) بس سز نڭ فرند اشلرگز در اول یتیم لر دینه یعنی آلا رغه ایدگولک ایتو نیتی برله فانشوده هیج ضرر یوقدر بلکه ثواب بولور (وَاللهُ يَعْلَمُ الْمَفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ) و خدای تعالی بلور فساد و بوزفلق ایتکوچی نی توزک ایتکوچیدن یعنی کم یتیم لرگه یحشیلق ایتو اوچون فانشقان نی هم کم آلارنڭ مال لری نی آشاو اوچون و بوزفلق اوچون فانشقان نی خدای تعالی بلور هر کم نڭ کوکلندا گی نیتی نی اول بلسگوچیدر (وَلَوْ شَاءَ اللهُ) واگر تلاسه ایدی خدای تعالی (لَا عَنَتُكُمْ) البته مشقت که صالور ایدی سز لری نی واشنی سزگه چیتن قیلور

ایدوب خمر هم اچوردی
کیفلی بولغاچ شعرلر او
قوب ماقتانوشا باشلا دیلار
سعد بر شعر اوقوب انصا
ریلر نی خور لادی بر انصا
ری آچوی کیلوب سعد نڭ
باشینه بر سوپاک ایله صو
غوب باشینی یاردی سعد
وقاص رسول اکرم حضر
تلیز نه کیلوب شکایت
قیلدی حضرت عمر آنڭ
حاضر ایدی ایتدی کیم
آهی خمر حقنک بزگه اوز
حکمگنی بیان قیلغل شوند
ان صولک سورہ مائده گی
انما الخمر والمیسر آیتی
فهل انتم منتهون گه قدر
نازل بولوب خمر بوتونلای
حرام ایدلدی عمر رضی الله
عنه شادلانوب یارب بز
طیلواق دیدی نبیانندن

(۱) بو آیتده مشرکلردن مراد پوتقه عبادت ایتکو چیلدر کتایبیلر یهودونصارا کبی بو حکم گه داخل و گل درز برا که والمعصنات من الذین اوتوا لکتاب آیه کربمه سی ایله کتایبه ننگ نکاهی درستدر عثمان رضی الله عنه نائل بنت قرامضه فی نکاحلانندی وحلائکه اول نصرانیه ایدی حضرت عثمان آغازندن صوڤک مسلمان بولدی اوشانداق طلحه بن عبیدالله رضی الله عنه ننگ بر نصرانیه خاتون فی نکاحلاندی وحنیفه رضی الله عنه ننگ یهودیه خاتون فی آغازلنسی روایت اید لمشدر تبیان

ایدی یتیم لرگه قاتشونی حرام قیلو برله لکن چیتن قیلونی تلامادی شونک اوچون آلا رغه قاتشونی حرام ایتمادی (ان الله عزیز حکیم) درستلکده خدای تعالی غالب و کوچی یتکو چیلدر اشنده دانا و حکمت ایاسیدر (ولا تنکحوا المشرکات) (۱) و نکاح ایتماکز خاتونللقه آلماکز مشرکه خاتونلرنی (حتی یؤمنن) تاکم ایمان کیلتورگانلرینه چه روایت ایدلمشدر کم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری ابو مرثد الغنوی فی مکهدا گئی عاجز بولوب قالغان مسلمانلرنی مدینه گه آلوب فایتو اوچون بیاردی ابو مرثد مکهدا گه کیلگاج اوزینک جاهلیتدا گئی عناق اسملی خاتونینی کوردی عناق بیک کورکام ایدی ابو مرثد ایله برگه صحبت قیلونی استادی ابو مرثد راضی بولمادی من مسلمان بولدم سن مشرکه سن بزنگ آرامزده نکاح یوقدر زنا قیلونی من استمههس من دیدی عناق آلا ی بولسه یا ئادان مینی خاتونللقه آغل دیگاج ابو مرثد ایتدی بو اش رسول الله صلی الله علیه وسلم ننگ رخصتینه موقوفدر اگردا اول حضرت رخصت بیرسه بولور ایدی مدینه گه فایتقاندن صوڤک ابو مرثد پیغمبر صلی الله علیه وسلم دن عناق فی یا ئادان خاتونللقه آلا رغه رخصت صورادی بس حق تعالی دن اوشبو حکم نازل بولدی کم مشرکه خاتونلرنی اگردا ایمان کیلتورماسه لر نکاح ایتمه کز وهم شول وقتلرده عبد الله رواحه اوزینک برکنیزه گینه صوغوب اول کنیزه ک پیغمبر علیه السلام حضورینه کیلوب شکایت ایتدی پیغمبر حضرتلری عبد الله دن کنیزه گینک صفترلرینی صوراشدی عبد الله ایتدی اول کنیزه ک اوزی نماز اوقی روزه طوئا خلاص و اهتقادی محکم لکن بر آ ز خلقی یگلدر دیدی پیغمبر علیه السلام ایتدی اول کنیزه ک مؤمنه ایکن سن آکا یغشبلق قیلغل شوندن صوڤک عبد الله اول کنیزه کنی آزاد قیلوب نکاح لاب اوزینه خاتونللقه آلدی بعضیلر بو خصوصده عبد الله غه طعنه قیلوب آنی عیبیلدی لر اوزینک فارا کنیزه گینی آلدی وحلائکه فلانه مشرکه خاتون اوزی آزاد کورکام هم دولتلی خاتون بولسه ده آکا کیلچک بولغان ایدی دیدیلر حق تعالی دن آیت کیلیدی کم (ولامة مؤمنة خیر من مشرکه) والبتنه مؤمنه کنیزه ک آرتوغرافدر آزاد بولغان مشرکه خاتوندن (ولو اعجبکم) اگر چه عجبیلندرسه ده سزلرنی و ایسکزی کیتهرسه ده اول مشرکه خاتون ماتورانی هم مالی برله (ولا تنکحوا المشرکین) و خاتونللقه بیرمه کز خاتونلرنی مشرکلرگه (حتی یؤمنوا) تاکم ایمان کیلتورگانلرینه چه اول مشرکلر (ولعبد مؤمن خیر من مشرک) والبتنه مؤمن قل آرتوغرافدر آزاد بولغان مشرکدن (ولو اعجبکم) اگر چه عجبکه فالدرسه ده اول مشرک سزلرنی صورتی و بسایلیقی برله (اولئک) اوشبو مشرک و مشرکه لر (یدعون الی النار) اوندارلر اوط صاری یعنی تموغغه کروگه

سبب بولغان شرک و کفرگه اوندار لر (وَاللّٰهُ يَدْعُوْا اِلَى الْجَنَّةِ) و خدا ای تعالی اوندار جنت صاری (وَالْمَغْفِرَةَ) هم مغفرت صاری یعنی گناه لر ننگ یارلقانماقینه سبب بولغان و جنتکه کروگه سبب بولغان عمل لرگه اوندار (باذنہ) اوزی ننگ امری وارادهسی برله (وَبَيْنَ اَيَّانِهِ لِلنَّاسِ) دخی بیان فیلور خدای تعالی اوزینک حکم لر بنی حلال و حرامنی آدمیلرگه (لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ) شایدکم آلاز اوگوت آلور لر و وعظله نور لر انس بن مالک رضی الله عنه دن روایت ایدلمشدر کم یهودیلر خاتونلرینک حیض وقتلرنده آلازنی بتونلوی طاشلازلر ایدی برگه اولتوروب آشاماسلر و اچمه سلر ایدی هم آلاز برله سویل شمه سلر ایدی نصار لر ايسه یهودنک عکسنجه هیچده صافلانمایوب حیض حالنک مباشرت و ملاعبت فینور لر ایدی مسلمانلر بو توغریده پیغمبر علیه السلام دن سؤال فیلوب خاتونلر مز حیض وقتنک آلاز برله نیچک معامل فیلابی دیدیلر حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلدی کم (وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ) و صور لر لر سندن ای محمد علیه السلام خاتونلرنک حیضی توغری سندن (قُلْ هُوَ اَذَى) اینکل سن آلازغ اول حیض مکروه و جبرانگچدر کم کشی ننگ طبیعتی آندن نفرتلنور و جبرانور (فَاعْتَرَلُوا النَّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ) بس بر چیتده بولگز سز خاتونلردن حیضلری وقتنده یعنی خاتونلر حیض کورگان وقتده آلازغه جماعت فیلماکز یاقتلق ایتودن صافلانگز اما آلاز ایل مخالطه و مکالمه فیلوده و برگه اولتوروب آشامق و اچمه کده ضرر یوقدر (وَلَا تَقْرُبُوْهُنَّ) و یقین بولماکز اول خاتونلرغه یعنی جماع فیلماکز (حتی یطهرن) تا کیم پاکلانگانگه چه اول خاتونلر یعنی حیضلری توقتاغانغه قدر جماعت ایتمه کز حضرت امام اعظم منهنده عادتنگی حیض کوره طورغان کونلری اوتوب توقتاغاندن صوگ غسل فیلمانجه هم جماع فیلماق درستدر امام شافعی فاشنده غسل فیلودن الگار ی یقینلق ایتمک درست توگلدر حیضی طوقتاسه ده شافعی قولنیه بناء حتی یطهرن دیوب تشدید برله اولفور اول تقدیرده معناسی تا کم غسل فیلمانلرینه چه یقینلق ایتمه کز دیمک بولور (فاذا تطهرن) بس هر قایچان پاکلانسه لر اول خاتونلر یعنی حیضلری طوقتاسه امام اعظم منهنده بناء یا که هر قایچان غسل فیلماسلر شافعی قولنیه بناء (فانوهن من حیث امرکم الله) بس کیلگز سز آلازغ خدای تعالی سزگه بیورغان اورندن یعنی خدای تعالی حلال ایتکان اورنغه جماع فیلمکز باشقه اورنغه توگل (ان الله یحب التوابین) درستلکده خدای تعالی دوست طونار گناهدن توبه ایتکوچیلرنی (ویحب المتطهرین) هم دوست طونار پاکلنگوچی لرنی طهارت و پاکلک عادت ایتکوچیلرنی یهودیلر ایتور لر ایدی کم مباشرت وقتنده خاتوننک آرقاسی ایر طرفنده بولسه بالا

احول یعنی قلی کوزلی بولوب دنیاغه کیلور مسلمان لردن بعضیلری بو اش توغری سنده رسول صلی الله علیه وسلمدن صورادیلر بس حق سبحانه وتعالی دن آیت کیلیدی کم (نساء کم حرث لکم) خاتونلرکز سزنگ ایگونلک یرلرکزدر یعنی ایگونلک یرده آشلق اوسکان کبی خاتونلردن بالالرد دنیاغه کیلور (فانوا حرثکم) بس کیلکزسز ایگونلک لرکزگه (انی شئتم) نیچک نسل سه کز شولای یعنی نیچک نسل سکز شولای مباشرت فیلکز کیرهک آل طرفدن وکیرک آرقا طرفندن مباشرت اورنی شول بر اورن بولغاچ فایو جهتدن بولسهده درستدر بعضیلر تل سکز نیچک کیلکزدن مراد کیرهک کوندزده وکیرهک کیچهده جماع فیلکز دیبکدر وبعضیلر کیرهک باتقان یا که اولتورغان حالده وکیرهک آیاق اورره باصقان حالک مباشرت اینکز دیبکدر دیورلر سعید بن المسیب رضی الله عنه اوشبو آیت عزل حقندهدر اگر تل سه کز عزل اینکز دیبکدر دیمشدر والله تعالی اعلم (وقدموا لانفسکم) هم تقدیم فیلکز و آلدن بیهرکز اوزکز اوچون اینگو عمل لرنی یا که مباشرت ایله اینگو بالا دنیاغه کیلونی استه کز یا که اینگو نیت ایله نفسنی حرامدن صافلاو تصدی ایله مباشرت اینکز دیبکدر (وانقوا لله) دخی قورقکز خدای تعالی دن فرمانینه خلافلق فیلوده (واعلموا انکم ملافوه) وبلکز شونی کم سزلر یولقغوچیلر سز اول خدای تعالی گه آخرنده حساب وجزا اوچون (وبشر المؤمنین) وسوینچ بیر گل مؤمنلر گه جنت برله روایت ایدلمشدر کم عبدالله بن رواحه اوزینگ قز قزندی ننگ کیلوی بشیر بن النعمانندن خاطرری قالوب رنجوب عمرمه آنک برله سوزلاشمه هم آنکا اینگولک ایتمه هم خصملری برله آنک آراسینی اصلاح فیلهم دیوب الله اسمینی یساد ایتوب آنط ایندی بس حق سبحانه وتعالی شول خصوصده آیت بیهردی کم (ولا تجعلوا الله عرضة لایمانکم) (۱) وفیلما کز سز خدای تعالی ننگ اسمینی بهانه وصلتاو اوزکز ننگ آنظرکزفه کم اول آنظرکز سزنی طیار (ان تبروا) سزنگ اینگولک ایتمه کزدن فرنداشلرکز گه (وتتقوا) هم تقوالق ایتمه کزدن وگناه دن صافلانماق کزدن (ونصلحوا بین الناس) دخی آدمیلر آراسینی اصلاح ایتمه کزدن طیار حاصل معنی شولدر کم گناه اشلر اوچون خدای تعالی برله آنط ایتوب خدای تعالی ننگ اسم شریفی فی فرنداشلردن کیسلوگه وایکی دشمن آراسینی توزاتودن طیولوغه سبب وصلتاو ایتمه کز ننگ کم عبدالله بن رواحه شولای فیلیدی (والله سمیع علیم) وخدای تعالی ایشتکوچی سزنگ آنظرکزنی بلگوچیدر نیت لرکزنی عبدالله بن رواحه بو آیتنی ایشتکاندن فیلغان آنظندن فایتدی (لا یؤاخذکم الله) مؤاخذه ایتمه س وطوتماس سزنی خدای

(۱) اوشبو آیت کریمه شو
 گنا دلالت فیلور کیم بر
 ایند گولکدن طیولماق
 یا که بر گناه اشنی اشلامک
 اوچون الله تعالی اسمی ایله
 آنط ایتمک درست بولماس
 شول سببلی اگر بر کسه
 بر گناه اشنی اشلار من
 دیوب آنط ایتمه اول
 کسه گه آنطنی بوزماق
 وحانت بولوب کفارت بیر
 مک لازم بولور

تعالیٰ یعنی عذاب فیلماس (بِاللغو فی ایمانکم) آنظرگزده بولغان لغو وبوش سوزلر سببلی امام اعظم فاشنده یمین لغو شولدرکم کشی براشنی توغری دیب گمان قیلوب شول اش حقنده آنط ایبار صوگندن اول اش نك طوغری توگل لکی بلنور وآنطی نك خلافی ظاهر بولور امام شافعی فاشنده یمین لغو قصد ایتمه ینچه اختیارسز تلینه کیلگان آنطدر هیچده آنط ایتنوی قصد ایتمه ینچه سوز آراسند والله بالله دیوب ایتمه ک کبی اوشبو یمین لغو اوچون کفارت بیرو لازم توگلدر هم خدای تعالیٰ بندہنی آنک اوچون مؤاخذه فیلماس (وَلَاکِنْ یُوَاخِذُکُمْ) ولکن مؤاخذه قیلور خدای تعالیٰ سز لرنی (بِمَا کَسَبَتْ قُلُوبُکُمْ) سز نك کوکل لرگز قصد ایتمکان نرسه سببلی یعنی بسله توروب قصدی برله آنط ایتمه شول آنطنی بوزسه خدای تعالیٰ مؤاخذه قیلور وکفارت لازم بولور کفارتی نك بیانی مائده سورہ سنده کیلور ان شاءالله تعالیٰ (وَاللَّهُ غَفُورٌ) وخدای تعالیٰ یارلقاغوچیدر بندہنی کم یمین لغو سببلی عذاب فیلماس (حَلِيمٌ) حلیم در وصبر ایتمکوچیدر قصداً یمین ایتموب آنظریننی بوزغان کمسه لرنی عذاب فیلموده آشقماس (لِلَّذِينَ یُوَلُّونَ مَنْ نَسَّوْهُمْ) شول کمسه لر اوچون کم آنط ایتمه لر خاتونلرینه یقینلق ایتمه س که جاهلیت ده عادت شول ایدی کم براو خاتونیننی سویاسه طلاق فیلماس ایکنچی کشیگه بارور دیب فورقوب اول خاتونغه یقینلق ایتمه دیب آنط ایتمه ایدی شوندن صوگ اول بیچاره خاتون نك حالی بیک چیتن بولور ایدی ایکنچی ایرگه بارا آلماس ایدی چونکه اوز ایرندن آیرلماغان هم اوز ایرندن فائده له نه آلماس ایدی حق سبحانه و تعالیٰ بو اشنی دفع قیلوب اوشبو آیتنی بیاردی و بیوردی کم خاتونلریمزغه یقینلق فیلماسمز دیب آنط ایتمکان کشیلر اوچون لازمدر (تَرَبَّصُوا رُبْعَةَ اشْهُرٍ) کوتمه کلک دورت آی (فَانْ فَآؤَا) بس اگر فی ایتمه لر اول آنط ایتمکوچیلر یعنی آنظریننی بوزوب حانت بولوب شول مدت اچنده خاتونلرینه یقینلق ایتمه لر (فَانَّ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) بس درستلکه خدای تعالیٰ یارلقاغوچیدر اوشبو آنظریننی بوزغوچی لرنی مهربان ورحمتلی در کم بو صورتده آنظریننی بوزونی درست قیلوب آنک اوچون کفارت مقرر ایتدی شریعت نك حکمی شولدرکم بر کمسه نکاحلی خاتونینه یقینلق ایتمه دیب آنط ایتمه اول کشی اگرده دورت آی اچنده شول آنطیننی بوزوب یقینلق فیلمه آنطی اوچون کفارت بیرمک لازم بولور و خاتونی اوزینه درست بولور واگر شول آنط ایتمکوچی کشی دورت آی اچنده خاتونینه یقینلق ایتمه سه حضرت امام اعظم فاشنده آنک خاتونی بر طلاق بائن ایسله آیرلور (وَأَنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ)

واگر فصد فیلسه لر شول آنط ایتکوچیلر طلافنی یعنی دورت آی اچنده مباشرت
 فیلماینچه خاتونلری طلاق بولسه (فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) بس درستلکده خدای تعالی
 ایشتکوچیدر اول آنط ایتکوچی نڭ سوزینی بلگوچیدر آنڭ قصدینی (وَالْمُطَلَّاتُ
 بِيْتْرَبْنَ) وایرلرندن ایرلشمس حیض کوره طورغان خاتونلر کونته لر یعنی ایرلغاندن
 صوڭ عدت صاقلارلر (بِأَنفُسِهِنَّ) اوزلری (ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ) اوچ حیض یعنی بالغه بولغان
 حیض کوره طورغان خاتوننی ایری طلاق ایتسه اول خاتون اوچ مرتبه حیض
 کورگانچه عدت صاقلامق لازمدر شوندن صوڭ غنه باشقه ایرگه نکاحلانماقی درست
 بولور (وَلَا يَحِلُّ لِهِنَّ) وحلال بولماس اول خاتونلرغه (أَنْ يَكْتُمْنَ) آلارنڭ باشرمکلری
 (مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِنَّ) خدای تعالی یاراتقان نرسه نی آلارنڭ رحملرنده یعنی اگرده
 ایرلغان وقتده رحملرنده بالا بولسه فور صاقلی بولسه لر شونی باشرمکلری درست
 نوڭلدر عدتنی تیزره ک اونتارمک اوچون اوزلرینڭ فور صاقلی ایدکلرینی باشورسه لر
 الوغ گناهلی بولورلر (أَنْ كُنَّ يَوْمَئِذٍ بِاللَّهِ) اگرایمان کیلتورور وایشانور بولسه لر
 اول خاتونلر خدای تعالی گه (وَالْيَوْمَ الْآخِر) هم آخرت کونینه (وَبِغَوْلَتِهِنَّ) واول
 خاتونلر نڭ اوز ایرلری (أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ) تیوشلیره کدر آلارنی فایتارماغه یعنی طلاقندن
 رجوع فیلوب اولکی ایرلری فایتاروب آلسه لر (فِي ذَلِكَ) اوشبو مدتسه یعنی
 عدتلری طولغانچه (أَنْ أَرَادُوا أَصْلَاحًا) اگرنلسه لر اول ایرلر توزک فیلونی وکورکام
 ترک لکنی یعنی اگرتلاقدن رجوع فیلودن نیتلری یغشی بولوب آرالرینی
 توزک فیلباق اوچون بولسه شول عدت اچنک رجوع فیلباق یغشیدر واگرتلاقدن
 ظلملق ایتمک ویمانلق اوچون بولسه درست بولماس اسلام نڭ ایتداسنده بعضیلر
 خاتونلرینی طلاق رجعی ایسه طلاق فیلوب عدتلری طولارغه یاقنلاشقاچ رجوع
 فیلورلر ایدی صکره ینه طلاق فیلورلر ایدی بو اشدن مقصودلری خاتون نڭ عدتنی
 اوزاقغه طارندروب آکایمانلق ایتو ایدی شول سببلی خدای تعالی بیوردیکم ایرنڭ
 شول خاتونلرینی رجوع فیلوب فایتاروب آلورلی تیوشلی یغشی اشدر اگرتلا
 نیتلری یمانلقده بولماسه (ولهن) وباردر اول خاتونلر نڭ حقلری ایرلر اوستونک
 (مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ) شول حقلر شیکلی کم باردر ایرلر نڭ خاتونلر اوزرنک (بالمعروف)
 یغشیلق وکورکام ترک لک برله یعنی ایرلر نڭ خاتونلر اوستنده حقلری بولغان
 شیکلی خاتونلر نڭ هم ایرلر اوستنده حقلری باردر آلاغه یغشیلق و خوش ترک لک
 ایتمه ک تیوشدر (وَلَلرَّجَالُ عَلَیْهِنَّ دَرَجَةٌ) وایرلر اوچون بولغوچیدر اول خاتونلر
 اوزرینه بیوک لک و آرتقلق زیرا که خاتونلر ایرلر قول آستنده ایرلر باشدر ایرلر

نفقه كیلتورورلر هم میراثنی خاتونلرغه نسا راغانده ایکی اولوش آلورلر هم طلاق
 و رجعت ایرلر قولنده در (وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيْمٌ) و خدای تعالی غالبدر کم ایرلر نی خاتونلردن
 اوستون قیلور دانا و حکمت ایاسیدر کم هر اشی حکمت که موافقدر (الطَّلَاقُ مَرْتَانِ)
 ایرنك طلاق سوکنده رجوع ایتمه کی درست بولغان طلاق ایکی مرتبه طلاقدر یعنی
 ایکی طلاقه قدر رجوع قیلوب عدتی طولغانچه خاتونینی فایتاروب آلا آلور اما
 اوچ مرتبه طلاق ایتمسه رجوع قیلماق درست بولماس جاهلیتده طلاقنك صانی
 بیلگولی توکل ایدی ئلل نیچه مرتبه طلاق ایتمکان بولسهده خاتونینی فایتاروب آلور
 ایدی برکون بر خاتون ابو بکر صدیق رضی الله عنه گه کیلوب ایری نك بیک کوب
 مرتبه طلاق ایتموب هر فایوسنده عدتی طولارغه یاقنلاشقاچ بینه رجوع قیلوب آنی
 عذابلاغانندن شکایت ایتمدی بو خبر رسول علیه الصلاة والسلام حضرتلرینه
 هم ایشتولدی بس حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلدی کم رجوع درست بولغان
 طلاق ایکی مرتبه گنده در آندن آری رجوع درست بولماس ایکی مرتبه طلاقدن
 صَوِّكُ (فَأَمَّا كُتُوبٌ) بس اوزی برله طوتماقدر یغشی لق و خوش ترکک برله اول
 خاتوننی یکان فایتاروب آلوب (اوتسریج باحسان) یایسه آیروب بیهرمکدر ایند گولک برله
 یعنی ایکی مرتبه طلاق ایتمکاندن صَوِّكُ ایکی اشنك برسنی اشله مک تیوشدر یا که عدتی طولغانچه
 طلاقندن رجوع قیلوب خاتون برله یغشی ترکک قیلور یا که رجوع قیلماس اول خاتون عدتی
 طولتوروب اوز اختیارچه بولور تلهسه باشقه ایرگه بارور (وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ) و حلال بولماس
 سزگه ای ایرلر (ان تاخذوا) سزنگ آلماقکز (مما اتيتموهن) اول خاتونلرغه بیرگان نرسه لر کزدن
 (شیتا) بر نرسه نی ده یعنی خاتونلر کزنی آیرغان وقتده آلا رغه بیرگان مهر نرسه سندن
 هیچ بر نرسه نی آلوب قالماقکز درست بولماس (الَّا اِنْ يَخَافَا اِلَّا يَقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ)
 مگر شولکم فور قسه لر ایرلر برله خاتون شوندان کم طور غوزماسلر آلا ر خدای
 تعالی نك چیکلاگان چیکلرینی یعنی برگه ایرلی خاتونلی بولوب طورغانده خدای
 تعالی نك حکم لرینه موافق ترکک قیلا آلماس مز دیب فور قسه لر شونك اوچون
 آیرلشونی اختیار قیلسه لر (فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا) بس یوقدر هیچ گناه اول ایر برله
 خاتونغه (فِيْمَا اَفْتَدْتْ بِهِ) شول نرسه ده کم فدا بپردی خاتون اول نرسه نی ایرگه
 اوزینی آیروب آلو اوچون یعنی اگرده ایر برله خاتونغه برگه ایرلی و خاتونلی
 بولوب تورو هیچده ممکن بولور لق بولماسه یغشی ترکک قیلا آلماسه لر شول
 وقتده خاتون آیرلونی تلاب ایرینه بدل خلع بیروب خلع طریقچه آیرلسه درستدر
 (تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ) اوشبو ذکر ایتمولش حکم لر یعنی طلاق و رجعت هم خلع

حکم لری خدای تعالی نڭ چیکلا گان چیکلر بیدر (فَلَا تَعْتَدُوا) بس اوتما کز
 وچما کز سز اول چیکلردن (وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ) وهر کم حقه خدای تعالی نڭ
 چیکلا گان چیکلردن و حکم لردن (فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) بس اوشبو گروه آلارد
 ظلم لاق ایتکو چیلر اوز نفسلرینه (فَإِنْ طَلَّقَهَا) بس اکثر طلاق ایتسه ایر اوزی نڭ
 خاتوننی ایکی مرتبه طلاقدن صوڭ یعنی اوچنچی مرتبه طلاق قبلسه (فَلَا تَعْلُلْهُ
 مِنْ بَعْدِ) بس حلال بولماس اول خاتون اول ایرگه اوشبو اوچنچی طلاقدن صوڭ
 (حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ) (۱) تا کم نکاحلانغان غهچه اول خاتون باشقه بر ایرگه یعنی
 اوچ طلاق برله آیرلغان خاتون اوزینڭ اولگی ایرینه حلال بولماس مگر باشقه بر
 ایرگه نکاحلانوب اول ایر برله جماع ایتکاندن صوڭ غنه شول ایردن آیرلسه یا که اول
 ایری اولسه اول خاتون اولگی ایرینه درست بولور (فَإِنْ طَلَّقَهَا) بس اگر طلاق
 قبلسه اول خاتوننی شول ایکنچی ایری بقینلق قیلغاندن صوڭ (فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ
 يَتَرَاجَعَا) بس یوقدر هیچ گناه اول خاتون برله اولگی ایرینه اگر فایتوشسه لر آلا
 یعنی بر برسی ایلر یا کادن نکاحلانسه لر (أَنْ طَلَّغَا أَنْ يَقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ) اگر گمان
 قبلسه لر آلا رطور غوزماقلرینی خدای تعالی نڭ چیکلا گان چیکلرینی یعنی شریعتکه
 موافق بخشى ترکک قیلورمز دیب گمان ایتسه لر خاتون نڭ عدتی طولغاچ اولگی
 ایری ینه شول خاتوننی نکاحلاب آلسه درستدر (وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ) و اوشبو ذکر
 ایتولمش طلاق و تحریم هم تعلیل حکم لری خدای تعالی نڭ چیکلا گان چیکلر بیدر
 (بَيْنَهُمَا لَقَوْمٌ يَعْلَمُونَ) بیان قیلور خدای تعالی اول حکم لرنی شول گروه اوچون کم
 بیلورلر آنڭ خدای تعالی دن ایدکینی و آکا اشانورلر (وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ) و هر
 فایچان طلاق قیلسا کز خاتون لرنی (فَبَلِّغْنَ أَجَلَهُنَّ) بس ایرشسه لر آلا اوز مدت لرنه
 یعنی عدتلری طولارغه یا قنلاشسه (فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ) بس توتو کز سز آلا رنی
 یغشی لق برله یعنی یغشی ترکک قیلو قصدی برله طلاق کزدن رجوع قیلوب ینه
 اوز کزگه خاتون ایتکز (أَوْ سَرَّوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ) یا ایسه بوشانوب یبارکز آلا رنی یغشیلق
 برله تا کم عدتلری طولوب اختیار لری اوز لرنده بولسون ثابت بن یسار دیگان کشی
 خاتونینی طلاق قیلدی عدتی طولارغه اوچ کون فالغاچ ینه رجوع قیلدی تا کم عدتی
 اوز اقلاب ایکنچی ایرگه بارا آلماسون اوچون بس حق تعالی اول اشدن نهی قیلوب
 بیوردی (وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضَرَارًا لِتَعْتَدُوا) و طوتما کز سز اول خاتون لرنی یعنی طلاقدن
 رجوع قیلما کز عدتلرینی اوزانغه فالدروب آلا رغه ضرر ایتو قصدی برله تا کم آلا رغه

تعلیل حکمی.

ظلم لِق ایتما کتکز او چون (وَمَنْ یَفْعَلْ ذَٰلِكَ) وهر کم قیلسه اوشبو اشنی (فَقَدْ ظَلَمَ
نفسه) بس تحقیق ظلم لِق ایتدی اول اوز نفسینه کم آخرتده اوزینی عذابقه مستحق
قیلدی (وَلَا تَتَّخِذُوا) وطوتما کتکز سز (آیات الله هُزُوا) خدای تعالی نك آیتلرینی مسخره گه
یعنی خدای تعالی نك آیتلرندن اعراض قیلما کتکز وبنگل گه صایما کتکز بعضیلر نکاح وطلاق
حکم لرینی یگل گه صایوب آلاز برله اویون قیلورلر ایدی اوشبو آیت کریمه
شونداین کشیلر حقنده نازل بولدی (وَأَذْکُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَیْکُمْ) هم یاد ایتکز خدای
تعالی نك سز نك اوزر کتکز گه بولغان نعمتی نی خصوصاً نکاح اشاری طوغری سنده کم محمد
علیه السلام امتینه خدای تعالی کوب یگل لار بوردی اولگی امتلر گه بردن آرتق
خانون نکاحلاب آلو درست بولماس ایدی مگر پیغمبر لر گه گنه درست ایدی هم
اولگی امتلرده طلاقدن رجوع یوق ایدی هم طلاق قیلغان خاتونی تریک بولوب
طورغانده ایکنجی خانون آلو درست بولماس ایدی محمد علیه السلام شریعتنده بو
اشلر درست بولدی شول نعمتلر نی تذکیر ایدوب حق تعالی بیوردی کم ای
مؤمنلر سز یاد ایتکز خدای نك سزلر گه بیر گان نعمتینی (وَمَا أَنْزَلَ عَلَیْکُمْ مِنَ الْکِتَابِ)
هم شول نرسه نی یاد ایتکز کم ایندرلدی سزلر گه کتابدن یعنی قرآن آیتلرینی وحکم لرینی
یاد ایتکز (یَعْظُکُمْ بِهِ) وعظا رواو گوت بیرور خدای تعالی سزلر گه اول قرآن برله
(وَاتَّقُوا اللَّهَ) وفور قتکز سز خدای تعالی دن فرمانینه خلافتق قیلوده (وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
بِکُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ) هم بلسکز شونی کم خدای تعالی بارچه نرسه نی بلسگو چیدر (وَإِذَا
طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ) وهر قایچان طلاق قیلسا کتکز سز خاتونلر نی (فَبَلِّغْنَهُنَّ) بس ایرشسه لر
آلاز اوزلرینک مدتلرینه عدتلرینک اوتما کی برله (فَلَا تَعْضَلُوهُنَّ) بس منع
قیلما کتکز وطمیما کتکز سز آلارنی (أَنْ یَنْکَحْنَ) ازواجهن آلارنک نکاحلریندن اولگی
ایرلرینه یعنی یا کادن اولگی ایرلرینه بارماقی بولسه لر طیمما کتکز بارسونلر (إِذَا تَرَاؤُا
بَیْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ) هر قایچان راضی بولوشسه لر آلاز اوز آرارلنده یخشی لِق وکورکام
تر کلک برله معقل بن یسار اوزینک سگلی سینی عبدالله بن عاصم غه بیرگان ایدی
عبدالله آنی طلاق قیلدی صکره اوکونوب یا کادن آلماقی بولماچ معقل راضی بولمادی
من سگلیم نی بر موتبه سکا بیرگان ایدم سن آنی آیروب یباردک ایدی ینه آلماقی
بولاسک والله اول سکا هر گیز بارماس سن آنی آلا آلماس سن دیدی بس حق
تعالی اوشبو آیتنی یباردی و بیوردی کم اگر اول خانون اولگی ایری برله
کیلشوب یا کادن بارماقی بولسه سز منع قیلما کتکز (ذَٰلِكَ) اوشبو منع قیلودن نهی

(۱) علماء بالاغہ سوت ایمن
 مک وقتی کو بہو ایسکنہ
 اختلاف ایندیلر بعضیلر
 بو آیت کریمہ ده کامل ایکی
 یل دیوب تعیین ایدلماکی
 بارچه بالالرحفندہ توکل
 بعض بالالرفغہ غنہ در
 دیمشلمر ابن عباس رضی
 اللہ عنہما دن مرویدر کیم
 اگر بالا آلتی آیدان دنیا
 غہ کیلسه آنی کامل ایکی
 یل ایمنمک تیوشلی بولور
 واگریدی آیدان طوغسه
 یکرمی اوچ آی ایمنمک تیو
 شدر واگر توفز آیدان
 طوغسه یکرمی بر آی
 ایمنمک کراکدر حاصلی بالا
 نیک آنافارننده بورماقینہ
 قاراب شونکا کورا ایمنمک
 کراکدر آنافارننک فی قدر
 اوزاق تورسه شول قدر
 آزاراق مدت ایمنلور و حمله
 و فصالہ ثلاثون شهرآیتی
 مقتضاسنچہ بالانک آنافار
 نندہ تورماق مدتی ایله ایمن
 مک مدتی جمعسی اونوز
 آی بسولماق کراکدر
 وبعضیلر بو آیت عام در
 هر بالانک رضاع مدتی
 کامل ایکی یلدر مگر آنا
 و آنا هر ایکی سی راضی
 بولوب مصلحت ایله ایکی
 یل طولغانچہ سوتدن
 آیرسه لر درست بولور
 دیورلر واللہ تعالی اعلم
 تبیانندن

(يُوعَظُ بِهِ) وَعَظْلَانُورِ أَنْكَ بَرَلَه (مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يَوْمَئِذٍ بِاللَّهِ) شُول كَمَسَه كَم اِيْمَانِ
 كِيْلْتُوْرُوْر وَاشَانُوْر بُوْلْدِي اَوْل سَزَلِرْدَنْ خُدَاي تَعَالَى كَه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هَمْ آخِرْت
 كُوْنِيْنَه (ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ) اُوْشِبُو وَعَظْلَانِمَاك پَا كِيْزَه رَا كِدِر سَزَنْكَ اُوْچُوْن يَا كَه
 اَوْلْگِي اِيْرلِرِيْنَه بَارُوْدَان طِيُوْدَنْ صَافْلَانُو پَا كِيْزَه رَا كِدِر سَزَنْكَ اُوْچُوْن مَعِيْشْت
 جِهَنْتِدَنْ زِيْرَا كَه اِيْرُوْخَاتُوْن بَر بَرِيْسِيْنِي كُوْرْگَان وَطَانُوْغَان هَمْ بَر بَرِيْسِيْنَه اُوِيْرَانْگَا نَلِرْدَر
 شُوْنَكَ اُوْچُوْن بَاشَقَه اِيْرْگَه بَارُوْوَنْدَنْ اَوْلْگِي اِيْرِيْنَه بَارُوْ اَرْتُوْفِدِر (وَاطْهَرُ) دَخِي
 پَا كِيْزَه رَا كِدِر حَرَامَغَه وَگَنَاهَغَه نُوْشُوْدَنْ (وَاللَّهُ يَعْلَمُ) وَخُدَاي تَعَالَى بِيْلُوْر
 (وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ) وَسَزَلِر بِلْمَاسِ سَز (وَالْوَالِدَاتُ) وَأَنَالِر يَعْني اِيْرلِرْدَنْ اِيْرلِرْغَان
 اُوْزَلِرِيْنَك سُوْت اِيْمَه طُوْرْغَان بَالَالِرِي بُوْلْغَان خَاتُوْنلِر اَلَارَنْكَ حَكْمِي شُوْلِدِر
 كَم (يِرْضَعْنَ اَوْلَادَهُنَّ) اِيْمَزُوْرلِر اُوْزَلِرِيْنَك بَالَالِرِيْنِي (عَوْلِيْنَ كَامِلِيْنَ) كَامَل
 اِيْكِي يِل (لَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَتِمَّ الرِّضَاعَةَ) شُول كَمَسَه اُوْچُوْن كَم تَلَار اَوْل بَالَا سِيْنَه
 سُوْت اِيْمَزُوْنِي تَمَام قِيْلْمَاقِنِي (۱) (وَعَلَى الْوَالِدِ) وَشُول كَمَسَه اُوْزَرِيْنَه كَم
 بَالَا اِنْكَ اُوْچُوْن طُوْغِدِر لَمَشْدِر يَعْني بَالَا نَكْ اَنَاسِي اُوْزَرِيْنَه وَاجْبِدِر (رِزْقِهِنَّ
 وَكَسُوْتِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ) سُوْت اِيْمَزُوْگُوْچِيْلِرْنَك نَفَقَه لِرِي هَمْ كِيُوْمَلِرِي اِنْصَافِ وَعَدْلًا
 اِيْلَه (لَا تَكْفِي نَفْسُ الْاَوْسَعِهَا) تَكْلِيْف اِيْتُوْمَاسِ وَكُوْچَلَانِمَاسِ هِيْچ بَر نَفْسِ مَگَر
 كُوْچِي يْتَكَا نَقْدِر بَرَلَه تَكْلِيْف اِيْدَلُوْر يَعْني نَفَقَه وَكِيُوْمِنِي كُوْچِي يْتَكَا نَقْدِر بِيْرُوْر
 (لَا تَضَارُ وَالِدَةٌ بَوْلِدَهَا) كِرَا كِدِر كَم ضَرر وَزَحْمَت اِيْرشِدِر مَاسُوْن هِيْچ بَر اَنَا
 اُوْزِيْنَك سُوْت اِيْمَه طُوْرْغَان بَالَا سِيْنَه يَعْني وَتَسْتَز اِيْمِچَا كِدَنْ اِيْرُوْب بَالَانِي اَنَاسِيْه
 بِيْرَمَاسُوْن يَا اِيْسَه مَعْنَاسِي هِيْچ بَر اَنَا ضَرر اِيْتُوْلَمَش بُوْلْمَاسُوْن بَالَاسِي سَبِيْلِي يَعْني
 بَالَا كُنِي اِيْمَزُگَل دِيْب اَنِي كُوْچَلَانِمَاسِ وَا كِرَاه اِيْتُوْلَمَاسِ وَا گَر اُوْزِي قَبُوْل اِيْتُوْب
 اِيْمَزَه نَفَقَه وَكَسُوْمِنِي اَنْدَان قَزْغَانِمَاسِ مَثَلَا بَرَاو خَاتُوْنِيْنِي طَلَاق قِيْلْسَه شُول
 خَاتُوْنِدَنْ سُوْت اِيْمَه طُوْرْغَان بَالَاسِي بُوْلْسَه شُول بَالَانِي تَرِيْبَه قِيْلْمَاقِ اُوْچُوْن اَنَاسِي
 تِيُوْشَلِيْرَا كِدِر اَنَاسِي رَاضِيَه بُوْلُوْب اُوْزِم تَرِيْبَه قِيْلَام دِيْب طُوْرْغَانْدَه بَالَانِي بَاشَقَه غَه
 بِيْرَمَاسِ هَمْ تَرِيْبَه قِيْلْغَان اُوْچُوْن بَالَا نَكْ اَنَاسِي شُول خَاتُوْنَغَه كُوْچِي يْتَكَا نَقْدِر
 تِيُوْشَلِي نَفَقَه وَكَسُوْمِيْنِي بِيْرُوْب تُوْرُوْر (وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بَوْلِدَه) هَمْ ضَرر وَزَحْمَت
 اِيْرشِدِر مَاسُوْن بَالَا نَكْ اَنَاسِي اُوْز بَالَا سِيْنَه اَنِي سُوْت اِيْمَه طُوْرْغَان وَقَتْنِدَه اُوْز
 اَنَاسِنْدَنْ اِيْرُوْب بَاشَقَه غَه بِيْرْمَك بَرَلَه يَا كَه كِر كِدِر كَم ضَرر اِيْتُوْلَمَش بُوْلْمَاسُوْن
 اَنَا اُوْزِيْنَك بَالَاسِي سَبِيْلِي يَعْني اَنْدَان بَالَا سِيْنِي تَرِيْبَه اِيْتَكَا اُوْچُوْن كُوْچِي
 يْتَمَاسَلِك كُوْب نَفَقَه صُوْرَالْمَاسِ (وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ) هَمْ اَوْل مَوْلُوْدَلَه نَك يَعْني

آنانك وارثی اوزرینه تیوشلیدر اوشبونك اوخشاشی یعنی بالانك آناسینه بالاسینی
 تریبه اینکان اوچون نفقه وکسوه بیرو لازم بولغان شیکلی آنك اوزرینه قالغان
 وارثینه هم شول بالانك تریبهسی اوچون تیوشلی بولغان نفقه وکسومنی بیروب
 طورماق هم بالانك آناسینه ضرر وظلم ایتماسك لازمدر (فَانْ ارَادَا فَصَالًا) بس
 اگر تلاسهر بالانك آنا وآناسی بالانی ایچاكدان آیرونی ایکی بل طولودن
 الگاری (عَنْ تَرَا ضٍ مِنْهُمَا) هر ایکیسی نك راضی بولشواری برله (وَتَشَاوُرُ) هم
 کیکاشما کلری برله یعنی آنا و آنا هر ایکیسی مصلحت برله راضی بولوب بالانی
 ایچا کدن آیرماچی بولسهر (فَلَا جُنَاحَ عَلَیْهَا) بس یوقدر هیچ گناه اول ایکیسینه
 (وَأَنْ ارْتَمَتْ) واگر تیللا ساگز سزای آنالر (أَنْ تَسْتَرْضِعُوا اولادکم) ایبزدما ککژنی
 سوت ایبزوچی خاتونلردن بالالرتژنی یعنی بالانك اوز آناسی ایبزمایوب سوت
 ایبزمک اوچون باشقه خاتون یاللا ساگز (فَلَا جُنَاحَ عَلَیْكُمْ) بس یوقدر هیچ گناه
 سز لرگه بو اشده (اِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اتَّيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ) هر فایچان طابشر ساگز سز اول
 ایبزوچی خاتونلرغه بیرو رگه تلاگان نرسه کژنی بغشی لق وعدلک برله یعنی بالانی
 ایبزگان اوچون اول خاتونلرغه تیوشلی حقلرینی بیرماک کرا کدر (وَاتَّقُوا اللَّهَ)
 وقورقکژ خدای تعالی دن آلارنك حقلرینی آلوب قالوده (وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ
 بَصِيرٌ) هم بلوکژ شونی کم خدای تعالی سز اشلی طورغان نرسه فی کورگوچیدر
 (وَالَّذِينَ يَتُوفُونَ مِنْكُمْ) وشول کمسه لر کم وفات بولورلر سزلردن (ویدرون
 ازواجاً) دخی فالدر و زلر اوزلرندن صو ک خاتونلرینی (یتربصن بانفسهن) کرا کدر
 کم کونسونلر اول خاتونلر وعدت صافلاسونلر اوزلری (اربعة أشهر وعشراً) دورت
 آیده اون کون یعنی ایری اولگان خاتون نك عدتی دورت آیده اون کون در
 ایری اولگان کوندن باشلاب (۱) دورت آیده اون کون اوتمای طوروب ایکنچی
 ایرگه نکاحلانماق درست بولماس مگر کم حامله بولسه آنك عدتی بالاسینی طاپماق
 برله طولور یا که کنیزک بولسه آنك عدتی ایکی آیده بش کوندر (فَاِذَا بَلَغَ
 اَجَلَهُنَّ) بس هر فایچان ایرشسه لر ایرلری اولگان خاتونلر اوزلرینك مدت لرینه
 یعنی عدتلری طولسه (فَلَا جُنَاحَ عَلَیْكُمْ) بس یوقدر هیچ گناه سز لرگه ای مؤمنلر
 (فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ) شول نرسه ده کم فیلورلر اول خاتونلر اوز
 نفسلرنده یخشیلیق برله یعنی شریعتکه موافق اوزلرینی زینتلاسه لر و باشقه ایرگه
 نکاحلانسه لر اختیارلری در سز آلارنی طیما کژ (وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ) وخدای

(۱) ایری اولگان خاتونغه
 حامله بولماسه دورت آیده
 اون کون عدت صافلامق
 لازم بولور شول دورت
 آیده اون کونله ضرورتسز
 ایبوندن چقماس زینتلا
 نماس و بیزارنماس خوش
 ایسلی مایلر سورتماس کو
 زینه سرما طارتماس مگر
 کوزی آغرسه دارو
 اوچون طارتمسه درستدر

تعالی سز اشلی طورغان نرسه دن خبر طوتفوجی و بلسگوچیدر (ولا جناح علیکم) ویوقدر هیچ گناه سز لرگه ای نکاحقه قزقوچیلر (فیما عرضتم به) شول نرسه ده کم تعریض قیلدکیز سز آنک برله یعنی کنایه طریقنجه بلدردکیز (من خطبة النساء) عدت اچنداگی خاتونلرنی یاوچیلادن یعنی عدت صافلی طورغان خاتونلرنی نکاحلاب آلورغه قزقساکیز آلازغه عدت اچنده وقتلرنده اوزکیزنک آلاکیز کیلگانیننی کنایه طریقنجه بلدرماکده گناه یوقدر اما عدت اچنداگی خانوننی آشکارا خاتونلقغه صوراماق درست بولماس عدتی طولغانچه کوتارگه کراک (أَوَا كُنْتُمْ فِیْ أَنْفُسِكُمْ) یا ایسه یاشوردکیز سز اوز کوکل ارکیزده یعنی کنایه ایله هم سیزدرمادکیز (عَلِمَ اللَّهُ أَنْكُمْ سَتَدَّكْرُوْنَهُنَّ) بلدی خدای تعالی شونی کم نیزدر کم یاد قیلورسز اول خاتونلرنی یعنی آلارنی یاد ایتمای طورا آلماس سز بس یاد ایتمکیز (وَلَا كُنْ لَأَنْتُمْ تَوَاعِدُوْنَ سِرًّا) ولکن وعده بیرماکیز سز اول خاتونلرغه یاشرن قیلنا طورغان اش برله یعنی مصاحبت و جماع کبی اشلر برله وعده بیرماکیز (أَلَا أَنْ تَقُولُوا فَوَلَّا مَعْرُوفًا) مگر شولکم ایتورسز یخشی سوزنی یعنی اشارت و کنایه ایله مقصودکیزنی ایتورسز (وَلَا تَعْرُوْا عَقْدَةَ النِّكَاحِ) و قصد ایتماکیز نکاح عقدیننی (حتی یبلغ الکتاب أجله) تا کم ایرشکانگه چه کتاب یعنی خدای تعالی فرض قیلغان عدت اوزینک مدتینه یعنی عدتلری طولغانچه اول خاتونلرنی نکاحلانماکیز (وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ دَخِي بَلَاكُزْ شُونِیْ كَمِ خَدَايْ تَعَالَى بَلور (مَا فِیْ أَنْفُسِكُمْ) سز نك كوكل لرکیزده بولغان نرسهنی (فَأَحْذَرُوْهُ) بس قورقکیز و صافلانوکیز سز آنک عتابندن (وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُوْرٌ) هم بلاکیز شونی کم خدای تعالی یارلقاغوچیدر عذابندن قورقائلرنی (حَلِیْمٌ) تحمل ایتمکوچیدر عذاب قیلوده آشوفماس (لا جناح علیکم) یوقدر هیچ وبال و گناه سز لرگه (أَنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ) اگر طلاق قیلساکیز سز خاتونلرنی (مَا لَمْ تَمْسُوْهُنَّ) آلارنی مس قیلماغانکیز مدتده یعنی خاتونلرکیز برله خلوت صحیبه بولودن الگارنی طلاق قیلساکیز فقهده بو طلاقنی طلاق قبل الدخول دیورلر خاتونغه عدت صافلاو لازم بولماس امام شافعی فاشنده مس قیلو جماعدن کنایه در آکما بناء جماع و بولودن الگارنی طلاق قیلساکیز دیماک بولور (أَوْ تَفْرُضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً) یا ایسه فرض قیلماغانکیز مدتده اول خاتونلرغه بر مقدار مهرنی یعنی بر مقدار بیلگولی مهرنی بیلگولادن الگارنی طلاق قیلساکیز سز گناه یوقدر (وَمَتَّعُوْهُنَّ) و فائده لاندیرکیز سز اول خاتونلرنی یعنی اگر خلوت صحیبه دن الگارنی یا ایسه مهرنی بیلگولادن

الگاری طلاق فیلسا کز آلارنی بوش بیارما کز بر نرسه بیرکر کم آنی
 متعه دیور لر انصاری صحابه لر دن براو بر خاتوننی نکاحلاندی نکاح وقتنده
 مهرنی هیچده اطامادی صکره دخولدن الگهری آنی طلاق فیلدی بس حق تعالی
 اوشبو آیت کریمهنی نازل فیلدی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بیوردی کم متعه
 ولو بقلنسوتک یعنی باشکغنی بورککنی بولسه ده اول خاتونغه بیرگل بوش بیهرمه گل
 دیدی متعه بیرمک ایرنک حالینه کوره بولور (عَلَى الْمَوْسَعِ قَدْرَهُ) بای کشی اوزینک
 بایلغی قدر متعه بیرمک لازمدر (وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدْرَهُ) و فقیر کشی گه اوزینک کوچی
 یتکان قدر متعه بیرو تیوشدر (مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ) متعه بیرمک متعه بیورلور هر کمه ناک
 حالنه کوره عدلک و نیگنرک برله (حَقًّا عَلَى الْحَسَنِينَ) حق و واجب بولغوچی متعه
 بیرمک ایندگولک اینکوچیلر اوزرینه (وَأَنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ) و اگر طلاق فیلسا کز سر
 اول خاتونلرنی (مَنْ قَبْلَ أَنْ تَمْسُوهُنَّ) آلارنی مس فیلسا کز دن الگاری شهوت
 برله یعنی خلوت صحیبه دن الگهری طلاق فیلسه کز (وَقَدْ فَرَضْتُمْ لِهِنَّ فَرِيضَةً)
 و حالانکه تحقیق فرض فیلدکز و بیلگوله دگز سر آلار اوچون مهرنی یعنی نه قدر مهر
 بیره چک لککزنی آطاغان و بیلگوله گان بولسه کز (فَنَصَفُ مَا فَرَضْتُمْ) بس شول فرض
 فیلقان نرسه کز ناک یارطی سیننی بیرمک لازمدر سزگه یعنی دخولدن الگهری طلاق
 فیلسه آطاغان مهرنک یارطی سیننی بیرمک کیره ک بولور (إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ) مگر شولکم
 عفو فیلسه لر و کیچسه لر اول خاتونلر شول مهرنی آلودن اول وقتده بیرمک لازم
 بولماس (أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عَقْدَةُ النِّكَاحِ) یا یسه عفو فیلسه آنک قولنده نکاح عقه سی
 بولغان کمسه اول کمسه دن مراد امام اعظم فاشنده ایرور اول تقدیرده معناسی ایر
 عفو فیلسه و مهردن کیچسه خاتونغه آطاغان مهرنک بتونلینی بیرور یارطی سیننی یغنه
 بیرمه س دیمکدر امام شافعی فاشنده مراد قز ناک ولی بولغان کشی سیدر اول تقدیرده
 معناسی یا یسه ولی بولغان کشی کیچسه و مهرنی بتونلوی صوراماسه مهرنک یارطی سیننی
 بیرور لازم بولماس دیمکدر والله اعلم لکن اوشبو توباننگی جمله حضرت امام اعظم
 سوزینی نایید قیلادر (وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى) و سز ناک عفو فیلسا کز یقینر اقدر
 تقوالقغه یعنی اگر تفضل ایدوب اول خاتونلرغه مهرنک همه سیننی بیرسه کز یخشیراق
 و اجرلی در (وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ) و اونوتما کز تفضل و یخشیلق قیلونی اوز آرا کزده
 یعنی ایرهم خاتون بر بر سپنه یخشیلق و احسان قیلونی اونوتما سونلر خاتونبینی دخولدن
 الگهری طلاق ایتکان ایر بوخاتون مینم قوامده محبوس بولوب طور دی اوزی
 مینم وصالدن محروم بولدی آنی مایوس و محزون ایتمه سکه تیوش کو کدیننی شاد

ایندہیم دیب مہرنک ہمہ سینی بیرسون خانون ہم بو ایرمنی نکاھلانسدہ مندین ہیچ فائدہ لہ نمہدی میٹکا مواصلت قیلمادی آندن مہر صوراماسقہ کبرہک دیب اویلاسون (ان الله بما تعملون بصیر) درستلک خدای تعالی سزاشلی تورغان نرسہنی کورگوچیدر (حافظوا علی الصلوات) محافظت ودایم چیلق قیلگن فرض بولغان نمازلرغہ یعنی آلارنی وقتلرنده شرائط و حقوقلرینی اورنینه کیلتوروب اوفوگنر (وَالصَّلَاةُ الْوَسْطَى) ہم دایم چیلق قیلگن اورتا بولغوچی نمازغہ کم اول او رتا نماز انس بن مالک ہم معاذ بن جبل رضی اللہ عنہما سوزلرنچہ ایرتہ نمازیدر زیرا کہ ایرتہ نمازی فارانغولق برلہ یاقطیلق اورتاسندہ اوفولور تون برلہ کوننک آراسندہ در یا کہ ایکی کوندزگی نمازلر ایلہ ایکی تونگی نمازلرنک اورتاسندہ در یا کہ آنک هر ایکی طرفندہ قصر ایقولہ تورغان نمازلر یعنی یستو برلہ اوایل نمازلریدر وبعض صحابہلر سوزنچہ اورتا نماز اوایلہ نمازیدر زیرا کہ اوایلہ نمازی کوننک اورتاسندہ اوفولور یا کہ کوندزگی نمازلرنک یعنی ایرتہ نمازی برلہ ایکندی نمازینک اورتاسندہ در حضرت عمر الفاروق وعلی المرتضی و ام سلمہ ہم ابن عباس وابن مسعود وصحابہلر الوغلرندن بر جماعت رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین صلوة وسطی ایکندی نمازیدر دیمشدر بو طوغریدہ حدیث صحیح ہم کیلمشدر وهم احزاب صوغشی وقتنک رسول علیہ الصلوٰۃ والسلام شغلونا عن الصلوٰۃ الوسطی صلوة العصر دیوب بیورمشلردر یعنی کافرلر بزنی مشغول قیلوب اورتا نمازدن ایکندی نمازندن قلدردیلر دیمکدر ایکندی نمازینی اورتا نماز دیمک کونگی ایکی نماز ایلہ کیچکی ایکی نماز آراسندہ یعنی ایرتہ نمازی ہم اوایلہ نمازی ایلہ آخشام ویستو نمازلری آراسندہ بولغانلقدن در بعضیلر اورتا نماز آخشام نمازیدر زیرا کہ آخشام نمازینک رکعتلرینک صانی اورتاچہ در ایرتہ نمازی کبی ایکی گنہ رکعت توگل وباشقہ نمازلر کبی دورت رکعت توگل بلکه دورت ایلہ ایکی نک اورتاسندہ اوچ رکعتدر دیمشدر و بر طائفہ مراد یستو نمازیدر دیورلر زیرا کہ یستو نمازی ایکی جہریہ نمازنک یعنی آخشام ایلہ ایرتہ نمازینک اورتاسندہ واقعدر یا کہ یستو نمازی قصر ایتملی تورغان ایکی نماز آراسندہ یعنی آخشام وایرتہ نمازلری آراسندہ در واللہ تعالی اعلم (وَقَوْمًا لَّهِ قَانِتِينَ) ہم آبیاق اوزرہ طورگنر خدای تعالی اوچون بوی صونغوچیلر بولغانگنر عالیہ نمازده قیامنک فرض بولماقینہ دلیل اوشبودر بعضیلر قانتیندن مراد نیک طورغوچیلر بولغانگنر عالیہ دیمکدر دیورلر یعنی نماز اچندہ بربرگنر ایل سویلہ شمه گنر ؛ ید بن ارقم دیمشدر در کم رسول علیہ السلام زمانندہ مؤمنلر نماز اچندہ بربرسی ایلہ سویلہ شورلر اییدی اوشبو آیت نازل

۱) اوشبو آیه کریمہنی علماء اصول بش وقت نمازنک فرض لقینہ دلیل اینمشلر در دلالتی اوشبو طریقہ در کم حافظوا علی الصلوات جملہ سنک صلوات لفظی جمع صیغہ سی در جمع نک ایلک آزی اوچ بولور بس معنا سی نمازلرغہ دایم چیلق قیلگنر دیمکدر آندان صوگ والصلوة الوسطی کلمہ سی صلوتقہ معطوفدر عطقی مغا یرقنی مقتضی در معناسی دخی اورتا نمازغہ دایم چیلق قیلگنر دیمکدر اول اورتا نماز اولک ذکر ایتو لسان صلواتقہ باشقہ بولادر صلواتندن مراد اوچ نماز بولسہ اورتا نماز ایلہ دورت بولادر دورت بولغان صورتندہ آنک اورتاسی بولماق ممکن توگلدر دورتدن کیم بولوا عتمالی یوق بس بالضرورة جمعسی بش نماز بولادر هر ایکی طرفندہ ایکی شار نماز بولوب اورتاداغیسی صلوة وسطی بولادر

لمحرره

بو اهاچ اولاشدن طیولدیلر (فَانْ خَفْتِم) (۱) بس اگر فورقساگز سز صوغشوقی دشماندن یا که یرتقوچی جانوارلردن (فرجالاً) بس جاباو بارغان حالکزده نمازی ادا قیلکیز اگر طوفناب اوفو ممکن بولماسه (أَوْ رَبَّانَا) یا ایسه آطلانقوچیلر بولغانکیز حالده اوفوکیز یعنی دشمان ایله صوغش وقتنده دشماندن فورقو غالب بولسه نمازی نیچوک ممکن بولسه شولای اوفودرستدر آطلدان نوشوب یا که قبلغه قاراب اوفوغان تقدیرده دشمان کیلوب هلاک ایتو فورقنچی بولسه آط اوستونده فایسی طرفه ممکن بولسه شول طرفه قاراب ایماء برله اوفور (فَاذْأَمْتُمْ) بس هر فایجان ایمین بولسه کیز و قورفو بنسه (فَاذْکُرُوا اللَّهَ) بس یاد ایتکیز خدای تعالی نی یعنی نماز اوفوکیز (کَمَا عَلَّمْکُمْ) نتاک کم اویراندی و بلدردی خدای تعالی سز لرگه (مَا لَمْ نَكُونُوا تَعْلَمُونَ) شول نرسه نی کم بلور بولمادکیز سز آنی یعنی خوفدن ایمین بولغانکیز نمازی شرطلری و ادبلیری ایله همه سیننی یرینه کیلتوروب اوفوکیز بو اورنک ذکر دن مراد نمازدر دیمش لر و بعضیلر بویرده ذکر دن مراد شکوردر دیور لر اول تقدیرده معناسی هر فایجان قورقودن ایمین بولسا کیز خدایعه شکرانه قیلکیز شرطلرینی یرینه کیلتوروب دیمک بولور وَاللّٰهُ اَعْلَمُ (وَالَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مِنْكُمْ) و شول کهمه لر کم وفات بولور لر سز لردن (وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا) هم قالدرو لر آلاز اوز لر نندن صوگ خاتونلر نی عرب خلقی ننگ عادتلری شول ایدی کم ایرلری اولگان خاتون لر بر یلغه چه هیچ بر یرگه چقما ینچه ایرننگ ایونده تورور لر ایدی ایرننگ ولی لری و وارثلری آننگ نفقه سیننی بیورور لری ایدی شول بر یل مدتنده اول خاتونلر هیچده زینت له نه س و بیزانمه سلر ایدی ایسکی کیوملر گنه کبهر لر ایدی اگر شول ایودن چقسه لر نفقه لری ساقط بولور ایدی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری مدینه گه کیلگاج بر طائفک ایر وفات بولدی آنا آناسی هم اوغلی و خاتونی قالدی اول حضرت صلی الله علیه وسلم اول کشیدن قالغان اموال متروکه نی آنا آناسینه هم اوغلینه تقسیم قیلوب بیردی خاتونینه هیچ اولوش تعیین قیلما دی لکن بر یلغه چه شول قالغان مال لردن اول خاتونغه نفقه لک بیرلسون دیوب حکم قیلدی بس حق تعالی دن آیت نازل بولدی کم سز لردن بعضیلر کیز وفات بولوب خاتونلری قالسه (وَصِيَّةً لِّاَزْوَاجِهِمْ) وصیت ایتمک وصیت ایتسونلر آلاز خاتونلری اوچون (مَتَاعًا لِّى الْاٰوَالِ) فائک لندرمک یعنی نفقه و کسوه بیرمک ایله اول خاتونلرغه بر یلغه چه ایرلر نندن قالغان اموال متروکه دن (غیر اخرج) چقارمقدن باشقه یعنی اول خاتونلر نی بر یلغه قدر ایرلر یننگ ایرلر نندن چقار ماسونلر هم ایرلر نندن قالغان مال دن آلازغه نفقه و کیوملک بیرسونلر (فَانْ خَرِّجْنَ) بس اگر چقسه لر اول خاتونلر اوزلری

بریل اوتكاندن صوڭ (نَلا جَنَاحَ عَلَيكُمْ) بس يوقىدىر هيچ گناه سز لرگه اي ابرونڭ
 وليلىرى هم وصيلىرى (فِيما فَعَلنَ فِي انْفُسهنَ) شول نرسه ده كم قىلدىلر اول خاتونلر
 اوز نفسلر نده (من معروف) شربعتكّه موافق بولغان يىخشى لىقن يىقى بر يىل
 اوتكاندن صوڭ اول خاتونلر ايرلر يىنڭ ايوارندن چىقوب باشقه ايرلرگه نكاهلانسىلر
 هيچ گناه يوقىدىر (وَاللهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) و خداى تعالى غالبىر كم امرينه خىلافلىق قىلغانلردن
 انتقام آلور حكمت و توغرىلىق اياسىدىر ا زىنڭ حكمنه اوشبو آيت نڭ حكىمى ميراث
 آيتى ايله منسوخذىر هم بر يىل اور نينه صوڭكندن ايرلرى اولىگان خاتونلرغه عدت
 دورت آبدە اون كون بولدى نئاك كم يوقارىك اوتدى (وَلَمَّا طَلَّقاتِ مَتاعُ بِالْمَعروفِ)
 و طلاق ايتلمش خاتونلرغه متعه بىر و تىوشدر انصاف و تىگىزلىك ايله كوچى بىنكان مئدار
 (حَقًّا عَلَي الْمُتَقِينِ) تىوشلى ايتىك تىوشلى ايتىدى خداى تعالى متعه بىر مكنى شركدن
 و گناهدن صافلانوچىلر اوز رينه يعنى مسلمانلرغه (كَذَلِكَ) اوشانداق يعنى نئاك كم
 اوشبو حكم ارنى بيان قىلدى شونڭ كىبى (بَيِّنَ اللهُ لَكُمْ) بيان قىلور خداى تعالى
 سز لرگه (اياته) اوز يىنڭ حكم لرىنى سز محتاج بولغان اشلرده (لَعَلَّكُمْ تَعْقُلونَ) شايدىكم
 سز لر بلورسز و فكر قىلورسز اول حكم لر طوغرى بسنده (أَلَمْ تَرَ) ايا كورمه دىگموسن
 و قارامادىگم و عبرت نظرى ايله (إلى الذِّبْنِ خَرَجُوا) شول كىسه لر صارى كم چقىدىلر
 (من ديارهم) اوزلر يىنڭ يورلر ندىن و منزل لردن (وَهُمُ الْوَفِيُّ) و آلار اوزلرى نيچه
 مڭ لردر اهل تفسىر كوبره گى ايتمىشلردىر كم داوردان دىگان قريده طاعون صرخاوى
 پيدا بولدى اول قريه اهلى نڭ بعضىلرى قريدهن قاچوب چىتكه چقىدىلر و بعضىلرى
 چقماينچه قريدهه قالدىلر قريدهن چقغانلرى طاعون بىنكاندن صوڭ سلامت فايىوب
 كىلدىلر قريدهه قالغانلر نڭ كىوبسى طاعوندىن اولدىلر قريدهه قالغانلر قاچوب
 چقغانلرغه ايتدىلر سز بىز لدن عقللى راق ايكانسز سلامت قالدىگىز موندن صوڭ طاعون
 بولسه بىز هم چقارمىز دىدىلر ايكنچى يىلده اول قريدهه يىنه طاعون ظاهر بولدى بو
 دفعه ده قريه اهلى سىز مڭ ياكه فرق مڭ كىشى ايدىلر همىلرى طاعوندىن قاچوب
 قريدهن چقىدىلر (حَدَرَ الموت) اولوم قورقوسىدىن يعنى اولدىن صافلانوچىلر
 بىك آشغوب بارور ايدىلر تا كم ايكى طاو آراسنده غى بر چوقور يرگه يتدىلر (فَقَالَ
 لَهُمُ اللهُ مَوْتُوا) بس ايتىدى خداى تعالى آلا رغه اولگىز لر دىوب معالمدە كىلتور مشدىر كم
 حق سبىعانه و تعالى ايكى فرشته بىهر دى اول ايكى فرشته نڭ برسى چوقور نڭ يوقارىغى
 طرفىدىن و برسى توبانگى طرفىدىن طوروب اولگىز لر دىوب ندا قىلدىلر بس اول
 قريه اهلى همىلرى بر يولى وفات بولدىلر چىتىدىن كوب كىشىلر كىلوب آلارنى كوموب

بتره آلماینچه عاجز بولدیلر عاقبت آلارنڭ تیکره سینه فویما یاصاب آلارنی شول فویما
 اچنده فالدردیلر شوندن صوڭ نچه مدنلر اوندی آلارنڭ سویا کلریگنه فالمدی (ثم
 اٰیاهم) صکره ترگوزدی خدای تعالی آلارنی نرلمه طری اوشبو طریقه بولدی موسی
 علیه السلام نڭ خلیفه لرندن خر قیل علیه السلام برکون شول اورندن اوندی آلارنڭ
 سویا کلرینی کوروب حال لرینه تعجب قیلدی حق سبحانه وتعالی حضرتینه یالباروب
 آلهی بو فومگه هبت وقهر اثرینی کورسه تکانڭ کبی رحمت نظری ایله هم آلا رغه
 نظر ایتمک دیوب دعا قیلدی خدای تعالی حضرت حزقیل نڭ دعاسینی قبول ایوب
 آلاری ترگوزدی (ان الله لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ) درستلکه خدای تعالی فضل ورحمت
 ایاسیدر آدمیلرگه (وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُوْنَ) ولکن آدمیلرنڭ کوبره گی
 شکرانه ایتمه سلر (وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ) وصوغش قیلکنز ای مؤمنلر خدای تعالی
 یولنده حق سبحانه وتعالی یوقارغی آیتده اولمدن قاچوب قورتلماق یوق ایکانینی
 بلدرگانندن صوڭ مؤمنلرینی دین دشمانلری ایله جهاد وصوغش قیلورغه امر ایله دی
 (وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) هم بلکنز شونی کم خدای تعالی ایشتکوچیدر صوغشندن
 تخلی ایتمکویچیلرنڭ سوزلرینی بلگوچیدر آلارنڭ نیت لرینی (مَنْ ذَا الَّذِي يقرض
 اللّٰه) کمدر شول کشی کم بورچ بیورر خدای تعالی گه (قرضاً حسناً) کورکام (۱)
 بورچ بیرمک یعنی خدای تعالی نڭ عاجز و محتاج بولوب قالغان بنده لرینه منت سز
 بورچ بیورر هم بورچ بیرگی اوچون فائده صوراماس یا که خدای تعالی گه بورچ
 بیورون مراد خدای تعالی یولنده صدغه بیرمه کدر (فیضاعفه له اضعافاً کثیرة) بس
 مضاعف قیلور خدای تعالی اول بورچ بیرگوچی نڭ اجر و ثوابینی کوب اولوشلر
 یعنی هر بر درهمینه ئله نیچه اولوش اجر بیورر اوشبو آیت کریمه نازل بولغاچ
 یهودیلر طعنه قیلوب ایتمدیلر خدای تعالی محتاجیدر بزلردن بورچ صورارغه دیوب
 مسلمانلر خدای تعالی نڭ وعده سینه کامل اشانوب بو اشکه مبادرت قیلدیلر اول
 ابوالدحداح الانصاری رضی الله عنه رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه کیلوب
 صورادی یارسول الله خدای تعالی بزدن بو بورچی نی اوچون طلب قیلادر پیغمبر
 علیه السلام بیوردیلر تا کم سزلرینی شونڭ بوکاتنده جنتکه کورگزمک اوچون طلب
 قیلادر ابوالدحداح ایتمدی یارسول الله مینم ایکی اورنک خرما باقچلارم باردر شولارنڭ
 یخشیراغینی خدای تعالی یولنده بورچ بیرسام میثکا جنت ایله ضامن بولورسزمورسول
 علیه السلام بیوردیلر بلی من ضامن بولورمن کم خدای تعالی شونڭ برابرنده جنتده
 سیکا ئله نیچه باقچلر احسان قیلور ابوالدحداح ایتمدی یارسول الله مینم بالالارم

(۱) بورچ بیرونڭ اجر
 و ثوابی صدغه بیورون آرتق
 ایذکی حدیث صحیح ایله
 ثابتدرزیرا که بورچ هر
 وقت محتاج کشی نڭ قولیه
 نواشار محتاج بولماغان کشی
 بورچ صوراماس اما صدغه
 محتاج بولماغان کشی لر
 گه ده بیورلور

(۱) يا ايسه قبض ايل

بسطدن مرادخدای تعالی بعضیلرنڭ عمرینی فصقه و بعضیلرنڭ اوزون قیلور دیمکدر یا که قبض قیلور نڭ معناسی بعضیلرنڭ کوکلرینی قبض قیلور هیچده غیر اشنی و یغشی لقنی قصد ایتماس و بعضیلر نڭ کوکلرینی کیڭ قیلور همیشه یغشیلق قصدنده بولور دیمکدر والله تعالی اعلم

(۲) روایت ایدلمشدر کیم موسی علیه السلام وفات بولغاچ آنڭ اورنینه بوشع علیه السلام خلیفه بولوب تورانداغی اوامرو احکامنی بنی اسرائیل آراسنڭ تبلیغ ایدار و یورتور ایدى بوشع وفاتندن سوڭ کالب آندان سوڭ حزقیل آندن سوڭ الیاس آندن سوڭ الیسع علیهم السلام لیر خلیفه لک ایتدی لر الیسع علیه السلام وفاتندن سوڭ بنی اسرائیل قومی بوزو لوب خدای تعالی نڭ عهد ینى اونوتدی لر عصیان قیلدی لر حق تعالی نڭ حکمی ایل اول زمانده عمالفه دن بر قوم ظهور ایتدی پادشاه لری جالوت اسمی ایدى مصر ایل فلسطین ولایتاری آراسنڭ تورلر شول قوم ایدى

هم آنام مینم ایل برکه بولور لرمو پیغمبر علیه السلام بلی برکه بولور لر دیدیلر بس ابوالدحداح اول حضرت صلی الله علیه وسلم نڭ مبارک قولینی طوتدی هم شول خرما باقچه مینى خدای تعالی یولنده صدقه قیلدی فی الحال باقچه سینه کیلوب آناسینه هم بالالری نه ایتدی مین اوشبو باقچه نى خدای تعالی یولنده صدقه قیلد شول شرط برله کم جنتده شونڭ برابرنده بزگه نلل نیچه باقچه لر بولور هم سز لر همه کز منم برله برکه بولور سز دیگچ آناسی ایتدی بارک الله بیک یغشی سودا ایتکانسن (والله یقبض ویبسط) (۱) و خدای تعالی طار قیلور بعضیلرنڭ زینى هم کیڭ قیلور بعضیلر نینى یعنی اوزینڭ علم و حکمتی مقتضاسنچه هر کم نڭ حالی نڭ صلاحینه کورار زق بیرور بعضیلر نی باى و بعضیلر نی فقیر قیلور (وَاللّٰهُ تَرَجِعُونَ) و اول خدای تعالی صارى قایتارلمش بولور سز حساب و جزا اوچون (الْم تَر) ایا کور مادکم و سن و علمنڭ ایرشما دیمو (اِلَى الْمَلَا مِنْ بَنِي اِسْرَائِيْل) یعقوب اوغل لری نڭ اولوغلرندن بر جماعتنڭ خبرینه (من بعد موسی) موسی پیغمبر وفاتندن سوڭ (اِذْ قَالُوا) شول وقتده کم ایتدی لر آلا یعنی موسی علیه السلام وفاتندن سوڭ بنی اسرائیل اولوغلری ایتدی لر (لَبِىْ لَهْم) (۲) اوزلرینڭ پیغمبر لری نه یعنی اشمویل علیه السلامغه ایتدی لر (اَبْعَثْ لَنَا مَلَكًا) قوبارغل سن بزنگ اوچون بر پادشاهنى یعنی بزنگ اوچون اوز آرمزدن بر پادشاه صایلاب قویغل (نُقَاتُلْ فِی سَبِيْلِ اللّٰهِ) تا کیم صوغش قیلورمز بزلر خدای تعالی یولنده جالوت هم آنڭ قومی برله شول پادشاهنڭ یاردمنده جالوت قومی عاد قومی نڭ قالدقی بولغان عمالفه طائفه سی ایدیلر اوزلری پوتقه طابونجوچیلر مشرکلر ایدى پادشاهلری جالوت اسمی ایدى بنی اسرائیل غه قارشى هر وقت خصومت قیلوب صوغشور لر ایدى بنی اسرائیل قومی آلاردن عاجز قالغانلر ایدى اول وقتک بنی اسرائیل قومی نڭ پادشاه لری یوق ایدى شول سببلی اوزلرینڭ پیغمبر لردن بزلرگه بر پادشاه بیلگولاب قویغل تا کم شونڭ یاردمنده جالوت قومی ایل صوغشور ایدک دیوب صورادیلر (قَالَ) ایتدی اول پیغمبر لری آلاغه (هَلْ عَسَيْتُمْ اَنْ كُتِبَ عَلَیْكُمْ الْقِتَالُ) ایا شاید کم سز لرمو اگر فرص ایتولسه سز نڭ اوزرکزگه صوغش (اَلَا تَقَاتِلُوا) شول کم صوغش فیلماس سز یعنی من فورفامن کم اگر سز لرگه خدای تعالی صوغشنى فرض قیلسه سز صوغشما سز دیدی (قَالُوا) ایتدی لر بنی اسرائیل اولوغلری (وَمَا لَنَا اَلَا نَقَاتِلُ فِی سَبِيْلِ اللّٰهِ) ونی نرسه سببدر بزلرگه صوغش قیلما سلقیمزغه خدای تعالی یولنده یعنی بزلر نی اوچون صوغش قیلما یق (وَقَدْ اَخْرَجْنَا مِنْ دِيَارِنَا) و حالانکه تحقیق چغاردق بزلر اوزلرمز نڭ بورطلرمزدن (وَابْنَانَا) هم اوغل لرمزدن

بنی اسرائیل اوستونه کیلو
ب صوغشوب بنی اسرائیل
نڭ کوب بیلرینی آلدیلر
هم کوب کشیلرینی اسپر
قیلدیلر حتی پادشاه بالا
ارندن دورت یوز فرق
کمهسینی اسپر ایتوب آلد
یاسر فالغانرینه چزیه
ونولوا صالدیلر نورانی
قول لرنندن آلوب کیندیلر
بنی اسرائیل نڭ حال لری
بیگ مشکل بولدی باشلرینه
فاطی بلالر کیلدی آرالرنه
پادشاه بولوب اش یورتور
کشی هم فالهادی سبط
نبوتدن یعنی پیغمبرلر کیل
تورغان نسلدن فقط بر
حامله خاتون غنه فالغان
ایدی اول خاتون بر
اوغلان طوغردی آطینی
اشمویل قویدیلر اشمویل
بالغ بولغاچ خدای تعالی
آنی بنی اسرائیل قومینه
پیغمبر قیلدی اشمویل علیه
السلام بنی اسرائیل آرا
سینه کیلوب حق تعالی
نڭ امر لریینی تبلیغ ایندی
بنی اسرائیل اولوغلری
آنکا اشانمادیلر سنڭ
پیغمبر بولور وقتنڭ هنوز
یتماگان اگر سوزنڭ
توغری بولسه بزلرگه بر
پادشاه طاپقل دیدیلر
اشمویل علیه السلام آلا
اوچون پادشاه صوراب
خدای تعالی گه دعا قیلدی

یعنی جالوت بزلرینی وطنلرمزدن چغاردی اوغللرمزدن آیوردی بز آنڭ برله نی اوچون
صوغشماقی البته صوغشورمز دیدیلر زیرا که جالوت بنی اسرائیل اولوغلری نڭ
اوغل لرنندن دورت یوز فرق کمهسینی اسپر ایتوب آلمان ایدی هم کوب کشیلرینی
یورطلرنندن چغارغان ایدی (فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ) بس یازلغانی زمانده آلا
اوزرینه صوغش قیلو (تَوَلَّوْا) یوز دوندردیلر آلا صوغش قیلودن یعنی خدای
تعالی صوغشینی فرص اینکچ صوغش قیلاسیلری کیلمادی باش طارتیلر (الَّا قَلِيلاً
منهم) مگر آنلردن آرنه کشیلر یور دوندرمادیلر و دشمنانغه فارشی صوغش قیلدیلر
عم آلا اوچ یوزده اون اوچ کشی ایدیلر (وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ) وحدای تعالی
بلیگوچیدر ظلم لقی ایتکوچیلرینی وفرمانینه خلاقلق قیلغانلرینی صوغشیدن تغلی ایتوب
بنی اسرائیل اولوغلری اشمویل پیغمبرگه البته صوغشورمز دیب وعده بیرگاچ اشمویل
علیه السلام خدای تعالی دن آلا اوچون بر پادشاه تعیین ایتکل دیوب تلادی حق
سبحانه وتعالی آکا بر صاوت مای هم بر طایاق یباردی و بیوردی کیم هر کیم سنڭ
ایوگا کرگاچ اوشبو صاوتداغی مای قابناسه هم اوشبو طایاق آنڭ بویینه تیڭ کیلسه
شول کشی آلاغه پادشاه بولور پادشاهلقغه مستحقدر اشمویل پیغمبر بو خبرینی
بنی اسرائیل قومینه ایرشدردی بنی اسرائیل اولوغلری برهم برهم پادشاه بولو طههسی
ایل اشمویل نڭ منزلینه کیلورلر ایدی هیچ کم گه صاوتداغی مای فایناماس هم اول
طایاق بویلرینه برابر کیلماس ایدی مگر برکون طالوت! علی کتوچی اشمویل نڭ
ایونه کیلگان ایدی اول کیلوب کرگاچه صاوتداغی مای فاینی باشلادی هم طایاق
آنڭ بویینه تیگز کیلدی (وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ) وایتندی بنی اسرائیل قومینه آلا نڭ
پیغمبرلری (ان الله قد بعث اَکُم طالوت مَلَكًا) درستلکده خدای تعالی فوباردی
سزلرگه طالوتنی پادشاه ایتوب بس آنی اوزنڭرگه پادشاه بلوگز (قَالُوا) ایتدیلر
بنی اسرائیل اولوغلری بواشکه عجبلانوب (ان یكون له الملك علینا) نچوک بولور
وقایدان بولسون اول طالوتقه پادشاهلق بز نڭ اوزرمزگه (ونحن احق بالملك منه)
و حالانکه بزلر تیوشلیرا کمز پادشاه بولوغه آندان زیرا که آلا یهودا نسلندن ایدیلر
طالوت بنیامین نسلندن ایدی بنی اسرائیلک پادشاهلر یهودا نسلندن بولورلر ایدی
شبول سبیلی طالوتقه فاراغانده پادشاهلقغه بزلر مستحقرا کمز دیدیلر دخی ایتدیلر
کم اول طالوت بر فقیر کتوچیدر (وَلَمْ يُوْت سَعَةً مِنَ الْمَالِ) هم بیرلما گاندر آکا
کیڭلک دنیا مالندن یعنی هیچک مالی ودولتی بوقدر خزینهسی بولماغاچ اول نچوک
پادشاه بولور دیدیلر (قَالَ) ایتدی پیغمبرلری آلاغه جوابده (ان الله اصطفیه)

درستلکده خدای تعالی اختیار فیلدی اول طالوتنی (علیکم) سزنگ اوزرگزگه
 (وزاده بسطة) هم آرتدردی خدای تعالی آنی کبک لک بوزندن (فی العلم والجسم)
 علمده هم جسمده یعنی آنک علمینی هم بدنینی سزلردن آرتق ایتدی زیرا که طالوت
 فقیر بولسهده مملکت تدبیرینی هم صوغش علم لرینی یخشی بلور ایدی هم
 باشقرغه فارغانده اوزون بویلی مهابت وکورکام صورنلی ایدی (والله یؤتی مکه
 من یشاء) وخدای تعالی بیوروز اوزینگ ملکینی وپادشاهلقنی اوزی تیلانگان
 کمسه گه (والله واسع علم) وخدای تعالی فضل ورحمتی کیگ بولغوچیدر کم فضل
 ایله فقیرنی پادشاه فیلور بیلگوچیدر کم پادشاهلقنه کم مستحق ایدکینی اوزی
 بیلور شوندان صوگ بنی اسرائیل اولوغلری اشمویل پیغمبرگه ایتدیله بزلرگه
 طالوتنگ پادشاهلقی اوچون بر حجت وعلامت کراکدر تا کم شول علامتنی
 کوروب آنک پادشاهلقینه تمام اشانورمز کوکلررمز قرار فیلور اشمویل علیه السلام
 مناجات فیلوب خدای تعالی دن صورادی خدای تعالی آکا طالوتنگ پادشاهلقی نگ
 علامتنی بلدردی (وقال لهم نبیهم) وایتدی آلاغه پیغمبراری (ان ایه مکه) درستلکده
 اول طالوتنگ پادشاهلقی نگ علامتی (ان یاتیکم التابوت) شولدر کم کیلور
 سزلرگه تابوت اول تابوت بر صندوق ایدی آنک اچنده پیغمبرلرنگ صورتلری بار
 ایدی (فیه سکینه من ربکم) بولغوچیدر اول تابوتده سکینه پروردکارئزدن یعنی
 آنک اچنده سزنگ کوکلرگز سکون وقرار طاپماقینه سبب بولغان نرسه باردر (وبقیة
 ما ترک ال موسی) وهم شول نرسهنگ قالدقی باردر کم فالدردی آنی موسی
 پیغمبرنگ آلی (وال هارون) دخی هارون پیغمبرنگ آلی یسی موسی پیغمبر ایله
 هارون پیغمبر قالدردیلر بو اورنده الدن مراد نفسدر دیملشر اول تابوت اچنده
 موسی وهارون علیهما السلامدن فالغان نرسه لر موسی علیه السلامنگ باشماقلری
 وهارون علیه السلامنگ چالماسی هم بنی اسرائیلغه تبه صحراستنده کوکدن یاوغان
 قدرت حلواسی هم موسی علیه السلامغه کیلگان الواحنک کیسای ایدی اول
 تابوتنی عمالقه قومی بنی اسرائیلدن صوغشوب آلوب اوز ولایتلرینه ایلتکانلر ایدی
 هر قریه گه کیلتورسهر شول قریه اهلینه بر آفت ابرشور ایدی عاقبت آنی قایدہ
 قویارغه بلمینچه برچو پلک که کومدیله حق سبحانه وتعالی فرشته لرگه بیوردی تا کم
 اول تابوتنی کومولگان اورنودان آلوب اشمویل پیغمبر فاشینه کیلتوردیلر نتاک کم
 بیوروز (تحمل الملائکة) یوکلار اول تابوتنی فرشته لر هم سزلرگه کیلتورورلر
 (ان فی ذلک لایة لکم) درستلکده اوشبو تابوتنگ سزلرگه کیلما کنده البته علامت

حق تعالی دن آنکابر طایاق
 ایله بر موگوز اچنده طولی
 مای کیلدی هر کیم سنک
 ایونکه کرگانک اوشبو مای
 قاینه سه هم بو طایاق آنک
 قامتینه تیگز کیلسه شول
 کشی بنی اسرائیل گه
 پادشاه بولور دیوب فرمان
 بولدی طالوت بر دباغ
 یعنی تیری ایلاوچی یا که
 صوچی ایدی ایشا کین
 ازلاب یورگانک اشمویل
 پیغمبرنگ ایونسه توغری
 کیلوب ایشا کیم قاید
 ایدکینی بو پیغمبر بلماس
 میکان انندان صورایم
 دیوب اشمویل نگ ایونه
 کردی اول کرگچده
 موگردا گسی مای قاینی
 باشلادی اشمویل طایاق
 ایله آنک قامتینی اولجاب
 قارادی هر ایکسی تیگز
 کیلدی اشمویل پیغمبر
 آنک باشینه مبارک ماینی
 سورتوب ایتدی ایمدی
 سن بنی اسرائیل گه پادشاه
 اولدنگ علامتی شولدر کیم
 آتآنک یاینه فایتقاچده
 ایشا کنکنی طابولغان
 کوررسن دیدی
 تیاندن

و حجت باردرد سزنگ اوچون طالوت ننگ پادشاهلقینه (ان کنتم مؤمنین) اگر بولساگز سز اشانغوچیلر بنی اسرائیل قومی تابوت اوزلرینه فایتقاندن صوگ طالوت ننگ پادشاهلقینی قبول ایدوب آنک حکمینہ مطیع بولدیلر هم صوغش اوچون حاضرلانو ب طالوت قول آستونده یتمش مک ابر آطلانو ب جالوت لشکرینه قارشى صوغشورغه چقدیلر اول وقتده هوا غایتده اسی ایدی (فلما فصل طالوت بالجنود) بس چقغانی زمانده طالوت لشکر ایلہ بیت المقدسدن صوغش اوچون (قال) ایتدی طالوت آلاغه اشمویل بیغمبرنگ بلدرمکی ایلہ یا که خدای تعالی ننگ الهامی ایلہ ایتدی ای بنی اسرائیل قومی (ان الله مبتليکم بنهر) درستلکده خدای تعالی صناغوچیلر سزنی بر یلغه ایلہ یعنی اوشبو اسی هواده بولگرده صولی بر یلغه ظاهر بولوب شول یلغه ایلہ خدای تعالی سز لرنی صنار نا کم مطیع وعاصی کم ایکانی ظاهر ومعلوم بولور (فمن شرب منه) بس هر کم اچسه اول یلغه دن صو (فلیس منی) بس ایماسدر اول مندن یعنی منم مذہبده توگلدر (ومن لم یطعمه) و هر کم طاتوماسه و اچماسه اول یلغه صو وینی (فانه منی) بس درستلکده اول کمسه مندندر یعنی مکا ایار گوچیلر (الامن اغترف غرقه بیده) مگر شول کمسه کم اوچلاب آلور بر اوچ صونی قولی برله یعنی قولی برله آلوب برگنه اوچ صو اچسه ضرر یوقدر دیدی حق تعالی ننگ قدرتی برله شول اسی هواده آلا ننگ یول لرنده بر یلغه پیدا بولدی صو آغوب تورور ایدی آلا بیک صوصاغان حال لرنده شول صوغه یتدیلر (فشربوا منه) بس اچدیلر آلا شول یلغه دن طوبغانچه (الا قلیلاً منهم) مگر آلا ردن آزغنه کشی طوبغانچه اچمادیلر برگنه اوچ صوغه قناعت ایتدیلر هم شول بر اوچ صو ایلہ صوصاولری باصولدی کوب اچکانلرننگ ایرنلری فارالدى صوصاولری اوطوری آرتدی اچکان صایون آرتوغراق صوصالری ایدی شول یلغه یانندان کیتہ آلمایونچه لشکردن ایرلوب قالدیلر (فلما جاوزه هو) بس اوتکانی زمانه اول یلغه دن طالوت (والذین امنوا معه) هم آکا ایمان کیلتورگان و آنک سوزینه اشانغان کمسه لر آنک برله برگه اوتکانلری زمانده (قالوا) ایتدیلر آلا یعنی خلاقلق قیلوب یلغه دن اونمی قالغانلر ایتدیلر (لا طاقه لنا الیوم بجالوت و جنوده) یوقدر بزلرننگ طاقتیمز بو کون جالوتقه هم آنک لشکرینه یعنی بز آلاغه قارشى طوراً آلماسمز کوچیمز یتماس دیدیلر و بعضیلر دیمش لردر کم طالوت ننگ لشکری همه لری یتمش مک کشی ایدی آلتمش آلتی مک کشی یلغه دن اوتماینچه قالدیلر دورت مک کشی یلغه دن اوندیلر جالوت ننگ لشکرینی کور گاچ آلا ردن اوچ مک

آلتی یوز یتمش کشی قورقوب بزنگ طاقتیمز بوق دیدیلر (قَالَ الَّذِينَ يَبْطُونَ
 أَنَّهُمْ مَلَائِقَةُ اللَّهِ) ایتدیلر شول کیمسه لر کم بیلورلر شونی کم بولفغوچیلردر آلا ر
 خدای تعالی گه یعنی آخرتده حساب و جزاء اوچون خدای تعالی حضورینه باروغه
 اشانغان کشیلر ایتدیلر کم آلا ر اوچ یوزده اوتوز کشی ایدیلر (كَمْ مِنْ فِتْنَةٍ
 قَالِيَةً) کوبدر آزغنه گروه مؤمنلردن (غَلَبَتْ فِتْنَةٌ كَثِيرَةً) غالب بولدیلر کوب
 گروهغه کافرلردن (بِأَذْنِ اللَّهِ) خدای تعالی ننگ اذنی و یاردمی برله (وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ)
 و خدای تعالی صبر ایتکوچیلر برله در کم آلا رغه نصرت و یاردم بیرور طالوت
 لشکری ننگ قورقانلری آرتده قالدیلر طالوت شول آزغنه قورقماغان صابر مؤمنلر
 ایله جالوت لشکرینه فارشی باروب صوغش اوچون صف باغلاب طوردیلر جالوتنک
 لشکری اوچ یوز مک اطلی ایدی همه سی قورالی ایدیلر جالوت اوزی اولوغ
 بدنلی پهلوان کشی ایدی بارچه قورال لری ننگ اغراقی مک رطل کیلور ایدی
 (ولما برزوا) و ظاهر بولغانلری زمانه مؤمنلر صوغش اوچون صف باغلاب (بِجَالُوتَ
 وَجَنُودِهِ) جالوت هم آنک لشکری اوچون (قَالُوا) ایتدیلر اول مؤمنلر (رَبَّنَا افْرغْ
 عَلَيْنَا صَبْرًا) ای بزنگ پروردکاریمز افاضه ایتکل و بیرگل بزرگه صبرلقنی (وَتَثَبْتِ اَقْدَامَنَا)
 هم ثابت قیلغل بزنگ آیافلریمزنی صوغش میداننده (وَأَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ)
 دخی نصرت و یاردم بیرگل بزرگه کافر بولفغوچی قوم لر اوزرینه دیوب دعا قیلدیلر
 (فَهَزَمُوهُمْ بِأَذْنِ اللَّهِ) بس جیتدیلر و صندردیلر دشمان لشکرینی مؤمنلر خدای
 تعالی ننگ اذنی و یاردمی برله (وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ) هم اولتوردی داود جالوتنی
 اهل نفسیر دیمشلردر کم داود علیه السلام آناسی ایشا اوچ اوغلی ایله برگه
 طالوت لشکری اچنه بلغه دن اونکانلر جمله سندن ایدیلر داود علیه السلام ایشانک
 کچک اوغلی ایدی اوق آطارغه بیک ماهر ایدی طالوت لشکری ایله جالوت
 لشکرینه فارشی صف باغلاب طوردیلر جالوت میدانغه چغوب طالوتقه فاراب ایتدی
 کیلگل ایکیمز قارا فارشی صوغش قیلایق کم جیتسه جیتکولگان کشی ننگ ملکی
 آکا بولور یا ايسه اوز اورنوکا لشکرکدن برسینی اختیار ایتکل شول شرط بوینچه
 آنک برله صوغش قیلایم دیدی طالوت جالوتنک بوسوزینی ایشتکاج قورقدی زیرا که
 جالوت بیک پهلوان ایدی هیچ کم آکا فارشی طورا آلماس ایدی طالوتنک حالی
 مشکل بولدی لشکری آراسنده هر کم جالوتنی اولتورسه قزمنی آکا بیرورمن هم
 ملکمنک یارطی سیننی بیرورمن دیوب ندا قیلدردی جالوتقه فارشی میدانغه چغارغه
 هیچ کم جرأت ایتماس ایدی خدای تعالی اشمویل پیغمبرگه وحی قیلوب جالوتنی

ایشا اوغلارندن برسی اولتوراچک دیوب بلدردی ایشانک اوغلارینی داود علیہ السلامدن باشقہ سیننی اشمویل پیغمبر حضورینه کیلتوردیلر اشمویل آلارنی کورگاچ خدای تعالیٰ مکا بلدرگان صفتلر بولارده یوقدر دیدی ایشا ایتدی منم دخی بر اوغلم باردی قوی لر کوتادر اوزی قصه بویلی قیافتی حقیر بولغانغه کورا من آنی خلقدن اویالوب کیلتورمادم شونندان صوڭک طالوت اوزی حضرت داودنی کورورگه باردی داود علیہ السلامنی کوردی کم بر وادی ده قوی لر کوتار آغوب کیلگان سیل صووندر فوتقارمق اوچون ایکی قوی نی کوتاروت صودان چغارور ایدی طالوت آنی کورگاچده کوکلندن البته من استاگان کشی اوشبودر جالوتنی موندان باشقہ کشی اولتورماس دیدی داود علیہ السلامنی آلوب لشکرینه کیلتوردی بولده اوچ طاش طوغری کیلدی برسی من هارون پیغمبرنک طاشی من منم ایله فلان پادشاهنی اولتوردی دیدی وبرسی منم ایله موسی علیہ السلام فلان پادشاهنی اولتوردی دیدی وبرسی من شول طاش من کم منم ایله سن جالوتنی اولتورورسن دیدی داود علیہ السلام اول طاشلرنک اوچوسیننی ده آلوب قوبیننه قوبیدی طالوت داود علیہ السلامغه اوزینک آطن هم قورال لرینی وصوغش کیومینی بیردی داود علیہ السلام قبول ایتمادی مکا بولارنک برسیده حاجت توگل نصرت و یاردمنی ربمدن تلامن دیدی شونندان صوڭک داود علیہ السلام میدانغه کروب قوبونداغی طاشلرنی چغاروب جالوت طرفینه آطدی حق تعالیٰ نک قدرتی ایله اول طاشلر جالوتغه ایرشوب جالوتنی اولتوردی جالوتنک لشکرلری مغلوب بولوب قاچدیلر مؤمنلر غالب بولوب بیک شادلاندىلر شونندان صوڭک طالوت وعدهسی بوینچه قزینی هم پادشاهلقی نک یارطی سیننی داود علیہ السلامغه بیردی صوکنندان پادشاهلق وبارچه مملکت داود علیہ السلامغه قالدی (وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ) هم بیردی داود پیغمبرگه خدای تعالیٰ پادشاهلقنی (وَالْحُكْمَةَ) دخی حکمتنی یعنی پیغمبرلک بیردی یا که حکمتدن مراد زبوردر (وَعَلَّمَهُ مَا يَشَاءُ) هم اويراندی خدای تعالیٰ داود پیغمبرگه اوزی تلاگان نرسه دن یعنی پیغمبرلرگه مخصوص بولغان علمنی اويراندی یا که تیموردن صوغش کیومی یا صاونی بلدردی یا که قوشلر تلینی بلدردی دیمکدر والله تعالیٰ اعلم (وَلَوْ لَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ) واگر بولماسه ایدی خدای تعالیٰ نک طیماقی آدمیلرنی (بعضهم ببعض) بعضیلرینی بعضیلری برله یعنی اگر خدای تعالیٰ مشرکلرنی مؤمنلر سببلی دفع قیلماسه و طیماسه ایدی (لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ) البته بوزولور ایدی یر یوزی یعنی بونون یر یوزی کفر و شرک قارانغولقلری ایله طولار ایدی فسق و فسادکو بايور

ابدى (وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ) ولکن خدای تعالی فضل و رحمت اباسیدر
 بار چه عالملر اوزرینه کم فضلی و رحمتی ایله مشرکلرنگ فتنه سینی مؤمنلر سببلی دفع فیلور
 (تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ) اوشبو ذکر ایتولمش فصللر خدای تعالی قدرتی ننگ علامتلر بدر
 (تَنَلُّوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ) اوقورمز اول آیتلرنی سننگ اوزرگا یعنی جبرائیل علیه السلام
 اوقور حقلق و توغریلق برله (وَآنكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ) ودرستلکده سن ای محمد
 علیه السلام البته یبارلمش پیغمبرلردن سن بار چه خلايقغه (*) (تِلْكَ الرُّسُلُ) اوشبو
 پیغمبرلرکم بوسورده مذکور بولدیلر (فَضَلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ) آرتق ایتدک بز اول
 پیغمبرلرننگ بعضلرینی بعضلری اوزرینه (مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ) اول پیغمبرلردن باردر شول
 کیمسه کم سويلاشدی آننگ برله خدای تعالی واسطه سن مثلا آدم علیه السلام و موسی
 علیه السلام هم حضرت محمد علیه السلام کبی لر (وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ) هم کوتاردی
 خدای تعالی اول پیغمبرلرننگ بعضیلرینی بیوک درجه لرگه پیغمبرلرننگ بعضیلری
 بعضیلرندن آرتق بولماقی شول اعتبار ایله درکم آلارنگ بعضیلری آدمیلردن بر گنه
 گرو هغه یبارلگان لر ایدی نتاک کم بنی اسرائیل پیغمبرلری بنی اسرائیل قومینه گنه مبعوث
 ایدیلر و بعضلری کوبرک گرو هلرغه یا که بار چه آدمیلرگه یبارلگان و بعضلری آدمیلرهم
 پر یلرننگ بار چه سته یبارلگان ایدیلر نتاک کم بزنگ پیغمبرمز محمد علیه الصلوٰة و السلام بار چه
 آدمیلرهم پر یلرگه مبعوثلر و دخی پیغمبرلر آراسنده تفاوت شول اعتبار ایله درکم بعضلرینه
 پیغمبرلک توشک و بعضلرینه اویا ولقده یبارلدی مفسرلردن بعضلری و رفع بعضهم دن مراد
 ادریس علیه السلام درکم حق سبحانه و تعالی آکا بیوک مرتبه احسان فیلوب کوککه چغاردی
 دیمشدر تفسیر کشاف ایاسی دیمشدر کم و رفع بعضهم دن بزنگ پیغمبرمز محمد
 علیه السلام مراد بولماقی ظاهر در زیرا که حضرت محمد علیه السلام باشقه پیغمبرلرگه
 قاراغانده نهجه درجه لر افضل و آرتوقدر و الله تعالی اعلم (وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ
 الْبَيِّنَاتِ) و ببردک بز مریم اوغلی عیسی پیغمبرگه ظاهر و روشن بولغوچی معجزه لرنی
 (وَإِذْ نَادَى بِرُوحِ الْقُدُسِ) هم برکتدک بز آنی و آکا قوت ببردک پاک جان برله کم
 آندن مراد جبرائیل فرشته در حضرت مریم گه نفع ایتما کی و اورما کی برله حضرت
 مریم بوکلی بولوب آندن عیسی علیه السلام دنیاغه کیلدی (وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ) واگر
 تلاسه ایدی خدای تعالی (مَا أَقْتَلْنَا الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ) بر برسی ایله اختلاف فیلشوب
 صوغشماسلر ایدی اول پیغمبرلردن صوگ بولغان کیمسلر (مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتِ)
 کیلگانی صوکنده آلا رغه روشن بولغوچی علامتلر و آچق بیلگولر اول پیغمبرلرننگ
 پیغمبرلک لرینه (وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا) ولکن اختلاف فیلشدیلر آلا ر (فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ)

* الجزء الثالث

آية الكرسي

(۱) اهل تفسیر کرسی حقنک
 اختلافی ایندیلهر بعضیلر
 کرسی ایله عرش بردر
 دیدیلر ابوهریره رضی الله
 عنه ایندی کرسی عرش
 نك آلدنده قویولمشدر
 اولوغلقی بارجه کوكلر
 ویرلر قدرلی در
 خبرده کیلمشدر کیم بیدی
 فات کوكلر هم برلر بارجه
 سی کرسیگه فاراغانه بر
 كيك صحراده بر حلقه
 کبیدر کرسی اوزی
 عرشگه فاراغانده شویله در
 وبعضیلر کرسیدن مراد
 خدای تعالی نك ملک
 وسلطنتی در دیورلر زیرا
 كه عرب خلقی ملک قد
 یم که کرسی دیورلر والله
 اعلم تیباندن
 (۲) حضرت علی کرم الله
 وجهه دن روایت ایلمشدر
 رکیم آیه الکرسی ایلی
 کلمه در هر کلمه سنده ایلی
 برکت باردر خبرده کیلمشدر
 رکیم هر ایوده آیه الکر
 سی اوقولسه دیورلر وپر
 یلر اول ایو اهلینه ضرر
 ایرشدر آلماسلر وهرکیم
 آیه الکرسینی هر فرض
 نماز سوکونده اوقوسه خدای
 تعالی آنکاشکرانه لی کونکل
 نصیب قیلور
 تفسیر حسینی

بس باردر آلاردن شول کیمسه کم ایمان کیلتوردی و اشاندی اوزلرینک پیغمبرینه
 (ومنهم من کفر) هم باردر آلاردن شول کیمسه کم کافر بولدی وحق دیندن یوز
 دوندردی یهود و نصاراغه تعریضدر کم آلا موسی و عیسی علیهما السلام لردن صوگ
 نوغری یولدن چقدیلر (ولو شاء الله ما اقتتلوا) و اگر تلاسه ایدی خدای تعالی
 اختلاف فیلسماسلر ایدی آلا و بر برسی ایله صوغشماسلر ایدی اختلاف صوغشقه
 سبب بولعاندلقدن اختلافدن اقتتال ایله یعنی صوغشماق ایله تعبیر قیلدی (ولکن
 الله یفعل ما یرید) ولکن خدای تعالی قیلور شول نرسه نی کم تلار اوزی اختلاف
 و ضلالت هم عصمه وهدایتدن (یا ایها الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کیمسه لر
 (انفقوا مما رزقناکم) نفقه بیرکز یز سزگه رزقلاندرغان و بیرگان نرسه دن یعنی
 مالکزدن زکوت بیرکز (من قبل ان یاتی) کیلما کدن الگاری (یوم لایبع فیه)
 شول کون کم یوقدر اولکونده هیچ صانماق و صانوب آلماق تا کم کشی اوزینی
 عذابدن صانوب آلور ایدی (ولاخله) هم یوقدر اولکونده دوستلق تا کم کشی
 دوستینی حمایه قیلور ایدی (ولاشفاعه) دخی یوقدر اولکونده شفاعت تا کم
 براونک شفاعتی سببلی عذابدن فورتلور ایدی (والکافرون هم الظالمون) و کافرلر
 آلاردر ظلملق اینکوچیلر خدای تعالی نك حقینی منع قیلولری برله هم خدایدن
 باشقهغه عبادت قیلولری برله (۱) فائده خبرده کیلمشدر کم هر کم بر حاجت اوچون
 ایوندن چقسه اخلاصی ایله آیه الکرسی نی اوقوسه خدای تعالی نك اذنی ایله آنک
 مطلوبی حاصل بولور انشاء الله تعالی (۲) (الله لا اله الا هو) معبودلک که لایق بولغوچی
 خدای اولدر یوقدر هیچ بر معبود خلقه مگر اول الله تعالی گندهر عبادت قیلو آکاغانه
 تیوشدر (الهی) ترک بولغوچیدر همیشه (القیوم) مخلوقانتی حفظ و تدبیر ایتمک برله
 قائمدر (لا تاخذ سنه) نوتماس آنی بوقومسراماقلق یعنی اویقوغه کینار آلدندن
 بولا تورغان اویقولی اویاولی لقی حالتی کم آکا نغاس دیورلر (ولانوم) هم نوتماس
 آنی اویقور یرا که بو اشلر حیوانغه خاص بولغان صفتلردر خدای تعالی آندن منزهدر
 (له ما فی السموات) اول خدای تعالی نك در کولکرده بولغان نرسه (وما فی الارض)
 هم برده بولغان نرسه (من ذا الذی یشفع عنده) کیمدر شول کیمسه کم شفاعت
 قیلور اول خدای تعالی فاشنده قیامت کوننده یعنی هیچ کم هیچ برکشیکه شفاعت
 قیلا آلماس (الا باذنه) مگر اول خدای تعالی نك اذنی و رخصتی ایله گنه شفاعت قیلور
 (یعلم ما بین ایدیهم) بیلور اول خدای تعالی کولکر هم برلر اهل نك آلدنده بولغان

نرسەنى يەنى اوشبو دنيا اشلىرىنى (وَمَا خَلَقَهُمْ) دخى آلازىڭ آر تىلر نىڭ بولاچق نرسەنى
يەنى آخرت اشلىرىنى (وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ) واحاطە قىلماسلىق آلاز ھېچ
بىر نرسەنى اول خىداي تەئالى نىڭ مەلۇماتىدىن يەنى كوكلردە ھەم بىردە بولغان مەخلۇقات
خىداي تەئالى نىڭ بىلگەن نرسەلىرىدىن ھېچ بىر نرسەنى بىلەلمەسلىق (الَّا بِمَا شَاءَ) مگر
احاطە قىلورلار و بىلورلار خىداي تەئالى نىڭ تىلگەن نرسەنى كەنە (وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ
وَ الْأَرْضَ) صغىردى و چولغاب آلدى اول خىداي تەئالى نىڭ كىرىسى كوكلارنى ھەم يىرىنى
(وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا) و آغىر بولماس خىداي تەئالى گە كوكنى ھەم يىرىنى صافلامق (وَهُوَ الْعَلِيُّ
وَ الْوَلِيُّ) اول خىداي تەئالى بىلىد و بىوكىد و ھەملىر آڭا ايرشودن (الْعَظِيمَ) اولوغدىر دىھندىر
آنى اوبىلاودن (لَا اِكْرَاهَ فِى الدِّينِ) بىوقىد ھېچ كوكچلاو و ايركسىزلاو اسلام دىنىنى
قبول ايتۇدە يەنى كافرلردن ھېچ بىر ئادەمنى قبول ايتكىل دىوب كوكچلامك و ايركسىزلامك
تىوش توگىلدىر كافرلارنى صوغىش قىلۇب جىڭگەن و قىندە ھەم اگىر جىزىبە تولاۋنى
قبول ايتسەلىر اسلام بىرلە تىكىلىپ ايتولماس و كوكچلاب دىنگە كرتولماس اوز اختىيارلار بىنە
صالونور ابو الخفىض انصارى رىضى اللە عنہ نىڭ ايكى اوغلى بار ايدى قابل يكتىلار ايدى
بىر و قىتە شامدىن مەدىنە گە بىر نصرانى كىلۇب اول يكتىلر شول نصرانى ايلە صحبت قىلۇب
آنىڭ سوزلار بىنە آلداندىلر ھەر ايكىسى نصرانى دىنىنى اختىيار قىلۇب شول نصرانى
ايلە بىرگە شامغە كىتىدىلر ابو الخفىض رسول صلى الله عليه وسلم دىن شامدىن اوغىلار بىنى
فايتارۇب كوكچلاب مەسلمانلىققە فايتارۇرغە رىخت صورايدى بس حق سىبحانە و تەئالى دىن
آيت نازل بولدى كىم دىندە كوكچلاو بىوقىد (فَدَّبَّ بِبَيْنِ الرَّشِدِ مِنَ الْقِيِّ) تىحقىق ظاھىر
بولدى و آچق بىلۇندى توغرى بولۇر آزغونلىقدىن يەنى كىفر ايماندىن و حق باطلدىن
ايرلىدى بس ھەر عقل اياسى اوزىنىڭ عقلى ايلە حق دىننى بىلماك تىوشدىر (فَمِنْ
يَكْفُرُ بِالطَّاغُوتِ) بس ھەر كىم اشانماسە خىداي تەئالى گە باشقە بولغان مەبۇدلىر گە كىراك
پوتلردىن و كىراك شىطان يا كە باشقە نرسەلىر بولسۇن (وَيُؤْمِنُ بِاللَّهِ) ھەم اشانسە
خىداي تەئالى گە (فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى) بس تىحقىق يابىشدى و پوتۇندى اول
نىق و اشانچىلى بولغان توتقاغە كىم آندىن مراد قرآندىر يا كە پىغىمبىرنىڭ سىنتىدىر بىعضىلر
عروە و ثقى توفىقىد دىورلار (لَا اَنْفِصَامَ لَهَا) بىوقىد اوزولماك و ايرلماق اول طوتقا
اوپۇن يەنى اول اشانچىلى نىق طوتقا ھېچدە اوزولماس و اورتىدىن ايرلماق آڭا
طوتقان كىشى البتە مەلۇم بىنە ايرشماي قالماس (وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) و خىداي تەئالى
ايشتكۇچىدىر بىندەلىرنىڭ سوزلار بىنى بىلگۇچىدىر آلازنىڭ نىمەلىرىنى (اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ

(مَنُوا) خدای تعالی ایمان کىلتورگان کىسه لىزىڭ دوستىدىر يا که آلا رىڭ اشلىرىنى
 باشقارغۇچىدىر توفىقى وهدايت بىرىمك ايله (يُخْرِجُهُمْ) چقارور آلارنى خدای تعالی
 (مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ) كىفر و ضلالت قارانغولقلىرىدىن هدايت وایمان يلقى لىقىنه
 يا که شك قارانغولقلىرىدىن يقىن و معرفت يلقى لىقىنه چقارور (وَالَّذِينَ كَفَرُوا) وشول
 كىسه لىرىم كافر بولىدىلر وحقنى انكار ايتىدىلر (أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) آلارنىڭ دوستلىرى
 طاغوتلىرى يعنى خدایغه باشقه بولغان معبودلىرىدىر (يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ)
 چقارورلىرى اول معبودلىرى آلارنى ایمان فطرى نورىدىن كىفر قارانغولقلىرىغه يعنى
 المىثاقداغى ایمانلىرىدىن كىفرگە چقارورلىرى يا که يهودىلىرىنى وسوسه قىلوچى شىطانلىرى
 تورانغه ایمان نورىدىن آنى انكار ايتو قارانغولقلىرىغه چقارورلىرى يا که مرتدلىرىنى اقرار
 نورىدىن انكار قارانغولقلىرىغه چقارورلىرى (أُولَئِكَ) اوشبو كافرلىرى (أَصْحَابُ النَّارِ) اول
 اهل لىرىدىر كم آخىرده اورنلىرى تموغ اوپىدىر (هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) آلا رى اول اوپده
 منگو قالفوچىلىرىدىر (الْم تَرَى) ايا كورمادىڭىز سن (۲) وبصىرت نظرى ايله قارامادىڭىز
 (إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ) شول كىسه صارى كم عناد يوزىدىن بىخلاقلىرى
 اول ابراهيم پىغمبىر ايله پروردكارى طوغرى سىندى يعنى خدای تعالی نىڭ الوهىتى
 ووحدانىتى طوغرى سىندى ابراهيم عليه السلام ايله مناظره قىلوشىدى (أَن آتَيْتَهُ اللَّهُ
 الْمُلْكَ) شول وقت كم بىرىگان ايدى آڭا خدای تعالی پادشاهلىقى يعنى خدای
 تعالی آڭا ملك و دولت بىروب آنى پادشاه قىلغانىنه قارشى اول خدایدن باش
 طارتوب نىكبرىك قىلوب خدای تعالی طوغرى سىندى بحث وجدال قىلدى اول كىسه
 نىرود بن كنعاندىر بوتون ير يوزىنه اوزىگنه پادشاه ايدى ابراهيم عليه السلام
 پوت خانىده داگى پوتلىرىنى واطوب بتورگاچ نىرودنىڭ وزىرلىرى وار كان دولتى آنى
 اولقه ياندىرونى مصلحت كوردىلر شول وقتده نىرود ايتدى آنى منم فاشىمىغه
 كىلتورگىز من آڭىڭ بىرله بىخلاقلىرىم بس ابراهيم عليه السلامنى حاضر قىلدىلر نىرود
 ايتدى اى ابراهيم سن بىزنىڭ خدایلرمنى باطل قىلدىڭ سىنىڭ خدایىڭ كىمدىر (أَذْ
 فَالْإِبْرَاهِيمِ) شول وقتده ايتدى ابراهيم پىغمبىر (رَبِّى الَّذِى يُحْيِى وَيُمِيتُ) منم
 پروردكارم شونداىن ذاندىركم قدرتى ايله ترگىزور و يوقدان بار قىلور هم اولتورور
 دىئادىن آخىرتكه بىارور (فَالِ) ايتدى نىرود ابراهيم پىغمبىرنىڭ سوزىنه قارشى
 (أَنَا أَحْيِى وَأُمِيتُ) من هم ترگىزورمىن و اولتورورمىن دىدى بس نىرود نادانلىقتىدىن
 بر اولومىگە حكم ايتولگان كىشىنى كىلتوروب اولومدىن آزاد قىلدى مونا اولوكنى
 ترگىزدىم دىدى هم بىر گناھسىز كىشىنى كىلتوروب اولتورتىدى مونا ترىكنى اولتوردىم

(۱) اهل تفسىر اوشبو مونا
 طره نىڭ وقتىندى اختلاف
 ايتىمىشلىرىدىر بعضىلر ابراهيم
 عليه السلام پوتلىرىنى بو
 زغاچ نىرود آنى زندانغه
 سالدى صىكره آنى اولقه
 طاشلامق اوچون زندان
 دن چقاروب اوز حضورىنه
 كىلتوردى شولوقتدا اوشبو
 مناظره واقع بولدى دىورلىرى
 و بعضىلر بومناظره نىرود
 ابراهيم عليه السلامنى
 اولقه طاشلاغاندىن صولڭ
 بولدى دىورلىرى شول وقتدا
 كىم اول زمانلرده بىرىل
 بىك آچلىق بولوب آشلىق
 نىروددىن باشقهده طابو
 لىماس ايدى هر كىم آشلىق
 ساتوب آلاواچون نىرود
 آلدىنىنه كىلسه نىرود
 رىنىك كىم دىب صورار
 ايدى رىم سن سن دىسه
 آنكا آشلىق ساتار ايدى
 شول وقتلرده ابراهيم عليه
 السلام هم بىغداى ساتوب
 آلاماق اوچون نىرود
 حضورىنه كىلىگان ايدى
 نىرود آندان رىنىك كىم
 دىب صورغاچ ابراهيم
 عليه السلام رىم شول
 خدایدىركىم اولوكنى تر
 گىزور و ترىكنى اولتورور
 دىوب جواب بىردى

ديدى غايت نادانلقىدىن احياء و اماناتىڭ بەنى تركوزمىڭ و اولتورمىڭ نىڭ نىرسە ايدىكى
 بىلمادى ياكە بىلسەدە مجلسدە حاضر بولغان كشىلەرگە تىلىس قىلۇپ آلارنى آلدماق
 اوچون شويۇل قىلدى بس ابراهيم عليه السلام موندان ظاهر رارك و آچىغراق دىللىگە
 انتقال ايتدى (قَالَ اِبْرَاهِيمُ) ايتدى ابراهيم عليه السلام نىمردىكە (فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي
 بِالشَّمْسِ) بس درستلىككە خدای تەالى كىلتورور قوياشنى هر كون (مِنَ الْمَشْرِقِ)
 قوياش چغوشى طرفىدىن (فَاتُّ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ) بس كىلتورگىل سن آنى قوياش
 باطوشى طرفىدىن بەنى اكر سن خدای بولساڭ قوياشنى مغرب طرفىدىن چقارغىل
 كوچىڭ يتارمۇ ديدى (فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ) بس مبهوت و ملزم بولدى شول كەسە
 كىم كافر بولدى بەنى نىمرد ابراهيم عليه السلامغە قارشى ھىچ دىللى كىلتورا
 آلمىنچە آپدراپ قالدى (وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ) و خدای تەالى طوغرى
 بولغە كوندىر ماس ظلملىق ايتكوچىلر گر وھىنى و كفر اھلىنى بەنى آلار دىللى طاابا
 آلماسلار البتە آپدراپ قالورلر (أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْبَةٍ) ياليسە قاراماد كىموسن
 عبرت نظرى ايله شول كەسەڭك اوخشاشىنە كىم اوتدى اول بر اول اوزرە
 (وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا) و حالانكە اول اول خراب بولغان و جىمىرلىگان ايدى
 توبالرى اوستىنە بەنى اول توبالرى و توشاملىرى جىمىرلۇپ آنىڭ اوستىنە دىوارلىرى
 يقولغان و تمام ويران بولغان ايدى اول ويران بولغان اولدىن اوتۇچى كىشى
 عزىر عليه السلام ايدى توراننى كوڭلىدىن بلور ايدى بيت المقدسدا كى عالم لىرنىڭ
 اولوغلىرىدىن در پىغمبەرلىكندە اختلاف بار در بخت النصر بيت المقدسنى خراب قىلغىچ
 حضرت عزىرنى اسىر قىلۇپ بابل ولايتىنە ايلتىدى خدای تەالى عزىرگە ياردىم
 ايدۇپ كفار قولىدىن خلاص بولۇپ يىنە بيت المقدسكە قايتورغە چىقىدى بولدى مذكور
 ويران بولغان قىرەگە طوغرى كىلدى قىرە بوتونلاى خراب و ويران بولغان ايدى
 لىكن بەش آغاچلىرى سلامت حالدە بەشلىرى اوسوب طورور ايدى حضرت
 عزىر بر مقدار يوزم بەشى ھىم انجىر بەشى اوزوب آلۇب اوزى بر آغاچنىڭ
 كولا كەسندە اولتوردى بر مقدار انجىر بەشى آشادى قالغانىنى چالەسەنە قويدى
 بر مقدار يوزمىنى صغوب بر آز صووينى اچدى قالغانىنى بر صارطقە سالۇپ قويدى
 ايشا كىنى اوزىنىڭ آرطىنە باغلاب قويدى اوزى آرقاسىنى آغاچقە سوياب اولتورغان
 حالندە شول خراب بولغان يور طرغە قارار ايدى (قَالَ) ايتدى حضرت عزىر شول
 وقتدە اول قىرەنىڭ تمام خرابلىقىنە عجبلا نوب (أَنِّي بَحِيثٌ هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا) نىچوك تركوزور
 خدای تەالى اوشىبو خراب بولغان قىرەنى و آنىڭ اھلىنى آلارنىڭ اولگاندىن صولك

حضرت عزيرنىڭ بو طرىقە سۇال ايتماكى خدای تعالى نىڭ اولوكنى ترگوزما كنده شك
 طوقاندىن توگل ايدى بلكه نى روشچە ترگوزما كىنى بلسى كيلوب اوشبو سۇالنى
 قىلدى (فَإِمَانَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ) بس اولتوردى آنى خدای تعالى شول وقتدە يوز يل
 يعنى يوز يل اولوك بولوب طوردى يانداغى ايشا كى هم اولدى (ثُمَّ بَعَثَهُ صُكْرَهُ
 ترگوزدى آنى خدای تعالى يوز يل اولوب ياتقاندىن صوك رويت ايدلمشدر كم حق
 تعالى آنىڭ طعام و شرابىنى هم ايشا كىنى خلقنىڭ كوزىدىن باشوردى حضرت عزيرنىڭ
 اولگاندىن يتمش يل اونكاچ بخت النصر هلاك بولدى آنىڭ اورىنىنە عادل پادشاه
 بولوب بيت المقدسنى عمارت قىلدى اوتوز يل مدتندە تعمير قىلوب تمام اولگى
 حالينە كىلتوردى اول وقتدە مذكور خراب بولغان قريە اولگى دن هم آبادراق وتوزك
 بولدى حق تعالى نىڭ قدرتى ايله حضرت عزير يوز يل اولوب ياتقاندىن صوك تریلدى
 يوز يل مقدم ايرتە برله اشراق وقتندە اولگان ايدى يوز يل اونكاندىن صوك
 تریلگان وقتندە قوباش باطقانى يوق ايدى حضرت عزير همان شول كون
 دىب بلدى اويقودن اويانغان كىشى شكلى اوزاق يوقلاغانمىن ايكان دىب اورىندىن
 طوروب كوزارنىنى اووار ايدى (قَالَ) ايتدى برفرشته شول وقتدە خدای تعالى نىڭ
 امرى ايله عزيرگە (كَمْ لَبِثْتَ) كويبو توردىڭ اوشبو ياتقان زمانىڭكە يعنى ياتقاندىن
 بىرلى نى قدر وقت اوندى دىوب صورادى (قَالَ) ايتدى (۱) عزير اول فرشته گە (لَبِثْتَ يَوْمًا
 اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ) ياتوب طوردم من ويوفلامم بركون ييا كه كون نىڭ بر آزنده اولدە
 بر كون دىگان ايدى صكره قوباشقە قاراب قوباشنىڭ هنور باطماغانىنى كورگاچ
 كون نىڭ بر آزنده ياتوب طوردم ديدى (قَالَ) ايتدى فرشته آڭا قارشى (بَلْ لَبِثْتَ
 مِائَةَ عَامٍ) سن اويلاغانچە توگل بلكه سن ياتوب توردىڭ يوز يل يعنى سن اولگان
 ايدىڭ تمام يوز يل اولوب ياتدىڭ ديدى حضرت عزير هوشىنە كيلوب ياق ياغىنە
 قارادى اول بىرلرنىڭ اوزگارگانىنە بىك عجبكە قالدى ينە اول فرشته آڭا ايتدى
 (فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهٗ) بس قاراغلسن اوزڭنىڭ آشى طورغان طعامڭا
 هم اچە تورغان شرابڭا كم نچوك اوزگارما گاندر اوزاق تورو برله طعامى چالماسىنە
 قوبىغان انچىر يەشلىرى و شرابى صاوطداغى يوزم صوى ايدى (وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ)
 هم قاراغلسن اوزڭنىڭ ايشا كىڭا كم بارچە اعضالىرى چروب سوياكلرى طارالوب
 بتكاندر شول وقتدە حضرت عزيرگە حق تعالى دن خطاب ايرشدى كم سنى اولگاندىن
 صوك ترگوزدىك تا كم قدرتىمىزنىڭ اثرلىرى سنىڭ اوزڭدە ظاهر بولسون اوچون
 (وَلَنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ) هم سنى قىلماقىمىز اوچون عبرت و علامت آدمىلرگە تا كم

۱) بعضىلر اوشبو كەسە
 خضر عليه السلام ايدى
 ديمشلىر و بعضىلر اولگان
 ندىن صوك تریلماك گە
 اشانىمى تورغان بر كافر
 ايدى ديمشلىر اول خراب
 بولغان قريە حقندە هم
 تورلى سوزلر باردر
 بعضىلر بيت المقدس
 ايدى ديو رلر و بعضىلر
 طاعوندىن قاچوب كىتكانلر
 نىڭ قريەلىرى ايدى ياكە
 بيت المقدسدىن ايكى
 فرسخ قدرلى يوده قريە
 العنب اسملى اورن ايدى
 ديورلر والله تعالى اعلم

سَنَّاكَ حَالِكُنْ عِبْرَتِ الْوَلُوكِنِ تَعَالَى نَكَّ اُولُو كِنِي تَرْكُوزِ مَا كَيْنِهَ اَشَانُور لِر
 (وَ اَنْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ) هَم قَارَاغَل سِن ايشا كَك نَكَّ سوبيا كلربنه تا كم خدای تعالی نَكَّ
 قدر تینی كورور سن (كَيْفَ فَنَشْنُهَا) نچوك اورنلرندن قوزغاتوب برسى يائينه
 برسینی جيارمز اول سوبيا كلرني (ثُمَّ نَكْسُوها لَحْمًا) صَكره اورنورمز اول سوبيا كلرني
 ايت برله بس حضرت عزيز اول سوبيا كلرگه قاراب تورور ایدی حق تعالی نَكَّ
 قدرتی ايله سوبيا كلر اورنلرندن قوزغالوب برگه نزلدیلر ايشاك صورتی حاصل
 بولدی فی الحال اول سوبيا كلرگه ايت اوسوب جان کردی ايشاك اورنوندن طوروب
 قَقرًا باشلادی (فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ) بس ظاهر بولغانی زمانده عزیزگه خدای تعالی نَكَّ
 قدرت كامله سی و اولوكنی نچوك تَرْكُوزِ مَكِّي (قَالَ) ایتدی عزیز (أَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَلَى
 كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) من بلور من شكسز شونی كم خدای تعالی بارچه نرسه اوزرینه
 كوچی يتكوچيدر یعنی اولده استدلال ايله بلسگانیم شكلی حاضرده كوز ايله كورب
 بلدم دیدی (وَ اِذْ قَالَ اِبْرَاهِيمُ) و بساد ايتكل شول وقت كم ایتدی ابراهیم پیغمبر
 خدای تعالی گه مناجات قیلوب (رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى) ای منم پروردگارم
 كورساتكل سن مكا شونی كم نچوك تَرْكُوزِ سَن اُولُو كَرِنِي حضرت ابراهیم نَكَّ
 بو طریقه صورامانی شك توتقانندن توگل بلكه خدای تعالی نَكَّ اُولُو كِنِي تَرْكُوزِ مَا كَيْنِي
 كوزلری ايله كوروب یقینی آرنسون اوچون ایدی (قَالَ اُولَمْ تُؤْمِنُ) ایتدی خدای
 تعالی ابراهیم پیغمبرگه ایاسن اشانادا كمو منم اولوكنی تَرْكُوزِ مَا كَمِ گه (قَالَ بَلَى)
 ایتدی حضرت ابراهیم بلی اشاندم و سَنَّاكَ قدر نَكَّ كامل ایدکینه ایمان کیلتوردم
 (وَ لَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قُلُوبِي) ولسکن اوشبو طریقه صورامانیم كوگلیم فرار طاپسون
 اوچوندر كوز ايله كورو سببلی (قَالَ) ایتدی خدای تعالی ابراهیم علیه السلامغه
 (فَخَذَ اَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ) ا گر اولوكنی تَرْكُوزِ مَا كَمِنِي كوراسك كیلسه بس توتقل سن
 دورت قوشنی اول قوشلر كوگارچن وانچ هم فارغه و طاوس ایدی دیمشلر
 (فَصَرَّ مِنْهُنَّ اَبْيَكُ) بس جمع ايتكل سن اول قوشلرني اوزك صاری یعنی آلارني قولسا
 آلوب شكل و صورتلرینه بیغشیلاب قاراغل یا كه آلارني اولتورب کیساک کیساک
 قیلوب صَكره همه لرینی برگه جیغل دیمكدر (ثُمَّ اجْعَلْ) مونك صوگنده قیلغل (عَلَى
 كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا) هر برطاو اوزرینه آلاردن برکیسا کنی یعنی مذکور دورت
 قوشنی پاره پاره قیلوب بارچه سی نَكَّ اعضالرینی برگه فوشقانندن صوك شول
 فوشولغان اعضالرینی ینه دن دورت کیساک قیلوب هر برکیسا کینی برطاونك
 اوستینه قویغل (ثُمَّ اَدْعُهُنَّ) صَكره چاقرغل سن اول قوشلرني تا كم آلار سكا اجابت

ايدوب (يَاتِيكَ سَعِيًّا) كيلورلرسكا آشوغوب (وَاعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) وبلگل
 شونى كم خدای تعالی غالبدر وعاجز توگلدر هيچ براشده حكمة اياسيدر اوزينك
 اشلرنده بس حضرت ابراهيم عليه السلام حق تعالی نك امرى بوينچه شول دورت
 قوشنى توتوب بوغازلادی هم آلارنك بارچه اعضالرينى كيساك كيساك فيلوب
 جله سيني برگه قوشوب قامر شكللى ايتدى اعضالر تمام بر برسینه فوشلديار صكره
 شولارنى دورت كيساك ايتوب دورت طاوغه قويدى باشلرينى آلوب قالوب اوز
 ياننده صافلادی شوندى صوك هر قابسینی آطاب ای كوگارچن ای طاوس هم ای
 فارغه ای انچ منم فاشيغه كيلكزدیوب چافردى حق تعالی نك قدرتی ایل شول
 حالده هر قابوسى نك اعضالرى آيرلوب بر برسینه فوشلوب هر قابوسى نك تنى
 اوزينك باشينه يوكروب كيلوب اولكى كى بولوب ترلدیلر اوچوب كيلماينچه
 هر قابوسى نك يوكروب كيلولرى حضرت ابراهيم آلارنى ايرم آچق كورسون
 كوكلنده هيچ شبهه فالماسون اوچون ايدى (مَثَلُ الَّذِينَ يَبْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ) شول
 كمسهلرنك اوخشاشى كم نفقه بيرورلر اوزلرينك ماللرينى (فِي سَبِيلِ اللَّهِ) خدای
 تعالی يولنده يعنى دين دشمانلرى برله صوغش فيلوب اوچون ماللرينى نفقه فيلورلر
 يا كه خدای تعالی يولنده بيرلگان هر صدقه نك اوخشاشى (كَمَثَلِ حَبَّةٍ) شول اوراق
 اوخشاشليدر كم يخشى و قوتلى يرگه صاچلوب (انبتت سبع سنابل) اوسدورر اول
 يدى باشافنى يعنى بر اوراق يدى طارماق چقاروب يدى باشاق اوسار (فِي كُلِّ سُنْبَلَةٍ)
 بولغوچيدر هر بر باشاقده (مِائَةٌ حَبَّةٌ) يوز دانه اوراق بس بردانه اولقدن يدى
 يوز دانه حاصل بولور خدای تعالی يولنده بيرلگان صدقه هم شونك كى در كم برسینه
 يدى يوز مقدارى اجر و ثواب بولور (وَاللَّهُ يَضَاعِفُ لِمَن يَشَاءُ) و خدای تعالی نچه
 اولوش آرتق فيلور اوشبو يدى يوزدن اوزى تىلاگان كيمسه اوچون اجر
 و ثوابنى يعنى يدى يوز اورنينه يدى مك اولوش يا كه آندن هم كوبراك اجر
 روزى فيلور اوزى تىلاگان بندك سينه آنك نيتينه كورا (وَاللَّهُ وَاسِعٌ) و خدای تعالی
 فضلى و كرمى كيك بولغوچيدر تىلاگان بنده سينه حسابسز كوب اجر و ثوابلر
 بيرور (عَلِيمٌ) بلىگوچيدر بندهلرنك نيتلرينى تا كم نيتلرينه كورا اجر بيرور
 (الَّذِينَ يَبْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ) شول كمسهلر كم نفقه فيلورلر (۱) و بيرور ماللرينى (فِي سَبِيلِ اللَّهِ)
 خدای تعالی يولنده يعنى صوغش اوچون يا كه هر بر يخشى بولغه بيرورلر (ثُمَّ
 لَا يَتَّبِعُونَ) صكره ايار تماسلر آلار (مَا أَنْفَقُوا) بيرگان نفقه لرينه (مِنَّا) منت نى يعنى
 بيرگان صدقه لرى آرطندن منت ايتماسلر (وَلَا أَدَى) دخى ايار تماسلر صدقه لرينه

(۱) اوشبو آية كريمة عثمان
 بن عفان هم عبدالرحمن
 بن عوف رضى الله عنهما
 حقلرنده نازل بولمشدر
 حضرت عثمان جيش
 العسرة ديگان صوغشقه
 حاضرلانگانك اوستلرنك
 بارچه اسبابلرى وزينتلرى
 ايله بر منك نوه تصدق
 ايتدى عبدالرحمن بن
 عوف شول وقتده دورت
 منك درهم صدقه بيدى
 تبیانندن

ادا و جفا فيلوتى يعنى صدقه بپردك ديوب فقيرنى رنجتماسلر (لهم اجرهم عند ربهم)
 بولغوچيدر آلاغه صدقه لرينك اجر و ثوابى پروردكارلى فاشنده يعنى خداى تعالى
 البته آلا رنك صدقه لرينى يوغالتماس اجرى و ثوابى بولور (وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ) هم
 يوقدر هيچ قورفو آلاغه فيامتده (وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) دخى كويونور بولماسلر و فايغو
 كورماسلر آلا رخرنده (قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ) بخشى سوز و كوركام وعده
 فقيركه (وَمَغْفِرَةٌ) هم كيجماك و عفو ايتماك فقيردن يعنى آنك يوداتوب
 صوروى اوچون آچولانماينجه آندن عفو ايتماك (خير) بخشيراقدر (من صدقه)
 شول صدقه دن كم (زيتبعها اذى) ايارور آكا اذا ايتماك و رنجتماك يعنى سائلكه
 صدقه بيروب شول صدقه بيرگان اوچون آنى رنجتودن بخشى سوز و طالتى و عاقر
 ايله قاينار و آرتوغراقدر (وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ) و خداى تعالى موكسزدر بنگلرنك صدقه لرينه
 محتاج بولماس حلیم و صبرليدر صدقه منت ايتكوچيلرنى عذاب فيلوده آشوقماس
 (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى ايهان كيلتورگان كهسه لر (لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ) باطل
 فيلماكز و يوغالتماكز بيرگان صدقه لركزنى (بِالْمَنِّ) منت ايتماك برله فقيركه صدقه
 بيرگانكز اوچون زيرا كه مال همهسى خداى تعالى نقى در بايلر بارى اول مالنى
 يوكللا گوچى عمال لردر منت فيلماق آلا رنك شأى توكلدر (وَالَّذِي) هم باطل
 فيلماكز صدقه لركزنى اذا ايتماك و فقيرنى رنجتماك برله صدقه بيرگاندن صوك تلگز
 يا كه فعلكز برله فقيرنى رنجتماكز و شونك سببلى بيرگان صدقه لركزنى ضايع اينماكز
 (كَأَنَّهُ يَنْفِقُ مَالَهُ) شول كهسه شيكلى كم نفقه فيلور اول اوزينك مالينى اخلاصدن
 باشقه (رِثَاءَ النَّاسِ) آدميلر كه كورساتو اوچون يعنى ريان كشيلىر مافتاسون
 اوچون گنه نفقه فيلور (وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ) و اشانماس اوزى خداى تعالى كه (وَالْيَوْمِ
 الْآخِرِ) هم آخرت كوينه زيرا كه اكر خداى تعالى كه اشانسه ايدى صدقه نى خداى
 رضاسى اوچون بيروب ايدى كشى لر كورسون اوچون گنه بيزماس ايدى و اكر
 فيامتكه اشانسه ايدى اشينى ريا اوچون اشلاماينجه آخرت ثوابى اوچون اشار ايدى
 (فَمَثَلٌ كَمَثَلِ صَفْوَانَ) بس اول ريا ايله بيرگان صدقه نك اوخشاشى قاطى و تيگز
 بولغان طاش كبيدر كم (عَلَيْهِ تَرَابٌ) اول طاش اوزرنده بولغوچيدر قورو توفراق
 (فَأَصَابَهُ وَاِبْلٌ) بس ايرشدى اول طاشقه ايرى طامچى لى يغمور (فَتَرَكَهُ صُلْدًا)
 بس فالدردى يغمور اول طاشنى پاك و توزان سز ايتوب يعنى قاطى و شوما طاشقه
 قوتلى يغمور باوسه اول طاشنك اوستوندا گى توزان و توفراق لرنى جووب طاشنى
 پاك ايتوب توفراق سز ايتوب فالدرور منافقنك ريان بيرگان صدقه سى هم شونك

كبيدر كم خدای تعالیٰ نك عدل حكمی اول صدقه نك اجرینی و اثرینی تمام بنورب
 فائتسز بوش اش بولوب قالور ریا اهلی نك بارچه عمل لری شوپلدر (لایقدر ون)
 قادر بولماسلر و کوچلری یتماس ریادن صدقه بیرگوچیلر (علی شی) هیچ بر نرسه
 اوزره (مما کسبوا) اشلاگان نرسه لرندن یعنی بیرگان صدقه لرینك اجر و ثوابینه
 کوچلری یتماس (والله لا یهدی القوم الکافرین) و خدای تعالیٰ طوغری بولغه
 کوندرماس کافرلر گروهبینی (ومثل الذین ینفقون أموالهم) وشول کهمسهر نك
 اوخشاشی کم نفقه قیلورلر اوزلرینك ماللرینی اخلاصلری برله فقیرلرگه (ابتغاء
 مرضات الله) خدای تعالیٰ نك راضی لقینی استاب (وتثبیتنا من انفسهم) دخی ثابت
 بولماق وقرار ایتمک اوچوی اوز نفسلرندن یعنی نفسلری ایمانده ثابت بولسون
 و صدقه نك اجر و ثوابینه تمام اشانسون اوچون بیرورلر بس آلارنك بیرگان صدقه لرینك
 اوخشاشی (کمئل جنه بر بوة) شول باقچه کبیدر کم اول باقچه بیوک اورنده در
 فویاش یافطی سی آکئا تیزراک توشار (أصابها وابل) ایرشدی اول باقچهغه ایری
 طامچیلی یغمور (فانت أكلها ضعفين) بس بیردی اول باقچه یمشلرینی ایکی اولوش
 ایتوب باشقه یلرغه فاراغانده (فان لم یصبها وابل فطل) بس اگر ایرشماسه اول
 باقچهغه ایری فطره لی قوتلی یغمور بس ایرشور آکئا ضعیف یغمور یا که چق صوی
 ایرشور آنك یمشلرینی اوسدروگه شول هم ککفایه قیلور والحاصل اول باقچهغه
 توشکان یغمور یا که چق صوی نك هم اثری هیجده ضایع بولماس یمشلری بولمای
 فالماس خدای تعالیٰ بولنده اخلاص ایله بیرلگان صدقه هم شونك کبیدر کم هیجده
 ضایع بولماس البتہ اجر و ثوابی بولور کراک کوب صدقه وکراک آز صدقه بولسون
 (والله بما تعملون بصیر) و خدای تعالیٰ سزاشلی طورغان نرسه نی کورگوچیدر یعنی
 اخلاص ایله یا که ریادن ایدکینی خدای تعالیٰ اوزی بلور شوئا کورا جزاسینی
 بیرور (ابود احدکم) ابا دوست طوتارمو سز نك براوگز و آرزو قیلورمو بو آیت
 کریمه ریا اهلی نك صدقه لرینه ایکنچی تمثیلدر ریا اهلی نك صدقه لرینی تمام
 اولگورب بتکاچ خراب بولغان باقچهغه اوخشاتادر شول جهتدن بیورورکم ابا
 تلامو و آرزو قیلورمو سز نك براوگز یعنی البتہ هیچ کم آرزو قیلماس (ان نکون
 له جنه) شونی کم بولسه آنك بر باقچهسی (من نخیل) خرما آغاچلرندن (واعتاب)
 هم یوزملردن (تجری من تحتها الانهار) آقار آنك آغاچلری آستندان یلغهلر
 (له فیها من کل الثمرات) باردر اول باقچه ایاسی نك شول باقچه سنک هر یمشلردن یعنی
 اول باقچهده هر تورلی یمشلر اوسوب طورغان بولسه (وأصابه الکبر) وحالانکه

ايرشكان بولسه اول باقچه اياسينه اولوغلق يعنى اول اوزى قارتايغان بولسه (وله ذرية ضعفاء) هم بولسه آنك ضعيف و كچكنه بالالرى يعنى اوزى قارت بولوب ياش بالالرى بولسه همهلرى نك معيشتلرى شول باقچه فائدهسندن بولسه (فاصا بها اعصار فيه نار) بس ايرشسه اول باقچهغه اچنده اوط بولغان اسى جيل يعنى اولانلرى و آغاچلارنى كويدرا طورغان سهوم جيلي ايرشسه (فاخرقت) بس يانسە و كويسه اول باقچه شول سهوم جيلي سببلى شونك برله بارچه بمشلىرى كويوب خراب بولسه حاصل معنى هيچ كم شول طريقه يخشى باقچهسى بولوب سهوم جيلي ايله خراب بولماقيني استاماس و آرزو قيلماس منافق و مرأى لرنك صدقهلارى هم باشقه عمللرى هم شونك كى در ربا جيلي كويدروب آلارنك عمللرينى اشدن چغارور اجر و ثوابي هيچ بولماس بلكه گناهي بولور (كذلك بين الله لكم الايات) اوشانداق بيان فيلور خداى تعالى سز لرگه آيتلرنى و اوزينك لطف و احسانى نك علامتلرينى (لعلكم تتفكرون) شايد كم سز لر فكرلسز و عبادتكه ربا فاتشدر ماس سز (يا ايها الذين آمنوا) اى ايمن كيلتورگان كمسهلر (انفقوا) (۱) نفقه بيركز خداى تعالى بولنده (من طيبات ما كسبتم) كسب اينكان نرسه كزنك پا كيزه لرندين يعنى حلال كسب برله طايقان حلال مال كزدين يخشى سيني صدقه بيركز (ومما اخرجنا لكم من الارض) هم شول نرسه دن نفقه فيلكز كم چغاردق بز سز نك اوچون برون يعنى يرده اوسكان اشلقلردن و باقچه يمشلرندن و حيوانانندن صدقه بيركز انصارى صحابه لر رضى الله عنهم نك بايلرى خرما اولگورگان و قنده خرما لرينك بيك يخشىلرينى صابلا ب رسول صلى الله عليه و سام نك مسجدارينه كيلتورب مهاجرين فميرارى آشاسونلر اوچون بر پوچماقغه فويارلر ايدى بواشنى برسى برسندن ياشروب اشلرلر ايدى بر كون دولتلى لردن برا و اوزينك خرما لرندين ايك ناچارلرينى صابلا ب بر مقدار خرمانى آشكارا كيلتورب يخشى خرما لر آراسينه صادى حق سبحانه و تعالى بواشندن نهى ايدوب بيوردى كم مال كزنك يخشىرافندن و پا كيزه سندن صدقه بيركز (ولا تيمموا الحبيث منه تنفقون) و قصد قيلمائز حبيث و ناچار نرسه نى كم هم سزلك ايدوب اول نرسه دن نفقه فيلور سز (ولستم باخديه) و حالانكه سز لر آغوچيلر تو گل سز اول نرسه نى يعنى برار نرسه برابرنده شول ناچار نرسه نى اوزكزگه بيرسه لر سز آنى آلئى سز (الا ان نغمضوا فيه) مگر شول كم كوز يومسه كز آنى آلوده يعنى ناچار نرسه نى آلئسه كزده مسحاچه فيلوب كوز يوموب فنه آلاسز سويوب آلئيسز بس آندانين نرسه نى اوزكز هم باشقه لرغه صدقه ايتوب بيرمه كز

(۱) اوشبو آية كرىمه ده كسب و تجارت نك مباح لقينه هم كسب نك ايكى تورلى ايد كينه يعنى پا كيزه و يخشى كسب هم حبيث و ناچار كسب بولماقينه دلا لت باردر پيغمبرمز عليه الصلوة و السلام دن روايت ايدلمشدر كيم بر كيمسه حرام مال كسب فيلوب شوندان صدقه بيرسه اول صدقه مقبول بولماس انفاق ايتسه آنه بركت بولماس اوزندان صونكغه فالدرسه آنك اوچون اول مالى نموغ اوطى نك آزوغى بولور ياوزاق ياوزلقنى يوغالتماس بلكه ياوزلقنى ايدن گولك يوغالتور.

(وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ) وبلگن شونى كم خدای تعالی غنى و موکسوزدر سزنگ صدقه کزغه محتاج توگلدنر (حمید) ماقتاغوچیدر مالینگ یخشیراقتدن صدقه بیرگان کمهسنى (الشيطان يعدكم الفقر) شیطان وعك فیلور سز لرگه فقیرلکنى یعنی صدقه بیرسه کز اوزکز فقیر و محتاج بولوب فالور سز دیب شیطان سزنى فورقتور (و یا مرمکم بالفحشاء) هم بیورا در شیطان سزنى یامانلق و صارانلق برله یعنی صدقه بیرودن سزنى طیادار (وَاللَّهُ يَعِدُكُمْ) و خدای تعالی وعده فیلور سز لرگه (مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا) یارلقاوانى اوز فاشندن هم فضل و رحمتنى یعنی صدقه بیرگان کشینگ آخرتده گناهلرینى یارلقاوان برله و دنیاده ایندگو مکافات برله خدای تعالی وعك فیلور (وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ) و خدای تعالی فضلى و رحمتى کینگ بولغوچیدر صدقه بیرگوچیلرگه بلگوچیدر آلازنگ رحمت و مغفرتکه مستحق بولولرینى (يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ) بیرور خدای تعالی علم و حکمتنى اوزى نلگان کمسه گه یعنی آخرت سعادتینه سبب بولغان فائى علمنى بیرور (وَمَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ) و هر کم گه بیرلسه حکمت و علم نافع (فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا) بس تحقیق بیرلدى اول کمسه گه کوب ایندگولک یعنی آخرت سعادتى (وَمَا يَذَّكَّرُ) و اوگوت آلماس و عطله نمهس اوشبو و عطلر ایله (أَلَا أُولُوا الْأَلْبَابِ) مگر و عطله بور کامل عقل ایلر یکنه (وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ) و شول نرسهنى کم نفقه بیردک سز ای مؤمنلر بر نفقه دن کیرهك آز و کیرهك کوب بولسون کیرهك باشرن و کیرهك آشکارا بولسون کیرهك واجب صدقه و کیرهك نفل بولسون کیرهك اخلاص ایله و کیرهك ریادن بولسون (أَنْذَرْتُمْ مَنْ أَنْذَرَ) یا یسه نذر ایندک سز بر نذرین کیرهك بیلگولى و کیرهك بیلگوسز نذر بولسون کیرهك طاعت ایله و کیرهك معصیت ایله بولسون (فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ) بس درستلکده خدای تعالی بلور آنى و شوکا کوره جزا بیرور هیچ قایوسى بلنما ینچه قالماس (وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ) و یوقدر ظلملق اینکوچیلرگه یاردم بیرگوچیلردن یعنی صدقهنى ریادن بیرور یا که گناه اورنده نذر اینوب یا که اینتان نذرینى اوتام اینچه اوز نفسلرینه ظلملق اینتان کشیلرگه آخرتک هیچ بر یاردم بیرورچى و آلارنى عذابدن قوتقاروچى بولماس (أَنْ تَبَدُّوا الصَّدَقَاتِ) اگر آشکارا قیلسه کز سز صدقه لرنى (فَنَعَاهُمْ) بس نى یخشى اشدر اول آشکارا صدقه بیرور تا کم باشقه کشیلر کوروب فزغورلر و رغبت قیلورلر صارانلر کوروب اوبالورلر (وَأَنْ تَخْفَوْهَا) و اگر یاشورسه کز صدقه لرنى (وَتَوْتَوْهَا الْفُقَرَاءُ) هم بیرسه کز آنى فقیرلرگه کشى گه کورسه تمه ینچه اولانده (فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ) بس اول یاشرن بیرمه کز

آرْتَعْرَاقٌ وَيُخْشِرُ الْفِدْرَ سِزْنَكْ اَوْچون زبیراکه ریادن براق بولور فقیرنی مذلتدن
 وعارلانودن قوتقارور صدقهنی کورسه توب بیرو آرنق مو یا که باشرن بیرو آرنق مو
 ایدکنه تورلی سوزلر باردر بعضیلر باشرن بیرونک افضل بولماقی نفل صدقه حقنهدر
 اما واجب صدقه لرده باشقه لر کوروب فرفسون اوجون هم زکوتنی بیرمادی دیب سوء
 ظن قیلمه سونلر اوجون کورسه توب بیرو آرتقدر دیمشله حضرت ابن عباسدن
 منقولدرکم یاشرن صدقه آشکارا بیرگان صدقه دن یتیمش مرتبه آرتقدر بوسوزنی هم
 نفل صدقه حقنهدر دیمشله (ويَكْفُرْ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ) هم یوغالتور خدای تعالی
 یاشرن صدقه سببلی سزلردن گداهلرکونک بعضسنی یعنی کشی حقندن باشقه گناه لرغه
 کفارت بولور (وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ) و خدای تعالی سز اشلی طورغان نرسه نی
 بلسگوچی و خبر طونقو چیدر تا کم شوکا کوره جزاسینی بیرو چیدر و آیت ایدلمشدرکم
 انصاری صحابه لر ننگ مدینه ده گی یهودیلر ایله قاینشلاک و قدالقی هم رضاها فرزنداشلاک لری
 بولغانلقدن یهودیلرگه اوز مال لردن نفقه بیرورلر و یاردم قیلورلر ایدی اسلام دینینه
 کوروب رسول صلی الله علیه وسلم صحبتی ایله مشرف بولغانلردن صوگ یهودیلرگه
 نفقه بیرونی طاشلادیلر بس حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلیدی کم (لَيْسَ عَلَيْكُمْ
 هُدْيُهُمْ) سینک اوزرگه لازم ایمه سدر ای محمد علیه السلام مدینه یهودیلرینی هدایت
 ایتمک و ایمانغه کیلتورمک بلکه سندن دعوت و اوندوه و گندهر (وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ
 يَشَاءُ) ولسکن خدای تعالی طوغری یولغه کوندورور اوزی تله گان کهمه نی و توفیق
 بیرور ایمان کیلتورمک که بس بو آیت کریمه کیلگاندن صوگ پیغمبرمز علیه الصلوة
 والسلام بیوردیلر کم باشقه دین اهلبنه هم نفقه بیرگز و یاردم قیلگن شول جهندن
 علماء کافرگه نفل صدقهنی بیرو درست دیوب انفاق ایتمشلردر (وَمَا تَنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ)
 و شول نرسه کم سز نفقه قیلورسز مالدن (فَلَا تَنْفِكُوا) بس اوزلرگز اوجون بولغو چیدر
 یعنی اوز فائزگز اوجوندر اجر و ثوابی اوزگزگه بولور کیره ک مسلمانغه و کیره ک
 کافرگه بیرگز (وَمَا تَنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ) و نفقه قیلماس سز سزلر ای مؤمنلر
 مگر خدای تعالی ننگ رضاسینی و ثوابینی استهمک اوجون نفقه قیلورسز (وَمَا تَنْفِقُوا
 مِنْ خَيْرٍ) و شول نرسه کم سز نفقه قیلورسز مالدن (يَوْمَ الْيَكُومِ) وفا ایتلور سز ننگ
 صاری یعنی آنک اجر و ثوابی هیچده کیتملمه ینچه سزگه ایرشور (وَأَنْتُمْ لَا تَظْلَمُونَ)
 و سزلر ظلم ایتلمه س سز یعنی قیلغان عمل لرگز ننگ اجری هیچده کیتملمه س (لِلْفُقَرَاءِ
 الَّذِينَ أَحْصَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ) سزلر ننگ اوشبو صدقه و نفقه لرگز شول فقیرلر اوجوندر
 کم منع ایتلدیلر و طیولدیلر خدای تعالی بولنده یعنی نفسلرینی خدای تعالی بولنده

صوغش فيلو هم طاعت و عبادت اوچون حبس ايتديلر و باشقه اشدن طبولديلر
شونداین فقيرلرگه صدقه لرگزنی بیرگز (لايستطيعون ضرباً فی الارض) قادر بولماسلر
آلار صوغش هم طاعت ايله شغل لنولری سببلی سیر فیلماققه برده یعنی رزق استه مک
اوچون سودا قبلوب چیت شهرلرگه باروب یوری آلماسلر اوشبو فقیر لردن مراد
مهاجرین نك فقیرلریدر دیمشدر آلار دورتیوزگه قریب کشیلر ایدی عمار و بلال
وابن مسعود کیلدر رضوان الله تعالی علیهم آلار رسول صلی الله علیه وسلم مسجدینك
آلدندهغی صفه ده طورولر ایدی شول جهتدن آلارنی اصحاب صفه دیورلر آلارنك
اشلری صوغش و قتنده صوغش فیلماق و باشقه و قتلرده رسول علیه السلامدن قرآن
و حدیث اویره مک هم طاعت و عبادت فیلماق ایدی دنیا اشی ايله شغل لنمه سلر ایدی
دنیاقتن هیچ نرسه لری یوق اولزلی هیچ کیمگه التفات ایتمه سلر و کشیدن رزق
هم صوراماسلر ایدی فقیرلرنك قناعت ایتکو چیلری ایدیلر شول سببلی خدای تعالی
آلارنك شاننده پیوردی (یحسبهم الجاهل اغنیاء) گمان قیلور آلارنی طانوماغان
و حاللرندن خبری بولماغان کشی بایلر دیوب (من التعفف) آلارنك صورادون
طبولولری سببندن و خلقدن موکسر بولولرندن (تعرفهم بسیماهم) سن طانورسن
آلارنی ای محمد علیه السلام علامتلی برله کم آلارنك ریاضتدن یوزلری صارغایغان
هم کوزلری یاشلی بولور اولزلی آرق بولورلر (لا یسئلون الناس الخافاً) صوراماسلر آلار
آدمیلردن صدقه الحاح و ابرام ايله یعنی کشینی یوده توب صوراماسلر بیک ضرورت بولغاندا
صوراسه لرده برگه فات صورالر (وما تنفقوا من خیر) و شول نرسه کم سز نفقه قیلورسز
مالگزدن اصحاب صفه لرگه هم باشقه مستحق لرگه (فان الله به علیم) بس درستلکده
خدای تعالی آنی بلگو چیدر اجر و ثوابینی بیورر (الذین ینفقون اموالهم) شول
کمسه لرکم نفقه قیلورلر اوزارینك ماللرینی خدای تعالی یولنده (باللیل والنهار)
کچه و کوندزده (سراً و علانیه) یاشرن هم آشکارا یعنی کراک نینداین و قتنده نی
روشقه صدقه بیرسه لرده (فلهم اجرهم عند ربهم) بس بولور آلاغه اجر و ثوابلری
بیرگان صدقه لری اوچون پروردکارلری قاشنده (ولا خوف علیهم ولا هم یعزنون)
ویوقدر هیچ قورقو آلاغه قیامت کوننده هم قایغورور بولماسلر آلار روایت
ایدلمشدر کم حضرت علی کرم الله وجهه نك دورت درهمی بار ایدی برسینی کورساتوب
صدقه قیلدی و برسینی یاشرن صدقه قیلدی و برسینی قارانغو کیچه ده صدقه قیلدی
و برسینی کوندز یا قیطی ده صدقه قیلدی بس حق سبحانه و تعالی آنك حقنده
اوشبو آیتنی ایندردی رسول علیه الصلوة و السلام حضرت علمیدن نی اوچون بویل

ايتدك ديوپ صوراجاج حضرت على جواب بىردى كم شايد خدای تعالی برسینی قبول
 فيلور ديوپ اميد ايدوب نورلى روشحه تصدق فيلدم (الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا)
 شول كيمسه لركم آشار لر ربا مالینی یعنی بىرگاندن آرتق آلوب ربا معامله سینی
 فيلور لر و آچه لرینی پروسینت برله بورچه بىرور لر (لَا يَقُومُونَ) نور ماسلر آلا ر
 محشر كوننده فبرلرندن (الَّذِينَ يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ) مگر تورور لر شونك
 كبی كم تورور شول كهسه كم صوغار آنى ديو وپرى (مَنْ أَمْسَ) آكئا ابر شوندى
 یعنی نتاك كم پرى جن ابر شوب صوفغان كشى نك عقى كینوب مجنون و دیوانه
 بولوب قالور ربا آشاوچی كشى هم محشر كوننده قىرندن تورغانده شول جن
 قاغولغان كشى شكللى بولوب دیوانه كبی تورور عرصات اهلى آنك ربا آشاوچی
 ايدكىنى شوندىن بلور لر عرب خلقى دیوانه بولغان كشینى آكئا جن قاغولغان ديوپ
 اعتقاد فيلور لر ایدی شول جهندن دیوانه كشینى شیطان یعنی پرى ابر شو برله
 صوفغان كشى ديوپ تعبیر ایدلدى حاصل معنی دنیاده ربا آشاوچی كشىلر محشر
 یرنده جولار و دیوانه شكللى بولور لر ديمكدر (ذَلِكَ) اوشبو عذاب ربا آشاوچیلرغه
 (بَانَهُمْ قَالُوا) شول سببلى دركم آلا ر ايتدیلر (أَنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا) موندن باشقه
 نوگلدركم بیع ربا شكللى در یعنی ساتو و صاتوب آلو ایله ربا آراسینی آیور مادیلر
 هر ایكى سی برابر ايكی طرف راضی بولوشقاچ بارده بر بوهم ساتو و آلودر دیدیلر
 (وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ) (۱) و حالانكه خدای تعالی حلال قیلدى ساتو و آلونى (وَحَرَّمَ الرِّبَا)
 و حرام قیلدى ربانى بس هر ایكى سی برابر بولمادى (فَمَنْ جَاءَهُ) بس هر كهسه كم
 كیلسه آكئا و ابرشسه (مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ) وعظ و اوگوت پرور دكار ندىن ربادن طیو
 برله (فَأَنْتَهُنَّ) بس طیولسه اول كهسه ربادن حق تعالی نك وعظى سببلى (فَلَمَّا
 سَلَفَ) بس اول كهسه نكدر اوتكانده گى آغان نر سه سی ربا طریقه چه یعنی ربانك
 حرام ایتولما كندن اول آغان رباسى اوزینه در سندر یا ايسه اوتكانه گى گناه لری
 یارلقانور ديمكدر (وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ) و آنك اشى خدای تعالی كه طاپشرامشدر یعنی
 كیلاچكده گى اشلى خدای تعالی كه مفوضدر كم نچوك تلاسه شولای فيلور
 (وَمَنْ عَادَ) و هر كم كیرى فایتسه اول گى فعلینه یعنی ربا حرام بولغاندىن صوك
 بند طیولمسه ربا آشاسه (فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ) بس اوشبو ربا آشاوچیلر تموغ
 اهل لر بدر (هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) آلا ر اول تموغده منگو قالغوچیلر در زیرا كه حرام
 بولغان ربانى حلال بلوب آشامق كفردر (يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا) كيمو تور و بركتسز
 فيلور خدای تعالی ربانى ظاهر ده نيقدر كوب شكللى بولسه ده عاقبتى نقصان و زبانی

(۱) جاهلیتک برونك ايكنجی
 كشىده آلاچاغى بولسه
 وعكسى يتوب آلاچاغینی
 صوراسه بورچلى كشى
 آنكاسن وعكسى آرتدرغل
 من سنكا مالنكنى بىرگانك
 آرتق ايتوب بىرور من
 ديور ایدی شول شرط
 ایله وعدهنى كیچكدر ور لر
 ایدی آلا رغه سزك بو
 ايتكز ربادر ديوپ
 ايتسه لر آلا ر بولاش بارى
 بىر بیع در بىر تنكه لك
 نر سه نى ايكى تنكه گه
 صاتوب آلودرست بوهم
 شونك شكللى در ديور لر
 ایدی بس حق سبحانه
 و تعالی ربا ایله بیع آراسنك
 فرق بار لغینی بیان ایدوب
 آیت نازل قیلدى ربانى
 حرام و بیعنى حلال ایتدى

موجب بولور مالنك ملاكتينه سبب بولور بيرگان صدقهسى نك اجرى اور نينه گناهى بولور اول مال ايله حج قىلسه مقبول بولماس (وَبِرِّى الصَّدَقَاتِ) هم آرتدورور وبركانلى فيلور خداى تعالى صدقه لرنى يعنى صدقه بىرو سببلى مالينه بركات ايرشور آخرنده اجرى و ثوابى بولور (وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ) و خداى تعالى سوبماس (كُلُّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ) هر بر كفران نعمت ايتكوچى بوز فلق فيلوچى كشيبنى ربانى حلال بلوب آشاو برله (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا) درستلكده شول كمسه لركم ايمان كيلتور ديلر و اشانديلر خداى تعالى نك حكملرينه (وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ) هم اشلا ديلر ايندگو عمل لرنى (وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ) دغى نورغوز ديلر نمازنى (وَاتُوا الزَّكَاةَ) هم بير ديلر زكوتنى (لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ) بولغوچيدر آلا رغه اجر و ثوابلرى فيلغان عمل لرى اوچون پروردكار لرى قاشنده قيامنده (وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) ويوقدر هيچ قورقو آلا رغه هم قايعورور بولماسلر آلا ر (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى ايمان كيلتورگان كيمسه لر (اتَّقُوا اللَّهَ) قورقكز خداى تعالى نك عذابندن (وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا) هم طاشلا كز ربانك قالغانينى يعنى ربانك حرام بولووندىن السگارى وعده ايتولوب آلنى قالغان ربا بولسه شونى آلما كز و آندن كيچكز (أَنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) اكر بولسا كز سز اشانغوچيلر ربانك حرام قىينه بنى عمرو و ثقى ايله بنى مغيره اوز آر الرنده ربا ايله معامله فيلشور لر ايدى رسول صلى الله عليه وسلم مكه نى فتح ايتكان كون ربانك حراملقى ايله فتوا بيردى لىكن بنى عمرو نك باشقه لر اوستونده بولغان ربالرى كيچولماس آلونوردوب شرط فيلدى شوندىن صوك بنى عمرو بنى مغيره دن اولده قالغان ربالرىنى صورى باشلا غاچ بنى مغيره شكابت ايدوب بزار نينداين بدبخت كشيلىرمز همه كشيبدن ربا كوتار لگان و حرام ايتولگان بزلر هنوز شول بلاغه مبتلامز ديديلر اوز لر ينك حال لرىنى مكه حاكى عتاب بن اسيدكه ايرشدر ديلر عتاب بو واقعه نى رسول صلى الله عليه وسلم گه يازوب بلدردى بس حق سبحانه و تعالى اوشبو آيتنى نازل فيلدى و بيوردى كم اواده آلونماينجه قالغان ربالرىنى طاشلا كز (فَأَنْ لَّمْ تَفْعَلُوا) بس اكر قىلماسا كز بواشنى و ربانك قالغانينى طاشلاماسا كز (فَأَذْنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ) بس بلكز و آگاه بولكز كم سز لر خداى تعالى نك هم رسولى نك صوغشينه لايق لرسز يعنى بواشكز ايله خداى تعالى نك هم رسول الله نك حكملرينه قارشى كيلگان بولاسز خداى تعالى نك صوغشى تموغ او طيدر و رسولى نك حربى فلچيدر (وَأَنْ تَبْتَغُوا) و اكر توبه قىلسا كز و قايتسا كز سز ربا الودن (فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ) بس سز لر نكيدر اصل سرمايه لر كز يعنى بيرگان مال كز نك صوماسينى

(۱) رسول اکرم صلى الله عليه وسلم بيور مشلردر كيم بر مسلمان نك بورچ وعدهسى ايرشوب بورچ اياسى مرحمت ايدوب آنك وعدهسىنى كيچكدرسه و آثا مهلت بيرسه اول بورچ اياسينه هر كون شول مالنى صدقه بيرگان شكللى اجر و ثواب بولور اوشانداق ديمشاردر كيم هر كيم محتاجلققه قالغان بورچلى سينه مهلت بيرسه يا ايسه بورچينك بر آزينى يا كه همه سينى آثا باغشلاسه خداى تعالى اول كمسه نى قيامت قاطيلقارندن فوتقارور بر كشى نك پيغمبرمز عليه السلامده الاچاغى بار ايدى شول الاچاغينى صوراب قاطيراق سوزلر ايتدى صعا به لر اول كشيبنى آچولانوب شلته فيلا باشلا ديلر پيغمبر عليه السلام آلارنى منع ايدوب ان لصاحب الحق مقالا ديوب بيورديلر يعنى حق اياسى نك اوز حقينى صوراب سويلار گه حقى بارد سويلامون ديديلر

آلماق درىستدر فائدهسىنى آلمانز (لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ) ظلم لىق ايتماس سز بورچلى كىشىگە آندن فائده آلو برله هم اوزكز ظلم ايتولماس سز سرمايه كزنى كىمتوب بىرولرى برله اوشبو آية كرىمه نزلندن صوك بىنى عمرو بزار نك خدای تعالى هم پىغمبرى نك صوغشلىرىنه طاقتىمىز يوقدر دىوب قالغان ربالرندن كىچىدىلر وبىرگان بورچلى اوچون فائده آلمايوب سرمايه سىنه راضى بولدىلر بىنى مغیره بىك فقير ومحتاج بولغانلقدن حاضر بىرا آلمايىمىز باقىچە بىمشلىرى اولگورگانگە قدر بىزگە مهلت بىركزدىوب مهلت ضورادىلر بىنى عمرو حاضر بىركزدىوب آشقوردىلر مهلت بىرگە راضى بولمادىلر بس حق تعالى دن آيت كىلدى كم (وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ وَاكْرَمْ بولسه بورچلى كىشى چىمتن لك ومحتاجلىق اياسى فقير ومفلس (فَنظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ) بس آنك حكى كونك ومهلت بىر مكدىر آنك بايلىق ويكل لك وقتىنه قدر (وَإِنْ تَصَدَّقُوا خَيْرًا لَّكُمْ) وسز نك تصدق ايتما ككز وباغشلاما كز مفلس وفقير بورچلى كىسهگە آرتوغرافدر وبىخشىرافدر سز نك اوزكز اوچون (إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) اگر بلور بولسا كز سز باغشلاما كك فائدهسىنى (وَأَتَقُوا يَوْمًا) وقور كز سز اى مؤمنلر شول كون نك عذابندن كم (تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَىٰ اللَّهِ) سز قايتارلور سز اولكونده خدای تعالى نك حسابى وحكى صارى (ثُمَّ تَوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ) كىره كامل اوتهلور هر نفسكه اشلەگان اشى نك جزاسى كىرهك بىخشىلىق وكىرهك يمانلىق بولسون (وَهُمْ لَا يَظْلَمُونَ) وآلار ظلم لىق ايتلمەسلر (بِأَيِّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى ايمان كىلتورگان كىسهلر (إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ) هر قاچان آلوش بىرش ايتسه كز سز ومعامله قىلسه كز بورچ برله يعنى بر كز ايككىچىگە بورچقە بىرسه كز (إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى) بر بىلگولى مدتكه چه يعنى وعدەسى بىلگولى بولغان بورچ بولسه (فَأَكْتَبُوهُ) بس يازكز سز آنى بر كاغذگە كم اول يازوده بورچ بىر وچىنك هم آلوچىنك اسملى وصفلىرى هم بورچنك مقدارى هم وعسىنك مدتى ايتولگان بولور (وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ) وكىره كدر كم يازسون اول بورچ يازووينى سز نك آرا كزده بر يازوچى توغرىلىق وعدللك برله (وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ) هم باش طارتماسون هىچ بر يازوچى آنى يازمافدن (كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ) نتاك كم اوبراتدى وبلىردى آتما خدای تعالى يعنى شرىعت فوشقان روشچه (فَلْيَكْتُبْ) بس يازسون آنى اول يازوچى يازوچىغه يازونك واجب بولماقى حقنده علماء اختلاف ايتدىلر بعضىلر يازوچىغه يازماق وشاهدكه گواھلقنى بوكلمك واجبدر دىدىلر وبعضىلر

اولده فرض ايدى صكره ولا يضار كاتب ولا شهيد قول شريفى ايله منسوخ بولدى
 ديورلر وبر قوم مستحيدر يعنى يازوچيدن التماس قيلسهلر يازو تيوشدر ديديلر
 والله اعلم (وليملل الذى عليه الحق) وكيره كدر كم اقرار قيلسون وبيان ايتسون آنك
 اوزرنده حق بولغان كهمه يعنى بورچلى ككشى يازوچيغه اوزينك بورچينك
 مقدارينى هم وعكسينى آحق بيان ايتسون (وليتق الله ربه) هم قورقسون اول
 خداى تعالى دن كم آنك پروردكار بدر (ولا يبغض منه شيئاً) وكيمتمه سون اول اوزينك
 بورچندن هيچ بر نرسنى اقرار قيلغان وقتده (فان كان الذى عليه الحق) بس اگر
 بولسه آنك اوزرنده حق بولغان كهمه يعنى بورچنى آلوجى ككشى بولسه (سفيهاً او
 ضعيفاً) عالى كم وآكفرا ياليسه ضعيف يعنى صبى ياكه بيك فارطابوب عقلى وهوشى
 ضعيفله نگان بولسه (اولا يستطيع ان يمل هو) ياليسه كوچى بتماس بولسه اول اوزى
 اقرار قيلوغه نلسزلك وصاغر اولق ككى عذرلر سببلى (فليملل وليه بالعدل) بس
 كيره كدر كم اقرار قيلسون آنداين ككشى اورنينه آنك ولى بولغان ككشى و اشلر ينى
 باشقارغوچيسى عدلك وطوغريلق برله (واستشهدوا شهيدين) وگواه طوتكز ايكى
 گواهنى اوزكز نك معامله لر كزگه (من رجاكم) ايرلر كز دن يعنى بالغ و آزاد بولغان مسلما
 نلردن (فان لم يكونا رجلين) بس اكر بولماسه لر اول گواهلر ايكى اير ككشى يعنى گواه لوقغه
 ايكى اير ككشى طوغرى كيلمه سه (فرجل وامرأتان) بس برابر و ايكى خاتون گواه بولسونلر (من
 ترضون من الشهداء) شول كهمه لردن كم سز راضى بولورسز و قبول قيلورسز آلارنى
 گواهلردن يعنى گواه بولوچى ككشىلر ديانت وامانتلرى طوغر بيسنده اشانچلى و عدل
 كهمه لر بولسونلر اوشبو ايكى گواه خاتون نك حاجت بولماقنى شونك اوچوندر كم
 (ان نضل احديهما) تاكم هر قايجان اونوتسه اول ايكى خاتون گواهنك برسى شول
 اشنى (فتذكر احديهما الاخرى) بس ايسينه توشورسن اوچون اول ايكى خاتوننك
 برسى ايكنچيسينه يعنى برسى اونوتقان بولسه ايكنچيسى آنك. ايسينه توشورر شونك
 اوچون ايكى خاتون كيره كدر اوشبو آيت كريمه دن خاتونلر نك عقل و حفظلر نده
 نقصان بولماقنى آكلانادر (ولا ياب الشهداء اذا مادعوا) وكيره كدر كم باش طارتماسونلر
 گواهلقنى بوكله گان ككشىلر هر قايجان چافرلسه لر شول گواهلقنى ادا قيلوغه (ولانستهموا
 ان نكتبوه) وايرنمه كز يازمانكز غه اول بورچنى (صغيراً او كبيراً الى اجل) كچكته
 بولغانى حالده اول بورچ ياليسه الوغ اوزينك مدتى يتكانگه قدر يعنى اول حق كيره ك
 آز بولسون وكيره ك كوب بولسون عدسى يتكانگه چه يازكز يازارغه ايرنمه كز (ذلكم)
 اوشبو يازماقكز (افسط عند الله) عدلره كدر خداى تعالى قاشنده (واقوم للشهادة)

(۱) گواهلقنك قبول ايداما
 كينه يدى شرط باردر
 اسلام و حریت و عقل و باوغ
 و عدالت و مروت هم
 تهمت نك يوفليقدر امام
 ابوحنيفه رحمة الله عليه
 قاشنده ذمى كافرلر نك بر
 بر سينه شهادتلى قبول
 ايدلور قيل نك شهادتى
 مقبول دگلر بجنون و صبى
 نك شهادتلى قبول
 ايتولماس و عدالت هم
 شرطدر شاهد بولوچى
 ككشى گناه كيره دن هم
 صغيره كه دايم چيلق ايتودن
 صاقلانوجى بولسون تهمت
 نك يوفلقى هم شرطدر
 تاكيم بر دشمان نك
 ايكنجى دشمان ضررينه
 شهادتى مقبول توگلدر
 هم آناواوغل نك بربرى
 حقنده شهادتلى قبول
 ايتولماس اگر بر برسيدك
 فائلكسينه بولسه اوشانداق
 شول ائده اول گواه نك
 اوزينه برار فائده حاصل
 بولورلق بولسه گواهلقى
 قبول ايتولماس
 تبيانندن

هم طوغر يراق ودرستر كدر گواهلقنى اونهو اوچون زيرا كه گواهلرغه اونو طماسقه سبب بولور (وَادِنِ الْاٰتِرْتَابِوَا) هم يقينراقدر اول بازوسزناك شك كه توشماسلككزگه اول حقنك مقدارى هم مانتى طوغر يسنده زيرا كه بازو بولغاچ همهسى آيرم آچق كورنوب طورور (الَّا اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً حَاضِرَةً) مگر شولكم بولسه اول معامله كز حاضر بواغوجى سودا (تُدِيرُ وِنَهَا بَيْنَكُمْ) اداره قبلورسز ونيورتورسز سز اول سودانى اوز آراكزده يعنى فولدن قولغه نقد سودا بولسه (فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتَبُوْهَا) بس يوقدر سزلكه هيچ گناه شوندىن كم ا گر بازماسه كز سز اول معامله نى يعنى نسيه بولماغانده باز ولازم توگلدنر (وَأَشْهَدُوا اِذَا تَبَايَعْتُمْ) وگواه طوتكز هر فايچان بربركز ايله ساتو آلو ايتوشسه كز يعنى گواهلاندرماق تيوش ومستحبدنر نزاع ودعواغه مفضى بولماسون اوچون وبعضيلر واجب ايدى صوكندىن فان امن بعضكم بعضا آبتى ايله منسوخ بولدى ديمشدر والله اعلم (وَلَا يُضَارُّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ) وكيره كدر كم ضرر ايرشدر لمه سون ورنجتمه سن بازوچى هم گواه بولوچى يعنى بازوچينى سن البته بازغز ديبوب كوچله ماسلر هم گواهنى گواهلغقه نكليف ايتمه سلر (وَأَنْ تَفْعَلُوا) واگر فيلسا كز سز خدای تعالى نهى ايتكان اشلرنى (فَأَنَّهُ فُسِّقَ بِكُمْ) بس درستلكده اول اش خدای تعالى نك فرمانندن چغودر سزلكه يعنى خداينك امرينه فارسقان بولورسز (وَأَتَّقُوا اللَّهَ) وقورقكز خدای تعالى دن آنك فرمانندن چقما كز (وَيَعْلَمُكُمْ اللَّهُ) واويره تور خدای تعالى سزلكه دين هم دنيا مصلحتلر بىنى (وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) وخدای تعالى بارچه نرسه نى بليگوچيدر (وَأَنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ) واگر بولسه كز سز برسفرده (وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا) هم طاباسه كز بازوچينى قيلغان معامله كزنى يازدرماق اوچون ياكه بازوچى بولسه ده كلغد وقلم كى يازو اسبابلرى طابولماسه (فَرَّهَانَ مَقْبُوضَةً) بس بربركزون آلتغان زاكلادلردر وثيقه يازوى اورنينه يعنى اول وقتك يازو اورنينه بورچنى آلوچى كشى بر نرسه سيني رهن وزا كلاد قويوب طورر اوشبو رهن قويماق حكى سفرگه خاص توگلدنر سفرده بولماسه هم رهن قويماق درستدر رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلر ينك مدينه ده بريهوديدن بكرمى صاع آرپه بورچه آلوب شونك برابرنك اوزلر ينك صوغش كيومينى رهن قويوب طورغانلغى عائشه رضى الله تعالى عنها دن روايت ايدلمشدر (فَأَنْ أَمِنْ بَعْضِكُمْ بَعْضًا) بس اگر اشانس سز نك بعضكز بعضكزگه وكوكلى اشانغانلقدن زاكلاد آلمانچه بورچه بيروب طورسه (فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اُتْمِنَ) بس ادا قيلسون واوناسون اشانولغان كمسه يعنى بورچه آلتغان كشى (أَمَانَتَهُ) آنك امانتيني يعنى بورچيني تولسون (وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ) هم

كبره كدر كم قورفسون اول بور چقه آلفان كشى اوزىنىڭ پروردكارى بولغان خدای
 تعالى دن امانتكه خيانت ايتمه سون (وَلَا تَكْفُرُوا بِاللَّهِ) وياشورمه كز سز
 گواھلقنى كم گواھلقنى ياشورمك گناه كبره در (ومن يكتمها) و هر كم
 ياشورسه گواھلقنى (فانه اثم قلبه) بس درستلكده اول كمسه گناهليدر آنڭ كوڭلى
 يعنى گواھلقنى ياشورگان كشى كوڭلى يمان بولغان كشيدير بوسوز گواھلقنى
 ياشورمكك بىك اولوغ گناه ايدكىنه اشارتدر زيراكه كوڭل گناھى باشقه اعضالر
 گناھى شكللى گنه توڭلدر (والله بما تعملون عليم) و خدای تعالى سز اشلى طورغان
 نرسه نى بلسگوچيدر (لله ما فى السموات وما فى الارض) خدای تعالى نڭدر كوڭلرده
 بولغان نرسه هم برده گى نرسه بارچه سیده (وان تبدوا ما فى انفسكم) واگر ظاهر
 قىلسا كز سز كوڭل لركزده بولغان نرسه نى وبلدر سا كز (او تخفوه) (۱) يا ايسه
 ياشورسا كز آنى (يحاسبكم به الله) حساب فيلور سز نى اول نرسه برله خدای تعالى
 يعنى سز نڭ كوڭل ار كزده بولغان قصد و نيتلر كز نى همه سىنى خدای تعالى بلور و قيامتك
 سز دن حسابىنى آلور (فيغفر لمن يشاء) بس يارلقار خدای تعالى حساب قىلغاندن
 صولڭ اوزى تلاگان كمسه اوچون اوزىنىڭ فضلى و رحمتى ايله (ويغذب من يشاء)
 و عذاب فيلور اوزى تلاگان كمسه نى عدلى ايله (والله على كل شىء قدير) و خدای
 تعالى بارچه نرسه اوزره كوچى يتكوچيدر اوشبو آية كريمه نازل بولغاچ حضرت
 ابوبكر صديق و عمر فاروق و معاذ بن جبل رضى الله عنهم رسول اكرم صلى الله
 عليه وسلم حضورينه كيلوب عرض قىلدىلر كم بىا رسول الله خدای تعالى اوشبو
 آيت ايله هيچده كوچيمز ينى تورغان عمل ايله بزلرنى تىكلىق قىلادر زيراكه
 كوڭل لرىمز گه توشكان فكر و نيتلرده بزنڭ اختياريمز يوقدر بعض وقتلرده
 ئله نىنداين يمان فكرلر و بوزق اويلر كوڭلگه كىلادر بزلر اول بوزق
 اشنى اشلاماسا كده كوڭل لرىمز گه كىلتورماسكه كوچيمز يتمايدر خدای تعالى
 كوڭل لركزده بولغان نيتلر كز اوچون حساب فيلور من ديوب بيورغان اش
 بو طريقه بولغانده هيچ بر كشى قورنولا آلماس مشكل بولور دىديلر رسول صلى الله
 عليه وسلم حضرتلرى بيورديلر كم سزلر هم بنى اسرائيل كىبى سمعنا و عصينا ديوب
 يعنى خداینىڭ امرينه فارسىق ديوب ايتما كچى بولاسموز بنى اسرائيل گه شول
 سوزنى ايتولرى سببلى كوب بلالر و عذابلر نازل بولدى سزلر سمعنا و اطعنا ديوب
 ايتكز يعنى ايشتدك هم اطاعت قىلدىق و قبول ايتدك ديوكز بس پيغمبر عليه السلام نڭ
 سوزلر نى ايشنكاچ صحابهلر نڭ كوڭل لرى فرار طابوب سمعنا و اطعنا امره دىديلر

(۱) كوڭل گنه توشوبده
 اشلانماگان اش حقتده
 نورلى سوزلر باردر
 بعضيلر آنڭ حقتده خدای
 تعالى حساب فيلور تىلاسه
 يارلقار و تىلاسه عذاب
 فيلور دىمىشلر و بعضيلر
 كشى نڭ كوڭلينه كيلوب
 اشلامى قالغان ياوزلىق
 اوچون خدای تعالى عذاب
 بىنى دنياده بيورور باشلر
 ينى بلا و قضا هم فايغوبلا
 رور دىمىشلر و بعضيلر
 كشى نڭ كوڭلينه بر بو
 زلق توشوب آنى اشلا رگه
 نيت ايتسه خدای تعالى
 قيامته آنڭ اوچون مؤا
 خذه فيلور واگر شول اشنى
 اشلا رگه قصد ايتماسه كو
 كلىنه كيلوب كنه فالسه
 آنڭ اوچون حساب و مؤا
 خذه ايتولماس ديورلر
 و كوبراك علماء بو آيتده
 محاسبه دن مراد اخبار
 و تعريفدر ديورلر يعنى
 مؤمن نڭ كوڭلينه كىلگان
 اشلىق خدای تعالى حساب
 وقتنده آنكا خبر بيورور
 و تعريف فيلور اما آنڭ
 اوچون عذاب ايلاماس
 والله اعلم

اوشبو سوزنى ايتولرى سببلى خدای تعالی اشنى يكل قیلدى هم بوامتنى ماقتاب
اوشبو توبانده گى آیتنى ییاردى (أَمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ) ایمان
کیلتوردى و اشناندى رسول یعنی محمد علیه السلام پروردکارندن اوزینه ایندرلگان
نرسه گه یعنی قرآن آیتلری به و شریعت حکملری به (وَالْمُؤْمِنُونَ) هم مؤمنلر اشناندىلر
(كُلٌّ أَمِنَ بِاللَّهِ) هر قایوسى یعنی محمد علیه السلام و مؤمنلر همه لری اشناندىلر
خدای تعالی گه بارچه اسملری و صفتلری ایله (وَمَلَأْتِكُنَّ) هم آنک فرشته لری به (وَكُتُبَهُ)
دخى خدای تعالی نك ایندرگان کتابلری به (وَرُسُلَهُ) هم آنک ییارگان رسوللری به
(لَا تَفْرُقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ) ایتلر پیغمبر هم مؤمنلر بز آیور میمز هیچ براو
آراسینی اول خدای تعالی نك رسوللرندن یعنی پیغمبرلر نك بارچه لری به ایمان
کیلتورامز یهود و نصارا کبی بعضیلری به اشانوب بعضلرینى انکار قیلیمیز دیوب
ایتلر (وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا) هم ایتدیلر مؤمنلر ایشتدک بز خدای تعالی نك سوزینی
وبوى صوندق آنک فرمانینه (غَفْرَانَكَ رَبَّنَا) تیلایمز سنك یارلقاماقکنى ای بز نك
پروردکاریمز (وَأَلَيْكَ الْمَصِيرُ) و سنك صاریدر بارچه نك فایتمانی اولگانندن
صوك اوشبو آیه کریمه هم موندن صوگنى آیت کوبراک علماء قولینه بناء معراج
کیچه سنده رسول صلی الله علیه و سلمگه واسطه سز نازل بولغاندر صحیح مسلم ده
ابن مسعود روایت ایتمشدرکه پیغمبر مز علیه الصلاة والسلامه معراج کیچه سنده
اوج نرسه احسان ایدلدى برسى بش وقت نهمز ایکنچى سى خواتیم بقره یعنی بقره
سوره سى آخرنده گى اوشبو ایکی آیت اوچونچى امتلری به مغفرت ایتک بنا بیج ده
مذکوردرکم رسول صلی الله علیه و سلم حضرتلری معراج کیچه سنده قاب قوسین
اوادنی مقامینه ایرشکلچ حق سبحانه و تعالی نك واسطه سز سلام و کلامینی ایشتمک
ایله مشرف بولدیلر حق سبحانه و تعالی اوزینك پیغمبرینی ماقتاب آمن الرسول
بما انزل الیه من ربّه دیوب بیوردى رسول صلی الله علیه و سلم حضرتلری اوشبو
کرامتلر گه امتیم هم کرسلر ایدی دیوب مناجات ایتدیلر بس حق سبحانه و تعالی
بیوردى کم و المؤمنون کُلٌّ أَمِنَ بِاللَّهِ الخ صکره حق تعالی دن خطاب کیلدى کم امتک
نچوک بو حکملرنی قبول ایتلر رسول اکرم حضرتلری بیوردیلر کم و قالوا سمعنا و اطعنا
الخ بس حق تعالی د خطاب کیلدى کم من هم آلا رغه اشنى يكل و آسان قیلدم
(لَا يَكْفِي اللَّهُ نَفْسًا) تکلیف ایتماس و کوچلاماس خدای تعالی هیچ بر نفسنى (الْأُ
وسعها) مگر کوچلار و بیورور طاقتی بتکان ندرلی اش برله کوچى بتماسلک اش
برله هیچ کمگه بیورماس (لَهَا مَا كَسَبَتْ) بولغوچیدر اول نفسکه اوزى اشلانگان

نرسه ايند گوليدن يعنى هر کم اوزى اشلاگان ايند گوليدنك اجر و ثوابى اوزى
 كورور (وعليها ما اکتسبت) هم اول نفس اوزرينه در اوزى اشلاگان نرسه
 ياوزلقدن يعنى قيلغان ياوزلقى نك جزاسينى هم اوزى كورور بو محمله رسول
 صلى الله عليه وسلم حق تعالى نك الهامى ايله اوشبو دعانى قيلدى (رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا)
 اى بز نك رببمز سن مؤاخذه ايتما گل وتوتماغل بز لرنى عذاب برله (ان نسينا)
 اگر اونوتساق بز يعنى بر ايند گوليدن اونوتوب اشلامى فالدرساق (او اخطانا)
 يا ايسه خطا قيلساق بز ويا گلش بر گناه اشلاساك (رَبَّنَا وَلَا تَجْعَلْ عَلَيْنَا اِصْرًا) اى
 بز نك رببمز سن يوكلاما گل بز نك اوستومز گه آغر يوكنى (كَمَا حَمَلْتَهُ) نك اك كم
 يوكلادك سن اول آغر يوكنى (عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا) بز لردن الكارى بولغان كمسه لر گه
 يعنى يهود و نصارا گه كم الارغه بيك چيتمن و آغر اشلر برله تكليف ايتولگان ايدى
 (رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا) اى بز نك پروردكار مز سن يوكلاتما گل بز لر گه (مَا لَاطَاقَةَ لَنَا بِهِ)
 شول نرسه نى كم يوقدر بز نك طاقتيمز آكايه نى طاقتيمز يتهى طورغان اشلر نى بز گه بيور ماغل
 (وَاغْفِرْ هُنَا) و عفو قيلفل سن بز لردن يعنى خطالرمزدن كيچكل (وَاغْفِرْ لَنَا) هم
 بارلقاغل بز نك گناهلر مزنى (وَارْحَمْنَا) دخى رحمت ايتكل و باغشلاغل سن بز لر گه
 طاعتلر مزنى قبول ايتك برله (اَنْتَ مَوْلَانَا) سن بز نك مولى مز و اشلر مزنى
 باشقار غوچيمز سن (فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ) بس (۱) ياردم بيوگل سن بز گه
 و بز لرنى غالب قيلفل كافرلر گروهى اوزرينه روايت ايدلمشدر كم معاذ بن جبل
 رضى الله عنه اوشبو سوره نى تمام ايتكاندن صوك آمين ديورلر ايدى خبرده كيلمشدر كم
 رسول صلى الله عليه وسلم معراج كيچه سنده اوشبو دعانى اوفو غاچ فرشتهلر آمين
 ديديلر حق سبحانه و تعالى قبول قيلدى.

آل عمران سوره سى (۱)

ايكى بوز آيتدر مدينه ده نازل بولغاندر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

(الم) (۲) الله اعلم بهراده (الله لا اله الا هو) معبوداك كه لايق بولغان خداى تعالى در
 يوقدر هيچ معبود مگر اول الله اوزيكنه در (الحى القيوم) هميشه ترك بولغوچى
 بارچه مخلوقات نى طوتقوچيدر اوشبو سوره اولنك گى سكسان آيت نك ايندرلمه كينه
 سبب وفد نجران واقعه سيدر وفد نجران شولدر كم نجران يرينك نصارالردن بر جماعت
 مدينه گه كيلگانلر ايدى مقصودلرى رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلرى ايله عيسى

عنهاندر مر و بدر كيم هر
 فايچان پيغمبر عليه السلام
 اوشبو سوره نك آخرنى او-
 قوسه لر حق تعالى دن فد
 فعلت يعنى تحقيق قبول
 قيلدم و نلاگان نرسه لر كنى
 بيردم ديوب خطاب كيلور
 ايدى اوشانداق پيغمبر و ز
 عليه السلام دن روايت
 ايدلمشدر كيم خداى
 تعالى اوشبو بقره سوره سى
 آخرندا گى ايكى آيتنى
 جنت خزينه لر ندين ايند-
 ردى اول ايكى آيتنى او-
 زب نك بد قدرتى ايل-
 خلايقنى يارانودن ايكى
 منك ييل الكارى يازغان
 ايدى هر كيم بو ايكى
 آيتنى يستودن صوك
 اوقوسه اول كمسه گه نونل
 اوياغ توروب عبادت
 قيلغان نك اجرى بولور
 (۱) رسول صلى الله عليه
 وسلم دن روايت ايدلمشدر
 ركيم هر كيم آل عمران سوره
 سينى اوقوسه حق سبحانه
 و تعالى اول كمسه نى صراط كو
 پرندن بگلكك ايله اوتكارور
 اوشانداق اوشبو سوره نى
 يدى مرتبه اوقوسه بور
 چلر ينى ينكل لك ايل
 نولامك ميسر بولور ديوب
 خبرلرده كيلمشدر

تفسير عيسى

(۲) بعضصار الم خداى تعالى نك
 اسملر ندين بر اسمدر ديه شلر يا كه
 الف حق تعالى نك آلاء عظيمه
 لام لقاكر يمينه و ميم جيت قدير-
 مينه اشارتدر و الله تعالى اعلم تفسير

عليه السلام طوغرى بىسندە مناظرە قىلىشوايدى رسول اكرم حضرتلرى آلارنى اسلام غە
اوندهدى آلار ايتدىلر بۇلرنىڭ اوز دىنەز حقدىر وطوغرى دىندىر اولحضرت جواب
بىردىلر كىم سىلر خدائىڭ اوغلى بار دىوب ايتەسىز ھىم صليبقە طا بوناسىز بواشلىرىڭىز
سىلرنى حق دىندىن چىقارادىر نصرانىلر ايتدىلر بىز عيسىنى خدائىڭ اوغلى دىوب
ايتەمىز بوسوزمىز حق وطوغرى بىر زىر، كە اگر عيسى خدائىڭ اوغلى بولماسە بىس
آننىڭ آناسى كىمدىر اولحضرت بىوردىلر كىم بىزنىڭ ھىم سىزنىڭ اعتقادلىرىمىزدە خدائىغە فنا
ايرىشەمىك مەمكىن توغلىدىر وحالانىكە عيسىنى سىز اوزىڭىز وفات بولدى دىسىز شولاي
بولغاچ اول نىچىك خدائى بولور اوشانداق سىز اوزىڭىز افرار قىلاسىز كىم عيسى باشقە
آدمىلر كىبى انسان صورتىدە ايدى اشار واجەر ھىم قضاا حاجتكە يورور ھىم يوقلار
واويغانور ايدى خدائى تعالى بواشلىرىڭىز ھەمەسنىدىن پاك ومنزەدىر بىس عيسى نىچىك
خدائىڭ اوغلى بولسۇن وحالانىكە اوغلى آنانىڭ جىنىسىدىن بولماق لازىمدىر اوشانداق
خدائى تعالى بارچە عالملىرىڭىز مالكى وتصرف ايتكۈچىسى ھىم رىزق بىرگۈچىسىدىر
عيسى ھىچ بىر نرسە گە مالىك توغلىدىر خدائى تعالى بارچە نرسەنى بىلگۈچىدىر عيسى
خدائى تعالى بىلدىرمەسە ھىچ نرسەنى بىلمەس بىس آننىڭ خدائىڭ اوغلى بولماق مەمكىن
توغلىدىر دىدىلر نصارا عالملىرى رسول صلى الله عليه وسلم دىن بو سوزلرنى ايشىتىكچ
جواب بىرە آلمايىچە ساكت بولوب قالدىلر ھىم اولحضرتنىڭ مجلسلىرىدىن طوروب
كىتىدىلر شوندىن صوڭ اوشبو سورە اوڭلىنىڭ سىكسان آيت نازىل بولدى نصارا
عالملىرىڭىز بىخت ودعوالرى عيسى عليه السلامنىڭ الوھىنى حقىقە ھىم محمد عليه السلامنىڭ
پىغمبەرلىكى طوغرى بىسندە ايدى شوننىڭ اوچون حق تعالى سورەنىڭ اوڭلىدە خدائىڭ
بىرلىكىنى ھىم حى وفىوم ابدىكىنى بىيان ايدىوب سىڭرە محمد عليه السلامنىڭ حق
پىغمبەرلىكىنى اثبات اوچون بىوردى (نَزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ) ايدىردى خدائى
تعالى سىنىڭ اوزىڭىزگە اى محمد عليه السلام قرآننى حلقى وطوغرىلىق بىرلە (مُصَدِّقًا
لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ) راستلاغۇچى وموافق بولغانى جالده اول قرآن اوزىدىن آلدە بولغان
كىتابلىرىغە يعنى اعتقاد مىسئلىرىدە قرآن اوزىدىن الكىارى ايدىرلىگان كىتابلىرىغە
موافقىدىر (وَأَنْزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ) دىخى ايدىردى خدائى تعالى توراتنى ھىم انجىلنى
(مَنْ قَبْلُ) قرآننى ايدىردى الكىرى (هُدًى لِلنَّاسِ) طوغرى يولنى كورسە نوچى
بولغانلىرى حالده اول تورات وانجىل آدمىلرگە يعنى موسى وعيسى عليھما السلام
امتلرىسە (وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ) ھىم ايدىردى حق بىرلە باطل آراسىنى آيورغۇچى باشقە
كىتابلرنى باشقە پىغمبەرلىرىگە يا كە فرقاندىن مراد پىغمبەرلىرىڭىز معجزەلىرىدىر (أَنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ) درستلىككە شول كەمسەلر كىم اشانمادىلر خدائى تعالىنىڭ آيتلىرىنە

يعنى قرآن آيتلارينه ياكه قدرتى نك علامتلارينه اشانماديلر (لهم عذاب شديد)
بولغوجيدر آلاغه فاطى عذاب (والله عزيز) و خداى تعالى غالب و قادر در كفر
اهلبنى عذاب قيلوغه (ذو انتقام) انتقام اياسيدر كم فرمانينه فارسقان كشيلىرى عذاب
قيلور (ان الله لا يخفى عليه شيء) در سنلكده خداى تعالى ياشرن بولماس آكاهيج
بر نرسه (فى الارض ولا فى السماء) يرده هم كوكده يعنى يرده و كوكارده بولغان
نرسه لرنك بار چه سيني خداى تعالى بلور هيچ بر نرسه آكاهيلمه ينيچه فالماس (هو الذى
يصوركم فى الارحام) اول خداى تعالى شونداين داندر كم صورته لندرور سزلىرى
آنالر رحملرنده (كيف يشاء) نى روشچه تله اوزى يعنى اير ياكه خاتون، آق
يا كه قارا اوزون و قصه هم نافس و كامل بخشى و بمان ماتور يا كه يه مسز ايتوب
اوزى نله گان روشچه آنالر كوزنك رحملرنده سزلىرى ياراتور (لا اله الا هو) يوقدر
هيچ معبودك كه مستحق مگر اول الله تعالى گنده در خداى تعالى نك بر لسكىنى تقرير
وتأكيد اوچون تكرار ذكر ايتدى (العزيز الحكيم) غالب بولغوجى در هر نرسه
اوزره حكمت اياسيدر اشلرنده (هو الذى انزل) اول خداى تعالى شول داندر كم
ايندردى (عليك الكتاب) سينك اوزر كه قرآننى (منه آيات محكمات) بولغوجيدر
اول قرآندين بعضى معنالى آچق و روشن بولغان آيتلر (هن أم الكتاب) اول
آچق بلنگان آيتلر قرآننك اصليدر كم شريعت حكملرى شولاردن چغارلور (وأخر
متشابهات) وايكنچى آيتلر اول قرآندين متشابهلر و بر بيرينه اوخشاغوجى آيتلردر كم
آلارنك معنالرنه مشكل لك باردر و آكلاماقى چينندر محكم ايل متشابه حقنك مفسرلردن
تورلى سوزلر نقل ايدلمشدر بعضيلر ديمشلردر كم محكم بر وجهدين آرتقنى احتمال
طوتماغان آيتدر متشابه كوب و جهلرنى احتمال طوتقانيدر ابو منصور ما تريدى رحمة
الله عليه ديمشلردر محكم نك معناسينى عقل اوزيگنه طابا آلور امامت شابه نك معناسينى
نقلدن باشقه عقل اوزيگنه بلا آلماس و بعضيلر متشابه سوره اول لرنده گى حروف
مقطعه در ديورلر و بعضيلر محكماتندن مراد حلال و حرامنى بيان ايتكوجى آيتلردر
و متشابهات آندن باشقه لريدر ديمشلر و بعضيلر محكم فاسخ آيتلر و متشابه منسوخلردر
ديورلر يا كه محكمات شول آيتلردر كم خداى تعالى آلارنك معنالىرى بنى خلقه بلدر
و متشابه شولدر كم آنك علمى خداى تعالى كه مخصوصدر خداى تعالى دن باشقه هيچ
كم بلهس (فأما الذين فى قلوبهم زيغ) اما شول كمسه لركم بولغوجيدر آلارنك
كوكل لرنده مكفرلق و حقندن آوشو (فينبعون) بس ايه رورلر آلار (ما تشابه منه)
متشابه بولغانينه اول قرآندين (ابتغاء الفتنه) فتنه نى استهك اوچون يعنى قرآننى

(۱) كوبراك علماء قولينه
بناءً وما يعلم تأويله الا
الله فول شريفنده و قفى
ايتمك لازمدر اول تقديرده
آيت نك معناسى متشا
بهات نك تاويلينى خداى
تعالى دن باشقه هيچ كيم
بيلماس خداى تعالى او-
زيگنه بلور ديمك بولور
والراسخون فى العلم اوزى
سوز باشى بولوب علمك
راسخ بولغان كشيلىر اول
متشابه بولغان آيتلر كه
ايمان كيلتوردك ديوب
ايتورلر ديمكدر و بعضيلر
قولنچه الا الله ده و قفى ايتو
لماس والراسخون فى العلم
لفظة الله غه معطوف بولوب
اول تقديرده معناسى متشا
بهات نك تاويلينى الله تعالى
بلور هم علمك راسخ بولغان
كمسه لر بلورلر ديمك
بولور

ابن عباس رضى الله عنهما-
دن مرويدر كيم اول او-
زبنى من علمك راسخلردن
من ديور ايدى بوسوز
ايله متشابه نك معناسينى
بلگانلكينه اشارت قيلور
ايدى

بالغانه چغار اوچون ياكه نادان خلقنى آلد اوچون متشابه بولغان معناسى آچق
 بلنمه گان آيتلرگه ايدورلر (وَابْتِغَاءً نَّوِيلًا) هم آنك تاويلينى استمهك اوچون
 يعنى اوز مقصودلر ينه موافق تاويل قىلو اوچون متشابه آيتلرگه ايدورلر نناك كم
 يهوديلر قرآندهغى سوره باشلر نده بولغان حروفى مقطعه لرنى ايجد حسابى ايله
 حسابلا ب اوزلرنجه معنالر چغارماقچى بولديلر (وَمَا يَعْلَمُ نَّوِيلًا) و بلمه س اول متشابه نك
 تاويلينى و آندن مراد نرسه ايدكىنى هيچ كم (الَّا اللَّهُ) مگر خداى تعالى اوز يگنه بلور
 (وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ) وعلمده راسخ بولغان يعنى علمى قرار طابقان و اشانچلى
 بولغان كمسه لر (يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ) ايتورلر اشاندى بىز اول متشابه آيتكه (كُلُّ مَنْ عِنْدَ
 رَبِّنَا) محكم و متشابه آيتلرنك هر قايسى ر بىز فاشند ندر (وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ)
 و اوگوت آلماس هم وعظله نمه س مگر وعظله نورلر كامل عقل ايله لر يگنه خداى تعالى نك
 آيتلرى ايله (رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا) اى بىز نك ر بىز سن آوشدر ماغل بىز نك كوكل لرمزنى
 حق دىندن (بعد اذهديتنا) طوغرى يولعه كوندركانكندن صوگ سن بىز لرنى (وَهَبْ
 لَنَا) هم باشلاغل سن بىز لرگه (مَنْ لَدُنْكَ رَحْمَةٌ) اوز فاشكندن رحمتنى يعنى شول
 طوغرى يولده استقامتكه توفيق بىرگل (أَنْتَ الْوَهَّابُ) درستلكده سىنسك
 باغشلاغوچى هر نعمتنى (رَبَّنَا أَنْتَ جَامِعُ النَّاسِ) اى بىز نك پروردكارمىز درستلكده سن
 جيعوچى سن آدميلرنى اولساگانلر ندىن صوگ حساب و جزاء اوچون (لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ)
 شول كونده كم يوقدر هيچ شك و شبهه اولكون نك واقع بولماقنده يعنى قيامت
 كوندك (إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْلُقُ الْبِغَاءَ) درستلكده خداى تعالى خلالقى ايتماس اوزى نك وعلا سینه
 يعنى البته محشر بىر ينه همه خلايقنى جمع قىلور (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا) درستلكده كافر
 بولغان كمسه لر (لَنْ نَقْنِيَهُمْ أَمْوَالَهُمْ) البته دفع قىلماس و كينار ماس آلاردن
 آلار نك ماللرى (وَلَا أَوْلَادَهُمْ) دغى آلار نك بالالارى دفع قىلماس (مَنْ اللَّهُ شَيْئًا)
 خداى تعالى نك عذابندن بر نرسه نده يعنى ماللرى و بالالارى كوب بولو سببلى
 آخرت عذابندن قورتولا آلماسلر كفر اهلى نك بايلرى رسول صلى الله عليه وسلم نى
 فقير هم اوغلى بوق ديوب طعنه قىلوب اوزلر نك ماللرى و اوغللرى كوب
 بولماق ايله ماقتانورلر ايدى شول سببلى خداى تعالى بيوردىكم آلار نك ماللرى
 و بالالارى آخرنده هيچ فائده بىرماس و عذابنى دفع ايتماس (وَأُولَئِكَ هُمُ الْفُودُ النَّارِ)
 و اوشبو گروه آلاردن نموغ اوطنى نك اوطنى (كِدَابُ آلِ فِرْعَوْنَ) فرعون گه
 ايارگوچيلرنك عادتلىر كيبدر اوشبو كافرلرنك عادتلىرى زيرا كه فرعون قومى
 موسى عليه السلامنى بالغانه توتد بىلر معجزه لر كورسه لرده اشانما ديلر اوشبو كافرلر

محمد عليه السلامی بالغانغه توتارلر و آکا اشانماسار (وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) هم فرعون قومندن الگار ی بولغان قوملرنك عادتلری کبیدر عادو ثمود قوملری کبی (كَذَّبُوا بآياتنا) بالغانغه توتدیلر آلاز بز نك آیتلرمزنی یا که پیغمبرلرنك معجزه لرینی (فاخذهم الله بذنوبهم) بس توتدی خدای تعالی آلازنی قیلغان گناهلری سببلی یعنی آلازغه عذاب یباردی (وَالله شديد العقاب) و خدای تعالی عذابلی فاطمی بولغوچیدر کفر اهلی اوزرینه (قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا) ایتکل ای محمد علیه السلام کافر بولغان کمسه لرگه یعنی بز لرگه غالب بولا آلماس سز دیوب مافتانوچی یهودیلرگه ایتکل شوپله دیوب کم (سَتَغْلِبُونَ) تیزدر کم مغلوب و یگلمش بولورسز ای یهودیلر مؤمنلر سز لرگه غالب بولورلر (وَنَحْشُرُونَهُمُ إِلَىٰ جَهَنَّمَ) هم جمع ایتولورسز و جبولورسز قیامتده جهنم صیاری (وَبُنِيَ لَهُمُ الْقَوْمُ) ونی یاوز اورندر اول جهنم (فَدَكَانَ لَكُمْ آيَةً) تحقبق بولدی سز لرگه علامت محمد علیه السلامنك حق پیغمبر ایدکینه ای کفر اهلی (فِي فِتْنَتَيْنِ الْفِتْنَتَا) شول ایکی گروهده کم آلاز یولوفشدیلر بربرسی ایله بدر صوغشنگه (فِتْنَةٌ تَقَاتُلُ فِي سَبِيلِ اللهِ) بر گروه اول ایکی گروهدن صوغشور خدای تعالی بولنده یعنی مؤمنلر کم آلاز اوچبوز اون اوچ کشی ایدیلر بتمش یدیسی مهاجرلر دن و ایکی یوزده اونوز آلتی کشی انصار دن ایدیلر (وَأَخْرَىٰ كَافِرًا) و ایکنچی گروه کافرلر در کم فریش مشرکری ابو جهل لشکری آلاز توقز یوز ایلیلی کشی ایدیلر (یرونهم مثلیمهم) کورور ایدیلر مؤمنلر اول کافرلرینی اوزلرینك ایکی اوخشاشی یعنی اوزلری قدر ایکی اولوش کورورلر ایدی (رَأَى الْعَيْنُ) آشکارا کور مک ایله اگرچه مشرکلر مؤمنلر قدرلی اوچ اولوش بولسه لرده خدای تبارک و تعالی مؤمنلر دن بر کشی مشرکلر دن ایکی گه برابر کیلور دیوب وعده ایتدکندن مؤمنلر وعده آلهی گه اعتماد ایله صوغشقه غیرت فیلسونلر و مشرکلرگه غالب بولسونلر اوچون مؤمنلرنك کوزلرینه مشرکلرینی مؤمنلر قدرلی ایکی اولوش کبی ایتوب کور ساتدی و افا بوسوغشده مؤمنلر مشرکلرنك اوچدن بری قدرگنه بولسه لرده خدای تعالی نك نصرتی ایله غالب بولدیلر حق سبحانه و تعالی رحمتی ایله صوغش نك اولنده مومنلرینی مشرکلر کوزینه بیک آلاز ایتوب کور ساتدی تا کم قورقما بیچه صوغش باشلا دیلر صوغش باشلا غاچ مومنلرینی مشرکلر کوزینه اوزلری قدر ایکی اولوش ایتوب کوب ایتوب کور ساتدی تا کم قورقولرندن غیرتلی سونوب مغلوب بولدیلر بس اوشبو و افا پیغمبر من علیه السلامنك حق پیغمبر ایدکینه آیه و علامتدر (وَالله يوبد بنصره من يشاء) و خدای تعالی برکتور و قوتلی قیلور اوز بنگ یاردمی برله

هر كهمسهنى ككم نلار اوزى (ان فى ذلك لَعِبْرَةٌ) در سئلكدده اوشبو ائشهده يعنى
 مؤمنلرنگ كوزلرینه مشركرنى آز اينوب كورساتوده و آرنى كوب اينوب كورساتوده
 البته عبرت باردر (لأولى الأبصار) بصيرت ايارلرینه (زِينِ لِلنَّاسِ) زينتلى ايتولدى
 آدميلرگه (حُبِّ الشَّهَوَاتِ) نفس آرزو قىلغان نرسهلرنى سويك (مِنَ النَّسَاءِ وَالْبَنِينَ)
 خانولردن هم اوغلردن (وَالْقَطَايِرِ الْمَقْنَطِرَةِ) دغى كوب اينوب جبولمش ماللردن
 يا كه دفينه ايتولگان كوموب قوبولغان كوب ماللر (مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ) آلتوندىن
 و كمووشدن بولغان ماللردن بر قنطار آلتون و كمووش سگزر مك مثقالدر يا كه
 براوگوز نيريسى طولى آلتون و كمووشدر (وَالْحَبْلِ الْمَسُومَةِ) هم طامغالانمش
 آطلردن (وَالْإِنْعَامِ) و دورت آباقل جبوللردن توه صغر هم قوى كيبيلر (وَالْحَرْثِ)
 دغى ايسگونلكدن يعنى اوشبو ذكر ايتولمش نرسهلرنى خدای تعالى بندهلرنى
 صنابق اوچون آلارنگ كوزلرینه زينتلى و ماطور اينوب كورساتدى يا كه مراد
 شيطان و سوسه قىلوب اوشبو نرسهلرنى آدميلر كوزينه زينتلى قىلوب كورساتور
 ناكم شولارغه آلدانوب آخرت سعادندن محروم قالسونلر اوچون ديمكدر (ذَلِكَ)
 اوشبو ذكر ايتولگان نرسهلر (مَتَاعِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) دنبا تركلكى نك فائىلانا طورغان
 نرسهلر بدر (وَاللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنُ الْمَأْتَبِ) و خدای تعالى آنك فاشنددر كوركام و بخشى
 بولغان قايتنه چق اورن يعنى جنت و آخرت سعادتى (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام
 مؤمنلرگه (أَوْ نَبئِكُمْ) ايا خبر بيرايم مومن سوزلرگه اى فقير مومنلر (بَخِيرْ مِنْ ذَلِكُمْ)
 اوشبو ذكر ايتولگان نرسهلردن بخشيراق نرسه برله اول بخشيراق نرسه شولدر كم
 (لِلَّذِينَ اتَّقَوْا) تقوالق قىلغان شركدن و گناهندن صافلانغان كه سهلر اوچون بولغوچيدر
 (عِنْدَ رَبِّهِمْ) آلارنگ پروردكارلرى فاشنده (جَنَاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) شول
 جنت باقهلرى كم آفار آلارنگ آغاچلرى آستندن صولى بلههلر (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو
 قالغوچيلر بولورلر متقىلر شول جنتلرده (وَأَزْوَاجٍ مُّطَهَّرَةٍ) هم بولور اول تقوالق
 قىلغانلر اوچون پاك و آرو بولغان جفتلر حورالعينلردن (وَرِضْوَانٍ مِنَ اللَّهِ) دغى
 خدای تعالى دن راضىلق آلازغه بولغوچيدر كم خدای تعالى نك راضىلقى جنتندن هم
 آنداغى نعمتلردن همه سندن آرنوغرافدر (وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ) و خدای تعالى كورگوچيدر
 بندهلرنى حاللرينى بلور (الَّذِينَ يَقُولُونَ) اول متقىلر شول كهمسهلردر كم
 ايتورلر (رَبِّاَ اَنَا اٰمَنَّا) اى بزنك ريبمز در سئلكدده بزايمان كىلنوردك
 و اشاندىق سن ايندرگان نرسه گه (فَاغْفِرْ لَنَا) بس يارلقاغل سن بزنك

اوچون (ذُنُوبِنَا) گناهلارمىزنى (وَقَنَا عَذَابَ النَّارِ) هم صافلاغل سن بىزنى
 او طعنا بندن قىيامتك (الصَّابِرِينَ) اول تقوالق ايتكوچيلار صبر فيلغوچيلار و جداغوچيلار
 عبادت آغرقلرينه ياكه بلا و فضالرغه (وَالصَّادِقِينَ) دخی طوغرى بولغوچيلار
 سوزلرنده هم اشلارنده و نيت لرنده (وَالْقَانِتِينَ) هم بوى صونغوچيلار
 خدای نك فرمانينه (وَالْمُتَّقِينَ) دخی نفقه بىرگوچيلار مال لرندن فقير و مستحق لرغه (وَالْمُسْتَغْفِرِينَ
 بِالْأَسْحَارِ) هم مغفرت استه وچيلار در سحر وقتلرنده كم دعالار قبول بولا طورغان
 وقتدر ياكه استغفاردن مراد نمازدر يعنى كيچه نك آخرنده نماز او قوچيلار ياكه ايرنه
 نمازىنى وقتنده ادا فيلغوچيلار ديمكدر والله اعلم اسباب نزولده كيلتورمشدر كم
 شام عالمرندن ايكي نصرانى عالم مدينه گه كيلوب رسول اكرم صلى الله عليه وسلم دن
 سؤال فيلديلر كم قرآنده ايك اولوغراق بولغان شهادت كلمهسى فاي سيدر بس حق
 سبحانه و تعالى اوشونو بانگى ايتنى نازل فيلدى (شَهَادَةُ) گواھلق بىردى خدای
 تعالى ياكه حكم فيلدى ياكه بيان فيلدى (أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ) شويله ديوب كم تحقيق
 يوقدر هيچ بر عبادت كنه مستحق معبود مگر الله تعالى كنهدر (وَالْمَلَائِكَةَ) هم فرشته لار
 شولطريقه گواھلق بىر ديلر (وَأُولُو الْعِلْمِ) دخی علم ايه لرى مؤمنلر شولاي گواھلق
 بىره لر (قَائِمًا بِالْقِسْطِ) طورغوچى بولغانى حالده اول علم ايه لرى نك هر فابوسى
 عدلك و طوغرىلق برله گواھلق بىرولرنده ياكه خدای تعالى گواھلق بىردى
 اوزينك برلكينه عدالت برله قائم بولغانى حالده يعنى طوغرىلق برله حكم فيلدى
 ديمشدر كم خدای تعالى نك گواھلق بىرمه كى اوزينك برلكينه دليل لار نصب ايتمكيدر
 فرشته لار نك شهادتى خدای نك برلكى ايله اقرار فيلولر بىر و عالمرنك شهادتى خدای نك
 برلكينى دليل ايله اثبات فيلولر بىر اوشبو آيت كرىمهدن علماء نك شرافت
 و فضيلتلى معلوم بولادر زيرا كه حق تعالى علمانك شهادتلىرىنى اوزينك شهادتى ايله
 برگه ذكر فيلدى (لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ) يوقدر هيچ حق بولغان معبود مگر اول الله تعالى كنهدر
 خداینى برله مك بىك كيره كللى اش بولغانلقدن تكرر ذكر فيلدى (الْعَزِيزُ) قوت
 ايهسى و غالبدر خدای تعالى (الْحَكِيمُ) دانا و حكمت ايه سيدر بارچه اشلرنده (أَنَّ
 الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ) درستلكده حق و مقبول بولغان دين خدای تعالى فاشنده
 اسلام دينيدر يهوديك و نصرانيلىق توكلدر (وَمَا اخْتَلَفَ الدِّينَ أَوْلُوا الْكِتَابِ) و اختلاف
 فيلماديلر اوزلرينه تورات كتابى بىرلگان كهمسه لرى يعنى يهوديلر اسلام دينى نك
 حقلغنده و محمد عليه السلام نك پيغمبرلكنده خلالقى فيلماديلر (أَلَا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمْ

الْعُلْمُ) مگر خلافتی قیلدیار کیلگانی صوکنده آلا رغه علم یعنی قرآن کیلوب آلا
 اسلامناڭ حق ایدکینی بلسگانلرندن صوڭ خلافتی ایتدیار (بغیابینهم) حسدو کونچیلک
 یوزندن اوز آرالرنده یا که ظلم لقی یوزندن یا که ریاغه والوغلق غه میل ایتولری
 یوزندن (ومن یکفر بآیات الله) وهر کم اشانماسه خدای تعالی نڭ آیتلرینه یعنی
 قرآنغه یا که پیغمبر علیه السلام نڭ معجزه لرینه اشانماسه (فان الله سربع الحساب) بس
 درستلکده خدای تعالی نیز حساب اینکو چیدر (فان حاسوک) بس اگر بحثل شسه لر
 سینڭ برله یهودیلر یا که نجران نصارالری دین طوغریسینده (فقل) بس ایتکل سن
 ای محمد علیه السلام آلا رغه جوابده (اسلمت وجهی لله) طابشردم من اوز منی خدای
 تعالی گه (ومن اتبعن) هم مینکایه رگان کهسه لرده نسلیم قیلدیار اوزلر بنی خدای
 تعالی گه (وقل للذین اوتوا الکتاب) دخی ایتکل سن اوزلرینه کتاب بیرلگان
 کهسه لرگه یعنی یهود و نصاراغه (والامیین) هم کتابلری بولماغان عرب مشرکلرینه
 ایتکل (اسلمتم) ایاسر اسلام دینینه کردگزموی یعنی اسلام دینینه کرگزم (فان اسلموا)
 بس اگر مسلمان بولسه لر آلا ر واسلام دینینه کرسه لر (نقد اهدوا) بس تحقیق
 طوغری بولغه کونلدیار (وان تولوا) واگر بوز دوندرسه لر آلا ر اسلام دینندن
 سینکا هیچ ضرر یوقدر (فانما علیک البلاغ) بس موندن باشقه توگلدر کم سینڭ
 اوزرگه ایرشدرمک و خدای فرمانینی یتکورمک لازمدر قبول ایتمه سه لر ضرر
 اوزلرینه در (والله بصیر بالعباد) و خدای تعالی کورگو چیدر بنده لر نی (ان الذین
 یکفرون بآیات الله) درستلکده شول کهسه لر کم اشانماسلر خدای تعالی نڭ آیتلرینه
 یعنی قرآنغه و محمد علیه السلام نڭ پیغمبر لکینه (ویقتلون النبیین بغیر حق) هم
 اولتورولر پیغمبرلر نی حقلقدن باشقه یعنی ناحق ایکانینی بل طور وب اولتورولر
 رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دن اوشبو آیت طوغریسینده روایت ایدلمشدر کم
 بنی اسرائیل قومی برکون نڭ اولنده بر ساعتده قرق اوچ پیغمبر نی اولتوردیلر عابد
 وزاهدلرندن بر یوزده اون ابکی کهسه آلا رغه امر معروف ونهی منکر قیلا باشلاغاچ
 شول کون نڭ آخرنده آلار نی هم اولتوردیلر نتاک کم حق تعالی بیورور (ویقتلون
 الذین یامرون بالقسط) دخی اولتورولر شول کهسه لر نی کم بیورولر آلا ر
 عدلک و طوغریلق برله (من الناس) آدمیلردن (فبشرهم بعذاب الیم) بس خیر
 بیرگل سن آلا رغه رنجتکوچی عذاب برله (اوائک الذین حبطت) اوشبو گروه شول
 کهسه لدر کم بوغالدی (اعه اللهم) آلار نڭ قیلغان عمللری (فی الدنيا والاخرة)

اوشبو دنياده هم آخرته يعنى فلغان عمل لرينه فارشى دنياده هيچ فائده بولماس
 و آخرته اجر و ثواب بولماس (وَمَالَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ) ويوقدر آلا رغه ياردم بيرگوچيلر
 قيامته و آلارنى عذابدن فوتقارغوچيلر (أَلَمْ تَرَ) (۱) ايا فارامادگه وسن و علمك
 ايرشما ديمو (أَلَيْسَ الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيحًا مِنَ الْكِتَابِ) شول كمسه لر صارى كم اولوش
 بيرلدى آلا رغه تورات كتابندن يعنى يهوديلر (يَدْعُونَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ) اونده لر لر
 آلا رخدای تعالی نك كتابى صارى (لِيُحَكِّمَ بَيْنَهُمْ) تا كم حكم فيلسون اوچون اول كتاب
 آلا رارسنده روايت ايدلمشدر كم رسول صلى الله عليه وسلم بر كون يهوديلر دن بر
 جماعتنى اسلام دينينه اونده دى يهوديلر ايتديلر اى محمد عليه السلام سينك ايل
 دين عالمرى حضور نده مناظره قىلايق قايسيمز نك دينى حق ايدكى معلوم بولسون
 اولحضرت صلى الله عليه وسلم بيورديلر كم تورانده غى مينم صفتلرمنى بيان ايتكان
 صحيفه لرنى كىلتور كز بو طوغرىده شول تورات صحيفه لرى حكيمنه قاراب اش
 فيلكز يهوديلر طكلاماديلر وتوراننى كىلتورمه ديلر شول سببلى حق
 تعالی بيورديكم هر قايجان اول يهوديلرنى تورات حكيمنه اونده سه لر (ثُمَّ يَتَوَلَّى
 فَرِيقٌ مِّنْهُمْ) صكره يوز دوندرور بر گروه آلاردن يعنى تورات حكمندن يوز
 دوندرور (وَهُمْ مُعْرِضُونَ) وآلا ر اعراض ايتكوچيلر وباش طارتقوچيلر در
 حقلقندن وطوغرى بولدن (ذَلِكَ) اوشبو اش يعنى آلار نك تورات
 حكمندن اعراض فيلولرى (بِأَنَّهُمْ قَالُوا) شونك سببلى در كم آلار ايتديلر (لَنْ
 نَسْمَعَ النَّارَ) هر گيز ايرشماس بزرگه تموغ او طى (أَلَا أَيُّهَا الْمُعَدِّدَاتُ) مگر بر نيچه
 صافالمش كونلرده گنه ايرشور يعنى بزرگه تموغده يدى كونگنه يا كه فرق كون گنه
 يانارمز صكره چغار لورمز ديديلر (وَعَرِّمُوا فِي دِينِهِمْ) وآلا دالادى اول يهوديلرنى
 آلار نك دينلر نده (مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ) شول نرسه كم افتراقيلور بولديلر آلار يالغاندن
 يعنى بزرگه عذاب آزغنه بولور هم بزرگه بابالرمز شفاعت فيلور ديوب يالغان
 سوزلرگه آلدانوب هلاك بولديلر (فَكَيْفَ إِذَا جُمِعْنَاكُمْ) بس نيچك بولور اول
 يهوديلر نك حاللرى هر قايجان جيساق بز آلارنى حساب و جزا اوچون (لِيَوْمٍ لَا
 رَيْبَ فِيهِ) شولكونده كم يوقدر هيچ شك وشبهه اولكون نك بولمانده (وَوَفِيَتْ
 كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ) هم كامل اونالسه هر نفسكه اشلاگان اشلرينك جزاسى (وَهُمْ
 لَا يَظْلَمُونَ) وآنلر ظلم لى ايتولماسلر اولكونده يعنى ايدگولكلرينك اجر و ثوابى
 هيچده كيمتولماس وياوزلقلرينك جزاسى آرتق بولماس روايت ايدلمشدر كم احزاب

(۱) ابن عباس رضی الله
 عنهمادن روايت ايدلمشدر
 ركيم خيبر يهوديلرندن بر
 اير هم بر خانون زنا فيلد
 يلر تورات حكمنجهز نانك
 جزاسى رجم فيلماق يعنى
 طاش برله آتوب اولتورمك
 بولسه ده اول زنا فيلغان
 اير برله خانون آلا رارنده
 شريف و حرمتلى بولغانلقلر
 ندىن يهوديلر آلارنى رجم
 فيلاسيلرى كىلمادى بلكه
 باشقه بر حكم بولور ديب
 و افعهنى پيغمبر عليه
 السلامغه عرض فيلوب
 حكم فيلوى انكا طايشر
 ديلر پيغمبر عليه السلام
 هم آلارنى رجم فيلورغه
 حكم ايتكچ يهود اولوغلر
 ندىن ايكي كمسه آلارنى
 رجم فيلوتبوش توگلدن
 ديديلر رسول عليه السلام
 آلا رغه ايتدى سز نك ايل
 منم آرامزده تورات حكم
 ايتسون تورات حكمى
 نهچك بولسه شولاي ايتو
 لور همه لرى بوسوزگه
 راضى بولديلر توراتنى
 كىلتورديلر يهودنك عالمى
 توراننى اچوب رجم حكمى
 آيتنى فولى برله قاپلاب
 آندان صوغقى آيتنى اوقى
 باشلادى عبدالله بن سلام

رضى الله عنه آنده حاضر
 ايدى اول ايتدى يار رسول
 الله بو كهمسه رجم آيتىنى
 اوقوماي نچه قالدروب
 اوتدى ديدى هم تور اتنى
 اوز قولينه آلوب رجم
 حكسى يازلغان آيتنى
 اوقودى شول آيتنك حكى
 بوينچه مذكور ز ناييلهان
 اير برله خاتونى رجم
 ايتديلر يهوديلر بو اشكه
 بيك آچولاند يلر شول خصو
 صده حق سبحانه وتعالى
 اوشبو آيت كريمه نى
 ايندردى تبياندى

صوغشى وقتنده رسول صلى الله عليه وسلم فرماني بوينچه صحابه لر مدينه تيكراسنك
 خندق فازورلر ايدى بيك فاطى بر طاش چقدى اول طاشنى هيچ كم واطا آلهادى
 عافت پيغمبر صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه مراجعت ايتديلر اول حضرت شول برگه
 اوزلرى كيلوب طاش واطا تورغان فورالنى اوز قوللرينه آلوب مذكور طاشقه
 پيغمبرك قوتى ايله بيك فاطى صوققان ايتديلر اول طاش يارلوب كيتدى هم تيمر
 نورال نك طاشقه قوت ايله اورولماقندن بريالقون چغوب شونك نورى ايله مدينه
 طاولرى ياقطروب كيتدى شول نورنك ياقطى سنك صحابه لرگه مداين وعجم ولايتلرى
 كورندى عجم پادشاهى كسرى نك سراى گومبذلى كورندى اول حضرت شول
 طاشقه ايكنچى مرتبه صوققانلر نده ينه نور بالقوب آنك ياقطى سنك يمن ولايتنك گى
 صنع! شهزى كورندى اوچونچى مرتبه صوغولر نده روم قيصرينك سرايلرى كورندى
 صحابه لر تكبير ايتديلر اول حضرت صلى الله عليه وسلم بيورديلر كم يقين زمانده
 منم امتم مداين نى فتح قيلورلر كسرى نك سرايلرىنى اوز تصرفلرينه كرتورلر
 واهل اسلام سلطنتى نك اثرلرى روم ملكيتينه ايرشور هم مسلمانلر يمن ملكينه
 غالب بولورلر صحابه لر رسول صلى الله عليه وسلمدن بوسوزنى ايشتكلاچ شاد بولوب
 شكرانه قيلديلر منافقلر استهزاء قيلوب بو محمد عليه السلام عجب كشيدير اوزى مشركلر
 فورقوسندن شهردن طاشقه چغا آلمايونچه شهر تيكراسينه خندق قازوتنا يارانلرينه
 روم وفارس هم يمن مللتلرينى وعده قيلاديديلر بس حق سبحانه وتعالى آيت
 ياردى ويوردى كم (قُلْ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمَلِكِ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام اى بارى
 خدايا اى پادشاهلقنك اياسى واوز ملكنك تصرف ايتكوچى (تَوْتِي الْمَلِكِ مِنْ تَشَاءُ)
 سن بيوررسن پادشاهلقنى هر كهمسه گه كم تلارسك اوزك (وَتَنْزِعُ الْمَلِكَ مِمَّنْ تَشَاءُ)
 هم آلورسن پادشاهلقنى هر كهمسه دن كم تلارسك يعنى اوزك تلاكگان كهمسه نى دنياغه
 پادشاه قيلورسن واگر تلاسك پادشاهنك پادشاهلقينى آلورسن هممسه اوز
 تصرفكده در (وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ) هم عزيز وجرمتلى قيلورسن اوزك تلاكگان كهمسه نى
 آكها ايمان وتوفيق بير مك برله (وَتَنْزِلُ مَنْ تَشَاءُ) دغى خور قيلورسن اوزك
 تلاكگان كهمسه نى كفر وضلالته فالدر و برله (بِيَدِكَ الْخَيْرُ) سنك قدرت فولكده در
 بارچه ايندگولك يعنى بارچه خير ويخشى اشلر سندن در اكر چه شر وياوزلق هم
 خدايدن بولسه ده بو اورنده خيرنى خاصلاب ذكر قيلدى (أَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)
 درستلكده سن بارچه نرسه اوزره قادر وكوچى يتكوچى سن (تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ)
 كركزورسن كيچهنى كوندزگه يعنى نوننى كونگه قوشوب كوننى اوزون وكيچهنى

قصه قیلورسن نناك كم ديكابر باشلارنده ايك اوزون بولغان تون آقرن آقرن
 كوندرگه فوشلوب ايون باشنده ايك قصه تون بولوب قالور (وَتُولَجُ النَّهَارَ
 فِي اللَّيْلِ) هم كرگزورسن كوندرني كچهكه يعني كونني تونگه فوشوب تونني
 اوزايتورسن وكونني قصارتورسن نناك كم ايون باشنده ايك اوزون بولغان كون آز
 آز تونگه فوشولا باروب ديكابر باشنده ايك قصه كون بولوب قالور (وَتُخْرَجُ
 الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ) دخي چغارورسن تريكني اولوكدن يعني جانلي حيوانني جانسز
 مني صوندن ياراتورسن يا كه فوشني جانسز يمورقه دن چغارورسن يا كه آغاچني
 اورلقدن چغارورسن (وَتُخْرَجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ) هم چغارورسن اولوكني تريكدن
 يعني جانسز مني صونني جانلي حيواندن ويورقه ني فوشدن واورلقدني آغاچدن حاصل
 قیلورسن وبعضيلر ديمشدر دركم تريكني اولوكدن واولوكني تريكدن چغارماق
 مراد يخشيني يماندن ويمانني يخشيدن طوغدرورسن ديمكدر يا كه مؤمنني كافر
 وكافرني مؤمندن طوغدرورسن ديمكدر نناك كم ابراهيم پيغمبر آرر كافردي وكنعان
 نوح پيغمبردن دنياغه كيلدي (وَتَرْزُقُ مِنْ تَشَاءٍ) ورزق بيروورسن اوزك تلاگان
 كمسه گه (بغير حساب) حسابدن باشقه يعني اوز رحمتك ايله جانسز كوب رزق
 بيروورسن اللهم ارزقنا بغير حساب (لَا يَتَّخِذُ الْمُؤْمِنُونَ كَرًا كَدْرًا كَمًا تَوَنَّمًا
 وَمُنَّامًا) (الكافرين) كافرلرني (اولياء) دوستلر ايتوب واشلريني باشقارغوچيلر ايتوب
 (من دون المؤمنين) مؤمنلردن باشقه يعني مسلماننك دوستي مسلمان غنه بولورغه
 نيوشدر مسلمان كشي كافرني دوست ايتوب توتماق نيوش توكلدر آلا ر خدای
 تعالىنك دشمانلريدن خداینك دوستي بولغان مؤمن خداینك دشمانی ايله نچوك
 دوست بولسون البته بولماسقه نيوشدر انصاری صحابهلردن بعضيلري يهود اولوغلري
 ايله دوستلاشوب آلا رنه دوستلق وقرنداشلك عهديني باغلاغانلر ايدى خدای تعالى
 آلارني بواشدن طيوب اوشبو آية كريبه ني ايندردي وبيوردى كم (وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ)
 وهر كم قيلسه اوشبو اشني يعني دين دشمانلري ايله دوست بولسه (فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ
 فِي شَيْءٍ) بس توكلدر اول كمسه خدای تعالىنك ديندن هيچ بر نرسدهه يعني حق
 ديندن اول كمسه ده هيچ اثر يوقدر (الآن تَتَّقُوا مِنْهُمْ تَقِيَةً) مگر شولكم نورقسا كزسز
 وصافلانسا كز اول كافرلرنك ضررلردن نورقماق وصافلانماق يعني اگر آلارنك
 ضررلري ايرشودن نورقسا كز شولوقنده اوزكزني آلا رغه طشدن غنه دوست ايتوب
 كورسانسا كز درستدر اما چن كوكلدن آلارني سويماك هيچ وقتده درست بولماس

(ويعذرکم الله نفسه) وقورقتور سزلىرى خدای تعالی اوزىنىڭ عذابىدىن ا گر فرمانبىنه
 خلافتقى قىلساڭىز (وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ) وخدای تعالی صارى بولغوچىدىر همه نىڭ قايتوى
 (قُلْ أَنْ تَخْفَوْا مَا فِي صُدُورِكُمْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام مؤمنلرگه ا گر سز
 ياشورساڭىز كوكرا كلر كزده بولغان نرسه نى بعنى كوكل لركزده بولغان كافرلر دوستلقىنى
 ياشورساڭىز (اوتبدوه) يابسه آشكارا قىلساڭىز آنى (يعلمه الله) بيلور آنى خدای تعالی
 (ويعلم ما فى السموات) دخى بيلور كوكلرده بولغان نرسه نى (وما فى الارض) دخى برده گى نرسه نى
 (والله على كل شىء قدير) وخدای تعالی بار چه نرسه اوز رينه كوچى يتكوچىدىر (يوم تجد
 كل نفس) شولكونده كم طابار هر كشى (ما عملت من خير) اوزى اشلاگان
 نرسه سىنى ايند گولكدن (محضراً) حاضر ايتولمىش اوز فاشنده بعنى عمل دفتر نده
 قىلغان ايند گولك لرىنى يازغان طابار (وما عملت من سوء) هم شول نرسه نى كم
 اشلادى آنى ياوزلقدن (تود لو ان بيننا وبينه) دوست تونار و آرزو قىلور
 شونى كم بولسه ايدى آنىڭ برله اول ياوزلىق آراسنده (امدا بعيداً) يراق مسافت
 بعنى قيامت كوندده كشى اوزىنىڭ عمل دفتر نده قىلغان ياوزلقلرىنى
 كورگاچ كاشكى بو ياوزلقلر برله منم آرامده اوزاق بول بولسه
 ايدى بولار مندن يراق بولسهر ايدى دىب آرزو قىلور اول ياوزلقلرنى كوراسى
 كىلماس (ويعذرکم الله نفسه) وقورقتور سزلىرى خدای تعالی اوزىنىڭ غضب
 وقهرىدىن (والله رؤوف بالعباد) وخدای تعالی مهربان وشفقتلىدىر بنده لرگه (قُلْ)
 ايتكل سن اى محمد عليه السلام يهود ونصارغه كم سزلىرى خداینى سويامز دىب
 دعوا قىلاسز (ان كنتم تحبون الله) ا گر سويار بولساڭىز سز خدای تعالی نى
 (فاتبعونى) بس ايارئىز سز مئا واسلامنى قبول قىلىڭىز (يحببكم الله) تا كم سويارسز نى
 خدای تعالی (ويغفر لكم ذنوبكم) هم يارلقار سزنىڭ گناهلرئىز نى (والله غفور رحيم)
 وخدای تعالی يارلقاغوچىدىر مؤمنلرنىڭ گناهلرىنى مهربان ورحمت ايتكوچىدىر
 آلاغه ياكه بو آينده خطاب قريش مشركلرىنه در كم آلاز بىز خداینى سويامز
 خدای فاشنده بىز لرگه شفاعتچى بولسونلر دىب پوتلرغه طابونامز ديورلر ايدى
 بس حق تعالی بيوردى كيم اول مشركلرگه ايتكل ا گر خدای تعالی نى سويار
 طورغان بولسهر آنىڭ پيغمبرينه ايارسونلر (قُلْ) ايتكل سن آلاغه (اطيعوا الله
 وَالرَّسُولَ) اطاعت قىلىڭىز وبوى صونوڭىز سز خدای تعالی گه هم آنىڭ پيغمبرينه
 شريعت حكملرنده (فان تولوا) بس ا گر يوز دوندرسهر آلاز خدای تعالی گه

هم پيغمبرگه بوى صونودن (فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ) بس درستلىكده خدای تعالی
 سويماس كافرلرني يعنى خدای تعالی گه هم پيغمبرينه اطاعت ايتماسه لر كافر
 بولورلر آلارني خدای تعالی سويماس (إِنَّ اللَّهَ أَصْفَى) درستلىكده خدای تعالی
 اختيار قىلدى (آدم) آدم عليه السلامنى يعنى آنى صايلادى اسملرني اويراتمك
 هم فرشتهلرني آنكا سجده قىلدرماق هم آنى بارچه كشيپلرنك آناسى قىلمق ايله
 (وَنُوحًا) هم نوح عليه السلامنى صايلادى عمريني اوزون قىلماق هم طوفاندن
 كيمه ايله فوتقارماق هم آنك شريعتنى اولدا گى شريعتنى منسوخ ايلامك ايله
 (وَأَلَّ اِبْرَاهِيمَ) دخى ابراهيم عليه السلامنك نفسيني صايلادى اوزينك خيلى
 ايتمك ونمرو د اوطندان فوتقارمق هم عالم لرگه امام قىلماق وكعبه نى بنا ايلامك ايله
 يا كه ابراهيم عليه السلامنك اهلىنى صايلادى يعنى اسماعيل واسحاق عليهم السلاملرني
 پيغمبر ايتمك ايله (وَأَلَّ عِمْرَانَ) هم عمراننك آليني صايلادى يعنى موسى وهارون
 عليهم السلامنى پيغمبر وكليم ايتمك ايله يا كه اوشبو عمرانندان مراد مريم عليه
 السلامنك آناسيدز آنك آلنى حضرت مريم و حضرت عيسى عليهم السلامدر
 حق سبحانه وتعالى اوشبو ذكر ايتولموش كهمسه لرني صايلادى واختيار قىلدى
 (عَلَى الْعَالَمِينَ) اوز زمانلرنده بولغان بارچه عالم خلقى اوزرينه (ذَرِيَّةَ بَعْضِهَا
 مِنْ بَعْضٍ) بعضيلرى بعضيلرينك نسلندن بولغانلرى حاله يعنى اوشبو ذكر ايتولگان جماعت
 بعضيلرى بعضيلرينك نسلندن ايديلر خدای تعالی بارچه پيغه برلرني اوشبولارنك
 نسلندن كىلتوردى (وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) وخدای تعالی ايشتكوچيدر بنده لرنك
 سوزلريني بىلگوچيدر آلارنك نيتلريني روايت ايدلمشدر كم حضرت مريم نك
 آناسى عمران سليمان پيغمبر نسلندن بر ايندگو كشى ايدى حنه اسملى خانونى
 بار ايدى حنه نك قز قونداشى زكريا عليه السلام نكاخنده ايدى بر كون حنه
 بيت المقدسكه كىلدى آنداغى عابدلرني وزاهدلرني كورب بيك ياراتدى
 اكر خدای تعالی مئا بر اوغل بيرسه اوشبو بيت المقدسكه كىلتورور ايدم
 ديب كوكلندن اوپلادى شونندان صوك حنه يوكلى بولدى اوشبو قورصاغيمداغى
 بالامنى خدای تعالی يولنده محرر قىلدم ديوب نذر ايتدى اولگى امتلرده شونراين
 عادت بار ايدى آناسى يا كه آناسى اوغللريني خدای تعالی يولنده نذر
 قىلورلر ايدى اول نذر ايتولگان بالا آنا آنا خدمتندن آزاد بولوب مسجدرده
 خدای تعالی گه طاعت وعبادت ايله مشغول بولور ايدى شولطريقه نذر ايتولگان
 بالانى محرر يعنى خدمتندن آزاد ايتولموش ديورلر عمران خانونى حنه هم اوزينك

فَارِنْدَاغَى بَالَا سِينَى مَحْرَر قِيلُوب بَيْتِ الْمَقْدِسْكَ كَيْلْتُورُورْمَنْ دِيُوب نَذَرِ اَيْتْدَى
 اَنَّاكَ فَارِنْدَاغَى بَالَا سَى حَضْرَت مَرْيَم بُولدى حَنَه اوزى اير بالا بولور ديب كوتكان
 ايدى قز بالا طودرغاچ قايبوردى آلهى من بو بالامنى سنَّاك يولنكده محرر ايتامن
 ديبوب نذر ايتكان ايدم ايمدى من نى اشلايم بو بالام قز بالا بولدى ديبوب مناجات
 قىلدى حق سبعانه وتعالى اَنَّاكَ صَنَق كُوكْلِينَه مَرْحَمَت ايدوب اير بالا اورنبنه قز
 بَالَا سِينَى قَبُول قىلدى خدای تعالى اَلَا رَنَّاكَ اِحْوَالِنْدَنْ حَكَايَت قىلُوب بيبوردى كَمْ
 (اِذْ قَالَتْ اَمْرَاةٌ عَمْرَانِ) ياد قىلغل شول وقتكم ايتدى عمران بن ماثان نك خاتونى
 حنه يوكلى بولغان وقتنده (رَبِّ اَنى نَذَرْتُ لَكَ) اى منم پروردكارم درستلكده
 من نذر ايتدم سنَّاك اوچون (مَا فِى بَطْنِى مَحْرَرًا) اوزمنك فارنمده بولغان نرسه نى
 آزاد ايتولموش ايتوب دنيا اشلرندن يعنى فارنمداغى بالامنى اوز خدمتمدن آزاد
 ايتوب سنَّاك عبادتنكگه مخصوص قىلدم (فَتَقَبَّلَهَا مِنى) بس قبول ايتكل سن اول نذر نى
 مندن (اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) درستلكده سن سن ايشتكوچى منم و طوغرىده ايتكان
 سوزمنى بىلگوچى سن منم كوكلمدا كى نيتمنى (فَلَمَّا وَضَعَتْهَا) بس قويغى زمانده
 عمران خاتونى حنه اوزينك هملىنى يعنى ببالاسينى طودرغاچ (قَالَتْ) ايتدى اول
 خاتون حسرت واعتذار بوزندن (رَبِّ اَنى وَضَعْتُهَا اُنْثَى) اى منم ريم درستلكده من
 قويدوم اول يوكمنى و طوغردم قز بالا (وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ) و خدای تعالى
 بىلگوچى اكر اَنَّاكَ قويغان نرسه سيني يعنى نى نرسه طوغدرغانىنى خدای اوزى
 آندن آرتوغراق بلور (وَالَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثَى) دخى ايتدى اول خاتون وتوگلدن
 اير بالا قز بالا شكلى يعنى من بالامنى بيت المقدس خدمتى اوچون نذر ايتكان
 ايدم قز بالا اير بالا شكلى توگلدن اول خدمتكه ياراماس (وَ اَنى سَمِيتُهَا مَرْيَمَ)
 و درستلكده من آطادم بو بالانى مريم (۱) ديبوب (وَ اَنى اُعِيذُهَا بِكَ) هم درستلكده
 من صفنور من اوشبو بالامنى سكا اى منم پروردكارم تاكم سن صافلاغى ايدك
 انى (وَ ذَرِيَّتَهَا) هم اَنَّاكَ بالالرينى (مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) خدای درگاهندن
 سورلگوچى شيطاننك وسوسه سندن (فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا) بس قبول ايتدى اول بالانى يعنى
 حضرت مريمنى اَنَّاكَ پروردكارى (بِقَبُولِ حَسَنٍ) كوركام قبول ايتكم برله (وَ اَنْبَتَهَا)
 هم اوسردى انى خدای تعالى (نَبَاتًا حَسَنًا) كوركام اوسمك يعنى خدای تعالى
 انى صلاح و عفت هم معرفت اوزره تربيه قىلدى غاينده ايدگو و كوركام خلقلى
 بولدى طاعت و عبادتده بيت المقدسدا كى عابدلرنك هم سندن آرتق ايدى حضرت
 مريم طوغانندن صوَكْ اَناسى انى بيت المقدسكه كىلتورب آنداغى عابدلرگه طايشردى

(۱) مريم آلارنك تلنجه امة
 الله يعنى خدای تعالى نك
 كنىزكى ديمكدر

بوبالا خدای تعالی بولنده نذر ایتولگاندر قبول قیلنکز دبدی عابدلر بیک سو یوب
 قبول قیلدیلر هر قایوسی حضرت مریمنی تربیه فیلورغه آلونی تلادیلر آرالرنده
 اختلاف بولدی عاقبت قرغه سالورغه قرغه کم اسمینه چقسه حضرت مریمنی تربیه گه
 شول کمه آلورغه قرار بیروب قرغه سالدیلر قرغه لری شویل ایدی کم هر قایوسی
 اولرینک تورات یازا طورغان تیمر قلم لرینی صوغه سالدیلر کم نك قلمی باطمینچه
 صواستونده فالسه حضرت مریمنی شول تربیه فیلور دیوب شرط ایتدیلر همه لرینک
 قلملری باطدی مگر زکریا علیه السلام نك قلمی باطمینچه صواستونده طور دی
 حضرت مریم نك کفالتی آکا طاپشرلدی نناک کم بیورور (وَكَلَّمَهَا زَكْرِيَّا) و طاپشردی
 مریمنی خدای تعالی تربیه اوچون زکریا پیغمبرگه بس زکریا علیه السلام حضرت
 مریمنی ایوگه ایلندی هم آنی ایبزمک اوچون بر دابه تعیین قیلدی حضرت مریم
 اوسوب بالاقندن چقانندن صوگ زکریا علیه السلام آنی بیت المقدس مسجدینه
 کیلتوردی و آنک اوچون مسجدنک یوقاروسنک باصفچسز منوب بولمی طورغان برده
 بر اورن حاضر لب حضرت مریمنی شونده قویدی حضرت مریم شول اورنده
 عبادت ایله مشغول بولدی زکریا علیه السلام آنک اوستوندن یوزاق ایله بیکلاب
 قویار ایدی آنی تربیه ده و صافلاوده بیک طرشوب اهتمام فیلور ایدی ناکم
 حضرت مریم تمام اوسوب کمالتکه ایرشیدی اولیاءلق نورلری آنک یوزنده
 ظاهر بولدی (كَلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ) هر کرگانی زمانده
 حضرت مریم اوزرینه زکریا علیه السلام آنک عبادت قیلا طورغان اورنینه
 (وَجَدَهَا رُزِقًا) طابار ایدی آنک آلدنده رزقنی یعنی زکریا علیه السلام
 حضرت مریم نك عبادت قیلا تورغان اورنینه کرگاندن آنک آلدنک قش کونی جای کونی نك
 یمش لرینی حاضر کورور ایدی جای کونی قشقی یمش لر کورور ایدی نهجه مرتبه
 حضرت زکریا شولای کورگاچ مجبکه فالدی (قَالَ) ایندی زکریا علیه السلام حضرت
 مریمگه (يَا مَرْيَمُ أَنِّي لَأَكْتُبُكَ فِي الْكِتَابِ) ای مریم فایداندر سکا اوشبو نعمت وقتسز (قَالَتْ)
 ایندی مریم حضرت زکریا غه (هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) اول سن کرگان رزق الله تعالی
 فاشندندر مکا اول نعمتنی خدای تعالی بیورور (إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ)
 درستلکده خدای تعالی رزق بیورور اوزی تلاگان کمه گه حسابسز اللهم ارزقنا
 بغیر حساب (هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ) اوشبو اورنک دعا قیلدی زکریا پیغمبر اوزینک
 پروردکاریه یعنی خدای تعالی نك قدرتی ایله قش کوننده جای کونی نك یمش لر
 حاضر بولغانینی کورگاچ زکریا علیه السلام اوزی فارتایغان بولسه ده بالاغه طمعسی
 توشوب اوشبو یمش لرینی بولدرغان خدای البته قارت کشیگه هم بالا بیرسه قدرتی

يَكْتُوبُ دُيُوبُ خُدَايِ تَعَالَى دِنِ بَالَا صُورَابِ دَعَا فَيَلِدِي (قَالَ) اَيْتَدِي زَكْرِيَا عَلَيْهِ السَّلَامُ
 خُدَايِ تَعَالَى كِه دَعَا فَيَلُوبُ (رَبِّ هَبْ لِي) اِي مَنِم رِبِمِ بَاغْشَلَاغْلِ سِنِ مَكَّا (مَنْ اَدْنَكَ)
 اوز فاشكندن (ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً) گناهندن پاك بولغوجى بالانى (اِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ) درستلكنه
 سن دعاي ايشتكوجى سن و قبول قىلغوجى (فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ) بس ندا قىدىلر
 و فقيردىلر زكرياغه فرشتهلر (وَهُوَ قَائِمٌ) و حالانكه زكريا اوزى آباق اوزره طورغان
 ايدى (يَصَلِي فِي الْمِحْرَابِ) نماز اوقور ايدى حضرت مريمك مَحْرَابِنْدَه شول وقتده
 فرشتهلر ندا قىلدىلر كم (اِنَّ اللَّهَ يَبْشُرُكُم بِبَيْبِيعِي) درستلكنه خدای تعابى سويونچ بيرور
 سكا بيبى اسملى اوغل ايله (۱) (مُصَدِّقًا) راستقه توتقوجى و اشانوجى بولغانى حالده اول
 بيبى (بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللَّهِ) خدای تعالی فاشندن بولغوجى كلمه گه كم آندن مراد عيسى
 عليه السلام در يعنى اول بيبى عيسى پيغمبرنى راستقه طوتوب آنگا مهه دن اول ايمان
 كىلتورور (وَسَيِّدًا) هم سيد و خلقنك اولوغسى بولغانى حالده اول بيبى علم و حلم
 هم تقوالق ايله (وَحُضُورًا) هم طبولغوجى خاتونلر ايله صحبت قىلودن (وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ)
 دخى پيغمبر بولغانى حالده ايزگولر جهل سندن زكريا عليه السلام فرشتهلردن اوشبو
 بشارتنى ايشتكاج بيك عجبكه فالدى (قَالَ) اَيْتَدِي زَكْرِيَا عَلَيْهِ السَّلَامُ خُدَايِ تَعَالَى كِه
 مَنَاجَاتِ قَيْلُوبُ (رَبِّ اَنْ يَكُونَ لِي غُلَامٌ) اِي مَنِم پَروردكارم قايدىن بولور منم اوغلم
 (وَقَدْ بَلَغَنِي الْكِبَرَ) و حالانكه تعتيق ايرشكاندر مكا قارتلق (وَأَمْرَاتِي عَابِرٌ) هم منم
 خاتونم بالا طاپمى تورغان خاتوندر بس بزنگ اوغلمز نچوك بولسون (قَالَ) اَيْتَدِي
 خُدَايِ تَعَالَى يَا كِه جِبْرَائِيلُ فَرِشْتَه اَيْتَدِي خُدَايِ تَعَالَى نَكْ فَرْمَانِي اَيْلِ حضرت زكرياغه
 (كَذَلِكَ) اوشاندقدر يعنى حال سن ايتكانچه در لىكن شولاي بولسه ده (اللَّهُ يَفْعَلُ
 مَا يَشَاءُ) الله تعالی قىلور اوزى تلاكان نرسهنى عادتكه خلاف بولغان اشلردن يعنى
 خدای تعالی قارت كشى ايله بالا طاپمى تورغان خاتوندىن بالا طوغدرومافقه قادردر اَنَكْ
 قدرتينه قاراغانده بو اش عجب بولماس (قَالَ) اَيْتَدِي زَكْرِيَا عَلَيْهِ السَّلَامُ (رَبِّ اجْعَلْ
 لِي آيَةً) اِي مَنِم پَروردكارم قىلغل سن منم اوچون بر علامت تا كم من شول علامتدىن
 خاتونم اشياعنك يوكلى بولغانينى آكلار من (قَالَ) اَيْتَدِي جِبْرَائِيلُ خُدَايِ تَعَالَى نَكْ
 فَرْمَانِي اَيْلِ كم (اَيْتَكَ) سنك علامتك (اَلَّا تَكَلَّمَ النَّاسُ) شولدر كم سن سوزلاشماس
 سن يعنى سوزلاشه آلماس سن آدميلر برله (ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ) اوچ كونلر يعنى اوچ كېچه
 وكوندز مدتده هيچ كېمگه سوز ايتنه آلماس سن (الْأَرْمَاءُ) مگر اشارت برله گنه
 آكلانور سن ايتنهسى سوزكنى يعنى باشك برله ياكه كوزك ياكه فولك برله اشارت

۱) بيبى نك معناسى تريك
 بولور ديمكدر يعنى آنا.
 سينك اسمى اَنَكْ سببلى
 تريك بولور يا كه خدای
 تعالی نك دينى اَنَكْ برله
 تریلور

فیلوب مقصود کنى بلدر ورسن (وَإِذْ كُرِّرَ رَبُّكَ كَثِيرًا) ویا د اینکل پیرورد کار کنى کوب
 (وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ) هم تسبیح اینکل کیچ برله هم ایرته برله زکر یا علیه السلام
 فهسى نك قالغانى مریم سورهنده ذکر ایتولور انشاء الله تعالى (وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ)
 دخى یاد قیلغل شول وقت کم ایندیبلر فرشته لر یا که جبرائیل ایندی حضرت مریمگه
 (يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ) ای مریم درستلکده خدای تعالی اختیار قیلدی و صابلا دی
 سنى اوزینك عبادتی اوچون یا که قبول لیتدی سنى اوزینك خدمتینه (وَلَمْ يَكُنْ)
 هم پاك قیلدی سنى شرك و گناه نجاستلرندن یا که حیض و نفاس کبی خاتونلرده بولا
 نورغان اشلردن پاك قیلدی یا که ناچار خلقلردن و بوزق عادتلردن پاك قیلدی (وَاصْطَفَاكِ)
 دخى صابلا دی سنى خدای تعالی (عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ) بارچه عالملر خاتونلری اوز رینه یعنی
 سنى جبرائیل نك نفعه سی ایله مخصوص ایتنك هم سندن ایرسز بالا طوغدرماق ایله سنى
 بارچه خاتونلردن آرتق ایتدی (يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ) ای مریم اطاعت ایتکل
 پیرورد کار گه و آنك فرمانینه بوی صونغل (وَاسْجُدِي) هم سجد قیلغل خدایغه (وَأَرْكَعِي
 مَعَ الرَّاكِعِينَ) دخى رکوع قیلغل رکوع قیلغو چیلر ایله یعنی بیت المقدسه گى عابدلر
 جماعتنده نماز او قوغل (ذَلِكَ) اوشبو ذکر ایتولگان خبرلر (مِنَ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ) یا شرین
 خبرلردن (نُوحِيهِ إِلَيْكَ) وحی قیلماز و بلدر امز بز اول خبرنی سگنا جبرائیل فرشته آرقلی (وَمَا
 كُنْتَ لَدَيْهِمْ) و بولمادك سن ای محمد علیه السلام بیت المقدس عابدلری فاشنده (إِذْ
 يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ) شول وقتده کم آلا ر صالور ایدیلر قرعه اوچون اوزلرینك قلم لرینی
 صوغه تا کم بلسونلر اوچون شونی کم (أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ) آلا ر نك فایوسی کفیل بولور
 مریم نك تر بیه سینه (وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ) دخى بولمادك سن آلا ر نك فاشنده (أَذِيخْتَصُمُونَ)
 شول وقتده کم خصومت قیلشورلر و دعوالاشورلر ایدی آلا ر حضرت مریمنی تر بیه گه
 آلو توغریسنده (إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ) یاد قیلغل شول وقت کم ایندیبلر فرشته لر یا که
 جبرائیل علیه السلام ایندی حضرت مریمگه (يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يَبْرُكُكَ) ای مریم درستلکده
 خدای تعالی سویونچ بیرور سگنا (بِكَلِمَةٍ مِنْهُ) برکلمه برله اوزندن یعنی محض اوزینك
 قدرتی برله کن دیگان کلمه سی برله گنه حاصل بولغان اوغل برله سگنا بشارت
 بیردر (أَسْمُهُ الْمَسِيحُ) آنك اسمی مسیهدر (عیسی ابن مریم) مریم اوغلی عیسی در
 اول کلمه مسیح لقبدر و عیسی اسمدر تعظیم اوچون لقبینی اول ذکر قیلدی مسیح
 عبری تلنده مبارک دیمکدر (وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ) مقبول و حرمتلی بولور اول
 عیسی دنیا ده و آخرتده (وَمَنْ الْمُقَرَّبِينَ) هم بقین ایتوله شلردن بولور الله تعالی حضرتینه

(وَيَكْلُمُ النَّاسَ) دخی سوزلاشور اول عیسی آدمیلر برله (فی المهد) بیشکده حالنده
 یعنی بیشکده یاتا طورغان بالا وقتنده سویلاشور (وکھلاً) هم قارتایغان والوغ بولغان حالنده
 سویلاشور بالالقدده سویلاشمکی معجزه در اولوغ بولغاچ سویلاشمکی دعوت ودینگه
 اوندادر (وَمَنْ الصَّالِحِينَ) دخی ایندگوار جمله سندن بولغوچیدر اول عیسی (فَالْتَمَسَتْ)
 ایندی حضرت مریم تعجب فیلوب (رَبِّ اَنْی یَکُونُ لى وَلَدٌ) ای منم پروردگارم
 قایدان بولور منم بالام (ولم یهسسنى بشر) وحالانکه ایرشما گاندر مٹا هیج
 بر کشی یعنی من هیج ایر کورما گان باکره فز من منم نچوک بالام بولسون
 دیدی (فَال كَذَلِك) ایندی جبرائیل حضرت مریمگه اوشاند اقدر یعنی حال سن ایتکانچه در
 لیکن شولای بولسه ده (اللَّهُ یَخْلُقُ مَا یَشَاءُ) خدای تعالی یار اتور اوزی تلا گان نرسه نی
 (اِذَا قَضَىٰ اَمْرًا) هر فایچان حکم فیلسه خدای تعالی بر اشنی بولدر وغه (فَاَنَّمَا یَقُولُ
 لَهُ کُنْ فِیْکُونُ) بس موندن باشقه توگلددر کم ایتور اول نرسه گه بولغل دیب بس بار
 بولور اول نرسه یعنی خدای تعالی گه هیج بر نرسه نی یوقدن بار فیلماق چیتن
 توگلددر سبب لری برله یار اتقان شیکلی هیج بر سبب سز یار اتوغه هم قادر در
 (وَبِعَمَةٍ اَلْکِتَابِ) هم او بر اتور اول عیسی گه خدای تعالی کتابنی یعنی آندن اولگی
 پیغمبر لرگه ایندر لگان صحیفه لرنی (وَالْحِکْمَةِ) دخی شریعت حکم لرنی حلال و حرامنی
 او بر اتور (وَالتَّوْرَاتِ وَالانجیل) هم توراتنی وانجیلنی او بر اتور (ورسولاً) دخی
 پیغمبر فیلور آنی (الی بنی اسرائیل) بنی اسرائیل قومینه بس ایتور عیسی علیه السلام
 آلا رغه (انی قد جئتکم) شویله دیوب کم در ستلکده من کیلدم سز لرگه (بایة من
 ربکم) بر علامت برله پروردگار کزدن کم اول علامت منم حق پیغمبر ایکانیمه دلیلدر
 اول علامت اوشبولدر کم (انی اخلق لکم من الطین) در ستلکده من یاسار من
 سز نك اوچون بالچقدن (کهیئة الطیر) قوش صورتی اوخشاشلی نرسه نی (فانفع
 فیه) بس من اورور من اول بالچقدن یاصالغان نرسه گه (فیكون طیرا باذن الله)
 بس بولور اول نرسه اوچا تورغان قوش خدای تعالی نك امری برله حضرت
 عیسی علیه السلام بالچقدن یار فانات شکلی اینوب یاسار ایدی شول نرسه نی قولینه
 آلوب آغزی ایل آکا اورگاچ خدای تعالی نك قدرتی ایل یار فانات بولوب اوچوب
 کیتار ایدی ایکنچی علامت شولدر کم (وابری الاکمه) هم سلامتندر ورمن آندان
 طوما صوفر کشینی یعنی کور اتورغان فیلور من (والابرص) دخی برص صرخا وینه
 مبتلا بولغان آلاتنی کشینی سلامتندر ورمن (واحبی الموتی باذن الله) هم نرگز ورمن

اولوکلرنی خدای تعالی نڭ فرمانی ایله اوشبو سوزنی یعنی باذن الله کلمه سینى تکرار ایتماکى اوزینى خدای دیب گمان ایتماسونلر اوچوندر یعنی اوشبو اشلر ظاهرده من اشلان گان کبى بولسه ده حقیقتک همه سی خدای تعالی دندر دیمکدر بشنچی علامت شولدرکم (وَأَنْبِئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ) ومن خبر بیرورم من سز لرگه شول نرسه برله کم سز آشارسز آنی یعنی نى نرسه آشانگیزنى سز گه ایثور من (وَمَا تَدْخُرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ) هم شول نرسه برله کم ذخیره قیلوب صاقلارسز آنی ایولرگزده یعنی آشامانچه ایولرگزده آزوق ایتوب صاقلانغان نرسه لرگزنى سز گه ایثور من و خبر بیرورم من روایت ایدلیمشدرکم حضرت عیسی علیه السلام مکتبه گی بالارغه سز نڭ آتاوانالرگز ایولرگزده فلان طعامنی آشادیلر هم فلان طعامنی سز نڭ اوچون صاقلاب قویدیلر دیوب آلارنڭ ایولرنده بولغان اشلردن خبر بیرورایدی (ان فی ذلک لآیه لکم) درستلکه اوشبو ذکر ایبولگان معجزه لرده البته علامت و دلیل باردر سز نڭ اوچون منم حق پیغمبر ایدکیمه (ان کنتم مؤمنین) ا گر بولسا گز سز اشانوچیلر مڭا (وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ) وکیلدم من سز لرگه راستلاخوچی بولغان حالیمک مندن آلدن بولغان نرسه نی (من التوراة) توراندن (وَأَحَلَّ لَكُمْ) هم کیلدم من حلال فیلماتم اوچون سز لرگه (بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ) شول نرسه نڭ بعضسینى کم حرام ایبولدی سز نڭ اوزرگز گه یعنی موسی علیه السلام شریعتنک حرام بولغان نرسه لر نڭ بعضلرینى من سز لرگه حلال قیلدم (وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ) هم کیلتوردم من سز گه بر علامتنى پروردکارگز دن یعنی معجزه لر کیلتوردم (فَاتَّقُوا اللَّهَ) بس قورقز سز خدای تعالی دن مڭا خلاقلق قیلوده (وَأَطِيعُوا) هم اطاعت قیلگز مڭا و فرمانیمغه بوی صونوگز (ان الله ربی وربکم) درستلکه ده الله تعالی منم پروردکارم هم سز نڭ پروردکارگزدر (فَاعْبُدُوهُ) بس عبادت قیلگز سز آڭا (هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ) اوشبودر طوغری بولغوچی و مقصوده ایرشدرگوچی یول عیسی علیه السلام حقنده اوشبو بشارتلر همه سی واقع بولدی یهودیلرنى حق دینگه دعوت قیلدی کوبیسی آڭا ایمان کیلتورمادیلر دشمانلق قیلدیلر (فلما أحس عیسی منهم الکفر) بس سیزگانى زمانده عیسی علیه السلام یهودیلردن کافرلکنى و فارشونى (قال من أنصاری الی الله) ایندى حضرت عیسی کهدر منم یارانیم و مڭا یاردم بیرگوچیلر خدای تعالی اشنده عیسی علیه السلام یهودیلرنى حق دینگه دعوت قیلا باشلاغاچ یهودیلر آڭا دشمانلق ایدوب آنی اولتورورگه قصد قیلدیلر حضرت عیسی شام ولایتندن مصر

طرفينه گيتدى نبل درياسى چيشنده بر گروه بالقى تونوچيلرنى كوردى حضرت عيسى
 آلازغه ايتدى كىلگىز موندن يخشىراق اوچىلقنى قىلايق بالقچيلر اول نينداين
 اوچىلقدر ديوب صوراديلر عيسى عليه السلام آلارنى خدای تعالی نك دىنينه اوندادى
 بالقچيلر سن اوزك كىم سن ديديلر من عيسى بن مريم الله تعالی نك قولى هم
 پيغمبرى من ديدى بس اول بالقچيلر عيسى عايه السلامغه ايهان كىلتورديلر حواريون
 شول بالقچيلردر (قال الحواريون نحن انصار الله) ايتدیلر حواریلر یعنی شول
 بالقچیلر بزلرمز خدای تعالی نك دىنينه ياردم بيرگوچيلر (امنا بالله) ايمان كىلتوردك
 واشاندى بز الله تعالی گه (واشهد بانا مسلمون) وگواه بولغىل سن اى عيسى شوگا كم
 بزلر بوى صونفوچيلر مز خدای تعالی نك فر مانينه (ربنا انا بما انزلت) اى بزنك
 پروردكارمز بز ايمان كىلتوردك واشاندى سن ايندرگان نرسه گه (واتبعنا الرسول)
 هم اياردك عيسى پيغمبرگه (فاكتبنا مع الشاهدين) بس يازغل سن بزلرنى اوزك نك
 برلكىگام پيغمبرلر نك حلقينه گواھلق بيرگوچيلر برله یعنی مؤمنلر برله برگه قىلغىل (ومكر وا)
 ومكر قىلدیلر یعنی بوز قلق اويلاديلر كافرلر عيسى عايه السلام حقنده و آنى اولتورورگه
 قصد ايتدیلر تورلى جيللر قىلدیلر عاقبت حضرت عيسى نى فولغه توشورب بر
 ايوگه حبس قىلدیلر تون بويىچه ايو نك تيراسنده فراوللاديلر ايرته بولغاچ كافرلر نك
 اولوغلى عيسى عليه السلامنى توتوب آلاق اوچون شول ايوگه كردى خدای
 تعالی حضرت عيسى نى اوز قدرتى ايله كوك كه آشوردى يهوديلر نك اولوغلىرىنى
 عيسى عليه السلام صورتنده قىلدى اولوغلىرى ابودن چغوب عيسى موندن يوق
 ديما كچى بولغان ايدى كافرلر اوزىنى توتوب آلدیلر من عيسى نوگل من ديب
 نيقدر فریاد قىلسده آنك سوزينه فارامايىچه آنى دارغه آصدیلر (ومكر الله) هم
 مكر قىلدى خدای تعالی اول كافرلر نك مكرلرينه فارسى یعنی قىلغان مكرلر نك
 جزاسىنى بىردى تا كم عيسى ديب بلوب اوزلر نك اولوغلىرىنى اولتوردیلر
 (والله خير الماكرين) و خدای تعالی مكر اهلىنه جزا بيرگوچيلر نك آرتوغرافىدر
 (اذ قال الله) ياد ايتكل شولوقت كم ايتدى خدای تعالی عيسى عليه السلامغه (يا
 عيسى انى متوفيك) اى عيسى درستلكده من آلفوچى من سنى دنيادن (ورافعك
 الى) هم كوتارگوچى من سنى اوزم صارى یعنی سنى فرشتهلر مقامينه كوكه
 چغارور من (ومطهرك من الدين كقروا) دخى پا كلا گوچى من سنى كافر بولغان
 كمسهلردن (وجاعل الدين انبوعك) هم قىلغوچى من سكا ايارگان كمسهلرنى یعنی
 سكا ايمان كىلتورگان لرنى (فوق الدين كقروا) سكا اشانماغان كمسهلر نك اوستونك

(۱) حواريون اون ابكى
 كمسهلردر عيسى عليه
 السلام نك اصحابلى ايد
 بلر بوز و كيندر يوغوچى
 و آغار نوچيلر ايدیلر
 عيسى عليه السلام آلار نك
 نبل درياسى بويىنده بوز
 چايقاغانلر نى كورگىچ
 ايتدى كيم بوزنى چايقاو
 دن نى نرسه حاصل بولور
 كىلنكز منم برله بولنكز
 تا كيم كوكلر نك نى چايقاو
 آغار تور من دىدى
 شوندان صوك بو اون ابكى
 كمسه عيسى عليه السلام
 مغه ايمان كىلتورب اصحاب
 بندن بولدىلر
 تفسير جماليدن

يعنى نصارا يهوديلرگه غالب بولورلر (الى يوم القيامة) قيامت كونيته چه (ثم
 الى مرجعكم) صكره منم صاريدر سز نك فایتوو كز يعنى مؤمنلر وكافرلر همه لر كز
 حساب و جزا اور نيته جيولور سز (فاحكم بينكم) بس من حكم فيلور من سز نك
 آرا كز ده (فيما كنتم فيه تختلفون) شول نرسه توغر پسنده كم سز -ر خلافتق
 فيلشور بولد كز اول نرسه ده يعنى يهوديلر موسى عليه السلامغه اشانديلر عيسى
 عليه السلامغه اشانماديلر و نصارالر بولار نك هر ايكي سينه اشانديلر لکن محمد
 عليه السلامغه اشانماديلر و عيسى نى خداينك اوغلى ديديلر مؤمنلر بار چه پيغمبرلرگه
 اشانوب همه لر ينى خداى تعالى جانبندن يبارلمشاردر ديوب اعتقاد فيلديلر بس
 خداى تعالى بيوردى كم اوشبو گر و هلر نك آراسنك قيامت كونيته اوزم حكم فيلور من
 (فاما الذين كفروا) يس كافر بولغان كسه لر يعنى يهود و نصارا (فاعذبهم عذابا شديدا)
 بس عذاب فيلور من آلارنى فاطى عذاب برله (فى الدنيا والآخرة) اوشبو دنيا ده هم
 آخرته اوشبو دنيا ده عذاب فيلمانى آلارنى مسلمانلر قولنده مغلوب و اسير ايتنك
 هم اوستلرينه جزيه تولاونى لازم ايتنك ايله در آخرته عذابى توغده منگو
 فالدر ماق ايله در (وما لهم من ناصرين) هم يوقدر اول كافرلرگه ياردم ايتكو چيلر
 و آلارنى عذابدن قوتقارغو چيلر (واما الذين آمنوا) وشول كسه لر كم ايمان كيلتورديلر
 محمد عليه السلامغه (وعملوا الصالحات) هم ايندگو عمللر اشلاديلر (فيوفيهم اجرهم)
 بس كامل اوتار خداى تعالى آلا رغه آلارنك اجر و ثوابلر ينى قيلغان عمللرى اوچون
 (والله لا يحب الظالمين) و خداى تعالى سوياس ظلملق ايتكو چيلر نى (ذلك) اوشبو
 ذكر ايتولگان قسه لر (تتلوه عليكم) بز او قيهز آنى سنك اوزرگا اى محمد عليه السلام
 (من الآيات) پيغمبرلك علامت لرندن در (والذكر الحكيم) هم حكمت اياسى بولغان
 ذكر و ياد فيلماقدر يعنى قرآندر روايت ايدلمشدر كم عيسى عليه السلام قسه سنندن
 صوك نجران نصارالرى رسول صلى الله عليه وسلمگه اعتراض فيلوب ايديلر اى
 محمد سن نى اوچون عيسى نى خورلايسن و آنى خداينك بنكسى ديوب آطيسن رسول
 عليه الصلوه و السلام بيورديلر كم معاذ الله خداينك بندهسى ديهك عيسى نى خورلاو
 بولسه بوسوز خورلاو توگلدر عيسى خداينك بنكسى و كلمه سيدر مريمدن وجودكه
 كيلگاندر نجران نصارالهرى ايتديلر عيسى آناسز دنياغه كيلدى هيچ بر كشى آناسز
 ياراتولورمو بس حق سبحانه و تعالى آيت يباردى كم (ان مثل عيسى) درستلكده
 عيسى نك اوخشاشى (عند الله) خداى تعالى فاشنك (كمثل آدم) آدم پيغمبر حالى كيبدر
 يعنى خداى تعالى نك علمنك و قدرتنك عيسى عليه السلام آدم عليه السلام شكليدر آدم

عليه السلام آتاسز و آتاسز ياراتولدى شونىڭ كىبى حضرت عيسى هم آتاسز مخلوق بولدى هر
ايكيسى الله تعالى نىڭ قدرتى ايل عادتكه خلاف ياراتولمىلار در آدم عليه السلامنى آتاسز
آتاسز ياراتولغان بولسده خدائىڭ اوغلى ديب ايتماسلر بس عيسى عليه السلامنى
نى اوچون خدائىڭ اوغلى دبورلار (خلقه من تراب) ياراتدى خدائى تعالى آدم پيغمبرنىڭ
تېنىنى توفراقدىن (ثُمَّ قَالَ لَهُ) صُكْرَه ايتدى آكا يعنى شول توفراقدىن ياراتولغان
جسدكه ايتدى (كُن) بولغل يعنى تريك بولغل ديوب ايتدى (فَيَكُونُ) بس تريك
بولدى اول بس عيسى عليه السلامنىڭ ياراتولماقنى هم شونىڭ كىبى محض خدائى
تعالى نىڭ قدرتى ايل گندهر (الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ) اوشبو ذكّر ايتولگان سوز حق
وتوغرىدىر پروردكارىڭدىن (فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ) بس بولماسلر سىڭ شىك
كىلتورگوچىلردىن آنىڭ توغرىلقدىڭ خطاب نىڭ ظاهرى پيغمبرمىز عليه السلامغه بولسده
مقصود آنىڭ ايتلىرىدىر يعنى اى مؤمنلر عيسى نىڭ مىثلى آدم پيغمبر كىبى ايدىكندە
شىك توتماڭز (فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ) بس هر كىم بختلاشسى سىڭ بىرله اى محمد عليه السلام
عيسى پيغمبر توغرىسىندە (مَنْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ) سىڭا علم كىلگانى صوڭىندە
يعنى عيسى نىڭ خدائىڭ بىلگىسى هم رسولى ايكانىنى بىلگانىڭدىن صوڭ شول توغرىدىڭ
هر كىم سىڭ بىرله بختلاشسى وسوزىڭا اشانماسە (فَقُلْ) بس ايتكىل سىڭ اول بختلاشكوى
كىمسەلرگە (تَعَالَى) كىلىڭز (نَدْعُ ابْنَانَا وَابْنَاتِكُمْ) تىسا كىم اوندايك وچاقرايقى بىز
اوغلىلر مىزنى هم سىز نىڭ اوغلىلرڭىزنى (وَنَسَائِنَا وَنَسَائِكُمْ) هم خاتونلر مىزنى وسوزىڭ
خاتونلرڭىزنى (وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ) دخى اوزلر مىزنى هم اوزلرڭىزنى ياكە يقىنلر مىزنى
هم سىز نىڭ يقىنلرڭىزنى چاقرايقى (ثُمَّ نَبْتَهِلْ) صُكْرَه تضرع و زار يلقى ايلە دعا قىلايقى
وصورايقى خدائىدىن (فَنَجْعَلْ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ) بس قىلايقى خدائى تعالى نىڭ لعنتىنى
يالغان ايتكوىچىلر اوزرىنە يعنى كىم نىڭ سوزى يالغان بولسە خدائىڭ لعنتى شونىڭ
اوزرىنە بولسون اوشبو آيت كرىمە نازل بولغاچ رسول صلى الله عليه وسلم نىجران
نصارالرىنى چاقروب ايتدى بىز دىليل كىلتورگان صايون سىزلىرى عىناد وخصومتىنى
آرتىراسىز ايمىدى كىلىڭز مباحله قىلايقى يعنى قايسىمىزنىڭ سوزى يالغان بولسە شوڭا
خدائىدىن لعنت صورايقى تا كىم حق باطلدىن وراست سوز يالغاندىن آيرلسون دىدى
نصارالر بواشكە راضى بولدىلر قاچان مباحله قىلاچق وقتىنى هم اورىنىنى بىلگولادىلر
ايكنچى كون رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلىرى امام حسيننى كوتاروب و امام
حسننى يتا كلاب حضرت فاطمه و حضرت على رضى الله عنهم همەلرى بىرگە مباحله
قىلماق اوچون حاضر بولدىلر رسول اكرم حضرتلىرى آلاغە من دعا قىلغاندە

سز آمین دیب تورکوز دیوب بیوردیلر همه لری برگه صف باغلاب تور دیلر نصارالرنک
 اولوغلری اولحضرت صلی الله علیه وسلمنی اهل بیت لری ایله برگه تورغانلرینی
 کورگاچ فریاد فیلوب اوزینک یولداشلرینه قچردی ای بارانلر زینهار بوالووغ
 ذات ایله مباحله فیلودن صافلانوکز خراب بولورسز خدای برله آنط ایتوب ایتمامن
 شونداین یوزلرنی کورامن کم اگر خدای تعالی دن سوراسه لر طاونی اورنوندن
 کوچرور شکسز بلورمن کم اگر مباحله ایتساکز بر یوزنده بر نصرائیده فالماس
 همه لری هلاک بولورلر دیدی شوندن صوگ نصارالر کوب فکر وتامل فیلوب
 عاقبت ایتکان سوزلرینه اوکونوب صلح فیلونی معقول کوردیلر هر ییل اون مک حل
 واتوز صوغش کیومی بیرورگه وعده ایتوب رسول صلی الله علیه وسلم ایله صلح
 فیلدیلر پیغمبر مز علیه الصلوة والسلام بیوردیلر کم ا کرده نجران نصارالری مباحله
 نیلغان بولسه لر ایدی خدای تعالی آلارنک اوستلرینه کوکدن او ط یادروب بارچه
 نجران اهلی هلاک بولغان بولورلر ایدی (ان هذا لهو القصص الحق) درستلکده
 اوشبو ذکر ایتولگان خبرلر البته حق وتوغری بولغوچی فصلدر (وما من ال
 الا الله) ویوقدر هیچ عبادتکه لابق معبود مگر الله تعالی گندهر (وان الله لهوالعزیز
 العکیم) ودرستلکده خدای تعالی البته اولدر غالب وقوة ایاسی محکم اشلی (فان
 تولوا) بس اگر یوز دوندرسه لر نصارالر وسنک سوزکنی قبول ایتماسه لر (فان
 الله عليم بالمفسدين) بس درستلکده خدای تعالی بلگوچیدر بوزقلق ایتکوچیلرنی
 (قل يا اهل الكتاب) ایتکل ای محمد علیه السلام ای کتاب اهل لاری یعنی یهود
 ونصارا (تعالوا) کیلکسز (الی کلمة سواء بیننا و بینکم) بز نک ایله سز نک آرامزده
 برنیگز بولغان سوز صاری یعنی همه کشیگه برنیگز تیوشلی بولغان سوزلرنی
 قبول فیلکسز (الا نعبد الا الله) اول سوز شولدرکم عبادت فیلماسمز مگر الله تعالی گه گنه
 عبادت فیلورمز (ولا نشرك به شیئا) هم شریک فیلماسمز عبادتده خدای تعالی گه
 هیچ برنرسه نی (ولا يتخذ بعضنا بعضا) دخی توتماس بز نک بعضیلر مز بعضیلرنی
 (اربابا من دون الله) معبودلر ایتوب الله تعالی دن باشقه (فان تولوا) بس اگر
 یوز دوندرسه لر کتاب اهلی اوشبو سوزلردن وقبول ایتماسه لر (فقولوا شهدوا)
 بس ایتسکسز ای مؤمنلر آلا رغه گواه بولسکسز ای کتاب اهلی (بانا مسلمون)
 شوکا کم بز لر مسلمانلر مز (يا اهل الكتاب) ای یهود ونصارا (لم تجاوبن فی
 ابراهیم) فی اوچون بختلاشاسز سز لر ابراهیم پیغمبرنک دینی طوغریسنده یهودیلر
 ابراهیم علیه السلامنی یهودی دیننده ایدی دیدیلر نصارالر نصرائی ایدی دیدیلر

هر قايوسى آنى اوز دىنلرنىڭ ايتما كچى بولوب دعوا قىلدىلار بىس حق تعالى بيوردىكم سزلىرىنى اوچون ابراهيم پيغمبەر توغرىسىنىڭ دعوالاشاسىز (وَمَا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ) وحالانكى ايندىرلمادى تورات هم انجيل (الَّا مِنْ بَعْدِهِ) مگر ايندىردى ابراهيم پيغمبەردىن صوڭ ابراهيم عليه السلام موسى عليه السلامنىڭ پىل الگارى وعيسى عليه السلامنىڭ ايكى مڭ پىل الگارى ايندىلر بىس ابراهيم پيغمبەرنىڭ يهودى هم نصرانى بولواختىمالى يوقدر (أَفَلَا تَعْقِلُونَ) ايا بىس فهم قىلماس سزمو و آڭلاماس سزمو اوشبۇنى اى كىتاب اهلى (هَآ أَنتُمْ) آڭگە بولگىز سز (هُؤْلَاءِ) اى اوشبو بختلاشكوچى كىسەلەر (حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ) بختلاشدىڭىز سز شول نرسە توغرىسىنىڭەم باردىر آڭڭ بىرلە علمگىز يعنى اوزگىز بىلگەن مەسئەلەدە بلاتوروب بختلاشدىڭىز زىرا كە يهود و نصارا نورات و انجيلدە بولغان محمد عليه السلامنىڭ صفتلىرى توغرىسىنىڭە بلاتوروب بختلاشدىلر و اختلاف ايندىلر (فَلَمْ تَحَاجُّوْا فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ) بىس نى اوچون دىلىل كىلتور شاسىز و بختلاشاسىز شول نرسە توغرىسىنىڭەم يوقدر آڭڭ بىرلە علمگىز يعنى ابراهيم پيغمبەرنىڭ يهودى ياكە نصرانى بولغانلىقى حقىدە سىزنىڭ علمگىز يوقدر اوزگىز بىلماگان اش توغرىسىنىڭە نى اوچون بختلاشاسىز (وَاللّٰهُ يَعْلَمُ) و خدای تعالى بلور ابراهيمنىڭ يهودى و نصرانى بولماغانلىقىنى (وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ) و سىزلىرى بىلماس سىز (مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا) (۱) بولمادى ابراهيم پيغمبەرى يهودى هم نصرانى (وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا) ولكىن بولدى اول ابراهيم پاك بولغۇچى و اوشقۇچى بوزق اعتقادلردىن (مُسْلِمًا) بوى صونغۇچى خدای تعالى گە و خالص مسلمان (وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) دخى بولمادى اول ابراهيم خدای تعالى گە شىرك كىلتورگۇچىلردىن (أَنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ) در ستلىككە آدمىلرنىڭ تىوشلىرىكى و يقىنراغى ابراهيم پيغمبەرگە هم آڭڭ دىنىنە (لِلَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ) آڭڭا ابارگان كىسەلردىر (وَهَذَا النَّبِيُّ) هم اوشبو پيغمبەر يعنى محمد عليه السلامدىر (وَالَّذِينَ آمَنُوا) دخى محمد عليه السلامغە ايمان كىلتورگان كىسەلردىر (وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ) و خدای تعالى مؤمنلرنى دوست توتقۇچى هم اشلىرىنى باشقارغۇچىدىر كىتاب اهلىنىڭ عالملىرىدىن بر جماعت مسلمانلر ايلە مناظرە قىلىشوب ابراهيم پيغمبەر ملتىنى تەظم قىلغۇغە بىزلىرى تىوشلىرىا كەز ابراهيم بىزنىڭ دىنىمىزدە ايندى يعنى يهودى ياكە نصرانى ايندى دىدىلر حق سبحانە و تعالى آلارنىڭ سوزلىرىنى رد قىلوب اوشبو آيتنى بىاردى و بيوردى كىم ابراهيم ملتىنە يقىنراق بولغۇچىلر محمد عليه السلام امتلىرىدىر (وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ) آرزو قىلدىلر كىتاب اهلندىن بر گروە يعنى يهودىلر آرزو قىلدىلر (لَوْ يُضِلُّوكُمْ) شونى كىم آرزوسەلر

(۱) حق سبحانە و تعالى بيوردىكم اگر ابراهيم نى يهودى و نصرانى ايندى دىما. كىز ابراهيم تورات و انجيل ايلە عمل قىلدى دىگان سوز بولسە بوسوز كىز البته عقلسىز لىقۇزدان در زىرا كە تورات هم انجيل ابراهيم پيغمبەردىن صوڭ ايندىردى ابراهيم زمانىڭە آلار ايندىرلماگان ايندى و اگر اول زمانىڭە تورات و انجيل بولماسەدە حق دىندە بولغانلرنىڭ اسمى يهودى ياكە نصرانى ايندى دىساڭىز بوسوز كىز هم يالغاندىر زىرا كە ابراهيم اوزىنى يهودى و نصرانى دىب اطاماماغان بلكە حنىف و مسلم دىب اطامان حنىف شول كىسەلدىكىم بار چە باطل دىنلرنى طاشلاپ حق دىننى اختيار قىلور و مسلم شولدىكىم حق تعالىنىڭ حكىمىنە انقياد قىلور و بوى صونار و اگر ابراهيمنىڭ دىنى يهودى و نصرانى دىنلر يىنە يقىن و مناسبتلىرى راك ايندى دىساڭىز بو هم يالغاندىر زىرا كە ابراهيمنىڭ دىنى محمد عليه السلام دىنىنە مناسبتلىرى راك هم يقىنراقندىر - تەفسىر جەمالى

آلار سزنى يعنى سزلىرىنى اسلامدىن دوندروب اوز دىنلرینه چقارونى آرزو قىلدیلر
 خطاب خدیفه وعمار رضی الله عنهما لرگه در آلارنى یهودیلر اوز دىنلرینه اوندارلر
 ایدی (وما بطلون الا انفسهم) و آزدرماسلر آلار مگر اوز نفسلرینی گنه آزدورلر
 سزنى آزدرا آلماسلر (وما یشعرون) و بیلماسلر آلار اوزلری اوزلرینه زیان
 ایتولرینی (یا اهل الکتاب) ای یهود و نصارا (لم تکفرون بايات الله) نى اوچون
 کافر بولاسز و اشانه یسز خداينك آیتلرینه يعنى قرآنغه (وانتم تشهدون) و حالانکه
 سزار گواھلق بېراسز و بلاسز آنك حق ایدکینی (یا اهل الکتاب) ای کتاب اهلی
 يعنى یهودیلر (لم تلبسون الحق بالباطل) نى اوچون فاتوشدراسز حقنى باطل برله
 يعنى تورات حکملرینك بعضلرینه اشانوب بعضلرینی اوزگارتاسز (ونکتبون الحق)
 هم یاشوراسز حقلقنى يعنى تورانده بولغان آخري زمان پیغمبرینك صفتلرینی یاشوراسز
 (وانتم تعلمون) و حالانکه سز بلاسز آنك حق ایکانینی حسد و عنادکیز سببلی
 بلانوروب یاشوراسز (وقالت طائفة من اهل الکتاب) و ایتدیلر کتاب اهلندن
 برگروه يعنى یهودیلردن برجماعت ایتدیلر آلار اون ایکی کشی ایتدیلر شویله
 اتفاق ایتدیلر کم کوننك اؤلنده رسول صلی الله علیه و سنم حضورینه ککیلوب
 اوزلرینی اسلام دینینه کرگان ایتوب کورساتورلر مکر و حیل برله ظاهرده ایمان
 کيلتورگان بولورلر کوننك آخري بولغاچ بزلر اوز کتابلر مزی اوقوب کوب
 فکرلاب فارادق هم عالمرمز برله بحثلاشدک عاقبت سزنگ دینکنزنگ يعنى اسلام
 دینی نك باطللقى بزلرگه معلوم بولدی دیوب اسلامدىن دونوب کیری یهودیلک که
 چقارلر شولهریقه حیل و مکر برله شایدکم محمد علیه السلامنك صحابه لرندن بعضلرینك
 اسلام دینندن اخلاصلرینی فایتارورمز و شک که توشورورمز دیوب بربرسی ایله
 کبکاشدیلر اؤلده اوز مزی مسلمان ایتوب کورساتورمز صکوه بز بیک کوب
 اوبلادق کتابلر مزی فارادق بزنگ کتابلرده ایتولگان آخري زمان پیغمبرینك
 علامتلى محمد علیه السلامده یوق آکا توغرى ککيلمی دیوب ایتورمز بلکه
 مسلمانلرنك بعضلری بزنگ سوزمگه اشانورلر بولار اوزلری کتاب اهلی اوزلری
 عالمر البته بلماينچه ایتماسلر دیوب گمان قیلورلرده اسلامدىن اخلاصلری سورلور دیوب
 اوز آرالرنه مصلحت قیلدیلر حق سبحانه و تعالی یهودیلرنك اوشبو مکر و حیل لرندن
 مؤمنلرنی آگاهلاندروب آیت یباردی و بیوردی کم یهودیلردن برگروه اوز آرالرنه
 ایتدیلر (أمنوا) ایمان کيلتورگن سز ای یهودیلر يعنى طشدن غنه ایمان کيلتورگان
 بولکنز (بالذی أنزل علی الذین آمنوا) ایمان کيلتورگان کمسه لرگه ایتدیلر

(۲) بعضیلر اوشبو آیتنى
 حبش پادشاهی نجاشی
 سوزینه موافق ایتدیلر
 دیمش لرجعفر بن ابی طالب
 رضی الله عنه مسلمانلردن
 بر جماعت ایله مکهدن
 حبش برینه هجرت قیلغانلر
 ایدی قریش مشرکلری
 آلارنك آرتلردن عمرو
 بن عاصنى آلارنى سوراب
 آلوب فایتور اوچون
 نجاشیغه کوب بولا کلر
 ایله حبش برینه بېردیلر
 عمر و بن العاص حبشکه
 کياگاکچ حبش پادشاهی
 نجاشی بر مجلس توزوب
 شول مجلسده جعفر عمرو
 ایله مناظره قیلوب مشرکلرنی
 تمام الزام قیلدی شول
 وقتده نجاشی جعفر بن
 ابیطالب رضی الله عنه گه
 قرآن اوفورغه فوشدی
 قرآن آیتلرینی ایشتوب
 نجاشی بیک متأثر بولدی
 کوكلی بومشادی جعفرگه
 هم یولداشلرینه فاراب
 هیج قورقمانکنز سزگه
 هیج زیان ایرشماس خدای
 تعالی سزگه یاردم بېرور
 سز لر ابراهیم پیغه بر قومى
 سز دیدی نجاشی نك بو
 سوزى عمرو بن العاصقه
 خوش کيلمادی ابراهیم
 بزلردن ایدی بزلر آنکا
 یقینر اقمز دیوب دعوا قیلدی
 حق سبحانه و تعالی نجاشی
 نك سوزینه موافق اوشبو
 ان اولی الناس الخ آیتنى
 نازل قیلدی تفسیر حسینى

نرسه گه يعنى قرآنغه ایمان کيلتورگان بولگن (وَجَهَ النَّهَارِ) کوندننڭ اؤلنده
 (وَأَكْفَرُوا آخِرَهُ) وکافر بولگن يعنى کيرى يهوديلک که فابتگنر واسلام دينى انکار
 قيلگنر کوندننڭ آخرنده (لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) شايدکم فسایتورلر مومنلر ودونارلر
 اوزلر ينيڭ دينلرندن سز نڭ سوزگنرگه اشانوب (وَلَا تَوْمِنُوا) واشانماگنر سز (الَّا لَمَنْ
 تَبِعَ دِينَكُمْ) مگر اوز ديتگنرگه ابارگان كشى گه گنه يعنى يهوديلرگه گنه (اشانوكز
 قُلْ) ايتکل سن ای محمد عليه السلام اول يهوديلرگه (إِنَّ الْهُدَىٰ هُدَىٰ اللَّهِ) درستلککه
 هداية الله تعالى نڭ هدايتيدر يعنى حق بولغان دين خدای تعالى نڭ دينيدرکم اول اسلامدر
 اوشوقل ان الهدى هدى الله جمله سى يهوديلرنڭ سوزلرى آراسنده ذکر ايتولگان جمله
 معترضه در ينه يهوديلرنڭ بربر سينه ايتکان سوزلر ينيڭ آخرينى بيان قیلوب بيورورکم
 يهوديلر بربر سينه ايتديلر اشانماگنر اوز ديتگنر ده بولماغان كشىلرگه (ان يوتى
 أَحَدٌ) شوگا کم بيلورلر براوگه (مِثْلَ مَا أُوْتِيتُمْ) سز گه بيلرگان نرسه اوخشاشلى
 يعنى يهوديلرگه بيلرگان علم و حکمت و باشقه نعمتلر شكلى هيچ كگه بيلماس
 بيلورلر ديوب اشانماگنر (اويحاجوكم عند ربكم) يا ايسه دليل كيلتوروب الزام
 ايتارلر سزنى وسزگه غالب كيلورلر پورردكارگنر فاشنده يعنى هيچكم سزگه غالب
 كيلا آلماس سز نڭ دليلگنر قوتليراك بولور غالب كيلورلر ديوب اشانماگنر (قُلْ)
 ايتکل سن ای محمد عليه السلام اول يهوديلرگه (إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ) درستلککه آرنوقلر
 ونعمت خدای تعالى نڭ يد قدرتنك وتصرفتنك در (يُوتِيهِ مِنْ يَشَاءُ) بيورور اول نعمتى
 خدای تعالى اوزى تلاگان كمسه گه (وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ) وخدای تعالى فضلى ورحمتى
 كيك بولغوجيدر بلگوجيدر كمنڭ مستحق ايدكىنى فضل ورحمتك (يَخْتَصُ بِرَحْمَتِهِ
 مَنْ يَشَاءُ) خاصلار خدای تعالى اوز رحمتى ايله هر كمسهنى كم نلار اوزى واستحقاقينى
 بيلور (وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ) وخدای تعالى اولوغ فضل ورحمت اياسيدر مؤمنلرگه
 (وَمَنْ أَهْلُ الْكِتَابِ) وكتاب اهلندن بولغوجيدر (مَنْ أَنْ تَأْمَنَهُ بَقَنْطَارٍ) شول كمسه كم
 اگر امين ايتساك سن آنى بر خزينه مالغه يعنى نى قدر كوب مالنى آگا اشانوب
 امانت قويساگنه (بِؤَدَةِ الْيَكِّ) ادا فيلور واوتار اول مالنى سگا يعنى امانتکه
 خيانت فيلماس مالگنى سگا طايشورر بو كمسه دن مراد يهود اولوغلرندن مسلمان
 بولغان عبدالله بن سلامدر ديمشلىر فريشدن براو آگا برمكده ايكي يوز اوقيه
 آلتون امانت قويغان ايدى عبدالله اول آلتونلر نى سلامت حالده اوزينه طايشردى
 ذره خيانت ايتمادى (وَمِنْهُمْ مَنْ أَنْ تَأْمَنَهُ بَدِينَارٍ) هم باردر اول كتاب اهلندن شول

كىسه كم اكر سن امين فيلساڭ انى بر آتونغه يعنى بر آتونى آڭا امانت ايتوب
 فويساڭ (لَا يُؤَدُّهُ آلِيكَ) ادا فيلماس وطاقش ماس آنى سڭا (أَلَا مَا دُمَّتْ عَلَيْهِ فَاثْمًا)
 مگر شولكم دايم بولساڭ سن آنڭ اوستونده نورغوچى يعنى هيچده يانوندن
 كيتماينجه هميشه صوراب تورساڭ شولوقنده غنه امانتكنى سڭا طاقشورور بڭلكك
 ايل آلا آلماس سن (ذَلِكَ) اوشبو خيانتلرى يهوديلرنڭ (بَانْتَهُمُ قَالُوا) شول سببيلدىركم
 آلا ايتديلىر (لَبَسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيْنِ سَبِيلٌ) يوقدر بزلرگه اوقو ويازو بلماگان
 عربلرگه خيانت ايتوده هيچ بر گناه و عذاب يعنى جاهل عربلرگه خيانت قىلو سببىلى
 آخرتده بزلرگه عذاب بولماس ديديلر زيرا كه يهوديلر تورانتى بلماگان كشى آميدىر
 آنڭ مالينى آلماق حلالدىر ديوپ اعتقاد فيلورلر ايدى شول سببىلى باشقه دينده گى
 كشيلىرگه خيانت قىلودن هيچده فورقماسلر ايدى (وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ) هم
 ايتورلر اول يهوديلر خدای تعالى اوزرينه يالغاننى زيرا كه امانتكه خيانت قىلماق
 بارچه شريعتده حرامدىر آلا آنى حلالدىر يالغاندىن خدای تعالى گه افتراقيلورلر
 (وَهُمْ يَعْلَمُونَ) وحالانكه آلا بيلورلر اوزلرى خيانتنڭ حرام ايدكىنى (بَلَى) بلى
 اش سزلىر اعتقاد قىلغانجه نوگلدىر بلكه امانتكه خيانت قىلغاننڭز اوچون سزلىرگه
 جزا بولور وحكم شولدىركم (مَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ) هر كم وفا قىلسه اوزينڭ عهدينه يعنى
 نورات حكملىرىنى تونارمز و امانتكه خيانت ايتماسىز ديب قىلغان عهدنده تورسه
 (وَأَتَقَى) هم صافلانسه حرام اشلردن (فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ) بس درستلككه خدای
 تعالى دوست تونار نقوالق ايتكوچيلرىنى (إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ) درستلككه شول
 كهسه لركم صانوب آلورلر و آلشدرورلر (بعهدالله) خدای تعالى گه باغلاغان عهدلىرى
 برله (وَأَيْمَانَهُمْ) هم آنظرلى برله (ثُمَّناً قَلِيلاً) آزغنه بهانى يعنى آزغنه دنيا مالى
 اوچون نورات حكملىرىنى اوزگار تورلر و تورانده بولغان محمد عليه السلام صفلىرىنى
 باشورلر هم يالغانغه آنط ايتارلر نناككم يهوديلرنڭ عالملىرى شولاي قىلديلر
 (أُولَئِكَ) اوشبو گروه يعنى آزغنه مال اوچون عهدلىرىنى بوزغوچيلر و يالغانغه
 آنط ايتكوچيلر (لَا خَلَقَ لَهُمْ فِي الْأُخْرَةِ) يوقدر هيچ بر نصيب و اولوش آلا رغه
 آخرتده اجر و ثوابدىن (وَلَا يَكْفُرُهُمُ اللَّهُ) دخى سويلاشماس آلا برله خدای تعالى
 (وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ) هم فاراماس آلا صارى رحمت نظرى برله (يَوْمَ الْقِيَمَةِ) قيامت
 كوننده (وَلَا يَزْكِيهِمْ) دخى پاكلاماس آلا رنى گناه نچسلىرىدىن (وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)
 هم بولور آلا رغه رنجتكوچى عذاب نموغده (وَأَنَّ مِنْهُمْ لَفِرَاقًا) و درستلككه باردر

اول يهوديلردن برگر وهكم (يَلْوُونَ السَّنْتَهُم بِالْكِتَابِ) تورورلر وبوگارلر تللر ينى
 كتاب اوقو برله يعنى كتاب اوقوغان شكلى ايتوب اوزلرى ترتيب قىلغان يالغان
 وافترالرني اوقورلر (لَتَحْسِبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ) تماكم حساب قىلماقكز اوچون سز نك
 آلا اوقوغان نرسهنى كتابدن ديوب يعنى تورات اوقيلار ديوب گمان قىلسونلر ديب
 سز نك آلدكزده اوزلرى توزگان يالغانلرني اوقورلار (وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ) وحالانكه
 توكلدر آلا نك اوقوغان نرسهلى كتابدن يعنى تورات سوزى توكلدر اوزلرى
 باصاغان سوزلردر (وَيَقُولُونَ) هم ايتورلر آلا شول يالغان وافترالر ينى (هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) اول
 خداى تعالى فاشندندر ديوب (وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) وحالانكه اول خداى تعالى فاشند
 توكلدر بلكه اوز سوزلريدر (وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذْبَ) هم ايتورلر آلا خداى
 تعالى اوزرينه يالغاننى كم خداى تعالى سوزى بولماغاننى خداى سوزى ديورلر
 (وَهُمْ يَعْلَمُونَ) وآلا بلورلر اوزلرى يالغان ايتورلر ينى يهوديلرنك خداى تعالى
 سوزىنى اوزگارتورلر ينى بيان ايتكاندن سوك نصارانك عيسى عليه السلام حقنده
 ايتكان يالغان وافترالر ينى ذكر قىلوب بيورور (مَا كَانَ لِبَشَرٍ) لايق بولمادى هيچ
 بركىشى اوچون (أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ) شواكم بيورور آشا خداى تعالى كتابنى
 (وَالْحُكْمَ) هم شريعت علمىنى (وَالنَّبُوَّةَ) دخى پيغمبرلكنى (ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ) صكره
 ايتور اول كهمه آدميلرگه (كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ) بولكز سز منم قللر يم
 ومكا عبادت قىلكز خدايدن باشقه ديوب اوشبو اش يعنى براوگه خداى تعالى دن
 كتاب وشريعت هم پيغمبرلك بيرلگاندن سوك اول كهمه نك خدايلق دعوا قىلماقنى
 وآدميلرني اوزينه عبادت قىلورغه اوندهماكى هيچده ممكن وبولا تورغان اش
 توكلدر بس عيسى عليه السلامك هم امتلرينه مكا عبادت قىلكز ديب ايتواحمالى
 يوقدر هيچك اول سوزنى ايتماس (وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ) ولكن ايتور اول كهمه
 آدميلرگه بولكز سز (۱) ربانيلر ديوب يعنى دينده توغرى هم حق دينگه خلايقنى
 كوندروچيلر بولكز (بَمَا كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ الْكِتَابَ) شول نرسه سببلى كم اويراتور
 بولكز سز باشقه لرغه خداى تعالى دن كيلگان كتابنى (وبما كنتم تدرسون) هم
 شول نرسه سببلى كم اوقور بولكز سز اوزكز اول كتابنى يعنى پيغمبرلك بيرلگان
 كشى امتلرينه اوشبو سوزلرني ايتور (ولا يامرکم) دخى تيوش توكلدر شولكم
 بيورسه سوزلرني اول پيغمبرلك بيرلگان كشى (أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ) سز نك توتماقكز
 برله فرشتهلرني (وَالنَّبِيِّينَ) هم پيغمبرلرني (أَرْبَابًا) معبودلر ايتوب يعنى پيغمبر

(۱) اوشبو آيت كريمه دن
 آكلاشلقينه كورار باني
 شول كهمه دركيم اوزى
 فائدهلى علمنى بلور هم
 باشقه لرغه اويراتور
 باشقه لر هم آنك علمندن
 فائده لانورلر عبدالله بن
 عباس رضى الله عنهمانى
 دفن ايتكان كون حضرت
 محمد بن الحنفية مات اليوم
 ربانى هذه الامه يعنى اوشبو
 كون بو امتنك عالم
 ربانى سى وفات بولدى
 ديوب بيورديلر بو سوز
 هم يوقارغى معنائى مؤيددر
 تفسير حسيني

بولغان كشى آدميلرگه فرشته لرنى و پيغمبرلرنى معبود ايتوڭز آلا رغه عبادت قىلڭز
ديب بيورماق احتمالى يوقدر بواش ممكن توڭلدر (ايامر كم بالكفر) ايا بيور ورمو
پيغمبر سز لرنى كافرك برله و خدا يغه شرك كىلتورو برله (بعد اذ انتم مسلمون)
شونڭ سوڭنده كم سز لسر بوى صونفوجىلر بسز اسلام دىبىنه يعنى پيغمبر بولغان
كشى البته مسلمان لرنى كافر بولو برله بيورماس بعضيلر بو آيت كر يمه نى يهوديلر
حقنده نازل بولدى ديمشلىر يهوديلردن بر جماعت مسلمانلرغه ايتدىلر كم سز نڭ
پيغمبرڭز بزلرگه خدا يغه عبادت قىلڭز ديب بيورادر و حالانكه بزلر قديم زماندن
بىرلى هميشه خداى تعالى گه عبادت قىلامز بس سز نڭ پيغمبرڭز نڭ مرادى بزلرنى
اوزينه عبادت ايتدر مكر ديدىلر حق سبحانه و تعالى آلارنى رد قىلوب بيوردىكم
هيچ بر پيغمبر خلقنى مسلمان ايتكاندن سوڭ ينه كافر بولوغه و اوزينه عبادت قىلوغه
اوندامك احتمالى يوقدر (وَ اذ اخذ الله) و ياد قىلغل شول وقت كم آلدى خداى
تعالى (ميثاق النبىين) پيغمبرلرنى عهده لرىنى اوشبو عهد و ميثاقه امتلر پيغمبرلرينه
ابارگوچىلردر هم اوشبو عهد ميثاق اعظمدر كم حق سبحانه و تعالى بار چه پيغمبرلردن
سز لر هم امتلرڭز محمد عليه السلامغه ايمان كىلتورورسز دىوب عهد آفغاندر شول
عهدىنى بيان قىلوب بيوردىكم آلدى خداى تعالى پيغمبرلردن عهدىنى شويله دىوب كم
(لما اتيكم من كتاب و حكمة) هر نرسه كم بىردم من سز لرگه كتاب و علمدن (ثم
جاءكم رسول) صكره كىلسه سز لرگه بر پيغمبر يعنى محمد عليه السلام (مصدق لما
معكم) راستغه طونقوچى اول پيغمبر سز نڭ برله بولغان نرسه نى يعنى كتاب و حكمتنى
(لتؤمنن به) سز البته ايمان كىلتورورسز و اشانورسز اول پيغمبرگه (ولتنصرنه)
هم البته ياردم بيورورسز آڭا يعنى اگر اول پيغمبر اوز زمانڭزده كىلسه آڭا
تنكز برله ياردم قىلورسز اوز زمانڭزده كىلماشه آڭا صفتلرىنى خلقغه بيان
ايتو برله هم اوز امتلرڭزنى آڭا ياردم قىلڭز ديب بيورو برله ياردم ايتارسز
(قال) ايتدى خداى تعالى پيغمبرلرگه (افقرتم) ايا اقرار ايتدڭز مو اوشبونڭ برله
(واخذتم) هم طوندڭز مو يعنى قبول ايتدڭز مو (على ذلكم) اوشبو ذكر
ايتولگان نرسه اوزرينه (اصرى) منم عهدمنى (قالوا) ايتدىلر پيغمبرلر (اقرنا)
اقرار ايتدك بزوعهدىنى قبول قىلدىق (قال) ايتدى خداى تعالى (فاشهدوا) بس گواه
بولڭز سز لر بعضيلرڭز بعضيلرڭز نڭ اقرارينه يا كه فرشته لرگه بيوردىكم گواه بولڭز
پيغمبرلرنى اقرارلرينه (وانا معكم من الشاهدين) و مين سز نڭ برله گواهلردن
من اوشبو اقرارڭزغه (فمن تولي) بس هر كم يوز دوندرسه و اعراض قىلسه پيغمبر

عليه السلامه ايمان كىلتورودن و آڭا ياردم ايتودن (بعد ذلك) اوشبو عهد
 و پيمان سوڭنك (فَاُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ) بس اوشبو گروه آلاردر خداينڭ فرمانندن
 طشقه چققوچيلر (افغير دين الله يغبون) ايسا خداى تعالى دينندن باشقه ديننى
 استرلرمو اوشبو كافرلر (وله اسلم) و حالانككه اول خداى تعالى گه اطاعت
 قىلدى و بوى صوندى (من في السموات والأرض) كو كلرده هم برده بولغان كهمسه
 بار چه سى (طوعاً وكرهاً) اوزينڭ رغبتى برله هم كو چلك برله يعنى بعضيلرى رغبت
 برله اوزلرى استاب خداى تعالى گه مطيع بولديلر و بعضيلرى ايركسز بوى صونديلر
 (واليه يرجعون) و اول خداى تعالى صارى قايتار لورلر كو كلرده هم برده بولغانلر
 بار چه لرى (قل) ايتكل سن اى محمد عليه السلام (أما بالله) ايمان كىلتوردك و اشاندىق
 بز خداى تعالى گه بار چه صفتلرى ايله (وما أنزل علينا) هم بزنڭ اوز ريمزگه ايندرلگان
 نرسه گه يعنى قرآنقه ايمان كىلتوردك (وما أنزل على إبراهيم وإسماعيل) دخى
 اشاندىق بز ابراهيم و اسماعيل پيغمبرلر اوز رينه ايندرلگان نرسه گه (واسحاق و يعقوب)
 هم اسحاق و يعقوب پيغمبرلرگه ايندرلگان نرسه گه اسماعيل و اسحاق هم يعقوب
 عليهم السلام لرغه ايندرلگان نرسه دن مراد ابراهيم عليه السلامه ايندرلگان صحيفه لردر
 زيرا كه آلار حضرت ابراهيم شريعتنده ايديلر (والأسباط) دخى يعقوب پيغمبر
 اوغللرينه ايندرلگان نرسه گه اشاندىق (وما أوتى موسى) هم موسى پيغمبرگه
 بىرلگان نرسه گه يعنى تورانقه ايمان كىلتوردك (وعيسى) دخى عيسى پيغمبرگه
 بىرلگان نرسه گه يعنى انجيلگه (والنبيون) هم باشقه پيغمبرلرگه بىرلگان نرسه گه
 ايمان كىلتوردك (من ربهم) آلارنڭ هروردكارندن (لا نفرق بين أحد منهم) بز
 آبرمايمز هيچ برسى آراسين اول پيغمبرلردن يعنى همه لرينه ايمان كىلتوره مز يهود
 و نصارا كىي پيغمبرلرنڭ بعضيلرينه غنه اشانوب بعضيلرينى انكار ايتمه يمز (ونحن له
 مسلمون) هم بزلر اول خداى تعالى گه بوى صونقوچيلر مز (ومن يتبع) و هر كم
 استه سه (غير الإسلام ديناً) اسلام دينينه باشقه ديننى (ظن يقبل منه) بس البته
 قبول ايتلمه س اول دين اول كهمسه دن (وهو في الآخرة من الخاسرين) هم اول كهمسه
 آخرنده زيان كورگوچيلردنر اسلامدن باشقه ديننى اختيار ايتمه كى سببلى يهود
 و نصارا رسول الله صلى الله عليه وسلم نڭ كىلمه كندن الگه رى آڭا اشانورلر ابدى
 هم آنڭ كىل چكندن خبر بىرورلر ابدى علامتلىرى بيان قىلورلر ابدى اول حضرت
 صلى الله عليه وسلم گه پيغمبرك كىلگاندن صوڭ آڭا اشانماديلر و انكار ايتديلر حق

سبحانه وتعالى آلا. توغر يستند آيت يبهردى وبيوردىكم (كيف يهدى الله) نيچك
هدايت قىلور و طوغرى يولغه كوندورور خدای تعالی یعنی هدايت قىلماس (قوما
كفروا بعد ايمانهم) شول گروهنى كم كافر بولدیلر بر مرتبه ايمان كىلتورگانلرندن
صوڭك یعنی مسلمان بولغاندن، صوڭك كبرى دونوب مرتد وكافر بولدیلر آلا اون
ايكى كشى ایدیلر مسلمانلقدن يوز دونوروب كافرلر آراسينه كىتدیلر حارث بن
سويد وطعمه ومقيس كىیلر در آلا اولده خدای تعالی گه اشاندىلر (وشهدوا ان
الرسل حق) هم گواھلق بىردیلر شونك برله كم درستلكده محمد صلى الله عليه
وسلم حق پیغمبر در (وجاءهم البينات) دخى كىلدى آلا رغه روشن و ظاهر بولغوچى
علامتلىر یعنی قرآن هم پیغمبر عليه السلامك معجزه لرى (والله لا يهدى القوم الظالمين)
خدای تعالی طوغرى يولغه كوندرماس ظلملق ايتكوچیلر گروهىنى یعنی كافر
اهلىنى (اولئك جزاهم) اوشبو مرتد بولغان كمسه لر آلا رنك جزالىرى (ان عليهم
لعنة الله) شولدر كم بولغوچىدر آلا اوزرينه خدای تعالی نك لعنتى یعنی رحمتدن
يرافلق (والملائكة) هم فرشته لر نك لعنتى یعنی آلا ردن فرشته لر بىزار بولورلر
(والناس اجمعين) هم بارچه آدمى لر نك لعنتى مؤمنلر نك لعنتى آلا رغه بولغوچىدر
(خالدبن فيها) منگو فالغوچىلر بولورلر آلا شول لعنتده یعنی لعنت اثرى بولغان
عذاب آلا رغه منگولكدر (لا يخفف عنهم العذاب) جىكل بىتمهس آلا ردن تموغ عذابى
(ولا هم ينظرون) هم مهلت بىرلمهسلر آلا ر یعنی آلا ردن عذابىنى كىچكدرلمهس
يا كه آلا رغه كبرى دنياغه فابتورغه فرصت بىرلمهس (الا الذين تابوا) مگر شول
كمسه لر كم توبه قىلدىلر وفايتدىلر گناهلرندن (من بعد ذلك) اوشبو اشدن صوڭك
یعنى مرتد بولغانلرندن صوڭك ينه توبه قىلوب مسلمانلقغه فابتدىلر (واصلحوا) هم
توزوك ايتدىلر اوزلر ينك عمللرىنى واعتقادلرىنى (فان الله غفور رحيم) بس
درستلكده خدای تعالی بارلقاغوچىدر اوكنوب توبه قىلغانلر نك گناهلرىنى مهربان
ومرحمتلىدر آلا رغه روايت ايدلمشدر كم مرتد بولوب مدینه دن مكه گه كىتكان
حارث بن سويدنك قونداشى اوشبو آيت كریمه نى بر اشانچلى كشى آرقلى مكه گه
حارثكه بىاردى اول كشى مكه گه كىلوب حارثكه شول آيتنى اوقوغاچ حارث ايتدى
مىن هىچ بر وقتده سندن يالغان سوز ايشتكانم يوق قونداشم هم خدای تعالی نك
رسولینه افترا قىلماس رسول عليه السلام هم خدای تعالی ايتمه گان سوزنى
خدای ايتدى دىب بىالغانلاو احتمالى يوقدر خدای تعالی نك سوزى البته راست

وطوغریدر بس مین آنڭ رحمتندن امیدمنی اوزماسمن دیوب اخلاص ایله توبه قیلوب مدینه‌گه یونالدى مدینه‌گه قایتماقچی بولغاچ اوزینڭ بولداشلىرى بولغان مذکور اون ایكى كشی‌گه اوشبو آیتنى اوقوب آلارنى هم اوزى ایله مدینه‌گه قایتورغه اونندهدى آلار قبول ایتمه‌دیلهر وتوبه‌دن باش طارندیلر بزلر حاضرده مکه‌ده طورامز محمدنڭ هم آنڭ اصحاب وانصارلرینڭ مغلوب بولولرینی کوتامز اگرده مقصودمز حاصل بولسه بیک یخشی بولماسه صوکندن هم توبه قیلورمز وقت اوتماس دیدیلر حق سبحانه وتعالی آلارنڭ طوغری یسنده آیت یباردی وبیوردیکم (انّ الذین کفروا) درستلکده شول کسهلر کم کافر بولدیلهر وفارشدیلهر خدايغه هم رسولینه (بعده ایمانهم) بر مرتبه ایمان کیلتورگانلرندن صوڭ (ثم اذادوا کفراً) صکره آرندردیلر کفرنی کفر اوزرینه یعنی کافرلک لرنده ثابت بولدیلهر توبه آیتینه هم اشانمادیلر (لن تقبل توبتهم) هر گیز قبول ایتمه‌س آلارنڭ توبه‌لری (وأولئک هم الضالون) واوشبو گروه یعنی کافرلکده ثابت بولغان کسهلر آلاردر ضالانکده توشکوچیلر وتوغری بولدن آداشوقچیلر (انّ الذین کفروا) درستلکده شول کسهلر کم کافر بولدیلهر (وماتوا وهم کفار) هم اولدیلهر وحالانکده آنلر کافرلردر یعنی کافر حال لرنده دنیدن کیتدیلهر (فلن یقبل من احدهم) بس هر گیز قبول ایتمه‌س آلارنڭ هیچ بره‌گوسندن (ملاً الارض ذهباً) یر یوزی طولی آلتون (ولو افتدی به) واگرچه اوزی اوچون فدا ایتمه‌ده شول آلتوننی یعنی کافر اوزینی عذابدن قوتقارمق اوچون بتون یر یوزی طولی آلتون بیرسه‌ده قبول ایتمه‌س وعذابدن قوتولماس (أولئک لهم عذاب الیم) اوشبو گروه یعنی کافر حالنده دنیادن کیتکان کسهلر بولغوجیلر آلارغه رنچتکوچی عذاب آخرتک (وما لهم من ناصرین) هم بولماس آلارغه یاردم بیرگوچیلر وآلارنى عذابدن قوتقارغوجیلر * (لن تنالوا البر) (۱) هر گیز طاپماس سز ایند گواکنی یعنی مقصود بولغان اجر وثوابنی یا که جنتنی طاپماس سز (حتى تنفقوا مما تعبدون) تا کم نفقه بیرگانکنز که چه اوزگرسویا نورغان نرسه‌دن یعنی اوزگرسویگان نرسه‌نی صدقه بیرمای توروب مقصود بولغان اجر وثوابته ایرشا آلماس سز اوشبو آیت کریمه کیلگاندن صوڭ صحابه‌لردن ابوطله انصاری رضی الله عنه رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب ایندی یار رسول الله منم فاشیمده ایڭ سویوکلرک بولغان مالیم خرمالق باقچه‌مدر شول باقچه‌منی خدای تعالی رضاسی اوچون تصدق قیلدم خدای تعالی نینداین اورنغه صرف قیلورغه قوشسه شول اورنغه صرف قیلغل اختیار سزده در دیدی آنڭ خرما

الجز الرابع

(۱) بعضیلر اوشبو آیتنی یهود اولوغلری حقنده نازل بولدی دیمشلهر یهود اولو- غلری ریاستنی وفومگه باش بولونی بیک سویارلر اییدی شول سببلی ریاستلری قوللرندن کیتودن قورقوب ایمان کیلتور ماسلر اییدی بس حق تعالی بیوردی کم آلار شول سویگان نرسه‌لر بنی خدای رضاسی اوچون طاشلاما- سله‌ر یخشیلقنی طابا آلماسلر

باقچهسى مدینهده ايك بخشى باقچه ایدی پیغمبر علیه السلام اول باقچهغه کیلوب
 یهشلرندن تناول قیلور ایدی رسول اکرم حضرتلری ابو طلحه نك سوزینه فارشی
 بیوردیلرکم بارک الله ابو طلحه نى بخشى وکوب فائده لی سودا قیلدك شوندى صوڭ
 او حضرت مذکور باقچه نى ابو طلحه نك فقیر قزداشلیرىنه تقسیم قیلوب بیردی (وما
 تَنْفَقُوا مِنْ شَيْءٍ) وهر نرسه کم سز نفقه قیلورسز بر نرسه دن کراک آز وکراک کوب
 کراک نینداین نرسه بولسون (فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ) بس درستلکده خدای تعالی آنی
 بلگوچیدر نینلرکوزگه کوره جزاسینی بیورر (كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ) هر
 بر طعام اولده حلال بولدی یعقوب پیغمبر اوغللرینه (۲) بنی اسرائیل نك ویهودیلر نك
 ظلم لقلری سببلی آلا رغه بخشى وپاکیزه بولغان کوب طعاملری حرام ایتدک دیوب
 خدای تعالی دن آیت ایندرلگاچ یهودیلر نك آچولری کیلوب اول نرسه لر بزگه گنه
 حرام ایتولما گان بلکه اولدن حرام بولغان نرسه لر در دیدیلر حق تعالی آلا ر نك
 سوزلرینى رد قیلوب بیوردیکیم اولده یعقوب پیغمبر گه هم آنک اوغللرینه هر
 نورلی طعاملر حلال ایدی (أَلَا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَىٰ نَفْسِهِ) مگر حلال بولمادی شول
 نرسه کم یعقوب پیغمبر حرام قیلدی آنی اوزینه بروفت یعقوب علیه السلام صرخوا بولدی
 اگر خدای تعالی بو صرخوا مدين سلامتلىدرسه نفسيم نك ايك سو يوب آشاغان هم
 سو يوب اچكان نرسه سيني اوزمگه حرام قیلورمن دیوب نذر ایتدی حق سبحانه
 و تعالی آشا شفا بیروب صرخواوندن سلامتلا نگاچ اوزی قاشندک ايك سو يوكلى بولغان
 طعامى توه ايتى هم توه نك سوتى ایدی شولارنى اوزینه حرام قیلدی یهودیلر یعقوب
 علیه السلامغه ایاروب توه ايتى ايله توه سوتینی حرام کورورلر ایدی تورات بو
 نرسه لر نك حراملقى ايله حکم قیلغان دیورلر ایدی خدای تعالی بیوردیکیم آلا ر ایتکانچه
 توگلدر بلکه بو نرسه لر نی یعقوب پیغمبر اوزینه حرام قیلدی (مَنْ قَبِلَ أَنْ تَنْزَلَ
 التَّوْرَةَ) تورات نك ایندرلما کندن الگاری (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام
 اگر یهودیلر همیشه اوزلرینک انکار ایتولرندہ بولسه لو وسنک سوزکا اشاناسه لر
 (فَاتُوا بِالتَّوْرَةِ) بس کیلتورکوزسز توراتنى یعنی درست بولغان اوزگار تولما گان
 توراتنى کیلتورکوز (فَاتْلُوْهَا) بس اوقکوزسز آنی یعنی حرام بولغان نرسه لر نی بیان
 ایتکان آیتلر نی اوقکوز (ان کنتم صادقین) اگر بولسا کوزسز راست وتوغری
 ایتکوچیلر اوشبو دعوا کوزده یهودیلر توراتنى کیلتورودن باش طارتدیلر دعوالرینی
 اثبات فیلا آلهادیلر بالغان وافترالری ظاهر بولدی بس حق تعالی بیوردیکیم (فَمَنْ
 افترى عَلَى اللَّهِ الْكُذْبَ) بس هرکم افترا فیلسه الله تعالی اوزینه بالغانى حلال

(۲) یهودیلر رسول صلی الله
 علیه وسلمگه طعنه قیلوب
 ایتورلر ایدی کیم سز
 ابراهیم پیغمبر ملتندہ مز
 دیوب دهوا قیلاسز
 و حالانکه ابراهیم پیغمبر
 شریعتندہ حرام بولغان
 توه ایتى توه سوتى کبى
 نرسه لر نی حرام بلما یسز
 آلا ر دن صافلانما یسز بس
 حق سبحانه و تعالی آلا ر نك
 سوزلرینی رد قیلوب
 بیوردیکیم تورات ایندر-
 لما کندن الگاری هر
 بر طعام حلال ایدی مگر
 توه ايتى ايله توه نك سوتى
 کیم آلا ر نی یعقوب پیغمبر
 اوزینه حرام قیلدی شول
 سببلی آلا ر نك حراملقى بنى
 اسرائیل غه خاصدر
 تفسیر جمالی

و حرام قىلو توغرىسىندە (من بعد ذلك) اوشبونىڭ سوڭىدە يەنى حلال و حرامنىڭ
 حكىمى بلونىڭدىن سوڭ (فَاُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) بس اوشبو افترا ايتكوچىلار آلردى
 ظلم لىق قىلغۇچىلار (قُلْ) ايتكىل سىن اى محمد عليه السلام (صَدَقَ اللهُ) راست و توغرى
 ايتدى الله تعالى (فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا) بس اياركزسىز ابراهيم پيغمبىرنىڭ ملتىنە
 مېل ايتكوچى بولغانى حالە اول ابراهيم باطل دىنلردىن حق بولغان اسلام دىنىنە (وَمَا
 كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) و بولمادى اول ابراهيم شريك كىلتورگوچىلردىن خدای تعالى گە
 (انَّ اَوَّلَ بَيْتٍ) درستلىككە ايك اؤل بولغان ايوكم (وَضَعْنَا لِلنَّاسِ) فويولدى اول
 و باصالدى آدمىلار اوچون يەنى آدمىلار زيارت و عبادت فيلسونلار اوچون باصالغان
 اؤلگى ابو (لَلَّذِي بَنَى) مكە شەرىئە بولغان ابودر يەنى كعبە الله در (مباركا) بركات
 بىرلەش بولغانى حالە اول ابو يەنى آنىڭ خىبرى و بركتى حسابسىز در حتى آڭا نظر
 ايتىمك و فارامق اوزى عبادتىر (وَهَدَىٰ لِلْعَالَمِينَ) هم هدايت اياسى بولغانى حالە
 اول ابو عالم خلقى اوچون يەنى مسلمانلارنى جنت يولىنە كوندورور (فِيهِ آيَاتٌ
 بَيِّنَاتٌ) باردر اول ابودە روشن و ظاهر بولغان علامتلر خدای تعالى نىڭ قدرتىنە اول
 علامتلردىن برسى (مَقَامِ اِبْرَاهِيمَ) ابراهيم پيغمبىر مقامىدر ابراهيم عليه السلامنىڭ
 آياق ايزلرى قالغان برطاشدر (وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا) (۱) و هر كىم كرسە اول ابوگە يەنى
 كعبە الله گە كرسە اول كرسە ايمىن و قورقوسىز بولور يەنى آندە كرگان كىشىگە هيچ كىم
 نعرض قىلماس گناھلى كىشى آندە كرسە آندە وقتندە آڭا جزا بىرلماس ياكە آندە
 كرگان كىشى اماندە بولوردىن مراد اخلاصى ايله زيارت و طواف قىلغان كىشى نموغ
 عذابىدىن ايمىن بولور و گناھلىرى يارقانور دىمكىر والله اعلم (وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ
 الْبَيْتِ) و خدای تعالى نىڭ حقيدر آدمىلار اوزرىنە كعبە اللهنى قصد ايتىمك يەنى طواف
 و زيارت ايتىمك (مَنْ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا) شول كرسە گە كىم كوچى يتار آنىڭ كعبە گە
 بارورغە يول يوزىدىن يەنى يول خراجاتىنە كوچى يتارلك بولغان كىشىگە كعبە الله گە
 باروب حج قىلماق لازمدر اوشبو آية كرىمە كوچى يتكان كىشىلرگە عمرندە بر مرتبە
 حج قىلونىڭ فرض بولماقنىنە دىلىدر امام اعظم قاشىندە فرض بولماقنىڭ شرطلارى
 يول خراجاتىنە كوچى يتىمك هم اوزى سلامت بولماق هم يول ايمىن بولماقنىر
 (وَمَنْ كَفَرَ) و هر كىم اشانماسە حجنىڭ فرضلىقىنە (فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ) بس
 درستلىككە خدای تعالى موڭسىزدر بارچە عالملر خلقىدىن يەنى اشانماغانلارنىڭ و بالى
 و ضررى اوزلرىنە بولور (قُلْ) ايتكىل سىن اى محمد عليه السلام كىتاب اھلىنە (يَا

(۱) حق سبحانہ و تعالى بو
 اورنىڭ كعبە الله نىڭ علامتىر۔
 ندىن ايكى تورلى علامتى
 ذكر قىلدى برسى مقام
 ابراهيمدر ايتكىچى سى آندە
 كرگان كىشى نىڭ اماندە
 بولماقنىر بو ايكىدىن
 باشقە هم كعبە الله دە كىم
 آيات و علامت باردر
 مفسىرلر بعضىلرىنى ذكر
 ايتكانلر مثلا كوڭل لارنىڭ
 آڭا مېل ايتماكى و هر
 مؤمن نىڭ آنى كور و گە
 رغبت ايتماكى هم آنىڭ
 قبلە بولماقنى و آڭا بىمانلىق
 قصد ايتكان كىشىلرنىڭ
 بلارغە اوچراماقلرى هم
 كعبە الله نىڭ تىباسىنە
 هيچ برفوش فونماوى و هيچ
 برفوتدە طواف قىلوچىدىن
 خالى بولماوى هر هفتە جمعه
 كىچە سىندە اولياآء الله نىڭ
 آندە جىولماقلرى شول
 علامت لردىر۔

تفسىر حسىنى

أَهْلَ الْكِتَابِ لَمْ تَكْفُرُونَ بآيَاتِ اللَّهِ) اى كىتاب اهللى سزنى اوچون كافر بولاسز
 و اشانىمىسز الله تعالى نىڭ آيتلىرىنى (وَاللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ) و خداى تعالى گواهدىر
 سز اشلى تورغان نرسه گه يعنى سزنىڭ حىقلىقى باشورگانىڭزنى و آيتلىرگه اشانماوڭزنى
 خداى تعالى بلور يهودىلر چىڭك فرىضلىقىنى اشانمايدىلر سز مؤمنلر اوزىڭز ابراهيم
 پىغمبىر ملتندە مزدىوب دعوا قىلاسز و حالانكى ابراهيم پىغمبىر اولدىن شام بىرىندە
 اقامت ايتدى آنىڭ قىلەسى بىت المقدس ايدى اكر سزلىر آنىڭ ملتندە بولساڭز
 سزنىڭ قىلەڭز كعبە بولماسقە تىوش دىدىلر حق سىبىغانە و تعالى آلارنىڭ سوزلىرىنى
 رد قىلۇب يوقارىدەغى آيتلىرىنى بىاردى و بىوردىكم عبادت اوچون اول بىر يوزندە
 وضع ايتولگان ايو كعبەدر آندە علامتلىر باردىر هم ابراهيم پىغمبىرنىڭ مقامى آندەدر
 آندە باروب چى قىلماق مؤمنلرگە فرىضىر (قُلْ) ايتكىل اى محمد عليه السلام (يَا أَهْلَ
 الْكِتَابِ لَمْ تَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ) اى كىتاب اهللى يعنى يهودىلر سزنى اوچون
 طىباسز خداى تعالى نىڭ يولدىن يعنى اسلام دىنىنى كىرودن كىشىلىرىنى اوچون منىم
 قىلاسز يهودىلر مسلمان بولورغە نلاگان كىشىلىرىنى هر تورلى جىلەلر ايلە اسلام
 دىنىنى كىرتماسكە طر شورلر ايدى هم مسلمان بولغانلارنى كىبرى يهودىلك كە فائىتورغە
 اوندارلر ايدى بس خداى تعالى بىوردىكم سىن آلارغە ايتكىل سزنى اوچون خداى
 تعالى يولدىن طىباسز (مَنْ آمَنَ) ايمان كىلتورگان كەمسەنى نىڭ كم عمار ياسىرىنى
 هم آنىڭ يولداشلىرىنى يهودىلر اوز دىنلىرىنى اوندارلر ايدى (تَبِعُونَهَا عَوجًا)
 استابىسز خداى تعالى نىڭ يولىنى قىڭىرلىقىنى يعنى اسلام دىنىنى توغرى توگىل دىبا كەچى
 بولاسز (وَأنتُمْ شُهَدَاءُ) و حالانكى سزلىر اوزىڭز گواھلىرىسىز اسلام دىنى نىڭ حق بولماقنى
 كىتابلىرىڭزىڭز كوزوب هم ابراهيم و يعقوب عليهما السلام نىڭ وصىتلىرى بوىنچە حق
 و طوغرى ايكانىنى بىلسىز (وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ) و خداى تعالى غافل توگىلدىرسىز
 اشلى طورغان نرسەدىن يعنى نى اشلىگانىڭزنى ھەسەنىنى بلور (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا)
 اى ايمان كىلتورگان كەمسەلر (أَنْ تُطِيعُوا) (۱) اكر اطاعت قىلسەڭز و بوى صونىسەڭز
 سز (فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) كىتاب بىرلىگان كەمسەلردىن بىر گروھقە يعنى
 يهودىلرگە اطاعت قىلسەڭز (بِرِّدْوَكُمْ) كىبرى دوندىرورلر آلار سزنى (بَعْدَ إِيْمَانِكُمْ)
 ايمان كىلتورگانىڭز صونىدە (كَافِرِينَ) كافرلر ايتوب يعنى اكر يهودىلرگە ايرىسەڭز
 آلار سزنى دىننىڭزىڭز چىزاروب مرتد و كافر قىلورلر آلارغە ايرىمەڭز و آلارنىڭ سوزلىرىنى
 طىكلاماڭز (وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ) و نىچىك سز كافر بولورسىز (وَأنتُمْ تَتْلُوا عَلَيكُمْ آيَاتِ اللَّهِ)
 و حالانكى سزلىر شول كىشىلىرىسىز كم اوقولور سزنىڭ اوزىڭزگە الله تعالى نىڭ آيتلىرى

(۱) حق سىبىغانە و تعالى كىتاب
 اهللىنىڭ شىبەلرىنى جوابنى
 بىيان ايدوب مسلمانلارغە
 نصىحت ايلادى كىم كىتاب
 اهللىنىڭ يعنى يهودونىسارلر
 نىڭ سوزلىرىنى طىكلاماڭز
 آلارنىڭ سوزلىرىنى قولاق
 سالماڭز بىر كە آلارنىڭ
 سوزلىرىنى طىكلاساڭز
 شىك و شىبەگە توشارسىز
 ايمانلىرىڭزغە زىيان كىلور
 و آلارغە ابارساڭز دىننىڭزىڭز
 ايرلورسىز

تفسىر جمالبدىن

یعنی قرآن (وَفِيكُمْ رَسُولٌ) هم سز نك آرا كزده در خدای تعالی نك رسولی محمد علیه السلام (وَمَنْ يَعْتَصِم بِاللَّهِ) وهر كم یابوشسه خدای تعالی نك دینینه یا كه كتابینه (فَقَدْ هَدَىٰ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) بس تحقیق كونولدی اول ككسه طوغری بولغه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان كیلتورگان كهسه لر (اتَّقُوا اللَّهَ) فورقز خدای تعالی دن (حَقِّ تَقَاتِهِ) تیوشلی بولغان فورقو برله (وَلَا تَمُوتُنَّ) والبته اولما كز سز (الَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ) مگر اولكز شول حالده كم سز لر مسلمانلر سز یعنی عمر كز بارنچه اسلام دیننده ثابت بولكز اسلامدن آیرلما كز اوشبو آیتلر هم توبانده گی آیت انصاری صحابه لر دن اوس و خزرج قبیله لر ی حقنده نازل بولغانلر اوس و خزرج قبیله لر ی جاهلیتده بر برسینه بیک فاطی دشمان ایدیلر همیشه آرا لر نده صوغش لر بولوب كوب قانلر توكلور ایدی اسلام دینی ایله مشرف بولغانلر نندن صوك اسلام شرافتنك بو ایکی قبیله دوستلاشدیلر اولكی دشمانلقلری اونونولدی یهودیلر بو ایکی قبیله نك دوستلاشماقینه بیک حسد قیلوب بولار آراسینه ینه دشمانلق سالورغه طرشیلر نورلی حیللر قیلدیلر عاقبت بر مجلسك مذکور ایکی قبیله مسلمانلری ایله یهودیلر برگه جبولغانده یهودیلر بولار نك آرا لر ینه دشمانلق سالور اوچون بو ایکی قبیله نك اولده گی صوغش لر ینی هم بر برسینه قیلغان جبر و ظلم لر ینی سویلب آچولر ینی قابارتدیلر اوس قبیله سینك خزرج قبیله سینی خورلاب اینسكان بیتلر ینی اوفودیلر خزرج قبیله سینك بیک آچولری كیلوب اوس قبیله سینی خورلادیلر هر ایکی طرفدن كوب سوزلر بولوب آخرنك هر ایکی قبیله تمام فورالانوب فارا قارشى صوغشورغه حاضرلندیلر شول حالده رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه جبرائیل علیه السلام نازل بولوب اوشبو آیتلرنی كیلتوردی رسول اكرم حضرتی صوغش میدانینه باروب هر ایکی قبیله مسلمانلرغه اوشبو آیتلرنی اوفوب كوب نصیحت قیلدی مین سز نك آرا كزده بولا طوروب سز لر جاهلیة عادلر ینی طوناسز حق تعالی سز لر نی اسلام دینی ایله مشرف قیلدی قدر ینی بلكز ككفران نعمت اینمه كز یهودیلر سوزینه ایهرمه كز آلا سز كه دشمانلردر مقصودلری هر قاپوكزغه ضرر وزیان ایرشدر مك در دیدی اوشبو آیتلرنی هم نصیحتلرنی ایشتككاج هر ایکی قبیله فورالار ینی طاشلاب یغلاشوب بر برسى ایله قوچاقلاشوب دوستلاشدیلر هر قاپوسی یهودیلر سوزینه ایهروب یاكلشقانلر ینی بلدیلر واخلاصلری ایله نوبه ایتدیلر حق سبحانه و تعالی آلار نی نصیحت قیلوب بیوردیكم (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا) ویابوشكز سز ای مؤمنلر الله تعالی نك بیینه بار چه كز یعنی همه لر كز قرآنغه یابوشكز

ياكە خدای تعالی نڭ دینبەنە بابوشكز كم اول دین هیچەدە اوزولمی طورغان محکم
 یب شیکلیدیر آڭا بابوشقان کشی مقصودغه ایر شمی فالماس (ولا تفرقوا) (۱) هم
 آیرلما کز بر برکزدن (واذکروا نعمة الله علیکم) دخی یادایتکز خدای تعالی نڭ نعمتینی
 سز نڭ اوزرکزگه اول نعمت اسلام دینی هم قرآن هم پیغمبرمز علیه السلام نڭ آلا
 یانینە هجرت قیلماقیدیر (اذکنتم اعداء) یادایتکز شولوقت کم بولدکز سز دشمانلر
 بر برکزگه یعنی جاهلیندە ایگی قبیل بر برکزگه دشمان ایدکز وهییشه صوغشور ایدکز
 (فالی بین قلوبکم) بس الفتلندردی خدای تعالی سز نڭ کوللرکز آراسین یعنی
 اسلام دینی برککنده سز لرنی بر برکزگه دوست قیلدی و آرا کزدایغی دشمانلقنی
 کیناردی (فاصبتم بنعمته اخواناً) بس ئەورلدکز سز خدای تعالی نڭ رحمتی برله
 فرنداشلر ودوستلر بولوب بر برکزگه (وکنتم علی شفاعرة) هم بولدکز سز جهالتکز
 سببلی بر چوقور نڭ چیتندە (من النار) اوطنن یعنی یاڭلشوب تەوغنڭ چیتینە
 یتکان و اوطقه توشارگه بافتلاشقان ایدکز اگر شول حال کزده دنیادان کیتسە کز
 سز نڭ اورنکز تەوغ بولور ایدی (فانقذکم منها) بس فوتقاردی خدای تعالی
 سز لرنی اول اوطنن تەوغ عذابندن (کذالك یبین الله لکم) اوشانداق بیان
 قیلور خدای تعالی سز لرگه (آیاته) اوزینڭ وحدانیتنی نڭ دلیللرنی (لعلکم تهتدون)
 شابدکم سز لر کونولورسز و طوغری بولده ثابت بولورسز (ولتکن منکم امة)
 والبتە کیره کدرکم بولسون سز لردن بر گروه کم آلا (یدعون الی الخیر) اونەرلر
 ایدگولککە آدمیلرنی یعنی اسلام دینبەنە اونەرلر (ویامرون بالمعروف) هم
 بیورورلر یخشی اش برله یعنی کتاب وسنتکە موافق بولغان اشلر برله بیورورلر
 (وینهون عن المنکر) دخی طیارلر بوزوق اشدن یعنی قرآنقە وحدیتکە خلاف
 بولغان اشلردن وبدعتلردن طیارلر (واولئک هم المفلحون) واوشبو گروه یعنی
 یخشی لاقە بیوروب بەمانلقدن طیغوچیلر آلا در مقصودغه ایر شکوچیلر و قول
 اوستونلگی طاهوچیلر اوشبو آیت کریمە امر معروف ونهی عن المنکر نڭ فرض
 کفایە بولماقینە دلیلدر (ولا تگنونوا) وبولماکز سز ای مسلمانلر (کالذین تفرقوا)
 شول کیمسە لر شکلی کم آیرلدیلر و گروه گروه بولدیلر نتاک کم یهود ونصارا اوز آرلرنە
 ئلل نیچە فرقلرگه آیرلدیلر تورلی تورلی مذهبلر بولوب برسی ایکنچیسینی دشمان
 کوردیلر (واختلفوا) هم خلافتق قیلشیدیلر دینلری طوغریسنک (من بعد ما جاءهم
 البينات) آلا رغه روشن و ظاهر بولغوچی دلیللر کیلگاندن صولڭ یعنی پیغمبرلرینە

(۱) اوشبو آیه کریمەدن
 اصول دیندە تفرق ایتک
 ونورلی مذهبلرگه
 آیرلشماق نڭ حرام ایدکی
 آڭلار نور معتزلە وشیعە
 هم خوارجلرنڭ آیرلماق لری
 کبی

كتابلر ايندرلوب دين و شريعتلرى تمام بلىگاندىن سوڭ اختلاف قىلدىلر يهودىلر
 موسى عليه السلام وفاتىدىن بيشيوزىل مقدارى اونكچ دىنلرى طوغرىسىنك خلافتق
 قىلىشىدىلر و نصارالر عيسى عليه السلام كو ككه آشقاندىن سوڭ اختلاف ايندىلر
 (وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ) و اوشبو گروه يعنى دىنلرنك خلافتق اينكو چىلر و ايرلغو چىلر
 بولغو چىلر آلا رغه الوغ عذاب آخرتده (يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ سُودَّتْ وَجُوهٌ) شولكونده كم آغارور
 يعنى آق بولور يوزلر (وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ) هم قارا بولور يوزلر يعنى مؤمنلرنك يوزلرى
 آق بولور و كفر اهلىنك يوزلرى قارا بولور (فَأَمَّا الَّذِينَ أُسُوذَتْ وَجُوهُهُمْ) بس
 شول كمسهلر كم فارالدى آلارنك يوزلرى اينورلر آلا رغه شلته يوزىدىن (أَكْفَرْتُمْ
 بَعْدَ إِيمَانِكُمْ) ايا كافر بولدۇموسز ايمان كىلتورگانكۇزدن سوڭ يعنى كتاب اهلىنه
 ايتولور اوز پىغمبركۇزگه ايمان كىلتورگاندىن سوڭ محمد عليه السلامغه انكار ايدوب
 كافر بولدۇموسز يا كه منافقارغه ايتولور تلر كۇز برله ايمان كىلتورگانكۇزدن سوڭ
 كوكلر كۇز برله اشانماينچه كافر بولدۇموسز يا كه مرتد بولغان كمسهلرگه ايتولور
 بر مرتبه ايمان كىلتورگانكۇزدن سوڭ كىرى مرتد بولدۇموسز يا كه بارچه كفر اهلىنه
 ايتولور كم الميثاق ايماندىن دونوب كفرنى اختيار ايتدۇموسز (فَذُوقُوا الْعَذَابَ) بس
 طانوكۇز تموغ عذابىنى (بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ) شول نرسه سببلى كم اشانماس بولدۇموسز
 و حقلقنى انكار ايتدۇموسز (وَأَمَّا الَّذِينَ أُبْيَضُوا وَجُوهُهُمْ) و اما شول كمسهلر كم آق
 بولدى آلارنك يوزلرى يعنى مؤمنلر (فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ) بس الله تعالى نك رحمنده
 يعنى جنتده بولغو چىلردر آلار (هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) آلار اول جنتده منگو قالغو چىلردر
 (تِلْكَ) اوشبو ذكر ايتولگان خبرلر و حكملر (آيَاتُ اللَّهِ) الله تعالى نك آيتلر يدر
 (تَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ) اوقىمز اول آيتلرنى سنك اوزرئنا اى محمد عليه السلام حقلق
 و توغرىلق برله (وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا) وتلار ايماسدر خداى تعالى ظلم لقنى (لِلْعَالَمِينَ)
 عالملر اهلىنه يعنى هيچ كمگه ظلم ايتكوچى توكلدر گناهسز عذاب قىلماس (وَلِلَّهِ مَا
 فِي السَّمَاوَاتِ) و خداى تعالى نكدر كوكلرده بولغان نرسه (وَمَا فِي الْأَرْضِ) هم يرده
 بولغان نرسه (وَالَى اللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورَ) و خداى تعالى صارى قايتارلور بارچه اشلر
 (كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ) بولدۇموسز اى مؤمنلر شول گروهنك بخشيراقى كم (أُخْرِجَتْ
 لِلنَّاسِ) چغارلدى اول گروه آدمىلر اوچون يعنى دنياده بولغان بارچه امتلر نك
 ايندگورا كى و خيرلىرا كى سز (تَسْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ) سز بيوراسز ايندگوش برله
 آدمىلرنى (وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ) هم طياسز بوزق اشدىن (وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) دخى

اشاناسز چن اشانو برله خدای تعالیٰ گه یعنی خدای تعالیٰ ایندرگان نرسه لرنک
بار چه سینه ایمان کیلتوراسز (ولو آمن أهل الكتاب) واگر ایمان کیلتورسه لر ایدی
کتاب اهلی یعنی یهود عالم لری ایمان کیلتورسه لر ایدی قرآنغه (لکان خیراً لهم)
البته بولور ایدی یخشیراق آلارنک اوزلری اوچون (منهم المؤمنون) باردر
آلاردن بعضلری مؤمنلر و اشانغوچیلر قرآنغه عبدالله بن سلام هم آنک یولداشلری
کبی (واکثرهم الفاسقون) و آلارنک کو برا کی فاسقلر و اسلام دینندن طشقه چغغوچیلردر
(لن یضروکم) هر گیز ضرر ایرشدر ماسلر کافرلر سولرگه (الا اذی) مگر آزغنه
رنجو ایتارلر یعنی سزنی کفرگه اوندارلر یا که بهتان و حقارت قیلورلر یا که
صوغوشامز دیب قورقتورلر ارنق اش اشلی آلماسلر (وان یقاتلوکم) واگر
صوغوشه لر آلارنک برله (یولوکم الادبار) دوندورلر آر فالرینی سزلرگه
یعنی مغلوب بو اوب فچارلر (ثم لاینصرون) مونک صوکنده یاردم بیرلماسلر آلارنک
یعنی هیچ کم آلارغه یاردم بیرماس (ضربت علیهم الذلۃ) لازم ایتولدی یهودیلر
اوزرینه خورلق و ذلیلک (اینها ثقفوا) هر قابو اورنده طابولسه لر آلارنک یعنی هر
یورده بولسه لر خورلق ایله طورورلر آلارنی اولتورورلر و اسیر قیلورلر
(الا یحبل من الله) مگر خدای تعالیٰ دن بولغوچی برعه د برله (وحبل من الناس) هم
مؤمنلردن برعه د برله یعنی الله تعالیٰ نک حکمی ایله مؤمنلرگه جزیه تولاب کنه ایمین لکنه
تورورلر (وباعوا بغضب من الله) هم فایتدیلر اول یهودیلر الله تعالیٰ نک غضبینه
یعنی خدای نک آچوینه مستحق بولدیلر (وضربت علیهم المسکنۃ) هم لازم ایتولدی
آلارغه مسکینک و محتاجلق یعنی همیشه خور و ذلیل بولوب فقیر و محتاج کشیلر
صورتنده یورورلر (ذلک) اوشبو اش یعنی یهودیلرنک بو طریقه خور و ذلیل هم
خدای نک آچوینه مستحق بولولری (بانهم کانوا ینکفرون) شول سببیلدرکم بولدیلر
آلارنک عنادلرندن کافر بولورلر و اشانماسلر (بایات الله) الله تعالیٰ نک آیتلرینه (ویقتلون
الانبیاء) هم اولتورور بولدیلر پیغمبرلرنی (بغیر حق) حقلقدن باشقه یعنی ناحق
ایکانینی اوزلری بلا توروب اولتوردیلر (ذلک) اوشبو اش یعنی آلارنک کفرلری
و پیغمبرلرنی اولتورولری (بما عصوا) شول نرسه سببیلدرکم قارشدیلر آلارنک
خدای نک فرمانینه (وکانوا یعتدون) هم چعار بولدیلر آلارنک خدای نک چیکلرندن
روایت ایدلمشدرکم عبدالله بن سلام هم آنک یولداشلری یهودیلکن دنونوب
اسلام دولتی ایله مشرف بولغانلرندن صوگ یهودیلر طعنه قیلوب ایتدیلرکم آلارنک

بزنك ياوزلرمزدن ايدىلر آنا بابالرمز يولندن چقدىلر حق سبحانه وتعالى آيت
 يباردى كم (لبسوا سواء) برابر وتيكر توگلردر كتاب اهلندن ايمان كىلتورگان
 كمسهلر كافرلىرى برله (من اهل الكتاب) كتاب اهلندن باردر (امة فائمه) برگروه
 تورغوچى وثابت بولغوچى اسلام ديننده عبدالله بن سلام هم آنك اصحابى هم
 حبشه ونجرانندن ايمان كىلتورگان نصرانىلر كىي (يتلون آيات الله) اوقورلر آلا
 خدای تعالی نك آيتلرینی یعنی قرآن اوقورلر (اناء اللیل) كىچه وقتلرندە (وهم
 يسجدون) وحالانكه آلا اوزلرى سجده قىلورلر یعنی نماز اوفوغان حاللرندە
 قرآن اوقىلر بونمازدن مراد آخشام ويستو نمازلرىدەر دىمىشلر (يؤمنون بالله)
 اشانورلر كتاب اهلندن ايمان كىلتورگان كمسهلر الله تعالى گە (والیوم الآخر)
 هم آخرت كونینه (ويامرون بالمعروف) دخی بىورورلر آلا ايندگو اش برله
 خلقنى (ويتهون عن المنكر) هم طبارلر بوزق اشدن (ويسارعون فى الخيرات)
 دخی آشوغورلر ايندگولكلرنى اشلارگە (وأولئك من الصالحين) واوشبو گروه
 ايندگولر جملەسندەر (وما يفعلوا من خير) وەر نرسەكم قىلورلر آلا ايندگولكندن
 هم طاعت وعبادتدن (فلن يكفروه) بس هرگيز اجر ندىن محروم ايتولمىش
 بولماسلر آلا یعنی اجر وثوابى آلازغە ايرشور (والله عليم بالمتقين) وخدای تعالی
 بىك بلگوچىدەر تقوالقى ايتكوچىلرنى (ان الذين كفروا) درستلكده شول كمسهلركم
 كافر بولدىلر و اشانمادىلر قرآنغە هم محمد عليه السلامغە كعب بن اشرف يهودى و آنك
 يولداشلىرى كىيلر (لن تغنى عنهم) هرگيز دفع قىلماس و كىتارماس آلا ردىن
 (أموالهم) آلا رنك ماللىرى (ولا أولادهم) دخی بالاللىرى دفع قىلماس (من الله
 شيئاً) الله تعالى نك عذابىندن بر نرسەنىدە (وأولئك أصعب النار) واوشبو كمسهلر
 نوموغ اهللرىدەر (هم فيها خالدون) آلا اول نوموغده منگو فالغوچىلردر (مثل
 ما ينفقون) شول نرسەنك اوخشاشىكم نفعه قىلورلر و بىورورلر آنى يهودىلر
 ومشركلر يا كه منافقلر (فى هذه الحيوۃ الدنيا) اوشبودنيا تريك لكندە (كمثل ریح)
 شول جىل شكلىدركم (فيها صر) باردر اول جىلدە قاطى صوفلىق یعنی بىك
 صالحون جىل شكلىدركم (اصابت حرث قوم) ايرشدى اول جىل بر قومنك ايگونلكينه كم
 (ظلموا انفسهم) ظلملىق ايتدىلر اول قوم اوز نفسلرينه یعنی كافر بولدىلر و گناهلر
 اشلادىلر يا كه خدای تعالی حقىنى اوتامادىلر شول سببلى آلا رنك ايگونلكلرينه
 آفتلى بولغان صالحون جىل ايرشدى (فاهلكته) بس هلاك ايتدى اول جىل آلا رنك

۱) اوشبو آيت كريمه دن
 بر قومنك ايگونلكلرينه
 آفت ايرشمىكى و فطالقى
 بولماق اوزلر بىك گناهلر
 شومسلفقندان بولماق
 اكلانادر فافهم

ايگونلىكىنى (وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ) و ظلم لىق ايتمادى آلا رغه الله تعالى ايگونلىرىنى
هلاک ايتو برله (وَلَا يَكُنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلَمُونَ) ولکن اوز نفسلىرىنه ظلم لىق قىلار
آلار شىرك و گناھلىرى سببلى حق سبحانه و تعالى اوشبو آيتنه خدای رضاسى
اوچون بولماغان بلكه دنيا تريك لىكى اوچون گنه صرف ايتولگان نفقه لىرى آنتلى
جیل ايرشوب هلاک و ضایع بولغان ايگونگه اوخشانادر اول ايگوندىن هيچ فائده
حاصل بولماغان شىكلى مذکور نفقه لىرىگه هم هيچده اجر و ثوابى بولماس (يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان كىلتورگان كىسه لىر (لَا تَتَخَفُوا) تونما كىز (بِطَانَةٍ مِّنْ دُونِكُمْ)
ياشىرن دوستلىقنى اوز كىزگه باشقه دن يعنى مسلمان بولماغان كىشىلىرىنى
باشرون دوست ايتوب طونمه كىز صحابه لىردن بعضىلىرى منافقلىر ايله دوست بولغانلىر
ايدى خدای تعالى بولاشدىن نهى ايتوب بيوردىكم مسلمان بولماغان كىشىنى دوست
طونما كىز (لَا بِالَّذِينَ آمَنُوا) كىمچىلك ايتمه سىلر اول منافقلىر سىزنىڭ حق كىزده قتنه
وبوز و قلىق قىلوده يعنى سىزگه يىخشىلىق ايتمه سىلر قول لىرىدىن كىلگان قدر زىبان
ايتەرگه طرشورلىر (وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ) سويهرلىر و آرزو قىلورلىر آلار سىزنىڭ مشقته
وچىتىن لىكده بولماق كىزنى (فَدَبَتِ الْبَغْضَاءُ) تحقيق ظاهر بولدى دشمانلىق (مِنْ
أَفْوَاهِهِمْ) آلارنىڭ آغزلىرىدىن يعنى يهودىلىر و منافقلىر هميشه مسلمانلىرىنىڭ عىبلىرىنى
ازلاب آلارنى خورلاب سويله شهلىر (وَمَا تَخْفَىٰ صُدُورُهُمْ) وشول نرسه كم ياشورر
آلارنىڭ كوكره كلىرى يعنى آلارنىڭ كوكللىرىنده بولغان مسلمانلىرغه دشمانلىقلىرى
(أَكْبَرُ) اولوغرافىر تلىلىرى برله بلىدىرگان دشمانلىقلىرىدىن (فَدَبَتِ بَيْنَنَا لَكُمْ الْآيَاتِ)
تحقيق بيان قىلدىق سىزلىرگه ای مؤمنلىر آيتلىرىنى كفر اهلى ايله دوست بولو تىوش
توكلىكى حقنده (أَنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) اگر آيتلار بولسه كىز و بولسه كىز سىز (هَا أَنْتُمْ
سَوَاءٌ) آگاه بولماق سىز ای اوشبو كىسه لىر يعنى باشقه دين اهلىنى دوست
طونقوجىلىر (تَعْبُونَهُمْ) سىزلىر دوست طوناسىز و سويه سىز آلارنى و آلارنىڭ مسلمان
بولورلىرىنى تله يسىز (وَلَا يُحِبُّونَكُمْ) و آلار سويه سىلر سىزنى هم سىزنى كفرگه اوندىرلىر
(وَنُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ) و سىزلىر اشاناسىز خدای تعالى دن كىلگان كتابنىڭ بارچه سىينه
آلار بعضىلىرىنه اشانمىلىر (وَإِذَا أَقْرَبْتُمْ) و هر قاچان بولقسه لىر آلار سىزلىرگه (فَالْوَأ
أَمْنَا) ايتورلىر ایمان كىلتوردىك بىز هم سىزنىڭ كىبى دىوب (وَإِذَا خَلَا) و هر قاچان اولاق
قالسه لىر آلار اوز آرا لىرىنده (عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ) تشله لىر سىزنىڭ اوز رىزگه بارماق
باشلىرىنى (مِنَ الْغَيْظِ) آچودن يعنى سىزلىرگه بىك قاطى دشمانلىق و آچولرىدىن اوز

بارماقلىرىنى اوزلىرى تىشلىرى (قُلْ) ايتكىلىن اى محمد عليه السلام اول منافقلىرىغە
 (مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ) اولكزسىز اوز آچوڭىز بىرلە (ان الله عَلِيمٌ) درستلىككە الله
 تعالى بلگوچىدىر (بَدَاتِ الصُّورُ) كوكره كلرده بولغان نىرسەنى يعنى سىزنىڭ كوكلىرىڭىز
 بولغان نفاق وعداوتىڭىزنى بىلمور (ان تمسسكم حسنة) اگر ايرىشىسىز سىزلىرىگە اى
 مؤمنلر بىرايدىڭولك يعنى خىداى تعالى نىڭ نصرتى ايرىشىسىز قولىڭىزغە غنىمەت مال
 كىرسە (تَسُوهُمْ) قايبغولى قىلىور اولاش منافقلىرىنى يعنى مىسلەنلرغە شادلىق ايرىشكەنكە
 كۈنلەشوب آلارقايبغورورلر (وَأَنْ تُصَبِّمَ سَيِّئَةً) واگر ايرىشىسىز سىزلىرىگە بىراوزلىق
 وفايقو نىڭكىم احد صوغىشىنىدە واقع بولىدى (يَفْرَحُوا بِهَا) شادلانورلر اول منافقلىر
 آنىڭ سىبىلى (وَأَنْ تُصَبِّرُوا) واگر صىبر قىلىسىز وچىداسا كزسىز اى مؤمنلر
 يهودىلرنىڭ جفاىسىنە باكە منافقلىرنىڭ مكر و دشمانلىقلىرىنە (وَتَتَّقُوا) ھىم صافلانسىز كزسىز
 دشمانلر بىرلە دوستلىق قىلىدون (لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا) ضرر بىرمەسى سىزلىرىگە
 آلارنىڭ مكر و حىلەلىرى ھىچ بىر نىرسە (ان الله بما يعملون مُحِيطٌ) درستلىككە خىداى
 تعالى آلارنىڭ اشلى طورغان نىرسەلىرىنى احاطە ايتكوچىدىر علمى بىرلە يعنى بارچە
 اشلىرىنى بلگوچىدىر (وَأَذِّعُوا مَنْ أَهْلَكَ) وىياد ايتكىلى اى محمد عليه السلام شول
 وقتكىم چىقىڭ سىن ايرتە بىرلە اوزىڭنىڭ ايوچماعتلىرىڭ ياندىن اوشبو آيت كرىمە
 احد صوغىشى واقعەسىنە ايندىرلىشىدۇر ھىجرتنىڭ اوچونچى ياندىن شۇال آينىڭ بىدەنچى
 كۈندە ابو سفىيان عرب مشركلىرى قىبىلەلرنىڭ اوجى مڭ آطلى وچىيولى لشكر ايلە
 صوغىشى اوچون مكەدەن مەدىنەگە يونالدى مەدىنەگە يقىن بولغان احد طاوى نىكرەسىنە
 بوشوب صوغىشقا حاضرلەنوب توردىلر رسول صلى الله عليه وسلم بوخىبرىنى ايشىتىكچ
 مەدىنەدن طىشقە چەماينچە شەھردە طوروب صوغىشونى معقول كوردى بو خصوصە
 صحابەلىرىنى چاقىرب كىڭاش قىلدى صحابەلردىن بعضىلىرى اولخىزىڭنىڭ فكىرىنى مناسب
 كوروب شەھردىن چەماينچەغەنە صوغىشماقلىرىمىز بىخىشراق بولور دىدىلر بىر صوغىشنى
 حاضر بولا آلمىغان پهلوانلر شەھردىن طىشقە چىقوب صوغىشونى تەلەدىلر عاقىبت پىغىبىرىمىز
 عليه السلام شەھردىن چىقارغە قىرار بىروب مەھاجرەن ھىم انصارى صحابەلردىن بىر مڭ
 كىشى ايلە فورالانوب دشمانغە قارشى مەدىنەدن چىقىدىلر بولدى عبد الله بن ابى
 منافق منافقلىردىن اوچىوز كىشى ايلە بىزنى اوچون اوزلىرىمىزنى ھىم بالاچاغالرەمىزنى
 اولتورتەمىز دىوب صوغىشقا بارماينچە كىرى ئايتوب كىتىدىلر انصارىلردىن عمرو
 بن خرىزج آلارنىڭ آرلىرىدىن دىوب پىغىبىرىنى طاشلاپ قايدە باراسىز خىدايدىن
 فورمايسىزمو بو اشنى اشلەمەڭىز دىوب كوب اوگوتلەب فارادى منافقلىر طىڭلامادىلر

احد صوغىشى قىسسى

اگرده بو صوغش حق ونبوشلی دیب بلسهك سزگه ایهرور ابدك لکن بزئك
فکرمزچه بو صوغش خطادر نبوشلی توگلدنر شولای بولغاچ بز نی اوچون اوزمزی
ملاك لك که صالایق دیدیلر انصار یلردن خرزج قبیله سندن بنوسلمه و اوس قبیله سندن
بنو الحارث جماعتلری هم عبدالله بن ابی گه ایهروب یولدن کیری فایتوب کیتمه کچی
بولغانلر ایدی حق سبحانه و تعالی آلارنك کوئللرینی ثابت فیلوب اول فکردن
دوندیلر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری قالغان یدی یوز کشی ایله احد
طاوی یاننده دشمانغه قارشى صنی باغلا دیلر احد طاوی آرتلرنده ومدینه شهرى
فارشولرنده ایدی رسول حضرتلری احد طاوی آراسندن چغسا طورغان یولنك
آغزینه ایلیلى اوق آطوچی یکتلرنی قاراول ایتوب قویدی اوشبو اورندن هیچده
کیتمه کز دیوب آلا رغه بیک مبالغه ایله امر قیلدی حق سبحانه و تعالی شول
وانعه دن خبر بیروب بیوردیکم شولو قتمک چقدك سن ایرته برله اهلك یانندن یعنی
حضرت عائشه نك منزلندن چقدك (نبوی المؤمنین) حاضرلرسن مؤمنلرکه (مقاعد
للقتال) اورنلرنی صوغش اوچون صوغش اوچون اورنلر حاضرلر مکی شولطریقده
ایدی کم زبیر بن العوام رضی الله عنه نی اوز قول آسننده غی لشکری ایله لشکر نك
اواك طرفینه بیلگولدی مقداد بن اسود رضی الله عنه نی صول طرفه قویدی امیر
همزه رضی الله عنه نی قبله طرفینه تعیین قیلدی حضرت علی رضی الله عنه نی اول حضرت اوز یانلرنده
طوندی شولر وشجه صوغشقه حاضرلندیلر (والله سمیع) و خدای تعالی ایشتکوچیدر سز نك
سوزلر کزنی (علیم) باگوچیدر نیتلر کزنی (اذ همت طائفتان منکم) شولوقت کم
قصد ایتدیلر ایکی گروه سزلردن یعنی بنوسلمه هم بنو الحارث جماعتلری قصد
قیلدیلر (ان تفشلا) شونی کم قورفسه لر آلا ر و کیری فایتوب کیتسه لر یعنی عبد
الله بن ابی منافقه ایهروب یولدن کیری فایتوب کیتونی قصد ایتدیلر (والله ولیهما)
و حالانکه خدای تعالی اول ایکی گروه نك حافظی و صافلا غوچیسیدر یعنی آلا ر نیک
کیری فایتوب کیتسونلر خدای تعالی آلا رنی اول اشدن صاقلادی و کوئللرندن
قورفونی کیتهروب آلا رغه ثبات و غیرت بیردی شول سببلی قصد ایتکان بولسه لرده
کیری فایتوب کیتمه دیلر (وعلى الله فليتوكل المؤمنون) و خدای تعالی اوز رینه
کیره کدر کم توکل ایتسونلر و اشلرینی طاپشوسونلر مؤمنلر (ولقد نصرکم
الله ببدر) و تحقیق نصرت و یاردم بیردی سز لرگه خدای تعالی بدر صوغش نك
(وانتم اذلة) و حالانکه سز لر اول وقتده ضعیف و خورلر ایدک ز دشمانلر کوز نك
یعنی دشمانلرغه بیک آز کور نور ایدک ز سزدن فوز قیاسلر ایدی شولای بولسه ده

(۱) احد صوغشی قصه سینک
 اجمالی شولدر کیم هر ایکی
 لشکر قارا فارشی صفر
 باغلاغاندن صوگ
 صوغشقه کرشدیلر قریش
 لشکرینک علم توتوقچیلری
 برسی آرتندن برسی هلاک
 بولوب عاقبت مشرکلر
 مغلوب بولوب قاچا
 باشلادیلر مسلمانلر -
 دشمان لشکری تورغان
 اورنقه کیلوب غنیمت
 مال لرنی و نرسه لرنی جیارغه
 توتوندیلر طاو آراسندان
 چقا تورغان بول آغزینه
 پیغمبر علیه السلام امری
 ایله قار اولقه قویولغان اوق
 اطوچی یکنلر غنیمت مالغه
 فرغوب اول اورنسی
 طاشلاب کیندیلر باشلقلری
 عبد الله کیتما کزدیب نبقدر
 یالونسدهه طکلامادیلر
 شول وقتده مشرکلر بولنی
 بوش کورب شول بولدان
 چغوب عبد الله نی فالغان
 بولداشلری ایله شهید
 قیلدیلر هم غنیمت مالی
 جیر برله مشغول بولغان
 مسلمانلرنک آرتلرندن
 کیلوب آکسزدن هجوم
 قیلدیلر اش عکسنجه
 بولدی اسلام لشکری
 قاچارغه توتوندیلر امام
 حمزه هم صحابه لردن یتمش
 کشی شهید بولدیلر
 مسلمانلر اوچون اولوغ
 قایغو بولدی نفس برحسینتی

خدای تعالی سز لرگه نصرت و یاردم بیردی دشمنانی جینگدگز (فَاتَقُوا اللَّهَ) بس
 قورقز الله تعالی دن مشرکلر نك کوبلکینه و منافقلرنک کبری فایتولرینه فاراب صوغشدن
 نمیر نکزنی سوندرمه کز (أَعْلَکُمْ تَشْکُرُونَ) شاید کم سز لر شکرانه قیلور سز
 خدای تعالی نك نعمتلرینه و صوغشدن باش طارتماس سز خدای تعالی سزگه یاردم
 بیورر بس مؤمنلرنک بدر صوغشده نصرت و یاردم طابولرینی بیان ایدوب
 بیورورکم (إِذْ تَقُولُ) شول وقتکم ایتور ایدک سن ای محمد علیه السلام (لِلْمُؤْمِنِينَ)
 مؤمنلرگه یعنی مؤمنلرنک صوغشده عاجز فالغان وقتلرنده آراغه ایتدک (الَّذِينَ
 بَكَفَبِكُمْ) ایا کفایه قیلماس مو ویتماسمو سز لرگه (أَنْ يُبَدِّکُمْ رَبِّکُمْ) شولکم مدد
 قیلسه سز لرگه پروردکار کز (بِثَلَاثَةِ أَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ) اوچ مک مقداری برله
 فرشته لردن (مَنْزِلِينَ) ایندر لمش لر بولغانلری حالده اول فرشته لر یعنی رب سز
 کولدن اوچ مک فرشته ایندروب سز لرگه مدد قیلسه شول سزگه یتماسمو بدر
 صوغشده خدای تعالی نك مؤمنلرگه مدد ایتکی اولده بر مک فرشته برله ایدی
 صکره اوچ مک بولدیلر آندن صوگ بش مک بولدیلر (بَلَىٰ أَنْ تَصْبِرُوا) بلی اگرسز
 صبر ایتسا کز صوغشک فاطیلقینه (وَتَتَّقُوا) هم صافلانسا کز پیغمبر نك سوزینه
 خلافت قیلودن صوغش طوغر یسنده (وَيَأْتُوکُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ) هم کیلسه لر سز لرگه مشرکلر
 آچولردن هجوم قیلوب یا که هیچده توقنما اینجه بیک تیزک ایله کیلسه لر (هَذَا
 يَمْدَدُکُمْ رَبِّکُمْ) اوشبودر کم مدد قیلور سزگه پروردکار کز (بِخَمْسَةِ أَلْفٍ مِنَ
 الْمَلَائِكَةِ) بش مک مقداری برله فرشته لردن (مُسَوِّمِينَ) علامتلا گوچیلر بولغانلری
 حالده اول فرشته لر اوزلرینی پهلوانلرنک عادتلری شولدر کم صوغشقه بارغانه
 اوزلرینه هم آطلرینه علامتلر طاغارلر بدر صوغشده حاضر بولغان فرشته لرنک
 علامتلری شول ایدیکم آطلرینک ما کلایلرینه هم قویرق اوستلرینه قزل علم
 باغلانغان ایدی هم باشلرنده آق چالما قویرقلری ایکی ایتکلری اورتاسینه
 سالوندر لغان ایدی (وَمَا جَعَلَ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ) و قیلما دی خدای تعالی بواشنی
 یعنی فرشته لر بیاروب مدد بیرونی مگر قیلدی سویونچ سز لرگه (وَلَتَطْمَئِنَّ
 قُلُوبُکُمْ بِهِ) هم قرار قیلسون اوچون سز نك کوکلر کز اول مدد و یاردم سببلی
 (وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) و توگلدر نصرت و یاردم مگر الله تعالی فاشندن غنه در
 (الْعَزِيزِ) غالب بولغوچی الله تعالی (الْحَكِيمِ) حکمت ایاسیدر کم هر اشی حکمت
 مقتضاسنجه در (لِبِقْطَعِ طَرَفًا) سزگه یاردم بیردی خدای تعالی بدر صوغشده

تا کم کیسما کی و بوز مافی او چون بر طرفنی (من الذین کفروا) کافر بولغان
 کسه لردن یعنی مشرک لره صئقل کیلسون او چون سز لره مدد و یاردم بپردی
 (او یکتهم) یا ایسه یوز توبان فیلسون او چون آلارنی یعنی مشرک لرنی خور و ذلیل
 فیلو او چون (فینقلبوا خائبین) بس کیری دونسونلر و قایتسونلر اول مشرک لره
 محروم و امید سزلر بولغانلری حاله یگلهما کیری سبیلی بدر صوغشندک مسلمانلر مشرک لره
 فارغانده بیک آز بولسه لرده حق تعالی ناک یاردمی ایله غالب بولدیلر مشرک لره
 بیک اولوغ صئقل کیلیدی فریشنک اولوغ لردن یتیمش کشی هلاک بولدی و یتیمش
 کشی مسلمانلرغه اسپر نوشدی احد صوغشندک مسلمانلرغه صئقل کیلیدی
 صحابه لردن یتیمش کشی شهید بولدیلر امام حمزه رضی الله عنه شهید بولدی
 رسول صلی الله علیه وسلم ناک مبارک نشلرینی صندریلر دیلر مسلمانلر او چون
 بیک آغر و چیتن کون بولدی حق سبحانه و تعالی احد صوغشی آراسنده
 بدر صوغشی فصه سینی ذکر ایلاما کی صحابه لره صبر ایله شکرنی بره جمع
 قیلسونلر او چوندر یعنی احد صوغشندک بولغان قایغولرغه صبر ایتمک
 و قتلرنده بدر صوغشندک غالب بولورینی ایسلرینه نوشور و شکرانه قیلسونلر
 او چوندر احد صوغشندک مؤمنلر مشرک لردن بیک جفالر کورگاچ رسول صلی الله
 علیه وسلم مشرک لره حقندک آلارنی خدای تعالی هلاک ایتمسون دیب بددعا قیلماقچی
 بولدی بس حق سبحانه و تعالی آیت یباردیکم (لیس لک من الامر شیء) یوقدر
 سکا ای محمد علیه السلام اوشبو اشدن هیچ نرسه یعنی آلارنی هلاک ایتمک و توزک
 قیلماق سنک قولگنده توگلدر (او یتوب علیهم) (۱) یا ایسه شولکم توبه نصیب
 قیلور خدای تعالی آلار اوزرینه یعنی اختیار خدای تعالی ده در تلاسه آلارغه توفیق
 و هدایت بیروب اسلامنی نصیب قیلور (او یعدبهم) یا ایسه عذاب قیلور آلارنی
 کفر لرنده قرار ایتمه لره (فانهم ظالمون) بس درست لکده آلار ظلملق ایتمک و چیلدر کفر
 و شرک لری سبیلی (ولله ما فی السموات) و خدای تعالی ناک بولغو چیلدر کولکرده بولغان
 نرسه (وما فی الارض) هم برده گی نرسه (یغفر لمن یشاء) یارلقار اول خدای تعالی
 اوزی تلاگان کسه نی (و یعدب من یشاء) هم عذاب قیلور اوزی تلاگان کسه نی
 (والله غفور رحیم) و خدای تعالی یارلقار و چیلدر مؤمنلرنی رحمت ایتمک و چیلدر
 اوزینک بنده لرنه (یا ایها الذین امنوا) ای ایمان کیلتورگان کسه لره (لا تا کلو
 الربا) آشاما کوزسز ربانی (اضاعافا مضاعفة) نهچ اولوشلر ایتمک یعنی بورچه بیرگان

(۱) اوشبو آیه کریمه ناک
 سبب نزلنده اهل تفسیر
 اختلاف ایتمدیلر بعضیلر
 بئر معونه اهلی حقندک نازل
 بولدی دیورلر آلار یتیمش
 کسه ایدیلر پیغمبر
 علیه السلام آلارنی بئر
 معونه دیگان بره آنداغی
 مسلمانلرغه قرآن و شریعت
 او براته ک او چون یبارگان
 ایدی بئر معونه داگی
 کشیلر ظلم ایتمک آلارنی
 اولتور دیلر بواشکه رسول
 صلی الله علیه وسلم بیک
 محزون بولوب بیک ارنجوب
 بر آیه قدر هر ابرته نماز ناک
 اول کشیلر گه بددعا
 ایتمک حق تعالی دن اوشبو
 آیت نازل بولدی و بعضیلر
 دیمه شلر در کیم احد
 صوغشندک رسول اکرم
 حضرت لرینک مشرک لره
 طرفندن مبارک باشلری
 جراح تلتنوب و مبارک
 نشلری صندریلر یوز
 لردن فان آقچ اول
 حضرت صلی الله علیه وسلم
 فریش قومی حقندک بددعا
 ایتمک کچی بولوب پیغمبر
 لرینه اوشبو اشلرنی قیلغان
 قوم نچوک فلاح و سعادت
 طاپسونلر دیدی بس حق
 تعالی دن اوشبو آیت نازل
 بولدی تبیانندن

مالکونی ئلله نیچه فات آرتق ایتوب آلماکز جاهلینده عادت شول ایدی کم براو بورچه بر وعده ایله آچه بیروب تورسه بورچه آغان کشی وعه سی بتکاج تولی آلماسه آچه ایسی اول آچه نك فائضینی یعنی پروسینتی آرتدور ایدی وقت کچوککان صایون پروسینتی آرتا بارور ایدی شولای ایتوب بورچه آغان آچینی بر مقدار زمان اوتکاج ئلله نیچه اولوش آرتق ایتوب مثلا برتین نی اون تین ایتوب تولاتورلر ایدی حق سبحانه ونعالی شول اشدن نهی قیلوب بیوردیکم ربانی اضعاف مضاعفه ایتوب آشاماکز (وَأَتَّقُوا اللَّهَ) هم فورقز خدای تعالی دن بواش توغریسند (لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) شایدکم سز لر فلاح وقول اوستونلکی طابارسز هم عذابدن فرتلورسز آخرته (وَأَتَّقُوا النَّارَ الَّتِي) دخی فورقز شونداین اوطن کم (أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ) حاضرلاندی اول اوط کافرلر اوچون یعنی شول اوطقه نوشوگه سبب بولا تورغان عملردن صافلانوکز (وَأَطِيعُوا اللَّهَ) واطاعت قیلکز الله تعالی گه یعنی آنک فرمانینی توتوکز و طیبغان اشلرندن طبولکز (وَالرُّسُولَ) هم رسول علیه السلامه اطاعت قیلکز (لَعَلَّكُمْ تَرْحَمُونَ) شایدکم سز لر رحمت ایتولورسز (وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ) و آشوغکز سز ای مؤمنلر پروردکارکزدن بولغوچی مغفرت صاری یعنی گناهلرکز نك پارلقانماقینه سبب بولا تورغان اشلر نی اشلار گه آشوغکز (وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ) هم شول جنت صاری آشوغکز کم اول جنت نك کیکلکی کوکلر هم برنك کیکلکی قدردر یعنی شونداین کیک و اولوغ بولغان جنتکه کروگه سبب بولغان عمللر نی قیلورغه آشوغکز (أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ) حاضرلاندی اول جنت کفر وشرکدن صافلانوچیلر اوچون (الَّذِينَ يَنْفِقُونَ) شونداین کمسهلر اوچون کم نفقه بیورلر ماللرینی خدای تعالی یولنک (فِي السَّرَّاءِ) یکلک وراحتلک وقتنک (وَالضَّرَّاءِ) هم فاطیلق وچپتنلک وقتنک یعنی هر حاله نفقه بیورلر بایلق و فقیرلک صحتلک و صرخالق هم قیبتلک و اوچسزلق و قتلرنک هیچده نزعانماسلر (وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ) هم آچولر بنی یوطفوچیلر آلا آچولانورغه کوچلری بتا توروب (وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ) دخی عفو ایتکوچیلر آدمبلردن یعنی گناه قیلغان کشیلر گه جزا بیوررگه و اوچ آلورغه کوچلری بتا توروب عفو قیلورلر و جزا بیورماسلر جنت سراپی اوشبو صفتلر ایله صفتلانغان کمسهلر اوچون حاضرلانگاندلر (وَاللَّهُ يَحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) و خدای تعالی سوبار احسان ایتکوچیلر نی احسان شولدر کم اوزینه بمانلق ایتکان کشیگه بخشیلق قیلور ضرر کبالتورگان کشیگه فائده ابرشدرور (وَالَّذِينَ) دخی

(۲) روایت ایدلمشدرکیم
بر وقتک امام اعظم حضر-
تله رینه بر اوصال کشی
فولی ایله فاطمی صوفدی
حضرت امام اعظم آکا
فارشی ایتدیلمر کیم من
هم سنکا صوغارغه کوچیم
یتارلکن صوفماسمن
خلیفه گه باروب اوستوگدن
شکایت قیلورغه ده کوچیم
یتارلکن قیلماسمن سنکا
بددعا قیلسامده کوچیم
یتارلکن قیلما من قیامتک
دعوی قیلوب حقیمنی
آلورغه ده کوچیم یتارلکن
دعوی قیلماسمن اگر
قیامتده منم شفاعتیم مقبول
بولسه سندن باشقه
جنتکه ده کرماسمن دیدیلر
تفسیر حسینی

شول كەمسەلردىن اول متقىلەر (اِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً) ھەر قايسىچان قىلسەلەر آلار بىر يمان اشنى (أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ) يايىسە ظلم لىق ايتسەلەر اوز نەفسلەرىنە گناھ قىلو سىبىلى بعضىلەر بو اوزىنە فاحشەدن مراد زنادر و ظلم يمان سوزلردىن دىيورلەر ياكە فاحشە گناھ كىبىرەدر و ظلم گناھ صغىرەدر و الله اعلم (ذَكَرُوا اللَّهَ) ياد ايتەرلەر آلار الله تەئالى نى يەنى ھەر قايسىچان گناھ اش قىلسەلەر شونىڭ آر طىندىن او كىنوب خدای تەئالى نى ايسلەرىنە توشورلەر (فَاسْتَغْفِرُوا لِنُفُوسِهِمْ) بس استغفار قىلورلەر و مغفرت استەرلەر گناھلارنى اوچون (وَمَنْ يَغْفِرِ الذُّنُوبَ) و كىمەر يارلقار اول گناھلارنى يەنى ھىچ كىم يارلقاماس (إِلَّا اللَّهُ) مگر خدای تەئالى اوزىگنە يارلقار (وَلَمْ يَصْرُوا) و داىمچىلىق ايتنەدىلەر آلار استغفاردىن صوڭ (عَلَىٰ مَا فَعَلُوا) قىلغان گناھلارنى اوزىرەنە يەنى گناھنى بىر مرتبە اشلدىلەرە آر طىندىن توبە و استغفار ايتدىلەر داىمچىلىق قىلمادىلەر (وَهُمْ يَعْلَمُونَ) و آلار بلورلەر اوزلرى گناھغە داىمچىلىق قىلونىڭ عذابى الوغراق ايدىكىنى (أُولَٰئِكَ) اوشبو ذكر ايتلىگان صفتلەر ايلە صفتلانغان متقىلەر (جَزَاءُ هُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ) آلارنىڭ جزالرى مغفرت و يارلقاماندر پروردكارلردىن (وَجَنَاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) ھەم جنت لردىر كىم آغار اول جنتلەرنىڭ بىنالىرى آستىندىن يلقەرلەر (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو قالغۇچىلەر بولورلەر آلار اول جنتلەردە (وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ) و نى يىغشى اجردىر عمل قىلغۇچىلەرنىڭ اجرلرى يەنى مغفرت و جنتلەر (فَدَخَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ) تحقيق اوتدى سز لردىن الكارى اى مؤمنلەر (سُنَّيْنِ) تورلى واقەلەر و حادىثلەر ياكە تورلى شرىعتلەر و مەذھىبلەر اوتدى (فَسَبِّحُوا فِي الْأَرْضِ) بس سىر قىلىڭز و يورۇڭز سز بىردە يەنى اولگى امتلەر طورغان اوزىنلەرغە بارڭز (فَانظُرُوا) بس قاراڭز سز عبرت نظرى بىرلە تا كىم كورور سز (كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ) نىچىك بولغاندىر پىغمبەرلرنى يالغانغە طوتقۇچىلەرنىڭ اشلىرىنىڭ آخرى (هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ) اوشبو قرآن اولگى امتلەرنىڭ حاللىرىنى بيان ايتكۇچىلەر آدمىلەرگە (وَهْدًى) ھەم ھدايت ايتكۇچى و طوغرى يولنى كورسانكۇچىلەر (وَمَوْعِظَةً) دخى اوگوت و نصىحتلەر (لِلْمُتَّقِينَ) تقوالق ايتكۇچىلەر اوچون (وَلَا تَهِنُوا) و ضعيف ھەم قورقۇچان بولماڭز سز اى مؤمنلەر احد صوغىشىندە يىكلەڭز سىبىلى (وَلَا تَحْزَنُوا) دخى قايقورماڭز سز شەھىد بولغان و جراحتلەنگان كىشىلەرگە اوچون (وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ) و حالانكە سزىلەر اعلا سز و يوقار بىراق سز اول مشركلردىن مرتبە چەتندىن زىرا كە مؤمنلەرنىڭ اوزىلرى جنت و مشركلەرنىڭ اوزىلرى نەموغدر (أَنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) اگەر بولسەڭز سز ايمان كىلتورگۇچىلەر و اشانوقچىلەر خدای تەئالى نىڭ نصرت و ياردىم بىررەن

۱) اوشبو آية كرىمەنىڭ نزولى خرماسە اتۇچى بىكت حقنەدر دىمىشلەر بىر كون بىر ماتور خاتون اول بىكتكە خرماسە آلورغە كىلدى بىكتنىڭ بو خاتونغە كونكلى توشوب خرماسە اولچاب بىر و بھانەسى ايلە خاتوننى اچكارىگە آلوب كوردى خاتونغە يمانلىق قصد ايتوب قول صوزا باشلاغاچ خاتون ايتدى خدایدىن قورقۇل منم پاك ايتاكىمنى حرام اش ايلە بلچرانماغل بس اول بىكتنىڭ كونكلىنە قورقۇ توشوب بىك اوكونوب رسول عليه السلام حضورىنە كىلدى واقەسىنى بيان قىلدى اخلاص ايلە توبە ايتدى حق سبھانە و تەئالى آنىڭ حقنەدر اوشبو ايتنى ايتىردى تفسىر حسىنى

دیگان وعده سینہ بس حاضرده مشرکرنک غالب بولولرینه فایغورما کز عاقبت البته مؤمنلر غالب بولاچقلردر (ان یمسسکم فرح) اگر ایرشسه سز لرگه ای مؤمنلر جراحت وزحمت احد صوغشنده (فقد مس القوم فرح مثلہ) بس تحقیق ایرشدی مشرکلر گروہینه هم زحمت وجراحت سزگه ایرشکان جراحت شیکلی بدر صوغشی کوننده یعنی احد صوغشنده سزگه صنوفلق و فایغو ایرشکان شیکلی بدر صوغشده مشرکلر مغلوب بولوب آلا رغه فایغو ومصیبت ایرشکان ایدی (وتلک الایام نداولها) واوشبو کونلر کم دنیا تریکلکی آلالر اوزرنده در دوندرد ریز اول کونلرنی نوبت برله (بین الناس) آدمیلر آراسنده یعنی ظفر وغلبه کونلرینی نوبت برله بیرورمز بر نوبت بر قوم غالب بولسلر ایکنچی نوبت آلالر مغلوب بولوب باشقلر غالب بولولر فیوم علینا ویوم لنا واوشبو طریقه نوبت ایله دوندردک آدمیلر اوگوت وعبرت آلسونلر اوچوندرد (ولیعلم الله الذین امنوا) هم بلسون اوچون خدای تعالی ایمان کیلتورگان وایمانلرنده ثابت بولغان کسهلرنی یعنی ایمانلرنده ثابت ایدکلری دلیل برله معلوم وظاهر بولسون اوچون (ویتخذ منکم شهداء) دخی طوتسون اوچون خدای تعالی سزلردن گواهلرنی یعنی قیامتک بر برکزگه گواه بولماقکز اوچون کم خدای تعالی بولنده جانینی فدا قیلوب صوغش میداننده ثابت بولغان وکم قورقوب قاچقان لقی طوغریسنک (والله لا یحب الظالمین) وخدای تعالی سویمهس ظالملرنی یعنی مشرکلرنی (ولیمحص الله الذین امنوا) دخی پاک قیلسون اوچوندرد الله تعالی مؤمنلرنی گناهدن زیرا که اهل اسلامک باشلرینه کیلگان بلا ومصیبتلر آلالرنک گناهلرینه کفارت بولور (ویمحق الکافرین) هم هلاک اینسون اوچوندرد کافرلرنی (ام حسبتم ان تدخلوا الجنة) ایا گمان ایندکوزمو سز ای مؤمنلر شونی کم سز کررسز جنتکه (ولما یعلم الله الذین جاهدوا منکم) وحالانکه کورمه دی خدای تعالی سزلردن صوغش قیلغان کسهلرنی (ويعلم الصابرين) هم کورمه دی سزلردن صبر قیلغوچیلرنی وچداغوچیلرنی بلالرغه هم مصیبتارگه یعنی خدای تعالی بولنده صوغش قیلما اینچه و فاطیلقلرغه چداما اینچه جنت که کرورمز دیب گمان قیلا سزمو محنت و مشقتدن باشقه راحتکه ایرشوب بولماس فاطیلیق وچیتن لکلر چیکما اینچه جنت که کوه آلماس سز اوشبو آیت کریمه جهاندنک فرض کفایه بولماقینه دلیلدر دیمشار (ولقد کنتم) و تحقیق بولدکز سز ای مؤمنلر (تمنون الموت) آرزو فیلورسز وتله رسز اولمنی یعنی خدای تعالی گه اشتیا قکزدن

شهيد بولونى نلەر ايدكز (من قبل ان تلقوه) سزنىك يولقماقكز دن الگهرى اول اولمگه يعنى صوغش ميدانينه چغوب دشمان برله فارا قارشى كيلودن الگهرى اولومنى آرزو فيلور ايدكز و اولمدن قورقماس ايدكز (فقد رايتوه) بس تحقيق كوردكز سز آرزو ايتكان نرسه كزنى يعنى صوغش ميدانينه چغوب مشركر برله فارا قارشى بولدكز (وانتم تنظرون) و حالانكه سز لر قارىسز صوغشده شهيد بولغان يولداش لركز غه يا كه سز لر قارىسز پيغمبر عليه السلامغه و انى يالغز قالدروب اوزكزنى قوتقارورغه يول ازليسز و اولمدن قورقاسز روايت ايدلمشدر كم احد صوغشنده مشركر غلبه قىلغاچ اسلام لشكرى ترتيبلر ينى بوزديلر تورلى طرفلرغه طارالديلر رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلرى نچه يردن جراحتلنوب اولكلر آراسينه يقلديلر مؤمنلر كوزينه اولحضرت كورننهس بولدى شول وقتده شيطان لعين فرصنى غنيمت بلوب مؤمنلر آراسينه كيلوب الا ان محمداً قد قتل يعنى آگاه بولكز تحقيق محمد عليه السلام مقتول بولدى و اوانتورلدى ديوب قچقردى ابليسنىك سوزىنى ايشتوب اهل اسلامنىك ضعيفلرندن بعضيلرى عبد الله بن ابى منافق حضورينه فايثوب آنندن بزلرگه ابو سفيانندن امان آلوب بيرگل ديوب التماس ايتمه كچى بولديلر و برگروه صوغشى طاشلاب قاچديلر بو واقعه دن صوك پيغمبر عليه السلام آلارنى ملامت و شلته ايدوب نى اوچون صوغشندن بوز دوندروب قاچدكز ديگكچ آلار عندر كورسه توب بزلر محمد عليه السلام اولتولدى ديگان طاوشنى ايشتدك سزنى اولگانديب بلدك شول سببلى بيك حيرتك قالوب قورقومزدن قاچدق ديوب جواب بيرديلر حق سبحانه و تعالى آلارنىك اوشبو جوابلرينه قارشى آيت ايندردى و بيورديكم (وما محمد الا رسول) و توكلدر محمد عليه السلام مگر پيغمبردر و خداى تعالى جانبندن يبهرلگان رسولدر (قد خلقت من قبله الرسل) تحقيق اولتديلر آنندن الگهرى هم پيغمبرلر يعنى محمد عليه السلام كى آنندن الگهرى هم پيغمبرلر دنياغه كيلوب كيتديلر هيچ قايسى منگو قالمادى (افان مات) ايا بس اكر اولسه اول محمد عليه السلام (او قتل) يا ايسه اولتولمش بولسه صوغشده (انقلبتم على اعقابكم) كبرى دوناسز موسزلر او كچه لركز اوزرينه يعنى محمد عليه السلام اولدى ديب صوغشنى طاشلاب قاچاسزمو ياكه اسلامدن دونوب مرتد بولاسزمو بو اش البته نيوشلى توكلدر (ومن ينقلب على عقبه) و هر كم ايله نسه و كبرى دونسه ايكى او كچه سى اوزرينه يعنى صوغشندن قاچسه ياكه مرتد بولسه رفلن بضر الله شيئاً) بس هرگيز زبان ايرشدر ماس اولاشى برله خداى تعالى كه هيچ نرسه (وسيجزى الله الشاكرين)

دن ابن قعافه رسول صلى الله عليه وسلم حضرتينه طاش ايله اطوب اولحضر- تنك مبارك تشر ينى صندرعاج صعبه لردن مصعب بن عمير رضى الله عنه ابن قعافه نى اولحضرتدن دفع ايتك اوچون الغه چغوب حمله ايتدى ابن قعافه مصعبنى پيغمبر عليه السلام ديب گمان ايتوب آنى شهيد ايلادى صكره صوغش ميداننده توروب من محمدنى اولتوردم ديوب قچقردى مسلمانلر آنى ايشتكچ حيرت ودهشتده فالوبنى اشلارگه بلماينچه قاچا باشلاديلر رسول عليه السلام بو حالنى كوروب يا عباد الله منم يانيمه كيلكز ديوب قاچقردى صعبه- لردن اونوز كشى مقدارى اولحضرتنىك يانينه جيولديلر باشقه لرى تورلى طرفقه طارالديلر حتى منافقلردن برجماعتا گراول پيغمبر بولسه اولماس ايدى ايمدى سز لر قورنداشلركزگه باركز اولگى دينكركه فايثوكز ديب مسلمانلر نى اغوا قىلا باشلاديلر انس بن النضر رضى الله عنه ايتدى اى مؤمنلر اكر محمد عليه السلام اولتو-

وتيزدرکم جزا بپورر خدای تعالی شکرانه ایتکوچیلرگه ایندگو جزانی (وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ
 و بولمادی هیچ بر نفسکه (أَنْ تَمُوتَ) أَنْتَ اُولَمَا كَى (الَّا بِإِذْنِ اللَّهِ) مگر خدای تعالی نك
 حکمی وتلاماکی برله گنه اولور خدا بدن حکم بولماسه هیچکم اولماس (كُنَابًا مَّوْجَلًا)
 وقتى بیلگولانمش بازلماق ایله یازغاندر لوح الحفوظك هر کمنك اولومی شولوقندن
 ئلك هم صوڭ اولمکی ممکن نوگلدنر اوشبو آیه كَرِيمَه دَه مؤمنلرنی صوغشقه
 تعریض و قز قدرماق باردنر زیرا که صوغشقه کرمك برله اولو لازم نوگلدنر اجل
 یتماسه نيقدر صوغشلرده بولسه ده اولماس (وَمَنْ يَرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا) دهر کم تلاسه
 صوغش قیلو برله اوشبو دنیا جزاسینی یعنی دنیا فائدهسى اوچون صوغشقه چقسه
 منافقنر کبی (نُوتِيَه مِنْهَا) بپورر رمز آڭا دنيادن تقدیر ایتولگان اولوشینی (وَمَنْ
 يَرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ) دهر کم تلاسه آخرنده گی اجر و ثوابنی (نُوتِيَه مِنْهَا) بپورر رمز
 آڭا آخرندن اوزینك تلاگانینی جنتده (وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ) وتيزدرکم جزا
 بپورر رمز صوغش نعمتی اوچون شکرانه ایتکوچیلرگه ایندگو جزانی (وَكَايِنَ مِنْ نَبِيٍّ)
 ونيقدر باردنر پیغمبردن یعنی کوب پیغمبرلر خدای تعالی یولنده (فَاتِلَ مَعَهُ رَبِّيْونَ
 كَثِيْرًا) صوغشديلر آنك ایله برگه کوب جماعت یعنی پیغمبرلرینه بولداس بولوب
 خدای تعالی یولنده کوب کسهلر صوغش قیلديلر (فَمَا وَهَنُوا) بس عاجزك ایتماديلر
 وفور قاتلق قیلماديلر آلا صوغش طوغریسنده (لَمَّا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) آلا رغه
 ابرشكان نرسه اوچون الله تعالی یولنده کافرلر برله صوغشقان وقتده (وَمَا ضَعُفُوا)
 هم ضعيفلر نمه ديلر آلا دشمنان کوبلکینه فاراب (وَمَا اسْتَكْبَرُوا) دخی نوبانچيلك
 ایتمه ديلر دشمنانغه یعنی دشمنانغه بالنوب امان صوراماديلر ابوسفيانندن امان صورامقچی
 بولغان مؤمنلرگه تعریضدر (وَاللَّهُ يَحِبُّ الصَّابِرِينَ) و خدای تعالی دوست طوتار
 صوغش قاطيلقلرینه صبر ایتکوچیلرنی (وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ) و بولمادی اول پیغمبرلرینه
 ایهروب صوغش قیلغان کسهلرنك سوزلری صوغشده آغزلق کیلگان وقتده (الَّا
 أَنْ قَالُوا) مگر شولکم ایتديلر آلا (رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا) ای بزنگ پروردگارمز
 بارلقاغل سن بزنگ گناهلر مرنی (وَأَسْرَأْنَا فِي أَمْرِنَا) هم کيچکل بزنگ اسرافمزنی
 وچيکدن چغوومزنی اشمزده (وَوَثَّبتْ أقدامنا) دخی ثابت قیلغل سن بزنگ آياقلمزنی
 دشمنانلر بزله صوغشقان وقتده (وَأَنْصَرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ) و یاردم بپرگل سن
 بزلرگه و بزنی غالب ایتکل کافرلر گروهی اوزرینه (فَاتِيَهُمُ اللَّهُ) بس بپردی آلا رغه
 خدای تعالی آلا رنك دعالری واستغفار لری هم صبرلری برکاتنده (ثَوَابَ الدُّنْيَا)

راگان بولسه آنك پرور -
 دکاری خدای تعالی تریکدر
 سزنی صوغش ایله امر
 قیلور پیغمبرمز دنيادن
 کینکاج آندن باشقه ترکک
 نیگه کبراک دیوب فلچنی
 توتوب صوغش میدانیینه
 کردی خدای تعالی رضاسی
 اوچون صوغشوب باشینی
 وجانینی فدا قیلدی
 تیاندن

اوشبو دنیا جزاسینی یعنی آلارنی دشمانلرینه غالب قیلدی وغنیمت ماللر میسر
 قیلدی (وَحَسَنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ) هم بیردی آلاغره آخرت ثوابی نڭ کور نامیبی یعنی
 جنت هم خداینڭ راضیلقی (وَاللَّهُ يَحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) و خدای تعالی سویار ایدگولک
 اینکوچیلرنی طاعت و جهاد ایله مک ایله (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان
 کمسه لر (أَنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا) اگر اطاعت ایتسه کز سز و بوی صونسه کز
 کافر بولغان کمسه لرگه کشفاده مذکوردرکم احد صوغشنده مسلمانلرغه آغراق
 کیلگکچ منافقلر مؤمنلرنی اغوا قیلوب ایتور ایدیلرکم حاضر محمد علیه السلام
 اولتورلدی مشرکلر غالب بولدیلر سز ایمدی صوغشوب نی اشل مکچی بولاسز اوز
 فرنداشلرکز بولغان مشرکلر یانینه کبری فایتکز بس حق سبحانه و تعالی بیوردیکم
 ای مؤمنلر اگرده سز منافقلر سوزی برله اش فیلسه کز (بِرُدُوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ)
 کیری فایتارورلر آلار سزنی اوکچه لرکز اوزرینه یعنی کفرگه فایتارورلر (فَتَقَلَّبُوا
 خَاسِرِينَ) بس ایله نورسز و کیری دونارسز زیان کورگوچیلر بولغانکز حالده هر
 ایکی دنیاده بس منافقلرغه ابرمه کز (بَلِ اللَّهُ مَوْلِيكُمْ) بلکه سز نڭ مولا کز و یاردم
 بیروچیتکز الله تعالی در آنڭ امرینه اطاعت قیلکز آندن باشقه دن یاردم استمه کز
 (وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ) و اول خدای تعالی یاردم بیرگوچیلرنڭ آرتغراقیدر (سَنَلِقُوا
 فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا) تیزدرکم سالورمز کافر بولغان کمسه لرنڭ کوکلرینه
 (الرَّعْبَ) خوف و قورقونی حق سبحانه و تعالی احد صوغشندک مشرکلرنڭ کوکلرینه
 قورقو سالدی اوزلری غالب بولا توروب قورقغانلردن صوغشنی قویوب فایتوب
 کیندیلر خدای تعالی نڭ آلارنڭ کوکلرینه قورقو سالماقی (بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ) شول
 نرسه سببیلدرکم شرک کیلتوردیلر آلار خدای تعالی گه و آشریک ایتوب طوندیلر
 (مَا لَمْ يَنْزُلْ بِهِ سُلْطَانًا) شول نرسه نی کم ایندرمه دی خدای تعالی اول نرسه نی شرک
 اینوگه هیچ بر حجت و دلیلنی یعنی هیچ بر دلیل سز خدای تعالی گه شرک کیلتوردیلر
 (وَمَا بِهِمُ النَّارُ) و آلارنڭ اوزنلری اولدر (وَبُئْسَ مَثْوَىٰ الظَّالِمِينَ) و نی یاوز
 اورندر ظلملق ایتکوچیلرنڭ اوزنلری یعنی تموغ (وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ)
 و تحقیق راست قیلدی الله تعالی اوزینڭ وعده سیننی مؤمنلرگه ظفر و نصرت بیرمه کی
 طوغریسنده (أَذْ تَحْسُونَهُمْ بِأَذْنِهِ) شول وقتده کم اولتورور ایدکز سز مشرکلرنی
 خدای تعالی نڭ تل مکی ایله یعنی صوغشندک اولنده سز لر غالب ایدکز (حتى إذا

فـشـلـتـم (۱) هـر فـایـچـان سـزـلـر فـور فـا قـلـق ایتـدـگـز (وتـنـاز عـتـم فـی الـامـر) هـم
 خـلـا قـلـق فـیـلـشـد گـز صـو غـش ا شـنـده (وعـصـیـتـم) دخی فـار شـد گـز اوز گـز نـگ با شـا فـکـز غـه
 یـعـنی پیـغـمـبر عـلـیـه الـسـلام ا مـر یـنـه فـار شـد گـز یا کـه عـبـدالله بـن جـبـیر ا مـر یـنـه فـار شـو ب
 طـا و آ ر ا سـنـد ن چـعـا طـور غـیـابـان بـول آ غـز یـنـی طـا شـلـاب کـیـتـد گـز (مـن بـعـد مـا ا ر یـکـم)
 سـز گـه کـور سـه تـکـانـی صـو گـنـده خـدای تـعـالی (مـانـجـبـون) سـز سـویـا طـور غـان نـر سـه نـی یـعـنی
 نـصـرت و غـنـیـمـت نـی (مـنـکـم مـن یـر یـد الـد نـیـا) سـز لـر د ن بـار د ر شـول کـم سـه کـم تـلـر اول
 د نـیـانـی یـعـنی صـو غـش فـیـلـود ن مـقـصـود ی غـنـیـمـت مـال آ لـمـاق هـم شـهـرت حـاصـل ایتـمـک
 بـولـور (و مـنـکـم مـن یـر یـد الـا خـرـة) هـم بـار د ر سـز لـر د ن شـول کـم سـه کـم تـلـر آ خـر تـنـی
 یـعـنی صـو غـش د ن مـقـصـود ی شـهـیـد بـولـمـاق و آ خـر تـنـه ا جـر و ثـواب طـا بـمـاق بـولـور (ثـم صـر فـکـم
 عـهـم) صـگـره د و نـد ر دی خـدای تـعـالی سـز نـی آ لـر د ن یـعـنی مـشـر کـلـر نـی اولـتـور و د ن
 (لـیـبـتـلـیـکـم) تـا کـم صـنـاسـون او چـون سـز لـر نـی یـعـنی صـنـا غـو چـیـلـر کـی مـعـامـلـه فـیـلـسـون
 او چـون و سـز لـر نـک صـبر و ثـبـات گـز مـعـلـوم بـولـسـون او چـون مـشـر کـلـر نـی غـالـب فـیـلـدی
 (و لـقـد عـفـا عـنـکـم) و تـعـقـیـق عـفـو فـیـلـدی و کـیـچـدی خـدای تـعـالی سـز لـر د ن کـی مـچـیـلـکـلـر گـز نـی
 (والله ذو فضل علی المؤمنین) و خـدای تـعـالی فـضـل و ر حـمـت ا بـه سـیـد ر مـؤ مـنـلـر اوز ر یـنـه
 (اذ تـصـعـدـون) شـول و قـتـنـده کـم مـنـار لـر اید گـز سـز لـر طـار بـا شـیـنـه مـشـر کـلـر د ن قـا چـوب
 ا حـد صـو غـش نـده (ولا تـلـوون عـلی ا حـد) هـم طـو قـتـا مـاس اید گـز و التـفـات فـیـلـمـاس اید گـز
 هـیـچ بـر هـو اوز ر یـنـه یـعـنی هـیـچ کـمـنی کـوتـوب طـور مـاس اید گـز حـتـی ر سـول عـلـیـه
 الـسـلام نـی شـول حـالـده طـا شـلـاب قـا چـد گـز (والر سـول یـد عـو کـم فـی ا خـر یـکـم) و حـالـانـکـه
 ر سـول عـلـیـه الـسـلام چـا قـر ر اید ی سـز لـر نـی آ ر طـگـز د ه یـعـنی یا عـبـاد الله مـیـنـم بـانـیـمـه
 کـیـلـگـز د یـب سـز نـی او نـد هـر اید ی سـز التـفـات ایتـهـس اید گـز (فاثـابـکـم غـمـا بـغـم)
 بـس جـزا بـیـر دی خـدای تـعـالی سـز لـر گـه فـایـغـو او سـتـونـه فـایـغـونـی او شـبو اشـگـز سـبـیـلی
 بـر فـایـغـو پیـغـمـبر عـلـیـه الـسـلام اولـتـور لـدی د یـوب ا بـشـتـولـری و بـر فـایـغـو بـولـد اشـلـر یـنـگ شـهـیـد
 و مـجـر و ج بـولـور یـد ر یا کـه بـر فـایـغـو مـغـلـوب بـولـولـری و بـر فـایـغـو غـنـیـمـت مـال فـولـد ن کـیـتـود ر
 (لـکـیـلـا تـعـز نـوا عـلی مـا فـانـکـم) تـا کـم سـز نـگ فـایـغـور مـاسـلـقـگـز او چـون فـولـگـز د ن کـیـتـکـان نـر سـه
 اوز ر یـنـه یـعـنی فـتـح و غـنـیـمـت د ن مـحـر و م قـالـغـان گـز غـه فـایـغـور مـاسـلـقـگـز او چـون و صـبـر ایتـهـه کـگـز او چـون
 خـدای تـعـالی سـز لـر گـه بـو بـلـانـی بـیـر دی (ولا مـا ا صـابـکـم) هـم سـز گـه ا بـر شـکـان نـر سـه گـه
 فـایـغـور مـاسـلـقـگـز او چـون یـعـنی قـتـل و جـرا حـت هـم هـز یـمـنـکـه صـبر ایتـمـا کـگـز او چـون
 (والله خبیر بها تعبلون) و خـدای تـعـالی خـبـر نـو تـقـو چـی و بـلـگـو چـیـد ر شـول نـر سـه نـی کـم

(۱) مؤمنلر احد صوغشندن
 مغلوب بولوب کوب
 مصیبتلر و فایغولر کوروب
 فایتقانلرندن صوگ اوشبو
 بلا و مصیبت بزلرگه
 فی سبیلی ایرشدی ایکان
 و حالانکه خدای تعالی
 بزرگه ظفر و نصرت ابله و وعده
 قیلغان ایدی هیدیلر بس
 حق سبحانه و تعالی آیت
 نازل ایدوب بیوردی کیم
 خدای تعالی سزلرگه ظفر
 و نصرتنی وعده اینما کی
 سز ننگ طرفدان صبر
 و تقوالق بولماق شرطینه
 باغلانغان ایدی سزلر
 اول شرطه خلاقلق ایتدگز
 صوغش قاطیغینه چداما
 دگزم پیغمبر علیه السلام
 امرینه خلاقلق ایدوب
 غنیمت مال آلو او چون
 پیغمبر قویغان اورننی
 طاشلاب کیتدگزم شول
 سبیلی سزلرگه بو مصیبتلر
 کیلدی تیپاندن

سز اشلار سز (ثُمَّ انزَلَ عَلَيْكُمْ) (۱) مونك سوڭنده ايندردى خدای تعالی سز نك
 اوزرگزگه (من بعد الغم) اوشبو احد صوغشى نك فايغوسى سوڭنك (أَمَنَةً) ايمين لك
 و طنچلغنى (نُعَاسًا) جیكل بولغوچى اويقونى ايندردى (بِغَشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ) قاپلار ايدى
 اول اويقو برگر وهنى سوزلر دن صحابه لر دن ابوظلحه رضی الله عنه ايتور كم بزلر
 احدثه صوغش ميداننك وقتيمزده حق تعالی نك قدر تي ايل بزلر ني شونداين نعاس یعنی جیكل
 اويقو باصدى كم قول لر مز دن قلچلر مز توشار ايدى آياق اوزره باصقان حال مز ده
 يوقلار ايدك باشقه لرغه فارادم هر قايوسينى شولطريقه اويقو باصقان ايدى حق سبحانه
 و تعالی نك شول حالده آلا رغه اويقو بيرما كى آرغانلقلرينى بتورو اوچون هم
 قوتلرينى فايثار ماق اوچون ايدى ديمشلر اوشبو اويقو باصقان گروه حق مؤمنلر
 ايديلر (وَ طَائِفَةٌ) وايكنچى برگر وهنى منافقلر (فَدَاهُم مِّنْ أَنفُسِهِمْ) تعقيق فايغوغه
 سالغان ايدى آلارنى اوز نفسلرى یعنی اوزلرى اوچون گنه فايغورولر ايدى
 پيغمبر عليه السلام نك امرنده اشلرى يوق ايدى (يُظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ) گمان فيلور
 ايديلر آلار خدای تعالی گه حق و تيوشلى بولماغان گماننى (ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ) جاهليت
 گمانينى یعنی محمد عليه السلام غه خدای تعالی نصرت و ياردم بيرماس ديب گمان
 فيلورلر ايدى (يَقُولُونَ) ايتورلر اول منافقلر (هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ) ايا باردرو
 بزلرگه اشدن بر نرسه یعنی بزلرگه هيچ ظفر و نصرت يوقدر بزمشركلر ني هيچ
 جيكا آلماسمز ديورلر ايدى يا كه مراد عبدالله بن ابى منافق نك سوزيدر كم آكا
 بنى خزرج لرنى اولتورديلر ديگانلر ايدى اول جوابك ايتديكم بزي اشلايك مسلمانلرنك
 اشلرنك بزنك هيچ اختيارمز يوقدر بزنك سوزمزي طكلاماديلر مدينه دن چقما كز
 ديب مصلحت بيرگان ايدك قبول ايتماديلر ديدى (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام
 منافقلرغه (إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ) درست لكده بارچه اش خدای تعالی نكدر اول نچوك
 حكم فيلسه شولاي بولور (يَخْفُونَ فِي أَنفُسِهِمْ) ياشورالر اول منافقلر اوز كوكل لرنك
 (مَا لَا يَبْدُونَ لَكَ) شول نرسه ني كم آشكارا فيلا آلماسلر آنى سكا یعنی سكا بلدرورگه
 يازاماغان تورلى ياوز گمانلر ني كوكل لرنكده ياشورب توتالر سويلارگه مؤمنلرنك
 قلچلرندن فورقالر (يَقُولُونَ) ايتلر اول منافقلر آولافنده بر برسينه (لَوْ كُنَّا لَنَا
 مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ) اگر بولسه ايدى بزلرگه اشدن بر نرسه یعنی اگر بزلرگه ظفر
 و نصرت بولسه ايدى خدای تعالی بزگه ياردم ايتسه ايدى يا كه اختيار بزده بولسه
 ايدى (مَا قُتِلْنَا هُنَا) اولتورلماس ايدك بز اوشبو اورنك یعنی بولد اشلر مز اولتورلوب

(۱) اوشبو ثم انزل عليكم
 من بعد الغم آية كريمه سنك
 بكرمى نوفز حروف هجا
 همهسى جيولغانلر حروف
 هجاننك همه سيني مشتمل
 بولغان آيت قرآنده اوشبو
 آيت ديمشلر

بو طریقه مغلوب بولماس ایدک (قُلْ ایتل سن ای محمد علیه السلام اول منافقرغه
 (لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ) اگر سز بولساگز ایدی اوز ایولرگزده یعنی صوغشقه
 چقماینچه ایولرده فالساگز ایدی (لَبَّرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ) البته چزارلر ایدی
 آلازنگ اوزرینه اولوم تقدیر ایتولگان کمهسلر (الی مضاجهم) اوزلرینک اولتورلاچک
 اوزلرینه یعنی سز نیقدر چقماسه طرشساگزده اجلی یتکان ولوح المعفوطده حاضر
 اولار دیب یازلغان کمهسلر البته صوغشقه چغوب اولتورلگان بولورلر ایدی تقدیرنی
 اوزگارتا آلماس ایدگز خدای تعالی ینه مؤمنلرگه خطاب قیلوب بیوردیکم خدای تعالی
 سزلرگه اوشبو اشلرنی تقدیر ایتدی تا کم آنک وعده سینه اشانماقگز اوچون
 (وَلِيَّبَتِلَى اللَّهِ) هم ظاهر فیلسون اوچون خدای تعالی (مَا فِي صُورِكُمْ) سزلرنگ
 کوکرا کلرگزده بولغان نرسهنی یعنی کوکلرده بولغان اخلاص و نفاق بلنسون اوچون
 (وَلِيَّبَعَصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ) دخی پاک فیلسون اوچون کوکلرگزده بولغان نرسهنی
 یعنی نیتلرگزنی (وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) و خدای تعالی بلگوچیدر کوکره کلرده
 بولغان نرسهنی هر کمنگ فکر و نیتی نی بلور (انَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ) درستلکده
 شول کمهسلر کم یوز دوندریلر و صوغشیدن قاچوب کیتدیلر سزلردن (يَوْمَ التَّقِي
 الْجَمْعَانِ) شولکونده کم قارا فارشی بولوقدیلر ایکی گروه یعنی احد صوغشنده
 مؤمنلر ایله مشرکلر قارا فارشی بولغان وقتک (انَّمَا أَسْتِزْلَهُمُ الشَّيْطَانُ) موندن باشقه
 نوکلدر کم طایدردی اول یوز دوندرگان کمهسلرنی شیطان یعنی شیطان و سوسه
 قیلوب آلازنی آزدردی (بَعْضٌ مَا كَسَبُوا) آلازنگ اشلاگان اشلرینک بعضسی نک
 شوملقی سببلی یعنی پیغمبر علیه السلام امرینه خلافتق قیلولری سببلی مراد احد
 صوغشنده طاو آراسندن چقا تورغان بولنگ آغزنی صاقلاماینچه طاشلاب کیتکان
 کمهسلردر (وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ) و تحقیق عفو قیلدی و کیچدی خدای تعالی آلازنی
 اوشبو گناهلرینی توبه و استغفارلری سببلی (انَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ) درستلکده خدای
 تعالی یارلقاغوچیدر توبه قیلغان مؤمنلرنی حلیم و صبر ایتکوچیدر گناه قیلغانلرنی
 عذاب ایتارگه آشوقماس (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیتلورگان کمهسلر
 (لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا) بولما گز سز شول کمهسلر شکللی کم کافر بولدیلر یعنی
 منافقر (وَقَالُوا لَا خَوَافَهُمْ) هم ایتدیلر آلاز اوزلرینک اولتورلگان قزنداشلری اوچون
 (إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ) هر قایچان سفر فیلسه ار و یورسه لیر آلاز برده تجارت
 و سودا ایله هم شول بارغان یرلرنه اولوب قالسه لیر (أَوْ كَانُوا غُرَى) یا ایسه بولسه لیر

آلا ر صوغش قىلوچىلر هم شول صوغشده اولتورلسه لر شولوقنده منافقلا ايتورلر
 ايدى كم (لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا) اكر بولسه لر ايدى آلا ر بزنك فاشيمزده يعنى سفرگه
 چتماغان بولسه لر ايدى وصوغشقه بارماغان بولسه لر ايدى (مَأْمُونًا) اولماسلر ايدى
 آلا ر اول سفرده (وَمَا قَتَلُوا) هم اولتورلماسلر ايدى آلا ر صوغشده بس اى موئمىلر
 سز لر اول منافقلا رنك سوزلر ينه خلاقلق قىلكر (لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَٰلِكَ) نسا كم قىلسون
 اوچون خداى تعالى آلا رنك اوشبو گمانلر ينى (حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ) حسرت و قابغو
 آلا رنك كوكلارنك (وَاللَّهُ يَعْبَى وَيَمِيتُ) و خداى تعالى ترگوزور هم اولتورور اوز يماك
 حكىمى و تقديرى ايله اول توغرىده هيچ برتدبير فائده بيرماس (وَاللَّهُ بِمَا نَعْمَلُونَ
 بَصِيرٌ) و خداى تعالى سز اشلى تورغان نرسه نى كورگوچىلر (وَلَئِنْ قَتَلْتُمْ فِي سَبِيلِ
 اللَّهِ) والبتنه اكر اولتورلسا كز سز الله تعالى بولنده صوغشده (أَوْ مِتُّمْ) يا ايسه
 اولسا كز سز ايندگو اولوم برله (لَمَغْفِرَةً مِنَ اللَّهِ) البتنه مغفرت و يارلامق خداى
 تعالى دن (وَرَحْمَةً) هم خداى تعالى نك رحمتى (خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ) ايندگوراك و آرتوغرافدر
 شول نرسه دن كم جبارلر اول كافرلر دن يسا مالندن (وَلَئِنْ مِتُّمْ) والبتنه اكر سز
 اولسا كز اى موئمىلر (أَوْ قَتَلْتُمْ) يا ايسه صوغشده اولتورلسا كز (لَا يَلِيَّ اللَّهُ تَعْسُرُونَ)
 البتنه خداى تعالى صارى فوبارلور سز (فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ) بس خداى تعالى دن بولغان
 رحمت برله (لَنْتَ لَهُمْ) بوموشاق بولدىك و آچولانمادىك سن اى محمد عليه السلام
 آلا رغه يعنى خداينك رحمتى ايله كوركام خلقلى و بوموشاق سوزلى هم نعمللى
 بولدىك احد صوغشندن فاچوب كىلتىكانلرگه صوكندىن آچولانمادىك (وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا)
 و اكر سن بولساك ايدى ياوز خلقلى و آچوچان (غَلِيظَ الْقَلْبِ) فاطى كوكللى و شفقتسىز
 بولساك ايدى (لَا تَنْفُضُوا مِنْ حَوْلِكَ) البتنه طارالورلر ايدى و كىتارلر ايدى
 مسلمانلر سنك يانكندن و سنك يانكنده فرار ايتماسلر ايدى بس
 سنك بوموشاق كوكللى و شفقتلى بولماقنك خداى تعالى نك رحمتيدر (فَاعْفُ
 عَنْهُمْ) بس عفو قىلغل و كىچىكل سن آلاردن كىچىك لرىنى (وَاسْتَغْفِرْ
 لَهُمْ) هم استغفار قىلغل و مغفرت استه گل آلا ر اوچون (وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ) دخى
 كىكاش ايتكل آلا رغه شول اش طوغرىسنده كم خداى تعالى دن اول اش حقنده
 برحكم كىلمه گان بولور اوشبو آيت كرىبه الوغ اشلر طوغرىسنده مشاوره
 و كىكاش ايله مك تيوش ايدى كىنده دليلدر (وَإِذَا عَزَمْتَ) و هر فايچان فصد قىلسا ك
 سن بر اشنى اشلرگه كىكاش ايتكندن صو ك (فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ) بس توكل قىلغل و اشكنى

طاپشیرغل الله تعالی گه یعنی کینکاشکه اعتماد ایتمه گل بلسکه خدای تعالی گه توکل ایدوب
 اشکه طوتونغل (ان الله يحب المتوكلين) در سئلاکده خدای تعالی سوبار توکل
 اینکوچیلر نی (ان ينصرکم الله) اگر نصرت و یاردم بیرسه سزگه الله تعالی (فلا غالب
 لکم) بس بولماس هیچ بر غالب بولغوچی سز لرگه نئاککم بدر صوغشنده شولای
 بولدی (وان یخذلکم) و اگر مغلوب ایتمسه و یکلدرسه سزنی خدای تعالی اهد
 صوغشنده غی کبی (فمن ذا الذی ينصرکم من بعده) بس کمدر شول کسه
 کم یاردم بیرور سز لرگه خدای تعالی سزنی مغلوب ایتمکدن صولک یعنی هیچ کم
 یاردم بیره آلماس (وعلى الله فليتوكل المؤمنون) و خدای تعالی اوز رینه گنه
 کیره کدرکم توکل فیلسونلر و اشلرینی طاپشیرسونلر مؤمنلر (وما کان لنبی ان یغل)
 و تیوش بولمادی هیچ بر پیغمبرگه خیانت ایتمک غنیمت مالدی رسول صلی الله علیه
 و سلمنک فرزندش لرندن بعضیلری اولخضرندن بزلرگه غنیمت مالدن اولوشنی باشقه
 فقیر لرگه فارغانده آرنغراق بیرگل دیوب نلهدیلر حق سبحانه و تعالی آیت ایندردی
 و بیوردی کم هیچ بر پیغمبرگه غنیمت مالدی خیانت ایتمو درست توکلدر البته خیانت
 ایتمسه (ومن یغل) و هر کم خیانت قیلسه غنیمت مالدی (یا ت بما غل) کیلتورر
 اول اوزینک خیانت قیلغان نر سه سینی یعنی خیانتی نك گناهی اوستنه یوکلنگان
 حالده کیلور یا که شول خیانت قیلوب آلغان نر سه سی موبینه اصلغان حاله کیلور
 (یوم القیامة) قیامت کوننده (ثم توفی کل نفس ما کسبت) صکره کامل بیرلور
 و اوتلور هر نفسکه اشلرگان نر سه سینک جزاسی کیرهک یخشیلق و کیرهک بمانلق
 بولسون. (وهم لا یظلمون) و آلاز ظلم ایتمله سلر یعنی اجر و ثوابلری کیمنلمهس
 هم گناه سز عذاب ایتمله سلر (فمن اتبع رضوان الله) ایا بس شول کسه کم ایهردی
 اول خدای تعالی نك راضیلقینه یعنی خدای تعالی نك راضیلقنی استهب خیانتنی فویغان
 کشی بولورمو (کمن باء بسخط من الله) شول کسه شیکلی کم فایتدی اول خدای
 تعالی نك آچو رینه یعنی خیانت قیلو سبیلی خدای تعالی نك غضب و قهرینه مستحق
 بولدی یعنی البته خیانتنی فویغان کشی خیانت قیلغان کشی شیکلی بولماس
 (وماویه جهنم) رآنک اورنی تموغدر (وبئس المصیر) ونی یاوز فایتاچق اورندر
 اول تموغ (هم درجات عندالله) خدای تعالی نك راضیلقینه ایهرگان کسه لر بیوک
 درجه لر ایه لر بیدر الله تعالی فاشنده (والله بصیر بما یعملون) و خدای تعالی کورگوچیدر
 شول نر سه نی کم آلاز اشلر لر یعنی امانتکله خیانت ایتمولرینی هم خیانتدن صافلانولرینی

(۱) بعضیلر بوآیه کریمه نك
 سبب نزل و لنده دیمه شلردر
 کیم بدر صوغشنده حاصل
 بولغان غنیمت مال لر
 آراسندان بر کلیم هم بر
 قول فطیبه یوغالدی منافق لر
 ادب سزک قیلوب مذکور
 نر سه لر نی پیغمبر علیه
 السلام اوزی آلوب فالغان
 دیوب تهمت ایتمیلر حق
 سبحانه و تعالی اوزینک
 حبیبی نك هم بار چه پیغمبر
 لر نك خیانتدن پاک
 اید کلرینی بلدر و اوشبو
 آیتنی نازل قیلدی
 (۲) خبرده کیلشدر ایم بدر
 صوغشنده بولغان غنیمت
 مال لر نی تقسیم ایتمکدن
 صونک بر کشی اولده
 یاشروب آلوب فالغان
 غنیمت مال جمله سندن
 بولغان بر ابسکی آرقان
 نی پیغمبر علیه السلام
 حضرتینه طاپشیر مانچی
 بولوب کیلتورگان ایدی
 رسول صلی الله علیه وسلم
 اول آرقان نی قبول ایتمادی
 سن مونی صافلاب توتقل
 قیامتک خدای حضورنک
 کیلتورورسن دیدی
 تفسیر حسینی

همه سینى خدای تعالی کورور وشوگا کوره اوزى جزا بیورور (لَقَدْ مِّنَ اللَّهِ عَلَى
 الْمُؤْمِنِينَ تَحْقِيقٌ مِّنْت قَوِيدى وانعام ایتدى الله تعالی مؤمنلر اوزرینه (اذ بعث
 فیهم رسولاً من انفسهم) شول وقتکم فوباردى وپباردى خدای تعالی بر پیغمبرنى
 آلارنك اوزلرندن یعنی آدمیلر جنسندن ایتدى (يَنلُوا عَلَيْهِم اياته) اوقور اول
 پیغمبر آلار اوزرینه خدای تعالی نك آیتلرینی یعنی قرآننى یا که خدای تعالی نك
 برلكى نك علامتلرینی (ويزکیمهم) هم پاکلار اول پیغمبر آلارنى یعنی توغرى یولغه
 کوندروب کفر وگناه نجاستلرندن پاک قیلور یا که ماللرندن زکات چغار توب
 ماللرینی پاکلار یا که آلارنك پاک لکلرى ایله گواھلق بیورور (ويعلمهم الکتاب) هم
 اوبراتور اول پیغمبر آلاغه قرآننى (وَالْحِکْمَةَ) دخى شریعت حکم لرینی اوبراتور
 (وَأَن کَانُوا مِن قَبْلُ) ودرستلکده بولدیلر آدمیلر پیغمبر علیه السلام کیلودن
 الگارى (لَفى ضلال مبين) آشکارا ضلالت و آزغونلقده یعنی حق دیننى بیلماسلر
 و شریعتنى طانوماسلر ایدی (أولما أصابتکم مصيبة) ایسا هر ایرشکانى زمانده
 سز لرگه بر قایغو اولتورلمک و جراحاتلانمک هم مغلوب بولودن (قد أصبتم مثلیها)
 و حالانکه ایرشدرگان ایدکوز سز اوزکوز ای مؤمنلر اول قایغونك ایکی اولوشى
 اوخشاشلینى بدر صوغشى کوننده مشرکلرگه (فلتم ائی هذا) ایدکوز موسز شکایت
 قیلوب قایدن ایرشدى بزگه بو مصیبت و قایغو دیوب حاصل معنی شولدرکم ای
 مؤمنلر سز لرگه احد صوغشنده ایرشکان مصیبت و قایغونك ایکی اولوشى قدر
 مصیبت بدر صوغشنده سزلردن مشرکلرگه ایرشکان ایدی زیرا که احد صوغشندک
 مؤمنلردن یتمش کشى شهید بولدى بدر صوغشندک مشرکلردن یتمش کشى اولتورلدى
 هم یتمش کشى اسیر بولدى شولای بولسه ده سز لر احد صوغشنده ایرشکان مصیبت
 و قایغودن زارلانوب بو مصیبت بزگه قایدن ایرشدى و حالانکه خدای تعالی بز لرگه
 نصرت و یاردمى ایله وعده قیلغان ایدی دیوب ایتسه سز (قل) ایتکل سن ای محمد
 علیه السلام آلازغه (هو من عند انفسکم) سز لرگه کیلگان قایغو اوز فاشکزدندر
 یعنی کیبچیلک اوزکوزده بولدى پیغمبرنك امرینه خلافتق ایتدکوز شونك اوچون
 سز لرگه اوشبو مصیبت لر ایرشدى (ان الله على کل شیء قدير) درستلگده خدای
 تعالی بارچه نرسه اوزره کوچى یتکوچیدر (وما أصابکم) وشول نرسه کم ایرشدى
 سز گه ای مؤمنلر بلا و مصیبت دن (يوم التقى الجمعان) ایکی لشکر قارا قارشى
 یولوقغان کونده یعنی مسلمانلر ایله ابوسفیان لشکرى احد صوغشى کونده (فبادن

اللَّهُ بِسِ اللَّهِ تَعَالَى نَكَ امْرِي وَتَقْدِيرِي اَيْلِدِر (وَلْيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ) هَمْ تَا كَمْ بِلِسُون
 اَوْچوندر مۇمنلرنى يعنى مۇمنلرنىڭ ايمانلرى ظاهر بولسون اَوْچون (وَلْيَعْلَمَ الَّذِينَ
 نَافَقُوا) هَمْ بِلِسُون اَوْچون منافق بولغان كىسهلرنى يعنى منافقلرنىڭ نفاقلىرى و دشمانلىقلىرى
 ظاهر بولسون اَوْچون (وَقِيلَ لَهُمْ) و ايتولدى اول منافقلرغە يعنى عبد الله بن ابى گە
 هَمْ اَنَّا يُولد اشلر ينه صوغشدىن يوز دوندروب مدينه گە قايتوب بارغان وقتلرنى
 مۇمنلر ايتدىلر (تَعَالُوا فَاتْلُوا فِى سَبِيلِ اللَّهِ) كَيْلَكُز صوغش قىلَكُز اَللَّهُ تَعَالَى بولنده
 مشركلر ايله (اَوْ اَدْفَعُوا) يا ايسه دفع قىلَكُز و كيتارَكُز مشركلرنى بويردن يعنى صوغش
 قىلَكُز يا كه باشقه بر اش ايله مشركلرنى اوستومزدن يباركُز ديدىلر (قَالُوا) ايتدىلر
 اول منافقلر مۇمنلرنىڭ سوزينه قارشى (لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا) اكر بلور بولساق ايدى
 بز صوغشنى يعنى البته صوغش بولور ديب بلساك ايدى يا كه صوغش قىلورنى
 معقول و مصلحت ديب بلساك ايدى (لَاتَّبَعْنَاكُمْ) البته ايارگان بولور ايدك بز سز لرگە
 و صوغشدىن يوز دوندرماس ايدك لىكن بزلر محمد عليه السلام اوز قومى ايله صاح
 قىلور صوغش بولماس ديب بلامز يا كه صوغش قىلو معقول توگل ديب بلامز شونىڭ
 اَوْچون سزگە ابارمادك ديدىلر (هُمْ لِلْكَفْرِ يَوْمًا أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ) اول منافقلر
 كفرگە اوشبو كونده يقينراقلردر آلارنىڭ ايمانغە يقين بولولرىدىن يا كه ايمان
 اهلينه قاراغانده كفر اهلينه يقينراقلردر و مشركلرگە باردم بىر وگە حاضرلردر (يَقُولُونَ
 بَأَفْوَهِمْ) ايتىلر اول منافقلر آغزلىرى برله (مَا لَيْسَ فِى قُلُوبِهِمْ) كوئىللىرىدە بولماغان
 نرسەنى يعنى صوغش بولماس ديب بلامز دىلر و حالانكه كوئىللىرىدىن صوغش واقع
 بولور ديب بلالسر (وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ) و خدای تعالی بلىگو چىرا كدر شول
 نرسەنى كم ياشور و رلر اول منافقلر كوئىللىرىدە حسد و دشمانلىقدن (الَّذِينَ قَالُوا لَا خِوَانَهُمْ)
 شول كىسهلردر اول منافقلر كم ايتدىلر آلار نادانلىقلرىدىن اوزلرىنىڭ احد صوغشنى
 اولتىرلگان قىرنداشلىرى اَوْچون (وَقَعَدُوا) و حالانكه بو ايتوچىلر اوزلىرى صوغشقه
 چقماينچە ايلورنده اولتوروب قالغانلر ايدى شولار ايتدىلر كم (لَوْ أَطَاعُونَا) اكر
 بوى صونغان بولسەلر ايدى اولتورلگان قىرنداشلر ماز بزلرگە يعنى بزننىڭ سوزنى
 طكلا ب صوغشقه چقماينچە قالغان بولسەلر ايدى (مَا قُتِلُوا) اولتورلماسلر ايدى
 آلار و تريك قالورلر ايدى بزننىڭ كىمى (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام بوسوزنى
 اينكوچى منافقلرغە (فَادْرَاوْا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ) بس دفع قىلَكُز و كيتارَكُز سز اوز
 نفسلر كىزدن اولومنى (أَنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) اكر بولسا كىز سز راست و توغرى ايتوچىلر

اوشبو سوزلر کزده کشافده مذکوردر کم اوشبو سوزنی سوزنی سوبلاگان کوفلرنده منافقار دن یتیمش کشی اولدیلر (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ) (۱) والبتنه گمان ایتماکز الله تعالی یولنده صوغشده اولتورلرلگان کهمسلرنی (أَمْوَاتًا) اولوکلر دیوب آلاز اولوکلر توکلدر (بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ) بلکه تریکلردر آلاز پروردکارلری فاشنده یعنی اجر و ثوابلری هیجده کیسولماس هر بل صوغش قیلغان ثوابی آلازغه باروب تورور (بِرَزَقُونَ) رزقلانورلر آلاز جنت نعمتلرندن (فَرَحِينَ بِمَا أَنيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ) شادلانغوچیلر بولغانلری حالده شول نرسه برله کم بیردی آلازغه خدای تعالی اوزینک فضل و کرمندن اول نرسه الله تعالی نك راضیلقیدر کم آندن اولوغ نعمت هیجده منصور توکلدر (وَيَسْتَبْشِرُونَ) دخی سویونورلر خدای تعالی یولنده شهید بولغان کهمسلر (بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ) شول کهمسلر برله کم توتاشمادیلر آلازغه (مَنْ خَلَقَهُمْ) آلازنگ آرطلرندن یعنی اوزلرندن صوگ شهید بولاچق کهمسلرننگ کیلورلرینی شدلقی برله کونوب تورورلر هم شکسز بلورلر (الْأَخوفَ عَلَيْهِمْ) شونی کم یوقدر هیج قورقو آلاز اوزرینه کیلاچکده (وَلَا هُمْ يَعْزُبُونَ) هم قایغورور بولماسلر آلاز دنیادن آیرلورلرینه (يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةِ اللَّهِ) سویونشورلر شهید بولغان کهمسلر خدای تعالی دن بولغان نعمت و رحمت سبیلی یعنی عمللرینک اجر و ثوابینه سویونشورلر (وَفَضْلٍ) هم خدای تعالی نك فضلی سبیلی یعنی عمللرندن نهجه اولوش آرتق بولغان اجر و ثوابلرغه سویونورلر (وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ) دخی شادلانورلر شوگا کم الله تعالی ضایع قیلماس ویوغالتماس ایندگولک ایتکوچیلر ننگ اجر و ثوابینی (الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرُّسُولِ) شول کهمسلر کم قبول ایتدیلر خدای تعالی نك هم رسو اینک فرمانینی مدینه دن صوغشقه چغو توغریسنده احد صوغشی آخرنده ابوسفیان اوز لشکری ایله مکه گه فایترب کیتکچ رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری صحابهلر ایله شولکون نك آخرنده مدینه گه فایتدیلر اولکون شووالنک بدنچی کونی شنبه کون ایدی ایکنچی کون یعنی یکشنبه ابرته برله رسول علیه السلام ابوسفیان لشکرینک یولدن کیری فایتوب مدینه گه هجوم قیلورغه کیلورلری خبرینی ایشتوب امر قیلدی کم احد صوغشندن فایتقان لشکرینه قورالانسونلر مشرکلرننگ آرطلرندن بارسونلر احد صوغشنده حاضر بولماغان ککشیلر هم بو صوغشقه چقسونلر دیوب بیوردی صحابه رضی الله عنهم همهلری یاگا صوغشندن فایتقان بیک کوبسی ضعیف و جراحی بولسهلرده هیج برسوز ایتماینچه رسول علیه السلام نك

(۱) ابن عباس رضی الله عنهما روایت ایتمشلردر کیم رسول صلی الله وسلم بیوردیلر سزنگ احد صوغشنده شهید بولغان فرنداشلر کزنگ جانلرینی خدای تعالی یاشل فاناطلی قوشلر اچنده قیلدی اول قوشلر جنتک اوچوب تهاشا فیلورلر طوبی یغاچینک بو طاقلرینه قونارلر فردوس چیشمه لرندن صو اچارلر عرشک آصولغان آلتون فندیلر اچنده استراحت فیلورلر اول شهیدلر راحتک بولورلرینی دنیاداغی مؤمن فرنداشلرینه بللر اسیلری کیلوب خدای تعالی دن صورادیلر آلهی بزنگ حالیمزدن دوستلرمزغه و فرنداشلرمزگه خبر بیرگل تا کیم آلازنگ خدای تعالی یولنده صوغش قیاوغه رغبتلری آرتسون دیدیلر بس حق سبحانه و تعالی اول شهیدلرننگ احوالینی بیان ایدوب اوشبو آیه کربیهنی نازل قیلدی تفسیر حسینی

(۱) بعضیله قولنچه اوشبو آیت هم موندان سوکعی آیت بدر صغری واقعه سی توغر یسنده ایندر ایشدر اول واقعه شولدر کیم احد صوغشی کوننده صوغش تمام بولغاندن سوک ابو سفیان مسلمانلرغه خطاب ایدوب ایمدی بزنیگ صوغشو وعده مزکیلاچک یلده بدر دیگان اورنده بولور دیدی رسول صلی الله علیه وسلم آکفا فارشی بلی شولای بولسون دیوب جواب بیردیلر ایکنچی بل وعده ایتکان وقت یقینلا شقاچ ابوسفیان قیلغان وعده سینه اوکوندی نعیم بن مسعود دیگان کشیگه بیوردی کیم مدینه گه باروب مسلمانلرنی فریشدن قورقتل تا کیم قورقوب صوغشقه کیلما سؤنلر دیدی نعیم مدینه گه کیلوب کوب حیللر ویالغانلر ترتیب قیلوب مشرکلر سزگه فارشی صوغشقه حاضرلانو ب بیک کوب لشکر جمع ایتدیلر قورال لری هم بیک کوب همه لری برگه عهد و اتفاق قیلدیلر دیوب مؤمنلرنی قورقتورغه بیک طرشوب

امرینه اطاعت ایدوب فی الحال حاضرلانو ب دشمن آرطندن مکه طرفینه یونالدیلر یولده حمراء اسد دیگان یرگه قونارغه توشوب چادرلر قوروب کیچ برله اوطلر یاندر دیلر عرب قبیللری کوروب مسلمانلرده صنوفلق و عاجزک یوقلغینی بلسونلر و قورقسونلر اوچون بیک کوب برگه اوطلر یافدیلر حق سبحانه و تعالی اوشبو آیت کریمه ده آلارنی مافتاب بیوردیکم شول کمسه لدر کم خدای تعالی نك هم رسولنك فرمانینه اطاعت ایتدیلر و صوغشقه چقدیلر (من بعد ما اصابهم الترح) (۱) آلا رغه جراحتلر و صنوق لقلر ایرشکانی سوکونده احد صوغشنگ (لَلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ) شول کمسه لدر گه کم ایندگولک ایتدیلر آلاردن عهدلرینه وفا قیلو برله (وَأَتَقُوا) هم قورقدیلر خدای تعالی نك غضب و فهرندن پیغمبر علیه السلام نك امرینه خلافتق ایتوده (اجر عظیم) اولوغ اجر و ثواب بولغوچیدر روایت ایدلمشدر کم ابوسفیان لشکری ایله احد صوغشندن فابتورغه چقاچ بولده اوکونوب بز اوزمز غالب بولا توروب نی اوچون صوغشنی طاشلاب فایتامز دیوب یا کادن دونوب مسلمانلرنی بوتونلای قروب بتورورگه نیت ایتدیلر شولوقنده رسول صلی الله علیه وسلم نك مؤمنلر ایله حمراء الاسدکه کیلوب یتکانلری نك خیری ابوسفیانغه ایشتولدی مشرکلرنك کوکلرینه ینه قورقو توشوب کیری بوراوب مکه گه یونالدیلر مسلمانلر آرتلرمزدن کیلورلر دیب قورقولرندن یولده اوچراغان مدینه گه بارا تورغان کاروانلرغه هر یرده مسلمانلرنی کورسا کز قورقتو کز ابوسفیان کوب لشکر ایله حاضرلانگان مسلمانلرنی بوتونلای قروب بتورما کچی بولالردیب ایتو کز دیدیلر مسلمانلر قورقوب کیری مدینه گه فایتوب کیتسونلر دیب اوشبو طریقه حیل قیلور ایدیلر اول کاروانلر حمراء الاسدده مسلمانلرغه بولوققاچ ابوسفیان ایتورگه قوشقان سوزلرنی ایتوب مسلمانلرنی قورقتورغه طرشسالرده حق تعالی نك رحمتی ایله مسلمانلر هیچده قورقما دیلر بزاشنی الله تعالی گه طاپشردق الله تعالی اوزی بزگه نصرت و یاردم بیورور دیوب جواب بیردیلر حق سبحانه و تعالی آلارنی مدح ایتوب بیوردیکم (الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ) خدای و رسولنك فرمانینی قبول اینکوچیلر شول کمسه لدر کم ایتدی آلا رغه آدمیلر یعنی بولده اوچراغان کاروانلر داغی کشیلر ایتدیلر (انَّ النَّاسَ قَدْ جَعَلُوا لَكُمْ) درستلکده آدمیلر یعنی ابوسفیان هم آنک لشکری جیولغانلر در سز نك برله صوغش قیلو اوچون (فاخشوهم) بس قورقتو کز سز آلاردن یعنی سز آلا رغه طاقت کیلتورا آلاس سز دیوب مؤمنلرنی قورقتما قچی بولدیلر (فَزَادَهُمْ إِيمَانًا) بس آرتدردی آلارنك اوشبو سوزلری مؤمنلرنك خدای تعالی گه اشانولرینی یعنی آلارنك سوزلرینه قاراب

مؤ منلر هیچک قورقما دیلر اشنی خدا یغه طا پشردیلر (وَقَالُوا) هم ایتدیلر مؤ منلر (حسبنا الله) کفایه ایتکوچی ویتکو چیدر بزگه خدای تعالی (وَنِعْمَ الْوَكِيلُ) ونی بخشی وکیلدر و اشلرنی باشقار غوچیدر خدای تعالی بزلر آنک نصرت و یار دمیینه اشانامز دیدیلر (فَانْقَلَبُوا) بس کیری دوندیلر و قایتدیلر مؤ منلر حمراء آسددن مدینه گه (بِنِعْمَةِ اللَّهِ وَفَضْلِهِ) خدای تعالی دن بواغان نعمت هم کوب اجر و ثوابلر برله (لَمْ يَهْتَمِمْ سَوَاءً) ایر شمادی آلا رغه اول سفرده هیچ بر یاوزلق و قایغو یعنی هیچ صنوقلق کیلمادی کامل سلامت و عافیتلک قایتدیلر (وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ) هم ایاردیلر آلا ر الله تعالی نك راضیلقبینه پیغمبر نك فر مانینه اطاعت فیلولری برله (وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ) و خدای تعالی اولوغ فضل و رحمت اباسیدر مؤ منلرگه (أَنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ) موندن باشقه توگلدیرکم اوشبو خبرنی بیرگوچی شیطاندر (يَخُوفُ أَوْلِيَاءَهُ) قورقتور اول شیطان شول خبر برله اوزینك دوستلرینی یعنی بولده اوچراغان کاروان اهلینك مسلمانلرنی قورقتور اوچون ایتکان سوزلری شیطان و سوسهسی ایله در منافقلرنی قورقتو اوچون شیطان شول و سوسهسی آلا رغه صالحاندر (فَلَا تَخَافُوهُمْ) بس سز قورقما کز ای مؤ منلر شیطان نك دوستلرندن یعنی منافقلردن (وَخَافُونِي) و قورقکز سز مندن و منم امریمه خلاقلق ایتودن (أَنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) اگر بولسا کز سز اشانوچیلر خدای تعالی نك وعه و وعیدینه (وَلَا يَعْزُبُكَ) و کرا کدر کم قایغوغه صالحاسون سنی ای محمد علیه السلام (الَّذِينَ يَسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ) شول کهسه لر کم آشوغورلر کفرگه یاردم ایتوده یعنی عبدالله بن ابی هم آنک یولد اشلری کبی منافقلرنك احد صوغشنده قیلغان اشلری اوچون سن قایغور ماغل (أَنَّهُمْ لَنْ يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا) درستلکده اول منافقلر هرگیز ضرر ایرشدر ماسلر خدای تعالی گه هیچ بر نرسه یعنی کفر اهلینه یاردم ایتولری و صوغشنی طاشلاب کیتولری ایله اول منافقلر خدای تعالی نك دوستلرینه و مؤ منلرگه هیچ بر ضرر و زیان ایرشدر ماسلر بلکه اوزلرینه زیان بولور (يُرِيدُ اللَّهُ) تلا ر خدای تعالی (أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حِطًّا فِي الْآخِرَةِ) شونی کم فیلماس آلا ر اوچون آخترده هیچ بر اولوشنی یعنی آخترده آلا رغه اجر و ثوابدن هیچ اولوش بیرماس (وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ) هم بولور آلا رغه اولوغ و فاطی عذاب آخترده (أَنَّ الَّذِينَ أَشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ) درستلکده شول کهسه لر کم صاتوب آلدیلر و آلسدر دیار کفرنی ایمان برابرینه (لَنْ يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا) هرگیز زیان ایتمادیلر آلا ر خدای تعالی گه هیچ بر نرسه بلکه زیان اوزلرینه در (وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) و بولغوچیلر آلا رغه رنجتکوچی

فارادی لکن مؤ منلر هیچک
 قورقما دیلر بزاشنی خدا یغه
 طا پشردق حسبنا الله ونعم
 الوکیل دیوب جواب بیردیلر
 هم رسول علیه السلامك
 امری ایله احد صوغشند
 حاضر بولغانلر و باشقه لر
 جمعسی مك بیش یوز
 کشی بولوب صوغشقه
 حاضرلارنوب مدینه دن
 چغوب بدر دیگان اورنغه
 توشوب سکزکون توردیلر
 مشرکلر نك کولا که لریده
 کورنمادی قورقولارندن
 اول برگه یقین کیلمادیلر
 مسلمانلر کامل عافیت
 و سلامت لکده مدینه گه
 فایتدیلر حق تعالی آلا رنی
 مافتاب اوشبو آیه لرنی نازل
 قیلدی تفسیر حسینی

وقاطی عذاب آخرنده (ولایحسبن اللّٰدین کفروا) وگمان ایتماسونلر کافر بولغان
 کمسهلر (انما نملی لهم) شونی کم بزنگ آلا رغه مهله بیر ما کیمز و دنیا ده عمرلرینی
 اوزون فیلماقیمز (خیر لانفسهم) یخشیرا قدر آلا رنک اوزلری او چون یعنی دنیا ده
 آلا رنک عمرلرینی اوزون قیلوب راحت ده تونما قیمز آلا ر او چون خیر و فائده لی دیب
 اوبلاماسونلر بواش آلا رغه فائده گه تو گلدر بلکه (انما نملی لهم) موندن باشقه
 تو گلدر کم مهلت بیرامز بز اول کافر لر گه و آلا رنی دنیا ده راحت ده تونامز (لیزدادوا
 اثماً) تا کم آرتدرسونلر او چون گناهنی اوزلرینک باطل دین لرندۀ ثابت بولوب
 (ولهم عذاب مهین) و بولغو چیدر آلا رغه خور ایتمک کوچی عذاب قیامت ده (ما کن
 الله لیدر المؤمنین) فالدرور بولمادی خدای تعالی مؤمنلرنی (علی ما انتم علیه) شول
 نرسه اوزرینه کم سز آنک اوزره سز ای منافق لر منافق لمر ظاهر ده مسلمان لرغه
 دوست بولوب اوز آلا رلرنده همیشه مؤمن لرنی عیبلاب طعنه واسته زآء قیلوب
 سویلا شورلر ایدی بس حق تعالی بیوردیکم هر گبز خدای تعالی سزنی اوشبو
 حال کزده فالدرماس (حتی یمیز الخبیث من الطیب) تا کم آیورغانغه چه خدای تعالی
 خبیث و ناچار نرسه نی پاک و یخشی بولغان نرسه دن یعنی البته بروقت خدای
 تعالی خالص مؤمن بولغان کشیلرنی منافق لردن آیورور و منافق لرنک نفاق لرینی
 و دشمانلقلرینی ظاهر قیلوب آلا رنی خور هم رسوای قیلور بو طریقه مؤمن ایله
 منافق بربر سینه قاتوش حالنده تونماس منافق لرنی خالص مؤمنلردن آیورماقی
 یا که جهاد سبیلی بولور منافق لر مشرکلر گه فارشی صوغشقه چقما ینچه تخلق ایتوب
 فالورلر شونک ایله منافق ایدکلری ظاهر بولور نتاک کم احد صوغشنده شولای
 بولدی یا که منافق لرنک کو گللرنده یا شورگان سرلرینی رسول علیه السلامغه وحی
 ایدوب بلدرمک ایله بولور شونک ایله دشمانلقلری ظاهر بولوب خور بولورلر
 منافق لرنک کو گللرنده یا شورگان سرلرندن برسی شول ایدیکم بروقت ده رسول صلی الله
 علیه وسلم حضرتلری بیوردیلر آدم علیه السلامغه ذریاتی نی کورسانکن شکلی مکنا
 بار چه امتیمنی کورساتدیلر حق تعالی نک الهام ایتماک ایله امتلرمدن کم نک خالص
 اسلام دینینی قبول ایلامکی و کم نک ضلالت و آرزو نلقده قالماقی همه سی مکنا معلوم
 بولدی دیدیلر منافق لر بوسوزنی ایشتنکچ اوز آلا رلرنده بربر سینه ایتدیلر کم محمد
 مونداین ضرور دعوانی قیلادر و حالانکه اوزی بزنگ کو گل لرمزده گی نفاق و دشمانلقدن
 غافلدر اگر اوشبو دعواسی تو غری بولسه کم نک خالص مؤمن و کم نک منافق
 ایکانینی آیرم آچی ایتوب ایتسون دیدیلر بس حق تعالی دن آیت کیلدیکم (وما

كَانِ اللّٰهُ لِيُطَلِّعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ) و آگاه قیلور بولمادی خدای تعالی سوزلرنی ای منافق
 غیب ویاشرن بولغان نرسه اوزرینه یعنی کم حق مؤمن بولوب وکمناک کفر
 وضالانده فالماقینی خدای تعالی سوزلرگه بلدرماس (وَلَكِنَّ اللّٰهُ يَجْتَبِيْ مِنْ رِّسَالِهِ مَنْ
 يَّشَاءُ) ولکن خدای تعالی اختیار قیلور وصایا غیب ویاشرن نرسه فی بلدر
 اوچون رسول لرندن اوزی تلاگان کمسه فی یعنی اگر خدای تعالی تلاسه پیغمبرینه
 بلدرور (فَاٰمَنُوْا بِاللّٰهِ) بس ایمان کیلتورکوز وایشانکوز سر الله تعالی گه شول وجه
 اوزرینه کم غیب علمینی بلو آکا مخصوصدر (وَرَّسُلُهُ) هم آنک رسول لرنه ایشانکوز کم
 اگر خدای تعالی اوزی تلاسه آلاغه غیبینی بلدرور (وَاَنْ تَوَّمِنُوْا) و اگر ایمان کیلتورسا کوز
 سز او شبو وجه اوزرینه (وَتَتَّقُوْا) هم تقوالق ایتسا کوز وصافلانسا کوز شرکدن هم نفاقدن
 (فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظِيْمٌ) بس بولور سوزلرگه اولوغ اجر و ثواب (وَلَا يَحْسِبُنَّ الَّذِيْنَ يَخْلُوْنَ
 وَگمان ایتماسونلر شول کمسه لرن کم صارانلق قیلورلر (بِمَا اٰتَيْتَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ) الله تعالی آلاغه
 بیرگان نرسه برله اوز فضلندن یعنی خدای تعالی آلاغه بیرگان مالنی تیوشلی اورنلرغه صرف
 قیلماسلر صارانلق قیلورلر آنداین کمسه لرن گمان ایتماسونلر و اوبلاماسونلر شونی کم (هُوَ
 خَيْرٌ لِّهْم) اول صارانلقلری یخشیرا قدر آلا اوچون یعنی البته صارانلق یخشی و خیرلی
 توگلدن (بَلْ هُوَ شَرٌّ لِّهْم) بلکه اول صارانلقلری بامانرا قدر و ضرر لیدر آلا اوچون
 دنیاده مال لرندن برکات کینو سببلی و آخرنده فاطمی عذابلرغه مستحق بولورلی
 سببلی (سَيُطَوَّفُوْنَ مَا بَخَلُوْا بِهِ) تیزدر کم قاموط ایتوب کیورتولور آلارنک مویونلرینه
 آنک برله صارانلق ایتکان نرسه لری یعنی صارانلق ایتکان کیشیلرنک مال لرنینی
 مویونلرینه قاموط ایتوب آصارلر (يَوْمَ الْقِيَامَةِ) قیامت کوننده (وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوٰتِ
 و الارض) و خدای تعالی نفی در کوکلر اهلینک هم بر اهلینک میراثلری یعنی کوکلر و برلر اهل
 همه لری اولورلر بارچه نرسه ناک مالکی خدای تعالی اوز یکنه قالور دنیا مالی
 کشی قولنده عاریت در حقیقی ایاسی همه نرسه ناک الله تعالی در هر کم اولوب بتکاچ
 بارچه نرسه حقیقی ایاسی یعنی خدای تعالی نفی غنه بولوب قالور (وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ
 خَبِيْرٌ) و خدای تعالی سز اشلی تورغان نرسه فی بلگوچیدر جو ماردللق و صارانلقدن
 (لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ تَحْقِيْقَ اٰیٰتِيْكُمْ) (۱) الله تعالی (قَوْلَ الَّذِيْنَ قَالُوْا) شول کمسه لرنک
 سوزلرنینی کم آلا ایتدیلر (اِنَّ اللّٰهَ فَقِيْرٌ وَّ نَحْنُ اَغْنِيَاءُ) در سنلکده خدای فقیر در
 و بزلر بایلر مز دیوب رسول صلی الله علیه و سلمگه اقرضوا الله قرصا حسنا آیه کریمه سی
 یعنی خدای تعالی یولنده بورچ بیرکوز دیگان آیت نارل بولغاچ یهودیلر ایتدیلر کم

(۱) روایت ایدلمشدر
 کیم رسول علیه السلام بنی
 قینقاع یهودیلرینه ابوبکر
 صدیق رضی الله عنه فی
 مکتوب ایله آلارنی اسلامغه
 اوندامک هم نماز اوقورغه
 و مال لرندن زکات بیورورگه
 هم خدای تعالی گه فرض حسنه
 بیورورگه امر ایتتمک اوچون
 بیارگان ایدی رسول علیه
 السلامناک مکتوبینی
 اوقوغاچ یهودیلردن فحاض
 بن عازور اسملی کشی
 ایتدی کیم خدای تعالی
 فقیرمودرنی اوچون بزدن
 فرض حسنه یعنی بورچ
 صوریدر دیدی حضرت
 ابوبکر آنک بوسوزینه
 آچولانوب آنکا یوزرق
 ایله صوقدی اگر آرامزده
 عهد بولماسه ایدی من
 سنک باشکنکی کیسار
 ایدم دیدی هم رسول علیه
 السلام حضورینه قایتوب
 آنندن شکایت ایتدی
 صنکره فحاض منم اول
 سوزنی ایتکانم یوق دیب
 انکار قیلغاچ خدای تعالی
 اوشبو آبتنی بیاردی
 تبیانندن

خدای تعالی فقیر و محتاج ایکان بزدن بورچ صوریدر دیدیلر حق سبحانه و تعالی
 آلارنڭ سوزلرینه قارشى اوشبو آیتنى ییاردى هم آلارنى تهديد ایتوب بیوردیکم
 (سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا) تیز درکم بز بازار مز یعنی کراما کانین فرشتهلر بازارلر آلارنڭ
 ایتکان سوزلرینی عمل دفترلرینه (وَقْتَلَهُمُ الْاَنْبِيَاءُ بِغَيْرِ حَقِّ) هم یازار مز اول
 یهودیلرنڭ پیغمبرلرنی اولتورمکلرینی حقسز اورنده (وَنَقُولُ) دخی ایتورمز آلارغه
 قیامتده یا که اولسگان وقتلرنه ایتورمز (ذُقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ) طانوکوزسز یاندرغوچی
 اوطنڭ عذابینی (ذَلِكَ) اوشبو عذاب سز لرگه بولغوچیدر (بِمَا قَدَّمْتُمْ اَيْدِيكُمْ) شول
 نرسه سببلی کم آلدن ییاردى آنى سز نڭ قول لرگز یعنی قیلغان یاوز عمل لرگز
 سببلی در پیغمبرلرنی اولتورمک و بوزاوغه طابونماق کبی (وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ)
 هم شونڭ سببیلدر کم خدای تعالی ظلم لاق ایتکوچی توکلدر اوزینڭ بنه لرینه عذابغه
 مستحق بولماغان کشینی عذاب ایتماس سز لرنی عذاب ایتماکى عدلی بوینچه در
 (الَّذِينَ قَالُوا) شول کمسه لرکم ایتدیلر یعنی یهودیلرنڭ اولوغلرندن بر جماعت
 ایتدیلر (إِنَّ اللَّهَ عَهْدَ الْاِيْمَانِ) درستلکده خدای تعالی بزرگه عهد ییاردى یعنی
 بزرگه امر قیلدی تورانده (الَّا نُوْمِنُ لِرَسُوْلٍ) شونڭ بر له کم بز ایمان کیلتورماسمز
 و اشانماسمز هیچ بر پیغمبرگه (حتی یاتینا بقر بان تا کله النار) تا کم کیلتورگانگه چه
 اول پیغمبر بزرگه بر قرباننى کم أشار آنى اوط اولگی امتلر هر فایچان خدای
 تعالی بولنده بر نرسه فی قربان ایتماکچی بولسه لر شول قربانلقنى بر اورنغه قویوب
 اوزلری شونڭ تیکراسینه جیولوب خدای تعالی گه دعا قیلورلر ایدی اگده قربانلری
 قبول ایتولسه حق تعالی نڭ قدرتی ایله کوکدن بر اوط نوشوب شول قرباننى تمام
 یاندرور ایدی کوکدن اوط نوشوب یاندرماسه اول قربان مقبول بولماغان بولور
 ایدی شول سببلی یهودیلر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه ایتدیلر کم خدای
 تعالی تورانده بزرگه هر کم پیغمبر من دیوب دعوا قیلسه آنڭ قربانینی کوکدن
 اوط نوشوب یاندرمای طوروب اگا اشانماکز دیوب امر قیلدی سندن هم شول
 معجزه فی کورماینچه سکا ایمان کیلتورماسمز دیدیلر حق سبحانه و تعالی آلارنڭ
 سوزلرینی رد قیلوب بیوردیکم (قُلْ) ایتکل سن ای نحمد علیه السلام اول یهودیلرگه
 (فَدَجَعَكُمْ رَسُلًا مِّنْ قَبْلِي) تحقیق کیلدی سز لرگه پیغمبرلر مندن الگاری
 (بِالْبَيِّنَاتِ) روشن و ظاهر بولغان معجزه لر بر له عیسی علیه السلام هم باشقه پیغمبرلر
 کبی (وَبِاللَّذِي قُلْتُمْ) هم سز اوزگز ایتکان نرسه بر له کیلیدیلر یعنی کوکدن اوط
 کیلوب یاندرغان قرباننى هم کیلتوردیلر نَتَاكْ کم زکریا و یحیی علیهما السلام لر

شویله قیلدیلر (فَلَمْ قَتَلْتُمُوهُمْ) بس نی اوچون اولتوردن سز اول پیغمبرلرنی
 اوزکیز ایتکان نرسه نی کورساتا طوروب (ان کنتم صادقین) اگر راست وطوغری
 ایتکوچیلر بولسا کیز سز اوشبو طریقه فربان کیلتورگان پیغمبرگه ایارد تیوش
 دیگان سوزکیزده (فَاَنْ كَذَّبُوْكَ) بس اگر یالغانه طوتسه لر سنی ای محمد علیه
 السلام اول یهودیلر سن آکا فایغور ماغل (فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ) بس
 تحقیق یالغانه طوتولغانلردر سندن الگاری بولغان پیغمبرلر کم (جاءوا بالبينات)
 کیلتوردیلر اول پیغمبرلر روشن بولغوجی معجزه لرنی ودلیل لرنی (والزبر) هم
 شریعنی بیان ایتکان صحیفه لرنی (والکتاب المنیر) دخی یاقطرتغوجی یعنی حلال
 وحرامنی بلدرگوچی کتابنی کیلتوردیلر تورات وانجیل کی شولای بولسه ده اول
 پیغمبرلرگه اشانبا یوب آلارنی تکذیب قیلدیلر (کل نفس ذائمه الموت) هر برجان
 ایاسی اولومنی طاتوغوچیدر بس تیزدر کم سز لر هم طاتورسز (وانما توفون اچور کم)
 موندان باشقه توگلدن کم کامل اوتالور سزگه اجر و ثواب لرنی قیلغان عمل لرنی اوچون
 (یوم القیامة) قیامت کوننده (فمن زحزح عن النار) بس هر کم یراق ایتولسه
 وفوتقارلسه توغ اوطنندن (وادخل الجنة) هم ککرگزولسه جنتکه (فقد فاز) بس
 تحقیق قول اوستونلکی طاپدی ومقصودغه ایرشدی اول کسه (وما الحیوة الدنیا)
 وتوگلدن اوشبو دنیا تریکلکی (الامتع الغرور) مگر آلداغوجی متاعدر یعنی
 کشی دنیا مالینه ودنیاداغی نرسه لرگه آلدانوب آخرندن محروم فالور (لتبلون
 فی اموالکم) البته صنالمش بولورسز سز لر مسال لرنی بولور یعنی ای مؤمنلر سز لر
 مال لرنی تلف بولماقی ویوغالماقی ایله صنالورسز صحابه لر مکهدن مدینه گه هجرت
 قیلغاندن صوگ مشرکلر آلارنک مکهده فالغان مال لرنی آلدیلر بولده طوغری
 کیلگانلرنی توری عذاب لر ایله عذابلا دیلر بس حق سبحانه وتعالی بیوردیکم
 مال لرنی کیلورما کی وطالانماقی ایله سز لر صنالمش بولورسز (وانفسکم) هم
 نفس لرنی صنالمش بولورسز یعنی صوغش برله هم توری صرخالق وضعیف لرنی برله
 صنالورسز (ولتسمعن) دخی البته سز ایشتورسز ای مؤمنلر (من الذین اوتوا
 الکتاب من قبلکم) شول کسه لردن کم آلاغه کتاب بیرلدی سزدن الگاری یعنی
 یهود ونصارادن ایشتورسز (ومن الذین اشروا) هم مشرک بولغان کسه لردن
 ایشتورسز (اذی کثیرا) کوب اذا وجفانی یعنی کویل لرنی رنجوما کینه سبب
 بولغان یامان سوزلرنی ایشتورسز (وان تصبروا) واگر سز صبر قیلسا کیز

وچەداسا كىز كىفر اهلېنىڭ اذا وىفالرىنە (وتتقوا) ھەم صافلانسا كىز آلا رىغە قارىشى
 مكافات ايتۇدن بەنى اوچ آلورىغە نلاماينچە خىداي تەئالى گە تاپىشسا كىز (فان ذاك
 من عزم الامور) بس درىستلىككە اوشىبو صىبر ھەم تقوالق اشلرنىڭ احتىياطلىرىقندىن
 يا كە مقصود بولغان اشلردىن (واذ اخذ الله) وىاد قىلغىل شولوقتىكم آلىدى خىداي
 تەئالى (مىثاق الذىن اوتوا الكتاب) كىتاب بىرلىگان كەسەلرنىڭ ھەدىلرنى بەنى
 بنى اسرائىل عالمرىدىن ھەدى شوىلە دىوب كەم (لتىننە للناس) البتە سز بىان
 قىلورسز وىلدورسز آدمىلرگە ھەدى ھەم سىلام طوغرىسىندە بولغان كىتابىنى (ولا
 تكتونە) دىخى سز ياشورماس سز آنى بەنى تورات وانچىلدە ذكر ايتولگان ھەدى
 ھەم سىلام صىقلرنى خىلقىدىن ياشورماينچە بىان قىلورسز (فنىنوه) بس طاشلادىلر
 اول ھەدى بنى اسرائىل عالمرى (وراء ظھورھم) آرقالرى آرئىنە بەنى اول ھەدىنى
 طوتمادىلر و آكنا التفات ايتمادىلر (واشتروا به ئمنا قلىلا) ھەم صاتوب آلىدىلر
 واختىار ايتدىلر اول ھەدى بىر بىرىنە آرنىغە آچىنى بەنى رشوت آلوب كىتابلرنى
 اوزگارنىدىلر و ھەدى ھەم سىلام صىقلرنى ياشوردىلر (فىئس ما يشرقون) بس نى
 ياوز نرسەدر آلارنىڭ صاتوب آلا طورغان نرسەلرنى كەم فانى دىنا نەمەتلرنى مىنگولك
 آخرت سعادىنى ابلە آلىشورولر (لا تحسبن الذىن يفرحون) گەمان (۱) قىلماغل سىن
 البتە اى ھەدى ھەم سىلام شول كەسەلرنى كەم شادلانولر (بما اوتوا) اشلانگان
 نرسەلرنى بىرلە بەنى ھەم سىلام صىقلرنى ياشورولر بىرلە شادلانولر
 (وىحبون ان يحمدوا) ھەم سويلرلر آلار اوزلرنىڭ ماقتالمىش بولولرىنى (بما لم
 يفعلوا) اوزلرى اشلانگان نرسە بىرلە يھود عالمرى كىتابىدە بولماغان سوزلرنى
 يالغانلاب توراندە شولاي ايتكاندىب سويلرلر ايدى ھەم شول يالغانلرنى اوزلرى
 شادلانوب خىلقنىڭ اوزلرنى ماقتاولرىنى امىد ايتارلر ايدى شولار ھەقىدە اللە تەئالى
 اوشىبو آينى اينىردى و بىيوردىكم (فلا تحسبنھم بىفازة من العذاب) بس گەمان
 ايتما گل و البتە اوبىلاماغل سىن آلارنى عذابىدىن قورتىلماقىدە لردى دىوب البتە آلار
 عذابىدىن قورتولا آلماسلر (ولھم عذاب اليم) و بولور آلارغە رىجىتكوچى قاطى
 عذاب آخرتدە (وللھ ملك السموات والارض) و خىداي تەئالى گە مخصوصدر كوكلرنىڭ
 ھەم بىرنىڭ پادشاھلىقى (واللھ على كل شىء قدىر) ھەم خىداي تەئالى بارچە نرسە اوزرە
 كوچى بىنكوچىدىر روايت ايدلمىشدر كەم قىرىش مشركلرى يھودىلردىن موسى ھەم سىلام
 سىلامنىڭ معجزەسى ھەقىدە سۇال قىلدىلر يھودىلر ھىزرت موسىنىڭ عىساسى ھەم بىد

(۱) بەضىلر بو ايتنى مەنەفەر
 ھەقىدە نازل بولدى دىمىشلىر
 مەنەفەرلر صوغىشقى بارماينچە
 تىخلى ايدوب قالولر
 ايدى پىغەمبەر ھەم سىلام
 صوغىشدىن قايتقچ آنىڭ
 ھىزورىنە يالغاندىن نچە
 نورلى ھىزىرلر كورساتوب
 اوزلرى شول يالغانلرنى
 شادلانولر ايدى ھەم
 پىغەمبەر ھەم سىلامنىڭ
 آلارنى ماقتاوينى امىد
 قىلورلر ايدى

تەفسىر ھىسىنى

بىضا كىبى معجزه لىرىنى بيان قىلىدىلار مۇكەرە نىسارادىن عىسى عليه السلامنىڭ معجزەسىنى
 صورادىلار نىسارالار اولوك تىرگىزىمك ھىم صىرخابولارنى سلامتىلىدىرىمك كىبى معجزە لىرىنى
 ايتىدىلار شۇنداق سوكى مشىركلار رسول صلى الله عليه وسلم حضورىنى كىلوب ايتىدىلار
 كىم اى محمد بۇلار موسى و عىسى پىغمبىرلارنىڭ كورساتكالى معجزە لىرىنى ايشىتىدىك اىپىدى
 سىنىڭ معجزە ئىنى كورورگە كىلىدىك اىگر سىن پىغمبىر بولساڭك اوشبو صفا طاوونى
 آلتون قىلغىل بىز سىڭا اشانورمىز خىداىنىڭ بىرلىكىنىڭ علامىتىنى شۇنداق بىلورمىز
 دىدىلار بىس حق سىبھانە و تعالى آيت ايتىدىرىكىم اىگر سىزلىر خىداى تعالىنىڭ
 بىرلىكىنىڭ علامىتىنى استاساڭىز (ان فى خلق السموات والأرض) درىستلىكىدە كوكلىرىنى
 وىرىنى ياراتۇدە و يوقىدىن بار قىلۇدە (وَأَخْتَلَفُ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ) ھىم كىچە و كوندىزنىڭ
 تورلانما كىندە يعنى بىرسى آرتىدىن بىرسى كىلما كىندە يا ايسە بىرسى قىساراقى و بىرسى
 ياقتى يا كىكە بىرسى اوزون و بىرسى قىسقا بولماقندە (لآيَاتٍ لِّأُولَى الْأَبْصَارِ) البتە
 علامىتىلار باردىر عقل و بصىرت اىبارلىرى اوچون خىداى تعالىنىڭ بارلىقىنىڭ بىرلىكىنى ھىم
 علم و قدرىتىنىڭ كامىللىقىنى يعنى پىغمبىردىن معجزە طلب ايتۇگە حاجىت يوقىدىر زىرا كە
 پىغمبىر خىداى تعالىنى بىرلامك اىلە بىيورور عالمدا كى بارچە نىرسە خىداى تعالىنىڭ
 بىرلىكىنىڭ دىلىلدىر (الَّذِينَ يَذُكُرُونَ اللَّهَ) اول عقل اىبارلىرى شول كەسە لىرىدىكىم يىاد
 ايتىلارلىر آلاىر خىداى تعالىنى (قِيَامًا) آياق اوزۇرە باصقان حال لىرىدە (وَقَعُودًا) ھىم
 اولتورغان حال لىرىدە (وَعَلَى جُنُوبِهِمْ) دىخى قابرغالىرى اوزۇرە باتقان حال لىرىدە يعنى
 ھىمىشە و بارچە حالدە الله تعالىنى ذىكر ايتارلىر و ايسىلرىدىن چىقارماسلىر يا كە بو اورنىڭ
 ذىكرىدىن مراد نمازىدىر اول تىقدىرىدە معناسى آياق اوزۇرە باصقان حال لىرىدە نماز
 اوقۇرلىر و اىگر باصوب اوقۇرغە كوچلىرى يىتماسە اولتورغان حال لىرىدە اوقۇرلىر
 و اىگر آڭما ھىم كوچلىرى يىتماسە ياتقان حال لىرىدە اىپاء و اىشارىت اىلە اوقۇرلىر
 دىمىكىر و الله تعالى اعلم (وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) ھىم تىفكىر
 قىلورلىر و اوبىلارلىر كوكلىرىنى و بىلرىنى ياراتۇر طوغرىسىندە يعنى كوكلىرىنىڭ و بىلرىنىڭ ھىم
 آلاىرە بولغان بارچە مۇخلوقاتنىڭ ياراتلۇرىنى اوبىلاب خىداى تعالىنىڭ بارلىقىنىڭ بىرلىكىنىڭ
 استدلال قىلورلىر ھىم مىناجات اىدوب ايتورلىر (رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا) (۱) اى
 بىزنىڭ بىروردىكارمىز سىن ياراتماڭك اوشبو كوكنى و بىرنى بوشقە يعنى اوشبو عالمىنى
 يوقىدىن بار قىلماڭك عىبث و فائىدە سىز اىش توڭلىدىر البتە كىمىتى باردىر (سَبْحَانَكَ)
 پا كلك سىڭا مۇخسوسدىر فائىدە سىز نىرسەنى ياراتۇدىن پا ك و منزه سىن (فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ)
 بىس صافلاغل سىن بىزلىرىنى اوز رىھىمىڭك اىلە اوط عىداىدىن (رَبَّنَا أَنْتَ مَنْ تَدْخُلُ النَّارُ)

تېسىرىدە كىلتورمشىركىم
 اوشبو آية كىر بىمەدە بولغان
 بىش دعا رسول صلى الله
 عليه وسلم دن ھىم چىقار-
 يارلاردىن تىرىپ اوزرىنىڭ
 صادر بولمىشدىر رسول صلى
 الله عليه وسلم اوز مرتبە-
 لىرىدىن رىبنا ما خلىقت هذا
 باطلا دىوب بىيوردىلار
 ابوبكر صدىق رضى الله
 عنه خوف مقامىنىڭ توروب
 رىبنا انك من تَدْخُلُ النَّارُ
 ففداخىزىتە دىدىلار عمر
 فاروق رضى الله عنه حىقىقى
 ايماندىن خىبر بىيور بىرنا
 اننا سمعنا منادىاً الخ دىدى-
 دىلار عثمان ذوالنورىن
 رضى الله عنه رجا مقامىدە
 مغفرت استابىر رىبنا فاغفر لىنا
 ذنوبنا دىوب دعا قىلدىلار
 على المرتضى رضى الله عنه
 ھىم مقامىدە و عى ايتولگان
 نىمىتىلرىنى طلب قىلوب
 رىبنا و اتنا ما وعدتنا على
 رسلك دىوب بىيوردىلار
 حق سىبھانە و تعالى آلاىرىڭ
 دىعالىرى مقبول بولغاندىن
 خىبر بىيور بىرنا ما خلىقت
 لىھىم دىوب بىيوردى

ای بزنك ربهز درستلىكده سن هر كهمسهنى كركوزساك تموغه عداك ابل (فقد
 اخزيتنه) بس تحقيق خور ورسواى ايتدك سن آنى (وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ)
 ويوقدر ظالملرگه يعنى كافرلرگه ياردم ونصرت بپرگوچيلر آخرنده يعنى هيچ كم
 آلارنى عذابدن قوتقارماس (رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا) اى بزنك ربهز درستلىكده بزلر ايشتك
 (مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ) شونداين ندا قيلغوچينى كم ندا قيلور واوندار اول خلايقنى
 ايمانغه اول ندا قيلغوچى محمد عليه السلامدر يا كه قرآندر كم اول ندا قيلور
 (أَنْ آمَنُوا بِرَبِّكُمْ) شويله ديوب كم ايمان كيلتورگوزاشانوگوز پروردكارگوزغه (فَامِنَّا)
 بس ايمان كيلتوردك بز ونبول ايتدك آنك هنداسينى (رَبَّنَا فَاعْفُرْ لَنَا ذُنُوبَنَا) اى
 بزنك پروردكارمز بس يارلقاغل سن بزنك گناهلرمزنى يعنى گناه كبيرهلر يا كه
 اوتكاندا گى گناهلرهزنى (وَكَفَّرَ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا) هم اورنكل وكيجورگل سن بزلردن
 يلوزلقلرمزنى يعنى گناه صغيرهلر يا كه كيلاچكدا گى گناهلرمزنى (وتوفنا مع الأبرار)
 دخى اولتورگل سن بزلرنى ايندگولر برله (رَبَّنَا) اى بزنك ربهز (واتنا ما وعدتنا
 على رُسُلِكَ) هم بپرگل سن بزلرگه شول نرسهنى كم وعده قيلدك سن آنى بزنك
 بپرورگه رسوللرنك اوزرينه يعنى پيغمبرلرلك آرفلى مؤمنلرگه نصرت وياردم
 يا كه مغفرت وعده قيلغان ايدك شونى سن بزلرگه بپرگل (ولا تخزنا يوم القيامة)
 دخى خور ورسواى قياماغل سن بزلرنى قيامت كوندنه (أَنْكَ لَا تَخْلُقُ الْمِعَادَ)
 درستلىكده سن خلالقى قيلماس سن اوزككك قيلغان وعدهئا (فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ)
 بس اجابت ايتدى وقبول قيلدى آلارنك دعالرينى آلارنك پروردكارى هم ايتدى
 آلازغه (أَنِّي لَا أَضِيعُ) شويله ديوب كم من ضايع قيلماسمن ويوغالتماسمن (عمل عامل
 منكم) هيچ برعمل قيلغوچينك عملينى سزلردن يعنى هر كم نك قيلغان عملينه كورا
 البته اجر وثواب بيلور حضرت ام سلمه رضى الله عنها نقل ايتمشلردر كم رسول
 صلى الله عليه وسلمدن صورادم يا رسول الله هر برعمل قيلغوچيغه اجر بولا طورغان
 بولسه نى اوچون خداى تعالى مهاجر ايرلرنك مناقبلرينى ذكر قيلوب آلار حقنده كوب
 اجر وثوابلر وعده قيلادر مهاجره خاتونلرنى هيچده ايتمايدر الله خاتونلرغه اول اجر دن
 ولوش يوقهو ديدم بس حق تعالى دن آيت كيلدى كم هيچ برعمل قيلغوچينك عملينى
 ضايع ايتماسمن (من ذكر أو أنثى) ايردن يا ايسه خاتوندىن يعنى كراك اير وكراك
 خاتون بولسون هيچ كمنك عملى ضايع بولماس (بعضكم من بعض) سزنك بعضلرگوز
 بعضلرگوزدندر يعنى همهلرگوز اجر وثوابده برابر برتينگسز ايركشى هم خاتون كشى

هر فايوسى فيلغان عملينه كورا اجر و ثواب طابار (فَالَّذِينَ هَاجَرُوا) بس شول
 كهمسه لركم هجرت فيلديلر و اوز وطنلر ينى طاشلاب كينديلر (وَأَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ)
 هم چقارلديلر اوزلر ينىك يورطلر نندن و منزل لرنندن يعنى پيغمبر عليه السلام هم مهاجر
 صحابه لركم آلارنى مشركلر ظلم لى ايله مكه دن چقارديلر (وَأَوْذُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ) هم
 اذا ابتولديلر ورنجتولديلر آلار خدای تعالى بولنده يعنى مسلمان بولولرى اوچون
 مشركلر آلارغه تورلى جفالر و عذابلر كورسانديلر نناك كم بلال و صهيپ رضی الله
 عنهما كبيلر (وَقَاتَلُوا) هم صوغش فيلديلر آلار مشركلر برله (وَقَاتَلُوا) دخى اولتوراديلر
 و شهيد بولديلر صوغش لرده (لَا كَفْرَ فِي سَيِّئَاتِهِمْ) البته كيچورور من آلار دن
 آلار نك باوزلقلر ينى و گناه لرى ينى يارلقار من (وَلَا دَخَلْتَهُمْ) هم البته كركزور من آلارنى
 (جَنَّتِ نَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) شول جنتلر كه كم آغار آنك آغاچلرى و سرايلرى
 آستوندىن يلغه لر هم آيندگو جزا بيرور من آلارغه (ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) الله تعالى
 فاشندن بولغوچى ايندگو جزا (وَاللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنُ الثَّوَابِ) و خدای تعالى در كم آنك
 فاشنده غنه بولغوچيدر اجر و ثوابنك بغشى سى مكه مشركلرى دولت ايله راحتده عمر
 سورور لر ايدى مؤمنلر فقيرلك ايله بيك فاطيلقى و محنتده اونكار و لر ايدى نى اوچون
 اوشبو پوتقه طابونوچى مشركلر ناز و نعمت اچنده بولوب خدای تعالى نك دوستلرى
 بولغان مؤمنلر محنت و مشقتده عمر اوتكارالر ديوب مؤمنلرنك خاطرلر نندن كيچار
 ايدى حق سبحانه و تعالى مؤمنلرنك كوكلر ينى جواتوب آيت يبار ديكم (لَا يَغْرِبُ نَك)
 كرا كدر كم مفرور اينماسون و آلداماسون سنى اى محمد عليه السلام (تَقْلِبُ
 الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ) كافر بولغان كهمسه لرنك دونماكلرى شهرلرده يعنى مشركلرنك
 دولت و راحتلك ايله شهرلر كه كيلوب كينتوب سوداگرلك فيلوب يورولرينه آلدانماكز
 (مَتَاعٌ قَلِيلٌ) آلار نك بو اشلرى آزغنه فائده لانودر دنيا ده بيك نيز فاني بولور
 (ثُمَّ مَا وَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ) صكره آلار نك سايتاچق اورنلرى نهو غدر (وَبُئْسَ الْمِهَادُ) ونى
 ياوز فرار فيلاچق اورنلر اول نهو غ (لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ) ليكن شول كهمسه لر
 كم قورنديلر اوزلر ينىك پروردكار لرنندن يعنى آخرت عذابندن قورقوب دنيا
 متاعينه مفرور بولماديلر (لَهُمْ جَنَّاتُ) بولغوچيدر آلارغه آخرنده جنت باقچلرى كم
 (نَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) آغار اول باقچلرنك يغاچلرى آستندن يلغه لر (خَالِدِينَ
 فِيهَا) منگو فالغوچيلر بولغانلرى حالده آلار اول جنتلرده (نَزَلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) نغفه
 و بولاك بولغانى حالده اول جنت آلارغه خدای تعالى فاشندن نزل ديوب قوناق

کیلاسی ایوگه قوناقنی حرمتلاب آنک اوچون حاضرلب قویلغان نرسه گه ایتور لر
 (وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ) و خدای تعالی قاشنده بولغان نرسه یغشیر اقدر ایندگو
 ایشلی کهمسه ار اوچون فانی دنیا دیرلندن (وَأَنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ) و درستلکده کتاب
 اهلندن باردیر (لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ) شول کهمسه کم اشانور خدای تعالی گه (وَمَا أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ) هم
 اشانور سز گه ایندر لگان نرسه گه یعنی قرآنغه (وَمَا أَنْزَلْنَا إِلَيْهِمْ) دخی اشانور آلارنک اوز لرینه
 ایندر لگان نرسه گه یعنی تورات و انجیلگه مراد عبدالله بن سلام و آنک یولد ایشلری
 یا که حبش پادشاهی نجاشی هم آنک اتباعیدر (خَاشِعِينَ لِلَّهِ) خشوع ایتکوچیلر
 و توبانچیلک قیلغوچیلر بولغانلری حالدده خدای تعالی گه (لَا يَشْتَرُونَ) صانوب
 آلماسلر و آلسدر ماسلر آلا (بآیاتِ اللَّهِ) الله تعالی نک آیتلری برابرینه (ثَمَنًا قَلِيلًا)
 آزغنه بهانی یعنی دنیا مالی اوچون تورات حکملرینی اوزگار تماسلر و محمد علیه السلام
 صفتلرینی یاشور ماسلر نتاک کم یهود عالملری شولای قیلدیلر (أُولَئِكَ) اوشبو ذکر ایتولگان
 کهمسلر یعنی کتاب اهلینک مؤمنلری (لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ) بولور آلا رغه اجر
 و ثوابلری پروردکارلری قاشنده (إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ) درستلکده خدای تعالی
 نیز حساب ایتکوچیدر کم مؤمنلر نک حسابینی نیزلک و یکلک ایلر قیلور (يَا أَيُّهَا
 الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کهمسلر (اصْبِرُوا) صبر قیلگز و جدا گز فرض
 عمللرینی ادا قیلوغه یا که کفر اهلی ایلر صوغش قیلوغه یا که شریعت حکملرینه
 (وَاصْبِرُوا) هم مشقتلانوکز و آغرلقرغه چداملی بولگز دشمانلر ایلر صوغش قیلغانک
 (وَرَابِطُوا) دخی حاضرلانوکز دشماننی قارشی آلورغه یعنی دشمان کیلاتورغان بولنی
 کوز انوب حاضر بولوب تورگز بعضیلر مرابطه دن مراد نماز سوگنک نمازغه منتظر بولماقدیر
 دیمشملر والله اعلم (وَاتَّقُوا اللَّهَ) و قورقگز خدای تعالی دن فرمانینه خلاقلق ایتودن
 صافلانوکز (لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ) شاید کم سز قورتلورسز و مقصودقه ایرشورسز اوشبو
 ایشلرینی اشلاسا گز

سورة النساء مدینة وهی مائة وخمس اوست اوسبع وسبعون آیه

نساء سورہسی مدینہده نازل بولغاندر بر یوزده یتمش بش یا که آلتی یا که یدی آیتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

(يَا أَيُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر (اتَّقُوا رَبَّكُمْ) قورقگز پروردکارگزدن و صافلانوکز
 آنک غضب و قهرندن (الَّذِي خَلَقَكُمْ) آنداین پروردکار کم یارانندی اول سزنی
 و یوقندن بار قیلدی اوزینک قدرتی ایلر تورلی تورلی شکل لرده و تورلی توسلرده

ایتوب (من نفس واحدة) بر نفسدن یعنی همه کزنی بر آدم علیه السلام یارانندی
(وخلق منها زوجها) هم یارانندی اول بر نفسدن یعنی آدمین آنک جفتی نی کم
آنمز حوادر حضرت آدمنگ صول فابرعاسندن یارانودی (وَبَثَّ مِنْهُمَا) هم طارانندی
خدای تعالی بوایکی سندن یعنی حضرت آدم ایله حوانک نسلندن دنیاغه کیلتوردی
(رَجُلًا كَثِيرًا وَنَسَاءً) کوب ابرلر نی هم کوب خاتونلر نی (وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي) و فورقز
شول خدای تعالی دن کم (تَسَاءَلُونَ) سز لر بر برکزدن صوراشورسکز آنک اسمی
ایله یعنی بر برکزدن حاجت و یاردم صوراشقانک خدای تعالی نك اسمی ایله صورارسکز
(وَالْأَرْحَامِ) دخی فورقکز وصافلانوکز رحملر نی کیسودن و فرنداشلرگه شفقت سزک
ایتودن (إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا) در سنلکده خدای تعالی بولدی سز نك اوز کزگه
صاچی و کوزانوچی کم سز نك بارچه سوزلر کزگه مطلعدر هیچ برسی آکا یاشرن
توگلدن (وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ) و بپرکز سز ای یتیملرگه ولی وهم وصی بولغان
کمهس لر اول یتیم لرگه اوزلر ینک مال لرینی یتیملرگه ولی و آپیکون بولغان کشیلر
یتیملر نك مال لرنده اوزلر نی تلا گانچه تیوش سز تصرفلر فیلورلر ایدی مثلاً آلار نك
بخشیراق قویلرینی اوزلر ینه آلوب فالوب آنک اورنینه اوزلر ینک آرق و ناچار
قویلرینی بیورلر ایدی بز قوی اورنینه قوی بپردک دیوب اوز اشلرینی
در ستلاما کچی بولورلر ایدی حق سبحانه و تعالی بیوردیکم (وَلَا تَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ
بِالطَّيِّبِ) و آلسدر ما کز خبیث و ناچار مالنی بخشی مال برله یعنی یتیملر نك سزگه
حرام بولغان مال لرینی آلوب آنک اورنینه اوز کز نك حلال بولغان مال کزنی قویبا کز
(وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ) (۱) هم آشاما کز یتیملر نك مال لرینی اوز مال لر کز
ایله برگه فاتشدروب (أَنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا) در سنلکده یتیم مالینی آلسدر ماق
و آنده خیانت ایتماک بولغوچیدر اولوغ گناه خدای تعالی فاشنده (وَأَنْ خِفْتُمْ)
وا گر فورقسا کز سز (أَلَّا تَقْسُطُوا فِي الْيَتَامَىٰ) شوندا ان کم عدل لک و توغر یلق
ایتماس سز یتیم لر مالی حقنده اوشبو آیت کریمه شول کمسه حقنده ایدر لمشدر کم
آنک تصرف و تربیه سنده بر یتیمه قز بالا بار ایدی شول قزنی اوزینه نکاحلاب
آلماقی بولور ایدی لکن قز نك ولی بولغان کشی سی و آپیکونی اوزی بولغانلقدن
مهرینی عدل لک برله بیلگولی آلمام هم اوز خاتونیم بولغاچ آنک مالندن صافلانا
آلمام دیب فورقا ایدی بس حق سبحانه و تعالی بیوردیکم اگر سز لر اوز قول کزده
بولغان یتیمه قزلر نی نکاحلاب آغانده آلار نك مال لرینه خیانت قیلودن فورقسا کز

اوشبو آیه کریمه غطفان
قبیل سندن بر کمسه حقنک
نازل بولمشدر اول کمسه نك
فرنداشی وفات بولوب
آندان بر یتیم ابر بالا
فالغان ایدی اول کمسه
شول بالاغه ولی ووصی
بولوب آنک مالینی تصرف
فیلور ایدی اول یتیم
بلاغتکله ایرشکاچ اوزی نك
مال لرینی اول کمسه دن
طلب قیلدی اول کمسه
تورلی بهانه لر کورساتدی
مالنی تیزگنه بیراسی
کیلمادی عاقبت رسول
علیه السلام حضور ینه
حکمگه کیلسدیلر حق
تعالی دن اوشبو آیت نازل
بولدی صکره اول کمسه
خدای تعالی عذابندن
فورقوب مذکور یتیم نك
مال لرینی اوزینه طاپشر-
دی تفسیر حسینی

وعدلك ايتا آلماسمز ديسا ئز (فَانكُحُوا مَا طَابَ لَكُمْ) بس نکاح قيلگن سز اوزگن زگه خوش بولغاننى و نفسگن استاگاننى (مِنَ النِّسَاءِ) باشقه خاتونلردن (مثنى) ايکبشارنى (و ثَلَاثَ) دخى اوچارنى (و رُبَاعَ) هم دورتارنى نکاح قيلگن دورت خاتونندن آرتقى آلماق درست بولماس مگر برسینى آیورسه يا که اولسه آنڭ اورنینه آلماق درست بولور (فَإِنْ خِفْتُمْ) بس اگر فورقسا گن سز و بلسا ئز (الَّا تَعْدُلُوا) شونى کم عدلك ایتماس سز يعنى بردن آرتق خاتون آلمان صورته آلارنڭ آراسنه عدلك و تينگن اینه آلماسمز ديوب فورقسا گن (فَوَاحِدَةً) يس اختيار قیل گن برگنه خاتوننى (أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ) يا ايسه خاتون ایتوگن شونى کم مالک بولدى آنى قول لرگن يعنى اوز ملک گن زده بولغان کنیزکنى خاتون ایتوب توتوگن (ذَلِكَ) اوشبو اش يعنى برگنه خاتون آلماق گن يا که کنیزکلرگننى خاتون ایتما گن (أَدْنَى الْأَعْدَاءِ) يقينرا قدر شوگا کم سز عدل لکن اوشماس سز و ظلم لى ایتماس سز يعنى برگنه خاتون بولغاچ تينگن توتما و ظلم لى ایتوب بولماس (وَأَتُوا النِّسَاءَ) و بيرگن سز نکاح گن زغه کرگان خاتونلرغه (صَدَقَاتِهِنَّ نِعْلَةً) آلارنڭ مهرلرینى هديه و بولاک بولغانى حالده اول مهر خاتونلرغه خدای تعالی دن يا که کوکل خوشلقى ایله آغر سناينچه بيرگن (فَإِنْ طَبِنَ لَكُمْ مِنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا) بس اگر نفس خوشلقلى ایله کيچسه لر اول خاتونلر سزگه مهرنڭ بعضسندن يعنى اوزلرى تلاب مهرلرینڭ بر آزندن کيچسه لر و سز لرگه باغشلاسه لر (فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا) بس آشا گن سز آنى و توتوگن اوز کرا کگن زگه حلال و مشقتسز بولغانى حالده يا که حلال بولغانى حالده راحتلنوب توتوگن (وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ) و بيرما گن سز سفیه و عقلسز کشيلرگه (أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا) شول مال لرگننى کم قیلدى خدای تعالی اول مالنى سز نڭ اوچون معيشت نڭ تور ماقينه سبب يعنى دنيا ترکلى نڭ تور ماقينه هم دين اشلى نڭ توز ولما کينه سبب بولغان مال لرنى عقلسز کشيلر قولينه بيروب تلف ایتدرما گن خطاب ولى و وصى بولغان کهسه لرگه در قول آستگن زده بولغان يتيملر نڭ عقللرى کمالنکه ايرشماى توروب مال لرینى اوزلرینه بيرما گن ديمکر (وَأَرْزُقُوهُمْ فِيهَا) ورزقلاندرگن سز اول سفیهلرنى و آلا رغه اولوش بيلگولا گن شول مال لرده يتارک مقدارى (وَأَكْسُوهُمْ) هم کيوندرگن آلا رنى اوز مال لرندن حاجت قدرنچه (وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا) دخى ایتوگن آلا رغه يخشى سوزنى يعنى آلا رنى آچولاندر ماسلق ایتوب يخشى و يومشاق سوزلر ایله جوانوب مال لرینى صافلا گن مثلا اوشبو مال همهسى سنکيدر من آنى صافلاب قنه

تورامن سن اوسوب كمالتكه ايرشكاج اوزكا طاپشرو زمن ديوب آلارنك كوئلاريني خوش قيلكز (وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ) وصناكزسز يتيملرني اگر اير بالا بولسه عقل ونميزيني مالني صافلي آلوويني وصاتو آلوني بلسانلكيني صنماق تيوشدر واگر قز بالا بولسه ايو اچنده گي اشلبرني باشقارا آلماقيني صنماق تيوشدر (حتي اذا بلغوا النكاح) تا كم هر قايچان ايرشسهلر اول يتيملر نكاح حدينه يعنى بلاغتكه ايرشسهلر (فان انستم منهم رشداً) بس اگر كورشاكزسز بالغ بولغانلرندن صوك آلاردن رشد وتوزك لسكني يعنى عقللي وفهملي ايدكلريني بلسا كز (فادفعوا اليهم اموالهم) بس بيركزسز اول يتيملرگه اوزلرينك ماللريني (ولانا كلوها اسرافاً) وآشاماكزسز اي وصي بولغان كمسهلر اول يتيملر نك ماللريني شريعت قوشقانندن طش يعنى وصيلق اوچون حا كم وقاضي اوزكزگه بيلگولاگانندن آرتوقني آلماكز (وبداراً ان يكبروا) دخي بتورماكز آلارنك ماللريني آشوغوب اوسوب يتولرندن قورقوب يعنى اوسوب بتارلرده بومالني بزدن آلورلرديب قورقوب تلف ايتماكز (ومن كان غنياً) وهر كم باي بولسه ولي ووصي بولغان كمسهلردن (فليستغنى) بس كرا كدر كم صاقلانسون اول وطيولسون يتيم ماليني آلودن يعنى باي كشي وصي بولسه اوزينه وصيلق خدمتي اوچون هم هيچ نرسه آلماسون صاقلانسون (ومن كان فقيراً) وهر كم فقير بولسه يتيمگه وصي بولغان كمسهلردن (فلياكل بالمعروف) بس آشاسون اول يتيم نك مالندن يخشيلق برله يعنى وصي بولغان كشي فقير بولسه خدمتي اوچون اوزينه حاجت قدرلي انصاف وعدللك ايله آلسه درستدر (فاذا دفعتم اليهم اموالهم) بس هر قايچان بيرساكزسز وفايتارسا كز اول يتيملر نك اوزلرينه آلارنك ماللريني (فاشهدوا عليهم) بس گواه تونوكز آلا اوزرينه يعنى ماللريني گواهلر آلدنده فايتاروب بيركز تا كم دعوا وخصوصتكه طارتولماسون (وكفى بالله حسيباً) وكفايه ايتكوچيدر خدای تعالی بنكلرني حساب قيلقوچي بولوب آخرتده جاهلبنده عربنك عادت شول ايديكم خاتونلرغه هم ياش بالالرغه هيچده ميراث بير ماسلر ايدى كشي اولگانندن صوك ميراث بولوب قالغان مال دشمان برله صوغشورغه كوچي بتارلك بولغان كشييلرگه گنه بيرلورگه تيوش ديورلر ايدى پيغمبر مز عليه السلام مدينه گه هجرت قيلوب كيلگانده هم مدينه ده شول عادت يورتلور ايدى تا كم صحابهلردن اوس بن ثابت الانصاري رضی الله عنه وفات بولوب آندن قالغان ماللريني آتاسي برله برتوغمه قزنداشي نك اوغللري آلوب تصرفي

قیلدیلر اوس نڭ خاتونی هم اوچ قز بالاسی قالغان ایدی آلاغه هیچ نرسه بیرمادیلر اوس نڭ خاتونی ام کچه رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب بوخصوصده شکایت قیلدی رسول علیه السلام اوس نڭ مال لرینی تصرف ایتکان فرنداشلرینی چاقروب صورغاچ آلا آنا بالارندن قالغان عادت لرینی قوتلاما کچی بولدیلر حق سبحانه وتعالی دن آیه کیلیدی کم (لِّلرَجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانُ وَالْأَقْرَبُونَ) آنا آنالری هم اولوغ وکراک کچکنه بولسونلر (مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانُ وَالْأَقْرَبُونَ) آنا آنالری هم یاقن فرنداشلری قالدرغان مالدن (وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانُ وَالْأَقْرَبُونَ) آنا اولوش کراک قارت وکراک یاش بولسونلر (مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانُ وَالْأَقْرَبُونَ) آنا آنالرهم یاقن فرنداشلر قالدرغان مالدن (مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ) شول نرسه دن کم آز بولدی قالغان مالدن یا ايسه کوب بولدی یعنی میتدن قالغان مال کراک کوب بولسون وکراک آز بولسون البته اول مالدن ابر هم خاتون وارثلرگه اولوش بیلور (نَصِيبًا مَّفْرُوضًا) بیلگولانمش اولوشنی (وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ) وهر قایچان حاضر بولسهر میراث مالینی بولگان وقتده (أُولُو الْقَرْبَى) اوزلرینه میراث تیهی نورغان فرنداشلر (وَالْيَتَامَى) هم اوکسز بالالر (وَالْمَسَاكِينَ) دخی محتاج و بیچاره لر (فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ) بس رزقلاندرکوز و بپرکوز سز آلاغه برار نرسه شول میراث مالندن یعنی میراث مالینی بولشکان وقتده حاضر بولغان فقیر و محتاجلرنی محروم قیلما ینچه آلاغه بر آز صدقه بیرماک مستحب بولور (وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا) هم اینوکوز آلاغه کورکام و یغشی سوزنی یعنی اگرده آلارنڭ صورغانلرینی بیرا آلماسا کوز کورکام و یومشاق سوزلر ايسله عذر بیان قیلکوز ورنجوتما کوز (وَابْخِشِ الَّذِينَ لَوْنَرُكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ) وکرا کدرکم فورقسونلر خدای تعالی دن یتیملر توغر یسنده شول کمسه لرکم اگر قالدرسه لر ایدی آلا اوزلری آرطندن (ذَرِيَّةً ضَعِيفًا) عاجز و ضعیف بولغوچی بالالرنی (خَافُوا عَلَيْهِمْ) قورقورلر ایدی اول بالالر اوزرینه یعنی اوزلری اولگانندن صوگ ضعیف و کچکنه بالالری قالوب ضایع بولولرندن قورقا نورغان کشیلر شونی اویلاب اوز قول آستلرنده بولغان یتیم بالالر توغر یسنده هم خدای تعالی دن فورقسونلر و آلاغه یاردم و شفقت ایتسونلر (فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ) بس کرا کدرکم فورقسونلر آلا خداینڭ عذابندن (وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا) هم ایتسونلر درست و توغری بولغان سوزنی یتیملر حقنده (أَنَّ الَّذِينَ يَا كُلُونِ) درستلکده شول کمسه لرکم آشارلر (أَمْوَالِ الْيَتَامَى ظُلْمًا) یتیملرنڭ مال لرینی ظلم لقی یوزندن

(أَنَا يَا كَلْبُونَ فِي بَطُونِهِمْ نَارًا) موندن باشقه توگلدركم آشارلر آلاز اوز قارنلورده
 اوطنى يعنى يتيملر مالينى ظلم لوق برله آشاو تموغ اوطينه سبب بولغانلقدن اوط
 آشاو كبيدر (وسيصلون سعيبراً) هم تيزدركم كرورلر يتيم مالينى آشاوچيلر فزدرلغان
 تموغ اوطينه. (يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ) حكم فيلور وبيورور خدای تعالی سز لرگه
 بالالركز نك ميرائلرى توغر يسنده شويله ديوب كم (لَلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ) اير
 بالاغه بولغوچيدر ايكي قز بالانك اولوشى شكللى يعنى براوغل ايكي قز آلغان
 قدرلى ميراث آلور (فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً) بس اكر بولسه لر اولگان كشى نك بالالرى
 خاتونلرغنه يعنى اير بالا برده بولمايوب همهسى قز بالالرغنه بولسه (فَوْقَ اثْنَتَيْنِ)
 ايكيدين اوستون يعنى ايكي دن آرتق قز لر بولسه (فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ) بس بولور
 اول قز بالالرغنه قالغان مالنك اوچ اولوشندن ايكي اولوشى (وَأِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً)
 واكر ميتدن قالغان بالا برگنه قز بولسه (فَلَهَا النِّصْفُ) بس بولور آثا قالغان
 مالنك يارطيسى (وَلَا بُوَيْهَ) دخى ميت نك آنا آناسى اوچون بولغوچيدر ميراث
 (لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ) بو ايكيدين هر برسينه آلتى اولوشدن بر اولوش (مِمَّا
 تَرَكَ) شول نرسه دن كم فالدردى آنى اولگان كشى يعنى قالغان اموال متروكه دن
 ميت نك آنا آناسينه هر فايوسينه آلتى اولوشدن بر اولوش بيرلور (إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ)
 اكر بولسه اولگان كشى نك بالاسى كراك اير بالا وكراك قز بالا بولسون (فَإِنْ
 لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ) بس اكر بولماسه اولگان كشى نك بالاسى (وَوَرَّثَهُ أَبَوَاهُ) هم
 وارث بولسه آثا آنا آناسى يعنى هيچ بر بالاسى قالماينچه آنا آناسى قالسه (فَلَأَمَّهُ
 الثَّلَاثُ) بس بولور آنك آناسينه قالغان مالنك اوچدن برسى بو تقديرده آناسينه
 كويبو تيگانلگى بيلگولانمادى زيرا كه ميت نك بالاسى بولماغانده آناسى عصبه
 بولوب صاحب فرضلردن قالغاننى آلور (فَإِنْ كَانَ لَهُ أُخْوَةٌ) بس اكر بولسه اولگان
 كشى نك (۱) قزنداشلرى بردن آرتق كراك آنا آنا بر بولغان قزنداشلر وكراك آنا بر آنا
 باشقه ياكه آنا بر آنا باشقه قزنداشلر بولسون (فَلَأَمَّهُ السُّدُسُ) بس بولور آنك
 آناسينه آلتى اولوشدن بر اولوش ميتدن قالغان مالدن واشبو فرض ايتولسگان
 اولوشلرنى بو وارثلرگه بيرلور (مَنْ بَعْدَ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَا) شول وصيتدن صوك كم
 وصيت فيلور بولدى آنك برله شول مالنى قالدرغان كشى (أَوْ دِينَ) يا ايسه بورچنى ادا
 قيلغاندن صوك يعنى اولگان كشى نك بور چلرى بولسه شول بور چلرنى تولا گاندىن صوك
 هم مالينك اوچدن برندن ايتكان وصيتلر ينه تونقاندىن صوك قالغانينى واشبو وارثلر آراسنك

آية المواريث

(۱) يعنى اير قزنداش وفز
 قزنداش آناغه تياتورغان
 اولوشنى كيموتورلر اكر چه
 اوللرى هيچده ميراث
 آلماسه لرده هر ميت نك
 بردن آرتق قزنداشى بولو
 سببلى آنانك حصهسى
 اوچدن بردن كيموب
 آلتى دن برگه قالور ميت نك
 قزنداشى برگنه بولسه آنا-
 نك حصهسى كيموماس

تقسیم قیلنور (ابوکم و ابناوکم) آنالرکز هم اوغلرکز (لاندر ون ایهم اقرب لکم نفعا)
 سز بلماس سز شونی کم آلارنک فایوسی یقینرا قدر سز لر گه فائده یوزندن یعنی
 وارثلرنک اولگان کشیگه فایوسی یقینراق و فائده لیره ک ایکانینی هم فایوسینه میراث
 کوبراک بیلرور گه نیوش ایکانینی سز اوز عقل لرنکز ایله بله آلماس سز بلکه خدای
 تعالی اوزی بلوب اوشبو میراثلرنی بیلگوله دی و فرض قیلدی (فریضة من الله)
 خدای تعالی فاشندن بولغوچی فرض قیلماق و بیلگوله مک ایله (ان الله کان علیما
 حکیمًا) درستلکده الله تعالی بولغوچیدر بیلگوچی هر وارثنک مرتبه سینی حکمت
 ایله حکم قیلغوچی میراثلرنک مقدار نکه (ولکم نصف ما ترک ازواجکم) وسزار گه در
 ای ایرلر خاتونلرکز قالدیرغان مالنک یارطیسی (ان لم یکن لهن ولد) اگر بولماسه
 اول خاتونلرنک بالالاری یعنی خاتون اولگانندن صوگ بالاسی قالماسه اول خاتونندن
 قالغان مالنک یارطیسی ایرینه نیبار (فان کان لهن ولد) بس اگر بولسه اول
 خاتونلرنک بالاسی (فلکم الربع مما ترکن) بس سزار گه در دورتدن برسی اول
 خاتونلرکز قالدیرغان مالدن یعنی خاتوننک بالاسی قالماسه کبراک حاضرگی ایرندن
 و کبراک باشقه ایردن بولغان بالا بولسون اول تقدیرده ایرینه قالغان مالینک دورت
 اولوشندن بر اولوشی نیبار (من بعد وصیة یوصین بها) شول وصیت صوگنده کم
 وصیت قیلورلر اول خاتونلر انک برله (اودین) یا ایسه بور چلرینی توله گان صوگنده
 یعنی اگر خاتوننک بورچی بولسه شول بور چنی توله گانندن صوگ هم مالینک اوچدن
 برندن وصیت اینکان اورنلرینه توتقاندن صوگ آرتوب قالغانینی وارثلرینه تقسیم
 ایدلور (ولهن الربع مما ترکتم) و خاتونلرغه در دورت اولوشدن بر اولوشی شول
 مالدن کم سز قالدردکز آنی ای ایرار و فاتکز صوگنده (ان لم یکن لکم ولد) اگر
 بولماسه سز نک بالا کز یعنی ایر اولگانندن صوگ بالاسی قالماسه خاتونینه قالغان
 مالینک دورتدن برسی نیبار بر خاتون بولسه شول دورتدن برنی یالغز یغنه آلور
 ایکی یا که اوچ یا که دورت خاتون بولسه لر شول دورتدن برنی اوز آرالرنده
 بولرلر (فان کان لکم ولد) بس اگر بولسه سز نک بالا کز یعنی ایرنک بالاسی قالماسه
 کبراک ایر بالا و کبراک قز بالا بولسون کبراک شول خاتونندن و کبراک باشقه خاتونندن بولغان
 بالا بولسون شول صورتده (فلهن الثلثن مما ترکتم) بس اول خاتونلرغه در سکز اولوشدن
 بر اولوش سز قالدیرغان مالدن (من بعد وصیة توصون بها) شول وصیتنی یورتو
 صوگنده کم سز وصیت قیلورسز آنک برله (اودین) یا ایسه بور چنی اوتنه گان صوگنده

(وَأَنَّ كَانَ رَجُلٌ يُوْرَثُ) واگر بولسه آنک مالندن میراث آلونا تورغان ایر یعنی وفات بولغان کشی (كَلَالَةً) آنا آناسز هم بالاسز کشی (أَوْ أَمْرًا) یا ایسه وفات بولغان خانون کلاله بولسه یعنی اوزندن صوڪ آنا آناسی هم بالاسی فالماسه (وَلَهُ أَخٌ) وآنک بر ایر فرنداشی بولسه یعنی آنا بر آنا باشقه بولغان ایر فرنداشی بولسه (أَوْ أُخْتٌ) یا ایسه آنا بر آنا باشقه فر فرنداشی بولسه شول وفات بولغان کشینک (فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ) بس هر برسینه بولور اول فرنداشردن آلتیدن بر یعنی آنا بر آنا باشقه ایر فرنداش بولسه فالغان مالنک آلتی اولوشندن بر اولوشینی آلور فر فرنداش بولسه شولای آلور (فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ) بس اگر بولسه لر آنا بر آنا باشقه فرنداشر کو براك (مَنْ ذَلِكَ) اوشبوندن یعنی بردن آرتق بولسه نر تلاسه نیچه بولسونلر (فَهُمْ شُرَكَاءٌ فِي الثُّلُثِ) بس آلا شریکلر در اوچ اولوشدن بر اولوشده یعنی همهلرینه فالغان مالنک اوچ اولوشندن بر اولوشی بیرلور شول اوچ اولوشدن بر اولوشنی اوز آرالرنده هر قایوسینه تیگز ایتوب بولشورلر کراک ایر فرنداشر وکراک قزلر بولسون هر قایوسینه بر تیگز بیرلور و اوشبو میراث آلاغه ایرشور (مَنْ بَعْدَ وَصِيَّةٍ يُوْصِي بِهَا) شول وصیتنی یورتکاندن صوڪ کم وصیت ایتولور آنک برله (أَوْ دِينَ) یا ایسه بورچنی ادا قیلغاندن صوڪ یعنی اوّل میتنک بورچلرینی اوتالور هم وصیتلرینی یورتولور (غَيْرِ مَضَارٍ) ضرر وزیان ایتکوچیگه باشقه بولغانی حاله اول وصیت یا که بورچ برله وارثلرگه یعنی وصیه یا که بورچ وارثلرگه ضرر ایتو اوچون بولماسه شول وقتک وصیت هم بورچنی ادا ایدلور وارثلرگه ضررلی بولغان وصیت مالینک اوچدن برفندن آر توغینی وصیت ایلاما کدر اول صورتده اوچدن برفندن آرتقنک وصیتی یورتولماس وارثلر حقیدر وارثلرگه ضررلی بورچ شولدر کم هیچده بورچی بولما نیچه وارثلرینه فالدرماس اوچون فلان کشیگه بیراچا کم بار دیوب اقرار قیلور اگر شوندا این یالغان بورچ ایکانی معلوم بولسه انی تولاو لازم بولماس (وَصِيَّةٌ مِنْ اللَّهِ) صافلا کز سرز الله تعالی قاشندن بولغان وصیت وحکمینی (وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ) و خدای تعالی بلگوچیدر سز نك نیتلر کزنی وصیتلر کز نك نیتداین نیت ایل بولغانینی بلور حلیم وصبر ایتکوچیدر کم گناهکلرینی عذاب قیلورغه آشوقماس (تِلْكَ) اوشبو ذکر ایتولگان حکملر (حُدُودُ اللَّهِ) الله تعالی نك چیکلاگان چیکلریدر (وَمَنْ يَطْعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ) و هر کم اطاعت قیلسه الله تعالی گه هم آنک رسولینه اوشبو حکملرده (يَدْخُلْ جَنَّاتٍ) کز گزور آنی خدای تعالی شول جنتلرگه کم (تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ)

آغار اول جنتلرنك آغاچلری آستندن بلغه لر (خالدین فیها) منگو قالغوجیلر بولغانلری حالده آلا اول جنتلرده (وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ) واوشبو اش یعنی جنتك منگو قالماق اولوغ بولغوجی قول اوستونلکی ومقصودغه ایرشودر (ومن یعص الله) وهرکم فارشسه الله تعالی گه (وَرَسُولُهُ) هم آنك رسولینه فارشسه وفرمانینه بوی صونماسه نتاك کم فزاری دیگان کمسه خاتونلرغه هم بالارغه میراث بیرو توغریسنده خدای تعالی نك حکمینه راضی بولمادی وابتدی کم من اط اوستونه آطلانوب دشمانقه فارشی تورا آلمانان کشیگه میراث مالی بیر ماسمن حق سبحانه وتعالی بیوردیکم هرکم خدای ورسولنك فرمانینه راضی بولماسه (وبتعد حدوده) هم اوتسه وطشقاری چقسه خدای تعالی چیکلاگان چیکلردن حلال وحرام هم میراث حکم لرنده (يُدْخِلُهُ نَارًا) کرگزور آنی خدای تعالی اوطقه (خالداً فیها) منگو قالغوجی بولغانی حالده اول اوطده یعنی جرامنی حلال بلوب اشلاسه وخدای تعالی نك حکمینی انکار قیلسه شول کمسه اوطده منگو قالور (وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِينٌ) وبولغوجیلر آکا خور قیلغوجی عذاب آخرتده (وَاللّٰتِي يَأْتِيَنَّ الْفٰحِشَةَ) وشول خاتونلر کم نفسلرینه ایاروب اشلارلر بوزوق اشنی یعنی زنا قیلورلر (من نساءکم) سرنك خاتونلر کزدن یعنی محصنه بولغان ایرلی خاتونلر زنا قیلسه لر (فَاسْتَشْهَدُوا عَلَیْهِنَّ) بس گواه استاگز سر ای شریعت حاکملری اول خاتونلرنك زنا قیلغانلقلرینه (اربعة منکم) دورت کمسه نی سزلردن یعنی دورت عاقل وبالع بولغان مسلمانلر آلارنك زنا قیلغانلقلرینه گواه بولسونلر (فَانْ شَهِدُوا) بس اگر گواهلر بیرسه لر دورت مسلمان (فَامَسْكُوْهُنَّ فِی الْبُیُوْتِ) بس صافلاب توتوگز سر اول زنا قیلغان خاتونلر نی ایولرده یعنی ایولردن چقار ماینچه حبس ایتوب توتوگز اوشبو حکم اسلامناک اولنده ایدی زنا قیلغان خاتونلر نی ایولرده حبس ایتوب توتارلر ایدی (حتی یتوفیهن الموت) تا کم وفات ایتدیرگانگاچه اول خاتونلر نی اولوم فرشته سی یعنی جانلرینی آلفانغه قدر آلا رنی ایولرده حبس ایتکز (او یجعل الله لهن سبیلاً) یا ایسه قیلغانغه چه خدای تعالی آلا اوچون بر یولنی یعنی بوتوغریه خدای تعالی دن ایکنچی حکم کیلگانگه چه شولطریقه ایولرده صافلاب توتوگز صکره زنا قیلغان محصنه خاتونلر نی رجم قیلماق حکمی بولغاچ اوشبو امساک حکمی منسوخ بولدی ودورت کشی لرنك شاهد بولماقی شول حالنچه قالدی (وَاللَّذٰنِ یٰٓاْتِیٰنَهَا مِنْکُمْ) وشول ایکی کشی کیسم اشلارلر اول فاحشه اشنی سزلردن یعنی مسلمانلردن ایربرله خاتون زنا قیلسه لر (فَاذُوْهُمَا) بس

(۱) اولگی آیتده زنا قیلغان خاتونلر نی حبس ایتوایل بیوردی بو آیت کریمه ده زنا ایتکوچیلر نی ایداء ایلامک ورنجتمک ایل امر قیلدی اوشبو ایکی آیه آراسینی جمع وتطبیق طوغریسنده دیملردرکم اولگی آیت زنا قیلغان خاتونلر حقنده در ایکنچی آیت ایرلر حقنده در یا که اولگی آیه ایرلی خاتونلر هم ایر کورگان خاتونلر حقنده در ایکنچی آیت باکولر حقنده در والله اعلم بیاندن

ایداء قیلکنز ورنجتوگنز سز آلا رنی یعنی تبدیل برله شلته وحقارت قیلکنز یا که حد
 صوقدرکنز (فان تابا واصلحا) بس اگر توبه قیلسه لر آلا ر و اشلرینی توزوک ایتسه لر
 (فاعرضوا عنهما) بس اعراض قیلکنز ویوز دوندرکنز سز آلا ردن یعنی ایداء قیلما کنز بو
 حکم هم رجم حکمی ایله منسو خدر دیمش لر (ان الله کان تواباً رحیماً) درستلکه خدای
 تعالی بولغو چیدر توبه نی قبول ایتکوچی توبه قیلغان لرغه مهر بان ورحمتلی (انما التوبة
 علی الله) موندن باشقه توگلد ر کیم توبه نی قبول ایتمک خدای تعالی اوز رینه در اوز ینک
 وعده سی بو ینچه (للذین یعملون السوء) شول کمسه لر او چون کم اشلا ر لر آلا ر یاوز لقنی
 (بجهالة) نادانلق سببلی یعنی یاوز لقنی قیلولری بلماینچه گنه بولور شک قیلولر ندن
 یا که انکار و عناد ایتولر ندن بولماس (ثم یتوبون من قریب) صگوه اوز لری توبه قیلولر لر
 و اول اشدن او کونوب قایتور لر یقین زمانده یعنی دایم چیلق قیلما ینچه گناهنی اشلا گآچده
 آرطندن توبه قیلولر لر یا که صحت و سلامت وقتلرنک توبه قیلولر لر یا که اولوم کیلودن
 الگاری توبه قیلولر لر دیمکدر والله اعلم (فاولئک) بس اوشبو توبه ایتکو چیلر گناهدن
 صوگ (یتوب الله علیهم) قایتور خدای تعالی آلا ر اوز رینه مغفرتی برله و توبه لرینی
 قبول قیلور (وکان الله علیماً حکیماً) و بولغو چیدر خدای تعالی بلگوچی توبه ایتکو چیلرنک
 توبه سیننی حکم قیلغوچی آلا رغه مغفرت برله (ولیس التوبة) ویوقدر توبه نک قبول لقی
 (للذین یعملون السیئات) شول کمسه لر او چون کم اشلا ر لر یاوز اشلرینی دایم چیلق
 ایله (حتی اذا حضر) نا کیم هر فایچان حاضر بولسه و ایرشسه (احدهم الموت) آلا ر نک
 بر سیننه اولوم (قال انی تبت الان) ایتور درستلکه من ایددی توبه قیلدم
 دیوب یعنی غر غره حالینه بتکچ و اولومنی آشکارا کور گآچ کنه توبه قیلما قچی بولور
 (ولا الذین یموتون وهم کفار) ذخی قبول ایتولماس شول کمسه لر نک توبه لر کی کم
 اولر لر آلا ر و حالانکه اوز لری کافر لر در یعنی کفر حالنده دنبدان کیتار لر نعوذ
 بالله منه (اولئک) اوشبو کیمسه لر (اعتدنا لهم) حاضر له دک بز آلا ر او چون آخرنده
 (عذاباً الیماً) رنجتکوچی عذابنی جاهلیتده عربلرده شول عادت بار ایدیکم اگرده
 بر کمسه وفات بولوب آنک خاتونی قالسه اول کمسه نک ایکنچی خاتوندن بولغان
 اوغل لری یا که میراث آلا تورغان یقین قزنداشی شول خاتون نک اوستینه کیومیننی
 طاشلاب بو خاتون میگا تیوشدر دیسه اول خاتون شول کشی نک اختیار نده بولور
 ایدی اگر تله سه شول خاتوننی اولگی مهری برابرینه اوزینه نکاحلاب آلور ایدی
 اوزی آلماسه باشقه کشیگه بیروب مهرینی اوزی آلور ایدی یا که اول خاتونغه

ايرندن تيا تورغان ميراثنى شول كىشى اوزى آلوب بتورماينچه ايكنچى ايرگه بارودن منع قىلوب تونار ايدى حاصل كلام شول كيوم طاشلاغان كىشى اول خاتونغه خواجه بولور ايدى اسلامنك اولنده هم اوشبو عادت يورتولور ايدى تاكىم هر وقت ابو قبيس انصاري ديگان كيمسه وفات بولوب كبشه اسملى خاتونى قالدى ابو قبيس نك باشقه خاتوندىن بولغان اوغلى مذكور عادت بوينچه كبشهنى اوز تصرفينه كرتدى اوزينه تيگان مالنى بيرسون اوچون آكا تورلى ظلم واذيتلر قىلور ايدى كبشه رسول صلى الله عليه وسلم حضورينه كيلوب صورت حالنى عرض قىلدى بس حق سبحانه وتعالى مذكور عادتندن نهى قىلوب آيت يباردى كم (با ايها الَّذِينَ آمَنُوا) اى ايمان كيلتورگان كيمسه لر (لَا يَحِلُّ لَكُمْ) حلال بولماس سز لرگه (أَنْ تَرْتُوا النِّسَاءَ كَرِهًا) سز نك ميراث ايتوب آلماقتز خاتونلرنى كوچلپ يعنى يقين قىلداشلىر كز نك ماللرينى ميراث ايتوب آلمان شيكلىلى آلا نك خاتونلرينى ده كوچلاب اوز تصرفنغره آلماقتز درست توگلدز (وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ) هم منع قىلماقتز وطيوب تونماقتز سز يقينلر كز نك خاتونلرينى ايكنچى ايرگه بارودن ياكه خطاب ايرلرگه دركم اوز خاتونلر كزنى اكر آيرلوب كيتاسيلرى كيلسه كوچلپ تونماقتز (لَتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ) تاكم سز نك ايلتما كقتز اوچون اول خاتونلرغه بيرگان نرسه كز نك بعضىنى يعنى بيرگان مهر كزنى كبرى آلوب فالو اوچون آلارنى كوچلپ تونماقتز بيك عاجز بولغاچ مهرلرندن كيچوب كيتارلر و بيرگان نرسه لر مرنى كبرى فايثار و رلر ديوب آلارنى حبس ايتوب آصراماقتز (إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّكُمْ مَكْرَهُنَّ) مكر شولكم كيلسه لر اول خاتونلر (بِفَا حِشَّةٍ مَّيْبُتَةٍ) آلار نك حالينى ظاهر اينكوچى بوزوق اش برله بو آيتك فاحشه دن مراد نشو ددر ديمشلىر يعنى اكر خاتون ايرندن باش طارتسه وامرينه بوى صنماسه شول وقتده اير نك آنك مهرندن هر آزينى بساكه كلسينى آلوب فالوب يبارماكى درست بولور و بعضيلر فاحشه دن مراد زنادر ديمشلىر والله اعلم (وعاشروهن بالمعروف) وتركك ايتقتز خاتونلر كز برله خيشلىق هم انصاف طر يقنچه يعنى شربعتكه موافق تركك ايتقتز (فَأَنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ) بس اكر مكروه كورساقتز سز خاتونلر كزنى وآلارنى نله ماساقتز صبر قىلقتز (فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا) بس شايدكم سز مكروه كورورسز و ياراتماسسز هر نرسهنى (ويجعل الله فيه خيرا كثيرا) و قىلور خداى تعالى اول ترسه ده كوب خير وايد گولسكنى سز نك اوچون يعنى هر اش ظاهرده سزگه چيبن و آغر بولسه ده حقيقتده اول اش سز نك اوچون فائىلى بولور شونك حقتده كوب اجر و ثوابلر ظابارسز (وَأَنْ أَرَدْتُمْ) واگر سز

تلساگز (استبدال زوج) بر خاتوننی آلسدرونی (مکان زوج) بر خاتون اورنبه
یعنی خاتونگزنی آیروب ایکنچی خاتون آله اچی بولساگز (واتیم احدیهن فنظاراً)
وبیرگان بولساگز سز آلارنک برسینه کوب مال یعنی آیورماچی بولغان خاتونگرغه
مهر اوچون کوب مال لر بیرگان بولساگز (فلا تاخذوا منه شیئاً) بس کیری فایتاروب
آلماگز سز بیرگان مهرگز دن هیچ بر نرسنه آیوزغان وقتده (اناخذونه بهتانا) ایا
آلورسز موسز بیرگان مهرگزنی اول خاتوندن حقسزلق وظلم لقی یوزندن (واثماً مبیناً)
هم آشکارا گناه یوزندن یعنی آلماگز آشکارا گناهدر درست توگلدن (وکیف
تاخذونه) ونیچک سز آلورسز اول خاتونلرغه بیرگان مهرگزنی (وقد أفضی بعضکم
الی بعض) وحالانکه ابرشکاندر سز نك بعضگز بعضگزغه یعنی خاتونلرگز برله صحبت
ومباشرت فیلغانسز هم بیرگان مهرگز برابرنده آلاردن فائولنگانسز بس نیچک
سز اول مهرنی کیری فایتاروب آلورسز (واخذن منکم میثاقاً غلیظاً) هم آغانلردن
اول خاتونلرگز سزلردن محکم ونق بولغان عهدنی یعنی آرالرگز ده نکاح عهدی
باغلانغاندر جاهلیتده جاهل لردن بعضری اوزلرینک آنالری آغان خاتونلرنی
یعنی اوگی آنالرینی نکاحلاب آلورلر ایدی حق سبحانه وتعالی اول اشدن نهی
ایدوب بیوردیکم (ولا تنکحوا ما نکح اباؤکم) ونکاح قبلماگز یعنی خاتونلرغه آلماگز
آنالرگز نکاح فیلغاننی (من النساء) خاتونلردن (الا ما قد سلف) مگر شول نرسه کم
اونکاندر یعنی اوشبو حرام ایتو حکمی کیلودن الگاری آغان بولساگز عفو
ایتولور (انه کان فاحشاً) درستلکده اول آنالرگز آغان خاتوننی نکاحلاماق بولدی
یاوز وقباحت اش (ومقتناً) هم خدای تعالی نك غضب و آچووبنه سبب بولغان اش
(وساء سبیلاً) ونی یاوز بولدر اوشبو بول یعنی کشی اوز آتاسینک خاتونن اوزینه خاتون
ایتما کی (حرمت علیکم) حرام ایتولدی سز لرگه ای مؤمنلر (امها تکم) آنالرگزنی نکاح ایتمک
اوشبو آنالرک حرام بولو حکمی عامدر آنا طرفندن هم آنا طرفندن بولغان ایبلر
هم همهسی اوشبو حکمگه کروب حرام بولورلر (وبناتکم) هم قزلرگز سز لرگه حرام
ایتولدی بو حکم هم عامدر بالالرینک قزلری هم شولارنک نسلندن بولغان قزلر
همه لری حرام بولورلر (واخوانکم) دخی قز قزنداشلرگز سز لرگه حرام ایتولدی کیراک
آنا آنا بر وکیراک آنا باشقه آنا بر یا که آنا باشقه آنا بر قز قزنداش بولسون
همهسی حرامدر (وعمانکم) هم حرام ایتولدی سز لرگه همه لرگز یعنی آنا برله بر
توغمه یا که بابالر برله بر توغمه قز قزنداشلر (وخالاتکم) دخی خاله لرگز حرام ایتلدی

نکاحی حرام بولغان
خاتونلریانی

یعنی آنا برله بر توغمه قز فرنداشلر یا که هر ایکی طرفدن بولغان ایپلر برله
 بر توغمه قز فرنداشلر همه لری حرامدر (وَبَنَاتُ الْأَخِ) دخی بر توغمه ایر فرنداشنک
 قز لری سز لرگه حرام ایتلدی کیراک آنا آنا بر کیراک آنا یا که آنا باشقه فرنداش
 بولسون هم شول فرنداشنک بالالرینک قز لری همه لری حرام بولورلر (وَبَنَاتُ
 الْأَخْتِ) هم بر توغمه قز فرنداشنک قز لری حرام ایتلدی کیراک نینداین قز فرنداش
 بولسون هم آنک بالالرینک قز لری همه لری حرامدر (وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ)
 دخی حرام ایتلدی سز لرگه شول آنالرکز کم سوت ایمز دیلر آلا سز لرگه بالا وقتکوزده
 آنا اوج تورلی بولور برسی کشینی طودرغان آنا وبرسی ایچاک ایمزگان آنا
 وبرسی قاین آنا اوچوسی نکده نکاحی حرامدر سوت ایمزگان آنای ام رضاعی یا که
 مرضعه دیورلر (وَأَخَوَاتِكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ) هم بر ایچاکدن سوت ایمزگان قز فرنداشلرکز
 سز لرگه حرام ایتلدی (وَأُمَّهَاتُ نِسَاءِكُمْ) دخی خاتونلرکز نك آنالری یعنی قاین آنالرکز
 سز لرگه حرامدر (وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ) هم حرام ایتلدی سز لرگه خاتونلرکز نك
 قز لری کم اول قز لر سز نك تبریه کزده در هم اولز لری طوغانلردر (مِنْ نِسَاءِكُمْ
 اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ) شول خاتونلر کزده کم سز دخول ایتمکوز آلا رغه یعنی یقینلق ایتمک
 خاتونلرکز نك باشقه ایردن بولغان قز لری اوگی قز لرکز نی نکاحلاماق سز لرگه حرامدر
 (فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ) بس اگر دخول ایتمک بولماسا کز سز اول خاتونلرکز رغه
 یعنی یقینلق ایتمک بولماسا کز (فَلَا جُنَاحَ عَلَیْكُمْ) بس یوقدر هیچ گناه سز لرگه آلا رنک
 قز لرینی نکاحلاب آلوده (وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ) دخی حرام ایتلدی
 سز لرگه شول اوغلرکز نك خاتونلری کم آلا سز نك آرقالرکز دن کیلگاندر یعنی
 اوزکز دن طوغان اوغلرکز نك خاتونلری کیلونلرکز سز رگه حرامدر اما اوزندن
 طوماغان آصراب اوسدرگان گنه اوغل بولسه آنک خاتونی حرام بولماس (وَأَنْ
 تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأَخْتَيْنِ) هم حرام ایتمک سز لرگه جمع فیلمافکز وبرگه جیمافکز ایکی قز
 فرنداش آراسینی نکاح برله یعنی بر برسینه محرم بولغان ایکی قز فرنداشنی
 نکاحلاب آلوب برگه جیماق حرامدر اما برسی اولگانندن صوگ یا که برسینی
 آیورغانندن صوگ ایکنچسینی آلسه درستدر (أَلَا مَا فَدَّ سَلَفٌ) مگر شول نرسه کم
 تحقیق اونکاندر اول حرام ایتلودن الگاری یعنی اوشبو حرام ایتمک کیلودن الگاری براو
 ایکی قز فرنداشنی برگه جمع فیلمان بولسه اول عفو ایتلور نناک کم یعقوب علیه السلام ایکی
 بر توغمه قز فرنداشنی یعنی یوسف علیه السلام آناسی راحیل ایله یهودا آناسی ایلی برگه جمع

قىلغان ابدى آنڭ دىنئەدە بواش حلال ابدى (ان الله كان عفورا رحيمًا) درستلىككە خىداي
 نىعالى بولغۇچىدىر گناھلارنى بارلقاغۇچى مۇمنلەرگە مەھربان ورحىمت ايتكۇچى
 (وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ) وھرام ايتلىدى سىزلىرگە ايرلى بولغانلار خاتونلاردىن يعنى
 بىر ايرنىڭ نىكاحىدە ياكە عدتئەدە بولغان خاتوننى ايكىنچى ايرنىڭ نىكاحلاماقى درست
 توغلىدىر (اَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ) مگر شولىكم مالك بولدى آنى سىزنىڭ قوللىرىڭىز
 يعنى اوز مىلكىڭىزدە بولغان جارىلەر بولسە آلارنى خاتون ايتماككۇز درستىر
 ابو سعید خدرى رضى الله تعالى عنہدن منقولدىركىم اول ايتدى حنىن صوغىشىدە
 مىسلمانلار قولىنە بىك كۆب غنىمەت ماللىر توشكان ابدى شول جەلەدن كۆب خاتونلار
 ھەم بىزلىرگە اسىر بولغانلار ابدى اول خاتونلار كۆبسى ايرلى خاتونلار ابدى بىزنىڭ
 قوللىرىدە اسىر بولۇپ كىنىزلىرىمىز بولسەلەردە ايرلىرى اوزىمىز ئانوغان سلامت
 كىشىلەر بولغانلىقىدىن آلارنى اوزىمىزگە خاتون ايتىمك بىزلىرگە حلال بولورمى ياكە يوقمى
 دىيۇپ بىزلىر ھىرئەدە وئىردەدە قالدق بۇ خىصوصەدە حق سېغىنە وئىعالى آيت نازل
 قىلدى وىيوردىكىم كىفر اھلىنىڭ خاتونلىرى گىرچە ايرلى خاتونلار بولسەلەردە سىزنىڭ
 قوللىرىڭىزگە اسىر توشۇپ مىلكىڭىزگە كىرگەندىن سوڭ آلارنى خاتون ايتماككۇز درستىر
 ھىزرت امام اعظم ئاشىدە درست بولماقى اوچون ايرلىرى دارالھىرئەدە قالدۇپ خاتونلار
 اوزلىرىگىنە اسلام يورۇتىنە چىقارلغان بولۇپ شىرطلىر ايرلىرى ايلە بىرگە بولسەلەر
 درست بولماس (كُتَابُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ) يازماق يازدى خىداي تعالى وھكىم قىلدى سىزنىڭ
 اوزلىرىڭىزگە اوشۇبۇ ھىكملىرىنى نىكاح توغرىسىدە (وَأَحَلَّ لَكُمْ) (۱) وھلال ايتلىدى سىزلىرگە
 (مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ) اوشۇبۇ ذكىر ايتولىگانلەرگە باشقە خاتونلار بىس درست بولور سىزلىرگە
 (أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ) سىزنىڭ استاماككۇز يعنى نىكاحى حلال بولغان خاتونلارنى خاتونلىققە
 آلماقكۇز ماللىرىڭىز بىر بىرىنە و مەھلىرىنى بېلىگولەپ (مُحْصِنِينَ) ھىرامدىن صافلانۇچىلەر
 بولغانكۇز ھالەدە شول نىكاح سېبىلى (غېرى مِسَافِعِينَ) زىنا قىلغۇچىلەرگە باشقە بولغانكۇز
 ھالەدە (فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ) بىس ھەر نىرسەكم فائىدەلەندىڭىز سىز آننىڭ بىرلە اول
 خاتونلاردىن (فاتوھىن اجورھىن) بىس بىرىڭىز سىز آلارنىڭ مەھلىرىنى يعنى خاتونلارنىڭ ايلە
 خىلوت سىبىغە و مېباشىرت ايتماككۇز بىرلە آلارنىڭ مەھلىرىنى اوتامك سىزلىرگە لازىمدىر
 (فَرِيضَةٌ) فرض ايتىمىش و بېلىگولەنمىش بولغانى ھالەدە اول مەھرى (وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ)
 و يوقىدىر ھېچ گناھ سىزلىرگە اى ايرلىرى و خاتونلار (فِيمَا تَرَضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ) شول
 نىرسەدەكم راضى بولشدىڭىز سىز بىر بىرىڭىزدىن اول نىرسە بىرلە فرض ايتىلگان مەھرى
 سوڭىدە يعنى نىكاح و قىتئە مەھرىنى بېلىگولەگەندىن سوڭ اير بىرلە خاتون اوز آرالىرىدە

۱ اوشۇبۇ اورئەدە ذكىر
 ايتولىگانلاردىن باشقە ھەم
 نىكاحى ھىرام بولغان خاتونلار
 باردىر بىعضىرى آيت ايلە
 و بىعضىرى ھىدىث ايلە
 ھىراملىقى ئابىت بولغانلار
 مىنلا اوچ طلاق ايتولىگان
 خاتوننى شول ايرى تەھلىل
 سىز نىكاح قىلماق ھەم آزاد
 خاتون اوستىنە كىنىزكىنى
 نىكاحلاماق ھەم دورت
 خاتون اوستىنە بىشنىچىنى
 آلماق كىبىلەر ھىرامدىر
 تەھلىلى فقە كىتابلىرىدە

الجزء الخامس

كیلشوب مہرنی کیوتسہلر یا کہ آر تدرسہلر یا کہ بر نرسہ اورینہ ایکنچی نرسہ
 آلددرسہلر در سندر (ان الله كان عليماً حكيمًا) * در سنلکک خدای تعالی بولغوچیدر
 بندلرنک مصلحتینی بلگوچی حکمت ایله حکم ایتکوچی نکاح اشاری توغر یسنده
 * (ومن لم يستطع منكم طولاً) وهر کم قادر بولماسه وکوچی یتماسه سزلردن بایلیق
 یوزندن (ان ینکح المحصنات المؤمنات) نکاح فیلماقغه مؤمنه بولغوچی آزاد خاتونلرنی
 یعنی بر او فقیر بولسه کوپ مہر بیروب آزاد بولغان مسلمان خاتوننی آلورغه
 کوچی یتماسه (فمن ما ملکت ایمانکم) بس کرکدر کم آلسون اول کشی خاتوناقغه
 قول لرکز مالک بولغان نرسہ دن (من فیتانکم المؤمنات) مؤمنه بولغوچی کنیزکر کزدن
 یعنی آز مہر بیروب مسلمان کنیزکنی نکاحلاب آلسون (والله اعلم بایمانکم) و خدای
 تعالی بلگوچیرا کدر سز نک ایمانکزنی یعنی کمنک ایمانی و اشانوی فونلی و کمنک
 ضعیف ایکنی خدای تعالی بلور (بغضکم من بعض) سز نک بعضکز بعضکز دندر
 یعنی آزاد خاتونلر و کنیزا کدر همه لری بر جنسدندر کنیزا ک هم آدمیدر کنیزا ک
 بولغاچده آنک ایمانی ضعیف بولو لازم نوگلددر (فانکحوهن) بس نکاح فیلکز
 و خاتونلقغه آلوکز سز کنیزا کدرنی (باذن اهلهن) ایالری نک اذن ورخصنی برله کشی
 کنیزا کینی نکاحلاماق اوچون خواجہسی نک رخصنی شرطدر (وانوهن
 اچورهن) هم بیوکز سز کنیزا کدرگه آلا رنک مہر لرنی اگر نکاحلاب آلسا کز
 (بالمعرف) یخشیلیق برله یعنی اوزاق توتما ینچه یکلک برله بیوکز مہر توغر یسنده
 هم خواجہسی نک رخصنی کرا کدر (محصنات) هر آمدن وزنادن صافلانولمشلر بولغانلری
 حالده اول کنیزا کدر (غیر مسافعات) زنا فیلغوچیلرغه باشقه آشکارا (ولامتخذات
 اعدان) هم توتغوچیلرغه باشقه اویناشلرنی باشرن یعنی باشرن دوست و اویناش
 توتغوچی کنیزا کدر بولماسون هم آشکارا زنا فیلغوچیلرده بولماسون (فاذا احسن)
 بس هر قایچان ایرلی بولسہلر اول کنیزا کدر (فان اتین بفاحشه) بس کیلتورسہلر
 آلا بر فاحشه اشنی یعنی زنا فیلسہلر (فعلیهن نصف ما علی المحصنات) بس بولور
 آلا اوزرینہ آزاد بولغان ایرلی خاتونلر اوزرینہ بولغان نرسہ نک یارطسی (من
 العذاب) حد صوغولو عذابندن یعنی آزاد بولغان ایرلی خاتونلر زنا فیلسہلر
 آلا رنی یوز قایچی حد صوقدرلور ایرلی کنیزا کدر زنا فیلسہلر ایلی قایچی صوقدرلور
 (ذلک) اوشبو اش یعنی کنیزکنی نکاحلاماق (لین خشی العنت منکم) شول کمنسه
 اوچوندر کم سزدن قورقدی اول قاطی مشقتدن و گناهدن یعنی خاتونسز تور و سبیلی

زناغه توشودن قورفغان كىشى اوچوندر (وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرَ لَكُمْ) وَسَزْنَاكَ صَبْرٌ
اَيْتِمَا كُنْتُمْ اَيْنَا كُنْتُمْ اَيْنَا كُنْتُمْ اَيْنَا كُنْتُمْ اَيْنَا كُنْتُمْ اَيْنَا كُنْتُمْ اَيْنَا كُنْتُمْ
آلودن آرتوغراق وفائده ليراقدر سزنىڭ اوچون زىراكه دىباغه كىلاچك بالانى
قوللقدن صافلاو بولور كىنىزك آلسه آنىڭ بالاسى هم قول بولور (وَاللَّهُ غَفُورٌ
رَحِيمٌ) وىخداى تعالى يارلاقا وچىدر مؤمنلرگه مهر بان ورحمتلىدر (يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبينَ
لَكُمْ) تىلار خىداى تعالى بىيان قىلماقنى سزلىرگه حلال وحرمانىڭ حكملرىنى (ويهدىكم)
هم تىلار هدايت ايتما كىنى وكوندر ما كىنى سزلىرىنى (سُنَّ النَّبِيِّ مِنَ قَبْلِكُمْ) سزىدىن
السىگارى بولغان كىمىسەلرنىڭ يوللرىنىه يعنى ابراهيم واسماعيل عليهما السلام لرنىڭ
يوللرىنىه (ويَتُوبَ عَلَيْكُمْ) دىخى تىلار خىداى تعالى فايتماقنى سزنىڭ اوزرىگىزگه رحمت
ومغفرتى بىرله (وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) وىخداى تعالى بىلگىچىدر سزنىڭ مصلحتلرگىزنى
توغرى حكىم ايتكىچىدر اوز اشلرنىده (وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ) وىخداى تعالى
تىلار سزلىرىنى توبهگه دلالت قىلماقنى ياكە سزلىرگه توبه بىرما كىنى (ويُرِيدُ اللَّهُ لِيُبينَ
يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ) وتىلارلىر نفس آرزولرىنىه ايسارا تورغان كىمىسەلر (أَنْ تَمِيلُوا
مَيْلًا عَظِيمًا) سزنىڭ توغرى بولدىن اوشماقنىزنى اولوغ اوشماق بىرله يعنى ضاللىتكە
توشما كىزنى تىلارلىر عىمه ايله خالەنىڭ يعنى آنا ايله بىر توغىمه هم آنا ايله بىر توغىمه
قىز قىزداشلىرىڭنىڭ نكاحلىرى حرام ولماقنى توغرىسىندە آية ايندىرلىگىچ بىهودىلر اعتراض
ايدوب ايتىدىلر كىم عىمه ايله خالە اوزلىرى حرام بولسىلردە آلارىڭنىڭ قىزلىرىنى نكاح
ايتماك حلالدر آلاى بولغاچ بىر توغىمه قىز قىزداشلىڭنىڭ قىزىنى نكاح ايتونى اوچون حرام
بولور عىمه هم خالەنىڭ قىزلىرى درست بولغاچ بىر توغىمه قىز قىزداشلىڭنىڭ قىزى هم
درست بولور عىمه كىراك ايكىسى بىرىگىزدىر دىدىلر آلا بوسوزلىرى ايله بىر توغىمه
قىزداشلىڭنىڭ قىزلىرى حرام بولماقنىه اعتراض قىلوب مىسلەنلرنى توغرى بولدىن اوشدىرماقنى
بولدىلر حق سبىحانه وتعالى آيت بىباردىكم خىداى تعالى سزنىڭ توبه كىزنى تىلار
ويهودىلر سزلىرىڭنىڭ ضاللىتكە توشما كىزنى تىلارلىر (يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يَخْفَى عَنْكُمْ) تىلار
خىداى تعالى بىكىل قىلونى و آغرىقنى كىتارونى سزلىردىن شرىعت حكملرنىده (وَخَلَقَ
الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا) وىيارا تولدى آدمى ضعيف وكوچسىز بولوب كىم آغرى وچىتن حكملرنى
كونارا آلماس شول سببى خىداى تعالى اوز رحمتى ايله شرىعت حكملرىنى بىكىل قىلدى
(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى ايمان كىلنورگان كىمىسەلر (لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ
بِالْبَاطِلِ) آشاما كىز سىز بىر بىرىڭنىڭ ماللرگىزنى اوز آرا كىزده حقسىزلىق وظلم لىق بىرله يعنى شرىعتكە

(۱) گناه کبیره شوالرکیم
آنی اشلا گان کشیکه
شریعتده بیلگولانگان حد
وجزا باردریا که آیت
وحدیثده جهنم که کرو
ایله قورقتولغاندر یا که
آیت وحدیثده آنی کفر
دیوب آطالقاندر و صغیره
باشقه گناهلردر بس هر
کمهسه کبیره بولغان
گناهلردن صافلانسه صغیره
گناهلری نماز او قوماق
وروزه توتماق هم صدقه
بیرمک ایله کیچورامش
بولور تفسیر جمالی

حلال بولماغان وجه اوزرینه بربرکزنگ مالنده تصرف فیلماکز (الآن تکون
تجارة) مگر شولکم بولسه اول تصرف ایتو برسودا و آلوش بیرش (عن تراض
منکم) راضی بولوشماق برله سزلردن یعنی هر ایکی طرفنک راضیلقی برله آلوش
بیرش اینساکز درستدر (ولا تقتلوا انفسکم) هم اولتورماکز سز اوز نفسلرکزی
حقسزلق برله یعنی اوز دینکزر اهلینی اولتورماکز مؤمنلر همه لری بر نفس
حکمنده بولغانلقدن اوزلرکزی اولتورماکز دیدی یا که مراد اوزکزی اوزکزی
اوتورماکز دیمکدر یا که اوزکزی هلاکتکه سالماکز یا که اوزکزی ننگ قتلکزر که
سبب بولورلق اشنی اشلاماکز دیمکدر والله اعلم (ان الله کان بکم رحیماً) درستلکده
خدای تعالی مهربان و مرحمتلی بولدی سزلرکه ای مؤمنلر (ومن یفعل ذلک) و هر کم
اشلاسه اوشبو نهی ایتولگان اشلرنی (عدواناً) چیکدن چغو یوزندن (وظلماً) هم
ظلملق یوزندن (فسوف نصلیه ناراً) بس تیز در کم کرگزورمز اول کمسهنی اوطقه
یعنی نغوغه (وکان ذلک) و بولدی اوشبو اش یعنی آنی اوطقه کرگزمک (علی الله
یسپراً) الله تعالی اوزرینه یکل و آسان (ان تجتنبوا) اگر صافلانساکز سز ای مؤمنلر
(کبائر ما تنهون عنه) سز آندن نهی ایتولگان گناهلرنک اولوغلرندن یعنی گناه
(۱) کبیره لردن صافلانساکز (نکفر عنکم سیئاتکم) کیچارمز و عفو فیلورمز
سزلردن گناه صغیره لرکزی یعنی هر کم اولوغ گناهلردن صافلانسه خدای تعالی اوز
فضلی ایله آنک کچوک گناهلرینی یارلقار (وندخلکم مدخلاً کریماً) هم کرگزورمز
سزلرنی حرمتلی بولغوچی اورنغه یعنی جنتکه روایت ایدلمشدر کم ام سلمه رضی الله
عنها رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه عرض فیلدی کم ایرلرنی خدای تعالی کوب
نوغریلرده خانولردن آرتق ایتدی ایرلر صوغش فیلوب جهاد ثوابینی طابالر بز
آندن محروملرمز ایرلر غنیمت ماللردن هم اولوش آلالر کسب فیلورغه هم
کوچلری یتادر شولای بولسه ده میراثنی خانولر قدرلی ایکی اولوش آلالر
کاشکی بزلرنی هم خدای تعالی ایر ایتوب یاراتقان بولسه ایدی دیدی بس حق
سبحانه و تعالی دن آیت کیلدی کم (ولا تتمنوا ما فضل الله به بعضکم علی بعض) و آرزو
فیلماکز سز شول نرسهنی کم آرتق فیلدی خدای تعالی آنک برله سز ننگ بعضکزی
بعضکزر اوزرینه یعنی خدای تعالی ایرلرنی کوب اشلرده خانولردن آرتق ایتوب
یاراتدی و ایرلرنک مرتبه لرینی یوفاری فیلدی بس سز خانولر آلالرنک مرتبه سینی
آرزو فیلماکز و آلالر ایله برنیگزر بولونی تلاماکز (للرجال نصیب مما اکتسبوا)
باردر ایرلرکه اولوش اوزلری اشلا گان نرسه دن یعنی فیلغان عمل لرنک اجر

(۱) گناه کبیره خصوصنده
علماء اختلاف ایتمشلردر
بعضیلر خدای تعالی آندن
نهی ایتکان گناه هر فایوسی
کبیره در دیورلر و بعضیلر
هر بر گناه اوزندن کچوک
بولغان گناهقه نسبته
کبیره در دیمشلر و بعضیلر
شریعتده آنک اوچون
حد و جزاتعیین ایتولگان
بولسه یا که جهنم ایله
قورقتولغان بولسه شول
گناه کبیره در دیورلر
و بعضیلر گناه کبیره
صاناولی برنچه اولوغ
گناهلردر دیمشلر بعضیلر
یدی و بعضیلر اون یا که
اون ایکیدر دیورلر والله
تعالی اعلم

و ثوابی اوزلرینه بولور (وَلِلنَّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اَكْتَسَبْنَ) هم خاتونلرغه اولوش
 باردر اوزلری اشلاگان نرسدن یعنی آلارنڭ هم عمللرینه كورا اجر
 و ثوابلری اوزلرینه ایرشور بس کرا کدر کم هر فایوسی اوزینه تقدیر ایتولگان
 اولوشکه راضی بولسون باشقه لرنڭ اولوشینی آرزو قیلماسون (وَاسْتَلُوا اللَّهَ مِنْ
 فَضْلِهِ) و صوراکز خدای تعالی دن آنڭ فضل و کومندن تا کم اوز رحمتی ایمل
 صور اغانگزنی بیرور (ان الله کان بکل شیء علیما) درستلکده خدای تعالی بولدی
 بار چه نرسه نی بلگوچی جاهلیتده شول عادت بار ایدیکم یاط کشینڭ بالاسینی بالالقه
 آلوب اوزلرینه اوغل ایتارلر ایدی اوزی اولگاندن صوک بالاسی حکمنده بولوب
 میراث آلور ایدی حق سبحانه و تعالی شوندن نهی ایدوب بیوردی کم (وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ)
 و هر فایوسی اوچون قیلدیق بز عصبه لر وارثلر (مما ترک الوالدان والاقربون) آبا آنالر
 هم یقین فرند اشلر فالدرغان نرسدن یعنی هر کم اولگاندن صوک آنندن فالغان مال لرغه آنڭ
 اوز بالالری و یقینلری وارث بولورلر یاط کشی وارث بولماس اوشانداق جاهلیتده بر عادت
 شول ایدیکم ایکی کشی بر برسی ایله آنط ایتشوب دوستلق عهدینی باغلارلر
 ایدی بر برسینه سینڭ دوستڭ میڭا دوست و دشمانڭ میڭا دشمان بولسون هم
 مین وفات بولسام سین مینم وارثم بولورسڭ سین وفات بولساڭ مین سینڭا وارث
 بولورمن دیوب عهد قیلشورلر ایدی شونندان صوک اول کشیلرنڭ برسی وفات
 بولسه ایکنچسی آنندن میراث آلور ایدی یوقاریده اوتکان میراث آیتی نازل بولوب
 وارثلرنڭ حصه لری بیلگوله نڭاچ صحابه لردن بعضلری رسول صلی الله علیه وسلمدن
 صور ایدیلر کم بو میراث آیتنده بر برسینه وارث بولورغه آنط ایتشوب دوستلق
 عقدینی باغلاغان کشیلر توغریسند هبع نرسه بیان ایتولمگاندر میراث بابنده
 آلارنڭ حکمی نیچو کدر دیدیلر حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلیدی کم (وَالَّذِينَ
 عَقَدُوا اٰیٰتِنَا کُمْ) و شول کهمه لرن کم باغلاغاندر آلارنڭ آراسنده دوستلقنی سز نڭ
 عهدلرگز (فَاتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ) بس بیرگز سز آلا رغه اولوشلرینی یعنی فالغان مالنڭ
 آلتی اولوشندن بر اولوشنی بیرگز شول طریقه دوستلق عقدی باغلاشقان کهمه لرگه
 اولده آلتی اولوشدن بر اولوش بیرلور ایدی صکره بو حکم اولو الارحام آیتی
 ایله منسوخ بولدی (ان الله کان علی کل شیء شهیداً) درستلکده خدای تعالی بولورچقدر
 بار چه نرسه اوزرینه گواه روایت ایدلمشدر کم سعد بن الربیع الانصاری رضی الله
 عنه نڭ خاتونی حبیبه بنت زید ناشزه لک قیلوب ایری سعد که اطاعت قیلما دی سعدنڭ
 چدار حالی قالماچاق عاقبت خاتونی حبیبه گه صوقدی حبیبه آتاسینه باروب ابرندن

زارلانچاچ آناسی زید رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب صورت حالنی
عرض قیلدی اول حضرت سعددن قصاص آلورغه حکم قیلدیلر شول حالده حق
سبحانه و تعالی دن آیت کیلدیکم (الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ) ایرلر تورغوچیلردر
واستون بولغوچیلردر خاتونلر اوزرینه یعنی معیشت تدبیرینی ایتکوچیلر و اش
باشقارغوچیلردر (بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ) شول نرسه سبیلی کم آرتق قیلدی
خدای تعالی آلارنک بعضلرینی بعضیلر اوزرینه یعنی خدای ایرلرنی اصل ذاتلرنده
خاتونلردن آرتق ایتوب یارانندی عقلمده هم علم و فهمده هم صوغش و روزه هم
نماز نك کاملگی هم جمعه و جماعت و اذان و خطبه و اعتکاف و عید هم جنازه نمازلری
هم قصاص و حدود حقنده گواه بولماق و هم میراثنی آرتق آلو کبی اشلرده هم
پیغمبر لکنک ایرلرگه گنه مخصوص بولماقنده ایرلر خاتونلردن افضل و آرتوغراقلردور
(وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ) دخی ایرلر نك خاتونلردن آرتق بولماق شول نرسه
سبیلدر کم نفقه قیلدیلر و توندیلر آلار اوز ماللرندن خاتونلری اوچون یعنی
مهرگه هم نفقه و کسوه گه ماللرینی صرف ایتدیار بو آیت کیلگاندن صوگ رسول
علیه السلام سعدنک خاتونینه هم آنک آناسینه ایتدی کم بزلر بر نرسه نی نلرگان
ایدک خدای تعالی ایکنچی نرسه نی تلادی (فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ) بس ایندگو بولغان خاتونلر
اطاعت ایتکوچیلر و بوی صونغوچیلردر خدای تعالی نك حکمینه یا که ایر حقیینی
حقلاغوچیلردر (حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ) صاقلاغوچیلردر ایرلرینک مالینی و آبروینی ایرلری
ایوده یوق و قتده یعنی ایرلری حاضر بولماغانده هم ایندگو خاتونلر هیچده ایرلرینه
خیانت ایتماسلر و اوزلرینی ناخرمدن صاقلارلر (بِمَا حَفَظَ اللَّهُ) شول نرسه سبیلی کم
صافلادی خدای تعالی آلارنی اوز فضلی و عنایتی ایلر (وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ)
وشول خاتونلر کم سز قورقاسز و بلاسز آلارنک قارشولرینی و فرمانغه بوی
صنماولرینی (فَعَطُوهُنَّ) بس وعظ قیلنکز و اوگونلنکز سز آلارنی ای ایرلر یعنی
خاتونلرکز سوزکزی طسکلامایوب قارشسه لر اول مرتبه ده آلارنی یومشاقلق برله
اوگونلنکز ایرنک خاتون اوستونده بولغان حقلرینی بیان قیلنکز (وَأَهْجُرُوهُنَّ فِي
الْمَضَاجِعِ) هم قویکز سز آلارنی و آلاردن آیرم بولنکز یاتا تورغان اورنلرده یعنی
اوگونلاما ک ایل گنه مقصود حاصل بولماسه خلقلرینی توزاتماسه لر آلارغه اوپکا توتتان
صورتده بولوب باتقانده آیرم و ایکنچی اورنده یاتنکز یا که بر توشا کده بولسه ده
آرقا کزنی بیروب یاتنکز (وَأَضْرَبُوهُنَّ) هم صوغنکز و قینا کز اول خاتونلرکزنی
اگرده آیرم یاتو برله هم توزالماسه لر لکن صرفغانده هم یوزینه صوقماسقه و بر

اعضاسینی ایمنگاتورک یا که فان چغارورلق ایتوب صوقماسقه تیوشدر و بعضیلر
دیملردر کم وعظلمک خاتوننک نشوزندن یعنی ایرگه اطاعت ایتماوندن قورقولغان
وقتده کیرا کدر آیرم یاتو بالفعل اطاعت ایتماگانده وقارشتان وقتنده تیوشدر
صوغو و قیناو فارشولری تکرار بولغانده در (فَانِ اطَعْنَكُمْ) بس اگر اطاعت ایتمه لر
وبوی صنسه لر خاتونلرکز سزلرگه (فَلَا تَبْغُوا عَلَیْهِنَّ سَبِيلًا) بس استاما کز سز
آلارنی شلته له وگه هیچ بر بولنی یعنی فارشماسه لر وسوزکزی طکلاسه لر آلارنی
تیوشسزگه شلته لب یا که اوروب و صوغوب رنجتما کز و آلا رغه ظلملق ایتما کز
(ان الله کان علیاً کبیراً) درستلکده خدای تعالی بولدی منزه ویوقاری مرتبه لی کم
ظلم لقعده هر گیز راضی بولماس اولوغ بولغوچی کم مظلومنک حقینی ظالمین آلمی
قالماس (وان خفتن شقاق بینهما) و اگر قورقسا کز سز و بلسا کز ای حا کملر یا که
ولی بولغان کمسه لر ایر برله خاتون آراسیده خلافقنی و آرالری بوزلغانلقنی
(فابغوا حکماً) بس قوبار کز سز و بیلگوله کز اشنک حقیقتنی تیکشرو اوچون بر حکم
قیلغوچینی (من اهل) ایرنک فرنداشرلندن تا کم ایرنک خاتونی حقنده کوکلنده
بولغان رغبت و نفر تینی آکلاسون (وحکماً من اهله) دخی بر حکم ایتمکوچینی
بیلگوله کز خاتوننک بقینلرندن تا کم خاتوننک کوکلنده بولغان نیتنی بلسون
شول طریقده اوشبو ابکی کشی ایر برله خاتون آراسیده غی اشنی تیکشرسونلر
(ان یریدا اصلاً) اگر تزهسه لر اول ابکی حکم ایتمکوچیلر ایر برله خاتون آراسینی
توزک قیلونی (بوفق الله بینهما) توفیق بیرو خدای تعالی وتوزکک سالور آلارنک
آراسینه تا کم آراده بولغان خلافق و نزاعلری بتوب بر برسی ایله دوستلاشورلر
(ان الله کان علیماً خبیراً) درستلکده خدای تعالی بولدی بیلگوچی ایر برله خاتوننک
مصلحتلرینی آگاه و خبر توتوچی حکم قیلغوچیلرنک اشلرندن (واعبدوا الله) و عبادت
قیلکز سزای آدمیلر الله تعالی گه (ولا تُشْرُکُوا به شیبئاً) هم شریک ایتمک توتما کز
اول خدای تعالی گه هیچ بر نرسه نی (وبالوالدین احساناً) هم ایدگولک ایتمکز آنا
آناغه ایدگولک ایتمک سوزکز هم اشکز برله (وبدی القربی) دخی یقینلق ایاسی
بولغان فرنداشرلرگه بخشیلق قیلنکز هله رحم ایتمک برله (والیتامی) هم یتیملرگه
احسان ایتمک شفق و مرحمت ایله (والمساکین) دخی فقیر و مسکینلرگه بخشیلق
ایتمکز صدقه و زکوة بیرمک ایله (والجار ذی القربی) هم یقینلق ایاسی بولغان کورشیکه
یعنی اوزکزگه فرنداشرلکی بولغان کورشیلرکزگه بخشیلق قیلکز شفق و مرحمت

ایله (وَالْجَارِ الْجُنُبِ) دخی قرداشلگی بولماغان یات کورشیگده احسان ایتکز
 (وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ) وچیشلیق ایتکز اوزگزگه بولداش بولغان کسه گه و مجلسداش لرگزگه
 یعنی سفرداگی بولداشقه و علم اویرانگانده شریکلرگه و باشقه هر بر ایندگو اشلرده
 اوزگزگه بولداش بولغان کیشیلرگه احسان قیلکز (وَابْنِ السَّبِيلِ) دخی مسافرگه
 و یولاوچیغه چیشلیق ایتکز یا که کیلگان فونافقه احسان واکرام قیلکز (وَمَا مَلَكَتْ
 أَيْمَانُكُمْ) هم قوللرگز مالک بولغان نرسه گه یعنی قل لرگزغه و خدمتچیلرگزگه چیشلیق قیلکز (أَنَّ
 اللَّهَ لَا يَهْبُتُ) درستلاکله الله تعالی سویماس (مَنْ كَانَ مُخْتَالًا) تکبرک ایتکوچی بولغان کسه نی (فَخَوْرًا)
 اوزینی اوزی مافتاچی بولغان کسه نی یعنی اوزینی الوغ کورب مافتانوب باشقه لرغه چیشلیق
 هم شفقت و مرحمت ایتمی تورغان کیشیلر نی خدای تعالی سویماس (الَّذِينَ يَبْخَاوْنَ)
 سویماس خدای تعالی شول کسه لر نی کم صارانلق قیلورلر روایت ایدلماشدر کم
 یهوددن بر جماعت انصاری صحابه لر نی نصیحت قیلغان بولوب سز مالکز نی بو ایرگه
 یعنی محمد علیه السلامغه هم آنک بولداش لرینه صرف ایتماکز آلا رغه بیرامزدیب
 آخرنده اوزگز فقیر و محتاج بولوب فالورسز آنک اشینک آخری نچوک بولماقی
 معلوم توگل فولکز داغی مالنی بتوروب سوکندن اوکونورسز دیورلر ایدی حق
 سبحانه و تعالی آیت ایندردی کم خدای تعالی سویماس شول کسه لر نی کم صارانلق
 قیلورلر اوزلری (وَيَا مَرْوَانَ النَّاسَ بِالْبَغْلِ) هم بیورورلر آدمیلر نی صارانلق برله
 یعنی باشقه لر نیده صارانلقغه اوندارلر (وَيَكْتُمُونَ مَا أَنْتُمْ بِاللَّهِ) دخی یاشورلر
 خدای تعالی آلا رغه بیرگان نرسه نی (مَنْ فَضَلَهُ) اوزینک فضل و کرمدن یعنی تورانک
 یازلغان محمد علیه السلامنک صفتلرینی یاشورلر (وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا)
 و حاضرلادک بزگه کافرلر اوچون خور قیلغوچی عذابنی آخرنده یعنی یهودیلرگه تموغ
 عذابنی حاضرلادک (وَالَّذِينَ يَنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ) و شول کسه لر کم نفقه قیلورلر مال لرینی
 (رِئَاءَ النَّاسِ) آدمیلر کورسون اوچون یعنی ریا یوزندن مال لرینی صدقه قیلورلر
 مراد مکه مشرکلر بدر کم رسول علیه السلامغه فارشی صوغشورغه مال لرینی صرف
 قیلدیلر یا که منافقلردر کم نفاق و ریا یوزندن صدقه بیورر ایدیلر یا که یهودیلردر کم
 اوز قوم لرینه اسلامدن اعراض قیلسونلر و مسلمان بولماسونلر دیب مال لرینی
 نفقه قیلور ایدیلر (وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) و اشانماسلر اوزلری الله تعالی گه چن اشانو
 برله (وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه اشانماسلر (وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا)
 و هر کهنک شیطان بولسه بولداشی و دستنی (فَسَاءَ قَرِينًا) بس نی یاوز بولداشدر

اول شيطان (وماذا عليهم) ونى نرسه بولور ايدى اول كافرلر اوزرينه ضرر وزيان
(لو آمنوا بالله) اكر ايمان كيلتورسهلر ايدى آلاز خدای تعالی گه (وَالْيَوْمَ الْآخِرِ)
هم آخرت كوينه (وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ) دخى نفاقه بيرسهلر ايدى خدای تعالی
آلازه رزقلاندرغان نرسه دن يعنى مال لردنن خدای تعالی حقينى ادا قيلسهلر ايدى
(وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا) وبولدى خدای تعالی آلازك حالينى بلگوچى (إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلُمُ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ) درستلكده الله تعالى ظلم لى قيلماس بر ذره قدرليده يعنى هيچده ظلم
قيلماس ذره ديوب يخشيلاب قاراماغانده كورنمى نورغان بيك كچكنه فرمسقغه
ايتولور (وَأَنْ تَكُ حَسَنَةً يَضَاعَفُهَا) واگر بولسه ذره قدرلى ايند گولك مؤمن نك عمل
دفترنده نچه اولوش قيلور و آرتدورور خدای تعالی آنك اجر و ثوابينى (وَيُؤْتِ مَنْ
لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا) هم بيرور آك اوز فاشندن اولوغ اجرنى قيلغان عملنى نك ثوابندن
طش حاصل معنى خدای تعالی هيچده ظام اق ايتماس ياوزلقنك جزاسينى آرتدورماس
كفر اهلينه ياوزلقرينه كورا عدلى برله جزا بيرور ايند گولكنك اجر و ثوابينى آرتدورور
مؤمنلرگه فضلى برله اولوغ اجر و ثوابلر احسان قيلور (فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا) بس
نچوك بولور كافرلر نك حالى هر قاچان كيلتورساك بز (مَنْ كَفَرَ بِنَبِيِّهِمْ) هر قايسى
امتدن بر گواهنى يعنى قيامت كوينده هر امت نك پيغمبرى شول امتنك قيلغان
اشلرينه گواه بولغانده كافرلر نك احوالى نچوك بولور (وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا)
هم كيلتورساك سنى اى محمد عليه السلام اوشبو امت اوزرينه گواه ايتوب (يَوْمَئِذٍ
يُودُ الَّذِينَ كَفَرُوا) شولكونده يعنى قيامت كوينده آرزو قيلورلر كافر بولغان
كيسهلر (وَعَصُوا الرَّسُولَ) هم پيغمبرنك فرمانينه فارشقان كمسهلر آرزو قيلورلر
(لَوْ تَسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ) شونى كم اكر نيگز ايتولمش بولسه ايدى آلاز برله ير
يعنى همهلرى اولوب توفراق بولوب بتكان بولسهلر وياكادان تريلما گان بولسهلر
ايدى ديوب آرزو قيلورلر (وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا) وياشورا آلماسلر آلاز خدای
تعالى دن هيچ برسوزنى (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى ايمان كيلتورگان كمسهلر (لَا تَقْرُبُوا
الصَّلَاةَ) يقين بولما كز سر نمازغه (وَأَنْتُمْ سُكَارَى) وچالانكه سز لر ايسركلرسز
يعنى ايسرک حال كزده نماز اوقورغه كرشما كز نرسه برله ايسرگان بولسا كزده
اوشبو نهى نمازدن طيو توكلدر بلكه نمازدن مانع بولغان ايسرتكچدن و ايسرمكن
طيو در بركون صحابه لردن بر جماعت عبدالرحمن بن عوف رضى الله تعالى عنه نك
ابونده قوناق بو اوب خمر اچديلر اول وقتده خمر حرام بولماغان ايدى آلاز خمر

اچوب ایسرگاچ آخشام اذانینی ایشتدیلهر جماعت بولوب آخشام او قورغه کرشدیلر
 امام بولغان کشی ایسرک لکی سبیلی قل با ایها الکافرون سورهنده گی دورت
 اورنده بولغان لا حرفینی فالدروب اوفودی بس حق تعالی دن آیت کیلدی کم ایسرک
 حالکزده نمازغه یقین بولماکز (حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ) تا کم بلگانکز گه چه
 شول نرسه فی کم سز ایتور سز یعنی نماز اچنده نی نرسه اوفوغانکز نی بلورک بولما ینچه
 نمازغه کر شماکز (وَلَا جُنُبًا) هم جنب بولغان حالکزده نمازغه یقین بولماکز
 (الْأَعَابِرِ سَبِيلٍ) مگر یولدن اوتکوچیلر و مسافرلر بولساکز یعنی سفرده
 بولساکز غسل قیلوغه صو طابا آلماسا کز شول وقتده تیمم برله نماز اوفودرستدر
 صو طابولغان وقتده جنب حالنچه نماز اوفو هیچده درست بولماس (حَتَّى تَغْتَسَلُوا)
 تا کم غسل قیلغانکز گه چه (وَأَنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ) و اگر بولساکز سز
 جنب بولغان حالکزده صرخاولر یعنی صو برله قویونو ضرر بیورورک صرخاو
 بولسا کز یا ایسه سفرده بولسا کز (أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ) یا ایسه کیلسه
 سز نك براو کز قضای حاجتدن یعنی طهارتینی صندرغان بولسه (أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ)
 یا ایسه ایرشسا کز سز خاتونلرغه یعنی جهاع قیلسا کز (فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً) بس
 طاپماسا کز سز صونی طهارتکه یا که قویونورغه (فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا) بس قصد
 ایتکز سز پاک بولغوچی بر جنسینی یعنی پاک بولغان بر جنسینه تیمم صوغکز
 اوشبو آیه کریمه بنی مصطلق صوغشنده نازل بولدی دیمشله شویل کم اول سفرده
 کیچ برله اسلام لشکری صوسز اورنغه توشکانلر ایدی طاک آتقانه چه توروب
 کیتارگه نیت ایتوب یاتقانلر ایدی اتقانا بر نرسه لری یوغالوب شونی ایزلاو ایل
 مشغول بولوب کیچو کدیلهر ایرته نمازی وقتی بولدی مسلمانلر طهارت سز هم بعضلری
 جنب بولغانلر ایدی هیچده صولری یوق ایدی رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری
 بو خصوصه صحابه لرنک فایغورغانلرینی کوروب حق تعالی گه تضرع ایتدیلهر بس
 حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلدی کم صو طابا آلماسا کز طهارت و غسل اورنینه
 تیمم قیلکز پاک بولغان توفراق و توزانغه قول لرنکزی صوغکز (فَأَمْسَعُوا بِوُجُوْهِكُمْ)
 بس مسح قیلکز یوزلرکزگه یعنی شول توزانلی قول لرنکزی ایله یوزلرنی صیدرکز
 (وَأَيْدِيكُمْ) دخی قول لرنکزه مسح قیلکز ترسا کلرکزگه چه (إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفْوًا غَفُورًا)
 درستلکده خدای تعالی بولدی کیچکوچی سزلردن و گناهلرکزنی بارلقاغوچی اگر
 فرمانینه بوی صونسا کز (أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيْبًا) ایسا کور ماسموسن
 وقاراماسموسن شول کمسه لر صاری کم آلازغه اولوش بیرلدی (مَنْ الْكِتَابِ) کتابدن

يعنى تورات علمىدىن اولوش بېرىلدىكم مراد يهود عالملىرىدىر (بِشْتَرُونَ الضَّلَاةَ)
 ساتوب آلورلر آلا ر و آلشدرورلر آزغونلغىنى ھدايت برابرىنە ھدايتنى ضلالت
 برلە آلشدر ماقلىرى شولدىر کم آلا ر اولدە محمد عليه السلام صفتلىرىنى توراتدە
 كورب آنى بلورلر و اشانورلر ايدى پېغمبر عليه السلامك بعتىدىن صوكت انكار
 ايتدىلر و اشانماس بولدىلر (وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضَلُّوا السَّبِيلَ) ھم تلارلر آلا ر سوزلرنىڭ
 توغرى بولدىن آداشماقنى و ضلالتكە توشماقنى اوزلرى كىبى (وَاللَّهُ أَعْلَمُ
 بِأَعْدَائِكُمْ) و خدای تعالى بلسكوچىرا كدر سوزنىڭ دشمانلىرىنى كم آلا ر يهودىلردىر (وَكَفَى
 بِاللَّهِ وَلِيًّا) و كفايت ايتكوچىدر خدای تعالى ياردىم بېرگوچى بولوب سوزلرگە اى مؤمنلر
 ھم اشلرگىنى باشقارغوچى و تدبىر ايتكوچى بولوب (وَكَفَى بِاللَّهِ نَصِيرًا) دغى كفايت
 قىلغوچىدر خدای تعالى سوزلرگە نصرت قىلغوچى و مدد بېرگوچى بولوب (مَنْ الَّذِينَ
 هَادُوا) يهودى بولغان كەسەلردىن بعضلىرى (يَعْرِفُونَ الْكَلِمَةَ عَنْ مَوَاضِعِهِ) اوزگار تورلر
 كلمەلرنى و كوچورلر اوز اورنلردىن يعنى توراتدە بولغان محمد عليه السلام صفتلرىنى
 اوزگار تورلر ياكە تورات ايتلرىنى اوزلرى دېگانچە تاويل قىلورلر ياكە رجم
 توغرىسىندە بولغان آيتلرنى ياشورلر ياكە پېغمبرنىڭ سوزلرىنى اوزگار تورلر
 رايات ايدلمشدر كم يهوددىن بر جماعت رسول صلى الله عليه وسلم نىڭ مجلسىندە اول
 حضرتنىڭ سوزلرىنى طئلاب قبول ايتكان شىكلى بولوب كىتارلر ايدى صكرە شول
 سوزلرنى اوزگار توب ايكىنچى تورلى ايتوب سويلرلر ايدى بس حق تعالى بېوردىكم
 اول يهودىلر پېغمبردن ايشتكان سوزلرنى اوزگار تورلر (وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا)
 ھم ايتورلر آلا ر ايشتك بىز سىنىڭ سوزىڭنى و قارشولق ايتدىك فرمانغا يعنى ايشتك
 دىوب قچقرو ب ايتورلر و قارشىدىق دىوب اوز اچلردىن ايتورلر و دغىسى ايتورلر
 (وَأَسْمَعُ غَيْرَ مَسْمُوعٍ) و ايشتكلى سىن ايشتىرلمشكە باشقە بولغانىڭ حالدە يعنى سىن بزدىن
 ايشتك بىز سىنىڭ سوزىڭنى ايشتماسىمىز و قبول ايتماسىمىز دىوب كوكلردىن ايتورلر
 (وَرَاعِنَا) ھم مراعات ايتكىل و قاراغل سىن بىزگە دىورلر بوسوزنىڭ بر معناسى مراعاتدىن
 بولوب ضررىسز بولسەدە ايكىنچى معناسى رعونت و احقرلىق دن بولوب تحقير اوچون
 ايتلور آلا ر رسول عليه السلامقە بو سوزنى ايكىنچى معناسىنى قصد ايتوب ايتورلر
 ايدى ياكە راعىنا دىوب يا حرقى قوشوب ايتورلر ايدى اول تقدىردە معناسى سىن
 بىزنىڭ كىنوچىمىز دىمكىر (لِيَا بَالَسْتَنَّهُمْ) تورگانلىرى حالدە سوزنى تللىرى برلە يعنى
 عرب سوزلرىنى بورغالاب بوزوب ايتورلر رسول صلى الله عليه وسلم نى تحقير و كىمستو
 اوچون سوزلرنىڭ ظاهرى ضررىسز كىبى بولسەدە ايكىنچى معناسىنى اويلاغانكە ناچار

سوز بولور نٲاك كم واسمع كلمهسى نٲك بر معناسى ايشتكلى سېمن شلته ايتولمشكه باشقه بولغانك حالده يعنى هيچ كم سېمنى شلتهلى آلماس وسيٲكا خلاقلق ايتماس ديمك بولوب مدح وماقتاو بولسده ايكنجى معناسى هيچ كم سيٲكا سوز ايشتدر ماسون وسيٲك برله سوز له شماسون ديمكدر خورلاو هم ياوز دعا فيلو بولادر اوشانداق راعنا كلمهسى هم بر معناسى سېمن بز كه مراعات ايتكل ديمك بولسده ايكنجى معناسى اهمقلق وعقلسزلقدر ياكه راعينا يا حرفى ايله سېمن بزك كٲوچيمز ديمكدر يهوديلر پيغمبر عليه السلامنى حقارت قصدى ايله اوشبو ايكنجى معنالرنى اراده قيلوب ايتورلر ايدى (وطعنا فى الدين) دغى طعنه ايتكانلرى حالده اسلام دينينه يعنى اسلام دينينى خورلاماچى وكيمستهما كچى بولوب آلار اوشبو سوزلرنى ايتورلر (ولو انهم قالوا) واگر اول يهوديلر ايتسه لر ايدى (سمعنا واطعنا) ايشتكلى بز سيٲك سوزلر كنى هم بوى صندوق سيٲك فر مانكا (واسمع وانظرونا) وايشتكلى سېمن بزك سوزلرنى هم قاراغل بز كه يعنى سمعنا وعصينا اورنينه سمعنا واطعنا ديسه لر ايدى واسمع غير مسمع اورنينه واسمع هم وراعنا اورنينه وانظرونا ديوب ايتسه لر ايدى (لكن خيرا لهم) البته بولور ايدى اوشبو سوزلرى يخشىراق آلار نٲك اوزلرى اوچون و آرتغراق بولور ايدى رسول عليه السلامنى استهزاء قيلودن هم اسلام دينينه طعنه ايتودن (واقوم) هم توغرىراق بولور ايدى آلار نٲك سوزلرى (ولكن لعنهم الله بكفرهم) ولكن رحمتندن سوردى آلارنى خداى تعالى كافرلكرى سببلى (فلا يؤمنون الا قليلا) بس ايمان كيلتورماسلر ومسلمان بولماسلر اول يهوديلر مگر آلاردن آزغنه كشيبلر ايمان كيلتورورلر عبدالله بن سلام وآنك بولداشلىرى كىبى تفسيرلرده كيلتورمشدر كم رسول صلى الله عليه وسلم يهوديلرنك عالم لرينى چاقروب ايتدى اى يهود جماعتى خدايدن قورقكز اسلام دينينى قبول ايتكز مېن خداى تعالى ايله آنط ايتار منكم سز لر اسلامنك هم قرآن نك حق ايدكىن آچق بلاسز تورانده مېنم صفتلرمنى كورب اوزكز خلققه خبر بېرگانسز هم مېكا ايمان كيلتورور كه سز لردن عهد وميثاق آلونغان شولاي بولغاچنى اوچون عنادكزنى طاشلاميسز وحقلقنى قبول ايتميسز يهود عالم لرى جواب بېروب ايتديلركم بزر سيٲك اوزكنى هم بلمايېز صفتلر كنى هم بلمايېز قرآن دن هم خبرمز بوقدر حق سېعانه وتعالى دن آيت كيلديكم (يا ايها الذين اوتوا الكتاب) اى كتاب بېرلگان كمسه لر يعنى يهوديلر (امنوا بما نزلنا) ايمان كيلتوروكز واشانكز سز بز ايندرگان نرسه كه يعنى قرآنغه (مصدقاً لها معكم) راستلاغوچى بولغانى حالده اول قرآن سز نك برله بولغان نرسه نى يعنى تورانقه موافق بولغانى حالده اعتقاد مسئل لرنده بس سز لر

شول تورانقه موافق بولغان قرآنغه اشانكز (من قبل ان نطمس وجوهاً) بزناك
 بوغالتماقز دن الكارى يوزلرني يعنى يوزلرده بولغان فاش كوز بورن و آغزناك
 اثرلرى قالماسلق ايتوب بترما كمزدن الكارى (فتردها على ادبارها) بس دوندرما كمزدن
 الكارى اول يوزلرني آرقا طرفلرى اوزربنه يعنى قيامت كوندنه كفر اهليناك
 يوزلرى آرقا طرفلر بینه ايلاندولور شول كون كيلاودن الكارى سوزلر قرآنغه ايمان كبلتور كز
 (او نلعتهم) يا ايسه رحمتدن يراق ايتما كمزدن الكارى كفر اهلينى (كالمعنا
 اصحاب السبوت) نناك كيم يراق ايتدك وسوردك بز رحمتزدن شنبه كون ابالر ينى
 يعنى خداى تعالى نك فر مانينه خلافتق قيلول شنبه كونلرده بالاق اولاعان جماعتنك
 خداى تعالى نك غضب وقهرى ايله صورتلرى آلماشندى ولعنت ايتلديلر سز لر هم
 شولاي بولودن الكارى قرآنغه ايمان كبلتور كز (وكان امر الله مفعولاً) وبولغو چيدر
 الله تعالى نك فرمانى اشل نمش يعنى خداى تعالى نك بيورغانى البته بولور بولمى قالماس
 (ان الله لا يغفر ان يشرك به) در سنلكده الله تعالى يارلقاماس شرك كيلتورما كنى
 آكا يعنى عبادتده آكا ايكنچى بر نر سنى شريك واورتاق ايتونى هيچده يارلقاماس
 (ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء) ويارلقار خداى تعالى اوشبو شركه باشقه گناهنى
 اوزى تله گان كمسه گه اوزينك فضلى واحسانى ايله (ومن يشرك بالله) وهر كم شرك
 كيلتورسه الله تعالى گه (فقد افترى اثماً عظيماً) بس تحقيق افترا قيلدى اول كمسه
 الوغ بولغوچى بالفاننى كم شركدن الوغراق گناه بوقدر و خداى تعالى گه باشقه
 نر سنى شريك ايتودن آرتغراق بهتان بوقدر اوشبو آية كريمة مضمونچه شركنك
 هيچده يارلقانماوى ثابت بولغاچ يهوديلر اوزلرينى مشركلكدن چغارماقچى بولوب
 ايتديلر بزلر مشرك توگلمز بلكه بز اوزمىنى خداينك خاص بنده لرندن ومقر بلرندن
 ديب بلامز چونكه بز نك بابالرمز پيغمبرلر والوغ كشييلر در ديديلر حق سبحانه
 وتعالى آلارنك مافتانولرينه فارشى بيورديكم (اللم تر الى الذين بزكون انفسهم)
 ايا كورماسسن مو وقاراماسسن مو شول كمسه لر صارى كم هاكلر لر اوز نفسلر ينى
 وماقتانولرلر اوزنسرغه (بل الله يزيكى من يشاء) بلكه خداى تعالى پاكلك بر له ياد
 قيلول وماقتار اوزى تله گان كمسهنى يعنى آلارنك اوزلرينى اوزلرى مافتاويلرى
 بر عقلسزلق غنه در آنك ايله آلارنك مافتاوغه مستحق بولولرى ثابت بولماس بلكه چن
 مافتاوغه مستحق شول كشييلر كم آنى خداى تعالى مافتار (ولا يظلمون قتيلاً) وظلم لى
 ايتلماسلر آلا ر يعنى اوزلرينى مافتاويلر بر نچكه جب قدر ليك يعنى قيلغان اشلر يناك

جزاسىنى كوررلر (انظر) فاراغل سىن اى محمد عليه السلام اول يهوديلرگه كم (كيف
 يفترون على الله الكذب) نىچك افتراء قىلالر آلا ر خداى تعالى اوز رينه بالغاننى كم
 خداى تعالى بز نك كىچه وكوندزده قىلغان گناهلرمزنى يارلقى هم بزلر بر
 نىچه كوندن آرنق عذاب ايتلماسمز ديورلر (وكفى به اثمًا مبينًا) وكفايت اينكوچيدر
 آلا ر نك شول افترا لرى وبالغانلرى ظاهر و آشكارا گناه بولوب كم هيچ كمگه آنك
 گناه ايدكى باشرن توكلدر روايت ايدلمشدر كم يهوديلردن حى بن اخطب هم
 كعب بن اشرف خيبر يهوديلر نك اولوغلر ندىن بر جماعت ايله مكه گه باروب ابو
 سفيان هم آنك اتباعى بولغان مشركلرنى محمد عليه السلامه قارشى صوغشورغه
 فزقرديلر بز سولرگه ياردم فيلورمز همه لرمز بر اتفاده بولوب هجوم اينساك بز
 مسلمانلرغه غالب كيلورمز ديديلر اوشبوسوزلر ايله قريش مشركلر بنى اغواء قىلوب
 مشركلر نك اولوغلر ندىن بر جماعت ايله برگه لشوب مسجد الحرامه كيلد يلكر كورلر
 كعبه الله نك ديوارينه سورتوب همه لرى بر اتفاده بولوب اهل اسلام ايله صوغش
 قىلورغه آنظرلر ايتوب عهد باغلاديلر صكره يهوديلر ايله قريش اولوغلرى
 دوستلق مجلسى ياصاديلر شول مجلسك مشركلر يهوديلردن سؤال قىلد يلكر كم سزلىر
 كتاب اهل يسن علم ايلار يسن بز نك حاليمزده نى ايتهمز بزلر بيت اللهغه كيلگان
 زيارتچيلر نى قدر و حرمت قىلامز كعبه نى عمارت قىلامز صلته رحمنى اور نينه
 كيلتورامز آنا بابالرمز دن قالغان عادت بوينچه پوتلرغه عبادت ايتهمز اوشبو
 بز نك يوليمز هم رسم وعادتلر مر نوغرىراق وهدايتكه يقينراقمور يا ايسه محمد
 عليه السلام نك توتقان يا كفا دينى واحداث ايتكان بدعتى نوغرىراقمور كم اول
 بز نك دينيمزنى حقارت ايتهدر بابالرمز دن قالغان عادتلر نى خورليدر ديديلر يهود
 عالمرى مشركلرگه سز نك دينكز نوغرىراق وعادتلر كز يخشيراقدرديوب جواب
 بيمرديلر ابوسفيان ايتدى بز سز نك بو اعتقادكزغه وبزلرگه دوستلقكزغه شول وقتك
 اشانورمز وتمام اعتماد قىلورمز اكر سز بز نك پوتلرمزغه سجده قىلسا كز ديدى
 بس يهوديلر قريش مشركلر نك جبت و طاغوت دىگان پوتلر رينه سجده قىلد يلكر
 مؤمنلرگه دشمانلق لردن مشركلر نى راضى قىلو اوچون يهوديلك اوستينه مشرڪ
 و پوتقه طابونوچى بولوب كفر وضالات لرىنى آرتىرديلر حق سبحانه وتعالى آلا ر نك
 بوقباحت مكرلردن خبر بيروب بيورور كم (الْم تَر) ايسا كورماس سن مو ونظر
 قىلماس سن مو اى محمد عليه السلام (الى الذين اوتوا نصيبًا من الكتاب) شول
 كمسه لرى صارى كم اولوش بيرلدى آلا رغه كتابدىن يعنى يهوديلرگه قاراماس سن مو
 كم آلا ر مسلمانلرغه غايت دشمانلىق لردن (يؤمنون بالجبوت والطاغوت) اشانورلر

جبت و طاغوت غه یعنی پوتلرغه طابونورلر و سجده قیلورلر بعضیلر جبتدن مراد
نفس اماره و طاغوت نفس آرزولر یدر دیورلر یعنی نفسلر ینک آرزولر ینه ایارورلر
(و یقولون للذین کفروا) هم اینورلر اول یهودیلر کافر بولغان کسه ار حقنده
(مؤلاء اهدی) اوشبو مشرکر هدایت طابقو چیراق و کونلگو چیرا کلدر (من الذین
امنوا سبیلاً) ایمان کیلتورگان کسه لردن یول یوزندن یعنی محمد علیه السلام هم آنک اصحابینه
فارغانده مشرکلرک یول لری توغر یرا قدر دیورلر (اولئک) اوشبو یهودیلر (الذین
لعنهم الله) شول کسه لدر کم رحمتندن یراق قیلدی خدای تعالی آلا رنی (ومن یلعن
الله) و هر کسه نی کم یراق قیلور و سورور خدای تعالی اوز رحمتندن (فلن تجد له
نصیراً) بس هر گیز سن طاباس سن آکا بر یار دم بیرگو چینی و آندن عذابنی
کیتار گو چینی (أم لهم نصیب من الملك) یا ایسه بار مودر اول یهودیلر که بر نصیب
واولوش پادشاهلقدن یعنی البته یوقدر یهودیلر پادشاهلق و پیغمبرک که اوزلر ینی گنه
مستحق دیوب بلورلر ایدی شول سبیدن عرب خلقینه ایارور که خورلانورلر ایدی
منصب و حاکمک البته بر کون بزلر که فایتور دولت بز که ایرشور دیورلر ایدی
حق سبحانه و تعالی بیوردیکم آلا رغه ملک و دولتدن الوش یوقدر فرضا اگر آلا ر
پادشاهلقغه و دولتکه ایرشسه لر (فاذا لا یؤتون الناس نقیراً) بس شولوقنده بیرماسلر
آلا ر آدمیلر که بر نقیر قدرلیده یعنی یهودیلر نیند این ملک و دولت ایاسی بولسه لرده
مسلمانلرغه بیک آزغنه نرسه ده احسان ایتماسلر نقیر دیوب خرما سویا گی نک
آر فاسنلغی کچکنه چورغه ایتورلر مراد هیچ نرسه بیرماسلر (أم یحسدون الناس)
یا ایسه حسد قیلار مو و کونلشه لر مو اول یهودیلر آدمیلر که یعنی عرب قیللر نندن
کونلشه لر مو (علی ما آتیهم الله من فضله) شول نرسه اوزرینه کم بیرگاندر اول
عربلر که خدای تعالی اوزینک فضلندن یعنی آخز مان پیغمبر ینک یهودیلر دن کیلما اینچه
عربدن کیلما کینه حسد قیلار مو (فقد آتینا ال ابراهیم ال کتاب) بس تحقیق بیردک
بز ابراهیم پیغمبر بالالرینه یعنی موسی و داود هم عیسی علیه السلام لرغه بیردک
کتابنی کم نورات و زبور هم انجیلر (والحکمة) هم حلال و حریم علمینی بیردک
(واتیناهم ملکاً عظیماً) دخی بیردک بز آلا رغه پیغمبرک اوستینه الوغ پادشاهلقنی
نتاک کم یوسف و داود هم سلیمان علیهم السلام پادشاه ایدیلر بس سزلر که حسد
و کونچیلک قیلوغه اورن یوقدر (فمنهم من امن به) بس اول یهودیلر دن باردر
شول کسه کم ایمان کیلتوردی و اشاندی اول کتابقه یا که محمد علیه السلامعه (ومنهم

(من صدعنه) هم باردر آاردن شول کسه کم یوز دوندردی و طیولدی اول کتابه
 اشانودن یا که محمد علیه السلامه ایارودن یوز دوندردی (وکفی بجهنم سعیراً)
 و کفایت فیلغوچیدر جهنم قزدرلغان اوط بولوب کافرلرنی عذاب قیلو اوچون (ان
 الذین کفروا بایاتنا) درستلکده شول کسه لرم کم کافر بولدیلر و اشانمادیلر بزنگ
 آیتلرمزگه یعنی قرآنغه یا که محمد علیه السلامک معجزه لرینه اشانمادیلر (سوف نصلیهم
 ناراً) تیزدر کم کر گزرمز آلارنی اوطقه (کلما نضجت جلودهم) هر بر پشکانی و یانغانی
 ز مانده آلارنگ تیریلری (بدلناهم جلوداً غیرها) آلسدرورمز آلاغه آکا باشقه
 بولغان تیریلرنی یعنی تموغده کفر اهلینک تیریلری یانوب بتکان صایون یاگما تیری
 قیلورمز شول طریقه هر ساعتده یوز مرتبه یا که بر کونده یتمش مک مرتبه تیریلری
 آلسدرلور دیمشدر والله اعلم و آلارنگ اوشبو طریقه تیریلرینی یاگمار تو (ایندوفوا
 العذاب) تا کم طاتوسلر اوچوندر عذابنی یعنی عذاب بیک قاطی طوبولسون اوچوندر
 (ان الله کان عزیزاً حکیماً) درستلکده خدای تعالی بولدی غالبکم کفر اهلینی عذابه
 کوچی بتار حکمت ایاسیکم هر اشی حکمت ایله در (والذین آمنوا) وشول کسه لرم کم
 ایمان کیلتوردیلر و اشانیدیلر خدای تعالی گه هم رسولینه (و عملوا الصالحات) هم
 اشلهدیلر ایندگو عمل لرنی (سندخلهم) تیزدر کم کر گزرمز آلارنی (جنات تجری من
 تحتها الانهار) شول جنت باقچه لرینه کم آغار آلارنگ یغاچلری آستندن یلغهلر (خالدین
 فیها) مگگو فالغوچیلر بولغانلری حالده اول جنتلرده (أبداً) همیشه یعنی هیچده
 آخری بولماس (لهم فیها أزواج مطهرة) بولور اول مؤمنلرگه جنتلرده پاک بولغوچی
 خاتونلر کم اول خاتونلر حیض و نفاس کبی جیرانچ اشلردن پاک بولورلر (وندخلهم
 ظللاً ظلیلاً) هم کر گزرمز اول مؤمنلرنی قویاش بتورمی تورغان کوله گه لکگه
 کوله گه دن مراد راحتلکدر دیمشدر عرب یرنده اسیلک بیک قونلی بولغانلقدن
 کوله گه بیک قدرلی هم راحتلک سبیلرینک اولوغراقیدر شول جهندن جنتداگی
 بتمی تورغان راحتلکدن ظل ظلیل برله تعبیر ایتلدی (ان الله یامرکم) درستلکده
 خدای تعالی بیورادر سز لرگه (ان تؤدوا الامانات الی اهلها) سزنگ ادا ایتما کئمز
 و اوتامکئمز برله امانت لرنی آلارنگ ایالرینه یعنی قولکئزده بر اونک امانتی بولسه
 شول امانتکده خیانت ایتماینچه ایاسینه طا بشرکئز دیوب خدای سزگه بیورادر مکهنی
 فتح ایتنکان کونده رسول صلی الله علیه وسلم حضر تلری کعبه اللهنگ آچقچینی طلب
 قیلدی کعبهنگ آچقچی قریش الوغلرندن بنو طلحه قولنده صافلانور ایدی طلحهنگ

اوغلى عثمان آچقچنى اتاسندن آلوب رسول عليه السلام حضورينه كيلتوردى اول حضرت آچقچنى عثمان قولندن آلماقچى بولوب مبارك قوللر بىنى صورغانك حضرت عباس طوروب يار رسول الله سقاينه بىنى زىم قىوسى نصر فىنى ميكا طايشرغانك شىكللى حاجبلكنى يعنى كعبه نك آچقچىنى صافلاونى هم مكا بيرگل ديدى طلحه نك اوغلى حضرت عباس نك سوزىنى ايشنكچ آچقچنى بيراسى كيلماينچه فولينى كيرى طارندى رسول صلى الله عليه وسلم آچقچنى ميكا بيرگل ديگانلر ايدى حضرت عباس ينه اوزينه صوراب فولينى سوزدى صكره اول حضرت صلى الله عليه وسلم طلحه نك اوغلينه خطاب ايدوب اگر خدايغه ورسولينه ايمانك بولسه آچقچنى ميكا بيرگل ديگچ طلحه اوغلى آغيل يا رسول الله خداينك امانتى بولسون ديوب آچقچنى رسول عليه السلامغه بيردى اول حضرت كعبه اللهنى آچوب اچكارى كرديلر كعبه دن چققان وقتلرنده آچقچ اول حضرتك مبارك قوللرنده ايدى على المرتضى كرم الله وجهه الكارى كيلوب يا رسول الله زىم سقاينه سىنى اهل بيتك بيردك حاجبلك منصبى نى هم احسان قيلغل ديوب آچقچنى صورادى شول حالده جبرائيل عليه السلام نازل بولوب اوشبو آيت كريمه نى كيلتوردى آبتدن آچقچ نك پيغمبر عليه السلام قولنده امانت بولوب آنى اباسينه يعنى طلحه اوغللرينه طايشرو تيوش ايدكى آكلاندى بس رسول عليه السلام حضرت على كه خطاب ايدوب من سزگه شونداين اشلر نى طايشرو رمن كم اول اشلردن خلقغه فائده ايرشسون اما خلقدن سزگه فائده ايرشو طمعسى بولماسون آنداين اش سزگه مناسب نوگلدر ديدى صكره كعبه آچقچىنى طلحه اوغلى عثمانغه بيروب خدوها يا بنى طلحه لا ياخذها منكم الا ظالم يعنى الكز بو آچقچنى اى طلحه اوغللرى سزدن آنى آلماس مگر ظالم غنه آلوردىوب بيوردى عثمان بن طلحه اوزى رسول صلى الله عليه وسلم كه ملازمتنى اختيار ايدوب كعبه الله آچقچىنى فرنداشى شيبه بن طلحه كه طايشردى اوشبو كونگه قدر كعبه آچقچى شيبه اولادى قوللرنده صافلانور (۱) اوشبو آيت كريمه نك نزولى اوشبو خصوصه بولسده حكيمى عامدر يعنى امانت نى اباسينه طايشرمق هر اشده وهر وقتده واجبدر (وَأَدِّ حُكْمَ بَيْنَ النَّاسِ) (۲) دخى بيورادر خداى تعالى سزلر كه هر قايجان حكم قىلسا كز سز آدميلر آراسنك (أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ) سز نك حكم ايتما كز برله عدلك وتوغريلق برله (أَنْ اللَّهُ نَعْمًا يُعْظِمُكُمْ بِهِ) درستلكده نى پخشى نرسه دركم وعظ قىلور واوگوتلر سزنى آنك برله خداى تعالى يعنى امانت نى ادا ايتمك وحكم قىلغانده عدلك ايتمك برله وعظ قىلور (أَنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا) درستلكده خداى تعالى بولدى ايشتكوچى

(۱) اوشبو آيتداكى خطاب جميع مكلفين هم بارچه امانتلر نى شامل عامدر ديمشلكر كراك الله تعالى حققرندن وكراك بنده حقندن بولسون بس طاعت وعبادت نك هر قاىوسى امانتكه داخلدر هر قاىو عبادتنى وقتنك كامل ايتوب اوتامك امانتنى اهلينه طايشرودر وبعضيلر آدمينك هر اعضاسى خداى تعالى نك امانتيدر ديمشلكر بس امانتنى اهلينه طايشرماق هر بر اعضاسى خداى تعالى بيورغان روشچه استعمال ايتماك بولور

(۲) يعنى حكم قىلغانده رشوت آلوب ايكى طرف نك برسىنى كنه ياقلاب ظلم- لىق برله حكم ايتمانكز يهوديلرده اوشبو عادت كوب ايدى بر طرفدن رشوت آلوب شونك فائده سينه حكم قىلورلر ايدى مسلمانلردن هم ايمانى ضعيف بولغان كشىلر دعوالر بىنى فصل ايتندرمك اوچون رسول عليه السلام محكمه سينه بارماينچه يهود عالملى آلدينه بارورلر ايدى آلار رعابت قىلالر ديورلر ايدى

سز نڭ سوزلرگىزنى (بصيراً) كورگوچى سز نڭ عمل لوزگىزنى (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اي ايمان كىلتورگان كەسەار (أَطِيعُوا اللَّهَ) اطاعت قىلىڭىز الله تعالى گە فرىلردە (وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) ھم آنڭ رسولىنە اطاعت قىلىڭىز سىنتلردە (وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ) دىخى اطاعت قىلىڭىز وبوى صونوڭىز اش ايلالرىنە سز لردن يعنى اوزگىزدن بولغان امىرلرگە وحا كەلرگە بوى صونوڭىز يا كە شرىعت عالملىرىنە ومجتەھدلىرگە اطاعت قىلىڭىز دىن اشلىرنە اسباب التزولده كىلتور مشدىركم رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلى خالد بن ولیدنى سربە لشكرىنە امىر قىلوب كافرلردن بر جماعتكە فارشى بيارگان ايدى عمار ياسر رضى الله عنہنى ھم برگە بيارگان ايدى آلارنڭ كىلورلىرىنى ايشتوب اول جماعت قاچدىلر اچلرندن برسى مسلمان ايدى قاچماينچە قالدى عمار ياسرنڭ آلدىنە كىلوب ايتدى بز نڭ قبىلە مەھەلرى بو بردن قاچوب كىتدىلر من حاضرده اوز منزلەمە قالدم اكر مسلمان بولماقېم سببى مكا امان بىرساڭىز اوشبو ىردە تورور من بولماسە من ھم قاچوب كىنار من دىدى عمار اول كەسە گە امان بىردى ايوكئە تورغل سكا زبان اير شماس دىدى اول كەسە ايونە قايتوب طنچلاب اولتوردى ايكنچى كون ايرتە برلە خالد لشكرىنە مذكور قبىلەنى غارت قىلماقئە بىوردى اسلام لشكرى باروب اول قبىلە نڭ منزل لرىنى آقتاردىلر طابولغان نرسەلرنى آلدىلر ھەھەلرى قاچوب بتكانلر ايدى مگر مذكور مسلمان كشى گئە اوز ابونندە فالغان ايدى شول كشىنى اسىر قىلوب بالاچاغالرى ايلە خالد نڭ آلدىنە كىلتوردىلر عمار آنى كورگاچ بو كشى مسلماندر من آثا امان بىرگان ايدم دىدى خالد ايتدى لشكرنڭ امىرىنە مصلحت ايتماينچە آنڭ اجازتندن باشقە سن نچوك امان بىرورسن بواش ادبدن ىراقدر دىدى عمار ايلە خالد آراسندە كىرب سوزلر بولدى عاقبت رسول صلى الله عليه وسلم حضرتىنە واقئەنى عرض قىلدىلر اول حضرت عمارنڭ امانىنى بوزمادى اوز حالنچە قالدردى لکن موندن صوڭ لشكرنڭ امىرندن باشقە كشى ھىچ كەسە گە امان بىرماسون دىوب بىوردى حق سبحانە وتعالى دن آيت كىلدى كم اش ايلالرىنە وامىرلرگىزگە اطاعت قىلىڭىز (فان تنازعتم فى شىء) (۱) بس اكر نزاعلاشساڭىز سز بر نرسە توغرىسندە دىن اشلىرنى (فردوه الى الله) بس قايتارڭىز سز آنى خدای تعالى صارى يعنى خدای تعالى نڭ كتابىنە قايتارڭىز وفرآندن قاراڭىز (والرسول) ھم پىغمبر عليه السلام قە قايتارڭىز يعنى پىغمبر عليه السلام تريك بولغان اول اشنى آنڭ اوزندن صور اڭىز وفاتى صوڭنە آنڭ سىنتىنە قايتوب شونڭ بوينچە اش قىلىڭىز (ان كنتم تؤمنون بالله) اكر اشانور بولساڭىز سز الله تعالى گە چن اشانو برلە (والیوم الآخر)

(۱) اسلامى ضعيف بولغانلر اوز نفسلىرى آرزوسىنە خلاف بولغان اشلىردە شرىعت حكىمىنە راضى بولماينچە يهود عالملىرى حضورىنە بارورلر ايدى حق سبحانە وتعالى آلارنى بو اشدىن نھى ايدوب اوشبو آيت كرىمەنى اىندردى

(۲) يعنى خليفە گە واختىيارلى پادشاهقە وفا قىلرغە ھم امىرلرگە ايامك وآلارنڭ حكملرىنى قبول ايلامك لازمدر اگردە آلارنڭ حكملرى خدای تعالى نڭ ھم رسولىنڭ حكىمىنە خلاف بولماسە واگر خدای تعالى حكىمىنە يا كە پىغمبر حكىمىنە خلاف حكىم ايتسەلر اول وقتە آلارنڭ حكملرى قبول ايتلماس واگر ايكى مسلمان بر برسى ايلە دعوالاشسەلر برسى ايكنچى سىنە كىلگىل شرىعت حاكمى حضورىنە بارايق دىگانە ايكنچى سى منم شرىعتدە اشىم بوق يا كە من شرىعتنى بلەيم دىسە كافر بولور تفسىر جمالى

هم آخرت کونینه زیرا که خدای تعالی گه هم قیامتکه اشانقان کشی البتہ خدای تعالی نڭ هم پیغمبرنڭ سوزلرینه فایتوروشونڭ بوینچه اش قیلور (ذٰلِكَ خَيْرٌ) اوشبو اش یعنی نزاع لاشقان اشلرکزدہ خدای تعالی نڭ هم پیغمبرنڭ سوزلرینه فایتماقنڭ بختشیراندنر (واَحْسَنُ تَاوِيلاً) هم کورکامرا کدر عاقبت چہتمدن یعنی آخری اوزکز اوچون فائدهلی بولور روایت ایدلمشدر کم بریہودی ایله منافقلردن برسی دعوالاشدیلمر یہودی آرالرندہ بولغان نزاعنی فصل ایتو اوچون رسول صلی اللہ علیہ وسلم حکمہ سینہ بارونی تلادی منافق یهودیلرنڭ اولوغسی بولغان کعب بن اشرف حضورینہ بارونی تلادی عاقبت رسول علیہ السلام آلدینہ کیلدیلر اول حضرت بولارنڭ سوزلرینی طکلاب آرالرندہ شریعتکہ موافق حکم قیلدی منافق یهودینڭ اینا کینہ پابشوب من بو حکمگہ راضی توگلنن ایکنجهی مرتبه عمرنڭ آلدینہ بارایق اول بز نڭ آرامزده حکم ایتسون دیدی هر ایکسیسی حضرت عمرنڭ حضورینہ کیلدیلر یہودی آرالرندہ بولغان دعوانی هم رسول صلی اللہ علیہ وسلمنڭ حکمینى حضرت عمرگہ بیان قیلغاچ حضرت عمر اول منافقدن بو یہودی سویلاگان سوز درستمودیوب صورادی منافق بلی درستدر دیوب تصدیق قیلدی لکن من اول حکمگہ راضی توگلنن سن بز نڭ آرامزده حکم قیلغل دیدی حضرت عمر ایتدی سز موندہ توروب تورکز من ایوگہ کروب چقايم صکره آرا کزده حکم قیلوزمن دیوب ایوگہ کروب قیلچینی آلوب چقدی رسول صلی اللہ علیہ وسلم شکللی قاضینڭ حکمینہ راضی بولماغان کشی نڭ جزاسی اوشبودر دیوب اول منافقنڭ باشینی کیسیدی حق سبحانہ وتعالی آیت بیاردیکم (اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يَزْعُمُوْنَ) ایسا کور مادگهو وقارامادگهو سن ای محمد علیہ السلام شول کهمسلر صاری کم گمان قیلورلر (انهم امنوا بما انزل الیک) شونی کم اشانغانلردر آلا سکا ایندرلگان نرسه که یعنی قرآنغه اشانامزدیوب گمان قیلورلر (وما انزل من قبلك) هم سندن السگاری ایندرلگان کتابلرغه اشانامزدیوب گمان قیلورلر اوزلری شولایدیب گمان قیلسلرده (یریدون ان ینحاکموا الی الطاغوت) تلارلر آلا اوز آرالرندہ حکم ایتدر ما کلرینی و حکمگہ بارونی حقلقندن باش طارتقوچی کشی صاری یعنی اوز آرالرندہ حکم قیلدر ماق اوچون شریعت حکمہ سینہ کیلماینچه کعب بن اشرف یہودی آلدینہ بارونی تلارلر (وقد امروا ان ینکفروا به) وحالانکه بیورلغانلردر آلا اشانماولری برله اول طاغوتنڭ حکمینہ یعنی شریعتکہ خلاف حکمگہ اشانماکز و اطاعت ایتماکزدیوب خدای تعالی بیورغاندر (ویرید الشیطان ان یضلهم) وتلار شیطان آلارنی آزدرونی (ضلالاً بعيداً)

حقلهدن براق بولغان آزغنلق برله (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ) وهر فایچان ایتولسه اول منافقرغه
بر برسی ایله دعوالاشقان وفتنده (تعالوا الی ما انزل الله) کیلکیز سز الله تعالی
ایندرگان نرسه صاری یعنی قرآن حکمینه کیلکیز (وَالی الرُّسُول) هم رسول علیه
السلام حکمینه کیلکیز دیوب ایتلسه (رَأیتَ الْمُنَافِقینَ) سن کورورسن منافقرنیکم
عنادرندن (یصدون عنک صدوداً) اعراض فیلمای اعراض فیلالر و یوز دوندرالرسندن
(فکیف اذا اصابتهم) بس نیچک بولور هر فایچان ایرشسه اول منافقرغه (مُصِیْبَةً)
بر مصیبت و فایغو (بما قدمت ایدیهم) شول نرسه سبیلی کم تقدیم فیلیدی آلارنک
قوللری یعنی پیغمبرنک حکمینه راضی بولماولری سبیلی باشلرینه بر فایغو و فاطیلق
ایرشسه (ثُمَّ جَاءُوكَ) صوگوه کیلسه لر آلار سینک الدکا عذر اوتنوب (يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ)
آنط اچر لر آلار الله تعالی برله شویله دیوبکم (ان اردنا الا احسانا وتوفيقاً) تل مدک
بز سز نک محکمه کزدن یوز دوندروب حضرت عمر حکمینه بار مسافمز برله مگر
یخشیلق ایتونی هم ایکی خصم آراسینی کیلشدرونی نله دک حضرت عمر رضی الله
عنه یوقاریده ذکر ایتلگان منافقنک باشینی کیسکندن صوگه منافقرغه فایغو بولدی
رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب حضرت عمر دن قان دعوا ایتدی لر اوزلر بنگ
رسول علیه السلام حکمینه راضی بولما نیچه کیتولرینه عذر لر کورساتوب بز حضرت
عمر نک آلدینه ایکی خصمنک آلا رینی کیلشدرسون دیب کنه بار دق سینک حکمکا
قارشی کیلما دک دیوب آنظرلر ایتدی لر اوشبو واقعه دن صوگه حضرت عمر نک لقبی
فاروق بولدی حق ایله باطل آراسینی آیر غوچی دیمکدر اوشبو توغریده حق سبحانه
و تعالی بو آیتلر نی نازل فیلیدی (أُولَئِكَ) اوشبو منافقرلر و یالغانغه آنط ایتکوچیلر
(الَّذینَ یعلم الله ما فی قلوبهم) شول کهمسه لر در کم بلور خدای تعالی آلارنک کوکل لرنده
بولغان نرسه نی یعنی کوکلرنده بولغان نفاق و دشمانلقلرینی بلور (فَاعْرَضَ عَنْهُمْ) بس یوز
دوندر گل سین آلا رن (وعظهم) هم اوگنله گل آلا ری (وقل لهم) دخی ایتکل سین آلا رغه (فی
انفسهم) اوز نفسلری حقنده (فولایبعاً) آلارنک کوکل لرنه اثر ایته تورغان سوزنی آلا رغه
اثر ایته تورغان سوز دن مراد ا کرده توبه فیلماسه لر اوزلرینه فاطیلق و آغر لقلر
ایر شما کی ایله هم آلا رنی اولتر مک ایله تهدید و قورق تودر دیمشدر (وما أرسلنا
من رسول) و یبار ماد کبز هیچ بر رسولنی بنک لرگه (الا لیطاع باذن الله) مگر یبار دک
آکا اطاعت ایتسونلر و بوی صنسونلر اوچون الله تعالی نک فرمای ایله (ولو انهم
اذ ظلموا انفسهم) و اگر اول منافقرلر شول وقتده کم ظلملق ایتدی لر اوز نفسلرینه

(جاؤك) كیلگان بولسه لر ایدی سینکا ای محمد علیه السلام (فاستغفروا الله) بس
استغفار قیلسه لر ایدی و گناهلرینک یارلقانماقینی تلهسه لر ایدی الله تعالی دن (واستغفر
لهم الرسول) هم مغفرت استاسه ایدی آلا ر اوچون رسول علیه السلام (لوجدوا الله
تو بار حیمًا) البته طابار لر ایدی خدای تعالی نی توبه لر نی قبول ایتکوچی توبه قیلغو چیلرغه
مهربان و مرحمتلی معالده کیلتور مشدر کم زبیر ایله خاطب بن ابی بلتعہ آراسنده
ایگونلکلرینی صوغارا تورغان صو توغر یسنک دعوا و خصومت واقع بولوب هر ایکیسی
رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه حکمگه کیلکیلر اول حضرت زبیرگه خطاب
قیلوب ای زبیرسن اول اوز یرکنی صوغار غل صوگره کورشیکا بیرگل دیوب بیوردیلر
خاطبنک کیفی کیتوب اول حضرت حقنده ادبدن طشقاری سوزلر سویلدی یعنی
رسول حضرتینی زبیر طرفینه میل ایتدی عدلک ایله حکم قیلما دی دیوب آکلاندی
حق سبحانه و تعالی آیت یبار دیکم (فلا وربک) بس سینک پروردکارک ایله آنط
ایتهمن کم (لا یؤمنون) ایمان کیلتورماسلر و مؤمن بولماسلر آلا ر چن ایمان برله
(حتی یحکوک) تا کم حا کم ایتکلرینه چه سینی و سیندن حکم ایتدرگانلرینه چه (فیما
شجر بینهم) شول نرسه توغر یسنده کم خلا فلق نوشدی آلا ر آراسینه آنک حقنده
(ثم لا یجدون فی انفسهم حرجًا) صوگره طابماغان لرینه چه اوز نفسلرنده بر چیتنک
و آغر لقنی (مما قضیت) سین حکم ایتکان نرسه دن اگر چه اول حکم طبیعت لرینه
خلاف و مکروه کورنسه ده (ویسلموا تسلیمًا) هم بوی صنماق بوی صنغانلرینه چه یعنی هر
بر نزاعلی اشلرنده سیندن حکم ایتدروب سین نیچوک حکم ایتساک شوگسا چن
کوکل لرندن راضی بولسه لر و تمام بوی صنسه لر شول وقتده غنه آلا ر چن مؤمن
بولور لر زبیر ایله خاطب رسول صلی الله علیه وسلم محکمه سندن چغوب کیلگاندی
آلا رغه مقداد بن اسود اوچورابکم فائده سینده حکم بولدی دیوب صورادی خاطب
عمه نک اوغلی فائده سینده بولدی دیوب چراینی صنوب جواب بیردی یعنی زبیر
رسول علیه السلامغه قرنداش بولغانلقدن اوز قرنداشی فائده سینده حکم ایتدی
دیوب پیغمبرنک حکمینه راضی توکل لکینی آکلاندی شول اورنده بر یهودی حاضر
ایدی اول یهودی خاطبنک سوزینی ایشتکاج تعجب قیلوب ایتدی اوشبولر نینداین
عجب کمسه لر در اوزلری محمد علیه السلامنک پیغمبرلگینه گواھلق بیرلر و اوزلری
آنک حکمینه اشانمایچه آکا تهمت قیلالر خدای برله آنط ایتار من کم موسی علیه
السلام زماننده بنی اسرائیلنک قیلقان گناهلری سبیلی موسی پیغمبر حکم قیلدیکم

سز نك نوبه كز شول وقتده قبول ايدلور اگردده بر بر كزنى اولتر ساكز ديدى بنى اسرائيل هيچ بر سوز ديماي نجه شول حكم گه بوى صنوب بر برسینی اولتومك ایل مشغول بولدیلر تا كم یتمش مڭ كشی اولترلدیلر شوندا بن الوغ اشد هم پیغمبرلرینك حكیمینه بوی صندیلر اوز پیغمبرلرینه تهمت قیلما دیلر ديدى یهودیدن بو سوزنی ایشتكاج ثابت بن قیس ایتدی خدای تعالی برله آنط اینار منكم اگر محمد علیه السلام بزرگه اوزكزنى اولتر كز دیوب بیورسه البته هیچ توفقسز راضی بولورمن و اطاعت قیلورمن عمار یاسر و ابن مسعود حضرتلری هم شولای دیدیلر حق سبحانه و تعالی بیوردیکم (ولو انا كتبنا عليهم) و اگر بز فرض قیلساق ایدی آلا ر اوزرینه یعنی مؤمنك دعواسینی قیلغو چیلرغه فرض قیلساق و بیورساق ایدی (ان اقلوا أنفسکم) شویلر دیوبیکم اولتر كز سز اوز نفسلر كزنى بنی اسرائیل قومی شیکلی (او آخر جوا من دیاركم) یا ایسه چغو كز سز یورطلر كز دن نتاك كم بنی اسرائیل چقدیلر (ما فعلوه الا قليل منهم) قیلما سلا ایدی آلا ر شول فرض ایتولگان اشنی مگر آلا ر دن آزغنه كشی یعنی ثابت و عمار هم ابن مسعود رضی الله عنهم کبیلر گنه قیلورلر ایدی (ولو انهم فعلوا ما يوعظون به) و اگر اول منافقلا اشل سه لر ایدی شول نوسه نیکم و عطله نورلر و اوگت ایتلورلر آنك برله یعنی خدای تعالی هم رسولینك بیورغانینی اشل سه لر ایدی (لکان خیراً لهم) البته بولور ایدی یخشیراق آلا رغه دنیا و آخرتده (واشد تثبتاً) هم قاطیراق و محکمر اك بولور ایدی دینلرینی برکتو یوزندن یعنی اسلام دیننده ثابت ایکانلک لری بلنور ایدی (واذا لاتینا هم من لدنا) هم شول وقتده البته بیورور ایدك بز آلا رغه اوز قاشیمزدن (أجرًا عظیمًا) الوع اجر و ثوابینی (وله دینا هم صراطًا مستقیمًا) هم البته کوندورور ایدك بز آلا رنی توغری بولغه یعنی چنکده ایرشدر ا تورغان بولغه روایت ایدلمشدر کم ثوبان رضی الله عنه رسول صلی الله وسلم نك آزاد ایتکان قولی ایدی بر کون اول حضرتنك خدمت شریقلرینه حاضر بولدی بیک آر فلاغان هم یوزی صارغایغان ایدی حضرت صلی الله علیه وسلم بیوردیلر کم ای ثوبان یوزك نك، صارغایقیینه نی نر سه سیدر نی او چون حسرتلانور ساك ثوبان جواب بیردی یا رسول الله سنك مبارک جمالکینی کورمی تورغان وقتلر منی من عمر دن حساب ایتما سمن منم قاشیمده سن منم مالیمدن وبالار منم هم اوز من سویوکلیر اك سن اوشبو دنیا ده سنك مبارک جمالکینی کوروب راحتك طابام و کولم جوانادر لکن آخرتده سنك یوزکینی کورا آلا سمن دیوب قورقامن زیرا که سنك مقامك جنتنك اعلا سنده ایك یوقاری مرتبه ده بولورمن

ضعیف اول مرتبه لرگه ایرشا آلماسمن شول سبیلی مبارک دیدار کدن محروم قالورمن دیوب فورقامن قایغو وحسرت منک سببی شولدر دیدی حق سبحانه وتعالی آنک کواکلبنه تسلی بیروب آیت یباردی کم (وَمَنْ يَطْعَمِ اللَّهُ الرَّسُولَ) وهر کم اطاعت قیلسه وبوی صونسه الله تعالی گه هم پیغمبر علیه السلامغه (فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ) بس اوشبو گروه قیامت کوننده شول کمسه لر برله در کم نعمت بیردی خدای تعالی آلاز اوزینه (مَنْ النَّبِيِّينَ) پیغمبرلردن (وَالصَّادِقِينَ) هم صدیقلردن یعنی بیک راستقه تونقوچی وباشقه لر دن الگاری ایمان کیلتورگوجیلر (وَالشَّهَادَاءَ) دخی خدای تعالی یولنده شهید بولغان کمسه اردن (وَالصَّالِحِينَ) هم ایندگولردن (وَحَسَنَ أَوْلَادِكَ رَفِيقًا) ونی یغشی یولداشدر اوشبو ذکر ایتولگان کمسه لر معالنده کیلتورمشدر کم زیباردن مراد بز نك پیغمبرمزدردن وصدیقین حضرت ابو بکر صدیقغه اشارتدر وشهداء حضرت عمر وعثمان هم علی رضی الله عنهم لردن وصالحین باشقه صحابه لر در ملخص آیت شولدر کم اوشبو دنیا ده کشی هر کمینی دوست توتسه آخرتده شونک ایله برگه بولاچقدر المرء مع من احب (ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ) اوشبو اش یعنی ذکر ایتولگان کمسه لر ایله برگه بولماق فضل وره متدر خدای تعالی دن (وَكَفَى بِاللَّهِ عَلِيمًا) وكفايه ایتکوچیدر خدای تعالی بارچه نیت لرنی بلگوچی بولوب (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه لر (خُذُوا حِذْرَكُمْ) توتوگوز صوغش فورال لرگوزنی یعنی صوغشقه حاضر بولوب تورگوز (فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ) بس صوغشقه چفوکوز گروه گروه بولوب بولنوب تورلی طرفلرغه (أَوْانْفِرُوا جَمِيعًا) یا ایسه صوغشقه بارگوز همه لرگوز برگه جیولغان حالگوزده اسلامی ضعیف بولغان کمسه لر صوغش فرض بولودن الگاری اسلامی قبول ایتکان بولسه لر ده صوغش فرض بولغاندن صوگ آغرسندیلر راضی بولاسیلری کیلمادی منافقلر ایله بر سوزده بولوب رسول علیه السلامنک امرینه خلاقلق ایتدیلر بس حق سبحانه وتعالی صوغش برله امر قیلوب اوشبو آیتلرنی ایندردی (وَأَنْ مِّنْكُمْ لَمَنْ لَّيْطِئَنَّ) ودرستلکک باردر سزلردن شول کمسه کم آقونلق قیلور وکیچوگور اول صوغشقه چغوده یعنی صوغشقه باراسی کیلماس و آغرسنور عبدالله بن ابی هم آنک یولداش لری کبی کم احد صوغشندن تغلفی قیلدیلر (فَأَنْ أَصَابْتُمْ مَصِيبَةً) بس اگر ایرشسه سزلرگه ای مؤمنلر بر مصیبه قایغو احد صوغشنده ایرشکان شکلی (قَالَ) ایتور اول صوغشقه چغاسی کیلمگان منافق (قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ) تحقیق انعام قیلدی خدای منم اوزریمه (إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا) شولوقت کم حاضر بولمادم

من مسلمانلر ایله برکه صوغش میداننده یعنی صوغشقه چماغانم یخشی بولدی
 مسلمانلرغه ایرشکان صیبه وبلادن قورتولدیم دیور (وَلَنْ أَصَابَكُمْ) واگر ایرشسه
 سز لرکه شول صوغشکه (فضل من الله) خدای تعالی قاشندن بولغان بر فضل و آرتوقلوق
 یعنی فتح و غنیمت مال ایرشسه (لیقولن) البته ایتور اول صوغشیدن تخلیف ایتوب
 قالغان کهمسه (کان لم تکن بینکم و بینه مودة) شونک کبی کم گویا که بولماغاندر
 سز نك بر له آنک آراسنک دوستلوق و طانوشلوق یعنی گویا که سز نی هیچده طانوماغان
 و سز نك بر له صحبت ایتما گان شکللی بولوب ایتور (بسا لیتنی کنت معهم) ای کاشکی
 من بولسام ایدی اول مسلمانلر بر له برکه اوشبو صوغشکه (فأفوز فوزاً عظيماً) بس
 طابار ایدم من اولوغ بولغوچی قول اوستونلکی یعنی مکا هم مسلمانلرغه ایرشکان
 شکللی غنیمت مالدن او اوش ایرشکان بولور ایدی دیور (فلیقاتل فی سبیل الله) بس
 کرا کدر کم صوغش قیلسونلر خدای تعالی بولنده دین دشمانلری بر له (الذین
 یشررون الحیوة الدنیا بالآخرة) شول کهمسه لر کم صاندیلر و آلسدر دیلر فانی بولغان
 دنیا تر بک لکینی منگولک آخرت بر له یعنی دنیا راحتینی فدا قیلوب منگولک
 آخرت سعادتینی آلدیلر (ومن یقاتل فی سبیل الله) و هر کم صوغش قیلسه الله تعالی
 بولنده دین دشمانلری بر له (فیقتل) بس اولتور لسه اول شهید بولسه (اویغلب)
 یا ایسه غالب بولسه و جیکسه دشمانلری (فسوف نؤتیه) بس تیز در کم بیرور مز
 آکا آخرتده (أجرأ عظيماً) اولوغ بولغوچی اجر و ثوابنی (وما لکم لانتقاتلون فی
 سبیل الله) ونی نر سدر سز لرکه ای مؤمنلر سز صوغش قیلما سز الله تعالی بولنده
 یعنی نی او چون صوغش توغریسندجه قیلیمسز و طرشمیسز خدای تعالی رضاسی
 او چون (والمستضعفین) هم شول ضعیفلر و بیچاره لر او چون کم آلا ر اسپر و توتقونلردر
 مشرکلر قولنده مراد مکده مشرکلر قولنده توتقون بولوب قالغان مسلمانلردر کم
 مشرکلر آلا رنی هجرتدن منع قیلور لر ایدی (من الرجال) ایرلردن سلمه بن هشام
 و ولید بن ولید و عباس بن ابی وسعد هم ابوجندل کبیلر (والنساء) هم خاتونلردن
 ام شریک و غیر یلر کبی (والولدان) دخی بالالوردن ابن عباس رضی الله عنهما کبی (الذین
 یقولون) آنداین بیچاره لر کم ایتور لر آلا ر تضرع و زاریلق بر له یعنی دعا قیلور لر
 شویله دیوب کم (ربنا اخرجنا) ای بز نك پروردکار مز سن چقار غل بز لری (من
 هذه القرية الظالم أهلها) اوشبو قریه دن یعنی مکه شهرندن کم آنک اهلی ظالم لوق

ايتكوچيلر در خدای تعالی گه شرك كیلتور مكلزی برله (وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا) هم قیلغلسن بزنگ اوچون اوز قاشگدن بزنگ اشلمزنى باشقارغوچى وبزنى دوست تونقوچینی (وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا) دخى قیلغلسن بزنگ اوچون اوز قاشگدن بریاردم ایتکوچینی وبزلىرى دشمان قولندن قوتقارغوچینی حق سبحانه وتعالی آلارنگ دعالرینى قبول ایدوب آلارنى مشرکلر قولندن خلاص ایلادی (الَّذِينَ آمَنُوا) شول كمسهلرکم ایمان كیلتوردیلر و اشاندىلر خدای تعالی گه هم آننگ رسولینه (يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) صوغش قیلورلر خدای تعالی يولنده (وَالَّذِينَ كَفَرُوا) وشول كمسهلرکم کافر بولدىلر مشرکلر هم يهود و نصارا كبى (يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ) صوغش قیلورلر شيطان يولنده يعنى شيطان فرمانى برله (فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ) بس صوغش قیلگزسىز ای مؤمنلر شيطان دوستلرى برله وشيطاننگ مکر و حيلسندن قورقماگز (إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا) درستلکده شيطاننگ مکر و حيلسى ضعيف و قوتسىز بولغوچيدىر (أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ) ایسا كورمادكمو و قارادكموسن ای محمد عليه السلام شول كمسهلر صارى كم آلار مكده وقتده پيغمبر عليه السلامدن بزرگه رخصت بيرگل مشرکلر برله صوغشايق آلارنگ ايداء و جفالرى حددن آشدى ديوب مبالغه قیلوب صورلر ايدى بس خدای تعالی نگ حكى بوينچه (قِيلَ لَهُمْ) ايتولدى آلارغه (كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ) طيوگزسىز قوللرنكزنى مشرکلر برله صوغش قیلودن خدای تعالی دن فرمان بولغانغچه (وَأَقْبِمُوا الصَّلَاةَ) هم تورغوزگزسىز نمازنى (وَأَتُوا الزَّكَاةَ) دخى بيرگز ماللرگزدن زكوتنى (فَلَمَّا كَتَبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالَ) بس فرض ايتولگانى زمانده آلار اوزرينه صوغش قیلوب کافرلر برله يعنى مدينه گه هجرت قیلغاندن صوگ جهاد برله امر ايتولگاج (إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ) شول وقتده بر گروه آلار دن (بِخَشَوْنَ النَّاسَ) قورقالر آدميلردن يعنى مشرکلر برله صوغش قیلودن قورقالر (كَخَشْيَةِ اللَّهِ) خدای تعالی دن قورقان شكلى (أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً) بابيسه آندن هم قاطيراق و آرتوغراق قورقو برله قورقالر اوشبو قورقو بشریت ضعيفلکندن كیلگان قورقودر الله تعالی نگ فرمانينه قارشودن توگلدنر (وَقَالُوا) دخى ايتدىلر آلار (رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ) ای بزنگ ربمزنى اوچون يازنگ و واجب ايتنگ سن بزرگه صوغش قیلونى (لَوْ لَا آخِرْتَنَا) نى اوچون كېچكدرمادنگ سن بزلىرى وبزلىرگه مهلت بيرمادنگ (إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ) يقين بولغوچى مدتگچه يعنى اجليهمز ايرشكانگچه بزنى نى اوچون فراغت و طنچلقده توتمانگ صوغش قیلوب برله

بيوردك ديديلر اوشبو سوزنى منافقلر ايتكان بولسه هيچ عجب نوگلدنر واگر مؤمنلر ايتكان بولسه خداى تعالى نك فرمانينه قارشو اوچون توگل بلكه طبيعة بشر بهگه اولومدن قورقو لازم بولغانلقدن قورقولر ندىن تخفيف وينكل لىكنى استاب ايتكان بولورلر (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام اوشبو قورققوچيلرغه كيم آلا ر فانى دنباغه كوكل باغلاغانلردر (مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ) دنبانك فائده لانا تورغان نرسهسى آزدن آخرت نعمتلرينه قاراغانه هيچده قزغورلىق توگلدنر (وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ) وآخرت يورطى يخشيراق وآرتوغراندر (لَمَنْ اتَّقَى) تقوالق ايتكان شرك وگناهدن صافلانغان كيمسهگه (وَلَا تَطْلَهُونَ فِتْيَالًا) وظلملىق ايتولماس سز اى تقوالق قىلغوچيلر بر نچگه جب قدرليده يعنى سز لرگه بولاچق ثواب ودرجه لر هيچده كيمتولماس (اَيْنَمَا تَكُونُوا يَدْرِكْكُمْ الْمَوْتُ) قابو اورنده بولسا كزده ايرشور سزگه اولوم يعنى اولومدن هيچده قورقولا آلاماس سز (وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيَّةٍ) واگر چه بولسا كزده سز محكم ايتولمش وبركتولمش قلعلر اچنده اولوم هيچده سزنى طاپمى قالماس (وَأَنْ تَصْبَهُمْ حَسَنَةً) واگر ايرشسه اول منافقلرغه بر يخشيلق يعنى دولت وطوقلىق ايرشسه ياكه دشمانغه غالب بولسلر بدر صوغشنداغى كى (يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) ايتلر آلا ر اوشبو نعمت خداى تعالى فاشندندر ديوب (وَأَنْ تَصْبَهُمْ سَيِّئَةً) واگر ايرشسه آلا رغه بر ياوزلىق يعنى فايغو وآچلىق ايرشسه ياكه صوغشك يكلسه لر احد صوغشنداغى كى (يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ) ايتلر آلا ر اوشبو مصيبت وفاطيلق سنك فاشكدندر ديوب اى محمد عليه السلام يعنى بو اش بزلرگه سنك تدبيرك ياكلش لقندى بولدى ياكه سنك شوملوغكدن ايرشدى ديورلر نناك كيم رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلرى مدينه گه هجرت قىلغان يلدن مدينه ده آغزلىق قيمت چيلك بولغاچ يهوديلر هم منافقلر محمد عليه السلام كىلگانگه كورا شولاى بولدى ديديلر حق سبحانه وتعالى آلا ر نك سوزلرينى رد قىلوب بيورور كيم (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام آلا رغه (كُلُّ مَنْ عِنْدَ اللَّهِ) هر قابوسى يعنى آغزلىق ويكللك قيمت چيلك وارزانلىق هم غالب ومغلوب بولماق همهسى خداى تعالى فاشندنر وآنك حكىمى وتقديرى ايله در (فَمَا لَهُوَالْعَاقِبَةُ) بس نى نرسه در ونى حالدر اوشبو منافقلر گر هيينه (لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا) يقين بولماسلر آلا ر شوگا كيم آكلاسه لر سوزنى يعنى وعظ ونصيحت سوزلرينى آكلاماسلر (مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ) هر نرسه كيم ايرشدى سكا ايند گولكدن يعنى غنيمت وفتح هم نصرت (فَمَنْ اللَّهُ) بس الله تعالى نك فضل ورحمتندندر (وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ) وهر

(۱) يعنى بنده گه شوبله
 كرا كيدر كيم باشينه
 كىلگان هر بر ايند گولكىنى
 ونعمتنى خداى تعالى
 فضلندن ديب بلسون
 ياوزلىق ومصيبت لرنى لوز
 گناهى شوملغندن كور-
 سون پيغمبر عليه السلامغه
 اسناد ايلاماسون
 تفسير جمالى

نرسه كيم ايرشدى سڭا ياوزلقدن صوغشده يڭلكماك وصحابه لرنڭ شهيد بولولرى كى
 (فمن نفسك) بس سڭك نفسك ندر بعضيلر بو آيت نڭ حاصل معناسى آدمى نڭ باشينه
 كىلگن يخشىلق ونعمتلر هههسى الله تعالى نڭ فضل ورحمتندن بولوب بلالر ومصيبتلر
 اوزينڭ گناهى شوملوغندن در ديمكدر ديورلر (وارسلناك للناس رسولا) ويباردك
 بزسنى آدميلر اوچون شريعت حكملر ينى ايرشدرگوچى رسول ايتوب سن ايند گولك
 وياوزلقدنى تقدير ايتكوچى توگل سن (وكفى بالله شهيدا) وكفايه ايتكوچيدر خداى
 تعالى گواه بولوب سڭك پيغمبرلىكڭا (من يطع الرسول) هر كيم اطاعت ايتسه وبوى
 صونسه پيغمبر عليه السلامغه (فقد اطاع الله) بس تحقيق اطاعت ايتدى اول خداى
 تعالى گه (ومن تولي) وهر كيم يوز دوندرسه سڭك فرمانكندن وسڭا اطاعت قىلماسه
 (فما ارسلناك عليهم حفيظا) بس يبارمادك بزسنى اى محمد عليه السلام آلا اوزرينه
 صاقى ايتوب يعنى سن آلارنى گناهدن صافلى آلاس سن (ويقولون طاعة) وايتورلر
 منافقلر سڭك آلدكڭ بزدن طاعتدر وبوى صونودر سڭك حكما ديوب (فاذا برزوا
 من عندك) بس هر قايجان چقسه لر آلار سڭك قاشكندن (بيت طائفة منهم) كىچكه
 كرور آلاردن بر گروه بر برسينه ايتكانلرى حاله (غير الذى تقول) شول نرسه گه
 باشقهنى كيم سن ايتسه سن آلا رغه يعنى سن بيورغانغه خلاقلق ايتونى وامرڭا قارشونى
 بر برسينه ايتورلر ياكه اوز آلار نده سڭك آلدكده ايتكان سوزلرينڭ خلافينى
 ايتورلر (والله يكتب ما يبئنون) وخداى تعالى يازار يعنى آنڭ امرى برله كر اما
 كاتبين لر يازارلر شول نرسهنى كيم كىچ بىر برسينه ايتورلر وتدبير قىلورلر
 اول منافقلر (فاعرض عنهم) بس يوز دوندور گل سن اى محمد عليه السلام اول
 منافقلر دن (وتوكل على الله) هم توكل قىلغل واشلر كنى طابشرغل الله تعالى اوزرينه
 تا كيم خداى تعالى اوزى آلار نڭ تيوشلى جزالرينى بيورر (وكفى بالله وكيلًا)
 وكفايه ايتكوچيدر خداى تعالى بنده لرنڭ اشلرينى باشقارغوچى بولوب (افلا
 يتدبرون القرآن) ايا بس فكرلاماسلرمو واويلاماسلرمو اول منافقلر قرآن توغرىسند
 تا كيم اوبلاسه لر قرآن نڭ معجزه ايدكى وكلام الله ايدكى آلا رغه ظاهر بولور ايدى
 (ولو كان من عند غير الله) واگر بولسه ايدى اول قرآن خداى تعالى گه باشقه نڭ
 قاشندن يعنى خداينڭ كلامى بولماينچه بر مخلوقنڭ سوزى بولسه ايدى نڭ كيم
 مشركلر شويلر گمان قىلورلر (لوجدوا فيه اختلافًا كثيرًا) البته طابارلر ايدى عالم
 اهلى اول قرآنده كوب اختلافى وتورايلىكنى يعنى اكرده بنده سوزى بولسه البته

آنك لفظى ھم معناسى جھتتىن كۆپ نىقىسان و كېچىلىك لار بولور ايدى (واذا جاءهم) ۋەر قايچان كېلسە اول منافىقلارغە (امر من الامن او الخوف) بر اش ايمنلىككىن يا ايسە نورقودن يعنى مسلمانلارنىڭ دشمان لشكرىنە غالب بولولرى يا كە مصالحە ايتولرى كېي ايمنلىك و شادلىق خېرى ايرىشسە يا ايسە دشمان لشكرى جېلوب كېلماكى يا كە مسلمانلارنىڭ يكلما كلرى كېي قايغولى و نور قىچلى خېر ايرىشسە (اذا عوا به) فاش قىلورلر منافىقلر اول خېرنى خلق آراسىنە پېغىبىرمز عليه السلام دشمانغە قارشى صوغش قىلورغە تورلى طرفلرغە مسلمانلارنى يبارور ايدى شولاردن كېلگان تورلى نورقنچلى خېرلارنى حقيقىتىنى تېكىشورمايىنچە منافىقلر خلق آراسىنە فاش قىلوب اهل اسلامنىڭ كوكللرىنە نورقو سالورلر ايدى (ولو ردوه الى الرسول) واگر قايتارسەلر ايدى آلا اول خېرنى رسول عليه السلامغە (والى اولى الامر منهم) ھم اش ايلارنىە ايمان اھلىدىن يعنى ھر بر ايشىلىگان خېرنى بلور بىلماس اوزلرى فاش قىلمايىنچە پېغىبىر عليه السلام رايىنە ھم صحابەلرنىڭ الوغلىرىنە طابىشسەلر ايدى (العلمه الذين يستنبطونه منهم) البتە بلورلر ايدى اول خېرنى تحقيقلى نورغان و حقيقىتىنى تېكىشور بىلە نورغان كەسەلر آلاردن يعنى پېغىبىر عليه السلام ھم صحابە الوغلىرى اوزلرى تحقيققلەب قايسى خېرنى فاش قىلورغە كىراك و قايسى خېرنى باشورورگە كىراك ايكانىنى يىغشى بلورلر ايدى وشوڭا قاراب اش قىلورلر ايدى تاكم تېوشسىز خېرلر فاش بولوب اهل اسلام آراسىنە قىتتە گە سېب بولماس ايدى (ولو لا فضل الله عليكم ورحمته) واگر بولماسە ايدى سىزلرگە اى مؤمنلر خدائى تعالىنىڭ فضللى ھم رحىتى رسول يبارمك و قرآن ايندىرمك ھم توفىق بېرمك بىرلە (لا تتبعتم الشيطان) البتە ابارور ايدى كىز سىز شىطانتغە (الاقليلاً) مگر آزغنە كىشىلر سىزاردن شىطان و سوسەسىنە ابارماس ايدى حق تعالىنىڭ مەد و ياردىمى سايبەسىنە آلاردن مراد پېغىبىر عليه السلام كېلما كىدىن الكارى ھدايت طابقان ورقە بن نوفل و زېد بن عمرو ھم بھىرآء رھب كېيلردىر (فقاتل في سبيل الله) بس صوغش قىلغل سىن اى محمد عليه السلام الله تعالى يولندە دىن دشمانلرى بىرلە اوشبو آيە كرىمەنىڭ نزولى بىر صغرى واقەسىنە دركم رسول صلى الله عليه وسلم اولكى وعدە بوينچە صوغشقا چىغونى تلەدىلر نعيم بن مسعود ابو سفيان مصلحتى بوينچە مشركلرنىڭ كولىگىنى و ابو سفيان لشكرىنىڭ قۇتلى كىنى سويلەب مسلمانلارنى نورقتور ايدى صوغشقا بارودن اخلاصلرىنى قايتارورغە طرشور ايدى صحابەلردن ھم بعضلىرى صوغشقا بارونى مكر و كورورلر ايدى رسول صلى

الله علیه وسلم بیوردیلرکم هیچ کم چقماسهده هین اوزم یالغزغنه بولسامده اوشبو
 صوغشقه چغار من حق سبحانه و تعالی آیت یبار دیکم خدای تعالی یولنده مشرکار
 برله صوغش قیلغل (لا تکلفی الا نفسک) تکلفی ایتلماس سن و کوچله نمنس سن صوغش
 قیلو برله مگر اوز نفسک حقنده غنه یعنی باشقه لرنگ تخلصی ایتوب فالورنیدن سین
 فایغرماعل آلا اوجون سینی شلته له ماسلر اوزلرینه گناه بولور (وحرص المؤمنین)
 هم قز قدرغل مؤمنلرنی مشرکار برله صوغشوغه و آلا رنی صوغشقه اوندا گل (عسی
 الله ان یکف) شایدکم طیار خدای تعالی مسلمانلردن (باس اللدین کفر و) کافر
 بولغان کمسه لرنگ صوغشلرینک فاطیلغینی یعنی مشرکلرنگ کوکل لرینه فورقو صالور
 مؤمنلرگه فارشی کیلودن فورقورلر نناک کم بدر صغریده شوپله واقع بولدی ابو
 سفیان اولده اوزی و عه قیلغان بولاسهده سوکندن فورقدی صوغش اورنینه کیلمادی
 (والله اشد باسا) و خدای تعالی فاطیراق و آرتغراقدر هیتت و فورقتو یوزندن (واشد
 تنکیلاً) هم فاطیراندر عذاب قیلو یوزندن (من یشفع شفاعة حسنة) هر کم شفاعت
 قیلسه ایندگو و کورکام شفاعت قیلماق یعنی بر کمسنه گه فائده ایرشسون اوجون
 یا که آندن ضررنی کیتارو اوجون شفاعت قیلسه (یکن له نصیب منها) بولور اول
 کمسه گه الوش اوزینک شفاعتندن یعنی شفاعتی ناک اجر و ثوابی اوزینه بولور
 (ومن یشفع شفاعة سيئة) و هر کم شفاعت قیلسه یاوز شفاعة قیلماق یعنی شفاعتی
 ایله براونک حقینی ضایع قیلونی و براوگه ضرر ایرشدرونی استاسه (یکن له کفل منها)
 بولور اول کمسه گه الوش آنک وبال و گناهندن (وکان الله علی کل شی مقبلاً) و بولدی
 خدای تعالی بار چه نرسه اوزرینه قادر و کوچی یتکوچی یا که بار چه نرسه گه گواه (واذا حیثتم)
 و هر فایجان بولهک بیرلمش بولساگز سز (بنحیة) بر سلام برله یعنی سز لرگه
 براو سلام و تحیه ایتسه (فجیوا) بس سز لر هم بولهک بیرگز و تحیه ایتگز (باحسن
 منها) آنک تحیه سندن یغشیراق تحیه برله مثلا سلام بیرگوچی السلام علیکم دیسه
 سز آنک جوابنده و علیکم السلام و رحمة الله دیوب آرتدروب ایتگز اگر اول هم
 سلامینه رحمتنی قوشوب ایتسه سز آنک جوابنده برکاننی هم آرتدروب و رحمة الله
 و برکانه دیوب ایتگز (اوردوها) یا ایسه فایتارگز آنک تحیه سنی یعنی هم جوابنده آنک ایتکانی
 کبی ایتگز آرتدر ماینچه (ان الله کان علی کل شی حسیباً) در متلکده خدای تعالی
 بولدی بار چه نرسه اوزرینه حساب قیلغوچی بس سز لرنی سلاملرگز هم جوابلرگز
 حقنده حساب قیلسه کرکدر (الله لا اله الا هو) الله تعالی در کم یوقدر هیچ بر عبادتکه

روایت ایدله مشدرکیم
 بر کمسه ابن عباس رضی
 الله عنهماغه سلام بیروب
 السلام علیکم ورحمة الله
 وبرکانه دیدی حضرت
 ابن عباس هم آنک جوابنده
 شول طریقه ایتدی هیچ
 نرسه آرتدورمادی سلام
 برکانه نهایت بولدی دیدی
 اوشانداق مرویدر کیم
 رسول صلی الله علیه وسلم
 حضرتلرینه بر کمسه کیلوب
 السلام علیکم دیدی
 پیغمبرمز آنکا جواب
 فایتاروب سکا اون ایندگو
 لکنک اجری بولدی
 دیوب بیوردی صکوه بر
 کمسه کیلوب السلام
 علیکم ورحمة الله دیدی
 پیغمبر علیه السلام آنک
 سلامینه جواب بیروب
 سکا یکرمی ایندگولکنک
 اجری بولدی دیدی
 آندن صوک پنه بر کمسه
 کیلوب السلام علیکم
 ورحمة الله وبرکانه دیدی
 رسول صلی الله علیه وسلم
 سلامینی رد ایدوب سکا
 اوتوز ایندگولکنک اجری
 بولدی دیدی سلام بیرومک
 سنه کفایه در سلامغه جواب
 فایتارمق فرض کفایه در
 دیهشدر تبیانندن

مستحق معبود مگر اول اوز یکنه در (ایجمعنکم الی یوم القیامة) البته جمع فیلور
 و جبار اول خدای تعالی سزانی قبرگزنده قیامت کونینه چه هم قوبارور قبرلرگزدن
 قیامت کوننده (لا ریب فیہ) یوقدر هیچ شک و شبهه اول قیامتک بولماقنده (ومن
 اصدق من الله حدیثا) و کمدر توغر یراق خدای تعالی دن سوز یوزندن یعنی خدای تعالی ناک
 ایتنکان سوزی و وعده سی البته توغر یدر آندن در سترک و توغر یراق سوز ایتنکوچی یوقدر
 روایت ایدلمشدر کم بر قوم مکه دن مدینه گه هجرت فیلماقچی بولوب یولغه چقد یار بر آزیول
 بار غاچ چوققانلر ینه او کتوب کیری مکه گه فایندیلر اوزلری بز مسلمان بولدق دیب مدینه گه
 خبر یبار دیلر مسلمانلر شول کشیلر ناک حقنده خلافتلر فیلسدیلر بعضیلر آلارنی
 اهل اسلامدن سانادیلر و بعضیلر نفاقلری ایله حکم ایدوب آلار منافقلردر خالص
 مسلمان توکلر در دیدیلر شول توغر یده حق تعالی دن آیت کیلدیکم (فما لکم
 فی المنافقین) بس نی نرسه در ونی حالدر سز لر گه ای مؤمنلر کم سز آیرلرگز منافقلر
 توغر یسنک (فتتین) ایکی گر وهغه یعنی بعضیلرگز آلارنی مسلمانلر در دیدرگز و بعضیلرگز
 منافقلر در دیدرگز بر روایتده مدینه گه هجرت فیلغان کشیلردن بر جماعت مدینه ناک
 هواسی ناچار لغینی بهانه ایدوب رسول صلی الله علیه وسلم حضرتندن مدینه دن چپتکه
 چغوب تور ورغه رخصت صورادیلر هم مدینه دن طشقه چغوب کیتوب مکه مشرکار ینه
 فوشلدیلر صحابه لر آلار ناک مسلمانلر لرنده شک گه توشوب آلار توغر یسنده تورلی
 سوزلر آیندیلر بس حق سبحانه و تعالی آیت ایندر دیکم سز لر نی اوچون آلار
 توغر یسنده خلافتلر فیلشوب ایکیگه آیر لاسز هم آلار ناک کافر لکلرنده اتفاق فیلمیسز
 (والله اركسهم بما كسبوا) و حالانکه خدای تعالی کیری فایناردی آلارنی کافر لک گه
 فیلغان بوز ققلری سبیلی یعنی مؤمنلر دن یوز دوندروب مشرکار گه فوشلوار ی
 سبیلی (اتریدن ان تهدوا) ایاسز تلر سزمی توغری یولغه کوندر ما کتزی (من
 اضل الله) خدای تعالی ضالانکه توشورگان کسه نی (ومن یضل الله) و هر کم نی ضالانکه
 توشورسه خدای تعالی و توغری بولدن آذر سه (فلن تجدل سبیلا) بس هر گیز سن طابماسسن
 آنک اوچون توغری بولنی و آنی توغری یولغه کوندرا آماسسن (ودوا لو تکفرون)
 آرزو فیلدیلر اوشبو اسلامدن دونگان کیمسه لر شونی کیم سز لر هم کافر بولسه گز
 (کما کفروا) نناک کیم آلار کافر بولدیلر (فتکونون سوا) بس بولور سز برابر
 و بر نیگز ضالانده همه لر گز (فلا تتخذوا منهم اولیاء) بس توتما گز سز آلار دن
 دوستلر نی یعنی آلار برله دوست بولوشما گز (حتی یهاجروا) تا کیم ایمان کیلتور ب

هجرت ایتکانلرینه چه (فی سبیل الله) خدای تعالی یولنده (فان تولوا) بس ا کر یوز
 دوندرسه لر آلا ر ایمان کیلتورودن (فخذوهم) بس توتوگز سز آلا رنی واسیر قیلگز
 (واقتلوهم حیث وجدتموهم) هم اولتورگز سز آلا رنی قایو اورنده طاپسه گزده (ولا
 تتخذوا منهم ولیاء) دخی توتماگز سز آلا ردن بر دوستنی (ولا نصیراً) هم بر یاردم
 بیرگوچینی یعنی آلا ردن یاردم استناماگز (الا اللدین یصلون الی قوم) مگر شول
 کهسه لر کم توتاشورلر شول گروه صاری کیم (بینکم و بینهم میثاق) بو اغوچیدر
 سزنگ برله آلا رنک آراسنده عهد یعنی مؤمنلر برله صلح قیلشوب بر برمزگه ضرر
 کیلتورماسمز دیوب عهد باغلاغان قبیلرگه باروب قوشولسه لر و آلا رغه صفونسه لر
 درستدر نناک کم بنی اسلم قبیله سی پیغمبر علیه السلام آلا رغه سزنگ جوارگزده
 بولغان کشی منم جوارمادر دیوب وعه قیلغان ایدی (اوجاوکم حصرت صدورهم)
 یا ایسه توتاشورلر آلا ر شول قوم لرگه کیم کیلدیلر اول قوملر سز لرگه و حالانکه
 طار بولغان ایدی آلا رنک کوکرا کلری یعنی مکروه کورورلر ایدی (ان یقاتلوکم)
 سزنگ برله صوغش قیلونی (او یقاتلوا قومهم) یا ایسه اوز قوملری برله یعنی کافرلر
 برله صوغش قیلونی اول قومدن مراد بنی مدلج قبیله سیدر آلا ر مؤمنلرگه فارشی
 صوغشماسمز دیوب عهد باغلاغانلر ایدی قریش مشرکلری برله هم شول طریقه
 عهد قیلشقانلر ایدی حاصل معنی اگرده بعضیلر سز لدن آیرلوب اوشبو ذکر
 ایتولگان قبیله لرگه یعنی بنی اسلم و بنی مدلج قبیله لرینه توتاشسه لر و آلا رغه باروب
 صفونسه لر سز اول کیمسه لرگه تیماگز دیکدر (ولو شاء الله لسلطوهم علیکم) واگر
 نیلاسه ایدی خدای تعالی البته مسلط قیلور ایدی آلا رنی سزنگ اوزرگزگه و آلا رنک
 کوکلرندن قورقونی کینتارور ایدی تا کیم عهدلرینی بوزارلر ایدی (فلقاتلوکم)
 بس البته صوغش قیلورلر ایدی آلا ر سزنگ برله (فان اعتزلوکم) بس ا کر یراق
 بولسه لر آلا ر سز لدن (فلم یقاتلوکم) بس صوغش قیلماسه لر سزنگ برله (والقوا
 الیکم السلم) هم صالحه لر سزنگ صاری تسلیم و انقیادنی یعنی صوغشودن قورقوب
 صلح و امان استاسه لر (فما جعل الله لکم سبیلاً) بس قیلما دی خدای تعالی سزنگ
 اوچون آلا ر اوزرینه هیچ بریولنی یعنی آلا ر اوزلری صلح و امان صوراب نورغانه
 سزنگ آلا رنی اولتورمکگز و ماللرینی آلفاگز درست توگلدر اوشبو آیت ناک
 حکمی بر ائه سورهنداگی فاذا انسلخ الاشهر آیتی ایله منسوعدر دیمشدر والله اعلم
 (سنجدون اخرین) تیزدر کیم سز طابارسز ایکنهی گر و هلرینی (۱) یعنی بنی اسدیا که

(۱) ابن عباس رضی الله
 عنهما دیمشدر کیم آلا ردن
 مراد بنی اسدو غطفاندر
 آلا ر مدینه گه کیلگان
 وقتلرندهر یادن اوزارینی
 مسلمان کورساتورلر
 ایدی اوز قبیله لرینه
 فایتدقلرندهر بزلر همیشه
 ایسکی دینمزدهر مذبورلر
 ایدی بو اشلری ایله هر
 ایکی گروهدن ایمن لکه
 بولوب طنج نورونی نیلارلر
 ایدی

غطفان قبیلہ کی کیم آلار مدینہ گہ کیلوب اوزلرینی مؤمن و مسلمان کورساتورلر
 (بیریدون ان یامنوکم) تیلارلر آلار ایمن بولونی سزلردن یعنی مؤمنلر بزگہ
 تیماسونلر طنچ تورایق دیوب اوزلرینی مسلمان کورساتورلر (ویامنوا قومهم) دخی
 تیلارلر آلار ایمن بولونی اوز قوملرندن یعنی اوز قبیلہ لرینه قایتقاچ مشرکلر
 تیماسونلر دیوب ینہ کافر بولورلر (کلما ردوا الی الفتنة) هر بر اوندالگانلری
 زمانده آلار فتنہ صاری یعنی هر قایچان مشرکلر آلارنی کفرگہ اونداسه لر یا که
 مؤمنلر برله صوغش فیلوغه اونداسه لر (ارکسوا فیها) قایتورلر آلار اول فتنہ گہ
 (فان لم یعنزلوکم) بس اگر یراق بولماسه لر آلار سزنگ برله صوغش قیلودن
 (ویلقوا الیکم السلام) هم صالامته لر سزنگ صاری صلحنی یعنی صلح و امان صوراماسه لر
 بلکه سزلرگہ فارشی تورسه لر (ویکفوا ایدیهم) دخی تیماسه لر قوللرینی سزنگ
 برله صوغشودن (فضوهم) بس نوتوگز سز آلارنی (واقتلوهم) هم اولتورگز آلارنی
 (حیث ثقتهموهم) هر قایو اورنده طاپساگزده (واولتکم جعلنا لکم) واوشبو گروه
 قیلدی بز سزنگ اوچون (علیهم سلطاناً مبیناً) آلار اوزرینه ظاهر و روشن بولغوچی
 حجتی یا که سزلرنی ایرکلی قیلدی آلارنی اولتوروده (وما کان لمؤمن) و درست
 بولمادی هیچ بر مؤمنگہ (ان یقتل مؤمناً) اولتورمک بر مؤمننی حقلقدن باشقه (الا
 خطاءاً) مگر یا کیشلیق برله اولتورسه (ومن قتل مؤمناً خطاءاً) و هر کیم (۱) اولتورسه
 بر مؤمننی یا کیشلیق برله (فتحریر رقبه مؤمنه) بس آنک جزاسی بر مؤمن فولنی
 آزاد قیلودر (ودیه مسلمة الی اهلہ) هم کامل طاپشیرلش دیتدر اولتورلرگان کشی ننگ
 وارثلرینه یعنی اگر برکیمسه بر مؤمننی یا کیشلیق برله اولتورسه شول اولتورگوچی
 کشیگہ بر مؤمن فولنی آزاد اینو هم اولتورلرگان کشی ننگ وارثلرینه دیت تولاو
 لازم بولور اول دیت مالینی اولتورلرگان کشی ننگ وارثاری باشقه میراث ماللر
 شکلی اوز آزالرنده تقسیم قیلورلر (الا ان یصدقوا) مگر شولکیم صدقه قیلسه لر
 وارثلر اول دیتنی یعنی اولتورگوچی کشیدن دیت اوچون مال صوراماسه لر عفو
 قیلسه لر شول وقتہ دیت تولاو لازم بولماس اوشبو آیت کریمہ صحابه لردن عیاش
 بن ابی ربیعہ المخزومی رضی الله عنه حقنده ایندرلمشدر ابو جهل هم حارث ایل
 آنا باشقه آنا بر توغمه قونداش ایدی هجرتدن اول مسلمان بولغان ایدی لکن
 اوزیننگ مسلمانلقینی قونداشلرندن یا شورور ایدی برکیچه قاچوب مکہ دن مدینہ گہ
 بونالدی آناسی آنک کیتکانینی بلگاچ طاقتسز بولوب فغان و فریاد قیلدی ابوجهل

(۱) معلوم اولاکم قتل
 اوچ تورلی در اولگسی
 عمد محضر کیم برکیمسه
 اولتورونی قصد ایتمک
 اولتورا تورغان فورال
 ایله اولتورما کدر آنک
 سببلی اولتورگوچیدن
 قصاص آلماق یعنی
 اوزینی اولتورمک واجب
 بولور ایکنچی سی شبه
 عمد در کیم برکیمسه
 اولتورونی قصد اینما اینچه
 عادتده آنک ایله کشی
 اولتورلمی تورغان فورال
 برله صوغوب اولتورمکدر
 مثلا برینکل گنه طایبق
 یا که کچکنه گنه طاش ایله
 صوقسه شونک سببلی اول
 کشی اولسه اوشبو قتل
 شبه عمد بولور آنک
 سببلی قصاص لازم بولماس
 بلکه کفارت هم دیت
 مغلظه تولاو واجب بولور
 اوچونچی سی قتل خطادر
 مثلا ایکنچی برنرسه گہ
 اطوب یا کیش برکشیکہ
 تیوب اولمکی کبی آنک
 هم قصاص یوقدر بلکه
 کفارت هم دیت مخففه
 لازم بولور نبیانندن

ھم حارثنى چاقروب ايتدى تاكيم اوغليم عياشنى بولدىن كبرى قايتارماسا كز من
 ھىچ نرسە آشاماسەن ھم اچماسەن وكولا گەدە اولتورماسەن ديدى آلا ر آنالرى نىڭ
 بويلە بغلاما قىنى كور گاچ ھز ايكي سى حاضرا نوب عياش آرطندان مدينە بولپنە
 يونالدىلر مدينە گە يقين غنە فالقان ېردە عياشنىڭ آرطندان يتوب نورلى مكر وھيلەر
 ايلە آلداب عياشنى كبرى مكە گە قايتار ديلر مكە گە قايتقاندىن سوڭ قوللرىنى
 و آياقلىرىنى باغلاپ قوياش اسى سېنە طاشلاپ مسلمانلاردىن دونگل ديوب فاطى
 عذابلر قىلدىلر حارث بن زيد آنىڭ ياندىن اوتكانە آنىڭ بو طرفە عذابلانغىنىنى
 كوروب ايتدى اى عياش بو قدر محنت و عذابلرنى طارتقانچە نى اوچون اسلامدىن
 دونماسەن كفرنى اختيار قىلغل و بو عذابدىن قوتولغل ديدى عاقبت عياش آلارنىڭ
 عذابلرىنە طاقت كىلتورمايوب ظاھردە آلارنىڭ سوزلرىنە راضىلىق كورساتوب آلار
 ايتور گە فوشقان كلمەلرنى ايتدى حارث بن زيدىنە آكا اوچوراب آنى شلتنەلادى
 اگر اسلام دىنى حق بولسە نى اوچون حق دىندىن دوندىڭ واگر باطل بولسە نى اوچون
 اول باطل دىنگە كرىڭ ديوب عياشنىڭ آچورنى كىلتوردى عياشنىڭ بىك آچورنى
 كىلوب اگر فرصت طاھسام البتە سنى اولتورورمن ديوب آنط ايتدى سكرە عياش
 بىنە مدينە گە ھجرت قىلوب يگاندىن مسلمان بولدى حارث ھم مدينە گە كىلوب اسلام
 دىنىنە كرىگان ايدى لىكن آنىڭ مسلمان بولغانىنى عياش بىلماس ايدى بر كون
 حارثنى اولانقە توغرى كىلتورب اولگى عھدى بوپنچە آنى اولتوردى
 صعاھلر ھياشنى ملامت قىلدىلر بر مسلماننى ناھق اورندە اولتوردىڭ قىامتدە
 نى جواب بىرورسن ديوب شلتنەلادىلر عياش رسول اكرم صلى الله عليه وسلم
 حضورىنە كىلوب واقەنى سويلادى من آنىڭ مسلمان بولغانىنى بىلمادم يا كىلىشاق
 برلە اولتوردم جزاسىنە منتظرمن ديدى بس يا كىلىش اولتورمىڭنىڭ حكىمىنى بيان ايدوب
 اوشبو آيە كرىبە نازل بولدى (فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوِّكُمْ) بس اگر بولسە اول
 اولتورلىگان كىشى سزلىرگە دشمان بولغان گروھدىن يعنى كافىرلردىن (وَهُوَ مُؤْمِنٌ)
 وھالانسكە اولتورگوچى مؤمندىر يعنى مؤمن كافىرنى ختالىق برلە اولتورسە آنىڭ
 جزاسى (فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةً) بس بر مؤمن قولنى آزاد ايتمىكردىت تولادى لازم
 بولماس (وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ) واگر بولسە اول اولتورلىگان
 كىشى سزنىڭ برلە آلار آراسىندە عھد بولغان گروھدىن يا كە ذمى كافىرلردىن بولسە
 (فَدْيَةٌ مَسْلُومَةٍ إِلَىٰ أَهْلِهَا) بس آنىڭ جزاسى كامل طاھىرلىشى دىتەر آنىڭ اھلى صارى
 يعنى اولتورگوچى آنىڭ وارثلرىنە دىت تولار (وَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةً) ھم بر مؤمن

قولنى آزاد ايتمىدەر كىفارتى اوچون (فمن لم يجد) بس هر كم تاپماسه آزاد ايتارگه
قولنى وصاتوب آلورغه كوچى يتماسه (فصيام شهرين متتابعين) بس آكالا ز مەر
ايكى آى توناشدن روزه تونماق يا ئلش اولتورما كىنك كىفارتى اوچون (توبه
من الله) اوشبو حكيم توبه نك قبول ايتولمكى اوچونذر الله تعالى جانبندن يعنى خدای
تعالى اوز فضلى ايله خطا كشى اولتورگان كىسه نك توبه سىنى قبول ايتو اوچون
اوشبو طریقه حكيم قىلدى (وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا) و بولدى خدای تعالى بىلگوچى
قانل و مقتولنك حال لرینى حكيم ايتكوچى ديت و كفارت توغرى سنده حكمنى برله
روایت ايدلمشدر كم مقيس بن حباب هم آنك قزنداشى هشام مسلمان بولغان
ايدیلر اسلامغه كىرگانلرندن صوك مقيس قزنداشى هشامنى بنى نجار محل سنده
اولتورلمش تاپدى رسول صلى الله عليه وسلم حضرتینه كىلوب واقعهنى عرض
قىلدى اول حضرت بنى فهر قىبل سندن زهیر اسملى كىسهنى مقيس ايله برگه بنى
نچار محل سینه يباردى و بيوردىكم اكر هشامنك اولتورگوچى سىنى بىلسه لر سز نك
قولسزغه تاپش سونلر و اكر كم اولتورگانىنى بىلماسه لر شریعت موچىنچه سزگه
دیت تولا سونلر مقيس ايله زهیر بنى نجار محل سینه كىلوب رسول صلى الله عليه
وسلم نك امرینى بيان قىلغاچ بنى نجار آلارغه مقتولنك دیتى اوچون يوز توه
بيروب يباردىلر مقيس ايله زهیر توه لرنى الوب مدینه گه فایتورغه قىدىلر مدینه گه
يقین قالغانده مقيس شيطان و سوسه سینه اياروب توه لر اوزمگه گنه قالسون ديوب
زهیر غافل تورغان وقتده برطاش ايله آتوب زهیر نك باشىنى ياروب اولتوردى
صكره مرنه بولوب مکه گه كىتىدى آنك حقندە حق سبحانه و تعالى دین آیت نازل
بولدى كم (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا) (۱) و هر كم اولتورسه بر مؤمننى عمداً اوز قىدى
ونلاوى ايله هم آنى اولتورمكى حلال بىلسه (فَجَزَاءُ ۙ لَهُ جَهَنَّمَ) بس آنك جزاسى جهنمدر
(خَالِدًا فِيهَا) منگو فالغوچى بولغانى حالده اول جهنمده (و غَضَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ) هم غضب
ايتدى و آچولاندى خدای تعالى آنك اوز رینه (و لعنه) دخى رحمتندن سوردى
آنى (وَاعِدَ لَهُ عَذَابًا أَلِيمًا) هم حاضرلادى خدای تعالى اول كىسه اوچون رنجتكوچى
قاظى عذابنى ناحق اورنده قىدى ايله مسلمان كشىنى اولتورگانى اوچون روایت
ايدلمشدر كم رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتنى عربدن بر قومنك اوستینه
سرىه لشكر يباردى اول قومنك اچنده مرداس اسملى كىسه مسلمان ايدى مؤمنلرنك
كىلورینى ايشتوب اول قوم فاچدىلر مرداس اوزینك اهلى هم مال لرى ايله برطاو
اوستونده قالدى اسلام لشكرى يتوب تكبير ايتدىلر آلارنك تكبير لرینى

(۱) اوشبو آيتدا كى
عمداً اولتورمكى مراد
مؤمننى اولتورمكى
حلال بىلوب اولتورسه
شول كىسه جهنمده منگو
قالور دىمىدەر حلال
بىلماسه بىلكه حرام ديوب
اعتقا دىلغان حالنده
مؤمننى اولتورسه اول
كىسه بولاش ايله اهل
السنه و الجماعت مذهبك
كافر بولماس بىلكه گناه
كبرىه قىلغان بولور گناه
كبرىه سببلى مؤمن جهنم
منگو قالماس اهل السنه
مذهبنده كوبراك علماء
عمداً مؤمننى اولتورگان
كشى نك توبه سى مقبول
بولماقینه ذاهبلردر تفسیر
روح البیانده مذکوردر كم
كفر مؤمننى اولتور
رمكندن اولوغراق گناه
بولسه ده كافر نك توبه سى
مقبولدر بس مؤمننى
اولتورگان كشى نك
توبه سى البته مقبول بولور
واگر قتلى اوچون اول
كىسهنى قصاص ايدلسه
شول قصاص آنكا كفارت
بولور توبه قىلسه توبه سى
هم كفارت بولور و اكر

ایشنوب مرداس هم تکبیر ایتدی ومؤمنلرگه سلام بیروب لا اله الا الله محمد رسول الله دیدی اوزی طاودن توبانگه توشا باشلادی شول حالده مؤمنلردن اسامه بن زید آنک اوزرینه هجوم ایدوب فلج ایله صوغوب باشینی کیسیدی هم بارچه مال لرینی وحیوان لرینی غارت ایدوب مؤمنلر آلوب کیندیلر اوشبو خبر رسول صلی الله علیه وسلم گه ایرشکاج اولحضرت بیک فایغوردیلر و بیوردیلر کم بو اسامه خدای تعالی نك برلکی ایله افرار فیلغوچی خالص مؤمن کشینی اولتورکاندر اسامه ایتدی یا رسول الله مرداس نك لا اله الا الله کلمه سینى ایتما کی بزدن فورقاندن غنه ایدی اخلاصدن توکل ایدی اولحضرت بیوردیلر کم هلاشقت قلبه یعنی سن آنک کوکلینی یاروب قارادکمو اخلاصدن توکل ایکانینی فایدن بلاسک دیدیلر اسامه اوزینک اشلاگان اشینه اوکونوب یا رسول الله منم اوچون خدای تعالی دن مغفرت نلا گل دیوب یا الباردی حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلیدی کم (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسهر (اِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) هر فایچان سفر قیلسا کز سز خدای تعالی یولنده یعنی صوغشقه چقسا کز (فَتَبَيَّنُوا) بس بیخشی بلوشکز و نیکشور کز نیکشور مایچه کشینی اولتورما کز (وَلَا تَقُولُوا) دخی ایتما کز (لَمَن آتَى الْبَيْتَ الْمَسْكُومَ) سز نك صاری سلام القا قیلغان کمسه گه یعنی اهل اسلام سلامی برله اوزر کز گه سلام بیرگان کیشگه ایتما کز (لَسْتَ مُؤْمِنًا) سن مؤمن توکل سن دیوب یعنی سنک سلام بیروما کک مسلمانلق کدن توکلدر بلکه بزلردن فورقاندن غنه سلام بیزدک دیوب ایتما کز (تَبْتَفُونَ) سز تلیسز (عَرَضَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا) دنیا ترکلیکی نك مالینی یعنی غنیمت مال حاصل ایتونی تلیسز (فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمَ كَثِيرَةٌ) بس الله تعالی فاشنک بولغو خیدر کوب غنیمتلر یعنی اگر مقصود کز غنیمت مال بولسه الله تعالی دن صوراکز الله تعالی نك خزینه سنک مال کوبدر و اگر فرضا مرداس فلچدن فورقوب فنه کلمه شهادت ایتکان بولسه (كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ) اوشاندق بولد کز سز موندن الگاری یعنی اوزر کز هم اول اسلامده جانلر کزنی و ماللر کزنی صافلار اوچون گنه کلمه شهادت اینه اید کز (فَمَنْ اللَّهُ عَلِيكُمْ) بس مت فوییدی خدای تعالی سز نك اوزر کز گه و سزنی اسلام دیند ثابت و مستقیم قیلدی (فَتَبَيَّنُوا) بس ظاهر قیلکز و بیخشی نیکشور بلسکز کشی اولتور مک توغریسند آشوقه اکز (اِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا) در ستلکده خدای تعالی بولدی سز اشلی تورغان نرسه نی بلسگوچی و خبر نوتوقچی (لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ) برابر و تیگز بولماسلر صوغشقه بار مایچه اویلرنک اولتوروب فالغوچیلر (مَنْ الْمُؤْمِنِينَ) مؤمنلردن (غَيْرِ أُولَى الضَّرَرِ) ضرر ایالرینه باشقه یعنی

قصاص آلونهاسه هم توبه سز دنیادن کیتسه اول تقدیرده آنک اشی خدای تعالی گه مفوضدر تیللاسه گناهینه کوراعذاب قیلوب صکره جنتکه کز گزوروا گر تیللاسه فضلی ایله مغفرت فیلور بس مؤمننی اولتورمکنی حالادیب اعتقاد ایتما مایچه اولتورگان کمسهر حقنک آیتدا گی خلوددن مراد مکث طویل یعنی تموغه اوزاق مدت تورودر منگو فالو توکلدر روح البیانندن

صراولق و عاجزلك كى عذر بولماينچه صوغشقه چقى قالغان كشيلىر برابر بولماسلر
(وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) خدای تعالی بولنده صوغش قیلغوچیلر برله (بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ) ماللری هم نفسلری برله صوغش قیلغوچیلر یعنی ماللرینى قزغانماينچه
اسلام لشکری اوچون صرف اینکوچیلر هم جانلردن كچوب صوغش میدانینه
كرگوچیلر برله عذر سز ایولرنده اولتوروب فالعان كشيلىر برتنگز بولماسلر
زیدین ثابت رضی الله عنه ديمشدر در کم اوشبو آیت كریبه نازل بولدی
آنده غیر اولی الضرردیگان سوز یوق ایدی صحابه لردن ابن ام مکتوم اعی
رسول صلی الله علیه وسلمگه عرض قیلدی کم یا رسول الله منم حالم نهو ك
بولور من كوز سز ضعیف كشی من صوغشقه چقا آلماسمن غاز بلیق
سعادتندن محروم من دیدی شول حالده وحی اثرلری اول حضرتده ظاهر بولدی
حق سبحانه و تعالی غیر اول الضرر کلمه سینی نازل قیلدی (فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ)
آرتق قیلدی خدای تعالی صوغش قیلغوچیلر نی (بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ) ماللری هم
نفسلری برله الله تعالی بولنده (عَلَى الْقَاعِدِينَ) صوغشقه بار ماينچه ایولرنده اولتوروب
فالغوچیلر اوز رینه عذر سز (درجه) درجه یوزندن آرتق قیلدی یعنی دنیا ده غنیمت
مالی و ظفر هم اینگو اسم حاصل اینتمك جهنتندن صوغشقه چقغوچیلر نك درجه لری
آرتق (وَكَلَّا وَعَدَّ اللَّهُ الْحَسَنَى) هم هر قایوسینه یعنی صوغشقه چقغوچیلر نك هم
صوغشقه چقونی تلهب عذر سبیلی چقا آلمی قالغانلر نك هر قایوسینه الله تعالی وعده
قیلدی اینگو جزانیکم آندن مراد جنتدر جنتنگی مرتبه لرنك تفاوتی عمل لرینه كوره
بولور (وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ) دخی آرتق ایتدی خدای تعالی صوغش قیلغوچیلر نی
(عَلَى الْقَاعِدِينَ) عذر سز ایولرنده اولطرغوچیلر اوز رینه (أَجْرًا عَظِيمًا) الوغ بولعوچی
اجر و ثواب یوزندن (درجات منه) درجه لر یوزندن خدای فاشندن یعنی آخرتده
صوغشقه چقغوچیلر ایولرنده اولطرغوچیلردن ثلله نیچه درجه آرتق بولورلر بعضیلر
یتمش درجه در هر درجه نك آراسی یتمش یللق یولدر ديمشدر و الله اعلم (ومغفرة)
هم گناهلرینی بارلقاو یوزندن آرتق ایتدی آلارنی خدای تعالی (ورحمة) دخی رحمت
یوزندن آرتق ایتدی (وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا) و بولدی الله تعالی بارلقاغوچی آلار نك
اونكانگى گناهلرینی (رحیمًا) رحمت اینکوچی آلا رغه اجر و ثوابلرینی آرتدر مق
برله خبر لرده کیلمشدر کم مسلمانلردن بر جماعت قیس بن فاکه و قیس بن ولید
هم آلا امثالی کوچلری یته طروب مکه دن مدینه گه هجرت قیلما دیلر فریش مشرکلری
مؤمنلر برله صوغشماق اوچون بدر طر فینه کیلگانده اول مسلمانلر هم مشرکلرگه

فوشلوب صوغش ميدانده حاضر بولدىار هم اهل اسلام طرفندن صوغشك اولترلدىلر
 حق تعالى آلارنك توغر بسنده بيوردىكم (انّ الدين توفتهم الملائكة) درستلىكده
 شول كهمسلكرم وفات ايتدىدى آلارنى وجانلرىنى آلدى فرشتهلر يعنى ملك الموت
 هم آنك اعوانى (ظالمى أنفسهم) ظلملىق اينكو چيلر بولغانلرى حاله آلار اوز نفسلرىنه
 هجرتنى قويولرى هم كافىرلىكك فوشلورلى بىرله (قالوا) ايتدىلر آلارغه فرشتهلر
 عتاب وشلته يوزندن (فيم كنتم) نى نرسهده بولدىكز سز دين اشلرندن ياكه فايىسى
 گروه بىرله بولدىكز سز مؤمنلر ومشركلردن (قالوا) ايتدىلر آلار فرشتهلر نك
 سوزىنه جوابده (كنا مستضعفين فى الارض) بولدىق بز ضعيفلر وعاجزلر مكه يرنده
 يعنى بزلر مشركلر قول آستنده عاجزلر ايدىك شونك اوچون مشركلرگه فوشلوب
 صوغشقه كىلىك دىدىلر (قالوا) ايتدىلر فرشتهلر آلارغه (الم تكن ارض الله واسعة)
 ايا بولما دىمى الله تعالى نك يرى كىك و ايركن (فتها جروا فيها) بس هجرت قىلسا كز
 سز اول يرده يعنى خداى تعالى نك يرى بىك كىك ايدى مكه شهر يگنه توگلدن نى
 اوچون باشقه مؤمنلر شكلى سزلر هم هجرت قىلما كز ومشركلر يانندن كىتهدىكز
 دىدىلر (فاولئك ماويهم جهنم) بس اوشبو گروه يعنى كوچلرى يته طروب هجرت
 قىلماغان كهمسلكر آلارنك اورنيدر جهنم (وساعت مصيراً) ونى ياوز قايتاچق اورنيدر
 اول جهنم و اوشبو جهنم عذابى هجرتنى قويغانلرنك بار چه سىنه بولور (الاستضعفين)
 مگر بو عذاب بولماس واقعه چىلاب ضعيف وعاجز بولغان كهمسلكرگه (من الرجال)
 اير كشى لردن (والنساء) هم خاتون كشىلردن (والولدان) دخى باش بالالردن
 (لا يستطعون حيلة) كوچلرى يتماس آلارنك مكه دن چقوا اوچون بر حيله وتدبير
 قىلورغه هم نفقه لك و خراجا تقه (ولا يهتدون سبيلاً) هم كونلماشلر آلار يولاه يعنى
 مدينه يولىنى طابا آلماسلر (فاولئك) بس اوشبو ضعيف وعاجزلر (عسى الله ان
 يعفو عنهم) شايدكم عفو قىلور خداى تعالى آلاردن وكىچار آلارنك كىمچىلكلرىنى
 اوشبو سوزده هجرتنى قويو بىك فورقچلى اش ايدكىنه اشاره باردن (وكان الله
 عفواً غفوراً) وبولدى خداى تعالى عفوايتكوچى عذر ايلارندن وبارلقاچوچى آلارنك
 گناهلرىنى (ومن يهاجر فى سبيل الله) و هر كم هجرت قىلسه خداى تعالى يولنده
 (يعدى الارض) طابا بار اول يرده (مراعماً كثيراً) كوب صفونا تورغان اورنلرنى (وسعة)
 هم كىكچىلك و ايركنچىلكنى طار يعنى رزق كىك بولور ياكه دين اشلرىنى قىلوده
 اختيارلى و ايركلى بولور روايت ايدلمشدىكم مكه ده كوب كهمسلكر بار ايدى ايمان

(۱) معلوم اولاکیم سفرده نمازنی قصر اوفو بالاتفاق بارچه عاماء فاشنه جائزدر لکن قصر قیلما اینچه کامل ایتوب اوقوزنک درستلکنه علماء اختلاف ایتدیلهر کوبراک عالمقر قصرنی واجب دیدیلر اگر قصر قیلماسه گناهلی بولور بوسوز حضرت عمر وعلی و ابن عمر و جابر هم ابن عباس رضی الله عنهم سوزیدر امام اعظم هم امام مالک مذهب لرنگه شویله در دلیل لری حضرت عائشه رضی الله عنهدان نقل ایدلگان حدیشر کیم اول حدیثده نماز اولده ایکی رکعت فرض بولدی صکره مسافر حقنک شول، ایکی رکعت حالنچه قالدی مقیم اوچون آرتدر لوب دورت رکعت فرض بولدی دیولمشدر امام شافعی مذهبنده مسافر اختیار لیدر تیلاسه قصر قیلور و تیلاسه اتمام قیلور لکن قصر افضلدر قرآننک ظاهری هم قصرنک رخصت بولماقینه دلالت قیلادر زیرا که اگر قصر قیلسا کز ضرر یوق دیوشدر آیتنک ظاهرندن قصرنک قورقو وقتنده غنه درست بولماقی آکلانسهده حکمی اویل دگلدر قورقو بولماغان سفرلرده هم بالاتفاق قصر ایدلور تبیانندن

کیلتورگانلر ایدی لکن هجرت قیلوغه کوچلری یتماس ایدی فقیرلر یا که صرخواولر و قارتلر ایدیلر هجرتنی قویغان کیشیلرنی قورقتوب اوشبو آیه کریمه نازل بولوب شول کیمسه لرگه ایشنلگاج شولار جهلسندن جنذب بن ضهره رضی الله تعالی عنه اوزی قارت و صرخوا ایدی اوغل لرینه ایتدی اگر چه مین قارت و صرخوا بولسامده بو آیتده ایتولگان مستضعفین لر جهلسندن توگل من زیرا که یولغه چغو اوچون حیل و تدبیر بلورمن و کوچم یتار لکدر مدینه بولینی هم بله من اگر اوشبو حالده میگا اجل ایرشسه هجرتنی قویماقم سبیلی ایمانغه ضرر ایرشور دیب قورقامن اوشبو یاطمان کاراوانم ایل کوتاروب مینی سفرگه چقار کز مین مدینه گه هجرت قیلامن دیدی اوغل لری آتالرینک سوزینه اطاعت قیلوب بول اسبابلری حاضر الوب یولغه آلوب چقدیلر مکه ایل مدینه آراسنده تنعیم دیگان منز لگه یتکاج جنذب رضی الله عنهنک بوزنده اولم اثری ظاهر بولدی اوک فولینی صول قولی اوستینه قویوب ایتدی الهی اوشبو قول سینک رسولکنک قولیدر رسولک سینکا هر نرسه برله بیعت ایتکان بولسه مین هم شونک برله بیعت ایتدم بو سوزنی ایتوب جانینی حقه تسلیم قیلدی اوشبو خبر مدینه گه ایرشکاج صحابه لردن بعضیلر ایتدیلهر اگر مدینه گه کیلوب یتکاج وفات ایتکان بولسه اسلامی کاملرک بولور ایدی بس حق سبحانه و تعالی آیت یبار دیکم (ومن یخرج من بیته) و هر کم چقسه اوزینک ایوندن (مهجرأ الی الله ورسوله) هجرت ایتکوجی بولغانی حالده خدای تعالی صاری هم آنک رسولی صاری (ثم یدرکه الموت) صکره ایرشسه آکا اولم یعنی هجرت قیلغان یرینه باروب یتوشما اینچه بولده اولسه (فقد وقع أجره علی الله) بس تحقیق ثابت بولدی آنک اجری خدای اوزرینه یعنی خدای تعالی آنک هجرتی اوچون اجر و ثواب بیورور (وکان الله غفوراً رحیباً) و بولدی خدای تعالی یارلقاغوجی هجرتنی کیچکدر و نک گناهینی مهربان و رحمت ایتکوجی هجرت ایتکانلرگه (وإذا ضربتم فی الارض) و هر قایچان سفر قیلسا کز و بیورسا کز سز یرده (فلیس علیکم جناح) (۱) بس یوقدر سز نک اوزر کزگه هیچ بر گناه (ان تقصروا من الصلوة) سز نک فصقا قیلما فکزده نماز دن یعنی دورت رکعتلی نمازنی قصر قیلوب ایکیگنه رکعت اوقوده (ان خفتم) اگر سز قورقسا کز (ان یفتنکم الذین کفروا) سزلرنی اولتورما کنندن کافر بولغان کیمسه لر اگر قورقسا کز دیب قیدله ماکی پیغمبر علیه السلام هم صحابه لر زماننک مدینه اطرافنک مشرکار کوب بولوب کو براک سفرلر قورقنچلی بولغانلقدن غالب اعتباری برله در یوقسه سفرده قصرنک درست بولماقینه قورقوشر طوگلدر هیچ قورقو بولماغان هم سفرده نمازنی قصر ایتوب اوقلور امام

دیمشدرکم خوف نمازی۔
 نك نچه تورلی صورتی
 بارد برسی اولدرکم امام
 ایکی گره نماز قیلور بر
 مرتبه بر گره ایله وایکنچی
 مرتبه ایکنچی گره ایله
 اوقور و برسی اولدرکه
 امام بر جماعت ایله بر
 رکعت اوقور و قیامت هالده
 توقف قیلور تا کیم
 آرطنداغی جماعت

صلوة الخوف

اوزلری ایکنچی رکعتی
 تمام ادا قیلوب دشمانغه
 فارشی کینارلر وایکنچی
 جماعت کیلوب اقتدا
 قیلور لر امام ایکنچی
 رکعتی اوشبو ایکنچی
 جماعت ایله اوقوب قعدده
 توقف قیلور آرطنداغی
 جماعت ایکنچی رکعتی
 اوزلری اوقوب امام آنلر
 ایله بر گره سلام بیرور
 تفسیر جمالی

(۲) واگر امام طائفه دن
 هر بری ایله ایکیشر رکعت
 اوقوسده جائزدر دیمشدر
 جابر بن عبدالله رضی الله
 عنه دیمشدر کم ذات الرقاق
 صوغشنده رسول صلی الله
 علیه وسلم بر گره ایله
 ایکی رکعت نماز اوقوغاندن
 صوكت توقف ایتدی ایکنچی
 گره ایله ینه ایکی رکعت
 اوقودی بو صورتده امام
 اوزی دورت رکعت
 اوقوب اویوغان جماعت
 ایکیشر رکعت اوقوغان
 بولورلر

اعظم مذهبنك فصر ایتمك و اجبدر فصر ایتماسه گناهی بولور شافعی مذهبنك اختیار لیدر تلاسه
 قصر قیلور و تیللاسه دورت رکعت اوقور لکن قصر افضلدر (ان الکافرین كانوا
 لکم عدواً مبیناً) در سئل کده کافرلر بولدیلر سز لر گه آشکارا دشمنان (و اذا کنت
 فیهم) (۱) و هر فایجان سن بولسا ک ای محمد علیه السلام آلا ر اچنده یعنی مؤمنلر اچنده
 بولسا ک دشمنان دن قور قو وقتنده (فاقم لهم الصلوة) بس فائم قیلسا ک سن آلا رغه
 نمازی یعنی اسلام لشکرینه امام بولوب نماز اوقوتماچی بولسا ک بس آلا رنی ایکی
 گره ایکنکل (فلتقم طائفة منهم معک) بس کر کدر کیم تورسونلر آلا ردن بر گره وی سنک
 برله یعنی لشکر نك بر گره وی دشمنانغه فارشی صوغشقه توروب بر گره وی سنک
 برله نمازغه تورسونلر (ولیاخذوا اسلحتهم) هم آلسونلر اوزلری برله نماز اوقوغانه
 قورال لرینی دشمنان دن صاقلانو اوچون (فاذا سجدوا) بس هر فایجان سجده قیلسه لر
 آلا ر یعنی اولگی رکعتی تمام قیلسه لر (فلیکونوا من ورائکم) بس کر کدر کم
 بولسونلر آلا ر سز نك آرتکزده یعنی بر رکعت اوقوغاندن صوكت اوشبو گره آرتقه
 چیگوب دشمنانغه فارشی قراولغه تورسونلر (ولتات طائفة اخری لم یصلوا) هم کیلسونلر
 ایکنچی گره کیم آلا ر نماز اوقوماغانلردر و دشمنانغه فارشی تورغانلردر (فلیصلوا معک)
 بس نماز اوقوسونلر آلا ر سنک برله یعنی سکا اویوب ایکنچی رکعتی اوقوسونلر
 (ولیاخذوا) هم کر کدر کیم آلسونلر آلا ر نماز اوقوغانه اوزلری برله بر گه (حذرهم)
 دشمنان دن صاقلانا تورغان قورال لرینی قالفان هم تمور کیوم کبی (واسلعتهم) دخی
 صوغوشا تورغان قورال لرینی آلسونلر فلچ و اوق جابا کبی صوغش وقتنده اوشبو
 طریقه نماز اوقونی صلوة الخوف دیورلر (و الذین کفروا) آرزو قیلدیلر کافر بولغان
 کسه لر (لو تغفلون عن اسلعتکم) شونی کیم اگر غافل بولسا کز سز قورال لر کزدن
 (وامتعتکم) هم باشقه نرسه لر کزدن (فیمیلون علیکم مبله واحده) بس حمل قیلسه لر
 آلا ر سز لر گه بر حمل ایتمک یعنی سز لر نمازغه مشغول بولوب قورال لر کزدن و باشقه
 نرسه لر کزدن غافل بولغان وقتکزده آلا ر سز گه بر یولی هجوم ایدوب بارچه نرسه لر کزنی
 آلوب کیتسه لر کافرلر شونی آرزو قیلورلر بس سز لر نماز اوقوغانه هم قورال لر کزدن
 غافل بولما کز روایت ایدله مشدر کیم بر صوغش وقتنده مشرکلر لشکری مؤمنلر نك
 قبل طرفنده ایدیلر او یله نمازی وقتی بولدی رسول صلی الله علیه وسلم امام بولوب
 اسلام لشکری او یله نمازینی ادا قیلدیلر مشرکلر آلا ر نك نماز اوقولرینی قاراب
 نورور ایدیلر مؤمنلر نمازی تمام قیلغاچ مشرکلر تاسفی قیلورلر ایدیلر بولارغه

نماز اوفوغان وقتلرنده بر بولی هجوم قیلاسیمز قالغان یوقغه فرصتی اونکار گانمز دیوب اوکونور ایدیلر آرالرندن برسی ایتدی کیم بو مسلمانلرنک اوشبو نمازلرندن صوڭ ننه بر نمازلی باردر ایکندی نمازیدر آلا اول نمازنی بیک اولوغلاب همه لری اوقیلار فرصتی کوزاتوب توروب شول ایکندی نمازینی اوفوغان وقتلرنده آلا رغه حمل قیلوب مقصودیمزغه ایرشورمز اوچیمزنی آلورمز دیدی ایکندی نمازی وقتی کرگانی یوق ایدی جبرائیل علیه السلام نازل بولوب اوشبو آیت کریمه نی کیلتوردی و صلوة الخوف نك کیفیتی نی رسول صلی الله علیه وسلم گه تعلیم قیلدی اوشبو صلوة الخوف حقنده فقهاء اختلاف قیلغانلردر تفصیلی فقه کتابلرنده در (وَلَا جُنَاحَ عَلَیْكُمْ) و یوقدر هیچ گناه سز لرگه (ان کان بکم اذی من مطر) اگر بولسه سز لرده بر اذا یغوردن یعنی یغور سببلی چلانوب قورال لرگز و کیوملرگز آوریغان بولسه صالحه ایچه نماز اوفوغانده سز گه زحمت بیرورلک بولسه (او کتم مرضی) یا ایسه بولسا کز سز صرخالر و کوچسز لر قورال لرگزنی کوناروب نماز اوقغه شول صورتده سز لرگه درستدر (ان تضعوا اسلحتکم) سز نك قویما فکز قورال لرگزنی یعنی قورال لرگزنی یوکلامایچه نماز اوقوسا کز ضرر و گناه یوقدر (وخذوا حذرکم) و هر حالده بر گه آلو کز سز اوز کزنی دشماندن صافلی تورغان قورال لرگزنی تا کم سز غافل تورغانده دشمان سز گه هجوم قیلماسون (ان الله اعد للکافرین) درستلکده الله تعالی حاضرلادی کافرلر اوچون (عذاباً مهیناً) خور قیلموچی عذابنی آخرتده (وَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ) و هر قایچان اوتاسا کز سز خوف نمازینی و آندن بوشانسا کز (فَاذْكُرُوا لِلَّهِ) بس یاد قیلکز سز الله تعالی نی (قیاماً و قعوداً) آیاق اوزره باصقان حالکزده هم اولتورغان حالکزده (وَعَلَى جُنُوبِكُمْ) دخی یانلرگز اوزره باتقان حالکزده یعنی بارچه حالک خدای تعالی نی یاد قیلکز و بعضیلر ذکردن مراد خوفدر دیمش لر یعنی همه حالده خدای تعالی دن قور فکز (فَإِذَا اطمانتم) بس هر قایچان قرار قیلسا کز سز و قور قودن ایمین بولسا کز (فَأَقِمْ وَ الصَّلَاةَ) بس تورغوز کز سز نمازنی (ان الصلوة کانت علی المؤمنین) درستلکده نماز بولدی مؤمنلر اوزرینه (کتاباً موقوتاً) وقتلر برله چیکلانمش فرض یعنی وقتنده اوتالما کی لازم بولغان فرضدر کیچکدر ما کی درست بولماس (وَلَا تَهِنُوا) وضعیفک هم یومشائق قیلماکز سزای مؤمنلر (فی ابتغاء القوم) کافرلر نی استاماکه یعنی مشرکلر برله صوغش قیلوده وضعیفک قیلماکز و قور قاتی بولما کز اوشبو آیت نك نزولی همراه الاسد صوغشی حقنده در کم رسول صلی الله علیه وسلم حضرتی احد صوغشندن صوڭ ابو سفیان نك

(۱) ابن عباس رضی الله عنهما ایدر پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم صحابه لر ایله بنی انارغه صوغش اوچون باردیلر دشماندن هیچ برکشی کورنما گاج صحابه لر قورال لرینی قویدیلر رسول صلی الله علیه وسلم هم اوز قورال لرینی طاشلاب بعض حاجتینه کیتدی لشکردن برافقهر اوق کیتوب بر آغاچ نك آستینه اولتور دی شول حالک مشرکلردن غورث بن الحارث پیغمبر حضرتینی یالغوز کورگاج اگر من آنی اولتورماسام خدای منی اولتورسون دیوب یالانچا قلیج ایله رسول علیه السلام نك اوستینه بوردی سنی مندن کم قوتقارور یا محمد دیدی پیغمبرمز حضرتلری الله تعالی گه دعا ایدوب آلهی منی بو کافر شوندن غلاص اینکل دیدی شول حالده کافر نك آباغی طایوب یوز توبان یقولدی قلیچی قولندن توشدی پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم آنک قلیچینی آلوب ایدی یاغورث سنک شرکدن منی الله تعالی قوتقاردی

آرطندن فولاب بارماچى ايدىلر صحابه لر باكاغنه صوغشدين بوشاب كو بيسى
 جراحلى لر بولغانلقدن باراسيلرى كيلماس ايدى بس حق سبحانه وتعالى بيوردىكم
 (ان تَكُونُوا تَالْمُونَ) اگر آغرور وارنجور بولساكز سزاي مؤمنلر جراحلردن
 (فَانَهُمْ يَالْمُونَ كَمَا تَالْمُونَ) بس درستلكده اول مشركلر هم ارنجورلر وزحمتلانورلر
 جراحلى سببلى نناك كم سز ارنجور سز يعنى سز لر صوغشده جراحلانگان
 بولساكز مشركلر هم شولاي جراحلانگانلردن آلاهم سز نك كبيدر بس نى اوچون
 آلا نك آرطلردن بارورغه فورقاسز (وتَرَجُونَ مِنَ اللَّهِ) وسز لر شول جراحت
 وزحمتلر كز برله اميد قىلاسز خدای تعالى دن (مَالَا يَرُجُونَ) شول نرسه نى كم اميد
 قىلماسلر آنى اول مشركلر يعنى آخردا گى اجر و ثوابنى هم دنيا ده نصرتنى (وَكَانَ
 اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا) وبولدى خدای تعالى بلگوچى سز نك نيتلر كز نى حكمت اياسى
 اوزينك اشلرنده روايت ايدلمشدر كم بنى ظفردن طعمه بن ايرق ديگان كيمسه
 بر كيچه اوزينك كور شيسى قتاده بن نعمان نك يورطينه كروب بر قاپ اون اچينه
 باشروب قوبولغان صوغش كيومينى اوغرلاب چقدى اول قاپ نك تيشوكى بار ايدى
 بول بوينچه شول تيشوكندن اون آغوب باردى طعمه اول اوزينك ايونه بارسه ده
 اول نرسه نى ايونده قويمايينچه زيد بن سمين اسملى بر يهوديگه ايلتوب امانت
 قويدى ايرته بولغاچ قتاده صوغش كيومينى قوبغان اور نكك طابماغاچ بولغه قوبولغان
 اون نك ايزى برله ايزلاب طعمه نك يورطينه كيلدى طعمه دن صورادى طعمه منم
 آلمانم يوق بو اشنى بيلماسمن ديوب آنط ايدى صكره قتاده اون نك ايزى
 برله يهودى نك يورطينه كيلوب اوزينك نرسه سببى يهوديدن طايدى سن
 اوغرلاغانسن ديوب يهوديگه يابوشدى يهودى مكا كيچه بو نرسه نى
 طعمه كبلتوروب امانت قويدى ديدى يهوديلردن بر جماعت آنك توغريلقينه
 گواھلى بىردىلر قتاده صورت حالنى رسول صلى الله عليه وسلم محكمه سينه عرض
 قىلدى طعمه نك قومى بنى ظفر قبيلسى طعمه نى تهمتدن قوتقارورغه طرشديلر
 يهوديلر مذكور يهودى طرفندن سويلادىلر رسول صلى الله عليه وسلم نك بو خصوصه
 رايى مسلماننى تهمتدن قوتقاروب خيانتنى يهودى طرفينه قويارغه بولدى مذكور
 يهودينك قولينى كيسماك برله حكم قىلماچى بولدى شول حالك حق سبحانه وتعالى دن
 آيت كيلدى كم (أَنَا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ) درستلكده بز ايندر ك سكا اى محمد
 عليه السلام قرآننى راستلىق وتوغريلق برله (لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ) تا كم سنك حكم
 قىلماقك اوچون آدميلر آراسنده (بِمَا آرَبَكَ اللَّهُ) شول نرسه برله كم كورگازدى

اما منم قوليمدن سنى
 كيم قوتقارور ديدى
 ايدى الله نك برلكينه
 ومنم پيغمبرلكيمه گواھلىق
 بىرگل قلمچكنى اوزكاييراييم
 ديدى عورث ايدى
 من سن ايتكانچه گواھلىق
 بىرماسمن لكون سن
 شاهد بولغل كيم سنك ايل
 منگو صوغشماسمن هم
 سنك ايل صوغش قوچيلرغه
 هيچده ياردم ايتماسمن
 شوندى صوك رسول صلى
 الله عليه وسلم غورثكه
 قلمچينى قايتاروب بىردى
 غورث ايدى والله سن
 مندى خيرلى ويخشىراق
 سن غورث اوزينك
 بولداشلىرى بانينه بارغاچ
 آنكا نى اوچون محمدنى
 اولتورمادك بىك اوگعاى
 توغرى كيلگان ايدى
 ديدىلر غورث واقعه نى
 بيان قىلدى اوشبو واقعه ده
 ولا جناح عليكم ان كان
 بكم اذى آيت كريمه سى
 نازل بولدى تبياندى

سکا آنی خدای تعالی یعنی الله تعالی سکا وحی ایتکان درست حکم برله کشیلر آراسنک حکم ایتما کک
 او چون سکا فرآنی ایندر دک (وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا) و بولماغل سن خیانت ایتکو چیلر
 او چون دشمن خیانت ایتما گان کشیگه یعنی خیانت قیلغان طعمه نی یا قلاب یهودینک ضررینه
 حکم قیلماغل (وَاسْتَغْفِرِ اللَّهُ) هم مغفرت استا گل خدای تعالی دن یهودینی عذاب
 قیلونی اوبلاغانک او چون (إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا) درستلکده خدای تعالی بولدی
 بارلقاغوچی استغفار ایتکانلرنک گناهلرینی (رَحِيمًا) مهربان و رحمت ایتکوچی آلا رفه
 (وَلَا تَجَادَلْ) و دعوالاشماغل (عَنِ الَّذِينَ يَخْتَفُونَ أَنفُسَهُمْ) شول کمسهلر طرفندن
 کم خیانت قیلورلر اوز نفسلرینه یعنی طعمه نک قومینی یا قلاب یهودیلر برله خصومت
 قیلماغل (إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ) درستلکده الله تعالی سوبماس (مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا) شول
 کمسهنی کم بولدی اول کوب خیانت ایتکوچی هم کوب گناه قیلغوچی (يَسْتَخْفُونَ
 مِنَ النَّاسِ) اوبالورلر آلا ر آدمبلردن یعنی خلقدن اوبالوب قیلغان خیانتلرینی
 یاشورورلر (وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ) و اوبالماسلر آلا ر خدای تعالی دن خیانتنی
 قیلورلر (وَهُوَ مَعَهُمْ) و حالانکه اول خدای تعالی آلا ر برله در آلا رنک یاشورگان
 اشلرینی و کوکل لرنک گی نیت لرنی همه سینی بلور بس آندن اوبالماق تیوشدر
 آلا ر اوبالبلر (أَذِيبْتَنَّهُمْ) شول وقتده کم کیچ اوتسکارورلر آلا ر حیل و تدبیر
 قیلوب (مَالًا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ) شول نرسهنی کم راضی بولماس خدای تعالی آکا
 یالغان سوزدن یعنی طعمه نک قومی بنی ظفر قبیله سی کیچ برله اوز آلا رنده
 مصلحت قیلشورلر ایدی و طعمه نی فوتقارو او چون مکر و حیللر اوبیلرلر ایدی
 طعمه پیغمبر حضورینه بارغاچ اوغراغانم یوق دیوب یالغانغه آنط ایتسون مسلمان
 کشی بولغاچ پیغمبر آنک آنطینه اشانور کافر یهودینک سوزینه التفات ایتماس دیورلر
 ایدی (وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا) و بولدی خدای تعالی شول نرسهنی کم آلا ر
 اشلارلر احاطه ایتکوچی اوزینک علمی برله یعنی آلا رنک بارچه اشلرینی بلور
 (هَآ أَنتُمْ هَؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ) آگاه بولگن سز اوشبو کمسهلر یعنی بنی ظفر قبیله سی
 سز خصومت قیلشدن و طارتوشدنک خیانت ایتکوچیلر طرفندن حمیه جاهلیه کز
 سببلی (فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) دنیا ترک لکنده (فَمَنْ يَجَادِلِ اللَّهُ عَنْهُمْ) بس کم خصومت
 قیلشور و دعوالاشور خدای تعالی برله آلا ر طرفندن (يَوْمَ الْقِيَامَةِ) قیامت کوننک
 (أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا) یا ایسه کم بولور آلا ر اوزرینه وکیل و صاقچی
 تا کم آلا رنی عذابدن صافلار یعنی هیچ کم بولماس (وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا) و هر کم

اشلاسه بر ياوزلقنى و باشقهغه زيان ايرشدرسه (أَوْ يَظْلِمُ نَفْسَهُ) يا ايسه اوز
 نفسينه ظلم لق ايتسه برگناه اش اشلاو برله (ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللَّهُ) صكروه مغفرت استاسه
 الله تعالى دن توبه و اوكونو برله (يَجِدُ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا) طابار خدای تعالی نی گناهلرنی
 يارلقاغوچی استغفار قیلغانلرغه رحمت ايتكوچی (وَمَنْ يَكْسِبْ اثْمًا) و هرکم اشلاسه
 برگناه اشنی (فَأَنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ) بس موندن باشقه و گلدركم اول اشلاو
 آنى اوز نفسی ضررينه يعنى ضرر و زيانی اوزينه بولور (وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا)
 و بولدی خدای تعالی بلگوچی بندهلرنك اشلرينی حکم ايتكوچی آذك جزاسی
 برله (وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً) و هرکم اشلاسه برگناه صغیره نی یا که خطالق برله گناه
 اشلاسه (أَوْ اثْمًا) یا ايسه گناه كبیره اشلاسه یا که اوز قصدی برله گناه اشلاسه
 (ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا) صكروه تهمت ايتسه اول گناه برله گناهسز كشینى يعنى اوزى
 اشلاگان ياوزلقنى باشقه كشيگه ياپسه نَتَاكُكُم طعمه اوزى اوغراب يهوديگه
 يابدى (فَقَدْ أَحْتَمَلَ بُهْتَانًا) بس تحقيق بوكلادى اول كهمسه بهتان و يالغاننى (وَإِثْمًا
 مُبِينًا) هم آشكرا گناهنى (وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ) و اگر بولماسه ايدى الله تعالى نك
 فضلى سنك اوزرگا ای محمد عليه السلام (وَرَحْمَتِهِ) هم رحمتى بولماسه ايدى
 يعنى الله تعالى اوز فضلى و رحمتى برله سگا و حى قیلوب اشنك حقیقتى نی بلدرماگان
 بولسه ايدى (لَهُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يَضَلُّوكَ) البته قصد قیلور ايدى بر گروه بنى
 ظفر قومندن سنى ضاللتكه توشورورگه و توغرى حكمدن دوندرورگه يعنى
 حيله و مكرلرى برله سنى خطاغه سالورلر ايدى و ياكلش حکم ايتدورلر ايدى
 آلاز سوزينه قاراب خيانت قیلماغان يهودينك ضررينه حکم قیلور ايدك (وَمَا
 يَضِلُّونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ) و ضاللتكه توشورماسلر آلاز مگر اوز نفسلرینى گنه توشورورلر
 يعنى مكر و حيله لرینك زيانى اوزلرينه بولور (وَمَا يَضُرُّوكَ مِنْ شَيْءٍ) هم
 زيان ايرشدرماسلر آلاز سگا هيچ بر نرسه زيرا که سنى خدای تعالی صافلار
 (وَإِنزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ) و ايندردى الله تعالى سنك اوزرگا قرآننى (وَالْحِكْمَةَ)
 دخى شريعت حكملرى بيانينى (وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُن تَعْلَمُ) هم اويراندى و بلدردى
 سگا خدای تعالی شول نرسه نی كم سن بلور بولمادك آنى يعنى باشرن علملرنى
 بلدردى (وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا) و بولدى خدای تعالی نك فضلى و رحمتى
 سنك اوزرگا اولوغ يعنى سگا اولوغ پيغمبرلك بېردى و بارچه پيغمبرلرنك افضلى
 قیلدى (لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ) يوقدر هيچ برخير وليندگولك كو بسنده

آلارنڭ سرلاشولرندن یعنی اول طعمه فومی نڭ کیچلرده اوز آرالرندە باشرن سویلاشکان سوزلرندە وکیکاشلرندە خیر یوقدر (الّا من امر بصدقة) مگر شول کەسە کم بیوردی صدقه بیرماک برله (او معروف) یا ایسه ایندگو اش برله بیوردی (او اصلاح بین الناس) یا ایسه آدمیلر آراسینی اصلاح فیلماق وتوزاتماک برله بیوردی (ومن یفعل ذلك) وهرکم اشلاسه اوشبو ذکر ایتولگان اشلرنی یعنی صدقه بیرسه و ایندگولک اشلاسه و آدمیلر آراسینی اصلاح فیلسه (ابتغاء مرّات الله) الله تعالی نڭ راضی لقینی استاماک اوچون (فسوف نؤتیه اجرا عظیمًا) بس تیزدرکم بز بیوررمز آڭا اولوغ اجر و ثوابینی (ومن یشاقق الرسول) وهرکم خلافتی فیلسه رسول اللهغه (من بعدما تبین له الهدی) ظاهر بولغانی سوکنده آڭا توغری یول یعنی معجزه لر کوروب اسلام دینی نڭ حق وتوغری ایدکینی بلگاندن سوک پیغمبر علیه السلامغه خلافتی فیلسه وقارشسه (ویتبع غیر سبیل المؤمنین) هم ایارسه مؤمنلر یولینه باشقه یولغه اعتقاد و عملک بو آیت هم مذکور طعمه حقنک درکم اوغری یلقی اثبات ایدلگاج قولی کیسلودن فورقوب مکە گە (۱) قاچوب کیتوب مرتد بولدی (نولیه ما تولی) دوندرورمز آنی اوزی دوست توتقان یولینه یعنی کفر دائرەسینه کرگرمز (ونصلیه جهنم) هم کرگرمز آنی جهنم گە (وساعت مصیراً) ونی یاوز قایتاچق اورندر اول جهنم (ان الله لا یغفر ان یشرک به) درستلکده الله تعالی یارلقاماس آڭا شرک کیتورگانلرنی (ویغفر ما دون ذلك لمن یشاء) یارلقار شرکدن باشقه گناهنی اوزی تله گان کەسە گە اوشبو آیت کریمه بر قارت کشی حقنده ایندرلمشدر اول قارت اعرابی رسول الله صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب عرض قیلدی کم یار رسول الله من کوب عمر کورگان بر گناهلنی فارتمن حق تعالی قاشنده گناهم بیک کوبدر مگر شولکم خدایینی طانوغانمندن بیرلی هیچده شرک کیتلورگانم یوقدر و هیچ بر نرسه نی عبادتده آڭا شریک ایتکانم یوقدر هم آندن باشقه هیچ کهنی دوست توتادم ایمدی قیلغان گناهلریمغه اوکنوب سینڭ حضورڭا کیلدم خدای تعالی میننی یارلقار میکان دیدی حق سبحانه و تعالی آڭا سوینچ بیروب اوشبو آیتینی ایندردی و بیوردیکم شرکدن باشقه گناهلرنی خدای تعالی اوزی تله سه یارلقار (ومن یشرک بالله) وهرکم شرک کیتلورسه الله تعالی گە (فقد ضلّ ضلالاً بعيداً) بس تحقیق آزدی اول توغری یولدن یراق بولغوچی آزغنلق برله یعنی ضلالت و آزغنلق نڭ چیکینه ایرشدی بس مشرکار نڭ حاللرندن خبر بیروب بیوررمک (ان یدعون من

(۱) روایت ایدلمشدر کیم طعمه قاچوب مدینه دن مکە گە بارغاچ برکشی نڭ یورطینه دیوار آستندان قازوب کرما کچی بولغان ایدی اوستینه دیوار جیه رلوب اوزی شونڭ آستنده قالیدی کشیلر جیولوب قازوب انی چغاردیلر اولتورمکچی بولغانلر ایدی لکن دوستلرندن بعضیلری شفا عت ایدوب بوکشی مدینه دن قاچوب کیلوب بزرگه صفونغانلر آنی اواتورمک مناسب بولماس دیوب مکە دن قولاب چغاردیلر طعمه آندان کیتوب شام طرفینه یونالیدی یولده کاروان اهلی نڭ نرسه لریننی اوغرلاب قاچدی عاقبت آنی توتوب طاش برله آتوب اولتوردیلر بر روایتده جدە گە باروب کیمه گە اولتوروب دیکزگه کرگان ایدی کیمه اهلی نڭ آچهلریننی اوغرلاب نوتولدی آنی دریاغه طاشلادیلر تفسیر حسینی

دونه (الَا اَنَا) طابونماسلر اول مشر كلر خدای تعالی دن باشقه مگر خاتونلرغه ومؤنلرگه طابنورلر عرب مشر كلری طابنا تورغان پوتلرن خاتون قزاسملری برله آطارلر ایدی لات و منات و غزی کبی هم صورتلر بنیده خاتونلر صورتی شکلی ایدوب یا صارلر ایدی شول جهتدن خاتونلرغه طابنورلر دیدی پوتلرغه طابنورلر دیمکدر با ایسه خاتونلردن مراد فرشته لردر کم عرب مشر كلری فرشته لرگه عبادت قیلوب آلارنی خداینگ فز لردر دیورلر ایدی (وَأَنْ يَدْعُونَ الَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا) و طابنماسلر اول مشر كلر حقیقتده مگر باشطارتقوچی شیطانغه طابنورلر یعنی آلارنی پوتقه طابنورغه قوشوچی ابلیس بولغانلقدن فی الحقیقه آلار ابلیسکه و شیطانغه طابنغان بولورلر (لعنه الله) رحمتندن سوردی و یراق قیلدی اول شیطاننی خدای تعالی (وَقَالَ) وابتدی اول شیطان (لَا تَخْذَنْ مِنْ عِبَادِكْ نَصِيْبًا) البته من تونار من سینک بنده لردن بر اولوشنی (۲) یعنی آدمیلرنک بر مقدارینی مین و سوسه قیلوب آزددر من و نموغلق قیلور من (وَلَا ضَلَّوْهُمْ) هم البته مین ضلالتکه توشور من آلارنی و توغری بولدن آدشدر من و سوسه قیلوب (وَلَا مَنِيْنَهُمْ) دخی البته آرزولرغه توشور من آلارنی یعنی آلارنک کوکلرینه تورلی باطل آرزولر صالوب دنیا ده اوزاق تورونی فرض قیلدر نوب نوبه نی کیچکدر تور من (وَلَا مَرْنَهُمْ) هم البته مین بیورور من آلا رغه (فَلْيَقْبِرْنَ اِذْ اُنْزِلَ عَلَيْنَهُنَّ الْاَنْعَامُ) بس تیشارلر آلا ردورت آیاقلی حیوانلرنک قولالرینی یعنی مینم و سوسه هم برله خدای تعالی حلاک قیلغان نوله رنی قولالرینی تیشوب اوزلرینه حرام قیلورلر بواشنک بیانی مائده سورهنسک کبله چکدر (وَلَا مَرْنَهُمْ) و البته مین بیورور من آلا رغه (فَلْيَقْبِرْنَ اِذْ اُنْزِلَ عَلَيْنَهُنَّ الْاَنْعَامُ) بس اوزگار تورلر آلا رله تعالی نك یاراتقانینی یعنی مخلوقلرنک اعضالرینی کیسوب و تیشوب خدای تعالی یاراتقان نرسه نی اوزگار تورلر آدمینی پچماک هم تیشلرنی ایگاوله مک هم لواطه و سعق کبی و اعضالرنی کوبدروب علامتار باصاو کبی و باشقه اوزگار تورلر کبی یا که مراد اعضالرینی باطل و باراماس اشلرگه استعمال قیلورلر دیمکدر (وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا) و هر کم توتسه شیطاننی اوزینه دوست ایتوب (مَنْ دُونِ اللَّهِ) الله تعالی دن باشقه یعنی خدای تعالی نك سوزینی ایشتمایوب شیطان و سوسه سینه ایارسه (فَقَدْ خَسِرَ خَسْرًا نَّافِعًا) بس تحقیق زیان قیلدی اول کسه آشکارا زیان قیلماق زیرا که عمرینی ضایع اوتکاروب اوزینی نموغلق قیلور (بعدهم) وعده قیلور شیطان آلا رغه تورلی یالغان وعده لربره (وَمِنِيْنَهُمْ) هم آرزوغه سالور آلارنی یعنی کوکلرینه دنیا آرزولرینی توشورور (وَمَا يَعْبُدُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا) و وعده قیلماس شیطان

(۲) شیطان اولوشی بولغان بنده لر نموغلق بعث النار بولورلر هر برمک کشیدن توفز بوز توفسان توفزی نموغلق و برسی جنتلک دیوب حدیثده کبلگاندر صحابه لر بو حدیثنی ایشتوب کوب بغلاغاچ پیغمبر علیه السلام آلارنک برسی گنه باشقه امتلردن بولور فالغانی یا جوج و ما جوجلر بولورلر دیوب بیورمشلردر

تفسیر حسینی

روایت ایدله شدر کیم
 ابراهیم علیه السلام زماننک
 آچلق بولدی ابراهیم
 علیه السلام اولدن بیک
 جومارد واحسانلی بولد-
 فنندن آچلق زماننده
 خلاق هر طرفدن آنک
 حضورینه آشلق صواب
 کیلورلر ایدی حضرت
 ابراهیم هیچ کیمنی بوش
 یبارماس ایدی نا کیم
 امبارلرنداغی آشلقارینی
 بارچه سینیی اولاشوب
 بتوردی هیچ نرسه قالهادی
 اوزینده هیچ آشلق
 فالماغاچ حضرت ابراهیم
 اوزینک مصدافی بر
 دوستینه آشلق صواب
 نچه توه یباردی اول
 دوستی بزنگ اوزیرمزه
 هم آچلق اگر ابراهیم
 اوزی اوچون صورغان
 بولسه بیرور ایدک کشی
 لرگه اولاشور اوچون
 بولغاچ بز بیرماسه زدیوب
 آشلق بیرمایچه توهلرنی
 بوش قایتاروب یباردی
 حضرت ابراهیم ننگ خد-
 منچیلری توهلرنی بوش
 حالده شهرگه آلوب کر وگه
 اویالوب قاپچقرغه قوم
 طولتوروب توهلرگه
 یوکلاب قایتدیلر حضرت
 ابراهیم بو حالدن قایغوغه

آلارغه مگر حیل و آلد او برله وعده قیلور یعنی وعده سیننه وفا قیلماس آلارنی آلد ار
 (اولئک ماویهم جهنم) اوشبو گروه یعنی شیطانغه ایارگوچی کهمسه لر آلارنک اورنلر بیدر
 جهنم (ولا یجدون عنها محیصاً) هم طاپماسلر آلار اول جهنمدن قاچا تورغان اورننی
 و آندن قاچوب فور تولو آلماسلر (وَالَّذِينَ آمَنُوا) وشول کهمسه لرکم ایمان کیلتوردیلر
 (وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ) هم اشله دیلر ایندگو عمل لرنی (سندخلهم جنات تجری من تحتها
 الأنهار) تیزدرکم بز کرگوزرمز آلارنی شول جنت باقچه لرینه کم آغار آلارنک
 آغاچلری آستندن یلغهلر (خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا) منگو فالغوچیلر بولغانلری حاله آلار
 اول جنتلرده همیشه کم هیچده چغار لماسلر (وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا) وعده قیلدی خدای تعالی
 حق و توغری بولغوچی و عانی (وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا) وکهدر توغری اینکوچیراک
 خدای تعالی دن سور یوزندن (لَيْسَ بَأَمَانِكُمْ) توگلدر اول خدای تعالی وعده قیلغان اجر
 و ثوابلر سز ننگ آرزولرکز یعنی سز ننگ نفسلرکز آرزو اینکان اشلر برله اول ثوابلرغه
 ایرشوب بولماس (وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ) هم کتاب اهلینک آرزولری برلده ایرشوب
 بولماس (مَنْ يَعْمَلْ سِوًا يَجْزِ بِهِ) هر کم اشله سه بر یاوزلقنی جزا بیرلماش بولور
 آنک سبیلی یعنی قیلغان یاوزلقینک جزاسینی کورر (وَلَا يَجِدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ) وطابماس
 اول کهمسه اوزی اوچون خدای تعالی دن باشه (وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا) هیچ بر دوستنی
 هم یاردم بیرگوچینی تا کم آنی عذابدن فوتقارسه (وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ) وهر
 کم اشله سه ایندگو عمل لردن (مَنْ ذَكَرَ أَوْ انْتَهَى) ابر کشیدن یا ایسه خاتوندن
 (وَهُوَ مُؤْمِنٌ) وحالانکه اول اوزی مؤمندر زیرا که ایمانسز عمل معتبر بولماس
 وفائده بیرماس (فَأُولَئِكَ) بس اوشبو ایندگو عمل قیلغوچیلر (يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ) کورورلر
 جنتکه (وَلَا يَظْلَمُونَ نَفِيرًا) وظاملق اینتلماسلر آلار بر نقیر قدر لیده یعنی آلارنک
 اجر و ثوابلری هیچده کیمتلماس نقیر خرما سویا کنده بولغان بر نقطه در (وَمَنْ
 أَحْسَنُ دِينًا) وکیمدر یخشیراق دین جهنمدن (مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ) شول کهمسه دنکم
 خالص قیلدی و طاپشردی اول اوزینک نفسینی خدای تعالی اوچون (وَهُوَ مُحْسِنٌ) و حالانکه
 اول اوزی ایندگولک اینکوچیدر (وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا) هم ایاردی اول ابراهیم
 پیغمبر دینینه میل اینکوچی بولغانی حالده اول ابراهیم یا که آکا ایارگوچی بارچه
 دینلردن اسلام دینینه (وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا) و توتدی خدای تعالی ابراهیم پیغمبرنی
 اوزینه (۱) دوست اینوب یعنی آنی اختیار قیلدی و آکا کوب کرامتلر انعام قیلدی

(وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ) و خدای تعالی نقی بولغو چیدر کوکلرده بولغان نرسه (وَمَا فِي الْأَرْضِ) هم یرده بولغان نرسه (وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطًا) و بولدی خدای تعالی بارچه نرسه نی اعاطه ایتکوچی علم و قدرتی برله (وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ) و فتوا استار لر سیندن ای محمد علیه السلام خاتونلرنک میرانی توغر یسندک یعنی قزلرغه میراث بیر و حقنک فتوا صورار لر زیراکه جاهلیتده قزلرغه میراث بیر لماس ایدی بیانی یوقار یرده اوندی (قُلْ اللَّهُ يَفْتِيكُمْ فِيهِنَّ) ایتکل سن آلا رغه خدای تعالی فتوا بیرور یعنی بیان قیلور سوزلرگه اوزینک حکمینى خاتونلر توغر یسندک (وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ) دخی فتوا بیرور سوزلرگه شول نرسه کم اوفولور سز نك اوزرگزگه قرآنده (فِي يَتَامَى النِّسَاءِ) یتیمه بولغان خاتون قزلر توغر یسندک (الَّتِي لَا تُوْتُوْنَهُنَّ) آنداین خاتونلر کم سز بیرماس سز آلا رغه (مَا كُتِبَ لَهُنَّ) شول نرسه نی کم فرض قیلندی آلا رغه میراثدن (وَتُرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوْنَ) هم سز رغبت قیلاسز و فزغاسز آلا رنی نکاحلاب آلماقز رغه اگر کورکام بولسه لر مال لری برله اوزرگز فائده لانو اوچون (وَالْمُسْتَضْعَفِينَ) دخی فتوا بیرادر قرآن ضعیفلر و بیچاره لر توغر یسندک (مَنْ أَوْلَدَانِ) یاش بالاردن کم سز آلا رغه میراث بیر میسز (وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَى بِالْقِسْطِ) هم حکم قیلور قرآن سز نك قیام ایتما کتکز برله یتیملر حاجتی اوچون عدلک برله یعنی مهر و میراث کبی اشلرده یتیملرگه عدلک برله معامله قیلوغه قرآن امر قیلور (وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ) وشول نرسه کم سز اشلار سز ایندگولکدن یتیملر و یاش بالالر هم خاتون قزلر حقنده (فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا) بس درستلکک خدای تعالی بولدی آنی بلگوچی ناکیم شوکا کورا اوزی جزا بیرور اسباب نزولده کیلتور مشدر کم صحابه لردن بر کیمسه خاتونینى طلاق قیلاسی کیلوب طلاق قیلورغه بر بهانه ایزلار ایدی خاتونی بالاردن آبرلاسی کیلما گانلکدن طلاقه هیچده راضی بولماس ایدی منى طلاق قیلماغل نکاحکده تور سام راضیمن اوز نوبتیمنی ایکنچی خاتونغه باغشلادم دبور ایدی شول خصوصده حق سبحانه و تعالی آبت یباردی کیم (وَأَنْ أَمْرًا خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا) و اگر بر خاتون بلسه و سبزه اوزینک ایرندن (نُشُوزًا) باش طارتونی (أَوْ أَعْرَاضًا) یا ایسه یوز دوندر ماکنی یعنی ایرینک اوزندن بیزگانینى و یاراتماغانینى بلسه (فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا) بس یوقدر هیچ بر گناه اوشبو ایر برله خاتونغه (أَنْ يَصْلَحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا) آلا رنک صلح ایتولرنده اوز آلا رلرنده بر صلح ایتمک یعنی ایکسی کیلوشسه لر خاتون اوزینک بر مقدار مهرندن کیچسه یا که اوز

قالوب مسجدکه کیتدی خاتونی ساره اویقودن اویغانوب طولی فاپچقارنی کورگاچ شادلانوب بر فاپچقنی آچدی اچندک طولی بیک نفیس بغدادی اونی طاپیدی فی الحال نان پشوروب بارچه جماعتلرنی طویدردی فقیرلرگه هم اولاشدی ابراهیم علیه السلام طعام ایسینی سیزوب مسجددان ایزوب فایتدی بو طعام فایدان کیلیدی دیوب صوراعاچ مصرداغی دوستدان کیلیدی دیوب جواب بیردی لر حضرت ابراهیم ایتدی بلی خزینه سی هیچک کیمومی نورغان دوستدان کیلگا۔ ندر شول سببلی خدای تعالی آنی خلیل دیوب اطادی تفسیر حسینی

نوبتی ایکنچی خاتونعه باغشلاسه ایزر هم شوکا راضی بولوب اول خاتوننی طلاق
 ایتماینچه فالدرسه ضرر یوقدر (وَالصَّالِحِ خَيْرٌ) وصلح اینو یغشیراقدرد دعوالاشودن
 هم آیرلشودن بعضیلر بو آبتنی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ناک خاتون لرندن
 سوده بنت زمعه رضی الله عنها حقنک نازل بولدی دیمشدر رسول صلی الله علیه وسلم
 مذکوره سودهنی طلاق فیلمان ایدی سوده اولحضرت ناک اوتا تورغان یولینه اولتوروب
 اولحضرت اوتکان وقتده تضرع ونیاز قیلوب ایتدی یارسول الله طلاقکندن رجوع
 قیل خدای برله آنط اینوب ایتمان کم منم کوکلیمه ایلرر محبتنی فالماغان مکا ایزر
 کراک توگل لیکن من فیامت کوننده سنک خاتونلرنک جهلسندن بولوب قوبارلماقنی
 تیلارمن اوزمنک نوبتیمنی عائشه گه باغشلادم دیدی شونندن صوگ رسول علیه السلام
 طلاقندن رجوع قیلوب سودهنی ینه خاتونلقغه آلدی (وَأَحْضَرَتِ الْأَنْفُسَ الشُّحَّ) وحاضر
 ایتولمش بولدی نفسلر صارانلقغه یعنی هر کم ناک نفسی صارانلقغه میل ایتکوچیدر
 شول سببلی ایزر هم خاتون اوزلرینک حقلرندن کیچوگه راضی بولماسلر (وَأَنْ
 تَحْسَبُوا وَتَتَّقُوا) واکر ایندگولک ایتساگز سز هم صافلانساگز خاتونلرگز غه ظلم
 ایتودن (فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا) بس درستلکده خدای تعالی بولدی شول
 نرسه برله کیم سز اشلارسز خبر توتقوچی وبلگوچی (وَأَنْ تَسْتَطِيعُوا) والبتنه قادر
 بولماس سز وکوچکز یتماس ای بردن آرتق خاتوننی بولغان ایلرر (أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ
 النِّسَاءِ) عدلک وتیگزک فیلمافکز غه خاتونلر آراسنده زیراکه میل ومحبت ایتوده
 تیگزک قیلو ممکن توگلدر اول اش کشی ناک اختیارنده توگلدر شول سببلی رسول
 صلی الله علیه وسلم حضرتنی آلهی منم اختیارمه بولماغان اش حقنده تیگزک
 ایتوده منی مؤاخذه قیلماغل دیوب دعا فیلدی عائشه رضی الله عنهاغه محبتنی باشقه
 خاتونلرندن آرتوغراق ایدی (وَلَوْ حَرَصْتُمْ) واکر چه حرص بولساگز ده سز
 عدلک قیلوغه (فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ) بس میل فیلمافکز سز تمام میل فیلماق برله یعنی
 خاتونلرگز دن برسینه بیک میل ایدوب ایکنچی سیمنی طاشلاماگز (فَتَذَرُوهَا كَالْمَعْلُوقَةِ)
 بس قویماگز سز اول ایکنچی خاتونکرنی باغلانمش وحبس فیلمنمش کبی ایتوب
 یعنی آنداین طاشلانغان خاتون ایزسز آزاد خاتون هم بولماس ایلرر ده بولماس
 اورتا آراده معلقه بولوب فالور شولای ایتوب فالدرماگز (وَأَنْ تَصْلَحُوا وَتَتَّقُوا)
 واکر نوزوک فیلمافکز سز خاتونلرگز توغربسنده اشکرنی هم صافلانساگز آلازغه
 ظلملق ایتودن (فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا) بس درستلکده خدای تعالی بولدی
 اولک اوتکان گناهلرنی بارلقغوچی مؤمنلرگه مهربان ورحمتلی (وَأَنْ يَتَّقُوا) واکر

آبرلشسه لر ایر برله خاتون وبرگه تورا آلناسالر (یعن الله کلّامن سعتنه) موکسز
 قیلور خدای تعالی آلارنک هر قایوسینه اوزینک کیک خزینه سندن ورهمنندن
 یعنی هر قایوسینه بدلینی بیورور ایرگه خاتون و خاتونغه ایکنچی ایر نصیب قیلور
 (وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا) و بولدی خدای تعالی فضلی ورهمنی کیک بولغوچی بارچه
 اشلرنک حکیم بولغوچی (وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) و خدای تعالی نقیدر کوکلرد
 بولغان نرسه هم یرداگی نرسه بارچه سی (وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) و تحقیق
 وصیت قیلدقبز کتاب بیرلگان کیمسه لرگه (مَنْ قَبْلَكُمْ) سزلردن الگار ی یعنی
 یهود و نصاراغه وصیت قیلدق (وَأَيُّكُمْ) هم سزلرگه وصیت قیلامز ای مؤمنلر (أَنْ
 اتَّقُوا اللَّهَ) شوپله دیوب ککم تقوالق قیلکمز و قورقکمز خدای تعالی دن و شرکدن
 صافلانوکمز (وَأَنْ تَكْفُرُوا) و اگر کافر بولسا کز سز (فَأَنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
 الْأَرْضِ) بس درستلکده خدای تعالی نقیدر کوکلرده بولغان نرسه هم یرده بولغان
 نرسه یعنی سز نک کافر بولماقکزدن آکا هیچ ضرر ایرشماس بارچه نرسه آنک
 مخلوقی و مملوکیدر (وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا) و بولدی خدای تعالی موکسز اوزینک
 خلقندن هیچ کیمگه محتاج نوکلدر مافتالشمش اوزینک ذاتنده کراک بنلر مافتاسونلر
 و کراک مافتاماسونلر (وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ) و خدای تعالی نقیدر کوکلرده بولغان نرسه
 فرشته لر و یولدلزلردن و غیر یلردن (وَمَا فِي الْأَرْضِ) هم یرده بولغان نرسه معادن
 و نباتات و حیوانات هم غیر یلردن (وَكَفَى بِاللَّهِ وَكَيْلًا) و کفایه اینکوچیدر خدای تعالی
 بنده لرنک اشلرینی باشقارغوچی و ندبیر اینکوچی بولوب (أَنْ يَشَاءَ يَدْهَبْكُمْ) اگر
 نیلاسه خدای تعالی کینارور سزنی و یوق قیلور همه لرکزنی (أَيُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر
 (وَيَاتُ الْآخِرِينَ) و کیلتورور یعنی بار قیلور سزگه باشقه لرنی کم آلار خدای
 تعالی نک فرمانینه مطیع بولورلر (وَكَانَ اللَّهُ عَلَى ذَلِكَ قَدِيرًا) و بولدی خدای تعالی
 اوشبو اش اوزرینه کوچی ینکوچی یعنی سزلرنی یوق قیلوب سز نک اورنکزغه
 باشقه قوملرنی کیلتورورگه کوچی یتار (مَنْ كَانَ يَرِيدُ) هر کم نیلار بولسه اوزینک
 عملی برله (ثَوَابَ الدُّنْيَا) اوشبو دنیا جزاسینی یعنی دنیا فائده سی اوچون عمل
 قیلسه غنیمت مال اوچون صوغشقه بار و شکلی (فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ) بس
 الله تعالی فاشنده بولغوچیدر دنیا جزاسی هم آخرت جزاسی یعنی همه سیننی بیرگوچی
 خدای تعالی در بس کشی نی اوچون شریف بولغان آخرت ثوابینی قویوب فانی
 و خسیس بولغان دنیا جزاسینی اختیار قیلور (وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا) و بولدی خدای تعالی

ایشتکوچی بارچه سوزلرنی (بَصِيرًا) کورگوچی بارچه اشلرنی (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه لر (كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ) بولکئز سز نورغوچیلر عدلک وتوغریلق برله یعنی هر اشدۀ عدلک وتوغریلقه طرشکئز (شَهِدَاءَ لِلَّهِ) گواهلر بولکئز خدای تعالی اوچون یعنی راستلق وتوغریلق برله گواهلق بیرکئز (وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ) اگر چه اوز نفسلرکئز ضررینه بولسه ده اول گواهلق یعنی اوزکئزگه ضرر کیلورلک بولسه ده توغریلق برله گواهلق بیرکئز حق لقنی یاشور ماکئز ویالغانلاما کئز تیسیرده مذکوردرکم انصار یلردن برکمسه رسول صلی الله علیه وسلمگه ایتدی یا رسول الله برکشی نك منم آتام اوزرنده حق یلردن من آکا گواه من لکن آتام بیک فقیر بولغانقه کوره گواهلق بیرمی تورامن بس حق سبحانه وتعالی آیت یاردی کم اوز نفسلرکئز ضررینه بولسه ده توغریلق برله گواهلق بیرکئز (أَوِ الْوَالِدِينَ) یا ایسه آنا و آنا ضررینه بولسه ده اول گواهلق (وَالْأَقْرَبِينَ) دخی یقین قرنداشلر ضررینه بولسه ده (أَنْ يَكُنْ غَنِيًّا) اگر بولسه اول آنک ضررینه گواهلق بیرلگان کشی بای ودولتلی (أَوْ فَقِيرًا) یا ایسه فقیر بولسه یعنی بای بولسه بایلقینی حرمتلاب گواهلق بیرودن طارتولما کئز فقیر بولسه فقیر دیوب قزغانما کئز توغریلقنی ایتوکئز (فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهٖمَا) بس الله تعالی تیوشلیرا کدر بای هم فقیرنک مصلحتلرینی بلورگه یعنی آلا اوچون نرسه مصلحت بولغانینن الله تعالی اوزی بلور اکرده آلا ضررینه گواهلق بیرو مصلحت بولماسه خدای تعالی آنک برله حکم فیلماس ایدی (فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ) بس ایار ما کئز سز نفس آرزوسینه (أَنْ تَعْدِلُوا) سز نك آوشماکئز اوچون توغریلقدن یعنی نفسکئزگه ایساروب توغریلقدن آوشماکئز (وَأَنْ تَلُؤُوا) واگر نور سا کئز سز نل لرکئزنی توغری گواهلقدن یعنی توغریلق برله گواهلق بیرمایوب تیک نور سا کئز (أَوْ تَعْرُضُوا) یا ایسه اعراض فیلسا کئز گواهلق بیرودن وحلقنی یاشور سا کئز (فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا) بس درستلنکده خدای تعالی بولدی سز اشلی تورغان نرسه فی بلگوچی وخبر توتقوچی تاکم شوکا کوره جزا بیرور (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه لر (أَمِنُوا) ایمان کیلتورکئز و اشانو کئز سز خطاب مسلمانلرغه یا که منافقلرغه یا که اهل کتابنک مؤمنلرینه در مسلمانلرغه بولسه معناسی ایمانلرکئز ده ثابت بولکئز دیمکدر منافقلرغه بولسه ای نل لری برله ایمان کیلتورگان کمسه لر کوکل لرکئز برله هم اشانو کئز دیمکدر کتاب اهلی مؤمنلرینه بولسه ای کتابلرنک و پیغمبرلرنک بعضیلرینه ایمان کیلتورگان کمسه لر بارچه پیغمبرلرگه هم

بارچه کتابلرغه ایمان کیلتورکزدیمکدر یا که خطاب کافرلرگه در یعنی ای لات
 وغزافه ایمان کیلتورگان کهمسه لر سز ایمان کیلتورکوز و اشانوکز (بالله ورسوله)
 الله تعالی گه هم آنک رسولینه کم محمد علیه السلام (وَالْكِتَابُ الَّذِي نَزَّلَ عَلَيَّ
 رَسُولا) هم اشانوکز شول کتابقه کم ایندردی آئی خدای تعالی اوزینک پیغمبرینه
 یعنی قرآنقه ایمان کیلتورکوز (وَالْكِتَابُ الَّذِي نَزَّلَ مِنْ قَبْلِ) دخی ایمان کیلتورکوز
 شول کتابقه کم ایندردی آئی خدای تعالی قرآندن الگاری یعنی تورات وانجیل هم
 باشقه کتاب وصحیفه لرگه (وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ) وهر کم کافر بولسه و اشاناماسه الله تعالی گه
 (وَمَلَايِكَتِهٖ) هم آنک فرشته لرینه (وَكُتُبِهٖ) دخی کتابلرینه (وَرَسُوْلِهٖ) هم رسول لرینه
 (وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ) دخی آخرت کونینه اشاناماسه (فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيْدًا) بس تحقیق
 ضلالتکه نوشدی و آداشدی اول کهمسه مقصوددن یراق بولغان آداشو برله (اِنَّ
 الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) درستلکده شول کهمسه لر کم ایمان کیلتوردیلر موسی پیغمبرگه یعنی
 یهودیلر (ثُمَّ كَفَرُوْا) صکره کافر بولدیلر بوزاوغه طابونوب (ثُمَّ اٰمَنُوْا) مونک صوکنده
 ینه ایمان کیلتوردیلر ونوبه قیلدیلر (ثُمَّ كَفَرُوْا) صکره ینه کافر بولدیلر عیسی
 علیه السلامغه انکار قیلولری برله (ثُمَّ اٰزَادُوْا كُفْرًا) صکره آرندردیلر آلا کافرلکنی
 محمد علیه السلامغه انکار قیلولری برله (لَمْ يَكُنْ اللهُ لِيَّغْفِرْ لَهُمْ) یاراقار بولمادی
 خدای تعالی آلازک گناهلرینی زیرا که آلازک حال لرینک آخری کفر و ضلالتدر
 (وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيْلًا) هم کوندورور بولمادی آلازنی توغری بولغه (بَشِّرِ الْمُنٰفِقِيْنَ)
 سو بونچ بیرگل یعنی خبر بیرگل ای محمد علیه السلام منافق لرغه (بَاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا)
 شونک برله کم درستلکده آلازغه بولغوچیدر آخرنده رنجنکوچی عذاب (الَّذِيْنَ
 يَتَخٰذُوْنَ الْكٰفِرِيْنَ) انداین منافق لر کم توتارلر الار کافرلرنی (اَوْلِيَاءَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ)
 اوزلرینه دوستلر ایتوب مؤمنلردن باشقه (اَيْتَعُوْنَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ) ایا استارلر می
 اول منافق لر کافرلر فاشنده عزت و اولوغلغنی (فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا) بس درستلکده
 عزته نک بارچه سی خدای تعالی گه مخصوصدر هر کمنی تلاسه اوزی عزتی قیلور
 (وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتٰبِ) و تحقیق ایندردی سزگه خدای تعالی ای مؤمنلر
 فرآنده حق سبحانه و تعالی پیغمبر علیه السلام مکده و فتنده آیت ایندرگان ابدی کم
 قرآننی استهزاه قیلغوچی لر و مسخره اینکوچیلر برله برگه اولتور شما کوز و مجلسد اش
 بولما کوز دیوب بیورغان ابدی شول آیتنی یادلرینه کیلتوروب بیوردیکم تحقیق

سوزلرگه ایندردی خدای تعالی قرانده (أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتَ اللَّهِ) شویلهدیوب کم هر
 فایچان سز ایشتمسا کز الله تعالی نك آیتلرینی کم (يُكْفَرُ بِهَا) کافر بولورلر و اشانماسلر
 مشرکلر اول آیتلرگه (و یستهزا بها) هم استهزاء اینولور اول آیتلر برله یعنی
 مشرکلر نك قرآن آیتلرینه اشانماینچه استهزاء و مسخره اینکانلرینی ایشتمسا کز (فَلَا
 تَقْعُدُوا مَعَهُمْ) بس اولتور ما کز سز ای مؤمنلر اول مشرکلر برله و آلا ر نك مجلسنه
 نور ما کز (حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ) ناکم آلا ر کرشکانلرینه چه آندن باشقه
 سوزگه یعنی قرآننی استهزاء فیلولنی فویوب باشقه سوزلرگه کرشمای توروب
 آلا ر نك مجلسلرنده اولتور ما کز (أَنْكُمْ إِذَا مَثَلْتُمْ) درستلرک سز شول و فته بولور سز
 آلا ر شکللی یعنی قرآننی مسقل اینکانده مجلسلرنده اولتور سا کز سز لر هم
 گناهده آلا رغه شریک بولور سز آلا ر نك کفر سوزلرینی طکلاما کز سبیلی (أَنْ
 اللَّهُ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ) درستلرکده الله تعالی منافقلرینی هم کافرلرینی چیغوچیدر
 (فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا) نموغده آلا ر نك بارچه لرینی ده (الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ بِكُمْ) آندا این
 منافقلر کم آلا ر کوتوب تورورلر سوزلرگه بر مصیبت و بلا ایرشونی (فَأَنْ كَانَ لَكُمْ
 فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ) بس اگر بولسه و ایرشسه سوزلرگه بر فتح و نصرت خدای تعالی دن
 یعنی کافرلرگه غالب کیلسا کز و غنیمت مال حاصل ایشتمسا کز (قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ)
 اینهلر اول منافقلر ایسا بز بولما دق مو سز نك برله برگه و سزگه یاردم
 بیر مادکو یعنی بز لر هم سز نك برله برگه صوغشده بوللق بز لرگه ده غنیمت
 مالدن اولوش بیر کز دیورلر (وَأَنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ) و اگر بولسه
 کافرلرگه برالوش و نصیب صوغشدن یعنی کافرلر غالب کیلسه لر و مؤمنلر یگلسه لر
 (قَالُوا) اینهلر اول منافقلر کافرلرگه (أَلَمْ نَسْتَحِذْ عَلَيْكُمْ) ایسا غالب و قادر بولما دق مو
 بز سز نك اوزر کزگه یعنی بز لر سزنی اولتور ورگه کوچمز یته ایدی شولای بولسه ده
 اولتور مادک سزنی رعابه قیلدق (و نمنعکم من المؤمنین) هم طیمادق مو بز سزنی مؤمنلردن
 یعنی مؤمنلر نك قوتلرینی سزدن کینار دک و آلا رغه یاردم ایتمادک هم تورلی سوزلر
 برله فور قنوب آلا ر نك کوکلرینی ضعیفلر ندر دک شول سبیلی سز لر غالب کیلد کز
 بس آلا رن مال کزغه بز لرینی هم شریک قیلست کز دیوب کافرلرگه منت فیلولرلر و الحاصل
 قایسی طرف جیگسه شول طرفه شریک بولما چی بولورلر (فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ
 الْقِيَامَةِ) بس الله تعالی حکم قیلور سز نك برله منافقلر آرا سنده قیامت کوننده (وَلَنْ
 يجعلَ اللهُ) و هر گیز قیلماس خدای تعالی (لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا) کافرلرگه

مؤمنلر اوزرينه بر بولنى غالب بولوغه يعنى آلارنى غالب و اوستون قيلماس (ان
 المنافقين يخادعون الله) درستلكه منافقلر حيله و مكر فيلورلر و آلدماقچى بولورلر
 الله تعالىنى ظاهرده اوزلرينى مسلمان كورساتوب كافر لكارينى ياشرولرى برله
 (وهو خادعهم) و خدای تعالی آلارنك مكر و حيله لرينه فارسى جزالرينى بيرگوچيدر
 آلارنك دنيادهغى آلداولرينه فارسى؛ آخرتده جزالرى شويله بولوركم قيامت كونه
 مؤمنلرگه نور بيرلگان شيكلى منافقلرگه هم نور بيرلور صراط كوپرينه يتكندن صوكت
 مؤمنلرنك نورلرى باقى بولور شول نور باقتيسنده صراطدن اوتارلر منافقلرنك
 نورلرى سونب؛ فارانغولقده قالورلر هم صراطدن اوتا آلمايينجه نموغده توشارلر
 (وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ) و هر فايچان نورسلر اول منافقلر نماز اوقورغه (قَامُوا كَسَالِي)
 نورورلر آلار بالقاو و ايرنگوچيلر بولغانلرى حاله يعنى نمازنى اوقيسيلرى كيلماينچه
 ايرنوب ايركسزگنه اوقورلر كشى كورگانگنه اوقورلر اوزلريگنه قالغانده اوقوماسلر
 (يُرَاءُونَ النَّاسَ) كورساتورلر آلار اوزلرينى آدميلرگه يعنى ربا يوزندن كشىلر
 كورگانگنه عمل فيلورلر (وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا) و ياد ايتماسلر آلار خدای
 تعالىنى مگر آرخنه كشى كورگانگنه يساد فيلورلر (مَذْبُوبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ) حيرتده
 و تردده فالغوچيلر بولغانلرى حالده اول منافقلر ايمان برله كفر آراسنده (لَا إِلَى
 هُوَ لِأَمْ) توگلدلر آلار اوشبو مؤمنلرگروهمى برله (وَلَا إِلَى هُوَ لِأَمْ) هم توگلدلر آلار
 اوشبو كافرلرگروهمى برله يعنى مؤمنلردن هم توگلردلر كافرلر آراسنك هم توگلردلر
 بلكه ابكى آراده آبدراب تورغوچيلردلر (وَمَنْ يَضِللِ اللَّهُ) و هر كمنى ضلالتكه توشورسه
 و توغرى بولدن آد اشد رسه خدای تعالی (فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا) بس سين طابماس سن
 آكيا بولنى حلق و توغر بلاقغه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى ايمان كيلتورگان كمسهلر
 (لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ) توتماكز سز كافرلرى دوستلر ايتوب (مَنْ دُونَ الْمُؤْمِنِينَ)
 مؤمنلردن باشقه (أَتُرِيدُونَ أَنْ يُجْعَلَ اللَّهُ هَلِكُمْ) ايا سز تلر سزمو قيلماقينى خدای
 تعالی نك سز نك اوزر نكزگه (سُلْطَانًا مُبِينًا) ظاهر و روشن بولغوچى دليلنى سزلرى
 عذاب فيلورغه يعنى كافرلر برله دوستلق فيلساكز شول اشكز سزنى نموغده عذاب
 فيلورغه دليل و سبب بولور (أَنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ) درستلكده
 منافقلر آستقراق بولغان طبقهده بولغوچيلردلر اوطدن يعنى نموغنك ايك
 توبانگى قاتنده بولورلر آلارنك عذابلرى باشقه كافرلرنك (۱) عذابندن
 قاطيراق بولور زيرا كه آلار كفر برله مكر و آلداونى هم استهزائى برگه جمع ايتكانلردلر

(۱) كشف الاسرارده
 مذكور در كيم هـ ر فايچان
 زبانيلر منافقلرى توتوب
 نموغنك اولگى طبقه سينه
 سالورلر مالك اوطقه
 بولارنى ياندرغل ديوب
 خطاب فيلور اوط جواب
 بيرور كيم بز نك حكيمز
 تيلگه در بولار تيللرى
 ايله كلمه شهادتنى ايتورلر
 ايدى شول سببلى بولارنى
 ياندر ماسمن ديور صكره
 آلارنى نموغنك ايكنجى
 قاتينه سالورلر آنده هم
 اوط آلارنى ياندرودن
 باش طارتور صكره
 اوچونچى طبقهغه كركزو
 لر آنده هم شول طريقه
 بولور عاقبت ييدنچى
 طبقهغه ايرشورلر اوط
 آلارنى ياندرور منگو
 شونده فالورلر

وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا) و هر گیز سن طابماس سن اول منافقرغه بر یاردم بیرگوچینی و آلا رنی عذابدن صافلاغوچینی منافقرنك همه لری اوشبو عذابده بولورلر (الَّذِينَ تَابُوا) مگر عذابده بولماسلر شول كمسه لركم توبه قیلدیلر منافقلقدن (وَأَصْلَحُوا) هم توزك قیلدیلر اوزلرینك حال لرینی (وَأَعْتَصَمُوا بِاللَّهِ) دخی یابوشدیلر خدای تعالی نك دینینه (وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ) هم خالص وپاكیزه ایندییلر دینلرینی خدای تعالی اوچون یعنی طاعت وعبادتنی خدای تعالی رضاسی اوچون گنه قیلدیلر (فَأُولَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ) بس اوشبو توبه اینكوچیلر و عمل لرینی خالص اینكوچیلر مؤمنلر برله برگه بولغوچیلردر دنیا و آخرتده (وَسَوْفَ يُؤْتِي اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ) وتیز دركم بیور خدای تعالی مؤمنلرگه (أَجْرًا عَظِيمًا) الوغ بولغوچی اجر و ثوابنی (مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ) نرسه قیلور خدای تعالی سزنی عذاب قیلماق برله یعنی سزنی فی اوچون عذاب قیلور (أَنْ شَكَرْتُمْ) اگر شكرانه قیلساكز سز آنك نعمتلرینه فرمانیمه بوی صنماق برله (وَأَمَنْتُمْ) هم اشانساكز سزچن كوكلدن آنك برلكینه و پیغمبرینك حقلغینه (وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا) و بولدی خدای تعالی شكرانه اینكوچیلرگه اجر و ثواب بیرگوچی شكر و ایمان نك حقلرینی بلگوچی * (لَا يُعِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ) سوبماس خدای تعالی آشكارا قیلونی یاوز سوز برله یعنی یامان سوزنی آشكارا ایتونی سوبماس (أَلَا مَنْ ظَلَمَ) مگر شول كمسه نك آشكارا ایتماكمیم ظلم لق ایتدییلر آكنا یعنی مظلوم بولغان و براودن ظلم لق كورگان كشی اوزینه ظلم لق ایتكان كمسه نك هیبینی آشكارا ایتسه و آندن شكایت قیلسه در سندرر و آیت ایدلمشدركم بن كمسه بر قومدن ضیافت استادی آلا رنی ضیافت ایتما دیلر و طعام بیرمادیلر اول كشی شول قوم نك مر و تسزل كلرندن شكایت قیلور و زار لانور ایدی صحابه لردن براو شول شكایتی اوچون شلته لیدی بس حق سبحانه و تعالی دن اوشبو آیت نازل بولدیكم مظلوم نك ظالمدن شكایت قیلماق و آنك هیبینی آشكارا ایتماکی در سندر (وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا) و بولدی خدای تعالی ایشتكوچی مظلوم نك سوزینی (عَلِيمًا) بلگوچی ظالم نك ظلمینی (أَنْ تَبَدُّوا خَيْرًا) اگر سز آشكارا قیلساكز ایند گولسكنی و طاعتنی (أَوْ تَخْفَوْهُ) یا ایسه یاشورساكز آنی و كشیگه بلدر ماینچه اشل ساكز (أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ) یا ایسه عفو قیلساكز و کیچساكز سز براونك سزگه قیلغان یاوز لقتدن (فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا قَدِيرًا) بس در ستلكده خدای تعالی بولدی عفو اینكوچی مؤمنلر نك کیچیلكلرینی کوچی یتكوچی گناهكارلرنی عذاب قیلوغه بو آیت کریمه ده مظلوم بولغان كشیلرنی عفو قیلما فقه تعر بض و فز قدر و باردر

الجزء السادس

(أَنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ) درستلکده شول کمسه لرکم کافر بولورلر و اشانماسلر الله تعالی گه (وَرَسُولٍ) هم آنک پیغمبرلرینه (وَيُرِيدُونَ أَن يُفْرَقُوا) دخی تلرلر آیرماقنی (بَيْنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ) الله تعالی برله پیغمبرلری آراسینی یعنی الله تعالی گه ایمان کیلتروب پیغمبرلرینه انکار ایتماکچی بولورلر (وَيَقُولُونَ) دخی ایتورلر (نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ) بز ایمان کیلتورامز و اشانامز پیغمبرلرنک بعضلرینه (وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ) و کافر بولامز آلارنک بعضلرینه مراد یهودیلردرکم آلار بز موسی و عزیز پیغمبرلرگه ایمان کیلتورامز عیسی و محمدکه اشانامسز دیورلر ایدی (وَيُرِيدُونَ أَن يُتَخَذُوا) دخی تلرلر آلار شونی کم نوتسهلر آلار (بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا) اوشبو ایمان برله کفر آراسنکه بر یولنی و حالانکه خدای تعالی گه ایمان بار چه پیغمبرلرگه ایمان کیلتروب باشقه طابولماس (أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا) اوشبو گروه آلاردر چن کافرلرکم کفرلری تحقیق ایدلگاندر هیچ وجه برله آلارنی مؤمن دیب بولماس (واعتدنا للكافرين عذاباً مهيناً) و حاضرلادکبز کافرلر اوچون خور قیلغوچی عذابنی (وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ) و شول کمسه لرکم ایمان کیلتور دیلر خدای تعالی گه (وَرَسُولٍ) هم آنک پیغمبرلرینه (وَلَمْ يَفْرُقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ) دخی آیور مادیلر هیچ برسی آراسینی اول پیغمبرلردن بلکه همه لرینه نیگز ایمان کیلتور دیلر (أُولَئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِم) اوشبو گروه نیزدرکم بیورور خدای تعالی آلا رغه (أُجُورَهُمْ) وعده قیلنمش اجر و ثوابلرینی (وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا) و بولدی خدای تعالی یارلقاغوچی آلارنک گناهلرینی مهربان و رحمتلی آلا رغه کوبراک نفسیرلرده مذکوردر کم یهود عالمرندن کعب بن اشرف و فیحاض بن عازورا هم آنک امثالی رسول الله صلی الله علیه و سلمگه کیلوب ایتدیلر اگر سن حق پیغمبر بولساک موسی پیغمبر کیلتورگان کتاب شکللی بزلرگه بریولی بر کتاب کیلتورگل تا کم بز سنک پیغمبرلرککنا اشانورمز دیدیلر حق تعالی دن آیت کیندی کم (يَسْئَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ) صورارلر سندن ای محمد علیه السلام کتاب اهلی (أَن تَنْزِلَ عَلَيْهِمْ) سنک ایندرما ککنی آلار اوزرینه (كِتَابًا مِنَ السَّمَاءِ) بر کتابنی کوکن بریولی تورات شکللی یا که موسی علیه السلامغه ایندرلگان الواح شکللی کوکن بر نرسه گه یازیلوب ایندرلما کینی صورارلر یا که هر قایسی اوز اسمینه بر کتاب کیلونی صورار آلارنک اوشبو معجزه نی صوراولری حقلقنی بلو اوچون توگل بلکه نعمت و فارشیلقلرندن ایدی شول سبیلی سؤال لری مقبول بولمادی حق تعالی اوزینک حیبینی تسلیمه ایدوب بیورورکم آلارنک اوشبو طریقه صوراولمندن

فایغور ماغل (فقد سألوا موسى أكبر من ذلك) بس تحقیق صورادیلر آلا ر یعنی
 بنی اسرائیل قومی صورادیلر موسی پیغمبر دن موندن هم اولوغراق اشنی (فقالوا
 أرنا لله جهرة) بس ایتدیلر آلا ر کورسانکل سن بزلرگه اللهنی آشکارا تا کم بزلر
 دنیاده کوزلریمز برله خدا بنی کورایک دیدیلر (فاخذتهم الصاعقة) بس توتدی آلا رنی
 صاعقه او طی یعنی کوکدن بر او ط کیلوب آلا رنی یاندر دی (بظلمهم) آلا رنک ظلم لغاری
 سببلی یعنی ادب سولک قیلوب دنیاده محال بولغان اشنی صوراولری سببلی (ثم اتخذوا
 العجل) صکره توتدیلر آلا ر بوزاونی معبود ایتوب وسامری اغواسی برله بوزاوغه
 طابندیلر (من بعد ماجائتهم البينات) آلا رغه کیلگانندن صو ک ظاهر وآچق بولغان
 معجزه لر یعنی موسی علیه السلامنک معجزه لرینی کوره توروب شول اشنی اشل دیلر
 (فعفونا عن ذلك) بس عفو قیلدی وکیچدک بز آلا رنک اوشبو گناهلر نندن توبه
 قیلولری سببلی (واتینا موسى سلطاناً مبيناً) هم بیردکبز موسی پیغمبرگه ظاهر بولغوچی
 تسلط وایرکلی لکنی تا کم بوزاوغه طابونقانلرنی اولتزمک برله حکم قیلدی همه لر ی
 آنک حکمینه بوی صندیلر (ورفعنا فوقهم الطور بميثاقهم) دخی کونار دکبز آلا رنک
 اوستلرینه طاوونی خداینک عهدینی قبول قیلسونلر اوچون آلا ر باشلرینه طاوتوشودن
 فورقوب اول عهدنی قبول ایتدیلر صکره ینه بوزدیلر (وقلنا لهم) هم ایتدکبز آلا رغه
 یوشع پیغمبر تلی برله (ادخلوا الباب سجداً) کرکز شهرنک قابقاسندن سجده قیلغانلرکز
 حالده دیوب آلا ر آنی طکلامادیلر وقارشدیلر (وقلنا لهم) دخی ایتدکبز آلا رغه
 داود پیغمبر تلی برله (لا تعذوا في السبت) ظلم لوق قیلماکز وچیکدن چقماکز شنبه
 کوننده یعنی شنبه کون کسب ایتماکز وبالقی توتماکز دیوب ایتدک آلا ر آشقا
 هم قارشدیلر (واخذنا منهم ميثاقاً غليظاً) وآلدق بز آلا ردن اوشبو حکملرنک هر
 قایوسنده نق و محکم بولغان عهدنی (فبما نقضهم ميثاقهم) بس آلا رنک بوزولری سببلی
 قیلغان عهدلرینی یباردک بز آلا رغه تورلی عذابلرنی (وکفرهم بايات الله) هم کافر
 بولولری وایشانماولری سببلی خدای تعالی نک آیتلرینه یعنی تورانقه یا که قرآنغه (وقتلهم
 الانبياء بغير الحق) دخی اولتولری سببلی پیغمبرلرنی حقلقندن باشقه (وقر لهم قلوبنا
 غلغ) دخی ایتولری سببلی بز نک کوکل لرمز بوقچه اچنده واورتولمشدر بز سینک
 ایتکان سوزلرکنی آکلامایمز دیوب محمد علیه السلام گه یا که بز نک کوکل لرمز علم
 وحکمت نک باقچهلر یدر علم برله طولیدر سینک عامکنا محتاج توگلمز دیوب ایتولری
 سببلی (بل طبع الله علیها بکفرهم) بلکه مهر اورغاندر خدای تعالی آلا رنک کوکل لرینه

وقابلغاندر كوكلار ينى كفر وانكار لارى سببلى شونك اوچون حق سوزنى آكلاماسلر
 وقبول قىلماسلر (فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا) بس ايمان كىلتورماسلر اول يهوديلر مگر
 آلاردن آزغنه كشىلر ايمان كىلتورلر عبدالله بن سلام كعب الاحبار و آلارامئالى
 كىيلر (وبكفرهم وقولهم على مريم) دغى آلارغه عذاب يبارما كمز آلارنك كافر
 بولولرى وانكار قىلولرى سببيلدر عيسى پيغمبرگه هم آلارنك ايتولرى سببيلدر
 حضرت مريم حقنده (بِهَتَانًا عَظِيمًا) الوغ بولغوچى بهتاننى يعنى زنا قىلدى ديها كلرى
 سببلى (وقولهم) هم آلارنك ايتولرى سببلى (أَنَا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ) درستلكه بز اولتردك
 مسيحنى (عيسى ابن مريم رسول الله) الله نك رسولى بولغوچى مريم اوغلى عيسى نى
 الله نك رسولى ديوب صفتلاماق خداى تعالى دندر يهوديلر سوزى توكلدر (وما
 قتلوه) واولترماديلر اول عيسى نى (۱) يهوديلر (وما صلّبوه) هم آصماديلر آلا آنى
 (ولكن شبه لهم) ولكن اوخشاتولمش بولدى آلارغه يعنى خداى تعالى نك قدرتى
 برله اولترينك الوغلىرى كوزلرينه حضرت عيسى صورتند كورنوب عيسى ديب
 بلوب شونى آصديلر بو قصه آل عمران سورسند اوتدى (وَأَنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ)
 درستلكده شول كمشه لركم خلالق قىلشديلر عيسى پيغمبر حقنده (أَفَى شَكٍّ مِنْهُ)
 البته شكده وتردده بولغوچيلر در آندن يعنى عيسى عليه السلام رفع ايدلوب
 يهوديلر نك اورنينه عيسى ديب بلوب ايكنچى كشىنى اولترگاچ اوز آلارنك اختلاف
 قىلديلر بعضلى عيسى يالغانچى ايدى بز آنى اولتردك ديديلر وبعضلى اكر
 بو اولترلگان كشى عيسى بولسه اوزمزنك يولداشيمز قايد كيتدى ديوب تحيرده
 فالديلر بعضلى مونك يوزى عيسى يوزيدر وبنى اوز يولداشيمز نك بدنيذر
 ديديلر شول طريقه تورلى سوزلر سويلديلر (مَالَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ) يوقدر اول يهوديلرنك
 علم لرى عيسى نك اولترلهاكى حقنده يعنى كمنى اولتورگانلكار ينى آچق بلماسلر
 بو خصوصده علم لرى يوقدر (إِلَّا اتَّبَاعَ الظَّنِّ) مگر گمانغه اباروگنه در يعنى بارى
 اولتردك ديب گمانغه قىلورلر (وما قتلوه يقينًا) واولترماديلر آلا عيسى عليه السلامنى
 شكسز (بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ) بلكه كوتاردى آنى خداى تعالى اوز حضرتينه يعنى عزت
 وكرامت محليه كوگكا آشوردى (وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا) وبولدى خداى تعالى غالب
 اوزينك نلگان اشنده حكم ايتكوچى حكمت برله (وَأَنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ) ويوقدر
 كتاب اهلندن هيچ براو (إِلَّا لِيُؤْمِنُوا بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ) مگر شولكم البته ايمان كىلتورور وانشانور
 اول عيسى پيغمبرگه اوزينك اولما كندن الكارى يعنى اجلى معاينه كورگانه جان بيرگان
 وقته آكاشانور و آنى بلور لكن اول وقته ايمان فائز بيرماس يا كه مراد كتاب اهلى عيسى

(۱) روايت ايدلمشدر كيم
 يهوددن بر جماعت عيسى
 عليه السلام هم آناك
 آناسى حقنده باراماس
 سوزلر ايتنوب حقارت
 قىلديلر خداى تعالى
 آلارنك صورتلر ينى مسخ
 قىلوب خنزير وميمون
 صورتند ايتدى يهوديلر
 حضرت عيسى عليه
 السلامنى اولتورما كچى
 بولوب اتفاق قىلديلر
 خداى تعالى اتفاقلر ينى
 حضرت عيسى كه معلوم
 قىلدى و آناك كوگكه رفع
 ايدلهچك ايكاننى خبر
 بىردى عيسى عليه السلام
 اوزينك اصحابينه ايتدى
 سزلردن قايسكز منم
 صورتيمه كروب منم
 اورنيغه اصله اقفه
 واولتورلماك كه راضى
 بولوروجنتكه كرور
 ديدى آلارنك برسى راضى
 بولدى حق تعالى آنى
 حضرت عيسى صورتند
 قىلدى كافرلر عيسى
 ديوب گمان ايدوب
 آنى نوتوب دارغه
 آصديلر خداى تعالى اوز
 قدرتى ايله حضرت عيسى نى
 كوگكه آشوردى
 تبيانندن

پېغمبرنىڭ اولما كىنىن الگارنى آڭا ايمان كېلتورورلر دېكدر كىم آخر زمانده
 عيسى عليه السلام كوكىن نازل بولغاچدر شول وقتده يهود و نصارا آڭا ايمان
 كېلتورورلر و آڭا پېغمبر كېمىنه اقرار قىلورلر (وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا)
 و قيامت كوننده بولور عيسى عليه السلام كتاب اهللىرى اوزرىنه گواه يعنى يهودنىڭ
 آنى تىگدىب وانكار قىلورلر يەنە هم نصارانىڭ آنى ابن الله دېماكلرىنە گواه بولور (فَبَطَّلِمُ
 مِنَ الَّذِينَ هَادُوا) بس يهودى بولغان كەسەلرنىڭ اوز ظلم لقلرى سببلى (حَرَمْنَا
 عَلَيْهِمْ) حرام قىلدقېز آلار اوزرىنه (طَيِّبَاتٍ أَحَلَّتْ لَهُمْ) آلاغە اولكە حلال ايتولگان
 پاكېزه نعمتلرنى قوش ايتلردىن و باشقە حيوانلردىن كىم تفصلى انعام سورەسندە
 كېلسە كىكدر انشاء الله تعالى (وَبَدَّهْمُ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ) هم آلارنىڭ طيىماللىرى سببلى
 خدای تعالى بولدىن (كَثِيرًا) كۆب كەسەلرنى يعنى تورانداغى محمد عليه السلام
 صفتلرنى اوزگار توب آڭا ايمان كېلتور ما ئىز اول تورانده ايتولگان آخر زمان
 پېغمبرى توگىلدر دېوب اغوا قىلورلى سببلى (وَأَخَذَهُمُ الرَّبُّوا) دىڭى آلارنىڭ آلورلى
 سببلى ربانى يعنى قرضغە فائىدە برلە آقچە بېرىپ ربا باشورلى سببلى (وَقَدْ نَهَى
 عَنْهُ) و حالانكە طيولمىش بولدىلر آلار ربا دىن يعنى تورانكە آلارنى ربا آشاودن نهى
 ايتولگاندر (وَأَكَلَهُمْ أَمْوَالُ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ) هم آلارنىڭ آشاورلى سببلى آدمىلرنىڭ
 ماللىرىنى حقسىزلىق برلە يعنى رشوت و غصب هم اوغرىلىق و خيانت برلە (وَأَعْتَدْنَا
 لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ) و حاضر لادكېز كافرلر اوچون اول بنى اسرائيل قومىدىن و يهودىلردىن
 (عَذَابًا أَلِيمًا) رنجتكوچى عذابى (لَكِنَّ الرَّاسُخُونَ فِي الْعَامِ مِنْهُمْ) لىكن علمىدە
 راسخ و كامل بولغۇچىلر آلاردىن يعنى بنى اسرائيلنىڭ شريعت علمىنى يىغشى بلوب
 اخلاص برلە عمل ايتكوچى عالملىرى عبدالله بن سلام هم آڭا بولداشلىرى كېلىلر
 (وَالْمُؤْمِنُونَ) هم مؤمنلر مهاجر و انصارى صحابەلردىن (يَوْمَ نُنزِلُ بِمَا نُزِّلَ إِلَيْكَ)
 ايمان كېلتورورلر و اشانورلر سنىڭ صارى ايتىلرلىگان نرسەگە يعنى قرآنغە (وَمَا
 أَنْزَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ) دىڭى اشانورلر سىدىن الگارنى ايتىلرلىگان نرسەگە يعنى خدای
 تعالى دن پېغمبرلرگە ايتىلرلىگان كىتابلرنىڭ ھەسبىنە اشانورلر (وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ)
 و اشانورلر آلارنى تۇرغۇغوزچىلرغە يعنى بارچە پېغمبرلرگە كىم ھەلرلىڭ
 شريعتلرنده نماز برلە امر قىلنور (وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ) دىڭى بېرگۇچىلر زكوتنى
 (وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) هم ايمان كېلتورگۇچىلر خدای تعالى گە (وَالْيَوْمَ الْآخِرَ) دىڭى
 آخرت كونيىنە (أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا) اوشىدۇكۇر ايتولگان كەسەلر تىزدىر كىم

بز بیرو رمز آلا رغه اولوغ بولغوچی اجر و ثوابنی ایمان و ایندگو عمل لری اوچون
 (انا اوحینا الیک) درستلکک بز وحی ایتدک سنک صاری ای محمد علیه السلام (کما
 اوحینا الی نوح) نناک کم وحی ایتدک بز نوح پیغمبر گه (والنبین من بعده) هم
 آندن صوگ بولغان پیغمبرلر گه وحی ایتدک هود و صالح و غیر یلر کبی علیهم السلام
 (واوحینا) دخی وحی ایتدک بز (الی ابراهیم و اسماعیل و اسحق و یعقوب) ابراهیم
 پیغمبر گه هم آنک اوغل لری اسماعیل و اسحاق هم یعقوب پیغمبرلر گه علیهم السلام
 (والاسباط) دخی یعقوب پیغمبرنک اوغل لری نه کم بنی اسرائیل پیغمبر لریدر (وعیسی
 و ایوب و یونس و هرون و سلیمان) دخی وحی ایتدک عیسی پیغمبر گه هم ایوب
 و یونس و هارون و سلیمان پیغمبرلر گه علیهم السلام یوقار یداغی و النبین دیگان
 سوز گه کر گان بولسه لرده اوشبو پیغمبرلری خالص ذکر ایتماکی تفضیل و تعظیم
 جهنندندر (واتینا داود زبوراً) و ببردک بز داود پیغمبر گه زبور دیگان کتابنی
 (ورسلاً قد فصصناهم علیک) دخی یبار دک بز شول پیغمبرلری کم آلا رنک فصه لرینی
 بیان ایتدک سنک اوزرکا اوشبو قرآنک (ورسلاً لم نقصصهم علیک) هم شول پیغمبرلری
 کم آلا رنی قصه ایتمادک و حال لرینی بیان قیلما دق سنکا (وکلم الله موسی تکلیماً)
 و سوبلامک سوبلادی خدای تعالی موسی پیغمبر گه یعنی هیچ واسطه سز خدای تعالی
 اوزی موسی علیه السلامغه خطاب قیلدی و سوز لاشدی (رسلاً مبشراً) یبار دک بز
 سویونچ بیرگوچی پیغمبرلری ایمان اهلینه (ومنذرین) هم قور قفقوچیلری کافرلر گه
 و منافق لریغه (لئلا یكون للناس علی الله حجة) ناکیم بولماسون اوچون آدمیلر نک
 خدای تعالی اوزرینه حجت و دلیل لری (بعد الرسل) پیغمبرلر یبار گانندن صوگ
 یعنی آدمیلر سن بز گه پیغمبر یبار مادک و بزلری حق دین گه اوندامادک دیوب
 ایتماسونلر اوچون پیغمبرلری یبار دک (وکان الله عزیزاً حکیماً) و بولدی خدای
 تعالی غالب اوزینک ایشلرنده حکمت برله تدبیر ایتکوچی پیغمبرلری یبار ماکنده
 (لکن الله یشهد) لکن خدای تعالی گواهلر بیرو (بما انزل الیک) شول نرسه برله کم
 ایندردی آنی سنک صاری ای محمد علیه السلام یعنی قرآن هم پیغمبرلر گه دلیل
 بولغوچی معجزه لر (انزله بعلمه) ایندردی آنی خدای تعالی اوز علمنی برله (والملائکة
 یشهدون) و فرشته لر هم گواهلر بیرو رلر سنک حق پیغمبر ایدکنکا (وکفی بالله شهیداً)
 و کفایه ایتکوچیدر خدای تعالی گواه بولوب (ان الذین کفروا) درستلکده شول
 کهمسلر کم کافر بولدیلر و اشانمادیلر سنک پیغمبرلر ککنکا یعنی یهودیلر (و صدوا عن

سَبِيلَ اللَّهِ) هم طیدیلر آدمیلرنی خدای تعالی بولندن یعنی ایمان کبیلروردن طیدیلر
 (قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا) تحقیق آداشدیلر آلاز حق لقدن براق بولغوچی آداشماق
 برله (انَّ الَّذِينَ كَفَرُوا) درستلکده شول کیمسه لرکم کافر بولدیلر (وظَلَمُوا) هم
 ظلملق ایندیلر محمد علیه السلامغه پیغمبرلکینی انکار قیلولری برله یا که آدمیلر گه
 ظلملق ایندیلر حق دیندن آلارنی طیولری برله (لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرْ لَهُمْ) یارلقار
 بولمادی خدای تعالی آلارنک گناهلرینی (وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا) هم کوندورور بولمادی
 آلارنی بر بولغه (الَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ) مگر جهنم یولینه غنه کوندورور (خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا)
 منگو فالغوچیلر بولغانلری حالده آلار اول جهنم ده همیشه (وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا)
 و بولدی اوشبو اش یعنی آلارنی جهنمده منگو فالدرماق خدای تعالی اوزرینه آسان
 و یثقل (يَا أَيُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر (قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ) تحقیق کیلدی سز لر گه
 پیغمبر یعنی محمد علیه السلام کیلدی حقلق و توغر یلق برله کم مراد کلمه شهادت
 یا که فرآندر (مَنْ رَبُّكُمْ) پرور دکار کز طرفندن (فَأَمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ) بس ایمان
 کبیلر کز و اشانو کز سز اول پیغمبر گه اشانماق کز خیر و یخشیراق بولور سز نك
 اوچون (وَأَنْ تَكْفُرُوا) و اگر کافر بولسا کز و اشانماسا کز سز آشا (فَإِنَّ لِلَّهِ مَا
 فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) بس درستلکده خدای تعالی نقیدر کولکرده بولغان
 هم برده بولغان نرسه بس سز نك کافر بولماق کزدن آشا هیچ زبان
 ایرشماس سز نك ایمان کبیلرور ما کزدن آشا فائده ایرشماگان شیکلی
 (وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا) و بولدی خدای تعالی بلگوچی سز نك احوال کزنی حکم
 اینکوچی حکمت و مصلحتی برله سز نك توغر کزده (يَا أَهْلَ الْكِتَابِ)
 ای کتاب اهلی خطاب یهود هم نصار اغه در (لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ) افراط وچیکدن
 طبللق قیلما کز دین کزده یهودیلر گه بیوررکم چیکدن چقما کز عیسی علیه السلام
 حقنده و آنی خورلا ما کز نصار الرغه بیورور عیسی علیه السلامنی مافتاو طرفنده
 افراط قیلما کز و آنی خدای نك اوغلی دیبا کز (وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ الْإِلَهَاق) و ایتما کز لر
 خدای تعالی اوزرینه مگر حق و توغری سوزنی گنه اینو کز (إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ
 مَرْيَمَ) موندن باشقه تو گلدر کم مسیح مریم اوغلی عیسی (رَسُولُ اللَّهِ) خدای تعالی نك
 رسولی و یبارگان ایلچی سیدر (وَكَلِمَتُهُ) هم خدای تعالی نك کلمه سیدر یعنی خدای
 تعالی نك سوزی برله گنه آتاسز یار اتولغاندر (الْقِيَامَ إِلَىٰ مَرْيَمَ) افا قیلدی و صالدی
 اول کلمه نی خدای تعالی مریم گه یعنی اوز قدر تیم برله سندن بر اوغل بولور

دیوب حضرت مریمگه بشارت بیردی (وَرَوْحٌ مِّنْهُ) هم بر روحدر اول عیسی
 خدای تعالی قدرتندن صادر بولغاندر سبیدن باشقه (فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ) بس ایمان
 کیلتورگز سز خدای تعالی گه هم آنک رسول لرینه ای نصارالر (وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةً)
 دخی ایتما گز سز خداینبی اوج دیوب نصارانک بعضیلری خدای اوجدر الله وعیسی
 هم مریمدر دیورلر ایدی وبعضیلری خدای اوج اتمودن عبارتدر اب وابن هم روح
 القدس دیوب اعتقاد قیلورلر حق سبحانه و تعالی آلارنی بویله اعتقاد قیلودن طیوب
 بیوردیکم خداینبی اوجدر دیماگز (انتهوا خیراً لکم) سز طیولگز بواعتقاددن طیولماگز
 خیر وایندگوراک بولور سز ناک اوجون (انما الله ال واحد) موندان باشقه توگلدن کم
 الله تعالی بر بولغوچی خدایدر بردن آرتق بولماقی ممکن توگلدن (سبحانه ان یکون
 له ولد) پاکک برله یاد ایتمه مز آنی آنک بالاسی بولودن یعنی اول خدای تعالی بالادن
 پاک ومنزهدر بالاسی بولماقی محالدر (له ما فی السموات وما فی الارض) اول خدای
 تعالی نقیدر کوکلر ده بولغان نر سه هم یرداگی نر سه بار چه سی آنک مخلوقی و مخلوقیدر
 بس هیچ بر مخلوق خالقغه نیکنداش وبالا بولا آلماس (وکفی بالله وکیلاً) وکفایه
 ایتمکوپیدر خدای تعالی بنده لرنک اشلرینی باشقارغوچی وندیبر اینکوپچی بواوب
 خبر ده کیلمشدر کم نجران نصارالر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه ایتمیلر ای
 محمد سن نی اوجون عیسی نی خور لایسن وعیب لایسن اول حضرت بیوردیلر کم من عیسی
 حقنده عیب لایسن نینداین سوز ایتم نصارالر ایتمیلر سن آنی خداینبک بنک سی وقلیدر
 دیوب ایتمه سن قوللق عیبدر اول حضرت جواب بیردیلر کم واقعا عیسی خداینبک بنک سیدر
 خدایغه بنده بولو هیچده عیب وخورلق توگلدن هیچ کم آنی عیبیدن صاناماس بس
 اول حضرتنک سوزینه موافق حق تعالی دن آیت کیلدی کم (لن یستنکف المسیح ان
 یکون عبد الله) هر گیز استنکافی فیلماس وباش طارتماس عیسی پیغمبر خدای تعالی گه
 بنک و قول بولودن یعنی خداینبک قولی بولوغه هیچ خور لایسن (ولا الملائکة المقر بون)
 هم خدای تعالی در گاهینه یقین بولغان فرشته لرده استنکافی ایتماسلر وخور لایسناسلر
 خداینبک بنده سی بولودن کافر لردن بعضیلری فرشته لرنی خداینبک قزلریدر دیوب
 اعتقاد ایتمک لرندن فرشته لرنک هم خداینبک بنده لری ایکانلک لرنی بیان قیلدی اوشبو
 مقرب فرشته لردن مراد عرشنی یوکلا گوچی کرو بیونلردر دیوب معالیده مذ کوردر
 والله اعلم (ومن یستنکف عن عبادته) وهر کم باش طارتمسه وخور لایسنه خدای تعالی گه
 قوللق قیلودن (ویستکبر) هم اولوغ لایسنه و تکبر لک قیلوب عبادتدن باش طارتمسه

(۱) روایت ایدله شد رکیم
 عیسی علیه السلامک
 کوککه آشقاندن سوک
 نصاراسکسان بریل اسلام
 دینی اوزره ثابت بولدیلر
 صکره آلا برله یهودیلر
 آراسنده صوغش بولدی
 یهودیلردن بولس اسمنی
 بر اونگون و مکار پهلوان
 بار ایدی صوغشک نصارادن
 کوب کشیلرنی اولتوردی
 صکره نصاراضه غایتده
 دشمنان لقتندن آلارنی
 توغری بولدان چقاروب
 ضالانکه توشورماک قصدی
 ابله اوزی نکه عقاب اسملی
 بیکن یغشی آطینسی
 بوغازلاب هم باشینه توفراق
 ساچوب فریاد قیلوب
 یغلارغه کرشدی نصرانیلر
 آنک یانینه کیلوب سکا
 نی نر سه بولدی بویله فریاد
 وفغان ایلاما کنگا سبب
 نیدر دیوب سؤال ایتمیلر
 اول جواب بیروب ایتمدی
 کیم من کوکدن بر طاوش
 اینشتم یهود دینینی
 طاشلاب نصارا دینینه
 کرماساک سنک توبه ک
 قبول ایدلهاس سنک اشک
 خرابلقده ضالانده سن
 دیدیلر شول سببلی اوزمنک
 قیلغان اشلر مگه اوکونوب

زار یلق قیلامن یه-ود
 دینندن فایتدم وتوبه
 ایندم بوکونگه چه عمرم
 وبرانلقه غافل لکنه اوتکان
 ایکان ایمدی بلمدم دبه ی
 نصرانیلر بولسنک اوشبو
 سوزلرینه اشانوب بیک
 شادلانوب آنی کلیسا گه
 آلوب باردیلر بر یل
 کلیساده طاعت وعبادتکه
 مشغول بولوب خلققه
 انجیلدن وعظملر سویلار
 ایدی همه لری آکاخالص
 فویدیلر و آنی بیک سویار
 ایدیلر ایندگو کشی دیوب
 اعتقاد قیلدیلر بر کون
 بولس نصرانیلرغه ایندی
 مگا کوکنن بر ندا کیلدی
 منم توبه منی خدای قبول
 ایتمکان شمدی مکارومغه
 کیتارگه فرمان بولدی
 دیوب روم ولایتینه
 یونالدی نسطور اسملی
 نصرانی نی اوزی اورنینه
 خلیفه ایدوب آنکا ایتدی
 کیم آله اوچدر عیسی
 ومریم هم الله در خلققه
 شویله تعلیم ایتماسن
 صکره یعقوب اسملی
 شا کردینه عیسی انسان
 توگلدن بلکه ابن الله در
 دیوب تعلیم ایتدی ملکا
 اسملی نصرانیغه خدای
 الله هم عیسی در دیدی
 هر قایوسینی برام برام

(فَسِعْشِرْهُمُ اِيْمَةً جَمِيْعًا) بس تیزدر کم قوبارور و جمع قیلور آلارنی یعنی مکلفلارنی
 جمع قیلور خدای تعالی اوزی صاری بارچه لر نیده تاکیم عمللرینه کورا جزا
 و مکافاتلرینی بیرمک اوچون (فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) اما شول کیمسه لر کم ایمان کیلتور دیلر
 (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم ایندگو عمللر اشلا دیلر (فَيُوَفِّيْهِمْ اٰجُورَهُمْ) بس کامل و تمام
 بیرور خدای تعالی آلا رغه اجر و ثوابلرینی ایندگو عمللری اوچون (وَيَزِيْدُهُمْ
 مِنْ فَضْلِهِ) هم آرتدورور آلا رغه اوزینک فضل و رحمتندن یعنی قیباغان عمللرینه
 کورانچه اولوش آرتق اجر و ثوابلر بیرور (وَاَمَّا الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا وَاسْتَكْبَرُوْا) و اما
 شول کیمسه لر کم خدای تعالی گه عبادت قیلوغه خورلان دیلر و باش طارندیلر (فَيُعَذِّبُهُمْ
 عَذَابًا اَلِيْمًا) بس عذاب قیلور خدای آلا رنی رنجتکوچی عذاب برله (وَلَا يَجِدُوْنَ
 لَهُمْ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيْرًا) هم طاہماسلر آلا اوچون خدای تعالی دن باشقه هیچ
 بر دوستنی و یاردم بیرگوچینی یعنی هیچ کم آلا رغه یاردم و مدد بیروب عذابدن
 فوتقار ماس (بَا اَيُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر (فَدِّ جَاءَكُمْ بِرَهْمَانٍ مِنْ رَبِّكُمْ) تحقیق کیلدی
 سوزلرگه حجت و دلیل پرور دکار کزدن یعنی محمد علیه السلام یا که آنک معجزه لری
 یا که اسلام دینی در (وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكُمْ نُوْرًا مُّبِيْنًا) هم ایندردک بز سنک صاری ظاهر
 و روشن بولغوچی نورنی کم فرآندر (فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ) اما شول کیمسه لر کم
 ایمان کیلتور دیلر خدای تعالی گه (وَاعْتَصِمُوا بِهِ) هم یابوشدیلر آنک کتابینه
 (فَسَيَدْخُلُوْنَ فِيْ رَحْمَةِ مِّنْهُ) بس تیزدر کم کرگزور خدای تعالی آلا رنی اوز فاشندن
 بولغان رحمتکه یعنی جنتکه کرگزور (وَفَضْلٍ) هم اوزندن بولغوچی فضلینه کرگزور
 یعنی اوز فضلی برله انعام و احسانلر قیلور (وَيَهْدِيْهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا) دخی
 هدایت قیلور و کوندورور خدای تعالی آلا رنی اوزینه توغری بولغوچی بولغه یعنی
 آلا رنی اسلام دیننده ثابت قیلور و آخرنده جنت یولینه کوندورور حضرت جابر
 انصاری رضی الله عنه دن منقولدر کم اول ایتدی بر وقتده من صر خاو ایدم رسول
 اکرم صلی الله علیه وسلم منم حالمنی صوراماق اوچون کیباگان ایدی من ایتدم
 یا رسول الله منم بر مقدار مالم باردر اوزم کلاله من یعنی آنا آنام هم بالام یوقدر
 بر نهچه فز فرنداشلرم باردر منم وفاتیمدن صو ک فالفان مال لریم نچوک تقسیم
 ایدلور بس حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلدی کم (يَسْتَفْتُوْنَكَ) فتوا صورارلر سندن
 ای محمد علیه السلام کلاله نك میراثی توغریسند (قُلْ اللّٰهُ يَفْتِكُمْ فِيْ الْكَلٰلَةِ) اینکل سن
 آلا رغه خدای تعالی فتوا بیرور و حکم قیلور سوزلرگه کلاله نك میراثی حقنده (ان

امرؤ هلك ليس له ولد) اگر بر ایر اولسه آنک بالاسی بولماسه یعنی ایر بالاسی بولماسه بو اورنده ولدن مراد ایر بالادر قز بالا فالسه آنک سببلی قز فرنداش میراننن محروم ایتولماس (وله أخت) هم بولسه اول اولسگان کشی نك قز فرنداشی (فلها نصف ماترك) بس اول فرنداشكه بولور قالغان مالنك یارطیسی (وهو يرثها ان لم يكن لها ولد) هم اول ایر کشی اوزی وارث بولور قز فرنداشینه اگرده قز فرنداشینك بالاسی بولماسه یعنی ایر بالاسی بولماسه (فان كانتا اثنتين) بس اگر بولسه لر قز فرنداشلر ایکی یعنی بردن آرتق قز فرنداشلری فالسه (فلهما الثلثان مما ترك) بس بولور آلا رغه قالغان مالنك اوچ اولوشندن ایکی اولوشی (وان كانوا اخوة رجالا ونساء) واگر بولسه لر وارثلر میت نك برتوغه فرنداشلری ایر فرنداشلر هم قز فرنداشلر (فلذلك مثل حظ الاثنتين) بس ایر فرنداشكه بیرلور ایکی قز فرنداشنك اولوشی شكلی میراث مالندن (بین الله انكم ان تضلوا) بیان قیلور خدای تعالی سزلرگه میراث حکم لرینی تا کیم سز نك ضالانکه توشماسلرکئز وتوغری یولدن آداشماسلرکئز اوچون (والله بكل شیء علیم) وخدای تعالی بارچه نرسه نی بلگؤچیدر بنده لرنك مصلحتلرنندن.

۵نچی سوره مائده سوره سی بر یوزده یکرمی اوچ آیتدر همه سی مدینه ده نازل بولغاندر مگر بر آیت الیوم اکملت لکم دینکم آیتی مکده عرفانده نازلدر

بسم الله الرحمن الرحيم

(يا ايها الذين امنوا) ای ایمان کیلتورگان کیمسه لر (أوفوا بالعقود) وفا قیلرکئز بر برکئز آراسنده بولغان شرعی عقدلرغه نکاح هم صانو وآلوه هم شرکت عقدلری کبی یعنی عقدلرده خیانت برله اش قیلماکئز وعهدلرکئزده تورکئز (أحللت لكم) حلال ایتولدی سزلرگه (بهیمة الانعام) (۱) دورت آیاقلی طوارلر توه وصغر هم قوی وصارق وکجه کبیلر (الا ما بتلى عليكم) مگر حلال توگلدر شول نرسه کم اوفولور سز نك اوزرکئزگه اوشبو سوره ده یعنی نوبانده کیلاچک حرمت علیکم الیهیة آیتنده ذکر ایتولسگان نرسه لر حلال توگلدر آلاردن باشقه لری حلالدر (غیر محلی الصید وانتم حرم) حلال تونقوچیلرغه باشقه بولغانکئز حاله آونی وحالانکه سزلر احرام باغلاغوچیلر سز یعنی حج اوچون احرام باغلاغان بولساکئز شول حالده آولاغان آوکئز سزلرگه حرامدر حلال بیلماکئز (ان الله یحکم ما یرید) درستلکده خدای تعالی حکم قیلور

اوز فاشینه چاقروب سن منم خاص دوستیم و خلیفه من من ایرتهگی کون اوزمنی عیسی رضاسی اوچون قربان ایداچک من اوز اورنیمه سنی خلیفه ایدوب قالدردم من اویرانگان بولغه خلقنی دعوت قیلغل دیوب تورلی بالغانلر ایله آلارنی آلداب صکره اوزینی اوزی بوغازلادی مذکور اوچ کشی هر قایوسی اوز یولینه خلقنی دعوت ایدوب اوزلرینه اتباعلر جمع قیلدیلر اوچ تورلی مذهب بولوب هر قایوسی ایکنچینی باطلدر دیدیلر آرالرنده کوب اختلاف واقع بولدی

(۱) بهیمة دیوب هر بر آوغه ایتولور انعام توه وصغر هم قوی وکجه در ابن عباس رضی الله عنهما دیمشدر بر بهیمة الانعام من مراد حیواننی بوغازلاغاندن صوگ اچندن چققان برانی در کوبراک علماء انی حلال دیمشدر امام اعظم فاشنده اگر آناسی نی بوغازلا غانندن صوگ اچنداگی بالاسی اولسگان بولسه حلال بولماس

شول نرسہنی کم تیلار اوزی حلال و حرام توغر یسندہ (یا ایہا الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کہسہلر (لا تعلقوا شعائر اللہ) حلال نوتما کوز و حرمتی نی صندرما کوز خدای تعالیٰ دینی ننگ شعار و علامت لرینی شعار لردن مراد حجده اشلانا نورغان عمل لردن یا کہ احرام باغلاغان کشیگہ حرام بولغان اشلردن یا کہ حرم شریفدر یا کہ خدای تعالیٰ ننگ امر ونہی لریدر حاصل معنی حج عمل لرینی حرمتلاب اولوغ اش بلوب اشلا کوز دیمکدر یا کہ احرام باغلاغان کشیلرگہ حرام بولغان اشلردن اگر محرم بولسا کوز صافلانوز کوز دیمکدر یا کہ حرم شریفننگ حرمتینی صندرما کوز و آندہ درست بولماغان اشلر نی اشلاما کوز یا کہ خدای تعالیٰ ننگ امر ونہی لرینی اولوغ بلوب یرینہ کیلتور کوز دیمکدر یا کہ شهر حرام بولغان آپلرننگ حرمتینی صندرما کوز دیمکدر و بعضیلر شعائر لردن مراد حجہ فر بان ایتمک اوچون علامت لری ایله بیلگولانگان توه و صغر کبی فر بانلق لردن دیمشدر واللہ تعالیٰ اعلم (وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ) ہم حلال قبلما کوز شهر حرام بولغان آینی یعنی اول آپلردہ صوغش فیلوب حرمتینی صندرما کوز (وَلَا الْهَدْيَ) دخی حلال قبلما کوز کعبہ اللہغہ فر بان ایلامک اوچون بیلگولاب کیلتور لگان فر بانلق لری توه و صغر ہم فوی کبی یعنی اول فر بانلق لرغہ تعرض قبلما کوز ہم بیلگولانگان اورنلرینہ کیلوب یتودن الکاری برغازلاما کوز ہم آلارننگ ایتلرینی اوز کوز آشاما کوز دیمکدر (وَلَا الْفَلَاحَ) دخی حلال قبلما کوز فلادہ و علامت اباسی بولغان فر بانلق لری یعنی فر بانلق ایکانی بلنسون اوچون موبونلرینہ آغاچدن بر نرسہ یا صاب تیشوب آصار لری شونداین علامتلی بولغان فر بان لری حلال قبلما کوز و آلا رغہ تعرض ایتما کوز (وَلَا امین البیت الحرام) دخی حلال ایتما کوز بیت الحرام بولغان کعبہ اللہنی زیارت فیلورغہ قصد ایتمک و چیلر و حج اوچون گیلگوچیلر برلہ صوغش نیلونی و آلا رغہ تعرض ایتما کوز و زیبان ایرشدرما کوز کراک اول کیلگوچیلر مسلمانلر بولسون و کراک کافر لری بولسون (یبتغون فضلا من ربهم) استار لری اول زیارتنی قصد ایتمک و چیلر و کعبہ اللہغہ کیلگوچیلر فضل و آرتقلقنی پروردکار لردن یعنی مؤمنلر اجر و ثوابنی یا کہ سودا گر لک ایدوب رزقلق حاصل فیلونی استار لری و کافر لری دنیا دولتینی و رزقنی استار لری (ورضوانا) ہم خدای تعالیٰ ننگ راضیلقنی استار لری مؤمنلر (فاذا حللتم فاصطادوا) بس هر فایچان حلال لانسما کوز و احرامدن چقسا کوز سز آولا کوز هر نیوری اولر نی اگر نیلا سا کوز یعنی احرامدن چقچاچ آو اولامق حالدر (ولا یجر منکم شأن قوم) والبتہ بو کلاتماسون سزنی و سبب بولماسون سز لرگہ مشرکلردن بر گر و هنگ دشمان لقی (ان صدوکم من المسجد الحرام) سزنی طیماقلری اوچون آلارننگ مسجد حرام طوائف

قېلودن وحج قېلودن (ان تعبدوا) سزىڭ چىكىن چىقماۋىڭىز غە آلا ر حقنك يعنى حديبيه
 واقعه سنده مشركار سزنى مسجد حرامعه كروب طواف قېلودن منع ايتكانلىرى اوچون
 سز آلار دن اوچ آلامز ديوب چىكىن چىقماۋىڭىز و حرم شريفنك حرمتىنى صندر ماڭىز
 (وتعاونوا على البر والتقوى) هم ياردم ايتوشكز بىز بىر كىز گە يىغشى اش و نقوالق
 اوزرىنه (ولا تعاونوا على الاثم والعدوان) و ياردم ايتماڭىز ياوزلق هم ظلم لق
 اوزرىنه يعنى براونك گناه قىلماقېنه ياكە بىر كىمسه گە ظلم ايتما كېنه بولوشماڭىز
 و ياردم بىر ماڭىز (واتقوا الله) هم قورقكز الله تعالى دن (ان الله شديد العقاب) درستلىكك
 خدای تعالى عذابى قاطى بولغوجىدر اوزندن قورقماغانلرغە (حرمت عليكم الميتة)
 حرام ايتولدى سزلىر گە اولاكسه و شر يعنكە موافق بوغاز لانا ينجە اولگان حيوانلر
 (والدم) هم آقچى فان حرام ايتولدى (ولحم الخنزير) دخى دوڭغز ايتى سزلىر گە
 حرام ايتولدى هم دوڭغز نك بار چه اجزاسى حرامدر (وما اهل لغير الله به) دخى
 بوغاز لاغانده الله تعالى دن باشقه نك اسمىنى ياد ايتولگان نرسه يعنى پوتلر اسمىنى
 ياكە باشقه نرسه اسمىنى ايتوب بوغاز لاغان حيوانلر حرامدر (والمنخنقة) دخى
 بوغاز ندىن بووب اولتور لگان حيوان (والموثوقة) هم طاش ياكە آچاق كىبى نرسه لر
 بىر له صوغوب اولتور لگان حيوان سزلىر گە حرام ايتولدى (والمتردية) دخى بيوك
 اورندن يبولوب توشوب اولگان حيوان (والنطيعة) هم بىر موگوزلى حيوان سوزوب
 اولتورگان حيوان حرام ايتولدى (وما اكل السبع) دخى بىر تىقچى جانور تشلاب
 و بىر توب اولتورگان حيوان حرامدر (الا ما ذكيتم) مگر حرام بولماس شول حيوان
 كم سز آنى بوغازلاب اولگوردكز اولما كندن السكارى و جانى چىقماڭىز (وما ذبح
 على النصب) دخى حرامدر سزلىر گە شول نرسه كم بوغاز لانىش بولدى اول بيت الحرام
 اطرافنك بولغان طاشلر اوزرىنه اول طاشلر جمعسى اوچىوز آلتىش طاش ايدى كم
 جاهليت خلقى اول طاشلر نى تعظيم قىلوب شولار غە قربان قىلورلر ايدى و بعضيلر
 نصب دن مراد پوتلردر ديمشار اول تقدىر ده معناسى پوتلر اوچون بوغاز لانغان
 حيوان حرام ايتولدى ديمكدر (وان تستقسموا بالازلام) دخى حرام ايتولدى سز نك
 اوز قىسمنكز نى استاماككز فال اوقلرى بىر له جاهليتك عربنك عادتلىرى شول ايدى كم
 بىر اشنى اشلاما كچى ياكە بىر سفر گە چىقماڭىز بولسه لر فال اوقلرى صالوب نفال
 قىلورلر ايدى اوچ اوقنك بىر سېنه ر بىم بو اشنى بىوردى دىب يازلغان بولور ايدى

(۱) عمر بن الخطاب رضی
 الله عنہدن مرویدرکە
 یهودیلردن برکیمسە آنکا
 ایتدی یا امیرالمؤمنین
 سزنىڭ کتابکژده بر آیت
 باردرکیم آنی اوق ورسز
 اگر اول آیت یهودکە
 ایندرلگان بولسە بز
 آنڭ ایندرلگان کونینی
 اولوغ بیرام ایتوب توتار
 ایدک اول آیت اوشبو
 الیوم اکملت لکم دینکم
 آیتیدر عمر رضی الله عنه
 ایتدی بز اول آیت
 ایندرلگان کونینی بیلورمز
 اول جمعه کون عرفه کونی
 ایدی رسول صلی الله علیه
 وسلم عرفاته قائم ایدیلر
 دیوب اولکون بزنىڭ
 عیدمز ایدکینه اشارت
 ایلادی ابن عباس رضی
 الله عنهما دیمشلدرکیم
 اولکونک بش تورلی عید
 و بیرام جبولدی جمعه کون
 هم عرفه کونی هم اولکون
 یهودیلرنڭ و نصارانڭ
 عیدلری ایدی وهم بچو
 سیلرنڭ بیرام کونلری
 ایدی وحالانکە اولکوندن
 الگار ی هم آندن صوڭ
 هیچ برکونده اوشبو
 طریقه تورلی قوملرنڭ
 عیدلری برکونکە جبولغانی
 یوفدر روایت ایدلمشدر
 کیم اوشبو آیت کریمه
 ایندرلگاک عمر رضی الله

و برسینه ربیم بو اشدن طیبی دیوب یازلغان بواور ایدی و اوچنچی اوقغه هیچ
 نرسە یازلماغان بولور ایدی شول اوچ اوقلرنی برصاوتقه صالحوب اوزلری قاراماینچه
 آلورلر ایدی اگر اولگى اوق چقسە اول اشنى یغشى لققە یوراب آنی اشلارلر
 ایدی ایکنهی اوق چقسە شوملانوب اول اشنى اشلاماسلر ایدی هیچ نرسە یازلماغان
 اوق چقسە اول اش نوغریسندە توقف قیلوب نچە وقتدن صوڭینه فال سالورلر
 ایدی شول اوقلرنی ازلام واقداح دیوب آطارلر ایدی حق تعالی مؤمنلرنی شول
 اشدن نهی قیلوب آنی حرام ایتدی (ذَلِكُمْ فَسْقٌ) اوشبو اشکز یعنی فال اوقلری
 صالحوب یغشکزنى صنماقکز فاسقلقدر واسلام دائرهسندن طشقاری چغور زبراکە
 ربیم بیوردی و ربیم طیبی دیوب یازولری خدای تعالی گە افتر آء قیلودر یا که
 شرکدر (الْيَوْمَ يَأْسُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ) اوشبو کونده یعنی حجۃ الوداعنڭ
 عرفهسى کونکە امید اوزدیلر کافر بولغان کسەلر سزنىڭ دینکژدن یعنی سزنىڭ دینکژنى باطل
 و یالغانغه چغارودن امیدلرینی اوزدیلر یا که سزنىڭ اسلام دینندن دونما ککژدن امیدلرینی
 اوزدیلر (فَلَا تَخْشَوْهُمْ) بس فورماکژسز ای مؤمنلر اول کافرلرنڭ فتنهسندن
 (وَ اَخْشَوْنِ) و فورفکژسز مندن اوشبو آیه کریمه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه
 وسلم نڭ آفتق حچارنده عرفه کون ایکندی نمازی وقتنده نازل بولدی رسول
 اکرم حصرنلری توه اوستونده آطلانغان ایدی اوشبو آیت کیلگاندن صوڭ
 اولحضرت دنیاده سکسان کون ترک بولدیلر بعضیلر قرآنده ایڭ صوڭ نازل بولغان
 آیت اوشبودر دیمشدر (الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ) (۱) اوشبو کون کامل قیلدم من
 سزنىڭ اوچون دینکژنى کم موندن صوڭ آنڭ حکملری اوز گارتولماس و نسخ ایدلماس
 (واتممت علیکم نعمتی) هم تمام قیلدم من سزنىڭ اوزرکژگه نعمتمنى (ورضیت
 لکم الاسلام دیناً) و اختیار قیلدم من سزنىڭ اوچون اسلام دیننى کم بارچه دینلرنڭ
 یغشیراقیدر (فَمَنْ اضْطُرَّ فِى مَخْمَصَةٍ) بس هر کم مضطر و عاجز قالسە آچلق حالنده
 و حرام بولغان طعاملردن باشقه آشارلق نرسە طاپهاسە شول حالک حرام بولغان نرسەنى
 آشاسە (غیر متجاننى لاثم) میل اینکوچیکگە باشقه بولغانی حالده گناھقه یعنی حرام
 نرسەنى آشایى لذتلانو اوچون بولماسە هم آچقه اولودن صافلانورلق مقدارغنه
 آشاسە آرنق آشاماسە (فان الله غفور رحيم) بس درستلکک خدای تعالی بارلقاغوچیدر
 آنڭ اوشبو گناھینی مهربان و رحمت اینکوچیدر آثا ضرورت حالک حرام طعامنى

عنه یغلادی بوکونگە چه دینیمز اشلرنده خیرم. ز آرتوب نورمافده ایدی ایدی کامل بولدی موندن صوڭ نقصانغه یوز
 نوتماسون دیوب فورقامن دیدی و اتعابو آیت نزلندن صوڭ پیغمبر من علیه السلام سکسان برکون گنه دنیاده تریک بولدیلر

آشارغہ رخصت بیرمکی ایله روایت ایدلمشدرکم عدی بن حاتم هم زیدالطائی
 رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب عرض قیلدیلمرکم یارسول الله بزلر
 شوندا این اورنده تورامزکم آفنده اتلر هم فوشلار برله آو اولاب شونک برله
 معیشت قیلالر اتلر توتوب کیلتورگان آونک بعضیلرینی جانلری چقغانچه بوغازلاب
 اولگورامز و بعضیلری بز باروب يتکانچه اولگان وجانی چقغان بولادر آنک حکمی
 نچو کدر دیدیلر حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلدیکم (يَسْئَلُونَكَ مَاذَا أَحَلَّ لَهُمْ)
 صورارلر سندن ای محمد علیه السلام نی نرسه حلال ایتولدی آلا رغه آشا و نرسلرندن
 (قُلْ أَحَلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ) ایتکل سن آلا رغه حلال ایتولدی سزگه خدای تعالی اسمی
 برله بوغازلانغان پاکیزه طعاملر (وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ) هم حلالدر سزگه شول
 نرسه نك آولاغان آوی کم تعلیم بیردکوز و اویراندکوز سز آنی آو اولاغوچی حیوانلردن
 آو توتوقچی اویراتولگان اتلر هم فوشلر کبی (مُكَلَّبِينَ) ادب بیرگوچیلر و اویراتکوچیلر
 بولغانکوز حالده سز اول حیوانلر نی (تَعْلَمُونَهُنَّ) سز اویراتورسز آلا رغه (مِمَّا عَلَّمَكُمُ
 اللَّهُ) شول نرسه دن کم بلدردی آنی سزگه خدای تعالی ادب و تعلیم بیرونک طریقلرندن
 آو توتوقچی حیوانلر نی شوکا اویراتلورکم ایالری یسارو برله آونک آرطندن
 قورارلر هم ایالری چافرغاچ کیلورلر و توتقان اولرینی اوزلری آشاماینچه ایالرینه
 کیلتورب بیرورلر (وَأَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ) و یاد ایتوکوز الله تعالی نك اسمینی اول
 آو توتوقچی حیوان اوزرینه آنی آو نونماق اوچون یبارگان وقتده یعنی بسم الله
 ایتوب یبارمک کرا کدر (وَاتَّقُوا اللَّهَ) و قورقکوز خدای تعالی دن حلال و حرام توغریسنک
 (إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ) درستلکده الله تعالی تیز حساب ایتکوچیدر و حلال هم حرامدن
 سؤال قیلغوچیدر (الْيَوْمَ أَحَلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ) اوشبو کون حلال ایتولدی سز لرگه ای
 مؤمنلر خدای تعالی اسمینی ذکر ایتوب بوغازلانغان پاکیزه حیوانلر و پاکیزه طعاملر
 (وَطَعَامُ النَّبِيِّ أَوْ نَوَائِلِ الْكُتَابِ) و اوزلرینه کتاب بیرلگان کمسه لر نك طعاملری یعنی
 یهود و نصارانک بوغازلانلری هم باشقه طعاملری (حَلَّ لَكُمْ) حلالدر سز لرگه
 و درستدر (وَطَعَامِكُمْ حَلَّ لَهُمْ) هم سز نك طعاملر کوز حلالدر آلا رغه آلار نك دینلر نه
 (وَالْمَحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ) دخی حلالدر سز لرگه آزاد بولغان زنادن صافلانغوچی
 خاتونلر مؤمنلردن (وَالْمَحْصَنَاتُ مِنَ النَّبِيِّ أَوْ نَوَائِلِ الْكُتَابِ مِنْ قَبْلِكُمْ) هم حلالدر سزگه
 زنادن صافلانغوچی خاتونلر سز دن الگاری کتاب بیرلگان کمسه لر دن یعنی
 یهودیه و نصرانیه نك نکاحی حلالدر (إِذَا اتَيْنَهُنَّ اجْرَهُنَّ) هر فایجان بیرسا کوز سز

آلارغہ آلارنڭ مہرلر بنی (مُحَصِّنِينَ) زنادن صافلانوی ہم توزک لسکنی استا گوچیلر بولغانئز حالده سز اول نکاح برله (غَيْرَ مُسَافِحِينَ) آشکارا زنا ایتکوچیلر گه باشقه (وَلَا مُتَخَذِيْ اٰخِذَانٍ) ہم یاشرن اویناشلر تونقوچیلر گه باشقه بولغانئز حاله (وَمَنْ يَّكْفُرْ بِالْاِيْمَانِ) وەرکم کافر بولسه وایشانماسه ایمان کیلتورماک واجب بولغان نرسه لر گه یا که شریعت حکملر بنی حلال و حرامنی انکار قیلسه (فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ) بس تحقیق یوخالدی وضایع بولدی آفانڭ قیلغان عملی زیراکه ایمانسز عملده هیچ فائده یوقدر (وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ) هم اول کمسه آخرتده زیان کور گوچیلردن و خسرانک قالغوچیلردندر (يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) ای ایمان کیلتورگان کمسه لر (اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ) هر فایچان نورساگز سز نماز او فورغه یعنی نماز او قوماقچی بولساگز و اوزئز طهارتسز بولساگز (فَاغْسِلُوْا وُجُوْهُكُمْ) بس یووئز سز یوزلرگزنی ما ئلالی ساچندن ایاک آستینه چه هم بر فولاندن ایکنچی فولانغه چه (وَاَيْدِيْكُمْ اِلَى الْمِرَاقِ) هم یووئز قوللرگزنی ترسا کلر گه چه ترسا کنی یوماق هم فرضدر (وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ) دخی مسح قیلئز باشلرگزغه امام اعظم مذهبنده باشنڭ دورندن بری مقدارینه مسح قیلماق فرضدر امام مالک فاشنده بوتونلاینه مسح طارتماق فرضدر (وَارْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ) دخی یووئز آباقلرگزنی ایکی طوبقلرغه چه طوبقنڭ اوزینی هم یوولور (وَاَنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوْا) و اگر جنب بولساگز سز بس غسسل قیلئز و یویونوئز (اِنْ كُنْتُمْ مَّرْضٰی) و اگر بولساگز سز صر خاولر هم صونی استعمال قیلو ضرر بیورورلک بولسه (اَوْ عَلٰی سَفَرٍ) یا ایسه سفرده بولساگز (اَوْ جَاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَاثِ) یا ایسه کیلسه سز نڭ براوئز قضای حاجندن یعنی طهارتینی صندرغان بولسه (اَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ) یا ایسه سز تونساگز خاتونلرنی یعنی مباشره فاحشه برله طهارتئز صنفان بولسه (فَلَمْ تَجِدُوْا مَآءً) بس سز طاپماساگز صونی طهارت یا که غسل اوچون یعنی نینداین سبب برله بولسه ده سودن عاجز بولساگز (فَتَيَمَّمُوا صَعِدًا طَيِّبًا) بس قصد قیلئز سز پاک بولغوچی بر جنسینی یعنی پاک بولغان توفراق و قوم شکلی بر جنسنندن بولغان نرسه گه تیمم صوغئز (فَامَسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَاَيْدِيْكُمْ) بس مسح قیلئز یوزلرگز گه هم قوللرگزغه اول توفراقندن و بر جنسنندن یعنی بر مرتبه صوغوب یوزلرگز گه ایکنچی مرتبه صوغوب قوللرگزغه مسح قیلئز (مَا يُرِيْدُ اللّٰهُ) تلاماس خدای تعالی

(لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ) شونی کم فیلسپہ سز نڱ اوزرگزگہ بر حرج وطارلقدن دین توغریسنده (وَلَا يَأْتِيكُمْ بِهِمْ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ) ولکن تلار خدای تعالی سز لرنی پاک فیلونی طهارتسزلقندن یا که گناهدن زیرا که طهارت گناهلرغه کفارتدر (وَلَيْتُمْ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ) هم تمام فیلونی تلار اوزینڱ نعمتی نی سز لرگہ تیتم گہ رحصت بیرما کی برله (لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) شاید کم سز شکرانه فیلورسز خدای تعالی نڱ نعمت لرنه (وَإِذْ كُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ) وباد فیلگز الله تعالی نڱ سز لرگہ انعام فیلغان نعمتی نی اسلام وشریعت حکملری کی (وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ) دخی یساد ایتگز خدای تعالی نڱ شول عهدینی کم باغلادی خدای تعالی سز نڱ برله اول عهدنی یعنی المیثاق کونده الست برکم خطابینه فارشی بیرگان عهدگزی یاد ایتگز یا که میثاقدن مراد رسول اکرم صلی الله علیه وسلم گہ لیلۃ العقبه ده فیلغان بیعت لربدر (إِذْ قَاتَمْنَا سَمْعَنَا وَاطْمَعْنَا) شول وقت کم سر لیتگز ایشتدکیز سنڱ سوزگنی هم بوی صوندق فرمانگفه دیوب یا که اوشبو عهد حدیبیه وافعہ سنده آغاج آستنده بولغان بیعت الرضواندر هر ایکی سی اوز اورنلرنه ذکر ایتولور انشاء الله تعالی (وَاتَّقُوا اللَّهَ) وقورقز الله تعالی دن نعمتینه شکرانه سزاق فیلوده هم آنڱ عهدینی صندروده (إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) درستلکده الله تعالی بلگوچیدر کوکرا کلرده بولغان باشرن نیت لرنی و سز لرنی (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه لر (كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ) بولگز سز قیام ایتکوچیلر وتورغوچیلر حلق برله خدای تعالی اوچون (شهادۃ بالقسط) گواهلر بولگز عدلک وتوغریلق برله (وَلَا يَجْرُ مِنْكُمْ شَيْءٌ) هم یوکلانماسون سز لرنی مشرکلر دن برگر وهنڱ دشمانلقی (عَلَىٰ أَلْسِنَتِهِمْ) سز نڱ عدلک ایتماسلگز اوزرینه آلاز توغریسنده یعنی مشرکلرگہ دشمانلقز آلازغه ظلم لقی قیلماقترغه سبب بولماسون دشمانلق قیلماز و اوچ آلامز دیوب توغریلقدن چغوب آلازغه ظلم لقی و خیانت ایتماگز و آلاز برله فیلغان عهدگزی بوزماگز (أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ) عدلک فیلسگز کم اول عدلک یقینراندیر تقوالقغه (وَاتَّقُوا اللَّهَ) هم قورقز الله تعالی دن ظلم لقی فیلوده (إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) درستلکده الله تعالی بلگوچیدر شول نرسه نی کم سز اشلار سز عدلک و ظلم لقدن (وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا) وعده قیلدی الله تعالی شول کمسه لرگہ کم ایمان کیلتوردیلر (وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ) هم اشلادیلر ایزگو عمل لرنی (لَهُمْ مَغْفِرَةٌ) شونڱ برله وعده قیلدی کم بولغوچیدر آلازغه مغفرت و یارلقاو (وَإِجْرٌ عَظِيمٌ) هم اولوغ اجر و ثواب آخرتده (وَالَّذِينَ كَفَرُوا) وشول کمسه لر کم کافر بولدیلر

(وَكَذَّبُوا بآيَاتِنَا) هم يالغانغه توتدیلر بززك آیتلرمزنی یعنی قرآنغه اشانمادیلر (اولئك اصحاب الجحيم) اوشبو گروه تموغ اهل لریدر روایت ایدلمشدر کم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کافرلردن بر قومنك اوستینه صوغش قیلو اوچون بارغان ایدی اول قوم طاغیلسر اچنده قلعه یاصاب اسلام لشکرندن قاچوب صافلانوب توردیلسر اولری مؤمنلرنی کوروب تورورلر ایدی اولوغلری غورث اسملی ایدی شول وقتک فاطمی بغور یاودی رسول صلی الله علیه وسلم لشکرندن چیتن راک بووشلانگان کیوم لرینی بر آغاچقه الوب اوزی شول آغاچنك آستونده طایانغان ایدی باننده هیچ بر قورال یوق هم اوزی یالغوز ایدی بر عرب آنی کوروب اولری نك اولوغلری غورثغه خبر بیردی غورث قولینه فلج آلوب پیغمبر علیه السلامنك باشی اوچینه کیلدی مندن کم سنی صافلاردیدی رسول صلی الله علیه وسلم الله صافلاردیوب جواب بیردی شول حالده غورثنك فولی تونماس بولوب فلج قولندن توشدی اول حضرت فلچنی قولینه آلوب ایدی مندن سنی کم منع قیلوردیدی غورث هیچ کم منع نیلماس دیوب جواب بیردی هم ایمان کیلتوروب اوز قومینه فایتوب آلارنی اسلامغه اوندادی شول خصوصه آیت نازل بولدی کم (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسeler (أذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ) یاد ایتکوز الله تعالی نك سز نك اوزرگزگه بولغان نعمتی (أذْهَمَّ قَوْمٌ) شولو قتده کم قصد قیلدی بر قوم یعنی غورث هم آنك تابعلری قصد فیادیلر (أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ) شونی کم آچسeler آلار قوللرنی سز نك صاری یعنی سزنی هلاک ایتونی واولتورماکنی قصد قیلدیلر (فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ) (۱) بس طیدی خدای تعالی آلارنك قوللرینی سزدن وسزنی آلارنك شونندن صافلادی (وَاتَّقُوا اللَّهَ) وقورقکوز سز الله تعالی دن آثما کفران نعمت قیلماکوز (وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ) وکرا کدر کم الله تعالی اوزرینه گنه توکل ایتسونلر مؤمنلر زیراکه هر خیرنی ایرشدرگوچی وضرردن صافلاغوچی اولغندهر (وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ) وتحقیق آلدی خدای تعالی بنی اسرائیل قومینك عهدلرینی موسی علیه السلامغه موافقت ایدوب جبارلر برله صوغش قیلو توغریسنده (وبعدنا منهم) هم قوباردق بز بنی اسرائیلدن (أثني عشر نقيباً) اون ایکی نقیبنی نقیب دیوب سردار وباشلقغه ایتولور یعنی بنی اسرائیل نك اون ایکی سبطینه اون ایکی سردار فیلدى آلارنك حاللرینی تیکشورماک هم آلارنی اوگوتلاب تورماق اوچون اول فصه نك اجمالی اوشبودر کم حق تعالی موسی علیه السلامغه ارض مقدسه نی بنی اسرائیلغه نصیب قیلور من دیوب وعده قیلغان ایدی اول وقتده ارض مقدسه ده

(۱) اوشبو معجزه بر نچه مرتبه واقع بولغاندر برسی شولدرکیم پیغمبرمز علیه السلام بر وقتده یهودیلر محله سینه بارغانلر ایدی یهودیلردن براو دیوار اوستونندن اولحضرتنك باشینه بر اولوغ طاش طاشلاماچی بولدی حق سبحانه وتعالی اول غیبنك قولینی قورتدی اوشا نداق مسیلمه کذابنك اتباعندن براو اولحضرتکه ضرر ایرشدرماکچی بولغان ایدی حق تعالی نك قدرتی ایله قوللری قورودی تفسیر جمالی

جبارلر تورورلر ايدى آلارنى عمالقه ديورلر ايدى عاد قومى نسلندن اوزون بويلى هم كوچلى كشيلىر ايدى حق تعالى نك امرى ايله فرعون هم لشكرى درباغه غرق بولوب بنى اسرائيل قومى آلار دن خلاص بولوب مصر دن چقعاچ حق تعالى دن ارض مقدسه گه باروب آنداغى جبارلر برله صوغش قيلكز ديوب فرمان ايرشدى بس موسى عليه السلام بنى اسرائيل آراسندن اون ايكي كمسه نى نقيب ايتوب صابلادى هر نقيب نى برسبط نك اشلىرىنى باشقارو اوچون تعيين قيلدى اوزى قومى ايله اريحا شهرينه يقين كيلدى نقيبلىرىنى عمالقه قومى نك احوالىنى تيكشورماك اوچون يباردى آلار باروب عمالقه نك بيك قوتلى وكوچلى ار ايسكانلك لرىنى هم دولت وشوكتلرىنى كوروب حيران بولدىلر بولار نك حال لرىنى بنى اسرائيل غه قايتوب سويلاساك نورفورلر صوغشور غه كيلماسلر ديوب اوز آلار نده حال نك حقيقى نى بنى اسرائيل غه بلدر ماسكه عهد قيلدىلر لىكن آلار نده ايكي نقيب دن باشقهسى قيلغان عهد لرنده تور ماينچه بنى اسرائيل غه قايتوب اش نك توغرىسىنى سويلادىلر و عمالقه قومى نك قوت وشوكتلرىنى بيان ايتدىلر بنى اسرائيل اچينه نور قو توشدى آنداين كوچلى كشيلىر برله بز نچوك صوغشور مزديدىلر (وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ وَايْتدى خدای تعالى درستلكده مین سز نك برله من يعنى نصرت و ياردمم سز نك برله در لَتْنِ افْتَمِّمُ الصَّلَاةَ) آنط ايتار من كم اگر سز تورغوز ساكز نمازنى (وَاتِمُّمُ الزَّكَاةَ) هم بير ساكز كوئى مال كز دن (وَأَمْتَمُّمُ بَرُسُلِي) دخى سز ايمان كيلتور ساكز مينم پيغمبرلر مگه (وَعَزَّزْتُمُوهُمْ) هم آلار غه قوت بير ساكز و آلارنى الوغلا ساكز (وَأَفْرَضْتُمْ اللَّهُ فَرَضًا حَسَنًا) هم فرض بير ساكز خدای تعالى گه كوركام فرض بيرماك يعنى خدای تعالى يولنده مال كزنى نفقه قيلساكز (لَا كُفْرَنَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ) البته مين كچار من سز لردن گناهلر كزنى (وَلَا دَخَلْنَكُمْ) هم البته مين كرگزور من سز لرنى (جَنَاتٍ) شول جنت باقچه لرىنه كم (تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) آغار اول جنتلر نك آستلر نندن يلغه لر (فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ) بس هر كم كافر بولسه اوشبو عهد صوكتنده سز لردن (فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ) بس تحقيق آداشدى اول توغرى يولدن بنى اسرائيل قومى اوشبو عهد لرىنه وفا قيلمادىلر بس حق تعالى بيوردىكم (فَبِمَا نَقَضْتُمْ مِيثَاقَهُمْ) بس صندر ماقلرى سببلى آلار عهد لرىنى (لَعْنَاهُمْ) لعنت ايتدىكز آلار غه و آلارنى رحمتدن سوردك ياكه آلار نك صورتلرىنى آلسدر دق ياكه دنيا ده جز به بيرماك برله آلارنى خور قيلدىق (وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً) هم قيلدىق بز آلار نك كوكتللىرىنى قاطى وفساوتلى تاكم نى قدر علامتلىر و معجزه لر كورسه لرده اثر له ناماسلر و كوكتللىرى

یوموشاماس (یجر فون الکلم عن مواضعه) اوزگار تهلر آلا ر توراتنک سوزلرینی اورنلرندن یعنی توراتدهغی رسول الله صلی الله علیه وسلم ننگ صفتلرینی باشوره لر و آلا رنک اورنینه باشقه سوزلرینی قویالر یا که تورات آیتلرینی اوزلری تلا گانچه تاویل فیلالر (ونسوا حظاً مما ذکرُوا به) هم اونتدیلر آلا ر قویدیلر الوشنی شول نرسه دنفکم اوگت بیرلگان ایدیلر آنک برله توراته یعنی توراته بولغان آخر زمان پیغمبرینه ایار مک توغر یسندهغی وعظ واوگتلرینی تمام اونتدیلر و ایسلرندن چغار دیلر (ولا تزال تطلع علی خائنة منهم) وهییشه بولورسن ای محمد علیه السلام شو یله کم آگاه بولورسن بر خیانتکه اول یهودیلردن یعنی هییشه آلا رنک خیانتلرینی بلوب نورورسن آلا ره وقت خیانت قیلورلر (الا قلیلاً منهم) مگر آلا ردن آزغنه کشیلر خیانت قیلماسلر عبدالله بن سلام و آنک یولد اشلری کبی (فَاعْفُ عَنْهُمْ) بس عفو قیلغل و کیچکل سین آلا ردن اگر توبه قیلسالر و ایمان کیلتورسه لر (واصفح) هم یوز دوندر گل سین آلا رغه جزا بیروندن اگر جزیه تولونی قبول ایتسه لر (ان الله یحب المحسنین) درستلکده الله تعالی سویار ایز گولک ایتکوچیلرینی (من الذین قالوا انا نصاری) شول کیمسه لردن کم ایتدیلر درستلکده بز لر نصارالر مز دیوب (اخذنا میثاقهم) آلدق بز آلا ردن عهدلرینی یهودیلردن آغان شیکلی یعنی آخر زمان پیغمبرینه ایمان کیلترورسز دیوب آلا ردن هم عهد آلدق (فانسوا حظاً مما ذکرُوا به) بس اونتدیلر آلا ر الوشنی شول نرسه دن کم اوگت بیرلگان ایدیلر آنک برله یعنی انجیلده گی آخر زمان پیغمبرینه ایار مک لری توغر یسنده بولغان وعظ واوگتلرینی اونتدیلر (فاغربنا بینهم العداوة) بس قویار دق و صالدق بز آلا ر آراسینه دشمانلغنی (والبغضاء) دخی بر برسینه آچونی (الی یوم القیامة) قیامت کونینه چه تا کم نصارالر نچه گروه بولوب آیرلوب بر برسینه دشمان بولدیلر (وسوف ینبئهم الله) وتیز در کم آگاهلاندورور خدای تعالی آلا رنی و آلا رغه خبر بیورور (بما كانوا یصنعون) شول نرسه برله کم اشلر بولدیلر آلا ر یعنی اشلرگان اشلرینک جزاسینی بیورور (یا اهل الکتاب) ای یهود و نصارالر (فدجاءکم رسولنا) تحقیق کیلدی سزگه بز ننگ رسولمز (یبین لکم کثیراً مما کتمت تخفون من الکتاب) بیان قیلور اول رسول سز لرگه کوبسینی شول نرسه دن کم سز یاشورور بولدیلر آنی کتابدن یعنی تورات و انجیلده گی سز یاشورورگان آیتلرینی کوبسینی سزگه بیان قیلور توراتده بولغان محمد علیه السلام ننگ صفتلری هم رجم آیتی کبی و انجیلده گی

عيسى عليه السلامك محمد عليه السلام حقتغى بشارتى كىبى (ويعفوا عن كثير) هم عفو قىلور
 وكىچار اول رسول سزىنىڭ ياشورگانلىرىنىڭ كۆبسىدىن بىرىنىڭ آلارىنى بيان قىلماس
 وسزىگە اينماس منقولدىكىم يهودىلاردىن بىرىسى اول بىز ياشورگان نرسەدىن سىنىڭ
 عفو ايتكانىڭ وبىزلىرىگە بيان قىلماغانىڭ نى نرسەدىن دىوب رسول الله صلى الله عليه وسلمدىن
 سورادى اول حضرت جواب بىرمادىلر يهودى ايكىنچى هم اوچونچى مرتبە مبالغە ايله
 سورادى اول حضرت بوزلرىنى آندىن دوندردىلر هيچ جواب بىرمادىلر يهودىنىڭ
 قات قات سوراوندىن مقصودى اول حضرتدىن مذكور نرسەلارنى پىسان قىلدىروب
 خدای تعالىنىڭ كلامىنى بالغانغە چىقاروايدى اول حضرت هيچە بيان قىلماغىچ يهودى
 آنىڭ راستلىقىنى يقىنا بىلوب فى الحال ايمان كىلتوردى (قد جاءكم من الله نور) تحقيق
 كىلدى سزىگە خدای تعالىدىن نور وباقىلىق كىم كىم كىم كىم كىم كىم كىم كىم كىم كىم
 (وكتاب مبين) هم روشن وظاهر بولغۇچى كىتاب يعنى قرآن كىلدى بعضىلر نوردىن
 مراد رسول اكرم صلى الله عليه وسلمدىن دىمىشلىر (يهدى به الله) كوندورور خدای تعالى
 اول نور ياكە كىتاب بىرله (من اتبع رضوانه) اوزىنىڭ راضىلىقىغا ايارگان كىمەنى
 (سبل السلام) سلامتىڭ بوللرىنى يعنى عذابدىن قوتولدىرا تورغان حق بولغە كوندورور
 ياكە سلامتىڭ يورمى بولغان جنت يولىنى كوندورور (ويخرجهم من الظلمات الى
 النور) هم چىقارور خدای تعالى آلارىنى كىم كىم كىم كىم كىم كىم كىم كىم كىم
 وبىقن هم علم ومعرفة نورلرىنى (بأذنه) اوزىنىڭ فرمانى بىرله (ويهدىهم الى صراط
 مستقيم) هم كوندورور خدای تعالى آلارىنى توغرى يول صارى كىم اسلام دىنبىلر
 (لقد كفر الذين قالوا) تحقيق كافر بولدىلر شول كىمەلر كىم ايتدىلر (ان الله هو المسيح
 ابن مريم) درستلىككە خدای اولدىر مريم اوغلى مسيح دىوب اوشبو سوزنى يعنى
 حضرت عيسىنى خدای دىوب ايتكوچىلر نصاردىن يعقوبىگە دىگان گروهدىر (قل)
 ايتكىل سىن اى محمد عليه السلام اول سوزنى ايتكوچىلرگە (فمن يملك من الله شيئاً)
 بس كىم مالك بولور وطىيا آلور خدای تعالىنىڭ اراده سىدىن بىر نرسەنى (ان اراد
 ان يهلك المسيح ابن مريم) اكر ناهسە خدای تعالى هلاك قىلماغە مريم اوغلى مسيحنى
 وامة هم اول مسيحنىڭ آناسى مريمىنى (ومن فى الارض جميعاً) دخى ىردە بولغان
 كىمەنىڭ بارچەلرىنى يعنى اكر خدای تعالى حضرت عيسىنى هم آنىڭ آناسى
 مريمىنى وهم بىر يوزىندا كىم خلقىنىڭ بارچەلرىنى هلاك ايتونى تىلەسە البته هلاك
 ايتار هيچ كىم منع قىلا آماس بس شولاي بولغاچ عيسى نىچوك خدای بولور هلاك بولانورغان

نرسەنڭ خدای بولماق ۽ مکن نوڭلدر (وَلِلَّهِ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) و خدای تعالی گە
 مخصوص در کوکلرنڭ هم یرنڭ پادشاهلقی (وَمَا بَيْنَهُمَا) هم کوک برله یر آراسنده
 بولغان نرسەنڭ پادشاهلقی یعنی بارچه نرسە خدای تعالی نڭ ملکندە وقدر نڭدر
 (يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ) یارانور ویوقدن بارقیلور خدای تعالی هر نرسەنیکم نلر اوزی (وَاللَّهُ
 عَلِيُّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) و خدای تعالی بارچه نرسە اوزرینە کوچی یتکوچیدر (وَقَالَتِ
 الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى) وایتدیلر یهودیلر هم نصارالر (نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ) بزلر
 خداینڭ اوغللریم هم آنڭ دوستلری و سوبوکلری لریمزدیدیلر (قُلْ) ایتکل سن ای
 محمد علیه السلام آلاغه (فَلَمَّ بَعَثْنَاكُمْ بِدُنُوبِكُمْ) بس نی اوچون عذاب قیلور خدای
 سزلرنی قیلغان گناهلرڭ سببلی اگر سز آنڭ اوغللری و سوبوکلری بولساڭز
 سزنی عذاب قیلماس ایدی و حالانکە سزلر دنیاە قتل ایدلماک واسیر بولماق
 ایله عذاب ایدلورسز و آخرتە تموغە عذاب قیلنورسز بس سزلر خداینڭ اوغللری
 دوستلریدە نوڭلسز (بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ) بلکە سزلر آدمیسز خدای تعالی
 یاراتقان کەسەلر جەلسندن و باشقە آدمیلر شکللی سز آرتق لقتڭز یوقدر (يَغْفِرُ
 لِمَن يَشَاءُ) یارلقار خدای تعالی اوزی تلاگان کەسەنڭ گناهلرینی یعنی ایمان
 اهلینی یارلقار (وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ) هم عذاب قیلور هر کەسەنی کم نلار اوزی آنی
 عذاب قیلونی یعنی کفر اهلینی عذاب قیلور (وَلِلَّهِ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) و خدای
 تعالی گە مخصوص در کوکلرنڭ هم یرنڭ پادشاهلقی (وَمَا بَيْنَهُمَا) هم کوک برله یر آراسنده
 بولغان نرسەنڭ پادشاهلقی (وَأَبِيهِ الْمَصِيرُ) هم اول خدای تعالی صاری بولغوچیدر
 بارچه نڭ قایتماقی (يَا أَهْلَ الْكِتَابِ) ای کتاب اهل یعنی یهود و نصارا (فَدَجَّكُمْ
 رَسُولُنَا) تحقیق کیلدی سزلرگە بز نڭ رسولیمز (بَيِّنْ لَكُمْ) بیان قیلور و بلدرور
 اول سزلرگە حق و توغری بولغان یولنی (عَلَى فِتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ) پیغمبرلردن فترت
 اوزرینە یعنی هیچ بر پیغمبر کیلمگان زماندە ووحی نڭ کیسولگان وقتندە اول
 رسول سزگە کیلدی (أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا) شونڭ اوچونیکم تا کم سز ایتماس سز
 کیلمادی بزلرگە دیوب (مَنْ بَشِيرٌ وَلَا نَذِيرٌ) هیچ بر بشارت بیرگوچی هم قورقتوچی
 یعنی بزلرگە هیچ بر پیغمبر کیلمادی هم بزلرگە جنت برله سوبونچ بیرگوچی و عذابدن
 قورقتوچی بولمادی دیوب ایتورگە سزگە بول بولماسون اوچون خدای تعالی سزلرگە
 محمد علیه السلامنی پیغمبر ایتوب یباردی (وَاللَّهُ عَلِيُّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) و خدای تعالی
 بارچه نرسە اوزرینە کوچی یتکوچیدر اگر تلاسە پیغمبرلرنی هیچە آرارینی کەسە اینچە

برسی آرندن برسینی یبار ورتناک موسیٰ علیہ السلام ایله عیسیٰ علیہ السلام آراسنده شوبله
 قیلدی و اگر تلاسه بر پیغمبر سوکندن کوب زمانلر اونکاج ایکنجه پیغمبرنی یبار ورت
 نناک کم عیسیٰ علیہ السلام برله محمد علیہ الصلوٰۃ والسلام آراسنده آلتی یوز یل
 مقداری هیچ بر پیغمبر کیلما ینجه فترت زمانی بواوب توردی حضرت محمد علیہ السلام
 فترت زماننده کیلدی (وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ) و یاد ایتکل ای محمد علیہ السلام
 شولوقت کم ایتدی موسیٰ پیغمبر اوزینک قومینه یعنی بنی اسرائیلغه ایتدی (يَا
 قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ) ای منم قومیم سز یاد ایتکوز خدای تعالیٰ ننگ سز ننگ
 اوزرنگه بولغان نعمتن (إِذْ جَعَلْنَا فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ) شولوقت کم قیلدی خدای تعالیٰ سز ننگ
 آرا کزده پیغمبرلرنی یعنی سز ننگ اوز اچکزدن کوب پیغمبرلر یباردی کم هیچ بر قومدن اولقدر
 کوب پیغمبرلر کیلگانی یوقدر (وَجَعَلْنَاكُمْ مَلُوكًا) هم قیلدی خدای تعالیٰ سز لرنی پادشاهلر
 یعنی اولک سز فوعون قومی قولنک مملوک واسپرلر ایدکوز حاضرده هر قابسکوز اوز اوزرنگه خواجه
 ومالک بولدکوز (وَأَتَيْكُمْ مَالٌ بَاطِنًا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيكُمْ) هم بیردی خدای تعالیٰ سز لرگه
 شول نرسه نی کم بیر ماگاندر آنی هیچ براوگه عالم لر خلقندن یعنی دنیاده هیچ بر
 قومگه بیر ماگان نعمت و دولت لرنی خدای تعالیٰ سز لرگه انعام قیلدی بس سز لر
 شولارنی یاد ایتوب حق تعالیٰ گه شکرانه قیلکوز (وَيَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ
 الی مینم قوم سز کرکوز پاکیزه بولغان برگه یعنی بیت المقدس یرینه (الَّتِي كَتَبَ
 اللَّهُ لَكُمْ) آنداین برگه کم یازدی خدای تعالیٰ لوح المحفوظده اول یرنی سز ننگ
 اوچون مسکن واورن ایتوب آنداغی جبارلر وعمالقه قومی ایله صوغشماکوز
 شرطی برله بنی اسرائیل نقیبلرینک سوزلرینه قاراب عمالقهغه فارشی بسارورغه
 فورق دیلر موسیٰ علیہ السلامغه ایتدی لرکم اگر بزگه خدایدن اذن بولسه مصرغه
 کیری فایتور ایدک موسیٰ علیہ السلام آلا رغه ایتدی (وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِكُمْ)
 وکیری دونماکوز سز آرطلرکوزغه یعنی مصرغه کیری فایتماکوز (فَتَقَلَّبُوا خَاسِرِينَ)
 بس کیری فایتورسز سز زیان کورگوچیلر بولوب یعنی دنیاده صوغش فائتلرندن
 و آخرنده اجر و ثوابدن محروم فالورسز (قَالُوا) ایتدی لر بنی اسرائیل قومی موسیٰ
 علیہ السلامغه (يَا مُوسَىٰ إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ) ای موسیٰ درستلکده اول ارض
 مقدسهده کوچلی و قوتلی غالب بولغوچی گروه باردرکم بزنگ آلا رغه فارشی تورورغه
 کوچمز یتھاس (وَأَنَا لَنْ نَدْخُلَهَا) ودرستلکده بزلر هر گیز کر ماسمز اول برگه
 (حتى یخرجوا منها) تا کم آندهغی قوم چقغانلرینه چه اول یردن (فَأَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا)

بس اگر چقسه لر عمالقه قومی اول یردن هم اول یرنی بزرگه طاہر سالر (فَاَنۡاَدَاۡخُلُوۡنَ) بس در سنلکده بزرگ کرگو چیلر مز شول وقتده اول ارض مقدسه گه (قَالَ رَجُلَانِ) ایندی لر ایکی ایر (مِنَ الَّذِيۡنَ يَخَافُوۡنَ) شول که سه لردن کم قورفورلر آلا ر خدای تعالی دن (اَنۡعَمَ اللّٰهُ عَلَیْهِمَا) انعام قیلدی خدای تعالی اول ایکی ایر اوزرینه ایمان هم عهدلرنده تورماق نعمتلری برله اول ایکی ایر دن مراد عمالقه قومی نك احوالینی نیکشورماک اوچون بارغان اون ایکی نقیب نك ایکسیدر آلا ر یوشع هم کالب اسملی ایدیلر باشقه نعیبلر فایتوب قیلغان عهدلرنده تورما ینچه بنی اسرائیل غه عمالقه قومینک صفتلرینی و کوچلی ایدکارینی سویلب آلا رنی قورقتیلر مذکور ایکی ایر یعنی یوشع هم کالب اوز آرالر نده قیلغان عهدلرینه وفا قیلوب عمالقه نك احوالینی بنی اسرائیل غه سویلمادیلر و آلا رنی قورقتما دیلر بلکه عمالقه لر برله صوغشورغه قزقدرب و ایتدی لر کم (اُدۡخُلُوۡا عَلَیْهِمُ الْبَابَ) کرگز سز ای بنی اسرائیل قومی عمالقه لر اوزرینه شهر نك فابقاسندن یعنی آلا رغه شهر دن کیك قرغه چغارغه ایرک بیرماگز اوزگز بر یولی شهر فابقاسندن کروب طار اوراملرده محاصره قیلوب آلا رغه هجوم ایتگز (فَاِذَا دَخَلْتُمُوۡهُ فَاَنۡكُمۡ غَالِبُوۡنَ) بس هر فایچان سز کر ساگز اول شهرگه اوشبو روشچه بس در سنلکده سز غالبلر سز و آلا رنی یکار سز مذکور ایکی نقیب اوشبو طریقه اش قیلغان بنی اسرائیل نك غالب بولا چقینی الهام برله بلگانلر ایدی باکه آلا رغه موسی علیه السلام خبر بیرگان ایدی (وَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلُوۡا) هم خدای تعالی اوزرینه توکل قیلگز و اشلرگزنی طاہرگز (اِنۡ کُنۡتُمْ مُّؤۡمِنِیۡنَ) اگر بولساگز سز مؤمنلر و اشانغو چیلر خدای نك وعه سینه (قَالُوۡا) ایتدی لر بنی اسرائیل حضرت موسی غه (یا موسی انا لن ندخلها ابدا) ای موسی در سنلکده بزرگ هر گیز کر ماسمز اوشبو ولایتکه منگو (ما داموا فیها) دایم بولغانلری مدتده عمالقه قومی اول اورنده یعنی عمالقه لر آنده بولغانده بزرگ اول ارض مقدسه گه هیچده کراچک تو گلمز (فَاذۡهَبۡ اَنْتَ وَرَبُّکَ) بس بارغل سین اوزک هم پروردکارک بارسون آنده (فَقَاتِلَا) بس صوغشگز سز اوزگز اول قوم برله (اِنَّا هُمَا قَاعِدُوۡنَ) در سنلکده بزرگ اوشبو اورنده اولتورغو چیلر مز و صوغشقه بار ماسمز دیدیلر بوسوزلری برله خدای تعالی حقنده ادب سز لک قیلوب لایق بولماغان سوزنی ایتوب استخفافی قیلدی لر ربک برله اوزک بار دیدیلر و بعضیلر بو اورنده رب کلمه سندن مراد هاروندرب سید و خواجه معناسنده در هارون حضرت موسی دن یاشده اولوغراق بولغانلقدن آنی ربک

(۱) روایت ایدلمشدر کیم بنی اسرائیل تیه صحرا سنک التی فرسخ مقصداری بولغان فرده آداشوب فرق یل یوردیلر هر ایرته کوچوب کیچکه چه یورورلر ایدی آخشام ینه اوزلرینی ایرته برله کوچوب کیتکان اورنارنک تورورلر ایدی کوندز باشلری اوستونک بولوط کولاگه بولوب تورور ایدی کیچ برله نوردن برعمود ظاهر بولوب آلا رغه باقطلیق بیورور ایدی آشی تورغان طعاملری کوکدن کیلگان من وسلوی ایدی صولری موسی علیه السلام کیتلورگان طاشدن چقار ایدی حضرت یوشع برله کالبدن باشقه یکره سی یاشینه ایرشکان لرنک همه سی شول صحرا ده یورگانلرنک وفات بولدیلر بز جبارلر قریه سینه کر ماسمز دیگانلرنک بارچه سی اریعافر به سینه کرا آلامادیلر تیه صحرا سنک وفات بولدیلر فرق یل تمام بولغاندن صوک موسی علیه السلام آلا رنک قالغانلری و بالالری برله اریعافر به سینه باروب

دیدیله دیمشدر بو تقدیرده هارون برله ایکیگز باروب صوغش قیلگز دیگان سوز بولور (قَالَ) ایتدی موسی علیه السلام خدای تعالی گه مناجات قیلوب (رَبِّ اِنِّی لَا اَمَلْکَ اِلَّا نَفْسِی) ای منم پروردکاریم درستلکده من مالک تو گل من مگر اوز نفسیمگه گنه مالک من (وَ اَخِی) هم فرنداشیمگه مالک من یعنی اوز نفسیم برله فرنداشیم هارونغه منم اختیارم باردر باشقه لرغه سوزمنی کوچلاب قبول قیلدرا آلماسن (فَاَفْرِقْ بَيْنَنَا وَ بَيْنَ الْقَوْمِ الْفٰسِقِیْنَ) بس آیورغل سن بزنگ برله فاسق بولغوچی و خدای فرمانندن چقغوچی گروه ننگ آراسینی (قَالَ) ایتدی خدای تعالی (وَ اِنَّا مَحْرَمَةٌ عَلَیْهِمْ اَرْبَعِیْنَ سَنَةً) بس درستلکده اول ارض مقدسه حرام ایتولمشدر بنی اسرائیل اوزرینه فرق یل یعنی یغشیلقننگ قدرینی بلمایوب خدایننگ فرمانینه فارشقانلری اوچون فرق یلغه چه اول ارض مقدسه آلا رغه حرام بولور فرق یلغه قدر آنی طابا آلماسلر (بَتَّیْهُوْنَ فِی الْاَرْضِ) حیران و سرگردان بولوب آپدراب یورورلر آلا رته بیرنده یعنی ارض مقدسه نی طابا آلماینچه آداشوب تیه صحراسنده آپدراب یورورلر اول یرننگ کیلک لکی آلتی فرسخ مقدارنده ایدی موسی علیه السلام ننگ قومی فرق یل شول یرده آداشوب یوردیلر هر ایرته قووغالوب سفرگه یونالورلر ایدی کیچکچه یورورلر ایدی کیچ بولغاچ اوزلرینی ایرته برله کوچوب کیتکان اورنلرنده کورورلر ایدی شولطریقه آداشوب فرق یل یوردیلر شول فرق یل اچنده آلا ردن کوبیسی وفات ایتدیله موسی و هارون علیهما السلام لر هم شول مدت اچنده دنیادن کیتدیله یاش یکتلری قارنایدیلر فرق یل تمام بولغاندن صوگ حق تعالی حضرت یوشعنی پیغمبر قیلدی یوشع علیه السلام بنی اسرائیل ایله باروب ارض مقدسه گه کردی ایلیا واریعا شهرلرینی فتح قیلدی و عماله لر نی یگوب هلاک ایتدی خبرلرده کیلمشدر کم موسی علیه السلام اولده قومینه آچوی کیلوب اوزی آلا ر حقنده بددعا قیلغان ایدی صگره فرق یل آداشوب حیران بولوب بورماک ایله خدای تعالی دن حکم کیلگچ حضرت موسی اوزیننگ بددعا قیلغانینه اوکونوب قایغوغه قالدی بس حق تعالی بیوردیکم (فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفٰسِقِیْنَ) بس حسرت چیکما گل و قایغور ماغل سن ای موسی فاسقلر گروهی اوزرینه یعنی آلا ر فاسقلردر خدایننگ امرینه قارشیدیلر شول سببلی جزالرینی طاہدیلر آلا ر اوچون قایغور ماغل (وَ اَنْزَلَ عَلَیْهِمْ نَبَا اِبْنِیْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ) و اوقوغل سن ای محمد علیه السلام کتاب اهلی اوزرینه آدم پیغمبر ننگ ایکی اوغلی ننگ خبرینی حلقق و توغریلق برله یعنی قابل برله هابل ننگ قصه سینی آلا رغه بیان قیلغل اول قصه ننگ اجمالی شولدر کم حوآ نامز

آنی فتح قیلدیله بر روایتکه موسی علیه السلام ننگ وفاتی شول تیه صحراسنده بولدی اهتضار حالینه ایرشکچ یوشع علیه السلام مغه بنی اسرائیل برله اریعا فریه سینی باروب فتح قیلورغه وصیت ایتدی صگره حضرت یوشع باروب جبارلر برله صوغش قیلدی سدی رحمة الله علیه ایدر حق سبحانه و تعالی موسی علیه السلامغه فرنداشنگ هارون نی وفات قیلاجق من دیوب وحی ایتدی هارون ایله برگه فلان طاوغه بارغل دیوب امر قیلدی حضرت موسی هارون برله شول طاوغه یونالدیلر آنده بر آغاچ کوردیلر هیچده آننگ مثابینی کورگانلری یوق ایدی هم بر ابو کوردیلر ایوننگ اچنده بر سریر و آننگ اوزرینده فراش توشالگان ایدی خوش ایسلر کیسلور ایدی هارون علیه السلام آنی کورگاچ بیک باراندی اوشبو سریر اوستونده یاتوب یوقلار ایدم ایاسی کیلوب مکا آچولانور دیوب فورقامن دیدی

ھەر بىر توغۇرغاندە ايكى بالا توغۇزور ايدى بېرسى اير بالاوبرسى قز بالابولور
 ايدى بالار اوسوب يتكاندن صوڭ آدم عليه السلام بىر قور صافدە توغان قزنى
 ايكنچى قور صافدە توغان اوغلفە نكاح قيلور ايدى ايكىسى بىر قور صافدن توغان
 اوغل بىرلە قزنىڭ بىر بىرسىنە نكاحلىرى درست بولماس ايدى قابىل بىرلە بىر قور صافدە
 توغان قزنىڭ اسمى اقليما ايدى غايىتدە كور كام وصاحب جمال ايدى ھابل بىرلە
 بىرگە توغان قزليوزا اسملى ايدى اولقدر كور كام توڭل ايدى حضرت آدم اوز
 شىرىنى حكمنچە ليوزانى قابىلغە وافلىمىنى ھابىلغە نكاح ايتما كچى بولدى قابىل ليوزانى
 يارانمادى اقليمانى سويار ايدى حضرت آدمنىڭ حكمنە راضى بولمادى اقليما منم
 بىرلە بىر قور صافدە بولغان اول مكا تيوشلىرا كدر ديدى آدم عليه السلام خدائى
 تعالىنىڭ حكمنى شولاي بولغان منم اختيارم يوقدر ديسەدە قابىل طغلامادى سن
 ھابىلنى مندىن آرتقى كوراسن شونىڭ اوچون كور كامراك قزنى آتما بىر ما كچى
 بولاسن ديدى عافىت حضرت آدم ايتىدى اكر منم سوزىمگە اشانماساڭ ھىرايكىڭز
 قربان قيلىڭز قايسىڭزنىڭ قربانى مقبول بولسە اقليما شوڭا بولور حق تعالى بولاشدىن
 خىر بىروب بىوردىكم (اذ قربا قربانا) شول وقت كم تقرب ايتىدىلار آلار خدائى
 تعالىگە قربان بىرلە يعنى خدائى تعالى اوچون ھىر قايوسى قربان قيلدىلار ھابىلنىڭ
 قربانى بىك سىمىز بىر قوى ايدى اول قوينى اوزى سويار ايدى شول قوينى بىر
 طاو باشىنە كىلتوروب قويدى اكر اوشبو قربانم مقبول بولماسە اقليمان كىچارمن
 ديوب كوڭلدىن نىت ايتىدى قابىل ايگونچى ايدى آنىڭ قربانى بىر كولتە بىغداي
 باشاغى ايدى بىر طاو باشىنە قويدى اوزى اوزىنە اكر دە بو قربانم مقبول بولسەدە
 ھىم بولماسەدە اقليمان كىچىماسن ديدى (فتقبل من احدھما) بس قبول ايتولدى
 قربانلىق آلارنىڭ بىرسىدىن يعنى ھابىلنىڭ قربانى مقبول بولدى قابىلنىڭ علامتى
 شول ايدىكم كوكدن بىر اوط توشوب آنىڭ قربانلىق قوينى ياندى (ولم يقبل
 من الآخر) وقبول ايتولمادى قربانلىق ايكنچى سىدىن يعنى قابىلنىڭ قربانى مقبول
 بولمادى آنىڭ قويغان بىغداي كولتە سىنى اوط كىلوب ياندىر مادى قابىلنىڭ بىك آچورى
 كىلوب حسد وكونچى لىكندىن عقى قاپلاندى (قال لاقتلنك) ايتىدى قابىل آچورىدىن
 ھابىلگە آنط ايتارمن كم البتە من سنى اولتورورمن ديدى (قال) ايتىدى ھابىل
 قابىلنىڭ سوزىنە فارشى (انما يتقبل الله من المتقين) موندىن باشقە توڭلدىكم قبول
 قىلور خدائى تعالى تقوالقى ايتكوچىلردىن يعنى سنىڭ نىنىڭ بىخشى لىقدە بولمادى خىانت
 نى تىلادىڭ شونىڭ اوچون سنىڭ قرباننىڭ مقبول بولمادى آنىڭ اوچون مكا آچولانماغل

موسى عليه السلام آتما
 قور قوماغل سن بوسىر بىرگە
 ياتقىل اباسى كىلسە من
 آنىڭ كوڭلنى طابارمن
 ديدى حضرت ھارون
 شول تىختنىڭ اوستىنە
 ياتقى شول بىزدە حضرت
 ھاروننىڭ جانى قبض
 ايدىلوب وفات بولدى اول
 ابوھم آغاچ غايىب بولدى
 موسى عليه السلام
 بالغوزى بنى اسرائيلغە
 قايتقاچ ھارونقى حسد
 ايدىلوب اوزىنى اولتور
 گان ديوب موسى عليه
 السلامغە تەھت ايتىدىلار
 صىگرە موسى عليه السلام
 دعا قىلوب خدائى تعالىدىن
 صورادى تاكىم اولسىزىر
 ىنە ظاھر بولوب حضرت
 ھاروننىڭ جىسدىنى كور
 گاچ موسى عليه السلامغە
 اشاندىلار تىباندىن

اوزگدن كورگل (لَنْ بَسَطَ إِلَىٰ يَدِكَ لِتَقْتُلَنِي) اگر آچساڭ سن و صوزساڭ منم
 صارى قولگنى منى اولتور ماڭك اوجون (مَا أَنَا بِبَاسِطِ يَدِي إِلَيْكَ) من صوزغوچى
 توگلەن اوز منڭ قوليمنى سنڭ صارى (لَا قَتْلَكَ) سنى اولتور ماڭك اوچون يعنى سن
 منى اولتور ماڭكچى بولساڭ من سنى اولتور ماڭكچى توگلەن (أَنَا أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ)
 در ستلكده من قور نامن بار چه عالمرنڭ پروردكارى بولغوچى الله تعالى دن ها بيل
 فابيلدن كوچلى وقوتلبرك بولسده خدای تعالى دن قور قوب اولتور مكدن طيولدى
 وايندى (أَنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ) در ستلكده من تيلار من سنڭ فابنماقنى
 منى اولتور ماڭك گناهي سببلى هم آناڭا فارشقانلق گناهڭ سببلى خدای تعالى نڭ
 عذابينه (فَتَكُونُ مِنَ أَصْحَابِ النَّارِ) بس سنڭ بولماقنى اوشبو ايكي نورلى گناه
 سببلى تموغ اهلندن (وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ) واوشبودر ناحق يرده كشى اولتورگان
 ظالم لرنڭ جزاسى (فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ) بس آسان ويكل قيلدى فابيلگه آنڭ نفسى
 (قتل اخيه) اوزى نڭ فرنداشى ها بيلنى اولتور ماڭك بس فابيل ها بيلنى اولتور ماڭكچى
 بولدى لکن نچوك اولتورورگه بلمادى چونكه اول وقتغه چه هيچده براو براونى
 اولتورگانى يوق ايدى ابليس فابيلنڭ آبدراغانينى كورگاچ بر كشى صورتنه بولوب
 فابيلنڭ يابينه كيلدى قواينه بر قوش نوتقان ايدى شول قوشنى بر طاش اوستونه
 قوبوب ايكنچى طاش برله آڭا صوغوب قوشنى اولتوردى شونى كوروب فابيل
 ها بيلنى نچوك اولتورورگه كراك ايدكىنى بلدى ها بيل بوقلاغان وقتده قولينه بر
 ضور طاش آلوب شول طاش برله ها بيلنڭ باشينه صوقدى (فقتله) بس اولتوردى
 فابيل ها بيلنى (فأصبح من الغافرين) بس اورلدى اول فابيل اوشبو اشى سببلى زبان
 اينكوچيلردن بولوب دنيا و آخرته زيرا كه دنباده آتاسندن عاق بولوب سورلوب قالغان
 عمرينى كفر و ضلالتنه اوتكاردى و آخرته آنڭ جزاسى شولدر كم نموغه بولغان عذابنڭ
 نارطبسى آنڭ بالفوزينه بولور تفسير ثعلبى ده مذ كوردركم فابيل ها بيلنى اولتورگاچ
 آنڭ ميني نى نى اشلانورگه بيلمادى بر نرسه گه توروب فرق كون آرقاسينه كوتاروب
 هر طرفه يوردى ناكيم اول ميت ايسلاندى قورت قوشلر ميتنى آشار اوچون جيولوب
 فابيلگه غلبه قيلدىلر فابيل تمام عاجز فالدى قايد قويارغه بيلمادى (فبعث الله غراباً) بس
 قوباردى و يباردى خدای تعالى بر فارغانى كم (يبعث في الأرض) فازور ايدى اول
 فارغا اوزينڭ بورنى برله يرنى ناكيم بر چوقور پيدا قيلدى (ليربه كيف يوارى
 سواة اخيه) كورساتماڭك اوچون فابيلگه شونى كم نچوك اورتور و ياشورور اول

فرنداشينڭ گاوده سيني يعنى هاييلنڭ اولوكيني بىر كە نچوك كومار گە كراك ايدكىنى
 كورساتو اوچون قارغا بورنى بىرلە چوقور فازوب كورساتدى بىر روابتدە قارغا
 چوقور فازودى صكرە بىر قارغا اولوكيني كىلتوروب شول چوقورغە كومدى فاييل
 آنى قاراب تورور ايدى (قَالَ) ايتدى فاييل قارغانڭ اشيني كور گاج (يا وَيَلْتِي
 اَعْجَزْتُ اَنْ اَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ) نى كويونچ مكا ايامن عاجز بولدم مو اوشبو قارغا
 شكلى بولما نغە يعنى من قارغا اشلە گان شكلى اشلى آلام مو (فَاَوَارَى سِوَاةَ اَخِي)
 بس اورنسام من فرنداشم نڭ گاوده سيني بس فاييل هم بىر يرنى فازوب شول
 چوقورغە هاييل نڭ ميتى نى دفن قىلدى (فَاَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ) بس اورلدى فاييل
 اوشبو اشندن صوك اوكونوچىلردن بولوب يعنى نى اشلانور گە بلماينچە نچە مدت
 آرقاسينه كوناروب بور گائينه اوكوندى اولتور گاجدە شولاي چوقور فازوب كومار گە
 كراك ايكان ديبى وبعضيلر ديمشلردى كم فاييل نڭ اوكونما كى شونڭ اوچون ايدى كم
 هاييلنى اولتور گاج آتا وآناسى آنى عاق قىلدىلر و آڭا بددعا ايتدىلر بارچە تنى
 قاپ قارا بولدى هر بىر گە بار سە اوزمنى اولتورورلر ديوب قورقا نورغان بولدى
 هېچە طنپلق طاپمادى عاقبت اوزبىنڭ بىر صوفر اوغلى آنى اولتوردى (مَنْ اَجَلَ ذَلِكَ)
 اوشبونڭ اوچون يعنى فاييل نڭ هاييلنى اولتورمكى سببىدىن (كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ)
 يازدقېز وحكم فيلدىق بنى اسرائيل اوزرينه (اَنْهٓ مِنْ قَتْلِ نَفْسًا) شونى كم هر كم
 اولتور سە بىر كشيىنى (بَغِيْرَ نَفْسٍ) آنڭ بىر كيشىنى اولتورما كىدىن باشقە يعنى بىر
 كشيىنى اولتور گانلىكى سببىلى فصاص آلو اوچون تو گل بلكە ناحق اورنە اولتور سە
 (اَوْ فِسَادٍ فِي الْاَرْضِ) ياي سە بىر فساد وبوزقلىق قىلودن باشقە بىر دە يعنى اولتورما كى
 اول كشيىنڭ مرنى بولو يا كە زنا قىلو هم يول باصو شكلى بوزقلىقلىرى اوچون بولماسە
 (فَكَانَمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا) بس گويا كە اول كمسە اولتور گاندىر بارچە آدميلرنى يعنى
 ناحق بىر دە بىر كشيىنى اولتورمك نڭ گناھى بارچە آدميلرنى اولتورمك شكلىدىر يمانلقە
 ايكي سى برابر دىر (وَمِنْ اٰيٰتِهَا) و هر كم تر گوز سە بىر كشيىنى يعنى بىر اونڭ اولمى
 قالو وينە سبب بولسە و اولومدىن فوتقار سە (فَكَانَمَا اَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا) بس گويا كە اول
 كمسە تر گوز گاندىر بارچە آدميلرنى يعنى بارچە آدميلرنى اولمى قالولرينە سبب
 بولغان شكلى اجر و ثواب بولور بو كلامدىن مقصود ناحق بىر دە كشى اولتورودىن
 تر هېب و فوتقودىر هم كشى نى اولومدىن فوتقاروغە تر غىب و فزفدردىر (وَلَقَدْ
 جَاءَهُمْ رِسَالًا بِالْبَيِّنَاتِ) و تعقيق كىلدى بنى اسرائيل قومينه بىز نڭ پيغمبرلر موز روشن

بولغۇچى معجزەلەر بىرلە و ظاھر بولغۇچى آيتلار بىرلە (ثُمَّ انْ كَثِيرًا مِنْهُمْ) مونڭ سوڭىنىدە
 درىستلىكىدە كۆپىسى آلاردىن (بَعْدَ ذَلِكَ) اوشبو پېغمبەرلەر و آيتلار كېلىگاندىن سوڭ
 (فِي الْأَرْضِ لَمَّسْرُفُونَ) بىردە اسراف ايتىكۈچىلەر و چىكىدىن چىققۇچىلار خىداي
 تعالىنىڭ امر و نەھى لىرىدە روایت ايدىلمىشدر كىم عرب قىبىلەلەردىن بىر جماعت ھىجرىتىڭ
 آلتىنچى يىلىدە رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضور شريفلار يىنە كىلۇب ايمان
 كىلتۇروب اسلام دولتى ايلە مشرف بولدىلەر بىر نەچەمدىن مەدىنەدە قالدىلەر مەدىنەنىڭ
 ھواسى آلارنىڭ مزاجلار يىنە كىلۇشمادى صرغا و بولدىلەر صورت حالنى رسول صلى الله
 عليه وسلمگە عرض قىلدىلەر اولخىزىت آلارنى سوتلى تۈەر بولغان بىر اورنغە يىباردى
 تۈەنىڭ سوتى ھىم سىدۇكى ايلە دولانورغە يىوردى نەچە كۈنلەر شول بىردە تورۇب
 تۈە سوتىنى و بولىنى اچۇب عاقىبت ھەملەرى صىحتلاندىلەر سلامت لىنۇب يتكاج شىطان
 و سوسە سىنە ابارۇب بىر كۈن رسول عليه السلامنىڭ اوزىنە خاص بولغان اون آلتى
 تۈەنى اوغرىلاب اوز قىبىلەلەرىنە يۈزلىدىلەر رسول صلى الله عليه وسلمنىڭ قولى يىسار
 بىر نەچە كىشىلەر ايلە آلارنىڭ آرطلارندىن قوالاب بارۇب يتدىلەر ھىم آلار بىرلە صوغىش
 قىلدىلەر آلار كۆپ بولغانلىقتىن غالب بولۇپ يىسارنىڭ قوللار يىنى و آياقلار يىنى كىسۇب
 شەھىد قىلدىلەر بو خىبر رسول صلى الله عليه وسلم خىزىتىنە ايرىشكاج اولخىزىت آلارنىڭ
 آرطلارندىن يىنە بىكرىمى آتلى كەسەلنى يىباردىلەر آلار بارۇب خائىنلارنىڭ ھەملەلەرىنى
 قوللارنى ھەم بولۇپ يىنە باغلاب اولخىزىتنىڭ آلتىنچى كىلتۇردىلەر حق سىبھانە و تعالى آيت يىباردى كىم
 (أَمَّا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ) موندىن باشقە توڭلۇر كىم الله تعالى بىرلە ھىم
 آنڭ رسولى بىرلە صوغىش قىلا نورغان كەسەلنىڭ جىزاسى يعنى خىداي تعالىنىڭ
 ھىم رسولىنىڭ فرمانىنە قارىشى كىلۇب آلارنىڭ دوستلرى بىرلە صوغىشقان كىشىلەرنىڭ
 جىزاسى (وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا) دىغى شول كەسەلنىڭ جىزاسى كىم سەھى قىلۇرلەر
 و طر شۇرلەر آلار بىردە بوز قلىق قىلۇغە اوغرىلىق و يول كىسەك ھىم قتل و غارت كىبى
 (أَنْ يُقْتَلُوا) اولتۇرلما كارىدەر آلارنىڭ جىزاسى (أَوْ يُصَلَّبُوا) يا ايسە آصولماقلر بىدەر يعنى
 اكر كىشى اولتۇرگان بولسەلر آلارنى اولتۇرماك كرا كىدەر وا كىر كىشىلەرنى اولتۇرۇپ
 ماللەرىنى ھىم طالاغان بولسەلر آلارنى دارغە آصو تىوش بولۇر (أَوْ تَقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ
 وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خَلْفٍ) يا ايسە كىسولما كىدەر آلارنىڭ قوللرى و آياقلرى بىر بىرىنە
 خىلاف ياقىدىن يعنى اكر كىشى اولتۇرما بىنچە ماللەرىنى غنە طالاغان و اوغرىلاغان
 بولسەلر آلارنىڭ اوڭ قوللرى بىرلە سول آياقلرى كىسولۇر (أَوْ يَنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ)
 يا ايسە نفى ايتۇلماك و سولماك در آلارنىڭ جىزاسى بىردىن يعنى آلارنى بىر شەھردىن

ایکنچی شهرگه سورورلر اکرده قتل وغارت قیلماینچه آدمیلرنی فورقتقان غنه بولسهلر (ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا) اوشبو ذکر ایتولگان جزالر خورلق ورسوایلق در آلا اوچون دنیاده (وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ) وبولغوچیدر آلا رغه آخرتده اولوغ عذاب گناهلری اولوغ بولغانلقی اوچون (الَّذِينَ تَابُوا) مگر شول کسهلر کم توبه قیلدیلر بوزق اشلرندن وفایتدیلر (مَنْ قَبْلُ أَنْ تَقْدُرُوا عَلَيْهِمْ) سزنگ قادر بولماقزدن الگاری آلا اوزرینه یعنی شول یوقاریده ذکر ایتولگان خدای ورسول برله محاربه ایتکوچی وفساد قیلغوچی کسهلر سزنگ قول لرکزغه توشودن الگاری توبه قیلوب شول اشلرندن فایتسهلر مذکور حدلر آلا ردن ساقط بولور و آلا رغه جزا بیرلماس (فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) بش بلکسز شونی کم الله تعالی یارلقاغوچیدر توبه قیلغانلرنگ گناهلرینی مهر باندر آلا رغه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کسهلر (اتَّقُوا اللَّهَ) قورقکز خدای تعالی دن (وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ) هم استاگز اول خدای تعالی صاری وسیلینی یعنی ایدگو عمل لرنی وسیله قیلوب الله تعالی حضر تینه یقین بولونی. استاگز (وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِ) هم صوغش قیلکز خدای تعالی بولنده ظاهری هم باطنی دشمن برله (لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ) شاید کم سز لر قول اوستونلکی طابارسز و مقصودغه ایرشورسز اوشبو اشلر سبیلی (أَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا) درستلکده شول کسهلر کم کافر بولدیلر و خدای تعالی دن باشقهغه عبادت قیلدیلر (لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا) اگر آلا رنقی بولسه ایدی برده گی نرسهنگ یارچهسی (وَمِثْلَ مَعَهُ) هم آنک اوخشاشی بولسه ایدی آنک برله برکه یعنی بوتون برده گی نرسه لرنک ایکی اولوشی مقداری مال کافر لرنقی بولسه ایدی (لِيُقْتَدُوا بِهِ) ناکم فدا قیلسهلر آلا شول نرسهنی اوز نفسلرینی قوتقارمق اوچون (مَنْ عَذَابٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) قیامت کونینک عذابندن (مَاتَقْبَلُ مِنْهُمْ) قبول ایتلماس ایدی اول فدا قیلغان نرسه لری آلا ردن و آلا عذابندن قورتولماسلر (وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) وبولغوچیدر اول کافر لرگه رنجتکوچی عذاب آخرتده (يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ) نهر لر اول کافر لر چقماق لرنی اولدن یعنی تهوعدن چغاسیاری کیلور (وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا) وتوگلدلر آلا چقغوچیلر اول اولدن یعنی آلا رغه هیچده چغو یوقدر (وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ) وبولغوچیدر آلا رغه دائم بولغان عذابکم هیچده بتناس وکیسولماس (وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ) داوغری بولغوچی ابر هم اوغرا لاری خاتون کشی (فَأَقْطَعُوا آيِدِيَهُمَا) بس کیسوگز سز آلا رنگ قول لرنی شریعت اسلامیهده

اوغرىنىڭ جىزاسى قولىنى كىسودر امام اعظم مذهبىك اون درهم مقدارى اوغرىلاسه
 قولى كىسولور آندن آزده كىسولماس (جِزَاءُ اَبَا كَسْبًا) جىزا بىرماك جىزا بىرور
 خدای تعالی اول اوغرى ابرهم خاتونغه آنلرنىڭ اشلاگان اشلىرى سببلى (نَكَّالًا مِنَ اللّٰهِ) عذاب
 و عقوبت اوچون آلا رغه خدای تعالی فاشندن تا كم ايكنچى مرتبه شوندا اين اشلى ماسونلر
 و توبه قىلسونلر اوچون (وَ اللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) و خدای تعالی غالبدر اوزىنىڭ حكمنده دانا
 و حكىمدر كم حكمت برله حكىم قىلور (فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ) بس هر كم توبه قىلسه
 اوزىنىڭ ظلم لقندن صوك يىنى اوغرى بلقندن توبه قىلسه (وَ اصْلَحَ) هم توزوك قىلسه
 اوزىنىڭ اشىنى (فَإِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ) بس درستلكه الله تعالی آنك توبه سىنى قبول قىلور
 و آنى بارلقار لىكن قولى كىسولماك حكىمى ساقط بولماس (إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ)
 درستلكده خدای تعالی بارلقاغوچىدر آنك گناھىنى مهربان و رحمت ايتكوچىدر
 (أَلَمْ نَعْلَمْ) ايا سىن بلما دىموى محمد عليه السلام (أَنَّ اللّٰهَ لَهُ مَلِكُ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ)
 شونى كم خدای تعالی آكنا مخصوصدر كوكلرنىڭ هم بىرنىڭ پادشاھلى (يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ)
 عذاب قىلور هر كمسهنى كم تلر اوزى آنى عذاب قىلورنى (وَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ) و مغفرت
 قىلور شول كمسهگه كم تلر اوزى آنى بارلقاماقنى (وَ اللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) و خدای
 تعالی بارچه نرسه اوزرىنه كوچى بىتكوچىدر عذابقه هم مغفرتكه كوچى بىتار (يَا اَيُّهَا
 الرَّسُولُ) اى بىبارلمش پىغمبر تشرىف و حرمتله مك اوچون اول حضرت صلى الله
 عليه وسلمنى لقبلى برله ياد ايتوب يا ايها الرسول ديوب خطاب قىلدى باشقه
 پىغمبرلرگه اسملى برله خطاب ايتدى نتالك كم يا آدم يانوح يا ابراهيم ياموسى يا عيسى
 ديوب هر قايسىنى اسملى برله آطاب خطاب قىلدى اما رسول اكرم صلى الله
 عليه وسلم حضرتلرىنه يا ايها النبى يا ايها الرسول ديوب خطاب برله مشرف قىلدى
 و بىوردىكم اى بىنلرگه بىبارلىگان رسول (لَا يَعْزُبُكَ اللّٰدِينُ يُسَارِعُونَ فِى الْكُفْرِ)
 قايقوغه صالماسونلر سىنى شول كمسهلر كم آشغورلر كافرلككه يعنى سىن حسرت
 چىكما گل و قايقورماغل اوزلرىنى كفرگه نوشورگان و كافر بولغان كمسهلر اوچون
 (مَنْ اللّٰدِينِ قَالُوا) شول كمسهلردن اول كفرگه آشقوچى كمسهلر كم ايتدىلر آلا ر
 (أَمِنًا) بىر ايمان كىلتوردىك و اشاندىق ديوب (بِاَقْوَاهُمْ) آغزلى برله ايتدىلر (وَلَمْ
 تَوْمَنُ قُلُوبُهُمْ) و ايمان كىلتورمادى آلا رنىڭ كوكللىرى آلا ر منافقلىدر كم ظاهر دن
 اوزلرىنى مسلمان كورساتورلر و كوكللردن اشانماسلر كافرلر برله دوستلق قىلورلر
 (وَمِنَ اللّٰدِينِ هَادُوا) و شول كمسهلردنكم يهودى بولدىلر بعضىلرى (سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ)

ايشتكو چيلر درسينڭ سوزگنى بالغان اينمك اوچون يعنى صوڭندىن باشقه يهوديلرگه
 محمد سويل سويلدى دىوب سين اينماگان سوزلرنى بالغانلاب اينو اوچون سينڭ
 سوزلرگنى طڭكلارلر آلاردن مراد مدينه يهوديلر يدر (سَمَاعُونَ لِقَوْمٍ آخِرِينَ لَمْ يَأْتُواكَ)
 ايشتكو چيلر وطڭكلاوچيلردر اول مدينه يهوديلرى سينڭ سوزلرگنى ايكنچى بر
 گروه اوچون كم آلار كيلماديلر سينڭ حضورگا يعنى سينڭ مجلسگا كيلمى تورغان
 وچينده تورا تورغان خيبر يهوديلرينه محمد عليه السلام ايندى دىوب تورلى بالغان
 سوزلرنى سويلمك اوچون جاسوسلق اينو اوچون سينڭ سوزلرگنى طڭكلارلر
 مدينه يهوديلرى جاسوسلق قىلوب مسلمانلرنڭ خبرلر ينى خيبر يهوديلرينه ايرشدر ورلر
 ايندى بو آيت كرمبە نڭ سبب نزولى شولدر كم خيبر يهوديلرينڭ الوغلرندن بر
 خاتون برله بر اير زنا قىلديلر هر ايكىسى محصن ايديلر تورات حكمنچە آلارنڭ
 جزالرى رجم يعنى طاش برله آطولماق ايندى اول زنا قىلغان اير و خاتون قدرلى
 والوغ كەسەلردن بولغانلقدن يهوديلر آلارنى رجم قىلوني مناسب كورماديلر اوز
 آرالرنده كىڭاشوب اينديلر كم مؤمنلرنڭ كتابلرنده يعنى قرآنده رجم حكى يوفندر
 محمد عليه السلامدن حكم قىلدرايق زنا قىلغان اير و خاتوننى فاچى برله حد صوغارغه
 قوشسه آنڭ حكىينى قبول ايتارمز واگر رجم برله حكم قىلسه قبول اينماسمز
 ديديلر اشبو نيت برله آلاردن بر جماعت زنا قىلغان اير هم خاتوننى برگه آلوب
 مدينه گە كيلديلر اول مدينه يهوديلرينى كوروب صورت حالنى آلارغه سويلديلر
 مدينه يهودلرينڭ الوغلرى رسول صلى الله عليه وسلم نڭ حضور شريفلرينه كىلوب
 محصن اير و محصنه خاتون زنا قىلسه آلارغه نينداين حد و جزا بىرلور دىوب
 سؤال قىلديلر اول حضرت بيورديلر كم سز لر مينم قىلغان حكم گە راضى بولور سز مو
 يهوديلر راضيمز ديديلر فى الحال جبرائيل عليه السلام نازل بولوب رجم حكىينى بيان
 ايتكان ايننى كىلتوردى اول حضرت صلى الله عليه وسلم بيورديلر كم آلارنى رجم قىلو
 يعنى طاشقه تونو كىرا كدر يهوديلر بو حكمگە راضى بولماديلر تورانده بزگە خداى
 تعالى زنا قىلغان كشى نڭ يوزىنى فاراغه بوياب آرقاسينه فرق فاچى صوغكز دىوب
 بيورغاندر بز تورات حكى برله عمل قىلامز ديديلر جبرائيل عليه السلام رسول
 اكرم حضرتينه آلارنڭ سوزلرى بالغان ايندى كىنى خبر بىردى اول حضرت صلى الله
 عليه وسلم يهوديلرگە ايندى سز نڭ اچكزده توراننى بىغشى بلا تورغان اعلمكز
 كمدر شونى بو مجلسكە كىلتوركز نا كم توراننڭ حكى نىچوك بولسه نوغرىسنى
 بيان قىلسون يهوديلر جواب بىر ديلر كم بز نڭ آرامزده همەلرەزدن عالمراك و توراننى

يخشى بلگوجى ابن صوريا ديگان كيمسهدر آنك حكيمنه بز راضى بولورمز ديديلر
بس رسول صلى الله عليه وسلمنىڭ فرمانى ايل، ابن صوريانى مجلسكه حاضر قىلدیلر اول
حضرت صلى الله عليه وسلم ابن صورياغه خطاب قىلوب بيوردیلر كم موسى پيغمبرگه
تورات ايندرگان هم بنى اسرائيل قومنى فرعوندىن قوتقاروب كوب نعمتلر انعام
قىلغان خدای تعالى نك اسمى برله سيندىن صوريايمن سزنىڭ كىتابكزده زنا
قىلغان كىشىنىڭ حكىمى رجم قىلوه و ياكه نوگلهو ديديلر ابن صوريا جواب
بيردىكم اگر تورات مېنى كويدرر ديوب قورفماسام ايدى يالغانلاب ياكه اوزگار توب ايتور
ايدم اول سن اوزك بيان قىلغل سنك خداینىڭ بو اش توغرىسىندە نچوك حكم
ايتكاندر ديدى اولحضرت بيوردیلر كم خدای تعالى فرآنده شويله حكم ايتكاندر كم
اگر محسن اير و محسنه خاتون نك زنا قىلغانلىق لرينه دورت كىشى گواھلىق بېرسه لر
آلارنى رجم قىلماق واجىدر ابن صوريا ايتدى خدای تعالى برله آنط ايتوب ايتور من
كم نورانك هم حكىم شولدر لىكن بز نك عالم لرمز بنى اسرائيل اولوغلىرى نك
خاطر لارنى رعايه قىلوب رجم اور نېنه قامچى صوغوغه قرار بېرگانلردر بس رسول
صلى الله عليه وسلم بيوردیلر تا كم مذكور اير برله خاتوننى هر ايكى سېنى مسجد
آلدنده رجم قىلدى لرحق سبحانه و تعالى شول يهوديلر حالدىن خبر بېروب بيوردىكم
(يَعْرِفُونَ الْكَلِمَ) اوزگار نالر آلا سوزلرنى (من بعد مواضعه) خدای تعالى وضع
قىلغان اورنلردن صوك يعنى تورانك بولغان رجم توغرىسىندەغى آيتلرنى آلاشدروب
آلار نك اور نېنه قامچى صوغو هم يوزنى قاراغه بوياو شكلى لرنى بازالر (يَقُولُونَ)
ايتلر خيبر يهوديلرى (ان اوتيتم هذا فخذوه) اگر سزگه بېرسه لر اوشبونى بس
آلوگز سز آنى يعنى اگر محمد عليه السلام قامچى صوغو برله حكم قىلسه سز قبول
قىلگىز (وان لم تؤتوه فاحذروا) وا گر بېرماسه لر سزگه اوشبونى يعنى قامچى صوغو
برله حكم قىلمايوب رجم قىلو برله حكم قىلسه بس صافلانوكز سز آندن و آنى قبول
قىلماگىز (ومن برد الله فتنته) و هر كم نك تىلاسه خدای تعالى آنك فتنه سېنى يعنى خدای
تعالى هر كىمنى خورلىق و رسوا بلىقه ياكه هلاكتكه توشورونى تىلاسه (فلن تملك له من الله
شيئا) بس سن مالك بولماس سن آنك اوچون خدای تعالى دن هيچ بر نرسه نى يعنى
اول فتنه نى آندن كينار آلامس سن و ياردم قىلا آلامس سن (اولئك الذين لم يرد الله
اوشبو گروه يعنى يهوديلر شول كيمسهدر كم تىلامادى خدای تعالى ازلك (ان يطهر
قلوبهم) پاك قىلماقنى آلار نك كوكللر بنى كفو و انكار دن (لهم فى الدنيا خزى) بولموجىدر
آلارغه دنباده خورلىق و رسوا بلىق شول طريقه كم آلا مغلوب بولوب مؤمنلر قول

آستونده فورقوب جزیه تولب نورورلر (ولهم فی الآخرة عذاب عظیم) هم بولغوچیلر
 آلاغه آخرته الوغ عذاب منگولک نه غ عذابی (سماعون للکذب) سوزنی ایشتنکوچیلر
 وطکلاوچیلر در آلا ر یالغانلامق اوچون (اکالون لاسعت) آشاوچیلر در آلا ر حرامنی
 یعنی رشوت آشارلر (فان جاؤک) بس اگر کیلسه لر اول یهودیلر سیکا بر حکم
 قیلدر مق اوچون (فاحکم بینهم) بس حکم قیلغل سین آلا ر نك آراسنده (أو اعرض
 عنهم) یا ایسه یوز دوندرگل آلا ر دن یعنی اختیارلی سین نله ساك حکم قیلغل نله ساك
 اعراض ابتکل (فان تعرض عنهم) بس اگر سین یوز دوندر ساك آلا ر دن وحکم
 قیلما ساك (فلن یضروک شیئا) بس زیان ایرشدر آلا ر ساك سیکا هیچ بر نرسه (وان
 حکمت فاحکم بینهم بالقسط) و اگر حکم قیلما ساك بس سین حکم قیلغل آلا ر نك آراسنده
 توغریلق وعدللك برله (ان الله یحب المقسطین) در ستلکده الله تعالی سویار حکمده
 عدللك و تیگزلك اینکوچیلر نی (وکیف یحکمونک و عندهم التوریه) و نیچوک حکم
 قیلدر لر اول یهودیلر سیکا ای محمد علیه السلام یعنی نی اوچون حکمگه سینک حضورگا
 کیلر لر و حالانکه آلا ر نك فاشلرنه در تورات (فیها حکم الله) بار در اول توراته خدای تعالی نك
 حکمی زنا قیلغان کیشینی رجم قیلو برله (ثم یتولون من بعد ذلك) صکره کیری
 دونالر و اعراض قیلالر آلا ر اوشبونک صوکنده یعنی سین آلا ر نك اوز کتابلرینه
 موافق حکم قیلماچ آلا ر اول حکمگه راضی بولمیلار (وما أولئک بالمؤمنین) و توگلدر اوشبولر
 اشانغوچیلر اوز کتابلرینه یا که سینک حکمگا (انا انزلنا التوریه) در ستلکده بز ایندرک
 نوراننی (فیهاهدی و نور) باردر اول توراته توغری بولنی کورگازمک هم نور باردر کم شک
 و شبهه قارانغولقلرینی کینارور (یحکم بها النبیون) حکم قیلالر اول تورات برله بنی
 اسرائیل پیغمبرلری (الذین أسلموا) آندا بن پیغمبرلر کم تسلیم بولدیلر و انقیاد
 قیلدیلر آلا ر خداینک حکمینه (للذین هادوا) یهودی بولغان کسه لر اوچون حکم
 قیلالر (والرَبَّانِیُّونَ وَالْأَحْبَابُ) دخی حکم قیلور بولدیلر اول تورات برله ربانی
 بولغوچی عالملر هم بنی اسرائیلنک زاهدلری بنی اسرائیل قومینه (بما استحضروا
 من کتاب الله) شول نرسه سبیلی کم بیورلدیلر آلا ر آنی صافلاو برله خدای تعالی نك
 کتابندن یعنی توراتنی اوزگار تولما کندن و ضایع ایتلودن صافلاو برله (وکانوا علیه
 شهداء) هم بولدیلر آلا ر شول کتاب اوزرینه گواهلر کم آنی خلقغه راستلق و توغریلق
 برله بیان قیلورلر نناک کم ابن صوریبا بیان قیلدی (فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ) بس فورقما کز سر

آدمیلردن خدای تعالیٰ نك حکمینی یورنوده (وَآخَشُونَ) وقورقئز میندن (وَلَا تَشْتَرُوا
 بآیاتی ثَمَنًا قَلِيلًا) هم آلسدر ماگز مینم آیتلرم وحکلمرم برله آزغنه بهانی یعنی دنیا
 مالی اوچون شریعت حکملرینی اوزگار تماگز (وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ) وهر
 کم حکم قیلماسه خدای تعالیٰ ایندر گان نرسه برله یعنی یهودیلر (فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ)
 بس اوشبو کسه لر آلا در کافر لر و خدا اینک حکمینه فارشو چیلر (وَكُتِبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا) ویازدقبز
 بنی اسرائیل اوزرینه توراتک (أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ) شونیکم بر کشی بر کشی برابرینه در
 یعنی بر کشی نك قصاصینه بر کشی اولتور لر بنی نضیر یهودیلری خدای تعالیٰ نك
 حکمینه خلافلق قیلوب اوزلر نندن بر کشی نك قصاصی اوچون بنی قریظه یهودیلر نندن
 ایکی کشینی اولتور ورلر ایدی (وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ) دخی کوز کوز برابرینه در یعنی
 براو بر کسه نك کوزینی چهارسه قصاصی اوچون آنک هم کوزینی چهار لور
 (وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ) هم برون برون برابرینه در (وَالْأَذْنَ بِالْأَذْنِ) دخی قولاق قولاق
 برابرینه در (وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ) هم نش نش برابرینه در (وَالْجُرُوحَ قِصَاصًا) وجراحتلر
 قصاص ایا سیدر یعنی هر بر جراحت اوچون شوئا موافق قصاص ایداور فصاصه
 عدلک و تیگز لک لازمدر تیگز لک قیلو ممکن بولغان اورنک (فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ) بس هر کم تصدق
 قیلسه اول قصاص برله یعنی عفو قیلسه و قصاصدن کیچسه (فَهُوَ كَفَّارَةٌ) بس آنک تصدق
 قیلماقی کفارت بولور اول کسه نك گناهلرینه (وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ) وهر کم
 حکم قیلماسه خدای تعالیٰ ایندر گان نرسه برله نك کم یهودیلر حکم قیلما دیلر (فَأُولَئِكَ
 هُمُ الظَّالِمُونَ) بس اوشبو کسه لر آنلردر ظلم لقی ایتکو چیلر (وَقَفِينَا عَلَىٰ آثَارِهِمْ
 بَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ) وکیل تور دکبز اول پیغمبر لر نك صوئنده مریم اوغلی عیسی پیغمبرنی
 (مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ) راستقه توتقوچی بولغانی حالده اول عیسی آندن الگاری
 یار لگان نرسه فی (مِنَ التَّوْرَةِ) تورات کتیبندن (وَأَتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ) هم
 ببرد کبز عیسی پیغمبر گه انجیلنی (فِيهِ هُدًى وَنُورٌ) باردر اول انجیلده
 توغری یولنی کورگاز مک هم نور ویا قیطیق (وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ)
 هم راستلاغوچی و موافق ایتدک بز اول انجیلنی آندان الگاری ایندر لگان
 نرسه گه نوراندن یعنی اصول دینده و اعتقاد مسئله لر نده توراتته موافقدر (وَهُدًى
 وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ) هم قیلد فبز اول انجیلنی توغری یولنی کورساتکوچی هم
 اوگوت بیرگوچی تقوالق ایتکو چیلر گه (وَلِيَحْكُمَ أَهْلَ الْأَنْجِيلِ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ) وکر کدر کم
 حکم قیلسون انجیل اهلی یعنی عالم لری حکم قیلسون لر الله تعالیٰ ایندر گان نرسه

برلہ (ومن لم یحکم بما أنزل اللہ) وھرکم حکم قبلیاسہ خدای تعالیٰ ایندیرگان نرسہ
 برلہ نناک کم نصارا عالمری انجیل حکملرینی اوزگارندیلر (فأولئك هم الفاسقون)
 بس اوشبو گروه آلاردر فاسقلر و خدای تعالیٰ حکمندن طشقه چقغوچیلر (وانزلنا
 البک الکتاب) و ایندردکیز سنک صاری ای محمد علیہ السلام قرآننی (بالحق) حقائق
 و توغریلق برلہ (مصدقاً لما بین یدیه من الکتاب) راستلاغوچی و موافق بولغانی
 حالده اول قرآن آندن الگاری ایندیرلگان کتابلرغه اصول دینہ و اعتقاد مسئلہلرنہ
 (ومہیناً علیہ) ہم حافظ و صافلاوچی بولغانی حالده اول قرآن اوزندن الگاری
 ایندیرلگان کتابلرغه یعنی اولگی کتابلرنی قرآن اوزگارنولما کدن صافلار و آلاردہ
 اوزگارنولغان نرسہنک توغریسی قرآندن بلونور یا ایسہ اول کتابلرنک راستلقینہ
 قرآن دلیل و برہاندر (فاحکم بینہم بما أنزل اللہ) بس حکم قبیلعلسن ای محمد
 علیہ السلام کتاب اہلی آراسندہ خدای تعالیٰ ایندیرگان نرسہ برلہ (ولا تتبع أهواءہم)
 ہم ایارما گلسن آلارنک آرزولرینہ آوشقوچی بولغانک حالده (عما جاءک من الحق)
 سکا کیلگان نرسہ دن حقلق و توغریلقدن یعنی آلارنک باطل آرزولرینہ ایاروب
 توغری حکمندن آوشماغل (لکل جعلنا منکم شرمۃ و منہاجاً) ہر گروه اوچون
 فیلقبیز سزلردن بر شریعتنی و ظاہر ہم آچق بولغان یولنی یعنی ہر امتکہ توغری
 یولنی کورساندک و شریعت یباردک (ولو شاء اللہ لجعلکم امة واحدة) واگر تلاسہ
 ایدی اللہ تعالیٰ البتہ فیلور ایدی سزنی بر امت و بر ملت (ولکن لیبلوکم فیما اتیکم)
 ولکن توری امتلر و توری گروہلر ایدی سزنی خدای تعالیٰ تاکم صنماق
 اوچون سزلرنی شول نرسہدہ کم بیرگاندر آنی سزگہ یعنی سزلرنی صناو اوچون
 و مطیع عاصیدن آیرلسون اوچون سزلرگہ توری عصر و زمان لردہ توری شریعتلر
 و ہر زمان نک اوزینہ مناسب حکملر یباردی (فاستبقوا الخیرات) بس سز آشوغکز
 اید گولک لرگہ کم شریعتلرگہ ایارودر (الی اللہ مرجعکم جمیعاً) خدای تعالیٰ صاریدر
 سز نک فایتماقکز بارچہ کزنک (فینبئکم بما کنتم فیہ تختلفون) بس آگاہ لاندور
 و خبر بیرور سزلرگہ خدای تعالیٰ جزاء وقتندہ شول نرسہ برلہ کم خلافاق قبیلشور
 بولدک سز آنک توغریسندہ دین و شریعت اشلرندن (وان احکم بینہم) دخی
 یباردکیز سکا شونی کم حکم قبیلعلسن کتاب اہلی آراسندہ (بما أنزل اللہ) اللہ تعالیٰ
 ایندیرگان نرسہ برلہ (ولا تتبع أهواءہم) ہم ایارما گل آلارنک آرزولرینہ بو آیت
 کریمہ نک نزولینہ سبب شولدر دیمشلر کم یہود عالم لردن بعضلری اوز

آرالرندە كېڭاش ايدوب بر برسینه ايتديلرکم كېلىڭز محمدنك حضورينه بارايق
 شايدكم تورلى حيله ومكرلر برله آنى آلدارمز ويولدان چغارورمز آڭا شوبىل
 ايتايككم اى محمد بزلر سڭا ايارورمز وپيغمبرلككڭنى تصديق ايدارمز اگرده
 سن بزنك آرالر مزده بولغان دعوى وخصومتلر توغرىسندە بز تلا گانچه حكم
 قىلساڭ ديوب شول حيله ايله آنى اوزسوز يېزگه ايارتايك ديديلر حق سبحانه وتعالى
 اوزينك رسولينه آلارنك حيله سندن صافلانورغه بيوروب ايتديكم (وَاحْذَرُوا أَن
 يَقْتُنُوكَ) دخى صافلانعل سين اى محمد عليه السلام آلارنك سېنى فتنه گه سالولرندن
 ويولدن چغارولرندن هم دوندرولرندن (عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ الْبِكَ) خدای تعالی
 سېڭا ايندرگان نرسه نك بعضسندن (فَإِنْ تَوَلَّوْا) بس اگر دونسه لر واعراض قىلسه لر
 اول يهوديلر خدای تعالی ايندرگان حكمن وآنى قبول ايتماسه لر (فَاعْلَمُوا أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ
 بِسِ بَلْغَلِكُمْ آلَارنك خدای تعالی حكمندن اعراض قىلولرى شول جهندنرکم تلر
 خدای تعالی (أَنْ يُصِيبَهُمْ) آلا رغه ابرشدر ماكنى (بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ) قىلغان گناهلرندن
 بعضلرېنك جزاء وعقوبتىنى اوشبودنياده وقالغانلرېنك جزاسى آخرنده بولور (وَأَنَّ
 كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ) ودر سنلكده يهوديلردن كوسى فاسقلر در اوشبو آية
 كرىبه نزلندن صوڭ يهوديلر رسول صلى الله عليه وسلمگه بز سينك حكمكا راضى
 بولماسمز ديديلر حق تعالی دن آيت كېلديكم (أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ) ايا جاهليت
 حكىنى استارلر مو اول يهوديلر زنا حدنده هم قصاص توغرىسندە تورات وقرآننك
 حكملرېنه راضى بولماينچه (وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا) وكمدر كوركامراك ويغشىراق
 حكم جهنندن خدای تعالی دن يعنى خدای تعالی دن يغشىراق حكم ايتكوچى البته يوقدر
 (لِقَوْمٍ يُوقُونَ) شول گروه اوچون كم شكسز بلورلر واشانورلر خدای تعالی نك
 حكى يغشىراق ايدكىنه روايت ايدلمشدر كم صحابه لر دن عباده بن الصامت رضى
 الله عنه عبدالله بن ابى منافق برله رسول صلى الله عليه وسلم مجلسنده دعوالاشدیلر عباده
 ايتدى مينم يهود طائفه سندن دوستلرم باردركم باشمغه بر مشكل اش توشكان وقتك آلا ر
 ميگامد دويار دم ايتله آلورلر لىكن مين بوكون خدای تعالی هم رسولينك دوستلغى اوچون
 آلارنك همه سندن بيز دوم مڭا خدای تعالی نك ورسولينك دوستلغى كفايه قىلور كفر
 اهلى نك دوستلغى كرا كاس من آلاردن كېچدم ديدى عبدالله بن ابى ايتدى من
 فورقامن زمانه نك تورلى حوادثلرندن گاها كشى نك باشمغه تورلى مشكل واقعه لر
 توشادر شونداين وقتلرده دوستلر نك مدد وباردملرى كراك بولادر يهوديلر
 بزنك اولسن آرا لاشقان وبرگه عهد قىلشقان دوستلرمز وبرادرلرمز در من آلارنك

دوستلارنىڭ كىچىك آلماسىن بىس حق تعالى دن آيت كىلدىكىم (يا ايها الذين آمنوا) اى
 ايمان كىلتورگان كىمىسەر (لاتتخذوا اليهود والنصارى اولياء) تونما كىز سىز يهودىلارنى
 هم نصرانىلارنى اوز كىزگە دوستلار ايتوب (بعضهم اولياء بعض) آلارنىڭ بعضىلارنى
 بعضىلارنىڭ دوستلار بىر يەنى آلار سىزگە خىلانلىق ايتودە بىر بىرسىنە موافقىلر دوستلار
 (ومن يتولهم منهم) وەر كىم دوست توتسە آلارنى سىز لردن هم موافقت وە معاونت
 بىرلە آلارغە مېل ايتسە (فانهم منهم) بىس درىستلىككە اول كىمىسە آلار جەل سىندىر
 اوشبو سوزدە غىر دىنلار بىرلە دوستلاشو حقىدە بىك فاطى قورقتو و نەھىد باردر
 اوبلا بىرلە فاراغان كىشى آكلار آلارنى دوست توتسە آلار جەل سىندىر بولور دىگان
 بوسوز بىك قورقچى سوزدر اوبلا كىز مسلمانلار (ان الله لا يهدى القوم الظالمين)
 درىستلىككە خىداى تعالى توغرى بولغە كوندىر ماس ظالم بولغۇچى گروھنى كىم
 آلار دىن دشمانلار بىرلە دوستلاشوب اوز نفسلارنىڭ ظلملىق قىلورلار (وترى
 الذين فى قلوبهم مرض) وسىن كورورسىن كوكىل لىرنە شك و نفاق
 صر خاللى بولغان كىمىسەلرنى يەنى عبد الله بن ابى هم آنىڭ اتباغىلارنى
 كورورسىن (يسارعون فيهم) آشوغورلار آلار يهودىلار بىرلە دوستلىق
 قىلودە و آلارغە ياردەم ايتودە (يقولون) ايتەلر آلار (نخشى ان نصيبنا دائرة) بىز
 قورقماز بىز لىرگە ايرىشما كىندىن زمانەنىڭ ايلانما كىندىن بىر نرسە يەنى باشىنەزغە بىر
 مصىبت ياكە بىر بلا وقىضا ايرىشور دە يهودىلارنىڭ ياردەملىرىنىڭ محتاج بولوب قالىورمىز
 دىب قورقماز ياكە اهل اسلام مغلوب بولوب كافرلار غالىب كىلورلار دە آلارنىڭ
 قوللىرىنى قالىورمىز دىب قورقماز شول سببلى آلار بىرلە دوستلىق قىلامىز دىب
 ايتەلر (فعسى الله ان ياتي بالفتح) بىس شىد كىم خىداى تعالى كىلتورور بىر فتحنى
 اوزىنىڭ رسولى هم مۇمنلار اوچون يەنى مەكەنى فتح قىلورنى مۇمنلارگە مېسىر قىلور
 ياكە يهودلارنىڭ خىبىر و فدك كىبى منزللارنى مۇمنلار نصرىنە كىرگوزور (او امر
 من عنده) ياكە كىلتورور خىداى تعالى بىر امر و فرماننى اوز قاشىندىن يەنى يهودلارنى
 قتل و جلاى وطن يەنى وطنلارنىڭ سورمىك بىرلە حكىم قىلور (فصبحو على ما اسروا
 فى انفسهم نادمين) بىس اورلورلار اول منافقىلار اوز كوئىللىرىنىڭ ياشورگان نرسەلرى
 اوزرىنە اوكونوچىلار بولوب يەنى كوئىللىرىدىن يهودىلارنى دوست توتوب پىغىمبىر
 عليه السلامنىڭ اشلرى حقىدە شك و شىبە توتقانلىق لىرىنە اوكونورلار (ويقول الذين
 آمنوا) و ايتەلر ايمان كىلتورگان كىمىسەلر بىر بىرسىنە (اهو لاء الذين اقسوا بالله جهد

ایمانهم) ایا اوشبولدر مو شول کیمسه لرم کم آنط ایتدیلر خدای تعالی برله اوزلرینک
 غلیظ و محکم بولغان آنبلری برله (انهم لهکم) شویله دیوب کم در سنلکده آلا
 البته سز نك برله بولغوچیلدر یعنی منافقلمر مؤمنلرگه بزلر سز نك طرفکزدن وسز نك
 برله برگه بولورمز دیوب آنط ایتکان ایدیلر سوکنندان آنطلرینک بالغان ایدکی
 ظاهر بولغاچ مؤمنلر تعجب قیلوب ایا اوشبولر شول آنط ایتکان کیمسه لرمو دبدیلر
 (حبطت اعمالهم) باطل بولدی و یوغالدى اول منافقلمر عمل لری (فاصبحوا خاسرین)
 بس اورلدیلر آلا زیان کورگوچیلر بولوب دنیا و آخرنده (یا ایها الذین آمنوا)
 ای ایمان کیلتورگان کیمسه لرم (من یرتد منکم عن دینه) هر کم دونسه سزلردن
 اوزینک دینندن یعنی اسلامدن دونوب مرتد بولسه نعوذ بالله تعالی منه (تسوف
 یاتی الله بقوم) (۱) بس تیزدر کم کیلتورور خدای تعالی بر گروهنی کم (یعبهم
 و یعبونه) سویار آلا رنی خدای تعالی هم آلا رده سویار لر خدای تعالی نی (اذلّه
 علی المؤمنین) تواضعلی لر و اوزلرینی خور توتوقچیلر بولور لر آلا مؤمنلرگه (و اعزّه
 علی الکافرین) هم غیرتلی و غالب بولور لر آلا کافر لر اوزرینه و کافر لردن هیچده
 فور قماسلر اول قومدن مرادیمین اهلیدر دیمشلمر خبرده کیلمشدر کم اوشبو آیت
 کریمه نازل بولغان کونده رسول صلی الله علیه وسلم حضرتی ابو موسی الاشعری
 رضی الله عنه گه اشارت ایدوب هم قوم هذا یعنی آلا اوشبونک قومیدر دیوب
 بیوردیلر حضرت ابن عباس هم حسن البصری رضی الله عنهم لر اوشبو قومدن
 مراد حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه ریاستنده صوغش قیلغان مهاجرین وانصار
 صحابه لریدر دیمشلمر (یجاهدون فی سبیل الله) صوغش قیلور لر اول قوم الله تعالی
 بولنده (ولا یخافون لومة لائم) هم فور قماسلر ملامت ایتکوچی نك ملامتندن
 و شلته سندن (ذلک فضل الله) اوشبو ذکر ایتولسگان صفتلر خدای تعالی نك فضل
 و رحمتیدر (یؤتیه من یشاء) بیورور آنی خدای تعالی هر کیمسه گه کم تیلار اوزی
 (والله واسع علیم) و خدای تعالی فضل و رحمتی کیك بولغوچی هر کم نك استحقاقینی
 بلگوچیدر روایت ایدلمشدر کم عبد الله بن سلام اوزینک اصحابی برله رسول
 صلی الله علیه وسلم حضور شریفلرینه کیلوب ایتدی یار رسول الله بنی قریظه هم بنی
 نضیر یهودیلری بز نك قوند اشلر مز در بز نك مسلمان بولغانیمز و آلا نك دینلرینی
 طاشلاغانیمز اوچون آلا بز گه آچو ایتوب بز نك برله هیچده بر یرگه جبولوشماسقه
 و اولتور شماسقه آنط ایتکانلردر تورا نورغان اورنلرمز براق بولغانلقدن سز نك

(۱) اوشبو آیت کریمه ده
 غیبندن و کیلاچکدا گی
 اشدن خبر بیرو باردر
 شویله کیم رسول اکرم
 صلی الله علیه وسلم
 حضرتلری دنیادن رحلت
 ایتکلاچ عرب قبیله لری
 مرتد بولسیدلر مگر مکه
 ومدینه اهلی اسلامت محکم
 ثابت ایدیلر عربدن
 بعضیلری زکوت بیرو د:
 باش طارنوب حضرت ابو
 بکر صدیق نك زکوت جیارغه
 یبارگان کشیلرینه فارشی
 تور دیار و بر جماعت
 مسیلمه الکذاب هم سجاج
 دبان بالغاندن پیغمر لک
 دعواسینی قیلغوچیلرغه
 ایا روب مرتد بولدیلر
 حق تعالی آلا رنک احو
 لندن اوزینک رسولینه
 خبر بیروب بیوردیکم
 اگر آلا مرتد بولسه لر
 خدای تعالی آلا اورنینه
 ایکنچی قوملر نی کیلتورور
 اسلام دینی هیچ بر وقت
 یاردم بیرو کوچی سز بولماس
 تفسیر حسین

صحابہ لکڑ مجلسندن ہم بحر و ملرمز مؤمنلر برلہ ہم اولتوروشا آلمایمز بزنک حالمز
 نچوک بولور دیدی حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلیدی کم (أَنَا وَلِيكُمْ اللَّهُ وَرَسُولُهُ)
 موندن باشقه توگلدر کم سزنک حقیقی دوستکڑ خدای تعالی در هم آنک رسولیدر
 (وَالَّذِينَ آمَنُوا) ہم ایمان کیلتورگان کمسہلدر (الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ) آنداین
 مؤمنلر کم آلا ر نورغوزالر نمازی (وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ) ہم بیرالر مال لوندن زکوتنی
 و صدقنی (وَهُمْ رَاكِعُونَ) و حالانکه آلا ر خضوع و توبانچیلک ایتکو چیلدر نمازده
 یا که رکوع قیلغان حال لرنده زکوتنی ادا قیلالر دیکدر کم انفاق و احسانغه بیک
 هر یص بولوب آشوغولرنندن کنایه در کوب تفسیرلرده مذکوردر کم اوشبو آیه کریمه
 حضرت علی المرتضی رضی الله عنه شأنکه نازل بولمشدر اسباب نزولک کیلتورمشدر کم
 بر کون رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری مسجدکه تشریف بیورغانلر ایدی آدمیلر
 نماز اوقورلر بعضیلری فیامه و بعضیلری رکوع ایدیلر اولحضرتک مبارک کوزلری
 ایشک توبنده نورغان بر سائلگه نوشدی سکا برار نرسه بیرگوچی بولدیمو دیوب
 سائلدن صورادیلر اول سائل رسول حضرتلرینه بر کموش یوزک کورساتوب مکا
 اوشبونو بیر دیلر دیدی اولحضرت کم بیردی دیوب صوراجاچ سائل حضرت علی کرم
 الله وجهنی کورساتوب اعطانی و هو را کم دیدی یعنی رکوع قیلغان حالنده مکا
 بونرسنی بیردی دیدی (وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ) و هر کم دوست توتسه الله تعالی نی
 هم آنک رسولینی (وَالَّذِينَ آمَنُوا) دخی ایمان کیلتورگان کمسہلرنی (فَأَنَّ حَزْبَ
 اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ) بس درستلکده خدای تعالی نک لشکری آلا در غالب و اوسنون
 بولغوچیلر خبرده کیلمشدر کم یهوددن رفاعه بن زید هم سوید بن حارث دیگان
 کشیلر اولده مسلمانلغنی اظهار ایدوب صوکنندن منافق بولدیلر صحابه لردن
 بعضیلری آلا برلہ مصاحبه و دوستلق قیلورلر ایدی حق تعالی دن آیت کیلیدی کم
 (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسہلر (لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ
 هُزُواً وَعَلْباً) توتما کڑ سز شول کمسہلرنی کم توندیلر آلا سزنک دینگرنی مسخره گه
 و اویونغه یعنی ظاهرده اوزلرینی مسلمان کورساتوب اچلرندن کافر بولوب اسلام
 دینی برلہ اویناغان کشیلرنی توتما کڑ (مَنْ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ)
 سزدن الگاری کتاب بیرلگان کمسہلردن یعنی یهودیلردن (وَالْكَفَّارَ) هم باشقه
 کافرلرنده توتما کڑ (أُولَئِكَ) اوزکڑگه دوستلر ایتوب یعنی کفر اهل برله بیچده دوستلق
 ایتما کڑ (وَاتَّقُوا اللَّهَ) هم فورقکڑ خدای تعالی دن و آنک طیغان اشلرندن طیلولوکڑ

(ان كنتم مؤمنين) اگر بولسا كز سز مؤمنلر و اشانو چيلر چن اشانو برله زيراکه ايمان حقيقي برله مؤمن بولغان کشي خداينک دشمانلری برله دوستلق قيلماس (وَ اِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ) و هر فايچان ندا قيلماس كز و اونداسا كز سز آدميلرني نمازغه (اتخذوها هزواً ولعباً) توتالر اول كافلر اول نداني ياکه نمازني مسخره گه و اويونغه هر فايچان اذان ايتکاندن صوگ مؤمنلر نماز اوفورغه تورسلر يهوديلر استهزآء و مسخره ايتوب بر برسینه تورلی کولسکی سوزلر ايتوب کولشورلر ایدی (ذَلِكْ بَانَهِمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ) اوشبو اش يعني آلارنک بو طریقه نمازني و اذافنی استهزآء ايتولری شول سببدندر کم آلار بر گروهدر آگلاماسلر و بيلماسلر اوشبو استهزآء لری سببلی آلارغه نينداین فاطی عذاب و عقوبتلر ايرشما کینی روايت ايدلمشدر کم يهود الوغلرندن بعضلری رسول صلی الله عليه وسلم حضور شريفلرینه کیلوب صوراديلر کم سین پیغمبرلردن فايوسینه ايمان کيلتوراسن و اشاناسن اول حضرت جواب بپردیلر کم مین اشانامن خدای تعالی گه هم ابراهيم و اسماعیل و غیری پیغمبرلر گه ايندرلگان نرسه گه و ما انزل الی ابراهيم و اسماعیل الی آخره شول آیتنی اوفودیلر آیتنک آخرنده عیسی علیه السلام اسمی ذکر ايتولگاج يهوديلر آنک پیغمبرلکینی انکار قیلدیلر و ايتدیلر کم بز سز نك دینگزدن ناچار راق دین بلماسمز هم دنیا و آخرنده نصیبی آز بولغان سز نك شكلی دین اهلینی کورمادک دیدیلر حق تعالی دن آیت کیلدیکم (قُلْ ایتکل سین ای محمد علیه السلام اول يهوديلر گه (يَا اَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقَمُونَ مِنَّا) ای کتاب اهل ای سز لر عیب و انکار قیلاسمز مو بز لردن یعنی عیب و انکار قیلیمسز (الَا اِنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ) مگر عیب قیلاسز شونی کم بز ايمان کيلتوردک خدای تعالی گه (وَمَا اَنْزَلْنَا) هم بز نك صاری ايندرلگان نرسه گه یعنی قرآنغه ايمان کيلتوردک (وَمَا اَنْزَلْنَا مِنْ قَبْلِ) دخی بز دن الگار ای ايندرلگان نرسه گه یعنی تورات و انجيل هم باشقه کتب الهیلر گه اشاندق (وَ اَنْ اَكْثَرُكُمْ فٰسِقُونَ) هم شوگا اشاندق کم سز نك کوبرا کز فاسقلر و خداينک فرمانندن چغقوچيلر سز (قُلْ هَلْ اُنْبِئُكُمْ بَشَرٍ مِنْ ذٰلِكَ) ایتکل ای محمد علیه السلام اول يهوديلر گه ایا خبر بیرایم مو مین سز لر گه اوشبو سز نك بز گه ایتکان سوزگزدن یاوزراق برله یعنی سز بز گه سز نك دینگز دینلر نك ناچار راقی هم سز لر بارچه دین اهل لردن دنیا و آخرنده نصیبی و بهره سی آزارق بولغانلر سز دیوب ایتدکز مین سز لر گه شول سز اینکاندنده یا مانراق بولغان قومدن خبر بیرایم مو (مَثُوبَةٌ عِنْدَ اللّٰهِ) الله تعالی فاشنده جزا و عقوبت

جهنندن يامانراق بولغان (من لعنه الله) شول كهمسه كم لعنت ايندى ورحمتندن سوردى
 آنى خدای تعالی (و غضب علیه) هم غضب و قهر قیلدی آنك اوزرينه اول قومدن
 مراد يهوديلدر كم خدای تعالی آلارنى رحمتندن يراق ايتوب غضب و قهرينه مستحق
 قیلدی (وجعل منهم القردة) هم قیلدی آلاردن ميمونلر يعنى آلارنك صورتلرينى
 مسخ قیلوب ميمون صورتينه آلشدردى نتاك كم يهوديلردن اصحاب السبت ديگان
 بر قوم شولای بولديلر (والخنازير) دخى دو كغزلر قیلدی نتاك كم عيسى عليه السلامك
 مائده سينه انكار قیلغوچيلر دو كغز صورتينه كرديلر (وعبد الطاغوت) دخى شول
 كهمسه كم طاہوندى اول طاغوتكه آندن مراد بوزاویا كه سامريدركم يهوديلر آنك
 اغواسينه اياروب بوزاوغه طاہونديلر ياكه طاغوتندن مراد كعب بن اشرفدر كم
 يهوديلر نك الوغلى ايدى رسول عليه السلامغه بيك دشمان ايدى (اولئك شر مكانا)
 اوشبو كهمسه لر ياوزراقلردر اورن جهنندن يعنى قيامنده آلارنك باراچق اورنلرى
 اورنلر نك يامانراقى بولور (واضل عن سواء السبيل) هم آداشقوچيراقلردر توغرى
 يولدن (واذا جاؤكم) وهر فايچان كيلسه لر سيكا اى حميد عليه السلام منافقلىر (قالوا
 امنا) ايتهلر آلار بز ايمان كيلتوردك و مؤمنلرمز ديوب (وقد دخلوا بالكفر) و حالانكه
 تحقيق كرديلر آلار كافرك برله (وهم قد خرجوا به) هم آلار تحقيق چقديلر كافرك
 برله يعنى آنلر هر وقتده كافرلردر بارى طشدنغنه اوزلرينى مسلمان كورساتهلر
 (والله اعلم بما كانوا يكتمون) و خدای تعالی بلگوچيرا كدر شول نر سه نيكم ياشرور
 بولديلر اول منافقلىر كوكللر ندى نفاق و مسلمانلرغه كينه هم دشمانلقدن (وترى
 كثيرا منهم) و سن كورور سن آلاردن كوبسينى (يسارعون فى الاثم) آشوغالر آلار
 حرام اشنى اشلوده ياكه يالغان سويلده (والعدوان) هم ظلم لى قیلوده وچيكن
 چغوده آشوغالر (واكلهم السحت) دخى آشاولرنده حرامنى يعنى رشوت و ربا
 آشاوده آشوغالر (لبئس ما كانوا يعملون) البتهنى ياوزدر شول نر سه كم اشلر بولديلر
 اول منافقلىر و يهوديلر (لولا ينهيهم الربانيون والاحبار) نى اوچون طيماس اول يهوديلر نى
 ربانى عالمر و زاهدلرى (عن قولهم الاثم) آلارنك يالغان سويلهلر ندى (واكلهم
 السحت) هم آشاولرندى رشوت ياكه ربانى (لبئس ما كانوا يصنعون) نى ياوزدر شول
 نر سه كم اشلر بولديلر آلار و ايت ايدلمشدر كم رسول صلى الله عليه وسلمنك مدينه گه
 هجرت قیلو ندى السكارى مدينه يهوديلرى بايلر ايديلر مال لرى كوب هم ايركمك و راحتك
 برله معيشت قیلور ايديلر اول حضرت صلى الله عليه وسلم مدينه گه هجرت قیلغاندى صوتك حق

تعالى آلارنڭ ماللرنىدىن بىر كاتنى كوتاردى كوندىن كون دولتىرى كىموب طاراق و آغر لقعە فالدېلر معىشتلرى ناچار لاندى يهودىلر بواشنى رسول اكرم حضرتلرى كىلو وندىن كور وپ نورلى باراماس سوزلر سويلەدېلر حق تعالى شوندىن خبر بىر وپ بىوردىكم (وَقَالَتِ الْيَهُودُ) وايتىدېلر يهودىلر ماللرنىدىن بىر كات كوتارلگىچ (بِذَلِكَ مَغْلُوبَةً) خداينڭ قولى باغلا نىمىش بوسوز صاران لىقنىد كىنايه در يعنى خدای صارانلاندى بىزگە رىزقى كوپ ايتوب بىرمى دىدېلر (غُلَّتْ اَيْدِيَهُمْ) باغلا نىسون آلارنڭ اوز قوللرى خىردىن (وَلَعَنُوا بِمَا قَالُوا) وسورلدىلر آلارنڭ خدای تعالى نڭ رحىمدىن اوشبو سوزنى ايتولرى سببلى (بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ) بىلكە خدای تعالى نڭ يد قدرتلرى آچىقلردى فضل و كرمى كوپ هم كىڭدر يد الله خدای تعالى نڭ صفات ذاتيه سىندىن بىر صفتىر سمع و بصر كىبى آنڭ بارلىقىنە ايمان كىلتىر ولور كىفئىتىنى تفتىش و تفحص ايتلماس (يَنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ) رىزق بىرور اول خدای تعالى هر نىچك كم تلەر اوزى يعنى تلە گان بندە سىنە كوپ وتلەسە آزايتوب بىرور هىچ كم آكنا بحث اينە آلماس (وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ) والبته آرتدور اول يهودىلردىن كوپ سىنە (مَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ) پىروردكار كىمن سنڭ صارى ايندىر لگان نرسە يعنى قرآن (طُغْيَانًا وَكُفْرًا) آزغونلىق و قارشىلىقنى هم كىرنى يعنى قرآننى ايشتو برلە آلارنڭ آزغونلىقلىرى و كافىرلىقلىرى اوطورى آرتور قرآن كىر و طغياننڭ كىنما كىنە سبب بولسەدە آلارنڭ كىر و طغيانلىرى آرتووينە سبب بولور (وَالْقِيَامَةَ بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ) وصالدىن بىرور فرقه لرىنڭ آراسىنە دشمانلىقنى هم خصومت و آچونى يعنى هميشە آلارنڭ بىر فرقهسى ايكىنچى فرقهسىنە دشمان بولورلر (الْيَوْمَ الْقِيَامَةَ) قىيامت كىونىنە چە تا كم بىر بىر سىنە موافقت و بىرگە اتفاق قىلا آلماسلر (كُلًّا أَوْ قَدُوا نَارًا لِلْعَرْبِ) هر بىر ياندىرغانلىرى زماندە آلارنڭ اوطىنى صوغىش قىلو اوچون (اطفأها الله) سوندىردى الله تعالى آلارنڭ اوطىلرىنى يعنى اول يهودىلر هر ئاچان رسول الله صلى الله عليه وسلم هم مؤمنلرگە قارشى صوغىش قىلماقچى بولوب كىنكاشسەلر و بىرگە اتفاق قىلسەلر خدای تعالى آلارنڭ آراسىنە دشمانلىق و تفرقه سالور اتفاقلىرى بوزولور بىرگە اويوشا آلماسلر (وَيَسْعُونَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا) و آشوغالر هم طرشالر اول يهودىلر بىر دە بوزقلىق قىلوغە و فتنە چقاروغە (وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْفِدِينَ) و خدای تعالى سوبماس بوزقلىق ايتكوچىلرىنى (وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا) واگر شويلە بولسەكم كىتاب اهلى يعنى يهود و نصارى ايمان كىلتورسەلر ايدى محمد عليه السلامغە (وَاتَّقُوا) هم صافلانسەلر ايدى فساد و بوزقلىق

فیلودن (لکفرنا عنهم) البتہ کیچار ایدکبز آاردن (سینانهم) آارنک گناہلربنی
 (ولادخلناهم جنات النعیم) ہم کرگزور ایدکبز آارنی نعمت ایاسی بولغان جنتلرگه
 (ولو أنهم أقاموا التوریه و الانجیل) واگر اول کتاب اهللری تورغوزسه لر ایدی
 تورات وانجیلنک حکم لرینی یعنی تورات وانجیلگه موافق عمل فیلسه لر ایدی (وما
 أنزل الیهم من ربهم) ہم تورغوزسه لر ایدی آارغه پروردکارلرندن ایندرلرلگان
 نرسه نی یعنی قرآن برله عمل فیلسه لر ایدی (لا کلاوا من فواتهم) البتہ آشارلر ایدی
 آار باشلری اوستونندن (ومن تحت أرجلهم) دخی آیاقلری آستونندن یعنی آارنک
 رزقلری کیک بولور ایدی کوکدن بعمور یاوماق ویردن اولان وآشلق اوسماک
 برله برکات هم طوفلق بولور ایدی (منهم أمة مقتصدة) یهودیلردن باردر برگروه
 اشلری توغری وعدل بولغوچی کم آار محمد علیه السلامغه ایمان کیلتورگانلر بیدر
 عبدالله بن سلام هم آنک یولداشلری کبی (وکثیر منهم ساء ما یعملون) وآاردن
 کوپسی یاوز بولدی شول نرسه کم اشلارلر یعنی فساد وبوزقلق اینکوچیلر بیدر
 (یا ایها الرسول بلغ ما أنزل الیک) ای حلق برله بیارلرلگان رسول ابرشدرگل سن
 بارچه خلایفه سنک صاری ایندرلرلگان نرسه نی (من ربک) پروردکارکدن (وان لم
 تفعل فما بلغت رسالته) واگر سن فیلماساک اوشبونی وبارچه حکملر نی ابرشدرماساک
 بس تبلیغ ایتمادک وخلقغه ابرشدرمادک سن پروردکارک نک رسالتینی (والله یعصمک
 من الناس) وخدای تعالی صاقلار سنی آدمیلر نک شرنندن وفتنه لرندن یعنی رسالتنی
 ابرشدرودن فور قماغل سنی خدای تعالی صاقلار هیچ کم سکا زیان ابرشدر آلماس
 (ان الله لا یهدی القوم الکافرین) درستلکده خدای تعالی توغری بولغه کوندرماس
 کافر بولغوچی گروهنی وآارنی سکا مسلط وایرکلی فیلماس انس رضی الله عنه دن
 منقولدر کم اول حضرت صلی الله علیه وسلم نی مؤمنلر کیچلرده قراول توروب صاقلارلر
 ایدی اوشبو آیت کریمه نارل بولغانندن صوگ اولحضرت صاقلار وچیلرغه بیوردیار کم
 ای مؤمنلر منزل لرگزگه فاینک ش خدای تعالی منی صاقلار وچیلر (قل یا اهل الکتاب)
 اینکل سن ای محمد علیه السلام یهود ونصاراغه ای کتاب اهلی (لستم علی شیء) سز
 توگل سز هیچ برنرسه اوزرینه دین و دیانندن (حتی تقیموا التوریه و الانجیل) تا کم
 تورغوزغانک زغه چه تورات وانجیلنی یعنی تورات وانجیل بیورغانچه اعتقاد
 اینکانک زگه چه واصل دینده آارغه موافقت قیلغانک زغه چه (رما أنزل الیکم من
 ربکم) هم تورغوزغانک زغه چه شول نرسه نی کم ایندرلدی سز نک صاری پروردکارکزدن

یعنی قرآنغه اشانوب قرآن حکملرینه موافق عمل فیلغانگزغه چه سز لر حق دینده
 توگلسز (وَلَمَّا بَدَأْنَا كَثِيرًا مِّنْهُمْ) والبتہ آرندرور کتاب اهلندن کوبسینه
 (مَا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ) ربکدن سنک صاری ایندرلگان نرسه یعنی
 قرآن فی اینشتولری آرندرور آلارنک کوبسینه (طُغْيَانًا وَكُفْرًا)
 آزغونلقنی هم کافرلکنی (فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ) بس فایغورماغل وحسرت
 چیکما گل سن ای محمد علیه السلام کافرلر گروھی اوزرینه یعنی سن آلا ر اوچون
 فایغورماغل جزالری اوزلرینه بولور (أَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا) درستلکده ایمان کیاتورگان
 کمسهر (وَالَّذِينَ جَادُوا) هم یهودی بولغان کمسهر (وَالصَّابِقُونَ وَالنَّصَارَى) دخی
 صابئین دیگان گروھ هم نصارالر (مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هر کمسه کم ایمان
 کیلتوردی اوشبولردن خدای تعالی گه هم آخرت کونینه (وَعَمَلٍ صَالِحًا) دخی
 اشلادی ایندگو عملنی (فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ) بس یوقدر هیچ قورقو آلا ر اوزرینه آخرت
 (وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) هم کویونور و فایغورور بولماسلر آلا ر اجر و ثوابنک فوتندن
 (لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ) تحقیق بز آلدق بنی اسرائیل قومندن عهد و میثاق فی
 آلارنک پیغمبرلری تیلی برله خدای تعالی فی برلامک هم محمد علیه السلامغه ایمان
 کیلتورمک توغریسنده (وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ رَسُولًا) هم بیاردکبز آلا رغه رسول لرنی
 موسی و عیسی علیهما السلام هم باشقه لرکیبی (كَلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ) هر کیلگانی
 زمانده آلا رغه رسول (بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُهُمْ) شول نرسه برله کم سویماس و تلاماس
 آنی آلارنک نفسلری یعنی آلا رغه پیغمبرلری نفسلری تلاما گان اش برله
 بیورسه (فَرِيقًا كَذَّبُوا) اول پیغمبرلردن بر گروھنی آلا ر یالقانغه توتدیلر
 نتاک کم عیسی و محمد علیهما السلام لرنی (وَفَرِيقًا يَّقْتُلُونَ) و بر گروھنی اولتورور
 بولدیلر نتاک کم زکریا و یحیی علیهما السلام لرنی اولتوردیلر (وَحَسِبُوا أَن لَّا
 تَكُونَ فِتْنَةً) و گمان ایندیلر اول بنی اسرائیل قومی شونی کم بولماس آلا رغه
 بر فتنه یعنی پیغمبرلرنی یالقانغه توتولری هم اولتورولری سبیلی اوزلرینه
 هیچ بر بلا و آفت کیلماس دیوب گمان فیلدیلر (فَعَمُوا) بس صوقر و کوزسز
 بولدیلر آلا ر یعنی حقلقنی کورمادیلر (وَصَمُّوا) هم صا کغراو بولدیلر یعنی حق
 و توغری سوزنی اینشتمادیلر موسی علیه السلامدن صو ک (ثُمَّ نَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ)
 صکره توبسه عرض فیلدی الله تعالی آلا ر اوزرینه یعنی عیسی علیه السلامنی

یساروب آلارنی توغری یولغه اوننادی (ثُمَّ عَمُوا وَصَمُوا) مونک صوکنده بنه
 صوفر هم صاکفراو بولدیلر (کَثِيرٌ مِنْهُمْ) آلاردن کوبسی معبد علیه الصلوة
 والسلامنی انکار ایتولری برله (وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ) وخدای تعالی کورگوچیدر
 شول نرسهفی کم اشلار لر آلا و عمل لرینه کوره جزا بیرگوچیدر (لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ
 قَالُوا) تحقیق کافر بولدیلر شول کهمسه لر کم ایتدیلر (أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ
 مَرْيَمَ) درستلکده خدای اولدر مریم اوغلی مسیح دیوب یعنی عیسی پیغمبرنی
 خدای دیدیلر (وَقَالَ الْمَسِيحُ) وایتدی مسیح یعنی عیسی پیغمبر (يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
 اعْبُدُوا اللَّهَ) ای بنی اسرائیل فومی عبادت قیلکمز الله تعالی گه (رَبِّي وَرَبَّكُمْ)
 منم پروردکارم هم سز نک پروردکار کمز بولغوچی الله تعالی گه یعنی من هم سز نک
 شکلی بر مخلوق من همه مز نک خالق خدای تعالی در آکما عبادت قیلکمز (أَنَّهُ
 مِنْ يَشْرِكُ بِاللَّهِ) درستلکده کم هر کهمسه شرک کیلتورسه الله تعالی گه (فَقَدْ حَرَّمَ
 اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ) بس تحقیق حرام قیلدی خدای تعالی اول کهمسه گه جنتی (وَمَا وَبَهُ
 النَّارُ) هم آنک اورنی تموغدر (وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ) وبقدر خدایغه شرک
 کیلتوروب ظلم لق ایتکوچیلر گه هیچ بار دم بیرگوچی و آلاردن عذابنی کینارگوچی
 (لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا) تحقیق کافر بولدیلر شول کهمسه لر کم ایتدیلر (أَنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ)
 درستلکده الله اوچ خدای نک اوچنچسیدر دیوب یعنی نصارالر نادانلق لرندن خدای اوچدر
 الله شولار نک برسیدر دیدیلر آلا بوسوزلری برله کافر بولدیلر (وَمَا مِنْ آلَهِ إِلَّا إِلَهٌ وَاحِدٌ)
 و حالانکه یوقدر هیچ بر عبادتکده مستحق بولغان معبود مگر برگنه خدای در الله
 تعالی گنه در شریکی بولودن منزه و مقدسدر (وَأَنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ) و اگر
 طیولماسه لر اول نصارالر اوشبوایتنه تورغان سوزلرندن و خدای تعالی فی بر دیوب
 اعتقاد قیلماسه لر (لَيَمَسَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ) البته ایرشور کافر بولغان کهمسه لر گه
 آلاردن (عَذَابُ أَلِيمٌ) رنجککوچی عذاب آخرنده (أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ) ایسا بس
 توبه قیلماسلر مو قایتماسلر مو آلا خدای تعالی صاری اوچ دیوب ایتولرندن
 (وَيَسْتَغْفِرُونَ) هم مغفرت استاماسلر مو خدای تعالی دن گناهلری اوچون بو اورنده
 استغهام امر معناسنده در یعنی توبه قیلسونلر و مغفرت استاسونلر دیمکدر (وَاللَّهُ
 غَفُورٌ رَحِيمٌ) و خدای تعالی بار لقاغوچیدر توبه قیلغوچیلر نی مهربان و رحمت ایاسیدر
 آلا رغه (مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ) توگلدن مریم اوغلی مسیح کم آلا آنی خدای دیورلر
 (الْأَرْسُولُ) مگر بر یبارلمش رسول و پیغمبردر (فَدَخَلَتْ مِنْ قَبْلِ الرِّسَالِ) تحقیق

اونكاندر اول مسيحنى الكارى هم رسول لركم عيسى پيغمبر گه بيرلگان معجزه لر
 شيكلى آلا رغه ده معجزه لر بيرلگاندر عيسى عليه السلام هم شولار كى بر پيغمبردر
 (وَأُمُّ صَدِيقَةٍ) اول مسيحنىك آناسى بيك توغريلقى هم بيك اشانوچى خاتوندر يعنى
 حضرت مريم در كم آنك خداى تعالى نك آيتلرينه ايمانى واشانماقى بيك كاملدر
 (كَانَا بِأَكْلَانِ الطَّعَامِ) آشار بولدىلر هر ايكسى يعنى عيسى ومريم آشار ايدىلر طعامنى
 باشقه جان ايلارى شيكلى بس نيچوك خداى بولورلر (انظر كيف نبين لهم الآيات)
 قاراغل سين اى محمد عليه السلام نيچوك بز بيان فيلامز كتاب اهلينه توحيد نك
 دليل لرينى (ثُمَّ انظر انى يوفكون) صكوه قاراغل سين نيچوك طبولورلر آلا ر حلقنى
 قبول فيلودن (قل) ايتكل سين اى محمد عليه السلام نصار لرغه (انعبدون من دون
 الله) ايا سز عبادت فيلا سز مو خداى تعالى دن باشقه (مَالًا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا)
 شول نر سه گه كم مالك بولماس اول سز نك اوچون ضررى هم فائده نى يعنى سز گه
 بر فائده كيتورور گه هم سزدن بر ضررى بيارور گه كوچى يتى تورغان بر مخلوقفه
 عيسى غه عبادت فيلا سز و آنى خداى ديسز مو (وَاللهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) و خداى تعالى كم
 حق معبوددر اولدر ايشنكوچى سز نك باطل سوزلر كزنى بلگوچى سز نك بوزوق
 اغتفادلر كزنى (قل) ايتكل سين كتاب اهلينه يهود و نصارى دن (يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا
 تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ) اى كتاب اهلى غلو فيلما كز وچيكدن چفما كز دينك زده (غير الحق)
 حلقندن باشقه يعنى دين اشلر نده باطل وبالغان مبالغه لر هم افراط و تفریط فيلما كز
 نتاك كم يهود و نصارا عيسى عليه السلام حقنده افراط و تفریط فيلورلر ايدى (وَلَا
 تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ) هم ابار ما كز شول قوم نك آرزولرينه كم (قد ضلوا من قبل) تحقيق
 ضالانكده توشدىلر و آداسدىلر آلا ر موندن الكارى يعنى پيغمبر عليه السلام كيلما كندن
 الكارى (وَأَضَلُّوا كَثِيرًا) هم آزدردىلر و توغرى بولدن چقاردىلر آلا ر كوب
 كشىلر نى (وَضَلُّوا عَن سَوَاءِ السَّبِيلِ) دخى ثابت بولدىلر اوزلرينك ضالانكده و آداسولر نده
 توغرى بولدن پيغمبر عليه السلام كيلگاندن صوك هم (لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا) لعنت
 ايتولدىلر كافر بولغان كمسه لر (من بنى اسرائيل) بنى اسرائيل قومندن يعنى
 يهودىلر (على لسان داود) داود عليه السلام تلى اوزرينه يعنى يهودىلر دن ايكه
 اهلينه داود عليه السلام لعنت ايتدى (وعيسى ابن مريم) هم مريم اوغلى عيسى عليه السلام
 تلى اوزرينه كم اصحاب مائده گه عيسى عليه السلام لعنت او قودى (ذلك بما عصوا)
 اوشبو لعنت آلا رغه شول سببيلدر كم آلا ر قارشدىلر خداى تعالى نك فرمانينه

(وَكَانُوا يَعْتَدُونَ) ہم چیکدن چغار بولدیلر آلاز بوز قلقده (كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ
 مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ) بر برسینی طیماس بولدیلر آلاز ونهسی قیلوشماس بولدیلر شول
 یاوز اشدن کم قیلدیلر آلاز آنی (لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ) البته یاوز اشدن شول
 نرسه کم اشلر بولدیلر آلاز بو آیت کریمده امر معروف ونهی منکرنی قوبغان
 کشیلر حقنده الوغ نهیدد و فورقتو باردن (تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ) سین کورورسن اول
 کتاب اهلندن کوبسنی کم آلاز غایتده اهل اسلامغه حسد و دشمانلق لرنندن (يَتَوَلَّوْنَ
 الَّذِينَ كَفَرُوا) دوستلق قیلالر کافرلر و مشرکلر برله نناک کم یهودیلرنک الوغسی
 کعب بن اشرف بدر صوغشندن صوگ مکه گه باروب مشرکلر برله دوستلاشوب
 آلازنی مسلمانلر برله صوغش قیلورغه قز قذروب اونداب یورور ایدی (لَبِئْسَ
 مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ) نی یاوز در شول نرسه کم تقدیم قیلدی و آلدن یباردی آلاز
 اوچون نفسلری اول نرسه شولدر کم (أَنْ سَخَطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ) شولکم آچولاندی و غضب
 قیلدی الله تعالی آلاز اوزرینه (وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ) هم آلاز عذابده منگو
 فالغوچیلودر (وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) واگر ایمان کیلتورور بولسهلر ایدی اول
 یهودیلر خدای تعالی گه (وَالنَّبِيِّ) هم پیغمبر علیه السلامغه (وَمَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ) دخی آنک
 صاری ایندر لگان نرسه گه یعنی قرآنغه (مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ) تونماسلر ایدی مشرکلرنی
 دوستلر ایتوب یاکه موسی علیه السلامغه هم تورانقه ایمان کیلتورگان بولسهلر
 ایدی مشرکلرنی دوست تونماسلر ایدی دیمکدر (وَأَكْثَرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ) ولکن
 آلاز دن کوبسی فاسقلدر و ایمان دائره سنده طشقه چغغوچیلدر (لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ
 النَّاسِ عَدَاوَةً) البته سین طابارسن ای محمد علیه السلام آدمیلرنک فاطیراغینی دشمانلق
 یوزندن (لِلَّذِينَ آمَنُوا) ایمان کیلتورگان کمسهلرگه (الْيَهُودَ) یهود قومینی (وَالَّذِينَ
 أَشْرَكُوا) هم مشرک بولغان کمسهلرنی یعنی مؤمنلرگه ایگ فاطیراق دشمانلر یهودیلر
 برله مشرکلدر شول سببلی آلاز مؤمنلرگه فارشی برگه اتفاق قیلالر (وَلَتَجِدَنَّ
 أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً) هم البته سین طابارسن آدمیلرنک یقینراغینی دوستلق یوزندن (لِلَّذِينَ
 آمَنُوا) ایمان کیلتورگان کمسهلرگه (الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى) شول کمسهلرنیکم ایندیلر
 آلاز در ستلکده بز لر نصرانیلرمز دیوب یعنی مؤمنلرگه دوستراق و یقینراق بولغوچیلر
 نصرانیلدر آلاز نک کوکللری بومشاق هم شفقت و مرحمتلی لدر شول سببلی
 آلاز مؤمنلرگه مخالفت قیلوده مشرکلر برله اتفاق ایتماسلر (ذَلِكَ) آلاز نک مؤمنلرگه
 اوشبو طریقده دوستلق و یقینلق لری (بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسْمِينَ وَرَهْبَانًا) شول سببیلدر کم

درستلىككە آلاردىن بولغۇچىدىن عالملىرى بولغۇچىلىرى ھىم عابد وزاھىدلىرى يەنى
 سوممەلر دە اولتورۇپ عبادەت قىلغۇچى راھىلر (وانھم لا يستكبرون) ھىم شول سەبىلىدىكى
 آلار استىكبار قىلماسلىرى والوغلار نوب باش طار تىماسلىرى حەققىنى قىبول ايتۇدىن وتوغرى يىلقىدىن
 عالملىرى دىمىشلىرىدىكى مۇمىنلەرگە دوستلىق جەھىتىدىن بىقىنراق بولغانلىرىدىن مەراد
 ھىش پادىشاھى نىجاشى وانك انبىئەدىكىم آلار جەفر بن ابيطالب رضى الله
 عنەدىن قرآن ايشتوب كوكۇللىرى اسلام دىنىنە مەبل قىلدى نىجاشى اوزى
 رەيتلىرىدىن نىچە كىشىلەر بىرلە ايمان كىلتوردى دىمىشلىرىدىن
 * (وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ) ۋەر قايچان ايشوتسەلەر نصارا عالملىرى
 وعابدلىرى پىغىمبەر ئىلە السلامغە ايندىرلىگان نرسەنى يەنى قرآن نى (ترى اعينهم
 تقيض من الدمع) سىن كورور سىن آلارنىڭ كوزلىرىنى كىم كوكۇللىرى نىچكاروب باش
 قوبار واغوزور آلارنىڭ كوزلىرى روابت ايدلەشدىكىم جەفر بن ابيطالب رضى الله
 عنە ھىش ديار ندىن قايتقاندە نىجاشى انك ايلە بىرگە نصارا عالملىرىدىن يىتمىش كىشىنى
 رسول صلى الله عليه وسلم خەدىتىنە يباردى شول عالملىرى رسول اكرم حضرتلىرىنىڭ
 حضور شريفلىرىنە ايرىشكەچ اولحضرت آلارغە قرآندىن بىرسورە اوقۇدى آلارنىڭ
 كوكۇللىرى نىچكاروب بىك يىغلايدىلار اسلام ھىكملىرىنى قىبول قىلدىلەر ھىق سەبەھانە وتعالى
 شولارنىڭ احوالىدىن خەبەر بىرۇپ بىوردىكىم ھەر قايچان آلار قرآن نى ايشوتسەلەر
 كوزلىرىدىن باش واغوزوب يىغلايدىلار (مما عرفوا من الحق) شول نرسەدىن كىم طانۇيدىلەر
 آلار ھىق وتوغرى سوزدىن يەنى قرآننىڭ واسلام دىنىنىڭ ھىق ايدىكىنى بىلۇلدى
 اوچون قرآن آلارنىڭ كوكۇللىرىنە اثر ايدۇپ آلار يىغلايدىلار (يقولون) ايتلەر آلار
 (ربنا آمننا) اى بىزنىڭ ھەروردكار مەز بىز ايمان كىلتوردىك وقرآننىڭ ھىق ايتىنە اشاندىق
 (فاكتبنا مع الشاهدين) بس بازغىلىسىن بىزلىرىنى گواھلىق بىرگۇچىلەر بىرلە قرآننىڭ
 ھىقلىقىنە ھىم مەھمەد ئىلە السلامنىڭ پىغىمبەرلىكىنە خەبەر دە كىلمەشدىكىم مەدىنە يىھۇدىللىرى
 مەككە نصارا عالملىرىنە طەنە قىلوب ايتىدىلەر كىم سىز بىك تىز آلداندىڭىز وايمان
 كىلتوردىڭىز بىزلىرىنى نەچە مەدىنلەردىن بىرلى دعوت قىلسەدە بىز قىبول قىلغانمىز يوق
 دىدىلەر نصارا عالملىرى جواب بىرۇپ ايتىدىلەر كىم (وما لنا لا نؤمن بالله)
 ونى نرسەدىن بىزلىرىگە كىم بىز ايمان كىلتورماسىز الله تعالى گە (وما جأنا من الحق) ھىم
 بىزلىرىگە كىلىگان نرسەگە ھىقلىق وتوغرى يىلقىدىن يەنى قرآنغە ھىم مەھمەد ئىلە السلامغە
 بىزلىرى نەھوك ايمان كىلتورمايىك واشانمايىق (ونطمع ان يدخلنا ربنا) وھالانكە بىز طەمە

بىزلىرىنىڭ
 كوكۇللىرىنىڭ
 كوزلىرىنىڭ

قیلامز و آرزو ایتمز کرگزم کینی بزلرنی پروردگاریمز (مع القوم الصالحین) ایزگو بولغوچی گروهر له یعنی خدای تعالی بزنی مؤمنلر برله برگه جنتکه کرگزوردیوب بز امید قیلامز دیدیلر (فَأَنَابِهِمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا) بس جزا و ثواب بیردی خدای تعالی آلازغه اوشبو ایتمکان سوزلری سببلی اخلاص و اعتقاد یوزندن (جَنَاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) شول جنت باقچه لرینی کم آغار آنک آغاچلری آستونندن بلغهلر (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو فالغوچیلر بولورلر آلاز اول جنتلرده (وَذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ) و اوشبودر ایزگولک ایتکوچی لرنک جزاسی (وَالَّذِينَ كَفَرُوا) و شول کسه لر کم کافر بولدیلر (وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا) هم یالغانغه توندیلر بز نك آیتلر مزنی (أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَعِيمِ) اوشبو کسه لر جعیم اهل لریدر و اورنلری شوغدر کوبراک تفسیرلرده مذکوردر کم برکون رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتی قیامت احوالینی و آندهغی فورقچلرنی بیان قیلدی شول مجلسده حاضر بولغان صحابه لر دن بر نهه کشیلر کم آلاز ابوبکر صدیق و علی المرتضی و ابن مسعود و مقداد و ابوذر غفاری هم سلمان الفارسی و غیریلر در رضی الله تعالی عنهم عثمان بن مطعون نك ایونه جیولوب همه لری قالغان عمرلرینی روزه تونازغه هم کبچلرنی طاعت و عبادت برله اویاو اونکارورگه هم ایت و مایلی طعام هیچده آشاماسقه و خاتونلر برله صحبت ایتناسکه و الحاصل بوتونلای ترک دنیا قیلوب آخرتکه یونالورگه آنظرلر ایتوب عهد قیلدیلر اوشبو خبر رسول صلی الله علیه وسلمگه ایرشکچ اولحضرت آلارنی حضورینه چافروب نصیحت قیلوب ایتدی کم اوشبو سز عهد قیلغان اشلر برله من مأمور بولمادم حق تعالی منی آنک برله بیورمادی سز نك نفسلرکرنک اوستوکزده حقی باردر برکون روزه تونوکز و بر کون انظار قیلکز کیچه نك بر اولوشنده عبادت قیلکز و باشقه سنده یوقلاب استراحت ایتکز و خاتونلرکز صحبتنی طاشلاماکز منم سنتم اوشبودر دیدی حق تعالی دن آیت کیلدیکم (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کسه لر (لَا تَحْرَمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ) اوزکزگه حرام قیلماکز خدای تعالی سزگه حلال قیلغان پاکیزه و نفیس نعمتلرنی (وَلَا تَعْتَدُوا) هم خدای تعالی چیکلاگان چیکلردن چقماکز حلال و حرام طوغر یسنده (إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ) درستلکده خدای تعالی سویماس چیکدن چغغوچیلرنی (وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ) و آشاکز سز خدای تعالی سزلرگه رزفلاندرغان نرسه دن (حَلَالًا طَيِّبًا) حلال و پاکیزه بولغانی حاله اول نرسه (وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ) هم فورقکز حلال و حرام طوغر یسنده شول خدای تعالی دن کم سز آکا ایمان

كېلىنور گوچىلرسىز و اشاناسىز اوشبو آيت كېلىگاندىن صوڭ مذكور عهد ايتكان
 كشىلر ايتدىلر يا رسول الله بىز لار ايمدى نى اش قىلايق انط ايتكانىز اول انطىمىز
 نچوڭ بولور حق تعالى دن آيت كىلدىكم (لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ)
 مؤاخذه ايتماس و جزالاماس خدای تعالى سىزنى انطلر كۆزدە بولغان لغو سىبىلى امام
 اعظم فاشىندە يېمىن لغو شولدىر كم كشى بىر نرسەنى بولغاندىب گمان قىلوب بولدى
 دىب انط ايتار و حالانكە اول نرسە بولماغان بولور بو انط اوچون شرىعتدە هېچ
 مؤاخذه يوقدر و كفارت لازم بولماس (وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَدْتُمْ مِنَ الْاَيْمَانِ) وَلَكِنْ
 مؤاخذه قىلور سىزنى خدای تعالى شول نرسە بىرلە كم باغلا دىڭىز سىز انطلارنى يعنى
 يېمىن منعقدە سىبىلى خدای تعالى مؤاخذه قىلور يېمىن منعقدە شول انطلدىر كم قىلدى
 بىرلە كىلاچكەدە بىراشنى اشلىرىن ياكە اشلاماسىن دىوب انط ايتار اكر شول
 طرىقە انط ايتوب انطىنى بوزسە كفارت لازم بولور (فَكَفَّارَتُهُ اَطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينٍ)
 بس آنڭ كفارتى اون مسكىن گە طعام بىرما كدر يعنى يېمىن منعقدە قىلوب صڭرە
 حانت بولسە اول كشىگە اون فقير گە طعام بىر و واجب بولور هر بىر فقير گە بىر فطرە
 صدقەسى مقدارندە بىرلور بىغدايدىن يار طى صاغ آر پا و خرماندىن بىر صاغ ياكە شونڭ
 قىمىتى بىرلور (مِنْ اَوْسَطِ مَا تَطْعَمُونَ اَهْلِيكُمْ) شول نرسەنڭ اورطاچەسىندىن كم
 طعاملاندور سىز سىز آنڭ بىرلە اهل كىزنى يعنى ابو جماعتلر كۆزگە آشاناسا طورغان
 طعامنڭ اورتاچەسىندىن بىرلور بىك يىغشى سىدە توگل ناچار يىدە توگل (اَوْ كِسْوَتُهُمْ)
 يا ايسە اون فقير گە كىوم كىدىر مكدر آنڭ كفارتى امام اعظم فاشىندە هر بىر فقير گە
 نماز او قورغە يارلاق مقدارندە كىدىر تولور (اَوْ تَعْرِيرُ رَقَبَةٍ) يا ايسە بىر قول آزاد
 ايتمكدر آنڭ كفارتى امام اعظم فاشىندە عىبلردىن سلامت بولغان قوائى آزاد ايتمك
 كرا كدر كافر بولسەدە در سىدىر (فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ) بس هر كم طاپماسە كفارت اوچون
 اوشبو ذكر ايتولگان نرسەلرنى (فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ اَيَّامٍ) بس اوچكون روزه طونماقدر آنڭ كفارتى
 يعنى يېمىن منعقدە بىرلە انط ايتوب صڭرە حانت بولسە كفارتىنى ادا قىلورغە بايلىقى بولماسە اون
 فقير گە طعام ياكە كىوم بىر و رگە ياكە قىل آزاد ايتوگە كوچى يىتماسە اول كىسە كفارت
 اوچون اوچ كون توناشدىن روزه طونماق كرا كدر (ذَلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ) اوشبودر سىز نڭ
 انط كۆز نڭ كفارتى (اِذَا حَلَفْتُمْ) هر نايچان انط ايتسا كۆزىمىز و صڭرە انط كۆزنى بوزوب
 حانت بولسا كۆز (وَاحْفَظُوا اَيْمَانَكُمْ) و صافلا كۆزىمىز انطلر كۆزنى بوزودىن و حانت
 بولودىن يعنى ممكن قدر انط كۆزدە تورورغە و بوزماسقە طرشكۆز ياكە بىك ضرور

بولماغانده آنط اينماكز ديمكدر (كذالك بين الله لكم آياته) اوشانداق بيان قىلادر
 خدای تعالی سز لر گه شریعت حکم لارینی (لعلکم تشکرون) شایدکم سز لر شکرانه
 قیلور سز اوشبو نعمت برابر نده اهل تفسیر دیمش لدر کم حق سبحانه و تعالی خمر
 توغر یسندده دورت آیت ایندر دی اول مکه ده ومن ثمرات النخیل آیتی نازل بولدی
 صکره معاذ بن جبل رضی الله عنه رسول صلی الله علیه وسلمدن خمر خصوصنده سؤال
 قیلغاچ آنک جوابنده قل فیهما اثم کبیر و منافع للناس قول شریفی نازل بولدی
 صکره بر جماعت خمر اچوب ایسرك حال لار نده نماز غه کر شوب قل یا ایها الکافرون
 سور هسندده لا کلمه سینی فالدر وب او قودیلر بس حق تعالی لا تقر بوا الصلوة وانتم
 سکاری آیتینی ایندر دی صحابه لر نك کو بسی بو آیت کیلگاچ اخمرنی اچماس بولدی لر
 هضیلری هنوز اچارلر ایدی تا کم بر مجلسده خمر اچوب کیفلا نولاری سببلی مهاجر لر
 برله انصار لر دعوالاشوب بر کمسه حضرت سعد وقاص نك باشینی یاردی بو خبر
 رسول صلی الله علیه وسلم حضرت لرینه ابر شکاچ عمر الفاروق رضی الله عنه دعا قیلوب
 آلهی خمر توغر یسندده بزلر گه آچق بیان قیلغل دیدی حق تعالی دن اوشبو توبانداگی
 آیت کیلدی کم خمر نك حرام بولماقینه قطعی دلیلدر (یا ایها الذین آمنوا) ای ایمان
 کپلتور گان کمسلر (انما الخمر و المیسر) موندن باشقه تو گلدر کم خمر هم اوطوش
 اویونی ایسرنکچلرنك بارچه نوعسی هم اوطوش اویونلری نك هر تورلیسی اوشبو
 حکمگه داخلدر (والانصاب) دخی عبادت قیلو اوچون نکولمش پوتلر یا که شوندا این
 طاشلر کم اول طاشلر اوزرنده مشرکلر فر بان چالور لر ایدی (والازلام) دخی فال
 اوقلری کم یوقاریده بیان ایتولدی اوشبو ذکر ایتولگان دورت نورلی نرسه
 همه لری (رجس من عمل الشیطان) نجس و خبیثدر شیطان عملندن یعنی شیطان
 وسوسه سی برله بولغان اشلردر (فاجتنبوه) بس صافلانوگز سز ای مؤمنلر اوشبو
 نجس و خبیث اشدن (لعلکم تفلحون) شایدکم سز لر فلاح طابار سز و عذابدن قورتلوب
 مقصودغه ایرشور سز اوشبو صافلانماقن سببلی (انما یرید الشیطان) موندان باشقه
 تو گلدر کم تیلار شیطان (ان یوقع بینکم العداوة و البغضاء) صالماقنی و توشور ماکنی
 سز نك آراگز غه دو شمانلقنی هم خصومت و آچونی (فی الخمر و المیسر) خمرده هم
 اوطوش اویوننده یعنی خمر اچوهم اوطوش اویونی اویناو سببلی بر برسی برله
 دعوالاشسونلر و ققر شوب دشمان بولوشسونلر دیوب شیطان سزلرنی خمر اچوگه
 و اوطوش اویناز غه وسوسه قیلور (یرصدکم عن ذکر الله) دخی طیماقنی تیلار

(۱) اوشبو آیه کریمه ده
 خمر نك حرام بولماقینه نچه
 دلیل باردر برسی شولدر
 کیم خمرنی اوطوش
 اویونی برله قرین
 وایکی سینی بر تیگز
 قیلدی اوطوش اویونی
 حرامدر بس خمر هم
 حرامدر ایکنچی شولدر کم
 پوتقه طابونو برله برگه
 ذکر قیلدی پوتقه طابونو
 بارچه گناهلرنك اولوغرا
 قیلدر اوچونچی شولدر کیم
 خمرنی نجس دیدی نجس
 نرسه البته حرام بولور
 دورتنچی خمرنی شیطان
 عملی دیدی شیطان اشی
 البته حرام بولور بشنچی
 آندان صافلانكز دیوب
 بیوردی هر نرسه دن
 صافلانواچب بولسه اول
 حرام بولور آلتونچی آندن
 صافلانسا كز فلاح طابار -
 سز دیدی یەنجی دشما -
 نلقفه سبیددر دیدی
 سکزنجی خدای نك ذکر -
 ندن طیار دیدی توقزنجی
 نمازدن طیار دیدی
 اون برنجی آندن طیلوگز
 دیوب بیوردی اوشبولر
 همه سی حراملقغه دلیل لردر
 تفسیر حسینی

سزلىنى خدای تعالی ذکرندن (وَعَنِ الصَّلَاةِ) هم نماز او قودن طیونى تیلار خمر اچو
 هم او طوش اوینار سببلى (فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ) بس ایا سزلىر طیولغوچیلر سزمو
 و طیولور سزمو اوشبو خبیث اشلردن استفهام امر اوچون در یعنی طیولگنز بواشلىرنى
 فباحتىنى بلگانگزدن صوڭ اوشبو آیت گریمه کیلگاندن صوڭ عمر الفاروق
 رضى الله عنه ایتدی انتهیناعنه یارب یعنی بز طیولدىق ای منم ربم دیدى (وَأَطِيعُوا اللَّهَ)
 و اطامت قیلگنز سز الله تعالی گه و آنک فرمانینه بوی صونوگنز حرام اشلردن طیولوده
 (وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) هم اطامت قیلگنز پیغمبر علیه السلام غه (وَأَحْذَرُوا) دخى صافلانگنز
 خدای تعالی نك هم رسولینك فرمانینه خلاقلق ایتودن (فَأَنْ تُولِيْتُمْ) بس اگر اعراض
 قیلسا گنز ویوز دوندر ساگن سز خدای و رسولنك فرمانندن (فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى
 رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ) بس بلگن کم موندان باشقه توگلدن کم بزنگ رسولیمز اوزرینه
 ظاهر و آچق بولغان ایرشدر و در یعنی پیغمبر گه لازم بولغان اش خدای تعالی نك
 حکملىرىنى بنه لر گه ایرشدر و هم آچق ایتوب آڭلاتودر بنه لر توتماسه لر و اطامت
 قیلماسه لر آندن پیغمبر گه هیچ زبان بولماس ضرر و زیانى اوزلرینه بولور خورنى
 حرام ایتکوجى آیت نازل بولغاندن صوڭ صحابه لردن بعضیلرى ایتدیلىر یارسول الله
 بزنگ خمر اچا تورغان فرند اشلر مزدن بعضیلرى اولگانلردن آلارنك حال لرى
 نهوڭ بولور حق تعالی دن آیت کیلدى کم (لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا) یوقدر شول
 کمسه لر اوزرینه کم ایمان کیلتوردیلر (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم ایند گو عمل لر اشلادیلر (جُنَاحَ)
 هیچ بر گناه (فِيمَا طَعَمُوا) شول نرسده کم طعاملندیلر آلا ر یعنی خمر نك حرام
 بولماقندن الگارى اچکانلرى اوچون آلا رغه گناه یوقدر (إِذَا مَا اتَّقَوْا) هر فایچان
 صافلانسه لر آلا ر شرکدن (وَأَمَّنُوا) هم ثابت بولسه لر ایمانلر نده (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ)
 دخى اشلاره لر ایند گو عمل لرى (ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَمَّنُوا) صکره صافلانسه لر آلا ر حرام
 اشلردن هم اشانسه لر آلا رنك حراملقینه (ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا) مونك صوڭنك صافلانسه لر
 و ثابت بولسه لر آلا ر تقوالق لرنه هم ایند گولك واحسان قیلسه لر (وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ)
 و خدای تعالی سویار ایند گولك ایتکوجیلرى واحسان اهلىنى روايت ایدلمشدر کم
 حدیبیه واقعه سنده مسلمانلرنك لشکر گاه لرینه کوب کیوکلر و جانورلر کیلوب
 پورورلر ایدی نرسه لرى ویوکلرى آراسینه کروب پورورلر ایدی مؤمنلر عمره
 نیتى برله احرامده بولغانلق لرندن اول کیوکلرى آلا و درست بولماغانلقدن اولى
 آلماینجه بیک قزغوب اوزلرى محروم بولوب تورورلر ایدی حق سبحانه و تعالی آیت

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) اى ايمان كيلتورگان كيمسه لر (لَيَبْلُوْنَكُمْ اللهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ)
 البته صنار سزنى خدای تعالى بر نرسه برله آودن يعنى سزنىڭ برله صناغو چيلر كىي معامل
 قیلور سزنىڭ آلد كزغه اولر و كيوكلر كيلتورور (تَنَالَهُ اَيْدِيْكُمْ وَرَمٰحُكُمْ) ايرشور اول آوغه
 سزنىڭ قول لر كز هم سونگولر كز يعنى كچكنه لر ينى فولكز برله توتو ممكن بواور
 و اولوغلر ينى قورال لر كز برله توتا آلورلق بولور و اوشبو صنماق شونك اوچوندر كم
 (لِيَعْلَمَ اللهُ مِنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ) تا كم بلسون و كورسون خدای شول كيمهنى كم قورقور
 آندن غيبده و آنى كور ماينجه (فَمَنْ اَعْتَدَىْ بَعْدَ ذَلِكَ) بس هر كم چيكدن چقسه
 و خدای تعالى نك امرينه خلافتق قیلوب احراملی حالده آو آولاسه اوشبو ابتلا
 و صنماق صو كنده (فَلَهُ عَذَابٌ اَلِيمٌ) بس بولغو چيدر آكرا رنجتكوچى عذاب آخرته
 (يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) اى ايمان كيلتورگان كيمسه لر (لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرْمٌ)
 اولتور ما كز سز آونى و حالانكه اوز كز احرام باغلاغو چيلر سز حج يا كه عمره اوچون
 امام اعظم فاشنده صيددن مراد اصل خلقتنك كشيدين فاچا تورغان وحشى حيوانلردر
 كراك ايتى آشالسون و كراك آشالماسون احراملی حالده هيچ فايوسىنى آولامق
 درست توكلدر مگر بلان و چيان كىي موزى بولغانلر نى غنه اولتور و درست بولور امام
 شافعى مذهبنده ايتى آشالا تورغان اولر نى غنه آولامق درست توكلدر (وَمَنْ
 قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمَدًا) و هر كم اولتور سه اول آونى سز لردن احراملی حالته اوز قصدى
 و اختبارى برله يعنى اوزينك احراملی ايكانينى هم آونى اولتور مك درست توكل
 ايكانينى بلا توروب اولتور سه (فَجَزَاءُ مَثَلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعْمِ) بس آنك جزاسى
 شول اولتورگان نرسهسى اوخشاشيدر دورت آياقلى طوارلردن يعنى اول كشى شول
 آونى اولتورگانى اوچون شول آو اوخشاشلى بولغان بر حيواننى فدا بير مك لازم
 بولور توه و صغر هم قوى كىي حيوانلردن (يَعْمَكُمْ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ) حكم قیلور
 آنك برله ايكى عدل اياسى بولغان كشيلىر سز لردن يعنى ايكى عدل اياسى بولغان
 توغرى كشيلىر شول اولتور لگان آونك اوخشاشى توه و صغر و قوى كىي حيوانلردن
 فايوسى ايكانينه حكم قیلوب شولار فايوسى حيواننى ايتسه لر شول حيواننى فدا بيرور
 (هُدْيًا) هدى و قربانلق بولغانى حالده اول فدا بيرلگان حيوان (بِالْحَبْءِ)
 كعبه اللهغه ايرشكوچى يعنى شول اولتورگان آوى اوچون فدا بيررا تورغان حيواننى
 حرم شريفكه ايلتوب قربان قیلو هم ايتيى فقير و مسكينلرگه تصدق ايتو كرا كدر
 (اَوْ كِفَارَةً طَعَامٍ مِّسَاكِيْنٍ) يا ايسه آنك جزاسى كفارتدر مسكينلرگه طعام بير ماك

یعنی شول اولتورلگان آونڭ قیمنی نی قدر بولسه شول مقدار طعام آلوب مسکینلرگه صدقه قیلور (أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا) یا ایسه اوشبونڭ برابرندە روزە توتودر آنڭ جزاسی یعنی قربان قیلو یا که بیرو اوریننه کفارتی اوچون روزە نوتار هر بر فقیرگه بیرولاتورغان طعام برابرندە برکون روزە نوتار (لَبَدُونَ وَبَالَ أَمْرِهِ) تا کم طاتوسون اوچون اول احراملی حالده آونی اولتورگان کشی اوزینڭ قیلغان اشی نڭ وبالینی وجزاسینی کفارت تولاو برله امام اعظم فاشنده ا گر محرم کشی برآونی اولتورسه شول آونڭ اولتورلگان یرنده گی بهاسینی وقیمتینی ایکی عدل کشی چامالاب ا گر بهاسی قربان قیلورلق بر حیوان بهاسی مقدارندە بولسه شول بهاغه تورا نورغان حیواننی حرم شریفکه یباروب قربان قیلماق لازمدر یا ایسه شول بهاغه بغدادی و آرپاکی طعام آلوب فقیرلرگه آشاتماق کراکدر هر فقیرگه یارطی صاغ بغدادی یا که بر صاغ آزپادن بیلور یا ایسه کفارت اوچون روزە توتو کراکدر هر بر فقیرگه بیرولاتورغان طعام برابرندە برکون روزە نوتار (عَفَى اللَّهُ عَمَّا سَافَى) عفو قیلدی وکیچدی خدای تعالی اوتکانده گی نرسەدن یعنی احراملی حالده آونی اولتورو حرام بولماقندن الگاری آونی اولتورگان لردن عفو قیلدی آنڭ اوچون کفارت لازم بولماس (وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمِ اللَّهُ مِنْهُ) وهر کم قایتسه اوشبو اشکه یعنی حرام بولغاندن صولڭ ینه فات فات شول اشنی اشلاسه بس انتقام آلور خدای تعالی آدن و آنڭ جزاسینی بیرو (وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ) وخدای تعالی غالبدر اوزی نڭ حکملرنده انتقام ایاسیدر کم گناهغه دایم چیلق ایتکوچیلردن انتقام آلور (أَحَلَّ لَكُمْ صَيْدَ الْبَحْرِ) حلال ایتولدی سولرگه ای مؤمنلر دریا آوی یعنی سولرده تورا نورغان بسالق شکلی جانوارلرنی اولامق هر حالده درستدر احرام باغلاغان کشیلرگه ده حلالدر (وَطَعَامُهُ) هم دریا نڭ طعامی سولرگه حلال ایتولدی یعنی دریادن چبتکه چغارلقان آشاو نرسه لری همه سی حلالدر (مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيْرَةِ) سز نڭ فائتلانماق سز اوچون هم یورگوچی کاروانلر فائتلانسونلر اوچون اوشبولر حلال ایتولدی (وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدَ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرَمًا) وحرام ایتولدی سز نڭ اوزرگزگه قورو یرنڭ آوی سز نڭ دایم بولغان سز مننده احرام باغلاغوچیلر بولوب یعنی احراملی حالگزده قورو یرنڭ اولرینی اولامق حرامدر (وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ) وقورف سز شول خدای تعالی دن کم آنڭ صاری قوبارلورسز وجمع ایتولورسز حساب وجزا اوچون (جَعَلَ اللَّهُ الْكعبةَ الْبیتَ الْحَرَامَ) قیلدی خدای تعالی

کعبہنی بیت الحرام وحرمتلی ابو (قیاماً للناس) آدمیلرنک اشلری تورماقینه سبب
 قیلدی آنی یعنی آدمیلرنک دین اشلری آنک سببلی قائم بولور ونورغوزلور حج
 عمللری آنده ادا ایتولور اوشانداق دنیا اشلری هم آنک سببلی قائم بولور
 آنده کرگان کشی اولتورلمکدن وطالانودن ایمین بولور (وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ) دخی
 قیلدی خدای تعالی شهر حرام بولغان آیینی آدمیلرنک اشلرینک قیامینه سبب یعنی
 دین اشلری وحج عمللری شول آیده اونالور هم شول آیلرده قتل وغارتدن خلق
 ایمین بولورار (وَالْهَدَى وَالْقَلَادَ) هم حجه بوغازلانا تورغان قربانلقنی وعلامت
 ایاسی بولغان قربانلقلرنی آدمیلرنک اشلری قیامینه سبب قیلدی ناکم شولار
 سببلی اوغریلرنک تعرضندن ایمین بولورلر (ذَلِكَ لَتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ
 وَمَا فِي الْأَرْضِ) اوشبو ذکر ایتولسگان اشلر سز نك بلما ككز اوچوندر شونی كم
 خدای تعالی بیلور كوكلرده بولغان نرسهنی هم یرلرده گی نرسهنی (وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ
 شَيْءٍ عَلِيمٌ) هم بلما ككز اوچوندر شونی كم الله تعالی بارچه نرسهنی بلگوچیدر
 بس آنك حلال وحرام ایلاما کی همهسی علم وحکمت یوزندندر (اعلموا أَنَّ اللَّهَ
 شَدِيدُ الْعِقَابِ) بلکز كم خدای تعالی عذابی قاطی بولغوچیدر گناهکارلرغه (وَأَنَّ اللَّهَ
 غَفُورٌ رَحِيمٌ) هم خدای تعالی یارلقاغوچی ومرحمتلی در حرامدن صاقلانغوچیلرغه
 (مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ) پیغمبر اوزرینه واجب توگلدن مگر شریعت حکم لرینی
 بنده لرگه ایرشدر ماک واجبر نا کم پیغمبر ایرشدرگاندن صوگ بنده نك هیچ
 عنری قالماس (وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَدْبُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ) وخدای تعالی بیلور شول
 نرسهنی كم سز آشکارا قیلورسز وكورساتورسز هم بیلور شول نرسهنی كم سز كوكل لركزده
 یاشورورسز (قُلْ) اینکل سن ای محمد علیه السلام (لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ)
 برابر وتیگز بولماس یامان برله بغشی وپا کیزه نرسه یعنی حلال برله حرام وگناه برله
 طاعت هم کفر برله ایمان برتیگز بولماس (وَلَوْ أَهْبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ) واگرچه
 عجبلاندر سده سنی خبیث ویامان نرسه نك کوبلکی یعنی کوبلکینه قاراب آنك
 بغشی بولماقی لازم توگلدن (فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ) بس فورقز الله تعالی دن
 ای عقل ایالری وحرامنی حلال بیلما كز (لَعَلَّكُمْ تَقْلِحُونَ) شاید كم سز لرح فلاح طابارسز
 وقورنلورسز خدایدن فورقسا كز مذقولدر كم بر قوم رسول صلی الله علیه وسلم
 حضرتندن استهزاء طریقچه تورلی كرا کماس سؤال لری قیلورلر ایدی برسی منم

آتام کهدر شونی بلگل دیوب صورار ایدی وایکنچی سی منم توهم یوغالندی شول
 فایده در دیوب صورار ایدی حق تعالی دن آیت کبلیکم (یا ایها الذین آمنوا) ای
 ایمان کیلتورگان کسهلر (لا تسئلوا عن اشیاء ان تبدلکم تسوکم) صوراما کز سز
 شول نرسه لر توغریسندن کم اگر ظاهر ایتولسه وبلدرسه اول نرسه سز لر گه
 فایغولی قیلور سزنی (وان تسئلوا عنها حین ینزل القرآن تبدلکم) واگر سز صوراسا کز
 اول نرسه دن قرآن ایندرلگان وقتده ظاهر ایتولور اول نرسه سز لر گه لکن سز
 آنی بولدر اآلماینچه سوکندن صوراغان کز غه اوکو نور سز بس تیوش سز نرسه لرنی
 صوراما کز (عفا الله عنها) عفو قیلدی خدای تعالی اول نرسه لردن و آلا ر برله سزنی
 تکلیفی ایتمادی بسی سز هم اول نرسه لر حقنده سؤال و تفتیش قیلما کز روایت
 ایدلمشدر کم حجنگ فرض بولماقی حقنده آیت نازل بولغاچ سرافه بن مالک
 اول حضرت صلی الله علیه وسلم دن صورادی ایا اوشبو حج قیلماق یل صایون فرض
 بولور مو اول حضرت آندن اعراض قیلدی جواب بیرمادی سرافه اوچ مرتبه فایتاروب
 صوراغان دن سوک اول حضرت یوق دیوب جواب بیردیلر ا کرده اول حضرت بلی
 شولایدر دیوب جواب بیرگان بولسه هر یل صایون حج قیلماق واجب بولور ایدی
 بس خدای تعالی بیور دیکم فولکزدن کیلما سلاک اشلرنی صوراما کز خدای تعالی
 عفو قیلدی وکیچدی اوشبو سؤال کز اوچون سزلرنی مؤاخذه قیلما س (والله غفور
 حلیم) و خدای تعالی بارلقاغوچیدر گناهلرنی حلیم در کم عذاب قیلوغه آشوفماس (قد
 سالها قوم من قبلکم) تحقیق صورادی اول نرسه لرنی بر گروه سزدن السگاری
 نناک کم نمود قومی صالح پیغمبردن طاشدن آنانوه چغارونی صورادیلر صکره اوزلری
 عاجز قالوب صوراغانلرینه اوکونذیلر (ثم اصبحوا بها کافرین) صکره اورلدیلر
 اوزلری شول نرسه گه کافرلر بولوب یعنی شول معجزه فی کورگاچک اوزلری اشانمادیلر
 وکافر بولدیلر اول صوراغان نرسه لری اوزلرینه عذاب کیلما کینه سبب بولدی بس
 سز لر هم آندانین تیوش سز سؤال لرنی قیلما کز روایت ایدلمشدر کم عمر و بن نجی
 دیگان کسه عرب قبیل لردنیدی قبیلنی اسماعیل علیه السلام دینندن چغاروب
 آزدروب بوتقه طابونوچی قیلدی فریش قبیل سی هم شولار جمل سندن ایدی شول
 آلا رغه بعیره وسواؤب دیگان نرسه لرنی وضع قیلدی آنک تفصیلی شولدر کم آنانوه
 بش مرتبه بالا طودرغاندن سوک آنک شول آخرغی بالاسی آنا بولسه آنک قولاغینی
 باروب طامغالاب بیارور لر ایدی هیچ کم آنک اوستینه آطلانماس ایدی هم آنی

صاوماسلر ایدی یونینی قرقماسلر ایدی بیک قدرلاب تونارلر ایدی اوزینی بحیره
 دیوب آطارلر ایدی اوشانداق بر کسه صرخوا بولسه یا که چیتکه کیتکان کشی سی
 بولسه صرخواندن ترلسون اوچون هم چیتکه کیتکان کشی فایتسون اوچون بر آنا
 نوهنی بیلگولاب اوشبو سائبه در دیوب بوش یبارورلر ایدی اول هم بحیره شکلی بولور
 ایدی آکا آطلانماسلر وسوتینی صاوماسلر ایدی اوشانداق قوی یدی مرتبه بالا
 طودرسه یدنچی سی آنا بولسه بو بزکیدر دیوب کتوگه یبارورلر ایدی واگر
 ایرکک بولسه بو خدای نقی دیوب آنی اولتورورلر ایدی واگر ایکی برن طودروب
 برسی آنا و برسی ایرکک بولسه ایرککینی اولتورمایوب ایکی سینی برگه یباروب
 وصله دیوب آطارلر ایدی اوشانداق بر آنا توهنگ آرفاسندن اون بالا دنیاغه
 کیلگان بولسه آنی حام دیوب آطارلر ایدی هیچ کم آکا آطلانماس ایدی آنی
 حرمتلاب یورتورلر ایدی رسول صلی الله علیه وسلم زمانینه قدر عرب قبیلہ لری
 آراسنده اوشبو عادتلر بار ایدی حق سبحانه وتعالی آلارنگ بو اشلرینی رد فیلوب
 بیوردیکم (مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَعِيرَةٍ قِيلِمَادِي خَدَايَ تَعَالَى هِجْ بِرْ بَعِيرَهَنِي يَعْنِي تَوْهَنَكْ
 قَوْلَاغِينِي تَيْشُوبْ بَحِيرَهْ دِيُوبْ آطَامَاقْ بَرْلَهْ بِيُورْمَادِي (وَلَا سَائِبَةٌ) هَمْ سَائِبَهَنِي
 قِيلِمَادِي يَعْنِي آنَا تَوْهَنِي سَائِبَهْ دِيُوبْ آطَابْ هِجْ اَشْ اَشْلَانْمَايْنِجَهْ حَرْمَتَلَابْ تُونُوبْرْلَهْ
 بِيُورْمَادِي (وَلَا وَصِيلَةٌ) دَخِي وَصِيلَهَنِي قِيلِمَادِي قَوِي بَرْنْ لَرِينِي وَصِيلَهْ آطَابْ اُولُوغْلَامَاقْ
 بَرْلَهْ بِيُورْمَادِي (وَلَا حَامٌ) دَخِي حَامِنِي قِيلِمَادِي آرفاسندن اون مرتبه بالا کیلگان
 آنا توهنی حام یعنی اوزینگ آرفاسینی حمابه ایتکوچی دیوب آطاب آنی قدرلاب
 توتماق برله بیورمادی بو اشلر برسیده خدای تعالی بیورغان اشلر نو گلدر (وَلَكِنَّ
 الَّذِينَ كَفَرُوا) وَلَكِنَّ كَافِرْ بُولْغَانْ كَمَسَلَرْ عَمْرُوبْنْ لَجِي هَمْ أَنْكَ اِنْبَاعِلَرِي كَبِي
 (يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ) اِفْتَرَا قِيلُورلَرْ خَدَايَ تَعَالَى اُوزْرِينَهْ بِالْغَانِنِي وَخَدَايَ
 تَعَالَى بِيُورْمَاغَانْ اَشْلَرِنِي آكَا نَسَبْتْ بِيُورْبْ بِالْغَانْدِنْ خَدَايَ شُولَايْ قُوشْدِي دِيُورلَرْ
 (وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ) وَأَلَارَنَكْ كُوبْرَا كِي بِيْلْمَاسلَرْ حَلَالْ وَحَرَامِنِي بِلَكَهْ آنَا بَابَالْرِينَهْ
 اِيَارُوبْ كَنَهْ اَشْ قِيلُورلَرْ (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ) وَهَرْ قَايْچَانْ ايتولسه اول مشرکلرگه (تَعَالَوْا
 إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ) كِيلْگَزْ سَزْ خَدَايَ تَعَالَى اِينْدِرْ گَانْ نَرَسَهْ صَارِي حَلَالْ وَحَرَامْ حَكْمْ لَرْنِدِنْ
 (وَأَلَى الرَّسُولِ) هَمْ كِيلْگَزْ خَدَايَ تَعَالَى نَكْ رَسُولِي صَارِي كَمْ اُولْ حَكْمْ لَرْنِي بِيَانْ
 ايتكوچيدر (قَالُوا) ايتلر اول مشرکلر (حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءُنَا) ايتكوچيدر
 بزگه شول نرسه کم طايدقبز آنك اوزرينه آنالرمزني يعني آنا بابالرمزدن قالغان
 دين بزگه يتادور باشقه دين كراك نوگل ديورلر (أَوَلَوْ كَانَ آبَاءُهُمْ) ايا آنالرينه

تقليد قىلورلرمو اول مشركلر اگر چه بولسالرده آلارنك آتالرى (لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا) بىلماسلر هيچ بر نرسەنى (وَلَا يَهْتَدُونَ) هم كونولماسلر توغرى بولغە يعنى آلارنك آتا و بابالرى نادان هم ضلالتدە بولغانلردر شولاي بولغاچ آلار نچوك آتالرىنە تقليد ايتارلر (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى ايمان كىلتورگان كەسلەر (عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ) سز نك اوزرگە لازمدر اوز نفسلرگىزنى صاللاو و نفسلرگىزنى اصلاح قىلو (لَا يَضُرُّكُمْ مِنْ ضَلٍّ) ضرر و زيان ايرشدرماس سزگە ضلالتدە بولغان كەسە (إِذَا هَتَدْتُمْ) هر فايچان توغرى بولغە كونولسا گىز سز اوزگىز يعنى باشقە كشىلرنى كوندرماك سزگە لازم توگلدەر اگردە اوزلرگىزنى توغرى بولغە كوندرسا گىز و اوز اشگىزنى توزك قىلسا گىز باشقەلرنك يامانلقدن سزگە زيان ايرشماس هر كم اوز نفسى اوچون اوزى جواب بىرور بس كافرلرنك كفرى اوچون سز فايغورما گىز (إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا) خداى تعالى سارى بولغوچىدر سز نك فايتماقىز بار چه گىز نك (فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) بس آگاهلاندورور سزنى خداى تعالى شول نرسە برلە كم اشلار بولدىگىز سز روايت ايدلمشدر كم صحابهلردن بدىل ديگان كەسە سودا گرلك اوچون شام ولايتىنە بارغان ايدى شامغە بارغاچ صرخاو بولوب كوندن كون صرخاوى قوتلانوب اولوم حالينە ايرشدى كافرلردن تەيم الدارى هم عدى ديگان كەسلەر آنك يولداشلىرى ايدى بدىل آلاغە منم و فائىمدن صولك بار چه نرسەلرمنى وارثلرىمگە ايرشدرور سز دىوب وصيت قىلدى بدىل وفات بولغاچ تەيم وعدى آنك نرسەلى آراسندن اوچىوز مثقال آغرلقندە بولغان بر كەموش صاونتى اوزلىرى الوب فالوب باشقە نرسەلرىنى بدىل نك وارثلرىنە آلوب فايتموب طايشردىلر بدىل نك جماعتلىرى آنك نرسەلىرى آراسندن بر يازولى كلغىل طايشردىلر اول كلغىگە بدىل اوزى نك نرسەلرىنى همەسىنى برام برام يازغان ايدى شول يازودن فاراب كەموش صاوطنك بولغانىنى بىلدىلر نرسەلر آراسندن اول كەموش صاوط چىماغاچ بدىل نك وارثلرى عدى و تەيم دن اول صاوط فايده دىوب صورادىلر عدى برلە تەيم بز بىلمايمز بزگە ايتكانى يوق بزگە فالدرغان نرسەلىرى اوشبولارغىنە ايدى دىدىلر عاقبت بدىل نك وارثلرى رسول صلى الله عليه وسلم محكمەسىنە مراجعت قىلوب تەيم وعدى دن مذكور صاونتى دعوا قىلدىلر شول توغرىدە حق تعالى دن آيت كىلدى كم (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى ايمان كىلتورگان كەسلەر (شَهَادَةَ بَيْنَكُمْ) گواھلىق نك نصابى سز نك آرا كىزدە وصيت وقتندە (إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ) هر فايچان حاضر بولسە سز نك بر اوزگىگە اولوم علامتلىرى و اولارگە ياقنلاشسە بس كر كدر كم گواھ بولسونلر (عِينَ الْوَصِيَّةِ)

وصيت اينسكان وقتده (اِنَّان ذَوَاعِدِلْ مِنْكُمْ) ايكى عدلك اباسى كشى سزاردن
 يعنى مسلمان لردن (اَوْ اَخْرانَ مِنْ غَيْرِكُمْ) ياييسه ايكنچى ايكى كشى گواه بولسون
 سزدن باشقه لردن يعنى ذمى كافر لردن بو حكم يعنى مسلمان نك وصيتى وقتنده
 ذمى كافر نك گواه بولماق اسلام نك اولنده ايدى صكره منسوخ بولدى ذمى نك
 مسلمان اوزرينه گواھلىق مقبول توگلدن (ان انتم ضربتم فى الارض) اگر سز لردن سفر
 قىلسا كز يرده (فَاَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ) بس ايرشسه سز لرگه اولوم مصيبتى يعنى اولارگه
 يقين لاشسا كز سفرده حال كزده تا كم شول ايكى كشى سز نك وصيت لركز غه
 گواه بولور لردن (تَحْبِسُونَهَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ) حبس قىلور سز وتوقتا تور سز شول
 ايكى گواه بولغان كشىلرنى ايكندى نماز نندن صوك كم اول وقت شريف و مبارك
 وقتدر هم خلق جبولغان وقتدر (فَيَقْسَمَانِ بِاللَّهِ) بس آنط ايتار لر اول ايكى كهسه
 خداى تعالى برله (ان ارتبتم) اگر سز شكلا نسا كز آلا توغرى سنده و آلا رغه
 اشانما سا كز شويله ديوب آنط ايتار لر كم (لَا نَشْتَرِيْ بِهٖ ثَمَنًا) بز اشدر ماسمز اوشبو
 آنظيمز برله بر بهانى يعنى ميت نك مالى اوچون بالغانغه آنط ايتما سمز (وَلَوْ كَانِ
 ذَا قُرْبَى) واگر چه اوشبو گواھلىق بىرلمش كهسه بز گه يقينلىق اباسى فوندا شيمز
 بولسه ده آنك اوچون بالغانغه آنط ايتما سمز (وَلَا نَكْتُمُ الشَّهَادَةَ) هم ياشور ماسمز
 گواھلىقنى كم خداى تعالى بزگه آنى اوتامك برله بيورغاندر (اِنَّا اِذَا لَمِنَ الْاٰثِمِينَ)
 درستلكده بز اوشبو وقتده يعنى اگر گواھلىقنى باشور ساك البته گناه قىلغوجى لردن
 بولورمز اوشبو آيت كريمه حكمنچه رسول صلى الله عليه وسلم تميم برله عدىنى
 چاقروب ايكندى نمازى صوگنده منبر ياننده آنط ايتدردى كم بز بدبانك مالينه
 فصد ايتما دك و خيانت قىلما دق ديوب آنط ايتديلر صكره رسول عليه السلام
 آلارنى بياردى وارثلر نك دعوالرى ثابت بولمادى شوندى صوك مذكور
 كموش صاوط بر آلتونچى فولنده طابولدى آلتونچى مكّا بو صاوطنى تميم هم عدى
 صانديلر ديوب اقرار قىلدى بدىلنك وارثلرى ينه عدى برله تميم گه يابوشديلر
 نزاع و خصومتلرى اوزانغه طارتولدى تميم هم عدى ايتديلر بز اول صاوطنى
 بدىلدى صانوب آلتان ابدك لكن صانوب آلتانلقمز غه هيچده گواھر بوله اغانغه
 انكار ايتدك ديديلر اوشبو دعوا ايل ينه رسول اكرم حضرتلرينه مراجعت قىلديلر
 بس حق تعالى دن آيت كىلدى كم (فَاَنْ عَثَرَ عَلَىٰ اٰثِمًا) بس اگر معلوم
 بولسه و مطلع بولونسه شونك اوزرينه كم اول ايكى گواه مستحق بولغانلردن

گناھقە خىانتلىرى سببلى يەنى اول ايكى گواھنىڭ گواھلىقلىرى يالغان ايكالى بلونىسە
 ھم خىانتلىرى ويالغانغە آنط ايتكانلىكى لارى ظاھىر بولسە (فاخران يقومان مقامھما)
بس آلارغە باشقە ايكى گواھ نورورلىرى اول ايكى خىانت قىلغانلارنىڭ اورنىنە
والارنىڭ خلافىنە گواھلىق بيرورلىرى (من الذین استحق عليهم الاولیاء) شول
كەمسەلەرنىڭ قومىندىن كەم اولىكى ايكى گواھنىڭ خىانتلىرى آلار اوزىنە واقع
بولغاندىر يەنى وارىلارنىڭ فەرىداشلىرىدىن ومىت نىڭ اقرباسىدىن بولغان ايكى كشى
اولىكى ايكى گواھنىڭ اورنىنە توروب آلارنىڭ خىانت ايتكانلىكى لارىنە آنط ايتوب
گواھلىق بيرورلىرى (فيقسماً بالله) بس آنط ايتارلىرى اول ايكى كەمسە خداى تعالى
برلە شويلىدىوب كەم (لشهادتنا أحق من شهادتهما) البئە بزن نىڭ گواھلىقىمىز تېموشلىرىمىز
اول ايكى خىانت ايتكان كشىلەرنىڭ گواھلىقىدىن (وما اعتدنا) وبىزلىرى ظلم لىق ايتمادىك
وچىكىدىن چىقماق اوشبو گواھلىقىمىزدە (انما إذا لمن الظالمين) درستلىكىدە بىز شول
وقتدە يەنى اگر چىكىدىن چىقساق ويالغان گواھلىق بىرساڭ البئە ظالملىرى جەمەسىدىن
بولورمىز بس رسول صلى الله عليه وسلم بيوردىلىرى تا كەم بىدىلنىڭ اقرباسىدىن
ايكى كەمسە توروب خداى تعالى اسمى برلە آنط ايتىدىلىرىمىز مذکور كەموش صاوط
بىدىلنىڭ ملىكى ابدكىنە ھەم اول ايكى كشىنىڭ خىانت قىلغانلىقى لارىنە گواھلىق
بيوردىلىرىمىز رسول عليه السلام بيوردى تا كەم اول كەموش صاوطىنى بىدىلنىڭ
وارىلارىنە فايتاردىلىرى (ذلك) اوشبو ذکر ايتولگان حکم وشاھىدىنىڭ آنطى رد
ايتولماكى (ادنى ان ياتوا بالشهادة على وجھها) يقينىراقدىر شوكا كەم كىلتورورلىرى
آلار گواھلىقىنى حلق وجھسى اوزىنە يەنى توغرىلىق برلە گواھلىق بيرورلىرىنە
يقينىراقدىر (او يغافوا ان ترد ايمان بعد ايمانهم) يا ايسە يقينىراقدىر آلارنىڭ خورماقلىرىنە
رد ايتولما كەندىن آنطلىرى دەوا قىلغۇچىلىرىغە اول گواھلىرىنىڭ آنطلىرى صوڭىدە يەنى
شاھىدىنىڭ آنطى رد ايتولماكى گواھلىرىنىڭ توغرىلىق برلە گواھلىق بيرورلىرىنە سەبب
بولور اوشانداق آنط دەوا قىلغۇچى طرفىنە فايتارلۇپ صكرە خىانتلىرى بلونوندىن
ويالغانلىرى توتولودىن فورقولىرىنە سەبب بولور (واتقوا الله) وقورقۇسىز الله تعالى دىن
يالغانغە آنط ايتما كۆز (واسمعوا) ھەم ايشىتىڭىز وقبول قياڭىز خداى تعالى نىڭ فرمانىنى
(والله لا يهدى القوم الفاستقين) وخداى تعالى توغرى يولغە كوندىرماس فاسق
بولغۇچى گروھنى وخىانت ھەم يالغانغە آنط ايتكوچىلىرىنى (يوم يجمع الله الرسلى)
ياد ايتكىل شولكوندە كەم جەم قىلور وبرگە جبار خداى تعالى رسوللىرىنى (فيقول)

بِسْ اَيْتُورْ اَلَارَغِه (مَادَا اُجِبْتُمْ) نى نرسه برله اجابت ايتولمىش بولمىش سزى بعنى قوملرگىز سزى نىك دعوتىگىزگه نچوك اجابة ايتدىلر سزى نىك سوزلرگىزنى طاكلا دىلر مو وفرمانىگىزنى قبول قىلدىلر مو الله تعالى امتلرنىك نى روشچه معامله ايتكانلىك لرىنى اوزى بىلسه ده پىغمبرلردن اوشبو طريقه صورامانى انكار ايتكىچىلرگه شلته اوچون يا كه مؤمنلرنىك ايمانينه پىغمبرلرى گواه بولسونلر اوچوندر (قَالُوا) ايتورلر پىغمبرلر خدائى تعالى نىك صور اوينه فارشى (لَا عَلَمَ لَنَا) يوقدر بىز نىك هيچ علمىمىز سنىك علمىك فاشنده يا كه بىز هيچ نرسه نى بىلماسمىز مگر انى سن بىزدن آرتوغراق بىلورسن (اِنَّكَ اَنْتَ عَلَامُ الْغُيُوبِ) درستلىكك سن اوزى كنه سن غىب لرىنى وياشرن نرسه لرىنى بلگوچى بس بىز نىك قوملر بىز نىك دعوتىمىزگه نچوك اجابت ايتكانلىك لرىنى اوزىك بىخشىراق بىلورسن دىورلر (اِذْ قَالَ اللهُ) ياد ايتكىل شولوقت كم ايتدى خدائى تعالى عيسى پىغمبرگه (يا عيسى ابن مريم) اى مريم اوغلى عيسى (اَذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ) ياد ايتكىل سن منم سنىك اوزرگى بولغان نعمتىمنى (وَعَلَىٰ وَالِدَتِكَ) هم اناكى اوزرىنه بولغان نعمتىمنى (اِذْ اَبَدْنَاكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ) ياد ايتكىل شولوقت كم بىركندم وقوتلى ايتدم من سنى جبرائىل عليه السلام نىك نفخه سى سببلى يا كه بىركندم من سنى شول كلام برله كم اناكى سببلى اولوكلرنى نرگىزورسن يا كه دىن وشرىعتنى احياء قىلورسن (تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ) سن سوز سويلارسن آدمىلرگه بيشكده ياش بالا حالىكك كم اول سنىك معجزه كدر (وكهلاً) هم فارنايغاچ سويلارسن و آدمىلرنى اسلام دىنينه اوندارسن هم سنىك بالا وقتىك سويلانگان سوزىك فارنايغاچ سويلانگان سوزىك فصاحت و بلاغنده بىرتىگىز بولور اوشبو آية كرىبه برله عيسى عليه السلام نىك نزولينه استدلال قىلورلر زىرا كه علمائىك انفاقى برله حضرت عيسى نىك كو ككه آشماقى سن كهولتىن السكارى ايدى شول حالنده يرگه نازل بولوب صكه فارتلىق ياشىنه ايرشسه كرا كدر (وَإِذْ عَلَّمْنَاكَ الْكِتَابَ) دىي ياد قىلغىل اى عيسى شول وقت كم اوبراندم من سنىك وبلدردم كتابنى ويازونى (وَالْحِكْمَةَ) هم بلدردم حكمتنى (وَالتَّوْرِيَةَ وَالانجىل) دىي اوبراندم سنىك توراتنى وانجىلنى (وَإِذْ تَخَلَّقْنَا مِنْ الطَّيْنِ) هم ياد قىلغىل شونى كم سن يارسن بالچقندن (كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ) قوش صورتى شكللى ايتوب (بِأذنى) منم امرىم برله (فَتَنفَخُ فِيهَا) بس سن اورورسن اول بالچقندن باصالغان قوش صورتينه اوزىك نىك صولووكنى (فَتَكُونُ طَيْرًا بِأذنى) بس بولور اول صورت تريك قوش منم فرمانىم برله

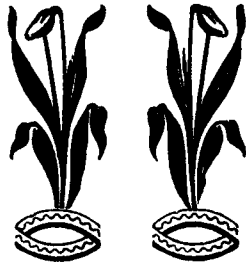
(وتبری الاکمه والابرص باذنی) هم سلامتندرسن آندان طوغما کوزسر کشینی
 دخی آلا تنلی کشینی مینم فرمانم برله (وَإِذْ تَخْرُجُ الْهَوَىٰٓٓ بَآذِنِی) دخی یاد اینکل
 شونی کم - بن چغارور سن اولوکلرنی قبرلرندن منم امرم برله (وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِی
 اسرَائِیْلَ عَنكَ) هم یاد اینکل شولوقت کم طیدم من بنی اسرَائِیْلَ قومینی سندن یعنی
 یهودیلر سنی اولتورما کنی قصد اینکل وقتده من آلارنی طیدم سنی اولتورا آلمادیلر
 (إِذْ جَعَلْتَهُم بِالْبِیِّنَاتِ) شولوقتکم سن کیلدنك آلا رغه ظاهر و روشن بولغان معجزه لر
 بزله (فَقَالَ الَّذِیْنَ كَفَرُوا مِنْهُمْ) بس ایندییلر کافر بولغان کهمسه لر بنی اسرَائِیْلَ قومندن
 معجزه لرنی کورگاچ (أَنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِیْنٌ) توگلدرا اوشبو اش مگر آشکارا سحر در
 یعنی اولوک ترگز مک وبالچقدن تریک قوش یارانماق هم کوزسرنی کوزلی اینمک
 کبی معجزه لرنی سحر در دیدیلر (وَإِذْ أَوْحِیْتُ إِلَىٰ لُحُوٰٓٓرِیْنَ) و یاد اینکل ای مجهد
 علیه السلام شولوقتکم وعی قیلدم ویوردم من حواریون قومینه یعنی عیسی
 علیه السلامه ایارگان کشیلرگه بیوردم (أَنْ أَمْنُوا بِیْ وَبِرَسُولِی) شویله دیوبکم سز
 ایمان کیلتورکز مینکا هم منم رسولم عیسی غه (فَالْوَآٓئِمْنَا) ایندییلر حواریونلر بز
 ایمان کیلتوردنك و اشاندق (وَإِشْهَدُ بَآئِنَا مُسْلِمُونَ) و سن گواه بولغل شوگاکم بزله
 انقباد اینکوچی و بوی صنغوچیلرمز سنك فرمانکا (إِذْ قَالَ الْهُوَارِیُّونَ) یاد قیلغل شول
 وقتکم ایندییلر حواریونلر عیسی علیه السلامه (یا عِیْسَىٰ ابْنَ مَرْیَمَ هَلْ یَسْتَطِیْعُ
 رَبُّكَ) ای مریم اوغلی عیسی ایاقادر بولورمو سنك پروردکارك یعنی سن دعا قیلساك
 خدای تعالی سنك دعا کنی قبول قیلورمو (أَنْ یَنْزِلَ عَلَیْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَآءِ) ایندرما ککه
 بزنگ اوزریمزگه بر مائده نی کوکدن یعنی سن دعا قیلوب صوراساک خدای تعالی
 بزله رگه کوکدن بر دسترخان برله آشاو نرسه لرنی ایندرورمو دیدیلر کوکدن
 آشاو نرسه لرنی کیلوننی استادیلر (قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ أَنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِیْنَ) ایندی عیسی
 علیه السلام حواریون لرغه قورقکز سز الله تعالی دن مونداین یوق بار نرسه لرنی
 صوراماگز اگر بولساگز سز اشانوچیلر آنك کمال قدرتینه هم منم پیغمبرلکیمگه
 (فَالْوَآٓئِمْنَا) ایندییلر حواریون حضرت عیسی غه صوراولری اوچون عذر بیان قیلوب
 بزله خداینك قدرتنده شك تونمایمز و اشانامز و لکن (نُرِیْدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا) بز
 تلهیمز شونی کم آشاساق اول کوکدن کیلگان دسترخاندن طعاملرنی (وَتَطْمِئِنُّ
 قُلُوبُنَا) هم فرار لانسه بزنگ کوکلر مز حق تعالی نك قدرتی علامتلرینی کوزلرمز

برله کورب (ونعلم ان قد صدقنا) دخی بلسا کبز شونی کم تحقیق سن راست و توغری
ایتدک بز لرگه یعنی خدای تعالی سزگه صورغان نرسه کزنی بیورور دیوب ایتکان
سوزکنک راست ایدکینی بلساک (ونكون علیها من الشاهدین) دخی تلایمز شونیکم
بولساق بز اول دسترخان اوزرینه گواهلردن ابن عباس رضی الله عنهما دن منقولدر کم
حواریون عیسی علیه السلام دن کوکدن دسترخان برله آشاو نرسه لری ایندر ماکنی
استا گاج عیسی علیه السلام آلا رغه اونوز کون روزه تونکز صکره خدای تعالی
صورغان کزنی بیورور دیوب بیوردی آلا روزه توندیلر عیسی علیه السلام خدای
تعالی درگاهینه یوزینی توتوب کوکدن بر مائده ایندر ماکنی صوراب دعا قیلدی
فتاک کم حق تعالی بیورور (قال عیسی ابن مریم) ایتدی مریم اوغلی عیسی پیغمبر
دعا قیلوب (اللهم ربنا انزل علينا) ای باری خدایا بزنگ پروردکاریمز سن ایندر کل
بزننگ اوزریمزگه (مائده من السماء) بر مائده کوکدن کم آنده تورلی نهمنلر بولور
(تكون لنا عيدا لا ولنا واخرنا) تا کم بولسون اول مائده بز لرگه بر عید و بیرام
یعنی آنک ایندر لگان وقتی بیرام بولسون بزنگ زمانیمز اهلینه هم بز دن صوگ
کیلگوچیلرگه (واية منك) هم بر علامت بولسون اول مائده سندن وسنگ قدرنگ
کامل لکینه هم منم پیغمبر لکم گه دلیل بولسون (وارزقنا) دخی رزق لاندیرغل سن
بزنی اول مائده دن یا که آنک شکرانه سینی قیلورغه بز لرگه توفیق روزی قیلغل (وانت
خير الرازقین) وسن رزق بیرگوچیلرنگ بخشیرا قیسن (قال الله) ایتدی الله تعالی
حضرت عیسی ننگ دعاسینی قبول ایدوب (انني منزلها عليكم) در سنلکده من
ایندر گوچیم اول دسترخانی سز لرگه و صورغانکنی بیرگوچیم (فمن يكفر
بعد منكم) بس هر کم کافر بولسه اوشبو دسترخان ایندر لگاندن صوگ سز لردن
(فاني اعدبه عذابا) بس درستلکده من عذاب قیلورمن اول کسه نی شوندا این
عذاب برله کم (لا اعدبه احدا من العالمین) من عذاب قیلما سمن اول عذاب برله
هیچ براونی عالمر خلقندن بس خدای تعالی حضرت عیسی ننگ دعاسینی قبول قیلوب
ایکی بولو ط یباردی قزل مائده شول بولو طلرنگ اورتاسنده ایدی بر یوزینه
یقین کیلگاج دسترخان بولو طلردن آیرلوب حواریوننگ آلدینه نوشدی عیسی
علیه السلام بو حالنی کورگاج یغلاب اللهم اجعلنا من الشاكرين یعنی الهی سن
بزلرنی شکرانه ایتکوچیلردن قیلغل دیدی دخی ایتدی الهی بو دسترخانی
سن بزگه رحمت قیلغل عذاب و عقوبت اوچون قیلماغل بس طهارت آلوب

نماز او قودی صکره یغلاب بسم الله خیر الرازقین دیوب مائده نك اوستینه یابلغان
 مندیلنی کوتاردی تورلنی نعمتلر طولی دسترخان ظاهر بولدی آنده بر یان
 ایتولگان بالقی بار ایدی تیربسی و قلیققری هیچده یوق ایدی مایلری طاموب
 نورور ایدی بالقنك باش اوچونك طوز هم فوبرغی طرفنك سرکه بار ایدی تیکراسنك تورلی
 یاشلجه اولانلر بار ایدی اوشانداق اول دسترخانده بش دانه کاسه لر بار ایدی
 برسندہ زیتون و برسندہ بال و برندہ مای هم باشقه لرنده پنیر و قاتوق بار
 ایدی حواریون آراسندن شهون اسملی سی ایتدی یاروح الله اوشبو طعام دنیا
 طعامیدر مو یا که آخرت طعامی مو عیسی علیه السلام ایتدی هیچ قایوسندن
 توکلدر بلکه خدای تعالی اوز قدرتی برله سز نك اوچون بار فیلغان طعامدر
 مقصود کز بولدی ایدی آشاکز هم شکرانه قیلکز. نعمتکز زیاده بولوردیدی
 حواریون ایتدی لری یاروح الله اوشبو مائده ده بزرگه ینه بر علامت کورگازگل
 تا کم یقینمز اوتسون بس عیسی علیه السلام اول بریان بولغان پشکان بالقغه
 تریلگل دیدی حق تعالی نك قدرتی برله فی الحال اول بالقی تریلوب قیلمدی
 باشلادی حضرت عیسی ینه اولگی حالکا قایتقل دیگاج بالقی اولگیچه بریان
 بولدی حواریون خدای تعالی فورقوسندن کوبسی اول مائده دن آشامادیلر
 عیسی علیه السلام بیوردی فقیر و مسکینلر هم صرخالر بودسترخان دن تلا گانچه
 آشاسونلر آلا رغه خدای نك بولا کیدر هم سفادر و باشقه کشیارگه بلادر مکده
 اوچپوز کشی اول مائده دن آشادیلر هیچده کیمومادی آندن طعام آشایان فقیرلر
 همه لری سوکندن بای بولدی لری و صرخالر سلامت لاندیلر صکره اول مائده کیری
 کوککه کوتاردی ایکنچی کون ینه کیلمدی فقیرلر هم بایلر بار چه لری آشادیلر فرق
 کونگه چه اول مائده هر کون کیلور ایدی حق تعالی دن حضرت عیسی گه وحی کیلمدی کم
 اول مائده دن بایلر آشاماسونلر فقیرلر گنه آشاسونلر بس بایلرغه بوسوز خوش
 کیلمادی مائده خصوصنك شك کیلتوروب آنی سحر در دیدیلر صکره اول مائده کیلماس
 بولدی مائده فی استخفاف ایدوب سحر در دیگان کشیلر نك حق تعالی صورتلرینی مسخ ایدوب
 همه لری دوگنز صورتینه اولدی لری اوچکون یورگاندن صو ك هلاک بولدی لری (وَأَذْ
 قَالَ اللَّهُ) و یاد ایتکل ای محمد علیه السلام شول وقت کم ایتدی خدای تعالی عیسی
 پیغمبرگه (يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ) ای مریم اوغلی عیسی حضرت عیسی کوککه
 آشقاندن صو ك ایتدی یا که قیامت کوننده خدای تعالی آ کما ایتور ای مریم اوغلی
 عیسی (أَنْتَ قُلْتِ لِلنَّاسِ) ایاسن ایتدکمو آدمیلرگه (أَتَخَذُونِي وَآمِي الْهَيْبَتِ مِنْ

دُونِ اللَّهِ) شویله دیوب کم سز نونوگز منی هم منم آنامنی معبودلر ایتوب خدای تعالی دن باشقه (فَالسَّعْيَاتُ) ایتدی عیسی پیغمبر پسا کلا یمن وتنزیه قیلامن سنی بارچه عیبلردن هم نیکد اشک بولودن ای منم پروردکاریم (مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ) درست بولماس ولایق تو گلدر مکا منم ایتما کم (مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ) منم او چون نبوشلی بولغان نویسنی یعنی سز منی هم آنامنی خدای ایتوب نونوگز دیوب ایتمک مکا هنجده لایق تو گلدر منم اول سوزنی ایتو احتمالم بوقدر (أَنْ كُنْتُ فُلْتَهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ) اگر ایتمکان بولسام من اول سوزنی تحقیق سن اوزک بلگانسن آنی (تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي) سن بیلاسن منم نفسمه بولغان نرسه نی (وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ) ومن بیلاسن سنک ذاتکده بولغان نرسه نی (أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ) درستلکده سن سن غیب ویاشرن اشرنی بیلگوچی (مَا قُلْتُ لَهُمْ) من ایتمادم آلا رغه (أَلَا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ) مگر شول نرسه نی گنه ایتدم کم سن بیوردک منی آنی ایتماک برله (أَنْ أَعْبُدَ وَاللَّهُ رَبِّي وَرَبُّكُمْ) شولکم عبادت قیلگز سز منم ربم هم سز نک ربکز بولغوچی الله تعالی گه یعنی من آدمیلرنی سکا عبادت قیلور غمغه اوندادم اوز منی بز بنده ومخلوقمن دیدم منی خدای دیوب بلشگز دیب ایتمادم (وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ) هم بولدم من آلا اوزرینه گواه یعنی آلارنک ایتمکان سوزلرینه وایشلا گان اشرلرینه گواه بولدم آلا اچنده دایم بولغانم وتورغانم مدنده (فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي) بس آلفانک زمانده سن منی یعنی سن منی کوککه آشورغاچ (كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ) سن بولدک اوزک حافظ وصاچی آلا اوزرینه بس آلارنک نی ایشلا گانلک لرینی اوزک بیلور سن (وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ) وسن بارچه نرسه اوزره گواه ومطلع سن (أَنْ تَعَذَّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ) اگر سن عذاب قیلساک آلارنی بس درستلکده آلار سنک بنده لرك و قول لر کدر وسن آلارنک مالکی سن نی ایشلا ساکده اوز اختیار کده در (وَأَنْ تَغْفِرَ لَهُمْ) واگر سن یارلقاساک آلارنک گناه لرینی کفردن توبه قیلولری سبیلی (فَأَنْتَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) بس درستلکده سن سن غالب بولغوچی و کوچی یتکوچی عدا بقه هم مغفرتکه حکیم سن کم هر اشنک حکمت برله در (فَاللَّهُ) ایتدی خدای تعالی عیسی پیغمبر گه یعنی قیامت کوننده ایتور (هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ) اوشبو کون شولکوندر کم فائده بیرور آنده راست ایتکوچیلر گه آلارنک راست ایتولری (لَهُمْ جَنَّاتُ نَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) بولغوچیلر اول راست ایتکوچیلر گه شول جنتلر کم

آغار آلارنىڭ آغاچلىرى آستوندىن بلغىلەر (خالدېنَ فېها) مىنگو قالغۇچىلار بولغانلىرى
 حالده آلار اول جنت لردە (آبدًا) ھېمىشە (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ) راضى بولدى خىداي تىعالى
 آلاردىن طاعت و عبادتلىرى بىرلە (وَرَضُوا عَنْهُ) ھىم آلار راضى بولدىلر خىداي تىعالىدىن
 اجر و ثواب طاپماق ھىم سعادىت و كراماتلىرىغە ايرىشما كلىرى بىرلە (ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ)
 اوشبو اشى يعنى آلارنىڭ جىنتكە كىرولرى و خىداي تىعالىنىڭ راضىلىقى اولوغ بولغۇچى
 قول اوستونلىكىدىر (لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ) خىداي تىعالى گە مخصوصدىر
 كوكلىرنىڭ ھىم بىرنىڭ پادىشاھلىقى ھىم كوكلىردە و بىرلردە بولغان نىرسەنىڭ پادىشاھلىقى يعنى
 بارچە نىرسە آنىڭ مىلگىندە و آنىڭ مخلصلىرىدىر (وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) و اول خىداي
 تىعالى بارچە نىرسە اوز رىزىدە قادىر و كوكچى بىتكۇچىدىر عاجزلىك و ضعيفلىككىن مىزھىدىر

۶نجی سوره سورة الانعام مکیه مائة وخمس اوست وستون آیه
انعام سوره سی جملہ سی مکی در ۱۶۵ یا کہ ۱۶۶ آیتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

(الحمد لله) بار چه حمد و ثنا خدای تعالی گہ گنہدر (۱) (الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ) اول خدای
تعالی کم یاراتدی و یوقدن بار قیلدی کوکلرنی (وَالْأَرْضِ) هم یـ فی (وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ
وَالنُّورِ) دخی بار قیلدی اول خدای تعالی فارانقولقرنی هم یاقطیلقنی مجوسیلر
نورنی خدای یاراتدی و فارانقولقنی شیطان یاراتدی دیدیلر حق سبحانه و تعالی آنلرنی
رد قیلوب بیوردی کم نور و ظلمات همه سی الله تعالی ناک مغلوفیدر بعضیلر ظلمات
و نوردن مراد کیچه ایله کوندز در دیمشدر و بعضلر ظلماتدن مراد نادانلق و نوردن
مراد علمدر دیورلر یا ایسه ظلمات معصیه و گناه نور طاعة و عبادتدر یا کہ ظلمات
تموغ و نور جنتدر و بعضلر ظلماتدن مراد ضلالت و نوردن مراد هدایتدر ظلمات
جمع صیغه سی ایله کلتورلمکی کفر و ضلالت یوللری کوب بولوب حلق و هدایه
یولی برگنه بولماقینه اشارتدر دیمشدر والله تعالی اعلم بمراده (ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا) اوشبو
دلیلر و علامتار صوکنده کافر بولغان کمسه لر (بَرَبِّهِمْ يَعْدُلُونَ) پروردکارلرینه
پوتلرنی تیمگز قیلورلر یا کہ خدای تعالی ناک عبادتندن عدول قیلورلر و چپتنکه آشورلر
(هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ) اول خدای تعالی آنداین ذاتدر کم یاراتدی سزنی توفراقدن
یعنی آنامز آدم علیه السلامنی توفراقدن یاراتدی کم بز ناک اصلیمزدر (ثُمَّ فَضَى
أَجَلًا) صگره حکم قیلدی برمدتنی یعنی اولوم وقتیننی مقرر قیلدی و بیلگولادی
(وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ) دخی بر بیلگولانمش مدة اول الله تعالی فاشندهدر یعنی قیامت
فایچان فایم بولماقی و آنک وقتی الله تعالی فاشنده معلومدر آنندن باشقه هیچ کمسه
بلماس (ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ) صگره سزدر شک قیلورسز ای مشرکلر یعنی اوشبو قدر
آیه و علامتلرنی کوربدہ قیامت ناک بولماقینه و اولگانندن صوگ قوبارلوغه
اشانبسز شک توناسز (وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ) و اول خدای تعالی حلق
اوزره معبوددر کوکلرده هم یرده و آنندن باشقه هیچ معبود و خدای یوقدر (يَعْلَمُ
سِرُّكُمْ وَجَهْرَكُمْ) بیلور اول خدای تعالی سز ناک باشرگان فرسه کزنی هم آشکارا
قیلغانکزنی یعنی کوکلر کزده بولغان باشرن نیت لر کزنی و نل لر کز ایله سوبلاگان
سوزلر کزنی همه سیننی بیلور (وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ) دخی بیلور خدای تعالی شول

(۱) حضرت کعب الاحبار
رضی الله تعالی عنه
دیمشدر کم توراتنک ایگ
اولگی آیتنی اوشبو آیه
یعنی الحمد لله الذی خلق
السموات والارض الی
آخره در وایگ صوگنی
آیتنی الحمد لله الذی لم
یتخذولدا الی آخره آیتیدر
الله تبارک و تعالی حمدنی
بندہ لرینه تعلیم اوچون
اوزینه اوزی حمدایتدی
یعنی کوکلرنی هم یرلرنی
یوقدن بارایتکوچی الله
تعالی گہ حمد ایتنکز
دیمکدر کواک ایله یر
بندہ لرگہ کورنگان مخلو
فاننک اولوغراقلری بولغان
لقدن هم بندہ لر اوچون
عبرتنی و فائده لرنی مشتمل
بولغانلقدن آنلرنی
خا صلاب ذکر قیلدی

نبیانندن

نرسەنى كىم سىز اشلارسىز و كىسب قىلورسىز بىخشىلىق و بىمانلىقتىن يعنى الله تعالىدىن
 ھىچ بىر اشكىز ياشىرن توگلىدىر ھەھەسى آڭا معلومدىر ھەر بىر اشكىز توغرىسىنىڭ حساب
 و جزاء قىلسە كىم كىم (وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ) و كىلماس اول كافرلىككە بىر
 آيە رىبلىرىنىڭ آيتلىرىدىن يعنى قرآن آيتلىرىدىن ھىچ بىر آيە ئانلارغە كىلماس (الَّا كَانُوا
 عَنْهَا مَعْرِضِينَ) مگر يوز دوندىر گوچىلىر بولدىلىرى اول آيتدىن يعنى قرآن آيتلىرىدىن
 ھەر نىندىن آيە كىلسە اول كافرلىق آڭا اشانمىلىرى و ئاندىن يوز دوندىر انىر ياكە پىغمبىر
 عليه السلامنىڭ معجزەلىرىدىن ھەر نىندىن معجزەنى كورسەلدىڭىز آڭا اشانمادىلىرى و ئاندىن
 اعراض قىلىدىلىرى (فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ) بس تحقيق يالغانغە توندىلىرى انلار حىقلىقنى يعنى
 قرآنغە اشانمادىلىرى (لَمَّا جَاءَهُمْ) كىلگەنى زىماندە انلارغە اول حىقلىق (فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ)
 بس البتە كىلور انلارغە يعنى ظاهر بولور (انبَاءٌ مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤْنَ) شول
 نرسەنىڭ خىبرى كىم استهزاء قىلور بولدىلىرى انلار اول نرسە بىرلە و آڭا اشانمايىچە
 مسخرەگە تونار بولدىلىرى يعنى حاضر دە اشانمايىچە مسخرەگە تونقان نرسەلىرىنى
 كىلاچكىدە كوزلىرى ايله كورب بىلورلىرى (الْم يَرَوُا) ايا كور مادىلىرى و بىلمايدىلىرى مو
 انلار (كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ) كوربە و ھلاك ايتدىك بىز انلاردىن كىلگەنى (مَنْ قَرْنٍ
 مَكْنَاهُمْ فِي الْاَرْضِ) شول زىمان اھلىدىن كىم قرانلاندردىق بىز انلارنى بىر دە يعنى بىر
 يوزىدە انلارغە اورن بىردىك (مَا لَمْ نَمُكِّنْ لَكُمْ) شولقدىر كىم قرانلاندردىق سىزنى
 انلار قىدىلىرى يعنى سىزگە بىر ماگان عمر و قوت ھم دولتىنى انلارغە بىردىك (وَارْسَلْنَا
 السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا) ھم بىر باردىكىز بىمورىنى انلار اوزرىنە توناشدىن بىرسى آرتىدىن
 بىرسىنى يعنى انلارغە حاجت و قندە ھىمىشە كوكىدىن بىمورى ياودردىق (وَجَعَلْنَا الْاَنْهَارَ
 تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ) دىخى قىلدىق بىز يىلغەلىرىنى آقار ايدىلىرى اول يىلغەلىرى انلارنىڭ منزل
 و سىرايلىرى آستىدىن حاصل كلام انلارنىڭ بارچە معاش اسبابلىرى حاضر بولوب كامىل
 راحت و ايرىكنىچىلىك ايله تركلىق قىلور ايدىلىرى (فَاَهْلَكْنَاهُمْ بَدْنُوهُمْ) بس ھلاك قىلدىق
 بىز انلارنى گناھلىرى سببىلى (وَانشَانَا مِنْ بَعْدِهِمْ) ھىم پىدا قىلدىق انلار سوڭىدىن
 (قَرْنَا اٰخِرِينَ) باشقە گروھلىرىنى خىبر دە كىمىشدىر كىم مىشكرلدىن. بعضلىرى رسول كرم
 صلى الله عليه وسلم حضور شريفلىرىنە كىلوب ايتدىلىرى اى محمد اگرسىن حق پىغمبىر
 بولساڭ دورت فرشتە كوكىدىن بىر كىتاب اېندىر سونلار اول كىتابدە سىنىڭ پىغمبىرلىكىڭ
 بىان ايتولىگان بولسون شول وقتدە بىز سىڭا اشانور مىزدىدىلىرى بس حق سىبھانە
 و تعالىدىن آيە كىلدى كىم (وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِى قُرْطَانٍ) واگر اېندىر ساڭا ايدى

سگا ای محمد بر کاغنده یازغان یازونی (فَلَمَّسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ) بس توتسه لر ایدی
 مشرک لر اول یازونی قول لر ی ایله یعنی آنک کوکن کیلگان یازو ایکانینی آیرم
 آچق بلسه لر ایدی (لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا) البته ایتور لر ایدی کافر لر (أَنْ هَذَا إِلَّا
 سِحْرٌ مُّبِينٌ) ایه اسدر اوشبو سن کیلتورگان نر سه مگر ظاهر و آچق بر سحر در
 یعنی خدای تعالی دن ایندر لگانینی کوز لر ی ایله کور سه لر ده همیشه اشانماس لر
 ایدی بو سحر در دیور لر ایدی (وَقَالُوا لَوْلَا نَزَّلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ) وایتدی لر کافر لر نی او چون
 ایندر لهادی بو محمد که بر فرشته دیوب یعنی اگر حق پیغمبر بولسه کوکن بر
 فرشته نوشوب آنک پیغمبر کینه گواهلوق بیورور ایدی دیدی لر حق سبحانه و تعالی
 بیوردی کم (وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًَا) و اگر ایندر ساک ایدی بز فرشته نی (لَقَضَى الْأَمْرَ) البته
 اوتالمش بولور ایدی اش یعنی اگر کوکن فرشته ایندر لسه ایدی اول کافر لر آنک
 هلاک بولور ی ایله حکم ایتولگان بولور ایدی زیرا که سنه الهی شولای بولغان
 هر قوم پیغمبر لر ندن شوندا این بر اولوغ معجزه نی طلب قیلوب صکره اول معجزه نی
 کوز لر ی ایله کور بده ایمان کیلتور ماسه لر خدای تعالی اول قومگه عذاب
 بیاروب آلا رنی هلاک فیلغان بس اوشبو مشرک لر هم اگر ده آلا رنک
 صوراوی بوینچه کوکن فرشته ایندر لسه بواش آلا رغه هلاکک بولور
 ایدی (ثُمَّ لَا يَنْظُرُونَ) صکره مهلت بیرلمش بولماس لر آنلر یعنی
 فرشته ایندر لگاندن صوگده ایمان کیلتور ماسه لر آنلرغه هیچ مهلت بیراماس عذاب
 کیلور مشرک لر محمد علیه السلام ناک پیغمبر کینه انکار ایتوب ایتور لر ایدی حق پیغمبر
 بولسه فرشته دن بولور ایدی خدای تعالی پیغمبر ایتوب بر فرشته نی بیارور ایدی
 حق سبحانه و تعالی آلا رنک اوشبو سوز لر یینه فارشی بیوردی (وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ جَلًّا)
 و اگر بز قیلساق ایدی پیغمبر نی فرشته البته قیلور ایدک آنی ایر کشی یعنی اگر
 فرشته نی آدمی لر گه پیغمبر ایتوب بیار ساک ایدی البته آنی ایر کشی صورتنک
 قیلوب بیارور ایدک زیرا که آدمی لر گه رسول بولوب کیلوچی شول آدمی لر ناک
 اوز صورتلر نده بولماق تیوشدر فرضا فرشته رسول بولوب کیلسه ایدی آدمی
 صورتنک بولوب کور نور ایدی نتاک کم جبرائیل علیه السلام رسول صلی الله علیه وسلم گه
 دحیه الکلبی صورتنده بولوب کور نور ایدی چونکه فرشته نی اوز صورتنده کور و گه
 آدم بالاسی طاقت ایته آلماس بس حق سبحانه و تعالی بیوردی کم اگر فرشته نی رسول
 ایتوب بیار ساک ایدی البته ایر کشی صورتنک قیلور ایدک (وَلَلْبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبَسُونَ)

هم البته اشتباهلی ویاشرن قیلور ایدک آنلر اوزرینه شول نرسهفی کم آنلر حاضرده
 اشتباه قیلالر آنک توغریسندده یعنی اول مشرکلر حاضرده محمد علیه السلامک
 پیغمبرلکینه اشانماینجه شبهه لانگان شکلی آنلرغه فرشته پیغمبر بولوب کیلسه هم
 شولای شبهه لنورلر وایشاناسلر ایدی اول وقتده هم اوشبو طریقه انکار قیلورلر
 ایدی بوهم بزنگ کبی بر آدمیدر دیورلر ایدی بس حق سبحانه و تعالی پیغمبریز
 علیه الصلوة والسلامغه تسلی بیروب بیوردی کم (وَلَقَدْ اَسْتَهْزِؤْا بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ)
 و تعقیق استهزاء ایتولدی سندن الگارای بولغان پیغمبرلرگه هم یعنی سندن الگارای
 کیلگان پیغمبرلرنی هم نوملری مسخره گه توندیلر و آنلرغه اشانمادیلر (فَعَاقَ
 بِالَّذِیْنَ سَخَّرُوْا مِنْهُمْ) بس نوشدی شول کهمسه ارگه کم مسخره گه توندیلر و استهزاء
 ایتدیلر اول پیغمبرلردن (مَا کَانُوْا بِهٖ یَسْتَهْزِؤْنَ) شول نرسه کم استهزاء قیلور ایدیلر
 آنلر اول نرسه برله یعنی اول پیغمبرلرنی مسخره گه توتقان قوملر عاقبت شول
 اشلری ننگ جزاسینی کوردیلر و آنلرغه عذاب نازل بولدی بس اوشبو مشرکلر هم
 سندن استهزاء ایتسهلر جزاسینی اوزلری کورورلر (قُلْ سِیْرُوْا فِی الْاَرْضِ) ایتکل
 سیر قیلگیز و یورگیز یرده یعنی اول مشرکلرگه ایتکل اگر سز اوتکانداگی قوملرگه
 عذاب کیلگانلکینه اشانماسا گز سیر ایتگیز و یورگیز یر بوزنده تورلی طرفلرغه
 عاد و ثمود قوملرینک تورغان یرلرینه بارگیز (ثُمَّ اَنْظُرُوْا) صگره قارا گز عبرتلی
 قاراو برله (کِیْفَ کَانَ عَاقِبَةُ الْمُکَذِّبِیْنَ) نچوک بولغان بالغانغه توتقوچیلر ننگ اشلرینک
 آخری یعنی پیغمبرلرینه اشانمایوب ایمان کیلتورما گان قوملر عاقبت نچوک هلاک
 بولغانلر شولارنک اثرلرینه قاراب عبرت آلوگیز (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه السلام
 اول مشرکلرگه یعنی آنلردن صوراعل (لَمَنْ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) کم نکیدر
 کوک لرده هم یرده بولغان نرسه یعنی بارچه عالم ننگ خالق و مالکی کمدر (قُلْ)
 ایتکل سن جوابک (الله) خدای تعالی ننگدر و آنک ملکته هم آنک مخلوقیدر بارچه نرسه لر
 (کَتَبَ عَلٰی نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ) یازدی خدای تعالی اوزینک ذات پاکی اوزرینه رحمت فی
 یعنی فضل و کرمندن بنده لرینه رحمت قیلونوی و توبه لرینی قبول ایتوب گناه لرینی
 عفو و مغفرت قیلونوی اوزینه التزام ایتدی (لیجمعنکم الی یوم القیامة) البته جمع
 قیلور و جبار سزنی خدای تعالی قیامت کونده یا ایسه سزلرنی قیلرک زده جمع قیلور
 (لَا رِیْبَ فِیْهِ) آنداین قیامت کونی کم یوقدر هیچ بر شک آنک بولوونده (الذین
 خسروا انفسهم) شول کهمسه لر کم زیان ایتدیلر اوز نفسلرینه یعنی سرمایه لری

بولغان عقل سلیمنی ضایع ایتدیلر (فهم لا یؤمنون) بس آنلر ایمان کیلتورماسلر
 وایشانماسلر (وله ما سکَن فی اللیل والنهار) (۱) واول خدای تعالیٰ نقیدر شول نرسه کم
 فرار ایتدی کیچه ده هم کوندزده یعنی بارچه زمانده بولغان نرسه لر نك مالسکی
 خدای تعالیٰ گنهدر وهه سی آنک مخلوقیدر (وهو السميع العليم) هم اول خدای تعالیٰ در
 ایشتکوجی کافرلر نك ایتکان سوزلرینی، بلگوجی آنلر نك نیتلرینی (قل) ایتکل
 ای محمد علیه السلام اول مشرکلر گه (اغیر الله اتخذ ولیاً) ای خدای تعالیٰ دن باشقه نی
 توتایم مو من دوست ایتوب یعنی الله نی دوست توتماینچه باشقه نی دوست توتایم مو
 (فاط السّموات والأرض) کوکلر نی هم برنی پیدا قیلغوجی وبار اتقوچیدر اول خدای
 تعالیٰ (وهو یطعم ولا یطعم) هم اول خدای تعالیٰ آشاتور و رزق بیرور خلايقه
 واوزی رزق بیرلمش بولماس یعنی طعامدن منزهدر وهیچ کمسگه محتاج توگندر
 بلکه بارچه خلايق آکا محتاجدر (قل انی امرت) ایتکل سن درستلکک من بیورلمش
 بولدم (ان اکون اول من اسلم) منم بولمازم برله مسلمان بولغوچیلر نك اوئی یعنی اوشبو
 امتدن ایمان کیلتورگوچیلر نك اوئی بولماق برله من بیورلدم (ولا تکونن من المشرکین)
 دخی بیورلدم من شویله دیوب کم البته بولماغل سن خدای تعالیٰ گه شرک کیلتورگوچیلردن
 (قل) ایتکل سن ای محمد علیه السلام (انی اخاف ان عصیت ربی) درستلکده من قورقامن
 اگر عاصی بولسام وفارشسام اوزمنک ربیمه هم آندن باشقهغه عبادت قیلسام (عذاب یوم
 عظیم) اولوغ بولغوجی کون نك عذابندن یعنی قیامت عذابندن قورقامن (من
 یصرف عنه یومئذ) هر کسه کم دوندرلمش بولور آندن عذاب اوشبو کونده یعنی
 قیامت کونده خدای تعالیٰ هر کمدن عذابنی دوندرسه و آنی عذابدن قونقارسه
 (فقد رحمه) بس تحقیق رحمت قیلدی و باغشلا دی آکا خدای تعالیٰ (وذلك الفوز
 المبین) و اوشبو باغشلامق آشکارا بولغوجی قول اوستونلکیدر (وان یمسسک الله
 بضر) و اگر ایرشدرسه خدای تعالیٰ سکا بر فاطیلقنی فقیرلک و صر خالوق کبی (فلا
 کاشف له الا هو) بس یوقدر هیچ کوتار گوجی و یبار گوجی سندن اول فاطیلقنی مگر
 اول الله تعالیٰ گنهدر (وان یمسسک بخیر) و اگر ایرشدرسه سکا خدای تعالیٰ بر
 اید گولکنی بایلق و سلامتک کبی (فهو علی کل شیء قدیر) بس اول خدای تعالیٰ
 بارچه نرسه اوزره کوچی یتکوچیدر نهچوک تیللاسه شولای قیلور (وهو القاهر فوق
 عباده) و اول خدای تعالیٰ در قهر ایتکوجی غالب بولغوجی بنه لری اوزرینه بو اورنه
 فوقیه دن مراد غلبه و استیلا در دیمشدر (وهو الحکیم الخبیر) هم اول خدای تعالیٰ در

(۱) اوشبو آیه کریمه نك
 نزولینه سبب شولدر
 دیمشدر قریش مشرکلر -
 ندن بر جماعت بر کون
 رسول صلی الله علیه وآله
 وسلمگه ایتدیلر: ای محمد
 حاضر بزلرگه معلوم بولدی
 کیم سن فقیرلک و محتاج
 لقتک سببلی اوشبو اشکه
 کرشکان سن بزلر سکا
 حاجتک مقدرای مال
 و دولت بباریک شول شرط
 برله کیم سن اوشبو دعوا
 گدن قایتقل دیدیلر بس
 حق تعالیٰ بیوردی کیم
 کیچه وکوندزداگی
 نرسه لر هه سی خدای
 تعالیٰ نك ملکنده در اگر
 تیللاسه اوزینک پیغمبرینه
 شول قدر مال و دولت
 عطا قیلور کیم بارچه
 خلايقنک دولتیرا کنی
 بولور تفسیر حسیننی

حکمة ایل تدبیر قیلغوجی خبردار و بلگوجی بارچه یاشرن نرسه لرنی منقولدر کم
 فریش مشرکلری اول حضرت صلی الله علیه و آله وسلم گه ایتدی لر ای محمد بزلر یهود
 و نصاری عالم لرن دن سنک حقه کده صور ادق بو کشی نك صفتلرینی کتابلر کزده
 اوفود کزمو دبدک آنلر همه لری انکار قیلدی لر کور مادک دبدیلر ایمدی سنک حق
 پیغمبر ایدک کتا هم کتابک نك حلقینه کم گواهلق بیرا بز گه کور ساتکل دبدیلر
 حق سبحانه و تعالی دن آیه کیلدی کم (قل) ایتکل ای محمد علیه السلام آنلر غه
 جوابده (ای شیء اکبر شهادة) نی نرسه در اولوغراق گواهلق یوزندن
 یعنی کم نك گواهلقی همه گواهلقلردن اولوغراقدر (قل الله شهید) ایتکل سین خدای
 تعالی اولوغراقدر گواهلق یوزندن اول خدای تعالی گواهدر (بینی و بینکم) مینم برله
 سز نك آرامزده یعنی مینم حلقیمه و سز نك باطل لقتز غه گواهدر (واوحی الی هذا
 القرآن) و وحی ایتولدی میثا اوشبو قرآن (لأنذرکم به) تا کم مینم فورقتماقم اوچون
 سزنی اول قرآن برله قرآنده سویوندرو هم فورقتو ایکسیده بولسده بو اورنده
 فورقتماقم اوچون دیوب برسی ایل گنه اکتفا قیلدی زیرا که مخاطبه کافرلر ایلهدر (ومن
 بلغ) دخی فورقتماقم اوچون شول کسه نیکم ایرشدی آکا قرآن یعنی عرب و عجم
 هم آدمی و پریلردن هر کم گه قرآن ایرشکان بولسه شولارنی فورقتو اوچون ایندرلدی
 (أتینکم لتشهدون) ایاسزمو سز گواهلق بیراسزای مشرکلر (ان مع الله الهة اخرى)
 شونک برله کم باردر خدای تعالی بزله باشقه خدایلر یعنی خدایدن باشقه معبودلر
 بار دیوب پونلرنی آکا شریک قیلاسزمو (قل لا اشهد) ایتکل سین مین گواهلق
 بیرمایمن یعنی خدای تعالی دن باشقه معبودلر بار دیوب سز گواهلق بیرسا کزده
 مین آلائی دیب گواهلق بیر ماسمن (قل انما هو اله واحد) ایتکل کم موندن باشقه
 تو گلدر کم اول خدای تعالی بر بولغوجی معبوددر آندن باشقه هیچ معبود یوقدر
 (واننی بری مما تشرکون) هم در سنلکده مین بیزار من و بیزگوچیمین شول نرسه دن کم
 سز شریک قیلاسز آئی خدای تعالی گه یعنی سزلرنک پونلر کزدن مین بیزار من (الذین
 اتیناهم الکتاب) شول کسه لر کم بیردک بز آنلر غه کتابنی (یعرفونه کما یعرفون
 ابناهم) بلورلر و طانورلر آنلر پیغمبر علیه السلامنی اوز اوغلارینی طانوماقلری
 شیکلی یعنی محمد علیه السلامنک حق پیغمبر ایدکینی آچق بلورلر مر ویدر کم حضرت
 عمر رضی الله عنه عبد الله بن سلامدن صورادی حق سبحانه و تعالی سز نك رسول علیه
 الصلوة والسلامنی طانوماقزنی اوز اوغلر کزنی طانوماقز غه اوخشاتقان بونک

و جهسى نى نرسە در عبد الله بن سلام رضى الله عنه جواب بېرىدىكىم مېنىم اول حضرت صلى
الله عليه وسلم نىڭ پېغمبەرلىكىنە يېقىنىم و اشانووم اوغلىمنىڭ اوزىمنىكى ايدىكىنە اشانوومدىن
آرتىراق دىر زىرا كە اول حضرت صلى الله عليه وسلم نىڭ حق پېغمبەر ايدىكىنى مېنىم توراندى
كۆرۈپ بىلگەنمىن اما خاتونىمنىڭ اشلىرىنى آچىق بىلەلمەسەن دېدى عمر رضى الله تعالى
عنه بېرىدىلەر كىم اى عبد الله تەقىق سېنى حەققىغە ايرىشدىڭ و توغرى ايتدىڭ (الَّذِينَ
خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ) شول كەمسەلەر كىم زىيان ايتىدىلەر اوز نەفسلىرىنە شىرك و كەفرنى اختېيار
قىلۇلارنى بىرلە (فَهُمْ لَآيُؤْمِنُونَ) بىس آنلار ايمان كىلتورماسلەر و اشانماسلەر (وَمَنْ أَظْلَمُ
مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَىٰ اللَّهِ كَذِبًا) و كەمدىر ظالملىق ايتكۆچىراك شول كەمسەدىن كىم افتراء قىلدى
ويالا يابدى خدای تعالى اوزىرە يالغاننى يعنى اياڭ ظالملىق كىشى شول كەمسەدر كىم
فرشته لارنى خداینىڭ قىزلىرىدىر و پوتلار خدای حضورىدە بىز نىڭ شىفاعتچىلەر مۇدر دىوب
افتراء قىلدى و يالغانلادى (أَوْ كَذَّبَ بَيَاتًا) يالپىسە يالغانغە توندى خدای تعالى نىڭ آيتلىرىنى
يعنى قرآنغە اشانمايۇپ سەربا كە شەردىر دېدى اياڭ ظالملىق ايتكۆچىراك شول كىشىدىر
(أَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ) در سىنلىك كىم قول اوستونلىكى مۇلھاس و قورتولھاس ظالملىق
ايتكۆچىلەر يعنى كافىرلەر و مشرىكلەر (ويوم نحشرهم جميعاً) و ياد ايتكىل شول كۆنىيىكم
قوبار و رمىز و جبار مىز آنلارنىڭ بار چەلرىنى يعنى خدایدىن باشقەغە عبادت ايتكۆچىلارنى
ھىم مەبۇدلارنى ھەممەسىنى بىرگە جەمە قىلورمىز (ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا) سۆكرە ايتورمىز
شىرك كىلتورگان كەمسەلەرگە (ابىن شىركاڭكىم) فايدادىر سىز نىڭ خدایغە شىرك ايتۇپ
تونقان مەبۇدلارنىڭ (الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ) آندايىن مەبۇدلارنىڭ سىز گەمان قىلور
ايدىڭىز آنلارنى اوزىڭىزگە شىفاعت قىلورلار دىوب يعنى دىيادە و قىتگىز دە سىز پوتلارغە
عبادت قىلۇپ آنلاردىن شىفاعت اميد ايتە ايدىڭىز بو كۆن شول پوتلارنىڭ فايدا (ثُمَّ
لَمْ تَكُنْ فَنَّتَهُمْ) سۆكرە بولھاس اول مشرىكلارنىڭ ھېچ بىر غىرلىرى (أَلَا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ
رَبُّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) مگر شولكىم ايتورلر آنلار رەبىز بولغۇچى خدای بىرلە آنط
ايتۇپ ايتەمىز كىم بىزلىر شىرك كىلتورگۇچىلەر بولماقدى يعنى اوزلارنى قونقارورغە
ھېچ بىر غىرطابا آلماغاج آبدراغانلىقلار ندىن و اللە بىز مشرىك بولماقدى خدایغە شىرك
كىلتورماقدى دىوب آنط ايتارلر (أَنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ) فاراغل كىم نېچك
يالغانلارلر اول مشرىكلەر اوز نەفسلىرى اوزىرىنە بىز مشرىك بولماقدى دىوب اوز
نەفسلىرىدىن شىركىنى نەفى قىلۇلارنى بىرلە (وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ) ھىم بوغالىدى
آنلاردىن شول نرسە كىم افتراء قىلور ايدىلەر آنلار يعنى پوتلارنى خداینىڭ شىركلىرى

دیوب افتراء فیلورار ایدی منقولدر کم مکه مشر کلرندن ابوسفیان و ولید هم عتبه و شبیه و ابی بن خلف هم آنک فرنداشی بر جماعت ایله مسجد حرامده اولتوروب اول حضرت صلی الله علیه وسلمنک قرآن او قوغانینی طکلار لر ایدی مشر کلر دن نصر بن الحارث عجم پادشاهلرینک نوار یغینی او قوغان ایدی اولگی قوملر نک فسهلرینی کوکلدن بلور ایدی باشقهلری شول نصر بن الحارث دن صورادیلر اوشبو محمد ایتنه تورغان سوزلر نرسه در بلور موسن دیدیلر اول لعین جواب بیردی فی ایتکانینی آچق بلماس من مگر شولکم آغزینی قیلدانا و اونکان امتلر نک حکایتلرینی اوقی نتاک کم بعض وقتلر ده مین سزگه او قیمن دیدی حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلدیکم (ومنهم من يستمع اليك) و آنلر دن یعنی مکه کافرلر نندن شول کمسه بار در کم قولاق سالورسنک صاری یعنی سین قرآن او قوغانده طکلاب نورور یوقاریده مذکور مشر کلر کبی (وجعلنا علی قلوبهم اکنه ان یفقهوه) و قیلدی بز آنلر نک کوکللری اوزره پردهلر تا کم آکلما سولر آنلر اول قرآنی (وفی اذانهم وقرآ) هم قیلدی آنلر نک قولقلرنده آغرقلنی تا کم حق سوزنی ایشتماسلر (وان یروا کل ایه لایؤمنوا بها) و اگر کورسهلر آنلر هر معجزه فی آکا اشانماسلر یعنی سین آنلرغه صور اغان معجزه لرینک هر قایوسینی کور گاز ساکنده آنلر ایمان کیلتورماسلر غایه عنادلر نندن همیشه انکار لرنده ثابت بولورلر (حتی اذا جاؤک یجادلونک) تا کم هر قاچان کیلسه لر آنلر سینکا جدل و خصومت فیلورلر و دعوالا شورلر سینک برله (یقول الذین کفروا) ایتورلر کافر بولغان کمسهلر (ان هذا الا ساطیر الا ولین) تو گلدر اوشبو کتاب یعنی قرآن مگر اولگیلر نک حکایتلر بدر دیورلر نتاک کم نصر بن الحارث شولای دیدی (وهم ینهون عنه) (۱) و اول کافرلر طیارلر آدمیلرینی رسول علیه السلامغه ایمان کیلتوردن (وینتون عنه) هم اوزلریده یراق بولورلر آنندن یعنی اوزلریده ایمان کیلتورماسلر و باشقهلرنیده طیارلر (وان یهلکون الا انفسهم) و هلاک قیلماسلر آنلر اوشبو اشلاری برله مگر اوز نفسلرینینگنه هلاک فیلورلر یعنی اوزلرینی منگولک عذابقه مستحق فیلورلر (وما یشعرون) و بلماسلر اوزلری اوزلرینی هلاک قیلورلرینی (ولوتری اذوقفوا علی النار) و اگر کورساک ایدی سن اول کافرلرینی شول وقتک کم توقتانولمش بولورلر آنلر اوط اوزرینه (فقالوا یا لیتنا نرد) بس ایتورلر آنلر کاشکی بزلر قایتارلمش بولسه ایدک یعنی یا کادن دنیاغه قایتسه ایدک (ولانکذب بایات ربنا) هم یالغانغه توتماساق پروردکارمزنک آیتلرینی (ونکون من المؤمنین) دخی بولساق بز ایمان کیلتورگو چیلردن

(۱) ابن عباس رضی الله عنهما دن روایت ایدلشدن کم اوشبو آیت کریمه رسول صلی الله علیه وسلمنک عمی ابوطالب حقه نازل بولدی ابوطالب مشر کلرینی اولحضرتک ادا بیلرودن طیار ایدی اولحضرتنی حمایه فیلور ایدی شولای بولسه ده اوزی ایمان کیلتورماس ایدی واسلامدن یراق بولور ایدی بس حق تعالی آنک حقتده بیوردیکم آنلر اوزلری پیغمبر علیه السلامنی رنجتودن خلفنی طیارلر اوزلری آکا ایندرلرگان نرسه دن یراق بولورلر اسباب النزول للسیوطی

(بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يَخْفَوْنَ مِنْ قَبْلِ) اول كافرلر ايتكانچه نوكلدر بلكه ظاهر بولغاندر
 آنلرغه شول نرسه كم ياشورور ايديلر آنى موندن الگارى يعنى آبلر كبرى
 دنياغه فايئارلسه لرده ايمان كيلتور ماسلر ايدى آنلرنڭ بو طرفه كاشكى بزدنياغه
 يا كادن فايئارلساق مؤمن بولور ايدك ديب ايتولرى شونڭ اوچوندر كم بوكونه
 آنلرنڭ دنياده وقتلرنده ياشورگان گناهلرى وكفر هم فباحتلرى بار چه اعضالرينڭ
 گواھلقلرى برله ظاهر ومعلوم بولغاندر وعذابده فالاجقلرى آچق بولونگاندر شول
 سببلى آنلر اعتدار قيلورلر ودنياغه فايبتونى آرزو ايتارلر (وَلَوْ دُوا لَعَادُوا لِمَا
 نَهَوْا عَنْهُ) واگر فايئارلسه لر ايدى آنلر يا كادن دنياغه البته فايئورلر ايدى شول
 نرسه كه كم طبولديلر آندن يعنى اولده گى كى كفى وكفر وشركده هم گناهلرنده ثابت
 بولورلر ايدى (وَأَنَّهُمْ لَسَكَذِبُونَ) ودرستلكده اول كافرلر البته بالغان ايتكوچيلردر
 مشركلر اوشبو وعيد ايتلرينى ايشتكچ اولگاندن صوك تروگه وقيامته انكار
 ايتديلر (وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا) وايتديلر اول كافرلر يوقدر تركك مگر
 اوشبو دنياده غى تركلكمز گندهر (وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ) هم بزلر نوكلمز فوبارلمشلر
 يعنى فبولر دن فوبارلماسمز يا كادن نرلماسمز ديديلر (وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ)
 واگر سن كورساڭ ايدى شول وقت كم توقناتولمش بولورلر اول كافرلر پروردكارلرينڭ
 حكى اوزره يعنى محشر كوونده عرض وحساب اوچون آنلرنڭ خداى تعالى
 حضورنده ترغانلرنى كورساڭ ايدى البته عجب اشنى كورور ايدك (قَالَ) ايتور
 خداى تعالى (الَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ) اياتوكلمو اوشبو حشر وبعث حق يعنى اولگاندن
 صوك ترمك هم حساب وجزا ايتولمك راست وتوغرى توكل مودبور (قَالُوا بَلَىٰ
 وَرَبَّنَا) ايتورار آنلر بلى حق وتوغريد پروردكارمز ايله آنط ايتوب ايتهمز ديبورلر
 (دنياده وقتده اشانماسه لرده آنده بارغاچ آنط ايتوب اقرار قيلورلر) (قَالَ) ايتور
 خداى تعالى (فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ) بس طاتوڭز عذابنى شول نرسه
 سببلى كم كافر بولدڭز و اشانماسلر ايدڭز يعنى انكار فيلو و كوزنڭ هم اشانماوڭز نڭ
 جزاسينى طاتوڭز (فَدُخِّرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ) تحقيق زيان ايتديلر شول كمسه لركم
 يالغانه تونديلر خداى تعالى كه يولوقماقنى يعنى اولگاندن صوك خداى تعالى حضورنده
 حساب ايتولوگه هم ثواب وعذابده اشانمايديلر (حتى إذا جاءتهم الساعة بغتة) شول
 وقتغه چه كم هر قاچان كيلسه آنلرغه قيامت آكسزدن (قَالُوا يَا حَسْرَتْنَا عَلَىٰ مَا فَرَطْنَا فِيهَا)
 ايتورلر آنلر اى بز نڭ حسرتيمز يعنى نى حسرت واوكونچ بزگه شول نرسه اوزره كم

کیمیچیک ایتدکیز دنیاده وقتیمزده (وهم یحملون اوزارهم) هم آنلر کوتارورلر
 یوکارینی یعنی گناهلرینی کوتارورلر (علی ظهورهم) آرقالری اوزرینه یعنی قیلغان
 گناهلری آنلردن هیچده آبرلماس (۱) (الاساء ما یزرون) آگاه بولسکیزی باوز
 بولدی شول یوککم یوکلارلر آنلر یعنی دنیاده قیلغان گناهلری بیک قباحت ویامسز
 صورتده بر نرسه بولوب آنلرنک آرقالرینه آطلانور (وما الحیوة الدنیا الا لعب
 واهو) وایماسدر دنیا ترککی مگر بر اویون وفائدهسز بر بوش اشدر (وللدار
 الاخرة خیر للذین یتقون) والبتہ آخرت بورطی یخشیرافدر تقوالق ایتکوچیلر اوچون
 و خدایدن فورقوب گناهدن صافلانوچیلر اوچون (افلانتقلون) ایابس فهم ایتماس سزمو
 و آکللماس سزمو (روایت ایدلمشدر کم ابو جهل اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه
 ابتد ای محمد بز هیچ وقتده سندن یالغان سوز ایشتکانیمز یوق سنی صادق
 راست سوزلی دیوب بلامز شولای بولسهده اوشبو پیغمبرک دعواسنده سنی
 تکذیب قیلماز دیدی حق سبحانه وتعالی دن آیت کیلدی کم (۱) (قد نعلم انه لیحزنک
 الذی یقولون) تحقیق بلمز شونی کم البتہ فایغولی قیلور سنی شول نرسه کم ایتورلر
 اول مشرکلر یعنی آنلرنک ایتکان سوزلری وسنی یالغانغه توتولری سنی فایغوغه
 سالور (فانهم لا یکنذبونک) بس درستلکده آنلر یالغانغه توتماسلر سنی حقیقتده
 یعنی طشدن غنه تکذیب قیلورلر اچلرندن سنک حق پیغمبر ایدککنی بلورلر (ولکن
 الظالمین بایات الله یجحدون) ولیکن اوشبو ظلملق ایتکوچیلر خدای تعالی ناک
 آیتلرینی انکار قیلورلر یعنی کوکلرندن حق ایدکینی بلسلر ده نادلرندن انکار قیلورلر
 وطانارلر (ولقد کذبت رسل من قبلك) وتحقیق یالغانغه توتولمش بولدیلر سندن
 الگارگی پیغمبرلر یعنی اوشبو مشرکلرنک سنی یالغانغه توتولرینه سن فایغورماغل
 سندن الگارگی پیغمبرلرینی هم قوملری شولای یالغانغه توتدیلر (فصبروا علی ما
 کذبوا) بس صبر قیلدیلر وچدادیلر اول پیغمبرلر اوزلرینک یالغانغه توتولرینه
 (واؤذوا) هم ارنجتولمش بولولرینه صبر قیلدیلر (حتی انیهم نصرنا) شول وقتغه چه کم
 کیلدی آنلرغه نصرت و یاردمیمز یعنی اولگی پیغمبرلر قوملرینک یالغانغه توتولرینه
 هم جفا واذیتلرینه صبر قیلوب چداد توردیلر عاقبت آنلرغه خدای تعالی دن نصرت
 و یاردم ایرشدی دشمانلرینه غالب بولدیلر (ولا تبدل لکلمات الله) ویوقدر هیچ
 آلسدروچی واوزگارتکوچی الله تعالی ناک وعدهلرینی یعنی مؤمنلرگه نصرت و یاردم
 بیرو برله خدای تعالی وعه قیلغان آنک وعهسی هیچک آلسدرلماس واوزگارتولمس

(۱) معالده کیلتورمشدر کم هر فایچان مؤمن ترلوب فبرندی قوبارلسه بیک کورکام صورتلی محبوب و مرغوب بر نرسه آکا فارشی کیلورهم ایتورسن منی طانیسنمو اول مؤمن یوق طانوماسمن دیوب جواب بیرو اول نرسه ایتورمن سنک دنیاده قیلغان ایندگو عملک من بوکون سن منم اوستومه آطلان دیور اوشانداق کافر فبرندن قوبارلسه آنک فارشوسنه بیک چرکین وقباحت صورتک بر نرسه کیلور منی طانیسنمو دیور اول کافر طانوماسمن دیگاچ اول نرسه ایتورمن سنک دنیاده قیلغان یامان اشلرنک من دنیاده سن مکا آطلاندک بوکون من سنک اوستوگا آطلانام دیور وهم یحملون اوزار هم شوندن عبارتدر تفسیر حسینی

(وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَّبِإِ الْمُرْسَلِينَ) وَتَحْقِيقِ كَيْلِدَى سَكَا پَيْغَمْبِرلَرْنٰڭ خَبَرِنْدَن (وَإِنْ كَانَ
 كَبْرًا عَلَيْكَ أَعْرَاضُهُمْ) وَأَكْرَأْغَرِ كَيْلِسَه سِنْڭ اوزرْڭَه اول مشرْكلرْڭ بوز دوندرْ مكلرى
 حق دیندن ونوحیددن (فَإِنْ اسْتَطَعْتَ) بَس اگَر سِنْڭ كوچْڭ يِتْسَه (أَنْ تَبْتَغِيَّ
 نَفَقًا فِي الْأَرْضِ) شوْڭا كَم اسْتاساڭ سِن بَر تيشوكنى یرده (أَوْ سُلْمًا فِي السَّمَاءِ) يَا ايسَه
 بَر باصقچنى كوكله (فَتَاتِيهِمْ بَابَةٌ) بَس كَيْلْتور ساڭ سِن بَر معجزه نى اول مشرْكلرْڭَه يعنى
 اگَر كوچْڭ يِتْسَه بَر آستينه تيشوك ياصاب نوشوب ياكه كوكله باصقچ فويوب
 منوب اول مشرْكلر صور اغان معجزه نى كَيْلْتور شونده ده فائده بولماس آنلر هميشه
 اوز عناد وانكارلرنده بولورلر رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى اوز قومينڭ
 ايمان كَيْلْتورلرينه بيك حريص بولغانلقدن آنلر صور اغان معجزه لرنڭ هر قابوسينى
 كورساتونى آرزو قىلور ايدى اوزلرى صور اغان معجزه نى كوركاچ بلكه ايمان
 كَيْلْتورلر دىوب اميد قىلور ايدى حق سبحانه وتعالى بيوردىكم اى محمد عليه السلام
 اگَر سَكَا قومْڭڭ ايمان واسلامدن بوز دوندرْ مكلرى آغَر كَيْلِسَه هم بوش
 اوچون سن قايغور ساڭ اگَر سِنْڭ كوچْڭ يِتْسَه بَر آستينه تيشوك
 ياصاب نوشوب ياييسه كوكله باصقچ ايله منوب بولسده آنلرْڭَه معجزه
 كَيْلْتور قىلگدن كَيْلْڭاننى اشلاڭل شونده ده فائده بولماس
 آنلر اشانماسلر (وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ) وَ اگَر تِلَاسَه ايدى خدائى تعالى (لَجَمَعَهُمْ
 عَلَى الْهُدَى) البته چيار ايدى آنلرْڭڭ بارچه لرينى هدايه اوزره يعنى بارچه لرينه
 هدايه ونوفيق بيروب ايمان واسلام ايله مشرف قىلور ايدى لکن الله تعالى آنى
 تيلاماگان شول سببلى سن آنلرْڭڭ ايمان كَيْلْتور مكلرينه نى قدر حريص بولساڭڭ
 آنلر ايمان كَيْلْتور ماسلر وهر نينداين معجزه نى كورسه لرده اشانماسلر (۱) (فَلَا
 تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ) بَس البته بولماغل سن نادانلردن خطاب ظاهرده اولحضرت
 صلى الله عليه وسلمگه بولسده حقيقتده بارچه مؤمنلرگه در ضلالت وهدايه هم كفر
 وايمان همه سى الله تعالى نڭ تقديرى ايله بولماقيني بيلگىز بو مسئله ده جاهل لردن
 بولماڭز اى مؤمنلر ديمكدر (أَمَّا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ) موندن باشقه توگلدر
 كم سِنْڭ دعوتْڭا اجابت قىلورلر آنى ايشتكان كمسه لر يعنى سِنْڭ سوز ئنى طڭلاب
 سَكَا اطاعة قىلورلر سمع قبول ايله وباطن قولاقلىرى ايله ايشتكان كمسه لر شونداين
 كمسه لرگنه سَكَا ايمان كَيْلْتورلر وسوز ئنى قبول قىلورلر اما كوكللرى اولگان
 وباطن قولاقلىرى صاڭقراو بولغان مشرْكلر سن آنلر نى قدر اونداساڭده اجابت
 ايتماسلر وسوز ئنى طڭلاماسلر زيرا كه آنلر اولوكلر كبيدر كوكللرى اولگاندر

(۱) يعنى كافرلر طلب
 ايتدیلر کم اوشبو محمد
 عليه السلام حق پیغمبر
 بولسه آنڭ ياننك هميشه
 بر معجزه بولورغه كراك
 ايدى تا كم شول معجزه نى
 كورب هر كم آنڭ حق
 پیغمبر ايدكنى بلور ايدى
 بس حق سبحانه وتعالى
 بيوردى كم اگَر الله تعالى
 آنلر نڭ هدايتلر نى تلاماسه
 سن نى قدر معجزه لر
 كورگازساڭده فايده
 بولماس هميشه آنلر
 اشانماسلر اگَر خدائى
 تعالى اوزى تلامه ايدى
 آنلر نڭ همهلر ن هدايتك
 قىلور ايدى بس سن
 هدايه و ضلالت الله دن
 غنه بولماقينه كامل اعتقاد
 قىلغل بو خصوصه جاهل
 لردن بولماغل

تفسیر جمالی

(وَالْمَوْتِ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ) واولوکلرنی یعنی کافرلرنی قوبارور خدای تعالی ویا کادن توگزور
 شول وقتده آنلر حقلقنی آشکارا کورب بلورلر لکن اول بلورلی فابده بیرماس
 (ثُمَّ إِلَيْهِ يَرْجَعُونَ) صکره اولخدای تعالی صاری فایتاراورلر آنلر حساب وجزا اوچون
 (وَقَالُوا) دخی ابتدیلر قریش مشرکلری (لَوْلَا نَزَلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ) نی اوچون
 ایندرلمادی اول محمد اوزرینه بر آیت و معجزه اوزینک ربندن یعنی پروردکاری
 آکا بز صوراغان معجزه نی اوچون ایندرماس دیدیلر (فَلْيَأْتِكُمْ سُنُّهُ) ای محمد
 علیه السلام اول مشرکلرگه (إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْزِلَ آيَةً) درستاکنه خدای تعالی
 قادر وکوچی یتکوچیدر ایندرماککه بر آیت و معجزه نی آنلر صوراغانچه (وَلَكِنَّ
 أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) ولکن آنلرنک کوبراکی بلماسلر یعنی شونی بلماسلر کم خدای
 تعالی آنلر صوراغان آیتنی ایندرمکی آنلرنک اوزرینه شوملق و بلا بولورزیرا که
 عادة الله شول طریقه جاری بولغاندر کم هر بر قوم پیغمبرلرندن بر معجزه نی صوراب
 شول معجزه نی کورگاندن صولکده ایمان کیلتورماسلر الله تعالی اول قومگه عذاب
 یباروب آنلرنی تمام هلاک قیلور نتاک کم عاد و ثمود قوملری شولای بولدیلر
 (وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ) ویوقدر هیچ بر قیلمداغوچی جانلق یرده (وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ
 بِجَنَاحِهِ) دخی یوقدر هیچ بر اوچوقوچی فوش کم اوچار اولایکی فاناتی برله (إِلَّا أَمِ
 امثالکم) مگر گروهلدر سز نک شکللی یعنی یرداگی حیوانلر و هواداغی قوشلر
 همهلری سز نک کیی گروهلدر یارانولماقده هم اولمک وترلمک (مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ
 مِنْ شَيْءٍ) تفریط قیلمادق وتوشورب فالدرمادق لوح المحفوظده هیچ بر نرسه نی
 یعنی بارچه نرسه آنده یازلغاندر (ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ) صکره پروردکارلری
 صاری قوبارلورلر وجیولورلر اول یرده بولغان گروهلر و حیوانلر بارچه سبک تاکم
 محشر یرنده بر برسندن حقلرینی آلورلر (وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا) وشول کمسهلر کم
 یالغانقه توتدیلر بز نک آیتلرمزنی (صَمٌّ) صا کفر اولدر حق سوزنی ایشتماسلر (وَبُكْمٌ)
 دخی تلسزلدر توحید سوزنی سویلی آلماسلر (فِي الظُّلُمَاتِ) فارانقولقرده یعنی آنلر
 کفر و جهل هم عناد و شبیه فارانقولقرنده فالغانلدر (مَنْ يَشَاءُ اللَّهُ يَضَلَّهُ) هر کمنی
 تلاسه خدای تعالی ضالانده قیلور وتوغری بولدن آزدورور (وَمَنْ يَشَاءُ يَجْعَلْهُ عَلَىٰ
 صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) وهر کمنی تلاسه ثابت قیلور آنی توغری یول اوزره (فَلْيَأْتِكُمْ
 مُحَمَّدٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ) اول مشرکلرگه (أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَنْتُمْ عَذَابُ اللَّهِ) کور دکز موسز

خبر بپرئز اگر كېلسه سز گه الله نك عذابى اُولكى قوملر گه كېلگان شكلى دنيا ده
 (اَو اَتَكُمُ السَّاعَةُ) يا اېسه كېلسه سز گه قيامت و آخرت عذابى (اَغْيِرَ اللهُ تَدْعُونَ)
 ايا خداى تعالى دن باشقهنى اوندارسز مو يعنى خدايدن باشقهغه تضرع وزار يلق
 برله دعا فيلورسز مو سزدن اول عذابنى كيتارو اوچون البته باشقهغه دعا فيلما سسز
 بلكه خداى تعالى گه گنه يالبارورسز (اَن كُنْتُمْ صَادِقِينَ) اگر بولسا كئز سز راست
 ايتكوچيلر يعنى پوتلرنى خدا بيلدر دېگان سوز كئز توغرى بولسه باشكئزغه عذاب
 كېلگانك خداى تعالى نى قويوب شول پوتلر كئزغه يالبارورسز مو البته آلاى فيلما سسز
 (بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ) بلكه خداى تعالى نى گنه اوندارسز ياردم ومدد صوراب آكاغنه
 دعا فيلورسز (فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ شَاءَ) بس كيتارور خداى تعالى شول
 نرسهنى كم سز دعا فيلورسز آكئا اول نرسهنى كيتارمك اوچون اگر اوزى تلاسه
 يعنى باشكئزغه كېلگان عذابنى خداى تعالى اوزى تلاسه دفع فيلور و كيتارورسز
 آكئا تضرع وزار يلقى فيلغاندن صو ك (وَتَسْنُونَ مَا تَشْرُكُونَ) واونوتاسز سز اوز كئز نك
 خدايغه شريك ايتوب توتقان نرسه لركئزنى يعنى باشكئزغه بر بلا و عذاب كېلوب
 خداى تعالى گه گنه يالبارغان وقتكئز ده پوتلر كئزنى اونوتاسز (وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا اِلَيْكُمْ
 مِنْ قَبْلِكَ) و تحقيق بياردك بز رسوللرنى سندن الگارگى امتلر گه و آنلر اول
 رسوللرنى يالغه توندېلر و ايمان كېلتور مادېلر (فاخذناهم بالابساء والضراء) بس
 توندقېز آنلرنى قاطيلىق و فقيرلك هم صر خاوتق و تورلى مختلر برله (لعلهم يتضرعون)
 تا كم شايد آنلر تضرع وزارى فيلورلر يعنى باشلرينه بلا و محنتلر كېلگكچ كوكللرى
 يومشاب خداى تعالى گه تضرع ايله توبه و استغفار فيلورلر (فلولا اذ جاءهم باسنا
 تضرعوا) بس نى اوچون بز نك عذابيمز آنلرغه كېلگان وقتده آنلر تضرع وزار يلقى
 فيلما دېلر و خدايغه يالبار مادېلر يعنى اگر خدايغه يالبارغان بولسه لرايدى آنلردن اول محنت
 و عذابنى كيتار ورايدى (ولكن قسمت قلوبهم) و لكن قاطى و وساوتلى بولدى آنلر نك كوكللرى
 شونك اوچون تضرع وزار يلقى ايتما دېلر (وز بين لهم الشيطان ما كانوا يعملون) هم
 زينتى فيلدى آنلرغه شيطان شول نرسهنى كم اشلار بولديلر آنلر يعنى فيلغان
 عمللرنى شيطان آنلرغه كوركام و زينتى ايتوب كورساندى شول عمللرى ايله
 عجبلىدېلر (فلما نسوا ما ذكروا به) بس اونوتقانلرى زمانك اول كافرلر شول نرسهنى كم
 او گوتلانمش بولديلر آنك برله يعنى آنلرغه او گوت و عبرت بولسون اوچون
 بيارلگان عذاب و قاطيلىقنى اونوتقانلرى زمانك (فتحننا عليهم ابواب كل شيء) آچدقېز

آنلر اوزرينه هر نرسه نك ايشكلرينى نعمت وراحتندن يعنى باشلرينه بلا و مختلر
 كيلوبده آنلر عبر تلانما گاج امتعان واستدراج اوچون آنلرغه كيئك و راحتلك
 يباردك نعمت و بركات ايشكلرينى آنلرغه آچدى و معيشتلرنى ايركن قيلدى (حتى
 اذا فرحوا بما اوتوا) تاكم هر فايچان شادلانديلر آنلر اوزلرينه بيرلگان نعمت
 و راحتلك سببلى هم اول نعمتلر گه كفلك قيلوب شكوانهنى اونونديلر شول وقتده
 (اخذناهم بغتة) توتدقنر آنلرنى آكسزدن يعنى كوتما گن وقتلرنده آكسزدن
 آنلرغه عذاب يباردك (فاذا هم مبلسون) بس شول وقتده يعنى عذابنى كوزلرى
 برله كور گاج آنلر اميدسز بولعوچيلر و اوكونوچيلردر (فقطع دابر القوم
 الذين ظلموا) بس كيسولدى ظلم لى ايتكان كهمسه لرنك آخري يعنى مذكور پيغمبرلرينى
 بالغانه توتقان قوملر همهلرى هلاك بولديلر (والحمد لله رب العالمين) و بارچه
 ماقتاوعالملرنك پروردكارى بولغوچى خداى تعالى گه خاسدر يعنى ظالم لرنى هلاك ايتكانى
 اوچون آكا حمد ايتو تيوشدن زيرا كه ظالم لرنك هلاك بولماقنى مظلوملرنك قورتولماقلىرینه
 سببدر خداى تعالى نك نعمتيدر هر نعمت برابرینه حمد ايتو واجبدر (قل) ايتكل اى
 محمد عليه السلام مشركلر گه (ار ايتم) ايا كوردكزم موسز خبر بيركز (ان اخذ الله سمعكم)
 اگر آلسه الله تعالى سز نك قولافكرنى يعنى سزنى ايشتمى تورغان ايتسه (و ابصاركم)
 هم كوزلركزنى آلسه يعنى كورمى تورغان قيلسه (و ختم على قلوبكم) دخى مهر اورسه
 كوكلركز اوزرينه تاكم هيچ نرسه بلمى و آكلامى تورغان بولوب فالساكز
 (من اله غير الله) كيدر الله تعالى دن باشقه خداى (يا نيكم به) كيلتورورسز گه اول
 نرسهنى يعنى اگر خداى تعالى قولافلركزنى كوزلركزنى آلسه هم كوكلركزنى هيچ
 نرسه آكلامى تورغان هوشسز و فهمسز قيلسه سز گه شول نرسه لرنى ياكسادن
 خداى تعالى دن باشقه كم بيرور البته هيچ كم بيرآلماس (انظر كيف نصرف الآيات)
 فاراغل نچوك بزدوندرامز آيتلرنى يعنى تورلى اسلوبلرده و تورلى مضمونلرده فيلامز
 گاهى ترغيب و قزقدر و گاهى ترهيب و قورقتوهم باشقه مضمونلرده (ثم هم يصدفون)
 صكوه اول كافرلر يوز دوندرالر و باش طار تار حقتقه ايارودن يعنى حق تعالى نك
 آيتلرينى كورا توروب ايمان كيلتورمبلر (قل ار ايتكم) ايتكل اى كافرلرنى نوسه
 كوراسز خبر بيركز (ان اناكم عذاب الله) اگر كيلسه سز گه الله تعالى نك عذابى
 (بغتة) آكسزدن هيچده كوتما گانده (او جهرة) ياليسه آشكارا و كورنوب كيلسه

(هل يهلك) ايا هلاك بولور مو اول عذاب برله يعنى هلاك بولماس (الاقوم الظالمون) مگر ظلم لى ايتكوجى گر و هارغنه يعنى مشرکلر گنه هلاك بولور لر (وما نرسل المرسلين) و بيار ماسمز پيغمبرلرني (الامبشرين ومنذرين) مگر سو بيدر گو چيار هم فورقتو چيلر بولغانلري حاله يبار و رمز يعنى ايمان كيلتورگان كيمسه لرني جنت و رحمت ايله سو بيدر مگ او چون اشانماغان و باش طارتقان كيمسه لرني عذاب ايله فورقتو او چون پيغمبرلرني بيار مز (فمن امن) بس هر كم ايمان كيلتورسه (واصلح) هم توزوك قبلسه اشلر يني تقوالق و طاعت برله (فلا خوف عليهم) بس يوقدر هيچ فورقو آنلر اوزرينه عذابدن (ولا هم يحزنون) دخى كويونور و قايرور بولماسلر آنلر آخرت ثوابندن محروم قالو برله (والذين كذبوا باياتنا) و شول كيمسه لر كم يالغانغه توتديلر بز نك ايتلر مزي (يمسوم العذاب) اير شور آنلرغه عذاب (بما كانوا يفسقون) شول نرسه سبيلي كم طشقاري چغار بولديلر آنلر ايمان و اسلام دائره سندن (قل لا اقول لكم) ايتكل اي محمد عليه السلام مشركلر گه من ايتماسمن سز لر گه (عندي خزائن الله) منم فاشمه در الله تعالى نك خزينه لري ديوب (ولا اعلم الغيب) هم من بلماسمن غيب و ياشرن اشلرني (ولا اقول لكم اني ملك) دخى من ايتماسمن سز گه درستلكده من فرشته من ديوب يعنى سز لر صور اغان نرسه لر نك هر قايسيني كورسانور گه قولمدين كيل ديب من دعوا قبلماسمن خداينك خزينه لري منم قولمده تو گل تا كم سزني صوراسا كز شوني بيور ايدم هم ياشرن نرسه لرني بلماسمن تا كم سز صور اغان نك هر قايسينه جواب بيور ايدم هم من اوزمني فرشته ديب ايتماسمن فرشته تو گل من تا كم كشي اشلي آلمى تور اغان اشلرني قيلور ايدم اوشبو دعوالر مينده يوقدر (ان اتبع الا ما يوحى الي) من ايار ماسمن مگر شول نرسه گه گنه ايار و رمز كم وحى ايتلور مكا خداي تعالى دن (قل هل يستوي الاعمى والبصير) ايتكل ايا نيگز بولور مو صوفر كشي برله كوزلري كور و چي كشي يعنى توغري بولغه كونلگان كشي برله ضلالة و آزغونلغده بولغان كشي هم عالم برله جاهل بر نيگز بولور مو البته بولماس (افلا تتفكرون) ايا فكر قبلماس سز موسز تا كم حق برله باطلني آيرور ايدكز (وانذر به) و فورقتل اي محمد عليه السلام اول قرآن برله (الذين يخافون) شول كيمسه لرني كم فورقور لر گناه لري كوب بولو هم عملده كيمچيلكاري سبيلي (ان يحشروا الى ربهم) جيولماقلرندن پروردكار لري صاري يعنى خداي تعالى حضورينه محشرده حساب و جزا و چون باروني اويلا ب شوندان فورقا تور اغان كشي لرني قرآن

آيتلى برله قورقتقل زيرا كه آنلرغه قورقتو فايده بيرور آنلر اوكت ونصیحتنى قبول قیلورلر وعبرت آلورلر (لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ) يوقدر آنلرغه خدای تعالی دن باشقه هيچ بر دوست ياكه اشلرينى باشقاروچى (وَلَا شَفِيعَ) هم يوقدر هيچ بر شفاعت ايتكوچى تا كم آنلرنى آخرت عذابندن قوتقارسه بس سن آنلرنى قورقتقل (لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ) تا كم شايد آنلر صافلانورلر خدايغه گناه قیلودن روايه ايدلمشدر كم قريش الوغلى اول حضرت صلى الله عليه وسلمگه ايتديلر اى محمد سنك مجلسكده هر وقت فقير ومسكين كشيلىر هم قوللر بولالر آنداين حقير وتوبان كشيلىر ايله برگه اولتورورغه بز خورلانامز اگر شول خيرچيلرنى وقوللرنى مجلسكدن قولالساك بزلر سنك مجلسكا كيلور ايدك وسنك ايله صحبت قیلوب سوزلركنى ايشتور ايدك ديديلر اوشبو خصوصه حق سبحانه وتعالى دن آيت كيلديكم (۱) (وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ) وسورما گل سن مجلسكدن شول كمسه لرنى كم آنلر مناجات قیلورلر پروردكارلرينه وآنى ذكر ايتارلر (بِالْعُدَاةِ وَالْعَشِيِّ) ايرته هم كيچده (بِرُيُودِنَ وَجِهٍ) نلارلر آنلر خدای تعالی نك راضيلقيني اوشبودر ومناجتلى برله (مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ) يوقدر سنك اوزرثا آنلرنك عمل لرى حسابندن هيچ بر نرسه (وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ) هم يوقدر سنك عملك حسابندن آنلر اوزرينه هيچ بر نرسه يعنى هر كم نك حسابى اوزينه بولور كشى اوچون كشى حساب ايتلماس (فَنظَرَدَهُمْ) بس سن سورورسن اول فقير وبیچاره لرنى اوز فاشكدن يعنى اگر سورساك (فَتَكُونَنَّ مِنَ الظَّالِمِينَ) بس بولورساك سن ظلم لق ايتكوچيلر جهل سندن (وَكَذَلِكَ) واوشانداق (فَتَنَّا بِهِمْ بَعْضُ) صنادقبر آنلرنك بعضاريني بعضلى ايله يعنى قبيله نك الوغلى نى وبایلر نى فقيرلرى هم مسكين وبیچاره لرى ايله صنادق دنياده فقير ومسكين بولسه لرده آخرته آنلرنك درجه لرن الوغ وبوقارى ايتدك هم آنلرنى اول بايلردن واشرافدن آرنق ايتدك همه دن الگارى ايمان كيلتورولرى سببلى (لِيَقُولُوا) تا كم ايتسونلر اوچون اول بايلر والوغلر (أَهْوَاءَ مَنْ اللَّهُ عَلَيْهِمْ) ايا اوشبولر مودر كم منت قويدى خدای تعالی آنلر اوزرينه يعنى آنلرغه توفيق وهدايه بيروب ايمان واسلام ايله مشرف قيلدى (مَنْ يَبِينَا) بز نك آرامزدن (الْبَسَ اللَّهُ بِاعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ) ايا ايماسمو خدای تعالی بلگوچيراك شكرانه قيلغوچيلرنى يعنى ايمان واسلام نعمتینه فارسى شكرانه ايتكوچيلرنى البته خدای تعالی بلگوچيراكدر حاصلى شولدر كم الله تعالی قريش نك الوغلى نى

(۱) سعد ابن ابى وقاص رضى الله عنه ايتدى اوشبو آيت كريمه صحابه لردن آلتى كمسه طوغر يسنده نازل بولدى اول آلتى كمسه نك برسى من وبرسى عبد الله بن مسعود هم ينه دورت كمسه در قريش اولوغلرى رسول صلى الله عليه وسلم حضرتينه ايتديلر بز سنك مجلسكده اوشبو فقيرلر ايله برگه اولطورورغه عارلانامز اگر مجلسكدن بو فقير كشيلىرنى قولالساك بزلر سكا ايارور ايدك ديديلر بس حق تعالی دن آيه كيلدى كم سن آنلر سوزينه قاراب خدايغه ايرته وكيج عبادت قیلا تورغان اخلاصلى فقير لرنى مجلسكدن سورما گل اگر سورساك ظالمردن بولورسن اسباب النزول

و بایلیرینی فقیر و بیچاره لر ایله صنادی بایلیر فقیرلرنی غور کورالر بو فقیرلر الله تعالی نڭ فضل و کرمینه نچوک مستحق بولغانلر دیوب عجبلا نالر و حالانکه الله تعالی اول فقیرلرنڭ کوکلرینی بلور آنلر الله تعالی نڭ نعمتلرینه فارشی شکرانه نی کامل ادا قیلالر (وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا) و هر فایجان کیلسه لر سڭاشول کسه لر کم ایمان کیلتورولر بز نڭ آیتلر مزگه (فَقُلْ) بس ایتمک آنلرغه (سَلَامٌ عَلَيْكُمْ) (۱) سلام بولسون سزگه (کَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ) یازدی سز نڭ رب نڭز اوز نفسی اوزرینه رحمتنی یعنی رحمة فیلماق برله و عه ایتمدی (أَنَّهُ مَن عَمَلَ مِنكُمْ) درستلیک کم هر کم اشلاسه سزدن (سُوًّا بِجَهَالَةٍ) بر یاوزلقنی نادانلق برله (ثُمَّ تَابَ مِن بَعْدِهِ) صڭره توبه قیلسه و او کونوب فایتسه اول یاوزلقنی اشلا گانندن صوڭ (وَأَصْلَحَ) دخی توزک قیلسه اوزینڭ اشینی واید گو عمللر اشلاسه (فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ) بس درستلیک اول خدای تعالی یارلقاغو چیدر توبه ایتمک و چیلرنی مهر بان و مرحمتیلدر آنلرغه (وَكذَٰلِكَ) و اوشانداق یعنی نتاک کم توحید و نبوت دلیل لرینی تفصیل ایتمک شونڭ کبی (تَفْصِيلَ الْآيَاتِ) تفصیل قیلور مز قرآن آیتلرینی تا کم حقلق ظاهر بولسون او چون (وَلتَسْتَبِينَ سَبِيلَ الْمُجْرِمِينَ) هم ظاهر بولسون و بلونسون او چون گناه قیلغو چیلرنڭ یولی منقولدر کم قریش مشرکری اول حضرت صلی الله علیه و سلمنی اوزلرینڭ آنا و بابالرینڭ دینینه اوندادیلر حق سبحانه و تعالی دن آیه کیلیدی کم (قُلْ) ایتمک ای محمد علیه السلام اول مشرک لرگه (أَنِّي نُهَيْتُ) درستلیکده من طبولمش بولدم یعنی خدای منی طیدی (أَن أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ) منم عبادت ایتمک من سز عبادت فیلا تورغان نرسلرگه خدای تعالی دن باشقه یعنی سز معبود ایتمک توتقان پونلر کزغه عبادت فیلودن خدای تعالی منی نهی ایتمدی (قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ) ایتمک من ایارماسمن سز نڭ آرزولر کزغه (فَدَضَلَّتْ أَدْبَابُكُمْ) تحقیق من ضالانده بولدم شول وقتده یعنی اگر سز نڭ آرزولر کزغه ایارسام من توغری بولدن آداشقان بولامن (وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ) هم من بولماسمن توغری یولغه کونلگو چیلردن اول وقتده منقولدر کم قریش اولوغلری اول حضرت صلی الله علیه و سلمگه ایتمیلر ای محمد سن بزنی فایچانغه چه خدای نڭ عذاب برله فورقوناسن اگر بزرگه عذاب کیلتورورگه کوچک پتسه و قولشدن کیلسه حاضر عذاب کنی کیلتور کورایک بولماسه بزنی یوقغه فورقوتما دیدیلر حق تعالی دن آیت کیلیدی کم (قُلْ أَنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي) ایتمک سن درستلیکده من ظاهر و آچق بولقان دلیل اوزره من پروردکار من اول دلیل

(۱) اوشبو کسه لر دن مراد یوقاریده ولانطر دالذین یدعون ربهم آیتنده ذکر ایتمولمش فقیر و بیچاره مؤمنلردر اوشبو آیه نزلدن صوڭ مذکور فقیرلر هر فایجان رسول اکرم صلی الله علیه و سلم مجلسینه کیلسه لر اولحضرت آنلرغه سلام پیرورایدی و بعض نفسیرلرده مذکور در کم رسول صلی الله علیه و سلم حضورینه بر جماعت کیلوب یا رسول الله بزر بیک اولوغ گناهلرنی اشلاک بز نڭ او چون توبه و استغفار بارمو دیدیلر اولحضرت آنلرغه التفات ایتمادی آنلر محروم و نومید بولوب کیتدیلر بس حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلیدی کم هر فایجان سنڭ حضورگا ایمان کیلتورگان کسه لر کیلسه لر سن آنلرغه سلام دیگل الی آخره تفسیر حسینی

قرآن هم وحى در يا كه دليل عقلى لردر (وَكَذَّبْتُمْ بِهِ) وسز لر يا لغانغه توتدكز اول دليلنى
 و آكا اشانمادكز (مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ) يوقدر منم فاشمده شول نرسه كم سز
 آشوقدراسز آنى يعنى سز حاضر كيلتور ديوب آشوقدر ب صور اغان عذاب منم فاشمده
 توكلدر ومنده اختيار يوقدر (إِنَّ الْحَكْمَ لِلَّهِ) توكلدر حكم مگر الله تعالى نك غنه در
 يعنى عذابنى تعجيل وتأخير فيلو الله تعالى نك حكمى بر له گنه بولور (يَقْضِ الْحَقُّ) بيان
 فيلور خداى تعالى حق و درست بولغان نرسه نى (وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ) هم اول خداى
 تعالى بيان ايتكوچى لرنك آرتوغرافيدر يا كه اشنى فصل ايتكوچى و آبروچيلرنك
 ايندگورا كيدر (قُلْ) ايتكل اى محمد عليه السلام (أَوَ أَنْ عِنْدِي) اكر منم فاشمده
 بولسه ايدى (مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ) شول نرسه كم سز آشوقدراسز آنك بر له يعنى اكر
 سز آشوقدر ب صور اغان عذاب منم فولمه بولسه ايدى (أَقْضَى الْأَمْرَ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ)
 البته اونالمش بولور ايدى اش منم بر له سز نك آرامز ده يعنى من عذابنى آشوقدر ب
 سزنى هلاك فيلور ايدم و بز نك آرامز كيسولور ايدى (وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ) و خداى
 تعالى آرتوغراق بلگوچيدر ظلم لى ايتكوچيلرنى عذاب يبارا تورغان وقتنى اوزى
 بخشى بلور (وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ) و آنك فاشنده در غيب و ياشرن اشلرنك آچقچلرى
 يعنى ثواب و عذاب هم اجل نك وقتى و اشلرنك عاقبتى كى خلقدن ياشرن بولغان
 اشلرنى همه سىنى اول خداى تعالى بلگوچيدر (لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ) بلماس اول غيب
 اشلرنى مگر خداى تعالى اوزيگنه بلور (وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ) دخى بلور خداى
 تعالى قورو پرده گى نرسه لرنى هم در ياداغى نرسه لرنى يعنى يرده بولغان معادن
 و نباتات هم حيوانات كيبيلرنى هم سوداغى بالقلر و باشقه جانورلر هم جواهر كيبيلرنى
 همه سىنى بلور (وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا) و نوشماس هيچ بر يافراق يغاچدن
 مگر بلور آنى خداى تعالى يعنى يغاچدن نچه يافراق توشكائينى و نچه يافراق يغاچده
 فالغانينى همه سىنى بلور حق تعالى نك علمى جزئياتنك تفصيلينى احاطه ايتد كينه آچق
 دليلدر (وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ) هم نوشماس بر اورلق برنك فارانغولقلربنه
 مراد بر آستنده كوملوب فالغان اورلقلدر (وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابَسٌ) دخى يوقدر هيچ
 بر يووش نرسه هم هيچ بر قورو نرسه (إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ) مگر آچيق و روشن
 بولغوچى كتابده يعنى همه سى لوح المحفوظده يازلغاندر (وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ)
 اول خداى تعالى آندابن ذاندر كم يوقلاتور سزنى و جانكزنى آلور كيچده توفى نك
 معناسى بر نرسه نى تمام آلفاندر اويقو اولومگه اوخشاغانلقدن سز نك جانلر كزنى آلور

دیدنی یعنی کبچه لرده سزنی یوفلاتور (و یعلم ما جر حتم بالنهار) هم بلور خدای
 تعالی شول نرسه نی کم سز کسب ایته سز کوندزده یعنی کوندزنی اشلا گانگزنی
 بلور (ثم یبعثکم فیه) صگره فوبارور سزنی یعنی یوقودن او یاندرور کوندزده
 یوفلاتونی اولتور مک که او خشاتقانلقدن او یاندرماقدن فوبارور دیب تعبیر فیلمی
 (لیقضی اجل مسمی) تا کم اوتالگانگه چه بیلگولانمش مدت یعنی اجل یتکانگه چه
 (ثم الیه مرجعکم) صگره اول خدای تعالی صاری بولغوچیدر سز ننگ فایتووگز یعنی
 اجل یتوب اولگانگزدن صوگ حساب و جزا او چون آنک حضورینه فایتورسز (ثم
 ینبئکم بما کنتم تعملون) بس آگاهلاندورور سزنی خدای تعالی شول نرسه برله کم
 اشلا بولدگز سز یعنی اشلا گان اشلرگزننگ جزاسینی کورسانور (وهو القاهر فوق
 عباده) اول خدای تعالی در قهر ایتکوچی و غالب بولغوچی بنده لری اوزره (ویرسل
 علیکم حفظة) هم بیارور اول سز لر که صاقچیلر نی یعنی فیلغان عمل لرگزنی کوزانوب
 یازوب تورو او چون صاقچی فرشته لری بیارور کم مراد کراما کاتبین لدر اول فرشته لر
 بنده ننگ عمل لرینی کوزانوب تورور لر (حتى اذا جاء احدکم الموت) شول وقتغه چه کم هر
 فایجان کبلسه سز ننگ براوگز که اولوم (توفته رسلنا) آنک جانینی آلور لر
 و آنی وفات ایتدورور لر بز ننگ رسول لر مز یعنی اولوم فرشته لری ملک الموت
 هم آنک اعوانی کم اون دورت فرشته در یدسی رحمة فرشته لری و یدسی عذاب
 فرشته لریدر دیمش لر والله اعلم (وهم لا یفرطون) و آنلر یعنی جان آلغوچی
 فرشته لر کیم چیلک ایتماسلر جان آلو اشنده و بیلگولی وقتندن کبچکدر ماسلر
 (ثم ردوا الی الله) صگره کیری فایتار لور لر آنلر خدای تعالی صاری یعنی بارچه
 آدمیلر اولگانلر ندن صوگ خدای تعالی ننگ حکم و جزاسینه فایتار لور لر (مولاهم
 الحق) حق بولغوچی مولی لری صاری فایتار لور لر کم اول طوغریلق برله حکم فیلور
 (الا له العکم) آگاه بولگز اول خدای تعالی که گنه مخصوصدر حکم فیلو یعنی قیامت
 کوندنه حکم ایتکوچی خدای تعالی اوز یکنه بولور آندن باشقه هیچ حاکم بولماس
 (وهو أسرع الحاسبین) هم اول خدای تعالی حساب فیلغوچیلر ننگ آشدرغوچیراقی
 و تیزرک حساب ایتکوچیدر کم طرفه العینده بارچه خلائق ننگ حساب لرینی تمام فیلور
 (قل من ینجیکم) لیتکل سن کم قوتقارور سزنی (من ظلمات البر والبحر) قوروغ
 یر ننگ هم دیکز ننگ فارانغولقر ندن یعنی باشگزغه بر محنت و قاطبلق کبیلگانده
 سز لر نی کم قوتقارور (تدعونه تضرعاً وخفیة) اوندیسز سز اول قوتقاروغوچینی

وَ اَكْثَا مَنَاجَاتٍ فَيَلَاسُزْ زَارِ يَلِقُ بَرْلَهَ اَشْكَارَا هَمْ يَاشْرِنُ دَخِي اَيْتَه سَز (لَتَنْ اَنْجَانَا مِنْ هَذَه) اِگَر فَوْتَقَار سَه بَزْنِي خُدَايَ تَعَالَى اَوْ شَبُو مَحْنَتٍ وَ قَاطِلِقْلَدْنِ (لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الشَّاكِرِيْنَ) اَلْبَتَه بَز بُولُوْر مَز شَكْرَانَه اَيْتَكُو چِيْلَر دِن بَزْنِي فَوْتَقَار غَانِي اَوْ چُون (قُلْ اَللّٰهُ يَنْجِيْكُمْ مِنْهَا) اَيْتِكُل اِي مُحَمَّد عَلَيْهِ السَّلَام اَللّٰهُ تَعَالَى فَوْتَقَار وِر سَزْنِي اَوْل قَارَانْفُو لَقْلَر دِن وَ مَحْنَتَلَر دِن (وَمَنْ كُلَّ كَرْبٍ) هَمْ هَر بَر فَايْفُو دِن (ثُمَّ اَنْتُمْ تَشْرُكُوْنَ) صُكْرَه سَز شَرِكْ كَيْلَتَر وِر سَز اَكْثَا يَعْْنِي فَوْتُوْلَغَانْدِن صَوْكْ اَوْل قَاطِلِقْلَرْنِي اَوْ نُوْتُوْب يَنْه خُدَايْغَه پُوْتَلَرْنِي شَرِيْكَ اَيْتُوْب تُوْتَار سَز (قُلْ) اَيْتِكُل سِن اَوْل مُشْرِكَلَر گَه (هُوَ الْقَادِرُ عَلٰى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ اَوْل خُدَايَ تَعَالَى نَكْ كُوچِي بِنَكُو چِيْدِر يِيَار مَكْ كَه سَز نَكْ اَوْ زَر كَز گَه (عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ) عَذَابِنِي اَوْ سَتَكَز دِن نَتَاكْ كِم نُوْح پِيْغَبِر قَوْمِيْنَه طُوْفَان يِيَار دِي هَمْ لُو ط قَوْمِيْنَه كُو كَدِن طَاش يَا وِر دِي (اَوْ مِنْ نَحْتِ اَرْجَلِكُمْ) يَا اَيْسَه سَز نَكْ اَيَا قَلَر كَز اَسْتَنْدِن (۱) عَذَابُ يِيَار سَه قَادِر دَر نَتَاكْ كِم فِرْعَوْن قَوْمِيْنِي دَر يَاغَه غَرَق قَيْلِدِي وَ فَارُوْن نِي بَر يُو طْلِدِي (اَوْ يَلْبَسِكُمْ شِيْعًا) يَا اَيْسَه فَا تُو شَدِر مَافَغَه سَزْنِي گِرُوَه گِرُوَه بُولْغَان كَز حَالْبَه يَعْْنِي خُدَايَ تَعَالَى نَكْ كُوچِي بِنَكُو چِيْدِر سَزْنِي گِرُوَه گِرُوَه اَيْتُوْب بَر گِرُوَه نِي اَيْكِنچِي گِرُوَه غَه فَا رَشِي قَيْلِسَه نَا كِم اَوْ زَا رَا بَر بَر كَز اَيْلَه صُوْغُش قَيْلِسَا كَز (وَيَذِيْقُ بَعْضُكُمْ بَاسَ بَعْضٍ) هَمْ طَا تُوْتَدِر مَافَغَه بَعْضَلَر كَز گَه بَعْضَلَر كَز نَكْ قَاطِلِقْلِيْنِي (۲) يَعْْنِي سَزْنِي اَوْ زَا اَرَا كَز دَه صُوْغُش دَر وُب بَعْضُكَز دِن بَعْضُكَز گَه ضَرر وَ قَاطِلِقْلَر اِيْر شَدِر سَه خُدَايَ تَعَالَى قَادِر دَر (اَنْظُرْ كَيْفَ نَصْرَفُ الْاَيَاتِ) فَا رَا غُلْ كِم نِيچُو كْ بَز دُو نِدِر اَمَز اَيْتَلَر نِي وِر سِي اَرْتَنْدِن اَيْكِنچِي سَبْنِي كَيْلَتُوْر اَمَز وَعْدَه هَمْ وَعْبِد اَيْتَلَر نِدِن (لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُوْنَ) نَا كِم اَنْلَر بِلَسُوْنَلَر وَ اَكْلا سُوْنَلَر (وَ كَذَّبَ بِهٖ قَوْمُكْ) وَ يَالَغَانْغَه تُوْتَدِي اَوْل عَذَابِنِي يَا كَه فَرَا نِي سِن كْ قَوْمُكْ يَعْْنِي فَرِيْش قَوْمِي (وَ هُوَ الْحَقُّ) وَ حَالَانَكَه اَوْل عَذَابُ يَا كَه فَرَا نِ حَقِّ وَ نُوْغُر يِدِر (قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ) اَيْتِكُل سِن مِيْن نُوْگُلْ مَن سَز نَكْ اَوْ زَر كَز گَه وَ كِيْل وَ صَاقْچِي يَعْْنِي سَز نَكْ اَشْكَر نَكْ اَخْتِيَارِي مَنَم فُوْلِدَه نُوْگُلَدِر (لِكُلِّ نَبَاٍ مُّسْتَقَرٍّ) هَر خَبِر نَكْ بِيْلِگُوْلِي وَ قَتِي بَار دَر يَعْْنِي وَعْدَه هَمْ وَعْبِد وَ عَذَاب نَكْ هَر فَا يُو سِي اَوْ چُون بِيْلِگُوْلُنْمَش وَ قَت بَار دَر شُوْل وَ قَتِي يَتَكَاچ اَلْبَتَه وَ اَفْع بُولُوْر يَا كَه هَر عَمَل نَكْ جَزَاسِي بَار دَر (وَ سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ) وَ تِيْز دَر كِم سَز بَلُوْر سَز اَنِي وَ اَفْع بُولْغَاچ (وَ اِذَا رَاٰتِ الدِّيْنَ يَخُوْضُوْنَ فِيْ اَيَاتِنَا) وَ هَر فَا يِچَان كُوْر سَاكْ سِن شُوْل كَه سَه لَر نِي كِم كَر شُوْر لَر بَز نَكْ اَيْتَلَر مَز گَه يَعْْنِي فَرَا نِ اَيْتَلَر نِي خُوْر لَامَقِ وَ مَسْخَرَه گَه نُوْتَمَاق اَيْلَه مُشْغُوْل بُولْغَان كَه سَه لَر نِي كُوْر سَاكْ (فَاعْرَضْ عَنْهُمْ) بَس سِن اَعْرَاضُ قَيْلِغَل وَ بُوْز

(۱) بعضی‌ها اوستندن کیلگان
عذاب دن مراد ظالم
ها کله سبیلی بولغان
عذاب و آيات آستندن
کیلگان عذاب قلر
و خدمت چیلر یا که بالالار
سبیلی کیلگان عذابدر
دیمشدر
(۲) قرآن شریف نك كوب
پارونده کافر لَر گَه عذاب
ایله و عید ایتوامشدر بو
اورنده عذاب بعض
امتلر گَه کوکدن یا که
پردن کیلماکی هم بعضیلر
اَوْ چُون عَذَاب اَوْ ز
اَر اَلرِنْدَه گِرُوَه گِرُوَه
بُولُوْب اَيِر لُوْب بَر بَر سِي
اَيْلَه صُوْغُش مَافَلَرِي وَ اَوْلْتُوْر-
شَا كَلَرِي اَيْلَه بُولْمَاقِي
بِيَان اَيْتُوْلَمُشْدِر اَوْ شَبُو
اَشَارْتَدِن پِيْغَبِر مَز عَلِيَه
السَّلَام اَمْتِيْنَه كَيْلَانُوْر غَان
عَذَاب اَوْ شَبُو عَذَاب اَيْد كِيْنِي
بَلْدِي كَافِر لَر گَه بُوْنَكْ اَوْ سْتِيْنَه
آخِرَه عَذَابِي هَمْ بُولَاقْچِدِر
تَفْسِيْر حَسْبِنِي

دو ندر گل آنلردن و آنلر برله برگه اولتورماغل (حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ) ناکم
 کرشکانلرینه چه آندن باشقه سوزگه (وَأَمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ) واگر اونو طدرسه
 سگا شیطان آنلردن یوز دوندر ونی (فَلَا تَقْعُدُوا بَعْدَ الذِّكْرِ) بس سن اولتورماغل
 خاطرگا نوشکاندن صوڭ خدای تعالی نڭ سوزی (مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) ظالم بولغان
 گروه برله بو آیت نڭ نزولینه سبب شولدرکه هر قایچان مؤمنلر مشرکلر یاننده
 اولطورسهلر مشرکلر قرآن آیتلرینی نکذیب واستهزاء قیلوب تیوش سز سوزلر
 سویله شورگه کر شورلر ابدی بس حق تعالی پیوردیکم هر قایچان مشرکلر آیتلرینی
 مسخره قیلورغه شروع ایتسهلر سزلر اول مجلسدن توروب کیتکز آنلر یاننده
 اولطورماکز بو آیت کیلگانندن صوڭ مسلمانلر ایندیبلر بار سول الله بز نڭ کعبه نی
 طواف قیلما اینچه هم مسجد حرامده اولطورما اینچه چاره من یوقدر مشرکلر همیشه مسجد
 حرامده بولالر و هر وقت قرآنی مسخره قیلوب هم ایمان اهلینه طعنه ایتوب تیوش سز
 سوزلر سویله شهلر بزلر اول اورننی طاشلاب کیته آلمایمز هم آنلر نی اول سوزدن
 طیا آلمایمز بس بزلر گناهی بولامز مو دیدبلر حق تعالی دن آیت کیلدیکم (وَمَا
 عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ) و یوقدر شول کمسهلر اوزرینه کم صافلانورلر تیوش سز سوزلرگه
 خوض قیلودن (مَنْ حَسَابُهُمْ مِنْ شَيْءٍ) اول خوض قیلغوچیلر نڭ حسابندن هیچ بر
 نرسه یعنی اول مؤمنلر اوزلری فاتوشماسه لر و صافلانسه لر مشرکلر نڭ ناچار
 سوزلرندن آنلریمه گناه بولماس بلکه گناهی سویله وچیلر نڭ اوزلرینه بولور
 (وَلَكِنْ ذَكُرِي) ولکن اول مؤمنلرگه تیوشدر او گوتله مک ونصیعت قیلماق اول
 مشرکلر نی (لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ) شاید صافلانورلر مشرکلر اوشبواشدن و مؤمنلردن اویاوب
 توقتارلر (وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ) و قویغل سن شول کمسهلر نیکم توندیلر اوزلرینڭ
 دینلرینی (لَعْبًا وَ لَهْوًا) اویون هم بوش اش ایتوب یعنی دین اشلرینی پوتقه طابونماق
 و حلال نرسه نی حرام ایتماک کبی اویون و بوش اش ایتوب توتقان کمسهلردن
 سن یوز دوندر گل و آنلر ایله فاتوشماغل یا که پیغمبرلر کیلتورگان دیننی قبول
 ایتماینچه استهزاء و مسخره قیلغان کمسهلردن یوز دوندر گل و آنلر نی قویغل یا که
 اوزلرینڭ بیراملرینی و عبادت قیلا تورغان و قتلر نی اویون کولکوايله هم فائده سز
 بوش اشلر ایله اونکارا تورغان کمسهلردن یوز دوندر گل دیمکدر والله اعلم (و غرتهم
 الْعِیَوةُ الدُّنْیَا) هم مغرور ایتدی و آلدادی آنلر نی دنیا نرکلیگی ناکم آخرتنی تمام
 اونو طوب بعث و حشرگه انکار قیلدیبلر (وَذَكَرْ بِهِ اَنْ تَبْسَلَ نَفْسًا بِمَا كَسَبَتْ) دخی

اوگونل گل سن ای محمد علیه السلام آنلر فی قرآن برله تا کم هلاک کینگه طابشر لماسون
 هیچ بر نفس اوزی اشلگان نرسه سبیلی یعنی تورلی باوز محمل لراشلاب اوزینی
 عذابقه صالحماسون (لَیْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ) یوقدر اول نفس اوچون الله تعالی دن
 باشقه هیچ بر دوست تا کم آکا مدد قیلور ایدی (وَلَا شَفِيعَ) دخی یوقدر بر شفاعت
 قیلوچی تا کم آنی عذابدن یولوب آلور ایدی و خلاص قیلور ایدی (وَأَنْ تَعْدَلَ
 كُلَّ عَدْلٍ) واگر فدا بیرسه اول نفس اوز اوریننه بارچه فدا بیرله تورغان نرسه نی
 اوزینی عذابدن قوتقار مق اوچون (لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا) آلونماس و قبول ایتولماس
 آندن اول نرسه نی (أُولَئِكَ الَّذِينَ أُسْلُوا) اوشبو گروه شول کسه لر در کم
 طابشر لدیلر عذاب فرشته لرینه (بِمَا كَسَبُوا) اوزلرینک اشلگان بی اوز لقلاری
 سبیلی (لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ) بولور آنلرغه تموغده اچمک قاینار صودن کم
 اچلرینی تمام کویدرور (وَعَذَابُ أَلِيمٍ) دخی رنجتکوچی فاطی عذاب تا کم طشقی
 اعضا لرینی هم یاندرور (بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ) شول نرسه سبیلی کم کافر بولور ایدیلر
 آنلر یعنی پیغمبر گه واسلام دینینه اشانماولری سبیلی اوشبو عذابقه گرفتار بولور لر
 (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه السلام اول مشرک لر گه (انذعوا من دُونِ اللَّهِ) ایا عبادت
 فیلایقمو خدای تعالی دن باشقه (مَا لَا يَنْفَعُنَا) شول نرسه گه کم فایده بیرماس بز گه
 اگر آکا عبادت فیلساق (وَلَا يَضُرُّنَا) هم ضرر ایرشدرماس اگر عبادت
 فیلساق یعنی فایده و ضررغه ککوچی یتمی طورغان عاجز نرسه گه
 عبادت فیلایقمو (وَنُرِدْ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا) هم کیری فایتایقمو اوکچه لر مز اوزرینه یعنی
 یا کادن کفر گه فایتوب مرتد بولایقمو (بعد اذهبنالله) خدای تعالی بزنی کوندر گانندن
 صوگ توغری بولغه واسلام دینینه (كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ) شول کسه کبی کم
 آداشدرغاندر آنی دیولر و شیطانلر (فِي الْأَرْضِ حَيْرَانٌ) قرده آپدراغان و متحیر
 بولغان حالنده یعنی دیولر و پریلر بارا تورغان بولندن آنی آداشدروب بر کیک
 قرده هیچ فایده بارورغه بلماینچه آپدراپ فالغاندر (لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهَدْيِ
 ائْتِنَا) باردر آنک بولداشلری کم آنلر اوندیلر و چافرالر اول کسه نی توغری بولغه
 کیلگل سن بز گه دیوب یعنی بولداشلری شفقت ایتوب اول کسه نی اوز یانلرینه
 چافرالر دیولر آنی بولدن آداشدروب حیران و سرگردانلقغه توشورالر اول کشی
 نای طرفه بارورغه بلماینچه تمام شاشوب و آپدراپ فالادر بس بر مرتبه هدایت
 طابقانندن صوگ ضلالنکه توشکان و مرتد بولغان کشی هم شول دیولر آداشدرغان کشی

شیکلی در (قُلْ اِنَّ هُدٰى لِّلّٰهِ هُوَ الْهُدٰى) اینکل سن در سنلکه خدای تعالی نك هدایتی گندهر
 یعنی اسلام دینی گندهر راست و توغری بولغان یول (وَأْمُرْنَا لِنُسَلِّمَ) هم بیوردنق بز
 اطاعت قیلماق و بوی صنما قیمزغه (لِرَبِّ الْعَالَمِیْنَ) بار چه عالملر نك پروردکارینه یعنی
 خدای نك حکم و فرمانینه بوی صونماق ایله بیورلغانمز (وَأَنۢ أٰمِنُوا الصَّلٰوةَ) دخی
 بیوردنق شویله دیوبکم نورغزکز نمازنی (وَأَتَّقُوْهُ) هم فورقکز خدای تعالی دن
 نمازده مساهله قیلوده (وَهُوَ الَّذِیۡ اٰلِهَۃُ تَعٰشُرُوْنَ) واول خدای تعالی آنداین
 ذاتدرکم آنك صاری سز جمع اینولورسز و جیولورسز قیامتده (وَهُوَ الَّذِیۡ خَلَقَ
 السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ) هم اول خدای تعالی آنداین ذاتدرکم یاراندى کوکلرنی هم
 یرلرنی (بِالْحَقِّ) حقلنی ظاهر قیلو او چون زیرا که بار چه مخلوقات خدای نك برلکینه
 و قدر تینه دلیلدر (وِیَوْمَ یَقُوْلُ لَهُ) وشولسکونلکم اینور خدای تعالی هر بر نرسه گه
 اگر آنی بار قیلونی تلهسه (كُنْ) بار بولغل دیوب (فِیْکُوْنُ) بس بار بولور اول
 نرسه اول کوندن مراد قیامت کونیدر و نکوبین اولوکلرنی قوبارمق و ترگوز مکدر
 دیملر. (قَوْلَهُ الْحَقُّ) آنك سوزی راست و توغریدر (وَلَهُ الْمُلْكُ) هم آکھا خاصدر
 پادشاهلق (یَوْمَ یَنْفَخُ فِی الصُّوْرِ) شولسکونده کم اورولور صورغه یعنی اسرافیل
 صورنی اورگان و قنده (عَالَمُ الْغِیْبِ) غیب و یاشرننی بلگوچیدر اول خدای تعالی
 (وَالشَّهَادَةِ) دخی حاضرنی بلگوچیدر یعنی عالم ملکوتنی هم عالم ملکنی همه سیننی
 بلور (وَهُوَ الْحَكِیْمُ) هم اول خدای تعالی در حکمت ایاسی هر براشنده (الْخَبِیْرُ)
 خبر نوتقوچی و بلگوچی هر نرسانی (وَ اِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ) و یاد اینکل شونی کم ایندی
 ابراهیم یعنی مکه اهلینه ابراهیم پیغمبر فصه سیننی یاد اینکل زیرا که آنلر اوزلرینی
 ابراهیم بالالریمز دیوب اطلیلار بس کرکدرکم آنلر خدای تعالی نی برلامکده هم طاعة
 و عبادتده ابراهیم پیغمبرگه اقتدأ قیلسونلر و آنك یولندن بارسونلر آنك فصه سی
 شولدرکم ایندی ابراهیم پیغمبر (لَا یَبۡهۡ اَزۡرَ) اوزینك آناسی آزرگه (اَتَّخَذَ اَصْنَامًا
 اِلٰهَةً) ایاسن توتاسنه و پوتلرنی خدایلر اینوب یعنی اوزك یا صاغان پوتلرنی خدایلر
 دیوب شولارغه طابوناسن (اِنَّ اَرۡیَکَ) در سنلکه من کورامن سنی (قَوْمِکَ) دخی
 قومکنی کورامن (فِی ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ) آچق آزغونلقده (وَ کَذٰلِکَ نُرِیۡ اِبْرٰهٖمَ) و اوشاندانق
 یعنی آناسی نك هم قومینك آزغونلقلرینی کورسانکانیمز شکلی کورساندکمز
 ابراهیم پیغمبرگه (مَلٰکُوْتَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) کوکلرنك هم یرنك سلطنتلرینی یعنی
 کوکلرده و یرلرده بولغان عجایبیلرنی آکھا کورساندک بعضیلر کوکلرنك ملکوتندن

مراد قوباش و آى هم بولدىلر و بىرنىڭ ملكوتى طاشلر و يغاچلر هم حيوانلردىر دېمىشلر
 حق تعالى حضرت ابراهيمنى بيت المقدسده گى صخره اوزرىنە چقاردى عرشدىن
 تحت الثرى غە قدر بولغان كوكلارنىڭ هم يىرلارنىڭ بارچە عجايبلىرىنى كورساتدى تاكىم
 خدای تعالىنىڭ قُدرة كامل سېنە استدلال فيلسون اوچون (وَلْيَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) هم
 تاكىم بولسون اوچون شكسىز اشانوچىلردىن وشېهەسىز ايمان كىلتور وچىلردىن
 روايت (۱) ايدلمىشدر كىم ابراهيم عليه السلامنىڭ آناسى آنىڭ ايسل يوكلى وقتىدە
 كاهنلر سوزى بويىچە نەرودىنىڭ آنى اولتورمىكىدىن قورقوب شەردىن طشقارى
 چغوب بىر طاو تېشىگېنە كىلدى حضرت ابراهيمنى شونىدە طوغدىردى حضرت ابراهيم
 شول مغارەدە تىرىلەنوب بىدى باشىنە يىنكەچ آناسى آنى مغارەدىن چقاروب شەرگە
 كىلتورمىكچى بولدى آخشام وقتى ايدى حضرت ابراهيمنى طاو تېشىكىدىن آلوب
 چقدى طاو ياننىدە تويەلەر هم قوى كىتولرى يورور ايدى حضرت ابراهيم آناسىدىن
 اوشبولارنى نرسەدر دىوب صورادى آناسى هر قايسىنىڭ اسملىرىنى ونبىندىن
 جنس ايكانلىرىنى بيان قىلدى حضرت ابراهيم ايتىدى بو مخلوقلارنىڭ البته بىر تىرىيە
 ايتكۇچى خالقلىرى بولورغە كراك آناسى جواب بېردى بىلى هر مخلوقنىڭ خالقى
 وپور دىكارى بار دىدى حضرت ابراهيم بوسوزنى ايشتكەچ آلای بولسەنمەن پور دىكارم
 و خدایم كىمدر دىوب صورادى آناسى ايتىدى سىڭىم هم بىزنىڭ پور دىكارمىز نەرودى
 پادشاهدر حضرت ابراهيم نەرودىنىڭ خدایى كىمدر دىوب صورافاچ آناسى اچولاندى
 آنىدىن فورقنچى سوزنى ايتما گل خطرلىدىردىدى اول زمانىدە بعضىلر قوباشقە
 و آيغە هم بولدىلارغە طابونورلر ايدى و بعضىلر پوتقە عبادت قىلورلر ايدى
 و بىر جماعت نەرودى خدای دىوب نەرودىغە عبادت قىلورلر ايدى حضرت ابراهيم
 آناسى ايسل مغارەدىن چغوب شەر طرفىنە يونالدى (فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ) بس
 قارانغۇ بولغانى زمانىدە آنىڭ اوزرىنە كىچىچ كىچىچ بولوب هوا قارانغۇلانغاچ
 (رَأَى كَوْكَبًا) كوردى حضرت ابراهيم بولدىنى يەنى زەرە يا كە مشترى بولدىنى
 كوردى و بىر جماعت آكنا سجدە ايتدىلر (قَالَ هَذَا رَبِّي) ايتىدى ابراهيم اوشبودرمو
 منم پور دىكارم يەنى اوشبو جماعتنىڭ گمانلر نچە منم خدایم اوشبو بولدىم دىدى
 (فَلَمَّا أَفَلَ) بس باطقانى زمانىدە اول بولدى (قَالَ) ايتىدى حضرت ابراهيم (لَا
 أُحِبُّ الْآفَلِينَ) من سوباسمەن باطقوچىلرنى و يوقالغۇچىلارنى يەنى بىر مرتبە كورنگاندىن
 صوڭ باطوب بوغالاتورغان نرسە نچوك خدای بولسون بارچە عالمىڭ پور دىكارى
 بولغان خدای زوال و انتقالدىن هم اوزگارودىن البته منزھەر بولدى باطوب بىر

(۱) معالمدە كلتورمشدر
 كىم نەرودى بىن كنعان
 بوتون بىر يوزنە اوزىگنە
 پادشاه ايدى تەننى بابل
 شەرنە ايدى بىر كىچە
 توشنىك شويلا كوردى كىم
 كوكنىڭ بىر طرفىدىن بىر
 بولدىز ظاهر بولدى اول
 بولدىنىڭ باقۇپلىغى شولقدىر
 قۇتلى ايدى آى هم
 قوباش آنىڭ نورىدىن
 نىمام بوغانلىدى نەرودى بىك
 قاطى قورقوب توشنىدىن
 اويغاندىنى فى الحال شەرنىڭ
 جەملە علماء و حكىماء لىرىنى
 جىوب آنىلردىن اوشبو
 قوشنىڭ تەبىرىنى صورادى
 آنلر شولطىرىقە تەبىر
 قىلدىلر كىم بابل ولايتىدە
 بىرايدىگو بىغنىلى اوغلان
 دىناغە كىلور بارچە عالمگە
 نور بولورسن اوزنىڭ هم
 مىلكىڭ اھلى شول اوغلان
 قولنىدە ھىلاك بولورلر
 دولتىڭ زوالىنە شول اوغلان
 سبب بولور اول اوغلان
 ھازىردە آناسىنىڭ
 صلبىدىن آناسى رحىمىنە
 كوچكانى يوق دىدىلر
 شوندىن صوڭ نەرودى فرمان
 قىلدى تاكىم بابل ولايتىدە
 نىقدىر ايرىلى خاتونلى كىشىلر
 بولسە هر قايسىنىڭ

آز تورغاندىن سوڭ ھوا يوزنى نورلاندىروب طولغان آي ظاھر بولدى (فَلَمَّا رَأَى
 الْقَمَرَ بَازِغًا) بس كورگانى زماندە ابراهيم آينى طوغوچى وياقۇرتقوچى بولغان
 حالندە ھىم آيغە تابونوچى جماعت آڭا سجدە قىلدىلار (قَالَ) ايتىدى ابراهيم
 (هَذَا رَبِّي) ايا اوشبودرمو منم رېبىم و خدايم (فَلَمَّا أَفَلَ) بس باطقانى زماندە آي
 (قَالَ لئن لم يهدنى رَبِّي) ايتىدى ابراهيم اڭر نوغرى يولغە كوندىر ماسە منى
 پروردكارم واوزىنىڭ معرفتىنى حاصل قىلماسە (لَا كُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ) البته
 من بولورمن ضلالنىكە توشكوچى و بولدىن آداشكوچىلار گروھىدىن سڭرە حضرت
 ابراهيم اول بىردىن اوتوب شەرگە ياقىنلاشقان ايدى طاك آتوب آندىن سوڭ قوباش
 چغوب نورى ايلە دىيانى ياقۇرتدى قوباشقە تابونوچى خىلقلار آنى كورب
 سجدە گە كىتىدىلار (فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً) بس كورگانى زماندە ابراهيم قوباشنى
 چغوقوچى و دىيانى، نورلاندىرغوچى بولغان حالندە (قَالَ هَذَا رَبِّي) ايتىدى اوشبودرمو
 منم رېبىم يعنى قوباشقە تابونوچىلار ايتكانچە منم خدايم اوشبو قوباشدىرمو (هَذَا
 أَكْبَرُ) اوشبو اولوغرافدىر وياقۇرتقى باشقەلردىن آرتوغرافدىر دىدى (فَلَمَّا
 أَفَلَتْ) بس باطقانى زماندە قوباش (قَالَ) ايتىدى ابراهيم (يَا قَوْمِ ائْتِي بىرئى) اى منم
 قومىم درىستلىكدە من بىزگوچىمىن (مِمَّا تُشْرِكُونَ) سز خدايغە شريك ايتوب
 توتقان نرسەلردىن (ائى وَجْهَتِ وَهْيِ) درىستلىكدە من يونالدىرم يوزمنى وخالص
 قىلدىم اوزمنىڭ دىنمنى (لَلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ) اوز قىدىرى ايلە كوكلرنى و بىرلرنى
 ياراتقان ذاتقە (حَنِيفًا) مىل ايتكوچى و اوشقوچى بولغانم حالدە باطل دىنلردىن
 حق دىنگە و توحىدكە (وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ) ھىم من توڭل من خدايغە شريك
 كىلتورگوچىلردىن تفسىر منىردە مذكوردىرە حضرت ابراهيم شەرگە كرگاچ آنى
 نىمرودىڭ قاشىنە كىلتوردىلار نىمرودى بىك بامسىز كىشى ايدى حضرت ابراهيم كوردى
 كىم نىمرودى سلطنت تىتى اوستونىدە اولتورغان ھىم بىك ماتور و كوركام يوزلى
 قىلار و كىزىكلار آنىڭ قارشوسىندە صى باغلاب خىمىندە حاضر توراىلار بس ابراهيم
 عليه السلام آناسىدىن صورادى بونىندا بىن كىشىدىر كىم سزمنى آنى كورورگە
 كىلتوردىڭ دىدى آناسى ايتىدى بو كىمە بارچە كىشىلرنىڭ خدايىدىر حضرت ابراهيم
 بىنە صورادى آنىڭ قارشوسىندە صى باغلاب تورغان كىشىلەر كىلردىر آناسى ايتىدى
 آنىڭ ياراتقان خىلقلرىدىر و قىلارىدىر بس حضرت ابراهيم عجب لاناوندىن تىسىم قىلوب
 ايتىدى اى آنا سزنىڭ بو خدايىڭ اوزى بىك بامسىز باشقەلرنى نى اوچون اوزىدىن

آرالىرىنى آيوردىلار ھىچ
 بىر اير خانونىنە ياقىن
 كىلماسون اوچون ابو
 صابىن قاراوچىلار قوبىدىلار
 خانونى ايلە صىبت ايتكان
 كىشىگە اولوم جىزاسى
 بولوردى بىر بارچە خىلقلارنى
 تىھىدىد ايتولىدى نىمرودىڭ
 اوزىنە ياقىن خىمىنچىلردىن
 آزر اسمىلى كىشى
 تارا اولچىدىن باشىرن
 اوزىنىڭ خانونى ادىنى ايلە
 جماعت قىلدى خانونى
 بولدى شول كوننىڭ
 ايرتە گوسىن كاهىنلار نىمرودىقە
 خىر بىردىلار كىم اوشبو كىچە
 مذكور اوغلان آناسى
 نازىمىنە كوچدى دىدىلار
 بس نىمرودى بىك آچولان بى
 بىوردى تاكىم نىقدىر بولدى
 خانون بولسە تىقتىش
 قىلوب ھر قايسىنە بىر
 صاقى قوبولدى اير بالا
 طوغدىرسە اول بالانى
 طوغاچدە اولتورورگە
 نوشدى بولدى خانونلارنى
 تىكشورگانىدە حضرت
 ابراهيمنىڭ آناسىدە ھىچدە
 بولدى لك اثرى بولماگاچ
 آڭا صاقى قوبولمادى
 شوندىن سوڭ آڭا ھىچ
 كىم تىقتات ايتمادى بالا-
 سىنى طوغدىرورغە

ماتور ايتوب ياراتقان خدای بولغاچ اول اوزى آرتوغراق بولورغه كراك ايدى
 اوشبو طريقه حضرت ابراهيم هميشه آنلرنىڭ مەبۇدلىرىنى وپوتلىرىنى مسخرەگە توتوب
 خورلار ايدى قومى آنىڭ بىرلە مناظرە وىجادلە قىلىشىدىلار نىڭ كىم حق تەئالى بىوردى
 (وحاجە قومە) وھجەت كىلتورشىدىلار ھەم بىخىلاشىدىلار ابراهيمگە فارشى آنىڭ قومى
 خدای تەئالى نىڭ بىرلىكى توغرىسىندە (قال) لىتدى ابراهيم آنلرغە (أتھاجونى فى اللہ)
 ايدىلەپ كىلتورساىز و بىخىلاشاىز مومىنم بىرلە اللہ تەئالى توغرىسىندە ھىڭا غالب
 بولماقچى بولاسىزمۇ (وقد ھدانى) وھالانكى تەقىق توغرى يولغە كوندردى مەنى
 خدای تەئالى وازىنىڭ مەرفىتىنە و توحىد پەنە ھىدايت ايتىدى بىس مشركلەر حضرت ابراهيمنى
 اوزلرىنىڭ مەبۇدلىرى ايلە قورقماقچى بولوب ايتىدىلار سىن بىزنىڭ پوتلىرىمىزنى بو طريقە
 مسخرەگە توتساڭ و خورلاساڭ آنلر سىڭا بلالار بىبار وىرلر وىرلر حضرت
 ابراهيم آنلرغە جواب بىروب ايتىدى (ولا اخاف ما تشركون به) مەن قورقماىمەن
 شول نەرسەدىن كىم سىز خىدايغە شىرك كىلتورساىز آنىڭ بىرلە يەنى مەن سىزنىڭ پوتلىرىڭىزدىن
 قورقماىمەن آنلر ھىچ كىمگە ضرر ايرىشدىرا آلماىلار (الا ان يشاء ربى شىئاً) مگر شولكىم
 نىلار مەنم پىروردىكارم بىر نەرسەنى يەنى اگىر خدای تەئالى ھىڭا بىر ضرر ايرىشونى
 تىلاىسە شولوقىندە غىنە بىر ضرر ايرىشدىرا آلورلر خدای تىلاماسە ھىچ زىيان ايرىشدىرا
 آلماىلار (رسع ربى كل شى علماً) چولغاب آلىدى مەنم پىروردىكارم نىڭ علمى بار چە
 نەرسەنى يەنى خدای تەئالى ھەم نەرسەنى بىلور ھىچ بىر نەرسە آڭما ياشىرن توڭلىرى
 (افلا تتذكرون) ايا ايسىڭىزگە توشورماس سىزمۇ واوگوت آلماىس سىزمۇ سىزلىرى يەنى
 ھىبرىلى كوز ايلە قاراب عاجز ايلە قادر آراسىنى ھەم جاھل ايلە عالم آراسىنى آيورماس
 سىزمۇ (وكيف اخافى) مەن نىچوك قورقىم (ما اشركتم) سىز خىدايغە شىرك ايتوب
 توتقان نەرسەدىن (ولا تخافون انكم اشركتم بالله) وھالانكى سىز قورقىمىسىز شوندىن
 كىم سىزلىرى شىرك ايتوب توتىدىڭىز اللہ تەئالىگە (مالم ينزل به عليكم سلطاناً) شول نەرسەنى
 كىم ايتىدىر ماڭان در خدای تەئالى اول نەرسەنى شىرك ايتوب توغرىسىندە سىزلىرىگە بىر
 كىتابنى ودىلىنى يەنى شىرك ايتارگە ھىچ بىر دىلىڭىز يوقدۇر شولاي بولسەدە شىرك
 ايتوب توتساىز (فاى الفرقين) بىس ايكى گىر وھىڭ قاپوسى (احق بالامن) تىوشلىرىڭىز
 ايمەن بولوغە و قورقوسىز لىقغە يەنى خدای تەئالىنى بىر بلوب خىدايغە غىنە عىبادەت قىلوچى
 كىشى قورقماىسە تىوشمۇ بايسە ھىچ بىر دىلىسىز خىدايغە شىرك كىلتورگۇچىلر قورقماىسە
 تىوشمۇ ھىڭا جواب بىرىڭىز (ان كنىتم تعلمون) اگىر سىز بىلور بولسا ئىز حق سىبەنە

ياقلاشقاق اير بالادىناغە
 كىلسە نەردىڭ كىشىلىرى
 ايشتوب بالامنى اولتو-
 رورلر دىب قورقىدى شول
 سىبىلى خىلقدىن ياشىرن
 شەرنىڭ تىشىندىغى بىرغاگە
 (طاو تىشوكىنە) باروب
 حضرت ابراهيمنى شوندى
 طوغىردى ھەم شول طاو
 تىوشوكىنە آنى تىرىپە قىلور
 ايدى اوزى شەھەرگە
 قايتقاندە بالاسىنى شونىڭ
 قالدروب غارىنىڭ آغزىنى
 تاشلىرى ايلە قاپلاب كىتار
 ايدى آزر خانونىنىڭ
 يوكلى ايدىكىنى بىلور ايدى
 ھىللىڭ نىچوك بولدى دىوب
 صورغاچ خانونى مەن
 نەردى صاقچىلردىن
 قورقماىدىن شەھەردىن تىشقە
 چىروب بالامنى قىردە
 طوغىردىم بالاوفات بولدى
 شول پىردە كوموب قالدردىم
 دىوب جواب بىردى
 حضرت ابراهيمنىڭ آناسى
 بىر كىن غارىگە كىلگان
 ايدى كوردى كىم بالاسى
 اوزىنىڭ بارماقلىرىنى
 ايمىچك ايمىگا : شىكلى ايمار
 ايدى بىر بارماقنىدىن سوت
 ايكىنچى سىندىن بال
 كىلور ايدى حق تەئالى نىڭ
 قىرنى ايلە ابراهيم بىر

وتعالى حضرت ابراهيمك اوشبو سؤالندن اوزى جواب بيروب بيورورك
 (الَّذِينَ آمَنُوا) شول كهسه لركم ايمان كيلتورديلر (وَلَمْ يَلْبِسُوا ايمانهم بظلم) هم
 قاتوشدر ماديلر ايمانلرينى كفور شرك برله (أُولَئِكَ لَهُمُ الْآمَنُ) اوشبو گروه آنلرغه در
 ايمين لك وفور قوسزلق يعنى توعغه منگو فالودن آنلرغنه ايمين لردر (وهم مهتدون)
 هم آنلر توغرى يولغه كونلگو چيلدر (وَتِلْكَ حِجَّتُنَا) اوشبو ذكر ايتولموش دليللر بونك
 دليللر مزدر كم (انيناها ابراهيم) بيروكيز اول دليللر نى ابراهيمغه تاكم شول دليللر
 سببلى غالب كيلسون اوچون (على قومه) اوزينك قومى اوزرينه (نرفع درجات)
 يوقارى درجه لرگه كونارور مزبز (من نشاء) هر كهسه نى كم تيلارمز آنك يوقارى
 درجه ته بولوونى (ان ربك حكيم) در ستلكده سنك پرور دكارك حكمت ايا سيدر
 درجه لر نى كونار ماكى ونوشورمكى همه سى حكمت ايلدر (عليم) بلگو چيدر كم نك
 يوقارى درجه لرگه مستحق ايكاني نى (ووهبناله) وباغشلا دقيز ابراهيم پيغمبرگه
 (اسحاق ويعقوب) اسحاق هم يعقوب نى كم اسحاق اوزينك اوغليدر ويعقوب اسحاقنك
 اوغليدر (كلا هدينا) هر قابوسنى اوشبو اسحاق ايل يعقوبنك توغرى يولغه كوندر دكيز
 (ونوحا هدينا من قبل) دخى نوح پيغمبر نى توغرى يولغه كوندودك اول ابراهيمدن
 الكارى (ومن ذريته) دخى هدايت قبلدقيز نوح پيغمبرنك نسلندن (داود وسليمان)
 داود پيغمبر نى هم آنك اوغلى سليمان پيغمبر نى عليهم السلام داود عليه السلام
 ايشا اوغليدر حضرت يعقوبنك اوغلى يهودا نسلندندر (ايوب) دخى ايوب پيغمبر نى
 هدايت ايتدك وتوغرى يولغه كوندر دك ايوب عليه السلام حضرت اسحاقنك اوغلى عيسى
 نسلندندر (ويوسف وموسى وهارون) دخى يوسف پيغمبر نى هم موسى وهارون عليهم
 السلام لر نى توغرى يولغه كوندر دك (وكذالك نجزي المحسنين) واوشانداق جزا بيرامز
 بزيخشيلق ايتكو چيلرگه اينگو جزانى (وزكربا ويحيى) دخى هدايت قبلدقيز
 زكريا پيغمبر نى هم آنك اوغلى يحيى پيغمبر نى (وعيسى) هم عيسى پيغمبر نى
 كم حضرت مريم اوغليدر مريم بنى اسراييلدن عمران اسملى كشى نك قزيدر
 (والياس) دخى الياس پيغمبر نى الياس عليه السلام هارون نسلندن در ديمشدر
 (كل من الصالحين) اوشبو ذكر ايتولموش پيغمبرلر نك هر قابوسى ايزگولردندر
 (واسماعيل) دخى توغرى يولغه كوندر دك اسماعيل نى كم حضرت ابراهيم اوغليدر
 عليهم السلام (واليسع) هم اليسع پيغمبر نى (ويونس ولوطا) دخى يونس هم لوط

كونده باشقه بالالرنك
 برآيده اوسكانى قدر
 اوسار ابدى بدى باكه
 اون اوچ باشينه قدر شول
 غارده قالدى صكره آناسى
 آنك حالينى ايرى آزرگه
 معلوم قبلدى آزر حضرت
 ابراهيمنى كورگاچ بيك
 ياراندى آنى شهرگه كيلتو-
 رورگه فوشدى
 تفسير حسينى

پیغمبرلرنی علیهم السلام (وَكَلَّا فَعَلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ) وهر قایوسی اوشبو پیغمبرلرنک آرتق ایتدک بارچه عالمار اوزرینه یعنی هر قایوسی اوز زماننده بولغان بارچه خلقدن افضل و آرتق ایدیلر (وَمَنْ آتَاهُمْ) دخی اوشبو پیغمبرلرنک آنالرنندن بعضلرینی توغری یولغه کوندردک (وَذَرَّيَاتَهُمْ) هم آنلرنک بالالرنندن بعضلرینی هدایت ایتدک (وَآخْوَانَهُمْ) دخی فرنداشلرنندن بعضلرینی کوندردک (وَاجْتَبَيْنَاهُمْ) هم اختیار ایتدک بز اوشبو پیغمبرلرنی (وَهَدَيْنَاهُمْ) دخی کوندردکبز آنلرنی (إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) توغری یول صاری یعنی آنلرنی توغری یولده ثابت قیلدق (ذَلِكَ) اوشبو توحید و خداینی بولامک کم پیغمبرلر شونک اوزره ثابت ایدیلر (هُدَى اللَّهِ) الله تعالی نك دینیدر (یهدی به من یشاء) کوندورور خدای تعالی اول دینگه فضل برله اوزی تلاگان کهمسهنی (من عباده) اوزینک بندهلرنندن (وَلَوْ أَنزَلْنَا) واگر شرک کیلتورسهلر ایدی اوشبو پیغمبرلر خدای تعالی گه (لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) البته یوغالور ایدی آنلردن وضایع بولور ایدی شول نرسه کم اشلار ایدیلر آنلر یعنی شرک سببلی بارچه قیلغان عمللری یوقغه چغار ایدی زیرا که کفر و شرک بارچه ایزگولکنی یوغالتقوچی وضایع ایتکوچیدر اوشبو آیه کریمه ده مشرکلر اوچون اولوغ تهدید و نورفتو بار در (أُولَئِكَ) اوشبو گروه یعنی پیغمبرلر (الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ) شول کهمسهلردر کم بیردکبز آنلرغه کتابینی (وَالْحَكْمَ) دخی حکمت بیردک (وَالنَّبُوَّةَ) هم پیغمبرلرک بیردک (وَأَن يَكْفُرُ بِهَا مَوَٰلَاءَ) واگر اشانماسهلر قرآن آیتلرینه اوشبو فریش مشرکلری (فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا) بس تحقیق وکیل ایتدکبز و حاضرلادک اوشبو آیتلرگه ایمان کیلتورو اوچون (قَوْمًا لَّيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ) شول گروهنی کم کافر وانکار ایتکوچی نوگلردر اول آیتلرگه اول گروهدن مراد پیغمبرلر هم آنلرغه ابارگوچیلردر یا که مهاجرین وانصارهم باشقه مؤمنلردر بعضیلر مدینه اهلینه وانصارغه اشارتدر دیمشدر اوشبو سوره نازل بولغانده آنلر ایمان کیلتور ماگانلر ایدی بس اوشبو آیه آنلرنک ایمانلری ایل بشارت بولور (أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ) اوشبو گروه یعنی ذکر ایتولمش، پیغمبرلر شول کهمسهلردر کم کوندردی آنلرنی الله تعالی توغری یولغه واسلام دینینه (فَبَهِّدِهِمْ افْتَدَهُ) بس آنلرنک یولینه سن افتدا قیلغل و ابارگل مراد اصول دینده توحید و اعتقاد مسئلهلرنده اول پیغمبرلرگه موافقه ایتکل دیمکدر عملده نوگلدر یا که مراد محاسن اخلاق و آدابده آنلرغه افتدا قیلغل دیمکدر والله اعلم (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه السلام کافرلرگه (لَا اسْتَلْكُمْ عَلَيْهِ اجْرًا) من صوراه اسمن

سزلردن خدای تعالیٰ نك دعوتینی ایرشدر گانم او چون خدمت حقى نناك كم مندن الكارگی پیغمبرلر هم صورامادیلر (ان هو الاذکرى للعالمین) توگلدر منم رسالتنی ایرشدر ماكم مگر او گوت ونصیحتدر عالم خلقینه (وما قدروا الله حق قدره) واولوغلامادیلر یهودیلر خدای تعالیٰ نی تیوشلی بولغان اولوغلاماقی ایله یا که صفتلامادیلر آنك ذاتینه لایق بولغان صفتلری ایله روایت ایدلمشدر کم مالك ابن الصبیف یهود عالمربنك اولوغلرندن ایدی رسول صلی الله علیه وسلم خدمتینه کیلدی اولحضرت آکا ایندیلر کم موسی پیغمبرگه تورات ایندرگان خدای برله سگا آنط بیرامن توغری سنی ایتکل تورانده خدای تعالیٰ سیمز عالمنی دشمان توتار دیگان سوز بارمو دیدیلر مالك جواب بیردی بلی اوشبو سوز تورانده باردر دیدی اولحضرت بیوردیلر کم اول تورانده ذکر ایتولگان اوز تیننی تریبه ایتکوچی سیمز عالم سن سن بس اول یهودی عالمی بو سوزگه آچولانوب ایندی خدای تعالیٰ هیچ کیمگه هیچ بر کتاب ایندرگانی یوقدر حق سبحانه و تعالیٰ دن آیت کیلدی کم اول یهودیلر خداینی تیوشلی بولغان صفاتی ایله صفتلامادیلر (اذ قالوا) شول وقتده کم ایندیلر اول یهودیلر (ما انزل الله علی بشر من شیء) ایندرمادی خدای تعالیٰ هیچ بر آدمیگه هیچ بر نرسهنی و حیدن هم کتابدن دیدیلر اوشبو سوزلری ایله کتاب ایندرمك هم پیغمبرلرگه وحی ایلامك صفتلرینی حق تعالیٰ دن سلب قیلوب آنی تیوشلی صفتلری ایله صفتلامادیلر (قل) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول یهودیلرگه (من انزل) کم ایندردی (الکتاب اللى جاء به موسى) موسی پیغمبر کیلتورگان کتابنی یعنی توراتنی کم ایندردی (نورا) یاقطر تقوچی نور بولغانی حالده اول کتاب (وهدی للناس) هم توغری یولنی کورسانوچی بولغانی حالده آدمیلرگه (تجعلونه) سز قیلاسز اول تورات کتابینی (فراطیس) آیرم آیرم کاغدلر ودفترلر یعنی آنی بولوب ثلله نیچه دفترلر ایتوب یازاسز (تبدونها) سز آشکارا قیلاسز آنی وخلقغه کورساتاسز اوزگز تلاگان مقدارینی (وتخفون کثیرا) هم یاشوراسز کوبسنی اول تورات کتابندن نناك کم رسول صلی الله علیه وسلم صفتلرینی هم رجم توغریسنده بولغان آبتلرنی یاشوردیلر (وعلمتم) دخی سز بللرلمش بولدگز ای یهودیلر یعنی قرآن و محمد علیه السلام سزلرگه بلدردی (ما لم تعلموا انتم ولا ابائکم) سز بلماگان نرسهنی هم آنالرگز بلماگان نرسهنی امر و نهی هم حلال و حرامدن (قل الله) ایتکل سن آنلرغه الله تعالیٰ ایندردی اول تورات کتابینی دیوب (ثم ذرهم فی غوضهم یلعبون) صکره

قويغۇسىن اول يهودىلارنى وانلردن كىچىك تاكم اوزلر يىنك باطل جدال لرنىڭ وبالغانلرنىڭ
 اوپناسونلر آنلر يەنى سن اوز اشكە بول آنلر اوز اشلرنىڭ بولسونلر آنلر نىڭ
 حسابى سكا بولماس (وهذا كتاب انزلناه) واوشبو قرآن شونداين كىتابدر كم ايندر دكيز
 آنى (مبارك) بركاتلى و بىك فايده ليدر (مصدق اللى بين يديه) راستلاغۇچىدر
 آندن الكارى كىلگان كىتابلارنى (ولتندر أم القرى) (۱) دغى ايندر دكيز
 اول قرآننى تاكم سنك فور قىتفاك اوچون مكه اهلىنى (ومن حواها) هم مكه نىڭ
 تىكولاسنىڭ بولغان كىسەلرنى فور قىتفاك اوچون يەنى مشرق ومغرب اهلىنىڭ
 بارچەسىنى (والذين يؤمنون بالأخرة) وشول كىسەلر كم اشانورلر آخرت
 كوينىڭ (يؤمنون به) اشانورلر آنلر اول قرآنغە زىراك آخرت كوينىڭ
 واولگاندىن صوك نرلوگە اشانغان كىشى ھىمىشە حالينىڭ عاقبتىدىن
 قورقوب تفكر وتدبر دە بولور شول قورقوى آنىڭ پىغمبەرگە ايار ما كىنە وقرآنغە
 اشانماقنى سبب بولور (وهم على صلاتهم يحافظون) وانلر يەنى پىغمبەرگە وقرآنغە
 اشانغان كىسەلر نماز لرىنە دايمچىلىق قىلورلر زىراك كەملىك ايمان نىڭ وچن كوڭلدىن
 اشانونىڭ علامتى نماز او قودر (ومن اظلم ممن افترى على الله كذباً) وكەدر ظالمراك
 خدای تعالى اوزرىنە بالغاننى افترا قىلغان كىسەدىن يەنى خدای تعالى اينماگان
 سوزنى خدای ايتدى دىب بالغانلاغان كىشىدىن ظالمراك كم بولور البته ايك ظالم
 كىشى شول كىشىدر كم خدایغە بالغاننى افترا قىلدى (أو قال أوحى الى) يا ايسە
 ايتدى وحى ايتولدى مكا ديوب (ولم يوح اليه شئ) وحالانكە وحى ايتولماگاندر
 آشا ھىچ بر نرسە يەنى ايك ظالمراك شول كىسەدر كم بالغاندىن مكا خدای وحى
 قىلدى ديوب ايتور نىڭ كم بعضىلر بالغاندىن پىغمبەرلك دعواسىنى قىلور مكا جبرائىل
 كىل خدایدىن وحى كىلتورا ديوب خلقنى آلدارلر ايدى (ومن قال) دغى كەدر
 ظالمراك شول كىسەدىنكىم ايتدى (سأزل مثل ما أنزل الله) من ايندر ورمىن الله تعالى
 ايندرگان نرسە نىڭ اوخشاشنى ديوب يەنى قرآن آيتلر يىنك اوخشاشنى من اوز
 كوڭلدىن چاروب ايتور من دىدى نىڭ كم مشركلردن بعضىرى شولاي دىب دعوا
 قىلورلر ايدى (ولو ترى اذ الظالمون) وعجبكە قالور ايدى سن اگر كورساك
 ايدى شولوقنىڭ كم ظلم لى ايتكوچىلر يەنى كافىلر (فى غمرات الموت) اولوم قاطىلقلرنىڭ
 وچان بىرو چىتىن لىكنە بولورلر (والملائكة) دغى عذاب فرشتەلرى (باسطوا
 ايديهم) جاىگوچىلر وصوزغۇچىلردر قوللرىنى اول كافىلرنى عذاب قىلو اوچون

(۱) ام القرى دىك قىرە
 لرنىڭ اصلى واناسى
 دىمكىد مكه شەھرى بارچە
 ھال نىڭ قىلەسى بولوب
 ھىم حج وقتىدە بارچە
 قىرەلردن خلق آندە چىبو
 لغانلىقى اوچون ام القرى
 ديوب تىمىبە ايدىلىدى
 تفسىر حسىنى

شول وقتده ايتور لر اول فرشته لر کافر لر گه (اخر جوا انفسکم) چغار کز سز جانلر کز نی
 تنلر کز دن (البوم تجزون) اوشبو کون سز جزالنور سز (عذاب الھون) خور قیلغوچی
 عذاب برله (بما کنتم تقولون) شول نرسه سببلی کم ایتور بولد کز سز (علی الله
 غیر الحق) خدای تعالی اوزره حق وتوغری بولماغان نرسه نی یعنی آنک شریکی
 بار دیوب بالغانلار اید کز (وکنتم عن آیاته تستکبرون) هم باش طارنور بولد کز
 سز آنک آیتلر ندن یعنی قرآن آیتلرینه اشانما د کز (ولقد جئتمونا فرادای) وتحقیق
 سز کیلد کز بز گه یالغوز بولغان کز حالدہ یعنی اولکونده مشرکلر گه ایتور مز
 تحقیق سز کیلد کز بو کونده حساب وجزا اوچون بز نک فاشیمزغه یالغوز اوز کز گنه
 مال لر کز هم بالالر کز وخدمتچیلر کز هم دوستلر وفرنداشر کز یانک زده یوقدر (کما
 خلقناکم اول مرة) نناک کم یارانقان اید کز سز نی اول مرتبه ده یعنی آندان طوغان
 وقتده غی شیکلی بالانفاچ ویالغوز کیلد کز (وترکنتم ما خولناکم) هم قوید کز سز
 وقاللدر د کز بز سز گه بیرگان نرسه نی (وراء ظهورکم) آرفالر کز
 آرطنده یعنی دنیاده سز گه بیر لگان مال ونعمتلر نی آرطک زده قالدر د کز اوز کز
 ایله برگه آلوب کیلما د کز هم آلدان ده بیار ماد کز (وما نری معکم) دخی بز کور میبیز
 سز نک ایله برگه (شفعاءکم) سز نک شفاعتچیلر کز نی (الذین زعمتم انهم فیکم شرکاء)
 آندان شفاعتچیلر کز نی کم سز لر نادانلر کز سببلی گمان قیلد کز آنلر خدایغه شریکلر در
 دیوب سز نی تریبه قیلوده یعنی دنیاده وقتک زده پوتلر نی خداینک شریکلر بدر آنلر
 هم بزنی تریبه قیلالر دیوب گمان ایته اید کز بو کون شول پوتلر کز سز نک ایله
 برگه کورنمیلر (لقد تقطع بینکم) تحقیق منقطع بولدی وکیسولدی سز نک آرا ک زده
 بولغان نرسه (وضل منکم) هم یوغالدی سز دن (ما کنتم تزعمون) شول نرسه کم
 سز گمان قیلور اید کز آنی شفاعتچی دیوب یعنی پوتلر (ان الله فالتی الحب والنوی)
 درستلکده خدای تعالی یارغوچیدر اولقنی ودانه نی یعنی اوز قدر تی ایله اولقنی
 یارور تا کم آندن اولنلر تیشلوب چغوب اوسار لر هم خرما سویا گینی وباشقه
 یمش لر نک سویا کلر نی یارور آندن یمش یغاچی تیشلوب چغار (یخرج الحی
 من الميت) چغارور خدای تعالی تر کنی اولوکدن یعنی اوسه تورغان اولن نی
 جانسز اولقندن چغارور یا که جانلی بالانی جانسز منی صووندن حاصل قیلور هم
 قوشنی یمورقه دن چغارور یا که کافر دن مؤمن نی طودرور وجاهلدن عالمنی طودرور
 (ومخرج الميت من الحی) دخی چغارغوچیدر خدای تعالی اولوکنی تر کدن نناک کم

اولندن اورلقنى چغارور و قوشدن يمورقنى هم آدميدن منى صورنى حاصل فيلور
 (ذَلِكُمُ اللَّهُ) اوشبو اشلرنى فيلغوچى. و بولدر و چى الله تعالى در (فَأَنى تَوَفُّكُونَ) بس
 سزلر قايد و نچوك دوندرلمش بولور سز اول الله تعالى دن (فَالقُ الأَصْبَاحِ) طاكنى
 يارغوچيدر اول الله تعالى يعنى فارانغو كيچنى كيتاروب باقلى طاكنى كبلتورور
 (وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا) هم فيلدى اول كيچنى خلقنك فرار قبال تورغان وقتى تاكم
 كوندزگى شغل لردن بوشانوب استراحة ايتارلر (وَالشَّمْسِ وَالقَمَرِ حَسْبَانَا) دغى
 فيلدى خداى تعالى قوياشنى هم آينى حسابنك بيلگولرى يعنى قوياش و آينى
 يورولرى ايله يلنك وقتلرى حساب ايتولور هفته لره هم آيلر و بيلر بيلگولانور
 (ذَلِكَ) اوشبو اش يعنى قوياش و آينى يورولرى حساب اوچون بيلگو ايتو
 (تَقْدِيرُ العَزِيزِ العَلِيمِ) غالب بولغوچى و بيلگوچى خداينك تقديريدر (وَهُوَ الَّذِى)
 و اول خداى تعالى آنداين ذات دركم (جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ) ياراندى سزنى اوچون
 يولزلرنى اوزينك قدرة كاملسى ايله (لِتَهْتَدُوا بِهَا) تاكم سزنى كونلما كئز اوچون
 و يولنى طابو كئز اوچون اول يولزلر سببلى (فِي ظُلُمَاتِ اللَّيْلِ) قورويرنك فارانغولقرنك
 (وَالْبَحْرِ) هم دينگز فارانغولقرنده يعنى فارانغو كيچلرده سفرده قورو يرده يا كه
 دينگز اوستونده بورگان وقتكزده يولزلر سببلى يولنى طابارسز يولدن آداسماس سز
 (فَدَفَّعْنَا الأَيَاتِ) تحقيق تفصيل فيلدى و آبروب بيان ايندك قدرت علامت لرينى
 (لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ) شول گروه اوچون كم بلورلر هم شول آيتلر ايله استدلال فيلورلر
 (وَهُوَ الَّذِى) و اول خداى تعالى شول ذات دركم (انشأكم من نفسٍ واحدةٍ) ياراندى
 سزنى و بار فيلدى بر نفسدن يعنى همهلر كئزنى اصلى بر آدمدر (فمستقر) بس
 باردر سزگه فرار قبال تورغان اورن (ومستودع) هم باردر سزگه امانت و قتلى غنه
 اورن فرار قبال تورغان اورندن مراد آتالرنك صلييدر و امانت اورنى آنالرنك
 رحيدر يا كه بونك هكسنچهدر يا ايسه فرار قبال تورغان اورن آخرت و امانت
 اورنى و قتلى غنه اورن دنيا در و حقيقت شولدر كم آدمى هيچ بر اورنده فرار ايتماس
 آنا صلبى هم آنا رحبى هم دنيا و قبر همهلرى و قتلى غنه اورندر آدمينك فرار
 قبال تورغان اورنى جنت يا كه تموغ شول ايكنى نك برسى گنهدر بس مستقر جنت
 يا كه تموغ غنه بولوب باشقه اورنلر همهسى مستودعدر (فَدَفَّعْنَا الأَيَاتِ) تحقيق
 بز تفصيل فيلدى قدر تيمزنى علامتلرنى (لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ) شول گروه اوچون كم
 فهم فيلورلر و آكلارلر (وَهُوَ الَّذِى) و اول خداى تعالى شول ذات دركم (انزل من

(السَّمَاءُ مَا رَآهٖٓ اِبْرٰهٖمَ) اېندردى كوكدن صونى يعنى يغمورنى (فَاخْرَجْنَا بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ) بس چقاردقبز اول صو سببلى هر نرسه نك اولن لر ينى يعنى بوده هر تورلى اولنلر چقاردق صكره تفصيل فيلوب بيوردى (فَاخْرَجْنَا مِنْهُ حَضْرًا) بس چقاردق آندن باشل اولننى (نَخْرُجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا) چقارامز آندن برسى برسينه توناشقان اولرقلرنى (وَمِنَ النَّخْلِ) دغى چقارامز خرما آغاچندن (مَنْ طَلَعَهَا فَنَوَانُ دَانِيَةً) آنك غنچه سندن يعنى بوروسندن يرگه ياقن بولغوچى بو طاقلر يعنى يمشلرى كوبلكندن اولرقلندن سالونوب يرگه ياقن بولوب تورورلر (وَجَنَاتٍ مِّنْ اَعْنَابٍ) دغى چقارامز يوزم يمشى باقچهلر ينى شول يغمور صوى سببلى (وَالزَّيْتُونِ) هم زيتون آغاچنى (وَالرَّيْحَانِ) دغى انار يمشى آغاچنى چقارامز (مَشْتَبِهًا) بر برسينه اوخشاغوچى بولغانى حالده اوشبو آغاچلر يعنى ظاهزى شكل و صورتلرنده بر برسينه اوخشارلر (وغير متشابه) هم اوخشاماغانى حالده بر برسينه يعنى يمشلر ينگ طعمى ولتى برسى اېكنچى سينه اوخشاماس هر فايوسى نك اوزينه باشقه طعمى بولور (انظُرْ وَاِلَى ثَمَرِهٖ) فارا كز سز اول آغاچنك يمشينه كراك فايوسى آغاچ بولسون (اِذَا اَثْمَرَ) هر فايچان يمش بيرسه و چقارسه اول آغاچ اوزينك يمشينى يعنى يمشى ياكاغنه چقاندن فارا كز اول وقتده بيك كچكنه هم بيك آچى وتم سز بولور (ويبعه) دغى يمشى پشوب اولگورگان وقتنده فارا كز اول وقتده زورايغان هم تملى و طانلى بولور (ان فى ذٰلِكُمْ لآيَاتٍ) درستلكده اوشبو ذكر ايتولگان نرسده علامتلر باردر خداى تعالى نك قدرت و حكمتينه (لَقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) شول گروه اوچون كم اشانورلر و ايمان كيلتورورلر (وَجَعَلُوا لِلّٰهِ) و قىلدبلر خداى تعالى اوچون كافرلر يعنى معوسيلر (شُرَكَاءَ الْجَنِّ) جن و پهرى شريكلرنى يعنى شيطاننى خدايغه شريك ايتوب توندبلر هر بر ايندگولكنى ياراتقوچى خداى و ياوزلقنى ياراتقوچى ديو و شيطاندر ديدبلر و آكاهر من ديوب اسم قويدبلر (وخلقهم) و حالانكه ياراتدى و بار قىلدى آنلرنى خداى تعالى شيطان نوگل بلكه شيطان اوزى هم خداينك مخلوقيدر بس اول معوسيلر مخلوقنى خالقغه شريك ايتوب تونارلر (وخرقوا له بنين و بنات) هم يالغاندن ثابت قىلدبلر خداى تعالى اوچون اوغللرنى و قزلرنى يعنى كافرلر خداينك اوغلى و قزلرى باردر ديوب يالغاندن افترا قىلدبلر عزير و عيسى خداينك اوغللر يدر ديدبلر و فرشتهلرنى خداينك قزلرى يدر ديدبلر (بغير علم) بلودن باشته يعنى اوشبو سوزنى بلماينچه نادانلقدن ايتدبلر (سبحانه و تعالى) پا كدر هم بلند و يوقارى بولدى اول خداى

تعالی (عَمَّا يَصْفُونَ) شول نرسه دن کم صفتلار لر اول کافر لر خداینی آنک برله یعنی
 خدای تعالی اوغلی و قزی بولودن پاک و منزه در (بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ) اول
 خدای تعالی در پیدا قیلغوچی و بولدر و چی کولکرنی هم یارلرنی (اِنَّ يَكُوْنُ لَهُ وِلْدٌ)
 فایدن بولسون و نچوک بولسون آنک بالاسی (وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةً) و حالانکه
 بولمادی آنک خانونی خانونی بولماغاچ بالاسی بولو احتمالی یوقدر زیرا که بالا ایر
 برله خانوندن دنیاغه کیلور (وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ) هم یاراندی اول خدای تعالی بارچه
 نرسه نی بس بارچه نرسه لر آنک مخلوقلریدر اول خدای تعالی بارچه ننگ خالقیدر
 بس هیچ بر نرسه آکا نیکداش و جنسداش بولو احتمالی یوقدر (وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ
 عَلِيمٌ) هم اول خدای تعالی بارچه نرسه نی بلگوچیدر (ذَلِكُمْ اللهُ رَبُّكُمْ) اوشبو
 مقدس صفاتلر ایل صفتلانمش ذات الله تعالی در کم سز ننگ پروردکار کز و معبود کزدر
 (لَا اِلَهَ اِلَّا هُوَ) یوقدر هیچ بر عبادتکه مستحق بولغان معبود مگر اول الله تعالی گنده در
 (خالقُ كُلِّ شَيْءٍ) بارچه نرسه نی یاراتقوچی و بار قیلغوچیدر (فَاعْبُدُوْهُ) بس سز
 عبادت قیلکز آکا (وَهُوَ عَلِيٌّ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيْلٌ) هم اول خدای تعالی بارچه نرسه
 اوزرینه صاچی در و اشلرینی باشقارغوچیدر (لَا تَدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ) ایر شماس اول
 خدای تعالی که کوزلر یعنی هیچ کم آنک حقیقتی نی بل آلماس (وَهُوَ يَدْرِكُ الْاَبْصَارَ)
 و اول اوزی بلور کوزلرنی یعنی بارچه کوز ابالرینی کورور و بلور (وَهُوَ اللَّطِيْفُ)
 هم اول خدای تعالی در لطف و مرحمت اباسی بنه لرگه (الْغَيْبِ) خبردار و بلگوچیدر
 بارچه سرلرنی (قد جاءکم) تحقیق کیلدی سز لرگه (بصائر من ربکم) دلیل لر و علامت لر
 ربکزدن یعنی اوزینک صفات کامله سینه علامت بولغان دلیللرنی سزگه بیان قیلدی
 و کورساندی (فمن ابصر فلنفسه) بس هر کم کورسه عبرت کوزی ایل و بلسه اول
 دلیللرنی آنک اوزی اوچوندر فائده سی اوزینه بولور (ومن عمى فعلیها) و هر کم
 صوفر بولسه یعنی عبرت کوزی ایل قاراب کور ماسه و عبرتلاناسه بس ضرری
 آنک اوزینه در (وما انا علیکم بحفیظ) و ایتل ای محمد علیه السلام من توگل من
 سز ننگ اوزر کزگه صاچی و کوزاتچی دیوب یعنی من سز ننگ قیلغان اشلر کزنی کوزاتب
 نورغوچی توگل من تا کم سز لرگه جزا بیرور ایدم بلکه منم اشیم باری خدای
 تعالی ننگ رسالتینی ایر شدرودر (و كذلك نصرف الايات) و اوشانداق بز دوندر امز
 قرآن آیتلرینی یعنی وعده آیتلرندن و عید آیتلرینه هم خوف آیتلرندن رجا

واميد آيتلر بيه دوندرامز تا كم طكلا غوچيلر اوگوت آلسونلر اوچون (وَلْيَقُولُوا
 دَرَسَتْ) هم ايتماكلرى اوچون مكه اهلى نك سن او قوغانسن ودرس آغانسن
 باشقه لردن ديوب قريش مشركلى ايتورلر ايدى كم محمد عليه السلام كتاب
 اهلى نك عالمرندن او يرانگان خبرلر ينى خداى مكا وحى قىلدى ديب خلقه سويليدر
 بس حق تعالى بيوردى كم بز آيتلرني بر مضموندن ايكنچى مضمونه دوندرامز
 تا كم مشركلر باشقه لردن او يرانگانسن ديوب ايتماسونلر اوچون زيرا كه اوشبو
 آيتلر نك هيچده آدمى سوزى بولو احتمالى يوقدر (وَلَنْبِيْنَهُ لَقَوْمٌ يَعْلَمُونَ) دخى
 بز دوندرامز آيتلرني تا كم بيان قىلماقimiz اوچون قرآننى شول گرهغه كم بلورلر
 آنك خداى سوزى ايكانيني قريش مشركلى اول حضرت صلى الله عليه وسلم نى
 آنا بابالرى دينينه اوندارلر ايدى حق تعالى دن آيت كىلدى كم (اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ
 إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ) ابارگل سن پروردكار كدن سكا وحى ايتولگان نرسه كه (لَا إِلَهَ
 إِلَّا هُوَ) يوقدر هيچ عبادتكه لايق معبود مگر اول خداى تعالى گندهر (وَأَعْرَضَ
 عَنِ الْمُشْرِكِينَ) هم يوز دوندرگل خدايغه شرك كىلتورگوچيلردن آنلر نك سوزلر بيه
 التفات قىلماغل (وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا) وا گر تلاسه ايدى خداى تعالى آنلر نك
 مؤمن وموحد بولولرني آنلر هرگيز شرك كىلتورماسلر ايدى ومشرك بولماسلر
 ايدى (وَمَا جَعَلْنَاكَ) هم قىلماق بزم سنى (عَلَيْهِمْ حَفِيظًا) اول مشركلر اوزر بيه صاقى
 وكوزانچى (وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ) هم سن آنلر غه وكىل توگل سن يعنى آنلر نك
 اشلىر سنك قولكا طاپشرلغان توگلدن (وَلَا تَسْبُوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ)
 وغورلاما كز سز اى مسلمانلر شول كمسه لرني كم عبادت قىلورلر مشركلر آكنا
 خداى تعالى دن باشقه يعنى مشركلر نك طابوننا تورغان پونلارنى خورلاما كز
 وحقارت ايتما كز (فَيَسْبُوا اللَّهَ عَدُوًّا بِغَيْرِ عِلْمٍ) بس خورلارلر اول مشركلر
 هم خداى تعالى نى ظلم وچىك كدن چغو يوزندن بلودن باشقه يعنى سز
 آنلر نك معبودلرني خورلاسا كز آنلر هم سز كه فارشيلق قىلامز ديوب
 خداى تعالى حقنده تارش سز سوزلر ايتورلر ونادانلقلىر ايله چىك كدن
 چغوب ادب سزلك قىلورلر (كَذَلِكَ) اوشانداق يعنى نتاك كم كافرلر نك نظر نده اوز
 عمللر ينى زىنتلى قىلدى شونك كىبى (زَيْنًا لِّكُلِّ أُمَّةٍ عَلَيْهِمْ) بيزادك وزىنتلى ايتدك
 هر بر گروه اوچون آنلر نك قىلغان اشلر ينى بىخشىلق ويمانلقدن (ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ
 مَرْجِعُهُمْ) صكره پروردكارلى صارىدر آنلر نك قابتولرى حساب وجزا اوچون

(فینبتھم بما كانوا يعملون) بس خبر بیرون و بلدرور آنلرغه خدای تعالی اشلاگان
 اشارینک جزاسینی (و افسموا بالله) (۱) و آنط اچدیله اول مشرکار الله تعالی برله
 (جهد ایمانهم) آنطلرینک فاطیراغی برله آنط اچدیله شویله دیوبکم (لئن جاہتھم
 ایتہ) اگر کیلسه آنلرغه بر معجزه (لیؤمنن بها) البته ایمان کیلتورورلر و اشانورلر
 آشا یعنی اوزلری رسول صلی الله علیه وسلمدن بر معجزه نی استادیلر هم شول
 اوزمز استاگان معجزه نی بزگه کورساتساک البته ایمان کیلتورورمز دیوب بیک
 فاطی آنطلر برله آنط ایتدیله (قل) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول مشرکار گه
 (انما الایات عند الله) موفندن باشقه نوگلدیرکم علامتله و معجزه له الله تعالی فاشنک غنه در
 الله تعالی اوزی هر قایچان تلاسه شول وقتده ظاهر قیلور منم اختیار مده نوگلدیر
 (وما یشرکم) ونی نرسه بلدرادر سزگه ای مؤمنلر یعنی سز بلور موسز (انھا
 اذا جاآت لا یؤمنون) شونی کم هر قایچان اول معجزه له کیلسه له آنلر ایمان
 کیلتور ماسلر و اشانماسلر آکایعنی اول مشرکار شول اوزلری صورغان معجزه له نی
 کوزلری ایله کورسه له ده اشانماسلر و ایمان کیلتور ماسلر همیشه اوزلرینک عناد
 و قارشیلقلار نده فالورلر (ونقلب افئدتهم) و بز دوندرامز آنلر ننگ کوکللر نی تصدیق
 و اشانودن (و ابصارهم) هم کوزلر نی دوندرامز توغری یولنی کورودن شول سببلی
 آنلر معجزه کورگانلری صوکنده هم ایمان کیلتور ماسلر و توغری یولغه کر ماسلر
 (کما لم یؤمنوا به) نتاک کم ایمان کیلتور مادیله آنلر و اشانمادیله قرآنقه (اول هرة)
 اول مرتبه ده یعنی اولده نی قدر معجزه له کور بده ایمان کیلتور مادیله صوکندن
 هم ایمان کیلتور ماسلر (ونذرهم) دخی قویارمز و فالدرورمز اول مشرکار نی (فی
 طغیانهم) آزغونقلار نده (یعھون) آپدرارلر آنلر و حیران بولوب فالورلر * (ولو
 اننا نزلنا الیهم الملائکة) و اگر بز ایندر ساک ایدی آنلرغه فرشته لری نتاک کم
 اوزلری استارلر (و کلھم الموتی) هم سویلاشسه ایدی آنلر برله اولوکلر نتاک کم
 اوزلری شونی طلب قیلالر اگر سن حق پیغمبر بولساک بز ننگ اولگان انا و بابالرمز
 نرلوب سنک حقکنده گواھلق بیرسونلر دیوب ایتلر (وحشرنا علیهم کل شیء قبلًا)

(۲) نریش اولوغلسری
 اولحضرت صلی الله علیه
 وسلمگه ایتور ایدیلر کم
 ای محمد سن بزگه موسی
 هم عبسی پیغمبرلر کور
 ساتکن معجزه له شکللی
 علامتله کورساتکل موسی
 طایافینی طاشقه صوقسه
 آندن چیشمه چقار ایدی
 و عیسی اولوکنی ترگزور
 ایدی سن هم شونداین
 بر اش کورساتکل تا کم
 بز سنک پیغمبرلر ککشا اشا
 نورمز و ایمان کیلتورورمز
 دیدیلر اولحضرت بیوردیلر
 کم نینداین معجزه استارمز
 آنلر ایتدیله اگر سن
 حق پیغمبر بولساک دعا
 قیلغل صفا طوی آلتونقه
 ایلانسون اولحضرت
 ایتدیله کم اگر شول سز
 صورغان معجزه نی کور
 ساتسام مگا ایمان کیلتو
 رور سزمو آنلر جمله سی
 البته ایمان کیلتورورمز
 دیوب بیهن مغلظه له ایل
 آنط ایتدیله

الجزء الثامن

معالمده کیلتور مشدر کم اولحضرت دغاچه مشغول بولغانلر ایدی جبرائیل علیه السلام نازل بولدی و بیوردی کم
 خدای تعالی ایتده در اگر حبیبیم تلاسه آنک دعاسی ایله صفا طوانی آلتونقه ایلاندرورمن لکن اول قوم
 شونی کور بده ایمان کیلتور ماسلر آنلرغه فاطی عذاب یباروب همه لری هلاک قیلورمن نتاک
 کم اولگی امتلرگه شویله بولدی بس اولحضرت صلی الله علیه وسلم اول معجزه ننگ ظاهر بولماقینی
 استامادیله شول خصوصه اوشبو و افسموا بالله الخ آیتی نازل بولدی اسباب النزول

دخى جمع فيلساق وجيساق ايدى بز آنلر اوزرينه هر بر نرسه نى گروه گروه
 قارا فارشى ايتوب يعنى دنيا داغى بارچه نرسه لر جيولوب آنلرنك حضورينه كيلسه لر
 هم خداينك برلكينه ورسول عليه السلامك حق پيغمبر ايدكينه گواھلق بيرسه لر
 ايدى شول وقتده ده (مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا) ايمان كيتورور بولماسلر ايدى آنلر
 وانشانماسلر ايدى (الَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ) مگر شولكم تلاسه خدای تعالی اوزى يعنى
 خدای تعالی مؤمن بولماقيني تقدیر ايتكان كهمسه لر گنه ايمان كيلتورورلر ايدى
 (وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ بَجْهَلُونَ) ولکن كافرارنك كوبرا كى جاهل بولورلر و بولماسلر اوشبونى
 (وَكَذَلِكَ) واوشانداق يعنى نتاك كم سنك دشمانلرك باردر اى محمد عليه السلام
 شونك كى (جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا) قیلد قبز هر پيغمبر اوچون دشمان نى (شَيَاطِينَ الْإِنْسِ
 وَالْجِنِّ) آدميلرنك هم پريلرنك شيطانلرينى (يُوحَىٰ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ) وسوسه
 قيلور وكوكلينه سالور اول شيطانلرنك بعضلرى بعضيلرينه يعنى جندن بولغان
 شيطان آدمين بولغان شيطانغه وسوسه قيلور ياكه جن جنگه و آدمى آدميگه
 وسوسه قيلور وكوكلينه سالور (زُخْرِفِ الْقَوْلِ غُرُورًا) ظاهرى بيزاتولگان يالغان
 سوزنى آنى آلداو اوچون (وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ) واگر تلاسه ايدى سنك پروردكارك
 (مَا فَعَلُوهُ) قیلماسلر ايدى آنلر اولاشنى يعنى خدای تعالی آنلرنك هدايت و ايمان لر ينى
 تلاسه ايدى آنلر پيغمبرلر گه دشمانلق قیلماسلر ايدى وشيطانلر جهله سندن بولوب
 بر برسینی قوتورتماسلر ايدى (فَنذَرَهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ) بس قوبلغن سن آنلرنى هم
 شول نرسه نى كم آنلر يالغانلارلر وافترا قيلورلر يعنى آنلردن كيچكل وسوزلرينه
 التفتات قیلماغسل (وَلَتَصْفَىٰ آلِيَهُ) بعضلرى بعضلرينه سالورلر شيطانلر ظاهرى
 بيزاتولمش سوزلرنى تا كم آوشسون اوچون آنك صارى (أَفئِدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
 بِالْآخِرَةِ) آخرتكه اشانمى تورغان كهمسه لر نك كوكللرى (وَلِيَرْضَوْهُ) هم راضى
 بولسونلر اوچون آنلر اول سوزگه (۱) (وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ) دخى كسب
 قیلسونلر اوچون آنلر شول نرسه نى كم آنلر كسب قیلغوچيلدر يعنى ضلالتكه توشوب
 هر تورلى گناهلرنى قیلسونلر اوچون شيطانلر آدميگه وسوسه قيلورلر ويمانلقنى
 كوكللرينه سالورلر (أَفغیر الله ابغى حكما) ايتكل اى محمد عليه السلام كافرلرگه ايا
 بس الله تعالی دن باشقه حكم ايتكوچينى استيم مو من منم ايل سز نك آرامز ده يعنى
 البته باشقه حكم قیلغوچينى استام اسمن (وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ) واول خدای
 تعالی شول ذاتدر كم ايندر دى سز گه قر آننى (مُفَصَّلًا) تفصيل ايتولمش بولغانى حاله

(۱) اوشبو ايتلر شول خصوصه
 نازل بولغانلردر كم مشركلر
 ايتديلر مسلمانلر اوزلرى
 اولتورگان (يعنى بوغازلا-
 غان) حيواننى آشيلار
 خدای اولتورگاننى حرام
 ديوب آندن صافلانلر
 آشاميلر بس حق تعالی
 بيورديكم اوشبو طريقه
 سوزلرنى اول كافرلرگه
 شيطان اويراته در شيطان
 آنلرنى آلداو اوچون
 ظاهرده معقول شكللى
 بولغان سوزلر ايله آنلرغه
 وسوسه قیلادر كوكللرينه
 شبهه سالادر و حالانكه
 اوشبو حلال و حرام توغرى
 سنك عقلنك حكمى بورماس
 وعقل برله حكم ايتولماس
 بلكه الله تعالی حكمى گنه
 بورور كيله چكده آچق
 بيان ايتولور كم هر بر
 حيواننى اولتورگوچى
 الله تعالی در شولای
 بولسه ده بركت الله نك
 اسم شريفند بولغانلقدن
 الله اسمينى ايتوب بوغاز-
 لاغان حيوان غنه حلال
 بولور تفسير جمالى

اول قرآن یعنی آنده حق ایله باطل آچی بیان ایتولگاندر (وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ) و شول کیمسه لر کم بیرد کبز آنلرغه کتابنی یعنی یهود و نصارا عالمیری (يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ) بلورلر شونی کم اول قرآن ایندرلمشدر سنك پروردگار کندن (بِالْحَقِّ) حلقی و توغریلق برله (فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ) بس البتہ بولماغل سن شك نوتوقچیلردن خطاب ظاهرده رسول صلی الله علیه وسلمگه بولساده حقیقته بارچه امتکه در یعنی قرآن نك حق ایدکنده هیچ بر شك و شبهه نوتما کز (وَتَمَّتْ كَلِمَةَ رَبِّكَ) و تمام بولدی ربکنك سوزی و دایلی توحید و نبوت هم شریعت بیاندنه (صِدْقًا وَعَدْلًا) راستلق هم عدللك بوزندن یعنی خبرلری هم وعده و وعیدلری همه سی درست و توغریدر حکم و فضالری همه سی عدللك بوزندن در (لَا مَبْدَلَ لِكَلِمَاتِهِ) یوقدر هیچ آلسدروچی و اوزگار توجی آلك سوزلرینی یعنی قرآن داغی اخبار و احکامنی هیچ کم اوزگارنا آلماس نناك کم یهودیلر توراننی اوزگارندیلر و تعریف ایتدیلر زیرا که قرآن فی تعریف و تبدیلدن صافلاو ایله خدای تعالی اوزی وعده قیلغاندر (وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) و اول خدای تعالی در ایشتكوچی همه نك سوزلرینی بلگوچی همه نك كوئلندا گی سرلرینی (وَأَنْ تُطْعَمَ) و اگر اطاعه فیساك بوی صونساك سن (أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ) بر یوزنك بولغان کیشیلر نك کو برا کینه یعنی کافرلرگه و جاهلرگه ایارساك یا که ارضدن مراد مکه پریدر یعنی مکه اهلی نك کو برا کی بولغان مشرکلرگه ایارساك (يُضَاوِكُ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ) آزدورلر و آدشدرورلر آنلر سنی الله تعالی بولندن یعنی الله تعالی گه ایرشدر ا تورغان حق بولدن اول مشرکلر سنی آدشدرورلر (أَنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ) ایارماسلر آنلر مگر گمانغه ایارورلر یعنی هیچ بر قطعی دلیل لری یوقدر باری فورو اوز گمانلری ایله گنه آتا و بابالر مز نك بولی حقدر دیورلر (وَأَنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ) هم نوگلدلر آنلر مگر شولکم یالغان ایتورلر و افترا قیلورلر خدایغه حلال بولغان نرسه لری حرام ایتمکلری هم خداینك شریکی و بالاسی باردر دیمکلری ایله (أَنْ رَبِّكَ) درستلکده سنك پروردگار ك (هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ) اولدر بلگوچیراك ضالانکه توشکان و بولندن آداشقان کیمسه نی (وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ) هم اولدر بلگوچیراك توغری بولغه کونلگوچیلرینی (فَكَلُوا) بس آشاگز سز ای مؤملر (مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ) الله تعالی نك اسمی آنك اوزرینه ذکر ایتولگان نرسه دن یعنی بوغازلانغان وقتده الله اسمی ذکر ایتولگان حیوان نك ایتی نی آشاگز (أَنْ كُنتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ) اگر بولساگز سز

اشانغوچيلر آنك آيتلرينه وحلال هم حرامنى بيان اينكوچى سوزلرينه
 (وَمَا لَكُمْ إِلَّا أَنْ تَكُلُوا) ونى نرسه بولدى سوزلرگه كم سز آشاماس سز (مِمَّا ذُكِرَ
 اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ) الله تعالى نك اسمى آنك اوزرينه ذكر ايتولگان نرسه دن بوغازلاغان
 وقتده يعنى الله اسمى ايله بوغازلانغان حيواننى نهوك آشاماس سز (وَقَدْ فَصَّلَ
 لَكُمْ) وحالانكه تحقىق تفصيل قىلدى وآيرب بيان ايندى سزگه خدای تعالى
 (مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ) سز نك اوزرگزگه حرام قىلغان نرسه نى يعنى يوقاريك انما حرم
 عليكم الميتة والدم الى آخره آيتنده حرام بولغان نرسه لر تفصيل ايله بيان ايتولگاندر
 (إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ) مگر شول نرسه كم مضطر وچاره سز بولكز سز آنك صارى
 يعنى ضرورت بولغانده آچلقدن اولوم حالينه كيلگانك شول حرام ايتولگان نرسه لر نى
 آشاو هم درستدر (وَأَنْ كَثِيرًا) ودرستلكده آدميلرنك كوبسى (لِيَضِلُّوا بِأَهْوَاءِهِمْ)
 آزدرار و ضالانكه توشورالر خلقنى (بغير علم) بلودن باشقه يعنى هيچ بر ذليلسز
 اوز گمانلرى ايله حلالنى حرام و حرامنى حلال اينما كچى بولالر (أَنْ رَبَّكَ) درستلكده
 پروردكارك (هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ) اولدر بلگوچيراك چيكدن چغوچيلرنى و ظلم
 اينكوچيلرنى (وَذُرُوا) وقويوكز سز (ظَاهِرَ الْأَثَمِ) (۱) گناهنك آشكاراسنى (وَبَاطِنَهُ)
 هم گناهنك ياشرن بولغانينى يعنى بارچه گناهلردن طبولكز هيچ بر گناهنى اشلاما كز
 (أَنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْأَثَمَ) درستلكده شول كمسه لر كم كسب قىلورلر و اشلالر
 گناهنى كراك آشكارا و كراك ياشرن گناه بولسون (سيجزون) نيز در كم جزا بيرلور
 آنلرغه (بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ) شول نرسه سببلى كم اشلالر بولدىلر آنلر يعنى اشلاگان
 اشلرينك جزاسنى كورورلر عرب مشركلرى اولاكسه نى حلال بلورلر ايندى
 اولحضرت صلى الله عليه وسلمگه ايتدىلر اگر بر قوى اولسه آنى اولتورگوى كمدر
 اولحضرت بيوردىلر كم ياراتقوچيسى يعنى خدای تعالى در مشركلر ايتدىلر بو
 نينداين عجب اشدر سنك صحابه لر ك جراحته لاب اولتورگان نرسه حلال و پاك بولا
 ايكان خدای تعالى اولتورگان نرسه حرام و مردار ايكان ديدىلر آنلر نك اوشبو
 سوزلر نندن بعضى ضعيف مسلمانلر نك كوئللرينه و سوسه توشدى بس حق سبحانه
 و تعالى دن آيت كىلدى كم (وَلَا تَكُلُوا) و آشاما كز سز اى مؤمنلر (مِمَّا لَمْ يَذْكَرْ
 اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ) آنك اوزرينه الله اسمى ذكر ايتولما گان نرسه دن بوغازلاغان وقتده
 الله اسمى ذكر ايتولما گان حيوان اولاكسه بولور امام احمد بن حنبل فاشنده
 مطلقا حرامدر كراك الله اسمينى اوز فصدى ايله ايتىي فالدرسون و كراك اونطوب

(۱) بعضيلر ديمشلدركم
 آشكاره گناهندن مراد
 اعضالر ايله اشلاگان
 گناهدر و ياشرن گناه
 كوئللدين اويلاغان پامان
 لهر ياكه آشكاره گناه
 باشقه كشيلىر بلگان
 گناهدر و ياشرن گناه بنه
 ايله خدای تعالى آراسنه
 غنه معلوم بولغان گناهدر
 بعضيلر ديمشلدركم
 ظاهر گناه پامان سوزلر
 هم پامان اشلردر و باطن
 گناه بوزق اعتقادلردر
 والله تعالى اعلم

بولسون امام شافعی هم امام مالک فاشنده مسلمان نڭ صویغانی حلالدر الله اسمینی ذکر ایتولماگان بولسهده حضرت امام اعظم رحمة الله علیه فاشنده بسم الله فی اوزر قصدی ایله ایتمی فالدرسه مطلقا حرامدر اونوطوب فالدرسه حلالدر (وانه لفسق) ودرستلکده اول الله اسمی آنڭ اوزرینه ذکر ایتولماگان نرسه نی آشاو فاسقلقدر و خدای تعالی نڭ فرمانندن چغودر (وَأَنَّ الشَّيَاطِينَ) هم درستلکده شیطانلر (لِيُحَوِّنَ إِلَىٰ أَوْلِيَآئِهِمْ) وسوسه قیلالر اوزلرینڭ دوستلرینه کافرلردن (لِيُجَادِلُوهُمْ) تا کم دَعْوَالاشسونلر وبعثلاشسونلر اوچون آنلر سز نڭ برله یعنی خدای اواتورگاننی آشامیسز واوزگز صویغاننی آشیسز دیوب سز نڭ برله بعثلاشورگه کافرلر نی شیطانلر فوتورنالر (وَأَن اطعموهم) واگر بوی صونساگز وایار ساگز سز ای هؤمنلر اول مشرکلرگه حرامنی حلال بلوده (انکم لمشركون) (۱) درستلکده سز اوزگز مشرکلر بولورسز خدای تعالی نڭ فرمانندن باشی طارنو سبیلی (او من کان میتا) ایا شول کمسه کم بولدی اولوک یعنی کفر و ضلالتنی سبیلی اولوک حکمنده بولدی (فاحییناه) بس تر گوز دکیز آنی اسلام وهدایت برله (وجعلنا له نورا) هم قیلدی آکا نور (بمشى به فی الناس) یورور اول نور برله آدمیلر آراسنده یعنی حق ایله باطل آراسینی آیورماق اوچون نور شکلی یاقطی دلیل لر بوردک تا کم اول کمسه شول دلیللر ایله حقلقنی طابوب توغری بولغه کونولور واسلام دینی ایله مشرف بولور بس شوندا این کمسه بولورمو (کمن مثله فی الظلمات) شول کمسه شکلی کم آنڭ صفتی کفر و ضلالت قارانغولقلرندهدر (لیس بخارج منها) چغوقچی توگلدر اول قارانغولقلردن (۲) حاصله یعنی خدای تعالی اولگان کوکلینی تر گوزوب توغری بولغه کوندرگان مؤمن کشی کفر و ضلالت قارانغولقلرنده فالغان کافر و مشرک شکلی بولورمو البته بولماس (کذلک) اوشانداق یعنی نتاک کم مؤمنلر فاشنده ایمان کور کام وزینتلی بولدی شونڭ کبی (زین للکافرین ما کانوا یعملون) زینتلی و کور کام ایتولدی کافرلر اوچون شول نرسه کم اشلار بولدیلر آنلر کفر و آزغونلقدن (وکذلک جعلنا فی کل قریة) و اوشانداق قیلدقیز و یاراتدق هر بر اولده (اکابر مجرمیها) اول اولنڭ گناهیلیری بولغان اولوغلر نی یعنی مکه اهلینڭ و مشرکلر نڭ اولوغلری بولغان شکلی هر بر شهزده هم اولده شوندا این ظالم و گناهلی بولغان اولوغلر نی و باشقلر نی قیلدی (لیمکروا فیها) تا کم مکر قیلسونلر اوچون اول اورنده و خلقنی ایمان کیلتورودن طیسونلر نتاک کم مکه اولوغلری شوندا این مکرلر قیلورلر ایدی یول باشلرینه کشیلر قویوب حج وقتنده حج قیلو اوچون کیلگان کشیلر گهر سول

(۱) یعنی مشرکک خدای نڭ شریکی بار دیب ایتوگنه توگل بلکه شرک نڭ نوعلری باردر شریعت حکمینده انکار ایتوهم شرکدر حرامنی حلال دیب بلوهم شرکدر (۲) اوشبو آیت کریمه حمزه رضی الله عنه ایله ابو جهل حقنده کیلیدی دیمشدر ابو جهل لعین غایت جهل لئندن اول حضرت صلی الله علیه وسلم شأنده بیک اولوغ ادب سزک قیلدی حضرت حمزه اولکونده- آوغه چغان ایدی آودن فایتقاچ ابو جهل نڭ قیلغان اشینی آکا سویلادیلر حضرت حمزه غیرتکده کیلوب قولنداغی جایاسی ایله ابو جهل نڭ باشینه بیک قاطی صوفدی هم اوزی شهادت کلمه سی اوقوب خالص مؤمن بولدی و بعضیلر بو آیت نی ابو جهل ایله حضرت عمر رضی الله عنه حقنده نازل بولدی دیمشدر والله تعالی اعلم تفسیر حسینی

ھى الله عليه وسلم حضرتينى يمانلاب آنلرنى ايمان كيلتورودن طيارغه طر شورلر
 ايدى (وما يمكرون) ومكر فيلماشلر اول كافرلر حقيقتك (الابانفسهم) مگر اوز نفسلر بيه
 مكر فيلورلر يعنى قيلغان مكرلر بىنك ضررى ووبالى اوزلر بيه قايتور جراسنى اوزلرى
 كورورلر (وما يشعرون) وبلماشلر اوزلرى اوزلر بيه مكر فيلورلر بىنى ر وايت ايدلماشلر كم
 ابو جهل هم آنك اتباعى بولغان مشركلر ايتورلر ايدى بزلر عبدمناف اوغللرى ايله هر بر
 شرافتك و آرنو قلكه شر بيلرزم آنلرده هر نرسه بولسه بزده هم باردلر ايدى عبدمناف
 اوغللرى بزنك آرمزده پيغمبر بار بزگه خدايدن وحى كيلد ديوب دعوا قىلالار بس بزلر
 هم اوزمز گه وحى كيلماي توروب بواشكه راضى بولماسمز و اشانماسمز آنلرغه كيلگان
 وحى بزگه ده كيلورگه تيوش ديورلر حق سبحانه و تعالى آيت يباردى كم (واذا
 جاءتهم آية) وهر قاچان كيلسه اول مشركلرگه قرآنندن بر آيت يساكه پيغمبر
 عليه السلامك معجزهسى (قالوا لن نؤمن) ايتهلر آنلر بز هر گيز ايمان كيلتورماسمز
 و اشانماسمز اوشبو آيتكه يا كه معجزهگه (حتى نوتى مثل ما اوتى رسل الله) تا كم
 بىرلگانينه چه بزلرگه الله تعالى نك پيغمبرلر بيه بىرلگان نرسه نك اوخشاشى يعنى
 بزنك اوزمزگه كتاب هم وحى كيلمى توروب محمد عليه السلامغه اشانماسمز
 ديورلر تبيانده مذكوردر كم وليد بن مغيرة رسول صلى الله عليه وسلم حضرتينه
 ايتدى اگر پيغمبرك كيل تورغان بولسه مكا كيلورگه تيوش چونكه من سندن
 مستحقرا كمن منم ياشيم سندن اولوغدر هم ماليم كو بذر ديدى حق تعالى
 بيورديكم پيغمبرك الله نك فضل و عنائتى ايله بىرلور قارتلقغه هم باياققه قاراب بىرلماس
 (۱) (الله اعلم) الله تعالى بلغوچى را كدر (حيث يجعل رسالته) شونى كم فايده قىلور
 اول اوزينك رسالتينى يعنى پيغمبرلكنى كىگه يبارو تيوش ايكائينى خداى تعالى
 اوزى همهدن آرتوغراق بلور (سَيَصِيبُ الَّذِينَ اجْرَمُوا) تيزدر كم ايرشور گناه
 قىلغان كشيلىرگه يعنى كافرلرگه ايرشور (صغار عند الله) خورلق ورسوا يلق خداى
 تعالى فاشنده (وعذاب شديد) هم فاطى عذاب ايرشور (بما كانوا يمكرون) شول
 نرسه سببلى كم مكر قىلور بولديلر آنلر ويامانلقنى استار بولديلر مؤمنلرگه
 (فمن يرد الله ان يهديه) بس هر كىسه كم نلار خداى تعالى آنى توغرى يولغه كوندرونى
 (بشرح صدره للاسلام) آچار آنك كو كره كينى اسلامنى قبول ايتو اوچون يعنى
 الله تعالى براونى هدايت قىلونى تلاسه آنك كو كئلىنى ياقلى هم كىك قىلور اول
 كشى اسلام دينى نك حق ايدكىنى آكلار و قبول قىلور (ومن يرد ان يضله) وهر
 كىسهنى كم تلاسه خداى تعالى آنى ضالانده فالدرونى (يجعل صدره ضيقا حرجا) قىلور

(۱) اوشبو آية كرىمه ده
 ايكى كره لفظه الله برسى
 آرتندن برسى ذكر
 ايتولگان ايكى لفظه الله
 نك آراسى محل اجابة
 دعاء يعنى دعا قبول
 بولا تورغان اورناردندر
 ديمشلر

آنڭ كوكوه كىنى بىك طار يعنى كوكلىنى بىك طار وفارانغور نۇر اول كىسە حقلقنى
 آكلاماس وفبول ايتماس اسلامدن باش طارتور (كَانَمَا يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ) گوبيا كم
 آشار ومنار اول كىسە كوككه يعنى حقلقنى قبول ايتودن فاچار واسلامدن بىك
 براق بولور ا گر ايمان واسلام ايل تكليف ايدلسه اول كىسە آنى گوبيا كه كوككه
 منو شكلى بىك چىتن وبولمى تورغان اش دىب بلور يا ايسه حقنى قبول ايتودن
 شولقدر براق فاچار كم گوبيا كه كوككه آشماقنى بولور (كَذَلِكَ) اوشانفاق يعنى
 نناك كم كافىرلرنگ كوكلارنى طار قىلور شوننگ كىبى (يَجْعَلُ اللَّهُ الرَّجْسَ) قىلور
 خدای تعالى عذابنى يا كه لعنتنى (عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ) شول كىسەلر اوز رىنه كم
 ايمان كىلتور ماسلر واشانماسلر (وَهَذَا) واوشبو اسلام دىنى (صِرَاطُ رَبِّكَ) پىروردكار كىنگ
 بولىدر يعنى خدای تعالى راضى بولغان بولدر (مُسْتَقِيمًا) نوغرى بولغانى حاله كم
 اول بولك هىچ فكغىرقى بوقدر (فَدَفَعْنَا الْآيَاتِ) تحقيق تفصيل ايتدك وبىان قىلدقز
 قرآن آيتلرنى (اقَوْمٌ يَذَّكَّرُونَ) شول گروه اوچونكم اوگوت آلورلر ونصىحتنى
 قبول قىلورلر (لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ) بولغوقچىدر اول اوگوت آلغوقچىلرغه سلامتك
 بورطى بولغان جنت (عِنْدَ رَبِّهِمْ) پىروردكارلرى ناشنده (وَهُوَ وَلِيُّهُمْ) هم اول
 خدای تعالى آنلرغه ياردم ايتكوچى واشلرنى باشقارغوقچىدر (بَمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)
 شول نرسه سببى كم اشلار بولدىلر آنلر ايمان وايزگو عملدن (وَيَوْمَ يَعْشُرْهُمْ)
 وىاد ايتكل شولسكونه كم جمع قىلور وجبار خدای تعالى آنلرنى (جَمِيعًا) بارچەلرنى
 يعنى آدمىلر وپىرلرنگ همەلرنى محشرده جمع قىلور بس ايتور آنلرغه (يا مَعْشَرَ
 الْجِنِّ) اى پىرلىر گروهى (فَدَأَسْتَكْتَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ) تحقيق كىب ايارىدقز سز
 آدمىلردن يعنى خدای تعالى شيطانلرغه ايتور اى شيطانلرسز وسوسه قىلوب كىب
 آدمىلرنى بولدن چىاردقز واوزقزگه ايارىدقز (وَقَالَ أَوْلِيَاهُمْ مِنَ الْإِنْسِ) هم
 ايتورلر اول شيطانلرنگ دوستلرى آدمىلردن يعنى آنلرغه ايارگان كىسەلر ايتورلر
 (رَبَّنَا اسْتَمْنِعْ بَعْضَنَا بَعْضًا) اى بزننگ رىبىز فائىلاندى بزننگ بعضىلر مز بعضىلر
 برله يعنى شيطانلر آدمىلر برله فائىلاندىلر وآنلرنى وسوسه قىلوب اوزلر رىنه
 ايارىدىلر و آدمىلر شيطانلر برله فائىلاندىلر آنلردن هر تورلى يامانلقنى اوگراندىلر
 (وَبَلَّغْنَا آجَلَنَا الَّذِي أَجَلْتَنَا) هم ايرشدىلر شونداين وقتىمىزغه كم بىلگودلاك
 سن اولوقتنى بزننگ اوچون يعنى سن وعده قىلغان فبردن فوبارلىق وقتى ايرشدى
 بىلر فبرلر مازدن فوبارلىق ايمدى بزننگ خالىمىز نچوك بولور دىورلر شيطانلرغه

ایارگان کمسه لر (قَالَ) ایتور خدای تعالی آنلرغه (النَّارُ مَثْوِيكُمْ) اوطدر سز نك
 قرار قیلاجق اورنكز (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو فالغوچیلر بولغانكز - حالده سز اول
 اوطده (الَّا مَا شَاءَ اللَّهُ) مگر شول نرسه کم نلادی خدای تعالی یعنی خدای تعالی
 اوزی تلاگان وقتده غنه اوطده بولماس سز اوطن زمهر برکه صالحن نموغنه
 كوچولور سز یا که خدای تعالی تلاگان وقتن مراد قبردن فو بارلغانلر فدن صوڤ
 نموغنه کرگانلرینه چه بولغان وقتدر اولوقته اوطده بولماس لر یا که الا ما شاء
 الله دن مراد ایمان ایله دنیادن اونکان کشیلر کم آنلر اوطن چغارلورلر (ان رَبَّكَ
 حَكِيمٌ) درستلکده سنك پروردکارك حکمة اباسیدر هر اشی حکمت ایله بولور
 (عَلِيمٌ) بلگوچیدر بارچه نرسه نی (وَكَذَلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا) واوشاندق
 ایرکلی فیلور مز ظالملر نك بعضیلرینی بعضیلرینه تا کم اوز آرالرنده بر برسینی
 عذاب فیلورلر یا که ظالملرنی و کافرلرنی بر برسینه دوست فیلور مز یا که برسی
 آرطندن برسینی اوطقه سالور مز (بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) شول نرسه سببلی کم اشلار
 بولدیلر آنلر گناه و بوزق اشلردن دخی ایتور خدای تعالی توبیخ و شلته لایوزندن
 (يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ) ای پرلر هم آدمیلر گروهی (الْمَ بَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ) ایا
 کیلما دیمو سز لر که پیغمبرلر سز نك اوزگزدن یعنی سزنی توغری بولغه اوندامک
 اوچون آدمیلردن بولغان پیغمبرلر سز گه کیلدی (يَقْضُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي) او فورلر
 اول پیغمبرلر سز نك اوزرگزه منم کتابنك آیتلرینی (وَيُنذِرُونَكُمْ) هم قورقتورلر
 سزنی (لَقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا) اوشبو کونگزه بولوقدن یعنی قیامت کونی ایله سزنی
 قورقتور ایدیلر اول پیغمبرلر (قَالُوا) ایتورلر کفر اهلی خداینك سوزینه جوابده
 (شَهِدْنَا عَلَىٰ انْفُسِنَا) گواهلر بیردکبز اوز نفسلر مز ضررینه یعنی کفر مز هم عذابده
 مستحق ایدکیمز برله افرار قیلامز دیورلر (وَعَرَّضْنَاهُمُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا) وحالانکه آلدانلر
 آنلرنی دنیا ترکلیکی یعنی دنیا ترکلیکینه مغرور بولوب وآلدانوب آخرتی اونو طدیلر
 بس محشر یرینه کیلگاج اوز گناهلرینه افرار فیلورلر عیب و کیهچلک اوز مزده
 دیوب معترف بولورلر (وَشَهِدُوا عَلَىٰ انْفُسِهِمْ) هم گواهلر بیردیلر آنلر اوز نفسلری
 اوزرینه (انهم كانوا کافرین) شویله دیوب کم آنلر بولدیلر کافرلر و خداینك فرمانینه
 انکار ایتکوچیلر دنیاده وقتلرنده (ذَلِكَ) اوشبو اش یعنی پیغمبرلرنی بیارمک (ان
 لم یکن رَبَّكَ مَهْلِكُ الْقُرَى) شونك اوچوندر کم بولمادی سنك پروردکارك فریه لر
 اهلرینی هلاک ایتکوچی (بَطْلُمْ) آنلرنك ظلم لقلری سببلی (وَاَهْلَهَا غَافِلُونَ) وحالانکه

اول قریه لرنگ اهللری غافل لردر یعنی خدای تعالی هیچ بر قومنی اشلا گان یامانقلری سبیلی آنلر قیامتنی و خدایینی بلماینچه خبرسز و غافل تورغان و قتلر نده هلاک ایتماس اول پیغمبرلر یباروب آنلرغه حقلقنی بلدورور و توغری یولنی کورساتور شوندن صوڭ هم آنلر قبول ایتمایوب یامانقلده بولسه لر آنلرغه عذاب یبارور و آنلرنی هلاک قیابور اول پیغمبر یبارماینچه هیچ بر قومنی هلاک ایتماس (ولکل درجات مآ عملوا) و هر کسه اوچون بولغوچیدر درجه لر شول نرسه نڭ ثوابندن کم اشلا دیلر آنلر یعنی هر کمنڭ قیلغان عملینه کوراجر و ثواب درجه لری باردر (وما ربك بغافل) هم توگلدر سنڭ ربك غافل و خبرسز (عما یعملون) شول نرسه دنکم اشلارلر آدمیلر یغشیلق و یمانقلدن یعنی خدای تعالی همه سیننی بلوب نورور و شوڭا کوره جزا بیورور (وربك الغنی) و سنڭ پروردگارڭ موکسزدر بنده لرنگ عبادت لرینه محتاج توگلدر (ذوالرحمة) رحمت ایاسیدر بنده لرینه طاعت و عبادت ایله نکلینی ایتماکنی بنده لرنگ اوز فائده لری اوچوندر (ان یشا ینهبکم) اگر تلاسه خدای تعالی کینارور سزنی یعنی سزنی یوق قیلور مکه اهلینه و عید و قورقنودر (و یستخلف من بعدکم) هم سزنگ اورنلر کزغه کیلتورور سزدن صوڭ (ما یشاء) شول نرسه نی کم تلار اوزی یعنی اگر خدای تعالی تلاسه سزلرنی هلاک قیلوب سزنگ اورنلر کزغه اوزی تلاگان قومنی کینتورور خدای تعالی شوڭا قادردر (کما انشا کم) نتاک کم پیداقیلدی و بار قیلدی خدای سزنی (من ذریة قوم اخرین) ایکنچی قومنگ نسلندن یعنی آنا و بابالر کز نسلندن سزنی کیلتوردی (انما توعدون لات) درستلکده سزگه وعده ایبولگان نرسه البته کیلگوچیدر یعنی قیامت هم آنداغی حاللر همه سی شکسز بولاچقدر (وما اقمتم بمعجزین) و سزلر عاجز ایکنوچی توگلدر خدای تعالی نی بعث و حشر دن (قل) ایتمک ای محمد علیه السلام (یا قوم ای منم قومیم مراد قریش مشرکلریدر (اعملوا علی مکانتکم) اشلا کز و عمل قیلکز سز اوز حالکز اوزرینه یعنی قولکزدن کیلگان قدر کفر و عداوت کزده ثابت بولکز اوز اشکزده بولکز اوشبو امر تهیدید و قورقتو اوچوندر (انی عامل) درستلکده من هم عمل قیلغوچیمین و اشلا گوچیمین اوز اشیمینی (فسوف تعلمون) بس نیزدر کم سز بلورسز شونی کم (من تکون له) کمدر شول کسه کم بولور آڭا (عاقبة الدار) آخرت یورطی یعنی جنت سرایی کمگه نصیب بولور اولگان کزدن صوڭ شونی بلورسز (انه لا یفلح الظالمون) درستلکده شولکم قول اوستونلگی طایماس ظلملق ایکنوچیلر یعنی کافرلر (۱) جاهلیت اهللی اوز گمانلری ایله بر نچه نورلی حکملر

(۲) جاهلیت اهللی چقارغان حکملردن بعضلری شولدر کم آنلر خاتونلری قز بالا طودرسه اول بالایی اولتورمکنی درست کورورلرایدی بعضلری قز بالالرینی تری کویونچه قبرگه کومارلرایدی وهم ایگونلک لرنندن بعضی اورنلرینی پوتلر نفی دیوب حرمتلاب توتارلرایدی پوتخانه خدمتچیلرندن باشقه کشینی یاقن یبار ماسلر ایدی وهم پوتلرغه دیوب صوبولغان حیواننی بوغازلاغانده الله تعالی اسمینی ذکر ایتماسلر ایدی حق سبحانه و تعالی آنلرنگ اوشبو باطل عادتلرینی رد قیلوب آیتلر ایندردی

چغار غافلر ایدی اول جمله دن برسی شولدر کم ایگونلک لری آراسنه صزق صزوب بولارلر ایدی بر طرفینی خدای تعالی نقی در دیوب و ایکنچی طرفینی پوتلر نقی دیوب بیلگولرلر ایدی اوشانداق حیوانلرینی هم ایکی اولوش قیلوب بولرلر ایدی بر اولوشینی خدای نقی و ایکنچی اولوشینی پوتلر نقی دیوب تعین قیلورلر ایدی خدای تعالی نقی دیوب بیلگولاننگان اولوشنی فقیرلر گه هم گیلنگان فونافلرغه آشاتورلر ایدی پوتلر اولوشینی پوتخانه خدمتچیلرینه هم پوتخانه نلک کرا کلرینه صرف قیلورلر ایدی اگر خدای نقی دیب بیلگولاننگانی بخشیراق بولسه آنی پوتلر اولوشی ایله آلسدروب بخشیراقنی پوتلرغه دیوب فویارلر ایدی پوتلرغه دیب بیلگولاننگانی بخشیراق بولسه شول حالنجه فالدرورلر ایدی و اگر خدای نقی دیگان اولوشدن بر آزی پوتلر اولوشینه فاتوشسه آنی آیروب آلماسلر ایدی خدای تعالی بایدر آشا محتاج توکلدر دیورلر ایدی و اگر پوتلر اولوشی نلک بر مقداری خدای نقینه فاتوشسه آنی آیروب آلورلر هم پوتلر حصه سنی کامل ایتوب طولتورورلر ایدی حق سبحانه و تعالی مشرکلر نلک اوشبو اشلرندن خبر بیروب بیوردی کم (وَجَعَلُوا لِلَّهِ وَقِيلَدِيلِرْ يَعْنِي بَيْلِغُولَادِيلِرْ أَنْلِرْ خَدَايْ تَعَالَى اَوْچُونْ (هَمَا ذَرَأَةٌ مِّنَ الْعَرَّةِ) شُول نَرَسَه دِن كَم يَارَانْدِي خَدَايْ تَعَالَى اَيْگُونْلِكْ جِنْسِنْدِن (وَالْاِنْعَامِ) دَخِي دُورْتْ اَيَاقْلِي حَيْوَانْلَرْدِن (نَصِيْبًا) بَر اُولُوشْنِي يَعْنِي اَيْگُونْلَرْنِدِن هَم حَيْوَانْلَرْنِدِن بَر اُولُوشْنِي خَدَايْ نَقِي دِيُوبْ وِبَر اُولُوشْنِي پُوتْلَرْمَزْنَقِي دِيُوبْ بَيْلِغُولَادِيلِرْ (فَقَالُوا هَذَا لِلّٰهِ بِسْ اَيْتَدِيلِرْ أَنْلِرْ اَوْشُبُو اُولُوشْ اَللّٰهُ تَعَالَى نَقِي دِيُوبْ (بَزْعَمَهُمْ) اَوْزْلَرِيْنِكْ بَاطِلْ گَهَانْلَرِي اَيْلَه (وَهَذَا لَشُرْكَائِنَا) وَاَوْشُبُو اَيْكِنچِي اُولُوشْ خَدَايْغَه شَرِيكْ اَيْتُوبْ نُوْتَقَانْ پُوتْلَرْمَزْنَقِيْدِيلِرْ (فَمَا كَانَ لَشُرْكَائِهِمْ) بِسْ أَنْلِرْ نِكْ شَرِيكْلَرِي اَوْچُونْ بُولغان نَرَسَه يَعْنِي پُوتْلَرْنَقِي دِيُوبْ بَيْلِغُولَانْگَانْ اُولُوشْ (فَلَا يَصِلْ اِلَى اللّٰهِ) بِسْ اَيْرِشْمَاسْ اُولْ اَللّٰهُ تَعَالَى گَه يَعْنِي اُولْ اُولُوشْنِي پُوتْخَانَه دِن باشقه اُورْنِغَه هِيچَه صرف قَيْلِمَاسْلَرْ (وَمَا كَانَ لِلّٰهِ) وَشُول نَرَسَه كَم بُولْدِي خَدَايْ تَعَالَى اَوْچُونْ (فَهُوَ يَصِلُ اِلَى شُرْكَائِهِمْ) بِسْ اُولْ اَيْرِشُورْ أَنْلِرْ نِكْ پُوتْلَرِيْنَه يَعْنِي خَدَايْ نَقِي دِيُوبْ بَيْلِغُولَانْگَانْ اُولُوشْنِكْ بَر آزِي پُوتْلَرْ اُولُوشِيْنَه فَاتُوشْسَه آنِي آيْرُوبْ اَلْمَاسْلَرْ پُوتْلَرْغَه صرف قَيْلُورْلَرْ هَم خَدَايْ نَقِي دِيُوبْ بَيْلِغُولَانْگَانِي بَخْشِيْرَاقْ بُولْسَه آنِي پُوتْلَرْنَقِي اَيْلَه اَلشُدْرُورْلَرْ (سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ) نِي يَاوزْ حَكْمِدْرْ شُول نَرَسَه كَم حَكْمْ قَيْلُورْلَرْ أَنْلِرْ (وَكَذَلِكَ) وَاَوْشَانْدَاقْ يَعْنِي نَتَاكْ كَم اَوْشُبُو بَاطِلْ عَادَتْنِي شَيْطَانْ مَشْرُكْ لَرْ گَه بَخْشِيْ اَيْتُوبْ كُورْسَاتْدِي شُونْگْ كَبِي (زَيْنَ) زَيْنْتْلِي قَيْلْدِي وَكُورْكَامْ اَيْتُوبْ كُورْسَاتْدِي (لِكَثِيرِ

(۱) بر نرسه نی الله تعالی اچون نذر ایتونلک طرفی شولدر کم الله بولنک الله تعالی بیورغانچه اول نذر ایتولگان نرسه نی فقیرلر گه و محتاجلرغه صدقه قیلوز اول نذر نلک فائده سی الله تعالی گه ابر شماس الله تعالی آشا محتاج توکلدر بلکه فقیرلر گه فائده بولسون اچوندر الله تعالی نلک طاعتی اوتالور هم فقیرلر گه فائده ابرشور و نذر ایتکو چی نلک اوزنه اجر و ثوابی بولور و اگر بر نرسه نی الله اچون نذر ایتکان شکللی باشقه بر مخلوق اچون مثلا فلان کمسه اچون دیوب نذر ایتسه اول کشی خدای تعالی گه شرک کیلتورگان بولور صافلانو لازمدر و اگر الله تعالی اچون نذر ایتوب اجر و ثوابی فلان کمسه گه بولسون دیسه درستدر تفسیر جمالی

مِنَ الْمُشْرِكِينَ) مشرکلرنڭ کو بسینه (قَتَلَ أَوْلَادَهُمْ) بالالرینی اولتورمکنی (شَرَّ كَاتِبِهِمْ)
 آنلرنڭ خدا یغہ شریک ایتوب توتقان نرسه لری یعنی شیطانلر یا که پوتخانه خدمتچیلری
 مشرکلر گه اوز بالالرینی اولتورونی کورکام و معقول اش ایتوب کورساتورلر
 (لیردوهم) تا کم هلاک فیلسونلر اوچون آنلرنی یعنی توغری بولدن آزدروب
 ضلالتکه توشورسونلر اوچون اوشبو طریقه وسوسه قیلورلر (وَلِيْلِبَسُوا عَلِيْهِمْ دِيْنَهُمْ)
 هم شبهه لی ایتسونلر و بلومسز فیلسونلر اوچون آنلر اوزرینه دینلرینی یعنی
 ابراهیم علیه السلام دینی نی اوز گارتوب شبهه گه توشسونلر و دینسز فالسونلر اوچون
 شیطانلر آنلرغه اوشبو طریقه وسوسه قیلورلر (وَلَوْ شَاءَ اللهُ مَا فَعَلُوْهُ) و اگر تلاسه
 ایدی الله تعالی قیلماسلر ایدی مشرکلر اول اشنی هم اوز بالالرینی اوزلری
 اولتورماسلر ایدی (فَدَرَهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ) بس قویغلسن آنلرنی اوزلرنڭ بالغان
 افترالری ایل و آنلردن کیچکل (وَقَالُوا) دخی ایتدیلر مشرکلر (هَذِهِ اَنْعَامٌ وَحَرِثٌ
 حَجْرٍ) اوشبو پوتلر مزنڭ اولوشی بولغان دورت آیاقلی طوارلر هم ایگونلک حرامدر
 (لَا يَطْعَمُهَا اِلَّا مِنْ نَّشَاءٍ) آشاماس آنلرنی مگر بز تلاگان کسه گنه آشار یعنی
 پوتخانه خدمتچیلری گنه آشارلر باشقه لرغه حرامدر دیدیلر (بَزَعِيْهِمْ) اوزلرنڭ
 باطل گمانلری ایل یعنی هیچ بر دلیلسز اوشبو سوزنی ایتدیلر دخی ایتدیلر کم
 (وَأَنْعَامٌ حَرَمَتْ طُهُورَهَا) اوشبو دورت آیاقلی حیوانلر درکم حرام ایتولدی آنلرنڭ
 آرفالری آطلانو اوچون یعنی حیوانلردن بعضلرینی پوتلر اوچون دیوب بیلگولاب
 آنلرنڭ آرفالرینه آطلانونی حرام قیلورلر ایدی اول حیوانلرغه هیچ کم آطلانماس
 هم بوک بوکلانماسلر ایدی (وَأَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اِسْمَ اللهِ عَلَيْهَا) دخی شول دورت
 آیاقلی طوارلر درکم یاد ایتماسلر آنلر خدای تعالی نڭ اسمینی اول طوارلر اوزرینه
 یعنی پوتلر اوچون قربان قیلماز دیوب بوغازلاغان وقتده خدای تعالی اسمینی
 ذکر ایتماسلر بلکه پوتلر اسمی ایل بوغازلارلر (اَفْتَرَا مَا عَلَيْهِ) افتراقیلماق افترا
 قیلورلر اول مشرکلر بالغاندن خدای تعالی اوزرینه یعنی اوشبو اشلرنی خدای
 بیوردی دیوب بالغانلارلر (سَيَجْزِيْهِمْ) بس نیردرکم جزا بیورر آنلرغه خدای تعالی
 (بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ) شول نرسه سببلی کم افترا قیلور بولدیلر آنلر بالغاندن خدای
 ایتما گاننی ایتدی دیوب (وَقَالُوا) دخی ایتدیلر مشرکلر (مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْاَنْعَامِ)
 اوشبو دورت آیاقلی حیوانلرنڭ قور صاقلرنده بولغان نرسه یعنی قور صاقلرنداغی
 بالالری (خَالِصَةً لِّذُكُوْرِنَا) پاک و حلالدر بز نڭ ایلر مزگه (و محرم علی ازواجنا)

وحرام ايتولمشدر درست نوگلدنر خاتونلر مزغه جاهلینده عرب مشرکلر ينك باطل
 عادتلرندن برسی شول ایدی کم برنوه بش مرتبه قولونلاب آخرغی بالاسی ایرکک
 بولسه اول آنا توه نك قولاغینی یاروب طامغه سالوب یبارورلر ایدی اول توه گه
 هیچ براش اشلانماسلر هم یوک یوکلانماسلر ایدی بیک قدرلر نوتارلر ایدی
 شوندا این آنا توهنی بحیره دیوب آطارلر ایدی اوشانداق براو صرخواو بولسه صرخوامدن
 نرلسام اوشبو توه ندر بولسون دیوب بر آنا توهنی بیلگولب ندر ایتار ایدی
 صگره اول توه هم بحیره کبی بیک قدرلی بولور ایدی آنک ایله هیچده فائک لانماسلر
 ایدی آندا این توهنی سائبه دیوب آطارلر ایدی اوشبو بحیره ایله سائبه دیوب آطالغان
 آنا توهلر هر قایچان بوواز بولسه لـ مشرکلر ایتورلر ایدی اوشبو توه لـرنک
 قور صاقلرنده غی بالالری ا گر ترک طوسه لر ایرلر مزگه حلالدر و خاتونلر مزغه
 حرامدر (وَأَنْ يَكُنْ مَيْتَةً) واگر بولسه اول حیوانلرنک قور صاقلرنداغی نرسه
 اولاکسه یعنی اگر قور صاقلرنداغی بالالری جانسز طوسه (فَهْمُ فِيهِ شُرَكَاءُ) بس
 آنلر آنی آشوده شریکلدر یعنی اول جانسز طوغان اولاکسه نی آشاو ایرلرینه ده
 خاتونلرینه ده درست بولور مشرکلر شولای دیورلر ایدی (سَبْجِزِيهْمُ وَصَفْهْمُ) تیزدرکم
 جزا بیورر خدای تعالی آنلرغه اوشبو یالغان صفتلر ایله صفتلاولرینه فارشی یعنی
 حلالنی حرام و حرامنی حلال دیما کلری اوچون آنلرغه جزالرینی بیورر (أَنَّهُ حَكِيمٌ)
 درستلکده اول خدای تعالی اشنده حکمت ایاسیدر (عَلِيمٌ) بیلگوچیدر بنده لرنک
 مصلحتلرینی حلال و حرام قیلوده (قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ) تحقیق زیان ایتدیلر شول کسه لرکم
 (فَتَلَوْا أَوْلَادَهُمْ) اولتور دیلر اوزلرینک بالالرینی (سَفَهَا) احمق لقی و عقلسز لقی
 یوزندن (بَغِيْرَ عِلْمٍ) بلودن باشقه یعنی احمق لقی و نادانلق ایله اوز بالالرینی اوزلری
 اولتورگان کشیلر زیان قیلدیلر سوگندن خسران و اوکونچه فالدیلر جاهلیت ده
 عربنک بعض قبیللری قز بالالرینی تری کویونچه برگه کومارلر ایدی عرب آراسنک
 صوغش هم بر قبیله ایکنچی قبیلنی طالاو کوب بولغانلقدن دشمن قولینه بالالرمز
 اسیر بولماسونلر دیوب شول اشنی اشلارلر ایدی یا که اوسوب بتکلچ کیاوگه
 بیوررگه خورلانغانلق لرندن یا ایسه جهاز و پریدان مصارفندن آغرسنوب قز
 بالالرینی اولتورورلر ایدی حق سبحانه و تعالی آنلرنک اوشبو یامان عادتلرندن
 خبر بیورر دیکم آنلر حماقت و جهالتلرندن اوز بالالرینی اولتور دیلر
 (وَحَرِّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ) هم حرام قیلدیلر خدای تعالی آنلرغه رزقلاندرغان نرسه نی
 یعنی بحیره و سائبه کبی خدای تعالی حلال ایتکان نرسه لرنی آنلر اوزلرینه حرام

فیلدیلر (افتراء علی الله) افتراء فیلماق ایله خدای تعالی اوز رینه بالغاننی (فد ضلوا) تحقیق ضالانکه نوشدیلر آنلر ونوغری بولدن آز دیلر (وما کانوا مهتدین) هم بولمادیلر آنلر کونلگوچیلر نوغری بولغه (وهو الذی انشا) اول خدای تعالی شوندا این ذاتدر کم پیدا فیلدی و یارانندی سزنگ اوچون (جنات معروشات) آغاچلری و یمشلیری برگه یاتوب اوسه نورغان باقچهلرنی قاون وقار بوز هم قاباق شکلی (وغیر معروشات) هم آغاچلری یوقاری کونارلوب بیوک بولوب اوسکان باقچهلرنی بوزم و آلما هم انار آغاچلری کبی بعضیلر دیمشلددر کم معروشات کشیلر اوزلری اولطور توب اوسدرگان باقچهلردر وغیر معروشات فرده هم طاولرده اوزلری اوسکان آغاچلر (والنخل) دخی یارانندی خدای تعالی خرما آغاچینی (والزرع) هم ایگونک لرنی یارانندی آرش بغدای و آرپه کبی (مختلفاً اکل) تورلی تورلی بولغانی حالده اوشبولرننگ هر قایوسی ننگ یمشلیری (والزیتون) هم بار فیلدی خدای تعالی زیتوننی بر نوع یمش اسمیدر (والرمان) دخی انار یمشیننی (متشابهاً) بر برسینه اوخشاغوچی بولغانی حالده اوشبو آغاچلر یعنی طشقی صفتلیری و روشلری برسی برسینه اوخشار (وغیر متشابه) هم اوخشاماغانی حاله بر برسینه یعنی یمشلرننگ لذتلی و خاصیهلری برسی نکسی ایکنجی سی نکینه اوخشاماس قایوسی ننگ یمشی و آچی و قایوسی ننگ طاتلی بولور (کلوا من ثمره) آشاگز سز هر قایوسی ننگ یمشندن (اذا اثمر) هر قایچان اولگورسه و یمش بیرسه (وانوا حقه) هم (۱) بیرگز آننگ حقینی یعنی زکوة و عشرینی چقارگز و فقیرلرگه صدقه بیرگز (یوم حصاده) یمشلرنی اوزگان کونده یعنی باقچه آغاچلرننگ یمشلرنی جیعان کونده کیچکدر ماینچه فقیر و محتاجلرننگ حقلرنی بیرگز صدقهنی کیچکدر و تیوش توکل ایکانینه اشارتدر (ولا تسرفوا) دخی اسراف قیلماگز وچیکدن چقماگز صدقه بیرو طوغریسندنه یعنی قولگز داغی نرسه ننگ همه سیننی بریولی بیروب بتورب اوزگز آپدراب قالماگز بسا که مراد صارانقلده چیکدن چقماگز دیمکدر والله اعلم امام فشیری رحمه الله دیمشلددر کم اوز نفسنگ آرزوسی اوچون آزغنه صرف فیلسا کده اسرافدر خدای تعالی یولند بار مالکنی همه سیننی صرف ایلسا کده اسراف توکلدر (انه لا یحب المسرفین) درستلکک اول خدای تعالی دوست نوتیاس اسراف اینکوچیلرنی وچیکدن چققوچیلرنی (ومن الانعام حمولة) دخی یارانندی خدای تعالی دورت آباقلی حیوانلردن یوک بوکلا گوچیلرنی توه هم اوگوز کبی (وفرشاً) هم برگه یانقروب بوغاز لانا تورغان حیواننی فوی وصارق

(۱) بو طوغری بیک مشهور راک قول شولسدر کم اوشبو صدقه دن مراد فرض بولغان زکوة و عشر توکلدر زیرا که زکوة مدینه ده فرض بولدی بو آیت مکده نازل بولغان آیتلردندر و بعضیلر بو اورنده مراد زکوندر دیورلر هم بو آیتنی مدینه ده نازل بولدی دیورلر ثابت ابن قیس رضی الله تعالی عنه ننگ بشیوز آغاچلاب خرما باقچه سی بار ایدی شول آغاچلرننگ خرما لرنی همه سیننی بریولی فقیرلرگه صدقه فیلوب اوزی آپدراب فالدی بس حق سبحانه و تعالی دن آیت کیلدی کم اسراف قیلماگز و صدقه بیروده چیکدن چقماگز

تفسیر حسینی

(۱) بو آیت نڭ سبب

نزولی شولدرکم مشرکلردن
عوف بن مالک دیگان
کسه رسول صلی الله
علیه وسلم حضورینه
کیلوب ایتدی ای محمد
سن بزنڭ آنا و بابالرمز
حرام قیلغان نرسه نی حلال
قیلدک اولحضرت صلی الله
علیه وسلم بیوردیلرکم
سزنڭ بابالرکزنڭ حرام
قیلوری ایله خدای تعالی
حرام ایتمه گان نرسه
هیچده حرام بولماس عوف
ایتدی اوشبو نرسه لرنی
خدای حرام قیلغن بس
حق تعالی دن اوشبو آیت
کیلیدی رسول صلی الله
علیه وسلم بیوردیلرکم
خدای تعالی سزنڭ اوچون
سکززوج آشالا تورغان
حیوان لرنی یاراتدی
آنلرڭ ایتلرینی سزگه
حلال قیلدی سز اوزکرنڭ
باطل گمانلرکزن ایله اول
حیوانلردن بعضیلرینی
بعیره سائبه هم وصیله دیوب
تسمیه قیلوب آنلرنی اوز-
کزن گه حرام قیلاسز اوشبو-
لارنک حرام بولماق نی جهتدن
در ایرکک بولوری اوچونمو
یا ایسه آنا بولوری اوچونمو
اگر ایرکک ایگی اوچون
حرام بولسه بارچه حیوانلر-
نڭ ایرککلری حرام بولسه
لر کرکک و اگر آنا بولوری
سببلی بولسه آنا حیوانلر
همه سی حرام بولسه کرکک ای
ابن مالک نی اوچون سویلا

شکلی یا که هموله توه وصغر کبی ایری حیوانلر وفرش واق حیوانلردر (کُلُوا
مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ) آشاگز خدای تعالی سزگه رزقلاندرغان و حلال قیلغان نرسه دن
(وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَاةَ الشَّيْطَانِ) هم ایارماگز شیطان آدملرینه یعنی شیطان بولندن
یورماگز و حلالنی حرام قیلماگز آنڭ و سوسه سی ایله (أَنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ) درستلکه
اول شیطان آشکارا دشماندر سز لرگه (ثُمَّ إِنِّي أَرْسَلْتُ إِلَيْكَ آلِيكَ وَرَأْسَ الْوَحْيِ
أَبَاقِلِي حَيَوَانَاتٍ مِّنْ ذَاتِ الْأَنْفُسِ الْيَتِيمِ) یعنی یورطده آصرالوب ایتلری آشالا تورغان
حیوانلر ایرکک و آنالی سکز زوجدر دورت پار بولور ایرکگی آناسینڭ زوجی
و آناسی ایرکگی نڭ زوجیدر ایکیسی برگه ایکی زوج بولور بس دورت پار
سکز زوج بولور (مِنَ الْأُنثِيَّاتِ) فویدن ایکی زوجنی یاراتدی یعنی ایرکک
تکسه سی هم آناسی (وَمِنَ الذَّكَرَيْنِ) هم کجه دن ایکی زوجنی تکسه سی و آناسینی
یاراتدی (فَلِالذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ) ایتکل سن ایا ایکی ایرککنی حرام قیلدیمو خدای تعالی
(أَمِ الْأُنثِيَّاتِ) یا ایسه ایکی آنانی حرام قیلدیمو اوشبو قوی ایله کجه دن یعنی
هیچ قایوسینی حرام قیلما دی (أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثِيَّاتِ) یا ایسه ایکی آنالرنڭ
فارتلرنده بولغان نرسه نی حرام قیلدیمو نناک کم سز مشرکلر اوشبولرنی حرام قیلاسز
(نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ) خبر بیرگز سز مڭا برعلم برله یعنی خدای تعالی اوشبولرنی حرام
قیلغان لقبینه علمگز بولسه بلساگز شول بلگان نرسه گزنی مڭا ایتوگز (أَنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ) اگر بولساگز سز راست ایتکوچیلر خدای تعالی اوشبو حیوانلرنی حرام
قیلدی دیگان سوزگزه (وَمِنَ الْأَبْلِ الْأُنثِيَّاتِ) دخی یاراتدی خدای تعالی توه دن ایکی
زوجنی ایرکک و آناسینی (وَمِنَ الْبَقَرِ الْأُنثِيَّاتِ) هم صغردن ایکی زوجنی اوگوز و صییرنی
(فَلِالذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام ایا ایکی ایرککنی حرام قیلدیمو
خدای اوشبو توه هم صغردن (أَمِ الْأُنثِيَّاتِ) یا ایسه ایکی آنانی حرام قیلدیمو (أَمَّا
اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثِيَّاتِ) یا ایسه ایکی آنالرنی نڭ یعنی آنا توه هم صغرنڭ
فارتلرنده بولغان نرسه نی بالالرینی حرام قیلدیمو البته هیچ برسی حرام توگلدن
(أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ) یا ایسه سز بولدگزمو حاضرلر و کورب تورغوچیلر (أَذْوَ صَبَّحْتُمُ اللَّهُ
بِهَذَا) شول وقتده کم وصیت قیلدی خدای تعالی سزگه اوشبونڭ برله یعنی خدای
تعالی اوشبولرنی سزگه حرام ایتدم دیوب سز لرگه وصیت ایتکانینی کوردگزمو
و البته کورگانگز یوقدر (۱) (فَمَنْ أَظْلَمُ) بس کمدر ظالم رک (مَنْ أَظْلَمُ عَلَى

ماس سن جواب بیر گل دیدیلر عوف ایتدی سن سوزلا گل بن طکلا لیم بس اولحضرت صلعه م آکا اوشبو آیتنی او قودی اسباب

اللهُ كَذِبًا) اللهُ تعالى اوزرینه یالغانی افتراءً ایتهکان کهمسه دن (لُبْضُ النَّاسِ) تا کم
 ضلالتکه نوشورسون و آزدرسون اوچون آدمیلرنی (بَغِيرَ عِلْمٍ) علمدن باشقه یعنی
 بلماینچه نادانلق ایله خلقنی آزدرو اوچون حرام بولماغان نرسه لرنی خدای حرام
 قیلدی دیوب خدای تعالی گه یالغانی افتراءً ایتهکان کشیدن ظالمراک کم بولور البته
 اِيْكَ ظالمراک کشی شول کشیدر (اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ) درستلکه خدای
 تعالی توغری بولغه کوندر ماس ظالم بولغوچی گروهلرنی یعنی جاهلیت دینینی توتوب
 حلال نرسه نی حرام اینکوچی مشرکلرنی فریش مشرکلری اوشبو آیه کریمه نی
 ایشتنکاج ایندیئر بو آیتکه فارغانده دورت آباقلی یورط حیوانلری همه سی حلال
 بولدی ایمدی حرام بولغان نرسه نی نرسه در دیدیلر حق تعالی دن آیت کیلدی کم
 (قُلْ) اینکل ای محمد علیه السلام مشرکار گه (لَا اَجِدُهَا اَوْحٰی اِلٰی) من ظاهاسمن
 منم صاری وحی اینتولگان نرسه ده (محرماً) حرام فیلونغان نرسه نی (عَلٰی طَاعِمٍ بِطَعْمِهِ)
 آنی آشی نورغان آشاوچی اوزرینه یعنی مکا ایدرلگان شریعتده آشالا تورغان
 حیوانلردن آشاوچیغه حرام بولغان نرسه نی طاهاسمن (اِلَّا اَنْ يَّكُوْنَ مَيْتَةً) مگر حرام
 بولور اگر بولسه اول نرسه اولاکسه (اَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا) یا ایسه بوغاز لاغان وقتده
 آغا تورغان برغاز قانی بولسه (اَوْ لَحْمَ خَنْزِيْرٍ) یا ایسه دوگنز ایتی بولسه اوشاندان
 دوگنز نك بارچه اجزالری حرامدر (فَاِنَّهٗ رَجَسٌ) بس درستلکه اول حرامدر (اَوْ
 فَسَقًا اَهْلًا لِّغَيْرِ اللّٰهِ) یا ایسه بوغاز لاغان وقتده خدای تعالی دن باشقه نك اسپینی
 ذکر ایتوب فاسقلق ایله صوبولغان حیوان بولسه پوت لر اوچون بوغاز لانغان
 حیوانلر کبی (فَمَنْ اضْطُرَّ) بس هر کم چاره سز وعاجز بولسه آچلقدن (غَيْرِ بَاغٍ)
 ظلم لقی اینکرچیگه باشقه بولغانی حالده (وَلَا عَادٍ) هم شریعت چیسگندن چقغوچیغه
 باشقه بولغانی حالده (فَاِنَّ رَبَّكَ) بس درستلکه سنك پروردکارك (غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ)
 بارلقاوچیدر مهربان و مرهمتلیدر یعنی بر کهمسه آچلقدن عاجز قالوب اولوم حالینه
 ایرشسه یوقاریده ذکر اینتولگان حرام بولغان نرسه لردن باشقه آشارلق نرسه
 هیچده طابولماسه شولو وقتده اول کشی حرام بولغان نرسه نی آشاسه رخصتدر خدای
 تعالی غفور و رحیمدر کم ضرورت حالنده حرام نرسه نی آشانغان اوچون مؤاخذه
 قبله س هم عاجز و چاره سز قالغان لرغه حرامنی آشامانغه رخصت بیورور (وَعَلٰی
 الَّذِيْنَ هَادُوْا) ویهودی بولغان کهمسه لر اوزرینه (حَرِّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ) حرام قیلدقیز
 هر بر طرناق و طویاق ایاسی بولغان حیواننی یعنی توهو آط کبی حیوانلر هم برتقوچی

جانورلر و بىرتقوچى قوشلرنى (ومن البقر والغنم) دخى صغر ايله فويدن (حرمانا عليهم) حرام ايتدكيز يهوديلر اوزرينه (شعومهما) آنلرنىڭ اچ مايلرينى يهوديلرگه حيواننىڭ اچ مايى حرام ايدى (الا ما حملت ظهورهما) مگر حرام بولمادى آنلرغە شول نرسەكم يوكلادى آنى صغر ايله فوينىڭ آرقالرى يعنى صغر وقوينىڭ آرقالرينه وقابرغالرينه يابشقان مايلر آنلرغە حرام بولمادى (والحوايا) يا ايسە اچا گيلر يوكلادى يعنى اچا گيلر داگى مايلر آنلرغە حرام ايتولمادى (او ما اختلط بعظم) يا ايسە شول نرسەكم فاتوشقاندر سويا ككە يعنى سويا ككە يابشقان مايلر آنلرغە حرام ايتولمادى فويرق مايى شكلى اوشبو ذكر ايتولگان اوچ تورلى مايلردن باشقە حيواندە بولغان ماي بارچەسى يهوديلرگە حرامدر (ذلك) اوشبو اش يعنى مذكور نرسەلرنى يهوديلرگە حرام فيلوشونىڭ اوچوندركم (جزينا هم ببغيهم) جزا بىردكيز آنلرغە آنلرنىڭ ظالم لقلرى سببلى (وانالصادقون) ودرستلككەز راست ايتكوچيلرمز يهوديلرنىڭ ظالم لقلرى هم خداينىڭ فرماينە قارشولرى سببلى خداى تعالى آنلرغە شريعتنى طار ايتدى كوب نرسەلرنى آنلرغە حرام فيلدى (فان كذبوك) بس اگر يالغانغە توتسەلر آنلر سنى اى محمد عليه السلام وسنىڭ كىلتورگان خبرئالشانماسەلر (فقل) بس سن ايتكل آنلرغە (ربكم ذورحمة واسعة) سزنىڭ پروردكارئز كىڭ وكوب بولغوچى رحمتنىڭ اياسيدر سزلىر آنىڭ حكيمينە اشانماسا ئزده اول سزگە عذاب يباروده آشوقماس دنيادە سزگە مهلت بىرور (ولا يرد باسه) وكىرى دوندرلماس آنىڭ عذابى (عن القوم المجرمين) گناه فيلغوچى گروهدن يعنى دنيادە سزلىرگە مهلت بىرسەدە فرماينە قارشقان كەسەلرگە آخرتدە آنىڭ عذابى بولماينچە فالماس هېچ كم آنىڭ عذابىنى كىرى قايتارا آلماس (سيقول الذين اشركو) تىزدركم ايتورلر خداى تعالى گە شريك كىلتورگان كەسەلر (لو شاء الله ما اشركنوا) (۱) اگر نلاسه ايدى خداى تعالى بىز شريك كىلتورماس ايدىك (ولا ابائنا) هم آنالرمزده شريك كىلتورماسلر ايدى (ولا حرمانا من شىء) دخى حرام فيلماس ايدكيز هېچبىر نرسەنى (۱) (كذلك) اوشانداق يعنى نىلك كم سنىڭ قومىڭ سنى يالغانغە توتديلر شونىڭ كىبى (كذب الذين من قبلهم) يالغانغە توتديلر آنلردن الكارى بولغان امتلر هم اوزلرينىڭ پىغمبرلرئىنى (حتى ذاقوا باسنا) شولوقتغەچەكم طانوديلر آنلرئىزنىڭ عذابىمىزنى يعنى صوئندن آنلرغە عذاب يباردىك (قل) ايتكل سن اول مشركلرگە (هل عندكم من علم) ايا بارمودر سزنىڭ فاشكئزده بىر علم يعنى اوزكئز ايتە تورغان

(۱) اوشبو سوزنى آنلر اعتدار طريفنچە ايتورلر خداى اوزى شولاي تلاك اچ بىزنىڭ اشلاماينچەنى چاره مز بار بىزنىڭ مشرئك بولما فيمىزنى هم مذكور نرسەلرنى حرام فيلما فيمىزنى خداى تعالى اوزى تلاكگان اوزى شولاي تقدير فيلغان ديورلر يا كە بو سوزنى آنلر استهزاء بوزندن ايتورلر يا ايسە آنلرنىڭ اعتقادارى شولاي بولوب اوز كوئىل لرنىدا گى اعتقادلرئىنى ايتورلر خداى مشرئك بولورغە قوشقان هم مذكور نرسە لرنى خداى اوزى حرام ايتكان ديوب كوئىل لرنىدىن اعتقاد فيلغان بولورلر

حسينى

سوزلرگزگه بر دلیل و حجتکز بارمو (فتخرجوه لنا) بس چفارساگز سز و کورسانساگز
 بزگه اول دلیلگزنی یعنی البته هیچ بر دلیلگز و حجتکز یوقدر بولسه کورسانور
 ایدگز (ان تتبعون الا الظن) سز ابار میسز مگر قوری گمانغه غنه اباراسز یعنی هیچ
 دلیلسز قوری اوز گمانلرگز ایل گنه اوشبو سوزلرنی ایتسه سز (وان انتم الا تخرصون)
 هم سز ایماس سز مگر شولکم یالغانلر سز سوزلرگز باطل ویالغاندر (قل) ایتکل سن
 ای محمد علیه السلام مشرکارگه اگر سز نك دلیل و حجتکز بولماسه (فلا الهجة
 البالغة) بس خدای تعالی نقیدر تحقیقنك نهایتنه ابرشکوچی کامل بولغان دلیل و حجت
 (فلو شاء) بس اگر تلاسه ایدی خدای تعالی (لهدیکم اجمعین) البته توغری بولغه
 کوندرور ایدی سز نك بارچه لرگزنی (قل) ایتکل سن مشرکارگه (هلم شهدا کم
 الذین) کیلتورگز سز ای مشرکار شول گواهلرگزنی کم (یشهدون ان الله حرم هذا)
 گواهلر بیرهلر آنلر خدای تعالی اوشبو نر سهنی حرام فیلمدی دیوب یعنی دورت
 آیاقلی حیوانلردن هم ایگونلک لردن فایسی لرینی حرامدر دیوب ایتسه سز گواهلرگز
 بارمودر گواهلرگزنی کیلتورگز تا کم اوشبو نر سهلرنی خدای حرام فیلمدی دیوب
 گواهلر بیرسونلر (فان شهدوا) بس اگر گواهلر بیرسه لر اول مشرکار اوزلری اوچون
 اوزلری (فلا نشهد معهم) بس سن گواهلر بیرما گل آنلر برله یعنی آنلرنك گواهلرینه
 اشانماغل و سوزلرینی تصدیق قیلماغل (ولا تتبع اهواء الذین کذبوا باياتنا) هم سن
 ابار ما گل بز نك آیتلر مزی یالغانغه توتقان کسه لر نك آرزولرینه حلال و حرام
 طوغریسند (والذین لا يؤمنون بالآخرة) دخی آخرنکه اشانمی نورغان کسه لر نك
 آرزولرینه ابار ما گل (وهم بر بهم يعدلون) و آنلر اوزلری نك پروردکار لرینه تیگز
 توتالر پوتلرنی و باشقه معبودلرنی (قل) ایتکل ای محمد علیه السلام (تعالوا انل ما
 حرم ربکم علیکم) کیلیگز سز ای آدمیلر تا کم من اوقیم پروردکارگز سزلرگه
 حرام قیلغان نر سهنی یعنی خدای تعالی حرام ایتکان نر سهلرنی سزلرگه بیان قیلایم
 و بلدرایم اول نر سهلر اوشبولردر (۱) (الا تشرکوا به شیئا) شولدر کم سز شریک
 قیلماس سز خدایغه هیچ بر نر سهنی (وبالوالدین احسانا) هم یخشلیق قیلماق یخشلیق
 فیلورسز آنا و آنالرگزغه (ولا تقتلوا اولادکم من املاق) دخی اولتوروماگز بالالرگزنی
 فقیرلکدن وتر بیه سندن قورقوب (نحن نرزقکم و ایاهم) بزرقلاندرامز سزنی هم آنلرنی
 یعنی اوزگزگه ده هم بالالرگزغه ده بز رزق بیرامز بس سزلرنی اوچون رزقندن قورقوب
 بالالرگزنی اولتوراسز (ولا تقر بوا الفواحش) دخی یاقن بولماگز سز بوزق و یاوز اشلرگه

(۱) اوشبو آیه کریمه هم
 آنندن صوغفی آیت
 حکمات جمله سند ندر کم
 اول حکملر هیچ بر شر یعنک
 نسخ ایتولماسلر آنلر
 جمله سی اون حکمدرکه
 اوشبو آیتلرده مذکوردر

يعنى حرام و گناه بولغان اشلارنى اشل ماگز بعضيلر بو اورنده فواشندن مرادز نادر ديمشلىر
 عرب نك اولوغلىر اولانده زنا فيلورلر ابدى ابر ويسز وادبسزلىرى آشكارازنا فيلورلر
 ابدى بس حق تعالى بيوردى كم زناغه ياقن كيلماگز (ما ظهر منها وما بطن) آشكارا
 و ظاهر بولغان نرسه گه اول بوزق اشلردن ياكه زنادن ياقن بولماگز هم ياشرن
 بولغانبنده ياقن بولماگز يعنى كشى آلدنده اشلاماگز اولانده هم اشلاماگز
 بعضيلر ظاهرده مراد خمر اچو و باطن زنا فيلور ديمشلىر ياكه ما ظهر فعل و اشدر
 و ما بطن كوكلدا گى نيندر والله اعلم (ولا تقتلوا النفس التي حرم الله) هم اولتورماگز
 خداى تعالى حرام فيلغان نفسنى يعنى ناحق اورنده كشى اولتورماگز (الا بالحق)
 مگر حلق برله اولتورساگز درستدر يعنى قصاص اوچون ياكه مرتد بولغانلقى
 اوچون حاكم نك اولتورتما كى كى (ذلكم) اوشبو ذكر ايتولمىش امر و نهيلر (وصيكم به)
 وصيت فيلدى و بيوردى خداى تعالى سزنى آنك برله (لعلكم تعقلون) ناشايدكم سزلىر
 آكلارسز و بلورسز توغرى يول شول ايدكىنى و شونك ايله عمل فيلورسز (ولا تقر بوا
 مال التيم) دخى ياقن بولماگز سز يتيم نك مالينه هم آنده تصرف فيلماگز (الا بالتي
 هي احسن) مگر يخشيراغ بولغان اش برله تصرف فيلكز و آشما ياقن بولماگز
 يعنى يتيم لر نك مال لر ينى ضايع بولودن صافلاگز هم آنك برله سودا فيلوب آرندر ورغه
 طرشكز اول مالدين اوزكز آشاماگز باشقه كشيلىر گه ده آشانماگز (حتى يبلغ اشد)
 تا كم ايرشكانگاچه اول يتيم قوتينه يعنى باغ بولغانغه چه (واوفوا الكيل والميزان)
 دخى تمام ايتوب اولچاگز صاوت اولچاوى صاوت ايله اولچانه تورغان نرسه لده هم
 آغزلىق اولچاوى آغزلىق ايله اولچانه تورغان نرسه لده (بالقسط) عدلك و تىگزلك
 برله يعنى اولچاوشنده خيانت ايتماگز بيرگانده كيم اولچاب و آلغانده ارتق ايتوب
 آلماگز يينا بعه مذكور دركه اوشبو آيت كر يمه كيلگاندىن صوكت صحابه لر ايتدىلر
 يا رسول الله اولچاوانك تلىنى برجون بورتوگى قدر ليده بر ياقفه اوشدر ماينچه كامل
 تىگز ايتوب اولچارگه بزر قادر نوگلمز بو اش بيك چيتوندر ديدىلر بس حق
 تعالى دن آيت كيلدى كم (لا تكلفن نفسا الا وسعها) بزنكليف ايتماسمز و كوچلاماسمز
 هيچ بر كشىنى مگر كوچى يتكان قدر برله گنه كوچلامز يعنى سزلىر كوچكز يتكان
 قدرلى اولچاوى تىگز ايتوب اولچارگه طرشساگز و مقصودكز عدلك بولسه قصدكز
 ايله بولماغان هم كوچكز يتيمى طورغان اشلىر طورغريسند خداى تعالى سزنى مؤاخذه
 ايتماس عفو فيلور (واذا قلتم فاعدلوا) و هر قايجان ايتساگز سز برسوزنى بس

راستلق و توغریلق قیلکیز یعنی بالغان سو یلاما کز و بالغان گواھلق بیرما کز (ولو کان ذاقربی) اگر چه یا قنلق ایاسی فرندا شکر بولسه ده اول کشی یعنی اوز فرندا شکر حقنده گواھلق بیرما کز یا که حکم قیلسا کزده توغریلق وعدلک قیلکیز بالغان ایتما کز (و بعدد الله اوفوا) هم الله تعالی نك عهدینه وفا قیلما کز یعنی شریعت حکملری طوغری یسنده عهد کزگه خلاقلق ایتما کز یا که ایتنکان نذر لار کزگه وفا قیلکیز و کامل ایتوب اونا کز (ذلکم) اوشبو ذکر ایتموش امر ونهی لار (وصیکم به) وصیت قیلدی و بیوردی خدای سزنی آنک برله (لعلکم تدکرون) تا کم شاید سز لر و عطلنور سز و او گوت آلور سز (وان هذا) و در ستلکده اوشبو یعنی اوشبو سورده ذکر ایتموش توحید و نبوت دلیل لاری هم شریعت حکملرینک بیانی (صراطی مستقیم) منم یواهدر کم راست و طوغری بولدر (فاتبعوه) بس سز ایار کز اول بولغه شول بولدن چقما کز (ولا تتبعوا السبل) (۱) هم ایارما کز سز تورلی تورلی بولغان یول لرغه یعنی باطل دینلرگه و بدعت مذھبلرگه ایارما کز اسلام دیننده هم پیغمبر و اصحاب بولنده ثابت بولکیز (فتفرق بکم عن سبیل) بس آبرور و یراق قیلور سزنی اول تورلی تورلی بولدر الله تعالی نك بولندن یعنی باطل دینلرگه ایارسا کز حق بولغان اسلام دینندن یراق بولور سز (ذلکم) اوشبو طوغری بولغه ایارو (وصیکم به) بیوردی خدای تعالی سزنی آنک برله (لعلکم تتقون) تا کم شاید سز لر صافلانور سز ضلالت و آزغونلقدن هم خدای نك فرمانی بوینچه اش قیلور سز (ثم انینا موسی الکتاب) اوشبونک صوکنده اوقوغل سن آنلرغه شونی کم بز بیردک موسی پیغمبرگه تورات کتایینی (تماما علی الذی احسن) نعمت و کرامتنی تمام قیلو او چون بغشیلق قیلغان کمسه گه یعنی اول کتابغه اوشبونک اشانوب آنک حکملری ایل عمل قیلغو چی کیشیلرگه فضل و نعمتیمزنی تمام قیلو او چون توراتنی یباردک (وتفصیلاً لکل شیء) هم هر نرسه نی تفصیل قیلو او چون موسی پیغمبر شریعتنده بولغان حکملرنی همه سیننی بیان اینو و آبرب بلدر او چون (وهدی) دخی طوغری بولغه کوندر مک او چون (ورحمۃ) هم رحمت او چون (لعلهم یلقوا ربهم یؤمنون) تا کم شاید اول بنی اسرائیل قومی پروردکار لرینه یولو قوغه ایمان کیلتورور لر حساب و جزا او چون خدای تعالی حضورینه باروغه اشانور لر (وهذا) و اوشبو قرآن (کتاب انزلناه) شول کتابدر کم ایندر دکیز آنی (مبارک) برکتلی و فائده سی کوب بولغو چیدر (فاتبعوه) بس سز ایار کز اول قرآنغه (وانقوا) هم صافلانور کز آکا خلاقلق ایتودن (لعلکم ترحمون) تا کم شاید سز لر رحمت ایتولور سز

(۱) عبدالله بن مسعود رضی الله عنه دن روایت ایدلمشدر کم رسول اکرم صلی الله علیه و السلام حضرت لاری یز نك او چون بر صرق ضروب اوشبو بول خدای تعالی نك بولدر دیدی آندن صو ک اول صرقنک اوک یاغینه هم صول یاغینه بر نچه صرق لر صروب بیوردی کم اوشبو بول لر باطل بولدر هر بولنک باشنده بر شیطان توروب اول شیطان آدمیلرنی شول باطل بولغه چاقرادر دیدی هم اوشبو ان هذا صراطی مستقیم آیتنی اوقودی مواهب علیه

يعنى اگر قرآنه ابارساگز خدای تعالی سزگه رحمت قبلور (أَنْ تَقُولُوا) بباردك
 اول قرآن نی. تا کم ایتماگز سز ای عرب قومی شویل دیوب کم (أَنَّمَا أَنْزَلَ الْكِتَابُ)
 موندن باشقه نوگلدن کم ایندر لدی خدایدن کتاب (عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلُنَا) ایسکی
 گروه اوز رینه بزدن الگاری یعنی خدای تعالی دن کتاب باری یهودیلر ایل نصرا نیلرغه غنه
 ایندر لدی (وَأَنْ كُنَّا) هم درستلکده بز بولدق (عَنْ دَرَسَاتِهِمْ لِعَافِيْنَ) آنلرنك قرآنلرندن (۲)
 غافل لر یعنی اول یهود ایل نصراغه ایندر لگان کنا بلر بز نك تلمیزده بوله اغا نلقدن بز اول کنا بلرنی
 اوقی بلمیمز و آکلایمیز حاصلی شولدر کم بز سز لرگه قرآن نی ایندر دك تا کم سز لرگه
 بز گه کتاب کیلمادی توغری بولنی بلدر گوچی بولمادی اولگی فوملرگه کیلگان
 کتابلرنی بز آکلایمیز دیوب اینور گه بول فالماسون اوچون (أَوْ تَقُولُوا) یا ایسه
 شونك اوچون کم سز ایتماگز شویل دیوب کم (لَوْ أَنَا أَنْزَلْنَا الْكِتَابَ) اگر
 ایندر لگان بولسه ایدی بز لرگه کتاب یهود و نصراغه ایندر لگان شکللی (لَكِنَّا أَهْدَى
 مِنْهُمْ) البته توغری بولغه کونلگوچیراک بولور ایدک بز آنلردن یعنی اگر بز گه
 خدای تعالی کتاب یبارسه ایدی بز لر یهود و نصراغه قاراغانده آرتوغراق هدایت
 طاہقان بولور ایدک دیوب اینور گه سز گه اورن فالماسون اوچون سز لرگه اوز
 نلکزده قرآن ایندر دك (فَقَدْ جَاءَكُمْ) بس تحقیق کیلدی سز گه (بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ)
 ظاهر و آچق بولغان دلیل پروردکار کزدن یعنی اوز نلکزده بولغان قرآن کیلدی
 (وَهَدَى) هم توغری بولنی کورساتوچی سز گه کیلدی (وَرَحْمَةً) دخی خدای نك
 رحمتی سز گه کیلدی اوشبو اوج صفتلر یعنی بیینه وهدی هم رحمت اوچوسیده
 قرآن صفتلر یدر و بعضیلر رسول علیه السلام صفتلر یدر دیمشلر اول نقد یدر ده بیینه
 گواه معناسنده بولور کم رسول صلی الله علیه وسام امتنك گواهدیر هم هدایت ایاسی
 و مؤمنلرگه رحمت ایاسی دیمکدر (فَمَنْ أَظْلَمُ) بس کمدر ظلم لقی اینکوچیراک (مَنْ
 كَذَّبَ بِآيَاتِ اللَّهِ) الله تعالی نك آیتلرنی یالغانقه نوتقان کمسه دن (وَصَدَفَ عَنْهَا) هم
 اول آیتلردن یوز دوندرگان کمسه دن (سَنَجْزِي) نیزدر کم بز جزا بیردرمز (الَّذِينَ
 يَصْدُقُونَ هُنَّ آيَاتُنَا) آیتلرمزدن یوز دوندرگوچی کمسه لرگه (سَوَاءٌ الْعَذَابُ) عذابنك
 یاوز رانی و قاطیراغی برله (بِمَا كَانُوا يَصْدُقُونَ) شول نوسه سبیلی کم اعراض قبلور
 بولدیلر آنلر و یوز دوندردیلر قرآن آیتلرنندن (هَلْ يَنْظُرُونَ) ایا کوتارلر مو
 اول مشرکلر یعنی قرآننی یالغانقه نوتقانلرنندن صوگ هیج نرسه نی کوتماسلر (أَلَا
 إِنَّ تَائِبَهُمُ الْمَلَائِكَةُ) مگر کوتارلر آنلر شونی کم کیلسه لر آنلرغه فرشته لر یعنی

(۲) یعنی یهود و نصارانك
 اوفوغان لرینی بز آکلی
 المیمز

آنلرنڭ جانلرینی آلور اوچون عذاب فرشته لری کیلما کینی کوتارلر (او یاتی ربک) یا ایسه کیلسه پروردگار کنگ حکمی یعنی خدای تعالی دن آنلرنی عذاب قیلو برله حکم کیلما کینی کوتارلر یا ایسه ربک نڭ آیتلری یعنی قیامت علامتلری کیلما کینی کوتارلر دجال چقمانی و عیسی علیه السلام اینما کی هم دابة الارض ویا جوج ویا جوج هم قویاشنڭ مغربدن چغروی کیبلر (او یاتی بعض ایات ربک) یا ایسه پروردگار کنگ آیتلرینڭ بعضیلری کیلما کینی کوتارلر یعنی قیامت علامتلرندن بعضلری ظاهر بولوی کوتارلر (یوم یاتی بعض ایات ربک) شولکونده کم کیلور ربک نڭ آیتلرندن بعضلری کوبراک مفسرلر نڭ قولنچه اوشبو علامتلرنڭ بعضسندن مراد قویاشنڭ مغربدن چغرویدن هر فایجان قیامت یاقنلاشوب قویاش مغرب طرفندن چقسه بار چه خلاقلر قورقوغه فالوب توبه واستغفار غه مشغول بولورلر شول حالنی کورب کافر ومشرکلر ایمان کیلتورورلر لکن اولکونده (لا یففع نفسا ایمانها) فائده بیرماس هیچ بر کشیگه آنڭ ایمان کیلتوروی (لم تکن امنت من قبل) آندن الگارای ایمان کیلتورگان بولماسه (او کسبت فی ایمانها غیرا) یا ایسه ایمانی اوزرینه بر اید گولکنی اشلاگان بولماسه زیرا که اولکونده علامتلرنی کوزی ایل کور گاج کنه ایمان کیلتورسه اول ایمان اضطراری بولور ایر کسزلکن بولور شول سببلی فائده بیرماس اوشانداق اولده هیچ اید گو عمل اشلاماینچه شولکونده گنه قورقوندن توبه واستغفار قیلوب اید گولڭ اشلاسه اول هم فائده بیرماس معالمده کیلتورمشدر کم قویاش مغربدن چققان کونده کافر نڭ ایمانی هم فاسقنڭ توبه سی مقبول بولماس (قل) ایتکل سن ای محمد علیه السلام (انتظروا) کونوب نور کوزس ای مشرکلر اوشبو علامتلرنی (انا منتظرون) درستلکده بز هم کونکو چیلرمز وهر فایجان اول علامتلر ظاهر بولسه بز نڭ اوچون یغشی وسزنڭ اوچون یامان بولور اولوقنده ایمان کیلتورسا کزده فائده بیرماس (ان الذین فرقوا دینهم) درستلکده شول کمسه لر کم آبور دیلر و طاران دیلر اوزلرینڭ دینلرینی یعنی تورلی تورلی بوللر غه و مذهب لر گه آیرل دیلر و پیغمبرلر نڭ بعضلرینه اشانوب بعضلرینه اشانما دیلر (وکانوا شیعا) هم گروه گروه بولدیلر نتاک کم یهودیلر یتیمش ایکی فرقه و نصارالر هم شول طریقه کوب تورلی فرقه لر گه آیرل دیلر (لست منهم فی شیء) (۱) سن توگل سن ای محمد علیه السلام آنلر توغریسندن هیچ بر نرسه ده یعنی آنلر اوچون سن مؤاخذه ایتولماس سن جزالری اوزلرینه بولور آنلرنی کوچلاب اسلامغه کز تو سکا لازم توگلر بعضیلر

(۱) یعنی یهود و نصارا تورلی تورلی مذهب لر گه آیرل دیلر بس سن ای محمد علیه السلام آنلرنڭ تحقیقنه کرشما گل قایوسی درست و قایوسی باطل ایکلر نینی تیکشوما گل بلکه سن اوز بولکن و طوغری بولغان اسلام دیننده ثابت بولغل یهود هم نصارانڭ تورلی مذهب لر گه آیرلورای اعتقاد اتده ایدی اعتقاد مسئله لرنده آیرلور درست توگلر شول سببلی خدای تعالی آنلرنڭ آیرلورینی ذم قیلدی اعتقادده دین و مذهب بر گنه تورلی بولور غه نیوشدر اما عملیاتنک تورلی مذهب لر بولسه آنده ضرر یوقدر عملیات مسئله لرنده هر مجتهد اور رأینچه اش قیلور نتاک کم اهل اسلام حنفی و شافعی هم مالکی و حنبلی مذهب لرینه آیرل دیلر بو ائده مضایقه یوقدر

تفسیر

اوشبو توری توری گروہ بولوب آیرلغان کیمسه لردن مراد بدعت اهل لری در
 دیمشدر (انما امرهم الی الله) مونین باشقه تو گلدر کم آنلرنک اشلری الله تعالی گه در
 یعنی آنلر حقنده خدای تعالی اوزی نچوک تلاسه شولای حکم قیلور تلاسه آنلرنی
 عذاب قیلور و تلاسه توفیق و هدایت میسر قیلور (ثم ینبئهم بما كانوا یفعلون) صکره
 خبر بیورور و بلدرور خدای تعالی آنلرغه شول نرسه نی کم اشلار بولدیلر آنلر
 دنیا ده یعنی دنیاده اشلار گان اشلرینک آخرنده آنلرغه جزاسینه کورساتور (من جاء بالحسنة)
 هر کم کیلتورسه بر یغشیلقنی و بر ایند گو اش اشلارسه (فله عشر امثالها) بس بولور
 آکا اول ایند گولکنک اون اوخشاشنی یعنی شول ایند گولک شکلی اون ایند گولک
 قیلغان قدر اجر و ثواب بولور امام ترمذی علیه الرحمة پیورمشدر کم بر ایند گولک که
 اون اولوش اجر و ثواب بولور دیمکدن مراد صانینی بیلگولاولو تو گلدر بلکه اجر
 و ثوابنک کوب بولماقینی اظهاردر یعنی ایند گولک که فارشی خدای تعالی بیک کوب
 اجر و ثوابلر بیورور (ومن جاء بالسئئة) و هر کم کیلتورسه یعنی اشلارسه یاوز عملنی
 (فلا یجزی الا مثلها) بس جزا بیرلماس اول کیمسه گه مگر شول یاوزلقنک اوخشاشنی
 برله گنه جزا بیرلور یعنی ایند گولک که اون اولوش اجر بولغان شکلی بر یاوزلقنه
 اون یاوزلقنک جزاسی بولماس بلکه بر یاوزلقنه شول بر یاوزلقنک غنه جزاسی
 بولور (وهم لا یظلمون) و آنلر یعنی ایند گولک هم یاوزلق اشلارچیلر ظلم لاق
 ایتولماسلر ایند گولک اهلینه اجر و ثوابلرینی کیمتو ایل ظلم ایتولماس یاوزلق اهلینه
 جزانی و عذابنی آر تدر و ایل ظلم ایتولماس (قل) ایتکل ای محمد علیه السلام دینلرنه
 توری توری گروہ بولوب آیرلغان کیمسه لر گه (اننی هدائی ربی) درستلکده من
 کوندر گاندر منی بروردکارم (الی صراط مستقیم) توغری بولغوچی یول صاری
 (دینا قیما) درست و طوغری بولغوچی دیننی تلیمن اول طوغری بولدن یعنی
 مرادم اسلام دینیدر خدای تعالی منی اسلام دینینه کوندردی (ملة ابراهیم) ابراهیم
 پیغمبر ملتنی در اول اسلام دینی (حنیفا) اوشغوچی و میل ایتکوچی بولغانی حالده
 اول ابراهیم باطل دینلردن حق دین طرفینه (وما کان من المشرکین) هم بولمادی
 ابراهیم پیغمبر شرک کیلتور گوچیلردن خدایغه یعنی پونقه طابونوچی بولمادی هم
 یهودی و نصرانی بولمادی (قل ان صلاتی) ایتکل سن درستلکده منم نمازم (ونسکی)
 هم منم قربانیم یا که حجیم (ومحیای) دخی منم ترکلنکیم (ومماتی) هم منم اولما کم
 (الله رب العالمین) بارچه عالمرنک پروردکاری بولغوچی خدای تعالی اوچوندر

يعنى هر نينداين عمل قيلسام هم نى روشچه ترك بولسام ونينداين حاله وفات بولسام
همهسى خدای تعالی اوچوندر آکاغنه عبادت فېلورمن و اشلرمنى آکاغنه طابشرورمن
(لَا شَرِيكَ لَهُ) يوقدر هيچ بر شريك و اورتاق اول خدای تعالی گه (وَبَدَلِكَ أَمْرُتُ)
هم اوشبونك برله من بيورلدم خدای تعالی مكا شولای بيوردى (وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ)
ومن بوى صونغوچيلرنك واسلامغه كروچيلرنك اولى من پيغمبرنك اسلامى البته
امتلك اسلامدن السكدر مشركلر اول حضرت صلى الله عليه وسلمنى اوزلرينك
آنا بابالرى دينينه بيك اونداگانلرى وقتده حق سبحانه و تعالی دن آيت كېلديكم
(قُلْ) ايتكل اى محمد عليه السلام مشركلر گه (اَغْيِرَ اللَّهُ أَبْغَى رَبًّا) ايا الله تعالی دن
باشقه پروردكارنى و معبودنى استاييم مو من و آندن باشقهغه عبادت فيلايم مو (وَهُوَ
رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ) وحالانكه اول الله تعالی بارچه نرسه نك پروردكارى و تربيه فيلغوچى
خالقيدر بس باشقه نرسه لر همهسى آنك مخلوقى بولورلر مخلوق معبودلك كه
مستحق بولماس (وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا) هم كسب فيلماس و اشلاماس
هيچ بر كمسه ياوزلقنى مگر اوز ضررينه اشلار زبان و وبالى اوزينه بولور
وليد بن مغيره مشركلر گه ايتور ايدى اى فريش الوغلى سز لر مكا اياركز
گناهلر كز منم موينمك بولسون بس حق تعالی بيورديكم (وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِجْرَةَ
هَيْجِ بِرِ يَوْكَلَا غُوجَى نَفْسٍ (وَزَرَ أُخْرَى) ايكنچى نك يوگينى يعنى براونك گناهى
ايكنچى گه بولماس بر كشى اوچون ايكنچى كشى عذاب ايتولماس هر كم اوز
گناهينك عذابينى اوزى طارتور (ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ) صكره پروردكار كز
صاريدر سز نك قايتوو كز حساب و جزا اوچون (فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ)
بس خبر بيورر سز گه خدای تعالی آخرتده شول نرسه برله كم سز لر اختلاف
فيلشور بولدكز آنك طوغريسنده يعنى دنيساده وقتكز ده دين اشلى حقدده
بر بر كز ايله اختلاف فيلشور ايدكز شول اشلر نك فايوسى حق و فايوسى باطل
ايدكىنى آخرتده خدای تعالی سز گه بلدرور و ظاهر فيلور (وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ
وَأَوَّلِ خَدَايَ تَعَالَى شَوْل ذَاتِدْر كَم فَيَلْدَى سز نى (خَلَائِفَ الْأَرْضِ) ير يوزينك
خليفه لرى يعنى اولده ير يوزنده بنى الجان خلقى پريلردن بر جماعت نورورلر
ايدى خدای تعالی آنلرنى هلاك ايتوب آنلر اورنينه سز نى كيلتوردى اى آدميلر
يا ايسه خطاب محمد عليه السلام امتلرينه در يعنى خدای تعالی سز نى باشقه امتلرنك
خليفه لرى فيلدى ير يوزنده يا ايسه سز نى ير يوزينك پادشاهلرى فيلدى اى

آدميلر (ورفع بعضكم فوق بعض درجات) هم كوتاردى خدای تعالى سزنىڭ بعضلرگزنى بعضلرگز اوزربنه نچه درجهلر اولوغلىق وبابلىق كىبى اشلرده (ليبلوكم فيما اتيكم) تاكم صناسون اوچون سزنى سز لرگه بپرگان نرسه طوفر يسنده دولت وفوت هم اولوغ مرتبهلردن هم ظاهر بولسون اوچون دولتىلر لرنىڭ شكرانه فيلولرى فقير وضعيفلر نىڭ صبر فيلولرى شول سببى خدای تعالى سزنىڭ همهلرگزنى بر تىگز فيلمادى (ان ربك سريع العقاب) درستلىكده سنك ربك وپروردكارك تيز عذاب فيلغوچيدركم كفران نعمت اينكوچيلرگه هم صبر اينماگانلرگه عذابى تيز ايرشور (وانه لظفور رحيم) هم درستلىكده اول بارلقاغوچيدر مهربان وفزغانوچيدر شكرانه وصبر فيلغوچيلرنى هم انصاف اينكوچيلرنى

سورة الاعراف مكية مائتان وخمس اوست آيات

۷جى سورة اعراف سورەسى مكدە دە ايندر لمشدر مگر واسئلهم عن القرية دن سكز آيتكه قدر ياكه بيش آيتكه قدر مكدە تو گلدر ديشلر بوسوره ايكى يوزده بيش ياكه آلتى ايندر

بسم الله الرحمن الرحيم

(۱) المص قرآن اسميدر ياكه اوشبو سورەنىڭ اسميدر ياكه هر حرفى اسماء آلهدن براسىگه اشارتدر مثلاً الفى آله اسمينه لام لطيف اسمينه ميم ملك اسمينه وصاد صبور اسمينه اشارتدر ياكه هر حرفى الله تعالى نىڭ صفاتلرندن بر صفتدن كنايه در مثلاً الفى اكرامدين لام لطفدن ميم مجددين وصاد صدقندن كنايه بولور ياكه المص المصور اسمينه اشارتدر ديشلر ناوبلى طوفر يسنىڭ موندن باشقه سوزلر هم كويدر والله تعالى اعلم مواهب عليه

(المص) (۱) الله تعالى اعلم بمراده (كتاب انزل اليك) اوشبو قرآن شول كتابدر كم ايندر لى سكا اى محمد عليه السلام (فلا يكن في صدرك) بس كرا كدر كم بولماسون سنك كوكره كىكده (خرج منه) هيچ بر طارلق آنى ايرشدرودن يعنى خدای تعالى نىڭ فرمانينى وقرآننى خلقغه ايرشدرودن هم قومك نىڭ آنى يالغانغه توتولرندن كوئلك طارلانماسون وفايغورماغل اوشبو قرآن سكا ايندر لىگاندر (لتنذر به) تاكم سنك قورقتماقك اوچون آنك برله كافرلرنى (وذكرى للمؤمنين) هم اوگوت ونصيحت اوچون مؤمنلرگه (اتبعوا ما انزل اليكم من ربكم) اياركز سز پروردكاركز دن اوزكزگه ايندر لىگان نرسه گه يعنى قرآنغه اياركز (ولا تتبعوا من دونه اولياء) هم ايارماكز خدای تعالى دن باشقه دوستلرغه يعنى مشركلرنىڭ دوستلرى بولغان پوتلرغه ايارماكز ياكه شيطانلرغه وازدرغوچى آدميلرگه ايارماكز (قليلاً ما تذكرون) آزغنه اوگوت آلاسز ونصيحتنى قبول قىلاسز سز لر (وكم من قرية اهلكناها) وكوب كافر قريهلرندن كم بز حكم ايتدىك اول قريهلرنى هلاك فيلو برله (فجاءها باسنا بيانا) بس كىلدى اول قريهلرنىڭ اهللر بىنه بزنىڭ عذابىموز كىچ برله نىڭ كم لوط پيغمبر قومينه شولاي بولدى نونله بولغان

وقتلرنده عذاب كېلىدى (أُوْهُمُ فَائِلُونَ) با ايسه عذابىمىز كېلىدى آنلرغه شولوقتكم
 آنلر يوقلاغوچىلردر كون اورتاسنده نتاك كم شعيب پيغمبر قومينه عذاب كوندىز
 كون اورتالغنده توش وقتلرنده كېلىدى عذابىڭ اوشبو ابكى وقتده يعنى تونل
 برله يوفو وقتنده هم كوندزكى يوفو وقتنده كېلماكى شول جهتندركم اوشبو
 ابكى وقت استراحت ايتە نورغان وطلنچلاب يوقلى نورغان وقتلردر اول وقتلرده
 عذاب هېچده اويغه كېلماس غافللك وقتلر يدر كونماگان واويلاماغان وقتده
 كېلگان عذاب قاطيراق بولور نتاك كم كونماگان وقتده كېلگان نعمت وشادلق
 طائيراقدر (فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ) بس بولمادى آنلرنك دعوالرى وايتكان سوزلرى
 (اذجاءهم باسنا) بزتك عذابىمىز آنلرغه كېلگان وقتده (أَلَا أَنْ قَالُوا) مگر شول
 بولدى كم ايتدىلر آنلر (أَنَا كُنَّا ظَالِمِينَ) درستلكده بزلر ظلملق ايتكوچىلر
 بولدىق اوز نفسلرمزگه ديوب آنلر گناهلرمز برله اقرار فيلساق بلكه بو
 عذابدن قورتلورمزدىوب گمان ايتدىكلرندن اوشبو سوزنى ايتدىلر وظالم قىلدى ابله اعتراف
 ايتدىلر لکن اولوقتده آنلرنك اوشبو اقرارلرى واوكونولرى فائده بېرمادى عذابدن
 قورتولمادىلر چونكه عذابنى كورگاندىن صوڭ توبه مقبول بولماس (فَلَنَسْتَلَنَّ
 الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ) بس البته بز صورارمىز آنلر صارى رسوللر يبارلگان
 كېسەلردن يعنى پيغمبرلرگىزىڭ دعوتينه اجابت ايتدىگىزمو واشاندىگىزمو ديوب
 صورارمىز اوشبو سؤال شلتهلاو هم تعذيب اوچوندىر (وَلَنَسْتَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ) هم
 البته بز صورارمىز يبارلمش پيغمبرلردن يعنى رسالتنى ابرشدردىگىزمو وتوغرى
 بولغە اوندادىگىزمو ديوب صورارمىز اوشبو سؤال تشرىف وعمرمتلاو اوچوندىر (فَلَنَقْصِنَّ
 عَلَيْهِمْ بَعْلَمَ) بس قصه قىلورمىز واوقورمىز اول امتلرگه اوزارنىڭ قىلغان اشلرىنى
 علمىمىز ابله بلوب (وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ) وخبرسىز بولمادىقىز آنلرنك اشلا گان اشلردن
 يعنى قىلغان عمللرىنى وسوزلاگان سوزلرىنى همەسنى بلورمىز بس قىامت
 كوننده عمللرىنى هم سوزلرىنى بارچەسنى اوزلرىنه بيان قىلورمىز (وَالْوِزْنُ
 يُومَدُ الْحَقُّ) وعمللرىنى اولچاوي قىامت كوننده حق وطوغرى يدر البته هر كىمنىڭ
 قىلغان عملى ايندگولك وياوزلىق همەسى اولچانور (۱) (فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ) بس
 هر كىمنىڭ آغر كېلسە يخشىلىق اولچاوي وايندگولكى عمللرى كوب هم آرتق بولسە
 ياوزلىقتىن (فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) بس اوشبو گروه يعنى ايندگولكلرى اولچاوده
 آغر كېلگان كېسەلر آنلردر قول اوستونلىكى طايقوچىلر وعذابدن قورتلغوچىلر

(۱) روايت ايدلمشدركم
 قىامت كوننده خدای تعالی
 بندلرنك عمللرىنى اولچامك
 اوچون میزان نصب
 قىلور اول میزان نك تلى
 هم ابكى طاباغى بولور
 هر بر طاباغىنىڭ اولوغلقى
 مغرب ابله مشرق آراسى
 قدر بولور عمللرىنى
 اولچاوانك كىفیتتە اختلاف
 ايتدىلر بعضلر قولنچە عمل
 دقتلرى اولچانور بعضلر
 قولنچە عمل اباسى بولغان
 شخصلر اولچانور قىامت
 كوننده عمللرىنى اولچامكك
 حكمتى قىلغان اشلرىنى
 بندلرنك اوزلرىنه كور-
 ساتوب آنلرنى الزامدر
 دېمىشلر تبياندىن

فیلوب بوسوزنی ابتدی منم شکلی کسمه آدمگه سجده قیلو مناسب توگل چونکه
 من اوطنن یاراتولغان من اصل مادهم اوطدر آدم بالچقندن یاراتولغاندر اوط
 یگل هم نورانی هم یوفاریغه کونارله نورغان نرسه در بالحق ایسه آغر وظلمانی
 نورسز هم توبانگه نوشه تورغان نرسه در بس منم آدمگه سجده قیلماغیم
 مناسب توگلدر دیدی ابلیس بوسوزنی جاهل لکی ایل مغالطه قیلوب ابتدی هم
 شونی بلمادی کم فضیلت و آرتوقلق ماده اعتباری ایل توگلدر خدای تعالی براونی
 افضل و آرتوق ایلاسه آنک اصلی و مادهسی تلاسه نرسه بولسون همه دن آرتوق
 بولور اوشانداق عقلنک فیاسینه فاراغانه هم توفراق اوطنن آرتوقدر زیرا که اوط
 خائندر اوطقه هر نرسه نی صالح ساک یا ندروب یوققه چغارور توفراقغه صالحونغان
 نرسه سلامت تورور توفراق امیندر امین البته خائندن آرتوقدر اوشانداق
 اوط متکبردر یوفاری کونارلور و توفراق تواضعلی در اوزینی توبان تونار البته
 تواضع تکبردن یغشیراقدن توفراقنک اوطنن آرتقلغینه اوشبولردن باشقه و جهلر
 هم جواهر التفسیرده بیان ایدلمشدر (قَالَ) ابتدی خدای تعالی ابلیسکه (فَأَهْبَطْ
 مِنْهَا) بس نوشکل سن ای ابلیس کوکدن یرگه یا که جنتدن چققل یا که یوفاری
 در جهدن توبان نوشکل قیلغان گناهک سبیلی (فَمَا يَكُونُ لَكَ) بس درست بولماس
 سکا (أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا) سنک تکبرک قیلماقک و اورکنی اولوغ تونوماقک کوک
 همه لری توبانچیلکی و فرمانغه بوی صونغوچی بولغان فرشته لر آراسنده یا که
 مناسب بولماس سکا سنک گناه قیلماقک و خداینک فرمانینه قارشماقک طاعت اهلی نک
 اورنی بولغان جنتده (فَأَخْرَجَ) بس چققل سن ای ابلیس جنتدن یا که کوکلردن (أَنَّكَ
 مِنَ الصَّاغِرِينَ) درستلکده سن خور بولغوچی کسمه لردن سن ینا بیعه دیمشدر کم
 معناسی چققل سن ای ابلیس فرشته صورتندن هم تورماغل فرشته لر آراسنک دیمکدر
 بس حق تعالی آنک صورتینی آلدنروب بیک قبیح و یامسز صورتده قیلدی (قَالَ)
 ابتدی ابلیس صورتی آلشنوب رحمتدن امید کیسولکچ (أَنْظُرْنِي) مهلت بیرگل سن
 مکا و منی فالدرغل (إِلَى يَوْمٍ يَبْعَثُونَ) آدمیلر قورلرندن قوبارله تورغان کونگه چه
 یعنی قیامت کونینه چه منی ترک فالدرغل دیوب صورادی (قَالَ) ابتدی خدای تعالی
 (أَنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ) درستلکده سن ای ابلیس مهلت بیرلمشدر دن سن ابلیسنک
 مقصودی اولومدن فورنولماق برده اولماینچه فالوایدی شول سبیلی قیامت کونینه چه
 مکا مهلت بیرگل دیوب صورغان ایدی حق تعالی آنک صورغانینی بیرمادی بلکه
 اسرافیل اولگی صورنی اورگانگه قدر آخر زمانغه قدر گنه امان بیردی نتاک کم

ايكنچى اورنده انك من المنظر بين الى يوم الوقت المعلوم ديوب بيور مشدر يعنى سن معلوم كونگه قدر مهلت بيورمشلردن سن ديمكدر شولكون يتكاج ابليس هم ايتنه اولچكدر خدايدن باشقه هيچكم اولماينچه فالهاس (قال) ايتدى ابليس (فبما اغويتنى) بس سن منى رحمتكدر محروم واميدسز فيلغانلقك سببلى (لافتدن لهم) البته من اولطورورمن اول آدملر اوچون (صراطك المستقيم) سنك توغرى بولغوى يولك اوستونده يعنى دين اسلام و شريعت بولى اوزرنده كوزاتوب توروب آدم بالالسرينى آزدوررغه و بولدىن چغاروررغه طرشور من (ثم لانيهم) صكره من كيلور من آنلرغه (من بين ايديهم) آنلرنك آلى ياكلرندىن يعنى كيللچده گى آخرت اشلىرى طوغربسندبه آنلرغه وسوسه قيلور من اولگاندىن صوك ترو بوق هم جنت و نموغ بوق ديوب اشاندروررغه طرشور من (ومن خلفهم) هم آرطلرندىن كيلور من يعنى دنيا اشلرنده آنلرنى آزدورر من و دنيانى كوزلرينه زينتلى هم سوبوكلى ايترب كورساتور من (وعن ايمانهم) دخى اوڭ ياكلرندىن كيلور من يعنى اشلاگان ايندگولكرى جهتندن آنلرنى آزدورر من كوكللرينه عجب هم ربا صالحور من تاكم قيلغان عمللى ضايغ بولور (وعن شمائهم) دخى صول ياكلرندىن كيلور من يعنى تورلى گناه و يامانلىق لرنى آنلرغه طانلى كورساتوب آنلرنى گناهقه چومدرور من (ولا تجد اكثرهم شاكيرين) وسن طاپهاس سن آدم بالالسرينك كوبرا گيى شكرانه ايتكوچيلر يعنى آدميلرنك كوبرا گى كافرلر و ظالملردر نعمت قدرينى بلماسلر و شكرانه ايتماسلر (قال اخرج منها) ايتدى خداى تعالى ابليسكه چققل سن اى ابليس جنتدىن يا كه كوكلردن (مذموما) خور ايتولمش و عيبلانمش بولغان حالك (مذخورا) سورلمش و رحمتدىن براق بولغان حالك (لمن تبعك منهم) البته هر كم ايارسه سكا آدم بالالرندىن (لاملان جهنم منكم اجمعين) البته من طولترورور من نموغنى سزنك همه لركزدن يعنى سن اوزك هم سكا ابارگانلر بارچه كز نموغده بولورسز (ويا آدم اسكن انت) دخى بيوردقيز ابليسنى جنتدىن چغارغاندىن صوك آدم گه وايندك اى آدم تورغل سن و فرار فيلغل سن اوزك (وزوجك الجنة) هم سنك خاتونك حوا فرار قيلسون جنتده (فكلا من حيث شئتما) بس آشا كز هر ابيكيز جنتنك يمشلرندىن و نعمتلرندىن تلاگان اورنكزدن (ولا تقربا هذه الشجرة) هم ياقن بولما كز هر ابيكيز اوشبو آغاچقه يعنى بو آغاچنك يمشينى آشاما كز اول آغاچ بغدادى يا كه يوزم آغاچى ايدى (فتكونا من الظالمين) بس سز بولورسز

هر ايكيكوز اوز نفسلر كزگه ظلم لى ايتكو چيلردن اگر اول آغاچنك يميشنى آشاسا كز
 (فوسوس لهما الشيطان) بس وسوسه فيلدى آدم ايله حواغه شيطان وانلرنى فوتورتدى
 (ليبدى لهما) تا كم ظاهر و آشكارا فيلسون اوچون انلر اوچون (ما ورى عنهما من
 سوئتهما) انلردن باشرن بولغان و اورتولگان نرسهنى عورتلردن يعنى اوستلر بته
 كيگان حللرى كيتوب بالانفاچ فالسوتلر عورت اعضالرى كورنسون اوچون شيطان
 انلرغه وسوسه فيلدى جنت اهلى حضرت آدم ايله حوانك عورتلر بىنى كورماسلر ايدى
 حق تعالى انلرغه جنت حللرى كيتورتوب عورتلرى اورتولگان ايدى
 ابليس بلور ايدىكم اگر انلر گناه فيلسه لر اوستلرندا گى حللرى كيتوب بالانفاچ
 فالچقلر شول سببلى انلرنى وسوسهسى ايله گناه فيلدروب بالانفاچ فالدروب فرشته لر
 آراسنده رسواى فيلورغه تلادى بس ابليس يلان و طاوسنك ياردمى ايله فاچوب
 جنتكه كرگاندن صوك حضرت آدم ايله حوانى وسوسه فيلورغه كر شدى (وقال) هم
 ايتدى ابليس آدم ايله حواغه (ما نهيكما ربكما) طيمادى سزنى پروردكار كز (عن هذه
 الشجرة) اوشبو آغاچدن يعنى اوشبو آغاچنك يميشنى آشاودن سزنى طيمادى (اد
 ان نكونا ملكين) مگر شولكم سز بولورسز فرشته لر يعنى اوشبو آغاچنك يميشلر بىنى
 آشاسا كز فرشته لر در جهسنه كوتارلورسز ياكه فرشته صورتينه كرورسز ياكه فرشته لر
 كى آشامى و اچمى تورانورغان بولورسز (اوتكونا من الخالدين) ياييسه شولكم سز بولورسز
 منگو فالغوچيلردن يعنى اوشبو آغاچنك يميشنى آشاسا كز جنتكه منگو فالورسز اولو مدن
 فورتلورسز ديدى ابليس لعين اوشبو قدر وسوسه ايتسه ده حضرت آدم اول يميشنى آشارغه
 باطر چيلق قبلما يوب او يغه فالدى بس ابليس بيكرا كده طرشوب وسوسه فيلورغه كر شدى
 (وقا سهما) هم آنط اچدى ابليس آدم ايله حواغه شو يله ديوب كم (اننى لكم لمن الناصحين)
 در ستلكده من سز لرگه البته نصيحت ايتكو چيلردن من وسز نك اوچون يغشيلقنى
 استا گوچيمن بو سوزنى سزگه شفقتمدن ايتنه من اوشبو آغاچنك يميشندن آشاكز
 هيچده ئولماس سز منگو جنتده تورورسز ديدى آدم عليه السلام خداى تعالى نك اسمى
 ايله هيچ كم يالغانغه آنط ايتماس ديوب گمان فيلور ايدى شول سببلى ابليس نك آنطينه
 اشاندى (فدليهما بفرور) بس مرتبه لرندن نوشوردى ابليس آدم ايله حوانى اوزينك
 جبلسى و آلدوى سببلى هر ايكيسى ابليس نك وسوسه سينه آلدانوب خداى تعالى نهى
 فيلغان آغاچنك يميشنى آشاديلر (فلما ذاقا الشجرة) بس طاتوغانلرى زمانده انلر
 اول آغاچنك يميشندن (بديت لهما سوئتهما) ظاهر بولدى انلرغه اوزلر بىنك عورتلرى
 يعنى حضرت آدم ايله حوا شيطان وسوسهسى بو ينيچه خداى تعالى طيغان آغاچنك

بميشندن طاتوغاچده فى الحال اوستلرندا گى كيوملرى همه سى كيتوب يالانغاچ قالديلر
 بر برسى نك عورتلر ينى كورديلر بو اشدن اويالوب بيك حسرتلدىلر عورتلر ينى
 اورتورگه نرسه ازله ديلر (وَطَفَقَا بِخَصْفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ) هم قصد ايتديلر
 و كوشديلر آدم ايله حوا بر برسى نك عورتلرى اوز رينه يابارغه جنت آغاچى نك يافراقلردن
 مشهور راك فولگه بناء اول آغاچ انجبر آغاچى ايدى حضرت آدم ايله حوا يالانغاچ
 فالغانلردن صوك عورتلر ينى اورتورگه باشقه نرسه بولماغاچ جنتدا گى انجبر آغاچى نك
 يافراقلر ينى جيوب شونك ايله بر برسى نك عورتلر ينى اورتديلر اوزلرى شول حالده
 اويالغانلردن جنتنك بر طرفندن ايكنچى طرفينه قاچار ايديلر (وَنَادِيَهُمَا رَبُّهُمَا) وندا
 قىلدى آنلرغه آنلر نك پروردكارى خداى تعالى شويله ديوب كم (۱) (الَمْ أَنهَكُمَا
 عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ) ايا من طيمادم موسز نك هر ايكيكزنى اوشبو آغاچنك بميشينى آشاودن
 (وَأَقْلُ لَكُمْ) هم من ايتمادم موسز گه (إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ) درستلكده
 شيطان سز لرگه آشكارا دشماندر ديوب يعنى انن سزنى اوشبو آغاچنك بميشينى آشاودن
 طيفغان ايدم هم ابليس نك سزگه بيك قاطى دشمان ايدكىنى بلدرگان ايدم شولاى
 بولغاچ بسنى اوچون سز لر ابليس سوزينه اباروب منم امر يمه خلافلق قىلدكز (قَالَ)
 ايتديلر حضرت آدم هم حوا خداى تعالى گه يالباروب و گناهلر ينه اقرار قىلوب (رَبَّنَا
 ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا) اى بز نك رييمز ظلملق ايتدكيز اوز نفسلر مزگه سنك امرثا خلافلق
 قىلوومز برله (وَأَنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا) واگر سن يارلقاماساك بز نك گناهميزنى (وترحمنا)
 هم رحمت ايتماساك بز لرگه (لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ) البته بز بولورمز زيان ايتكوچيلردن
 (قَالَ) ايتدى خداى تعالى آدم ايله حواغه هم ابليسكه هم يلان و طاوسقه (أهبطوا
 بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ) نوشوئز همهئز كوكدن يرگه بعضكز بعضكزغه دشمان بولغان
 حالكزده (وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ) وسز لرگه بولغوچيدر يرده فرار قىلاچق اورن
 (وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ) هم فائلا ناچق نرسه اچلكز يتكان وقتغه قدر يعنى اجل لر كز
 يتكانكه قدر ير بوزنده فرار قىلوب يرده بولغان معيشت اسبابلرى ايله فائله نورسز
 ديدى بس حضرت آدم ياكادان جنتكه كرو بولماس ديوب گمان ايتكانلكندن بيك
 فايغوردى (قَالَ) ايتدى خداى تعالى (فِيهَا تَحْيَوْنَ) سز اول يرده تركلك قىلورسز
 (وَفِيهَا تَمُوتُونَ) هم شونده ئولر سز (وَمِنْهَا نَخْرُجُونَ) هم شولوق بردين چغار لورسز
 و قبر لر كز دن فوبار لورسز قيامت كوئنده حضرت آدم اوشبو خطابدن ياكادان
 جنتكه كر ماك اميدى بار ايدكىنى آكلادى و اميدنى اوزمادى (يَا بَنِي آدَمَ) اى آدم

(۱) محمد بن قيس ايتدى
 الله تعالى حضرت آدمگه
 من سنى اوشبو آغاچ نك
 بميشينى آشاودن نهى
 ايتكان ايدم نى اوچون
 فرمانيمه خلافلق ايتدك
 ديوب خطاب ايتدكده
 آدم عليه السلام الهى مئا
 اول بميشنى حوا ايتدى
 ديوب جواب بوردى حوا
 مئا انى يلان آشاتدى
 ديدى بلان مئا ابليس
 بيوردى ديدى حق سبعانه
 و تعالى خطاب ايلديكم
 اى حوا سن اول آغاچدن
 فان آغزك شونك اوچون
 هر آيدسه سنك فانك
 آفسون هم اى يلان
 سنك آياق لر كنى كيسدم
 موندن صوك گاودهك
 ايله يرگه ياتوب يورگل
 هم ادم بالالردن هر
 كم سنى كورسه اولتو
 رماككه قصد ايتسون
 هم اى ابليس سنى آدم
 بالالرينه دشمان ايتدم
 منگولك لعنتك سن ديدى
 نبياندن

اوغللىرى خطاب بار چه آدميلرگه در (قد انزلنا عليكم لباسا) (۲) تحقيق بر ايندردك
 سزنىك اوزرگزگه كيوملرني يعنى سزنىك اوچون اوستكه كيه نورغان كيوملر ياراتدق
 (يوارى سو انكم) اورتور و قاپلار اول كيوملر سزنىك عورتلرگزنى (وريشا) دخى
 زينت و قوپشيلق كيومينى ياراتدق اول كيوم ايله زينتل نورسز و صورتلرگزنى كوركام
 قيلورسز عورتنى اورتور اوچون كيولگان كيومگه لباس ديورلر ماتورلق و قوپشيلق
 اوچون كيوله تورغان كيومگه ريش ديورلر يا ايسه لباس مامقن و پيدن بولغان
 كيوم ريش يفاكدن هم يوندن بولغان كيوملردر يا ايسه ريش ابو چهارلر بيدر
 (ولباس التقوى) و تقوالق كيومى (ذلك خير) اوشبو يغشيراقدن يعنى تقوالق اوچون
 كيوله تورغان نكلسز و طوپاس كيوملر قوپشيلق و ماتورلق اوچون كيوله تورغان
 قيمىلى و تكلفلى كيوملردن يغشيراقدن و آرتوغراقدر بعضيلر تقوالق كيوملردن مراد
 صوغش كيوملر بيدر ديورلر محققلر فاشنده تقوالق كيومى طاعت و عبادتدر
 يلكه حبادر ياكه كوركام خلقلردر يا ايسه لباس تقوى خداى تعالى دن
 قورقودر والله اعلم (ذلك من آيات الله) اوشبو اش يعنى كيوملرني ايندردك
 الله تعالى نك فضل و رحمتينه دلالت اينكوچى آيتلرندردك اول كيوملر ايله آدميلرنك
 عورتلرني اورتور آغاچ يافراقلرينه حاجت قالدردماس (لعلهم يذكرون) تاكم شايد
 آنلر و هظلانورلر و اوگوت آلورلر اوشبو آيتلرني كورب هم نعمتنك قدرني بلورلر
 (يا بنى آدم) اى آدم اوغللىرى (لا يفتننكم الشيطان) صافلانوكز سزنى فتنهگه
 صالحاسون شيطان و اوزينك مكرو حيلسى ايله سزنى توغرى يولدن چغارماسون
 (كما اخرج ابيكم من الجنة) نتاك كم چغاردى اول شيطان سزنىك آنا آناگزنى
 جنتدن يعنى وسوسه قيلوب آدم و حوانك جنتدن چغولرينه سبب بولدى (ينزع عنها
 لباسها) صالحدرور بولدى اول شيطان آنلرنك كيوملرينى اوستلرندن (ليزيها
 سو انهما) تاكم كورسانسون اوچون آنلرنك هر ايكى سنه اوزلرينك عورتلرينى
 يعنى شيطان حضرت آدم ايله حواغه وسوسه قيلوب آنلرنك جنتدن چغولرينه هم
 اوستلرنداگى كيوملرى كيتوب بالانغاچ قالورلرينه سبب بولدى بس سزله هم اول
 شيطان نك مكرو حيلسندن صافلانوكز (انه يريكم هو و فييله) درستلكه اول ابليس
 كورادر سزنى اوزى هم آنك لشكرى بولغان شيطانلر سزنى كورالر (من حيث
 لاترونهم) شول اوردن كم سزله كورماس سز آنلرني يعنى اول شيطانلرنك گاودهلرى
 جسم لطيف و سزنىك گاودهلرگز جسم كئيف بولغانلقدن آنلر سزنى كورالر سز

۲) روايت ايدلمشدركم
 جاهليت اهلى كهبنى
 بالانغاچ طواف قياورلر
 ايدى الله تعالى گه گناه
 فيلغان كيوملر م ايله طواف
 اينماس مزد ديورلر ايدى
 بس حق سبحانه و تعالى
 اوشبو آيتنى ايندروب
 عورتنى اورتور ايله بيوردى
 تبيان

آنلرنى كورا آلپىسىز بس سزلىر آنلرنىڭ فتنه و مكرلر ندىن بىك صافلانوكز (اناجعلنا الشياطين اولياء) درستلىكده بىر شيطانلرنى دوستلر قىلدىق (للذين لا يؤمنون) ايمان كىلتورمى نورغان كىسهلرگه (واذا فعلوا فاحشة) وهر قايجان قىلسه لر اول مشركلر بىر بوزق اشنى پوتفه طابنو هم حلال بولغان حيوانلرنى حرام قىلو و آكنا اوخشاشلى اشلر كىبى هر قايجان مشركلر شونداين بىر اشنى اشلاسه لر هم برار كىشى آنلرنى اول اشدن نهى قىلسه (قالوا) ايتهلر آنلر (وجدنا عليها اباؤنا) طايد قىز اول اش اوزرىنه آتالرمزنى يعنى اوشبو اش بىزنىڭ آتا و بابالرمزدن قالغاندر آنلرده شولاي اشلاگانلر (والله امرنا بها) هم خداى تعالى بىزنى بيورغاندر اوشبو اش ايله ديوب ايتهلر (قل) ايتكل سن اى محمد عليه السلام اول مشركلرگه (ان الله لا يامر بالفحشاء) درستلىكده خداى تعالى بوز قلىق ايله بيورماس و يامان اشنى اشلارگه قوشماس (اتقولون على الله) اياسز ايتاسز مو خداى تعالى گه افترا قىلوب (مالاتعلمون) شول نرسه نى كم بلماس سز آنى اوزكز يعنى خداى تعالى هيچه بيورماغاننى بالغانلاب خداى امر قىلدى ديوب ايته سز و حالانكه آنك بىورغانىنى اوزكز بلمىسىز (قل) ايتكل اى محمد عليه السلام (امررى بالقسط) بيوردى منم پروردكارم عدلك و توغرىلىق برله يا كه توغرىلىق (واقبوا و جوهكم) هم طوغرى قىلىكز و يونالدركز سز يوزلر كزنى قبله طرفينه (عند كل مسجد) هر بىر سجده وقتنده يعنى نماز او قوغانده يا كه مراد هر بىر مسجد ياننده بولسا كز نماز وقتى ايرشكان بولسه خداينىڭ عبادتينه يونالكلر و نمازنى كىچكدر ماكلر دىمكدر (وادعوه) دىخى عبادت قىلىكز خداى تعالى گه (مخلصين له الدين) پاك و خالص ايتكوچىلر بولغانكز حالده اول خداى تعالى اوچون طاعتنى يعنى كامل اخلاصكز ايله رياسز عبادت قىلىكز (كما بدأكم تعودون) نتاك كم باشده ياراتدى سزنى خداى تعالى ينه قايتورسز سز آنك صارى تا كم عمللر كز گه كوره جزا بيورر يا كه نتاك كم توفراقدن ياراتدى سزنى ينه شول توفراقعه قايتورسز (فريقا هدى) بىر گروهنى توغرى يولغه كوندردى خداى تعالى هم توفيق بيروب ايمان مىسر قىلدى (وفريقا حق عليهم الضلالة) و بىر گروهنى توغرى يولدن آزدردى تيوشلى بولدى آنلر اوزرىنه ضلالة و آزغونلىق خداى تعالى نىڭ تقدىرى بوينچه (انهم اتخذوا الشياطين اولياء) درستلىكده اول توغرى يولدن آداشقان و ضالانده قالغان كىسهلر شيطانلرنى اوزلرىنه دوستلر ايتوب توندىلر و شيطانلر نىڭ فرمانينه اياردىلر (من دون الله) الله تعالى دن باشقه (ويحسبون انهم مهتدون) هم گمان قىلور

بولدیلر آنلر اوزلرینی توغری بولغه کونلگوچیلر دیوب (یا بنی آدم) ای آدم اوغللری بعضیلر اوشبو خطابنی عامدر مؤمن هم کافرینی شاملدر دیورلر و کوبراک مفسرلر بو اورنده خطاب مسلمانلر غه غنه خاصدر دیهشدر عرب مشرکلرندن بر جماعت ایرلری هم خانولری کعبه اللهنی یالانغاچ کوینچه طواف فیلورلر ایدی و بنی هامر قبیلہسی احرامده و قتلرندہ حیوان ایئی آشاودن صافلانورلر ایدی اوشبو اشلری ایله آنلر اوزلری کعبهنی تعظیم قیلماز دیوب خیال قیلورلر ایدی مسلمانلر هم شول اشلرگه میل ایئوب کعبه اللهنی تعظیم قیلو بزلرگه بیگراکده تیوش دیدیلر بس حق سبحانه و تعالی مسلمانلرینی اول اشلردن طیوب بیوردیکم ای آدم اوغللری (خُدُوا زینتکم) توتوگوز-ز کیوملرگزینی یعنی یالانغاچ بولما گز اوستلرگزگه کیوملرگزینی کیوگز (۱) (عند کل مسجد) هر بر مسجد فاشنده یعنی طواف قیلغانده هم نماز اوقوغانده یالانغاچ بولما گز پاک بولغان کیوملرگزینی کیوگز (وکلوا و اشر بوا) هم آشا گز و اچکز یعنی مشرکلر شکللی احرامده وقتگزده حیوان ایئینی هم سوتنی اوزگزگه حرام قیلما گز بلکه حلال نعمتلرینی آشا گز هم اچکز (و لا تسرفوا) وچیکدن چقما گز چامادن طش هم طویغاندن آرتق آشاو و اچو برله (انه لا یحب المسرفین) درستلکده خدای تعالی دوست توتماس و سوبماس اسراف اینکوچیلرینی وچیکدن چقفوچیلرینی (قل) ایبتکل ای محمد علیه السلام (من حرم زینة الله) کم حرام قیلغاندر الله تعالی بیرگان زینتینی یعنی اوستکه کبه تورغان کیوملرینی (اللتی اخرج لعباده) آنداین زینتینی و کیوملرینی کم چقاردی خدای تعالی آنی اوز قدرتی ایله بندهلری اوچون اوسه تورغان اولنلردن چقاردی مامقدن و سوسدن بولغان کیوملرینی هم حیوانلردن چقاردی یوندن و یفاکدن بولغان کیوملرینی (والطیبات من الرزق) دخی کم حرام قیلغاندر یخشی و پاکیزه بولغان نعمتلرینی رزقدن یعنی اوستکه کبه تورغان کیوملر هم آشی تورغان حلال نعمتلر برسیده حرام نوگلدز بس اول مشرکلرنگ یالانغاچ طواف فیلورلری هم احرام باغلاغاچ ایبت آشاودن صافلانولری و حیوانلرنگ قایسیلرینی حرام فیلورلری همهسی باطل اشلردر (قل) ایبتکل سن (هی) لاندین امنوا اول زینت و کیوملر هم پاکیزه نعمتلر ایمان کیلتورگان کمسهلر اوچوندر (فی الحیوة الدنیا) اوشبو دنیا ترکاکنده یعنی الله تعالی اول نرسهلرینی اصالة مؤمنلر اوچون یاراتقاندز کافرلر مؤمنلرگه ایاروبکنه دنیاده اول نرسهلر ایله فائده لانورلر و اوشبو زینتلر و نعمتلر ایمان اهلینه گنه بولور (خالصة) خالص

(۱) اوشبو آیت کریمه نمازده عورت اورتوتوگوز فرضلقینه ذیلدر ایر کشینگ عورتی کمدکدن تزگه قدر بولغان اورندر الدی هم آرطی بارچهسی عورتدر آزاد خانوننگ بارچه تنی عورتدر مگر یوزی هم ایکی اوچلری هم طوبقدن توبان آیاقلری عورت بولماس نماز اوقوغانده عورتی اچق بولسه اول نماز درست بولماس طهارتسز اوقوشکلیدر عورت اورتو بالغ بولغان کشیلرگه هر وقت فرضدر عورتنی آچماق حرامدر ضرورت بولماغانده هیچن درست بولماس اولوغ گناهدر اوز خانوندن باشقه کشیلر برله حمامغه کرگانده اوونگوسز یالانغاچ حالده کرگان کشی فاسقدر گواهی قبول ایبولماس دیهشدر بیک صافلانو لازمدر بزنگ اوشبو ولایتمزده بو اشنی بیک بیکل صایوب بو طوغریک مساهله فیلالر یخشی غنه معرفتلی کشیلر عومی مونچه لرغه اولونگوسز کرالر بیک ناچار عادتدر لمولفه

اوزارینه گنه کافرلر هیچده شریک بولماسلر (یوم القیامة) قیامت کوننده یعنی آخرتک
 منگولک جنت نعمتلری و جنت کیوملری مؤمنلرنک اوزلرینه گنه بولور کافرلر گنه
 آندن اولوش بولماس (کذالك) اوشانداق یعنی نناک کم اوشبو حکملرنی تفصیل
 ایتدک شو نك کبی (نفسل الایات) بز تفصیل قیلور مز آیتلرنی و آیروب بیان ایتارمز
 (انوم نعلمون) شول گروه اوچون کم بلورلر وفهم قیلورلر (قل) ایتکل سن ای محمد
 علیه السلام (انما حرم ربی) موندن باشقه توگلدلر کم حرام قیلدی منم پروردکارم
 (الفواحش) اولوغ گناهلرنی کفر و شرک هم باشقه گناه کییره لر کبی (ما ظهر منها)
 ظاهر و آشکارا بولغانینی حرام قیلدی اول گناهلردن (وما بطن) هم یاشرن بولغانینی ده
 حرام قیلدی (والاثم) دخی کچکنه گناهلرنی حرام قیلدی (والبغی بغیر الحق)
 دخی حقلقدن باشقه ظلملق قیلونی حرام قیلدی بغیر الحق دیگان سوزی
 ناءکید اوچوندر ظلم نك حقلق برله بولغانی یوقدر البته همه سی حقلقدن باشقه بولور
 (وان تقولوا علی الله) دخی حرام قیلدی خدای تعالی سز نك ایتما کثرنی الله اوزرینه
 (ما لا نعلمون) شول نرسنه کی سز بلماس سز آنی یعنی خدای تعالی گه افترا قیلوب هیچده
 حرام برلماغان نرسه لرنی خدای حرام قیلدی دیب ایتونی حرام قیلدی (ولکل امة
 اجل) و هر گروه نك بیلگولانگان اجل مدتی باردر کم شول مدت یتکچ البته اولمی
 فالماس یا که مؤمنلردن باشقه هر بر گروه اوچون بیلگولانگان هلاکک و عذاب
 وقتی باردر (فاذا جاء اجلهم) بس هر قایچان کیلسه و ایرشسه آنلرنک تقدیر قیلنغان
 مدتلری یعنی اولوم یا که عذاب وقتی ایرشسه (لا یستأخرون ساعة) کیچکدر لماسلر
 آنلر برگنه ساعتده (ولا یستقدمون) هم الگاریده بولماسلر و آشقدر لماسلرده یعنی
 تقدیر ایتولگان اجل وقتندن بیک آزغنه الگاریده اولمه سلر هم بیک آزغنه
 صوگه ده فالماسلر بو اورنده ساعت بیک آز و قصه وقت معنا سنده در (یا بنی آدم)
 ای آدم اوغللری (اما یا تینکم رسل منکم) اگر کیلسه سزلر گه سز نك اوز جنسکزدن
 بولغان پیغمبرلر (یقصون علیکم آیاتی) او قورلر اول پیغمبرلر سزلر گه منم گناهنک
 آیتلرن یا که سز گه شریعت حکملرن بیان قیلورلر (فمن اتقى) بس هر کم صافلانسه
 کفر و شرکدن (واصلح) هم توزوک قیلسه اوزینک اشلرن یعنی ایمان کیلتورب
 ایندگو عمللر اشلاسه (فلا خوف علیهم) بس یوقدر هیچ قورقو آنلر غه عذابدن
 (ولا هم یحزنون) دخی قایغورور بولماسلر آنلر ثوایدن محروم بولوب (والذین
 کذبوا باياتنا) و شول کمه سلر کم یالغانغه توتدیلر بز نك آیتلر مزی (واستکبروا

عنا) ھم باش طارندیلر آیتلر مزگه ایمان کیلتورودن (أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ) اوشبو گروه اوط اهلریدر و آنلرنك اورنلری تموغ اوطیدر (هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) آنلر اول اوطده منگو فالغوچیلردر کم هیچده چغارلماسلر (فَنَظَّمُوا) بس کمدر ظالمراک (مَنْ أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا) الله تعالی اوزرینه یالغاننی افترا قیلغان کمسه دن خداينك شریکی بار دیوب (أَوْ كَذَّبَ بآيَاتِهِ) یا ایسه خدای تعالی نك آیتلرینی یالغانغه توتقان کمسه دن بعنی ایك ظالمراک کشیلر خداينك شریکی بار دیوب یالغان افترا قیلغان ھم خداينك آیتلرینه اشانماغان کشیلردر (أُولَئِكَ) اوشبو گروه بعنی خدايغه افترا ایتنان و آیتلرینی یالغانغه توتقان کمسلر (يُنَالَهُمْ) ایرشور آنلرغه (نَصِيبُهُمْ مِنْ الْكِتَابِ) آنلرنك اولوشلری لوح المحفوظدن بعنی آنلر اوچون تقدیر ایتولگان و اوح المحفوظده یازلغان جزا و عذاب آنلرغه ایرشور یا که عمل دفتارانده یازلغان عمللرینك جزاسی آنلرغه ایرشور (حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ) تا کم هر قایچان کیلسلر آنلرغه (رُسُلَنَا) بز نك یبارگان ایلچیلریمز بعنی اولوم فرشتهسی ھم آنك احوانلری کیلسلر (يَتُوفُونَهُمْ) وفات ایتدرورلر آنلرینی و جانلرینی آلورلر بعنی اول فرشتهلر آنلرنك جانلرینی آلورغه دیب کیلسلر (قَالُوا) ایتورلر اول فرشتهلر آنلرغه خورلاو یوزندن (أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ) قابده در شول نرسه کم سز عبادت قیلور ایدكز و طابونور ایدكز آکا خدای تعالی دن باشقه بعنی سزلرنك طابونغان پوتلرکز قابده بوکون سزلردن خداينك عذابینی منع قیلسونلر و سزنی فوتقارسونلر دیورلر (قَالُوا) ایتورلر کافرلر فرشتهلر سوزینه جواب بیروب (ضَلُّوا عَنَّا) اول پونلریمز و معبودلریمز بزلردن بوغالدیلر آنلردن بزگه هیچ مدد و یاردم بولمادی دیورلر (وَشَهِدُوا عَلَيَّ أَنْفُسَهُمْ) ھم گواھلق بیورلر آنلر اوز نفسلری ضررینه بعنی ائرار قیلورلر (أَنْهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ) شویله دیوب کم بولدیلر آنلر کافرلر ھم اشانماوچیلر خداينك آیتلرینه و پیغمبرلرینه (قَالَ ادْخُلُوا) ایتور خدای تعالی اول کافرلرگه قیامت کوننده یا که خدای تعالی نك امری ایله بر فرشته ایتور کرکز سز ای کافرلر (فِي أُمَّمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ) سزدن الگارای اوتنکان امتلر آراسنده (مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ) پریلردن ھم آدمیلردن بعنی سزدن اول دنیاغه کیلوب کیتکان پریلرنك ھم آدمیلرنك کافرلری ایله بزگه کرکز (فِي النَّارِ) تموغ اوطیده بس آنلردن عناد و تکبرلک لری آرتوغراق بولغانلری باشقه لردن آلدہ تموغغه کرورلر (كَلِمَاتٍ خَلَّتْ أُمَّةٌ) هر بر کرگانی زمانده تموغغه کافرلردن بر گروه (لَعْنَتُ أَهْلِهَا) لعنت

قىلور اول گروە اوزىنىڭ دىن فرىنداشى بولغان ايكنچى گروھنى يەنى يهودىلەر يهودىلەرگە و نصرائىلەر نصرائىلەرگە و مجوسىلەر مجوسىلەرگە لعنت اوفورلەر (حتى اذا اذركوا فيها جميعاً) ناكىم هر فايچان بربرسىنە فاوشسەلر آنلر و بىرگە جىولسەلر نىمۇغە پارچەلەر (قالت آخر بهم) اينورلر آنلرنىڭ سوڭىدىن كىرگانلرى و ايارگوچىلرى (اوليهم) اولگىلەرى و ابارلەش اولوغلىرى حقىدە يەنى كافرلرنىڭ عوملرى و اولوغلىرىغە اباروب اش قىلغانلرى اوزلر بىنىڭ اولوغلىرى و متبوعلىرى طوغرىسىنىڭ خدای تعالی گە يالباروب ايتورلر (ربنا هولاء اضلونا) اى بىزنىڭ رىبىمىز اوشبو كەمسەلر بىزنى آزدردىلر و توغرى يولدىن آداشدر دىلر (فانهم عذاباً ضعفاً) بس سىن بىرگىل آنلرغە ايكى اولوش عذابىنى (من النار) اولدىن يەنى بىز اوشبو اولوغلىرىمىزغە اباروب ايمان كىلتورودىن باش طارتىدىق و كافر بولدىق بس سىن آنلرغە بىزگە بىرگان عذاب قدرلى ايكى اولوش عذاب بىرگىل بىر اولوش عذاب اوزلەرىنىڭ ضلالتى اوچون و بىر اولوش بىزنى آزدىغانلرى اوچون دىورلر (قال) اينور خدای تعالی (لكل ضعف) مەلەكزگە دە ايكى اولوش عذابىر اولوغلىرىمىزغە ضلالتلرى و آزدورلرى اوچون ايارگوچىلەرگە كفر و تقيدىلرى اوچون (ولكن لاتعلمون) و لىكن سىز بىلماس سىز آنى يەنى بىر بىرگىل عذابىنى بىلماس سىز (۱) (وقالت اوليهم لآخر بهم) هم ايتورلر اول كافرلرنىڭ اولگىلەرى سوڭقىلەر يەنى اولوغلىرى ابارگوچىلەرگە ايتورلر شو بىلە دىوبكم (فما كان لكم علينا من فضل) بس يوقدر سىزنىڭ بىزنىڭ اوزرىمىزگە آرتوقلىقىمىز نا كىم بىزگە عذاب بىڭلارك بولسون دىوب دعوا قىلور ايدىڭىز بىلكە كافرلىككە سىزنىڭ اىلە بىز مەمەز بىر تىڭىز مىز (فدوقوا العذاب) بس طاتوقىز سىز هم عذابىنى بىزنىڭ شىكلى (بما كنتم تكسبون) شول نرسە سىببىكم سىز كىسب قىلور بولدىڭىز و اشلار ايدىڭىز كفر و شىركىدىن هم باشقە ياولقىلردىن دىيادە وقتىدە (ان الدين كذبوا باياتنا) دىستلىككە شول كەمسەلركىم بالغانغە توتىدىلر بىزنىڭ آيتلىرىمىزنى (واستكبروا عنها) هم باش طارتىدىلر عناد و نىكبرلىكلىرى سىببى ايتارمىزگە ايمان كىلتورودىن و فرمانغە بوى سونودىن (لا تفتح لهم) آچولماس آنلر اوچون (ابواب السماء) كوك ايشكلىرى يەنى آنلرنىڭ دىعالىرى ايلە كوك ايشكى آچولماس ياكە آنلرغە زىمت اينو اوچون آچولماس ياكە آنلرنىڭ عمللىرى وار و اخلرى كونارلور اوچون كوك ايشكى آچولماس بىلكە اول كافرلرنىڭ جانلىرى بىلر آستوندى سىچىن دە بولور يوقارى كونارلەماس (ولا يدخلون الجنة) هم كىرماسلر آنلر جىننكە (حتى يلج الجمل) نا كىم كىرگانگە چە توه (فى سم الخياط) اىنەنىڭ تىشىوگىنە

(۱) يەنى بىر جەھىدىن اولگىلەر نىڭ گىناھلىرى كۆبىدىر چۈنكى سوڭقىلەرغە ياوز عادتىنى قالدردىلر و آنلر نىڭ ضلالتلرى يەنى سىببى چى بولدىلر و بىر حسابدىن سوڭقىلەرنىڭ گىناھلىرى كۆبىر كىدىر بىر كە آنلر اولگىلەرنىڭ حاللىرىنى ايشىتىسەلر دە عىرت آلمال دىلر (تەسىر جەمالى

خداي تعالي آيتلرني يالغانغه توتقان هم ايمان كيلتورودن باش طارتقان كشيبارنڭ جنتكه كورلريني محال اشكه تعليق قيلدى توه اينه كوزندن اونمي توروب اول كافرلر جنتكه كرماسلار ديدى توه نڭ اينه كوزندن اونماكي عادتده محالدر بس كافرلر نڭ هم جنتكه كورولري محال بولور مراد آنلر هيچده جنتكه كرماسلر وعذابدن قورتولماسلر ديمكدر (وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ) واوشانداق بز جزا بيورورمز گناه قيلغوچيلرغه يعنى كافرلرگه (لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ) بولور انلرغه تموغ اوطندن توشاك كم آڭا اولطورولر (وَمَنْ فَوْقَهُمْ غَوَاشُ) هم بولور آنلر نڭ اوستلرندن اورتولر وفاپلاولر اوطن يعنى آستلرندده هم اوستلرندده اوط بولور تمام اوط اچنده قالورلر (وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ) واوشانداق بز جزا بيورورمز بارچه كافرلرگه (وَالَّذِينَ آمَنُوا) وشول كمسهلر كم ايمان كيلتورديلر وعداي تعالي گه هم پيغمبرگه اشانديلر (وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ) دخي ايندگو عمللر اشلاديلر ايندگو عمللر بيك كوب بولوب بارچه سني اشلرگه كشينڭ طاقتي يتماگانلك سببلي بيورور كم (لَا تَكْفُرْ نَفْسًا إِلَّا وَسْعَهَا) تكليف ايتماسمز ويورماسمز هيچ بر كشيگه مگر كوچي يتكان اش برله گنه تكليف ايتارمز (أُولَئِكَ) اوشبو كمسهلر يعنى ايمان كيلتورگان وايزگو عمللر اشله گان كشيبار (أَصْحَابُ الْجَنَّةِ) جنت اهللر بيدر واورنلري جنتدر (هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) آنلر اول جنتده منگو قالغوچيلردر هيچده چغارلماسلر (وَنَزَعْنَا) هم آلدقيزر و كينار دك (مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍّ) آنلر نڭ كوكر اكلرندده بولغان نرسهني حسد و كينه دن يعنى جنت اهلينڭ كوكلرندده هيچده كو نچييك و كينه هم دشمانلق سببلري بولماس (تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ) آغار آنلر نڭ سرايلري آستوندن يلغه لر آنلرغه لذت و راحتلك اوچون (وَقَالُوا) هم ايتورلر جنت اهلي اوزلرينڭ منزللرني كورگاچ (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي) بارچه حمد و ثنا شول خداي تعالي گه در كم (هُدَانَا لِهَذَا) كوندردي اول بزني اوزينڭ فضلي برله اوشبو اورنغه ياكه اوشبو جنت كه كر و گه سبب بولغان عملگه كوندردي (وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ) وبزلر كونلور بولمادق اوز قوتيمز ايله (لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ) اگر كوندرگان بولماسه ايدى بزني الله تعالي يعنى اگر الله تعالي اوزينڭ فضلي و رحمتي ايله بزلرني هدايت قيلغان بولماسه بز اوزلگيمزدن جنت يوليني طابا آلماس ابدك وضالانده قالور ايدك (لَقَدْ جَاءَتْ) تحقيق كيلديلر (رُسُلٌ رَبَّنَا) پروردكار منڭ يبارگان رسوللري (بِالْحَقِّ) حقيق و طوغر يلق برله يعنى خداي تعالي بزلرگه پيغمبرلر يباردي شول پيغمبرلر نڭ مدد و ياردملري ايله

طوغری یولنی طابیق و اوشبو سعادته ایشدک دیورلر (ونودوا) دخی ندا ایتولورلر
آنلر یعنی خدای تعالی نك امری ایله فرشتهلر جنت اهلینه ندا قیلورلر (ان تلکم
الجنة) شویله دیوبکم اوشبو جنت کم دنیاده سزگه آنك ایله وعده ایتولگان ایدی
(اورثتموها بما کنتم تعملون) میراث ایتوب بیرلرکوز و وارث بولدکوز سز اول جنتکه
دنیاده اشلرگان عملرکوز سببلی محنت و مشقتسز میسر بولغانقه کوره میراث ایتوب
بیرلری دیدی چونکه میراث مالی هم شولای کشیگه محتسز حاصل بولور یاکه مراد
کافرلرک جنتگی منزللری مؤمنلرگه میراث ایتوب بیرلری دیمکدر زیواکه خبرده
کیلمشدر کم هر کشی نك جنتده بر منزلی بولور اوشانداق تموغده هم بر منزلی
بولور مؤمنلرک تموغداغی منزللری کافرلرگه و کافرلرک جنتگی اورنلری مؤمنلرگه
میراث بیرلور (ونادی اصحاب الجنة) و ندا قیلورلر جنت اهللری (اصحاب النار)
تموغداغی کمسه لرگه (ان قد وجدنا) شویله دیوبکم درستلکده بز طابیق (ما وعدنا
ربنا حقاً) ربیمز بزگه وعده قیلغان نر سه نی حق و طوغری یعنی خدای تعالی بزگه
وعده ایتکان ثوابلر هم جنت نعمتلری همه سی بزگه حاصل بولدی (فهل وجدتم) ایا
بس طابیقز مو سز لر هم (ما وعد ربکم حقاً) پروردکار کوز سزگه وعده قیلغان
نر سه نی حق و طوغری یعنی سزگه ده خدای تعالی وعده ایتکان عذاب و عقوبتلر
بولدیمو دیورلر (قالوا نعم) ایتورلر تموغداغی کمسه لر جنت اهللرینه جواب بیروب
بلی بز هم طابیق خدای تعالی ایتکان عذابلر بزگه ایشدی دیورلر (فآذن مؤذن
بینهم) بس ندا قیلور و قچرور بر قچرغوچی آنار آراسنه اول ندا ایتکوچی اسرافیل
علیه السلامر دیمشدر (ان لعنة الله علی الظالمین) شویله دیوبکم خدای تعالی نك
لعنتی کافرلر اوزرینه بولغوچیدر کم خدای دن باشقهغه عبادت قیلولری برله آنلر
ظلم لقی ایتدیلر و ظالم بولدیلر (الذین یصدون عن سبیل الله) آنداین ظالملر
و کافرلر کم آنلر طیارلر خدای تعالی نك یولندن یعنی آدمیلرنی ایمان کیلتورودن
طیارلر (ویبغونها عوجاً) هم استارلر آنلر خدای تعالی نك یولینه قکغراق و حق سزلقنی
یعنی اسلام دینی نك عیبی فی ازلارار هم آنی باطل ایتوب کورسانما کچی بولورلر
(وهم بالآخرة کافرون) و آنلر اوزلاری آخرتکه انکار ایتکویچیلدر (وبینهما حجاب)
و جنت ایله تموغنك آراسنده پرده باردر یا که جنت اهلی ایله تموغ اهللری آراسنده
پرده باردر کم اول پرده شهر نك قلعه سی و کر پیچی کبیدر آکا اعراف دیولور امام
زاهدی قولنجه اعراف جنت ایله تموغنك آراسنده آق یفاردن بولغان بیوک تپه در

(وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ) ۱۰۰۰ واعراف اوزرنده ايرلر بولورلر كم (يَعْرِفُونَ كَلًّا بِسِيْمَاهُمْ) طانورلر آنلر جنت و تموغ اهللر ينك هر قايسونى آنلرنك علامتلى ايله يعنى اعرافه گى كشيلىر جنتنى هم تموغنى كوروب جنت و تموغ اهللر ينى طانورلر و بولورلر زيرا كه جنت اهلى نك بوزلىرى آق و نورلى بولور تموغ اهلى نك بوزلىرى قارالغان بولور (۱) (وَنَادُوا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ) هم ندا قىلورلر و قچقورلر اعرافه گى كمسهلر جنت اهللر ينه آنلرنى قوتلاب (أَنْ سَلَامَ عَلَيْكُمْ) شويله ديوب كم سلام بولسون سزلر كه اى جنت اهللرى يا كه سلامتك سزلر كه ديورلر (أَمْ يَدْخُلُوهَا) كرمادىلر اول اعراف اهلى اوزلىرى جنتكه (وَهُمْ يَطْمَعُونَ) و آنلر طمع قىلورلر و اميد اينارلر جنتكه كرونى يعنى اولوقنده آنلر جنتكه كرما گان بولورلر جنت اهلىنى كوروب قزغورلر و جنتكه كرونى اميد قىلورلر عاقبت خداى تعالى نك فضلى ايله اعراف اهلى هم جنتكه كرورلر جنتكه ايك صوگندن كر وچى لر شولار بولورلر ديمشلىر (۱) (وَأَذًا صِرْفَتِ أَبْصَارِهِمْ) و هر قاچان دوندرلسه اول اعراف اهلى نك كوزلىرى (تَلْقَاءُ أَصْحَابِ النَّارِ) تموغ اهلى طرفينه يعنى هر قاچان اعرافداغى كمسهلر تموغ طرفينه قاراب تموغده عذاب قىلونا تورغان كمسهلرنى كورسهلر (قَالُوا) ايتورلر آنلر خداى تعالى كه صغوب (رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا) اى بزنك ريهمز سن قىلماغل بزننى (مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) ظالملر گروهى ايله بر كه يعنى كافرلر و مشركلر ايله بو كه بزننى هم تموغده صالحلر ديورلر (وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ) دخى ندا قىلورلر و قچقورلر اعرافداغى كمسهلر (رَجُلًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيْمَاهُمْ) شول ايرلر كه كم طانورلر اوزلىرى آنلرنى علامتلىرى ايله يعنى تموغده عذاب قىلونا تورغان كافرلردن قايسىلر ينى علامتلىرى ايله طانوب شولارغه قچقورلر (قَالُوا) ايتورلر آنلرغه اعراف اهلى (مَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ) دفع قىلمادى و كيتار مادى سزلردن عذابنى (جَمْعَكُمْ) سز نك مال جبولر كز دنياده و قسكزده يا كه كوب دوستلر كز و يار مچىلر كز سزنى بوكون عذابدن قوتقارمادى (وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ) دخى شول نرسه كم باش طارتور بولدكز سز حق سوزدن و طوغرى بولدن يعنى اعراف اهلى تموغده عذاب قىلونا تورغان ابو جهل هم وليد بن مغيره و عاص بن وائل كى مشركلر نك اولوغلر ينى طانوب شولارغه ايتورلر سز نك دنياده جيقان مال و دولتلر كز هم دوست ايشلر كز هم تكبرك قىلوب حقلدن باش طارتورلر برسيك بوكون سزلرنى عذابدن قوتقارا آلمادى و سز كه فائز بيرمادى ديورلر صكره اعراف اهلى جنتكه بولغان بلال و عمار هم صهيب و سلمان كى صحابه لر نك فقيرلر ينه اشارت قىلوب

(۱) روايت ايدلمشدر اعراف بر سور و فلعده در كم جنت ايله تموغ آراسنك بولور اعراف اهلى كملر ايد كى طوغرى سنده اهل تفسير اختلاف ايتمشلدر ابن عباس رضى الله عنهما دن منقولدر كم اعراف اهلى ايد گولك هم ياوزلقلىرى ميزانده بر تيكز كىلنگان كشيلىدر ايد گولكارى آنلرنى تموغه كرودى قوتقارور و ياوزلقلىرى جنتكه كرودى منع قىلور شونداين كمسهلرنى اعرافده توقتا نورلر صكره الله تعالى تلاكان مدت اوتكاندن صوگك آلر جنتكه كرورلر و بعضىلر ديمشلدر اعراف اهلى شول كمسهلدر كم آنا آنلرى نك راضىلقدن باشقه صوغشقه كيتوب شهيد بولورلر آنلر خداى تعالى يولندسه شهيد بولمايلىرى او چون تموغدن قورتلورلر لكن آنا آنلرى راضى بولمايلى

تمو غلغى كافرلرگه ايتورلر (اهؤلاء الذين اقسمتهم) ايا اوشبو لمودر شول كمسه لركم
 سز دنياده وقتكزده آنط ايتار ايدكز (لاينالهم الله برحمة) ايرشدر ماس
 خدای آنلرغه رحمتنى ديوب يعنى ابو جهل هم وليد بن مغيره شكلى مشركلر نك
 اولوغلرينه ايتورلر سز لر دنياده اوشبو بلال وعمار كى فقير صحابه لرنى خورلاب
 اوزكزنى اولوغ توتوب بو فقيرلرنى خدای جنتكه كرتماس ديوب آنط ايته ايدكز
 بوكون فارا كز شول سز خور كورگان فقيرلر توكلمو ديوب جنتده بولغان فقير
 صحابه لرنى كورساتورلر اعراف اهلى اوشبو سوزلرنى ايتوب بوشاغلرندن صوك
 حق سبحانه و تعالى فضل و كرمى ايله آنلرغه بيورور (ادخلوا الجنة) كركز سز جنتكه
 (لا خوف عليكم) يوقدر هيچ قورقو سز لرگه (ولا انتم تحزنون) هم سز فايغورور
 بولماس سز (ونادى اصحاب النار) دخى ندا قيلورلر نموغ اهللرى (اصحاب الجنة)
 جنت اهلبنه (ان ابيضوا) شويل ديوب كم فويوكز سز اى جنت اهللرى (علينا من
 الماء) بز نك اوزرمزگه صودن يعنى بزگه بر آزغنه جنتده كى صودن بيركز تاكم
 اچوب صوصاومزنى باصيق (او مما رزقكم الله) ياليسه بيركز سز بزگه الله تعالى
 سزگه رز فلاندرغان نرسه دن يعنى جنت نعمتلرندن بزگه بر آزغنه بيركز تاكم
 آشاب آچلمزنى كيتارايك ديوب يالتورلر (قالوا) ايتورلر جنت اهلى آنلرغه جواب
 بيروب (ان الله حرمها) درستلكده الله تعالى حرام قيلغاندر جنت نك طعامينى هم
 شرايبنى (على الكافرين) كافرلر اوزرينه شول سببلى بز سزگه صوراخا كزنى بيرا
 آلماسز (الذين اتخذوا) شونداين كافرلرگه كم توتديلر آنلر (دينهم لهوا ولعبا)
 اوزلرينك دينلرينى وعيدلرينى بوش اش ايتوب هم اويون ايتوب مشركلر
 بيراملرنده كعبه تيكراسته جبولوب تورلى اويون وكولكى هم فائده سز اشلر ايله
 اوتكارورلر ايدى (وغرتهم الحيوة الدنيا) هم مغرور قيلدى وآدادى آنلرنى دنيا
 ترلكلى تاكم اولومنى و آخرتنى تمام اونوطديلر (فاليوم ننسيهم) بس اوشبو
 كون بز اونوطورمز و قالدرورمز آنلرنى تموغده (كما نسوا) نتاك كم اونوطديلر
 اول كافرلر اوزلرى و خاطرلرينه كيلتورماديلر (لقاء يومهم هذا) اوشبو كونلرينه
 بولوقونى يعنى قيامتنى اونوطديلر (وما كانوا باياتنا يجهلون) هم نتاك كم انكار قيلور
 ايديلر آنلر بز نك آيتلر مزنى تكبر و عنادلرى سببلى (ولقد جئناهم) و تحقيق بز
 كيلتوردك اول كافرلرگه (بكتاب) شول كتابنى كم (فصلناه) تفصيللاب بيان ايتدكز
 آنك معنالرينى (على علم) علم و بلو اوزرينه يعنى علم قديميمز ايله بلوب طوغرى

تلقن جنتكه كرا آلماسلر
 صكه آنلر هم جنتكه
 كرورلر و بعضيلر فولنچه
 اعراف اهلى زمان فترنده
 يعنى هيچ بر بير يغمبر
 كيلماگان هم دين
 و شريعت بولماغان زمانده
 دنياغه كيلوب كيتكان
 كمسه لردر برر و ايتده
 اعراف اهلى مشركلر نك
 ياشلكن اولكان بالالريدر
 يا كه مؤمنلردن پيغمبرلر
 هم شهيدلر كى اولوغ
 درجه ايلالريدركم آنلر
 اعراف اوزرينه چغوب
 جنت هم تموغنى و آنلر نك
 اهل لرن كورورلر يا كه
 ايرلر صورتده فرشته لر
 بولورلر والله تعالى اعلم
 تبيانندن

بيان ايتدك (وهدي) هم توغرى يولنى كورسانوچى ايتوب كيملتوردك اول كتابنى
 (ورحمته) دعى رحمت ايتوب كيملتوردك (لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُونَ) شول گروه اوچونكم ايمان
 كيملتورورلر و اشانورلر آكا (هل ينظرون الا تاويله) ايا كوتارلرمو اول كافرلر
 يعنى كوتماسلر هيچ نرسهنى مگر كوتارلر اول كتابنڭ تاويلينى يعنى آنڭ عافيتىنى
 هم آنده ايتولگان وعدهلر نڭ وعدايلر نڭ كيلوون كوتارلر (يوم ياتي تاويله) شول
 كونده كم كيلور آنڭ تاويلى و ظاهر بولور اول كتابده ايتولگان وعده هم وعيدلر
 هم ثواب وعدايلر يعنى قيامت كوندده (يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ) ايتورلر اول كتابنى
 اونوطقان وقويغان كمسهلر (من قبل) موندن الكارى يعنى دنياده وقتلر نڭ قرآنغه
 اشانه اينجه آكا التفات ايتماگان كافرلر قيامت كوندده قرآن نڭ حقلقى ظاهر بولغاچ
 ايتورلر (قد جاءت رسل ربنا) تحقيق كيلگان ايدىلر پروردكار مزنڭ بيدارگان
 رسوللرى (بالحق) حقلقى و طوغريلقى برله يعنى پيغمبرلرنڭ بزگه ايتكان سوزلرى
 و كورساتكان يوللرى طوغرى ايدى شولاي بولسه ده بز آنلرغه ايمان كيملتورمادك و آنلرنى
 تكذيب ايتدك بز نڭ حاللرمز بوكون نچوك بولور (فهل لنا من شفاع) بس ايا بولورمو
 بز نڭ اوچون شفاعت ايتكوچيلر (فیشفعوا لنا) تاكم شفاعت فيلسهلر بزگه اوشبو
 چيتون كوندده (او نرد) ياييسه بز كيرى قايتارلورموز مو دنياغه (فنعمل غير الذى
 كنا نعمل) بس اشلاساك بز اولده اشلاگان اشلرگه باشقهنى يعنى يا كان دنياغه
 كيرى قايتارلساق اولگى شكللى كافر و مشرك بولماس ايدك بلهكه ايمان كيملتورب
 ايزگو عمللر اشلا ايدك ديورلر ليكن اولكونده آنلر اوچون هيچ بر شفاعتچين
 بولماس ياكادن دنياغه قايتو هم بولماس (قد خسروا انفسهم) تحقيق زبان قيلديلر
 آنلر اوز نفسلرينه كم عملرينڭ سرمايه سيني كفر و شرك هم پوتقه طابونو ايله
 ضايغ اونكارديلر ويوغالتديلر (يضل عنهم) هم يوغالدى آنلردن (ما كانوا يفترون)
 شول نرسه كم افترا فيلور ايديلر. وبالغان ايتور ايديلر يعنى پوتلرنى خداينڭ
 شريكلريندر خداى تعالى فاشنده شفاعتچيلرمزدر ديوب يالغانلارلر ايدى شول
 پوتلرى بوكون آنلردن يوغالدى يانلرنده يوق (ان ربكم الله الذى) درستلكده
 سز نڭ ربكز و خدايكز شول الله تعالى دركم (خلق السموات والارض) يارلتنى اول
 كوكلرنى هم يرلرنى (فى ستة ايام) آلتى كون مقدار نده دنيا كونلرندن (۱) (ثم
 استوى على العرش) صكره فرار ايتدى آنڭ امرى عرش اوزرينه يعنى عرشنى
 ياراتونى اراده قيلدى بس امر و فرمانى عرش اوزرينه مستوى بولدى يا كه مستولى

(۱) ياكه مـراد آخرت
 كونلرندن آلتى كون
 مقدارننه ياراتدى ديمكدر
 كم آخرت كونلرندن هر
 بركون ايللى مڭ يـل
 برابرنده درلكن اولگى
 قول يعنى دنيا كونلرندن
 آلتى كون مقدارننه بولماق
 اصح هم مشهوردر حق
 سبحانه و تعالى بارچه
 عالمى كن ديوب ايتمك
 ايله برصولوده ياراتورغه
 قادردر شولاي بولسه ده
 آلتى كو مقدارنده
 ياراتونى هر ايشده صبر
 و تانى كراك ايدكىنى هم
 آشوغو و صبرسزاق مناسب
 توگل ايكانينى بندهلرينه
 بلدمك اوچوندر نناك كم
 العجلة من الشيطان
 والتانى من الرحمن خبرده
 كيلمشدر مواهب

و غالب بولدی عرش اوزرینه اگر چه خدای تعالی بار چه نرسه گه مستولی و بار چه نرسه لر آنك ملكنده و تحت تصرفنده بولسه لرده عرشنی خاصلاب عرشكه مستولی بولدی دیمکی عرش بار چه مخلوقانندن اولوغراق بولغانلقندندر (۲) لکن بو مقامده حقیقت شولدر کم استواء علی العرش صفتی خدای تعالی نك بر صفتیدر بلا کیف هم اوشبو جهل متشابهاتندندر آکا ایمان کیلتورور رمز و تاویلینی خدای تعالی گه طابشرورمز (یغشی اللیل النهار) فاپلار و اورتور خدای تعالی قارانغو کیچ ایله یا قوی کوندرنی (یطلبه حیثاً) طلب قیلور و استار اول کیچه کوندرنی آشوغوچی بولغانی حالده یعنی کوندر آرطندن کیچه و تون بیک تیزك ایله آشوغوب کیلور اوشانداق تون آرطندن کون شولای بیک تیز کیلور (و الشمس والقمر) دخی یاراندی خدای تعالی قویاشنی هم آینی (والنجوم) دخی بولدرلرنی یاراندی (مسخرات بامره) اطاعت ایتکوچیار و یار گوچیلر بولغانلری حالده خدای تعالی نك امرینه (الا له الخلق) آگاه بولکیز کم اول خدای تعالی گه مخصوصدر یاراتو و بوقدن بار قیلو (والامر) دخی امر و فرمان آکاغنه مخصوصدر کم نچوك تلاسه شولای بیورور و فرمانینی یورتور (تبارك الله رب العالمین) بلند و اولوغ بولدی بار چه عالمرنك پروردکاری و یاراتقوچیسسی بولغان الله تعالی (ادعوا ربکم) اونداکیز پروردکارکیزی و آکا دعا قیلکیز (تضرعاً و خفیة) تضرع و زاریلق قیلو برله هم باشرن یعنی ظاهرده و باطنده اخلاص ایله آکا عبادت قیلکیز (انه لا یجب المعتدین) درستلکده خدای تعالی سویماس چیکدن چقغوچیلرنی یعنی اوزینه مناسب بولماغان درجه لرنی صوراب دعا ایتکوچیلرنی یا که مستحق بولماغان کشی حقنده یاوز دعا ایتکوچیلرنی یا که بیک فاطی فحروب دعا قیلغوچیلرنی سویماس (ولا تفسدوا فی الارض) و بوز قلق اشلاما کیز سز یرده کفر و شرک یا که ظلم لقی ایله (بعد اصلاحها) توزوك ایتکاندن صوك اول یرنی ایمان و عدللك ایله (وادعوه) هم اونداکیز خدای تعالی نی و آکا دعا قیلکیز یا که عبادت قیلکیز (خوفاً وطمعاً) آنك عذابندن قورقو هم رحمتندن امید ایتو ایله یعنی خوف ایله رجا آراسنك بولغان حالکیزده عبادت و دعا قیلکیز (ان رحمة الله) درستلکده الله تعالی نك رحمتی (قریب من المحسنین) یاقن بولغوچیدر ایند گولك ایتکوچیلرگه (وهو الذي يرسل الرياح) و اول خدای تعالی شول ذاتدر کم بیارور جیل لرنی یعنی اوز قدرتی ایله جیل لرنی ایسدرور (بشراً بین یدی رحمته) سو یونچ بیرگوچیلر ایتوب اول جیل لر خدای نك رحمتی آلدندن یعنی رحمت یغموری آلدندن سو یونچ

(۲) اهل سنه دیدیلرکه عرش اوزرینه استواء الله تعالی نك بلا کیف صفتیدر یعنی الله تعالی نك عرش اوزرینه استواسی باردر استقرار و تمکندن منزله بولغانی حاله و عرش بر جسمدر کم باشقه جسیلرنی همه سنی احاطه ایتکوچیدر تبیان

(۱) اوشبو آيەت كرىمە
 مثلدر قىلب سىلىمكە نصىحت
 نىڭ اثر ايتما كىنە وسلامت
 بولماغان بوزوق قىلبە
 نصىحت اثر ايتما وينە يەنى
 قىلب سىلىم گە اوگوت
 ونصىحت يىغشى ھەم قابىل
 بولغان بىرگە يەھور ياوماق
 شىكلىدەر ھىچدە ضايىع
 بولماس فائىدەسى بولور
 اما سىلىم بولماغان قىلبكە
 نصىحت بىرونچا رۇپوزىلى
 بىرگە ياوغان يەھور كىيدەر
 ھىچدە فائىدەسى بولماس
 حق سىبحانە وتعالى اوشبو
 آيتكە اوزىنىڭ قىدرە كامالە
 سىنى بىيان ايتىدى جىل
 لىرىنى ايسىدەمك ھەم يەھور
 ياودىرىق اولىن لىرىنى
 اوسىدەمك ھەمەسى آنىڭ
 قىدرىتىنە دىلىدەر ھەم اوشبو
 مىثل كىبى اولوكلىرنىڭ تىرلىك
 لىرىن بىلدىدى ايكى تولى
 تىرلىك باردى بىرى قىردىن
 تىرلۇب چىقىلدى بىرى
 دىيادە كوڭىل لىرنىڭ
 تىرلىكىدەر يەنى پىيغىمبەرلەر
 يىاروب آدمىلەرنى ھىدايت
 ايلادى وقىللىرنى تىرگىزدى
 استىداد وقابىلىتىرى كامال
 بولغان كىشىلەر كىمالات
 طاپىدىلەر ويغشى فائىدە
 لاندىلەر استىدادلىرى آز
 بولغان لىر آرغىنە فائىدە
 لاندىلەر تىفسىر جەمالى

بىرۈب ايسارلەر ويغفور ياوماقندىن خىر بىرۈرلەر (حتى اذا قلت سبحاً ثقالاً)
 تاكىم ھەر فاپچان كوئارسەلەر اول جىللىر آغىر بولۇپلارنى (سِقَانَهُ) بىز سوروروزم
 ويباروروزم اول بولۇپلارنى (لَبَدٌ مَيْتٌ) مەيت بولغان شەھەر اوچون يەنى اولگان
 وقوروغان يىرنى تىرگىزۈپ يىارشار تىك اوچون اول بولۇپلارنى سوروروزم (فانزلنا
 به الماء) بىس ايتىدوروزم اول بولۇپ بىرلە صوفى يەنى يەھور ياودوروزم شول
 اولگان بىرگە (فاخر جُنًا به) بىس چىقاروروزم شول يەھور صوفى بىرلە (من كل الثمرات)
 يەمشلەرنىڭ ھەر تولىسىندىن يەنى قوروغان بىرگە يەھور ياوماق سىبىلى شول بىر يىشاروب
 تولى يەمشلەر اوسار (كذلك) اوشانداق يەنى تىك كىم قوروغان يىرنى يەھور بىرلە
 يىشار توب تىرگوزامز شونىڭ شىكلى (نخرج الموتى) بىز چىقاروروزم اولوكلارنى قىرلىرىدىن
 وانلارنى تىرگوزوروزم اوشبو اولوكلارنى تىرگىزىمك گە اوخشاغان اولگان يىرنى يىشار توب
 تىرگىزۈپ سىزلىرگە بىيان ايتىدىك (لعلكم تذكرون) تاكىم شايد سىزلىر وعظمنورسىز
 اوشبو ئىدىن ھىرت آلۇب قىيامتىكە اشانورسىز (والبلد الطيب) وپاك ھەم يىغشى بىر
 يەنى ايكون ايكارگە صلاحىتىلى آشلىق تىز اوسا تورغان يىغشى بىر (يخرج نباته)
 چىقار اول يىرنىڭ اوللىرى وايگۈنى (باذن ربّه) پىروردكارىنىڭ فرمانى وتلامكى
 ايلە يىغشى بولۇپ ھەم تىزلىك ويڭىلك ايلە چىقار (والذى خبث) وناچار ھەم
 ياراقسىز بولغان بىر (لا يخرج الاكدا) چىقماس اول بىرنىڭ اوللىرى مگر آرغىنە
 ھەم فائىدەسىز بولۇپ چىقار حق (۱) سىبحانە وتعالى اوشبو مىثلنى مۇمن ايلە كافر
 ھىقنە كىلىنوردى مۇمن نىڭ كوڭلىنى آشلىق كوب بولا تورغان يىغشى بىرگە وكافىرنىڭ
 كوڭلىنى ايكون بولمى تورغان ناچار وپوزىلى بىرگە اوخشاندىكىم ناچار بىرگە نى
 قىر آشلىق ساچسا كىدە ھىچ نىسە چىقماغان شىكلى كافرگە نىقدىر نصىحت ايتسا كىدە
 اثر قىلماس وفائىدە بىرماس (كذلك) اوشانداق يەنى تىك كىم اوشبو مىثلنى
 بىيان قىلدىق شونىڭ كىبى (نصرف الآيات) بىزدوندىرامز آيتلارنى وتورلى تولى
 مضمونلردە كىلىتورامز (لقوم يشكرون) شول گروھ اوچونكىم شىكرانە قىلورلەر
 ھەم وآكلامق نەمتىنىڭ قىدرىنى بلۇپ آيتلارنىڭ مەنالىرىنى فىكىرلەپ قارارلەر (لقد
 ارسلنا نوحاً) تەحقىق بىز يىاردىك نوحنى پىيغىمبەر ايتوب (الى قومه) اوزىنىڭ
 قومىنەكىم قابىل اولادىدىن ايدىلەر ھەملەرى پوتقە تابونورلەر ايدى نوح عليه السلام
 آنلارنى اسلامغە اوندادى (فقال) بىس ايتىدى نوح آنلارغە (يا قوم اعبدوا الله)
 اى منم قومىم سىز عبادت قىلىڭىز خىداى تەعالى گە (ما لكم من ال غيرة) بوقىدەر

سۈرە نېچى بىر مەبۇد كۆز ۋە خۇدا يېزىق ئاندىن باشقىچە بىس ئانى بىر بىلىش ۋە پۈتۈرگە ئاينىما كۆز
 (انى اخافىٰ عليكم) دىرىستلىككە مەن قورقۇمەن سۈرە نېچى ئوزۇن كۆزگە ئاگر ئايمان كىلىتورمىسا كۆز
 (عذاب يۈم عظيم) اولوغ بولغان كۈننىڭ عذابىدىن يەنى ئاگر ئايمان كىلىتورمىسا كۆز
 سۈرە نېچى ئايمان كىلۈپ ھەمەلر كۆز ھەلاك بولور سۈرە نېچى قورقۇمەن ياكە سۈرە نېچى
 اوچۇن قىيامەت كۈنىنىڭ عذابىدىن قورقۇمەن دىدى (قال الملائمة من قومە) ايتىدىلر
 نوح عليه السلامغە قۇمىنىڭ اولوغلىرى (انا لنريك) دىرىستلىككە بىز كورامىز سۈرە نېچى
 اى نوح (فى ضلال مبين) آشكارا ئازغۇنلغە يەنى سەن ئانامىزنىڭ يولىدىن چىققان
 ۋە ئاداشقان سەن بىزنى پۈتۈرۈمىزنى قۇيۇپ باشقىچە خۇدا يەنە ئاينىما كۆزگە ئاينىما كۆز
 دىدىلر (قال) ايتىدى نوح پىغمبەر ئانلارغە (يا قوم) اى مەن قۇمىم (ليس بى ضلالة)
 بولدىر مەندە ئازغۇنلۇق مەن ئايمان ئاداشقان تۈگۈلەن بىلكە سەن ئوزۇن
 ئاداشقان سەن (ولكنى رسول) ولىكىن مەن بىر رسول وپبارلىغان ايلچى مەن (من
 رب العالمين) عالملىرىنىڭ پەروردىكارى ئولۇندىن (ابلغكم رسالات ربي) مەن ايرىشدىرور مەن
 سۈرە نېچى پەروردىكارىنىڭ فرمانلىرىنى (وانصح لکم) ھەم نىسبەت قىلور مەن وپبىشىلىق
 ئانلار مەن سۈرە نېچى (واعلم من الله) دىخى مەن بىلور مەن الله تەئالىنىڭ ۋەھى قىلورۇندىن
 مۇئا (مالا تعلمون) سەن بىلمى تورغان نەرسەنى نوح عليه السلامنىڭ قۇمى پىغمبەر
 كىلۈنى ھەم پىغمبەرگە ئاشانماغان قۇملىرگە خۇدا يەنە عذاب كىلۈنى ھىچدە ايشىتىنلارنى
 يوق ايدى بىلماسلر ايدى شۇنىڭ اوچۇن خۇدا نوحنى ئايشىتىپ سۈرە نېچى
 ايشىتىپ بىك عىجىبە قالدىلر بىس نوح عليه السلام ئانلارغە ايتىدى (او عجبتم) ايا
 عىجلاندىكۆز موسى (ان جاءكم ذكر من ربكم) پەروردىكار كۆزدىن ۋەھى و فرمان كىلۈپ يەنە
 (على رجل منكم) سۈرە نېچى جىنىس كۆزدىن بولغان بىر ايرىگە يەنى ئوزۇن كۆزدىن بىر
 كىشىنىڭ پىغمبەر بولۇپ كىلۈپ يەنە عىجلاندىكۆز (لينذرکم) تەسكەم سۈرە نېچى قورقۇنۇ
 اوچۇن خۇدا يەنە غۇب ۋە قەھرىدىن (ولتتقوا) دىخى سۈرە نېچى قورقۇپ ساقلانۇنۇكۆز
 اوچۇن خۇدا يەنە ئامرىنە خۇدا يەنە قىلۇدىن (ولعلکم ترحمون) دىخى شۇنىڭ اوچۇن كۆز
 شايدى سۈرە نېچى ايتىلورۇسۇن يەنى خۇدا تەئالى سۈرە نېچى رەھمەت قىلورۇنۇ كىشىلرگە نى باغىشلار اكر
 اول پىغمبەرگە ئايمان كىلىتورۇپ شۇكىدىن ساقلانسا كۆز نوح عليه السلام ئوزۇننىڭ
 قۇمىنە ئايشىتىپ سۈرە نېچى ايتىپ نى قىدر اوگۇتلاسدە ئانلارغە اثر ايتىمادى (فكذبوه)
 بىس يالغانغە تۈندىلر خۇدا نوحنى ئاننىڭ قۇمى و ئايمان كىلىتورۇپ مادىلر عاقىبت
 نوح عليه السلام ئانلارنىڭ ظلم و ايدالرىنە ئاقتىسىز بولۇپ ئانلار خۇدا يەنە بىدعا قىلدى

و خدای تعالیٰ دن آنلرنڭ ھلاک بولولرن صورادی خدای تعالیٰ آنڭ دعاسینی قبول
 ایدوب طوفان عذابن یباروب اول قومنی ھمہلرینی ھلاک ایتدی مگر نوح
 علیہ السلام اوزی ھم آنڭ ایله کیمہدہ برگہ بولغانلرغنه سلامت قالدیلر نناک کم
 بیورور (فانجیناہ) بس قوتقار دقبز نوح پیغمبرنی طوفانغہ غرق بولودن (وَالَّذِينَ
 مَعَهُ فِي الْفُلْكِ) ھم آنڭ ایله برگہ کیمہدہ بولغان کیمہلرنی قوتقار دق کم آنلر سکسان
 کشی ایدی فرق ایر و فرق خاتون دیمشلر (وَاغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا) دخی
 طوفان صووینہ غرق ایتدکیز بزنگ آیتلرمزنی بالغانغہ توتقان کیمہلرنی یعنی
 برلیکیمز نڭ دلیللرینہ یا کہ نوح پیغمبرنڭ معجزہلرینہ اشانماغان کیمہلرنی غرق
 ایتدک (انھم کانوا) درستلکدہ اول نوح قومی بولدیلر (قوماً عَمِينَ) صوفر بولغوچی
 گروہ یعنی آنلرنڭ بصیرتلیری یوق ایدی کوڭل کوزلری صوفر ایدی حقلقنی
 کور. ایدیلر نوح علیہ السلام قصہسینڭ قالغانی کیلاچک سورہلردہ ذکر ایتولور
 انشاء اللہ تعالیٰ (وَالِیْ عَادِ اِخَاهُمْ هُوْدًا) دخی یباردکیز عاد قومینہ پیغمبر ایتوب
 اوزلرینڭ فرنداشرلی ھودنی ھود علیہ السلام اوزی ھم عاد نسلندن ایدی شول
 سببلی فرنداشرلی ھودنی یباردک دیدی عاد اوزی نوح علیہ السلام اوغلی سامنڭ
 اوغلینڭ اوغلینڭ اوغلیدر آنڭ نسلینی عاد قومی دیدیلر آنلر ھمہلری اوزون
 بویلی اولوغ گاودہلی ھم بیک کوچلی کشیلر ایدی اول زماندہ بوتون یر یوزندہ
 آنلردن قوتلی ھم آنلردن اولوغ قبیل یوق ایدی اوزلری بیک کوب ھم بیکبای
 ودولتلیلر ایدی ھمہلری اوزون بولور ایدی ھمہلری پوتقہ طاہورلر ایدی
 حق تعالیٰ آنلرنی اسلامغہ اوندامک اوچون ھود علیہ السلامنی پیغمبر ایتوب یباردی
 (قَالَ) ایدی ھود علیہ السلام آنلرنی حق دینگہ اونداب (يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ) ایمنم
 قومم سز عبادت قیلنڭز خدای تعالیٰ گہ و آنی بر بلنڭز (مَا لَكُمْ مِنَ الْغَيْبِ) یوقدر
 سز گہ ھیچ بر معبود خدای تعالیٰ دن باشقہ و پونلر عبادتکہ مستحق توگل لردر
 (اَفَلَا تَتَّقُونَ) ایاسز صافلانماس سزمو و قورقماس سزمو خداینڭ عذابندن (قَالَ الْمَلَأُ
 الَّذِيْنَ كَفَرُوا) ایتدیلر کافر بولغان اولوغلری (مَنْ قَوْمِه) اول ھودنڭ قومندن ھود
 پیغمبر قومی نڭ اولوغلرندن بعضلری مسلمان بولغانلر ایدی شول سببلی کافر بولغان
 اولوغلری ایتدیلر دیدی یعنی ھود علیہ السلامنڭ سوزلرن ایشتاچ عاد قومینڭ
 اولوغلری ایتدیلر (اَنَا لَنُرِيْكَ) درستلکدہ بز کورامز سنی ای ھود (فی سفاۃ) عقلسزلقدہ
 یعنی بز لر سنی عقلسز احمق دیوب بلامز (وَاَنَا لَنُنْظِرُكَ مِنَ الْكَافِرِيْنَ) ھم درستلکدہ

بزیسنی گمان قیلامز یالغانچیلردن دیوب دیدیلر (فَالْاِیْتِیْ هُوَ یَغْمِرُ اَنْرَغَه) یانوم لیس بی
 سفاهه ای منم قومیم منده عقسسزلق و اعهقلق یوقدر (وَلَكِنِّی رَسُوْلٌ) ولسکن
 من بر یبار امش رسول و ایلچی من (مَنْ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ) عالملرنک پروردکاری خدای
 تعالی طرفندن (اَبْلَغْکُمْ) من ابرشدر و رمن سزگه (رَسَالَاتِ رَبِّی) پروردکار منک فرمانلرن
 (وَ اَنَّا لَکُمْ نَاصِحٌ اٰمِیْنٌ) هم من سز لرگه اشانچلی و توغری ایتکوچی بولغان اوگوتله و چیم
 هم سز نك اوچون یخشبلقنی استاگوچی من (اَوْ عَجِبْتُمْ) ایا سز عجب له ناسز مو (اَنْ
 جَاءَکُمْ ذِکْرٌ مِّنْ رَبِّکُمْ) پروردکار کزدن وحی و فرمان کیلما کینه (عَلٰی رَجُلٍ مِّنْکُمْ)
 سز نك آرا کزدن بر ابر اوزرینه (لَیْسَ لَکُمْ) تا کم فورقتسون اوچون اول ابر سز لرنی
 خدای تعالی نك عذابندن (وَ اذْکُرُوْا) هم یاد ایتکز سز ای عاد قومی خدای نك سز گه
 بیرگان نعمتلرن (اِذْ جَعَلْکُمْ) شولوقتمک قیلدی سزنی خدای تعالی (خُلَفَاءَ مِنْۢ بَعْدِ
 قَوْمِ نُوحٍ) نوح پیغمبر قومندن صولک خلیفه لر یعنی نوح قومینی هلاک ایتکاندن صولک
 سزنی بر یوزنده آنلر اورینه کیلتوردی (وَ اذْکُرْکُمْ فِی الْخَلْقِ بَسْطَةً) هم آرتق ایتدی
 خدای سزنی یار اتوده قوت و کوچلیلکده یعنی سز لرنی باشقه خلقلردن اوستون
 قیلدی یا که بویلر کزنی اوزون و تنلر کزنی کوچلی ایتوب یار اتدی (فَاذْکُرُوْا) بس
 یاد ایتکز سز (اَللّٰهُ) الله تعالی نك نعمتلرن (لَعَلَّکُمْ تَقْلُحُوْنَ) تا کم شاید سز قول
 اوستونلگی چابار سز و عذابدن قورتلور سز (فَالُوْ) ایتدی لر عاد قومی هود علیه السلام دن
 اوشبو سوز لرنی ایشتکاج (اَجْتَنَّا) ایا سن کیلدکمو بزگه ای هود (لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَه)
 تا کم بز نك عبادت قیلما قیمز اوچون پالغوز بولغان خدایغه غنه یعنی بز لرنی برگنه
 خدایغه عبادت قیلوغه بیورماق اوچون کیلدکمو (مَا کَانَ یَعْبُدُ اٰبَاءَنَا) آنالرمز عبادت
 قیلغان نرسه نی یعنی آنا بابالرمز طابونغان پونلرنی طاشلارغه و آنلرغه طابونماسقه
 بیورماق اوچون کیلدکمو سنک سوزکا قاراب بز لر آنالرمز دن فالغان پونلرمزنی
 طاشلاب بر خدایغه غنه عبادت قیلاقمو البته قیلما سز و سنک سوزک ایله پونلرمزنی
 طاشلاماسمز (فَاَتْنَا بِمَا تَعَدْنَا) بس سن کیلتور گل بزگه اوزک وعده قیلا تورغان
 نر سه نی یعنی سن بزنی عذاب ایله قورقوناسن شول عذابکنی کیلتور گل (اِنْ کُنْتُمْ
 مِنَ الصّٰدِقِیْنَ) اگر بولساک سن طوغری ایتکوچیلردن و بز لرگه عذاب کیلور دیگان
 سوزک درست بولسه (فَالْاِیْتِیْ هُوَ یَغْمِرُ اَنْرَغَه) قد وقع علیکم) تحقیق واجب
 بولدی سز نك اوزر کزگه (مَنْ رَبِّکُمْ رَجْسٌ وَ غَضَبٌ) پروردکار کزدن بر عذاب هم
 آچر یعنی اگر سز مکا ایمان کیلتور ماسا کز خدای تعالی سز لرگه غضب و قهر قیلور

(۱) عاد قومی باشلرينه
 بلا کيلگان وقتده مشر
 کلری هم مؤمنلری مکه گه
 کيلوب کعبه الله اورننگی
 قزل قومدن بولغان تپه
 ياننده تضرع وزار يلق
 ايلز دعا قیلوب شول
 بلانگ کیتوون خدایین
 صورلر ایدی شونگ ایل
 اول بلادن خلاص بولورلر
 ایدی اوچ یل مدنک بر
 قطره یغور یاوماغانلقدن
 قعطلق و اچلقدن تمام
 عاجز قالغاچ قیل هم هشام
 اسملی کمسهلر قومنگ
 اولوغلرندن یتیمش کشی
 ایله عادتلری بوینچه دعا
 قیلورغه مکه گه کيلدیلر
 مذکور اورنغه کيلوب
 خدایین یغور صوراب
 دعا قیلماچی بولدیلر اولو
 غلرندن مرثد اسملی کمسه
 هود علیه السلامغه ایمان
 کيلتورگان ایدی اول
 ایتدی سز لر تو به واستغفار
 قیلوب هود پیغمبرگه ایمان
 کيلتور ماسا گزنی قدر
 دعا قیلوب صوراسا گزده
 خدای تعالی سزگ یغور
 بیرماس ایمان کيلتورگز
 دیدی بوسوزگه آچولری
 کيلوب مرثدننگ قول
 و آیقلرینی باغلاب قو
 یدیلر دعا اور نینه آتی

هم عذاب یبارور (انجادلونی) ایسا سز جدال قیلورسز مو و نزاغلاشورسز مو منم
 برله (فی اسماء) شول اسم لر توغر یسنک کم (سمیتموها انتم و اباءکم) آطا دگز و فویدگز
 اول اسملرینی سز اوزگز هم آنالرگز (ما انزل الله بها) ایندر مادی خدای تعالی آنلرغه
 عبادت قیلورغه (من سلطان) هیچ بر حجت و دلیلنی یعنی آنالرگز هم اوزلرگز معبودلر
 ایتوب تورلی سنی تورلی اسملر ایله آطاغان هم آنلرغه طابونوغه هیچ بر دلیلگز
 بولماغان پوتلرگز طوغر یسنده سز منم برله نزاغلاشاسر مو اگر همیشه عناد ایتوب
 نزاغلاشسا گز و منم سوزمنی قبول ایتماسه گز (فانتظروا) بس منتظر بولگز و کوتوب
 تورگز سز اوزگزگه عذاب کيلوون (اتی معکم من المنتظرین) درستلکده من هم
 سزنگ برله کوتکوچیلردنمن هود علیه السلام اوشبو سوزلرینی ایتوب عاد قومینی
 نی قدر اسلامغه اونداسده آنلر همیشه اوزلریننگ عناد و قار شولقلرنده ثابت بولدیلر
 ایمان کيلتورمادیلر بس حق سبحانه و تعالی آنلرغه اول اچلق عذابن یباردی اوچ
 یلغه قدر کوکدن بر قطره یغور یاومادی صگره عذاب جیلی یباروب آنلرنگ همه لرینی
 هلاک قیلدی مگر هود علیه السلام هم آکا ایارگان مؤمنلر سلامت قالدیلر ننگ کم
 بیورور (۱) (فانجیناه و الذین معه) بس فوتقار دقبر هود پیغمبرینی هم آننگ برله
 برگه بولغان کمسهلرینی یعنی آکا ایمان کيلتورگانلرینی فوتقار دق عذابدن (برحمه
 منا) اوز رحمتیمز ایله (وقطعنا) هم کیسدکیز و بتوردک (دابرا القوم الذین کذبوا
 باياتنا) قدر تیمزنگ علامتلرینی یا لغانه توتقان گر وهنگ طاملرن یعنی ایمان
 کيلتورماگان عاد قومینی عذاب جیلی ایله همه لرینی هلاک ایتدک و تمام بتوردک
 (وما کانوا مؤمنین) هم بولمادیلر اول عاد قومی ایمان کيلتورگوچیلر خداینگ برلکینه
 هم هودنگ پیغمبرلکینه (والی ثمود اخاهم صالحا) و یباردکیز ثمود قومینه اوزلریننگ
 فرنداشلری صالحنی پیغمبر ایتوب ثمود عربدن بر قبیلهنگ اسمیدر نوح علیه السلام
 اوغلی سامنگ نسلندن بولغان ثمود اسملی کمسهنگ اولادیدر آنلرنگ تورغان یلری
 حجاز ولایتی ایله شام آراسنده ایدی همه لرینی پوتقه طابونورلر ایدی حق تعالی
 آنلرغه اوز آرالرندن صالح اسملی کمسهنی پیغمبر ایتوب یباردی (قال) ایتدی صالح

کيلتورمادیلر اوزلری مذکور اورنغه کيلوب اولوغلری قیل باشلاب دعا قیلدی الهی عاد قومینه یغور بیرگل دیدی
 فی الحال هواده اوچ بواوط ظاهر بولدی برسی آق و برسی قزل هم برسی قار بولوط ایدی اوشبو اوچ بولوطننگ برسن اختیار ایت
 دیگان ندا ایشتلدی قیل یغوری کوب بولور دیوب قار بولوطنی اختیار ایتدی اول قار بولوط عذاب بولوطی ایدی دعامز
 قبول بولدی دیوب مکه دن اوز ولایتلرینه قایتورغه چقدیلر عاد قومی شادلق خبرن ایشتوب بیک شادلانوب آنلرغه فارشی
 چقدیلر شولوقتک خدای تعالی ننگ عذابی آنلرغه نازل بولدی مذکور قار بولوطدن صرصر جیلی چغوب ییدی نون و سکز کون
 مدتده آنلرغه شول عذاب جیلی ایسدی همه کافرلر هلاک بولدیلر مواهب

پیغمبر آنلرنی اسلام دینینه اونداب (یا قوم اعبدوا لله) ای منم قومیم بسز عبادت
 فیلکمز شریکی وتبکدashi بولماغان الله تعالی گه (ما لکم من اله غیره) یوفدر سزگه
 آندن باشقه هیچ بر معبود وسزلر طاہونا تورغان پوتلر هیچده معبودلک که مستحق
 توگللردردیدی ثمود قومی حضرت صالحنی بلغانغه توتدیلر اگر سن پیغمبر بولساڭ
 بزگه بر علامت ومعجزه کورسات دیدیلر صالح علیه السلام ایتدی نینداین معجزه
 استار سز آنلرنک الوغلرندن خندع بن عمرو دیگان کشی ایتدی ای صالح اگر
 سن پیغمبر بولساڭ اوشبو صحراداغی طاشدن بر آنا توه چقارغل بیک الوغ توه
 بولسون هم اوزی بوواز بولسون هم شول اورنده بزنگ کوزمز آلدنک بالا طودرسون
 دیدی حضرت صالح ایتدی اگر منم خدایم اوزینک قدره کامله سی ایله شونداین
 توهنی طاشدن چقارسه سزلرنی اشلار سز آنلر ایتدیلر اگر شول اش واقع بولسه
 بز سکا ایمان کیلتورورمز وسنک خدایکا عبادت فیلمورمز دیوب آنط ایتدیلر بس
 صالح علیه السلام نماز اوقوب دعا قیلدی حق تعالی ننگ قدرتی ایله مذکور طاش
 حرکتکه کیلوب اول طاشدن آنا توه ننگ بالا طودرغانده بغلاب اوکورگان طاوشی
 شیکلی طاوش ایشتولدی هم اول طاش یارلوب اچندن بیک زور آنا توه چقدی
 هم فی الحال شول اورنده اول آنا توه بر بالا طودردی ثمود قومی آکا قاراب تورورلر
 ایدی الوغلی خندع بو حالنی کورب ایمان کیلتوردی باشقه لری همیشه اشانمایوب اوزلرینک
 کفر وضلائلنرنده قالدیلر اول آنا توه بالاسی ایله آنلر آراسنده قالدی فرده یورب
 اوطلار ایدی هم ثمود قومینک فیولرندن صو اچار ایدی بر کون ثمود قومینک
 توه لری اچارلر ایدی ایکنچی کون مذکور آنا توه بالاسی ایله اچارلر ایدی شولطریقه
 اول فیودن صو اوچون نوبت تعیین ایتکانلر ایدی چونکه همه لری برگه اچسه لر
 قیونک صوی یتماس ایدی اول آنا توه ایله بالاسی فیوداغی همه صونی اچوب
 بترورلر ایدی اوشبو معجزه ظاهر بولغاچ صالح علیه السلام آنلرغه ایتدی ای منم
 قومیم (قد جاءتکم) تحقیق کیلیدی سزلرکه (بینة من ربکم) روشن و آچق بولغان
 معجزه پروردکارکمز طرفندن یعنی خدای تعالی ننگ قدرتینه هم منم پیغمبر لکیمه
 دلیل بولغان معجزه نی کوردکمز (هذه ناقة الله لکم) اوشبو آنا توه خدای تعالی ننگ
 توه سیدر یعنی خدای تعالی آنی ظاهر ایتکاندر طاشدن سزنگ اوچون (آیة) بر
 علامت ومعجزه ایتوب هم منم پیغمبر لکیمه دلیل ایتوب (فندروها) بس قویوکمز سز
 اول آنا توهنی (تاکل فی ارض الله) تا کم آشاسون اول واطلاسون الله تعالی ننگ
 یرنده (ولا تمسوها بسوء) هم ایرشدر ماگز سز آکا هیچ بر یاوزلق وزبان هم

آكَا نِيْمَا كُرْ (فِيَا خَذَكُمْ عَذَابَ الْاِيْمِ) بس توتار سزلىرى رنجتكوچى عذاب يعنى
 اگر سز اول آنا توه گه ياوزلىق ايتوب بر ضرر و زيان ايرشدر ساكز سزلىر گه خدای
 تعالى دن عذاب كېلور (وَ اذْ كُرُوا) هم ياد ايتكز سز ای منم قومم خداینىڭ سز گه
 بېر گان نعهتېنى (اذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءً) شولوقندە كم قېلدى سزنى خدای تعالى خليفه لر
 (مَنْ بَعْدَ عَادٍ) عاد قومى صوڭندە يعنى خدای تعالى عاد قومىنى هلاك ايتكاندن
 صوڭ آنلر اورىننه سزنى كېلتوردى (وَبِوَاكُم فِى الْاَرْضِ) هم اورناشدردى خدای
 سزلىرى حجر ولايتى بېرنە (تَتَخَذُونَ مِنْ سَهْلِهَا فُصُورًا) سز توتاسز اول بېرنە بوموشاق
 اورنلر ندىن كوشكلر و بېسىدكەلر جاى كونى تورو اوچون (وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بَيْوتًا)
 هم قازيسز طاوردە اېولر يعنى طاش طاولرىنى كېسوب و چوقورلاب قش كونى تورو
 اوچون اېولر ياصيسز (فَاذْ كُرُوا الْاِلَهَ اللّٰهُ) بس ياد ايتكز سز الله تعالى نڭ نعهتلىرىن
 كم سزلىرى بېخشى اورنلر دە اورناشدردى هم طاو طاشلىرىن كېسوب اېولر باصار غه
 سز گه فوت بېردى (وَلَا تَعْنُوا فِى الْاَرْضِ مَفْسِدِينَ) هم طر شما كز ير يوزنە بوزقلقى
 ايتكوچىلر بولغانكز حالده يعنى فسق و فساد آرلدىن بورماكز ئمود قومى صالح
 عليه السلامدىن بو سوزلىرى ايشتكچ آكَا قارشى جواب بېرماينچە آكَا ايمان كېلتورگان
 كشيلىر گه اعتراض ايتدىلر نناك كم بېورور (قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا) ايتدىلر
 تكبرلك قىلغان و باش طارتقان اولوغلىرى (مَنْ قَوْمِهِ) صالح پېغمبر قومىدىن (لِلَّذِينَ
 اسْتَضَعُوا) ضعيف و حقير صانالغان بېچارە كمسەلر گه (لَمَنْ اَمِنَ مِنْهُمْ) ايمان كېلتورگان
 كمسەلر گه آنلردن يعنى ئمود قومىنىڭ اولوغلىرى و متكبرلىرى صالح پېغمبر گه ايمان
 كېلتورگان فقير و بېچارەلر گه ايتدىلر (اتعلمون) اياسز بلەسزمو (اِنَّ صَالِحًا مِّنْ
 مَنْ رَبِّهِ) شونى كم صالح بېارلەش رسولدر پروردكارى طرفىدىن يعنى اوشبو صالحنى
 سز حق پېغمبر دېوب بلەسزمو و آنڭ سوزىنە اشاناسزمو دېرب استهزأء بوزىدىن
 مسخرە قىلوب ايتدىلر (قَالُوا) ايتدىلر ايمان كېلتورگان ضعيف و بېچارەلر (اَنَا بِمَا
 ارسلنا به مؤمنون) درستلىككە بىز صالح آنڭ برلە بېارلىگان نرسە گه ايمان كېلتورگوچىلر مەز
 يعنى آنڭ ايتكان سوزلىرىنە اشانامز و دعوتىنى قبول ايتەمەز دېدىلر (قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا)
 ايتدىلر اوزلرن اولوغ توتقوچى هم ايماندىن باش طارتقوچى كمسەلر ضعيف
 و فقيرلر نڭ سوزلىرىنە قارشى (اَنَا بِاللّٰهِ اَمْتُمْ بِهِ كَافُرُونَ) درستلىككە بىز سز ايمان
 كېلتورگان نرسە گه انكار ايتكوچىلر و قارشقوچىلر مەز سز اشاناسكز دە بىز اشاناسمەز
 دېدىلر ئمود قومى مذكور آنا توه ايله آنڭ بالاسىدىن عاجز بولدىلر اوز نوبتلىرىنە

ايكىسى قيونىڭ صوون تمام اچوب بتورورلر ايدى شول سببلى ايكنچى كون ئمود قومىنىڭ حيوانلر ينه صويتماس ايدى هم آنا توه ايله بالاسندن قورقوب حيوانلرى فرغه اوپلى نورغان يرگه بارماسلر ايدى عاقبت حيوان وطوارلرى كوب بولغان ايكى باى خاتون مصدع وفدار اسملى ايكى يكتنى ياللاب شول ايكى يكت آنا توهنىڭ سنگرلرن كيسوب اولتورديلر آناسى اواگچ توهنىڭ بالاسى طاش اچينه كروب غايب بولدى بو قصه نىڭ تفصيلى كىلاچكده در اوشور آنا توهنى اولتورمكلرى ئمود قومينه عذاب كىلوگه سبب بولدى نناك كم پورور (فَعَقَرُوا النَّاقَةَ) بس سنگرىنى كىسدبار و هلاك ايتدىلر آنلر آنا توهنى (وَعَتَا هُنَّ أُمَّرُؤَهُنَّ) هم باش طارتدىلر هروردكارلرىنىڭ فرماندىن (وَقَالُوا) دخى ايتدىلر آنلر صالح پيغمبر گه استهزاء قىلوب (يَا صَالِحُ انننا بما تعدنا) اى صالح سن كىلتورگل بزه گه وعده قىلغان عذابىنى (ان كنت من المرسلين) ا گر بولساڭ سن خدای تعالى يبارگان رسول لردن يعنى سن بزنى آنا توه گه زيان ايوشدر ساڭز سز لر گه عذاب كىلور ديوب قورقوتا ايدىڭ حاضر بز توهنى اولتوردى ا گر حق پيغمبر بولساڭ عذابىنى كىلتور ديديلر (فاخذتهم الرجفة) بس توتدى اول ئمود قومىنى زلزله وتترامك بىك قاطلى قورقنچلى طاوشنى ايشتكانلردن صوڭ كم جبرائيل عليه السلام صيحه سيدر (فاصبحوا فى دارهم جاثمين) بس اورلديلر آنلر اوزلرىنىڭ يورطلرنده تزلزلى اوزره توشكوچيلر بولوب يعنى عذاب صيحه سىنى ايشتكچ همەلرى تتراب يورا كلرى يارلوب تزلزلى اوزرىنه يوز توبان يىلغان حاللرنه هلاك بولدىلر (فتولى عنهم) بس يوز دوندردى صالح عليه السلام آنلردن آنلر آنا توهنى اولتورب اوزلرىنه عذاب كىلووى مقرر بولغاچ (وقال) هم ايتدى آنلرغه (يا قوم لقد ابلغتكم) اى منم قوم تحقيق من ايرشدرم سز گه (رسالة ربى) پروردكارمنىڭ رسالتى وفرمانى (ونصحت لكم) دخى من نصيحت قىلدم سز گه وسزنى طوغرى بولغه اونداب اوگونلادم (ولكن لا تحبون الناصحين) ولكن سز سويماس سز نصيحت ايتكوچيلرنى ويغشىلقغه اوند اوچيلرنى شول سببلى مكا ايامادكز وسوزمنى قبول قىلماذكز (ولو طأ) دخى ياد قىلغل لوط پيغمبرنى كم ابراهيم عليه السلام آناسى نىڭ فرنداشى اوغلىدر حق سبحانه وتعالى آنى مؤتفكات قوملرىنه پيغمبر ايتوب يباردى آنلر بش شهر ايديلر ايك زورسى سدوم شهرى ايدى هر شهرده حسابسز كوب خلق بار ايدى لوط عليه السلام آنلر آراسنده بكرمى يل توروب آنلرنى حق دىنگه اوندادى يغشىلقغه بيوروب فسق وفساددن آنلرنى طيار ايدى آنلر حضرت لوط نىڭ سوزىنه التفات ايتمايوب هميشه بوز وقلقنى آرطدورورلر ايدى مال وملاك لرى

بيك كوب دولتلى خلق ايدىلر اشلى تورغان بوزقلقارندن برسى لواطه ايدى حق سبحانه وتعالى آنارنڭ عاقبتندن خبر بيروب بيوردىكم ياد قيلغل اى محمد عليه السلام لوط قصه سىنى (اذ قال) شولوقتكم ايتدى لوط پيغمبر سدوم شهرى اهلينه (اتاتون الفاحشة) اياسز كيلسزمو بوزوق اش برله يعنى فاحش و قباحت بولغان لواطه عملينى فيلاسزمو (ما سبقكم بها) آلدە بولمادى سزدن اوشبو بوزوق اش برله (من احد من العالمين) هيچ بر كيمسه عالملر اهلندن يعنى سزدن انگارى هيچ كم بواشنى اشلامادى (انكم لتاتون الرجال شهوة) درستلكده سز كيلسز ابرلرگه شهوت و آرزو بوزندن يعنى ابرلر ايله مباشرت قىلوني تلابسز (من دون النساء) خاتونلردن باشقه كم خدای تعالى سزگه مباح قيلغاندر بس سزلىر طوغرى يولده توگلسز (بل انتم قوم مسرفون) بلكه سز اسراف ايتكوچى و چيكدن چقوچى گروھسز (وما كان جواب قومه) وبولمادى لوط پيغمبر قومينڭ جوابى آنڭ اوشبو سوزلر ينه فارسى (الا ان قالوا) مگر شول بولدىكم ايتدىلر آنلر يعنى سدوم شهرى نڭ اهلى حضرت لوط طوغرى بسنده ايتدىلر (آخر جوهم) چقارگز سز اول لوط نڭ ابو جماعتلرن (من قريبتكم) اوزگزنڭ شھرگزدن (انهم اناس يتطهرون) درستلكده اول لوط هم آڭا ايارگوچيلر پاكيزه لىكنى استى تورغان كشيلىدر يعنى آنلر بزنڭ اشيمزدن جيرانلر آلاى بولغاچ بزنڭ ايله بر شهردە تورماسونلر بو شهردن چقسونلر ديديلر بس حق تعالى آنلرغه عذاب يباردى تفصيلى كيلچكده در (فانجيناه واهله) بس فوتقار دقېز لوط پيغمبرنى هم آنڭ ابو جماعتلرن و آڭا ايارگان مؤمنلرنى عذابدن (الامراته) مگر عذابدن فوتولمادى لوط پيغمبرنڭ بر خاتونى كم واهله اسملى ايدى اوزى كافره ايدى ككفرينى حضرت لوطدن ياشرور ايدى حضرت لوطقه ظلم و ايندا قىلورغه كافرلرنى اغوا قىلور ايدى (كانت من الغابرين) بولدى اول خاتون شهردە فالغوچيلردن يعنى حضرت لوط ايله برگه چقماينچه شهردە قالوب باشقه كافرلر ايله هلاك بولدى (وامطرونا عليهم مطرا) وياودردقېز لوط قومى اوزرينه عذاب يغمورن اول يغمور بر تورلى عجايب طاشلر ايدى آنلرنڭ اوستلرينه ياودى باشلرينه توشوب همه لرى هلاك بولدىلر (فانظر) بس قاراغل سن (كيف كان عاقبة المجرمين) نچوك بولدى گناه قيلغوچيلرنڭ اشلر ينڭ آخرى (والى مدين) دغى يباردكېز مدين قومينه (اخاهم شعيبا) اوز قزنداشلرى شعيبنى پيغمبر ايتوب مدين ابراهيم عليه السلام اولادندىلر مدين قومى شونڭ نسليلدر شعيب عليه السلام آنارغه پيغمبر بولوب

كىلىدى (قَالَ) ايتدى شعيب آنلرنى حق دىنگە اونداب (يا قوم اعبدوا الله) اى منم قومىم
 سز عبادت قىلىڭز الله تعالى گە (ما لكم من اله غيره) يوقدر سزگە هيچ بر معبود
 آندن باشقە (قد جاءتكم) تحقيق كىلىدى سزىرگە (بينه من ربكم) آچق و ظاهر
 بولغان معجزە ر بگزدن (۱) (فاوفوا الكيل) بس وفا قىلىڭز سز وطوغرى اولچاڭز
 اولچاوصاوطىنى (والميزان) هم آغزلىق اولچاوينە وفا قىلىڭز يعنى صاوط برلە اولچاگانە دە هم
 آغزلىق اولچاوى برلە اولچاگانە دە خىانت قىلماڭز درست وطوغرى اولچاڭز مدين قومى اولچاوگە
 خىانت قىلورار ايدى ايكى تورلى اولچاوطاشى نوتار لر ايدى صاتوب آلفانده آغز طاش
 ايلە اولچاب بىزگانە يىگل طاش ايلە اولچا لر لر ايدى بس شعيب عليه السلام آنلرنى بو اشدن
 نەى ايدوب ايتدى كم كىل وميزان اولچا ولر يىنە وفا قىلىڭز (ولا تبخسوا الناس اشياءهم)
 دخى كىم قىلماڭز آدمىلرگە آنلرنىڭ نرسە لر يىنى يعنى صاتو آلودە خىانت ايتماڭز
 بر برگزنى آلدماڭز (ولا تفسدوا فى الارض) دخى بوز قلىق قىلماڭز بر دە كفر
 وخىانت ايلە (بعد اصلاحها) اول يرنى نوزوك ايتكاندن صوك خداى تعالى پيغمبر لر
 يبار ب هم كتابلر ايندرب (ذلكم خير لكم) اوشبو ايشڭز يعنى من بيورغان اشر
 برلە عمل ايتوڭز ايندگورا كدر سزنىڭ اوچون (ان كنتم مؤمنين) اكر سز اشانوچىلر
 بولساڭز منم سوزلر يىمە شعيب پيغمبر قومى صاتو آلودە خىانت ايتولرى شىكلى
 ئرداغى يوللرغە چغوب يولاوچىلرنى صاقلاب توروب آنلرنىڭ ماللرن آلدالاب هم
 طالب آلور لر ايدى شعيب عليه السلام آنلرنى اول اشدن نەى ايدوب بيوردى كم
 (ولا تقعدوا) دخى اولطور ماڭز سز (بكل صراط) هر بر يولغە يولاوچىلرنىڭ ماللرن
 آلو اوچون (توعدون) سز قورقوتاسز آدمىلرنى يول باشلرنە صاقلاب توروب
 اوشانداق اول قوم يول باشلر يىنە اولطور ب شعيب عليه السلام حضور يىنە بارا تورغان
 كشىلرنى قورقوتور لر هم ايمان كىلتىر ودن طيار لر ايدى بس شعيب عليه السلام آنلرنى
 بو اشدن طيبوب ايتدى كم سز قورقوتاسز طوغرى يول استاگوچىلرنى (وتصدون)
 هم طيار سز (عن سبيل الله) الله تعالى يولندن (من امن به) خداى تعالى گە ايمان
 كىلتورگان كىسەنى (وتبعونها عوجاً) دخى سز استار سز خداى تعالى نىڭ بول يىنە
 فكفرلنى يعنى حق دىننى وخداى تعالى بول يىنى طوغرى توگل دىمما كچى بولاسز
 يو اشنى اشلاماڭز (واذكروا) دخى ايسىڭزگە توشورڭز سز وىساد ايتڭز خداينىڭ
 بىرگان نعمتن (اذكنتم قليلاً) شولونىڭ سز آزايدڭز (فكثركم) بس كوب قىلىدى
 سزنى خداى تعالى يعنى اولدە سزنىڭ صانڭز آزغنە ايدى صىڭرە خداى تعالى سزنىڭ

(۱) شعيب عليه السلامنىڭ
 معجزەسى نرسە ايدىكى
 قرآندە ذكر ايتولماگان
 بعض روايتلردە كىلمشدر
 كم شعيب پيغمبرنىڭ
 معجزەسى شول ايدى كم
 هر فايچان بر بيوك طاوغە
 منما كچى بولسە طاوانىڭ
 اوچون اىگولب طاباناقلا-
 نور ايدى حضرت شعيب
 اصاطلىق ايلە آڭا ميار
 ايدى روح البيان

نسلگىزگە ھەم مال لىرگىزغە بىر كات بىر وپ كوپايدىگىز و مال لىرگىز دە كوپ بولدى (وَافْطُرُوا) ھەم قاراگىز سىز عبرت نظرى ايله (كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ) نچوك بولدى بوز قلىق ايتكوچىلارنىڭ اشلارنىڭ صوئى يعنى اولگى امتلردن پىغمبرلرىنە ايمان كىلتورماگان ھەم فسق و فساد اشلارگان قوملار نچوك ھلاك بولدىلار عاد قومى وئمود ھەم لوط قومارى كىبى بس شونلارنىڭ احوالىنە فاراب عبرت آلگىز كافرلرگە اوشبو سوزلارنى ايتكاندن صوڭ شىبىب عليه السلام اوزىنە ايمان كىلتورگان كەسەلرگە توجە قىلۇپ ايتدى (وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ) واگر بولسە بىر گر وە سىزلردن (أَمِنُوا بِاللَّهِ أُرْسَلْتُ بِهِ) ايمان كىلتورگانلار من آنڭ بىرلە بىبارلىگان نىسەگە يعنى خداينڭ بىرلىكىنە ھەم منم پىغمبرلىكىمە ايمان كىلتورگان بولسەلار (وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا) و بىر گر وە ايمان كىلتورماگان بولسەلار (فَاصْبِرُوا) بس صبر قىلىگىز سىز وچداگىز (حتى يحكم الله بيننا) تاكم ھكم قىلغانغەچە خدای تعالى بىزنىڭ آرامزىدە (وهو خير الحاكمين) واول خدای تعالى ھكم ايتكوچىلارنىڭ بىغشىراقىدىر كىم آنڭ ھكىمدە ھىچدە بىر طرفقە اوشو بولماس البتە بىر كون اوزى مؤمن ايله كافر آراسىندە عدلى ايله ھكم قىلور و مؤمننى كافر دىن آيرور * (قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا) ايتدىلار ايمان كىلتوردىن باش طارنقان اولغىلى (من قومه) شىبىب پىغمبر قومىدىن يعنى شىبىب عليه السلامنىڭ دعوتىن قبول ايتمايۇپ آڭا انكار ايتكانلاردىن صوڭ ايتدىلار (لنخرجنك يا شعيب) البتە بىز چغارورمىز سنى اى شىبىب (وَالَّذِينَ آمَنُوا) ھەم سڭا ايمان كىلتورگان كەسەلرنى چغارورمىز (معك) سىنىڭ بىرلە بىرگە (من قريتنا) اوز اولمىزدىن (اولتعودن فى ملتنا) يا اينسە سىز كىرى قايتمىز بىزنىڭ دىنمىزگە دىدىلار (قَالَ) ايتدى شىبىب آللارنىڭ بوسوزلرىنە فارشى (أولو كئنا كارھين) ايا بىزلر مكر وە كور وچىلر بولساققە سىزنىڭ دىننىڭنى كورچىلاب قايتمىزورمىز مو يعنى بىز سىزنىڭ دىننىڭنى نچوك قايىتىق بىز اول دىننى مكر وە كورامىز (قد افترينا على الله كذباً) تحقيق بىز افترا قىلغان بولامىز الله تعالى اوزىنە يالقانىنى (ان عدنا فى ملتكم) اكر قايىتساقبىز سىزنىڭ دىننىڭنىگە يعنى اكر سىزنىڭ دىننىڭنى قبول قىلساق خداينڭ شىر بىكلىرى بار دىوب خدای تعالىگە يالقانىنى افترا ايتساق كراك بس بىزلر سىزنىڭ دىننىڭنى نچوك قايىتىق (بعد اذ نجينا الله منها) خدای تعالى بىزنى قوتقارغانى صوڭىندە اول دىننىڭنىڭنى (وما يكون لنا) ودرست بولماس بىزگە (ان نعود فيها) بىزنىڭ كىرى قايىتمايمىز كفر ملتىنە (الا ان يشاء الله ربنا) مگىز شىركىم نلار پورودكارمىز خدای تعالى يعنى اكر خدای تعالى بىراونڭ

الجزء التاسع

مەن تە بولماقاي ايله تقدیر ایتکان بولسه شول كەمسە گنە سز نڭ دینگزرگە كیرى فایتور
 نعوذ بالله منه (وسع ربنا کل شیء) احاطه ایتدی وصغردی بز نڭ ربیمز بارچه
 نوسهنى (علماً) علم وبلو یوزندن یعنی خدای تعالی بارچه نوسهنى بلسگوچیدر هر
 كمنڭ عافیتی نچوك بولاچاغن بلور (علی الله توكلنا) الله تعالی اوزره توكل ایتدكبر
 واشلرمزنى آکاغنه طاپشردق بس شعيب عليه السلام كافرلرگه اوشبو سوزلرنى ایتكاندن
 صوڭ خدای تعالی گه مناجات قیلوب ایتدی (ربنا افتح) ای بز نڭ پروردكار مز سن
 حکم قیلغل (بیننا و بین قومنا) بز نڭ ايله قومیمز آراسنده (بالحق) حلقق و طوغریلق
 برله (وانت خیر الفاتحین) وسن حکم ایتكوچیلرنڭ ایدگورا كى سن (وقال الملائ
 الذين كفروا) و ایتدیلر كافر بولغان الوغلىرى (من قومه) شعيب پیغمبر قومندن
 ایمان كیلتورگانلرینه (لئن اتبعتم شعيباً) اگر سز ایار ساڭز شعيب گه و آنڭ دینینه
 كرساڭز (انکم اذا لخاسرون) در سنلکده سز شولوقنده البته زیان ایتكوچیلرسز
 یعنی آنا بابالركز نڭ دینن طاشلاب اوزگزرگه زیان غنه قیلاسز دیدیلر (فاخذتهم الرجفة)
 بس توندی اول قومنى عذاب زلزلهسى هود سورەسندە مدین قومینڭ صیحه ايله
 یعنی بیک فاطی طاوش ایشتاوب شو نڭ سببلی هلاك بولولری مذکوردر بو اورنده
 زلزله ايله هلاك بولولری آڭلانا در علماء دیمشدر در کم مدین قومی بیک فاطی طاوش
 ایشتدیلر اول طاوشنڭ فاطی لغندن بیر سلکنوب زلزله بولدی شو نڭ ايله هلاك
 بولدیلر (فاصبحوا فی دارهم جاثمین) بس اورلیدیلر آنلر اوز یورطلرنڭ تزلری اوزره
 توشكوچیلر بولوب یعنی همەلری یوز توبان یغلوب هلاك بولدیلر (الذین کذبوا شعيباً)
 هلاك بولدیلر شعيبنى يالغانغه توتقان كەمسەلر (كان لم یغنوا فیها) گویا که بولمادیلر آنلر
 اول شهرده یعنی اول شهرده آنلر برده تورماغان شیکلی همەلری یوق بولدیلر هیچ برسى
 سلامت قالمادی (الذین کذبوا شعيباً) شعيب پیغمبرنى يالغانغه توتقان كەمسەلر
 (کانوا هم الخاسرین) بولدیلر آنلر زیان ایتكوچیلر دنیاده هم آخرتده شعيب
 علیه السلام مدین قومینه عذاب کیله چکینی بلسگاچ آنلرنڭ شهرلرندن چغوب کیتدی
 (فتولی عنهم) بس یوز دوندردی شعيب كافرلردن (وقال) دخی ایتدی آنلر غه
 (یا قوم لقد ابلغتکم) ای منم قومیم تحقیق من ایرشدردم سزگه (رسالات ربی)
 پروردكار م نڭ فرمانلرن (ونصحت لکم) هم نصیحت ایتدم من سزگه شفقت یوزندن
 لکن سز طسگلامادگز و سوزمنى قبول ایتما دگز شول سببلی اوزگزرگه عذاب کبلدی
 (فکیفی اسی) بس نچوك فایغوریم من وحسرتلانیم (علی قوم کافرین) كافر بولغان

فومنىڭ ھلاك بولماقېنە يەنى اوشبو قوم منى يالغانغە توتدېلەر وايمان گېلتورمادېلەر
 بس آنلرنىڭ ھلاك بولولرى اوچون من فايغور ماسەن دېدى حق سېغمانە وتعالى
 پېغمبەرلىرىنى يالغانغە توتو سېبىلى ھلاك بولغان امتلرنى بيان ايتىككەن صوڭ
 قريش مشركارىنى قورقتوب بيوردى كم (وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ بِيَّارٍ مَّا دَكَّبْنٰ هِج
 بر شەرگە ھم اولغە (من نبي)) ھېچ بر پېغمبەر نى آنلرنى اسلامغە اوندامك اوچون
 ھم آنلر اول پېغمبەر نى يالغانغە توتدېلەر (الا اخذنا اهلها) مگر توتدېقىز اول شەرنگ
 واولنىڭ اھلىنى (بالباساء والضراء) محنت و قاطىلىق ھم طارلىق برلە يەنى ھر بر قوم
 اولزىنە كېلىگان پېغمبەر نى يالغانغە توتسەلر آنلرغە بلا و محنت ھم قاطىلىقلار يباردك
 آچلىق ھم صرغاولق ھم دشمان غالب بولو كېلى (لعلهم يضرغون) تا كم شايد آنلر
 نضرع وزارىلىق قىلورلر يەنى باشلرىنە بلا وقضا كېلىگاچ شايد كوڭللىرى يوشاب
 عبرتلىنورلر و پېغمبەرگە ايماي كېلتورورلر دېوب آنلرغە بلالار و محنتلر يباردك (ثم
 بدلنا) صكره آلشدر در قېز (مكان السيئة الحسنه) محنت و قاطىلىق اورنىنە عافيت
 و سلامتىكى يەنى باشلرىنە بلا و قضا كېلۈبدە آنلر عبرت آلماغاچ و كوڭللىرى
 يوشاماماغاچ آنلردن اول بلا و محنتلرنى ھم آچلىق و صرغاولقلرنى كېتاروب آنىڭ
 اورنىنە آنلرغە عافيت و سلامتىك ھم طوقلىق و بايلىق بېردك (حتى عفوا) تا كم
 كو بايدېلر آنلر بالاچاغالارى ھم ماللىرى كوب بولوب نەمتكە غرق بولدىلر بس
 اولىكى محنت و قاطىلىقلرنى اونو طوب يەنە آز دېلر و كقران نەمت ايتدىلر (وقالوا)
 ھم ايتدىلر آنلر نەمت و دولتكە ايرىشكاچ اوشبو ايمن لك و بايلىق اولىكى محنت
 و قاطىلىقلر اورنىنە در دنيا نىڭ ايلانوى شولايدىر بر وقت بلا و محنت ايكنچى وقت
 ايمن لك و راحتلك كېلور (قد مس اباؤنا الضراء) تحقيق ايرىشكاندر بزنىڭ آنالرمزغە
 ھم محنت و قاطىلىق (والسراء) ھم شادلىق و راحتلك يەنى بزنىڭ آنا بابالرمز زمانىك
 ھم شولاي بولغان بر وقتدە آچلىق و صرغاولق ھم بلا وقضا كورگانلر ايكنچى وقتدە
 ايمن لك و بايلىقغە ايرىشكانلر بزگە ھم شولاي بولدى دېدىلر اول اشلرنى اولزىننىڭ
 شكرانە سزلك لرنىڭ و پېغمبەر نى يالغانغە توتولردن كېلىگاندىب بلمادېلر ھم باشلرىنە
 كېلىگان نەمت و راحتلكنى استدر اچ اوچون بزرگە آخرت سعادتى اورنىنە بېرىلگاندىب
 بلمادېلر ھېمىشە اولزىننىڭ شكرانە سزلكلرنە ھم كفر و ضاللارندە بولدىلر (فأخذنا
 ھم بقتة) بس توتدېقىز آنلرنى آكسزدن يەنى ھېچدە كوتمايىنچە غافل تورغان
 وقتلرنە آنلرغە عذاب يبارك (وهم لا يشعرون) و آنلر بلماس ايدىلر اولزىنە

عذاب كېلەچكەن (ولو ان اهل القرى امنوا) واگر اوشبو عذاب كېلىگان قریه لرنىڭ
اهللىرى ايمان كېلىتورسەلر ايدى وائمانسەلر ايدى خدای تەالى گە ياكە مكە شەر بىڭ
هم اطرافندەغى اوللرنىڭ اهللىرى ايمان كېلىتورسەلر ايدى (واتقوا) دخى صافلانسەلر ايدى
شركدن وپېغمبەرگە خىلاڧق قىلودن (لقتحنا عايهم) البقە بز آچار ايدىك آنلر اوزرىنە (بركات
من السماء والارض) بركتلىرى و آرتقلىقلىرى كوكدن هم بىردن كوكدن بركتلىر بىرماكى دعالرنى قبول
ايتو ياكە فائىدەلى يغمور ياودرماق ايلەدر بىردن بركتلىر بىرماكى حاجتلىرن اونەمك
ياكە آشلقلىر اوسدرمك ايلەدر (ولكن كذبوا) ولىكن آنلر يالغانغە توندىلر بىزنىڭ
پېغمبەرلىرىمىزنى (فاخذناهم) بس بىز توندق آنلىرىنى (بما كانوا يكسبون) اشلاگان
اشلىرى سببلى كفر وشرىك هم تورلى بوز وقلقدىن (افامن اهل القرى) ايا ايمىن
بولدىلرمو مكە اهلى هم آنىڭ تېكراسنەدىكى قریه لرنىڭ اهللىرى اولىكى امتلىرگە كىلىگان
عذابىنى ايشىتكانلردىن صوڭ (ان ياتيهم باسنا) آنلرغە بىزنىڭ عذابىمىز كىلودن (بيانا)
كىچىق بىرلە وقارانغە توندە (وهم نائمون) و حالانكە آنلر بوقلاغۇچىلردىر يعنى تونىڭ
بوقلاغان وقتلىرىدە آنلرغە بىزنىڭ عذابىمىز كىلودىن ايمىن بولوب تورالرمو البتە
ايمىن توگىلردىر (او امن اهل القرى) ايا ايمىن بولدىلرمو مكە نىڭ وباشقە قریه لرنىڭ
اهللىرى (ان ياتيهم باسنا) آنلرغە بىزنىڭ عذابىمىز كىلما كىدىن (ضحى) ضحى وقتندە
يعنى كوندىز توشدىن الكارى (وهم يلعبون) و حالانكە آنلر اوينارلىر يعنى كوندىز
اوينانغان وقتلىرىدە وغافللك ايلە دنيا اشلىرىنە مشغول بولغان وقتلىرىدە آنلرغە
بىزنىڭ عذابىمىز كىلما كىدىن ايمىن بولدىلرمو البتە ايمىن توگىلردىر (افامنوا مكر الله)
ايا بس ايمىن بولدىلرمو پېغمبەرلىرىنى يالغانغە توتقان كىسەلر كىسەلر الله تەالى نىڭ مكرىدىن
يعنى خدای تەالى آنلرغە استدراج اوچون دنيا دە نىمەت و دولتلىر بىروب آنلىر
شوكا مغرور بولوب غفلتدە تورغان وقتلىرىدە آنلرغە آكسزدىن خداینىڭ عذابى
كىلودىن قورقماسلرمو (فلا يامن مكر الله) بس ايمىن بولماس خدای تەالى نىڭ
مكرىدىن (الا القوم الخاسرون) مگر زىان ايتكوچى گروھلرغە ايمىن بولورلىر
(اولم يهد) ايا ھدايت قىلما دىمو خدای تەالى يعنى آشكارا ايتما دىمو بىلدىر مادىمو
(للذين يرثون الارض) بىرگە وارث بولا تورغان كىسەلرگە (من بعد اهلها) اول
بىزنىڭ اهلى ھلاك بولغاندىن صوڭ مراد رسول صلى الله عليه وسلم زمانندە بولغان
كافرلردىر كم آنلر اولىكى امتلىر ھلاك بولغاندىن صوڭ آنلرنىڭ بىرلىرىدە قىرلاندىلر
خدای تەالى آنلرغە بىلدىدى و بىيان قىلدى (ان لو نشاء اصبناهم بذنوبهم) شونى كم

اگر نلاساك ايدى بز عذاب قيلور ايدك آنلرنى اشلا گان ياوزلقلىرى سببلى اولگى
امتلرنى عذاب قيلماقميز شكلى يعنى دنياده آنلرغە عذاب يبارور ايدك (ونطبع
على قلوبهم) هم بز مهر باصورمز آنلرنىڭ كوڭلر ينه يعنى كوڭلار ينى پردە لرمز وفاپلارمز (فهم
لا يسمعون) بس آنلر ايشتماسلر عبرتلى ايشتو ايله هم فهم قيلماسلر حق سوزنى
(تلك القرى) اوشبو ذكر ايتولمىش قريه لىر يعنى نوح قومى هم عاد و ثمود
ومؤتفكات هم مدين قومىنىڭ قريه لىرى (نقص عليك) بز قصه قيلامز واوقىميز
سكا اى محمد عليه السلام (من انبأها) اول قريه لرنىڭ خبرلرنىڭ بعضلرن (ولقد
جاءتهم) ونحقيق كىلدى اول قريه لرنىڭ اهللر ينه (رسلمهم) آنلرنىڭ پيغمبرلىرى نوح
هود هم صالح ولوط هم شعيب عليهم السلام كىي (بالبينات) ظاهر و آچق بولغان
معجزه لىر و دليل لار برله (فما كانوا ليؤمنوا) بس ايمان كىلتورور بولمادىلر آنلر
واشانمادىلر پيغمبرلر كىلگاندىن صوڭ (بما كذبوا من قبل) آندىن الكارى يالغانغە
نوتقان نرسەلر ينه يعنى پيغمبرلر كىلگانچە خدائىڭ برلىكىنە اشانماسلر ايدى
پيغمبرلر كىلگاندىن صوڭ هم ايمان كىلتورمادىلر هميشە كفر و ضالانده قاندىلر
زىرا كە آنلرنىڭ كوڭلر ينه مهر باصولغان و طومالانغان ايدى (كذلك) اوشاندىق
يعنى شول اولگى كافر قوملرنىڭ كوڭل لرن پردە لا گان شكلى (يطبع الله) مهر
اورور خدائى تعالى (على قلوب الكافرين) كافرلرنىڭ كوڭل لرى اوزر ينه يعنى
آنلرنىڭ كوڭل لرن پردە لار وفاپلار تا كم حقلقنى آڭلاماسلر (وما وجدنا) وبز
طاپمادىق (لا اكثرهم من عهد) ذكر ايتولگان ايتلرنىڭ كوسى اوچون عهدكە
وفا قىلورنى يعنى آنلر الامىناقده قىلغان عهدلر ينه وفاقا ايتمادىلر ياكە باشلر ينه
بلا و قضا كىلگان وقتدە اگر بوبلادىن فوتولساق ايمان كىلتورور ايدك
ديوب قىلغان عهدلر ينه وفا ايتمادىلر (وان وجدنا) هم درستلىككە بز طاپدىق
(اكثرهم لفاسقين) آنلرنىڭ كوبرا كىنى فاسقلر و عهدلرن بوزغوچىلر (ثم بعثنا
من بعدهم) بس يبارد كىز اوشبو ذكر ايتولگان پيغمبرلردىن صوڭ (موسى) موسى
بن عمراننى پيغمبر ايتوب (باياتنا) بىزنىڭ آيتلر مز و معجزه لرمز برله (الى فرعون)
فرعونگە كم آنك اسى قابوس ياكە فليدىن ريان ايدى فرعون مصر پادشاهلرىنىڭ
لقبىدر كسرى عجم پادشاهلرىنىڭ و قىصر روم پادشاهلرىنىڭ لقبلىرى بولغان شكلى
(وملائه) هم فرعون قومىنىڭ اولوغلىرى صارى يباردك (فظلموا بها) بس ظلم
ايتدىلر يعنى كافر بولدىلر و اشانمادىلر آنلر اول آيتلرگە و حقلر ينى رعايه ايتمادىلر

(فَانظُرْ) بس فاراغل سن بصيرت كوزى ايله (كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ) نچوك بولدى بوز قلق ايتكوچيلرنك اشلرينك صوئى كم آخرنده فرعون اوزى هم قومى درياغه غرق بولديلر موسى عليه السلام مدينه شعيب عليه السلام قزى صفوراني نكاح ايدوب آنك ايله مصرگه فایتورغه چقديلر يولده وادى ايمن ديگان اورنغه يتسكاج موسى عليه السلامغه پيغمبرك كيلدى هم عساويد بيضا معجزه لرى عطا ايدلدى تفصيلى توبانده كيله چكدر صكره حق تعالى نك امرى ايله مصرغه فرعوننى حق دينگه اوندارگه هم خدايلىق دعواستندن طيارغه كيلدى (وَقَالَ مُوسَى) وايتدى موسى پيغمبر فرعونگه (يا فرعون انى رسول) اى فرعون درستلكنه من يبارلمش رسول وايلچى من (من رب العالمين) بارچه عالمونك پروردكارى طرفندن سنى هم قومكنى طوغرى يولغه اوندامك اوچون (حَقِيقٌ عَلَىٰ اَنْ لَا اَقُولَ) لايق ونيوشلېمن شونك اوزرينه كم من ايتيام (عَلَىٰ اللّٰهِ الْاَلْحَقُّ) الله تعالى اوزرينه مگر حلقنى غنه ايتورمن يعنى پيغمبر بولغان كشى البته بالغان ايتماس و خدايغه افترا فيلماس من پيغمبر من سنى خداى تعالى يولينه اوندارمن (فَدَجَّتْكُمْ) تعقيق من كيلدم سزلكه (ببينتة من ربكم) آچق و روشن بولغان دليل برله پروردكار كوزدن يعنى پيغمبر و لكيمه ظاهر علامت بولغان معجزه لرى كيلتوردم (فَارْسَلْ مَعِيَ بَنِي اِسْرَائِيلَ) بس يبارگل سن اى فرعون منم ايله يعقوب پيغمبر بالالرن يعنى يعقوب عليه السلام نسلى بولغان بنى اسرائيل قومى مصرده اسير ايتوب قىلقد توماغل منم ايله برگه آنلرنى بابالرينك اورنى بولغان ارض مقدسه گه يبارگل ديدى (١) (قَالَ) ايتدى فرعون حضرت موسى دن بو سوزنى ايشتكاج (اَنْ كُنْتَ جِئْتَ بَايَةً) اكر كيلتورگان بولساك سن بر معجزه نى نك كم اوزك دعوا قىلاساك (فَاتَّ بَهَا) بس كيلتورگل سن آنى و بزگه كورسانكل (اَنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ) اكر بولساك سن راست ايتكوچيلردن من پيغمبر من ديگان سوزكده (فَالْقَىٰ عَصَاهُ) بس سالدى موسى پيغمبر اوزينك طياغن يرگه فرعون معجزه صوراعاچ (فَاذَاهُ ثَعْبَانُ مَبِينٌ) بس شولوقتكه اول طياق ظاهر و آشكارا بولغان ير اژدها در كم آنك اژدهالغنده هيچ كم شك قىلورلق نوگلدر مرويدر كم اول اژدها بولغان طياق فرعونگه فاراب آغزن آچدى استقى ايرنى ير اوستونده ايدى واوستكى ايرنى فرعون سرايى نك توباسينه بتكان ايدى فرعون نك بوتون سرايلرن يوطارغه حاضر تورادر ايدى فرعون نك يانداغى خدمتچيلرى قورقوب قاچا باشلاديلر فرعون

(١) روايت ايدلمشدر كم فرعون بنى اسرائيل قومىنى قىلقد تونار ايدى يوسف عليه السلام زمانته حضرت يعقوب بارچه بالالرى ايله مصرغه كيلوب آنك اولادى مصرده قالغانلر ايدى آنلرنك نسل لرى بيك كو بايدى حضرت يوسف زمانداغى ريان اسملى فرعون بنى اسرائيلنى بيك حرمتلاب تونار ايدى اول اولكاج آنك اوغلى هم آنلرغه قدر و حرمت قىلور ايدى آنندن صوئى موسى عليه السلام مزمنا ننداغى فرعون خدايلىق دعواسى قىلا باشلاغاچ بنى اسرائيل قومى آنك دعواسىنى قبول ايتماديلر و آنى خدى ديب ايتماديلر شول سببلى اول فرعون آنلرغه ظلم و اذيتلر قىلوب قىلقد تونار ايدى مواهب عليه

اوزى ھىم بىك قورقدى كوب كشىلرنىڭ قورقودن يوراكلرى يبارلوب ھلاك
 بولدىلر عاقىبت فرعون قورقوندن قىقردى اى موسى سنى يبارگان خدائىڭنىڭ
 ھىم مېنە اوزىڭنىڭ. طاياقنى كىرى آل بو بلانى دىقم قىل من سىڭا ايمان كىلتورورمن
 ھىم بنى اسرائىلىنى سىڭا بىرورمن دىدى موسى عليه السلام اول اژدھانى قولېنە
 آلغان اىدى بنە اۋلىگى كىي طاياق بولدى فرعون اى كورگاچ طىچلاب تىختېنە منوب
 اولطوردى اى موسى موندن باشقە ېنە معجزەڭ بار مو دىوب صورادى حضرت
 موسى ايتدى بى باردر ھىم اوك قولېنى ياقاسندن قوينېنە كرتوب كىرى چىاردى
 (ونزع يدہ) وچىاردى موسى پېغەبىر اوزىڭنى قولېنى ياقاسندن (فَاذَا هِى بِيضَاءُ
 لِلنَّظَرِ) بس شولوقتدە آنىڭ قولى بىك آق وياطرارغۇچى در قاراوچىلرغە موسى
 عليه السلام قولېنى قوينېنە طغوب كىرى چىارغاچ شولقدىر آق ھىم نورلى بولور
 اىدى كم قاراغان كشىلرنىڭ كوزلىرى چاغلور اىدى ېنە قوينېنە طقسە اۋلىكى كىي
 يولور اىدى فرعون اوشبو معجزەلرنى كورگاچ قومىڭنىڭ اولوغلرن جىوب موسى
 عليه السلام طوغرىسىندە كىڭكاش قىلدى (قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ) ايتدىلر اولوغلرى
 فرعون قومندى (ان هذا لساحر عليم) درستلىكدە اوشبو موسى سحر علمېنى بىك
 بىلگۇچى سحرچىدر كم سحرى ايلە طاياقنى يلان قىلور وبقداى توسلى قولېنى آق
 ھىم نورلى قىلوب كورساتور (بىرىد ان بىر جكم) تىلار اول سىلرنى چىارماقنى
 (من ارضكم) اوز بىر ئىزدن بىنى قىلور، لرنى مىردن چىارب مصر حكومتى بنى
 اسرائىلگە بىرونى تىلار دىدىلر فرعون قومىڭنىڭ اولوغلرندىن بو سوزنى ايشىنكچ
 ايتدى (فَمَا ذَا نَأْمُرُونَ) بس سىلرنى بىوراسىز بو طرغرىدە ندىبىر ئىز نچوكدىر
 (قَالُوا) ايتدىلر فرعون قومىڭنىڭ اولوغلرى (ارجه وَاخَاهُ) ھىس قىلغىل سىن اول موسىنى
 ھىم قىرنداشى ھاروننى ياكە آنلرنىڭ اشىنى كىچىكدىر گل بو طوغرىدە آشوغوب
 اش قىلماغل (وَأَرْسَلْ فِي الْمَدَائِنِ) ھىم يبارگل سىن مصر ولايتىدە بولغان شىرلرگە
 (حَاشِرِينَ) خلقنى جىوچىلرنى واوند اوچىلرنى (يَا تَوَكَّلْ عَلَى سَاحِرِ عَالِمِينَ) تا كم كىلتورسونلر
 آنلر سىڭا ھىر بىر سحر علمېنى بىلگۇچى اوستا سحرچىلرنى جىوب بس فرعون
 بىوردى مصر ولايتىدە گى ھىم شىرلردن وقرىلردن سحرچىلرنى جىوب كىلتوردىلر
 سحرچىلرنىڭ باشلىقلىرى اىكى بىر توغمە قىرنداشلر اىدى اوزلرنىڭ بىك كوب شاگردلىرى
 ايلە جىولوب فرعون در گاهىنە كىلدىلر نىك كم بىورور (وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ)
 وكىلدىلر سحرچىلر فرعون حضورىنە (قَالُوا) ايتدىلر اول سحرچىلر فرعونگە (ان
 لَنَا لَأَجْرًا) درستلىكدە بولور بىلرگە اجر وخدمت ھىق (ان كنا نحن الغالبين) اگر

بز بولساق غالب و جبسکوچیلر موسی نی سحر مز برله. (قَالَ نَعَمْ) ایتدی فرعون
 سحر چیلرگه بلی سز لرگه خدمت حق بولور (وَأَنْتُمْ لَمَنِ الْمَقْرَبِينَ) هم سز بولور سز
 مٹا یاقنلردن اگر موسی غه غالب کیلسه کز سحر عملنده (قَالُوا) ایتدی لر سحر چیلر
 حضرت موسی غه خطاب قیلوب (یا موسیٰ اِنَّا نُلْقِيَ) ای موسی یا ایسه شولدر کم
 سن سالور سن اوز کنگ طایاغکنی یرگه (وَأَمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ) یا ایسه بزلر
 بولور مزمو صالحوچیلر اوزلر مژنگ سحر اسبابلر مژنی یعنی اول سن اوز عملکنی
 اشلار سن مویا که بزلر اشلیمکو دیدیلر (قَالَ) ایتدی حضرت موسی آنلر غه یول
 قویوب (أَلْقُوا) صالح کز سز ای سحر چیلر و کور ساتکز اوز هنر لر کزنی مدن اول
 (فَلَمَّا أَلْقُوا) بس صالحانلری زمانده اول سحر چیلر اوزلر ینگ حاضرلار کیلگان
 سحر اسبابلرن (سحر وَاَعْيَنَ النَّاسُ) سحر لادیلر آدمیلرنگ کوزلرن یعنی جیولغان
 خلقنگ کوزلرن بووب هیچده حقیقتی بولماغان نرسه لر نی آنلر غه کور ساتدی لر
 (وَاسْتَرْهَبُوهُمْ) هم قورقتیلر آنلر نی (وَجَاءُوا بِسِحْرِ عَظِيمٍ) دخی کیلتور دیلر اول
 سحر چیلر اولوغ سحر نی سحر عملی ایله اولدن حاضرلانگان طایاقلرنی و آرقانلرنی
 جیولغان خلقنگ کوزلرینه بیک قورقنچلی یلانلر ایتوب کور ساتدی لر (وَاَوْحَيْنَا إِلَىٰ
 مُوسَىٰ) وبز وحی قیلدق موسی پیغمبر گه هم بیوردق (أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ) شویله
 دیوب کم صالحلر سن ای موسی طایاغکنی یرگه بس موسی علیه السلام قولنداغی
 طایاغن یرگه طاشلادی فی الحال اول طایاق بیک زور اژدها بولدی آغزینی زور
 ایتوب آچدی (فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ) بس شولوقنده اول اژدها بولغان طایاق یوطار ایدی
 (مَا يَأْكُورُنَّ) اول سحر چیلرنگ حیل ایله کورستان نرسه لر ن سحر چیلرنگ کوز بووب
 کورستان یلانلرن بر لحظه ده همه سیننی یوطوب بتوردی (فَوَقَعَ الْحَقُّ) بس واقع بولدی
 و ظاهر بولدی طوغریلق یعنی موسی پیغمبرنگ حقلده ایدکی بلوندی آنک معجزه سی
 سحر گه غالب کیلدی (وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) هم باطل بولدی ویوقعه چقدی شول
 نرسه کم اشلار بولدی لر آنی سحر چیلر (فَغَلَبُوا هَنَالِكَ) بس مغلوب بولدی لر و جبیکلدی لر
 شول اورنده فرعون هم آنک فومی (وَأَنْقَلَبُوا صَاحِرِينَ) دخی دوندی لر و قایتدی لر
 آنلر اولن اورندن خور هم امید سزلر بولغان حاللرنگ (وَأَلْقَى السَّحْرَةَ سَاجِدِينَ) (۱)
 هم یرگه توشدی لر سحر چیلر سجده قیباغوچیلر بولغانلری حالده خدای تعالی گه
 موسی علیه السلامنگ معجزه سی آنلرنگ سحرلرینه غالب کیلگچ آنک حق پیغمبر
 ایدکینی بلدی لر خدای تعالی آنلر غه توفیق و هدایت عطا قیلوب کوکللری نورلاندی

۱) عبادتنگ افضلی سجده در
 دیهش لر فرعون سحر
 چیلری عملرنده بر مرتبه
 سجده قیلولری ایله بارچه
 گناهلری یارلقانوب اولیا
 الله در جه سینه ایرشدیلر
 شول سجده لرنده خدای
 تعالی آنلرنگ کوزلرندن
 حجابنی کوتاردی تا کم
 عرشنی کوردیلر هم جنتنی
 و اوزلر ینگ جنتداگی
 اورنلرن کوردیلر شول
 سهیلی آنلر اولومدن هیچ
 قورقه دیلر

شول حالەتتە ھەممە لىرى سجدە گە كىتىدىلەر (قَالُوا) ايتىدىلەر اول سىحر چىلەر (أَمَّا رَبِّ الْعَالَمِينَ) بىز ايمان كىلتوردىك بارچە عالمىرنىڭ پىروردكارىنە فرعون آنلاردىن بوسوزنى ايشىتىكچ اول پىروردكاردىن مەردكۆز مەن مودىيۇب سۇرادى آنلار ايتىدىلەر سىنىڭ نى حدىك بار عالمىرنىڭ خىدايى بولورغە سەن بىر زىيىف مەخلۇقسەن بىز ايمان كىلتوردىك (رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ) موسى ايلە ھاروننىڭ پىروردكارى خىدايى تەئالى گە (قَالَ فِرْعَوْنُ) ايتىدى فرعون سىحر چىلەرنىڭ موسى عليه السلامغە ايمان كىلتورگانلىك لىرن بىلگىچ (أَمَنْتُمْ بِهِ) سىز ايمان كىلتورگانسىز اول موسى غە (قَبْلَ أَنْ آذِنَ لَكُمْ) مەن سىزگە اذن بىرودىن لىكارى (أَنْ هَذَا لَمَكْرٌ مَكْرٌ تُؤَمُّهُ) درىستلىككە اوشىبو اشكۆز بىر مكر وھىلە دركم سىز لىر بىشەرن تىدىر ايتىدىكۆز آنى (فِي الْمَدِينَةِ) مەصر شەھرىنە (لَتَخْرُجُوا مِنْهَا أَهْلًا) تاكم سىزنىڭ چىقارماقكۆز اوچون اول مەصر شەھرىنەن آننىڭ اھلىنى (فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ) بىس تىزدىركم سىز بىلورسىز اوشىبو كىنگاشكۆزنىڭ نىتىجەسىنى يعنى سىز موسى ايلە اولدىن بىرگە كىنگاشوب قىبىلەرنى مەصردىن چىقارو اوچون اوشىبو ھىلەنى اشلادىكۆز ايمىدى كورورسىز بو اشكۆز اوچون مەن سىز لىرى نەچوك عذاب قىلور مەن (لَا قَطْنَ أَيْدِيكُمْ) البتە مەن كىسار مەن سىزنىڭ قول لىرىكۆزنى اى سىحر چىلەر (وَأَرْجُلَكُمْ) ھەم آياقلىرىكۆزنى (مَنْ خَلَفَ) بىر بىرسىنە خىلاف ايتوب يعنى اوڭ قولنى ھەم سول آياقنى ياكە سول قول ايلە اوڭ آياقنى كىسار مەن (ثُمَّ لَأَصْلَبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ) سىگرە مەن آصار مەن سىز لىرنىڭ بارچە لىرىكۆزنى دارغە تاكم باشقىلەرغە عبرت بولسۇن (قَالُوا) ايتىدىلەر سىحر چىلەر فرعوندىن بوسوزلەرنى ايشىتىكچ (أَنَا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ) درىستلىككە بىز پىروردكار مەن سارى فائىتوچىلەر مەن يعنى بىز ھازىر اولومدىن قورقمايمىز بىزنى عذابك ايلە قورقۇنا آلماس سەن بىز اولساك رىبىمىز خىدايى تەئالى ھىزورىنە بارامىز (وَمَا تَنْقِمُ مِنَّا) وسەن انكار ايتماس سەن بىز لىردىن ھىچ نىرسەنى اى فرعون (أَلَا أَنْ أَمَّا بآيَاتِ رَبِّنَا) مگر شونى انكار ايتارسىنكىم بىز ايمان كىلتوردىك واشاندق رىبىمىزنىڭ قىدرىنىڭ غلاملىرىنە (لَمَّا جَاءَتْنَا) كىلگانلىرى زاماندا اول غلاملىر بىزگە يعنى موسى پىغمبەرنىڭ معجزەلەرنى كورب اول معجزەلەرنىڭ خىدايى طرفىدىن ايدىكىنە ھەم موسى نىڭ ھىق پىغمبەر ايدىكىنە بىز ايمان كىلتوردىك سەن بىز لىرى شونىڭ اوچون آچولاناسەن وعذاب قىلماقچى بولاسەن دىدىلەر سىگرە بوزلەرنى ھىق تەئالى گە بونالدىروب ايتىدىلەر (رَبَّنَا أفرغ علينا صَبْرًا) اى بىزنىڭ پىروردكار مەن سەن افاضە ايتكىل وكوب ايتوب بىرگە بىز لىرگە صىرلىقنى تاكم فرعوننىڭ عذابىنە صبر قىلايىق (وَتُوفِنَا مُسْلِمِينَ) ھەم سەن وفات ايتدىرگەل

بىز لىرى و دىنيان چقارغل اسلام دىننڭ بولغان حاليمىزده (وقال الملائم من قوم فرعون)
 و ايتدىلر فرعون قومىدىن اولوغلىرى و باشلىقلىرى فرعونىگە (اندر موسى و قومه)
 ايا سن قوبارسىنىمۇ موسى نى هم آنك قومىنى شول حال لىرىچە (ليفسدوا فى الارض)
 تاكم بوز قلىق قىلسونلر آنلر مصر بىرىندە و مصر خلقىنى سكا قارشورغە اوندا سونلر
 (ويدرك و الهتك) هم قوبىسون اول موسى سكا عبادت قىلوى هم سىنك معبودلر كنى
 قوبىسون يعنى موسى اوزى هم آنك قومى سىنك حقكده شول اشلىرىنى اشلى توروب
 سن آنلرىنى اوز حال لىرىچە قالدرا سىنىمۇ عذاب قىلماس سىنىمۇ دىدىلر (قال) ايتدى فرعون
 (سنقتل ابنا هم) تىزدىركم بىز اولتورورمىز آنلرنىڭ اوغللرىنى يعنى آنلرىنى بنى اسرائيل
 قومىنى اوز حال لىرىچە قالدرا سىمىز بلكە اير بالالرىن اولتورورمىز تاكم نىسللىرى
 كىسولوز (ونستعيبى نسا هم) هم قىز بالالرىن ترك قالدورمىز تاكم بىزنىڭ خىدمىتىمىزنى
 قىلورلر (وانا فوقهم قاهرون) و درىستلىكده بىز آنلر اوستونىدە قەر ايتكوچىلر مىز
 و آنلرغە غالب لىمىز فرعوننىڭ اوشبو سوزلىرى بنى اسرائيل قومىنى ايشتولگىچ
 بنى اسرائيل قومى بىك قايغورب موسى عليه السلام حضورىنى كىلدىلر نى اشلايك
 دىب كىكاش ايتدىلر (قال موسى لقومه) ايتدى موسى اوزىنىڭ گروھىنى يعنى بنى
 اسرائيل قومىنى ايتدى (استعيبوا بالله) ياردىم استا كىزىز الله تعالى دن (واصبروا) هم
 صبر قىلىكىز (ان الارض لله) درىستلىكده بىر خىداى تعالى نىقيدىر فرعون تصرفىدە
 توگىلدىر (يورها من يشاء) ميراث ايتوب بىرور خىداى تعالى اول بىرىنى اوزى
 تلاگان كىمىسەگە (من عباده) بىندە لىرىدىن (والعاقبة للمتقين) و ايدىگو عاقبت هم
 ظفر و نصرت تقوالى ايتكوچى لىرگە و گناھدىن صافلانوچىلرغە در موسى عليه السلام
 بوسوزى بنى اسرائيلنى شادلاندىرماق اوچون آنلرغە بىشارت بىروب ايتكان ايدى
 لىكن بنى اسرائيل فەھلامادىلر ھىمىشە شكايىت قىلدىلر (قالوا) ايتدىلر بنى اسرائيل
 قومى حضرت موسى غە اوز حال لىرىدىن زارلانوب (اوذينا) بىزلىرى نىجتولدىك يعنى
 بىزنى قىبطىلر نىجتورلر ايدى و بىزلىرگە ظلم و اذىت قىلورلر ايدى (من قبل ان
 ناتيها) سىن بىزگە كىلودىن لىگارى مەدىن بىرىدىن (ومن بعد ما جئتنا) هم سىن بىزلىرگە
 كىلگانكىدىن صوك آنلر بىزنى نىجتەلر و ظلم هم جفالر قىلالر يعنى بىزنى اوزلىرىنى
 قل ايتوب آغر خىدمىتىلر اشلانالر هم اوغللرىمىزنى اولتورالدىلر (قال) ايتدى
 موسى پىغمبەر آنلرغە (عسى ربكم ان يهلك عدوكم) امىددرىم پىروردكار كىزى هلاك
 قىلسە سىزنىڭ دشمانىڭىزنى (ويستخلفكم فى الارض) هم دشمانىڭىزنى هلاك ايتكاندىن

صوڭ سزنى آنڭ اورئىنە خليفە قىلسە مصر بىرىدە ياكە ارض مقدسەدە (فېنظر كيف
 تعملون) بس نظر قىلسە سزىلرگە نچوڭ سز عمل قىلاسز راحتلك وشادلىق وقتىدە
 يعنى سز فرعونڭ ظلم وايداسنە صبر قىلىڭز انشاء الله خداى تعالى فرعوننى
 ھەم قومىنى ھلاك ايتوب آنلرڭ ملك ودولتلىرىن سزگە نصيب قىلور ھەم شولوقتدە
 سزڭ نچوڭ عمل قىلغانىڭىزنى كورور نعمت ودولتكە شكرانە قىلور سز مو ياكە
 كفران نعمت قىلور بوز قىلقدە بولور سز مو شوڭا كورا خداى تعالى سزگە جزا بىرور
 دىدى (ولقد اخذنا آل فرعون) وتحقىق بىز توتدىق وجزالادىق فرعون قومىنى
 (بالسنين) آچلىق يىلار بىرلە (ونقص من الثمرات) ھەم يىمىشلىرىڭ كىملىكى ايله جزالادىق
 باقىچە لىرىدە يىمش بىك آز بولدى (لعلهم يذكرون) تا كىم شايد آنلر اوگوت آلورلىر
 وخداىنى ايسلر يىنە توشور ب كفر وظلملىقنى طيولورلىر يعنى آچلىق بلاسىنى كور ب
 عبرت آلسونلر وانصافقە كىلسونلر دىوب آنلرنى شولطرىقە جزالادىق لىكن آنلر
 عبرتلانمايدىلر واوگوت آلمايدىلر (فاذا جاءتهم الحسنة) بس ھەرقاچان كىلسە آنلرغە
 بىرىشىلىق طوقلىق واوچسوزلىق كىبى (قالوا لنا هذه) ايتىدىلر آنلر اوشبو يىشىلىق
 وشادلىق بىزڭ اوچوندىر وبىزلىر آڭا مستحقلىرىمىز دىوب (وان نصيهم سيئة) واگر
 ايرىشسە آنلرغە بىرىاوزلىق آچلىق وصرخاوىق بلا وفضا كىبى (يطيروا بموسى ومن
 معه) شوملانور ايتىدىلر آنلر موسى بىرلە ھەم موسى ايله بىرگە بولغان كىسەلر بىرلە
 يعنى باشلىرىنە بىر بلا كىلسە بوبلا بىزگە موسى پىغىبىر شوملوغىدىن ھەم آڭا ايارگان
 مؤمنلر شوملوغىدىن كىلدى دىورلىر ايدى (الا انما طائروهم) آڭاھ بولغىل موندىن
 باشقە توڭلىدىر كىم آنلرغە ايندگولك ھەم ياوزلىق كىلونڭ سىبى (عند الله) الله تعالى
 قاشىدەدر يعنى الله تعالى تقدير ايتكان اش كىنە بولور يىشىلىق ويمانلىق ھىچ بىرسى
 براونڭ شوملوغىدىن بولماس (ولكن اكثرهم لا يعلمون) ولىكن آنلرڭ كو براڭنى
 بىلماسلر آنى ياكە مراد يىشىلىق وياوزلىق نڭ سىبى خداى تعالى قاشىدەدر يعنى آنلرڭ عمل
 دفتىرلىرىنە يازلغان اشلانگان ياوز عمللىرىدىر شول ياوز عمللىرىنە جزا اوچون آنلرغە بلا
 وقضا كىلور دىمكىر (وقالوا) دىغى ايتىدىلر فرعون قومى (مهما تاتنا به من آية) ھەرقاچان كىم سىن
 كىلتورور سىن بىزگە اى موسى بىر معجزە وعلامت يعنى آچلىق وصرخاوىق ھەم
 شونڭ كىبى علامتلىرىنى بىزگە كورسانساڭ (لتسحرنا بها) تا كىم بىزنى سحرلاماڭ
 اوچون اول علامت بىرلە (فما نحن لك بمؤمنين) بس بىزلىر سڭا ايمان كىلتور گوچىلر
 توڭلىمىزنى قدر علامتلىر كورسانساڭدە سىڭ پىغىبىرلىكڭا اشانماس مىز دىدىلر

(فَارسلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ) بس بیار دکبز فرعون قومی اوزرینه طوفان بلاسینی تا کم
 بیک فاطی یغفور یاوب سیلار آغوب عاجز قالدیلر (وَالْجُرَادُ) دخی چکرتکه بلاسینی
 بیاردک چیکدن طش کوب اوچاتورغان چکرتکه لر آنلرنی طاقتسه ایتدیلر (وَالْقُمَّلُ)
 هم اوچی نورغان چکرتکه یا که فاندالار بلاسن بیاردک (وَالضَّفَادِعُ) دخی فور بانه لر
 بیاردک (وَالدَّمَ) هم فان بلاسن بیاردک (آیات مَفْصَلَاتٍ) بر برسندن آیرم علامت لر
 بولغانلری حالده اوشبو ذکر ایتولگان نرسه لر خدای تعالی نڭ قدرتینه یعنی هر
 قایوسی باشقه باشقه زمانلرده کیلدی هر ایکی بلانڭ آراسنده بر آی اوتار ایدی
 وهر قایوسی بر هفته گه قدر دوام ایتار ایدی (فَاسْتَكْبَرُوا) بس باش طارندیلر
 فرعون قومی فرمانغه بوی صوفودن هم شول قدر علامت لرنی کورسه لرده ایمان
 کیلتورمادیار (وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ) هم بولدیلر آنلر گناه قیلغوچی و قارشقوچی
 گروه (وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ) وواقع بولغای زمانده فرعون قومی اوزرینه بر
 عذاب وبلا یعنی هر قایجان باشلرینه اوشبو ذکر ایتولگان بلالردن برسی کیلسه
 (قَالُوا) ایتدیلر آنلر موسی پیغمبرگه یالباروب (يَا مُوسَى ادْعُ لِنَارِكَ) ای موسی
 سن دعا قیلغل بزنگ اوچون پروردگار کُفّه و آندن اوشبو بلانڭ بزنگ باشیزدن
 کیتورن صوراعل (بِمَا عَاهَدَ عِنْدَكَ) خدای تعالی نڭ سنڭ فاشکنده بولغان عهدی
 برله یعنی خدای تعالی سنڭ دعا کئی قبول فیلور من دیوب وعده قیلغاندر شول
 وعده سی بوینچه سن آندن صوراعل (لَئِنْ كَشَفْتُمْ عَنَّا الرِّجْزَ) اگر دفع قیلساڭ
 وکینار ساڭ سن بزدن اوشبو عذابنی (لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ) بز البته ایمان کیلتورورمز
 سڭا و پیغمبر لکڭا اشانورمز (وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ) هم البته بز یبارورمز
 سنڭ ایل بر گه بنی اسرائیل قومن تا کم تلاگان یرڭا آلوب کینار سن دیدیلر
 (فَلَمَّا كَشَفْنَا) بس کینار گانیمز زمانده بز موسی پیغمبر دعاسی سببلی (عَنهُمُ الرِّجْزُ)
 فرعون قومندن عذابنی و باشلرینه کیلگان بلانی هم کیچکدر گانیمز زمانده اول
 عذابنی (إِلَىٰ أَجَلٍ) بر بیلگولی وقتغه چه کم (هُمُ بِالْغَوَةِ) آنلر ایرشکوچیلردر اول
 وقتغه هم شولوقت یتکاج آنلرغه عذاب کیلچکدر (إِذَا هُمْ يَنْكُتُونَ) شولوقتده یعنی
 باشلرینه کیلگان عذاب وبلا کیتکاج آنلر قیلغان عهدلرن بوزغوچیلردر یعنی
 باشلرینه بلا کیلگانده بو بلانی بزدن کینار ساڭ ایمان کیلتورورمز دیوب عهد
 قیلسه لرده اول بلا باشلرندن کیتکاج عهدلرن اونو طدیلر و ایمان کیلتورمادیلر (۱)
 (فَأَنْتَقِمْنَا مِنْهُم بِسِ انْتِقَامِ آيَتِكَ) و اوچ آلدق بز فرعون قومندن آنلر نڭ فرمانغه

(۱) تفسیرلرده مذکوردرکم
 فرعون قومی اوزرینه
 مصرده پدی کیچه وکوندن
 توناش یغفور یاودی قارا
 بولوطلر ایل هو افارنغو-
 لاندی قبطیلرنڭ ایلرینه
 صو کروب طولدی بنی
 اسرائیل نڭ ایلرینه موسی
 عهه م نڭ دعاسی سببلی
 صو کرماس ایدی صڭره
 حضرت موسی دعا قیلغاج
 اول یغفور طوقتادی فرعون
 قومی هنوز ایمان کیلتور-
 مادیلر بس خدای تعالی
 آنلرغه چکرتکه بلاسینی
 یباردی بارچه ایگونلرن
 چکرتکه لر آشارغه توتو-
 ندیلر فرعون قومی پنه
 موسی عهه م یالباردی لر
 اگر بو بلا بزدن کیتسه
 البته خدای تعالی گه ایمان
 کیلتورورمز دیوب ههد
 ایتدیلر حضرت موسی پنه
 دعایلدی بارچه چکرتکه لر
 هلاک بولدیلر فرعون قومی
 پنه ایمان کیلتورمادیلر
 بر آی اوتکاندن صوڭ
 خدای تعالی آنلرغه قیل
 بلاسینی یباردی یعنی
 فاناتسز چکرتکه لر یا که
 بغدادین چققان بر تولی
 بتلر یباردی یا که حشر-
 تن بر نوع جانورلر

فارشولرى وعهدلرن بوزولرى اوچون (فَاغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ) بس غرق قىلدىق
 وباطوردق بىز آنلرنى قىزم دىنگىزىنە (بَانَهُمْ كَذَبُوا بَايَاتِنَا) شول نرسە سىبىلى كم
 آنلر يالغانغە توتىپلر بىزنىڭ آيتلر مۇنى وقدر تىبىزنىڭ علامتلرن كورە توروب
 اشانمادىپ (وَكَاَنُوا عَنْهَا غَافِلِينَ) هم بولدىلر آنلر غافلر اول علامتلردن وآنلر
 حقندە فكرلپ قارامادىلر (وَاورثنا الْقَوْمَ الَّذِينَ) دىغى وارث ايتدىكېز فرعون قومندىن
 صوڭ شونداين گروھنى كم (كَاَنُوا يَسْتَضَعِفُونَ) آنلر ضعيف وزبون ايتولمىش ايدىلر
 فرعون قومی قولندە يعنى قبطيلر قولندە اسپر بولوب عذابدە تورغان بنى اسرايىل
 قومىنى فرعون قومی هلاك بولغاندىن صوڭ بر وارث ايتدىك وآنلرغە ميراث
 ايتوب بىردك (مَشَارِقَ الْأَرْضِ) بىزنىڭ مشرق طرفلرن يعنى شام ولايتىنىڭ مشرق
 طرفندە بولغان يىرلرنى آنلرغە بىردك (وَمَغَارِبَهَا) دىغى مغرب طرفندە بولغان
 يىرلرنى مصر ولايتن آنلرغە بىردك (الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا) آندايىن بىرلر كم بىز بركاتلى
 ايتدىك وبركتنى كوب ايتدىك اول يىردە يعنى آشلق كوب بولا تورغان يىرلرنى
 آنلرغە نصيب ايتدىك (وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ الْحَسَنَى) ونمام بولدى پروردگارنىڭ يىخشى
 سوزى يعنى خدای تىعالىنىڭ قىلغان يىخشى وعدهسى تمام اورىنە كىلدى (عَلَى
 بَنِي إِسْرَائِيلَ) بنى اسرايىل قومی اورىنە يعنى خدای تىعالى آنلرغە دشمانلر كىزغە
 غالب بولورسىز آنلرنىڭ ملكلرى وپىرلرى سىزگە قالدوردىوب وعده ايتكان ايدى
 شول وعده اورىنە كىلدى (بِهَا صَبَرُوا) آنلرنىڭ صبر قىلغاناقلرى سىبىلى محنت
 وقاطىلقلرغە (وَدَمَرْنَا) دىغى خراب ايتدىكېز (مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ) شول نرسەنى كم
 اشلاگان وتوزگان ايدى آنى فرعون (وَقَوْمَهُ) هم فرعوننىڭ قومی (وَمَا كَانُوا
 يَعْشُرُونَ) دىغى خراب قىلدىق شول نرسەنى كم بنا قىلور بولدىلر بىوك ايتوب
 آنلر يعنى هامان ياساتقان بىوك منارا شكلى بىوك عمارتلرن هم منزل وسرايىلرن
 همەسىنى خراب ايتدىك (وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ) واوتكازدىك بىز بنى اسرايىل
 قومى دريادن سلامتكدە (فَاتُوا عَلَى قَوْمٍ) بس كىلدىلر آنلر نرقوم اورىنە كم
 (يَعْكفُونَ عَلَىٰ أَصْنَامٍ لَهُمْ) نورورلر آنلر اوزلرنىڭ پوتلرى عبادتندە يعنى بنى
 اسرايىل قومی موسى عليه السلام ايل برگە نىل درياسندن سلامت اوتوب مصردن
 چغوب بارغانلرنده يولده بر قومگە اوچورادىلر اول قوم پوتلرغە طابونورلر
 ايدى بنى اسرايىل قومی آنلرنى كوروب قىزدىلر (قَالُوا) ايتدىلر بنى اسرايىل
 موسى پىغىبرگە (يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا آلِهًا) اى موسى سن ياساغل بىزنىڭ اوچون

ايدى آنلرنىڭ كوبلكندى
 فرعون قومی تمام عاجز
 قالوبىنە حضرت موسى غە
 يالوندىلر موسى غەم دعا
 قىلدى اول بلا هم مندىغ
 بولدى آنلر يىنە ايمان
 كىلتورمادىلر بو اشار
 سنىڭ سحرىڭ برلە بولدى
 دىدىلر سىزگە بر آى اوتكاج
 حق تىعالى آنلرغە باقلر
 بلاسىنى بىباردى بوتون
 دنيا باقلر برلە تولدى
 آش پشورما كچى بولسەلر
 قزانلرى طولى باقلر
 بولور ايدى آندىن صوڭ
 بر آى اوتكاج قان بلاسىنى
 بىباردى همە صولرى قىزل
 قانغە ايلاندى اوشبو قدر
 علامتلرنى كورسەلردە اول
 قوم انصافقە كىلمادىلر
 هميشە كفر وعنادلرنده
 ثابت بولدىلر مواهب

برخداى و معبود (كَمَا لَهُمُ الْهَاتِيهِ) نناك كم اوشبو قومناك خدايلرى باردر يعنى بونلرناك معبودلرى و پونلرى شكلى بوزگه هم بر معبود باصاغل شوڭا طابونايىق ديديلر (فَال) ايتدى موسى عليه السلام آنلرغه (انكم قوم تجهلون) درستلكه سز اى بنى اسرائيل بر گروهم سز كم بلماس سز جاهل و نادانلر سز خدايدن باشقه هيچ بر نرسه معبودلك كه مستحق بولماس سز لر خداى تعالى دن باشقه طابونماقچى بولاسز (ان هولاء) درستلكده اوشبو پونقه طابونوچيلر (متبر ما هم فيه) هلاك بولغوچى و بتكوچيدر شول نرسه كم آنلر اول نرسه ده در يعنى خداى تعالى آنلرناك اوشبو باطل دينلر ن بوغالتور و بتورور (و باطل ما كانوا يعملون) هم باطلدر آنلرناك اشلاگان عمللرى كم شرك هم پونلرغه طابونودر (فَال) ايتدى موسى عليه السلام بنى اسرائيلغه نصيحت قىلوب (اغير الله ابغيكم الهيا) ايسا خداى تعالى دن باشقه معبودنى استاييم مومن سز لرگه (وهو فضلكم على العالمين) و حالانكه اول خداى تعالى آرتق ايتدى سزنى ارز زمانكز داغى بارچه عالملر خلقى اوزرينه هم سزنى تورلى نعمتلر ايله خاصلادى (واذ انجيناكم من آل فرعون) ويساد ايتكز سز اى بنى اسرائيل قومى شونى كم شولوقنكم بز قوتقاردق سز لرنى فرعون قومندن (يسومونكم سوء العذاب) طانوتورلر ايدى فرعون قومى سز لرگه عذابناك قاطيسن (يقتلون ابناءكم) اولتورورلر ايديلر آنلر سزناك اوغللر كزنى نسللر كز كيسولسون اوچون (ويستحبون نساءكم) هم ترك قالدورور ايديلر سزناك خاتون قزلكزنى اوزلرينه خدمت ايتدرو اوچون (وفي ذلبيكم) و اوشبو ايشده يعنى سز لرنى فرعون قومى عذابندن فوتقاروده باردر (بلاء من ربكم عظيم) پروردكار كز دن اولوغ بولغوچى صنماق يا كه اولوغ نعمت يا ايسه سزنى فرعون قوميناك عذاب قىلولرند سزناك اوچون باردر ربكز طرفندن صناو يعنى خداى تعالى سزنى شوناك ايله امتعان قىلور شكرانه قىلا سز مو يا كه كفران نعمت قىلا سز مو هم بلا و محنتكه صبر ايتسز مو (وواعدنا موسى) هم وعده ببردكيز موسى پيغمبرگه (ثلثين ليلة) اونوز كيچهنى يعنى اونوز كون روزه توتقانكندن صوڭ طور طاوينه يونالكل سڭا تورات كتابن ايندورورمز ديوب وعده ايندك (وانتمناها بعشر) هم تمام قىلدقيز اول اونوز كيچهنى اون كيچه برله يعنى اونوز كيچه وكوندز اونكاندن صوڭ ينه اون كون روزه تونوب تورات كىلما كىنى كونارگه بيوردق (فتم ميثقات ربه) بس تمام بولدى آنناك پروردكارى مقرر قىلغان و بىلگولاگان وقت (اربعين ليلة) فرق

(۱) موسى عليه السلام فرعون قومى هلاك بولغاندن صوڭ بنى اسرائيلغه سز لرگه خداى تعالى دن بر كتاب كىلتو- رورمن هر بر كز اكلى مسئلهلر كز شول كتابده تفصيل ايتولگان بولور ديوب وعده قىلغان ايدى شول وعده بوينچه بنى اسرائيل قومى حضرت موسى دن كتاب كىلتور ديوب طلب قىلديلر موسى عهده دعا قىلوب خداى تعالى دن صورادى خداى تعالى دن فرمان كىلدى كم اونوز كون روزه بولغل صڭره طور طاوينه كىلگل سڭا سوز ايتورمن هم تورات ايند رورمن بس موسى عهده اونوز كون روزه توندى صڭره طور طاوينه توجه ايتدى مواهب

کیچه وکوندز اوتوز کونی ذوالقعدہ آی نك تمامی صوئعی اون کونی ذوالحجه آی نك
اولگی اونیدر عرب عادتندہ آی حسابی رؤیت هلال ایلہ بورتلہ در هلال یعنی
باکما آی کیچ کورنہ در شول سبیلی نأر چنی کیچ ایلہ فیدلب اوتوز کیچه دیدی (وقال
موسی) هم ایندی موسی پیغمبر (لاخیه هارون) اوزینک فرنداشی هارونغه یعنی موسی
علیه السلام خدای تعالی نك فرمائی بوینچه طور طاوینہ تورات کتابی استامک اوچون
کیتکانک فرنداشی هارون علیه السلامنی اوز اوریننه قالدروب آکا ایندی ای هارون
من طور سیناغه بارورمن (أخلفنی فی قومی) سن میگا خلیفه بولغل منم قومیم آراسنک
من فایتقانه چه (وأصلح) هم نوز وک اینکل آنلرنک اشلرن یعنی آنلر آراسنک عدلک ونوغر یلق
ایل حکم فیلغل (ولا تتبع سبیل المفسدین) دخی سن ابار ماگل بوزقلق اینکوچیلر
بولینہ (ولما جاء موسی) وکیلگانی زمانده موسی پیغمبر (المیقاتنا) وعده ایتولگان
وقنده بز بیلگولگان اورنغه یعنی طور طاوینہ (وکلمه ربه) هم سویلاشکانی زمانده
آنک برله پروردکاری (قال) ایندی موسی خدای تعالی گه یالباروب (رب آرنی
انظر الیک) ای منم پروردکارم سن کورسانکل مکا اوزکنی تاکم من قاریم سکا یعنی
الهی مکا دیدارکنی کورسانکل اوشبو دنیاده کوزم ایلہ سنی کورایم دیدی (قال)
ایندی خدای تعالی موسی پیغمبرگه (لن ترانی) هر گیز سن منی کوره آلماس سن
یعنی فانی بولغان دنیاده فانی کوز ایلہ منی کوره آلماس سن بلکه جمال ربانیه ناراو
اوچون باقی بولغان کوز کراکدر الله تعالی نك دیدارن کورو جنتده مؤمنلرگه میسر
بولور دنیاده کورو بوقدر موسی علیه السلام نك خدای تعالی دن دیدار صورای
خدای تعالی نی کورو ممکن بولوینہ دلیلدر چونکه اگر محال بولسه ایدی موسی علیه
السلام شیکلی الوغ پیغمبر محال بولغان اشنی صوراماس ایدی البته ممکن اشن بواغانفه
کوره صورادی الهی مکا اوزکنی (۱) کورسانکل من نظر فیلایم دیدی حق سبحانه
وتعالی ایندی منی دنیاده کوره آلماس سن (ولکن انظر الی الجبل) ولکن قاراغل
سن ای موسی طور طاوینہ کم مدین طاوارینک ایک الوغرافی و بیوگراکیدر
(فان استقر مکانه) بس اگر فرار فیلسه وتورسه اول طاو اوزینک اورننده تجلی
وقتندہ (نسوف ترانی) بس تیزدر کم سن هم کورورسن منی و دیدارمه طاقت کیلتورورسن
واگر طاو منم دیدارمه طاقت کیلتورماسه هم اوز اورننده فرار فیلماسه سن هم طاقت کیلتورا
آلماس سن اوشبودنیاده دیدار آرزوسندن کیچکل اهل السنه والجماعه عالملری اوشبوسوزنی
هم خدای تعالی نی کورونک ممکن بولوینہ دلیل ایتکانلردر زیرا که خدای تعالی اگر

(۱) تفسیر کشاف اباسی
اوزی معتزله مذهبندہ
بولغانفه کوره اوشبو آیت
کریبه نی یعنی خدای
تعالی نك لن ترانی دیگان
سوزن خدای تعالی نی
کورو محال ایدکینه دلیل
ایدوب اوشبو طوغریده
اهل السنه والجماعت حقنک
ادبدن طش سوزلر ذکر
فیلادر

طاو اوز اورننده فرار ايتسه سن منى كورورسن ديدى طاونك اورننده فرار ايتماكى
 حال توكل بلسكه ممكن اشدر بس خداينى كورو هم ممكن بولور (فلما تجلى ربه
 للجبل) بس تجلى ايتكانى زمانده آنك پروردكارى طاوغه روايت ايدلمشدر كم حق
 سبحانه وتعالى اول طاوغه تركك هم علم بيرگاندىن صوك اوزينك نورندن بر ذره
 يتمش مك پرده آرقلى ظاهر قىلدى شول ساعتده ير يوزنده بولغان بارچه ديوانه لر
 عقاغه كىلدىلر هم بارچه صرخاولر سلامتلىدىلر ير يوزى باشاردى پونلر يوز
 توبان نوشدىلر هم شول تجلى سببلى (جعل دكا) قىلدى خداى تعالى اول طاونى پازه
 پاره تىبانده مذكوردر كم اول طاو شول قدر زورلغى برله تجلى نورينه طاقت كىلتورا
 آلمايىنچه الله نيچه كىسك بولوب تتولدى اول طاودن آيرلغان كىساكلرى آلنى
 الوغ طاولر بولدى اوچوسى مكده و اوچوسى مدينه ده در طاونك كىساكلرى هواده
 اوچوب يورب تورلى اورنلرغه نوشدىلر (وخر موسى صعقا) هم بقولدى موسى
 پيغمبر هوش سز بولوب عرفه كونى نك كىچىندن عيد كونى نك كىچه سنه قدر هوش سز
 ياندى ديمشدر (فلما افاق) بس آينوغانى زمانه موسى وهوشينه كىلگكچ (قال سبحانك)
 ايتدى خداى تعالى گه اهتدار قىلوب پاكلىمن سنى وتنزیه ايتنه من هر بر ذاتكا
 لايق بولماغان اشدىن اى منم پروردكارم (تبت اليك) فايتم من سنك صارى وتوبه
 ايتدم سنك اذتك بولماغان اشلرنى صورادىن (وانا اول المومنين) هم من اشانوچىلرنك
 اوليمن سنك ديداركنى دنياده كوروگه هيچ كمسه نك طاقتى يوق ايدكىنه (قال)
 ايتدى خداى تعالى (ياموسى انى اصطفتك) اى موسى درستلكده من صايلادم سنى
 واختيار ايتدم (على الناس) آدميلر اوزرينه يعنى سنى ديدارمدن منع ايتماكم
 اوز فائدهك اوچون اوزكنى هلاكتدن صافلاو اوچوندر سن آكا فايغورماغل بن
 سنى بنى اسرائيل قومى آراسنده صايلادم واختيار قىلدم (بر سالاتى) اوزمك وحى
 وفرمانلر م ايله يعنى سنى پيغمبر ايتوب وحى يباردم (وبكلامى) هم اوزمك كلاميم
 ايله يعنى سنك برله واسطه سز سويلاشدم وسنى كلیم ايتدم (فخذ) بس تونقل سن
 (ما اتيك) من سكا بيرگان نرسه نى شريعت حكملرندىن هم آنك برله عمل قىلغل (وكن
 من الشاكرين) هم بولغل شكرانه قىلغوچىلردىن خداى تعالى نك نعمتلر ينه (وكتبنال
 فى الألواح) وباز دقبز قدرت قلمى ايله موسى پيغمبر اوچون لوحلرده اول لوحلر
 يدى ياكه اون لوح ايدى هر اوحنك اوزونلغى اون ابكى ذراع ايدى فزل ياقوتدىن
 ايدى هم اول لوحلرده يازلغان ايدى (من كل شى) دين بابنه كراك بولغان هر نرسه دن

(مَوْعِظَةٌ وَتَفْصِيلًا) وعظ و اوگوت هم تفصيل لاب بيان فيلو (لُكُلُّ شَيْءٍ) هر نرسه او چون
 يعنى امر ونهى هم شريعت حكلمرى همه سى اول لوحدره تفصيل لاب بيان ايتولگاندر
 (فَضْلًا بِقُوَّةٍ) بس ايتدكيز موسى پيغمبرگه توتقل سن اي موسى اوشبو لوحلرى
 سعى واجتهاد برله (وامر فومك) هم بيورغل اوز فومكا (ياخذوا باحسنها) تاكم
 نونسونلر آنلر اول لوحدره بولغان نرسه نك بخصيرا قينى يعنى اولى واحسن بولغان
 حكملر ايله عمل فيلسونلر (سَارِيكُمْ) تيز دركم من كورساتورمن سزگه (دَارَ الْفَاسِقِينَ)
 فاسقلرنك بورطينى يعنى فاسقلرنك فرار قىلاتورغان اورنلر پنى كم تموغدر ياكه مراد فرعون نك
 سرايلرن ويورطلرن سزگه كورساتورمن ديمكدر (سَاصِرُفٍ عَنِ آيَاتِي) تيز دركم من
 دوندرورمن آيتلرمدن يعنى فرآن آيتلرندن ياكه قدر تيمز دليل لرنندن دوندرورمن
 (الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ) شول كمسهلر نى كم تكبرلك فيلورلر والوغلانورلر
 برده (بغیر الحق) حقلقندن باشقه يعنى هيچك استحقاقلرى بولمى توروب تكبرلك فيلورلر (وَأَنْ
 يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ) واگر كورسهلر آنلر هر بر آيتنى يعنى محمد عليه السلام نك پيغمبر اكيه
 دليل بولغان معجزه نى كورسهلر ياكه آكا ايندر لسگان فرماننى وحكمنى بلسه لر
 (لَا يُؤْمِنُوا بِهَا) ايمان كىلتورماسلر و اشانماسلر اول آيتكه ومعجزه گه (وَأَنْ يَرَوْا)
 واگر كورسهلر آنلر (سَبِيلَ الرُّشْدِ) طوغرى يولنى (لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا) تونماسلر
 آنى يول ايتوب يعنى طوغرى يولغه كونماسلر (وَأَنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ) واگر
 كورسهلر آنلر آز غللق وضلالت يولبنى (يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا) تونارلر آنى يول ايتوب
 و آكا ابارورلر (ذَلِكَ) اوشبواش يعنى آنلرنك كوكللرن آيتلر نى فهم لامكندن دوندرور
 (بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا) شول نرسه سبيليدركم آنلر يالغانغه تونديلر بزنك آيتلر مرنى
 يعنى قرآننى ياكه قدر تيمز دليل لرن (وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ) هم بولديلر آنلر
 غافلر اول آيتلر طوغرى سنده فكر فيلودن و اويلا ب فاراماديلر (وَالَّذِينَ كَفَرُوا
 بِآيَاتِنَا) وشول كمسهلر كم يالغانغه تونديلر بزنك آيتلر مرنى و آكا اشانماديلر (وَلِقَاءَ الْآخِرَةِ)
 دغى آخرنكه يولو قونى يالغانغه تونديلر يعنى قيامتكه اشانماديلر (حَبَطَتْ أَعْمَالُهُمْ)
 بوغالدى وضايح بولدى آنلرنك اشلا گان عمللرى (هَلْ يَجْزُونَ) ايا جزا بىرلور مو
 آنلرغه يعنى جزا بىرلماس (أَلَا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) مگر دنباده اشلا گان عمللر ينك
 جزاسى بىرلور يعنى كافر بولولرى سببلى فيلفسان بخصيلقلرى ضايح وفائده سز
 بولور ياوزقلر ينك جزاسن كورورلر (وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَى) (۱) وتونديلر موسى
 پيغمبرنك گروهى يعنى بنى اسرائيل قومى (مَنْ بَعْدَهُ) موسى پيغمبر طور طاوينه

(۱) بنى اسرائيل قومى
 مصردن چتغان وقتلرنده
 فرعون قومى آنلرنك
 فاچوب كيتولرن بلماسونلر
 اوچون هر فايوسى اوز
 لرينه بلوش بولغان
 قبطيلرغه باروب ايرته گه
 بزنك طويمز بولاچق ديوب
 نورلى آلتون وكموش
 زينت اسبابلرن قبطيلردن
 عارىتكه ديوب آلتانلر
 ايدى فرعون قومى درياغه
 باطوب هلاك بولغاچ اول
 اسبابلر آنلرنك قوللرنده
 قالدى موسى عهه تورات
 آلورغه ديب طور طاوينه
 كيتكاچ سامرى هارون
 حضورينه كيلوب ايتدى
 اوشبو بنى اسرائيل قوللرنك
 بولغان قبطيلرنك آلتون
 وكموش نرسه لرى بنى
 اسرائيلغه حرامدر آلد
 لاب آلتان نرسه لردر
 ديدى حضرت هارون
 سامرى گه سن اول
 نرسه لرى بىررگه جيوب
 اوزكده امانت ايدوب
 موسى عهه فایتقاچه
 صافلاغل صكره بر حكم
 بولور ديوب بيوردى

کیتکاندن صوڤ (من جلیهم) اوزلرینڭ آلتون وکموشدن بولغان زینتلرندن کم
 قبطیلردن عاریتکه دیب آلمانلر ایدی (عجلاً جسدا له خوار) بوزاوی یعنی بر جسم
 وگاودنی توندیلر کم آندن طاوش چغار ایدی اوزی بوزاو صورتند ایدی موسی
 علیه السلام طور طاوینه تورات آلورغه کیتکچ سامری بنی اسرائیل قومینڭ مصردن
 چقان وفتلرنده فرعون قومندن عاریتکه دیوب آلوب تورغان آلتون وکموشدن
 بولغان زینت اسبابلرن بر یرگه جیوب شوندن بر بوزاو صورتی یاصاب اوشبو
 بوزاو صورتی سز نڭ معبود کزدر حضرت موسی شوگا طاوونورغه بیوردی دیوب
 بنی اسرائیل قومینی اغوا قیلوب کوب کمسهلرنی آزدردی اول بوزاو صورتندن
 صغرا وازی شکلی آواز چغار ایدی بنی اسرائیلنڭ بر آزی آکا طاووناباشلادیلر (الم یروا) ایا
 کور مادیلر مو وبلما دیلر مو آنلر (انه لا یکلهم) شونی کم اول بوزاو صورتی آنلرغه
 سوز سو یلاماس هم امر ونهی قیلماس قوری بر طاوش فنه چغار (ولایهدیهم سبیلاً)
 هم کوندر ماس آلرنی بر یولغه (اتخذوه) توندیلر آنلر اول بوزاو صورتن معبود
 ایتوب و آکا طاوونیلر سامری اغواسی ایل (وکانوا ظالمین) هم بولدیلر آنلر
 ظلم لقی ایتکو چیلر خدای تعالی دن باشقهغه عبات قیلولری سبیلی (ولما سقط فی ایدیهم)
 وتوشکانی زمانده آنلرنڭ قوللرینه ندامت واکونو یعنی بوزاوغه طاوونولرینه
 اوکونگانلری زمانده (ورأوا انهم قد ضلوا) هم کورگانلری زمانده شونی کم تحقیق
 ضلالتکه نوشکانلردر و آزغانلردر آنلر یعنی اوزلرینڭ خطالرن آکلاب ضلالتکه
 نوشکانلک لرن بلیگانلری زمانده (قالوا) ایتدیلر اول بوزاوغه طاوونغان کمسهلر
 (لئن لم یرحمنا ربنا) اگر رحمت فیلماسه بزگه پروردکار مز وتوبه مزی قبول
 ایتماسه (ویغفرلنا) هم یارلقاماسه بزنی (لنکونن من الخاسرین) البته بز بولور مز
 زبان ایتکو چیلردن و هلاک بولغو چیلردن (ولما رجع موسی) و قایتقانی زمانده موسی
 پیغمبر طور طاوندن (الی قومه) اوزینڭ قومینه (غضبان اسفاً) آچولانغان هم بیک
 قایغورغان حالنڭ (قال) ایتدی موسی علیه السلام بنی اسرائیلگه (بئسما خلقتهمونی
 من بعدی) نی یاوز خلیفه لک ایتد کز مکا مندن صوڤ یعنی من طور طاوینه کیتکچ
 نینداین یمان اش اشلا گانسز (اعجلتم امر ربکم) ایا آشق کز موسز ربکز نڭ امرینه
 یعنی من قایتقانه و بر حکم کیلتور گانه کورتما د کز آشغوب بوزاوغه طاووند کز دیدی
 (والقی الألواح) هم طاشلادی موسی پیغمبر قولنداغی تورات بازغان لوحلرنی یرگه
 بیک فاطی آچولانغانلقدن (واخذ برأس أخیه) دخی توندی قونداشی هارون نڭ

بس سامری مذکور
 آلتون وکموش زینتلرنی
 همه سینی اوزینه جیوب
 آلدی آلتونجهی لقی عملینه
 اوستا ایدی اول نرسه لرنی
 اریتوب بوزار شکلنده
 قالب یاصاب شول قالدیه
 قویدی فرعون در باغه
 غرق بولغان وقتن جبرائیل
 هم آطقه آطلانغان کشی
 صورتنده حاضر بولغان
 ایدی سامری آنڭ جبرائیل
 ایدکینی بلوب آطی نڭ
 ایاق باصقان یرندن
 براوچ توفراق آلوب
 اوزیاننڭ صافلاغان ایدی
 مذکور بوزاو صورتن
 قیغانده شول توفراقنی
 فوشدی شول سبیلی اول
 صورت توروب صغرا طاوشی
 کبی طاوش ایله قچقرا
 باشلادی سامری بنی
 اسرائیلنی شول بوزاوغه
 طاوونورغه قزقدر ورایدی
 تفسیر حسین واعظ

باشندن (بجره البه) طارتور ايدى اول هاروننى اوز طرفينه شلته لاب و آچولانوب
 زيرا كه حضرت موسى هاروننى اوز اورنده خليفه ايتوب فالدرغانلقدن اول
 يوموشاقلق فيلغان خلقنى بوزاوغه طابونودن طيبانغان ديوب گمان فيلور ايدى
 قصور وكيم چيلك هارونك بولغان ديوب بلور ايدى شول سببلى آنى شلته لى باشلادى
 (قَالَ يَا اِبْنِ اُمَّ) ايتدى هارون حضرت موسى غه اوزنده عيب يوقلقنى بلدروب
 اى منم آنامنك اوغلى ا گر چه موسى عليه السلام ايل هاروننك آنالرى هم
 بر بولسه ده حضرت موسى نك كوڭلى نچكاروب شفقتى كېلسون اوچون هارون ايتدى
 اى منم آنامنك اوغلى (ان القوم استضعفوني) منده عيب يوقدر درستلسكده بنى
 اسرائيل قومى منى ضعيف و بيچاره غه ساناديار هيچده منى سانلاماديلر وسوز منى
 طسكلاماديلر (وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي) هم ياقن بولدېلركم اولتورورلر ايدى آنلر منى
 آنلرنى بوزاوغه طابونودن طيبانغان اوچون (فَلَا تَشْمِتْ بِالْاَعْدَاءِ) بس شمانه فيلماغل
 وشادلاندر ماغل سن منم برله دشمانلرنى يعنى منى بيك شلته لب خور فيلماغل
 دشمانلر شادلانماسونلر (وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) هم فيلماغل سن منى ظالملر
 گروهى ايل برگه يعنى منى بوزاوغه طابونوچيلر آراسنده ساناماغل ديدى موسى
 عليه السلام هاروندىن بوسوزلرنى ايشتكاج اوزينك خطاسن آڭلادى وهاروننى
 نيوشسزگه شلته لاگانن بلدى (قَالَ) ايتدى موسى پيغمبر اوزينك خطاسنه اوكونوب
 (رَبِّ اغْفِرْ لِي) اى منم پروردكار من سن يارلقاغل منى و آشوغوب اشلاگان خطالمىدن
 يعنى آغامنى شلته لاومدىن هم لوعارنى برگه طاشلاومدىن كيچكل (وَلَاخِي) هم نرنداشمنى
 يارلقاغل ا گر بو طوغريده قصور وكيم چيلكى بولسه (وَادْخُلْنَا فِي رَحْمَتِكَ) دخى
 كركزگل سن بزنى اوز رحمتكا (وَأَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ) وسن رحمت ايتكوچيلرنك
 آرنوغراقى سن كم بارچه رحمت ايتكوچى لرنك رحمت ايتولرى سندندر وسنك
 رحمتكدر (ان الذين اتخذوا العجل) درستلسكده بوزاونى معبود ايتوب توتقان
 كهمسلر (سَيُنَا لَهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ) نيز دركم ايرشور آنلر غه غضب و آچو
 پروردكارلردن (وَذَلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) هم خورلق ايرشور آنلر غه دنيا ترك لكند
 (وَكَذَلِكَ) واوشانداق يعنى نناك كم بز جزا بيردك بوزاوغه طابونغان كهمسلرگه
 شونك كى (نَجْزَى الْمُفْتَرِينَ) جزا پيرورمز بالغاننى افترا ايتكوچيلرگه (وَالَّذِينَ
 عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ) وشول كهمسلر كم اشلاديلر ياوز عمللر (ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا) بس
 توبه فيلديلر وقايتدیلر خدای تعالی صاری اول ياوز عمللرنى اشلاگاندىن صولف

(وَأَمْنُوا) ھىم ايمان كېلىتوردىلار (إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا) در ستىلىكده سىڭ پىروردىكارلىق
 توبە قىلغانلىرىدىن صوڭ (لِغُفُورٍ) البتە يارقاقچىدىر آنلرنىڭ گناھلىرىن (رَحِيمٍ)
 مېرىبان ورحمت ايتكوچىدىر آنلىرىغە (وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ) وباصولغانى
 زماندە موسى پېغمبىرنىڭ آچۇرى (أَخَذَ الْأَلْوَابَ) آلدى اول بىرگە طاشلاغان لوھلرنى
 (وَفِي نُحُوتِهَا) واول لوھلرنىڭ يازلغان نىسخەسىندە يىاردىر (هَدَىٰ وَرَحْمَةً) ھىدايت
 وپلوغرى يولنى كورسانو ھىم رحمت وباعشىلاماق (لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْتَدُونَ)
 پىروردىكارلىقنىڭ عىبادىتىدىن قورقا تورغان كىسەلر اوچون (وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ)
 واختيار ايتدى يعنى صايلاپ آلدى موسى پېغمبىر اوزىنىڭ قومىنى (سَبْعِينَ رَجُلًا)
 يىتمىش ايرنى (لَمُبِقَاتِنَا) بىزنىڭ وعدە ايتىكان وقتىمىز اوچون بوپلوغرىدە بىر قول
 شولدىركم بنى اسرائىلدىن بىر جماعت ايتدىلار خىدايى تعالى موسى پېغمبىر ايل سويلاشماگان
 بولولغىدە يازلغان نىسخەسى موسىنىڭ اوز سوزلىرىدىن بىس حق تعالى حضرت
 موسىغە بىوردى اى موسى قومنىڭ اولوھلرنىڭ يىتمىش كىشىنى طور طاوبىنە
 آلۇب كىلىگىل تاكم منم كلامىنى ايشىتىسولر وگواھ بولسولر موسى غىلەھ السلام
 قومىنىڭ اولوھلرنىڭ يىتمىش كىشىنى بىرگە آلۇب طور طاوبىنە بولالدى طورغە كىلۇب
 بىتكىچ بىر بولۇپ كىلۇب حضرت موسى ايل آنلر آراسىدە پىردە بولدى آنلر حضرت
 موسىنى كورماس بولدىلار حق تعالى موسى پېغمبىرگە امر ونهى ھىم وھى ووعىدىلار
 بيان ايدۇپ كلامىنى ايشىتىردى وھى تمام بولغاچ موسى غىلەھ السلام اول يىتمىش
 كىشىنىڭ يانلىرىنە كىلدى خىدايى تعالىنىڭ سوزىنى ايشىتىگىز مودىوب صورادى آنلر
 ايتدىلار بلى بىر سوز ايشىتىدىك لىكن سويلا گوچىنىڭ كىم ايكانن بىلمادىك خىدايىنى آشكارا
 كورمى نورۇب بىزلى خىدايى سوزى ايدىكىنە اشانماسمىزدىدىلار شوندىن صوڭ ھوادن صاعقە
 اوپلى كىلۇب اول يىتمىش كىشىنى ياندىرۇب ھىلاك ايتدى موسى غىلەھ السلام بوھالدىن
 اضطرابقە توشۇپ خىدايى تعالىگە مناجات ايلادى نىلكىم بىوردىر (فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ)
 بىس توتقانى زماندە اول يىتمىش كىشىنى ياشىن اوپلى وآنلر ھىمەلرى ھىلاك بولغاچ
 موسى غىلەھ السلام بىك آپىردى وفاقىغە قالدى ايمىدى من بنى اسرائىل قومى
 آراسىنە يالغوز قايتسام آنلر مكا تھمت قىلورلر موسى قومنىڭ اولوھلرنى طورغە
 آلۇب بارۇب اوزى قىلدى اولتورگان دىوب ايتورلر دىدى (قَالَ) ايتدى موسى
 پېغمبىر حق تعالىگە زارىلىق قىلۇپ (رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلِ إِيَّائِي مِنْهُمْ يَرْدِكُمْ
 اكر سن نىلاسىك ايدى ھىلاك قىلور ايدىك آنلرنى موندىن الگارى يعنى طور طاوبىنە
 كىلورلردىن الگارى قومنىڭ آراسىدە وقتىدە آنلرنى ھىلاك قىلور ايدىك تاكم مكا

تەھت ايتىناسلر ايدى (وَايَا) ھەم مەنبە ھەلاک قىلور ايدىڭ اگەر تىلاساڭك انلر ايل
 بىرگە تاكىم تەھتدىن قورنلور ايدىم (اَنْهَلِكُنَا) ايا سن ھەلاک قىلاسنەمۇ بىزلىرىنى (بەئاً
 فَعَلَّ السَّفَهَاءُ مَنَا) بىزنىڭ آرامزدىن عىقلىسىزلىرى ۋاھمىقلىرى اشلاگان اش سەببىلى يەنى بىنى
 اسرائىل قومىنىڭ بەعضىلىرى بوزاوغە تابو نغانلىقلىرى سەببىلى يا كە اولوغلىرىنىڭ خەداىنى
 كوزمىز ايلە كورمى تورۇب اشانىماسىز دىوب ايتولرى سەببىلى سن انلرنى ھەلاک
 قىلىدكەمۇ (ان هى الا فتنتك) نوگلىدىر انلرنىڭ اوشبو اشلىرى مگر سىنىڭ بىلاندىرماڭك
 ۋىسانماڭكدر (۱) (نُضَلُّ بِهَا مِنْ نَشَاءٍ) سىن ضاللىككە توشورورسىن اوزىڭنىڭ بىلاندىرماڭك
 سەببىلى ھەر كەسەنى كىم تىلارسىڭك انىڭ ضاللىككە توشوون (وتهدى من نشاء) ۋەھدايت
 قىلورسىن طوغرى يولغە ھەر كەسەنىكىم تىلارسىڭك انىڭ ھەدايتىن (انت ولىنا) سىن بىزنىڭ
 اشلىرىمىزنى باشقارغۇچىمىز سىن اى مەنم پىروردكارم (فاغفرلنا) بىس بارلقاغل سىن
 بىزنى (وارحمننا) ھەم رەھىمت ايتكىل بىزلىرىگە (وانت خير الغافرين) ۋىسن بارلقاغۇچىلىرىنىڭ
 ايدىگوراكى ۋارتوغراقىسىن (واكتب لنا) دىخى بازغلى سىن بىزنىڭ اوچون يەنى
 تەقدىر ۋە نصىب قىلغىل بىزگە (فى هذه الدنيا حسنة) اوشبو دىنيادە ايدىگولكىنى يەنى
 توبەمىزنى قىبول ايت يا كە طاعت ۋە عبادىتكە توفىقى بىر يا كە ھالال رىزىقى نصىب ايتكىل
 (وفى الآخرة) ھەم آخىرىدە ايزىڭك نصىب ايتكىل يەنى جەنن ھەم دىداركىنى كورمىكىنى
 مەيسىر قىل (انا هدنا اليك) دىرستلىككە بىز كولىدىڭ ۋە قايتىدىڭ سىنىڭ سارى (۲) (قال)
 ايتىدى خەداى تەعالى (عذابى اُصِيبُ بِهِ مِنْ اَشَاءٍ) مەنم عذابىم شوندايىن عذابىرىم
 مەن اېرىشىدورورمەن انى اوزم تىلاگان كەسەگە يەنى كەمىڭك عذاب ايتوۋماكن تىلاسام
 شونى عذاب قىلورمەن (ورحمتى وسعت كل شىء) (۳) ۋە مەنم رەھىتىم سىغدىرى ۋە شامىل
 بولىدى ھەم نەرسەنى يەنى دىنيادە خەداى تەعالىنىڭ رەھىتىنى عامدىر مۇمىنگە ۋە كافرگە ھەم
 بارچە نەرسەگە اېرىشور يوقدىن بار قىلماق ھەم جان بىرىمك ۋە رىزىقى بىرىمك كىبى بىلكە
 ھەر بىر سولودە بىندەگە خەداى تەعالىنىڭ ھەسابسىز رەھىتلىرى باردىر (فساكتبها) بىس
 تىزدىرىم مەن بازىرىم ۋە نصىب قىلورمەن اول رەھىتىنى يەنى خاس بولغان كامىل رەھىتىنى
 ۋە آخىرت سەئادىتىنى نصىب ايتەرمەن (لَلَّذِينَ يَتَّقُونَ) شول كەسەلرگە كەم ساقىلانورلر
 شىرك ۋە كىفردىن (ويؤنون الزكوة) ھەم زكوة بىرورلر ماللىرىدىن (والَّذِينَ هُمْ باياتنا
 يؤمنون) دىخى شول كەسەلرگە كەم انلر ايمان كىلتورورلر ۋە اشانورلر بىزنىڭ ايتلىرىمىزگە
 ھاسىل مەنىنى اللە تەعالىنىڭ آخىرىدە خاس بولغان رەھىتىنى خەداى تەعالىدىن كىلىگەن بارچە

طاھونولرى ھەم خەداى تەعالىنى كورساك ايدى دىوب صوراولرى ھەق تەعالىنىڭ تەقدىرى بويىچە ھەق تەعالى بوزاۋو سورتىدىن آواز چىقاردى شونىڭ اوچون انلر آلدانوب تابوندىلر ھەم انلرغە اوزىنىڭ كىلامىن اېشىتىردى شوندىن سولك انلر دىدارنى آرزو ايتدىلر شول سەببىلى موسى ھەم انلرنىڭ بو اشلىرى سىنىڭ قىتەگىدىر بىلاندىر- ماقىڭكدر دىدى موھاب (۲) موسى ەلىيە السىلام اوزىنى ھەم شول بىتمىش كىشى زەمەسنە قوشوب دىعا قىلدى ھەق تەعالى انىڭ دىھاسىن قىبول ايدوب انلرنى باغشىلادى ھەم نىرگوزدى بەعضىلر اوشبو ۋاقىغىنى بوزاوغە تابونو ۋاقىغە سىندىن مەقىم بولدى دىبىشلر ۋە اللە اعلىم تەقىسىر جەمالى

(۳) ھەر نەرسەنى شامىل بولغان رەھىتىنى بەعضىلر تەطاپقىدر دىبىشلر يەنى آدمىلرنىڭ ھەر بىرىنى شەققىلى ۋە مەھمىتى بولولرى يا كە ھەلى العىوم توبەنىڭ قىبول بولماقتىر يەنى خەداى تەعالى مۇمىننىڭ ھەم كافر

مىشركنىڭ دە اگەر اوكونوب توبە قىلسەلر توبەلرن قىبول قىلورنى قىدر گناھلىرى بولسە دە مەغپىرت قىلور موھاب

پیغمبر لر گه اشانغان مؤمن و مسلمان لر غه در (الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ) شول کمه سر لر او چوندر
 اول خاص بولغان رحمت کم آنلر ابارور لر (الرُّسُولَ) خدای تعالی بیارگان رسول گه
 (النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ) باز ماینجه هم بازو او قوم اینجه بارچه علم لر نی بل تورغان پیغمبر گه
 یعنی محمد علیه الصلاة والسلام غه ابارگان و ایمان کیلتورگان کمه سر لر او چوندر
 (الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا) آنداین پیغمبر کم آنلر باز لمش طابالر اول پیغمبر نك
 اسمینی هم صفت لرینی (عندهم) اوزلری فاشنده (فِي التَّوْرَاتِ وَالْانْجِيلِ) تورانده هم
 انجیلده زیرا که برنك پیغمبر مز محمد علیه الصلوة والسلام نك اسم لری هم صفت لری
 موسی علیه السلام غه ایندر لگان تورانده هم عیسی علیه السلام غه ایندر لگان انجیلده
 بیان اینواگاندر (یا مَرَّهم بِالْمَعْرُوفِ) بیورور اول پیغمبر آنلر نی ایندگولک برله
 یعنی خدای نی برله مک هم ایندگو عمل لر اشلاو ایله بیورور (وَيَنْهَيْهم عَنِ الْمُنْكَرِ) هم
 طیار اول امی بولغان پیغمبر آنلر نی بوزوق اشدن یعنی شر کدن و کفر دن طیار
 (وَيَحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ) دخی حلال قیلور اول پیغمبر آنلر غه بغشی و پاک بولغان طعام لر نی
 (وَيَحْرَمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ) هم حرام قیلور آنلر غه خبیث و مردار نرسه لر نی بوغاز فانی
 و دو کفر ای نی هم رباور شوت مال لر ی کبی (وَيَضَعُ عَنْهُمْ أَصْرَهُمْ) دخی قویار
 و نوشورور اول پیغمبر آنلر نك اوستلر ندن آغر یوکلرن یعنی امنینه شریعت
 حکم لر نی یکل قیلور آغر و مشقت اشلر ایله بیورماس نتساک کم موسی پیغمبر
 شریعتنک بیک آغر و چیتن حکم لر بار ابدی (وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ) هم نوشورور
 و کبتارور اول پیغمبر بنی اسرائیل اوزرنک بولغان بوغاولر نی یعنی موسی علیه السلام
 شریعتنده بنی اسرائیل قومی اوستونه بیک آغر و چیتن اشلر یوکلانگان بوغاولر
 ایله بوغاولانغان شکلی ابدیلر محمد علیه الصلوة والسلام آنلر نك اوستلر ندن شول
 آغرقلر نی نوشورور و شریعت حکم لر نی یگلاینور (فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ) بس شول
 کمه سر کم ایمان کیلتور دیلر محمد علیه السلام غه (وَعَزَّوهُ) هم آنی اولوغلا دیلر
 (وَنَصَّوهُ) دخی آکا یاردم ایتدیلر (وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أَنْزَلَ مَعَهُ) هم آنک پیغمبر لکی
 ایله برگه ایندر لگان نور غه یعنی قرآن غه اباردیلر (أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) اوشبو گروه
 آنلردر قول اوستونلکی طابقو چیلر و مقصود غه ایرشکو چیلر (فَل) اینکل سن ای
 محمد علیه السلام آدمیلر گه (يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا) ای آدمیلر
 درستاسکده من خدای تعالی نك رسولیمن و بیارگان ایلچی سیمن سن نك بارچه کور غه
 (الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) آنداین خدای تعالی کم آکا مخصوصدر کولر نك

ھم يرلرنڭ پادشاھلىقى (لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ) يوقدر ھېچ عبادىنكى مستعق مېبود مگر اول
 خدای تعالی اوز يگنهدر (يعنې وَيُحْيِي وَيُمِيتُ) ترگزور اول خدای تعالی اولوكنى ھم
 اولتورور نركنى (فَأْمُنُوا بِاللَّهِ) بس ايمان كىلتورگز الله تعالی گه (وَرَسُولِهِ) ھم آنڭ
 رسولينه (النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ) امى بولغوجى يعنى اوفوماغان ھم يازماغان پېغمبر گه ايمان
 كىلتورگز كم مراد محمد عليه السلامدر (الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ) آنداين پېغمبر گه كم
 اشاندى اول الله تعالی نڭ برلكينه (وَكَلِمَاتِهِ) ھم اشاندى الله تعالی نڭ ييارگان سوزلرينه
 وآيتلرينه (وَاتَّبِعُوهُ) دخى ايارگز سز اول پېغمبر گه (لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ) شايد كم سز
 كونلور سز طوغرى يولغه آڭا ايارساڭز وفرمانينه بوى صونساڭز (وَمَنْ قَوْمُ
 مُوسَى) وباردر موسى پېغمبرنڭ قومندن (أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ) شونداين برگر وھكم
 ھدايت قىلورلر حلقغه وخلقغه طوغرى بولنى كورساتورلر (وَبِهِ يَعْدُلُونَ) ھم حلقى
 برله عدل حكم قىلورلر خلق آراسنده آنلردن مراد پېغمبر مز عليه السلامغه ايمان
 كىلتورگانلرى و اشانغانلر بدر ديمشلىر عبدالله بن سلام ھم آنڭ اصحابى كىيلر
 (وَقَطَعْنَا لَهُمْ) و آيردېز موسى پېغمبر قومىنى (اثنتى عشرة أسباطاً أمماً) اون ايكى
 سبط يعنى اون ايكى گروهغه آيردق يعقوب عليه السلامنڭ اون ايكى اوغلى نڭ
 نسلى اون ايكى سبط بولدېلر (وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ) ھم وحى ايتدكېز موسى پېغمبر گه
 (إِذْ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ) شولوقتمكم صو استاديلر آنندن آنڭ قومى (أَنْ أُضْرَبَ بِعَصَاكَ
 الْعَجْرَ) شويل ديوبكم صوفل سزنى اى موسى طاياڭك برله طاشنى بنى اسرائيل تبه
 صحراسنڭ آد اشوب بورگان وفتلرنڭ صوغه محتاج ايديلر حضرت موسى دن خدای تعالی دن بز نڭ
 اوچون صوتلاب دعا قىلقل ديوب صوراديلر موسى عليه السلام دعا قىلدى حق تعالی دن
 فرمان كىلدى كم اى موسى طاياڭك برله صحراداغى طاشقه صوفل بس موسى عليه
 السلام طاياڭى ايله اول طاشقه صوقدى (فَأَنْبَجَسْتُمْ مِنْهُ اثْنَتَىٰ عَشْرَةَ عِيسَىٰ) بس
 يارلوق آفدى اول طاشدن اون ايكى چشمه اون ايكى گروه اوچون (تَدَّ
 عِلْمُ كُلِّ أُنَاسٍ) تحقيق بلدېلر بارچه كشىلر اون ايكى گروهدن (مَشْرَبَهُمْ)
 اوزلرينڭ صو اچهك اورنلرن يعنى اون ايكى سبطنڭ ھر فايوسى اوچون
 برار چشمه بيلگولانگان ايدى ھر فايوسى سبط اوز چشمه لرن بلدېلر (وَوَظَلَّلْنَا
 عَلَيْهِمُ الْعِثَامَ) ھم كوله گه لك ايتدكېز آنلر اوزرينه بولوطنى باشلرى اوستونده
 بولوط كوله گه بولوب تورور ايدى شونڭ ايله اول اسى صحرانڭ اسسىلكندن
 فورتولورلر ايدى (وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّانَ) دخى ايندردكېز بنى اسرائيل قومى

اوزرینه منی یعنی قدرت حلواسن یاودردق (وَالسَّلْوَى) هم سلوی نعمتینی
 یعنی بریان بولغان قوش ایتی ایندردک هم ایتدک آنلرغه (كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ
 مَا رَزَقْنَاكُمْ) آشاکز سز بز سزگه رزقلاندرغان نعمتلرنک پاکیزهلرندن (وما
 ظَلَمُونَا) وظلملق ایتمادیلر بنی اسرائیل قومی بزگه فرمانفه خلافلق قیلولری
 برله (وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ) ولکن ظلملق قیلور بولدیلر آنلر اوز
 نفسلرینه خدای تعالی نك امرینه فارشوب (وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ) ویاد ایتکل شولوقتکم
 ایتولدی بنی اسرائیل قومینه (اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ) تورکز سز اوشبو قریهده
 یعنی ابر حیا یاکه ایلیمیا قریهسندده قرار قیلکز (وَكُلُوا مِنْهَا) هم آشاکز اول
 قریه نك یهشلرندن (حَيْثُ شِئْتُمْ) نلاگان اورنکزدن (وَقُولُوا حِطَّةٌ) دخی ایتکز
 بز نك تلاکیمز حطه در یعنی مغفرتدر دیوب (وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا) هم کرکز اول
 قریه نك ایشکندن سجده ایتکلرکز حالده (نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتَكُمْ) یارلقارمز سز نك
 گناهلرکزی اوشبو ذکر ایتولگان اشلرنی اشله ساکز (سَنُرِيدُ الْمُحْسِنِينَ) تیزدرکم
 بز آرندرورمز یخشیلیق ایتکوچیلرگه یغشی جزانی هم اجر وثوابنی (۱) (فَبَدَّلَ
 الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ) بس آنشدر دیلر ظلملق ایتکلن کسهلر بنی اسرائیل قومندن
 (قَوْلًا) آنلرغه ایتکز دیوب بیورلغان سوزنی (غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ) آنلرغه ایتولگان
 سوزگه باشقه ایل یعنی خطه دیب ایتهمسی اورنده حنطه دیدیلر حطه یارلقاماق معناسندده
 حنطه بغدادی معناسندده (فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ) بس بیاردکیز اول بنی اسرائیل قومی اوزرینه
 (رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ) بر عذابنی کوکدن یعنی صاعقه ویاشن اوطی بیاردک (بَمَا كَانُوا
 يَظْلِمُونَ) آنلرنک ظلملق قیلولری سببلی (وَأَسْأَلُهُمْ) دخی صورافل سن ای محمد علیه
 السلام اول یهودیلردن وآنلرغه خبر بیرگل (عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ)
 دیکز یازنک بولغان آولنک واقعهسندن اول قریه ایل اسملی ایدی (أَذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ)
 شولوقتکم چیکدن چغار بولدیلر اول قریه اهلی وخدای تعالی نك فرمانینه خلافلق
 ایتدیلر شنبه کون آو اولاماق توغر یسندده (أَذْ تَأْتِيهِمْ حِينَتِهِمْ) شولوقتکم کیلورلر
 ایدی آنارغه بالقلری (یوم سبتهم شرعاً) آنلرنک شنبه کونلرنده یعنی بالتی تونو
 آنلرغه درست بولماغان کونده بالقلر کیلورلر ایدی صو اوستونده باشلرن کوتاروب
 کورنوب یورگانلری حالک لکن شنبه کونده خدای تعالی آنارغه عبادت برله شغل لنورگه
 بیورغان ایدی آو اولامادن طیغان ایدی (ویوم لایسبتون لانتیهم) وشولکونککم
 آنلر شنبه تعظیمن قیلماسلر اول بالقلر کیلماسلر ایدی آنارغه یعنی شنبه کوندن

(۱) یعنی حاضرده سز بر
 قریه نی فتح ایتدکز وغالب
 بولوب آلدکز موندن
 صو ک هم کوب شهر
 وفریهلرنی فتح قیلونی
 سزلرگه نصب قیلورمز
 تفسیر جمالی

باشقە كۈنلەردە بالقى تۈتۈ دەست بولغان كۈنلەردە بالقى كۈنئاسلار ايدى اوج ايتكان شىكىلى بالقى تۈتۈ دەست بولماغان كۈنكە شنبە كۈنكە كۈب بولوب كىلورلر ايدى اول فرىه اهلينك كسىلرى بالقى تۈتۈ ايدى (كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ) اوشانداق بىز امتحان قىلامز وصنايمز آنلرنى (بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ) آنلرنك خدای تعالى فرمانى چىگندىن چىقانلقلىرى سببلى اوشبو آيل فرىه سىنك خلقى شنبە كۈن بالقى كۈب كىلگانلرن كوروب اولكوندە بالقى تۈتۈ دەست بولماغانلىقدىن آپىرادىلر تونماينچە چىداب تورو آنلرغە بىك چىتىن بولدى بو طوغرىدە تورلى حىلەلر از لەدىلر عاقبت شونداين حىلە طابدىلر كم دىنكز بانينە فازوب كچىكنە كوللر باصادىلر اول كوللرگە صو كرسون اوچون دىنكزدىن جىرافىلر جىردىلر كوللرگە دىنكزدىن صو كروب تولدى شنبە كۈن بولغاچ بالقى كۈب بولوب كىلوب شول كوللرگە كورورلر ايدى بالقى تمام كروب تولغاچ آنلر بالقى كۈب چىقان تورغان بوللر يەنە او قوبارلر ايدى بالقى كولدىن چىقانچى بولسىلر شول اوغە الە كۈب قالورلر ايدى بىك شنبە كۈن بولغاچ فرىه اهل اولرنى آلوب بالقى تۈتۈ ايدى اوشبو طرىقە حىلە شرع قىلوب بىز شنبە كۈن بالقى تۈتۈ ايدى بىك شنبە كۈن تۈتۈ دىورلر ايدى اول فرىه نك اهل اوج گروه بولدىلر بىر گروهى مذكور حىلەنى قىلوب بالقى تۈتۈ ايدى بىر گروهى اول اشدن صاقلانوب باشقىلرنى هم طيار ايدىلر بىر گروهى اوزلرى اول حىلەنى اشلادىلر اشلادىلر بىلەن اشلادىلر بىلەن اشلادىلر بولغان گروهىنى اوجون طياسز طيامكز دىوب طبودن منع قىلورلر ايدى تىك كم بىورور (وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ) دخى يىاد ايتكل شولوقتىكم ايله فرىه سى اهلندىن بىر گروه ايتدىلر بىنى اوزلرى باشقىلرنى مذكور حىلەنى اشلادىن طىمى تورغان گروه باشقىلرنى طىوچىلرغە ايتدىلر (لَمْ نَعْطُوهَا قَوْمًا اللَّهُ مَهْلِكُهُمْ) نى اوجون سزا وگوتلىسىز شول قومنى كم خدای تعالى آنلرنى هلاك ايتكوچىدر (أَوْ مَعَذِبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا) با ايسە قاطى عذاب بىرلە عذاب قىلغۇچىدر آخىرندە بىنى حىلە بىرلە شنبە كۈن بالقى تۈتۈ تورغان كىسەلرنى سز نىك اول اشدن طياسز نى اوجون آنلرنى اوگوتلىسىز آنلرغە البته خداینك عذابى بولاقچىدر دىدىلر (قَالُوا) ايتدىلر باشقىلرنى اول اشدن طىوچى بولغان گروه (مَعذِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّكُمْ) طيامز و اوگوتلىمىز بىز آنلرنى بىز لرنك عىزمز بولسون اوچون پىروردكار كز صارى بىنى امر معروف ونهى منكر بىزگە واجىدر بس بىز آنلرنى اول بوزق اشلردىن طيامز و اوگوتلىمىز خدای تعالى قاشندە معذور بولماقنىمىز اوچون و اوستومزدىن واجب توشسۇن اوچون (وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ) هم شونك اوچونكم شايد آنلر صاقلانورلر و طىلورلر اول اشلردىن بىز نك اوگوتلاومىز

سببلى ديديلر (فَلَمَّا نَسُوا) بس او نوطقانلرى زمانه حيله برله بالق نونقوچى كمسه لر
 (مَا ذُكِّرُوا بِهِ) شول نرسه نى كم وعظ ايتولور بولديلر اَنَّا بَرَلَهْ يَعْنِي اَو گوتلاوچيلرنك
 وعظ واوگوتلرن قبول فيلماديلر و آنلرغه وعظ اثر ايتمادى شول زمانده (انجينا)
 فونقارقبز عذابدن (الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ) ياوزلقدن طيبا نورغان كمسه لرنى
 امر معروف ونهى منكر فيلولرى سببلى (وَإِذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا) هم توتدقبز ظلم لى
 ايتكان كمسه لرنى حيله برله بالق توتوب (بِعَذَابٍ بَئِيسٍ) فاطى عذاب برله (بِمَا كَانُوا
 يَفْسُقُونَ) آنلرنك جدای تعالى فرمانندن چقانلقلرى وفاسق بولولرى سببلى يعنى
 شنبه كونك حرمتن بوزوب حيله برله بالق توتقان جماعتنى فاطى عذاب برله
 عذاب ايتك و آنلرنى اول اشدن طبوچى گروهنى فونقاردق (۱) (فَلَمَّا عَتَوْا) بس
 يوز دوندرگانلرى وفارشقانلرى زمانده اول بالق نونقوچيلر (عَنْ مَا نُهَوْا عَنْهُ) شول
 نرسه دنكم آنلر نهى ايتولديلر آنندن يعنى شنبه كون بالق اولماكز ديوب آنلرنى
 نهى ايتولگان ابدى آنلر شول حكيمگه فارشقانلرى زمانده (فَلَمَّا لَهْمُ) بز ايتك
 آنلرغه (كُونُوا فَرْدَةً حَاسِتِينَ) بولكز سز ميمونلر اميدسز بولغانلركز حالدده خداينك
 رحمنندن ديوب يعنى آنلرنك صورتلرن مايمول صورتينه آلسدر دق (۲) (وَإِذْ تَاذَنَ
 رَبُّكَ) وياد ايتكل اى محمد عليه السلام شولوفتمك آگاه فيلدى سنك ربك يعنى
 بنى اسرائيل قومينه بلدردى (لِيُبَيِّنَ عَلَيَّهِمْ) شونى كم البته فوبارور اول بنى اسرائيل
 اوزرينه (إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ) قيامت كونينه چه (مَنْ يَسْؤِمُهُمْ) شول كمسه نى كم طانتور
 آنارغه (سُوءَ الْعَذَابِ) عذابنك فاطيسن يعنى آنلرنى اولتورمك هم يورطلرندن
 سورمك واسير ايتك هم جزيه نولاتو شيكلى عذابلر ايله عذابلى نورغان كمسه لرنى
 آنلر اوزرينه مسلط و ايركلى قيلور تئاك كم بخت النصر پادشاه آنلرنى اولتوردى هم اسير
 ايلادى صكره فارس پادشاهلرى آنلرغه تورلى اذيت وجفالر فيلورلر ابدى تاكم رسول الله
 صلى الله عليه وسلم مبعوث بولغاچ خداى تعالى اهل اسلامنى آنلر ايله صوغش
 فيلورغه واگر اسلام دينن قبول ايتماسلر آنلردن جزيه نولاتورگه بيوردى اوشيو
 حكم قيامتكه قدر بائيدر (إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ) درستلكده سنك ربك عذابى
 تيز بولغوچيدر كفر اهلينه (وَأَنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ) هم درستلكده اول يارلقاغوچيدر

(۱) اوچونچى گروه يعنى
 اوزلرى حيله برله بالق
 توتماغان هم نونقوچيلر -
 نده طيباغان گروه حقنك
 اختلاف ايتديلر بعضيلر
 آنلر عذابدن قورتولديلر
 ديورلر وبعضيلر آنلر
 امر معروف ونهى منكر
 فيلماولرى سببلى بالق
 توتقان گروه ايله برگه
 هلاك بولديلر ديورلر بو
 خصوصده هيچ يانغه حكم
 ايتماينچه توقي فيلسو
 آرتقدر مواهب

(۲) كيلتورمشلردر كم
 آنلرنى اول اشدن
 طبوچى ايندگو گروه
 وعذابلرنك اثر ايتما گانن
 بلسگاج اول حيله برله بالق
 نونقوچيلرنك عذابدن
 قورتولرندن اميدلرن
 اوزديلر هم آنلردن تمام
 كيسولوب آنلر ايله اوز
 محللرى آراسنده ديوار
 باصاديلر آنلرغه هيچده
 فاتوشماديلر آنلرغه
 كيلگان عذاب بزگه ده
 ايرشماسون ديب بيك
 فورقوب نورديلر بركون
 كورديلر كم اول فاسقلر
 محاسندن هيچ كشى چقماس بولارغه نرسه بولدى ايكان ديب تيكشورب قاراسلر كورديلر
 آنلر ههلرى مايمول صورتينه اورلگانلر ابدى بولنلرنك تيكراسنك بغلاب يورورلر ابدى اوچ كون
 شول طريقه مايمول صورتنده يوروب دورتنچى كونك ههملرى هلاك بولديلر مواهب

(۱) بوندن صوڤک بهودیلردن هیچ بر پادشاه کیلمادی هر وقت اسلام پادشاهلرینک یا که نصارا و مجوسی پادشاهلرینک فول آستلرنک اسیرلکده و خورلقه عمر اونکار ورلر نورانه آنلرغه بیورلغان ابدی کم اگر نورانتک حکملرن قویساگز و آنک ایل عمل فیلماساگز شول وقتده سز لرگه باشقه قوملر مسلط بولورلر فیامنکه چه باشقهلر فول آستونده خور و ذلیل بولوب یاشارسز بس حاضرده دنیاڭ هیچ بر یرنده یهودیلردن حکومت و پادشاهلق یوقدر هر یرده آنلر باشقه ملتلر قول آستندهر

(۲) یهودیلرنک دولتلری زوالگه یوز نوتقاچ اوز آرالرینه خلالق توشوب تورلی فرقلر بولوب آیرلدیلر هر بر گروه بر طرفه کیتدیلر تورلی مذهبلر پیدا ایتدیلر حق تعالی آنلرنک احوالینی محمد علیه السلام امتینه بیان قیلدی آنلرنک باشلرینه کیلگان اشلرنی فکرب عبرت آلسونلر اوچوندر تفسیر جمالی

توبه قیلغانلرنی مهربان و مرحمتیلدر آنلرغه (۱) (وَقَطَعْنَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ) و آیردقبز بنی اسرائیل قومینی یرده (أُمَّةً) کوب گروهلرغه یعنی آنلرنی نچه تورلی گروهلر فیلوب نورلی ولایتلرگه طاراندق دنیاده یهودیلر بولماغان مملکت یوقدر (منهم الصالحون) آنلردن بعضلری باردر ایزگو و بیخشی کسهلرکم آنلر موسی علیه السلام دینن اوزگارتماینچه نوتقانلر یردر یا که ایل حضرت صلی الله علیه وسلمگه ایمان کیلتورگانلر یردر (وَمِنْهُمْ دُونُ ذَلِكَ) هم آنلردن بعضلری باردر اوشبو ایدگولرینه باشقهلر یعنی کافر و فاسقلردر (وَبَلَوْنَا هُمْ بِالْحَسَنَاتِ) و صنادقبز اول بنی اسرائیانی بیخشیقلر برله یعنی سلامتک و شادلق هم بایلق کبی اشلر برله صنادق (وَالسَّيِّئَاتِ) دخی یا مانقلر برله یعنی صرخالق و قایغو هم فقیرک کبی بلا و فضالر یباروب آنلرنی صنادق (لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) تا کم شاید فایتورلر آنلر یا مانقلدن بیخشیلقغه یعنی شایدکم آنلر نعمت و دولتک قدرن بلوب شکرانهسی اوچون انصافقه کیلورلر و بیخشی بولورلر دیوب آنلرنی دولت و عافیتلر بیروب صنادق هم شایدکم باشلرینه کیلگان بلا و فسادن عبرت آلوب توبه و استغفار قیلورلر دیوب آنلرنی بلا و محنتلر ایل صنادق لکن آنلرغه هیچ فایوسی فائده بیرمادی نعمتکه شکرانه ایتمادیلر بلالرگه صبر قیلمادیلر (۲) (فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ) بس آنلرنک اورنلرینه کیلدیلر آنلردن صوڤک شول خلفلرکم (وَرِثُوا الْكِتَابَ) میراث ایتوب آلدیلر توراتی یعنی بنی اسرائیل قومینک اولگی ایدگولرنی اورنینه آنلردن صوڤک تورانتی بلگوچی عالملری کیلدیلر اوشبو عالملردن مراد رسول صلی الله علیه وسلم زماننده بولغان یهودیلرنک اخبارلری و علماسیدر (بِأَخْذِهِمْ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى) آلورلر آنلر اوشبو کیم و خور بولغوچی دنیانک متاعلرن یعنی شریعت حکملری طوغریسنده رشوت آلوب سعادتق اورنینه اوشبو فانی دنیانک مالینی اختیار قیلدیلر (وَيَقُولُونَ) هم ایتهلر اول یهودیلرنک عالملری (سَيَغْفِر لَنَا) تیزدرکم یارلقار بزنی خدای دسب آنلر بزنگ کوندز قیلغان گناهلرمز کیچ بولغاچ یارلقانور کیچهده اشلان گناهلرمز کوندز یارلقانوز دیوب دعوا قیلورلر ایدی (وَأَنْ يَأْتَهُمْ عَرَضٌ مِثْلَهُ) و حالانکه اگر کیلسه آنلرغه دنیا مالندین برمتاع اولگی آلغان متاعلری شکلی (بِأَخْذِهِ) آلار آنار اول متاعنی یعنی اولزلی مغفرتنی امید ایتهلر شولای بولسهده براو رشوت بیرسه آلا بیرهلر رشوت آلودن طیولیلر (أَلَمْ يَأْخُذْ عَلَيْهِمْ) ایسا آلونماغاندر مو اول یهود عالملری اورنینه (مِثْلَ الْكِتَابِ) تورانده ذکر

ايتولگان عهد و ميثاق يعنى تورانده ذکر ايتولگان سوز بويجه آنلردن عهد
 آلونغاندر (أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ) شويله ديوبكم ايتماسلر آنلر خدای تعالی
 اوزرينه مگر حق و طوغری بولغان سوزنی گنه ايتورلر شولای ديب عهد قيلغان
 بولسه لوده آنلر اول عهدلرنده نورمیلر خدای تعالی بز نك کوندر قيلغان گناهلرمنی
 كيچ بارلقى ديوب خدای تعالی گه يالغاننى افترا قيلالر (وَدَّرَسُوا مَا فِيهِ) و آنلر
 اوفوغانلردر اوزلری اول تورانده يازلغان نرسه نی يعنى اوزلری توراننى بله لر
 تورانده اول سوز نك يوفلغن كوره لر شولای بولا توروب يالغاننى افترا قيلالر
 (وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ) و آخرت يورطى يعنى جنت ايندگوراك و آرتوغرافدر دنيا
 مالندن (لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ) حرامنى حلال بلودن هم خدای تعالی اوزرينه يالغاننى افترا
 قيلودن صافلانا تورغان كمسه لر اوچون (أَفَلَا تَعْقَلُونَ) ايا آكلاماس سزمو و بلباس سزمو
 سز لر آخرت سعادتى دنيا مالندن يبخشيراك ايدكىنى (وَالَّذِينَ يَمَسُّونَ بِالْكِتَابِ)
 وشول كمسه لر كم يابشورلر كتابقه يعنى قرآنغه ايمان كيلتورب آنك ليرل عمل قيلورلر
 (وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ) هم تورغوزديلر نمازنى يعنى فرض نمازلرنى كامل ايتوب اونان كمسه لر
 (إِنَّا لَأَنْضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ) درستلكه بز ضايغ ايتماسمز اشلرن توزوك قيلغو چيلرنك
 اجر و ثوابلرينى (وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ) دخى يساد قيلغل سن يهود قومى اوچون
 شولوقتكم بز كوتاردك و توتدى طور طاون بنى اسرئيل قومينك اوستلرنك (كَانَهُ
 ظِلَّةً) گوبا كه برسايه بان وزونتيك ايدى اول طاو آنلرنك باشلرى اوستونده
 شول سببلى آنلر بيك قورقديلر (وَظَنُوا) هم گمان قيلديلر آنلر و بلديلر (أَنَّهُ وَاقِعٌ
 بِهِمْ) شويله ديوبكم نوشكوچيدر اول طاو آنلرغه يعنى اگرده تورانك حكيمنى قبول
 ايتماسلر اول طاو آنلرنك اوستلرينه توشه چك ايكانن بلديلر زيرا كه خدای تعالی
 شولايديب خبر بيرگان ايدى (خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ) بس ايتدكيز آنلرغه توتوئز سز
 اى بنى اسرئيل بززگه بيرگان نرسه نی يعنى تورات حكملر بنى (بِقُوَّةٍ) قوت وسعى
 برله بيك طرشوب نقلاب توتوئز (وَإِذْ كَرُوا مَا فِيهِ) هم ياد ايتكز سز اول تورانده
 بولغان نرسه نی هميشه و ايسلر كز دن چقارما كز (لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) تاكم شايد سز لر
 صافلانور سز درست بولماغان اشلردن (وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ) و يباد ايتكل اى محمد
 عليه السلام شولوقتكم آلدى سنك پروردكارك (مَنْ بَنَى آدَمَ) آدم بالالرنندن
 (مَنْ ظَهَرَهُمْ) آنلرنك آرقالرنندن آلدى يعنى چقاردى (ذُرِّيَّتَهُمْ) آنلرنك نسلارن
 وبالالرن (وَاشْهَدَهُمْ) هم گواه قيلدى آنلرنى (عَلَى أَنْفُسِهِمْ) اوز نفسلرى اوزرينه

یعنی اوزلرندن اقرار قیلدردی یا که بعضلرن بعضلرینه گواه قیلدی و آنلردن صورادی
 خدای تعالی (اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ) ایا من سز نڭ ربڭز و پروردکارڭز توڭل من مودیوب
 (قَالُوا بَلَى) ایتدیلر آدم بالالاری خدای تعالی نڭ سوزینه جواب بیروب بلی سن
 بز نڭ پروردکارمز و خدایمز سن (۱) (شَهْدَانَا) بز گواه بولدی (اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ)
 شوڭا کم تا کم سز ایتمهڭز قیامت کوننده (اَنَا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ) درستلکده بز
 اوشبو میثاقدن غافل بولدی و آنی بلمادک دیوب (اَوْ تَقُولُوا اِنَّمَا اَشْرَكْنَا) یا ایسه
 سز ایتمهڭز موندن باشقه توڭلدرکم شرک کیلتوردیلر (اَبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ) بز نڭ
 آتالرمز بز دن الگاری (وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ) و بززر آنارنڭ بالالاری بولدیق
 آنلردن صوڭ یعنی آتا و بابالارمزغه ایاروب مشرک بولدیق (اَفْتَهَلِكُنَا) ایاسن
 هلاک قیلورسنمو و عذابقه سالورسنمو بز لرنی (بِمَا فَعَلَ الْمُبْتَلُونَ) بوزوقلق
 اشلا گوچیلر قیلغان اش سببلی یعنی قیامت کوننده اوشبو سوزلرنی ایتوب
 عذر کیلتورورگه سزگه یول فالماسون اوچون سزلردن عهد و میثاق آلدق هم
 شول عهدگزگه گواه بولدیق بس قیامت کوننده کافرلرنڭ بز لرن خداینڭ برلکندن
 غافل بولدیق هم آتالرمزغه ایاروب مشرک بولدیق دیگان سوزاری ایشتولماس
 و عذرلری مقبول بولماس (وَكَذَلِكَ نَفَصَلُ الْاٰیَاتِ) و اوشاندایق بز بیان قیلورمز
 قدرتیمز نڭ علامتلرن تا کم بنده لرن فکرلاسونلر (وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) هم شاید کم
 آنلر قایتورلر و دونارلر تقلیددن تحقیقغه (وَاَنْتَ عَلَيْهِمْ) و اوقوغلسن ای محمد
 علیه السلام قومڭ اوزرینه یا که یهودیلرگه (نَبَا الَّذِي اَتَيْنَاهُ اٰیَاتِنَا) شول کمسه نڭ
 خبرن کم بیردکبز آڭا آیتلرمز نڭ علمینی یعنی پیغمبرلرگه ایندرلرگان کتابلرنڭ علمینی اول
 کمسه گه نصیب ایتدیق آندن مراد هر بلردن امیه بن الصلت دیگان کشیدرکم
 خدای تعالی دن کیلرگان کتابلرنی مطالعه قیلور ایدی آخر زمانده بر پیغمبر
 مبعوث بولاچاغن بلسگاج شول پیغمبرمن اوزم بولورمن دیوب امید قیلر ایدی
 رسول صلی الله علیه وسلم پیغمبر بولغاچ آنڭ پیغمبرلکینه کونلاشوندن ایمان کیلتورمادی
 بلا توروب عناد قیلدی اوزی اوقوغان آیتلردن یوز دوندردی نڭا کم بیورور
 (فَانَسَلَخْنَا مِنْهَا) بس طشقه چقدی اول آیتلردن و آنلرنی طاشلادی کفر و عنادی سببلی
 (فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ) بس ایارتدی آنی شیطان اوزرینه و بولدی چغاردی (فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ)

(۱) ابن عباس رضی الله
 عنهما دن منقولدرکم رسول
 صلی الله علیه وسلم حضر-
 تلی بیوردیلر خدای
 تعالی آدم هم بالالردن
 عهد و میثاقنی آلدی
 عرفات طاوینه یاقن نعمان
 دیگان اورنده حضرت
 آدم نڭ آرقه سنندن
 قیامتکده قدر کیله چک
 ذریتلرن چغاردی تفسیر
 مدارکده مذکوردرکم
 کوبراک مفسرلر سوزینه
 فارغانده خدای تعالی
 آدم نڭ ذریتندن عهد
 و میثاقنی حضرت آدمنی
 یارنقاندن صوڭ چنکده
 کرمکندن الگاری جنت
 قیوسی آلدنداغی ایرکن
 میدانده آلدی اول میدان
 نڭ کیلکی اوتوز مڭ
 یللق بولدر حضرت آدم نڭ
 صلبندن قیامتکده قدر
 کیله چک بالالرن همه لرن
 چغاردی بیک کچکنه
 فرمسه لرن شکللی بولوب
 چقدیلر خدای تعالی
 آنلرغه اوزینڭ پروردکار
 لغن عرض قیلدی آنلر
 قبول قیلدیلر سن بز نڭ
 خدایمز سن دیدیلر

مواهب

نفقات الانسه مذکوردرکم حضرت علی سهل اصفهانی قدس سره دن امیثاق کونن بلاسنه و ایسکده مو دیوب
 صورادیلر نهوڭ بلیم کیچه گنه بولغان اش شکللی بیک آچق خاطرمددر دیوب جواب بپردی

۱) موسى عەم نىڭ لشكرى
 بر پادشاه ايل صوغشورغە
 بارماقنى بولدىلر اول
 پادشاه نىڭ ملىكتندە بر
 صاحب تصرف كرامات
 اياسى درويش بار ايدى
 پادشاه اندن موسى عەم
 لشكرن دفع ايتو حقندە
 دعا قىلدىنى صورادى
 درويش بو طوغرىدە
 توجە قىلۇپ قاراغاج
 باطندن آنى منع ايتدىلر
 بس اول پادشاه نىڭ سوزن
 قبول ايتىمادى موسە عەم
 لشكرى حقندە ياوز
 دعا قىلۇغە راضى بولمادى
 صكرە اول پادشاه بو
 درويش نىڭ خاتونىنە كوب
 مال بېرماكچن بو-وب
 ايرىقنى دعا قىلۇغە كوندىرگىل
 دېدى خاتون قبول قىلدى
 ھىم درويشنى پادشاه
 سوزن قبول قىلۇغە
 دېملادى عاقبت درويش
 خاتونى سوزىنە اياروب
 موسى عەم لشكرى حقندە
 بددعا قىلدى دعاسى
 ھېچدە اثر ايتما گاج پاد-
 شاھغە حيل اوگراندى

بس اورلدى اول آرزونلردن و آداشقانلردن بولوب بعضلر اوشبو كەسە ابو عامر
 راھبدر ديورلر پيغمبر عليه السلام آنى فاسق ديوب آطاغان ايدى آخر زمان
 پيغمبر نىڭ صفتلرن كتب آلھيەدە كوروب ايمان كىلتورگان ايدى صكرە انكار ايدوب
 كافر معاند بولدى پيغمبرمزم عليه السلامغە دشمان بولدى مشهور ررك قولدە بو كەسە
 موسى عليه السلام زمانندە بولغان بلغم بن باغورد بىك عالم ايدى اسم اعظمى
 بلور ايدى عاقبت خاتونى نىڭ مكرينە آلدانوب رشوت آلوب موسى عليه السلام
 ھىم قومى حقندە بد دعا قىلدى شول سببلى عاقبت ايماندىن جدا بولدى نعوذ بالله منہ
 (وَلَوْ شِئْنَا) وَاگر بىز نىلا سەك ايدى (لَرَفَعْنَاهُ بِهَا) البتە يوقارى كوتارور ايدىك
 آنى شول آيتلر سببلى ياكە اسم اعظم سببلى يوقارى درجەلرگە كوتارور ايدىك
 (وَلَكِنَّهٗ اَخَابَ اِلَى الْاَرْضِ) ولسكن اول كەسە اوزى ھىمتسىزلىكى سببلى ميل قىلدى
 بر طرفىنە يعنى يوقارى درجەگە كوتارلۇنى تلامادى توباندى قالۇغە سبب بولغان
 اشلرنى اشلادى (وَاتَّبَعْهُ هَوِيهٗ) ھىم اياردى نفسى آرزوسىنە يعنى رشوت آلوب
 خد ايدىك امرىنە خلاقلق ايتدى (فَمِثْلُهٗ) بس اول كەسە نىڭ اوخشاشى وصفتى (كَمِثْلِ
 الْكَلْبِ) ات صفتى شكلىدىر (انْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ) اكر سن حمل قىلساڭ اول اتكە و آتى
 صوقماقنى بولوب قولاساڭ (يَلْهَثُ) تىلىنى آغزىدىن چقارور (اَوْ تَتْرُكُهٗ يَلْهَثُ) ياليسە
 قويساڭ سن آنى و قولاماساڭ ھىم تىلىنى آغزىدىن چقارور يعنى اتنى كراك
 آچولانوب قولا و كراك قولاما ھىمان بر توسلى بولور اوزى نىڭ اتك صفتىنى طاشلاماس
 يوقارىدە ايتولگان كەسە ھىم شول ات كىدىر اوزى نىڭ ياوز طبيعتىدىن ھېچدە دونماس
 وانصافقە كىلماس (۱) (ذَلِكَ) اوشبو ذكر ايتولگان مثل (مِثْلِ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ) شول
 گروه نىڭ اوخشاشى ومثلىدىر كم (كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا) يالغانغە توتدىلر بىز نىڭ آيتلر مزمى
 يعنى قرآنى يالغانغە توتدىلر عنادوقار شولردىن مراد مەكە كافرلر دىر (فَاقْصِصْ الْقِصْصَ) بس
 اوقوغل و بيان ايتكل سن آنلرغە اوشبو قصەلر نى بعضىلر مراد يھودىلر دىر دىمىشلىر كم آنلر توران
 بولغان رسول صلى الله عليه وسلم صفتلرى حقندەغى آيتلر نى انكار ايتدىلر و ياشوردىلر
 بس حق تعالى بيوروركىم سن آنلرغە بلغم بن باغور فصەسىنى اوقوغل (لَعَلَّهُمْ

موسى پيغمبر لشكرى آراسنە بر نچە فاحشە خاتونلر بيارگىل آنلر زنا قىلسونلر صكرە خدای تعالى آنلرنى
 غالب قىلماس طارالوب بتارلر دېدى اوشبو حيلەلرى ھىم فائىدە بېرمادى بو درويش بلغم بن باغورد
 عاقبت خدای تعالى نىڭ غضب و قهرىنە بولقوب دىنبا دە و قىندە آن نىڭ تىلى ات تىلى شكلى آغزىدىن چقوب
 سالدى نى قدر عالم بولسەدە علمى فائىدە بېرمادى تفسىر جمالى
 بلغم باغورگە توشندە موسى پيغمبر قومى حقندەدە دعا قىلماغل ديوب منع ايتدىلر اول ھېمىشە طىلومادى
 صكرە اوزى آتلا نغان ايشا كى نلگە كىلوب بولاشنى اشلاما گل دېدى لول قبول ايتمادى و منىبە بولمادى مواھب

یتفکرون) تا کم شاید آنلر تفکر قیلورلر و اویلاب عبرت آلورلر (سَاءَ مَثَلًا
 الْقَوْمِ الَّذِينَ) نى یاوز مثالدر شول کمسه لرنک مثالدری کم آنلر (کَذَّبُوا بآیاتنا)
 یالغانغه توتدیلر بزنگ آیتلر مزی اوزلری بلا توروب (وأنفسهم كانوا یظلمون)
 هم اوز نفسلرینه ظلملق قیلور بولدیلر آنلر یعنی ظلملق لرنک جزاسی اوزلرینه گنه
 ایرشور (من یهد الله) هر کمینی هدایت قیلسه الله تعالی (فهو المهدی) بس اولدر
 کونلگوچی طوغری یولغه (ومن یضلل) وهر کمینی ضلالتکه توشورسه و آزدسه
 (فأولئک هم الخاسرون) بس اوشبو گروه آنلردر زیان ایتکوچیلر دنیا و آخرتده
 (ولقد ذرأنا لجهنم) و تحقیق بز یارانلق تموغ اوچون (کثیراً من الجن والانس)
 کوب کمسه لرنی پریلردن هم آدمیلردن یعنی کوبسینی تموغلق دیوب ازلد
 تقدیر ایتولگاندر تموغغه کروگه سبب بولغان اشلرنی قیلورلر (لهم قلوب) باردر
 آنلرنک یعنی تموغ اوچون یاراتولغان کمسه لرنک کوکلری کم (لا یقهون
 بها) آ کلاماسلر و بلماسلر آنلر اول کوکلری ایله حقلقنی (ولهم اعین) هم باردر
 آنلرنک کوزلری کم (لا یبصرون بها) کورماسلر آنلر اول کوزلری ایله یعنی مخلوقاته
 عبرت نظری ایله قاراب عبرت آلماسلر (ولهم اذان لا یسمعون بها) دخی باردر
 آنلرنک قولاقاری کم ایشتماسلر آنلر اول قولاقلری ایله یعنی حق سوزنی طکلاماسلر
 و قبول ایتماسلر (أولئک کالانعام) اوشبو کمسه لرن دورت آیاقلی حیوانلر شکلیدر کم
 آشاب اوچوب یوفلاودان باشقه اشنی بلماسلر و آخرت اوچون قایغور ماسلر (بل
 هم اضل) بلکه آنلر آرزغونراقلردر دورت آیاقلی حیوان لردن هم زیرا که حیوانلر
 مکلفی نوگل لردر آنلرنی خدای تعالی عبادت ایله تکلیف ایتکان (أولئک هم الغافلون)
 اوشبو ذکر ایتولگان گروه آنلردر غافل لرنر و غافل لردن کامل لرنر (ولله الاسماء الحسنی)
 و خدای تعالی گه مخصوصدر کورکام اسملر (فادعوه بها) بس اوندا کوزسز آنی و آکا
 دعا قیلکوز شول کورکام اسملری ایله (۱) یا که مراد خدای تعالی نك کامل صفتلری
 باردر آنی شول صفتلری ایله صفتلا کوز دیمکدر (وذروا الذین یلحدون) هم
 فویو کوز شول کمسه لرنی کم قشقر و یبا کشلش بوللرغه کینارلر (فی اسمائهم) خدای
 تعالی نك اسملری طوغری بسنده یعنی خدای تعالی نى لایقی بولماغان و شریعت
 اذن بیر ماگان اسملر ایله آطارلر (سیجزون) نیزدر کم جزا بیرلور اول قشقر
 یوللرغه کیتکوچیلر گه (ما كانوا یعملون) شول نرسه نك جزاسی کم آنلر اشلار

(۱) اسماء حسنی دن مراد
 الله تعالی نك توفسان توفز
 اسملر بدر دیمشدر آنلر
 حقیقده حدیث شریفه من
 احصاها دخل الجنة یعنی
 هر کم اول اسملرنی صایسه
 و خدای تعالی نى شول
 اسملری ایله ذکر ایتسه
 اول کمسه جنتکه کورور
 دیوب کیلمشدر

تفسیر حسینی

بولدىلار آنى تموغ اوچون ياراتولغان كىمىسىلەرنى بيان ايتىكاندىن صوڭ جنت
اهلىنى ذكر ايدوب بىيوروركىم (وممن خلقنا امة) دىخى باردىر بىر ياراتقان كىمىسىلەردىن
شول گروەكم (يهدون بالحق) هدايت قىلورلار آنلار حلققە و طوغرى يولنى
كورساتورلار (وبه يعدلون) دىخى حلق و طوغرىلىق بىرلە عدل حكىم قىلورلار
آنلاردىن مراد مهاجرىن وانصار صحابهلردىر رضوان الله عليهم (والذين كذبوا
بآياتنا) وشول كىمىسىلەر كىم يالغانغە توتىدىلار بىزنىڭ آيتلارمىزنى (سنستدر جهنم) تىزدىركىم
بىز آلورمىز آنلارنى درجه درجه يعنى آز آز آفونلىق ايله آنلارنى هلاك لىقە ياقىن
كىلتورورمىز (من حيث لا يعلمون) شول اورىدىن كىم بىلماسلار آنلار اوزلرى يعنى
آنلار گناه قىلغان صابون دنيا نعمتىنى آنلارغە آرندىرورمىز نا كىم تمام غفلتدە
قالوب شكرانهنى اونو طورلار صكرو قاطى عذابقە سالورمىز (واملى لهم) دىخى من
مەلت بىرورمىن آنلارغە دىنبا دە (ان كىدى متين) درستلىكە منىم ند بىرم نى و محكمە
يعنى آنلارنى صكرو قاطى عذاب ايله تونارمىن روايت ايدىلمىشدىركىم بىر كىچە رسول
اكر صلى الله عليه وسلم صفا طاوونە منوب مشركلرنى بىرام بىرام خدائى تعالىنىڭ
عذابىدىن قورقوتور ايدى مشركلرنىڭ اولوغلىرىدىن بىرسى ايتىدى اوشبو سىزنىڭ
يولداشكۇز يعنى محمد عليه السلام ديوانە بولغاندىمورمىك تون بوينچە فرىياد قىلوب
چىقار دىق تعالىدىن آيت كىلدىكىم (اولم يتفكروا) ايا قىر قىلما دىلر مو و اوبلا مادىلر مو
اول مشركلر (ماصاحبهم من جنه) شول (۲) طوغرىدە كىم يوقىدىر آنلارنىڭ يولداشلىرىنىڭ
ھىچ بىر ديوانەلىق يعنى محمد عليه السلامنىڭ مەنوب و ديوانە توگىل ايكانن اوبلاب
بىلماسلار مو و حالانىكە شول مشركلر اوزلرى آنى پىغىمبىر بولماقنىدىن انكارى بىك
عقللى كىشى دىب بىلورلار ايدى ايمىدى پىغىمبىر بولغاندىن صوڭ نچوك آنى ديوانە
دىورلار (ان هو الا نذير مبين) توگىلدىر اول محمد عليه السلام مگر بىر آشكارا قوزتوقچىدىر
خدائىنىڭ عذابىدىن (اولم ينظروا) ايا قاراماسلار مو آنلار عبرتلى قارا ايله (فى ملكوت
السموات و الارض) كوكلارنىڭ ھىم بىرلرنىڭ ملكوتىنە كوكلارنىڭ ملكوتى يولدىلر ھىم
قوياش و ايدىر بىزنىڭ ملكوتى دىنگىزلىر ھىم طاوولر و طاشلر ھىم آغاچلاردىر دىمىشلىر
(وما خلق الله من شىء) دىخى قاراماسلار مو آنلار خدائى تعالى اوز قىدرتى ايله ياراتقان
ھىر بىر نرسەگە نا كىم اكر قاراسلار ھىق تعالىنىڭ كمال قىدرتى آنلارغە ظاھر بولور
ايدى (وان عسى ان يكون قد اقترب) دىخى قاراماسلار مو آنلار شوڭا كىم شايدىكە
ياقنى بولغاندىر (اجلهم) آنلارنىڭ اولەچك و قىتلرى و اجللرى ابرىشكاندىر شونى اوبلاب

(۲) پىغىمبىر ھىلە السلامنى
يولداشكۇز ديوب بىيور
ماقچى شول سىبىلدىركىم
پىغىمبىر ھىلە السلام ھىر
وقت آنلار آراسىدە آنلار
ايله بىرگەدر آنلار آنىڭ
اھوالىنى بىك بىخشى بلالار
و آنى بىخشى طانىلار

عبرنلانماسلرمو وانصافقه كيلماسلرمو (فَبَآئٍ حَدِيثٍ بَعْدَهُ) بس قايسى سوزگه قرآن دن
صوڭ (يَوْمُنُونَ) ايمان كيلتورورلر اول مشركلر يعنى قرآنغه اشانماهاچ قايسى سوزگه
اشانورلر وحالانكه اول قرآن سوزلرنڭ ايڭ يخشيراقي وحكمتليرا كيدر (مَنْ يُّضِلَّ
اللَّهُ) هر كمنى ضالانكه توشورسه الله تعالى وقرآنغه اشانماسه (فَلَاهَادَى لَهُ) بس يوقدر
هيچ بر هدايت ايتكوچى اول كمسه اوچون (ويذرههم في طغيانهم يعمهون) هم قويار
وقالدرر آنلرنى خدای تعالى اوزلرينڭ ضالانكه و آرزونقلرنده آبدراغان حاللرنده
قريش مشركلر ندىن ياكه يهوديلردن بر جماعت رسول صلى الله عليه وسلم حضرتينه
ايتديلر اى محمد سن بزلر كه خبر بيرگل قيامتنڭ وقتندن قيامت قاچان قايم
بولور اكر حق پيغمبر بولساڭ شونى بزرگه ايتكل ديديلر آنلرنڭ اوشبو صوراولرى
امتحان اوچون ايدى قيامتنڭ وقتينى خدايدن باشقه هيچ كم بلماگانن آنلر
اوزلرى بلورلر ايدى بس حق تعالى دن آيت ككيلدى كم (يَسْئَلُونَكَ) صورارلر
سندن اى محمد عليه السلام كافرلر (عَنِ السَّاعَةِ) قيامتندىن يعنى قيامت طوغر يسندن
صورارلر (اَيَّانَ مَرَسِيهَا) قاچاندر اول قيامتنڭ تورماقى وقايم بولماقى ديوب (قُلْ)
ايتكل سن صوراوچيلرغه (أَنَّا عَلَّمُهَا عِنْدَ رَبِّي) اول قيامتنڭ قاچان بولاچاغينى بلو
پروردكارم فاشنده غندهر خدای تعالى كه مخصوصدر آندن باشقه هيچكم بلا آلماس
(لَا يَجْلِيهَا لَوْقَهَا) ظاهر قيلماس اول قيامتنى اوز وقتنده (الَّا هُوَ) مگر خدای تعالى
اوزيگنه ظاهر قيلور (ثَقَّلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) آغرو مشكل بولدى قيامتنڭ قاچان
بولاچاغن بلو كوكلرده هم بزلرده يعنى كوك اهلى هم بير اهلى ده بلا آلماسلر ياكه
قيامت قورقنچلرى كوكلر ويرلر اهلينه آغر بولدى (لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً) كيلماس اول
قيامت سزلرگه مگر آكسزدن هيچ كوتماگان وقتنده كيلور (يَسْئَلُونَكَ) صورارلر
سندن قيامتنڭ قاچان بولاچاغن (كَأَنَّهُمْ حِفْءٌ عَلَيْهَا) گويا كه سن دوست توتارسن
اول قيامت طوغر يسندن صوراولرن واستارسن آنى بلونى وحالانكه سن آنلرنڭ
اوشبو طوغر بده سؤال قيلولرن مكروه كوراسڭ وقيامتنڭ وقتينى خدايدن باشقه
هيچكم بلماگانن بلورسن (قُلْ) ايتكل سن ينه اول صوراوچيلرغه (أَنَّا عَلَّمُهَا عِنْدَ اللَّهِ)
اول قيامتنڭ وقتينى بلو الله تعالى فاشنده غندهر (وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ)
ولسكن آدميلرنڭ كوبراكي بلماسلر قيامتنڭ وقتينى خدايدن باشقه كمسه بلماگانن
وسيطده كيلتورمشدر كم مكه اهلى اولحضرت صلى الله عليه وسلمگه ايتديلر اى محمد
سن پيغمبر بولساڭ نى اوچون بازار نرسه لرينڭ قاي وقتده قيمت وقاي وقت

اوچسوز بولاچاغن آلدان بلوب تورماس سن خدايڭ سڭا نرسه لر نڭ بهاسي نچوك
 بولاچاغن نيك بلدرمي تا كم اوچسوز وقتده كوب ايتوب آلوب فيبت لانگاچ صانار
 ايدڭ يغشى فائده فيلور ايدڭ ديديلر حق تعالى دن آيت كيلدى كم (قل) اينكل
 سن اي محمد عليه السلام مكه اهلينه (لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا) من مالك بولماسه من
 وكوچيم يتماس اوز نفسيم اوچون هيچ بر فائده گه (وَلَا ضَرًّا) هم هيچ بر ضرر گه
 مالك نوگلمن يعنى اوز نفسيم تلاوى ايله اوز مگه بر فائده كيلتورور گه هم اوز مدن
 بر ضررى يبارور گه منم كوچيم يتماس (إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ) مگر الله تعالى تلاگان
 نرسه گه گنه كوچيم يتار اول بلدر گان نرسه ني گنه بلور من (وَلَوْ كُنْتَ أَعْلَمُ الْغَيْبِ)
 اگر من بلور بولسام ايدى غيب علميني وكيلچكدا گي اشلرني اوز تلاما كم ايله
 (لَا سَتَكُنَّ مِنَ الْخَيْرِ) البته من كويبايتور ايدم وجيار ايدم دنيا ماليني غيبني
 بلوومدن فائده لنوب (وَمَا مَسْنَى السُّوْبِ) هم ايرشئاس ايدى مڭا ياوزلق يعنى
 صر خاوتق وفقيرلك ومغلوب بولو شكلي محنتلر مڭا كيلماس ايدى اگر غيبني بلسام
 (إِنَّا لِلَّهِ نَذِيرٌ) من ايماسمن مگر بر فورفتوچيمن كفر اهلينى خدايڭ عذابندن
 (وَبَشِيرٌ) هم سويونچ بير گوچيمن (لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) شول گروه اوچونكم اشانورلر
 مڭا يعنى مؤمنلر گه سويونچ بيرور من (هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ) اول خداى تعالى شول
 ذاتدركيم ياراندى سزنى (من نفس واحدة) بر نفسدن يعنى آدم عليه السلامدن
 (وجعل منها زوجها) هم فيلدى خداى تعالى آنندن يعنى آدمڭ قابرغاسندن ياراندى
 آنڭ جفتى ني كم حوادر (لَيْسَكُنَّ آلِهَةً) تا كم فرارلانسون اوچون اول آدم آنڭ صارى
 يعنى آنڭ ايله بر گه الفتلانسون اوچون جفتى حوانى ياراندى (فلما تغشيتها) بس
 اورتكاني زمانده آدم اوزينڭ خاتونى حوانى يعنى آنڭ ايله خلوت بولوب صحبت
 قيلغاچ (حملت حملاً خفياً) يوكلى بولدى اول حوا ويوكلادى يڭل يوكنى يعنى آدمڭ
 نطفه سي آنڭ رحمنده قرار فيلدى (فمرت به) بس بارور وكيلور ايدى يعنى
 يورور ايدى شول يوكمى برله (فلما أثقلت) بس آورايقانى زمانده اول يوك يعنى
 فورصاغنداغى بالا اوسوب آور بولغاچ (دعوا لله ربهما) دعا فيلديلر آدم ايله حوا
 اوزلرينڭ پروردكارلرينه وايتديلر اي بارى خدايا (لئن اتيتنا صالحاً) اگر سن
 بيرساڭ بز گه ايند گو بالا يعنى صورتى واعضالرى نوزك بولغان بز نڭ اوز مز
 شكلى بولغان بالا بيرساڭ (لنكونن من الشاكرين) البته بز بولور مز شكرانه
 ايتكوچيلردن سڭا شول نعمت برابرنده (فلما اتيهما صالحاً) بس بيرگاني زمانده

خداى تعالى آدم ايله حواغه اعضالرى كامل وتوزك بولغان بالانى (جلا له شر كاه)
 قىلدىلر آنلر خداى تعالى اوچون شريكلر اورتاقلر (فيما اتبهما) شول نرسه ده كم
 بىردى آنلرغه خداى تعالى يعنى بالالرينه اسم قوشوده تسميه ده خداى تعالى گه
 باشقه نرسه نى شريك ايتكان شكلى بولوب عبدالله اورنينه عبدالخارث ديوب اطاديلر
 خارثنى قلى ديمكدر اوشبو آيت كرىمىنى تورليچه تفسير قىلغانلر (۱) بعض مفسرلر
 سوزنچه اوشبو اير ايله خاتوندىن مراد آنامز آدم عليه السلام ايله آنامز حوادر
 حضرت حوا اول مرتبه ده يوكلى بولغاچ ابليس بر مجهول صورتده اوزينىڭ شيطان
 ايكازن بلدر ماينچه حضرت حواغه كورنوب سنڭ قورصاغكداغى نرسه نى نرسه در
 بلورسنمو ديوب صورادى حوا حضرتى بلماسمن ديوب جواب بىرگاچ ابليس ايتدى
 بلكه اول نرسه بر آفت وبلادر آنڭ قاي يردن چقاچاغن بلورسنمو حوا ايتدى
 مكا معلوم توگلدر ابليس ايتدى بلكه اول نرسه آغزىن يا كه بورون نيشوگندىن
 يايسه قولادىن چغار يا ايسه قورصاغكنى ياروب آلورلر حضرت حوا ابليسدىن
 بو سوزنى ايشتكلاچ بىك نورقدى ابليس ايتدى سن فايغورماغل من اسم اعظم
 بلورمن اسم اعظم اوفوب خداى تعالى گه دعا قىاورمن تاكم سنڭ بالاڭ اوزگىز
 شكلى آدمى صورتنده اعضالرى درست بولوب دىباغه كىلور هم يكللك برله چغار
 شول شرط ايله كم اول بالانڭ اسمىنى عبدالخارث قوبارسز ديدى ابليسنىڭ فرشتهلر
 آراسنده اسمى خارث ايتدى حضرت حوا ابليسنىڭ مكرينه آلدانوب شول شرطنى
 قبول قىلدى شول سببلى بالالرى دىباغه كىلگاچ عبدالخارث ديوب اطاديلر بو
 اشلرى آنلر نڭ خداى تعالى گه عبادتده شرك كىلتورور توگلدر بلكه تسميه ده گنه
 شرك قىلودر بو آيتدىن تسميه ده شريك قىلونڭ هم درست توگل لىكى آڭلانا در
 عبد مناف و عبدالمطلب هم عبدالرسول كىبى اسملر قوشماسقه تيوشدر خداى تعالى گه
 تسميه ده شريك قىلو بولغانلىقى اوچون (فتعالى الله) بس پاك ومنزه در الله تعالى
 (عما يشركون) شول نرسه دن كم مشركلر شريك قىلورلر وشرك كىلتورورلر آڭا
 يعنى آنڭ هيچ بر شريكى يوقدر شريكى بولودن منزه در (ايشركون) ايا شريك
 قىلورلر مو اول مشركلر عبادتده خداى تعالى گه (مالا يخلق شيئا) شول نرسه نى
 كم ياراتماس وبولدرماس هيچ بر نرسه نى (وهم يخلقون) وحالانكه اول

(۱) تفسير كشاف هم قاضى
 بىضاوى قولنچه بو آيتنى گى
 اير برله خاتون رسول اكرم
 صلى الله عليه وسلم نڭ بابا
 لرندن قصى در آنڭ
 زوجه سى هم اوزجىسندىن
 يعنى عرب هم قرىش دن
 ايدى قصى نڭ خاتونى
 يوكلى بولغاچ خاتونى ايله
 ايكىسى اكر خداى تعالى
 بزگه ايندگو بالا بىرسه
 خداى تعالى گه شكرانه
 قىلور ايدىك ديوب عهد
 قىلدىلر خداى تعالى
 آنلرغه دورت اوغل بىردى
 آنلر قىلغان عهدلرن
 اونوطوب تسميه ده خداى
 تعالى گه شرك كىلتوردىلر
 اوغللرن عبدمناف و عبد
 لغزى و عبد قصى هم
 عبدالدار ديوب اطاديلر
 عبدمناف اسملى سى
 پىغمبرمز عليه السلام نڭ
 باباسيدر

تفسير حسيني دن

تفسير مدارك بياننچه بو
 آيتده مضاف مخدوفر
 يعنى جلاله شر كاه نڭ
 تقدىرى جعل اولادهمادر
 معناسى آدم ايله حوانڭ
 بالالرى تسميه ده اڭا
 شريك قىلدىلر يعنى

بالالرن عبدالشمس عبدالغزى عبدالدار كىبى اسملر ايله اطاديلر ديمكدر كىب مفسرلر اوشبو ايكى
 تورلى مطالعه نى آرتق كورمشاردر زبراكه اولىكى مطالعه يعنى كتايپونڭ اچينه يازلغان مطالعه گه بناء
 حضرت آدم عليه السلام كىب پىغمبر بولغان كشيگه شركنى نسبت بىرو بولادر اكرچه تسميه ده گنه
 شريك ايتو بولسه ده پىغمبرلرگه آندان اشنى نسبت بىرو ويغشى نوگلدر والله تعالى اعلم بمراده منه

مشركلرنىڭ خىدايغە شىرىك ايتىپ توتقان مەبۇدلىرى ۋە پوتلىرى اوزلىرى ياراتمىشلىرىدىن
 ۋە خىداي تەئالىنىڭ مەخلۇقلىرىدىن بىس مەخلۇق خالاققە تەۋكى شىرىك بولور (ۋالّا
 يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا) دىخى قاندر بولماسلىرى ۋە كۆچلىرى يىتماس اول پوتلىرنىڭ
 آنارغە ياردەم ايتىۋىگە يەنى اول مشركلرنىڭ مەبۇد ايتىپ توتقان پوتلىرى
 آنارغە ھىچ بىر فائىدە ايرىشدىرا آلماستىلىرى ۋە انلىرىنى ھىزىپن فۇتقارا
 آلماستىلىرى (ۋالّا انفسهم ينصرون) ھىم اوز نەفسلىرىنىدە ياردەم ايتە آلماستىلىرى زىرا كە
 آغاچدىن ۋە طاشدىن ياسالغان جانسىز نەرسەلردىن (ۋان تدعوهم الى الهدى) ۋا گر
 اونداسا كۆزىنى ھىم مسلمانلار اول مشركلرنى اسلام دىننىدە (لا يتبعوكم) ايارماسلىرى
 آنلار سىزگە (سواء عليكم) بىر ايتىۋىش ۋە تىگىزدىر سىزنىڭ اوزىڭىزگە (ادعوهم) اياسىز
 اونداسا كۆزىنى اسلام دىننىدە (ام انتم صامتون) يا ايسە سىزنىڭ تورغۇچىلىرىسىزىمۇ
 ۋا اونداسا سىزىمۇ اوشىبو آيت كىرىمە كىم اھلىدىن ابو جەھل ھىم آشا ايارگانلار كىمى
 ايمان كىلتۈرۈلۈرى بىردە امىد ايتىلماگان كەسەلرگە خاسدىر دىملىش انلىرىنى اسلام
 دىننىدە كىركان اوندانلا گل ۋە كىركان اوندانلا گل بارى بىردى ھىچدە فائىدەسى يوق آنلار
 قىبول ايتماستىلىرى (ان الذين تدعون من دون الله درستلكم سىزنىڭ خىدايدىن باشقىدە
 طاھونتا تورغان نەرسەلرگە ايسە مشركلر (عباد امثالكم) اوزىڭىزنىڭ شەكلى قىلاردىن يەنى
 اول پوتلىرىڭىزدە سىزنىڭ كىمى خىداي تەئالىنىڭ مەخلۇقلىرى ۋە مەملۇكلرىدىن (فادعوهم) بىس
 چاقىرىش سىز اول مەبۇدلىرىڭىزنى (فليستجيبوا لكم) بىس اجابت ايتىسۇنلار آنلار سىزگە
 سىزنىڭ چاقىرىشىڭىزغا قارشى (ان كنتم صادقين) اگر بولسا كۆزىنىڭىزنىڭ ايتىۋىشلىرى
 يەنى اگر پوتلىرىنى خىدايلىرىڭىزنىڭ سوزىڭىزنىڭ دىرىست بولسى اول پوتلىرى سىزنىڭ
 دىعا كىرغە قارشى اجابت ايتىسۇنلار ۋە سوزلىرىڭىزنى بىرسۇنلار ۋە حالانكى آنلار قىيامتكە چە
 آنلارنى اونداسا كۆزىدە ھىچ جواب بىر ماسلىرى چۈنكى ھىچ نەرسە ايشتماسلىرى ۋە بىلماسلىرى
 جانسىزلىرىدىن (الھم ارجل) ايا بارمۇدىر اول پوتلىرىڭىزنىڭ اياقلىرى كىم (بمشون بها) يورۇرلار
 اول اياقلىرى بىرلە سىز يورگان شەكلى (ام لھم ايد) يا ايسە بارمۇ آنلارنىڭ قوللىرى كىم
 (ببسطون بها) توتارلار اول قوللىرى بىرلە نەرسەلرنى (ام لھم اعين) يا ايسە بارمۇ
 آنلارنىڭ كۆزلىرى كىم (ببصرون بها) كورۇرلار اول كۆزلىرى بىرلە (ام لھم اذان) يا ايسە
 بارمۇ آنلارنىڭ قوللىرى كىم (بسمعون بها) ايشتورلار اول قوللىرى بىرلە طاشلىرىنى
 نىتاك كىم سىز ايشتورسىز يەنى اول پوتلىرىڭىزنىڭ اياقلىرى ۋە قوللىرى ھىم كۆزلىرى ۋە قوللىرى
 بىرسىدە يوقىدىر ھىچ بىرگە يورى آلماستىلىرى ھىچ نەرسەنى تونماستىلىرى ھىم كورماسلىرى

وايشتماسلر سز لرنڭ اوزكۇزده اوشبو اعضالر همهسى باردىر بس سز اوزكۇز اول
 پونلر كۇزىدىن آرتوق و افضل سز آنلر سزىدىن توبان و ناچارلردىر شولاي بولغاچ آنلرنى
 نچوك خدای دىوب آنلرغە طابوناسز اوشبو سوزلر ايل رسول صلى الله عليه وسلم
 حضرتى مشركلرنى الزام اينكاچ آنلر جوابدىن عاجز قالوب اول حضرتى پونلر نڭ
 ضرر ايرشدر و وندىن قورقماقچى بولوب ايندىلر اى محمد سن بىز نڭ خدایلر مۇزنى
 خورلاماغل مبادا اوزكۇزدا بر آفت وزيان ايرشدر ماسونلر حق تعالى بىوردى كم (قُلْ)
 ايتكل سن اول مشركلرگە (ادعوا شركائكم) چاقركۇز سز اى مشركلر پونلر كۇزنى كم
 آنلرنى خدای نڭ شريكلىرى دىوب گمان ايتە سز (ثم كيدون) صكړه مكر قىلگۇز
 و يامانلق اويلا كۇز منم حقيمه هم قولكۇزىدىن كىلگان ياوزلقنى مڭا ايرشدر كۇز
 (فَلَا تَنْظُرُونَ) بس مهلت بىرما كۇز مڭا قىلا تورغان اشكۇزنى حاضر قىلگۇز يعنى
 سز لرنى پونلر كۇز ايل قورقماقچى بولاسز من آنلردىن قورقماسمن پونلر كۇزنى
 چاقركۇزده آنلر ايل برگە لاشوب قولكۇزىدىن كىلگان قدر مڭا ضرر و آفت ايرشدر كۇز
 لكن ايرشدره آلباس سز زىرا كه منى خدای تعالى صافلار (ان ولى الله الذى)
 درستلكده منم اشار منى باشقار غوجىم و منى صافلا غوجى شول خدای تعالى در كم
 (نَزَلَ الْكِتَابَ) ايندردى اول قرآننى (وهو يتولى الصالحين) و اول خدای تعالى
 دوست توتار ايزگولك قىلغوجىلرنى و آنلر نڭ اشلرن باشقارور (والذين تدعون
 من دونه) وشول كمسه لركم سز طابونور سز آنلرغە خدای تعالى دن باشقه يعنى
 پونلر كۇز (لايستطيعون نصرکم) كوچلرى بتماس آنلر نڭ سزگە ياردم بىر وگە (ولا
 انفسهم ينصرون) هم اوزلر ينده ياردم بىرا آلباسلر (وان تدعوهن الى الهدى)
 و اگر اونداسا كۇز سز اى مؤمنلر كافرلرنى طوغرى بولغه (لايسمعوا) ايشتماسلر
 آنلر يعنى سوزكۇزنى طكلاماسلر و قبول ايتماسلر (وتريهم) هم سن كورور سن
 اى محمد عليه السلام اول كافرلرنى (ينظرون اليك) قارىلر آنلر ظاهر كوزلرى ايل
 سىنڭ سارى (وهم لا يبصرون) و حالانكه كورماسلر آنلر سنى بصيرت كوزى ايل
 يعنى طشقى صورنى كنى كورسه لرده حقيقتكنى طانو ماسلر شول سببلى سىنڭ پىغمبرلككڭا
 اشانماسلر (خذ العفو) تونقل سن عفونى و كيم چىلك لردن كىچونى اوزكۇز صفت ايتوب
 يعنى سڭا گناه قىلغان كشىنڭ گناهندن كىچىل و عفايتكل اوشبو آيت مكارم اخلاقى
 جىغوجىدر يا كه معناسى بايلرنڭ مالدىن صدقهنى آنلرغە بىرووى يكل و اصات
 بولغانن آغل دىمكدر بو تقدىرده آيت نڭ نزولى زكوت واجب بولودن لگارى

بولور (وامر بالعرف) هم بیورغل آدمیلرنی ایندگولک برله (وَأَعْرَضَ عَنِ الْجَاهِلِينَ) دخی یوز دوندرگل نادانلردن واحمقلردن (وَأَمَّا بِنَزَغِكَ) وَا كَر اورنکدن فوزغانسه سنی (مَنْ الشَّيْطَانُ نَزَغَ) شیطاندن بولغان بر فوزغانو خطاب ظاهرده پیغمبر علیه السلامغه بولسهده مراد بارچه امتدر یعنی هر فایچان شیطان سنک کؤکلکده بر وسوسه توشورسه (فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ) بس سن صفونغل الله تعالی گه اول شیطاننک یاوزلقندن (انہ سمیع) درستلکده خدای تعالی ایشتکؤچیدر سز نك سوزلرکزی (علیم) بلگؤچیدر کؤکلرکزه گی نیتلرکزی (انَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا) درستلکده شرکدن هم گناهلردن صافلانغان کسهلر (اِذَا مَسَّهُمْ) هر فایچان ایرشسه آنلرغه (طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ) برسوسه شیطاندن (تذکروا) یاد ایتارلر وایسلرینه توشورولر انلر خدای تعالی نی هم آنک عذابندن اندیشه قیلورلر (فَإِذَا هُمْ مَبْصُورُونَ) بس شولوقنده آنلر کورگؤچیلردر طوغری یولنی وبلگؤچیلردر حقلقنی شونک ایسلر شیطاننک وسوسه سینی دفع قیلورلر (وَأَخْوَانَهُمْ يَمْدُونَهُمْ) وکافرلرنک قزنداشاری یعنی شیطانلر طارتورلر اول کافرلرنی (فِي الْقُبُورِ) ضلالت و آرزونلققه (ثُمَّ لَا يَقْصُرُونَ) صکره توقتاماسلر اول شیطانلر آنلرنی آزدردن (وَإِذَا لَمْ تَأْتَهُمْ بَأْيَةٌ) وهر فایچان سن کینتورماساڭ ای محمد علیه السلام اول مشرکلرگه بر آیتنی آنلر صورانغان وقتده (قَالُوا) ایتهلر اول مشرکلر (لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا) نی اوچون اوز طرفنکدن توزوماس سن وکؤکلکدن چغاروب ایتماس سن اول آیتنی باشقه آیتلرنی اوزنکدن توزوب ایتکان شکللی مکه اهلی اولحضرت صلی الله علیه وسلمدن اوزلری تلا گانچه قرآن آیتلری ایندر مکنی استارلر ایدی اگر وحی کیلما اینچه بر آز کیچکسه استهزآ قیلوب نی اوچون باشقه آیتلرنی ایتکانک شکللی بو آیتنی هم اوزنکدن چغاروب ایتماس سن دیورلر ایدی بس حق تعالی بیوردیکم (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام مشرکلرگه (أَنَّمَا آتَيْتُم مِّن دُونِ رَبِّكُمْ) باشقه توکلدرکم من باری ایارورمن (مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ) پروردکارمندن منم صاری وحی ایتولگان نرسه گه یعنی خدای تعالی ایندرگان آیتلرنی گنه ایتورمن اوز گوکلمدن چغاروب ایتماسمن (هَذَا بَصَائِرٌ مِّن رَّبِّكُمْ) اوشبو قرآن ربکزدن کیلگان علامتلر و دلیللردرکم آنک ایسل حقلق بلونور (وَهْدًى وَرَحْمَةً) هم طوغری یولنی کورساتوچیدر دخی رحمتدر (لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) شول گروه اوچونکم اشانورلر وایمان کیلدر ولر اسباب النزلک کینتورمشدرکم انصاری صحابه لردن بر او اولحضرت صلی الله علیه وسلم آرطنده اوبوب نماز او فور ایدی اولحضرت

نمازده قرآن او قوغانده اول کهمسه هم بر گه اوقوب بارور ایدی حق تعالی دن
 آیت کیلدی کم (فَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ) بس هر قایچان قرآن او قولسه نمازده یعنی جماعت
 نمازده امام قرآن اوقوسه (فَاسْتَمِعُوا لَهُ) بس سز طکلا کز اول قرآن نی ای اویوغان
 کهمسلر (وَأَنْصِتُوا) هم تیک نور کز امام ایله بر گه اوقوب پارما کز (لَعَلَّكُمْ تَرْحَمُونَ)
 شاید کم سز رحمت ایتولور سز یعنی خدای تعالی سز گه رحمت قیلور و باغشلار
 (وَأَذْكُرْ رَبَّكَ) و یاد اینکل ای محمد علیه السلام پرورد کار کئی (فی نفسک) اوز
 کو کلکده (تَضَرَّعًا وَخِيفَةً) تضرع و زاری بق هم فور قو برله یعنی فضل و رحمتندن
 امید ایتوب عدلندن فور قوب خدای تعالی نی ذکر قیلغل (وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ) هم
 قچقروب ایتودن تو بانراک یعنی بیک فاطمی قچقرو ماینچه هم بیک یا شر نده ایتما یینچه
 اورنا در جده خدای تعالی نی ذکر اینکل (بِالْعَدْوِ وَالْأَصَالِ) ایرته برله هم کیچه وقتندک
 یعنی کوند زده کیچه همیشه ذکر قیلغل (وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ) هم بولما غل سن غافلردن خطاب
 ظاهرده اول حضرت صلی الله علیه و سلم گه بولسه ده مراد امتلر بدر یعنی خدای تعالی نکل ذکرندن
 غافل بولما کز روایت ایدلمشدر کم مکا کافراری خدای تعالی گه سجده فیلودن
 باش طارتوب اول حضرت صلی الله علیه و سلم گه ایتورلر ایدی انسجد لما نامورنا یعنی
 سن بیورغان نرسه گه سجده قیلا یقمو دیورلر ایدی حق تعالی بیوردیکم (إِنَّ الَّذِينَ
 عِنْدَ رَبِّكَ) درستلکده سنک پرورد کارک فاشنده بولغان کهمسلر یعنی مقرب فرشته لر
 (لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ) باش طارتماسلر خدای تعالی نکل عبادتندن (وَيَسْبَحُونَهُ)
 هم تسبیح ایتورلر و تنزیه فیلورلر خدای تعالی نی ذاتینه لایق بولماغان اشلردن
 (وله يسجدون) دخی آکاغنه سجده فیلورلر خدای تعالی گه سجده فیلودن باش
 طارتماسلر اوشبو مشرکلر باش طارتسه لرده اوشبو آیت کریمه نی اوقوغان کشیگه
 هم ایشتنانگه تلاوت سجده سی قیلو واجب بولور (۲) اوشبو سجده نی فتو هانده شیخ
 محی الدین قدس سره سجده الملائکة دیوب آطامشدر

(۱) اوشبو آیت کریمه نکل ظاهری هر اورنده قرآن اوقولسه شونی طکلاماق هم تیک تورماق واجب بولو وینه دلالت فیلادر که کیره ک نمازده و کیره ک باشقه وقتده اوفلسون لکن علماء عظام و فقهاء کرام حضرتلری خارج صلوتده یعنی نماز اچنده بولماغانده قرآن اوقوغاننی طکلاماق مستحبدر نمازده امام قرائت اوقوغانده معتدیلر گه طکلاماق هم تیک تورماق واجبدر دیمشلر بعضیلر بو آیتک استماع وانصادن مراد جمعه نمازنده امام خطبه اوقوغانده شول خطبه نی طکلاو هم تیک طرودر دیورلر زیرا که خطبه قرآنی مشتملدر والله اعلم مواهب

(۲) قرآنده تلاوت سجده سی اون دورت اورنددر او لگیسی اوشبو اعراف سورسهی آخرنداغی سجده

در اماملر آراسنه اختلاف ایکی اورنده در بیره حج سورسهی نکل آخرنداغی سجده ده امام شافعی و امام احمد مذهبنده سجده فیلونور امام اعظم مذهبنده واجب تو گلدر ایکنچیسسی ص سورسندگی سجده ده در امام اعظم مذهبنده سجده فیلونور باشقه اماملر نکل مذهبلرنده سجده فیلونماس تفسیر حسینی

سورة الانفال مدنية خمس اوست اوسمع وسبعون آية

٨نجهی سوره انفال سوره سی مدینه لکدر بتمش بش یا که بتمش آلتی یا که بتمش بدی آیتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

اوشبو انفال سوره سی بدر صوغشی واقعه سی طوغریسندہ ایندر لگاندر آیتارنده بدر صوغشندہ واقعه بولغان حادثه لر که اشارت باردر اول حادثه لر ننگ برسی شولدر کم بدرده اهل اسلام مشرکدر دن آلونغان غنیمت مال لر حقندہ اختلاف ایتدیلر مالنی مشرکدر قولندن غارت ایتوب آلمان کشیلر اوزلریگنه تصرف ایتا بیلری کیلدی باشقه لر همه مزگه تیگز بولنسون دیدیلر همه مزده بر که صوغش قیلدی دیدیلر بس حق سبحانه و تعالی آیت بیاردی و بیوردیکم غنیمت مال خدای تعالی نقی هم آنک رسولی نکیدر باشقه لر ننگ آنده دخل لری یوقدر آندن صوگ خدای تعالی ینه بیوردی غنیمت مالینی بیش که تقسیم ایدلور دورت اولوشی صوغشقه چقان کمسه لر آراسنده بولنور و بر اولوشی بیت الملقه قویلور (یسئلونک عن الانفال) صورارلر سندن ای محمد علیه السلام صوغشده غنیمت آلونغان مال لر ننگ حکمندن کم اول ماللر مؤمنلر که حلالدرمو یا که حلال توگلمو و سبطده کیلتور مشدر کم بدر اهل غنیمت طوغریسندہ اختلاف ایتدیلر یاش بکتلر بز صوغشده بز که تیوش دیدیلر فارتلر بز تدبیر اوگراتدک یاردم بیردک بز که هم اولوش بیرلسون دیدیلر مهاجرلر بز مستحقرا کمز دیدیلر انصارلر اوزلرینه تیوشلکنی دعوا قیلدیلر عاقبت رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب بو خصوصه آندن سؤال قیلدیلر حق تعالی دن جواب کیلدیکم (قل الانفال لله والرسل) ایتکل سن ای محمد علیه السلام غنیمت مال لر طوغریسندہ حکم و فرمان الله تعالی نقی هم آنک رسولی نکیدر خدای تعالی ننگ هم پیغمبر ننگ فرمانی ایله تقسیم ایتولور (فاتقوا الله) بس قورقنر سز خدای تعالی دن و بر برکز ایله غنیمت مال حقندہ نزاعلاشماکز (واصلحوا ذات بینکم) هم توزوک قیلنر اوز آراکزده بولغان نرسه فی یعنی بر برکز ننگ آراسینی توزوک ایتنر و کیلوشدرکز نزاع و اختلافی فالماسون (واطیعوا الله) دخی اطاعت قیلنر و بوی صونوکز خدای عالی گه (ورسوله) هم آنک رسولینه بوی صونوکز غنیمت مالی طوغریسندہ نهوگ بیورسه شولای اشلاکز فارشماکز (ان کنتم مؤمنین) اگر سز ایمان کیلتور گوچیلر بولسا کز زبیرا که پیغمبر گه ایمان کیلتور گان کشی

البتة آنك فرمانينه بوى صونو تيوشدر (أَنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ) موندن باشقه توگلدركم
 كامل مؤمن بولغان كمسەلر (الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ) شونداين كمسەلردركم هر فايچان
 ياد ايتولسه الله تعالى (وَجَلَّتْ قُلُوبُهُمْ) قورقور آنلرنك كوكللرى الله تعالى نك جلال
 وعظمتى هيبتندن ياكه الله تعالى نى ياد ايتكان وقتلرنده اوزلرينك عمللرندا گى فصور
 وكيم چيلك لرن اويلا ب قورقورلر (وَإِذَا تَلَمَّتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ) وهر فايچان اوقولسه
 آنلرغه خدای تعالى نك آيتلرى يعنى قرآن (زَادَتْهُمْ إِيمَانًا) آرتدورور اول آيتلر
 آنلرنك ايمانلرن يعنى حق تعالى دن آيت كيلوب اول آيت آنلرغه اوقولغان صابون
 آنلرنك ايمانلرى آرتا بارور چونكه اولگى ايمانلرى اوستينه اوشبو ياكما كيلگان
 آيتكه ايمانلرى واشانولرى قوشلور اوشبو طريقه ايمان نك مؤمن به اعتبارى ايله
 آرتوى پيغمبر عليه السلام زمانينه مخصوصدر ياكه ايمانلرى آرتودن مراد شول
 آيتنى اوقونك بركاتنده كوكل لرنده گى يقين نورى آرتور ديمكدر (وَعَلَى رَبِّهِمْ
 يَتَوَكَّلُونَ) هم پروردكارلرى اوزرينه توكل قیلورلر واشلرينى طاپشورلر اول
 كامل مؤمنلر (الَّذِينَ يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ) اول كامل مؤمنلر شول كمسەلردركم تورغوزورلر
 نمازنى يعنى نمازنى بارچه شرطلرى وادبلرى ايله يرينه يتكوروب اوقوزلر (وَمَا
 رَزَقْنَاهُمْ يَنْفَقُونَ) هم بز آنلرغه رزقلاندرغان نرسەدن نفاقه بيرورلر وفقيرلرگه
 انعام واحسان قیلورلر (أُولَئِكَ) اوشبو ذكر ايتولگان صفتلر ايله صفتلانغان كمسەلر
 (هم المؤمنون حقا) آنلردر چن مؤمنلر وكامل ايمان ايله ايمان كيلتورگوچيلر حضرت
 ابن عباس رضی الله عنهما بيوردیلر كم هر كم منافق بولماسه اول حق مؤمندر (لَهُمْ
 دَرَجَاتٌ) بولغوچيدر اول كامل مؤمنلرگه بيوك درجهلر واولوغ مرتبهلر (عند ربهم)
 پروردكارلرى فاشنده يعنى جنت داگى درجهلر (ومغفرة) هم گناهلرن يارلاقو
 بولغوچيدر آنلرغه (ورزق كريم) دخى يخشى وحرمتلى رزق ونعمتلر بولغوچيدر
 آنلرغه روايت ايدلمشدر كم رسول صلى الله عليه وسلم حضر تلى مکه دن مدينه گه
 هجرت قیلغانلرندين صوگ حق تعالى مؤمنارگه جهادنى فرض قیلدى ايك اول بولغان
 زور صوغشى بدر صوغشى بدر صوغشنده مسلمانلر مشركلرگه غالب بولدىلر
 بدر صوغشى نك باشى اوشبو طريقه بولدى قريش مشركلرينك كاروانلرى كوب
 مال ايله شامدن مکه گه قايتوب كيلدر ايدى كاروان باشى ابو سفیان ايدى عربنك
 اولوغلرندين بر نچه كشيلىر اول كاروانك بار ايدى رسول عليه لسلام حضرتينه جبرائيل
 عليه السلام نازل بولوب وحى كيلتوردى ومذكور كاروان نك حالندن خبر بيردى

(۱) بىر صوغشى ھىجرىنىڭ
 ايكنچى يىلىدا واقع بولدى
 حق سبحانە و تعالى اسلام
 دىنن اعلان و ظاهر قىلۈنى
 ارادە قىلىدى قىرىش
 مشركلرنىن بىر جماعت
 سودا اوچون مەكە دن كۆپ
 مال ايله شام طرفىنە سفر
 قىلغانلار ايدى رۇيسلىرى
 ابو سفیان ايدى عمر
 و بن العاص ھم آنلار ايله
 بىرگە ايدى اوشبو خبر
 اولحضرت صلى الله عليه
 وسلمگە ايرىشكچ اولحضرت
 مهاجرلردن بىر نچە كەسەنى
 آنلارنىڭ قارشولرىنە چىقار-
 دى مسلمانلار ذوالعشيره
 دىگان اورنغە كىلىگچ
 مشركلر كاروانىنىڭ اوتوب
 كىتكەن بىلۈپ آرطلرنىن
 بىنا آلماسلىق بولغانغە
 كرى مەدەنە گە قايتىدىلر
 رسول صلى الله عليه وسلم
 فكر ايتىدىلر كىم كىم اهلبنى
 ضعيف وزبون قىلو
 قىلچىن باشقە بىنى صو-
 غشماينچە بولماس صوغش
 اوچون البتە مال
 كىراك بولاش دشماننىڭ
 مالبنى غنىمەت ايتوب
 آلودن باشقە بولماس بىس
 اوشبو مقصد ايله اولحضرت
 طلحە بن عبد اللهنى بىر
 كەسە ايله مشركلر
 كاروانىنىڭ قايتا تورغان

او لىحضرت صلى الله عليه وسلم بو واقعهنى مؤمنلر گە سويلادى مؤمنلر كاروانداغى
 مالنى اهل اسلام اوچون غنىمەت ايتوب آلونى قىدىلدىلر بىس اولحضرت مؤمنلردن بىر
 جماعت ايله فورال لانوب مەدەنە دن چىقوب كاروان اوتە تورغان بولغە يونالدىلر ابو سفیان
 مؤمنلرنىڭ كاروانغە قارشى مەدەنە دن چىققانلارن ايشىكچاچ مضم غفارى دىگان كەسەنى قىرىش
 ياردىم و مدد صوراب مەكە گە يباردى اوزى كاروان ايله مسلمانلردن قورقۇندىن بولسىز
 يىرلردن مەكە گە قاراب سفر قىلدى مضم غفارى مەكە گە كىلۈپ واقعهنى مشركلرگە
 بيان قىلغاچ مەكە اھلىنىڭ الوغسى ابو جھل كۆپ لشكر ايله ابو سفیان كاروانىنە مدد
 قىلو اوچون مەكە دن چىقىلر مەكە ايله مەدەنە آراسىداغى بىر دىگان اورنغە يونالدىلر
 ابو جھلنىڭ بىك كۆپ مشركلر ايله مسلمانلرغە قارشى مەكە دن چىققانلىق خىبرى مؤمنلرگە
 ايشىكچاچ اولحضرت صلى الله عليه وسلم صحابەلرگە بىوردى كىم سىز كاروانغە قارشى
 باروب كاروانداغى مالارنى غنىمەت ايتوب آلونى آرتق كورەسىز مو ياكە ابو جھل
 لشكرىنە قارشى باروب كافىلر ايله صوغش قىلۈنى تىلىسىز مو صحابەلردن بعضلىرى
 ايتىدىلر بىز حاضرە صوغش اوچون حاضرلىگانىمىز يوق كاروان قولمىزغە نوشسە بىخشىراق
 وفائىدە لىراك بولور ايدى اولحضرت بو سوزدن متغىر بولدىلر مهاجر وانصارنىڭ
 الوغلىرى صوغشقا چىقونى معقول كوروب اختيار قىلدىلر اولحضرت صلى الله عليه
 وسلم بىوردىلر كىم گوبىكە من صوغش مەدەنە نىن نظر قىلور من ابو جھلنى فلان اورندە
 اولتورلىگان كورە من امىه بن خلفنى فلان اورندە دىوب شولطرىقە قىرىش الوغلىرىن
 بىر نچە كەسەنى اسملىرى ايله ذكر قىلدى واقعا شول كىشىلر اولحضرت ايتكان
 اورندە ھەملرى مقتول بولدىلر بىس حق تعالى اوزىنىڭ پىغمبىرىنە بىرور كىم خدای
 تعالى سنى صوغش اوچون بىرگە ايتتور (كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ) نىڭ كىم چىقاردى
 سنى پروردكارنىڭ (مَنْ بَيْنَكَ بِالْحَقِّ) اوزىنىڭ يورطىكەن بىنى مەدەنە دن چىقاردى
 حىلق و طوغرىلىق بىرلە بىنى اوشبو چىقوڭ درست و معقولدر خطا توگىلدر (وَأَنْ
 فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) و درستلىككە مؤمنلردن بىر گروھ (لِكَارِهِمْ) البتە مكر و كور و چىلدر
 و تلاماسلر بىر صوغش مەدەنە چىقونى آنلارنىڭ بىرگە بارونى مكر و كورولرى طبعىلر مەدەنە
 سفر مەدەنە و مشقتلىرى آغر كىلو و ندىلر خدای تعالىنىڭ فرمانىنە قارشوب توگىلدر
 (يَجَادُلُونَكَ فِي الْحَقِّ) جدال قىلورلر و طارتشورلر آنلار سىنىڭ بىرلە حىلقنى اختيار قىلو
 طوغرى بىسندە جدال قىلورلرى شولدر كىم آنلار ايتىدىلر بىز بو سفر مەدەنە گە كاروان اوچون
 چىقق مشركلر لشكرى ايله صوغش قىلور اوچون چىقماق بىزنىڭ صوغشقا حاضرلىگانىمىز
 يوق فورال واسبابلر مەدەنە گە كىم توگىل دىدىلر آنلار اوشبو طرىقە جدال قىلدىلر
 (بَعْدَمَا تَبَيَّنَ) ظاهر بولغانى صوڭكە آنلارغە جھادنىڭ واجىلىكى ياكە بىلگانلىرى صوڭكە

بولینه چغاردی کاروان ناک
 فایتوون صافلاب نوروب
 پیغمبر علیه السلامغه خبر
 بیرورگه فوشدی اوشبو
 ایکی کمسه کاروان ناک
 فایتوون صافلاب توور
 اوچون مدینه دن چغوب
 کیند کلرندن صوگ رسول
 صلی الله علیه وسلم حضر-
 تلی فرصت فوت اینماسون
 شاید بر فتح میسر بولور
 دیوب مهاجرین وانصار ناک
 اعیانی ایله حاضر لنوب
 رمضان شریف ناک اون ایکی
 سنده مدینه دن چقدیلر
 عمر و بن ام گلثومی
 مدینه ده خلیفه ایسوب
 فالدر دیلر بود فعه ده پیغمبر
 علیه السلام ایله برگه
 چققان لر جمعسی اوچپوز
 آلتمش بش کمسه ایدی
 سکسان کشی مهاجرلردن
 فالغانی انصار دن ایدیلر
 سکز کشی عندرلری بولو
 سبیلی مدینه ده فالدیله
 اهل سیر آنلرنی هم اهل
 بدر دن صانار لر اوچسی
 مهاجر لره بشسی انصار دن
 ایدی آنلرن ناک برسی
 حضرت عثمان رضی الله عنه
 ایلی زوجه سی پیغمبر
 علیه السلام فزی رفیه
 صرخاو بولغانلقدن اول
 حصرتدن اجازت آلوب
 هالمش ایدی بدر صوغشینه

دشمنغه غالب گیلورلرینی سنک بلدر ما کک ایل (کانتا یساقون الی الموت) گویا که
 سورلمش بولور لر آنلر اولوم صاری (وهم یظنون) هم گویا که فاریلر آنلر
 و کوره لر اولوم ناک علامتلرن یعنی صوغشقه بارودن شولای قور فالر کم گویا که آنلرنی
 اولتورور گه آلوب بارغان شیکللی و اولومنی کوزلری ایله کورب تورغان شکللی
 بولوب بارالر آنلرن ناک اوشبو قور قورلری مؤمنلر ناک صانلری مشرک لر گه فاراغانده
 بیک آز بولغانلقدن هم قورال واسابلری بتشورلک بولماغانلقدن ایدی زیرا که
 مؤمنلر ناک بارچه لشکرلری اوچ یوزده بیش کشی ایدی بتمش توه و ایکی
 آطلری بار ایدی مشرک لر آنلرغه فاراغانده نیچه الوش آرتق هم قورال واسابلری
 کامل ایدی (واذ یعدکم الله) و یاد ایتکل شونی کم وعده فیلدی خدای تعالی سز لر گه
 یعنی مؤمنلر گه (اهدی الطائفین) ایکی گروه ناک برسن یعنی یا ایسه کاروان
 اهلینه غالب بولوب ماللرن غنیمت ایتار سز یا که مشرک لر لشکری ایله صوغشوب
 آنلرنی یکار سز دیوب وعده فیلدی (انها لکم) شویله دیوب کم اول ایکی گروه ناک
 برسی سز نکیدر سز غالب بولور سز (وتودون) و سز لر سویاسز و آرزو قیلاسز
 (ان غیر ذات الشوکه تکون لکم) شونی کم سز گه بولسه غوغا و قورال ایاسندن
 باشقه سی یعنی کاروان اهلینه فارشی باروب کاروانداغی ماللرنی آلونی سویاسز
 و آرتق کوره سز مشرک لر لشکری ایله صوغشودن زیرا که طنحلق و سلامتک
 شوندا در کاروان اهلی بارچه سی کوب بولسه فرق آطلی کمسه لدر آنلر ایله صوغشو
 یکل و آساندر مشرک لر لشکری توقز یوزده ایلی کشیدر سز یکلنی سویاسز
 (ویرید الله) وتلار خدای تعالی (ان یحق الحق) حلق و طوغریلقنی ثابت قیلونی
 (بکلماته) اوزینک اوشبو طوغریده ایندرگان آیتلری برله یا که فتح و ظفرنی وعده
 ایتمی ایله پیغمبر علیه السلامغه یا که اول مشرکلر ناک قتل واسیر ایتولمکلری حقدنه
 از لده لوح المحفوظده یاز لغان کلمه لری ایله (ویقطع دابر الکافرین) دخی تلار
 خدای تعالی کافرلر ناک طاملرن کیسونی و آنلرنی هلاک قیلونی (لیحق الحق) حلقنی
 ظاهر قیلماقی اوچون یعنی اسلام دینن آشکارا قیلو اوچون کافرلرنی هلاک ایتونی
 تلار (ویبطل الباطل) هم باطلنی کینار مک اوچون یعنی کفر و شرکنی بتور مک یا که
 مشرکلر ناک اشلرن ضعیف ایتماک اوچون آنلرنی هلاک ایتونی تلار (ولو کره المجرمون)
 اگر چه مکروه کورسه لرده و تلاماسه لرده بو اشنی کافر لر (اذ تستغیثون ربکم)
 دخی یاد ایتکل شونی کم مدد و یاردم استاد کز سز ای مؤمنلر پروردکار کزدن

دشمانلر كزغه غالب بولماقكز اوچون بدر صوغشندك مسلمانلر يا غياث المستغيثين ديوب
 حق تعالى گه يالباروب مدد صورارلر ايدى اولحضرت صلى الله عليه وسلم هم آلهى
 اوشبو مؤمن بندهلر كنى هلاك ايتساك سكا عبادت ايتكوچى كشى فالماس ديوب
 مناجات ودعا فيلور ايدى (فَاسْتَجَابَ لَكُمْ) بس قبول فيلدى خداى تعالى سز نك
 دعاكزنى وايتدى (اَنى مُدُّكُمْ) شويله ديوبكم من مدد ايتكوچيمن سز لرگه (بِأَلْفٍ
 مِنَ الْمَلَائِكَةِ) بر مك فرشتهلر برله (مُرْفِقِينَ) برسى آر طندن برسى كيلگوچيلردر
 اول فرشتهلر اوشبو بر مكدن مراد فرشتهلر لشكرينك آلداغى صفنده بولغانلر بدر
 بوقسه جهلسى برگنه مك توگلدر ديمشلىر تفسير ثعلببده مذكوردر كم بدر صوغشى
 كوننده مشركلر ايله صوغش فيلان فرشتهلر بر مك ايديلر آل عمران سورهنده
 ذكر ايتولگان اوچ مك هم بيش مك مؤمنلرگه بشارت وسوينچ بيرو اوچون ايدى
 دمياطى ديمشدر كم بدر صوغشندك نازل بولغان فرشتهلر بر مك آر طندن بر
 مك كيلوب جمعى بيش مك بولديلر والله اعلم (وَمَا جَعَلَهُ اللهُ) وقيلمادى خداى
 تعالى اوشبو مدد وباردم بيرونى (الْبَشْرِ لَكُمْ) مگر بشارت وسوينچ بيرو
 اوچون فيلدى سز لرگه دشمانلرغه غالب ايلامك ايله (وَلَتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ) هم آنك
 برله سز نك كوكل لركز قرارانسون اوچون فيلدى يعنى قورقو كز كيتسون وغيرت
 حاصل بولسون اوچون (وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللهِ) ونوگلدر نصرت وباردم بيرو
 مگر خداى تعالى فاشندن فندهر فرشتهلردن هم باشقه نرسه لردن توگلدر (ان الله
 عزيز) درستلكده الله تعالى غالبدر اوزينك دوستلرينه نصرت وباردم بيرو
 (حكيم) اشنده حكمت ايايدر حكمتى ايله دشمانلرنى مغلوب ومقهور فيلور (اذ
 يغشيبكم النعاس) ياد ايتكل شولوقتكم قاپلادى وباصدى سز لرنى يكل اويقو بدر
 صوغشندك ايرتا گوسن ايكي لشكر قارا فارشى بولوب صوغوشاسى كيچده مؤمنلر
 بيك طنچ سز لانديلر توشكان اورنلرى قوملق ايدى بورگانده آياقلر قومغه باطوب
 بيك چيئن لك ايله بورورلر ايدى صو هم يوق ايدى شول سبيلردن بورچولوب
 خفالانديلر خداى تعالى آفرغه بر طانلى اويقو بيدى (امنة منه) ايمين لك وطنچلىق
 بولسون اوچون سز گه خداى تعالى فاشندن شول كيچده صحابهلردن كوبسینه احتلام
 واقع بولدى ايرته برله يوقودن اويانچاچ شيطان بعضلرينه وسوسه فيلدى
 وكوكل لرينه شونى صالدى كم حاضر سز لرگه نماز اوقورغه كراك بعضكز
 طهارت سز وبعضكز غسلگه محتاج سزلر بو اورنده هيچده صو يوق آياقلر

چقاندك اسلام لشكرنده
 بتمش توه واوچ اط بار
 ايدى ايكي اوچ كشى
 بر توه گه نوبت ايله منارلر
 ايدى صحابهلرنك كوبسى
 اوشبو سفردن مقصود
 غنيمت مال آلودر كفر
 اهلى ايله صوغش فيلو
 توگلدر ديوب گمان فيلور
 لر ايدى شول سببلى اوشبو
 غزادن تخلف ايتكانلرنى
 طعنه فيلونمادى اوشبو
 سفرده اولحضرت صلى الله
 عليه وسلم لشكرينه فاراب
 آنلرنك آزرلرن هم فقير
 لك لرن كوروب خداى
 تعالى گه دعا فيلدى آلهى
 بونلر جاباويلردر سن
 انلرنى آطلى ايتكل هم
 آچاردر سن آنارنى طويدر
 غل هم بالانغاچلردر سن
 آنلرغه كيوم كيدر گل هم
 فقيرلردر سن آنلرنى باى
 ودولتلى ايتكل ديدى
 اوشبو دعا نك بر كاتنده
 بدر صوغشندك بولغان
 مؤمنلرنك هر قابوسينه
 غنيمت مالدن نصيب بو
 لدى قولبنه بر ايكي توه
 كرما گان كمسه بولمادى
 هم آشلىق واسبايلردن صو-
 غش قورال لرننن بيك
 كوب نرسه حاصل فيلديلر
 بدر غزاسنده ملائكه نك
 اسلام لشكرينه مدد بيرو
 اوچون نزول ايتولرى

تزرگه چه قومغه باطالار مشرکله بغشی قومسز وفاطی برده درلر صولری هم بار
 آنلرنک حالی سز نکى کبى مشکل نوگل وحالانکه سز اوزرکز بز خداینک دوستلریمز
 دیوب دعوا قیلا سز پیغمبر بزنگ آرمزده دیوب ماقتاناسز آلاى بولهاچ نی اوچون سزنگ
 حالکز بغشی نوگل بو قدر چیتن لکده سز دیدى شولوقنده حق سبحانه وتعالی
 قوتلی یغمور یباردی مؤمنلر صوغه راحتلندیلر نناک کم بیورور (وینزل علیکم)
 هم ایندردی خدای تعالی سزنگ اوزرکزگه (من السماء ماء) کوکدن صونی یعنی
 بولولدن یغمور یادوردی (لیطهرکم به) ناکم پاکلاسون اوچون سزلرنی اول صو
 برله یعنی طهارتسزلکندن هم جنبلکندن پاکلانوزکز اوچون سزگه صونی ایندردی
 (وینهب عنکم) هم کیتارسون اوچون سزلردن (رجز الشیطان) شیطاننک وسوسه سن
 یعنی شیطان سزنگ کوکللرکزگه غسل قیلورغه صووزکز یوق جنب حالکزده صوغشوب
 نچوک دشمانغه غالب بولورسز دیوب وسوسه سالغان ایدی شول وسوسه سزدن
 یبارو اوچون خدای تعالی سزگه صونی ایندردی (ولیربط علی قلوبکم) دخی باغلاسون
 اوچون خدای تعالی سزنگ کوکللرکز اوزرینه امیدنی یعنی خدای تعالی نک فضل
 ورحمتندن کوکللرکزده امیدلرکز محکم بولسون اوچون سزگه یغمور یادوردی
 (ویثبت به الاقدام) هم ثابت قیلسون اوچون خدای تعالی شول یغمور سببلی سزنگ
 آیاقلرکزنی یعنی یغمور یاوماقی سببلی اول قوملق ییر قاطی لانسون هم سزنگ
 آیاقلرکز قومغه باطمینچه ییر اوستنده ثابت بولسون اوچون یغمور یادوردی بس
 اوشبو یغمور یاوغاندن صووک مؤمنلر تورغان قوملق ییر قاطیلانوب یورورگه
 اوکغای بولدی مشرکله تورغان ییر قارا توفراق ایدی بیک بلچراق وباطفاق بولوب
 یورورگه اوکغایسزلاندى بعضیلر آیاقلرنی ثابت ایتودن مراد صوغش میداننده
 صوغشقان وقتده آیاقلر ثابت بولودیمشله (اذ یوحى ربك) یساد قیلغل ای محمد
 علیه السلام شولوقتکم وحى ایتدی سنک ربك (الی الملائکة) بدر صوغشنده
 مؤمنلرگه مدد بیرو اوچون کیلگان فرشته لرگه (انی معکم) شویله دیوبکم
 من سزنگ ایله برگه من ای فرشته لر یعنی من سزلرگه یاردم ایتکوچی وسزلرنی دشمان
 شردن صافلاغوچیمین (فتبتوا الدین آمنوا) بس ثابت قیلرکز سز ایمان کیلتورگان
کمه سزلرنی یعنی مؤمنلرنک کوکللرن طچلاندروب آنلرنی غیرتکه کیلتورکز
 کوزلرینه لشکرنی کوب کورساتوب هم آنلر طرفندن کافرلر ایله صوغش قیلوب
 یا که مؤمنلرگه غالب بولو ایله بشارت بیوکز وآنلرنی سویوندرکز مدارکده

طوغریسندله اهل سیر
 دیمشلدردکم پیغمبر علیه
 الصلوة والسلام حضرتلری
 حق تعالی دن یاردم صوراب
 دعا قیلدی صوکه اولحضرتکه
 اوبقو غالب بولوب خلو
 تگهاینه باردی بر آزدن
 صووک طشقاری چغوب
 حضرت ابوبکرگه خطاب
 ایدوب بیوردی ای ابابکر
 سویونچ بولسون خدای
 تعالی دن مدد یباردم
 ایرشدی شول حالده
 جبرائیل علیه السلام بر
 مک فرشته لر لشکری ایله
 کلوب اسلام لشکری
 نک آلدنده طور دیلر بر
 مک فرشته ایله اسرافیل هم
 لشکر نک اوک طرفنده و بر
 مک فرشته ایله میکائیل هم
 لشکر اسلامنک صول
 یاغنه قرار ایتدیلر فرشته لر
 نک چالمه لرنده علامتلی
 بار ایدی بیللرینه کمر
 باغلاغانلر ایدی شول حالده
 رسول صلی الله علیه وسلم
 حضرتلری سیهزم الجمع
 ویولون الدبر آیت
 کریمه سن اوقوب قوللرینه
 بر اوچ توفراق آلوب
 شاهت الوجوه دیوب
 قریش لشکری طرفینه
 آتدی هم مؤمنلرگه حمل
 اینکز دیوب بیوردی

اسلام لشکری همه لری
غیرتکه کیلوب بردن حملہ
ایتدیلر ومشرک لرنی اورنلر
ندن قوباردیلر بر طرفدن
فرشته لر هم حملہ ایدوب
کفار لشکر ن تمام عاجزک
گه ترشور دیلر اولسکونه
شیطان سرافه بن مالک
صورتنده بولوب مشرکلر
لشکری آراسنده آنلرنی
صوغشدر ورغه فزقدروب
بورور ایدی قورقماگز
مسلمانلر بیک از هم
ضعیف سزگه هیچکم غالب
بولآلماس دیور ایدی
فرشته لرنک اسلام لشکرینه
مدد بیرو اوچرن اینگا
نلرن کورگاچ شیطان اعین
تیزگنه آرطینه ایلانوب
صوغش میداندندن فاجدی
ای سرافه بوقدر آشوغوب
فایدا کیته سن دیدیلر من
سزلردن بیزارمن منم
کورگانمنی سزکورمیسز
دیدى حارث بن هشام
شیطاننى سرافه دیوب ظن
ایدوب آرطندن باروب
توتسا باشلاغان ایدی
شیطان آنک کوکراکینه
بیک قاطی صوغوب اوزی
فاجدی حارث آرقاسی
اوزرینه برگه بقولدی
سیر شریف

کیلتورمشدرکم بدر صوغشنده فرشته لر آدمیلر صورتنده بولوب مؤمنلر لشکرینک
صفری آلدندن بورورلر ایدی هم ایتورلر ایدی بشارت بولسون سز لرگه سز غالب
بولدگز و دشماننی بکدگز خدای تعالی سزگه یاردمچیدر دلیر بولگز قورقماگز
بس آیت نک معناسی شول بولورکم بشارت بیرگز ای فرشته لر مؤمنلرگه شونک برله کم
(سَأَلْتَنِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا) تیزدرکم من سالورمن کافرلرنک کوکلرینه (الرعب)
فورقونی (فأضربوا) بس صوغش سز ای فرشته لر کافرلرگه (فوق الأعناق) مویونلرینک
اوستینه یعنی آنلرنک باشارن کیسوگز و اولتورگز ابن الانبار بدن منقولدرکم
فرشته لر کافرلرنی اولتورمک ایله مأمور بولدیلر لکن قایسی اعضغه صوغارغه
کراک ایکانن بلماسلر ایدی بس خدای تعالی بیور دیکم کافرلرنک باشلرن کیسوگز
(وَأَضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ) هم صوغش اول کافرلرن یعنی کیسوگز بارچه بارماقلرن
قوللرن هم آیقلرن کیسوگز (ذَلِكَ) اوشبو صوغو وعذاب اول کافرلرگه (بانهم
شاقوا لله) شول سبیلدرکم خلافتق ایتدیلر وارشیدیلر آنلر خدای تعالی گه (ورسوله)
هم آنک رسولینه خلافتق ایتدیلر (ومن يشاقق الله ورسوله) وهرکم خلافتق فیلسه
خدای تعالی گه هم آنک رسولینه (فإن الله شديد العقاب) بس درستلکده خدای
تعالی عذاب قاطی بولغوچیدر فرماینه خلافتق ایتسکوچیلرگه دنیاده آنلرنی خور
ومغلوب قیلور و آخرتده تموغ عذابینه گرفتار قیلور (ذلكم) اوشبودر سزگه
عذاب وعقوبت ای کافرلر (فذوقوه) بس طاتوگز سز اول عذابنی حاضر دنیاده
(وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ) هم درستلکده کافرلرگه بولغوچیدر آخرتده تموغ
عذابنی (يا أيها الذين آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه لر (إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا)
هر فایچان بولوفساگز سز کافرلرگه (زحفا) جیولغانلری حالده اول کافرلر سز نک ایله
صوغش قیلو اوچون یا که سزلر صوغش اوچون جیولغانگز حالده کافرلرگه اوچراساگز
قارا فارشی بولساگز (فلا تولوهم الأديبار) بس دوندرماگز سز آنلرغه آرقالرگزنی
یعنی صوغش میداننک کافرلر ایله قارا فارشی بولغاندن صوگ کیری ایلانوب فاجماگز
اوشبو حکم اسلامنک اولنده ایدی بر مسلمان اون کافرلرن فاجوی هم درست
بولماس ایدی صکره منسوخ بولدی دیمشدر (ومن يولهم) وهرکم دوندرسه اول
کافرلرگه (يومئذ دبره) شولکونده آرقاسن یعنی کافرلر ایله صوغشقان وقتده کیری
دونوب قاجسه (الأم متحرفا لقتال) مگر بر اورندن ایکنچی اورنغه کوچوچی بولسه
صوغش قیلو اوچون یعنی ایکنچی بر اوکفایلیراق اورنغه کوچوب صوغشو اوچون

آرفاسن دوندرسه درستدر یا که فاققان شکلی بولوب دشماننی آلامق اوچون گنه
 کیری دونسه درستدر (اَوْ مَتَعِیْزًا اِلٰی فِتْنَةٍ) یا ایسه اورناشقوچی وصفوچی بولغانی
 حالده برگروه صاری یعنی اسلام لشکرندہ برگروهقه صفنور اوچون آرفاسن
 دوندرسه درستدر مثلا اوزی بالغوز فالقان بولسه اوزن صافلاو اوچون مسلمانلر
 کوبراک جیولوب تورغان اورنقه کوچوب صوغشورغه دیوب آرفاسن دوندرسه
 وکیری بولوب کینسه درستدر اوشبو ایکی توری اشدن باشقهده صوغش میداندنن
 کیری دونوب کینو درست بولماس (فَقَدْ بَاغَضَ مِنْ اِلٰهِ) بس تحقیق فایتدی
 اول دشمانقه آرفاسن دوندرگان کسه الله تعالی دن بولغان غضب و آچوغه یعنی خدای
 تعالی نك غضب و قهرینه مستحق بولدی (و ماویہ جهنم) هم آنك فایتہچق اورنی
 نموغدر (وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ) ونی یاوز فایتہچق اورندر اول نموغ روایت ایدلمشدرکم
 بدر صوغشندہ مشرکلر لشکری همه لری بر یولی مؤمنلرگه حملہ قیلوب صوغش
 بیک قوللانگاج رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری دعاغه مشغول بولوب الهی
 مکا قیلغان وعدهگا وفا اینکل مشرکلرگه غالب بولورسز سزگه نصرت و یاردم
 قیلورمن دیوب وعده ایتمکان ایدک شول وعده کئی اونه گل دیوب مناجات قیلور
 ایدی شول حالده جبرائیل علیه السلام نازل بولوب ایتدی ای خدای تعالی نك
 رسولی قولگا بر اوچ توفراق آلوب شول توفراقنی مشرکلر طرفینه آطلق حق تعالی نك
 قدرن مشاهده اینکل بس اول حضرت صلی الله علیه وسلم مبارک قول لرینه بر
 اوچ توفراق هم واق طاشلر آلوب شامت الوجوه دیوب مشرکلر لشکرینك یوزلرینه
 فارشی آطدی حق سبحانه و تعالی نك قدرتی ایله اول توفراق هم طاشلرنك بر بورنوگین
 ضایع بولمایینچه همه سی مشرکلرنك کوزلرینه باروب کردی کوزلرن آچا آلمایینچه
 هر فایوسی اوز حاللرینه مشغول بولدیلر مؤمنلر فرصتنی غنیمت بلوب همه لری
 بر یولی غیرت ایله هجوم ایتدیلر فرشته لر هم بر طرفدن مدد بیرورلر ایدی عاقبت
 خدای تعالی مؤمنلرگه ظفر و نصرت بیروب مشرکلر دن یتمش کشی مقتول بولدی
 هم یتمش کشی مؤمنلر قولینه اسپر توشدی بدر صوغشندہ بولغان مؤمنلر اوز
 آرالرنده هر فایوسی من اولتوردم من اسپر ایتوب آلام دیوب ماقتانشورلر ایدی
 حق تعالی دن آیت کیلدیکم (فَلَمْ تَقْتُلُوْهُمْ) بس سز اولتورمادکز اول مشرکلرنی
 ای مؤمنلر اوز کوچکز ایله (وَلٰكِنْ اِلٰهُ قَتَلَهُمْ) ولکن اولتوردی آنلرنی خدای
 تعالی یعنی سزلرگه نصرت و یاردم بیروب سزنی غالب قیلدی و آنلرغه مسلط ایتدی
 اگر خدای تعالی مدد قیلماسه سز آنلرنی اولتوره آلماس ایدکز بس فی الحقیقه

اولتورگوچی الله تعالی در (وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ) هم آطمادک سن ای محمد علیه السلام
 اول بر اوچ توفرائنی مشرک لرگا آطقان وقتئکده (وَلٰسٰکِنَّ اللّٰهَ رَمٰی) ولکن آطدی
 آنی الله تعالی یعنی اول توفرائنی مشرکلرنک کوزلرینه کرنوب آنلرنی عاجز اینکوچی
 خدای تعالی در ظاهرده سن آطقان بولسا کده فی الحقیقه آطه وچی اولدر (۱) (وَلِیْلٰی
 الْمُؤْمِنِیْنَ مِنْهُ) غالب فیلدی خدای تعالی سزنی مشرکلرگه تا کم اسلام دینن ظاهر
 قیلو اوچون هم احسان اینما کی اوچون مؤمن لرگه اوز فاشندن (بلاء احسنًا) کورکام
 ویغشی احسان اینمک (اِنَّ اللّٰهَ سَمِیْعٌ) در ستلکده خدای تعالی ایشتکوچیدر سز ننگ
 یاردم صوراب فیلغان دعا لرکزی (عَلِیْمٌ) بلگوچیدر نیتلرکزی (ذٰلِکُمْ) اش اوشبودر کم
 کوردکزی وبلدکزی (وَ اِنَّ اللّٰهَ مُوْهِنُ الْکٰفِرِیْنَ) هم شولدر کم خدای تعالی ضعیف
 و باطل اینکوچیدر کافر لرنک مکر و حیل لرن رولیت ایدلمشدر کم مشرکلر بدر صوغشینه
 چققان و قتلرنده کعبه الله ننگ اورتوسینه یا بشوب دعا فیلدی لر وایتدی لر الهی اوشبو
 ایکی لشکردن فایوسی سنک فاشکده سو یوکلیراک بولسه هم فایوسی ننگ دینی
 آرتوغراق بولسه شوکا نصرت و یاردم بیرگل بدر صوغشی کوننده ابو جهل هم
 اوشبو مضمونده اللهم انصر احب الفئتين اليک دیوب دعا فیلدی بس حق تعالی
 مکه اهلینه تهکم واستهزاء طریقچه خطاب قیلوب بیوردی (اِنْ تَسْتَفْتِحُوْا) اگر فتح
 ونصرت استاسا کز سز ای مکه اهلی (فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ) بس تحقیق کیلدی سز گه
 فتح یعنی سز صورانغان اش حاصل بولدی منم فاشمده سو یوکلیراک بولغان دینگه
 نصرت ایرشدی سو یوکلیراک بولغان گروه غالب بولدی (وَ اِنْ تَنْهَوْا) و اگر طیولسا کز
 سز کفر وشرکدن هم پیغمبرگه دشمانلق ایتودن (فَهُوْ خَیْرٌ لَّكُمْ) بس اول طیولماق کز
 یغشیراق وفائت لیرا کدر سز ننگ اوچون اوشبو دنیا ده قتل واسیر ایتلوب آخرنده
 عذابده فالودن (وَ اِنْ تَعُوْذُوْا) و اگر کیری فایتسا کز سز صوغشقه یعنی مؤمنلر
 ایل ینه صوغشماقی بولسا کز (نَعْدُ) بز هم فایتورمز یعنی مؤمنلرگه ینه نصرت
 و یاردم ایتارمز (وَلَنْ تَغْنَى عَنْكُمْ) و هر گیز دفع قیلماس و کینار ماس سزدن (فَتَنَّاكُمْ
 شِیْئًا) سز ننگ گره کز و جیولغان لشکر لرکزی بر نرسه نیده سز گه کیلگان بلا و آفتلردن
 (وَلَوْ کَثُرَتْ) اگر چه کوب بولسه ده اول لشکرکزی یعنی خدای تعالی دن نصرت و یاردم
 بولماسه لشکر کوبلگی ایل فائده اینه آلماس سز (وَ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِیْنَ) و در ستلکده
 خدای تعالی مؤمنلر برله در آنلرغه نصرت و یاردم ایتار (یا ایها الذین امنوا) ای
 ایمان کیلتورگان کمسه لر (اطیعوا الله) اطاعت فیلسکز و بوی سنکز الله تعالی گه (و رسوله)

(۱) اوشبو آیت کریمه
 بنه لرنک اشلاگان اشلرن
 یاراتقوچی خدای تعالی
 ایدکینه دلیلدر نتاک کم
 اهل السنة والجماعت
 مذهبی شولدر هر اشنی
 خلق ایتو ویوقدن بار
 قیلو الله تعالی دندر بنه دن
 باری کسب اینوگنه در
 کراک بغشیلق وکراک
 یمانلق بولسون خالق
 الله تعالی در بنه کاسب
 گنه در شول جهندن بیور-
 دیکم سز اولتورمادکزی
 ولکن الله اولتوردی سن
 آطمادک ولکن الله تعالی
 آطدی یعنی بو اشلرنی
 سز باری کسب کنه
 فیلدرکزی یوقدن بار قیلوچی
 و بولدر وچی الله تعالی در
 منه

ھم آنڭ رسولىنە (وَلَا تَوَلَّوْا عُنْهٖ) ھم يۈز دۈندەرماڭز خدای تەئالی نڭ طاعتىدىن
 ياكە صوغش قىلودن يۈز دۈندەرماڭز ياكە پىغمبەر ئىلە سەلامىدىن يۈز دۈندەرماڭز
 و فرمانىنە قارىماڭز (وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ) و حالانكە سز ايشتە سز منم آيتلارنى و قرآن
 و عطارىنى (وَلَا تَكُونُوا) دغى بولماڭز سز اى مؤمنلر (كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا) شول
 كەسەلر شىكىلى كم ايندىلر بىز ايشتەك دىب (وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ) و حالانكە آنلر اوزلرى
 ايشتماسلر و طىكلاماسلر نر آنداغى و عطر و نصيحتلرنى فائىدەلى ايشتو ايلە يعنى
 كىتاب اهلە كىبى ياكە مشرۇكلر و منافقلر كىبى بولماڭز آنلر قرآن آيتلرن ايشتمە لردە
 بىز ايشتمەك دىلر قبول ايتەمىلر و عبرت آلەمىلر (إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ) در سەتەككە بىر
 يۈزىندە قىبىلداغۇچى جان ايلار بىنڭ ياوزراغى (عندَ اللَّهِ) اللە تەئالی فاشندە (الصَّمِ الْبِكْمِ
 الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ) حلق و طوغرىلنى آڭلامى تورغان صاڭقراولز ھم نلسزلردر
 يعنى حق سوزنى طىكلاماسلر ھم حق سوزنى سويلاماسلر قولقلرى و تىللىرى بولسە دە
 فائىسى يوق ھىچدە بولماغان شىكىلى در آنداين كەسەلر خدای تەئالی فاشندە جان
 ايلار بىنڭ ايلڭ ياوزراغىدر (وَلَوْ عَلَّمَ اللَّهُ خَيْرًا) و اگر بلسە ايدى خدای تەئالی
 آنلردە بىر خىر و ايدىگولكنى يعنى قرآن آيتلرن ايشتو ايلە فائىدەلاناچقلرن بلسە
 ايدى (الاسْمِعْهُمْ) البتە ايشتدورور ايدى آنلرغە اول آيتلرنى يعنى ايشتو اوچون
 توفىق بىرور ايدى (وَلَوْ أَسْمِعْهُمْ) و اگر ايشتدرسە ايدى خدای تەئالی (لَتَوَلَّوْا)
 البتە يۈز دۈندورلر ايدى آنلر و كىبرى دونارلر ايدى ايماندىن (وَهُمْ مَعْرُضُونَ)
 و آللر اعراض ايتكوچىلردر حلقنى قبول ايتودن (۱) (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى مؤمنلر
 (اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ) اجابت قىلڭز اللە تەئالی كە (وَلِلرَّسُولِ) ھم آنڭ رسولىنە (إِذَا دَعَاكُمْ)
 ھر قاچان اونداسە سزنى پىغمبەر ئىلە سەلام (لَمَّا يُحْيِيكُمْ) سزنى ترگوزا تورغان
 نرسەگە يعنى دىن و شرىعت علمىنە اونداسە ياكە در سەت اعتقادغە ھم ايدىگوعمللرگە
 اونداسە كم اول نرسەلر آخرت سەئادىتەنە و منگولك نەمتكە سبب بولغانلقدن سزنى
 ترگوز وچىلردر ياكە صوغش قىلغە اونداسە كم سبب بقادر ياكە كوڭللرنى ترگوز وچى
 قرآنغە اونداسە سزلىر اجابت ايتڭز و بوى سنڭز (وَأَعْلَمُوا) دغى بلىڭز (أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ)
 شونى كم خدای تەئالی حائل بولور و آيرور (بَيْنَ الْمَرَّةِ وَقَلْبِهِ) اير كشى ايلە كوڭلى
 آراسن خدای تەئالی نڭ بىنكە غايتدە ياقن بولوندىن كىنايە در دىمشلر يعنى كشى نڭ
 كوڭلىندە بولغان ياشرن سزلىرى ھەمەسىنى بلور ياكە بىنكە كوڭلىندە اوزى تىلاگانچە
 تصرف قىلور و كوڭللىرى بىر نىمىدىن ايكىنچى نىمىكە دوندرور دىمىكەر مقلب القلوبدر

(۱) بو آيت طوغرىسىندە
 بىر قول شولدر كم مكە
 كافرلىرى اولحضرت صلى
 اللە ئىلە وسلمگە ايتدىلر
 اى محمد سن حق پىغمبەر
 بولساڭ بىزنىڭ اوچون
 بابالرمزدن بولغان قىسى
 بن كلابنى ترگوز گل سىنڭ
 پىغمبەر ايدىكڭا گواھلىق
 بىرسون و سڭا ايمان
 كىلتورسون اول مبارك
 كشى ايدى بىز آنڭ
 سوزلرن قبول قىلورمىز
 دىدىلر بس حق تەئالی
 بىرور كم اگر خدای
 آنلرغە قىسى بن كلاب نڭ
 سوزىنى ايشتدرسە ايدى
 شولوقتدە ھم آنلر ايمان
 كىلتورماسلر ايدى
 مواھب

(وَانه اليه تحشرون) دخى بلكن سز شوني كم سز اول خدای تعالی صاری قوبار لور سز
 هم حساب و جزا او چون جیولور سز محشر برنده (وَ اتقوا فتنة) هم صافلانو كز سز
 شول گناهدن كم آنك جزاسی و عقوبتی (لَانصیبَنَّ الدّینَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً) ایرشماس
 سرلردن ظلم لق قیلغان كمسه لر گه گنه خاص بولوب بلکه اول عذاب عام بولور ظالم گه ده
 مظلومغه ده هم ظالم بولماغان لرغه ده آنك اثری ایرشور یعنی ظالمنی ظلمدن طیماغان
 او چون امر معروف و نهی منکر اینما گان او چون شول گناهنی اشلاو چیلر گه کیلگان
 عذاب اول گناهنی اشلاما گان کشیلر گه ده ایرشور (وَ اعلموا انّ اللهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ)
 دخى بلكن شوني كم الله تعالی نك عذابی فاطیدر (وَ اذكروا) و یاد اینك سز ای مهاجر
 صحابه لر (اذ انتم قلیل) شوني كم سز آز ایدكز (مستضعفون) ضعیف و كو چسز لر ایدكز
 (فی الارض) یرده یعنی مدینه گه كو چودن الكاری مكه ده و فتكزده سز اوزكز آز
 هم ضعیف و بیچاره لر ایدكز مشركلر سز گه ظلم قیلالر ایدی (تخافون) سز قورقادر
 ایدكز (ان يتخطفكم الناس) سزنی آدمیلر کیلوب باصو وندن و نونماقلرندن یعنی
 قریش مشركلر اینك هجوم قیلوب سزنی باصولرندن قورقا ایدكز (فأویكم) بس
 اورناشدردی خدای تعالی سزنی و سز گه مدینه ده اورن بیردی تاكم مكه اهلی نك
 جفاستندن قورتلكز (وَ ایدكم بنصره) هم برکندی و قوتلی قیلدی سزنی اوزینك یاردمی
 برله یا که انصاری سز لر گه یاردچی اینمکی برله یا که مدد او چون فرشته لر بیارمکی
 ایل بدر صوغشنده (وَ رزقكم من الطّیبات) دخی رزقلاندردی خدای تعالی سزنی
 خوش و پاکیزه بولغان غنیمت مالندن كم باشقه امتلر گه حلال توگل ایدی (لعلکم
 تشکرون) تاكم شاید سز شکرانه قیلور سز خدای تعالی گه و اوشبو نعمتلر نك قدرن
 بلور سز ثعلبی بیور مشدر كم صحابه لر دن بعضلری پیغمبر علیه السلام دن ایشتكان
 سوزلر نی بیک تیز خلق آراسنده فاش قیلور لر ایدی منافقلر آشا مطلع بولوب اول
 خبرنی مشركلر گه بتشدر ور لر ایدی بس حق تعالی آیت بیار دیکم (یا ایها الذین آمنوا)
 ای ایمان کیلتور گان كمسه لر (لا تخونوا الله) خیانت قیلما كز الله تعالی گه (وَ الرسول) دخی
 پیغمبر علیه السلام گه خیانت قیلما كز فاش قیلور غه بار ماغان سرلر نی فاش قیلو برله برر و اینت
 بو آیت نك سبب نزولی شولدر كم رسول صلی الله علیه و سلم حضرتلری ابو لبابه نی بنی قریظه
 یهودیلر اینك عصارلرینه بیار گاج یهودیلر قلعه لرندن چغو طوغریسنك اگامشورت ایدوب
 قلعه مزدن چغایقمو یا که یوقمو اگر چقساق محمد علیه السلام بزگه نی حکم قیلور دیدیلر ابو
 لبابه بار ماغی ایل بوغازینه اشارت قیلدی یعنی اگر قلعه كز دن توبان توشسا كز محمد عم

ھەمەلرگىزنىڭ باشلارنى كېسىدەرور و قتل قىلور دېگان سوزنى آكلاندى صگىرە اوزى پېغمبەر
 عليه السلامغه خيانت ايتكانن سيزوب بېك اوگو ندى توغرى رسول صلى الله عليه وسلمنىڭ
 مسجد شريفلر يىنە كېلوب اوزىنى مسجدنىڭ باغاناسىنە باغلادى خىداى تعالى توبەمنى قبول
 ايتكانن بىلماى توروب اوزمنى چىشمام دىوب عهد قىلدى بس حق تعالى دن اوشبو
 آيت نازل بولدى وبعضيلر ديهشلىدركم آيتنىڭ معناسى اى مؤمنلر خيانت ايتماگىز
 خىداى تعالى گە فرض عمللرنى قويوب برله هم رسولىنە خيانت ايتماگىز سنتلرندە
 كېمچىلك قىلو برله (وتخونوا امانانكم) دخى خيانت قىلماگىز بر برگىزنىڭ امانت لىرگىزگە
 وانتم تعلمون) وسىزلىر بىلاسز خيانتنىڭ وبالى و گناھى بېك كوب ايكافن (واعلموا)
 و بىلىگىزسىز اى مؤمنلر (انما اموالكم و اولادكم فتنه) شونىكم سىزنىڭ مال لىرگىز هم
 بالالىرگىز فتنەدر سىزنىڭ اوچون خىداى تعالى آنىڭ برله سىزنى صنار بس كرا كىدركم
 مال محبتى سىزنىڭ خىداى فرمانىنە قارشىماگىزغە سبب بولماسون (وان الله عنده
 اجر عظيم) دخى بىلىگىز شونىكم خىداى تعالى فاشىندە باردىر اولوغ اجر و ثواب
 ايدىگولك قىلغوچىلر اوچون (يا ايها الذين امنوا) اى مؤمنلر گروھى (ان تتقوا
 الله) اگىر قورقساگىزسىز الله تعالى دن (يجعل لكم فرقا) قىلور سىزگە حق برله باطل
 آراسىن آيرغوچى بولغان نصرت و ياردىمنى ياكە سىزگە ھدايت بىروركم آنىڭ ايله
 حقنى باطلدىن آيرورسىز (ويكفر عنكم سيئاتكم) هم اورتور سىزدىن يازىلقلرگىزنى
 يعنى كېچار و عفو قىلور (ويغفر لكم) دخى يارلقار سىزنىڭ گناھلىرگىزنى (والله ذوا
 الفضل العظيم) و خىداى تعالى اولوغ فضل و رحمت اياسىدەر روايت ايدىلمىشدركم
 مسلمانلرغە حق تعالى دن ھجرت قىلغوغە اجازت بولغاچ صحابە اولوغلىرى مدينەگە
 يونالدىلر اولحضرت صلى الله عليه وسلم خدمتىندە على المرتضى ايله ابوبكر صدىق
 رضى الله عنھما لىدن باشقە كىشى قالمادى قىرىش مشركلىرى بو ھالىنى بىلىگىچ شادلانىشوب
 بوخصوصە كىيگىش قىلو اوچون دارالندوھگە جىولدىلار ابليس بىر قارت كىشى
 صورتىندە بولوب آنلارنىڭ مجلسلىرىنە كىلدى رسول صلى الله عليه وسلم حقتە مشورت
 ايتدىلر ھرقايسى اوز رايىنچە بىر كىيگىش بىردىلر ابليس ھىچ بىرىنىڭ فېكرىنى معقول
 كورمادى عاقبت ابو جھلھىن ايتدىكم منم رايىم شولدىركم عرب قىبىللىرىدىن ھر
 بىر قىبىلدىن بىر كىشى جىولوب كىلسونلردە شول كىشىلر ھەللىرى بىرگە محمد عليه السلامنى
 اولتورسونلر تاكم آنىڭ قانى بىرگىنە قىبىل اوستونك بولماسون ھەم قىبىللىرگە طارالسون
 بنى ھاشم آنىڭ قانىن آلو اوچون بارچە قىبىللىرگە قارشى توروب صوغوشا آلماسلىرى
 اختيار سىزدىت كە يعنى مال آلوب كىلىشورگە راضى بولورلردىدى ابليس عليه اللعنة

بوفكرنى معقول كوردى بس همه لرى شوگا اتفاق ايدوب هر قبيلدن برار كشىنى
 چاقروب كيتورديلر شول كيچهدە رسول عليه الصلوة والسلام حضرتىنى اولتورورگه
 فرار بىرديلر جبرائيل عليه السلام نازل بولوب اولحضرتكه مشركلرنىڭ اتقاقلارن
 خبر بىردى اولحضرت صلى الله عليه وسلم اوزىنىڭ ياتقان توشا كىنه اوز اورىنىنه
 ھى المرنضى حضرتىنى ياتقورديلر واوزلرى ابو بىكر صديق حضرتلرى ايله بىرگه
 مكەدن چغوب غار طرفىنه يونالدىلر حق سبحانہ وتعالى اوشبو نعمتىنى ذكر ايدوب
 بيوردىكم (وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا) وباد اينكل اى محمد عليه السلام شونىكم
 مكر قىلدىلر سىڭا كافرلر (لِيُثْبِتُوكَ) تاكم سنى حبس قىلورلى اوچون يعنى بر
 ايوگه حبس قىلوب قوبماقچى بولدىلر (أَوْ يَقْتُلُوكَ) يا ايسه سنى اولتورمكلى اوچون
 مكر قىلدىلر (أَوْ يُخْرِجُوكَ) يا ايسه سنى چقارماقلى اوچون مكەدن مكر قىلدىلر
 يعنى مشركلر جيولشوب سنىڭ حىقكە كىنگاشدىلر بعضلىرى حبس قىلورلى معقول كوردىلر
 وبعضلىرى مكە شەرتدن چقارو كراك دىدىلر وبعضلىرى هر قبيلدن برار كشى
 قوشوب آنى اولتورورگه كراك دىدىلر (وَبِمَكْرُونٍ) ومكر قىلورلر ايدى آنلر سىڭا
 (وَبِمَكْرٍ اللَّهِ) وبىرور خدای تعالى اول مشركلرنىڭ قىلغان مكرلرىنىڭ جراسن (وَاللَّهُ
 خَبِيرٌ أَلْمَا كَرِيْمٌ) وخدای تعالى مكر قىلغوجىلرغە جزا بىرگوچىلارنىڭ آرتوغرافىدىر
 شول طريقه جزا بىروركم قىلغان مكرلرى اوزلرىنىه فایتور اوز باشلرىنىه بولور
 روايت ايدلمشدركم كفاردن نضر بن الحارث دىگان كىسه عجم وفارس ولايتلرىنىه
 سودا گرلك اوچون بارغان ايدى رستم واسفنديار فصللىرى يازلغان كىتابنى ساتوب
 آلوب عر بچه گه كوچرتوب مكەگه كىلتوردى فرىش مشركلرىنىه اوشبو من آلوب
 فایتقان افسانه وحكايتلر محمدنىڭ بزگه اوقى تورغان افسانه سندن يعنى قرآندىن
 طائىلراق وطىكلارغە كوكل لىراك دىور ايدى حق تعالى آنىڭ عناد وكفرىدىن خبر
 بىروب بيوروركم (وَإِذَا تَلَّيْ عَلَيْهِمُ آيَاتِنَا) وهر فایچان اوقولسه آنلر اوزرىنىه
 يعنى نضر بن الحارث هم آنىڭ اتباعى بولغان مشركلرگه اوقولسه بىزنىڭ آيتلر ماز
 (قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا) ايتلر آنلر تحقيق بىز ايشتىك اوشبو كلامنى (لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مَثَلًا
 هَذَا) اگرتلاسك ايدى بىز البته ايتور ايدىك اوزمزم هم اوشبونىڭ كىبى افسانه لرىنى
 (أَنْ هَذَا) توگلدىر اوشبو قرآن (الْأَسَاطِيرُ الْأُولَى) مگر اولگىلرنىڭ قصه لرى
 وحكايتلر بىر بىزنىڭ اوزمزمده هم اوشبونىڭ كىبى رستم واسفنديار حكايتلرى بار دىور
 ايدى رسول الله عليه وسلم حضرتلرى نضرىدىن اوشبو سوزلرىنى ايشتىكاج بيوردىلركم

واى سز نك حالكزگه اوشبو من كيلتورگان كتاب الله تعالى نك كلاميدر الله فاشندن ايندرلگاندر سز آنى حكايترلر كتابينه قياس ايتكچى بولاسز نصر بوسوزگه فارشى دعا فيلدى نناككم بيورور (وَأَذِّقُوا) وياد اينكل شونى كم ايتديلر اول مشركلر يعنى نصر هم آنك يولد ايشلرى (اللَّهُمَّ إِنَّكَ هَذَا) اى بارى خدايا اكر بولسه اوشبو قرآن (هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ) اولدر حق وطوغرى سنك فاشكندن ايندرلگان يعنى اكر محمد عليه السلام ايتكانچه اوشبو قرآن سنك كلامك بولسه (فَأَمْطُرْ عَلَيْنَا) بس ياودرغل سن بزنك اوستومزگه (حِجَارَةً مِنْ السَّمَاءِ) طاشلر كوكن نناككم اصحاب فيل اوزرينه ياودردك (أَوْ أَثْمِنًا بِعَذَابِ آيْمٍ) يا ايسه كيلتورگل سن بزنك رنجتكوچى قاطى عذابنى آنلرنك اوشبو طريقه اكر قرآن سنك كلامك بولسه بزنك كوكن طاش ياودرغل وقاطى عذاب بيارگل ديوب دعا فيلولرى اوزلرينك قرآنغه برده اشانماغانلق لرن آچق ايتوب بلدرمك اوچوندر (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ) وعذاب فيلور بولمادى خداى آنلرنى (وَأَنْتَ فِيهِمْ) وحالانكه سن آنلرنك اچنده سن يعنى سن اى محمد عايه السلام اول مشركلرنك آراسنده تورغان وقتكده الله تعالى آنلرغه عذاب بيارماس وطاش ياودر ماس زيرا كه سنك وجودك بارچه عالملرگه رحمتدر (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ) (۱) هم عذاب فيلغوچى توگلدر خداى تعالى آنلرنى (وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ) وحالانكه آنلر استغفار فيلورلر يعنى آنلرنك آراسنده استغفار ايتكوچى مؤمنلر بولغان وقتده خداى تعالى آنلرغه عذاب بيارماس استغفار ايتكوچيلر بركاننده بلالردن ايمن بولورلر يا كه بو اورنده استغفاردن مراد ايماندر يعنى آنلر ايمان كيلتورسه لر خداى تعالى آنلرنى عذاب ايتكوچى توگلدر (وَمَا لَهُمْ إِلَّا لِيَعَذِّبَهُمُ اللَّهُ) ونى نرسه باردر آنلرغه كم عذاب ايتماسون الله تعالى آنلرنى يعنى اول مشركلرنى خداى تعالى نى اوچون عذاب ايتماسون (وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) وحالانكه طيالر آنلر رسول الله نى هم مؤمنلرنى مسجد حرامده طواف فيلودن وحج فيلودن هم آنلرنى مكه دن چغارلر (وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ) وحالانكه مسجد حرامنك متوليلرى وخواجه لرى توگل لردر اول مشركلر قريش مشركلرى بزلر مسجد حرامنك اشلرن نصر ف ايتكوچى متولى لرى وايالريمز ديوب دعا فيلورلر ايدى حق تعالى آنلرنك اوشبو دعوالرن رد ايدوب بيوردى كم آنلر مسجد حرامنك ايلارى توگل لردر زيرا كه آنلر مشركلردر مشرك خداييك ابونه خواجه بولماس (ان اوليائه الا المتقون) توگلدر اول مسجد حرامنك ويللى مگر شركدن وگناهدن صاقلانغوچى

(۱) رسول صلى الله عليه وسلم زماننده بريكـت بار ايدى كوركام وفوپشى كيوملر كيونوب هميشه شادلانوب اويناب كولو ب بيورور ايدى اولحضرتنك وفاتندن صوك مذكور يكت يخشى كيوملر كيونى قويدى بيجاره لر صورتند بولوب هميشه فايغوروب يورى تورغان بولدى توبه واستغفارگه مشغول بولدى نى اوچون اولگى عادتكنى طاشلادك ديوب صوراديلر اول يكت جواب بيوردى كم دنياده خداى تعالى نك عذابندن بزلرگه ايكى امان بار ايدى برسى رسول عليه السلام بزنك آرامزه بولووى وبرى استغفار فيلوايدى ايدى رسول عليه السلام بزنك آرامزدن كيتدى بزلرگه حق تعالى نك عذابندن ايمن بولو اوچون توبه واستغفاردن باشقه نرسه قالمادى ديدى

تقوا اهل ليدر مسجد حرامغه متولى بولورغه تقوا اهلى نك گنه حقلرى باردر (ولكن
 اكثرهم لا يعلمون) ولكن آنلرنك كوبرا گى بلماسلر مسجد حرامغه ولي بولورغه
 مستحق توكل ايدكلرن (وما كان صلوتهم) وبولمادى اول مشركلرنك دعا فياولرى
 (عند البيت) بيت الله فاشنده (الا مكاء وتصديقه) مگر بولدى قچر ماق هم فولنى
 قولغه صوفماق يعنى آنلرنك كعبه ياننده عبادت فيولورى بارى قول چابوب
 قچر وحن عبارندر كفر اهلندن بعضلرينك عادتلى شول ايدىكم ايرلر هم خاتونلر
 برگه بالانغاچ طواف فيولورلر ايدى هم قچر شوب قول چابوب سيكورلر ايدى
 وبر قولده رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلى نماز او قوغانده آنلر اول حضرتلى
 يا كلىشدرور اوچون شول اشنى اشلارلر ايدى (فدو قوا العذاب) بس طاتوگۇسز
 اى كافرلر عذابنى يعنى بدر صوغشى كوننده اولتورامك هم اسير بولمافنى و آخرتك
 نموغ عذابن طاتوگۇز (بما كنتم تكفرون) شول نرسه سببلى كم كافر بولور ايدكۇسز
 و اشانماس ايدكۇز خدای تعالى گه هم آنك رسولينه مكه اهلى بدر صوغشىنه چقغان
 وقتلرنده قريش اولوغلرندن اون ايكي كمسه هر كون برسى اوز مالندن لشكرگه
 طعام بيورورگه اوستلرينه آلغانلر ايدى اوز نوبتنده هر قايوسى توقز باكسه
 اون توه بوغازلاب لشكرنى طويدرورلر ايدى حق تعالى بيوردىكم (ان الذين كفروا)
 درستلكده كافرلر يعنى بدرده لشكرگه طعام بيورگوچى مشركلر (ينفقون اهلهم)
 نفقه فيولورلر اوزلرينك ماللرن وتولر صانتوب آلوب بوغازلارلر اشكرنى طويدرورلر
 (ليصدوا عن سبيل الله) تاكم طيسونلر اوچون آدميلرنى خدای تعالى نك بولندن
 يعنى پيغمبر عليه السلامغه ايسارودن و ايمان كىلتورودن (۱) (فسينفقونها) بس
 تيزدر كم نفقه فيولورلر آنلر ماللرينك همه سيني ده شول اش اوچون (ثم تكون
 عليهم حسرة) صكره بولور اول نفقه فيولورلى آنلرنك اوزلرينه حسرت و قايغو
 زيرا كه ماللرى بىتكان بولور مقصودلرى حاصل بولماس مؤمنلرگه غالب بولا
 الهاسلر (ثم يغلبون) صكره مغلوب بولورلر آنلر ويكلورلر يعنى مكه نى فتح ايتكان
 كونده مسلمانلر آنلرغه تمام غالب بولورلر و طاملرلن فوتورلر اوشبو آيت
 كرىمه قرآن نك معجزه بولووينه دليللرنك برسيدركم وقتندن الكارى مكه نك
 فتح ايتولما كينه و اهل اسلامك غالب بولماقينه اشارت فيلور (والذين كفروا) و كافرلكك
 ثابت بولغان كمسه لر (الى جهنم يعشرون) جهنم طرفينه سورلورلر (ليميز الله الخبيث
 من الطيب) اول كافرلر نك مغلوب هم خور بولورلى تاكم آبرسون اوچوندر

روايت ايدلمشدر كم ابو
 سفيان بدر صوغشندن
 صوك احد صوغشى اوچون
 ايكي مك عربنى اوز
 مالندن بالادى شامدن
 مكه گه قايتقانده مسلمان
 نلردن قاچرب يولسز
 نلردن قايتاروب سلامت
 مكه گه ايشدرگان كار
 و انداغى ماللرينك
 فائده سن همه سيني لشكر
 خراجتينه صرف ايتدى
 ايللى مك مثقال آلتون
 ايدى ديمشلر

تفسير حسيني

الله تعالیٰ شاخشی و ناچار بولغان نرسه نی پاک و یخشنی نرسه دن یعنی کفر و شرک
 اهلینی ایمان و اسلام اهلندن آپرسون اوچون (و یجعل الخبیث) هم فیلسون اوچوندر
 خبیثنی یعنی کافرلرنی (بعضه علی بعض) بعضیسینی بعضسی اوزرینه یعنی همه لرنی
 برگه قوشسون و جمع فیلسون اوچون (بیرگه جمیعاً) بس او یوشدرسون آنلرنک
 بارچهلرن برگه (فیجعل فی جهنم) بس کرگزسون اول برگه او یوشقان خبیثنی یعنی
 کافرلرنک همه لرنی تموغه (اولئک هم الخاسرون) اوشبو خبیث گروه آنلردر
 زیان اینکوچیلر و خسرانده فالغوچیلر (قل للذین کفروا) اینکل ای محمد علیه
 السلام کافرلرگه ابوسفیان هم آنک بولداشلرینه (ان ینتهوا) اگو طیولسه لرن آنلر
 کفردن هم پیغمبرگه دشمانلق قیلودن (یغفر لهم ما قد سلف) یارلقانور آنلرنک
 اونکانده اشلاگان گناهلری (وان یعودوا) و اگر قایتسه لرن آنلرینه پیغمبرگه
 دشمانلق قیلوغه و مؤمنلرگه فارشی صوغش قیلوغه (فقد مضت سنة الاولین) بس
 تعقیق اونکاندر خدای تعالیٰ نک سنتی اولگیلر طوغریسنده یعنی اولگی امتلر
 اوزلرینک پیغمبرلرینه فارشی دشمان بولوب صوغش قیلولری اوچون خدای تعالیٰ
 آنلرغه عذاب یباردی اوشبو مشرکلر هم شونی کوتسونلر (وقاتلوهم) و صوغش
 قیلکرسز ای مؤمنلر مشرکلر برله (حتی لا تکون فتنة) تا کم بولماغانغه چه یعنی
 قالماغانغه چه شرک و کافرنک (ویکون الدین کلله) هم بولماغانغه چه دین نک کلسی
 الله تعالیٰ نقی غنه یعنی توحید و اسلام دینی گنه بولماغانغه چه باشقه دینلر تمام بتوب
 (فان انتهوا) بس اگر طیولسه لرن اول مشرکلر شرک و کفردن یا که مؤمنلر ایله
 صوغش قیلودن طیولسه لرن و جزیه تولاوگه راضی بولسه لرن (فان الله بما یعملون
 بصیر) بس درستلکده خدای تعالیٰ آنلرنک اشلی نورغان عمللرن کورگوچیلر
 و شوکا کوره جزالرن بیرگوچیلر (وان تولوا) و اگر یوز دوندرسه لرن آنلر حقلقنی
 قبول ایتودن و صوغشدن طیولماسه لرن سولر هیچ پروا قیلما کز (فاعلموا ان الله
 مولیکم) بس بلسکرسز شونیکم الله تعالیٰ سز نک یاردمچیگز و مدد بیرگوچیلر
 (نعم المولیٰ) نی یخشنی مولیٰ در و دوستدر اول خدای تعالیٰ کم دوستلرن هیچده
 محروم ایتماس (ونعم النصیر) هم نی خوش یاردمچی و مدد اینکوچیلر کم مؤمنلرنی
 مشرکلرگه غالب قیلور (*) (واعلموا) و بلسکرسز ای مؤمنلر (انما غنمتم من شیء)
 شونیکم هر نرسه نیکم کافرلردن غنیمت ایتوب آلدکرسز دنیا نرسه سندن (فان

لله خمسہ) بس درستلکک اول غنیمت نڭ بش اولوشندن بر اولوشی خدای تعالی نقبدر
 (وَلِلرَسُولِ) هم آنڭ رسولی نکیدر (وَلَدَى الْقُرْبَى) دخی رسول علیه السلامنڭ
 فرنداشلر نکیدر یعنی بنی هاشمغه بیرلور (وَالْبَتَامَى) هم مسلمانلرنڭ یتیمیلری نکیدر
 اگر فقیر بولسهلر (وَالْمَسَاكِينِ) دخی فقیر و محتاج مسلمانلرنڭدر (وَابْنِ السَّبِيلِ) دخی
 مسافرلرنڭدر اصل معنی غنیمت ایتوب کافرلردن صوغشک آلونغان مالنڭ بش اولوشندن
 بر اولوشی اوشبو ذکر ایتولگان کمهسلرگه صرف ایدلور رسول علیه السلامغه هم
 آنڭ فرنداشلرینه هم یتیمیلرگه و فقیرلرگه هم محتاج بولوب قالغان یولاوچیلرغه بیرلور
 بشدن بری الله اوچوندر دیوب اول الله تعالی اسمینی ذکر ایتمکی تعظیم و تینیم
 اوچوندر دیمشلر رسول علیه السلام وفاتندن صوڭ آڭا بیرله تورغان اولوش
 مسلمانلرنڭ مصالحینه یا که خلیفهگه صرف ایدلور حضرت امام اعظم فاشنده رسول
 علیه السلامنڭ وفاتی ایله آنڭ فرنداشلرینه بیرله تورغان اولوش هم ساقطدر بشدن
 برنڭ هممسی قالغان اوچ گروغه صرف ایدلور غنیمت مالنڭ قالغان دورت اولوشی
 صوغشده بولغان کمهسلر آراسنده تقسیم ایدلور بعضیلر الله تعالی اوچون بولغان
 اولوشنی کعبه اللهنڭ عمارتینه صرف ایدلور دیورلر والله اعلم اوشبو ذکر ایتولگان
 غنیمت مالنڭ بشدن برینی مذکور کمهسلرگه طاپشکوز ای صوغش فیلغوچیلر
 (ان کنتم امنتم بالله) اگر ایمان کیلتورگان بولسا کوزسز الله تعالی گه (وما انزلنا
 علی عبدنا) هم شول نرسهگه کم بز ایندرک آنی بنده مز محمد علیه السلامغه (یوم
 الفرقان) حقلق باطلدن آیرلغان کونده کم بدر صوغشی کونیدر (یوم التقی الجمعان)
 شولکونده کم یولوقدی و قارا قارشی بولدی ایکن گروه مؤمنلر ایله مشرکلر
 صوغش قیلو اوچون اولکون هجرتنڭ ایکنچی یلنده رمضان آینی نڭ اون بدنچی سی
 جمعه کون ایدی حاصل معنی ای صوغش فیلغوچی مؤمنلر اگرسز خدای تعالی گه
 هم آنڭ بدر صوغشی کوننده ایندرگان آیتلرینه یا که اهل اسلامغه مدد اوچون
 ایندرگان فرشتهلرینه کامل اشانو ایله اشانغان و ایمان کیلتورگان بولسه کوز غنیمت
 مالنڭ بشدن برینی فزغانماینچه مذکور اورنلرغه صرف قیلکوز (وَالله علی کل
 شیء قدير) و خدای تعالی بارچه نرسه اوزرینه کوچی یتکوچیدر (اذ انتم بالعدوة
 الدنيا) یاد ایتکل شولوقتم سز لر مدینهگه یاقنراق بولغان وادی نڭ چیتنده ایدکوز
 اول یر قوملق هم یورورگه اوڭغایسز ایدی آیاقلر قومغه باطار ایدی صو هم بوق
 ایدی (وهم بالعدوة القصوی) و آنلر یعنی مشرکلر مدینهدن براغراق بولغان وادینڭ
 چیتنده ایدیلر و آنلرنڭ تورغان اورنلری قوملق نوگل قاطی یر ایدی صو هم

اوز فوللرنده ایدی (وَالرَّكِبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ) و آطلی جماعتلر یعنی شامدن فایتوب کیله تورغان ابو سفیان کاروانی سز تورغان اورندن توبانراک بر اورنده ایدیلر زیرا که آنلر بدرده مسلمانلردن فورفوب توغری بولدن بار ماینجه توبانراک دینگزگه یاقن یردن بولسز یرلردن فایتوب کیللر ایدی (وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ) (۱) و اگر وعده فوبوشقان بولسا کز ایدی سز قریش مشرکلری ایله صوغش حقنده هم آنلرنک شونداین اوکغایلی اورنده تورغانلرن هم لشکرلری و فورالاری کوبلسکن آلدان بلگان بولسا کز ایدی (لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ) البته خلاقلق قبلور ایدکز سز وعدهده یعنی وعده کزده تورماس ایدکز و آنلر برله صوغش قبلورغه فورفور ایدکز چونکه سز آنلرغه فاراغانده بیک آز هم فورالسز ایدکز هم تورغان اورنلر کزده اوکغایسز ایدی (وَلَكِنْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ) ولکن خدای تعالی سزلرگه مشرکلرنک احوالینی بلدر ماینجه و آلدن وعده فوبوشدر ماینجه سزنی آنلر برله صوغش میداندنده جمع فیلدی و بدرده صوغشدردی تا کم اوتاسون اوچون خدای تعالی (أَمْرًا كَان مَفْعُولًا) اوزینک علمنده مقرر بولغان بر اشنی یعنی خدای تعالی ازلده اوزینک علم قدیمی ایله مؤمنلرنک بدرده مشرکلر ایله صوغشوب مشرکلرگه غالب کیلچکلرن هم مؤمنلرگه نصرت و یاردم اینهچکن بلگان و تقدیر اینکان ایدی شول تقدیرده یازلغان اش اوتالسون اوچون سزلرنی بدر صوغشینه چفاردی و مشرکلرگه غالب فیلدی (لِيَهْلِكَ مِنْ هَلَكٍ) تا کم هلاک بولسون اوچون هلاک بولغان کمسه (عَنْ بَيْنَةٍ) بر ظاهر بولغوی دلیلدن (وَبِعِيبٍ مِنْ حَى عَنْ بَيْنَةٍ) هم ترک بولسون اوچون ترک بولغان کمسه بر آچق و روشن دلیلدن یعنی بدر صوغشی و افههسی خدای تعالی ننگ اولوغ آیتلرندن و قدرتینک ظاهر دلیللرندن اول صوغشینی خدای تعالی تقدیر فیلدی هم واقع ایندی تا کم اولگان کمسهلر شونداین اولوغ دلیلنی و عبرتنی کورب اولسونلر اوچون هم ترک فالغان کمسهلرده شول عبرتنی کورب ترکلک ایتسونلر و دنیاده تورسونلر اوچون اوشبو بدر صوغشی هم مؤمنلرنک غالب بولولری رسول علیه السلامنک پیغمبرلکینه دلیل و علامتدر آنده اولگان کشیلر شول علامتنی کورب هم رسول علیه السلامنک حق پیغمبر ایکانن بلوب اولدیلر ترک فالغان کمسهلر هم پیغمبر ایدکیننی آچق بلدیلر یا که هلاک بولودن مرادر کفردر و ترک بولودن مراد اسلامدر یعنی اوشبو بدر صوغشی واقع بولدی تا کم کافر بولوب ضلالتده فالغان کمسهلرنک باطللقده ایدکلری هم ایمان کبلتورب

(۱) یعنی قریش مشرک- لری مکهدن اوز کار- وانلرینه مدد قیلو اوچون چققانلر ایدی سز مسلمان لر هم مدینهدن شول کار و انداغی مالنی غنیمت ایتوب آلورغه دیب چققان ایدکز مشرکلر برله صوغش قبلو اوچون توکل ایدی اول کار وان سزینک قولکزغه کرمادی بولسز یرلردن یوروب مکه گه سلامت فایتدی ایکی لشکرنک هر فایوسی بر میداندنه جبولدیلر کار و اننک سلامت اوتکانلک خبری مدد قبلورغه دیب چققان مشرکلرگه ایرشمدی اگر ایرشکان بولسه بلکه صوغش ماینجه فایتوب کیتکان بولورلر ایدی بس اتقافی توغری کیلوب سزینک برله آنلر آراسنده صوغش بولدی هم سزلر غالب بولوب غنیمت ماللر آلدکز و دشماننی ضعیفلا ندردکز اوشبو تسدبیر خدای تعالی دنلر اگر سزلر اوزکز قصد ایدوب آنلر اوزرینه بارسا کز ایدی اوشبو فتح سزگه میسر بولماس ایدی.

مؤمن بولغان كىمسه لرنىڭ حلقىدە بولولرى ظاھر بولسون و آچق بلونسون
 اوچون دىمكىر (وَأَنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ) ودرستلىكده الله تعالى ايشتكوچىدر مؤمنلرنىڭ
 ھم مشركلرنىڭ سوزلرن و بىلگىچىدر ھەلر يىڭ احوالن منقولدىر كە رسول اكرم
 صلى الله عليه وسلم حضرتلى بىر صوغشى واقع بولاچق كوننىڭ كىچەسند
 توشىدە قىرىش لشكرىنىڭ بىك آز ھم ضعيف بولغانلرن كوردى اوشبو واقىنى
 دشمانلرغە مؤمنلرنىڭ غالب بولولرى ايله تعبير قىلدى صحابەلر اوشبو توشىنى
 ھم تعبيرن ايشتوب بىك شادلاندىلر حق سبحانە و تعالى شول نعمتى ايسلر يىنە
 توشورب بىوروركىم (أَذُبُّوكُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكُمْ) ياد قىلغل اى محمد عليه السلام
 شونىكم شولوقتكم كورساندى خدای تعالى سىڭا مشركلرنى يوقۇدە يعنى توشىڭە
 كورساندى (قَلِيلًا) آز ايتوب تاكم صحابەلر ايشتوب شادلاندىلر و غيرتە كىلدىلر
 (وَلَوْ أَرَبُّوكُمُ كَثِيرًا) وَا كُر كورسانسە ايدى خدای تعالى سىڭا مشركلرنى كىوب
 ايتوب توشىڭە ھم سىن آنى صحابەلرگە خبر بىرساڭ و بىلرساڭ ايدى (لَفَشَلْتُمْ)
 البته سز فورقار ايدىڭز مشركلر ايله صوغش قىلوغە (وَلَتَنَازَعَنَّهُمْ فِي الْأَمْرِ) ھم البته
 نزاغلاشور ايدىڭز صوغش اشىدە يعنى كوڭل لىڭز فورقانعە كورە صوغش قىلايقمۇ
 ياكە كىرى قايتوب كىتايكىمۇ دىوب اوز آراڭز دە دعوالاشور ايدىڭز (وَلَكِنَّ اللَّهَ
 سَلَّمَ) ولىكن خدى تعالى سلامت قىلدى سرلرنى ضعيفلىكەن و فورقودن ھم
 نزاغلاشودن ياكە سلامت قىلدى و صاقلادى سزنى دشمانلر ضررەن (أَنَّهُ عَلِيمٌ
 بِذَاتِ الصُّدُورِ) درستلىكده اول خدای تعالى بىلگىچىدر كوكرا كلردە بولغان
 نرسەنى يعنى سزنىڭ كوڭل لىڭز دەگى فورقونى ھم باطلر قىنى و غيرتنى ھەسەنى بىلور
 (وَأَذُبُّوكُمُوهُمْ) دخى ياد ايتىڭز اى صحابەلر شولوقتكم كورساندى
 خدای تعالى دشمان لشكرن سزلىگە (إِذِ التَّقِيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ) سزنىڭ آنلرغە
 يولوقغان و اوچراشقان وقتىڭز دە كوزلرڭزگە كورساندى (قَلِيلًا) آز ايتوب يعنى
 سزنىڭ كوڭل لىڭزگە فورقو توشماسون و غيرتلىڭز سونماسون اوچون صوغش مېداننىڭ
 خدای تعالى سزنىڭ كوزلرڭزگە قىرىش لشكرلرن آزغىنە ايتوب كورساندى
 كىلتور مشلردىر كىم اولحضرت صلى الله عليه وسلم نىڭ كورگان توشىنە موافق مؤمنلر
 صوغش مېدانىنە كىلگىچ كوزلر يىنە مشركلر آزغىنە بولوب كورندىلر ابن مسعود
 رضى الله عنھە ايكى لشكر قارا قارشى كىلگان وقتدە يانداغى كشىدن دشمان
 لشكرى جىمەسى يىتمىش كشى بولورمۇ دىوب صورادى اول مؤمن يوز كشىگە قىرىب
 بولور دىوب جواب بىردى و حالانىكە مشركلر جىمەسى توقز يوز ايللى كشى ايدىلر

(وَيَقُلُّ لَكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ) هم سزلىرىنىڭ ئاز قىلۇپ كورساتىدى ئانلارنىڭ كوزلىرىنىڭ ئاگم سزنى بىك آز سىنوب ھىچدە التفات ايتىمادىلر وصوغىش اشىندە آرتق اھتىمام فىلما دىلر يىلگىگە صايدىلر شول سىبىلى يىگىلدىلر صوغىشكە كوشكاندىن صوڭ حق تعالى مؤمنلرنى مشركلر كوزىنىڭ كوپ ايتوب اوزلىرى فدىلرلى ايكى اولوش ايتوب كورساتىدى شول سىبىلى ئانلارنىڭ كوكىللىرىنىڭ ھر يولى قورقۇ توشوب آپدىراب قالدىلر اوشبو اش بىنى آرنى كوپ وكوبىنى آز ايتوب كورساتو خدای تعالى نىڭ آیات عجبىھى سىندىلر اوزىنىڭ فدىرت كىلمىسى ابله مؤمنلرگە اوشبو كرامىتىنى قىلدى (لِيَقْضَى اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا) تاگم اونا سون اوچون خدای تعالى اوزىنىڭ علمىندە قرار بىرلىگان و بىلىگولانلىگان ھراشنى (وَاللَّهِ تَرْجَمُ الْأُمُورُ) و خدای تعالى صارى قايتارلور اشلر بارچەسى (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى مؤمنلر (إِذْ الْقَيْمُ فِتْنَةٌ) ھر قايجان بولوفسا ئزىسز سزنىڭ ابله صوغىشونى قصد ايتكان كافىلر گر ھىيىنە (فَأَثْبِتُوا) بس ثابت بولگىز سز وتورگىز صوغىش مىدانىدە صوغىشودن يوز دوندر ماگىز وفاچماگىز (وَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا) ھم كوپ ياد ايتگىز خدای تعالى نى كوكىللىرىگىز ھم تللىرىگىز ابله (اعْلَمِكُمْ نَفْلَهُنَّ) تاگم شايد سزلىر نول اوستونلىكى طابارسز وغالب بولور سز دشمانلرگىزغە اوشبو ذكردن مراد صوغىش وقتىندە تىككىر ايتودر دېمىشلىر (وَأَطِيعُوا اللَّهَ) دىغى اطاعت قىلگىز وبوى صونوگىز سز خدای تعالى گە (وَرَسُولَهُ) ھم آنىڭ رسولىنىڭ صوغىش اشلرىندە وصوغىش مىدانىدە ثابت بولودە (وَلَا تَنَازَعُوا) دىغى خلافاق ايتوشماگىز ھر بىرگىزگە (فَتَفَشَلُوا) بس قورقاق بولور سز وغىرتىگىز كىتار اوز آراگىزدە نزاغلاشماگىز (وَتَدَّهَبَ رِيحُهُمْ) ھم كىتار سزنىڭ دولتىگىز وكوچىگىز ھر بىرگىزگە خلافاق ايتساگىز رىج عرب تلىندە جىلگە ايتولور دولت نىڭ ھىچدە فرارى بولمايوب حاضر كىلوب حاضر كىنە تورغان نرسە بولغانغە كورە جىل دىوب تىبىر قىلدى جىلگىز كىتار دىدى يا كە جىلدىن مراد فتح ونصرت جىلدىر اوز آراگىزدە اختلاف قىلوشساگىز ظفر ونصرت بولماس دىمكىر واللہ اعلم (وَأَصْبِرُوا) دىغى صبر قىلگىز وچداملى بولگىز صوغىش قاطىلقلرىنىڭ (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ) درىنلىكدە خدای تعالى نىڭ نصرت و ياردىمى صبر ايتكوچىلر ھرلەدر (وَلَا تَكُونُوا) دىغى بولماگىز سز اى مؤمنلر (كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ) شول كەسەلر شىكلىكىم چىقىلر اوزلىرىنىڭ يورللىرىدىن (بَطْرًا) تىككىرلىك وغىرورلىق ابله (وَرِئَاءَ النَّاسِ) ھم اوزلرن آدمىلرگە كورساتو اوچون بىنى مەھلى كىبى بولماگىز آنلر ھىچدە صوغىشنىڭ چىقاندە بىك تىككىرلىك ابله ماقتاناشوب چىقىلر (۱) (وَيَصْدُونَ عَنْ سَبِيلِ

قریش مشركلرى مەكەدن ابوسفیان كاروانن مسلمانلردن ھىمايە ايتو اوچون چىقاندلر ابلدى بولدە آنلرغە كارواننىڭ بىردىن سلامت اوتكانلىك خىبرى ايشتولگىچ مشركلر كوپسى مەكەگە كىرى قايتونى قصد ايتدىلر شول وقتىدە ابو جھل آنلرغە ايتدى ابلدى بىر مرتبە شەھرىزدىن چىقاندىن صوڭ ھىچ ھىچ ھىچ بر اش سز قايتوب كىتو مەقول بولماس اوشبو شوكتىمىز ابله بىرگە باروب ھىچ كون خىر اچو ھىچ اويون كولىكى ابله مشغول بولايىق تاگم بىزنىڭ قوت و شوكتىمىزنىڭ شەھرىتى عرب قىبىللىرى آراسىدە طارالسون ھىچ طرفدە خلىق بىزنىڭ قونىمىزدىن قورقاتورغان بولسوللر دىدى بس حق تعالى مؤمنلرگە بىرور كىم سز اول مشركلر شىكلىكى بولماگىز آنلر ماقتانو اوچون و خلىقىدە اوزلرن كورساتو اوچون غىرورلىق چىقىلر.

(اللَّهُ) دخی طیارلر آنلر اوزلری آدمیلرنی خدای تعالی یولندن واسلام
 دینندن (وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ) و خدای تعالی آنلر اشلی نورغان نرسهنى احاطه
 ایتکوچیدر علمی برله یعنی بارچه عمللرن بلور وشوئا کوره جزالرن بیرور
 کیتلور مشلر درکم فریش مشرکلری مکهدن چغوب بنی کنانه قبیلسی نڭ منزللری
 تیکراسینه ایر شکاچ اول قبیل اهل ایله آرارلنده اسکیدن قالغان کینه ودشمانلق
 بولغانلقدن آنلر آراسندن اوتار گه قورقیدیلر مکه گه کیری فایتوب کیتما کچی بولدیلر
 شولوقنده ابلیس علیه اللعنه مذکور قبیل نڭ باشلی بولغان سرافه بن مالک صورتنده
 بولوب فریش مشرکلرینڭ قارشولرینه چقدی وایتدی سزلر بیک بغشى اوز
 کاروانگزنی حمایه نیلاسز هیچده قورقماپنچه بارا تورغان بولگزده بولگز بنی
 کنانه قبیل سندن سزگه هیچ ضرر وزیان ایرشماس من ضامن من من هم اوشبو
 سفر گزده سزلر گه بولداشلق ایتمن دیدی هم سرافه صورتنده بدر صوغشنده حاضر
 ایدی جبرائیل علیه السلام نڭ کیلگانن کور گاج قاچدی حق تعالی اوشبو اشدن
 خبر بیروب بیوردیکم (وَأَذِّنْ لِرَبِّكَمُ الشَّيْطَانَ أَعْمَالَهُمْ) و یاد ایتکل شولوقنکم زینتلی
 ایتوب کورساتدی اول مشرکلر گه شیطان آنلرنڭ عمللرن (وَقَالَ) هم ایتدی شیطان
 آنلرغه (لَا غَالِبَ لَكُمْ الْيَوْمَ) بوقدر سزلر گه غالب بولغوچی وسزنی یگکوچی
 اوشبو کون (مِنَ النَّاسِ) آدمیلردن یعنی سز نڭ لشکر گز کویدر وفورال لر گز
 مکملدر هیچکم سزگه غالب بولا آلماس (وَأَنِّي جَارٌ لَّكُمْ) هم درستلکده من مدد
 ایتکوچی من سزلر گه اوشبو صوغشده وسزنی بنی کنانه قبیل سندن صاقلار من دیدی
 (فَلَمَّا تَرَأَتِ الْفُتْيَانَ) بس برسینی برسی کورگانلری زمانده ایکی لشکر یعنی
 مؤمنلر ایله مشرکلر فارا فارشی بولوب صوغوشا باشلاغاچ (نكص على عقبية) کیری
 چیگولدی اول شیطان اوزینڭ ایکی اوکجهسی اوزینه یعنی صوغشنى طاشلاب
 قاچدی فرشتهلر اینگانن کور گاج قورقوندن نیز گنه سزدی شیطان نڭ قاچوب
 بارغانن کور گاج حارث بن هشام مشرک آنی توقتانوب ای سرافه اوشبو حالده
 بزنی طاشلاب فایده بارورسن دیوب صورادی (وَقَالَ) وایتدی شیطان حارث نڭ سوزینه
 فارشی (أَنِّي بَرِيٌّ مِّنْكُمْ) درستلکده من بیز گوچیمن سزدن وسز نڭ آرا ئوده
 تورماسمن (أَنِّي أَرِي مَا لَا تَرَوْنَ) درستلکده من کوره من سز کورمی تورغان
 نرسهنى یعنی مؤمنلر گه یاردم اوچون اینگان فرشتهلرنی کوره من سز کورمیسز
 (أَنِّي أَخَافُ اللَّهَ) درستلکده من قورقامن خدای تعالی دن ابن عباس رضی الله عنهما
 بیورمشلر درکم ابلیس لعین من خدایدن قورقامن دیوب یالغانلادی اگر اول

خدايدن قورقسه ايدى منگولك لعنت آلماس ايدى (وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ) و خداى تعالى نك عذابى قاطيدر اوزندن قورقماغانلرغه (۱) (اِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ) ياد ايتكل شولوقتىكم ايتديلر مدينه داگى منافقلىر (وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ) هم كوكل ارنده شك و نفاق صر خاولقى بولغان كهمسلر يعنى مكه منافقلىرى ايتديلر يا كه مشركلر ايتديلر يا كه شول كهمسلر مراد دركم آنلر مكه ده ظاهرده مسلمان بولغانلر ايدى هجرت قىلورغه كوچلر يئسه ده هجرت قىلماسلر ايدى مشركلر بدرگه چقانده آنلر هم چقديلر نيت لرى قايسى طرف غالب بولسه اياروده ايدى مؤمنلرنك آزلقلرن هم قوزانسزلقلرن كورگاچ ايتديلر (عَرَّهٗٓ هٗٓٔ ۱۰۰ دِينَهُمْ) مغرور قىلدى و آلدالدى اوشبو مؤمنلرنى آنلرنك دينلرى يعنى اوزلربنك دينلرينه آلدانوب بزك ديننمز حق بز جېكارمزد دىوب بو قدر آزلقلرى ايله اوشبونك كىي مكمل نوزولگان و قورالانغان كوب لشكرگه قارشى صوغشورغه كېلگانلر دېدلر حق تعالى آنلرنك سوزلرينه جواب بيروب بيوردى (وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ) و هر كم توكل قىلسه و اشلرينى طاپشورسه الله تعالى گه (فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ) بس در سئلكده الله تعالى غالبدر و همه گه اوستون بولغوجيدر توكل ايتكوچينى طاشلاماس (حَكِيمٌ) حكمت ايله اش قىلغوجيدر توكل اهلينه ياردم ايتار (وَلَوْ تَرَىٰ) وا گر سن كورساك ايدى اى محمد عليه السلام شونيكم (اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا وَالْمَلَائِكَةُ) شولوقتىكم كافرلرنك جانلرن آلورلر و وفات ايتدورلر اولوم فرشتهلرى (يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ) صوغارلر اول فرشتهلر آنلرنك يوزلرينه اوطللى گوزولرى ايله (وَادْبَارَهُمْ) دخى آرقالرينه صوغارلر (وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ) هم ايتورلر اول فرشتهلر آنلرغه طاتوگز سز ياندرغوچى اوطنك عذابن دىوب بدر صوغشنده مشركلرنك اولوغلرندن هم بيك اوصالرنندن نچهلرى مقنول بولدبلر شولار طوغر بيسنده حق تعالى بيورديكم اكر سن كورساك ايدى اى حبيبم اولوم فرشتهلرى اول مشركلرنك جانلرن قبض ايتكانده اوطللى گوزولر ايله آنلرنك يوزلرينه و آرقالرينه صوغوب طاتوگز اوطنك عذابينى دىوب آنلرغه ايتكانلرن البته بيك قورقنچلى اشنى كورگان بولور ايدك آنلرغه فرشتهلرينه ايتورلر ايدى (ذَلِكَ) اوشبو عذاب سزلرگه (بِمَا قَدَّمْتُمْ اَيْدِيَكُمْ) قوللرگز تقديم ايتكان نرسه سببيلدر يعنى اشلاگان ياوزلقلرگز سببيلدر (وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ) هم شونك سببيلدر كم الله تعالى ظلم ايتكوچى توكلدر بدهلرگه كم آنلرنى گناهسز عذاب ايتماس قىلغان گناهلرينه كوره جزا بيورر كفر اهلين

(۱) منقولدر كم بدر صوغشندك مغلوب بولوب قاچقان مشركلر مكه گه قايتقانندن صوك سرافه بن مالك كه يعنى شيطانغه توكل چن سرافهغه خبر بيورديلر كم اى سرافه سن بزك لشكر لرمزك صنولرينه و مغلوب بولولرينه سبب بولمك هممدهن الكارى سن صوغش ميدانندن قاچوب كيتك سنى كوروب باشقلرده قاچديلر ديديلر سرافه بو خبرنى ايشتكلاچ حيران قالوب من سزلرنك صوغشغه چقانگز نیده ايشتكانم يوق هم هيچه ايو مدين چقانم يوق دىوب آنطاچدى شوندى صوك قريش قومی سرافه صورتك بولوب كورنگان شيطان ايتكانن بلديلر تفسير واعطى

عذاب فيلو عين عدالتدر بس رسول صلى الله عليه وسلمگه تسلى بيروب بيوروركم
 اوشبو قريش مشركلرينك سنك حقتكه بولغان معاملهلرى وعادتلرى (كذاب آل
 فرعون) فرعون قومينك موسى عليه السلام ايله بولغان عادتلرى كيدر (والذين
 من قبلهم) هم آنلردن السكاري بولغان كمسهلرنك عادتلرى كيدر يعنى عادوثمود
 قوملرينك اوزلرينك پيغمبرلرينه قيلغان معاملهلرى شكلى در (كفروا بايات الله)
 كافر بولدىلر و اشانماديلر آنلر خداى تعالى نك علامتلرينه و بولكى نك دليللرينه
 يا كه پيغمبرلرنك معجزه لرينه اشانماديلر (فاخذهم الله) بس طوتدى آنلرنى خداى تعالى
 يعنى عذاب قىلدى (بذنوبهم) آنلرنك گناهلرى سببلى كفر و تكذيبدن (ان الله قو)
 درستلكده الله تعالى قوتلى و كوچى يتكوچيدر (شديد المساب) عذابى قاطى بولغوچيدر
 (ذلك) اوشبو اش يعنى الله تعالى نك اولكى امتلرنى توتماقنى و عذاب قىلماقنى (بان
 الله لم يك مغيرا) شول سببلى دركم خداى تعالى اوزگار توچى بولمادى
 (نعمة انعمها على قوم) برگر و هغه انعام اينكان و بيرگان نعمتنى (حتى يغيروا ما بانفسهم)
 تاكم اوزگار تكانلرينه چه اول گروه اوز نفسلرنده بولغان حالنى آندن باوزراق
 حال ايله يعنى خداى تعالى بنده لرندن بر قومگه بر نعمتنى انعام قىلسه شول قوم
 اوزلرينك عادتلرن و فعللرن اوزگار تىلر توروب آنلردن خداى تعالى اول نعمتنى
 كيتارماس و كبرى آلماس هر فايچان اول قوم عادتلرن آلسدرسهلر و بيشيلىق لر
 اوريننه باوزلقار اشلى باشلاسلر شول وقتده خداى تعالى آنلرغه بيرگان نعمتلرن
 اوزگار تىلر و كبرى آلور (١) قريش قومينه تعريضدر كم آنلر كفران نعمت فيلوب
 عادتلرن اوزگار تىلر پيغمبر عليه السلامغه و مؤمنلرگه دشمانلىق ايدوب آنلرغه
 هر تورلى ظلم و اذيتلر قىلدىلر شول سببلى الله تعالى آنلرغه بيرگان نعمتلرن كبرى
 آلدى (وان الله سميع عليم) هم شول سببلى دركم درستلكده الله تعالى ايشتكوچيدر
 اول كافرلرنك سوزلرن بلگوچيدر آنلرنك باطل اعتقادلرن شونك اوچون آنلرنى
 عذاب فيلور بنه تا كيد اوچون بيوروركم اوشبو قريش مشركلرينك حاللرى
 (كذاب آل فرعون) فرعون قومينك عادتلر شكليدر (والذين من قبلهم) هم
 فرعون قومندن السكاري بولغان كمسهلرنك عادتلرى شكليدر (كذبوا بايات ربهم)
 يالغانغه توتدىلر آنلر پروردكلرلرينك آيتلرن (فاهلكناهم) بس هلاك ايتدكيز
 آنلرنى (بذنوبهم) گناهلرى سببلى يا كه قريش قومي يالغانغه توتدىلر بس آنلرنى
 هلاك ايتدك بدر صوغشنده (واغرقنا آل فرعون) دخى غرق ايتدك و باطورقيز

(١) اواده اونكان امتلرگه
 الله تعالى كوب نعمتلر
 بيردى آنلر شول نعمت
 اچنده توروب صكره
 اوزلرينك عادتلرن
 و فعللرن اوزگار تىلر
 نيت لرن يمانغه ايلاندر
 ديلر شكرانهنى اوتونديلر
 آنلر اوز عادتلرن اوزگار
 تىلر خداى تعالى هم
 آنلرغه بيرگان نعمتلرنى
 اوزگار تىلر و محنت ايله
 آلسدردى راحت اوريننه
 عذاب يباردى اوزلرينك
 عادتلرن آلسدرماغانده
 هيچ بر قومدن الله تعالى
 بيرگان نعمتلرن كبرى
 آلمادى

فرعون قومىنى قىزم درياسىنه (وَكُلُّ كَانُوا ظَالِمِينَ) وەر قايوسى اوشبو گر وهرلردن
 ظلم اينكوچيلر بولدىلر اوز نفسلرىنه كفر وشرک هم گناهلرى ايله (ان شر الدواب)
 درستلىكده بىر يوزنده فيملىغوجى جان ايلارنىڭ ياوزراغى (عندالله) الله تعالى
 قاشىنە (الذین کفروا) كفرده ثابت بولغان كىمىلرلر مراد ابو جهل وعتبه هم شىبه
 كىي قىرىش مشركلرىنىڭ معاندلىرىدۇر يا كە كعب بن اشرف وحيى بن احطب كىي
 يهودنىڭ ياوزلرى و مكابىرلىرى (فهم لا يؤمنون) بس آنلر ايمان كىلتورماسلر
 اوشانداق جان ايلارنىڭ يامانراغى (الذین عاهدت منهم) شول كىمىلرلر كىمىن عهد
 باغلادىڭ آنلر بىرله اول كافرلردن يعنى بنى قريظه يهودىلرى پىغىمىر عليه السلام
 آنلر بىرله معاھدە قىلغان ايدى آنلر ئىلل نىچە مرتبه عهدلرن بوزدىلر (ثم ینقضون
 عهدهم) صكره بوزلارلر آنلر اوزلارنىڭ قىلغان عهدلرن (فی كل مرة) هر مرتبهده بنو
 قريظه يهودىلرى رسول صلى الله عليه وسلم نىڭ دشمانلىرىنه ياردىم بىر ماسكه عهد
 قىلغانلر ايدى بىر صوغشى كوندە مشركلرگە قورال بىروب ياردىم ايتدىلر عهدلرن
 صندىلر صكره بوزلارلر اوزلارنىڭ قىلغان عهدلرن بىر شولطرىقه عهد باغلادىلر
 خندق صوغىشنى ابو سفیان ايله اتفاق قىلىشوب يىنە عهدلرن بوزدىلر (وهم لا یتقون)
 وآنلر صافلانماسلر عهدلرن بوزلردن يا كە قورقماسلر عهدكە خىانت ايتونىڭ عقوبت
 ونداىندىن (فاما تنقضهم فى العرب) بس اگرسىن طاپسالىڭ اى محمد عليه السلام
 اول عهد بوزوچىلرنى صوغىشده (فشردهم) بس طاراقلىسن آنلرنى اولتورماك
 سببىلى (من خلفهم) آنلرنىڭ آرطلرىنده بولغان كىمىلرنى يعنى آنلرغە ظفر طاپسالىڭ
 آنلرنى هلاك ايتكىل واولتورگىل تاكم آرطلرىندىن كىلە تورغان كافرلر قورقسونلر
 وىنىڭ ايسلە صوغشورغە باطلرلىق ايتماسونلر (لعلهم یدگرون) تاكم شايد آنلر
 اوگوت آلورلر ونصیحتنى قبول قىلورلر (واما تغافن من قوم خيانه) واگرسىن
 قورقسالىڭ بىرگروھنىڭ خىانتىندىن يعنى بىر قوم نىڭ قىلغان عهدلرن بوزلورن آكلاسالىڭ
 (فانبد اليهم على سواء) بس سىن كىرى طاشلاغل آنلر صارى تىگىزلىك اوزرىنه يعنى
 آنلر ايله صوغش قىلودن الگارى آنلرغە عهدلرن كىرى قىلتارغل و عهدكزنى
 اوزكزگە كىرى طاشلادم دىوب آنلرغە بلدىرگىل تاكم آراداغى عهدنىڭ بوزولغانلىق
 بلوده هر ايكى طرف تىگىز و برابر بولسون صوڭىندىن سزگە ملامت ايتماسونلر (ان
 الله لا يعيب العائنين) درستلىده الله تعالى دوست تونماس خىانت اينكوچىلرنى (ولا
 يحسبن الذین کفروا) وگمان ايتما گل سىن اى محمد عليه السلام كافرلرنى (سبقوا)

(۱) عتبه بن عامردن نقل
 ایدلمشدرکم اول ایتدی
 من رسول صلی الله علیه
 وسلمدن ایشتدم منبر
 اوستونده حالنده اینهدر
 ایدی آگاه بولکزی ای
 مؤمنلر قوت اوق اطورد
 یعنی خدای تعالی فرآنده
 حاضرلرگه نوشقان قوت
 اوق اطمانقدر بس
 مؤمنلرگه اوق اطوعملینی
 اوگرانو تیوش بولور
 اولزمانده صوغش اوق
 برله بولغان اوشبوزمانده
 اوق اورزیننه ملطق وطوب
 هم دینامیتلر استعمال
 ایدلورهرزمانک اوزینه
 مناسب حاضرلانو تیوش
 بولور الله تعالی اوشبو
 آیتده صوغش اوچون
 کراک بولغان اسبابلرنی
 ممکن بولغان قدرلی حاضر
 لارگه بیوردی هر زمانده
 شول زمانک فورالاری
 همسی داخلدر صوغش
 اسبابلری اوچون مال
 صرف ایدلسه اول مال
 صدقهدر بلکه صدقه نیک
 افضلدر صوغش اوچون
 حاضرلانو عمل صالحدر
 اسباب و فورال دشماننی
 فورقتو اوچوندر نصرت
 هم غالب بولو خدای
 تعالی دندر اسبابقه اعتماد
 ایدلماس منه

آنلر اوز دبلر والگاری کیتدیلر دیوب یعنی بدر صوغشند اولتورلودن فورتلوب
 ناچوب کیتکان مشرکلرنی یا که عهدلرن بوزغان یهودیلرنی بز نیک قولیمزدن
 فورتلوبلر ایددی بز آنلرغه عذاب ایته آلماسز دیوب گمان ایتما گل (انهم
 لا یعجزون) درستلکده اول کافرلر عاجز قیلماسلر خدای تعالی نی آنلرنی عذاب
 فیلودن یعنی خدای تعالی آنلرنی فایجان بولسده عذاب قیلور عذابدن فورتولا
 آلماسلر (وَأَعَدُوا لَهُمْ) وحاضرا کز سز ای مؤمنلر اول کافرلر اوچون (مَا اسْتَطَعْتُمْ
 مِنْ قُوَّةٍ) کوچکز یتکان نرسه نی قوت و کوچدن یعنی کفر اهلی ایله صوغش قیلو
 اوچون آلدن حاضرلانو ب تورکز و قولسکزدن کیلگان قدر طرشوب فورالدر هم
 صوغش اسبابلرن حاضر قیلکز غافل تورما کز (۱) (وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ) هم باغلانغان
 آطلردن یعنی صوغش اوچون آطلر حاضرلا کز (تَرْهَبُونَ بِهِ) تا کم سز فورقتورسز
 اوشبو حاضرلانا کز سبیلی (عَدُوَّ اللَّهِ) خدای تعالی نیک دشمانن (وَعَدُوَّكُمْ) هم اوز
 دشمانکزی یعنی مکه کافرلرن فورقتورسز (وَأَخْرَجَ مِنْ دُونِهِمْ) دخی ایکنجه
 کافرلرنی ده فورقتورسز مکه کافرلردن باشقه اول فورال و آطلرکزی ایله (لا تعلمونهم)
 سز بلماس سز آنلرنی (اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ) الله تعالی بلور آنلرنی آنلردن مراد یهودیلرنک
 فساد ایتکوچیلری یا که منافقلر یا که مجوسیلردر (وَمَاتَنَفَقُوا مِنْ شَيْءٍ) و هر نرسه کم سز نفقه
 قیلورسز آنی و نونارسز کوچکز یتکان نرسه دن (فِي سَبِيلِ اللَّهِ) خدای تعالی یولنه
 یعنی صوغش اوچون فورالدر و آطلر حاضرلرگه هم لشکر نفقه سینا هر نرسه صرف
 ایتسا کز (يُوفِّي الْيَكْمَ) تمام اوتالمش بولور آنک جزاسی سز لرگه هیچ برسی ضایع
 بولماس و بوشقه کیتماس (وَأَنْتُمْ لَا تظْلَمُونَ) هم سز لر ظلملق ایتولماس سز اجر
 و ثوابکزی هیچده کیمتولماس (وَأَنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ) و اگر میل ایتسه لر مشرکلر
 صلح قیلوغه و کیلشونی استاسه لر (فَأَجْنَحْ لَهَا) بس سن هم میل ایتکل صلحه و آنلر
 برله کیلشکل (وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ) دخی توکل قیلغل الله تعالی گه یعنی مکر و حیل ایلرگه
 صلح قیلماچی بولغانلدر دیوب فورقماغل خدای تعالی گه توکل قیلوب آنلر ایله
 صلح ایتکل (إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ) درستلکده اول خدای تعالی در ایشتکوچی آنلرنک
 سوزلرن (الْعَلِيمُ) بلنگلوچیدر آنلرنک نیتلرن یعنی صلح قیلولری طوغریلق
 ایله مو یا که بر مکر و حیل اوچون مو ایکانن خدای تعالی اوزی بلور و سنی آنلرنک
 مکرلردن صافلار نناک کم بیورور (وَأَنْ يَرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ) و اگر تلاسه لر
 کافرلر سنی آلدونی صلح قیلولری ایله (فَأَنْ حَسْبِكَ اللَّهُ) بس درستلکده سکا

كفايه ايتكوچى وسنى آنلرنىڭ مكرندن صافلاغۇچى خدای تعالی در (هُوَ الَّذِي آتَاكَ) اول خدای تعالی شول ذاتدر كم بر كندى و قوتلى ايتدى سنى (بِنَصْرِهِ) اوزىنىڭ ياردمى ايله هم مدد اوچون فرشته لرنى يبارمك ايله (وَبِالْمُؤْمِنِينَ) دخى بارچه مؤمنلر ايله ياكه انصار صحابه لرى ايله سنى فوتلى و كوچلى ايتدى (وَالْفِ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ) هم برگه جمع قىلدى و الفتلاندردى خدای تعالی آنلرنىڭ كوكل لرى آراسىن يعنى مؤمنلرنىڭ آرارلر ينه الفت و دوستلى صالدى اوس و خرزج قبيله لرى يوز يكر مى يلدن پىرلى بر برسینه بيك قاطى دشمان بولوب هميشه صوغشوب عمر اونكارلر ايدى اسلام دينينه كرگاندن صوڭك اوشبو ايكي قبيله بر برسینه بر توغمه فرزند اشلر كى ياقن هم دوست بولدىلر اوڭكى دشمانلقدن اثر هم قالمادى خدای تعالی كوكل لرى ينه الفت و محبت صالدى (لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا) اكر سن صرف قىلساڭ ايدى اى محمد عليه السلام آنلرنىڭ آرارلرن توزك قىلو هم آنلرنى دوستلاشدر و اوچون يرده بولغان مالنىڭ بارچه سىنى (مَا آتَاكَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ) برگه جىياس ايدى سن آنلرنىڭ كوكل لرى آراسىن و آنلرنى بر برسینه دوست قىلوب كىلوشدرا آلماس ايدىڭ و آرارلنداغى دشمانلقدن بتورا آلماس ايدىڭ (وَلَكِنَّ اللَّهَ آتَاكَ بَيْنَهُمْ) ولكن الله تعالى تأليف قىلدى آنلرنىڭ آراسىن و آنلرنى بر برسینه دوستلاشدردى (أَنَّهُ عَزِيزٌ) درستلكده اول خدای تعالی قادر و غالبدر كم هر نرسه نى تىلاسه بولدرور (حَكِيمٌ) اشنده حكمت اياسيدر (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ) اى پىغمبر (حَسْبُكَ اللَّهُ) كفايه ايتكوچىدر سڭا الله تعالى (وَمَنْ آتَبَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) هم سڭا ايارگان مؤمنلر سڭا كفايه ايتكوچىدر و ايتكوچىدر شول مؤمنلرنىڭ ياردمى ايله خدای تعالی سنى مشركلرگه غالب قىلور اوشبو آيت كرىبه بدر صوغشنىڭ صوغشندن ااڭكارى نازل بولدى اولحضرت صلى الله عليه وسلمنىڭ كوكلينه قوت پىرور اوچون هم صحابه لرگه نسلى بولسون اوچون و بعضيلر بو آيتنى اسلامنىڭ اولنده اوتوز اوچ اير و آلتنى خاتون جمعىسى فرق توفز كشى مسلمان بولغانلر ايدى صڭره حضرت عمر رضى الله عنه ايمان كىلتورب مسلمانلرنىڭ سانى فرقه طولغاچ اولحضرت صلى الله عليه وسلمگه نسلى اوچون خدای تعالی نازل قىلدى ديمشلىر اول تقدىرده بو آيت مكده ايندرلگان بولور (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ) اى خدای تعالی نىڭ پىغمبرى (حَرَضَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ) فرذرغل مؤمنلرنى صوغش قىلوغه كفر اهلى ايله (أَنْ يَكُنْ مِنْكُمْ) اكر بولسه سزدن اى مؤمنلر (عَشْرُونَ صَابِرُونَ) يكر مى صبر ايتكوچى

وصوغش قاطیغینه چداغوچی کشیلر (یغلبوا ماتین) غالب بولورلر ایکی یوز کشیگه مشرکلردن بو اورنده شرط امر معناسنده یعنی کرا کدر کم بکر می مسلماغ ایکی یوز کافر گه و بر مسلمان اون کافر گه فارشی تورسونلر وصوغش میداندنن فاجماسونلر فورقوب جبن لك ایتماسونلر (وَأَنْ یَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ) واگر بولسه یوز کشی (یغلبوا الفاً من الذین کفروا) غالب بولورلر بر مك کشیگه کافرلردن یعنی کرا کدر کم بر یوز مسلمان صوغش میداندن بر مك کافر گه هیچده فورقماینچه فارشی تورسونلر خدای تعالی نك نصرت و یاردمی ایله آنلر غالب بولورلر و یثارلر (بأنهم قوم لا یفقهون) شول سببلی کم اول مشرکلر خدای تعالی فی بلمی تورغان و فیامتنی طانومی تورغان گروهاردر شونك اوچون صوغش وقتنده آنلرده مؤمنلر داگنی شکلی ثبات هم چداملق بولماس کوب بولسه لرده نیز مغلوب بولوب فچارلر اوشبو آیت کریمه نازل بولغاچ مؤمنلردن بعضری بر مسلمان اون مشرککه فارشی صوغشونی آورسنوب قایغوغه قالدیلر بو اش بیک چیتن بولور دیدیلر بس حق سبحانه و تعالی اوشبو حکمنی منسوخ قیلوب بیوردی کم (الآن خفی الله عنکم) ایهدی اوشبو حکم سزلر گه آور کیلگاچ بئلایتدی خدای تعالی سزدن اوزینك فضلی و رحمتی، ایله آورلقنی سزدن کینار دی (وَعَلَّمَ أَنْ فَبِكُمْ ضَعْفًا) هم بلدی و کوردی سزده ضعیفك بارلقنی (فَأَنْ یَكُنْ مِنْكُمْ) بس اگر بولسه سزدن ای مؤمنلر (مائه صابرة) بر یوز صبر قیلغوچی و چداغوچی کشی لر (یغلبوا ماتین) غالب و اوستون بولورلر کفر اهلندن ایکی یوز کشیگه یعنی کرا کدر کم بر یوز مسلمان ایکی یوز کافر گه بر مسلمان ایکی کافر گه فارشی تورسون و فاجماسون (۱) (وَأَنْ یَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ) واگر بولسه سزلردن بر مك کشی صوغش میداندن (یغلبوا الفین) غالب بولورلر کفر اهلندن ایکی مك کشیگه (بأذن الله) خدای تعالی نك امری و یاردمی ایله (وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ) و خدای تعالی نك عنایتی و مددی صبر ایتکوچیلر برلدر هر کم صبر قیلسه ظفر طابار روایت ایدله مشرکم بدر صوغشنده قریش مشرکلردن یتمش کشی مسلمانلر قولینه اسپر توشدیلر اول حضرت صلی الله علیه وسلم اول اسپرلر طوغریسندنه صحابه اولوغلرینه کیگاش ایتدی ابو بکر صدیق رضی الله عنه ایتدی اوشبو اسپرلر سزك فیلهك کشیلری هم فرنداش لرکدر هر قایوسندن حالینه کوره بر مقدار مال آلوب آزاد ایتو مناسبدر شاید کم بارا تورغاچ توفیق و هدایت ابرشوب ایمان کیلتورورلر مسلمانلر نك

(۱) اسلامنك اولنده بر مسلمان اون کافر گه فارشی تورماق حکمی نازل بولغان ایدی صکره اول حکم منسوخ بولوب بر مسلمان ایکی کافر گه فارشی بولسون دیوب خدای تعالی فرمان قیلدی بس کفر اهلی نك سانلری مؤمنلر گه فارغانه ایکی اولوشدن آرتق بولماغانه صوغش میداندنن فاجوب کیتو درست بولماس

صانلرى آرتوردىدى حضرت ھىم رضى الله عنه ايتدى بار رسول الله بونلر كافرلردى
 خدای تعالی نىڭ دشمانلردىر بىورغل ھىمارنىڭ باشلارنى كىسسونلر الحمد لله سن
 آنلرغە محتاج توگلسن دىدى انصار دن ھىم بعضلرى ھىمارن اولتورمىكى مصلحت
 كوردىلر رسول الله صلى عليه وسلم حضرتلرى ابو بكر صديقنىڭ سوزن معقول كوروب
 اول اسپرلرنى فدىھه آلوب آزاد ايتما كچى بولدىلر حق تعالی دن آيت كىلدىكم (مَا كَانَ
 لَنَبِيِّ لَاقِبٍ بَوْلَمَادَى ھىچ بىر پىغمبرگە (أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى) آنىڭ اسپرلرى بولماق
 وآنلرنى فدىھه آلوب آزاد قىلماق (حَتَّى يَبْضَنَ فِي الْأَرْضِ) تاكم آنلرنى كوپ
 اولتورگانگە چە ىردە زىرا كە كفر اھلىنى اولتورمك آنلرنىڭ آزىماقنىھە واسلامنىڭ
 اوستون بولماقنىھە سىبىر (تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا) سز تلارسز دنيا مالىنى يعنى
 اول اسپرلرنى مال آلوب آزاد ايتما كچى بولاسز (وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ) وخدای تعالی
 تلار سزنىڭ اوچون آخرت سعادتن زىرا كە دنىسا فانىدىر دنيا مالى بىك نىز
 يوقغە چقار آخرت نعمتى باقىدىر (وَاللَّهُ عَزِيزٌ) وخدای تعالی غالبىر كم اوزىنىڭ
 دوستلرن دشمانلرىنە اوستون قىلور (حَكِيمٌ) حكمت اباسىدىر كم ھراشنى حكمتى
 بوينچە قىلور (لَوْلَا كِتَابٌ مِّنَ اللَّهِ سَبَقَ) اكر خدای تعالی نىڭ لوح المحفوظدە بازغان
 حكمتى اوتكان بولماسە ايدى يعنى آشكارا نھى ايتولماگان اشنى اشلاگان اوچون
 ھذاب قىلورنماس دىوب لوح المحفوظدە بازغان بولماسە ايدى يا كە بدر صوغشنىك
 حاضر بولغان مؤمنلرنى عذاب ايتولماس دىوب بازغان بولماسە ايدى (لَمَسْكُم
 فِيمَا أَخَذْتُمْ) البته ايرشكان بولور ايدى سزگە سزنىڭ تونقان اشكز حقدە يعنى
 اسپرلرنى مال آلوب آزاد ايتووگز اوچون سزگە ايرشور ايدى (عَذَابٌ عَظِيمٌ)
 اولوغ بولغوچى عذاب روايت ايدلمشدىر كم رسول صلى الله عليه وسلم حضرتى
 ايتدى اكر عذاب نازل بولسە ايدى عمر ابلە سعد بن معاذدن باشقە ككىشى
 فورتولماغان بولور ايدى چونكە بو ايكىسى اسپرلرنى مال آلوب آزاد قىلوغە راضى
 بولمادىلر اولتورونى مصلحت كوردىلر اوشبو عتاب آبتى نازل بولغاندىن سوڭ
 صحابىلر بدر صوغشنىدە حاصل بولغان غنىمىت مالنى آلورغە قورقدىلر حق تعالی دن
 آيت كىلدىكم (فَكُلُوا مِمَّا غَنَمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا) بس آشكز سز اى مؤمنلر غنىمىت
 ايتوب آلغان نرسەگزدن حلال وپسا گىزە بولغانى حالدە يعنى غنىمىت مال سزگە
 حلالدر آندن قورقماگز (وَاتَّقُوا اللَّهَ) وقورقگز الله تعالی دن ھم آنىڭ امرىنە حلافلىق
 ايتمەگز (إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ) درست لكىدە خدای تعالی بارلقاغوچىدىر سزنىڭ گناھلرگزنى

(رَحِيمٌ) رَحْمَتِ اَيْنُكُوچىدُر كَم غَنِيْمَتِنِي سۈزۈرگە حَلال قىلدى اۋلۇغى اَمْتَارگە حَلال
 تۈگۈل ايدى اَسْبَابِ النَزولِدە كىلتۈر مَشْدُر كَم رَسول صلى الله عليه وسلم نىڭ اَنامى
 ايلە بىر تۈغمە قىزداشى حضرت عباس ھەم بىر صوغىشىدە مۇسلمانلار قولىنىڭە اسىر
 توشكان ايدى ھەم اُنْڭ ايكى قىزداشى نىڭ اۋغۇللىرىدە اسىر توشكانلار ايدى اول حضرت
 صلى الله عليه وسلم حضرت عباسقە اۈزى اۈچۈندە ھەم قىزداش لارنىڭ اۋغۇللىرى
 اۈچۈندە فدىيە بىرۈرگە نىكلىف ايتىدى عباس ايتىدى مەن مال م يوقدۇر فقېر مەن
 يوقدۇر مال لارنى قايدىن آۋوب بىرىم اول حضرت بىوردىلەر كەم سەن مەكەدن چىققان
 وقتىڭدە خاتونىڭ ام الفضلغە نچە قاپچىق اَلتون صافلارغە بىرۈب قالدردىڭ ھەم
 آشا اۈشبو سۈزۈلرنى ايتدىڭ دىۈب حضرت عباسنىڭ شولوقتە خاتونى ام الفضلغە
 ايتكان سۈزۈلرنى دۇر قىلدى لار عباس حىران قالوب ايتىدى اى مەھمۇد مەن خاتونم
 ايلە اۈشبو سۈزۈلرنى سۈبلاشكاندە بىزنىڭ يانېمىز دە ھېچكەم يوق ايدى سىڭا كەم خىر
 بىردى اول حضرت بىوردىلەر كەم مەن يارانتقان خىدايم مۇكا وھى قىلدى وبلدىرى بس
 حضرت عباس ايتىدى سەن گۈاھ بولغۇل خىداي تەئالى نىڭ بىرلىكىنە ھەم سىڭا پىغىمبىرلىككە
 مەن گۈاھلىق بىرە مەن دىدى ھەم اۈزى اۈچۈن و اۈزۈندىن باشقە بىنە اۈچ كىشى اۈچۈن
 فدىيە بىردى حق تەئالى دن آيت كىلدىكەم (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اى پىغىمبەر) (قُلْ لِمَن فِي
 اَبْدِيكُمْ مَنَ الْاَسْرَى) ايتكىل سەن فولكۈزدە بولغان كەسەلەرگە اسىرلردىن (ان يعلم الله)
 ا گر بلسە خىداي تەئالى (فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا) سىزنىڭ كۈڭۈل لىرىڭدە خىر و ايدىڭۈل كىنى
 (يُونُسُ خَيْرًا مِمَّا اخَذَ مِنْكُمْ) بىرۈر سىزگە سىزدىن آلو نغان نرسەدن بىخشىراق
 و آرتۇغراقنى يەنى ا گر خىداي تەئالى سىزنىڭ كۈڭۈل لىرىڭدە ايمان و اخلاص بارلىقىنى
 بلسە چەن كۈڭۈلدىن ايمان كىلتۈر ساڭزۇر خىدايە فدىيە اۈچۈن بىرگان مال لىرىڭز اۈزىنە
 سىزگە آندىن بىخشىراق و آرتۇغراق نرسەلەر بىرۈر (وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) و خىداي تەئالى
 يارلقاغۇچىدۇر ايمان كىلتۈرگان كەسەلرنىڭ مۇشرك و قىلارنىدە قىلغان گىناھلارنى مۇربان
 و مۇرحمىلىدۇر كەم سىزگە توفىق و ھىدايت بىرۈر (۱) (وَأَن يَرِيدُوا خِيَانَتَكَ) و ا گر نىلا سەلەر
 اول ايمان كىلتۈرگان اسىرلەر سىڭا خىانت ايتونى يەنى چەن كۈڭۈلدىن ايمان كىلتۈر مەن بىنچە
 ھىدىلەرن بوزماقچى بولسەلەر ياكە كىرى مەند بولماقچى بولسەلەر (فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ
 مَن قَبْلُ) بس تەقىق خىانت ايتىلەر آنلەر خىداي تەئالى گە مۇندىن الگارى (فَأَمْكَنَ
 مِنْهُمْ) بس سىڭا قىدەرت و كۈچلىك بىردى خىداي تەئالى آنلەر اۈزىرىنە يەنى بىر
 صوغىشىدە سەن آنلەرغە غالب قىلدى و آنلارنى سىڭا فولكۈدە گرفتار و اسىر ايتىدى
 شونىڭ شىكلى ا گر بىنە خىانت قىلسەلەر بىنە سەن آنلەرغە شولاي غالب قىلور (وَاللَّهُ

(۱) كىلتۈر مۇشلىرىدۇر كەم
 حضرت عباس رضى الله
 تەئالى عنە ايتىدى خىداي
 تەئالى مۇكا مەندىن آلوغان
 نرسەدن آرتۇغراقنى
 بىرۈر مەن دىۈب وھى
 قىلغان ايدى شول وھىدە گە
 وفا قىلدى خىدايە مەن
 بىرۈر قىلم بىرۈر اۈشبو
 قىل لىرىڭنىڭ ھەر قايۈسى
 سودا ايدىۈب مۇكا بىرۈر
 مۇكا اَلتون قانئە كىلتۈر لار
 ھەم مەزمەن قىۈسى نىڭ سىقاپتىن
 مۇكا ھىداي ايتىدى مەن آنى
 ھەم سىڭا ھەم مال لىرىڭدىن
 آرتۇغراق سۈبامەن اۈشبا
 نىداق خىداي تەئالى دن
 مۇغفرت ايمىد ايتار مەن آشا
 ھەم وفا قىلسە كۈا كىر
 چۈنكە اۈزى مەن يارلقار مەن
 دىۈب بىوردى كىرىمىڭ
 وھىدە سىڭا خىلافتى بولماس
 دىدى تەقىر كاشىقى

عَلِيمٌ) و خداى تعالى بىلگىچىدىر بىندىلرنىڭ احوالنى (حَكِيمٌ) حىكم ايتكىچىدىر آنلرغە
 جاللىرىنە كۆرە (انَّ الَّذِينَ آمَنُوا) درىستلىككە شول كىمىسەلر كىم ايمان كىلتتوردىلەر
 (وَاهْجَرُوا) هم ھىجرت قىلدىلەر خداى تعالى هم رسولى اوچون اوزلرىنىڭ وطنلرنىڭ
 (وَجَاهَدُوا) دىخى صوغىش قىلدىلەر كىفر اھلى بىرلە (بِأَمْوَالِهِمْ) ماللىرى بىرلە يەنى صوغىش
 كىرا كارىنە ماللارنى صرف ايتدىلەر (وَأَنْفُسِهِمْ) هم نفسلىرى بىرلە يەنى اوزلىرى
 جانلارنىڭ كىچىك صوغىش مىدانىنە كىردىلەر (فِي سَبِيلِ اللَّهِ) الله تعالى يولدىنە اوشبولر
 صحابەنىڭ مھاجرىن لىرىدىر (وَالَّذِينَ آمَنُوا) دىخى شول كىمىسەلر كىم اورن بىر دىلەر
 مھاجىرلەرگە (وَنَصَرُوا) هم ياردىم ايتدىلەر آنلرغە مراد مەدىنە اھلى انصارى صحابەلردىر
 (أُولَئِكَ) اوشبو دىكر ايتولگان كىمىسەلر يەنى مھاجرىن وانصار (بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ)
 آنلرنىڭ بىعضارى بىعضارىنە دوستلردىر و ياردىمچىلردىر (وَالَّذِينَ آمَنُوا) و شول كىمىسەلر كىم
 ايمان كىلتتوردىلەر (وَلَمْ يَهَاجِرُوا) و اوزلىرى سىزنىڭ بىرلە ھىجرت ايتمايدىلەر بىلكە
 مەككەدە قالدىلەر (مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ) يوقىدىر سىزگە آنلرنىڭ ولايتىدىن
 ھىچ بىر نەرسە يەنى سىز آنلرغە ولى و اشلىرىنى باشقارغۇچى توڭلىسىز با كە آنلر ابلە
 سىز بىر بىرگىزدىن مىراث آلغۇچى توڭلىسىز (حَتَّى يَهَاجِرُوا) تا كىم ھىجرت قىلغانلارنىنە چە
 و كوچكانلارنىنە چە مەدىنەگە (وَأَنْ اسْتَنْصَرُواكُمْ فِي الدِّينِ) و گر ياردىم استاسەلر سىزدىن اول
 مەككەدە قالغان مىسلمانلار دىن اشنىك يەنى مشىركلر آنلرغە ظلم قىلۇپ آرا لىرىنىڭ صوغىش بولسە
 شولوقتەك سىزدىن مەدەد سوراسەلر (فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ) بىس و اجىدىر سىزنىڭ اوزىڭىزگە
 آنلرغە ياردىم ايتىو (إِلَّا عَلَى قَوْمٍ) مگر و اجىب بولماس سىزگە ياردىم ايتىو اگر آنلر
 صوغىش قىلسەلر مشىركلردىن شول گروھ بىرلە كىم (بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ) باردىر سىزنىڭ
 بىرلە اول گروھنىڭ آراسىندە عھدىدە يەنى سىز آنلر بىرلە صوغىشماستە عھدى قىلۇشقان
 بولسەڭىز شولوقتەدە اول مەككەدە قالغان مىسلمانلرغە ياردىم ايتەمىز دىيۇپ عھدىڭىزنى
 بوزۇ دوست بولماس (وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) و خداى تعالى سىز اشلى تورغان
 نەرسەنى كۆرگۈچىدىر عھدىكە وفا قىلغانىڭىزنى هم بوزغانىڭىزنى بلۇر (وَالَّذِينَ كَفَرُوا)
 و كافر بولغان كىمىسەلر (بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ) آنلرنىڭ بىعضارى بىعضارىنە دوستلردىر
 بىر بىرىنى ياردىم قىلىشورلر (إِلَّا تَفْعَلُوهُ) اگر سىز قىلماساڭىز خداى تعالى سىزگە بىيورغان
 اشنى يەنى بىر بىرگىزگە دوستلىقنى و ياردىم بىرىشونى قىلماساڭىز (تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ)
 بولۇر فتنە بىر يوزىندە (وَفَسَادٌ كَبِيرٌ) هم اولوغ بوزلىق بولۇر دىندە زىرا كە اگر
 مۇمنلر بىر اتفاندى بولماسەلر هم بىر بىرىنى ياردىم ايتۇشماسەلر كىفر اھلى بىر بىر

مسلمانلارغە غالب بولور اسلام دىنى ضعيفلانور موندان اولوغراق فتنه وفساد بولماس (وَالَّذِينَ آمَنُوا) وشول كەمسەلەر كەم ايمان كىلتوردىلر (وَالَّذِينَ هَجَرُوا) دىنى مەكەدن مەدینەگە ھىجرت ايتدىلر (وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ) ھەم صوغش قىلدىلر دىن دىشمەنلرى ايله الله تعالى يولندە (وَالَّذِينَ آوُوا) دىنى شول كەمسەلەر كەم اورن بېردىلر ھىجرت ايتكان كەمسەلەرگە يەنى انصار صحابەلر (وَنَصَرُوا) ھەم ياردەم بېردىلر پېغمبەر عليە السلاّمغە مشركلر بىرلە صوغشقانكە (أُولَئِكَ) اوشبو ذكراً ايتولگان مھاجر وانصارلر (هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا) آنلردىر حق مؤمنلر وايمانلرى كامل بولغان كەمسەلر (لَهُمْ مَغْفِرَةٌ) بولغۇچىدىر آنلرغە مغفرت ويارلاقو خدای تعالى دن (وَرِزْقٌ كَرِيمٌ) ھەم يىغشى ومشتقىسز رىزق بولغۇچىدىر يەنى جنت نعمتلرى (وَالَّذِينَ آمَنُوا) وشول كەمسەلەر كەم ايمان كىلتوردىلر (مَنْ بَعَدَ) اولگى ھىجرتدن صولكە ياكە ھەدىبىيە صلھندن صولكە (وَجَاهِدُوا) ھەم صوغش قىلدىلر مشركلرگە فارسى (مَعَكُمْ) سزنىڭ ايله بىرگە (فَأُولَئِكَ) بس اوشبو گروھ (مَنْكُمْ) سزلردندىر يەنى سزگە توتاشقۇچىلردىر (وَأُولُوا الْأَرْحَامِ) ورھەم ايلارى بولغان قىرنداشلر (بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ) آنلرنىڭ بعضلىرى تېوشلىپرا كىدر بعضلىرىنە ميراث آلودە (فِي كِتَابِ اللَّهِ) خدای تعالى نىڭ ھەكمندە ياكە لوح المحفوظدە اوشبو آيت كىلودن انگارى مھاجرلر ايله انصارلر ھەر قايلورى بىر بىر سىنە دوست قوشولوب آرا لىزى قىرنداشلىك بولماسدە بىر بىرسندن ميراث آلورلر ايدى اوشبو آيت كرىمە نازل بولغاچ اول اش منسوخ بولدى ميراث قىرنداشلرگە گنە بىرول نورغان بولدى (إِنَّ اللَّهَ بُلَّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) درىستلىككە خدای تعالى بارچە نرسەنى بلگۇچىدىر ميراث اشلىرىدىن ھەم نسب و قىرنداشلىكنى اعتبار ايتونىڭ ھەكمەتلرىدىن ھەم سىنى بلور و ھەكمەتكە موافق ھەكم قىلور ھېچكەم آڭنانى اوچون بو طرىقە ھەكم قىلدىڭ دىوب بىھت ايتە آلماس بفعل ما يشاء و بىھكم ما ىرىد

سورة التوبة مدنية وهي مائة وتسع وعشرون آية

۹نجى سوره توبە سورەسى بىرئە سورەسى ھەم دىورلر مەدینەدە نازل بولغاندىر بىر يوز يكرمى توفز آيتدىر

(۱) اوشبو سورەنىڭ اولندە بىسم الله بازلماو بىنىڭ سىببى طوغرىسىنىڭ بعضىلر دىمەشلىرىدىن بىسىم الله ايمىن لك سىببىدر بو سورە اماننى كىتارمك اوچون نازل بولدى شونىڭ اوچون بىسم الله يازلمادى وبعضىلر دىورلر كەم اوشبو سورە اوزى آبرىم بىر سورە مو ياكە انفال سورەسى ايله ايكىسى توتاشدىن بىر سورە مو شول طرىغرىدە صحابەلر

(۱) اوشبو سورەنى بىرئە سورەسى دىدىلر كافرلردىن بىزدرا تورغان سورە بولغانى اوچوندىر بىرئە سورە فاضلەدر يەنى خور ورسواى قىلغۇچىدىر منافىقلرنى اوشاندان ئىخزىبە ھەم دىورلر غەداپ سورەسى ھەم دىورلر

(۱) ھىجرەتنىڭ تۈزۈنچى يىلىدە
رسول كىرىم صلى الله عليه
وسلم حضرتلىرى ھىلى
المرتضى كرم الله وجهه نى
ھىج مۇسەنە مەككە مۇكرەمەگە
مىشركلرنىڭ ھەدىلەرنى
اوزلارنى كىرى قايتماسقا
اۋچۇن يىباردى لېكىن
مىشركلەرگە دورت آيغە
قىلدى مەھلىت پىرورگە
پىوردى شول دورت آي
اچىدە اوزلارنىڭ اشلارى
طوغرى بىسىدە فەكرلاسۇنلار
صىكرە اسلامنى قىبول
ايتماسلار آنلارغە امان
بولماس و آراداغى ھەدىلەر
تەمام بوز ولور دىدى مگر
بنو ضىبەرە ھەم بنو كنانە
قىبىللىرىنىڭ ھەدىلرى
ۋەك ايتولگان مىدىلرى
طولغانغە قىر بوز ولماس
چۈنكى بو ايكى قىبىل
اوزلرى خىيانەت ايتماگانلار
ايدى ھەم اول ھىجرەت صلى
الله عليه وسلم حضرت
ھىلى رضى الله عنه گە
پىوردىلەر ھىج مۇسەنە
جىولغان حاجىلار آراسىدە
فاطى آوزا يەلە ندا ايتكىل
كەم مۇندىن صولۇك مىشركلردىن
ھىچ بىر كىشى ھىج قىلورغە
كىلماسون ھەم ھىچكىم
كعبە اللەنى بالانچا طواف
ايتماسون ھەم اوشبو برائەت
سورەسىنىڭ اۋلىنى
آنلارغە اوقوماق ايلە
پىوردى نەقىسەر جەمالى

اختلافى ايتىدىلەر بعضلىرى بو اوزى بر سورە تو گل بلىكە انفال سورەسىنىڭ آخىرىدىن
دېدىلەر شونىڭ اۋچۇن اوشبو ايكى سورەنىڭ آرالرنى آيروب آچق قالدروب
يازسەلدە اوشبو سورەنىڭ اۋلىدە بىسم اللەنى يازمادىلار روايت ايدىلەشدىر كەم رسول
صلى الله عليه وسلم حضرتلىرى ھىج وقتىدە ابو بىكر صدىق رضى الله عنه نى امير العاج
قىلۇپ مەككەگە يىبارگان ايدى ھىجرەتنىڭ تۈزۈنچى يىلىدە ايدى صىكرە اوشبو سورە
نازل بولغاچ ھىجرەت ھىلى كرم الله وجهه نى ھىجرەت ھىلى بىكر صدىقنىڭ آرطىدىن يىباردى
ھەم آخىدا اوشبو سورە اۋلىداكى اۋتوز ياكە فرق ايتىنى پىروب شول ايتلارنى
ھىج مۇسەنە جىولغان خەلقغە اوقورغە پىوردى ھىجرەت ھىلى ابو بىكر صدىق حضرتلىرى
آرطىدىن پىشوب تروپە كۈندە ھىجرەت ھىلى بىكر خەتبە اوقوب خەلقغە ھىج ھىجرەت
بىلدىرى قىر بان عىدى كۈندە ھىلى المرتضى حضرتلىرى مېنادە اوشبو ايتلارنى خەلقغە
اوقۇدى (۱) (برائۈت) اوشبو پىزما كىدر (من الله ورسوله) الله تعالى دن ھەم
آننىڭ رسولىدىن يەنى خەداى تعالى طرفىدىن ھەم پىغەمبەر ھىلى رضى الله عنه نىڭ بارچە
مەاملەنى كىسو ۋە ھەدىلەرنى بتوروردى (الى الذين عاهدتم) شول كەمسەلرى صارى كەم
سز ھەدى قىلىشدىڭز آنلار بىرلە (من المشركين) مىشركلردىن رسول صلى الله عليه وسلم
ھىجرەتلىرى مىشركلەر ايلە صلح قىلۇپ نەچە يىلغە قىر صوغىش قىلماسقە نەچە تورلى شرطلار
ايلە ھەدى قىلىشقانلار ايدى مىشركلرنىڭ بنو ضىبەرە قىبىلىسى ايلە بنو كنانە قىبىلەسىدىن
باشقىلرى ھەملەرى مەككەگە ھىجرەت يىتكانگە ھىجرەت ھىلى بوز دىلار و خىيانەت قىلدىلەر بىس
ھىج تعالى پىوردىكىم آنلار ھەدىلەرنى بوزسەلەر خەداى تعالى ھەم آننىڭ رسولىدە
آنلردىن بىزگە ھىجرەت سز ھەم آنلار ايلە بولغان ھەدىلەرنى بوزۇر و مەاملەلەرگە نى
كىسوڭز ھەم اينكىل سىن اى محمد ھىلى رضى الله عنه نىڭ اول مىشركلەرگە (فسيحوا فى الارض) بىس
سېر قىلىڭز و پورۇڭز سز بىر دە اى ھەدىلەرنى بوزغان مىشركلەر يەنى مىسلمانلارنىڭ
نەرضىدىن ايمىن بولۇپ بارا تورغان بىرلەرگە بارۇڭز كىلىڭز (اربعة اشهر) دورت
آي مەندە يەنى اوشبو خىبر سىزىلەرگە ايرىشكان كۈندىن قىر بان عىدى كۈندىن باشلاپ
دورتنىڭ آيغە قىر كەم رىبىغ الاخر آيىنىڭ اۋننچى كۈندىدە طولور سىزىلەرگە اماندىر
شول دورت آي اچىدە پورى تورغان بىرلەرگە پورۇڭز دورت آي طولغانغە قىر
مىسلمانلار سىزگە تىكىماسلار و نەرض قىلماسلار شول دورت آي اۋنكاندىن صولۇك مىسلمانلار
طرفىدىن سىزگە امان بىنار (واعلموا) ھەم بىلىڭز سىز اى مىشركلەر (أنكم غير معجزى الله)
شونىكىم سىزىلەر عاجز ايتكۈچىلەر تو گل سىز الله تعالى نى يەنى خەداى تعالى نى سىزىلەرنى عذاب
قىلۇدىن عاجز ايتە آلماس سىز ھازىر سىزگە بىر آز مەھلىت پىرسەدە قايچان بولسەدە

سزنی عذاب قیلورغه فادر در (وَأَنَّ اللَّهَ مَعَزَى الْكَافِرِينَ) دخی بلیگز سز شونی کم
الله تعالی خور ورسوای قیلغوچیدر کافرلرنی دنیاده اولتورلمک واسیر بولماق ایله
آخرتده تموغ عذابی ایله (وَأَذَانٌ) دخی بلدرمک و آگاه قیلماقادر اوشبو (مِنَ اللَّهِ
وَرَسُولِهِ) الله تعالی دن هم آنک رسولندن (إِلَى النَّاسِ) آدمیلرگه (يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ)
اولوغراق بولغوچی حج کوننده یعنی حج عمللرینک تمامی ادا ایتوله تورغان قربان
عیدی کوننده یا که اول یلده قربان عیدی کونی کتاب اهلی ناک عید کونلری ایله
بر کوننده توغری کیلگان ایدی شونک اوچون اولوغراق حج کوننده دیدی اوشبو
اولوغراق بولغان حج کوننده خلقغه بلدر و اعلام قیلودر (أَنَّ اللَّهَ بَرِيٌّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ)
شویله دیوبکم الله تعالی بیزگوچیدر مشرکلردن هم آنلرنک عهدلردن (وَرَسُولُهُ) هم
خدای تعالی ناک پیغمبر بده بیزگوچیدر ویراق بولغوچیدر اول مشرکلردن (فَأَن تَبِيتُمْ)
بس اگر سز توبه قیلسا کز و فایتمسا کز کفر و شرکدن هم عهدکه خیانت قیلودن
(فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ) بس سز ناک توبه قیلماقکز و فایتماقکز یخشیر اقدر سز ناک اوزکز اوچون
(وَأَن تُولِيْتُمْ) و اگر یوز دوندرسا کز توبه قیلودن و همیشه کفر و خیانتکز ده ثابت
بولسا کز (فَاعْلَمُوا) بس بلیگز سز ای مشرکلر (أَنكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ) شونیکم سرلر
عاجز ایتکوچیلر توگللسز الله تعالی نی یعنی خدای تعالی ناک عذابندن فور تولا آلماس سز
(وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا) هم خبر بیرگل کافر بولغان کهمسه لرگه و آنلرنی فورقتقل
(بِعَذَابِ أَلِيمٍ) رنجتکوچی فاطی عذاب برله آخرتده عهدلرن بوزغان مشرکلرنک
حکملرن بیان ایتکندن صوگ عهدلرن بوزماغان بنی ضمیره هم بنی کنانه قبیللری
حقده بیورورکم (إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ) مگر شول کهمسه لرکم سز لر عهد قیلشدکز
آنلر برله (مِنَ الْمُشْرِكِينَ) مشرکلردن (ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا) صگره کیمونمادیلر
آنلر سز ناک عهدکزدن هیچ بر نرسه نی یعنی عهدلرن بوزمادیلر و اوزگارنمادیلر
(وَلَمْ يَظَاهَرُوا عَلَيْكُمْ أَعْدَاءُ) هم یاردم بیرمادیلر سز ناک ایله صوغشورغه هیچ بر
کهمسه گده یعنی سز ناک ایله صوغش قیلا تورغان دشمانلرکزغه یاردم بیرمادیلر
وسزگه فارشی کیلمادیلر مراد بنی ضمیره هم کنانه قبیللریدر (فَاتَمُوا إِلَيْهِمْ) (ع-ه-هم)
بس تمام قیلکز سز آنلرغه عهدلرن (إِلَى مَدَنِهِمْ) اولده بیلگولانگان مدنلرینه
قدر یعنی اولده نیقدر و قتغهچه صوغشماسقه عهد قیلشقان بو اساکز شول وقت
یتکانگه قدر آنلرغه امان بیرکز (أَنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ) درستلکده خدای تعالی دوست
تونار تقوالق ایتکوچیلرنی و عهدکه خیانت قیلودن صاقلانوچیلرنی بس مسلمانلر ایله

آرالرنده معاھدە بولماغان مشرکەر حقنەدە بیورورکم (فَإِذَا انسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ) بس هر فایچان اوتسە حرام بولغان آیلر یعنی ذوالحجە آی نڭ بکر می کونی هم محرم آی نڭ تمامی اوتسە بعضیلر بو آیتنی یوقاریدە مذکور بولغان عهدلرن بوزغان مشرکەر حقنەدر دیورلر اول تقدیردە حرام بولغان آیلردن مراد مهلت بیرلگان دورت آی بولور هر فایچان شول دورت آی تمام بولسە (فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ) بس اولتورکوز سز مشرکلرنی (حیث وجدتموهم) هر فایو اورندە طابسه کزده آنلرنی یعنی کبراک حرم شریف اچندە وکبراک آنڭ طشندە بولسون فایدە طابسا کزده مشرکلرنی اولتورکوز (وخذوهم) هم تونوگوز سز آنلرنی واسیر قیلگوز (وأحصوهم) دخی منع قیلگوز آنلرنی مسجد حرامنی طواف ایتودن (واقعدوا لهم کل مرصد) دخی اولطورکوز سز آنلرنی نونماق اوچون هر بر خلق اونه تورغان یوللرغە یعنی یول باشلرنده توروب اول مشرکلرنی کوزانگوز وآنلرنی اونکار ماگوز تاکم تورلی شهرلرگە طارالماسونلر وفاچوب بنماسونلر (فان نابوا) بس اگر توبه فیلسەلر آنلر وشرکدن فایتوب ایمان کبلتورسەلر (واقاموا الصلوة) هم تورغوزسەلر نمازنی (واتوا الزکوة) دخی (۱) بیرسەلر ماللرندن زکوتنی اوشبو نماز اوقو هم زکوة بیرولری سببیلی آنلرنڭ چن کوگلدن ایمان کبلتورگانلکلری بلونسە (فقلوا سبیلهم) بس بوشانوگوز سز آنلرنڭ یوللرن وآنلرغە تعرض قیلماگوز هم تیمهگوز هر فایدە بارورغە تلاسەلر شوندا بارسونلر (ان الله غفور رحیم) درسنلکدە الله تعالی یارلقاغوچیدر آنلرنڭ مشرک وقتدە قیلغان گناهلرن مهربان ورحمت ایتکوچیدر اجر وثوابلر بیرو برله آنلرغە (وان احد من المشرکین استجارک) واگر مشرکلردن براوسندن امان استاسە مذکوردر دورت آی اوتکندن صوگ (فآجره) بس ایمین اینکل سن آی واکا امان بیرگل (حتى یسم) تاکم ایشتسون اول (کلام الله) خدای تعالی نڭ سوزیننی یعنی قرآننی ایشتسون وطکلاسون بلکه کوکلینە اثر قیلوب ایمان کبلتورور (ثم ابلغه مامنه) صکره ایرشدرگل سن آی اوزینڭ ایمین لک اوریننە یعنی مشرکلردن بر کمسە مدینەگە کیلوب سندن امان سوراسە سن آکا امان بیرگل مسلمانلر آکا تیماسونلر قرآننی ایشتسون شوندان صوگ اول کمسە ایمان کبلتورماسە آی اوزینڭ شهرینە ایرشدرگل اوز یورطینە فایتوب اورنماشسون صکره آنڭ ایله صوغشقل امان بتار (ذک) اوشبو امان بیرو (بانهم قوم لایعلمون) شول سببیلدر کم اول مشرکلر خدای تعالی نی بلمی تورغان گروهلدر وقرآننی ایشتماگافلدر بس آنلرغە قرآننی ایشتولرینەچه امان

(۱) اوشبو آیت کریمەدن معلوم بولورکم ظاهر شرع مسلمانلنڭ حدی وعلامتی ایمان کبلتور گانندن صوگ نماز اوقو هم زکوة بیوردر قلبنڭ حالن حدای تعالی دن باشقە هیچ کم بلماس اوشبو نماز ایله زکوة اول کمسە نڭ قلبندە تصدیق بارلقغە علامت بولور اوشبوگا بناعا برکمسە نمازوزکوتنی ترک فیلسە آنڭ ایمانندە امنیت فالماس شول سببیلی حضرت ابوبکر رضی الله عنە زکوتنی انکار ایتکان کمسەلرنی کافرلر ایله برابر اولتورورگە بیوردی

بیرو کیرا کدر صکره قرآن فی ایشته تور و بده ایمان کیلتور ماسه لر امانلری بتار (کیف) یکنون للمشرکین عهد) نچوک بولسون اول مشرکلرنک عهدلری یعنی آنلرنک عهدلری یوقدر (عند الله) الله تعالی فاشنده (وعند رسوله) هم الله تعالی نک رسولی فاشنده اسلام ظاهر بولوب حق باطلدن آیرلغاندن صوک (الا الذین عاهدتم) مگر شول کمسه لر کم سز عهد قیلشدن آنلر برله (عند المسجد الحرام) مسجد حرام فاشنده یعنی حدیبیه واقعه سنده مکة معظمه یاقنده عهد قیلشدن مراد بنی کنانه قبیله سیدر (فما استقاموا لکم) بس استقامت ایتمکدنلری ونورغانلری مدنده آنلر اوزلرینک عهدلرنده سز نک اوچون (فاستقیموا لهم) بس سز لر هم استقامت ایتمکدن ونورکدن عهدکدنده آنلر اوچون یعنی مذکور قبیله لر ایله قیلغان عهدکدنک مدتق طولغانغه چه آنلر عهدنی بوزماسه لر سز بوزماکن (ان الله يحب المتقين) درستلکده خدای تعالی سویار تقوالق ایتمکدنچیلرنی و عهدلرنده تورغوچیلرنی (کیف) نیچوک بولسون اول مشرکلرنک عهدلری (وان يظهروا علیکم) وحالانکه آنلر اگر ظفر طابسه لر وغالب بولسه لر سز نک اوزرکدنغه (لا یرفقوا بکم) رعایه قیلماسلر وصاقلاماسلر آنلر سز نک حقکدنده (الا ولا ذمة) هیچ بر قرابت و یاقنلقنی هم هیچ بر عهدکه وفا قیلوتی یعنی مشرکلر اوزلری غالب بولوب سز لرگه کوچلری یتمکندنه فرند اشلکنی ده رعایه ایتماسلر آرامزده عهد بار دیدنه تورماسلر قیلا تورغان اشلرن قیلورلر (یرضونکم بافواهم) راضی قیلورلر آنلر سزنی آغزلری برله یعنی تللری ایله عهدلر قیلوب طمانلی سوزلر سویلاب سز نک کوئلکدننی طابارلر (وتابى قلوبهم) وباش طار تور انلرنک کوئللری یعنی تللری برله طمانلی سوزلر ایتمسه لرنده کوئللرندن سزگه دشمان بولوب یامانلق اویلاب تورورلر (واکثرهم فاسقون) و اول مشرکلرنک کوبراگی فاسقلردن هم ایمان کیلتور و دن باش طار تهنوچیلردن (اشتروا بایات الله) آلسدر دیلر اول مشرکلر خدای تعالی نک آیتلری برله (ثمناً قليلاً) آزغنه دنیا مالینی یعنی قرآنغه اشانو اورنینه دنیا مالینی اختیار ایتمدیلر مشرکلرنک اولوغلری ابو سفیان کوب ماللر بیروب مشرکلرنی مسلمانلرغه قارشى صوغشورغه فزقدر و رابدی آنلر شول مالغه آلدانوب قرآن فی یالغانغه نوتوب مؤمنلرگه قارشى صوغشقه چقدیلر (فصدوا عن سبيله) بس منع قیلدیلر و طیدیلر آنلر آدمیلرنی خدای تعالی یولندن و اسلام دینندن (انهم ساء ما كانوا یعملون) درستلکده اول مشرکلرنی یاوز اشدن آنلرنک اشلی تورغان اشلری بر قولده اوشبو گز و هندن مراد یهودیلردن کم آنلر پیغمبر

عليه السلامك عهدىنى صندردىلر هم دنيا مالى آلوب تورات آيتلرن باشوردىلر
 و آدميلرنى اسلام دىنندن منغ قىلدىلر (لَا يَرْجُونَ فِي مَوْتِهِمْ رِيعًا) رعايت ايتماسلر اول
 مشركلر يا كه يهودىلر هيچ بر مؤمن حقنده (الْأَلْمِذَّةُ) ياقن فرنداشلىكنى هم عهدى
 (وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ) واوشبو گروه آنلردر چېكدن چقغوچىلر ياوزلق و آزغونلقده
 (فَإِنْ تَابُوا) بس اكر قايتسهلر آنلر كفر و شركدن هم ايمان كىلتورسهلر (وَأَقَامُوا
 الصَّلَاةَ) دخى كامل ايتوب اوتاسهلر نمازنى (وَأَتُوا الزَّكَاةَ) هم بيرسهلر ماللرندن
 زكوتنى (فَأَخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ) بس سز نك فرنداشلر كوزدر آنلر اسلام دىننده و سز نك
 ايله آنلر نك حكى بردر (وَنَفَّصْنَا الْآيَاتِ) وآيروب بيان قىلامز آيتلرنى (لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ)
 فهم قىلا تورغان و بله نورغان گروه اوچون (وَأَنْ نَّكُونُوا آيْمَانَهُمْ) واكر بوزسهلر اول
 مشركلر اوزلرينك قىلغان آنلر (مَنْ بَعْدَ عَهْدِهِمْ) بر مرتبه عهد قىلغانلرندن صوگ
 (وَطَعْنُوا فِي دِينِكُمْ) هم طعنه قىلسهلر سز نك دىنگزده يعنى اسلام دىنن خورلاب اسلام حكملرنه
 عىبلر طاباقى بولسهلر (فَقَاتَلُوا أُمَّةَ الْكُفْرِ) بس اولتور كز سز اى مؤمنلر كفرنك باشلقلرن
 و مشركلرنك الوغلرن (أَنْهُمْ لَا آيْمَانُ لَهُمْ) درستلكه اول مشركلر بوقدر آنلرنك آنلر
 و عهدلرى زىرا كه اكر آنلرنك حقيقتده آنلرى و عهدلرى بولسه ايدى آنلر
 عهدلرن بوزماسلر ايدى بس سز آنلر برله صوغش قىلكز (لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ) ناكم
 شايد آنلر طبولورلر و توقتارلر كفر و شركدن يا كه اسلام دىنینه طعنه قىلودن
 (أَلَا تَقَاتِلُونَ قَوْمًا) ايا صوغش قىلماس سز مو شول قول برله كم (نَكُونُوا آيْمَانَهُمْ)
 بوزدىلر آنلر اوزلرينك آنلر (وَهُمْ بِأَخْرَاجِ الرَّسُولِ) هم قصد ايتدىلر پىغمبر
 عليه السلامنى چغاروغه يعنى فرىش مشركلرى دارالندوه گه جيولوب اولحضرتنى
 مكهدن چغاروغه كىكاش قىلدىلر يا كه حديبيهده اولحضرتنى مكه گه كرنمادىلر
 يا كه مراد يهودىلر دركم آنلر اول حضرت صلى الله عليه وسلمنى مدینهدن چغارماقچى
 بولدىلر (وَهُمْ بَدُّوْكُمْ أَوْلَ مَرَّةٍ) و حالانكه آنلر اوزلرى باشلاذىلر عهد بوزونى
 اول مرتبهده يعنى اول آنلر عهدلرن بوزدىلر و سز گه خيانت ايتدىلر (أَنْخَشُونَهُمْ)
 ايا سز قورقاسز مو آنلر برله صوغش قىلودن (فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ) بس الله تعالى
 تىوشليرا كدر سز نك آنندن قورقماقكز غه يعنى الله تعالى نك عذابندن قورقو تىوشدر
 مشركلردن قورقوب صوغشنى قوبىسا كز خداينك عذابينه مستحق بولورسز بس
 صوغش قىلونى قوبىما كز (أَنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) اكر بولسا كز سز اشانغوچىلر الله
 تعالى نك عذابينه فرمانن قوبىغانلر غه (فَاتْلُوهُمْ) صوغش قىلكز سز اى مؤمنلر

مشركلر برله (يَعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ) تاكم عذاب قىلسون خدای تعالی آنلرنى سزنىڭ قوللرگىز ايله، يعنى سزنىڭ قىلچلرگىز ايله، آنلر اولتورلسونلر (ويخزهم) هم خور ورسواي قىلسون آنلرنى خدای تعالی (وينصرکم عليهم) دغى نصرت ويساردم بېرسون سزگه و سزنى غالب قىلسون آنلر اوزرىنه (ويشف) هم شفا بېرسون خدای تعالی (صدور قوم مومنين) مؤمن بولغوچى گروھنىڭ كوكرهكلرىنه اوشبو گروھدن مراد بنى خزاعه قبيلسىدر ديمشلىر ياكه يىمندن بر جماعتدركم آنلر مکه گه كىلگانلر ايدى و اوزلرى اسلام دىنينه كىرگانلر ايدى مشركلردن كىوب اذيت و جفالىر كوردىلر اولحضرت صلى الله عليه وسلمگه شكايىت ايتدىلر اولحضرت بېوردىلر كم فايغور ماگىز انشاء الله تعالى مؤمنلرگه تىزلىكده خدای تعالی دن ظفر و نصرت ايرشور (ويذهب غيظ فلوبهم) دغى كىنارسون خدای تعالی سزلىرى مشركلرگه غالب قىلو سببلى مشركلردن ظلم و ايندا، كورگان مؤمنلرنىڭ كوگىلردىن آچونى وفايقونى (ويتوب الله) و فائتور خدای تعالی اوزىنىڭ فضلى و رحمتى ايله (على من يشاء) اوزى نلاگان كىمسە اوزرىنه، يعنى توبەسىنى قبول ايدوب آڭا توفىق و هدايت بېرور اوزىنىڭ فضلى ايله نتاڭكم مشركلردن ابو سفيان و عكرمه بن ابى جهل كىبىلرگه توفىق و هدايت مېسر ايتدى (والله عليم) و خدای تعالی بىلگىچىدر آنلردن بعضلرىنىڭ توبە قىلورلن (حكيم) حكم ايتكىچىدر توبەلرىنىڭ قبوللىقى برله (ام حسبتم) ايسا سز گمان ايتدگىز مو اى مؤمنلر (ان تتركوا) سزنىڭ شول حالگىزده قالدىرماقگىزنى يعنى مشركلرگه قارشى صوغشى قىلو ايله تكلىف ايتولمايىنچە شول حاليمىزده تورور مېزدىوب گمان قىلاسزمو (ولما يعلم الله) و حالانكه كورماگاندر خدای تعالی (الذین جاھدوا منكم) شول كىمسەلرنى كم صوغشى قىلدىلر سزلىردن (ولم يتخذوا) هم توتمايدىلر (من دون الله) الله تعالى دن باشقه (ولا رسوله) دغى آنڭ رسولدىن باشقه (ولا المومنين) هم مؤمنلردن باشقه (وليحجة) هيچ برىاشرن دوستنى و سرداشنى حاصل معنى اى مشركلر برله صوغشى قىلونى اورسنغوچى مؤمنلر سزلىر شول حاليمىزچە قالدورمىز خدای تعالی بىزنى صوغشى قىلو برله تكلىف ايتماس و بېورماس دىوب گمان ايتەسىزمو و حالانكه سزنىڭ آراگىزدن خدای تعالی يولنده صوغشى قىلغوچى هم خدای تعالی دن و پىغمبر ايله مؤمنلردن باشقه هيچ بر دوست و سرداش تونماغان كىمسەلر ايرلماغاندر البته سز بو حالگىزچە قالدورماس سز بىلكە خدای تعالی سزنى صوغشى قىلو ايله تكلىف ايتەر شولوقتده سزلىردن كىمىڭ صوغشى قىلغانلىقى هم خدای ورسولدىن دغى مؤمنلردن باشقه سرداش

توماغاناقی ظاهر و معلوم بولور چن مؤمنلر منافقلردن آیرلور شوونک اوچون
 خدای تعالی سز لرنی صوغش قیلو ایله بیورور (وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) و خدای
 تعالی سز اشلی تورغان نرسه دن خبرداردر هر کمنک عملندن غرضی و نیتی نرسه
 ایکنن بلور روایت ایدلمشدرکم حضرت عباس بدرده مسلمانلر قولینه اسیر نوشکاج
 مؤمنلر آنی مشرکک ایله هم فرنداشدن کیسولو ایله شلته لادیلر حضرت عباس
 جواب بیروب ایندی کم سز لر عیب لرنی و کیمچیلک لرنی ایته سز یغشیلقلر مزی برده
 تلگه آلیمسز علی المرتضی حضرتی بیوردی کم سز نک یغشیلق دیب، ایتورک نیند این
 اشکز باردرد عباس ایندی بزلر مسجد الحرامنی عمارت قیلامز کعبه نی تعظیم ایته مز
 حاجیلرغه زمزم اچرته مز ایرلرنی آزاد قیلامز بس حق تعالی دن آیت کیلدی کم
 (مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ لَا يَلِيقَ بَوْلِهَادِي مُشْرِكًا رَگه (أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ) آنلرنک عمارت
 قیلماقلری الله تعالی نک مسجدرن (شاهدین علی انفسهم بالكفر) گواه بولغانلری
 حالده آنلر اوز نفسلرینه کافرک برله یعنی اول مشرکلرنک پیغمبر علیه السلامنی
 یالغانغه توتوب پوتلرغه طابونوب تورغان حال لرنده آنلرنک مسجد حرامنی عمارت
 قیلولری لایق و درست توکلدر الله دن باشقهغه عبادت قیلغوچی کسه بیت الله نی
 عمارت ایتماس (أُولَئِكَ) اوشبو مشرکلر (حَبَطَتْ أَعْمَالُهُمْ) یوغالدى وضایع بولدی
 آنلرنک قیلغان عمل لری خدای تعالی گه شرک کیلتورولری سببلی (وَفِي النَّارِهِمْ
 خَالِدُونَ) هم آنلر نموغده منگو فالغوچیلردر هیچده چقارماسلر (أَنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ
 اللَّهِ) موندان باشقه توکلدرکم الله تعالی نک مسجدرن عمارت قیلور وتوزوک ایبار
 (مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ) شول کسه گنه کم ایمان کیلتوردی و اشاندی اول خدای تعالی گه
 (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه (وَأَقَامَ الصَّلَاةَ) دخی تورغوزدی اول و کامل
 اوتادی نمازنی (وَأَتَى الزَّكَاةَ) هم بیردی اول مالندن زکوتنی (وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ)
 هم تورقما دی اول دین اشلرنده مگر خدای تعالی دن گنه قورقدی (فَعَسَىٰ أُولَئِكَ)
 بس شایدکم اوشبو گروه (أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ) بولسه لر آنلر نوغری بولغه
 کونلگوچیلردن یعنی هدایت طاپقان و نوغری بولغه کونلگان کسه لر اوشبو صفتلر
 ایله صفتلانغان کسه لردر مشرکلر توکلدر (أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ) ایا قیلدگزموز حاجیلرگه
 زمزم اچرتمکی (وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) هم مسجد حرامنی عمارت قیلونی یعنی
 حاجیلرغه زمزم بیره طورغان هم مسجد حرامنی عمارت قیلا تورغان
 کشیلری قیلدگزمو (كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ) شول کسه شکللی کم اول ایمان کیلتوردی
 خدای تعالی گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه (وَجَاهِدْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) دخی صوغش

(۱) کشف الاسرارده
کیلتورمشدرکم رحمت
گناهکارلر اوچوندر
رضوان طاعت و عبادت
اهلی اوچوندر و جنات
بارچه مؤمنلر اوچوندر
رحمتنی الگاری ذکر
ایتما کی گناهکارلر
امیدلرن اوزماسونلر
اوچوندر گناه فی قدر
اولوغ بولسده خدای
نعالی نك رحمتی آندان
هم اولوغراقدر کشف

(۲) اوشبو آیت کریمه
مکه دن مدینه گه هجرت
فیلولای بیورلغان کیمسه لر
حقنده ایندرلدی این
عباس رضی الله عنهما دن
منقولدرکم اهل اسلام مکه
شهرن فتح ای تودن الگاری
هرکم ایمان کیلتورگان
بولسه لکن اوزی هجرت
فیلماسه خدای تعالی اول
کیمسه نك ایمانن قبول
ایتماس ایدی مؤمنلر گه
هجرت واجب ایدی
اوشانداق اوشبو آیت
کریمه کفر اهلندن تبری
ویبزمک هم آنلردن
بوتولای کیسولماک واجب
ایدکینه دلیلدر ا گرچه
یاقن فرداشلر بولسده
شیخ زاده دن

قیلدی الله تعالی بولنده یعنی سقا به و عمارت اهلی بولغان مشرک لر خدای تعالی بولنده
صوغش بولغان مؤمنلر ایله برنیگز بولورلرمو (لَا یَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ) برابر ونیگز
بولماسلر اوشبو ایکی گروه الله تعالی فاشنده بلسکه البته مؤمنلر و جهاد فیلغوچیلر
آرتوقدر (وَاللَّهُ لَا یَهْدِی الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ) و خدای تعالی طوغری بولغه کوندر ماس
ظلم لوق اینکوچی گروهنی یعنی مشرکلرنی (الَّذِينَ آمَنُوا) شول کیمسه لرکم ایمان
کیلتوردیلر و مؤمن بولدیلر (وَاهَاجِرُوا) هم هجرت فیلدیلر دین بولنده مکه دن
مدینه گه (وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ) هم جهاد فیلدیلر کفر اهلی برله الله تعالی بولنده
(بِأَمْوَالِهِمْ) اوزلرینك مال لری برله یعنی صوغش اوچون ماللرن صرف فیلدیلر
(وَأَنْفُسِهِمْ) دخی نفسلری برله یعنی جانلرنندن کیچوب صوغش میدانینه کر دیلر
اوشبو صفتلر ایله صفتلانغان کیمسه لر (أَعْظَمَ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ) اولوغراقدر در مرتبه بوزندن الله
تعالی فاشنده یعنی آنلرنك درجه لری بیوگراک و باشقه لردن آرتوغراقدر (وَأُولَئِكَ هُمُ
الْفَائِزُونَ) هم اوشبو گروه آنلردن قول اوستونلگی طایفوچیلر دنیا و اخرنده
(بیشر هم ربه م) سو یونچ بیورر آنلرغه پروردکارلری (بِرَحْمَةِ مَنْ) اوز فاشندن
بولغان رحمتی برله (۱) (وَرِضْوَانٍ) هم اوزینك راضیلقی برله سو یونچ بیورر (وَجَنَاتٍ)
دخی شوندا این جنت باقچه لری برله سو یونچ بیوررکم (لَهُمْ فِيهَا) بولور آنلر اوچون
اول جنتلرده (نَعِيمٌ مُّقِيمٌ) دایم بولغوچی نعمت لرمک هیچده کیسولماس و بتماس
(خَالِدِينَ فِيهَا) منگو فالغوچیلر بولغانلری حالده آنلر اول جنتلرده (أَبَدًا)
همیشه کم هیچده چغارلماسلر (إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ) درستلسکده خدای تعالی
فاشنده در اولوغ اجر و ثواب کم دنیا نعمتلری آثما - اراعانده هیچ نرسه گه
تورماس رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه مکه دن مدینه گه هجرت فیلوغه
خدای تعالی دن اذن بولغاچ صحابه لر نك بعضلری بیک شادلانوب کامل راضی لوق
ورغبتلری ایله یورطلرندن هم فرنداشرندن خاتون وبالالردن همه سندن کیچوب
آشغوب مدینه گه کوچارلر ایدی و بعضلرنك یاقن فرنداشرلری هم خاتون لری
بالالرنك بیک زاریلق ایله بغلاب اوتولری کوچولرینه مانع بولور ایدی حق تعالی دن
آیت کیلدیکم (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کیمسه لر (۲) (لَا تَتَّخِذُوا)
نوتما کز سز (أَبَاءَكُمْ) آنلر کزنی (وَأَخْوَانَكُمْ) هم فرنداشرلر کزنی (أَوْلِيَاءَكُمْ) دوستلر
ایتوب نوتما کز اوز کزگه (إِنْ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ) ا گر سویسه لر آنلر و اختیار ایتسه لر
کفر و شرکنی (عَلَى الْإِيمَانِ) ایمان اوزرینه هم کافرلسکنی آرتق کوروب سزنی

هجرت قیلودن منع ایتسه لر (ومن یتولهم منکم) وهر کم دوست نوتسه لر اول
 مشرک لرنی سزلردن (فَاُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) بس اوشبو گروه یعنی مشرکلرنی دوست
 نوتقوچیلر آنلردر ظلملق ایتکوچیلر اوشبو آیت کریمه نازل بولغاچ هجرت فیلماینچه
 قالغان کمه لر ایتدی لر بزلر اوز قبیله مز و فرنداشلر مز آراسنده تورامز آنلر ایله
 معامله هم آلس بیرش لر قیلامز اگر بزلر هجرت قیلماچی بولساق آنلر مزدن
 وبالالر مزدن هم فرنداشلر مزدن بوتونلای کیمسولسا کراک آلس بیرش لر مز هم
 قالوب سودامز نوقتالسه کراک بزلر هیچ بر کشی سز هم مالسز فقیر بولوب قالساق
 کراک دبدیلر حق تعالی دن ینه آیت کیلدیکم (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام
 هجرتنی قویوچیلرغه (ان کان اباؤکم) اگر بولسه لر سز نك آنالر کز (وابناؤکم)
 هم اوغللر کز (واخوانؤکم) دخی بر توغمه فرنداشلر کز (وازواجکم) هم خاتونلر کز
 (وعشیرتکم) دخی فرنداش اروغلر کز (واموالکم) اقترتموها) هم کسب ایتوب
 طایقان ماللر کز (وتجارة) دخی شول سودالر کز و آلوش بیرش لر کز کم (تخشون
 کسادها) سز قورقاسز اول سودالر کز نك آلفه کیتماوندن و توقتالووندن (ومساکن
 ترضونها) هم تورا تورغان، منزل لر کز و یورطلر کز کم سز پاراتاسز و سویاسز آنلرنی
 اوشبو ذکر ایتولگان نرسه لر اگر بولسه لر (احب الیکم) سو بولکلر کز سزلر گه
 (من الله ورسوله) خدای تعالی دن هم آنک رسولندن (وجهاد فی سبیله) هم خدای
 تعالی بولنده صوغش قیلودن (فتربصوا) بس منتظر بولکز سز و کونوب نور کز
 (حتی یاتی الله بامرہ) تا کم کیلتور گانینه چه خدای تعالی اوزینک اشینی یعنی خدای
 تعالی نك عذاب و عقوبتن کونوب تور کز دنیاده هم آخرتده (والله لا یهدی القوم
 الفاسقین) و خدای تعالی هدایت قیلما س فرمانندن طشقه چقوچی گروهنی اوشبو
 آیت کریمه ده کوچلری ینه توروب هجرت ایتما گان کمه لر گه اولوغ تهدید
 و فورقتو هم شلته باردر اوشانداق بو آیت حکمنچه هر بر مؤمنگه پیغمبر علیه السلامنی
 اوزینک آنا آناسندن وبالالر نندن هم خاتونندن و یورط برلر نندن ماللر نندن
 بارچه سندن ده آرتوغراق سو یما کلک لازمدر (اقد نصرکم الله) تحقیق یاردم بیردی
 سز گه خدای تعالی ای مؤمنلر (فی مواطن کثیرة) کوب موطنلرده یعنی کوب صوغش
 میدانلرنده خدای تعالی سزلرنی غالب قیلدی نتاک کم بدر صوغشنده و بنی نصیر
 یهودیلری ایله صوغش قاننده هم احزاب صوغشنده اوشانداق حدیبیه صلحک هم خیر
 صوغشنده و مکه فتحنده و بونلردن باشقه اورنلرده (ویوم حدیبین) دخی حنین صوغشی

کوننده خدای تعالی سزگه یاردم بیوردی حنین مکه ایله طائفی آراسنده بر وادینک
 اسمیدر رسول صلی الله علیه وسلم شول اورنده هوازن و ثقیف قبیللری ایله صوغش
 قیلدی اهل اسلام مکهنی فتح ایتکاندن صوگ مذکور ایکی قبیله مشرکلری اتفاق
 قیلشوب مسلمانلرغه فارشی صوغشورغه چقدیلر اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه
 خبر بولغاچ اون بش مک لشکر هم اون ایکی مک آط ایله اولحضرت آنلر طرفینه
 یونالدیلر مشرکلر جمعسی دورت مک کشی ایدیلر صحابه لردن برسی مؤمنلرنک
 مشرکلرگه فارغانده نچه اولوش آرتق و کوب بولولرینه اهجاب ایتوب
 هوالنوب اوشبو صوغشده بزلر لشکر آزلقندن مغلوب بولماسمز و یگلماسمز دبدی
 آنک بو سوزی اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه ایشتولگان اولحضرت بوسوزنی
 معقول کورمادی اوشبو عجبیلر و هوالنو سبیلی اول مرتبه ده اسلام لشکری شولقدر
 کوب بولسه لرده یگلدیلر حق سبحانه و تعالی اوشبو واقعهنی مؤمنلرنک ایسلرینه
 نوشورب بیوردیکم (اذ اعجبکم کثر نکم) شولوقنده کم عجبیلردی وهوالاندردی
 سزلرنی سزنگ کوبلیکگز حنین صوغشنده (فلم تقن عنکم) بس دفع قیلمادی
 و کینارمادی سزدن (شیئا) هیچ بر نرسهنی دشمنانک هچومندن و غلبه سندن یعنی
 نیدر کوب بولسا کز ده اول درجده یگلدگز کوبلیک فائده بیرمادی (وضامت علیکم
 الارض) هم طار بولدی سزلرگه بر (بما رحبت) اوزینک کیگ لیکلی برله یعنی بر
 یوزی نیدر ایرکن بولسه ده اولکونده سزلرگه طار بولدی (ثم ولیتم مدبرین)
 صکره یوز دوندر دگز سز آرقالرگزنی بیرگوچلر بولغانگز حالک دشمنانغه یعنی مشرکلرنک
 هچوملرینه طاقت کیلتوره آلماینچه فاچوب کیندگز کیلتور مشرکلردر کم اولکونده اسلام
 لشکری بارچهسی منهزم و مغلوب بولوب فاچا یاشلادیلر رسول صلی الله علیه وسلم
 ایله باری دورت کنه کشی علی المرتضی و عباس هم ابوسفیان و عبدالله بن مسعود
 رضی الله عنهم صوغش میدانده فالدیلر اسلام لشکری صنعانن کورگاچ دشمنانلر
 بارچهلری بر بولی اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه قصد ایتدیلر اولحضرت توهگه
 آطلانغان حالنده دشمنانغه فارشی توروب حمله قیلور ایدی انا ابن عبدالمطلب یعنی
 من عبدالمطلب اوغلی من دیور ایدی عباس و ابوسفیان اولحضرتنک تزگونندن
 توتوب دشمنان آراسینه کورورگه قوبماسلر ایدی اولحضرت صلی الله علیه وسلمنک
 کمال شجاعتینه و غیرتینه اوشبو واقعه دلیلدر کم آطقه توگل بلکی توهگه آطلانغان
 حالنده هیچ مدد و یاردمسز بالفوز اوزی مشرکلرگه فارشی توروب اوزینک نسبی نی
 و کم ایدکیننی اظهار قیلور ایدی القصة اولحضرت صلی الله علیه وسلم عباسقه صحابه لرنی

اوندا گل فايتسونلر ديوب امر قىلدى حضرت عباسنىڭ طاوش بيك فوتلى ايدى قاطى طاوش برله يا اصحاب الشجرة يا اصحاب سورة البقرة ديوب ندا قىلدى حضرت عباسنىڭ طاوشن ايشتوب مؤمنلردن اوچيوزلپ كىشى كىرى دوندىلر اولحضرتنىڭ خدمتىنه كىلوب توناشدىلر ومشركار گه فارشى يونالدىلر اولحضرت صلى الله عليه وسلم حق تعالى گه مناجات قىلوب مددصوواب دعا ايتدى هم توه سندن برگه توشوب مبارك قوللرى ايله بر اوچ توفراق هم وراق طاشلر آلوب شاهت الوجوه يعنى آنلرنىڭ يوزلرى قىيىچ بولسون ديوب مشركلر طرفينه آتدى حق تعالى نىڭ قدرتى ايله اول توفراق هم وراق طاشلر دشمانلرنىڭ همەلر ينىڭ كوزلر ينه طولوب كوزلرى كورماس بولوب قاچا باشلادىلر دشمان لشكرى صندى مسلمانلرنىڭ كوڭلر ينه طنچلق كىلوب راحتلاندىلر نناك كم بپورور (ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدُوا بِذِي الْكُرْسِيِّ) (وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ) كوكل نىڭ فرارلانماق ينه وطنچ لغغه سبب بولغان رحمتىنى (عَلَى رَسُولِهِ) اوز ينىڭ رسولى اوزر ينه تاكم يالغوز اوزى قورقماينچە مشركلر گه فارشى توردى (وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ) هم مؤمنلر اوزر ينه ايندىرى تاكم عباسنىڭ طاوشن ايشتوب كىرى دوندىلر وصوغشىدىلر (وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا) دىخى ايندىرى خدای تعالى شول لشكرلرنى كم سز كورمادىڭز آنلرنى كوزلر كىز ايله ولسكن كافرلر كورورلر ايدى آنلردن مراد فرشتهلردىر كم آق كىوملر هم فزل چالمەلر ايله آطلرغە آطلانغان حاللر نده مؤمنلر گه ياردىم بپورورلر ايدى وصانلرى بش مك ياكە اون آلتى مك ايدىلر (وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا) دىخى عذاب قىلدى خدای تعالى كافر بولغان كىمسەلرنى شولمطر يقە كم آنلردن بيك كويسى اولتورلدىلر هم بالا چاغالر ندىن وخاتونلر ندىن آلتى مك كىشى مسلمانلر قول ينه اسپر توشدىلر (وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ) واوشبو اش كافرلر نىڭ جزالرىدىر (ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ) بس فايتور خدای تعالى اوز ينىڭ فضلى ورحمتى ايله يعنى توبە ميسر قىلور (مَنْ بَعْدَ ذَلِكَ) اوشبو صوغشىدىن صوك (عَلَى مَنْ يَشَاءُ) اوزى تلا گان كىمسە گە يعنى خدای تعالى توفىق وهدايت بپوروب مسلمان بولورلر حنين صوغشىدىن صوك هوزن وثقىق قىبىلر ندىن بعضلرى رسول صلى الله عليه وسلم حضور ينه كىلوب ايمان كىلتوردىلر (وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) وخدای تعالى يارلقاغوچىدىر توبە ايتكوچىلرنىڭ گناهلرن مهربان ورحمت ايتكوچىدىر توبە ايتكاندىن صوك مؤاخذه قىلماس (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى مؤمنلر (أَنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ) موندن باشقە توگلدركم مشركلر نجس ومردارلردىر باطنلر ينىڭ خبيث بولماقنى واعتقادلر ينىڭ بوزوقلىقى سببلى يا كە نجاستدىن هيچدە صاقلانماولرى هم جنابتدىن غىسل قىلماولرى

سبیلی (فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ) بس یاقن بولماسونلر اول مشرکدر مسجد حرامغه
 (بعد هامهم هذا) اوشبو بلدن صوڭ اول یل هجرتنڭ نوزنجی یلی یا که حجه الوداع
 سنهسی اونونجی یلی ایدی (۱) (وَأَنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً) واگر فورقسا کزسز ای مکه اهلی
 فقیر بولودن مشرکدر حج موسمنده مکه مکرمه که هر طرفدن توری ماللر و آشقلر
 کیلتوروب صاتو ایتهرلر ایدی اولوقنده مکه شهری بریارمونکه شکلی بولور
 ایدی مکه اهلی بیک فائده لایوب فالورلر ایدی بس حق تعالی بیوردیکم اگرسز
 مشرکدرنی حجدن منع فیلو سبیلی شول فائده مز کیسولور فقیر ومحتاج بولوب
 فالورمز دیوب فورقسا کز (فَسَوْفَ يَغْنِيكُمُ اللَّهُ) بس تیزدرکم بیای فیلور وموگسز
 فیلورسزنی خدای تعالی (مَنْ فَضَلَ) اوزینڭ فضل وکر مندن (أَنْ شَاءَ) اگر اوزی
 تلاسه سزنی بای فیلونی (أَنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ) درستلکده الله تعالی بلسگوچیدر بنده لرنڭ
 حالن (حَكِيمٌ) حکمت ایاسیدر اشنده اوز حکمتی ایله بریافتدن رزق ایشکی باغلانسه
 ایکنجی یافتدن آچار خدای تعالی پوتقه طابونفوچی کافرلر ایله صوغش فیلورغه
 بیورغاندن صوڭ کتابی کافرلر ایله جهادغه امر ایدوب بیورورکم (فَاتْلُوا الَّذِينَ
 لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) اولتورکز ای مؤمنلر وصوغش فیلکز شول کسهلر برله کم ایمان
 کیلتورماسلر خدای تعالی که (وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم اشانماسلر آخرت کونینه
 یعنی یهود ونصارالر ایله صوغش فیلکز کم آنلر خدای تعالی که تیوشلی بولغان
 روشچه ایمان کیلتورماسلر هم یهودیلر جنتده آشاو اچو بولماقینه اشانماسلر
 ونصارالر اولگانندن صوڭ تننڭ قوبارلماقینه اشانماسلر حساب وجزاء فقط جانغه غنه
 بولور دیورلر (وَلَا يَحْرَمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ) دخی حرام بلهاسلر آنلر الله تعالی حرام
 ایتکان نرسهنی (وَرَسُولُهُ) هم آنڭ رسولی حرام ایتکان نرسهنی یعنی حراملغی کتاب
 وسنت ایله ثابت بولغان خمر وایسرتکچ اچونی هم دوگنز ایتینی حلال کورورلر
 (وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ) هم قبول ایتماسلر و دین ایتوب تونماسلر آنلر حق بولغان
 اسلام دینن (مَنْ الَّذِينَ أوتُوا الْكِتَابَ) اوزلرینه کتاب بیرلگان کسهلردن یعنی
 تورات وانجیل بیرلگان کسهلرکم مراد یهود هم نصارادر سز آنلر ایله صوغش
 فیلکز (حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ) تا کم بیرگانلر پنهچه آنلر جزیهنی جزیه دیوب اهل اسلام
 قول آستونداغی کافرلرنڭ هرکشی اوچون یل صایون بیت المالفه تولی تورغان
 بر بیلگولی مقدارده آچهغه ومالغه ایتولور حاصل معنی کتاب اهلی ایله صوغش
 فیلکز تا کم جزیه تولارکه راضی بولغانلرینه چه وجزیهنی بیرگانلرینه چه (عَنْ يَدِ)
 فولدن یعنی هر قایوسی اوزینه تیوشلی بولغان جزیه آچهسن اوز فولی ایله

(۱) حضرت امام اعظم
 فاشنده بو آیتدن مراد
 مشرکدرنی حجدن وهیرهدن
 منع فیلوردر مسجد حرامغه
 هم باشقه مسجدلرکه
 کرودن طیبو توگلدنر
 امام مالک فاشنده هر
 بر مسجدکه کرودن
 مشرکدرنی منع ایدلور
 امام شافعی فاشنده
 مسجد حرامغه کرودن
 گنه منع ایدلور باشقه
 مسجدلردن منع ایدلوماس
 مواهب

(۲) حضرت امام اعظم فاشنده عرب مشرکلرندن باشقه مشرکلردن هم جزبه آلونوربارى عرب مشرکلرندن گنه جزبه قبول ايتولماس اگر ايمان كيلتورماسلر آنلرني قتل ايدلور امام شافعى فاشنده جزبه كتابى كافرلردن يعنى يهود و نصارادن غنه آلونور باشقه كافرلردن قبول ايتولماس امام مالك فاشنده همه كافر لردن جزبه آلونور فقط مرتدند گنه آلونماس مرتدى قتل ايدلور كاشفى

(۳) هزير عليه السلام يعقوب پيغمبر نسلندن ايدى نسبي اون دورت باباده حصرت هارونغه توناشور حق سبحانه و تعالى بنى اسرائيل قومينه هت النصر اسملى بيك ظالم بر پادشاهنى مسلط قىلدى بخت النصر بنى اسرائيلغه چيكن طش ظلم و جفالى قىلدى بيت المقدسنى خراب ايدوب آنداغى عابدلرني و عالملرني همه لرن اولتروب بتوردى توراننى اوطقه يامدى توراننى كوكلدن بلوچيلر

كيلتورب بيرسون (وهم صاغرون) و حالانكه آنلر خور بولغوچيلردر يعنى مسلمانلر قول آستونده مسلمانلردن كم و توبان بولوب خورلق ايله جزبهنى تولاسونلر (۲) (وَقَالَتِ الْيَهُودُ عِزِيرُ ابْنُ اللَّهِ) و ايتديلر يهوديلر عزير خدای نك اوغليدر ديوب يعنى عزير پيغمبرنى اولگاندن صوك تزلگانينه كوره خدای نك اوغليدر ديديلر (۳) (وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ) هم نصرانيلر ايتديلر عيسى خدای نك اوغليدر ديوب عيسى عليه السلامك معجزهسى ايله كوز سزار كوزلى بولوب اولوكر تزلگانلىكى سببلى نصارا خلقى آنى خدای نك اوغليدر ديديلر (ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ) اوشبو سوز يعنى عزير و عيسىنى خدای نك اوغليدر ديمك يهود و نصارانك آغزلى ايله ايتكان سوزلريدركم آنلر اول سوز ايله خدای تعالى گه افترا قىلالر ياكه آنلر نك اوشبو سوزلرى معناسز بوش سوزدر و حقيقتى يوقدر (بِضَاهُئُونَ) اوخشانالر آنلر اوزلرينك سوزلرن (قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ) آنلردن السگارى بولغان كافرلر نك سوزلرينه يعنى اولده گى عرب مشركلرى فرشتهلرني خدای نك قزلريدردورلر ايدى اوشبو يهود و نصارا هم شونلر كى عيسى و عزيرنى خدای نك اوغليدر ديوب ايتلر (قَاتَلَهُمُ اللَّهُ) لعنت ايتسون خدای تعالى آنلرغه و آنلرني رحمتندن براق قىلسون (انى يوفكون) نچوك دوندرلش بولالر آنلر حق يولدن باطل يولغه و طوغرى يولدن يوز دوندرالر (اتخذوا آخبارهم) توتديلر يهوديلر هم نصرانيلر اوزلرينك عالملرن و ملالرن (ورهبانهم) هم عابدلرن توتديلر (أرباباً من دون الله) معبودلر ايتوب خدای تعالى دن باشقه يعنى دين اشلرند حرام و حلال قىلو طوغرىستنه خدای تعالى نك سوزن قويوب اوزلرينك عالملرى و عابدلرى ايتكانچه اشلاديلر و آنلرغه اياروب حرامنى حلال بلديلر ياكه اوزلرينك عالملرينه و عابدلرينه سجده قىلديلر (والمسيح ابن مريم) دخى مريم اوغلى عيسى پيغمبرنى معبود ايتوب توتديلر نصارالر (وما أمروا) و حالانكه بيورلهاديلر آنلر هيچ بر كتابده (ألا ليعبدوا اللهاً واحداً) مگر بيورلديلر عبادت قىلو برله بر بولغوچى خدايغه غنه و خدای تعالى اوزندن باشقهغه عبادت قىلودن آنلرني طيدى (لا إله إلا هو) يوقدر هيچ بر معبود مگر اول خدای تعالى گنهدر (سبحانه عما يشركون) پاك و منزهدر اول خدای تعالى آنلر شرك كيلتوره تورغان نرسه دن و شريكى بولودن (يريدون) تلرلر يهوديلر هم نصرانيلر (أن يطفئوا نور الله) شونيكم سوندرسهلر آنلر الله تعالى نك نورن (بأفواههم) آغزلى برله يعنى حقلغى ظاهر بولغان قرآننى ياكه محمد عليه السلامك

پېغمبرلېكىنى * يا كه خدای تعالی نك بالادن نك ومنزه بولوونى اوزلېرىنك يا العان
 سوزلرى برله باطل ايتما كچى بولالر (ويابى الله) وتلاماس خدای تعالی (الا ان
 يتم نوره) مگر اوزينك نورن تمام قېلماقنى نلار يعنى اسلام دينن ظاهر و اوستون
 قېلونی نلار (ولو كره الكافرون) ا گر چه مكروه كورسه لرده ويار اتماسه لرده كافرلر
 بيت * چراغېرا كه ايزدېر فرزد * هر آنكوپى كندريشش بسوزد يعنى
 خدای تعالی ياندرغان چراغنى هر كم سوندر ما كچى بولوب آكا اورسه اوزينك
 صافالى كويار چراغنى سوندره آلماس شونك كېي كفر اهلى هم نى قدر طرشه لرده
 خدای تعالی دينن باطل ايتنه آلماسلر (هو الذى ارسل رسوله) اول خدای تعالی شول
 ذاتدر كم يباردى اوزينك رسولېنى يعنى محمد عليه السلامنى (بالهدى) طوغرى
 يولنى كورساتوچى بولغان قرآن برله (ودين الحق) هم درست و طوغرى بولغوچى دين
 برله يعنى اسلام ديتى برله يباردى (ليظهوره) تا كم ظاهر قېلسون و غالب ايتسون اوچون
 اسلام دينن (على الدين كله) بار چه دينلر اوزرينه يعنى بار چه دينلرنى منسوخ
 قېلسون و بتورسون اوچون (ولو كره المشركون) ا گر چه مكروه كورسه لرده
 و ياراتماسه لرده مشركلر اوشبو اشنى (يا ايها الذين امنوا) اى ايمان كېلتورگان
 كمسهر (ان كثيرا من الاحبار والرهبان) درستلكده يهود و نصارانك ملالرنن
 هم عابد و زاهدلرنن كويسى (ليا كلون) البته آشپلر (اموال الناس بالباطل) آدميلرنك
 ماللرن حقسزلق برله يعنى رشوت آلار (ويصدون عن سبيل الله) هم منج قېلار
 و طيالر آدميلرنى خدای تعالی يولندن و اسلام دينينه كرودن (والذين يكتزون
 الذهب) دخى شول كمسهر كم حر يصلق و صارانلقلر ندى جيبوب صاقلار لار
 آلتوننى (والفضة) هم كموشنى (ولا ينفقونها) دخى نفقه ايتماسلر و بېر ماسلر
 آنلر جيغان ماللرن (فى سبيل الله) الله تعالی يولنده يعنى زكوة بېرماسلر و خدای
 تعالی صرف ايتار كه فوشقان اورنغه صرف ايتماسلر (فبشرهم بعذاب اليم) بس
 بشارت بېرگل يعنى خبر بېرگل سن آنلرغه رنجتكوچى عذاب برله مال جمع قېلوب
 زكوتن بېرماگان اوچون آنلرنك جزالرى تموغ عذابى بولور (يوم يعصى عليها)
 شولكونده كم فزدرلېش بولور آنلرنك جيغان خزينه لرى (فى نار جهنم) تموغ اوطنده
 (فتكوى بها جباههم) بس داغلندلر لور و فزدروب باصلور شول تموغ اوطنده فزدرلغان
 آلتون و كموشلرى ايله آنلرنك ماگلايلرى يعنى دنياده و قتلرنده فقيرلر كه چرايلرن
 صتوب قاراغا نلقلرى اوچون جيغان ماللرن فزدروب ماگلايلر ينه باصارلر (وجنوبهم)

نى بېز سنده ترك بالدرمادى
 باش بالالرنى اسپر ايتوب
 آلدى عزيز عليه السلام
 اول وقتده باش ايدى
 اسپرلر آراسنه ايدى باش
 آلا بولسه ده توراتنى
 كوكلدن اوقور ايدى
 آنك بلگان اعتبارغه
 آلماديلر آنى اولتر ماديلر
 بر آز وقتدن صوگ عزير
 بخت النصر قواندن خلاص
 بولوب بيت المقدس كه
 بارورغه بولغه چقدى
 بولده بر فر يه كه كېلوب
 يتكازن خدای تعالی حضرت
 عزيرنى وفات ايتدردى
 اوزينك فتره كاملسى
 ايله يوزيل مدت اولوب
 ياتقانندن صوگ ينه ترگز
 دى نتاك كم بقره سوره
 سنده ذكر ايدلدى عزير
 عليه السلام ترلگانندن
 صوگ اوزينك قومى
 آراسنه قايتدى اولده
 آنك عزير ايكانيه اشانما
 ديلر عزيز توراتنى
 كوكلدن اوقور ايدى سن
 ا گر عزير بولساك تورال
 تنى بزار كه اوقوغل ديوب
 امتحان قېلديلر عزير
 توراتنى اوقوب كور
 اتدى عزير توراتنى
 بازار ايدى سن هم يازغل
 ديديلر حضرت عزير
 بش بارماغيه بش دانه

قلم توتوب همهسی ایله یازار ایدی آنلرغه نور اتنی اولندن آخرینه قدر کوکلدن یازوب بیردی آنلرینه شبهه لاندیلر بزنک آرامزده توراننگ نسخه سی هیچده فالماغان توراننی کوکلدن بله تورغان کشی هم برده یوق اوشبو سن یازغان کتابنگ تورات ایدکینی بزلر بلماسمز بلکه تورات توکلدر دیدیلر آرالرنندن برکمه ایدی من آتامدن ایشتم آتام اوز اتاسندن ایشتکان بغت النصر واقع سنک من توراننی بر صاندقغه صالحوب فلان طاوانک تیشوکنده طاش آستونه یاشروب قویدم دیگان بوسوزنی ایشتکاج آنلردن بر جماعت شول کشی ایله باروب طار تیشوکنندن توراننی طابوب آلوب قایتدیلر حضرت عزیر یازغان تورات ایله یکی سن چاغشدروب نارادیلر برگه حرف ده هم نفاوت بولمادی اوشبون کورگاج حضرت عزیرنگ عزیر ایدکینه اشاندیلر شوندن صوگ بواشکه بیک عجبه قالوب خدای تعالی عزیرنی بوز یل اولوب یاتقاندن صوگ ترگزوب توراننی آنک کوکلینه صالدی بو عزیر البته خداینگ اوغلیدر دیدیلر بعضیلر دیمشلدرکم رسول صلی الله علیه وسلم زمانداغی یهودلرنک بعضلری هم اوشبو سوزنی ایتورلر ایدی تفسیر حسیننی

دخی قابرغالری داغلندرلور یعنی ماللرن فقیرلردن قزغانوب اوزلرینه گنه جیغانلری اوچون ایکی یافداغی قابرغالرینه قزدروب باصارلر (وطهورهم) هم آرقالری شول قزدولغان آلتون وکوشلری ایله داغلندرلور صدقه صوراوچی فقیرگه آرقالری ایله نورغانلقلری اوچون اوشبو طریقه عذاب قیلغانه عذاب فرشته لری آنلرغه ایتورلر (هذا ما کنتم لانفسکم) اوشبودر سزنگ اوز نفسلرکوز اوچون جیوب صافلاغان عزیزنه کز ومال لرکوز (فدوقوا) بس طاتوکوز سز ای مال جیغان کمسه لر زکوة بیرماینچه (ماکنتم تکززون) عزیزنه فیلوب صافلاغان نرسه کوزک وبالن وعذابن کتاب اهلی معاملرینه سنه شمسیه نی اعتبار قیلورلر سنه شمسیه اوچیوز آلتمش بیش کونده آلتنی ساعتلر چاماسنکدر سنه قمریه اوچیوز ایلی دورت کونده سیگز ساعت چاماسنکدر قویاش یلینه فاراغانده آی بی اون بر تاووک کیمدر حق سبحانه وتعالی اسلام دینی نگ عمللرن سنه قمریه آیلری ایله اعتبار ایتوله تورغان فیلی هم سنه قمریه نگ صانن بیان ایدوب بیوردی (ان عده الشهور) در ستلکده آیلرنک صانی (عندالله) خدای تعالی قاشنده (اثنی عشر شهرا) اون ایکی آیدر (فی کتاب الله) الله تعالی نگ کتابنده یعنی لوح المحفوظده یازلغاندر (یوم خلق السموات والارض) کوکلرنی هم برنی یاراتقان کونده (منها اربعة حرم) اول اون ایکی آیدن دورتسی شهر حرام بولغان آیلردر اوچوسی توناشدن ذوالقعدة وذوالحجه هم محرم آیلریدر و برسی آیرم رجب آیدر (ذلک الدین القیم) اوشبودر طوغری بولغوچی دین ودرست بولغان حساب آیلر صاننده (فلا تظلموا فیهن انفسکم) بس ظلملق ایتماکوز اوز نفسلرکوزگه اوشبو شهر حرام بولغان دورت آیده حرام وگناه بولغان اشلرنی اشلامک ایله هم اوشبو حرمتلی آیلرنک حرمتلرن بوزو ایله حرام وگناه بولغان اشلرنی اشلامک بارچه آیلرده درست بولماسده اوشبو دورت آینی خاصلاب ذکر ایتماکی اوشبو آیلرده یامان اشنی اشلاو مسجد حرامده و حرم شریفده گناه فیلوشیکلی بیگراکده یامان و آرتوغراق عذابقه مستحق بولماقی اوچوندر اوشبو شهر حرام بولغان آیلرده مشرکلر ایله صوغش فیلو اولده حرام ایدی کوبیراک علماء صکره حراملق منسوخ بولدی دیورلر (وقاتلوا المشرکین كافة) و صوغش قیلکوز سز ای مؤمنلر مشرکلر برله آنلرنک بارچه لری برله شهر حرام بولغان آیلرده هم باشقه آیلرده (کما یقاتلونکم كافة)

ایدکینه اشاندیلر شوندن صوگ بواشکه بیک عجبه قالوب خدای تعالی عزیرنی بوز یل اولوب یاتقاندن صوگ ترگزوب توراننی آنک کوکلینه صالدی بو عزیر البته خداینگ اوغلیدر دیدیلر بعضیلر دیمشلدرکم رسول صلی الله علیه وسلم زمانداغی یهودلرنک بعضلری هم اوشبو سوزنی ایتورلر ایدی تفسیر حسیننی

تَنَازَكُمْ أَنْتُمْ صَوَّغْتُمْ فَيَلَّارِ سَزَنَكْ بَارْچَه لِرْكَزْ بَرَلَه (وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ)
 هم بلكز سز شونيكم الله تعالى تقوالق اينكو چيلر وگناهدن صافلانو چيلر برله در
 آنلرغه نصرت وياردم قيلور حضرت ابراهيم عليه السلام ديننده شهر حرام بولغان
 دورت آيده صوغش قيلو حرام ايدى جاهليتده مشركلر هم اول آيلرده صوغشنى
 حرام بلورلر ايدى صگره عرب مشركلر ينك كسب وعادت لرى بر قبيله ايكنچى قبيله
 ايله صوغشماق وواللرن طالاماق بولغانلقدن ذوالقعد ذوالحجه و محرم آيلرنده اوج
 آى توناشدن اويرانگان عادتلرن اشلاماينچه صوغشندن طيلووب تورو آنلرغه بيك
 چيتم بولدى طارلانديلر عاقبت حج موسمنده عرب مشركلرى مكه گه جيولغان
 وقتلرنده بنى كنانه قبيله سندن براو ندا قيلدى كم اى عرب قومى خداى
 تعالى اوشبو يل سز لرگه محرم آين حلال ايتدى وآنك حراملقينى صفر آينه كيچكردى
 ديدى جيولغان خلق آنك سوزن قبول ايتديلر ايكنچى يلده ينه شول كمسه ندا
 قيلدى اوشبو يل خداى محرمنى حرام قيلدى صفرنى حلال قيلدى ديدى بعض وقتلرده
 صوغش آراسنده شهر حرام بولغان ياكا آى طوسه صوغشندن طيلولا آلمايينچه اول
 اينك حراملقينى آندن صوگفى آيغه كيچكدرورلر ايدى بر يلده دورت آى حرام
 بولسه كيراك فايسى آيلر بولسده يارار ايدى اوشبو اشنى نسي ديوب آطاديلر
 حق تعالى آنلر نك بواشلىرى طوغر يسنده ايت يبار ديكم (أَمَّا النَّسِيُّ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ)
 موندن باشقه توگلدن كم نسي يعنى حرام بولغان اينك حراملقن ايكنچى آيغه كيچكدر و
 كافرلكنى آر ندرودر زيرا كه خداى تعالى حرام ايتكان اشنى حلال بلك اوزى كقدر
 مشركلر نك بواشلىرى اوگى كفلرى اوستونه كفر آر ندرودر (يُضِلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا)
 آز درلمش بولورلر وضاللكه توشارلر اوشبو عمل سببلى كافر بولغان كمسه لر
 اوگى آزغونلقلرى اوستونه (يُحِلُّونَهُ عَامًا) حلال بلورلر آنلر اوشبو اشنى بر
 يلده يعنى بر يلده حرام بولغان اينك حراملقن كيچكدر ونى حلال كوروب حراملقن
 آندن صوگفى آيغه كيچكدرورلر (وَيَحَرِّمُونَهُ عَامًا) هم حرام قيلورلر اول اشنى بر
 يلده يعنى ايكنچى يلده اوگى يلده حلال ايتكان آيلرن ينه حرام ايتارلر حرام آينى
 حلال ايتكان يللرنده آنك اوريننه حلال آينى حرام قيلورلر (لِيُؤْطَقُوا) تاكم موافق
 ايتسونلر اوچون (عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ) خداى تعالى حرام قيلغان آيلرنك صابينه يعنى
 خداى تعالى بر يلده دورت آينى حرام قيلغان شوگا موافق بز هم دورت آينى حرام
 بلهمز نلاسه فايسى آيلر بولسون ديورلر (فَيَحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ) بس حلال قيلورلر
 اول مشركلر الله تعالى حرام ايتكان نرسنى يعنى خداى تعالى حرام

ايتكان آبلرنىڭ صابىنه موافق ايتنەمىز دىوب خدای حرام ايتكان آبنى حلال
 قىلورلر (زىن لهم سوء اعمالهم) زىنتلى ايتولدى يعنى شيطان زىنتلى ايتوب
 كورساندى اول مشركلرگە آنلرنىڭ ياوز عملارن (والله لا يهتدى القوم الكافرين)
 وخدای تعالى طوغرى يوانە كوندرماس كافرلر گروھىنى منقولدىركم
 ھجرتنىڭ توقزىنچى يلىدە رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى اسلام لشكرى
 ايله تبوك صوغشىنە چقارغە ھاضرلاندىلر اولوقتدە مەدىنەدە ھوا بىك اسى ايدى اول
 يلدە فطلىق بولغانلەندىن مەدىنە ھەلى بىك چىتىن لك ايله مەشىت قىلار ايدى صوغشە
 چقارغە فرمان بولغاچ صحابەلرنىڭ بعضلرى يول براقلىغىدىن ھەم دشمان لشكرى كولىكىدىن
 واوزلرىنىڭ آزوقلرى آزلغىدىن ھەم ھوا بىك اسسى بولغانلقدىن اوشبو سفيرنى
 آورسندىلر چغاسىلرى كىلمادى حق تعالى دن آبت كىلدىكم (يا ايها الذين امنوا)
 اى ايمان كىلتورگان كەسەلر (ما لكم اذا قيل لكم) نى نرسەدر سز لرگەكم ھەرقاچان
 سزگە ايتولسە (انفروا فى سبيل الله) صوغشە چقوگىز سز خدای تعالى يولندە دىوب
 (اذا قلتم) آور ايدگىز سز ويالقا ولانوب مىل ايتدگىز (الى الارض) ىر صارى يعنى
 صوغشە چقارغە ايرىدگىز نورغان ىرگىزدىن فوزغلا سگىز كىلمادى ياكە ىر صارى مىل
 ايتدگىزدىن مراد اىگونلك ىرلرگىزنى ھەم ىمىش باقچە لىرگىزنى قالدروب كىتەسگىز كىلمادى
 دىمىكدر (ارضيتم بالحياة الدنيا) ايا راضى بولدگىزمو سز وخوشلاندىگىزمو دنيا تركلىكى
 برلە (من الآخرة) آخرت اورنىنە يعنى آخرت سەادتى بىر ابرىنە دنيا تركلىكن اختيار
 ايتدگىزمو (فما متاع الحيوۃ الدنيا) بس توگىلدر اوشبو دنيا تركلىكىنىڭ متاعى
 واسبابلرى (فى الآخرة) آخرت دولتى قاشىدە (الاقليل) مگر آزغىنەدر كم ھىچدە
 اعتبار ايتار لك توگىلدر (لا تفروا) اگر چەماساگىز سز خدای تعالى بىورغان صوغشە
 اى مؤمنلر (يعذبكم عذاباً اليماً) عذاب قىلور خدای تعالى سزنى رنجىكوجى عذاب
 برلە يعنى دشمانگىزنى سزگە غالب قىلور ياكە باشقە بىر سبب ايلە سزنى ھلاك قىلور
 (ويستبدل فوماً غيركم) ھەم آلىشدرور وكىلتورور سزنىڭ اورنىگىزغە سزگە باشقە
 بولغان بىر گروھنى كم آنلر خدای تعالىنىڭ فرمانىنە بوى صوغچولر بولورلر
 (ولا تضروه شيئاً) وزبان ايرىشدرە آلماس سز خدای تعالى گە سز لىر ھىچ بىر نرسەدە
 ياكە آننىڭ رسولىنە زىيان ايرىشدرە آلماس سزكم خدای تعالى اوزى آنى صاقلاوچىدەر
 (والله على كل شىء قدير) وخدای تعالى بارچە نرسە اوزرىنە كوجى ىتكوجىدەر
 (الا تنصروه) اگر سز ياردم ايتماساگىز خدای تعالىنىڭ پىغىمبىرىنە يعنى محمد عليه

السلامه (فقد نصره الله) بس تحقيق ياردم ايتدى آكنا الله تعالى اوتكان زمانده
 شونك كى كىل چكده هم البته نصرت و ياردم قيلور (اذ اخرجهم الذين كفروا) شول
 وقتده كم چغارماقچى بولدىلر كافرلر آنى مكدن و خداى تعالى آكنا چغارغه اذن بىردى
 (ثانى اثنين) ايكى كمسه نك ايكنجى سى بولغان حالنده يعنى مكدن مدينه گه هجرت
 ايتكانده بولده او حضرت صلى الله عليه وسلم ابو بكر صديق ايله ايكيسى (اذ هما
 فى الغار) شول وقتك كم آنلر هر ايكيسى غارده ايدىلر اول غار شور طوينك بوقار بسنكدر
 او حضرت صلى الله عليه وسلم ربيع الاول آيى نك اولنده پنجشنبه كچه سى مكه
 شهرندن حضرت ابو بكر نك بوز طندن آنك آنا توه سینه آطلانوب ايكيسى برگه
 يولغه چقدىلر مذكور غار طرفينه بونالدىلر اول تونى شول غارده اوتكاردىلر
 ايكنجى كون مشركلر آنلرنى ازلاب غار نك آغز ينه چه كىلدىلر حق تعالى نك قدرتى
 ايله اول غار نك آغز ينه اورما كوچ اوبا ياصاب هم شونك بانداغى آغاچه كوگار چن
 اويالاب يهورقالر صالحان ايدى مشركلر شونلرنى كور كاج موند ا كشى آياق باصقانى
 يوق ايكان ديوب كىرى دوندىلر غار نك اچينه فارامادىلر شول وقتده غار اچنده ابو
 بكر صديق رضى الله عنه او حضرت صلى الله عليه وسلم گه ايتدى يا رسول الله ا گر
 بو مشركلر نك برسى اوزينك آباغى آستونه قاراسه هج شكسز بزنى كوره چكدر
 او حضرت جواب بىردىلر كم اى ابو بكر ايكى كشى نك او چونچى سى الله تعالى بولسه
 سنك اول ايكى كشى حقنده گمانك نچو كدر الله تعالى اوزى صافلاماسمو حق سبحانه
 و تعالى اوشبو حالن خبر بيروب بيورور كم (اذ يقول لصاحبه) شول وقتكم ايتور
 ايدى پيغمبر عليه السلام اوزينك بولداشى ابو بكر صديقغه (لا تحزن ان الله معنا)
 سن فايغور ماغل درستلكده الله تعالى بز نك ايله برگه در اول بزگه ياردم بيورور
 و بزنى دشماندن صافلار (فانزل الله) بس ايندردى خداى تعالى (سكينة عليه)
 كوكل لرنك سكون و قرار ينه سبب بولغان رحمتن پيغمبر عليه السلام اوز ينه يعنى
 آنلرنك كوكل لرندن قور قولرن كيتاردى و طنچلاندردى (وايده) هم بر كندى خداى
 تعالى پيغمبر عليه السلامنى و آكنا قوت بىردى (بجئود لم تروها) شوندا اين لشكرلر
 برله كم سز كور مادكز آنلرنى يعنى اول حضرتنى مشركلردن صافلاو او چون فرشتهلر
 يباررى يا كه بدر و اهزاب هم حنين صوغشلرنك ايندرلر لگان فرشتهلردر (وجعل دخى
 فيلدى خداى تعالى (كلمة الذين كفروا والسفلى) كافرلرنك سوزلرن توبان (وكلمة الله)
 و خداى تعالى نك كلمه سى (هى العليا) اول غنه در بوقار يراق يعنى اسلام و نوحيد
 بوقارى هم اوستوندر كفر و شرك توبان و آستنده در (والله عزيز حكيم) و خداى

تعالی غالبدرکم اهل اسلامنی عزیز فیلور دانا وحکمت ایاسیدر اوز حکمتی بوینچه
 مشرکلرنی خور فیلوز (۱) (انفروا) چغوکز سز ای مؤمنلر تبوک صوغشینه (خفافاً
 وثقالاً) یکل یوکلیلر هم آغر یوکلیلر بولغانکز حالده خفاف وثقالنک تفسیرنده نه
 قول باردر مراد آطلی لرکز هم جیاولی لرکز صوغشقه چغوکز دیمکدر یا که باشلرکز
 هم فارتلرکز چغوکز یا که بایلرکزده فقیرلرکزده یا که قوراللی لر هم قورالسزلرده یا که
 خانونلی لرکزده هم اویلانماگان یکنلرکزده همه لرکز چغوکز دیمکدر اسباب
 النزولک مذکوردرکم بعضیلر صوغشقه بارساق اشلرمن توفتالور ومال لرمز یوغالور
 دیوب تبوک صوغشندن تغلف قیابو قالماقی بولغانلر ایدی حق تعالی آنلرنک
 عدلرلن قبول ایتمادی و بیوردیکم مال جمع فیلماعان یکل یوکلیلرکز هم ماللری
 کوب بولغان آغر یوکلی لرکزده صوغشقه چغوکز (وجاهدوا) هم صوغش فیلکز
 (بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ) مال لرکز ایل هم نفسلرکز ایل (فی سبیل الله) الله تعالی یولنده
 (ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ) اوشبو صوغشقه چغوکز وصوغش فیلووکز یخشیراقدر سز نک
 اوچون تغلف قیلوب چقی فالودن (ان کنتم تعلمون) اگر سز بلور بولساکز
 جهادنک فضیله لرن هم اجر وثوابلرن وتغلف فیلونک ضرر وعذابن رسول اکرم
 صلی الله علیه وسلم خلقنی تبوک صوغشینه چغارغه دعوت ایتکاج آنلر اوچکه آیرلایلر
 ر جماعت فی الحال فرمانغه بوی صونوب صوغشقه بارورغه حاضرلانایلر آنلر
 بهاجرین وانصارنک اولوغلری ایدیلر و بر جماعت نفسلرینه صوغشقه چغو آغر بولوب
 چغاسیلری کیلماسه ده خدای تعالی نک فرمانن هم رسول الله نک حکمن اوز نفسلری
 آرزوسندن آرتوغراق کوروب چغونی اختیار ایدیلر آنلر صحابه لرنک فقیرلری
 وضعیفلری ایدیلر و بر جماعت صوغشقه بارماینچه ایلر مزده قالور ایدک دیوب
 رسول صلی الله علیه وسلم دن رخصت صورادیلر آنلر منافقلر ایدیلر شول منافقلر
 طوغریسندک آیت کیلدی کم (لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا) اگر بولسه ایدی سن آنلرنی
 آنک صاری دعوت ایتکان نرسه حاصل بولووی یاقن بولغان دنیا مالی (وسفراً قاصداً)
 هم یکل واوگھایی سفر بولسه ایدی (لَاتَسْبُوكَ) البته ایلر اولر ایدی آنلر سکا یعنی
 اگر سن اول منافقلرنی مال حاصل بولا تورغان اورنغه هم یکل ومشقتسز بولغان
 سفرگه چغارغه اونداساک ایدی آنلر البته سنک سوزکنی طگلارلر ایدی وسکا
 ایلر اول سفرگه چغارلر ایدی دنیا مالی طبعسی ایل اول اشدک سکا اطاعت
 ایلرلر ایدی (وَلَكِنْ بَعَدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ) ولکن یراق بولدی آنلر اوزرینه بارا
 تورغان یول کم محنت ومشقتلر کوروب بارورغه کراک شول سبیلی آنلرنک چغاسیلری

(۱) تبوک صوغشی فصه سی
 نک اورناسنک اوشبو غار
 واقع سن ذکر ایتمکی
 مؤمنلرگه تنبیه درکم اگر
 سزلر صوغش اشلرندک
 پیغمبرگه یاردم ایتماساگز
 وصوغشقه چقماساگزده
 خدای تعالی آنی دشما
 نلردن صافلار نتاک کم
 غارده اواحضرت لبوبکر
 صدیق ایله ایکی سی گنه
 ایدیلر قریش اولوغلری
 مهملری آنی قصدایتوب
 هلاک ایتمکچی بولغانلر
 ایدی شولوقنده خدای
 تعالی آی صافلادی
 اورما کوچ هم کوگارچن
 کبی ضعیف مخلوقلرنی
 سبب ایدوب آنی دشما
 ندن فوتقاردی کاشفی

کیلمی تغلفی قیلالر (وَسَيُحْفَنُونَ بِاللَّهِ) وتبزددرکم آنط ایثارلر اول منافقلر خدای
 تعالی اسمی برله اوشبو خبر قرآن نڭ معجزه لرندن درکم اشنڭ واقع بولماقندن الگار
 خبر بیروه در هر فابجان سن تبوک صوغشندن مدینه گه فایتساک صوغشندن تغلف
 ایتوب فالغان منافقلر سنڭ حضورکا اعتدار اوچون کیلوب الله تعالی اسمی ایله آنط
 ایتوب ایتورلرکم (لَوْ اسْتَطَعْنَا) اگر فادر بولساق ایدی بز وکوجیمز بتسه ایدی
 صوغشقه چغارغه و سفر قیلورغه (لَعَرَجْنَا مَعَكُمْ) البته چغار ایدکیز اوشبو صوغشقه سرنڭ
 ایله بر گه و تغلفی ایتماس ایدک (يَهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ) هلاک قیلالر اول منافقلر اوزلرن
 اوشبو یالغانه آنط ایتولری سببلی یعنی اوزلرن عذابقه مستحق ایتهلر (وَاللَّهُ يَعْلَمُ
 وَخَدَايَ تَعَالَى بَلُور (أَنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ) درستلر اول منافقلر یالغان ایتکوچیلدر (عَفَا اللَّهُ
 عَنكَ) عفو قیلسون خدای تعالی سندن ای محمد علیه السلام (۱) (لَمْ أَذْنَبْ لَهُمْ) نی اوچون
 رخصت بیردڭ سن آنلرغه صوغشندن تغلفی ایتوب ایولرنده فالورغه و آنلرنڭ یالغان
 حیللرن و عذرلرن قبول ایتدڭ یعنی آشوغوب رخصت بیرماسکه کراک ایدی (حتی
 يَتَّبِعِينَ لَكَ) تا کم ظاهر بولغانغه چه و بلونگانگه چه سکا (الَّذِينَ صَدَقُوا) طوغری
 و درست ایتکان کمسلر (وَتَعْلَمُ الْكَاذِبِينَ) هم سنڭ بلگانڭ گه چه یالغان ایتکوچیلرنی
 یعنی کم نڭ صوغشقه بارمی فالور اوچون کورساتکان عذری درست و سوزی طوغری
 ایکانن هم کم نڭ هیچده عذری بولماینچه حیل قیلوب یالغاندن منم عذریم باز دیوب
 ایتکانن آچق بلگانڭ گه چه نی اوچون آنلرغه صوغشندن فالورغه رخصت بیردڭ
 (لَا يَسْتَأْذِنُكَ) سندن اذن و رخصت صوراماسلر (الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) شول کمسه لرکم
 ایمان کیلتور دیلر و چن اشانو برله اشاندیلر خدای تعالی گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم
 آخرت کونینه (أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ) اوزلرنڭ ماللری هم جانلری برله
 صوغش قیلودن تغلفی ایتوب فالورغه یعنی ایمانلری درست بولغان کمسه لرنی
 صوغشقه چغارغه چاقرساک آنلر البته هیچ توقفسز قبول قیلورلر و صوغشندن
 تغلفی ایتوب ایولرمزده فالبق دیوب سندن رخصت صوراماسلر (وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ)
 و خدای تعالی بلگوچیلر فرمائینه خلافتق ایتودن صافلانوچیلرنی (أَنَّهُمْ يَسْتَأْذِنُكَ)
 مونندن باشقه توگلدلرکم سندن رخصت صورارلر صوغشندن فالو اوچون (الَّذِينَ
 لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) شول کمسه لرکم ایمان کیلتور ماسلر و چن اشانو برله اشانماسلر
 خدای تعالی گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه (وَأَرْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ) دخی شک که
 نوشکاندر آنلرنڭ کوگللری یعنی اسلام دینی نڭ حلقندنه کوگل لرنده شک و شبهه لری

(۱) اوشبو جمله دعادر
 حق تعالی اوزینڭ
 پیغمبرینه الله سندن عفو
 قیلسون دیوب دعا
 فیلغاندر آندن مقصود
 تعظیم و تکریمه نناک کم
 آدمیلر عرفنده شولای
 عفو و رحمت ایله دعا
 قیلار و بعضیلر دیمشلدر
 کم رسول صلی الله علیه
 وسلم حضرتلری بعض
 کمسه لرگه تبوک صو-
 غشندن تغلفی ایتوب
 فالورغه رخصت بیردی
 خدای تعالی اوشبو کیم
 چیلکنی آندن عفو قیلدی
 و کیچدی اول تقدیرده
 بوجهله خبر بولور خدای
 سندن عفو قیلدی دیوب
 خبر بیلور حسینی

باردر (فهم في ريبهم يترددون) بس آنلر اوزلر بىڭ شك لرنده حيران بولوب
 آپدراب تورورلر اشانورغده اشانماسقده بلماسلر اول، كهمسلر منافقلردر
 صوغشقه بارورغه آورسنوب تورلى يالغان عندرلر كورساتوب صوغشدين قالورغه
 اجازت صورلرلر (ولو ارادوا الخروج) واگر تلاسملر ايدى اول منافقلر صوغشقه
 چغونى سزنىڭ برله (لاعدوا له عدة) البته حاضرلرلر ايدى آنلر صوغش اوچون
 كراك بولغان نرسه لرنى واسبابلرنى هم آڭا كوچلرى يئار ايدى تغلى فيلولرى
 كوچلرى يتما گانلىكدين توگل (ولكن كره الله انبعائهم) ولكن مكروه كوردى
 وسويمادى خدای تعالى آنلرنىڭ دين اشنده قوبارلماقلرن و خدای يولنده صوغشقه
 چغولرن (فتبطمهم) بس منع فيلدى ونوقتاندى خدای تعالى آنلرنى صوغشقه چغولرن
 هم آنلرنىڭ كوكللرينه قورقو وبالقاولق صالدى (وقيل اعدوا مع القاهدين) هم
 ايتولدى آنلرغه اولطوركز سز اى منافقلر ايلوركزده اولطورغوچيلر ايله برگه ديوب
 يعنى خاتونلر وصبى بالالار هم آورولر ايله برگه ايلوركزده اولطوروب قالكز
 صوغشقه چغونى تلاماساڭز منافقلردن عبدالله بن ابى اوزينىڭ يولداشلىرى ايله
 تبوك صوغشينه چغوقچيلر آرطندن يولغه چقغان ايدى بىرايكى منزل بارغاندىن
 صوك فكرلرى آلشوب كيرى قايتوب كيتدىلر آنلرنىڭ قايتوب كيتولرى رسول
 صلى الله عليه وسلمگه ايشتولساڭ اولحضرت بيوردىلر كم اگر اول عبدالله بن
 ابىده برخير بولسه ايدى بىزنىڭ ايله برگه بارور ايدى آنىڭ كيرى قايتوب كيتكانينه
 شادلانوكز شردنن خلاص بولدىڭز ديدىلر اولحضرتنىڭ سوزلرينه موافق حق تعالى
 آيت يباردى كم (لوخرجوا فيكم) اگر چقغان بولسملر ايدى اول منافقلر
 صوغشقه سزنىڭ آراڭزده برگه (ما زادوكم الا خبالا) آرتدر ماسلر ايدى آنلر
 سزگه مگر بر بوزوفلقنى هم مگر و خيانتنى غنه آرتدرورلر ايدى آنلردن زبان غنه
 كورور ايدىڭز (ولاوضعوا خلالكم) هم طرشوب يورورلر ايدى آنلر سزنىڭ آراڭزده
 سوز يورنو هم ايكى كشى آراسن بوزوكى يامانقلر برله (يبغونكم الفتنة) استارلر
 ايدى سزنىڭ اوچون فتنه وفسادنى يعنى سزنىڭ آراڭزغه نزاع و خلافق صالوب
 بىربركزدن آبرورغه طرشورلر ايدى ياكه روميلر ايله صوغش فيلودن سزنى
 قورقورلر ايدى تبوك صوغشى روم خلقينه قارشى ايدى (وفيكم سماعون لهم)
 وسزنىڭ آراڭزده اول منافقلرنىڭ جاسوسلرى وخفيهارى باردر كم سزنىڭ سويلاشكان
 سوزلر كزنى آنلرغه يتشدروب تورورلر (والله عليم بالظالمين) و خدای تعالى

بلگوچیدر ظالملرنی یعنی منافقلرنی (لَقَدْ ابْتِغُوا الْفِتْنَةَ) تحقیق استادیلر اول منافقلر
 فتنه‌نی یعنی مؤمنلرنک آراسینه خلاقلق و تفرقه سالورغه طرشدیلر (من قبل) اوشبو
 نبوک صوغشندن الگاری احد صوغشندکم صوغشقه چقغاندن صوگ مؤمنلرنی
 طاشلاب کیری فایتوب کیتدیلر هم خندق صوغشند خلقنی اغوا قیلدیلر (وَقَلَّبُوا
 لَكَ الْأُمُورَ) هم ایلاندر دیلر سنک اوچون اشلرنی یعنی سنک اشلرکنی باطل قیلو
 اوچون نورلی مکرلر و حیللر توزدیلر (حَتَّى جَاءَ الْحَقُّ) تا کم کیلدی حقلق
 و طوغریلق (وَوَهَّبَ أَمْرَ اللَّهِ) هم غالب بولدی خدای تعالی نك اشی آنلرنک توزگان
 حیللرینه و خدای تعالی مؤمنلرگه یاردم ایتدی (وَهُمْ كَارِهُونَ) و آنلر یعنی منافقلر
 مکروه کورگوچیلردر و سویماسلر مؤمنلرگه نصرت و یاردم بولونی (وَمِنْهُمْ مَنْ
 يَقُولُ) و آنلردن یعنی منافقلر جملسندن باردر شول کسه کم ایتور (اِثْنَيْنِ
 وَلَا تَقْنَتِي) رخصت بیرگل سن مکا صوغشندن فالوغه و منی فتنه‌گه سالماغل دیوب
 (الْأَفَى الْفِتْنَةَ سَقَطُوا) آگاه بولکمز و بلکمزکم اول منافقلر اوزلری فتنه‌گه توشکانلردر
 نفاقلری ظاهر بولو سببی اوشبو اشلری ایله (وَأَنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ)
 ودرسنلسکده تموغ چولغاب آغوجیدر کافرلرنی یعنی تموغه کروگه سبب بولغان
 اشلرنی همیشه اشلاب تورورلر (أَنْ تُصَبَّكَ حَسَنَةً) اگر ایرشسه سکا ای محمد
 علیه السلام بریخشیلق یعنی برار صوغشده دشمانلرغه غالب بولوب فولکمزغه
 غنیمت مال کرسه نتاک کم بدر صوغشند بولدی (تَسُوهُمْ) فایغولی قیلور اول
 منافقلرنی سزگه یخشیلق و شادلق ایرشما کنی اوچون بیک کونلاشلورلردن و حسدلردن
 فایغورورلر (وَأَنْ تُصَبَّكَ مُصِيبَةً) و اگر ایرشسه سکا بر فایغو یعنی برار صوغشده
 دشمانلر طرفندن جراحت و صنقلق ایرشسه نتاک کم احده شولای بولدی (يَقُولُوا)
 ایتلر اول منافقلر سکا فایغو ایرشکانن کورگاج (فَدَأَخْنَا أَمْرًا مِنْ قَبْلُ) تحقیق
 توندقبز اوزمزنک اشیمزنی احتیاط و صافلانو برله موندن الگاری یعنی بز اولدن
 احتیاط برله اش قیلدی و صافلانق اوشبو صوغشقه چقماق آخری اوکفایسز
 بولا چاغن سیزدک دیورلر (وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ) هم فایتورلر آنلر اوزلرینک مجالسارندن
 شادلانغوچیلر بولغانلری حالده سزگه فایغو ایرشکانینه و اورلری سلامت فالولرینه
 (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام (لَنْ يُصِيبَنَا) البته ایرشماس بزلرگه (الْأُمَّا
 كَاتِبَ اللَّهُ لَنَا) مگر خدای تعالی لوح المحفوظده یازغان نرسه گنه ایرشور هر نرسه

ايرشسه آنڭ تقدىرى بويىنچە ايرشور (هو مولينا) اول خدای تعالى بزنڭ اشلرمنى
 توزگوچىمىز در (وعلى الله فليتوكل المؤمنون) هم خدای تعالى اوزرىنه گنه كرا كدركم
 توكل قىلسونلر مؤمنلر نسا كم مرادلرى حاصل بولور (قل) ايتكل سن اى محمد
 عليه السلام منافقرغه (هل تربصون بنا) ايا سز كوز توناسزمو و كوتوب توراسزمو
 بزلرگه يعنى كوتوب نورمىسىز (الا احدى الحسنين) مگر كوتاسز و كوز توناسز
 ايكى يغشى اشنڭ برسبىنى يعنى بزلر خدای تعالى نڭ فرمانى بويىنچە صوغشقه
 چقساق بزلرگه ايكى يغشى اشنڭ برسى بولمى فالهاس يا ايسه ظفر و نصرت
 بولور غالب كيلورمز يا ايسه اولتورلوب شهيد بولورمز سلامت قالساق غازى
 بولوب اجر و ثواب لرغه مستحق بولورمز اولتورلساك شهيدلك سعادتينه ايرشورمز
 (ونحن نربص بكم) و بزلر كوتوب تورامز سزگه (ان يصيبكم الله بعباب من عنده)
 ايرشدرما كىنى خدای تعالى سزلرگه اوز قاشندن برعذابنى (او بايدىنا) يا ايسه
 بزنڭ قوللرزمز ايله سزلرگه برعذاب ايرشدرما كىنى يعنى خدای تعالى اوزى بر
 عذاب يباروب سزنى هلاك قىلور يا ايسه بزلر اوز قوللرزمز ايله سزنى اولتورورمز
 بزن شونى كوتامز (فترصوا) بس منتظر بولڭز و كوتوڭز سز اى منافقر بزنڭ
 اوچون كوته تورغانڭزنى (انا معكم متر بصون) درستلكده بزن هم سزنىڭ ايله برگه
 كونكوچيلرزمز تبوك واقعه سنده منافقر دن جند بن قيس اولحضرت صلى الله عليه
 وسلمگه كيلوب ايتدى يارسول الله مڭا اوشبوء صوغشقه چقى قالورغه اجازت
 بىرگل روم ولايتينه صوغشقه بارو مڭا بيك چيىن درمن صوغشقه چقور اوزىمىز اوزمىز
 مالىمدن اسلام لشكرينه نفقه بىرايم مالىم ايله ياردم ايتايم ديدى حق تعالى دن آيت
 كىلديكم (قل) ايتكل اى محمد عليه السلام منافقرغه (انفقوا طوعاً) نفقه بىرڭز سز مالڭزنى
 صوغش اوچون اختيارڭز و رغبتڭز ايله اوزڭز تلاب (او كرها) يا ايسه بىرڭز
 كوچلانوب تلاماينچە يعنى كراك اوز ايركڭز ايله سويوب بىرڭز و كراك ايركسز
 كوچلانوب كنه بىرڭز هر ايكىسى برابر در (ان يتقبل منكم) هرڭز قبول ايتولماس
 بىرگان نفقه لرڭز سزلردن (انكم كنتم قوماً فاسقين) درستلكده سز بولڭز فاسق
 گروهلر و اسلام دائره سندن طشقه چققوچيلر شونك اوچون بىرگان نفقه لرڭز مقبول
 بولماس (وما منعهم) و طبيادى اول منافقرنى (ان تقبل منهم نفقاتهم) آنلرڭ بىرگان
 نفقه لرى قبول ايتلودن (الا انهم كفروا بالله ورسوله) مگر شول نرسه طبيدى كم
 آنلر كافر بولدىلر و قارشدىلر خدای تعالى گه هم آنڭ رسولىنه (ولاياتون الصلوة)

هم كيلمیلر آنلر جماعت نمازینه (الاهم كسالى) مگر كيللر و حالانكه آنلر بالقولدر
 يعنى بالقولانوب كيلاسيلرى كيلماينجه گنه كيللر (ولا ينفقون) دخى نفقه بيرميلر
 آنلر ماللرندن خدای تعالى بولنده (الا وهم كارهون) مگر نفقه بيرالر و حالانكه
 آنلر اوزلرى مكر وه كور و چيلدر يعنى بيرسه لرده سويوب بيرميلر ايركسز بولوبقنه
 بيرالر زيرا كه نفقه بيرودن ثواب اميد اينماسلر و عذابدن قورقماسلر (فلا تعجبك
 اموالهم) بس عجبكه فالدر ماسون سنى اى محمد عليه السلام اول منافقرنك ماللرى
 خطاب رسول صلى الله عليه وسلمگه بولسه ده مراد امتلر بدر يعنى منافقرنك دنيا ده
 ماللرى كوب بولماقينه سزلىر عجبكه قالما كز اى مؤمنلر (ولا اولادهم) دخى
 آنلرنك بالالرى ده سزنى عجبكه فالدر ماسون زيرا كه مالنك هم بالالرنك كوب
 بولماقى آنلر اوچون وبال و زياندر (انما يريد الله) موندن باشقه توگلدركم تلار
 خدای تعالى (ليعذبهم بها) اول منافقرنى عذاب فيلوفى شول ماللرى هم بالالرى
 سببلى (فى العيوة الدنيا) دنيا تركلكنده زيرا كه مالنى جمع فيلو اوچون هم صافلاو
 اوچون كوب مشقتلر طارنورلر هم بالالرى سببلى كوب عذابلانورلر محنت و قايغولر
 كورورلر (وتزهي انفسهم) دخى تلار خدای تعالى آنلرنك جانلرى چغورن قاطبلىق
 و اغرلق برله (وهم كفرون) و حالانكه آنلر كافرلر در يعنى اولگان و قتلزنده كافر
 حاللرنده دنيا دن كيتارلر ماللرى و بالالرى آنلرغه فائده بيرماس بس سزلىر
 آنلرنك دولتلرينه و بالالرى كوبلكينه قز قما كز (ويحلفون بالله) و آنط ايتارلر اول
 مذاققر خدای تعالى اسمى برله شويله ديوبكم (انهم لمنكم) درست لكده آنلر سزنىك
 جمله كز دنلر يعنى بز هم سزنىك شكلى اسلام ديننده مز مسلمانلر مز ديوب آنط ايتارلر
 (وما هم منكم) و توگلدلر آنلر سزدن زيرا كه طشلرندن ايمان كيلتورگان بولسه لرده
 اچلرندن كافرلدر كوكلرندن اسلام دينينه اشانماسلر (ولكنهم قوم يفرقون) و لكن
 آنلر قورقا تورغان گروهلردر سزلىر دن يعنى سزنىك آنلرنى اولتوما ككز دن
 واسير ايتما ككز دن قورقالر شونك اوچون اوزلرن مسلمان ايتوب كورسانلر
 و كافرلكلرن ياشورالر (لو يعدون ملجا) اگر طاپسهلر اول منافقلىر بر صغونا
 تورغان اورننى يعنى سزدن اوزلرن صافلاو اوچون برقلعه و حصار يا كه بيوك طاو باشى يا كه
 دينگز اوستونده گى آطاو كبى صغو ناچق برنى طاپسهلر ايدى (او مغارات) يا ايسه مغارهلر
 و طاو تيشوكلىر طاپسهلر قاچوب پاتورغه (او مدخلا) يا ايسه اوزلرى كرورلك
 بر تيشوك طاپسهلر برده (لو لو اليه) البته بونالورلر آنلر اول اورنغه سزدن

قورقورلردن (وَهُمْ يَجْمَعُونَ) وآنلر آشوغورلر و بؤكور ب بارورلر يعنى سز دن
 فاقوب قورتلو اوچون بر صغوناچق ير طاپسهلر ايدى البته هيجده توفق اينماينچه
 شول برگه بؤكورورلر ايدى لىكن آنداين اورنىن طابا آلپلر شونك اوچون
 ايركسزگنه سز نك آراكزده تورالر (وَمِنْهُمْ مَن يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ) و منافقلردن
 بارد شول كهمسه كم عيبلار سنى اى محمد عليه السلام جيولغان صدقلرنى تقسيم
 ايتووك طوغر يسنده (فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا) بس اكر بپولسه آنلرنك اوزلرينه شول صدقه
 مالندن اوزلرى تلاكان قدر (رَضُوا) راضى بولالر اول منافقلر سنك تقسيم فيلوونما
 (وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا) و اكر بپولماسه آنلرغه صدقه مالندن اوزلرى تلاكانچه
 (إِذَا هُمْ يَسْتَغْطُونَ) شول وقتك آنلر آچولانلر و راضى بولمپلر سنك بولوب پيرما كئا
 (وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا) و اكر اول منافقلر راضى بولسهلر ايدى (مَا آتَيْتُمُ اللَّهُ وَرَسُولَهُ)
 آنلرغه خدای تعالى هم آنك رسولى بيرگان نرسه گه صدقه و غنيمت ماللردن (وَقَالُوا)
 هم ايتسهلر ايدى آنلر (حَسْبُنَا اللَّهُ) كفايه فيلور و يتار بزگه خدای تعالى نك فضلى
 و رحمتى (سَيُوتِنَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ) تيزدر كم بيرور بزگه خدای تعالى اوز فضلندن
 و مپسر فيلور ايكنچى غنيمتى (وَرَسُولُهُ) هم آنك رسولى پيغمبر عليه السلام
 بزگه بيرور اوشبو بيرگانندن كو براك ايتوب (أَنَا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ) درسنلكده
 بز الله تعالى صارى رغبت ايتكوچيلرمز و آندن غنه اميد فيلامز ديوب ايتسهلر ايدى
 البته آنلرنك اوزلرى اوچون بغشيراق و فائده ليراق بولور ايدى موندن صوك
 صدقه نك مصرفلرن و كملرگه يير و تيوش ايكانن بيان ايدوب بيورورك (أَنَا الصَّدَقَاتِ)
 موندن باشقه نوگلدركم صدقلر يعنى واجب صدقه و زكوة نى بيرلور (لِلْفُقَرَاءِ) فقيرلرگه
 (وَالْمَسَاكِينِ) هم هيج نرسه سى بولباغان مسكينلرگه (وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا) هم صدقه
 عامللرينه يعنى پادشاه طرفندن زكوة و عشر جيار اوچون قويولغان كشيبلرگه بيرلور
 (وَالْمَوْلَافَةَ قُلُوبِهِمْ) دخى كوكللرى الفتلاندرلگان كهمسهلرگه يعنى ايمان كينتورگان
 بولسهلرده كوكللرنده اسلام دينى محكم قرارلانباغان كهمسهلرگه آنلرنك كوكللارن
 الفتلاندر اوچون و اسلام دينينه محبت باغلاسونلر اوچون جيولغان زكوة و صدقه
 مالندن بيرلور اسلامنك اولنده شونداين كهمسهلرگه اوزلرى باى بولسهلرده زكوة
 بيرماك درست ايدى (وَفِي الرَّقَابِ) دخى موبنلرنى قللقدن آزاد فيلو توغر يسندك
 زكوة مالندن بيرلور يعنى خواجه سى بر مقدار مال طابوب كينتورسه آزاد اينما كچى
 بولوب قولينه بازو بيرگان مكاتب قلغه آنى قللقدن آزاد فيلو اوچون زكوة مالندن

بیرلر (وَالْفَارِمِينَ) هم بورچلی بولغان کمسه لرگه بیرلور بورچدن فوتولدرماق اوچون (وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ) دخی خدای تعالی بولنده صرف ایبتولور یعنی صوغشقه باروچی غازیلرگه زکوة مالندن صرف ایبتولور بعضیلر کوپوروز باطلر بنا ایتو کبی هر بر خدای تعالی بولنده بولغان خیراتدن عامدر دیمشدر (۱) (وَأَبْنِ السَّبِيلِ) هم بولده آنچه سی بتوب محتاج بولوب فالغان بولاوچیغه بیرلور اوشبو ذکر ایبتولگان مصرفلرغه زکوة و صدقهلر نی بیرونی فرض قیلدی خدای تعالی (فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ) فرض قیلماق کم ثابت در خدای تعالی طرفندن (وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) و خدای تعالی بلگوچیدر صدغه مستحقلسر نی حکمت ایاسیدر کم اوز حکمتی بوینچه تیوشلی روشجه تقسیم قیلور روایت ایدلمشدر کم منافقلازک باوزلری اولحضرت صلی الله علیه وسلم ناک ارطلرند ادبسنلک قیلوب اول حضرت حقنده تیوش سز سوزلر سویلار لر ایدی برسی آنلرغه ایتدی اگر سز ناک اوشبو سوزلرگز محمد علیه السلام غه ایشتولسه حالکز نهوک بولور بو سوزگه فارشی آنلر ایتیلر محمد ناک سوز ایشته تورغان قولای بیوندر بز آنک حقنده آر طنده تلاساک نینداین سوزلر نی سویلیمز آنک آلدینه بارغاج سویلا گانیمز یوق دیوب انط ایتوب بز آنی اشاندرامز دیدیلر حق تعالی دن آیت کیلدیکم (وَمَنْهُمْ الَّذِينَ يُوْذُونَ النَّبِيَّ) و منافقلازک باردر شونداین کمسه لر کم ارنجوتالر آنلر پیغمبر علیه السلام نی (وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ) هم ایته لر آنلر اول محمد علیه السلام بیک یغشی طکللاوچیدر هر کم ناک سوزن طکلار و قبول قیلور یعنی آنی سوز برله اشاندر و ویکلدر دیورلر (قُلْ) ایتمکل سن ای محمد علیه السلام اول منافقلازغه (أُذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ) یغشی ایشتکوچیدر سز ناک اوچون اول محمد علیه السلام (يَوْمِنُ بِاللَّهِ) اشانور اول الله تعالی گه و آنک بارچه سوزلرن تصدیق قیلور (وَيَوْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ) هم اشانور اول مؤمنلرگه و آنلر ناک سوزلرن قبول قیلور (وَرَحْمَةً) دخی رحمتدر اول محمد علیه السلام (لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ) ایمان کیلتورگان کمسه لرگه سزلردن یعنی ظاهرده ایمان کیلتورگان کمسه لر ناک سوزلرن طکلار و قبول قیلور اگرچه آنلر ناک فصدلرن و نیتلرن بلسه ده ظاهرده مؤمن بولولری اوچون اظهار قیلماس بس آنک بو اشی سز ناک اوچون رحمتدر سز ناک پرده ئزنی برطماس (وَالَّذِينَ يُوْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ) وشول کمسه لر کم رنجتورلر الله تعالی ناک رسولینی سوزلری و فعللری برله (لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) بولغوچیدر آنلرغه رنجتکوچی عذاب آخرته (يَعْلَفُونَ بِاللَّهِ) آنط ایته لر اول منافقلازک الله تعالی برله (لَكُمْ) سز ناک اوچون ای مؤمنلر یعنی

(۱) حضرت امام اعظم مذهبک فی سبیل الله منقطع الفزاة یا که منقطع الحاجدن عبارندر یعنی خدای تعالی بولنده فی کمسه گه بیرو صوغشقه بارغانده فورال لری و آزوقی بولما ینچه محتاج بولوب فالغان غاز بارگه بیرودریا که حجگه بارغانده آنچه سی بتوب آپدراب فالغان حاجیلرگه بیرودر

بز منافق توگلمز چن مسلمانلر مز دیوب آنط ایتهلر (لیرضوکم) تا کم سزنی راضی
 فیلسونلر اوچون (وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُ) و خدای تعالی هم آنک رسولی (احق ان یرضوه)
 نیوشلیرا کدر شوکا کم راضی فیلسه لر آنی اول منافقلر یعنی سزنی راضی فیلامز
 دیوب بالغانغه آنط ایتنکچه پیغمبر علیه السلامنی راضی فیلسه لر آنی رتجتیاسه لر
 اوزلری اوچون یغشیراق و فائیک لیراق بولوز (ان کانوا مومنین) اگر بولسه لر اول
 منافقلر مؤمنلر و چن کوکلدن اشانوچیلر نناک کم اوزلری شولایمز دیوب دعوا
 فیلالر (الم یرضوه) ایا بلهاسلر مو اول منافقلر (انه من یعادی الله ورسوله) شونیکم
 هر کم خلاقلق اینسه و قارشسه الله تعالی گه هم آنک رسولینه (فان له نار جهنم) بس
 درستلکده آنک اوچوندر تموغ او طی (خالدای فیها) منگو قالوغوچی بولغانی حالده
 اول او طده (ذَلِكِ الْغَزَى الْعَظِيمِ) اوشبو تموغده منگو قالو الوغ خورلق و رسوایقلدر
 (یحذر المنافقون) قورقار منافقلر (ان نزل علیهم سورة) مؤمنلر اوزرینه
 ایندرلما کندن شوند این بر سوره کم (تنبئهم بما فی قلوبهم) خبر بیرو و آگاهلندر و
 اول سوره مؤمنلرنی منافقلرنک کوکلرنکگی نرسه برله یعنی خدای تعالی مسلمانلرغه
 بر سوره ایندروب شول سوره ده بزنگ کفر و نفاقلرمنی ظاهر فیلور و منافقلرمنی
 مسلمانلرغه بلدرور دیوب منافقلر هر وقت قورقوده نورالر (قل استهزؤا) اینکل سن
 ای محمد علیه السلام اول منافقلرغا. استهزؤا قبلکنز و مسخره گه تونوکنز سز امر فورقتو
 و شلته لامک اوچوندر یعنی سز مینی استهزؤا فیلساکنز خدای تعالی جزالرکنزنی بیرو و
 وبال و زبانی اوزکنزگه بولور مکا ضرر ایرشماس (ان الله مخرج ماتحذرون) درستلکده
 خدای تعالی ظاهر و آشکارا قبلغوچیدر سز قورقا تورغان نرسه نی یعنی سزنگ کفر
 و نفاقکنزنی قرآن آیتی ایندروب ظاهر فیلور و ایت ایدلمشدر کم تبوک صوغشنده و دیعه
 بن ثابت منافقلردن بر جماعت ایله اولحضرت صلی الله علیه وسلم ننگ آرطندن بارورلر
 ایدی اوز آرالرنگ سو بیلشورلر ایدی بو محمدنی کورکنز شام عصارلرن هم روم پادشاهلری
 سرایلرن صوغشوب اوزینه آلماقچی بولادیوب بر برسینه ایتورلر ایدی آنلرنک بوسوزلری
 اولحضرتک پیغمبرلک نوری ایله معلوم بولدی آنلرغه برکشی یباروب شول سوزلرنی
 سویلاشدکنز مودیوب صبرارغه قوشدی اولکشی باروب اولحضرت صلی الله علیه وسلم ننگ فرمان
 ایرشدر گاج مذکور منافقلر اولحضرتنک آلدینه کیلوب اعتدار قیلدیلر بز اوز آرمزده
 یول فسقه بولسون اوچون اویون کولکی سوزلرکنه سویلاشدک چنلاب ایتمادک
 دیدیلر حق تعالی دن آیت کیلدیکم (ولئن سألنهم) و اگر سن صوراساک اول منافقلردن

ای محمد علیه السلامی نرسه سویلاشدئز دیوب (لیقولن) البتہ ایتورلر آنلر سٹا
 جواب بیروب (انما کنا نغوض) موندن باشقه توگلدرکم بز بوش سوزلرگه کرشور
 بولدی (ونلعب) هم اویون قیلور بولدی یعنی بز هزل طریقنجه اوینا بقرنه سویلاشدک
 دیورلر (فل) ایتکل سن آنلرغه آنلرنی شلته لب (ابالله وایاته) ایا خدای تعالی برله
 هم آنک آیتلری برله مو (ورسوله) دخی آنک پیغمبری برله مو (کنتم تستهزمون)
 استهزاء قیلور بولدئز و آنلرنی مسخره گه توندکزمو یعنی البتہ آنلرنی استهزاء قیلور دست
 توگلدر (۱) (لا تعنبروا) عذر کیلتورماکئز سز ای منافقلرکم سز نک کیلتورگان
 عذرکئز همه سی یالغاندر (قد کفرتم بعد ایمانکم) تحقیق سز کافر بولدکئز و کفرکئزنی
 ظاهر قیلدکئز تلرکئز ایله ایمان کیلتورگانکئز دن صوکه یعنی پیغمبر عایه السلامنی
 مسخره قیلوب تیوش سز سوزلر ایتماکئز سببلی کفرکئزنی ظاهر ایتدئز (ان نغف
 عن طائفة منکم) اگر عفو ایتساک وکیچساک سز لدن بر گر وهدن توبه قیلولری
 سببلی (نعذب طائفة) عذاب قیلورمز سز لدن ایکنجهی گروهنی (بانهم کانوا مجرمین)
 آنلرنک گناهی بولغانلق لری سببلی یعنی توبه قیلماینجه منافقلده دایم بولغانلرنی
 عذاب قیلورمز (المنافقون و المنافقات) منافق ایرلر هم منافقه خاتونلر (بعضهم
 من بعض) آنلرنک بعضلری بعضلرندندر یعنی بارچهلری منافقلده ویاوزلقده بر
 برسینه اوخشارلر (بامرون بالمنکر) بیورالر آنلر آدمیلرنی یاواش برله یعنی
 پیغمبر علیه السلامنی یالغانغه نوتو وفرمانینه خلاقلق ایتو برله بیورالر (ویبهون
 عن المعروف) هم طیلالر آنلر بخششی اشدن کم ایمان و طاعتدر (ویقبضون ایدبهم)
 دخی قبض قیلالر و باغلیلر قوللرن خیراندن و صدقه دن (نسوا الله) اونوطلیلر آنلر
 الله تعالی نی و آنک فرمانن قوبدیلر (فنیسبهم) بس ترک قیلدی و قوبیدی آنلرنی الله
 تعالی یعنی فضل و رحمتندن آنلرنی یراق قیلدی (۲) (ان المنافقین هم الفاسقون)
 در سنلکده منافقلر آنلر در خدای تعالی بولندن دونگوچیلر (وعد الله المنافقین)
 وعده قیلدی خدای تعالی منافق ایرلرگه (و المنافقات) هم منافقه خاتونلرغه (واکفار)
 دخی کافرلرگه (نار جهنم) تموغ اوطن وعده قیلدی (خالدین فیها) منگو فالغوچیلر
 بولورلر منافقلر هم کافرلر اول اوطده (هی حسبهم) اول اوطیتکوچیلر آنلرنی عذاب
 قیلور اوچون (ولعنهم الله) هم رحمتندن یراق قیلدی الله تعالی آنلرنی
 (ولهم عذاب مقیم) دخی اول منافقلرگه بولغوچیلر دایم بولغان عذاب آخرتده

(۱) هر کم دین ایشلری
 طوغر یسنته استهزاء قیلوب
 ومسقل ایتوب سویلاشسه
 اگر چه کوکلندن دینگه
 انکاری بولماسه ده اول
 کشی کافر بولور دیمشدر
 اگر کوکلندن هم اشاناسه
 اول کشی کافر هم منافق
 بولور دین اشدنه ظاهرده
 و باطنده ادبلی بولماق هم
 سویلاشکانه ادبنی رعایه
 ایتوب سویلاشولازمدر منه

(۲) یعنی کوکلده اعتقاد
 بولماغاچ قوری تلدن گنه
 بولغان ایمان اعتبارغه
 لایق توگلدر اول کمسهنی
 فاسق دیباک تیوشدر
 جمالی

(كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ) اى منافقلر سزلىر سزىن الـىكارى بولغان كىسهلر شىكىلى سز
 يعنى اولكى امتلر شىكىلى سز كم (كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ) بولدىلر اول اولكى امتلر سزىن
 قاطىراق (قُوَّةً) قوت يوزىدىن يعنى آنلر سزىن كوچلىراك ايدىلر (وَآكْثَرَ أَمْوَالًا)
 هم كو براك بولدىلر ماللر يوزىدىن (وَآوْلَادًا) دى بالالر يوزىدىن يعنى آنلرنىڭ
 ماللرى هم بالالرى سزىكىدىن كو براك ايدى (فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلْقِهِمْ) بس فائىلاندىلر
 آنلر دنيا لىدىلر اوز اولوشلرى ايله واوزلر بىنە نصىب بولغاننى اوشبو دنياده
 آلدىلر (فَاسْتَمْتَعْتُمْ) بس سزلىر هم فائىلاندىلر (بِخَلْقِكُمْ) اوز اولوشلر ايله يعنى
 دنيا لىدىلر اوزىگە نصىب بولغان اولوشنى آلدىلر (كَمَا اسْتَمْتَعُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ)
 سزىن الـىكارى بولغان كىسهلر فائىلاندىلر شىكىلى (بِخَلْقِهِمْ) اوزلر بىنە اولوشلرى
 ايله (وَخُضْتُمْ) هم باطل و بوش سوزلرگە كرىدىلر سز (كَالَّذِي خَاضُوا) سزىن الـىكارى
 كرىشكان كىسهلر شىكىلى (أُولَئِكَ) اوشبو كىسهلر (حَبَطَتِ أَعْمَالُهُمْ) بوغالىدى وضايح
 بولدى آنلرنىڭ قىلغان عمللرى (فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ) دنياده هم آخىرته، يعنى دنياده
 ماللرى وبالا چاغالرى وفا قىلمادى و آخىرته عمللر بىنە اجر و ثواب بولمادى (وَأُولَئِكَ
 هُمُ الْخَاسِرُونَ) هم اوشبو گروه انلردىر زىان اينكوچىلر دنيا و آخىرته (أَلَمْ يَأْتِهِمْ)
 ايا كىلما دىمو اول منافقلرغە (نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) آنلردىن الـىكارى بولغان كىسهلرنىڭ
 عذابلر بىنە خبرى (قَوْمِ نُوحٍ) نوح قومىنىڭ خبرى كم طوفان غە غرق بولدىلر (وَعَادِ)
 هم عاد قومىنىڭ خبرى كم عذاب جىلى ايسوب هلاك بولدىلر (وَتَمُودَ) دى تمود
 قومىنىڭ خبرى كم رجفە وصىحه ايله هلاك بولدىلر (وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ) دى ابراهيم پىغمبر
 قومىنىڭ خبرى كم تورلى بلالرگە مبتلا بولدىلر (وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ) هم مدين اهلى وشعب
 پىغمبر قومىنىڭ خبرى كم يوم الظلة عذابى ايله معذب بولدىلر (وَالْمُتَفَكِّهَاتِ) دى لوط پىغمبر
 قومىنىڭ خبرى كم آنلر شىهلر بىنە آستى اوستى كىلوب هلاك بولدىلر (أَتَتْهُمُ سَلْهُمُ بِالْبَيْنَاتِ)
 كىلدىلر اوشبو ذكر ايتولسكان قوملرگە آنلرنىڭ پىغمبرلرى ظاهر و آچق بولغان معجزىلر
 علامتلر برله (فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيظْلَمَهُمْ) بس ظلم قىلور بولمادى آنلرغە خدای تعالى
 آنلرغە عذاب بىارماكى ايله (وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ) ولىكن ظلملىق قىلور بولدىلر
 آنلر اوز نفسلر بىنە كافر بولولرى و پىغمبرلرنى ياغانغە توتولرى سببلى (وَالْمُؤْمِنُونَ
 وَالْمُؤْمِنَاتُ) و مؤمن ايرلر هم مؤمنه خاتونلر (بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ) آنلرنىڭ بعضلىرى
 بعضلر بىنە دوستلردىر بر برسىنە ياردم قىلىشورلر (يَا مَرْوَنَ بِالْمَعْرُوفِ) بيورورلر
 آنلر آدمىلرنى بىخشىلىق برله ايمان و طاعت برله (وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ) هم طيارلر

آنلر بوزوق اشدن کفر و گناهلر دن (وَبِقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ) دخی قائم فیلورلر آنلر
 نمازی و اونارلر بارچه شرطلری ایل (وَبِوُتُوْنَ الزَّكٰوةَ) هم بیرورلر ماللر نندن
 زکوتنی (وَيُطِيعُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ) دخی اطاعت فیلورلر و بوی صونارلر آنلر الله
 تعالی گه هم آنک رسولینه (اُولٰٓئِكَ) اوشبو مؤمن و مؤمنلر (سیر حمهم الله) تیزدرکم
 رحمت فیلور آنلرغه الله تعالی (اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيْمٌ) درستلکده الله تعالی غالبدر
 هر نوسه فی تلاسه بار فیلور حکمت ایاسیدر هر اشنی حکمتی بوینجه فیلور (وَعَدَ اللّٰهُ
 الْمُؤْمِنِيْنَ) وعده فیلدی الله تعالی مؤمنلرگه (وَالْمُؤْمِنٰتِ) هم مؤمنه خاتونلرغه
 (جَنٰتٍ تَجْرٰی مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ) شول جنتلر نی کم آغار آنلر نک آستلر نندن بلغه لر
 (خَالِدِيْنَ فِيْهَا) منگو فالغوچیلر بولورلر مؤمن و مؤمنلر اول جنتلرده (وَمَسٰكِنٍ طَيِّبَةٍ)
 دخی وعده فیلدی خدای آنلرغه یخشی و پاکیزه اورنلر نی (فِيْ جَنٰتٍ عَدْنٍ) عدن
 اوجماحلر ننده (وَرِضْوَانٍ مِّنَ اللّٰهِ اَكْبَرٍ) و خدای تعالی نک راضیلقی مؤمنلرگه اولوغراق
 و یخشیر اقدر جنت نعمتلر نندن زیرا که جمل سعادتلر نک منشائی و بارچه کرامتلر نک
 مبدئی خدای تعالی نک راضاسیدر (ذٰلِكَ) اوشبو یعنی الله تعالی نک راضیلقی (هُوَ الْفَوْزُ
 الْعَظِيْمُ) اولدر اولوغ بولغوچی قول اوستونلکی و مقصودغه ایرشو (بَا اِيْهَا النَّبِيُّ)
 ای پیغمبر (جَاهِدِ الْكٰفِرٰتِ) صوغش فیلغل کافرلر برله (وَالْمُنٰفِقِيْنَ) هم منافقلر برله
 یعنی کافرلرگه فارشی فلچ و فورال برله صوغش فیلغل و منافقلرغه سوز برله دلیل
 کیلتور و و آنلر نی الزام فیلوب صوغشقل (وَ اَغْلَظْ عَلَيْهِمْ) دخی فاطیلقی فیلغل سن
 آنلر اوزرینه آنلرغه بومشاق بولماغل (وما ویهم جهنم) و آنلر نک فایته چق اورنلری
 تموغدر (وَبُئْسَ الْمَصِيْرُ) و نی باوز فایته چق اورندر اول تموغ (يَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوْا)
 آنط ایته لر اول منافقلر خدای تعالی برله شویلر دیوبکم آنلر ایتمادیلر کفر سوزن
 یعنی پیغمبر علیه السلام غه طعنه فیلوب و آنی مسقل ایتوب سوز ایتمادک دیوب
 آنط ایته لر (وَلَقَدْ قَالُوْا) و حالانکه تحقیق ایتمدیلر آنلر اوزلری (كَلِمَةَ الْكُفْرِ) کافرلک
 کلنه سن یعنی پیغمبر علیه السلامی هم اسلام دینن خورلاب و استهز آء فیلوب
 سویلاشدیلر (و کفروا بعد اسلامهم) هم کافر بولدیلر یعنی کافرلک لرن ظاهر فیلدیلر
 و بلندر دیلر بر مرتبه تل لری ایلر ایمان کیلتور گانلر نندن صوگ (وهموا بما لم ینالوا)
 دخی فصد فیلدیلر شول نوسه گه تم اوزلری ابرشما دیلر آشا و آنی طایمادیلر یعنی
 پیغمبر علیه السلامی هم مهاجرلر نی مدینه دن چهار ورغه فصد ایتمدیلر لکن بولدر
 آلمادیلر (وما نقموا) دخی کینه توتمادیلر اول منافقلر رسول علیه السلامه هم مؤمنلرگه

(الَا اِنْ اغْنَاهُمْ اللهُ) مگر شولکم موئسز قیلدی آنلرنی خدای تعالی (ورسوله) هم
آنک پیغمبری (من فضله) اوزینک فضل و کرمندن یعنی اول منافقار هم مدینه اهلی
بارچهلری اولده فقیر و محتاج ایدیلر معیشتلری طار ایدی رسول صلی الله علیه
وسلم مدینه گه کیلگاج آنک شرافتنده کوب غنیمت مالار حاصل بولوب آنلر بای
بولدیلر شولای بولا توروبده اول منافقار پیغمبر علیه السلامه دشمانلق قیلوب
کینه تونالر و حالانکه آنلرغه پیغمبر علیه السلامک قدرن بلوب شکرانه قیلوب تپوش
ایدی (فَاَنْ يَتُوبُوا) بس اگر توبه قیلسهلر اول منافقار کفر و نفاقلرندن (يَكْخَيْرًا
لَهُمْ) بخشیراق بولور آنلر اوچون (وَاَنْ يَتَوَلَّوْا) و اگر یوز دوندرسهلر توبه
قیلودن و همیشه کفر و نفاقلرندده دایم چیلق ایتسهلر (يَعَذِّبُهُمُ اللهُ عَذَابًا اَلِيمًا) عذاب
قیلور آنلرنی خدای تعالی رنجتکوچی عذاب برله (فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ) دنیاده هم
آخرتنده دنیاده اولتورمک و رسوای قیلماق ایله و آخرتنه نوغ اوطی ایله عذاب قیلور
(وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ) هم یوقبر اول منافقارغه یرده (مَنْ وَلِيَ وَلَا نَصِيرٌ) هیچ بر
دوست هم هیچ بر یاردچی تاکم آنلرنی عذابدن فوتقارسه (وَمَنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللهُ
وَمِنَافِقِلْدِنْ بَارِدِر شول کسهکم عهد بلغلادی خدای تعالی برله شویله دیوبکم (لَنْ
اَتَيْنَا مِنْ فَضْلِهِ) اگر بیرسه خدای تعالی بزگه اوزینک فضلندن (لَنْصَدَّقَنَّ) البته بز
صدقه قیلورمز یعنی اگر خدای تعالی بزگه مال و دولت بیرسه البته شول مالانک
زکوئینی چغارورمز و صدقه بیرورمز (وَلَنْكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ) هم البته بز بولورمز
ایزگولک ایتکوچیلردن و بخشیلردن خدای تعالی نك فرماینه اطاعت قیلوب (فَلَمَّا
اَتَيْهِمْ مِنْ فَضْلِهِ) بس بیرگانی زمانده خدای تعالی آنلرغه کوب مال و دولت اوزینک
فضلندن (بَخَلُّوا بِهِ) صارانلق ایتدیلر آنلر اول مال برله و زکوئن چغارمادیلر هم
خدای تعالی حقن اونامادیلر (وَتَوَلَّوْا) دخی یوز دوندردیلر و قیلغان عهدلرندن
فایتدیلر (وَهُمْ مَعْرُضُونَ) و آنلر اعراض ایتکوچیلردر اسلام حکملرندن (فَاعَقَبَهُمْ نِقَافًا)
بس اوزی سوکندن منافقلقنی کیلتوردی آنلرنک صارانلقلری (فِي قُلُوبِهِمْ) آنلرنک
کوکلرینه یعنی زکوت بیرماولری و صارانلقلری سببلی آنلرنک کوکلرینداگی
منافقلق لری دایم و باقی بولدی (الِي يَوْمٍ يَلْقَوْنَهُ) شولکونگه چه کم یولو قورلر آنلر
خدای تعالی نك حکمینه یعنی قیامت کونینه چه آنلرنک نفاقلری باقی بولدی (بِمَا
اَخْلَفُوا اللهُ) شول نرسه سببلی کم خلاقلق ایتدیلر آنلر خدای تعالی گه (مَا وَعَدُوهُ) وعده
قیلغان نرسه لرنده یعنی خدای تعالی دولت بیرسه زکوت و صدقه بیرورمز دیوب

برده کورنما گاج اولحضرت
صلى الله عليه وسلم ثعلبه گه
نرسه بولدى هيچنه جماعت
آراسنده کورنى ديوب
صوراديلر ثعلبه قويلرى
كوبلكندن مدينه دن
چيتكه قرغه كيندى ديوب
ثعلبه نك حالينى اولحضرتكه
بيان ايتدكلرنك اولحضرت
بيورديلركم ثعلبه هلاك
بولدى ديديلر صكره زكوة
وقتى يتكاج مسلمانلردن
ماللرى وقويلرى
بولغان كشيلىر همه لرى
زكوتلرن ادا قيلديلىر
رسول صلى الله عليه وسلم
نك زكوت جيباق اوچون
چهارغان كشيلىرى ثعلبه دن
زكوت صوراغاج ثعلبه
ايتدى اوشبو زكوت
ديگانكز كافرلردن آلونا
تورغان جزيه كييدىر
هر ايكىسى بردر من
مسلمان بولا توروب
جزيه تولاييم مو ديوب
زكوتن بيرماينچه يباردى
صكره برنچه وقتلر اوتكاج
ثعلبه قويلرينك زكوتن
كيلتورسده اول حضرت
قبول قيلماديلر رسول
صلى الله عليه وسلم دن
صوك ابو بكر صديق هم
عمر رضى الله عنهما لرنك
خلافتارى زماننده ثعلبه
آنلرغه زكوتن كيلتورگان
ايدى آنلر هم قبول ايتما-
ديلر تفسير جمالى

تعالى طوغرى بولغه كوندرماس فاسق گروهنى يعنى كفو و نفاقنه ثابت بولغان كهمسه لرنى (فَرِحَ
الْمُخَلَّفُونَ) شادلانديلر صوغشقه بار ماينچه تخلف ايتوب فالغان منافقلىر (بمقعدهم)
اوزلرينك ايولرنده اولطور ماقلرينه (خَلَّافَ رَسُولَ اللَّهِ) رسول الله صلى الله عليه
وسلم نك خلافتنه يعنى رسول عليه السلام صوغشقه چقغان وقتده آنك فرماينده
خلافتق قيلولب صوغشقه چقى ايولرنده راحت و فراغتلكده فالولرينه شادلانديلر
(وَكَرِهُوا) هم مكروه كورديلر و ياراتماديلر آنلر (أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ)
ماللرى هم جانلرى برله صوغش قيلولق (فِي سَبِيلِ اللَّهِ) الله تعالى يولنده يعنى
خدای تعالى يولنده صوغش قيلو اوچون ماللرن صرف قيلورغه قزغانديلر هم
اوزلرى صوغشوننده مكروه كورديلر بلكه راحتك ويكل لكنى استاديلىر (وَقَالُوا)
دخى ايتديلىر اول منافقلىر مؤمنلرگه (لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ) صوغشقه چقما كز سزاسسى
هواده زيرا كه نبوك صوغشينه چقغان وقتده هوا بيك اسسى ايدى شول سببلى
موند اين اسسى هواده سفرگه چقما كز هلاك بولور سز ديوب مسلمانلرنى دوندرما كچى
بولديلىر (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام اول منافقلىرغه (نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا)
نموغنك اوطى فاطيزاق و آرتوغراق اسسيدر آنك اسسبلىكى دنيا دافى هوا اسسبلىكى شكلى گنه
توگلدلر (لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ) اگر بلور بولسه لرن آنلر اوشبو صوغشندن تخلف ايتوب فالولرى
سببلى نموغنه كراچكلرن (فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا) بس كرا كدركم كولسونلر اول منافقلىر
آزغنه (وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا) هم يغلاسونلر آنلر كوب يعنى حاضرده آنلر صوغشقه بار ماينچه
ايولرنده راحتك وطنچلق برله ياتولرينه شادلانوب كولولرينه فارشى صوگندن آخرته
كوب يغلارلر حاضركى آز وقتلق شادلانولرينه فارشى آنده منگولك فايغو وحسرتك
بولورلر (جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) جزا بيرماك جزا بيرور خدای تعالى آنلرنك اشلاگان
اشلرى سببلى يعنى دنياده قيلغان باوزلقلى اوچون آخرته آنلرنى عذابنى قيلور
منگولك فايغوده فالدرر (فَأَنْ رَجَعَكَ اللَّهُ) بس اگر قايتارسه سنى الله تعالى اى
محمد عليه السلام صوغشندن مدينه گه (إِلَى طَائِفَةٍ مِنْهُمْ) صوغشندن تخلف ايتوب فالغان
منافقلىر دن بر گروه صارى (۲) (فَاسْتَأْذِنُوكَ لِلخُرُوجِ) بس اذن ورخصت استاسه لرن
آنلر سندن ايكنچى بر صوغشقه چغو اوچون (فَقُلْ) بس ايتكل سن رخصت صوراغان

(۲) نبوك صوغشندن عذرسز تخلف ايتوب فالغان كهمسه لرن منافقلىرغه توكل ايدى مسلمانلردن هم بر
نچه كهمسه لرن فالغانلر ايدى صكره آنلرنك بو كيمچيلك لرى عفو ايتولدى شول سببلى اگر تخلف
ايتكوچى لردن بر گروه صارى سنى خدای تعالى قايتارسه ديوب بيوردى مراد منافقلىر در

منافق لرغه (لَنْ تَجْرُوا مَعِيَ ابْدًا) البته سز چقماس سز منم برله صوغشقه هر گیز
 (وَلَنْ نَقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا) هم البته سز صوغش قيلماس سز منم يانيمده هيچ بردشمان
 برله (انكُم رَضِيْتُمْ بِالْقُعُودِ) درست لكده سز راضي بولدكز صوغشقه بار ماينجه
 ايلركزده اولطوروب قالوغه (اُولَمَرَّة) اول مرتبه ده يعنى نبوك صوغشده تغلف اينوب
 قالدكز (فَاعْتَدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ) بس اولطوركز سز ينه تغلف ايتكوچيلر برله برگه
 يعنى بو صوغشقه هم چقماينجه ايلركزده اولطوروب صوغشقه بارورغه قابليتي
 بولماغان خاتونلر وبالالر هم صرغاو كشييلر برله برگه قالكز (وَلَا تَصَلَّ عَلَىٰ اَحَدٍ
 مِنْهُمْ) وجنازه اوفوماغل سن اي محمد عليه السلام اول منافق لردن هيچ بر كمسه گه كم
 (مَات) اولدي اول وديادن كيتدي (ابدا) منگو يعنى منافق لردن براو وفات ايتسه
 هيچ بروقنده آكا جنازه اوفوماغل (وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ) هم تور ماغل سن آنك قبرى
 اوزرنده دفن وزيارت قيلو اوچون ياكه آكا دغا واستغفار قيلو اوچون قبرى
 اوستونده تور ماغل (انهم كفروا بالله) درست لده اول منافق ل كافر بولديلر خدای
 تعالى گه وشرك كيلتورديلر (ورسوله) هم آنك رسولينه كافر بولديلر كم فرمانينه
 بوي صونماديلر (وما تواروهم فاسقون) هم اولديلر آنلر وديادن كيتديلر فاسق
 حال لرنده واسلامدن طشقاري بولغان حال لرنده (وَلَا تَعْبِكُمْ اَمْوَالُهُمْ) وكرا كدر كم
 عجبكه قالدرا مسون سني منافق لرنك مال لري خطاب رسول عليه السلامه بولسه ده
 مراد امتلر يدر يعنى منافق لرنك مال لري كوب بولووينه تعجب ايتماكز (واولادهم)
 دخي آنلرنك بالالري يعنى بالالري كوبلكينده عجبكه فالماكز وقز قماكز (انما
 يريد الله) موندن باشقه توگلدركم نلار خدای تعالى (ان يعذبهم بها في الدنيا)
 آنلرني عذاب قيلوني مال لري وبالالري سبيلي دنياده يعنى مال لري وبالالري
 كوبلكندن دنياده آنلر هميشه طنچسزلقده هم محنت و مشقتده بولورلر (وتزهد
 انفسهم) هم نلار خدای تعالى آنلرنك جانلري تنلرندن چغوني (وهـم كافرون)
 وحالانكه آنلر كافر لدر يعنى دنيادن كفر جالنده كيتارلر نعوذ بالله تعالى (واذا
 انزلت سورة) وهر فايچان ايندر لسه قرآندن برسوره (ان امنوا بالله) شويله ديوبكم
 ايمان كيلتوركز سز خدای تعالى (وجاهدوا مع رسول) هم صوغش قيلمكز خدای
 بولنده آنك رسولي ايله برگه (استاذنك اولو الطول منهم) اذن ورخصت استارلر
 سندن صوغشده تغلف اينوب قالوغه مال و دولت ايلري هم بايلري اول منافق لردن
 (وقالوا) دخي ايتورلر آنلر صوغشقه چغاسيلري كيلماينجه (ذرنا) قويغل سن بزلرني

و صوغشقه چغارغه كوچلاما گل (نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ) تا كم بز بوليق صوغشقه چقمی
 ايولرنده اولطوروب فالوچيلر ايله برگه ديورلر (رَضُوا) راضی بولدیلر اول منافق
 (بَانَ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ) صوغشقه چقمی فالوچيلر ايله برگه بولولر ينه یعنی صوغشقه
 يارامی تورغان صرخالور و خاتونلر ايله برگه فالوغه راضی بولدیلر (وَطِيعَ عَلَىٰ نُّوْبِهِمْ)
 هم مهر باصولدی آنلرنك كوكل لری اوزرينه یعنی كوكل لری كفر و نفاق ايله فاپلاندي
 (فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ) بس آنلر فهم فيلماسلر و آكلاماسلر جهادنك فضيلتلرن و تخلف ايتونك
 ضررلرن (لَكِنَّ الرَّسُولَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ) لكن پيغمبر عليه السلام هم آنك
 ايله برگه ايمان كيلتورگان كمسلر (جَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ) صوغش قیلدیلر خدای تعالی
 يولنده ماللری ايله (وَأَنْفُسِهِمْ) هم نفسلری ايله (وَأَوْلَادِكُمْ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ) و اوشبو
 صوغش قیلغان مؤمنلر بولغوچيلر آنلرغه بخشيلقلر و سعادتلر دتبا و آخرنده
 دنياده غنيمت مال و آخرنده جنت (وَأَوْلَادِكُمْ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) هم اوشبو گروه آنلردر
 قول اوستونلكی طايقوچيلر (أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ) حاضرلادی الله تعالی آنلر اوچون (جَنَاتٍ
 تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) يغاچلری آستوندن يلغهلر آغا تورغان جنت باقهلرن
 (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو فالغوچيلر بولولر آنلر اول جنتلرده (ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ)
 اوشبودر اولوغ بولغوچی قول اوستونلكی و مقصودغه ايرشو (وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ
 مِنَ الْأَعْرَابِ) و كیلدیلر تبوك صوغشندن فالو اوچون عذر كورساتوچيلر فر
 عربلرندن یعنی غطفان و اسد قبيللری اهل و عياللری كوب بواب اوزلری فقير
 بولغانلقلرندن پيغمبر عليه السلامغه كيلوب اعتذار ايتدیلر (ليُؤْذَنَ لَهُمْ) تا كم رخصت
 بيلرسون اوچون آنلرغه صوغشندن تخلف ايتوب فالوغه (وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ
 وَرَسُولَهُ) هم اولطورديلر خدای تعالی گه و آنك رسولينه يالغان ايتكان و افتراء قیلغان
 كمسلر یعنی منافقلر پيغمبر عليه السلام آلدينه كيلوب اعتذار ايتمادیلر
 (سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ) تيزدركم ايرشور كافر بولغان كمسلرگه آنلردن (عَذَابُ
 الْيَمِّ) رنجنكوچی عذاب پيغمبر عليه السلام امرينه خلافتق ايتولری سببلی ليس علی
 الضعفاء) يوقدر ضعيفلر و عاجزلر اوزرينه (وَلَا عَلَى الْمَرْضَى) هم يوقدر صرخا و كشييلرگه
 (وَلَا عَلَى الَّذِينَ) دخی يوقدر شول كمسلر اوزرينه كم (لَا يَجِدُونَ مَا يَنْفِقُونَ) طابماسلر
 آنلر نفقه فيلا تورغان نرسنی یعنی يول اسبابن و آزوغن طابا آلماسلر اوشبو ذكر
 ايتولگان اوچ تولى كمسلر اوزرينه يوقدر (حَرَجٌ) هيچ بر گناه صوغشقه چقمی
 فالولری اوچون (إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ) هر فاپچان يغشيلق ايتسلر آنلر خدای

تعالی گه هم آنک رسولینه یعنی نیتلرن هم فعللرن توزک قبلسه لر آنلرنی صوغشدن
 قالولری اوچون خدای تعالی شلته لاماس (مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ) بوقدر
 بغشیلق ایتکوچیلر اوزرینه هیچ بر یول آنلرنی شلته لاوگه (وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ)
 وخدای تعالی یارلقاغوچیدر عذر سبیلی صوغشدن قالغان کمه لر نی مه ربان
 ومرتیلیدر کم عذر ایالرینه فالورغه رخصت بیرور (وَلَا عَلَى الَّذِينَ دَخَىٰ بُقْدَرٌ
 هِجْرًا بِرِجَالِهِمْ لَمَّا هَجَرُوا فَرَجَلًا أُولَٰئِكَ فَتَنَ اللَّهُ فَتَنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ) شولوقنده کم
 کیلدیلر آنلر سکا تا کم سنک آنلرنی یوکلاما کک اوچون یعنی صوغشقه آطلانوب
 بار و اوچون اوزلرینک آطلری هم باشقه بر آطلانا تورغان نرسه لر ی بولماغانلقدن
 بولرگه برار آطلانورلق حیوان بیرگل تا کم بز هم سنک ایله صوغشقه بارایق دیوب
 سنک حضورکا کیلدیلر (قُلْتُ) ایتدک سن ای محمد علیه السلام شولوقنده آنلرغه (لَا أُجِدُّ
 مَا أَمَلُكُمْ عَلَيْهِ) من طاپماسمن سزلرنی آنک اوزرینه یوکلارک نرسه نی یعنی
 سزنی آطلاندروب صوغشقه آلوب بارورغه هیچ بر حیوان طابا آلیم دیوب ایتدک
 وآنلرنک اوتولرن کیری فایتاردک (تَوَلَّوْا) آنلر محروم بولوب کیری دوندیلر
 (وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ) وحالانکه آنلرنک کوزلری باش قویار ایدی و یغلار لر
 ایدی (حَزَنًا) فایغو وحسرتلرندن (أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ) نفقه فیلا تورغان نرسه نی
 طاپماغانلق لری اوچون صوغش سفرنده اوشبو مذکور کمه لر صوغشقه چقارغه
 بیک قزفسه لرده فقیرلک لری سبیلی چقا آلماینجه یغلاب و فایغورب قالدیلر بو
 کمه لر نی بکائین یعنی یغلاوچیلر دیوب آطادیلر (أَنَّمَا السَّبِيلُ) موندن باشقه
 توگلدر کم عتاب و شلته قیلوغه یول بارد (عَلَى الَّذِينَ يَسْتَاذِنُونَكَ) شول کمه لر
 اوزرینه کم آنلر رخصت استارلر سندن صوغشقه چقمی قالوغه (وَهُمْ أَغْنَاءٌ)
 و حالانکه آنلر اوزلری بایلدر نفقه قیلوغه کوچلری یبارلسکدر هم آطلانورغه آطلری
 باردر شولای بولسه ده صوغشقه چغونی تلاماسلر (رَضُوا) راضی بولدیلر آنلر
 (بَانَ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ) صوغشدن قالغان خاتونلر وبالالر هم ضعیفلر ایله برگه
 بولولرینه (وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ) هم مهر باصدی خدای تعالی آنلرنک کوکل لری
 اوزرینه یعنی کوکل لرن فاپلادی فهم و معرفتلرن آلدی (فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) بس آنلر
 بلماسلر و آکللاماسلر اشلرینک عافیتن * (يَعْتَدِرُونَ إِلَيْكُمْ) اعتذار قیلورلر و عذر
 کورساتورلر سزلرگه منافقلر اوزلرینک صوغشدن تغلف ایتولرینه (إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ)
 هر فایجان سز فایتساگز آنلر صاری یعنی تبوک صوغشدن مدینه گه فایتساگز

(قُلْ) اينكل سن اى محمد عليه السلام اول منافقرغه (لا تعندروا) اعتذار ايتمه كز سز
 واوز كز نك صوغش دن فالوو كز غه يالغان عندر لر كورساتمه كز (لَنْ نُوْمِنَ لَكُمْ) بز
 هر گيز اشانماسمز سز گه زيرا كه (قَدْ نَبَأْنَا اللَّهُ) تحقيق خبر بيزگاندر بز گه الله تعالى
 وبزنى آگاهلاندرغاندر (مَنْ أَعْبَارَكُمْ) سز نك خبر لر كردن وصوغشقه چقى فالوو كز نك
 سببلرن بز گه بلدر گاندر بس سز لر نيقدر عندر لر كورساتمه كز ده بزا شانماسمز
 يالغان ايكانن بلورمز (وسيرى الله عملكم) هم تيزدر كم كورور خدای تعالى سز نك
 قيلغان اشلر كز نى (ورسوله) دخى آنك پيغمبرى كورور (ثم تردون) صكوه سز
 فاي تار لور سز اى منافقر (الى عالم الغيب والشهادة) ياشرن هم اشكارانى بلگو چى خدای
 تعالى نك حكى صارى حساب و جزا او چون (فينبئكم) بس خبر بيزور سز گه خدای تعالى (بما
 كنتم تعملون) سز نك اشلا گان نرسه كز بر له و كوكل لر كز ده ياشورگان كفر هم نفاق كز نى اوز كز گه
 بلدرور هم جزا لر كز نى بيزور (سيحلفون بالله لكم) تيزدر كم آنط ايتار لر اول منافقر
 خدای تعالى بر له سز لر گه (إذا انقلبتم اليهم) هر فاي چان فاي تاسا كز سز صوغش
 سفرندن آنلر صارى (لتعرضوا عنهم) تا كم سز نك اعراض قيلما كز او چون آنلردن
 يعنى بزنى صوغش دن فالغان او چون شلته لاسونلر و شلته لاودن بوز دوندرسونلر
 ديوب سز نك آلد كز ده يالغان عندر لر كورساتوب سز نى اشاندرور او چون آنط
 ايتار لر (فأعرضوا عنهم) بس بوز دوندر كز سز اى مؤمنلر اول منافقر دن و آنلردن
 كيجكز (انهم رجس) درستلكده آنلر مردار و شاخ شيلردر (وما ويهم جهنم) هم
 آنلرنك اورنلرى نمو غدر (جزأ بها كانوا يكسبون) اشلا گان نرسه لر ينك جزاسى
 او چون (يحلفون لكم) آنط ايتار لر اول منافقر سز گه (لتعرضوا عنهم) تا كم سز نك
 راضى بولما كز او چون آنلردن يعنى سز نى راضى فيلوب شلته لاو كز دن اي مبن
 بولولرى او چون سز نك آلد كز ده يالغانغه آنط ايتار لر (فان تعرضوا عنهم) بس اگر
 سز راضى بولسه كز ده اى مؤمنلر منافقر دن (فان الله لا يرضى عن القوم الفاسقين)
 بس درستلكده الله تعالى راضى بولماس فاسقلر گر وهندن وفرمانندن طشقه چقغو چيلردن
 (الأعراب أشد كفراً) قوده نورغو چى عربلر قاطير اقدر كافرك بوزندن (ونفاقاً) هم
 منافقلق بوزندن مراد بنى تميم و بنى اسد هم غطفان قبيللرى كى مدينه تيكراسنك گى
 قر عربلر بدر كم آنلرنك كفر و نفاقلرى بيك قاطى كوكللى بولغانلقلرنندن باشقه لر غه
 قاراغانده آرتوغرافاندر (وأجدر) هم نيو شيلر اكلردر (ألا يعلموا حدود ما أنزل الله)

(قُلْ) اینکل سن ای محمد علیه السلام اول منافقرغه (لا تعْتَدِرُوا) اعتذار اینته کز سز
 واوزکزنگ صوغشدن فالووکزغه بالغان عندر لر کورساتمه کز (لَنْ نُوْمِنَ لَكُمْ) بز
 هر گیز اشانماسمز سزگه زیرا که (قَدْ نَبَأَ اللَّهُ) تحقیق خبر بیرگاندر بزگه الله تعالی
 و بزنی آگاهلاندرغاندر (مَنْ أَخْبَرَكُمْ) سزنگ خبر لرگردن و صوغشقه چقمی فالووکزنگ
 سبیلرن بزگه بلدر گاندر بس سز لر نبقدر عندر لر کورساتسه کزده بز اشانماسمز
 بالغان ایکنن بلورمز (وسیری الله عملکم) هم تیزدر کم کورور خدای تعالی سزنگ
 قیلغان اشلرگزنی (ورسوله) دخی آنک پیغمبری کورور (فم تردون) صکره سز
 فایتار لور سز ای منافقلا (الی عالم الغیب والشهادة) یاشرن هم اشکارانی بلگوچی خدای
 تعالی ننگ حکمی صاری حساب و جزا او چون (فینبئکم) بس خبر بیرور سزگه خدای تعالی (بما
 کنتم تعملون) سزنگ اشلاگان نرسه کز بر له و کوکل لر کزده یا شورگان کفرهم نفاق کزنی اوزکزگه
 بلدرور هم جزا لرگزنی بیرور (سيعلقون بالله لکم) تیزدر کم آنط ایتار لر اول منافقلا
 خدای تعالی بر له سز لرگه (إذا انقلبتم الیهن) هر فایجان فایتسا کز سز صوغش
 سفرندن آنلر صاری (لتعرضوا عنهن) تا کم سزنگ اعراض قیلما کز او چون آنلردن
 یعنی بزنی صوغش دن فالغان او چون شلته لاسونلر و شلته لادن یوز دوندرسونلر
 دیوب سزنگ آلد کزده بالغان عندر لر کورساتوب سزنی اشاندرور او چون آنط
 ایتار لر (فأعرضوا عنهن) بس یوز دوندر کز سزای مؤمنلر اول منافقلا و آنلردن
 کیچکز (أنهم رجس) درستلکده آنلر مردار و شاخشیلر در (وماویهم جهنم) هم
 آنلرنگ اورنلری نموغدر (جزاء بما كانوا یكسبون) اشلاگان نرسه لرینک جزاسی
 او چون (یعلقون لکم) آنط ایتار لر اول منافقلا سزگه (لتعرضوا عنهن) تا کم سزنگ
 راضی بولما کز او چون آنلردن یعنی سزنی راضی قیلوب شلته لادن ایمن
 بولولری او چون سزنگ آلد کزده بالغانغه آنط ایتار لر (فان تعرضوا عنهن) بس اگر
 سز راضی بولسه کزده ای مؤمنلر منافقلا (فان الله لا یرضی عن القوم الفاسقین)
 پس درستلکده الله تعالی راضی بولماس فاسقلر گر وهندن و فرمانندن طشقه چقفر چیلردن
 (الأهواب أشد کفراً) قرده تورغوچی عربلر فاطیراندر کافرک بوزندن (ونفاقاً) هم
 منافقلق بوزندن مراد بنی تمیم و بنی اسد هم غطفان قبیله لری کبی مدینه تیکراسنه گی
 قر عربلر بدر کم آنلرنگ کفر و نفاقلری بیک قاطی کوکلی بولغانلقلرنندن باشقه لرغه
 فاراغانده آرنوغراندر (وآجدر) هم تیوشلیرا کلا در (الا یعلموا حدود ما أنزل الله)

خدای تعالی ایندیرگان نرسه نك چيكلرن بلماسلك كه (علی رسوله) اوزینك رسولی اوزرینه یعنی كوكلری بيك قارا هم نادان بوغانلقلرندن شریعت حکملرن بله آلماسلر و آكلاماسلر (وَاللّٰهُ عَلِيمٌ) و خدای تعالی بلغوچیدر آنلرنك احوالن (حَكِيمٌ) حکمت ایاسیدر اشلرنده (وَمِنَ الْأَعْرَابِ) و فرده تورغوچی عربلرنك منافقلرندن باردرد (مَنْ يَتَّقْ مَا يَنْفِقُ) شول كهمه كم تونار اوزینك نفقه فیلمغان نرسه سن (مَغْرَمًا) زیان و تولاو ایتوب یعنی پییرگان صدقلرن مسلمانلرغه تولاگان بر تولاو ایتوب هم اوزینه بر ضرر و زیان کیلگان ایتوب حسابلار اجر و ثواب امید ایتوب پییرماس زیراکه كوكلندن اسلام دینینه هم اجر و ثوابه اشانماس (وَيَتَرَبَّصُّ بَكُمْ الدَّائِرَةُ) هم منتظر بولور و کوتوب تورور سز لرگه زمانه نك ایلانولرن یعنی زمان نك ایلانماکی ایله مسلمانلردن دولت و قوت کیتوب باشلرگه بلالر و قایغولر کیلوون کوتوب تورور هم شون ایلمد فیلور (عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السُّوءِ) اول منافقلر اوزرینه بولسون زمانه نك یاوز ایلانوی یعنی بلالر و قایغولر آنلرنك اوز باشلرینه کیلسون (وَاللّٰهُ سَمِيعٌ) و خدای تعالی ایشتكوچیدر آنلرنك سوزلرن و تللری ایله ایمان کیلتورولرن (عَلِيمٌ) بلغوچیدر آنلرنك نیتلرن و كوكللرنك کفر هم نفاقلرن (وَمِنَ الْأَعْرَابِ) دخی قر عربلردن باردرد (مَنْ يُّؤْمِنُ بِاللّٰهِ) شول كهمه كم ایمان کیلتورور و كوكلندن اشانور الله تعالی گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه (وَيَتَّقْ مَا يَنْفِقُ) دخی تونار اوزینك نفقه ایتمکان نرسه سن (قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ) یاقن بولونك سببلری ایتوب الله تعالی فاشنده (وَصَوَّاتِ الرَّسُولِ) هم پیغمبر علیه السلامك دعالرینه سبب ایتوب یعنی خدای تعالی بولنده صوغش فیلو اوچون مالن نفقه ایتمسه هم صدقلر پییرسه خداینگ راضیقن استاب آکا یاقن بولو اوچون هم پیغمبر علیه السلامك خیر دعالرن آلو اوچون پیرو منافقلر شیکلی بر تولاو هم زیان دیوب پییرماس مقصودی اجر و ثواب بولور (أَلَا أَنفَاءُ قَرَبَةً لَّهُمْ) بلسکز و آگاه بولکوز کم درستلنكده اول صدقلری خدای تعالی گه یاقن بولورغه هم پیغمبر علیه السلامك دعاسن آلوغه سبیدر آنلر اوچون (سَيِّدُ خَلْقِهِمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ) نیز در کم کرگزور آنلرنی الله تعالی اوزینك رحمتینه یعنی جنتکه (أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ) درستلنكده الله تعالی بارلقاغوچیدر صدقه پییرگوچیلرنی (رَحِيمٌ) مهربان و مرحمتلیدر نفقه اینکوچیلرگه (وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ) والگاری اوزغوچیلر یعنی جنتکه باشقلردن آلدله کرگوچیلر اولگیلردر (مِنَ الْمُهَاجِرِينَ) هجرت اینکوچیلردن مکه دن مدینه گه آنلردن مراد

بدر صوغشده حاضر بولغان مهاجرلر بياکه هجرتدن الگاری ایمان کيلتورگان
 کمسهلردر (وَالْأَنْصَارُ) دخی انصار بلردن یعنی مدینه اهلی بولغان صحابهلر (وَالَّذِينَ
 اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ) و اوشبو مهاجرین هم انصارنک سابقلرینه ایارگان کمسهلر ایمان
 و ایزگولک ایله (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) راضی بولدی الله تعالی آنلردن طاعتلرن قبول ایتماک برله
 (وَرَضُوا عَنْهُمْ) هم آنلر اوزلریده راضی بولدیلر خدای تعالی دن (وَأَعَدَّ لَهُمْ) دخی
 حاضرلادی خدای تعالی آنلر اوچون (جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) یغاچلری آستوندن
 یلغهلر آغا تورغان جنت باقچهلرن (خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا) منگو فالغوچیلر بولورلر
 آنلر اول جنتلرده همیشه کم هیجده چغارلماشلر (ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ) اوشبودر اولوغ
 بولغوچی قول اوستونلکی و مقصودغه ایرشو (۱) (وَمَنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ)
 و سز نک نیکرا کزده بولغان فر عربلردن باردر (مُتَافِقُونَ) منافقلر یعنی ظاهرده
 ایمان کيلتورگان بولسهلرده همهلری خالص مسلمانلر نوکلدر بلگه بعضلری طشندن
 عنه مؤمن بولوب اهلرندن منافقلدر (وَمَنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ) دخی مدینه شهرنده
 تورغوچیلردن هم بعضیلر (مردو اعلی النفاق) عادتلانگانلردر منافقلغهی یعنی همیشه منافقلان
 قرار ایبارلر (لَاتَعْلَمُوهُمْ) سن بلناس سن ای محمد علیه السلام آنلرنی زبرا که آنلر کفر و نفاقلرن
 کوکلرندن یاشرورلر اظهار قیلماشلر (نَعْنِ نَعْلَمُوهُمْ) بز بلورمز آنلرنی و کوکلرندن
 یاشرگان اشلرندن خبر نوتوقچیمز (سَنَعْلَمُوهُمْ مَرَّتَيْنِ) تیزدر کم عذاب قیلورمز
 آنلرنی ایکی مرتبه بر مرتبه دنیاده خور و رسوای قیلو برله ایکنچی مرتبه قبر
 هدای برله عذاب قیلورمز بياکه بر مرتبه ماللرندن زکوت آلو ایله ایکنچی مرتبه
 صوغشقه تکلیف قیلو برله عذابلارمز اول اشلر آنلرغه بیک آغر وچینن بولور
 (ثُمَّ يَرُدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ) صکره قایتارلورلر آنلر اولوغ بولغوچی عذابقه
 آخرتده (۲) (وَأَخْرَجُوا) و ایکنچی کمسهلر یعنی منافق بولماغانلر کم اقرار
 ایندیلر پیغمبر علیه السلام آلدنده (بِذُنُوبِهِمْ) اوزلرینک قیلغان گناهلری ایله (خَلَطُوا
 عَمَلًا صَالِحًا) فاتوشدردیلر آنلر ایندگو عملنی (وَأَخْرَجْنَا) ایکنچی بریاوز عمل ایله
 یعنی بر مرتبه بخشى عمللر اشلادیلر پیغمبر علیه السلام ایله برگه صوغشلرغه
 چقدیلر و ایکنچی وقتده یاوزلق قیلدیلر عذر سز تبوک صوغشندن قالدیلر صکره
 اوزلری اوکو نوب رسول علیه السلام حضورینه کیلوب گناهلرینه اقرار قیلدیلر
 (عَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ) شاید کم خدای تعالی آنلرنک توبهلرن قبول قیلور
 و گناهلرن یارلار (إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ) درستلکده الله تعالی یارلغاغوچیدر توبه قیلغوچیلرنی

(۱) سابقون مهاجرین
 و انصارنک بدر صوغشده
 حاضر بولغانلر بدر و ایار
 گوچیلر باشقه صحابهلردر
 تفسیر جمالی

(۲) یعنی دنیاده اول منا
 فقلرغه بلالر اوستونه بلالر
 ایرشور صکره آخرتده تهوغ
 عذابینه گرفتار بولورلر
 اوشبو منافقلردن بعضلری
 صوفر بولدیلر و بعضلری
 برص صرخواینه هم
 بعضلرینک تنلرند فاطی
 جراثلر پیدا بولوب ایرن
 و قان اغوب نورلی
 زحمتلرگه مبتلا بولدیلر

(رَحِيمٌ) مهربان و مرمحنلیدر آنلرغه (خُدْمَنُ اَمْوَالِهِمْ) آلفلسن ای محمد علیه السلام
 آنلرنك مال لردن (صَدَقَةٌ) صدقه نی یعنی فرص بولغان زكوتنی آلفل (تَطَهَّرَهُمْ) ناكم
 سن پا كلارسن آنلرنی گناهلردن یسا كه بوزو فلقغه سبب بولغان مال محبتندن
 (وَتَزَكِّيَهُمْ بِهَا) هم آرندرورسن و بركانلی قیلورسن آنلرنك ایزكولك لرن شول
 صدقه لری سببلی یعنی مال لردن زكوت بیرولری اوزلری اوچون فائده بولور
 گناهدن پا كلانورلر یغشیلقلری آرتور (وَصَلَّ عَلَيْهِمْ) دخی خیر دعا قیلغل سن آنلر
 اوزرینه و آنلر اوچون مغفرت استا گل (اِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ) درستلكده سنك
 اینگو دعاك آنلرنك كوئل لری فرار قیلوغه و طنجلانوغه سببدر (وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ)
 و خدای تعالی ایشتكوچیدر سنك دعاكنی بلگوچیدر آنلرنك اینگو دعاغه مستحق
 بولورن (اَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ اِذَا بَلَاسِلَرْمُوْا اَنْلِر شونیکم خدای تعالی (هو یقبل
 التَّوْبَةَ) اولغنه قبول قیلور توبه نی (عن عباده) اوزینك بنه لردن (ویاخذ الصدقات)
 هم آلور یعنی قبول ایثار آنلرنك صدقه لرن و زكوتلرن (وَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ)
 دخی بلمادیلر مو شونیکم خدای تعالی اولغنه در توبه لرنی قبول ایتکوچی و توبه
 اهلینه رحمت ایتکوچی و باغشلاوچی (وَقُلْ اَعْمَلُوا) و ایتکل ای محمد علیه السلام توبه
 ایتکوچیلرگه عمل قیلگز سز یعنی شول توبه گزده ثابت بولگز طاعت و عبادت
 قیلگز (فسیری الله عملکم) بس تیزدرکم کورور خدای تعالی سز نك قیلغان
 عملگزنی (ورسوله) هم آنك رسولی کورور (وَالْمُؤْمِنُونَ) دخی مؤمنلر کورورلر
 (وستردون) هم تیزدرکم سز قایتارلورسز اولگانگزدن صوگ (الی عالم الغیب
 وَالشَّهَادَةِ) یاشرن و آشکارانی بلگوچی خدای تعالی صاری (فینبئکم) بس خیر
 بیرور سزگه خدای تعالی وسزنی آگاهلاندورور (بما کنتم تعملون) سز نك دنیاده
 اشلان عمل لگز برله یعنی عمل لگزگه کوره جزالگزنی بیرور (وآخرن مرجون)
 و ایتکنچی بر گروه کیچکدرل مشلردر (لامر الله) خدای تعالی نك فرمانینه (اما بعد بهم)
 یسا ایسه عذاب قیلور خدای تعالی آنلری اوزینك عدلی ایله (واما یتوب علیهم)
 و یسا ایسه قایتور آنلر اوزرینه رحمتی ایله یعنی فضلی ایله گناهلرن بارلقار (۱)
 (وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) و خدای تعالی بلگوچیدر بارچه سرلرنی حکمت ایسایدر همه
 اشلرنده روایت ایدلمشدرکم منافقلردن برنچه کهسه لر بوزوق نیت ایله مسلمانلر
 آراسینه تفرقه صالو اوچون بر مسجد بنا ایتدیلر حق سبحانه و تعالی اول مسجدنی
 بوزارغه امر قیلدی (وشبو منافقلر بنا قیلغان مسجد ضرار طوغریسنده آیت نازل

(۱) یوفاروده برنچه
 گروهلر ذکر ایتولدی بر
 گروه شول منافقلردرکم
 تبوک صوغشندن عذر سز
 تغلفی قیلوب صکره یالغان
 عذر لر کورساتدیلر و بر
 گروه شول اعرابدرکم
 مسلمانلرغه بر بلا
 ومصیبت ابرشونی کونوب
 نورورلر ایدی و بر گروه
 اعرابی لردن خالص مؤمن
 بولوب مسلمانلرغه
 یاردچی بولغانلریدر
 دخی بر گروه مؤمن لردن
 شول کهسه لردرکم
 اوزلرینك عیب وقصور
 لرینه اوکونوب افرار
 قیلدیلر تبوک صوغشندن
 عذر سز قالغان لر ایدی
 حق تعالی آنلرنی عفو
 قیلدی مگر آنلردن اوچ
 کشی نك توبه لرینك
 قبول ایتولما کی ایلی
 کونگه قدر کیچکدی
 صکره آنلر حقتک هم عفو
 آیتی نازل بولدی اول
 آیت توبانده کیلور
 تفسیر جمالی

ابتدىكىم (وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا) وشول كەسەلەرگە توتىدىلار وينا قىلدىلار (مَسْجِدًا ضَرَارًا)
 (۲) بىر مسجدنى مۇمىنلەرگە ضرر ايرىشەر ماك اوچون (وَكُفْرًا) ھەم كافىرلىكنى قوتلاماك
 و اظهار اينماك اوچون (وتقرىقاً بين المومنين) دىكى مۇمىنلار آراسىنە تەفرە سالو
 اوچون يعنى قبا محل سېنىڭ مسجدىنە جماعت نمازىنە جىولاتورغان مسلمانلارنى اېكىگە
 آيرماق اوچون (وَأَرْضَادًا) دىكى منتظر بولماق و كوتماك اوچون (لَمَنْ حَارَبَ اللَّهَ
 وَرَسُولَهُ) خدای تعالی بىرلە ھەم آنڭ پېغمبىرى بىرلە صوغىش قىلغان كەسەنى (من قبل)
 موندىن انگارى اول كەسەدن مراد ابو عامر رابىدەر دېمىشلار منافقلىق مسجد ضرارىنى
 شول ابو عامر فاسقنى امام ايتەمز دىوب شونڭ قايتماقنى كوتوب بنا قىلغانلار
 ايدى نىتلارنى بوزوق و غرضلارنى پېغمبىر عليه السلامغە ھەم مۇمىنلەرگە يامانلىق ايتو
 ايدى مذكور ابو عامر احد ھەم حىين صوغىشلارنىە مشركلر طرفىدىن بولوب رسول
 عليه السلامغە قارشى صوغىشقان ايدى (وَلِيحْلِفْنَ) و آنط ايتارلار اول منافقلىق شويل
 دىوبكىم (ان اردننا الا الحسنى) بىز تلامادك اوشبو مسجدنى بنا قىلمايمىز بىرلە مگر
 اينگو اشنى و بىخشىلقنى تلادك يعنى بىز بومسجدنى يامان غرض بىرلە بنا ايتماك
 بلكە بىخشىلق اوچون و مسلمانلار آنڭ اچىدە خدای تعالی گە عبادت قىلسونلار
 اوچون بنا ايتىدك دىوب آنط ايتارلار (وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اَنَّهُمْ لَكَذِبُونَ) و خدای تعالی
 گواھلىق بېرور شويلە دىوبكىم درىستلىككە اول منافقلىق يالغان ايتكوچىلار اوزلارنىڭ
 آنظرلارنىة آنلار اول مسجد ضرارىنى بىخشىلق تلاب بنا ايتماگانلار (لَا تَقُمْ فِيْهِ اَبَدًا)
 تورماغل سىن اى محمد عليه السلام نماز او قو اوچون اول مسجدە ھەرگىز (لَمْ يَسْجُدْ
 اَسْسَ عَلَى التَّقْوَى) البته تقوالق اوزرىنە بنا ايتولسگن مسجد (من اَوَّلِ يَوْمٍ) اول
 كوندىن يعنى اولدىن تقوالق و بىخشىلق نىتى ايلە بنا قىلغان مسجدكە آندىن مراد
 پېغمبىر عليه السلام امرى ايلە بنا قىلغان مسجددر (اَحَقُّ اَنْ تَقُوْمَ فِيْهِ) تېوشلىرا كدر
 سىڭ نماز او قو اوچون تورماڭنىڭ شول مسجدە (فِيْهِ رَجَالٌ) باردر اول تقوالق اوزرىنە
 بنا ايتولسگان مسجدە شونداين ايزلرگە (يَجْبُوْنَ اَنْ يَنْظُرُوْا) سوبارلار آنلار پا كلانونى
 آنلار قبا محل سېنىڭ اھلىدركەم مذكور تقوالق اوزرىنە بنا ايتولسگان مسجد شولارنىڭ
 مسجدىدر (وَاللّٰهُ يَحِبُّ الْمُطَهَّرِيْنَ) و خدای تعالی دوست توتار بىك پا كلانوچىلارنى
 (اَفْهَمَ اَسْسَ بِنِيَّانِهِ) ايسا شول كەسەكەم بنا قىلدى و صالدى نىگىزىنى اوزىنىڭ
 بناسىنىڭ (عَلَى تَقْوَى مِنْ اللّٰهِ) اللّٰه تعالی دن قورقو ھەم تقوالق اوزرىنە (وَرِضْوَانٍ)
 دىكى اللّٰه تعالی نڭ رىزالقى اوزرىنە (خَيْرٌ) ايند گوراك و بىخشىراقىدور (اَمْ مِنْ اَسْسِ)

(۲) رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلى مەكەدن مەدىنە گە ھىجرەت ايتىدكلىرىنىڭ اياڭ اول مەدىنە شەرىنىڭ تەشەببۇھى بىنە و محلە سېنە توشىدىلار آنده بىر نەچە كۈن تورغاندىن سوڭ مەدىنە منورە گە تەشرىف ايتىدىلار بىنە ھەم و محلە سېنە اول حضرت صلى الله عليه وسلم نىڭ نماز او قوغان اورنىدە شول محلە نىڭ مۇمىنلارنى بىر مسجد بنا ايتىدىلار اول مسجدنى قبا مسجدى دېورلار اول حضرت صلى الله عليه وسلم كۈبىس نەچە شەبە كۈنلرنىڭ مەدىنەدن شول مسجدكە باروب نماز او قورلار ايدى اوشبو قبا محلە سېنە مەنە فەقىردىن بىر جماعت بار ايدى شول منافقلىق قبا مسجدىنە قارشى اوزلرىنە بىر مسجد بنا قىلوب اوزلرى آيرلوب شوندى نماز او قوماقچى بولدىلار ابو عامر رابى نامىدە غەندىدىن و طەندىن ناچوب چىتە يورى تورغان بىر فاسقنى قايتاروب شول مسجدلرىنە امام ايتماقچى بولدىلار ھەم رسول صلى الله عليه وسلم

حضرتلرندین بیز مرتبه
آنلرنڭ مسجدرینه
تشریف ایدوب نماز
اوقولرن رجا ایتدیلر
اول حضرتکه آنلرنڭ
بوزوق نیتلری وغرض
لری معلوم بولماغانلقدن
آنلرنڭ اوتنولرن قبول
ایدوب تبوک صوغشندن
فایتقاند آنلرنڭ مسجدر
لرینه توشوب نماز اوقورغه
وعدہ ایتدیلر حق سبحانه
وتعالی اولحضرت صلی الله
علیه وسلمنی آنلرنڭ
بوزوق نیتلرنن آگاهلا
ندروب وقبامسجدی نڭ
اهلینی مدح ایدوب
اوشبو آیت کریمهنی
ایندردی

بنیانه) یا ایسه شول کمسه یخشیراقمور کم تأسیس ایتدی وصالدی بناسی نڭ
نیگزینی (علی شفاجر ف هار) سیل و طاشو صوی آغوی سبیلی آسنی فووشلانوب
جیمرلورگه باقتلاشقان جار چیتنه یعنی خالص ایمان و اعتقادهم خدایدن فورقو ایل
خدای تعالی نڭ راضیقینی استاب بنا ایتولگان قبا مسجدی هم آنڭ اهلی یخشیراق
و آرتوغراقلمو یا ایسه طشدن غنه عبادتخانه بولوب کورنگان و حقیقتک مسلمانلرغه
دشمانلق و منافلق ایل یامان غرض اوچون بنا ایتولگان هم صوگندن اوزلرینڭ
هلاکتارینه و عذابده قالولرینه سبب بولغان جار چیتنه سالونغان بنا شکلی مسجدر
ضارانڭ اهلی یخشیراقمور البته اول مسجدر ضارانڭ اهلی باوزلرهم زیان ایتکوجیلردر کم
آنلرنڭ اول مسجدرلری جار چیتنه بنا ایتولگان حاضر جیمرلورگه تورغان بیز بنا
شکلیدر آنڭ بقاسی بولماس بیک تیز خراب بولور (فانهار به فی نار جهنم)
بس بقولور و جیمرلوب توشار اول بنا آتی بنا قیلغوجی سی ایله برگه جهنم اوطینه
اوشبو مثل دین اشلرن باطل نرسه لر اوزرینه بنا ایتکان کمسه لر اوچوندر (والله
لا یهدی القوم الظالمین) و خدای تعالی طوغری بولغه کوندرماس ظالم بولغوجی
گر وهنی و مقصودلرن حاصل قیلماس (لا یزال بنیانهم اللدی بنوا) همیشه بولور آنلرنڭ
بنا قیلغان بنالری یعنی مسجدر ضرار (ریبه فی قلوبهم) شک و نفاق سببی آنلرنڭ
کوکلر نده یعنی اول منافقلر نڭ اوشبو مسجدرلری سلامت تورغان وقتده همیشه
آنلرنڭ منافقلر لری آرطوبنه سبب بولور (الا ان تقطع قلوبهم) مگر شولکم
کیساک کیساک بولوب تنولسه آنلرنڭ کوکلر لری یعنی آنلرنی اولتورو سببیلی
کوکلر نده هیچده بلو و آکلاوغه قابلیت قالهاسه شولوقنده غنه کوکلر نده شک
و نفاقلری بولماس و بعضلر اوکونو هم توبه واستغفار سببیلی کوکلر لری تنولسه
کوکلر نده شک و نفاق قالهاس دیماک مراددر دیورلر (والله عایم حکیم) و خدای
تعالی بلگوچیدر آنلرنڭ نیتلرن حکمت اباسیدر حکم و فرماننک اوشبو آیت کریمه
کیلگاندن صوگ رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری بیوردیلر تا کم مذکور مسجدر
ضاراننی تمام جیمروب اوطقه باندردیلر آنڭ اورنی مدینه اهلینڭ چوبلکلری
بولدی (ان الله اشتری من المؤمنین) درستلکده الله تعالی صانوب آلدی مؤمنلردن
(انفسهم) آنلرنڭ نفسلرن اگر آنلر نفسلرندن و جانلرندن کیچوب صوغشقه
کرسه لر (واموالهم) دخی ماللرن کم خدای تعالی یولنده نطقه قیلسه لر (بان لهم
الجنة) شونڭ بزل کم بولغوجیدر آنلرغه حنت یعنی خدای تعالی یولنده ماللرن

هم جانلرن فدا ايتولرى فارسوسينه الله تعالى آنلرغه جنت بيردى (يُقَاتِلُونَ) صوغش
 قيلورلر اول مؤمنلر (فِي سَبِيلِ اللَّهِ) الله تعالى بولنده (فَيَقْتُلُونَ) بس اولتورورلر آنلر
 خدای تعالی نك دشمانلرن (وَيَقْتُلُونَ) هم اوزلرى اولتورلمش بولورلر بعض وقتده
 دشمانلر قولنده (وَعَدَا عَلَيْهِ حَقًّا) وعده قيلدى خدای تعالی آنارنك ماللرى و جانلرى
 فارسوسينه آنلرغه جنت بير و بزله اوزينه حق و ثابت بولغوچى وعدهنى كم آنده
 هيچ خلاقلق بولماس (فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ) توراتده وانجيلده هم قرآنده
 تورات وانجيل اهللرى هم صوغش قیلو برله بيورلغانلق لرينه اوشبو آيت دليلدر
 (وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ) وكمدر اوزينك عهدينه وفا ايتكوچيراك خدای تعالی دن
 يعنى خدای تعالی دن آرتق عهدكه وفا ايتكوچى البته يوفدر ايك آرتق وفا ايتكوچى
 خدای تعالی در كم آنك قيلغان وعده سينه خلاقلق ايتوى محالدر (فَأَسْتَبْشِرُوا) بس
 شادلانوكز سر اى جانلرن و ماللرن فدا ايتكوچى مؤمنلر (بِبَيْعِكُمُ الَّذِينَ بَايَعْتُمْ بِهِ)
 اوزكز نك خدای تعالی ايله قيلغان صانوكز غه و آلش بير شكز كه يعنى اوشبو
 سودالركز غه و نفسلركزنى هم ماللركزنى فدا قيلوب جنتنى آكوكز غه سو بونكز سر
 فائده ايتدكز (وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ) واوشبو سودا اولوغ قول اوستونلكى و مقصودغه
 ايرشودر (الْتَّائِبُونَ) اوشبو مؤمنلر توبه قيلغوچيلر و گناهندن قايتغوچيلدر (الْعَابِدُونَ)
 خدای تعالی كه عبادت ايتكوچيلدر (الْعَامِدُونَ) خدای تعالی كه مد و ثنا ايتكوچيلدر
 (السَّائِعُونَ) سياحت قيلغوچيلدر و سفر ايتكوچيلدر خدای تعالی بولنده (الرَّاغِبُونَ)
 ركوع قيلغوچيلدر نمازده ياكه خدای تعالی در گاهينه خضوع و توبانچيلك ايله بوز
 نوتقوچيلدر (السَّاجِدُونَ) سجده قيلغوچيلدر الله تعالى كه (الْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ)
 يخشى لفته بيورغوچيلدر (وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ) هم بامانلقدن طيبوچيلدر يعنى
 ايمان و طاعت ايله بيورورلر كفرن و گناهندن طبارلر (وَالْعَافِطُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ) هم
 صافلاغوچيلدر خدای تعالی نك حكملرن يعنى شريعت حكملرندين هيچده طشقه
 چماسلر (وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ) و سويونچ بير گل سن اى محمد عليه السلام اوشبو صفتلر
 ايله صفتلانغان مؤمنلر كه (مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ) درست ولايق بولمادى پيغمبر كه (وَالَّذِينَ
 آمَنُوا) هم ايمان كيلتورگان كمسه لر كه (أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ) آنلر نك استغفار
 قيلولرى و مغفرت استامكلرى مشركلر اوچون رسول كرم صلى الله عليه وسلم حضرتى
 آناسى ايله بر توغمه فرنداشى ابو طالب ايمان كيلتورمايىچه وفات بولغاندن صوك
 آنك اوچون قايقورب خدای تعالی دن آنك حقنده مغفرت استادى صحابه لر او لحضرتنك

ابو طالب اوچون استغفار فیلغانن بلگاج آنلر هم اوزلرینک آتا بابالری هم
 فرنداشلری اوچون استغفار ایتمکچی بولدیلر ابراهیم علیه السلام اوزینک آتاسی
 اوچون مغفرت استادی پیغمبرم صلی الله علیه وسلم هم اوزینک عمی ابو طالب
 اوچون استغفار فیلادرس بزلر هم یاقنلرمز اوچون خدای دن مغفرت صورایق دبدیلر
 حق تعالی دن آیت کیلدی کم پیغمبرگه هم مؤمنلرگه مشرک اوچون استغفار قیلو
 درست توگلدلر (وَلَوْ كَانُوا أُولَىٰ قُرْبَىٰ) اگرچه بولسه لرده اول مشرک یاقنلق
 ایالری یعنی یاقن فرنداشلر بولسه لرده (مَنْ بَعْدَ مَا نَبَّيْنَاهُمْ) ظاهر بولغانی سوکنده
 آنلرغه (أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَعِيمِ) شولکم اول مشرک نموغ اهل لریدر یعنی مشرک
 حال لرنده دنیادن کیتوب نموغلق بولولری بلونگاندن سوک یاقن فرنداشلرگز
 بولسه لرده آنلر حقنده مغفرت استامک درست توگلدلر (وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ)
 وبولمادی ابراهیم پیغمبرنک مغفرت صورای (لأبيه) اوزینک آتاسی اوچون (الْأَعْيُنُ
 مَوْعِدَةً وَعِدْهَا أَيْه) مگر آکا وعده فیلغان بر وعده سبیلی گنه بولدی یعنی ابراهیم
 علیه السلام آتاسی آزر ایله پونلر طوغربسند مناظره فیلغانده آتاسینه من سنک
 اوچون ربمدن مغفرت استارمن دیوب وعده فیلغان ایدی شول وعده سینه وفا
 قیلو اوچون گنه استغفار قیلدی (فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ) بس آچق بلونگانی زمانده ابراهیم
 پیغمبرگه (أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ) شولکم آنک آتاسی دشمندر خدای تعالی گه یعنی کافر
 حالنده دنیادن کیتکانلکی معلوم بولغاچ (تَبَرَّأَ مِنْهُ) بیزدی اول ابراهیم اوزینک
 آتاسندن وآنک اوچون استغفار فیلمادی (أَنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ) درستلکد، ابراهیم
 کوب ناله وزاریلق ایتمکوچیدر یعنی نهکه کوئلیدر (حَلِيمٌ) تحمل ایتمکوچی
 وشفقتلی هم یومشاق طبیعتلیدر (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا) وضالنده قیلور بولمادی
 خدای تعالی بر گروهنی (بَعْدَ إِذْ هَدَيْنَاهُمْ) آنلرنی اسلام دینینه کوندرگانندن
 سوک (حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَهُم) تاکم بیان فیلغانغه چه و آچق بلدرگانگه چه آنلرغه (مَا
 يَتَّقُونَ) شول نرسه نیکم آنلر صافلانورلر آندن یعنی نی نرسدن صافلانو
 تیوش ایدکینی آچق بلدرگانگه چه آنلرنی البته ضالنتکه نوشورماس
 بلکه آنلرغه پیغمبرلر بیاروب نی نرسدن صافلانو کراک ایدکینی آچق بلدرور
 صکره ضالنتکه نوشکان کشیلر اوز اختیارلری ایله بل تورب نوشارلر (أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ
 شَيْءٍ عَلِيمٌ) درستلکده خدای تعالی بارچه نرسه نی بلگوچیدر (أَنَّ اللَّهَ لَهُ مَلِكُ
 السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) درستلکده خدای تعالی آکا مخصوصدر کوکلرنک هم برلرنک

پادشاه اقی (یعنی و بیعت) اولوکنی ترگزور و ترکنی اولتورور اول خدای تعالی (و مالکم من دون الله) ویوقدر سز لرگه ای مؤمنلو الله تعالی دن باشقه (من ولی ولانصیر) هیچ بر اشکزی نوزگوچی هم هیچ بر بار دم اینکوچی (لقد تاب الله علی النبی) تحقیق فایندی خدای تعالی اوزینک عفو و رحمتی ایل پیغمبر اوزرینه یعنی تبوک صوغشندن تغلف ایتوگه منافقرغه اذن بیرگانی اوچون پیغمبر علیه السلامنی عفو قیلدی (و المهاجرین و الانصار) هم مهاجر و انصار صحابه لرنگ توبه لر ن قبول قیلدی خدای تعالی یعنی آنلردن بعضلری تبوک صوغشینه چفو طبیعتلرینه بیک آغر و چیتن بولغانلقدن چغاسیلری کیلما گان ایدی شول کسمه لرنگ توبه لر ن قبول ایتدی و خطالرندن کیچدی (الذین اتبعوه) آنداین مهاجرین هم انصارلر کم آنلر ایاردیلر پیغمبر علیه السلامغه (فی ساعة العسرة) فاطیلق و چیتنک زماننده یعنی طارلق و قحطلق زماننده هم هوانک بیک اسسی وقتنده فورالر هم یتشما گان لشکر هم آز بولغان وقتنده پیغمبر علیه السلامغه ایروب تبوک صوغشینه چقدیلر (من بعد ما کاد یزیغ) میل قیلوغه و آوشورغه یاقن بولغانندن صوک (قلوب فریق منهم) آنلردن بر گروهنک کوکللری یعنی سفرنگ بیک آغرلقندن و غایتده چیتن لکدن بعضلرنگ کوکللری آوشوب کیری فایتوب کینارگه یاقنلاشقانلر ایدی شونک صوکنده هم کیری فایتماینچه پیغمبرگه ایاردیلر (ثم تاب علیهم) صگره عفو قیلدی خدای تعالی آنلر اوزرینه و آنلرنگ کوکللرینه کیلگان نیتلرندن کیچدی (انه بهم رؤف رحیم) درستلکده خدای تعالی آنلرغه بیک مرحمتیلدر مهربان و باغشلاغوچیلدر (وعلى الثلاثة الذین خلفوا) دخی توبه لر ن قبول ایتدی و عفو قیلدی خدای تعالی تبوک صوغشندن تغلف ایتوب عنرسز قالغان اوچ کشی اوزرینه اول اوچ کشی کعب بن مالک هم هلال بن امیه و مره بن ربیع در آنلر تبوک صوغشندن عنرسز قالوب صوکنندن بیک اوکونگانلر ایدی آنلرنگ اشلری حق تعالی ننگ فرمانینه موقوف بولدی توبه لرینک قبول بولغانلقی ایل خدایدن حکم کیلگانگه چه پیغمبر علیه السلام هیچکم آنلر ایل سوزلاشماسون و آنلرغه قاتوشماسون دیوب بیوردیلر اول اوچ کشی ننگ حاللری بیک مشکل بولدی (حتى اذا ضاقت علیهم الارض) کیچکدرلیدی اول اوچ کشی ننگ حکملری شول وقتده چه کم طار بولدی آنلرغه یر (بما رحبت) اوزینک کیثلکی برله یعنی حاللرینک غایت چیتن لکندن آنلرغه کیک دنیا طار بولدی (وضاقت علیهم انفسهم) هم طار بولدی آنلر اوزرینه آنلرنگ نفسلری

و جانلری یعنی بیک قاطی فایغولرندن اوزلری طارلاندیلر (وَطَنُوا) دخی گمان فیلدیلر
آنلر و بلدیلر (أَنْ لَّا مَلْجَأَ مِنْ اللَّهِ) شوپیل دیوبیکم بوقدر هیچ بر صغوناچی بر
الله تعالی نك غضب و آچوندن (الَّا إِلَهَ) مکر آنك اوزینه گنه در (ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ)
سکره توفیق بیردی خدای تعالی توبه قیلوغه آنلر اوزرینه (لِيَتُوبُوا) تا کم توبه
قیلسونلر آنلر و اوکتوب فایتسونلر قیلغان گناهلرندن (أَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ)
درستلده الله تعالی اولغنه در توبه لرنی قبول ایتکوجی توبه قیلغانلرغه رحمت
ایتکوجی (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کسه لر (اتَّقُوا اللَّهَ) فور فکزر
الله تعالی دن (وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ) هم بولسکر راست و طوغری ایتکوجیلر ایل برکه
(مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ) لابق و تیوشلی بولمادی مدینه اهلینه (وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ)
هم آنلرنك نیکراسنده بولغان کسه لرکه فر عربلرندن (أَنْ يَتَخَلَّفُوا) آنلرنك تغالی
ایتولری (عَنْ رَسُولِ اللَّهِ) الله تعالی نك رسولندن یعنی پیغمبر علیه السلام نك فرمانینه
خلافی ایتوب اول صوغشقه چاغره قوشقاندہ چقماپنجه فالولری لابق و درست توگلدر
(وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ) دخی تیوشلی توگلدر آنلرغه آنلرنك رغبت ایتولری
اوز نفسارینه پیغمبر علیه السلام نفسندن کیچوب یعنی پیغمبر علیه السلام فرمان
رعایه ایتماپنجه اوز نفسلرن صافلاولری و اوزلرینه راحتلک لری اوچون طرشولری
درست توگلدر (ذَلِكَ) اوشبو اش یعنی آنلرنك پیغمبر علیه السلام فرمانینه ابارولری
واجب بولمافی هم خلافی ایتونك درست بولماوی (بأنهم لا يصيبهم ظمأ) شول سبیلدر کم
آنلر هر فایچان پیغمبر علیه السلام ایل برکه بولسه لر ایرشماس آنلرغه هیچ بر صوسزلق
(وَلَا نَصَبٌ) هم هیچ بر محنت و مشقت (وَلَا مَخْصَةٌ) دخی هیچ بر آچلق (فِي سَبِيلِ اللَّهِ)
الله تعالی یولنده (وَلَا يَطْئُونَ) دخی طاپتاماسلر آنلر (مَوْطَأًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ) شول
اورننی کم آچولاندور کافرلرنی آنلرنك اول اورننی طاپتاولری (وَلَا يَنَالُونَ مِنْ
عَدُوِّنَا) دخی طاپتاماسلر آنلر و کورماسلر دشمان طرفندن هیچ بر محنت و چپتن لکنی
اولتورلک و جراحاتلنک هم اسیر بولماق و مغلوب بولماق کبی (الَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ
عَمَلٌ صَالِحٌ) مگر کم یازلور آنلرغه اول اش سبیلی ایدگو عمل حاصل معنی اول
مؤمنلر پیغمبر علیه السلام اباروب صوغشقه چقسه لر شول سفردہ صوسزلق یا که
آچلق طارنسه لر هم بر محنت و مشقت کورسه لر هم کافرلرنك برلرن طاپتاب آنلرنی
آچولاندورسه لر هم دشمان طرفندن چپتن لک و فاطیلقلر کورسه لر اوشبو اشلرنك
همه سی اوچون آنلر اجر و ثوابلرغه مستحق بولولر همه سی اوزلرینه فائز بولور

اوشبو سببدين آنلرغه پيعمبر عليه السلام فرماينيه ابارو واجبدر (ان الله لا يضيع
 اجر المحسنين) درستلكه الله تعالى ضايع ايتماس ويوغالتماس بخشيلق ايتكو چيلرنك
 اجر و ثوابلرن (ولا ينفقون) دخى نفقه قيلماسلر و صرف ايتماسلر آنلر خدای تعالى
 يولنده (نفقه صغيرة) كچكنه و آزغنه نفقنى مثلا ابو عقيلنك بر صاغ خرمانى اسلام
 لشكرى او چون نفقه بير ووى كىي (ولا كبيرة) هم اولوغ وكوب نفقنى نتاك كم
 حضرت عثمان هم عبدالرحمن بن عوف رضى الله عنهما اسلام لشكرى او چون نفقه
 فيلديلر (ولا يقطعون واديا) دخى قطع قيلماسلر آنلر سفرلرنده هيچ بر چوقور برنى
 يعنى هيچ بر مسافتنى قطع قيلماسلر ويول يورماسلر (الا كتب لهم) مگر يازلمش
 بولور آنلر او چون يعنى خدای تعالى يولنده صوغش او چون نى قدر مال لرن
 صرف ايتسهلر هم اوزلرى مشقتلنوب سفر فيلسه لر ويول يورسه لر اوشبولرنك
 هممى او چون آنلرغه اجر و ثوابلر يازلور (ليجز بهم الله) تا كم جزا بيرسون او چون
 آنلرغه الله تعالى (احسن ما كانوا يعملون) خدای تعالى يولنده اشلاگان عمللر ينك
 كورگاهلر كينى (وما كان المؤمنون لينفروا كافة) و تيوشلى بولمادى مؤمنلرنك همهلر
 بر يولى علم استامك او چون يا كه صوغش سفرينه چغولرى زيرا كه بارچهلرى
 بر يولى شهرلرن طاشلاب چغوب كيتسه لر معيشت اشلرينه ضرر كيلور و نظام
 بوزلور (فلولا نفر) بس نى او چون چقماسلر (من كل فرقة) هر بر جماعتدن (منهم)
 اول مؤمنلردن يعنى بر قبيله يا كه بر شهر اهلندن (طائفة) بر گروه يعنى كرا كدر كم
 شهر خلقندن بر نچه كمسه لر علم استامك او چون يا كه صوغش فيلو او چون سفرغه
 چقسونلر و باشقهلرى شهرده فالسونلر (ليتفقهوا فى الدين) تا كم علم او گرانسونلر
 آنلر دينك يعنى علم استامك او چون سفرغه چققان كمسه لر دين علمينى تحصيل ايتسونلر
 و شر يعنى بلسونلر يا كه صوغشقه چقماينچه شهرده فالغان كمسه لر دين علمينى او گرانسونلر
 (ولينذر واقومهم) هم تا كم فورقتسونلر اول دين علمينى او گرانگان عالملر اوزلر ينك
 نوملرن (اذا رجعوا اليهم) هر فايچان فايتهلر آنلر قوملرى يانينه يا كه شهرده
 قالوب علم حاصل ايتكان كمسه لر نوملرى صوغشدن فايتهچ آنلرنى فورقتسونلر
 شريعت حكملرن بيان قيلوب وعظ ونصيحت ايتسونلر (لعلهم يحذرون) تا كم شايد
 صاقلانورلر آنار وعظ ونصيحتنى ايشتوب تيوش سزاشلردن اوشبو آيت كرىمده
 دين علملرن و شريعت حكملرن تفصيلى ايله بخشى و كامل ايتوب بلو مسلمانلرغه
 فرض كفايه ايدكى آكلانادر (يا ايها الذين آمنوا) اى مؤمنلر (فاتلوا الذين يلونكم)

صوغش قیلکُز سزگه یاقن بولغان کمسه لر برله (من الکفار) کافرلردن (وليجدوا فيكم غلظة) وکرا کدر کم طابسونلر اول کافرلر سزلرده فاطیلقنی وغیرتنی یعنی سزنی اولرلرینه بیک قاتی کوئللی وشفقتسز طابسونلر وفورفسونلر (واعلموا ان الله مع المتقين) دخی بلکُز سز شونیکم الله تعالی تقوالق ایتکوچیلر وگناهدن صافلانوچیلر ایله برگه در آنلرنی حفظ قیلور هم یاردم ونصرت بیرور (واذا ما انزلت سورة) وهر قایچان ایندر لسه قرآندن بر سوره (فمنهم من يقول) بس باردن منافقلردن شول کمسه کم ایتور (ایکم زادتہ هذه ایماناً) سز نڭ قایسیبکُزدر کم آرتدردی آکا اوشبو سوره ایماننی یعنی استهزاء قیلوب اوشبو آیت لر قایسیبکُز نڭ ایمانن آرتدردی دیور (فأما الذين آمنوا) بس ایمان کیتورگان وچن کوکلدن اشانغان کمسه لر (فزادتهم ایماناً) بس آرتدردی اوشبو سوره آنلرنڭ ایمانلرن و اشانولرن (وهم يستبشرون) وآنلر سویونورلر هم شادلانشورلر اول سوره نڭ ایندرلما کینه کم اسلام وایمانلری نڭ کامل بولما فینه سببدر (وأما الذين في قلوبهم مرض) واما کوکلر نڭ شک و منافقلق صرغاولی بولغان کمسه لر (فزادتهم رجساً الى رجسهم) بس آرتدردی اول سوره آنلرنڭ نجسلری اوستونه نجسلکنی یعنی شک لرن هم نفاقلرن او طری آرتدردی اول سوره گه اشانماولری سببلی کافرلکاری زیاده بولدی (وما توارهم کافرون) هم اولدیلر و دنیا دن کیتدیلر آنلر کافر حال لرنڭ (اولا یرون انهم یفتنون) ایا کورماسلرمو اول منافقلر شونیکم آنلر مبتلا بولورلر صرغاولق و آچلق کبی توری بلالرگه (فی کل عام) هر بر یلده یعنی یل صایون باشلرینه بر بلا قیلور (مرة أو مرتین) بر مرتبه یا که ایکی مرتبه (ثم لا یتوبون) مونڭ صوکنده هم توبه قیلماسلر و قایتماسلر آنلر کفر و نفاقلردن (ولا هم یدکرون) هم اوگت آلماسلر و عبرتلانماسلر باشلرینه کیلگان بلالرنی کوروب (واذا ما انزلت سورة) وهر قایچان ایندر لسه قرآندن بر سوره کم اول سوره ده منافقلرنڭ عیبلی ذکر ایتولگان بولسه (نظر بعضهم الى بعض) قارار آنلرنڭ بعضلری بعضلری طرفینه یعنی بر برسینه قاراشوب اشارت قیلشورلر هم بر برسینه ایتورلر (هل یریکم من احد) ایا کورورمو سزنی بر کمسه یعنی عیبلی ذکر ایتولگان سوره کیلگاج اوبالولردن مجلسدن نوروب کیتما کچی بولوب بر برسندن اگر نوروب کیتسا کُز مؤمنلردن برار کشی سز نڭ کیتکانگُزنی کورورمو دیوب صورلر هیچکم کورماسلک بولسه آقرنغه مجلسدن نوروب کیتارلر (ثم انصرفوا) صکره دونارلر و نوروب کیتارلر آنلر پیغمبر علیه

السلامتك مجلسندن (صرف الله قلوبهم) دوندردی خدای تعالی اول منافقلرنك كوكل لرن خیردن
 و طوغریلقدن (بانهم قوم لا یفقهون) شول نرسه سبیلی کم آنلر حقلقنی آكلامی تورغان
 و بلمی تورغان گروهلردر (اقد جاءکم رسول) تحقیق کیلدی سزگه ای آدمیلر
 خدای تعالی طرفندن یبار لگان رسول و پیغمبر (من انفسکم) سوزنك اوز جنسكزدن
 (عزیز علیه) فاطی و چیتندر اول پیغمبر اوز رینه (ما عنتم) سزنی مشقتکه توشورگان
 نرسه یعنی سز لرگه محنت و مشقت کیلما کینه اول راضی بولماس (حریص علیکم)
 حرصلیدر و بیک فزغوچیدر اول پیغمبر سوزنك طوغری بولغه کونلما ککزگه و ایمان
 کیلتورما ککزگه (بالؤمنین رعون رحیم) مؤمنلرگه مهربان و شفقتلی در مرحمتلی
 و باغشلاوچی هم فزغانوچیدر (فان تولوا) بس اگر دونسلر اول منافقلر سکا
 ایارودن و یاردم بیرودن (فقل حسبی الله) بس اینکل سن ای محمد علیه السلام کفایه
 ایتکوچیدر مكا خدای تعالی کم سوزنك یاوزلنكزدن اول اوزی می صافلار و مكا یاردم
 ایتار (لا اله الا هو) یوقدر هیچ بر حقلق اوزره معبودمگر اول خدای تعالی گنده در (علیه
 توکلت) آنك اوز رینه گنده توکل ایتدم من و اشلر منی آکاغنه طابشردم (وهو رب
 العرش العظيم) و اول خدای تعالی الوغ بولغوچی عرشنك پروردکاری و خواجه سیدر
 یعنی عرشنی صافلاوغه قادر بولغان خدای تعالی منی هم دشمانلرنك شرنندن
 صافلارغه قادر در *

سورة یونس مکية وهی مائة وتسع اوعشر آیات

۱۰ نچی سوره یونس سورہسی مکده نازلدر بر یوزده نوقز یا که اون آیتندر

بسم الله الرحمن الرحيم

(الر) الله تعالی اعلم بمراده بعضیلر الردن مراد انا الله الرحمن یعنی من بارچه مخلوقاتقه
 رحمت ایتکوچی الله من دیمکدر دیورلر تاویلینه کرشما اینچه بو حرفلردن مرادن الله
 تعالی اوزی بلور دیوب خدای تعالی گه طابشرماق تیوشلیدر (تلك آیات الكتاب
 الحكيم) اوشبو سوره حکمتنی مشتمل بولغوچی قرآننك آیتلریدر یعنی معنالی
 حکمتلی بولغان قرآننك یا که محکم بولغوچی قرآننك آیتلریدر کم آنده هیچ تناقض
 و اختلاف یوقدر (اكان للناس عجباً) ایا عجب بولدیمو آدمیلرگه (ان او حینا الی
 رجل منهم) بز نك وحی ایتما کیمز آنلردن بر ایرگه (ان اندر الناس) شو یله دیوبکم

قورقتقل سن آدمیلرنی خداينك عذابندن (وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا) هم سو بونچ بیرگل ایمان کیلنورگان کمسه لرگه (أَن لَّهُمْ قَدَمٌ صَدَقَ) شونك بر له کم بولور آنلرغه طوغر یلق مرتبه سی والوغ در جه (عند ربهم) پروردکارلری نأشندک یعنی آدمیلرنك اوز جنسلرندن و اوز قبیللرندن بر کسه نی پیغمبر قیلوب آکا سن آدمیلرنی خداينك عذابندن قورقتقل هم مؤمنلرگه الوغ مرتبه لر و جنت نعمتلری ایله سو بونچ بیرگل دیوب وحی ایتما کیمز خلقعه عجب بولدیمو و اشانما سلق اش بولدیمو (قَالَ الْكَافِرُونَ) ایندی لر کافر لر و اشانمی نورغان کمسه لر آنلرغه پیغمبر کیلوب معجزه لر کورسانکچ (أَنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ) در سنلکده اوشبو ایر آشکارا شعر چیدر دیوب (أَن رَّبُّكُمْ اللَّهُ الَّذِي) در سنلکده سز نك پروردکار کز شول خدای تعالی در کم (خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ) یارانندی و یوقدن بار قیلدی کوکلرنی هم برلرنی (۱) (فِي سَنَةِ أَيَّامٍ) دنیا کونلرندن آلتی کون مقدار نده (ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ) صکره استیلا قیلدی عرش اوز رینه کم بار چه مخلوقاتنك الوغراقیدر (يُدَبِّرُ الْأُمْرَ) تدبیر قیلور و نوزور اول خدای تعالی مخلوقاتنك اشلرن حکمتی مقتضاسنجه (مَا مِنْ شَيْءٍ) یوقدر هیچ بر شفاعت اینکوچی فیامت کوننده (إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَذْنِهِ) مگر خدای تعالی نك رخصت بیر ماکی صوکنده غنه بولور یعنی خدای تعالی شفاعت قیلورعه رخصت بیرگان کشی گنه ایکنچی بر اونی عذابندن فوتقارو اوچون شفاعت فیلا آلور (ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ) اوشبو ذکر ایتولگان صفتلر ایله صفتلانغوچی خدای تعالی غنه در سز نك پروردکار کز و معبود کز (فَاعْبُدُوهُ) بس عبادت قیلکز سز آکا آندن باشقه غه عبادت ایتما کز (أَفَلَا تَذَكَّرُونَ) ابا اوگوت آلماس سز مو و نصیعتنی قبول ایتماس سز مو سز لر (إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا) اول خدای تعالی صاریدر سز نك بار چه کز نك قایتووی اولگانندن صو ک حساب و جزا اوچون (وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا) وعده قیلدی خدای تعالی سز گه راست و طوغری وعده (أَنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ) در سنلکده اول خدای تعالی باشلاب یارانندی و یوقدن بار ایتدی خلقنی (ثُمَّ يُعِيدُهُ) صکره اعاده قیلور آنی و اولگانلرندن صو ک بینه ترگزور اول خلقنی (لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا) تا کم جزا بیرسون اوچون ایمان کیلنورگان کمسه لرگه (وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ) هم ایزگو عمل لر اشلانگان کمسه لرگه (بِالْقِسْطِ) اوزینك عدلی ایله (وَالَّذِينَ كَفَرُوا) دخی کافر بولغان کمسه لر (لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ) بولغو چیدر آنلرعه اچمک تموغنك اسسی صووندن کم اچکچ آنلر نك فارنلرن و اچا گیلرن پاره پاره قیلور (وَعَذَابٌ أَلِيمٌ) هم رنجتکوچی عذاب آنلرغه بولغو چیدر (بِمَا كَانُوا

۱) اوشبو آیت کریمه کوکلرنك هم برلرنك حادث بولماقینه دلیلدر

يَكْفُرُونَ) شول نرسە سببىلى كم كافر بولور ايديلر آنلر و اشانمادىلر خدای تعالیگە
 هم آنك پيغمبرينه (هُوَ الَّذِي) اول خدای تعالی شول ذاندر كم (جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً) ^{۱۳}
 قىلدى قوياش نى ياقطى لىق اياسى و دنيانى بيانظر تقوچى (وَالْقَمَرَ نُورًا) هم آينى
 قىلدى نور اياسى (وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ) هم بيلگولادى آى ايله قوياشنىڭ هر قابوسينه
 منزللر و اورنلر آنلرنىڭ سىرلىرى و حرىكتلىرى قدر نجه (لَتَعْلَمُوا) تا كم سزنىڭ
 بلما كىز اوچون (عَدَدَ السِّنِينَ) يىللرنىڭ صانن (وَالْحُسَابِ) هم وقتلرنىڭ حسابن
 يعنى قوياش و آينىڭ بر منزلدن ايكنچى منزلگە كوچوب يورولرى ايله يىللرنىڭ
 و آيلرنىڭ هم هفتهلر و كونلرنىڭ حسابلرن بلور سز (مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ) ياراتمادى
 الله تعالى اوشبو ذكر ايتولگان نرسەنى (الَّا بِالْحَقِّ) مگر حقيق و طوغرىلىق بىرلە
 ياراتدى يعنى فائده سزغە اويون اوچون ياراتمادى (يَفْصَلُ الْآيَاتِ) تفصيل قىلور
 و بيان ايتار خدای تعالی قدر نينىڭ دليللرن و علامتلرن (لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ) بل تورغان
 و فكر قىلا تورغان گروه اوچون (انَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ) درستلىكده كىچە
 ايله كونلرنىڭ برسى آرطندن برسى كىلور نده ياكە قارانغولق و ياتقىلىق ايله نورلى
 تورلى بولور نده (وَمَا خَلَقَ اللَّهُ) هم شول نرسەدە كم ياراتدى خدای تعالی و يوقدن بار
 قىلدى آنى (فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) كوكلردە هم برده يعنى كوكلردە و بىرلردە بولغان
 بارچە مخلوقانده (لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ) البته علامتلر باردر خدای تعالی نىڭ بارلىقىنە هم
 برلىكىنە و قدر نينە شول گروه اوچونكم تقوالق قىلورلر و گناهدن صافلانورلر (انَّ
 الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ) درستلىكده شول كىمسەلر كم اميد ايتماسلر (لِقَائِنَا) بزگە
 بولونماقنى يعنى آخرتكە و حساب هم جزاغە اشانماسلر (وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا) هم
 راضى بولغانلردر آنلر اوشبو دنيا نركلىكىنە يعنى آنلرغە آخرت سعادتى كراك
 نوگلدردر اوشبو دنيا دولتى ايله كوكللىرى خوشدر (وَاطْمَأْنَنُوا فِيهَا) دخى قرار قىلغانلردر
 آنلر وطنچىلغانلردر اوشبو دنيا نركلىكى بىرلە يعنى بار مقصدلرى و استاگانلىرى
 اوشبو دنيا لىتلر بىدر (وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ) هم شول كىمسەلر كم آنلر
 بزنىڭ كىتابىمىزنىڭ آيتلرندىن ياكە قدر نيمىزنىڭ دليللرندىن غافلردر (أُولَئِكَ) اوشبو
 ذكر ايتولگان كىمسەلر (مَأْوِيَهُمُ النَّارُ) آنلرنىڭ اورنلىرى و توراقچى بىرلىرى نوموغ
 اوليدر (بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) آنلرنىڭ كىسب ايتكان و اشلاگان باوزلقلىرى سببىلى (انَّ
 الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) درستلىكده ايمان كىلتورگان هم ايزگو عمللر اشلاگان

کمهسلر (یهدیهم ربهم) طوغری یولغه و جنت یولینه گوندورور آنلرنی پروردکارلری
 آخرنده (بایمانهم) ایمانلرینک نوری برله (تجرى من تحتهم الانهار) آغار آنلرنک
 منزللری آستوندن یلغهلر (فی جنات النعیم) نعمت اباسی بولغان جنت باقهلر نده
 (دعویهم فیها) اول مؤمنلرک خدای تعالی نی اوندامکری ودعالری جنتک شولدرکم
 ایتورلر آنلر (سبعا ناک اللهم) پاکلک ایله یاد ایتهمز سنی ای باری خدایا (وتحبتهم
 فیها سلام) هم آنلرنک تعبهلری وبولاکری بر برسینه جنتده سلامدر یعنی بر
 برسینه سلام بیرشورلر یا که خدای تعالی ناک آنلرغه سلامیدر (واخر دعویهم)
 و آنلرنک دعوالرینک صوغفیسی شول بولورکم ایتورلر (ان الحمد لله رب العالمین)
 بارچه حمد وثنا عالملرک پروردکاری بولغوچی خدای تعالی گه گنده در (ولو یعجل
 الله) (۱) واگر آشوقدرسه ایدی خدای تعالی (للناس الشر) آدمیلر اوچون باوزلقنی
 (استعجالهم بالغير) آنلرنک بخشیلقنی آشوقدروب صوراولری شکللی لقضی الیهم
 اجلهم البتہ اوتالور ایدی آنلرنک اجللری یعنی اینگو دعالرن قبول ایتکان شکللی
 خدای تعالی آدمیلرنک یاوز دعالرن هم آشوقدروب قبول فیلسه ایدی آنلرنک
 اجللری اوتالوب هلاک بولورلر ایدی (فندر الذین لا یرجون لقاؤنا) بس طاشلارمز
 وقالدرورمز بزگه بولوقونی امید ایتمی نورغان و آخرتکه اشانمی تورغان کمهسلرنی
 (فی طغیانهم یعمهون) اوزلرینک آزعونلق لرنده حیران بولوب آپدراغان حال لرنده
 یعنی آنلرغه استدراج اوچون دنیاده مهلت بیورورمز (واذا مس الانسان الضر) وهر
 فایهان ایرشسه آدمیگه بر فاطیلق وصرخاو (دعانا) اوندار اول بزنی واخلاصی ایله
 دعا قیلور (لجنبه) یانی اوزرینه باتقان حالنده یعنی صرخاو بولوب توشا کده باتقان
 حالنده خدای تعالی گه دعا قیلور (او قاعدًا) یا ایسه اولتورغان حالنده (اوقائمًا)
 یا ایسه آیاق اوزره باسقان حالنده دعا قیلور هم شول محنت ناک یا که صرخاولقنک
 کیتوون صورلر (فلما کشفنا عنه) بس بز آچقانبمز وکیتارگانیمز زمانده اول
 کمهسدن (ضرة) آنک اول صرخاون یا که باشینه کیلگان محنت و فاطیلقنی (مرکان
 لم یدعنا) اوتار اول وبارور شول اولگی یولی ایله گویاکم بزگه دعا قیلماغان
 شکللی و بزنی اونداماگان شکللی (الی ضرة مسه) آکا ایرشکان فاطیلق وصرخاولقنی
 دفع ایتوگه یعنی باشینه بلا وقضاهم صرخاو کیلگانه بیک یالباروب دعا فیلسه ده
 خدای تعالی ناک رحمتی ایله اول بلا آندن کینکچ هم صرخاوندن سلامتلانگچ خدای
 تعالی نی تمام اونوطور برده آورماغان هم هیچده خدا یغه دعا قیلماغان ویالبارماغان

(۱) آدمیلر بخشی عمللر-
 ینک جزاسی اوزلرینه
 تیزراک ایرشماکن هم
 ایندگر دعالرنک تیزراک
 قبول بولماقن تلارلر
 و آشوقدورلر اگر
 خدای تعالی هم شولای
 آشوقدرسه ایدی یاوز
 دعالری سببلی هم یاوز
 عمللری سببلی همیشه
 آدمیلرگه فاطی جزالر
 هم بلالر کیلوب هیچده
 فرصت طاپماسلر ایدی
 لکن خدای تعالی آشو-
 قدرماس اوز فضللی
 ورحمتی ایله یاوز دعالرنی
 هم یاوز عمللرینک
 جزالرن کیچکدرور
 تا کم ایندگو کمهسلر
 عبرتلنوب ایندگو لکارن
 آرتدورلر و یاوز کمهسلر
 غفلتده قالورلر جمالی

شکلی بولور همیشه اولگی بولنده و اولده گی کبی غافل اسکنده و باوزلقنده بولور
(كَذَلِكَ زَيْنَ لِلْمُسْرِفِينَ) اوشانداق زینتلی و کور کام ایتولدی اسراف ایتکو چیلر گه
وچیکدن چقمو چیلرغه (مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) آنلرنک ایشلا کان یاوز عمل لری (وَلَقَدْ
أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ) تحقیق بز هلاک ایتدک زمانلر اهل لرن (من قبلکم) سزلردن
الگار ای میکه اهلی (لَمَّا ظَلَمُوا) ظلملق ایتکانلری زمانده آنلر پیغمبرلری بالغانه
نونولری برله (وَجَاءَتْهُمْ) و حالانکه کیلگانلر ایدی آنلرغه (رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ) آنلرنک
پیغمبرلری ظاهر و روشن بولغان دایلر یا که معجزه لر برله (وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا)
وایمان کیلتورور بولمادیلر آنلر اول پیغمبرلر گه یعنی هلاک بولماینجه ترک قالغان
بولسه لرده ایمان کیلتورماسلر ایدی (كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ) اوشانداق
یعنی شول الگارگی قوملری جز الاغانیمز شکلی بز جزا بیرورمز مشرک بولغوجی
گروهقه (ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ) صکره قیلد قبز سزلرنی خطاب محمد علیه السلام زمانداغی
خلقلرغه در (خَلَائِفَ) خلیفه لر قیلدق (فِي الْأَرْضِ) یرده (من بعدهم) اولده گی
قوملردن صوگ یعنی الگارگی هلاک بولغان قوملر اوریننه بر یوزینه سزلرنی
کیلتوردک (لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ) تا کم فارامایمز اوچون شونیکم سز
نچوک عمل قیلورسز بغشی عمل ایشلار سزمو یا که باوزلقنده بو اورسزمو
(وَإِذَا تَلَّيْ عَلَيْهِمْ) وهر قایجان اوقولسه مکه مشرک لری اوزرینه (أَيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ) بزنگ
آیتلر مز یعنی قرآن آیتلری اوقولسه ظاهر و آچق بولغانلری حالده اول آیتلر
(قَالَ الَّذِينَ لَا يُرْجُونَ لِقَاءَنَا) ایتلر بزگه یولقونی امید ایتنی تورغان کیمسلر یعنی
آخرنکه اشانی تورغان و عذابدن فورقمی تورغان مشرکلر ایتلر (أُمَّتٌ بَقَرَانٍ غَيْرِ
هَذَا) کیلتورگل سن ای محمد اوشبو قرآن غه باشقه قرآن نی یعنی بعث و نشر هم قیامت
حال لری حساب و عذاب هم ثواب لر ذکر ایتولما گان کتابنی کیلتورگل (أَوْ بَدَلَهُ)
یا ایسه سن آلسدرغل اول قرآن نی یعنی عذاب آیتنی اوریننه رحمت آیتنی نویغل
دیورلر آنلرنک بو سوزنی ایتودن مقصودلری اولحضرت صلی الله علیه و سلمنی اوز
هوالرینه و آرزولرینه ایتوب آنی الزام ایتماک ایدی بس حق تعالی بیوردیکم
(قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول مشرکلرگه (مَا يَكُونُ لِي) لابق بولماس
و درست نوگلدر مکا (أَنْ أُبَدَّلَهُ) ممم آلسدر ماقیم و اوزگار تما کم اول قرآن نی (مَنْ
تَلَقَاءَ نَفْسِي) اوز نفسم طرفندن یعنی خدای تعالی دن حکم و فرمان بولماینجه من
اوز تلاما کم ایله قرآنده بر نرسه نی آرندروب یا که کیمتوب تصرفی قیلا آلماسمن

واوزگارنا آلماسمن (ان اتبع الا ما يوحى الي) من ايار ماسمن مگر منم صارى
 خداى تعالى دن وى ايتولگان نرسه گه گنه ايار ورم (انى اخاف) درستلکک من فور قامن
 (ان عصيت ربى) اگر عاصى بولسام و فارشسام من اوزمنك پزوردكار بيمغه آنك آيتلرن
 آلسدر و برله (عذاب يوم عظيم) الوغ بولغوچى قيامت كونينك عذابندن (قل) ايتكل سن اى
 محمد عليه السلام (لوشاء الله) اگر تلاسه ايدى خداى تعالى (مانلو ته عليکم) من اوفوماس ايدم
 مكاوحى ايتولگان و ايندرلگان نرسه نى سز لر گه (ولا ادر يکم به) هم آ گاهلاندر ماس ايدى
 خداى تعالى سزنى اول نرسه برله يعنى قرآن نى سز لر گه بلدر ماس ايدى (فقد لبثت
 فيکم) بس تحقيق توردم من وتوکلک قبلدم سز نك آرا کزده اى مکه اهلى (عمرأ من
 قبل) اوزاق عمر اول قرآن كيلودن الگارى يعنى مكا پيغمبرلك كيلگانگه چه من
 سز نك آرا کزده فرق يل عمر ايندم شولوقنده هيچده سز لر گه قرآن نى اوفومادم هم
 سز آنى بلما دگز (افلا تعقلون) ايا سز آ کلاماس سز مو اى مشرکلر (فمن اظلم) بس
 كيدر ظلم ايتكوچيراك (ممن افترى على الله كذبا) شول كهمسه دن كم افتراء قيلدى
 اول خداى تعالى اوزرينه يالغاننى (او كذب باياته) يا ايسه يالغانغه توندى خداى
 تعالى نك آيتلرن و آكا اشانمادى (انه لا يفلح المجرمون) درستلکک كم قول اوستونلگى
 طابماس و عذابدن فورتولماس گناهليلر يعنى كافرلر (ويعبدون من دون الله)
 و طابونالر مشرکلر خداى تعالى دن باشقه (ما لا يضرهم) شول نرسه گه كم ضرر ايرشدر ماس
 اول نرسه آنلرغه اگر طابونماسلر (ولا ينفعهم) هم فائده ايتماس آنلرغه نيقدنر
 طابونسه لرده زيرا كه اول معبود ايتوب طابونغان نرسه لرى جانسز آغاچ دن ياكه
 طاشدن ياصالغان پوتلردر (ويقولون) و ايتلر پوتلرغه طابونوچيلر (هو لاء شفعا ئنا
 عند الله) اوشبو پوتلر مز بز نك خداى تعالى حضورنده شفاعت ايتكوچيلر بيزدر ديوب
 (قل) ايتكل سن اى محمد عليه السلام آنلرغه (انتبئون الله) ايا خبر بيراسز مو سز
 خداى تعالى گه و آنى آ گاهلاندر اسز مو (بما لا يعلم فى السموات) شول نرسه برله كم
 بلماس كوكلرده (ولا فى الارض) دخى برده يعنى سولر پوتلر مز خداى تعالى فاشنده
 بزگه شفاعت فيلورلر ديوب برلرده هم كوكلرده بارلقى بلنما گان يوق نرسه برله
 الله تعالى گه خبر بيرما كهچى بولاسز مو (سبعانه و تعالى عما يشركون) پاك و منزهدر
 هم بلند و متعاليدر اول خداى تعالى آنلر شريك ايتوب توتقان نرسه دن و آنك
 شريكى هم نيكداشى بولو احتمالى يوقدر (وما كان الناس) و بولماديلر آدميلر
 (الا امة واحدة) مگر بر و برگنه تورلى گروه بولديلر يعنى اولده همه لرى بر اسلام

دیندە ایدیلر (فاختلفوا) بس اختلاف ایتدیلر وتورلی تورلی بولدیلر (ولولا
 کلمة سبقت من ربك) واگر بولماسه ایدی پروردگار کدن سبقت ایتکان کلمه یعنی
 هر کمنگ حسابی وعذابی قیامتده اجرا ایتولور دیوب خدای تعالی نڭ سوزی وحکمی
 اوتکان بولماسه ایدی (لغضى بينهم) البته حکم ایتولور ایدی آدمیلر آراسنده
 (فبما فيه يختلفون) آنلرنڭ اختلاف ایتکان نرسه لری طوغر یسندە وباطل
 حقلقن آیرلور ایدی (۱) (ویقولون) وایتەلر مشرکلر (لولا انزل علیه آية من ربّه)
 فی اوچون ایندرلما دی محمد علیه السلامغه بر معجزه اوزینڭ ربندن دیوب (فقل) بس
 ایتکل سن آنلرنڭ جوابنده (انما الغیب لله) موندن باشقه توگلدنر کم غیبی بلو
 خدای تعالی گه مخصوصر آیت و علامتنڭ قایچان ایندرلما کی غیب ویاشرندر
 (فانتظروا) بس منتظر بولسکنز و کونوب تورکنز سز اوزکنز صورغان آیت نڭ کیلورون
 (انی معکم من المنتظرین) درستلکده من هم سز نڭ ایله کونکوجی لردنمن کونوب
 تورایق تا کم کیلاچکده کورورمز سز صورغان آیت کیلورمو یا که سزگه عذاب
 کیلورمو (واذا اذقنا الناس رحمة) وهر قایچان طانوتساقبز آدمیلرگه یعنی مکه
 اهلبنه بر رحمتنی و کیچیکلک هم صحتلکنی وراحتنی (من بعد ضراء مستهم) آنلرغه
 ابرشکان قاطیلقدن صوڭ یعنی آچلق وطارلق هم صر خاولق دن صوڭ (اذا لهم مکر
 فی آياتنا) شول وقتده بولغوچیدر آنلرنڭ مکرلری وبوزوق فکرلری بز نڭ آیتلرمز
 طوغر یسندە یعنی کفران نعمت قیلوب آیتلرمز حقنده طعنه ایتارلر وناچار سوزلر
 ایتورلر (قل) ایتکل سن ای محمد علیه السلام آنلرغه (الله اسرع مکرا) الله تعالی تیزرک
 ایشدرگوچیدر قیلغان مکرلرکنز نڭ جزاسنی سز لرگه (ان رسلنا) درستلکده بز نڭ
 رسول لریمز یعنی صاقپی فرشته لری (یکتبون ما تمکرون) بازارلر سز لرنڭ
 مکرلرکنزی وبوزوق فکرلرکنزی (هو الندی یسیرکم) اول خدای تعالی شول ذاتدرکم
 سیر قیلدرور ویورتور سزنی اوز قدرتی ایله (فی البر) قورو برده آط وتوه هم
 عرابه کیی مرکبلر ایله (والبحر) هم دریاده یورتور کیمه لری ایله (حتى اذا کنتم
 فی الفلک) تا کم هر قایچان بولسا کز سز دریاده کیمه اچنده (وجرین بهم) هم یرسەلر
 اول کیمه لری اچارنده خلقلر ایله (بریح طیبة) یغشی وموافق جیل برله (وفرحو بها)
 دخی شادلانسەلر آنلر موافق بولغان جیلنڭ ایسما کینه (جاءتها ریح عاصف) شول
 وقتده کیلسه اول کیمه گه قاطی بولوب ایسکوچی جیل یعنی راحتلانوب یغشی غنه

(۱) یعنی اولک همه لری
 ابراهیم علیه السلام
 ملتندە بولوب خدای
 تعالی نی توحید ایدارلر
 ایدی صکره عمر وبن
 لعی دیگان کسه آنلرنی
 آزدروب آنلر آراسنده
 باطل اعتقادلر پید ایلدی
 تورلی تورلی مذهب لرگه
 آیرلدیلر بحیره وسائبه
 کیی نرسه لرنی چغاردی
 تیسیر

بارغان وقتده آکسزدن قاطی جیل و دارل چغوب دینگری دولقونلاندیسه (وجاءهم
 الموج من کل مکان) هم کیلسه آنلرغه دریانک دولقونی هر اورندن (وظنوا) هم
 بلسه لر آنلر (انهم اُحیطَ بهم) شونیکم آنلرنی احاطه ایتکندر و چولقات آلفاندر
 بلالر و قورقنچلر هر طرفدن و الحاصل شول طریقه دینگری ده کیمه ایل بارغان وقتده
 بیک قاطی طوفان و دولقون بولوب بیک قورقنچی حالگه نوشسه لر (دعوا لله) دعا
 قیلورلر آنلر خدای تعالی گه (مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ) خالص و پاک ایتکوچیلر بولغانلری
 حالده آنلر خدای تعالی اوچون دینلرن یعنی شول بلادن قورتلونی تلاب بیک
 اخلاصلری ایل خدای تعالی گه دعا قیلورلر و یالبارورلر شویله دیوبکم (لئن اُنجبتنا
 من هذِهِ) اگر فوتولدر ساک سن بزرنی اوشبو قورقنچدن (لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ)
 البته بز بولورمز شکرانه قیلغوچیلردن بزنی فوتقارماؤک نعمتینه اوشبو نعمت نؤک
 قدرن بلورمز دیورلر (فلما اُنجاهم) بس فوتقارغانی زمانده آنلرنی خدای تعالی
 اوزینک رحمتی ایل شول قورقنچدن (اِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ) شول وقتده آنلر
 ظلملق قیلورلر برده (بِغَيْرِ الْحَقِّ) حقلقدن باشقه یعنی اوزلرینک اگر بوبلادن
 فوتقار ساک بز شکرانه قیلور ایدک دیگان وعده لرن اونو طوب قورتولغاندن صوؤک
 فسق و فساد هم ظلملق قیلورغه کر شورلر (يَا أَيُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر (انما بغيكم
 على أنفسكم) موندن باشقه توگلدركم سز نك ظلم لقتز اوز نفسلرؤز اوز رینه در
 وزیانی اوزگزه در (مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) دنیا ترك لکی نك متاعیدر یعنی ظلم لقتز
 ایل اوشبو دنیا ده غنه راحتلانورسز (ثُمَّ أَلَيْنَا مَرْجِعَكُمْ) صگوه بز نك صاریدر سز نك
 فایتماقتز قیامت کونده (فَنُنَبِّئُكُمْ) بس خبر بیورورمز سزگه (بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ)
 دنیا ده وقتگزه اشلاگان عمل لرگز برله و شول عمل لرگزه مناسب جزالرگزنی
 بیورورمز (انما مثل الحیوة الدنيا) موندن باشقه توگلدركم دنیا ترك لکی نك اوخشاشی
 تیز اوتما کنده (كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ) شول صوؤکلیدرکم ایندر دكیز آنی
 کوکدن یعنی بغمور صوی (فَاخْتَلَطَ بِهِ) بس بر برسینه فاتوشدی و اوسدی اول
 بغمور صوی سببلی (نَبَاتِ الْأَرْضِ) یرنك اولنلری و آشلقلر (مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ)
 آدمیلر هم دورت آیافلی حیوانلر آشی تورغان نرسه دن (حتى إذا اخذت الأرض
 ناکم هر فایچانکم توندی یر (زُخْرُفَهَا) اوزینک بیزا گینی (وَأزینت) هم زینتلانندی
 و ماتور بولدی یعنی بغمور یاوماتی سببلی اولانلر اوسوب یر یوزی تمام یاشاروب
 ماتورلانچاق (وَطْنِ أَهْلِهَا) دخی گمان ایتدیلر اول یرنك ایالری (انهم قادرون علیها)

اوزلارنىڭ كوچلىرى يىتكوچىدىر دىوب اول يىزىڭ يىشلىرىن و آشلقلرن جىبارغە (آئىها
 امرنا) كىلدى شولوقىندە اول يىرگە بىزنىڭ عىزىمىز آكسىزدن (لېلاۋ نھاراً) كىچىدە
 يا كە كوندز دە كىلدى (فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا) بىس قىلدقېز اول اىگونللك بىرنى آشلىقى
 اورلغان يىر شىكلى يىنى اول يىردا گى اىگونلرنى واولانلرنى طامىرلردىن فو پىتاروب
 تمام خراب وھلاك ايتىدك فارا توفراق بولوب قالىدى (كَانَ لَمْ تَغْن بِالْأَمْسِ) گوبيا كم
 يوق ايدى اول اىگونللك اونكان كونك يىنى تمام يوقغە چىقىدى ھىچدە بولماغان شىكلى
 بولدى بىس دنيا تركلكى نك مثالى ھم شونىڭ كىبىر ھىر نىرسە كمالغە اىرشوب تمام
 بولوب يىتكاندىن صولق يوقغە چىغوب ھىچدە بولماغان و دىياغە كىلما كان شىكلى
 بولوب قالور (۱) (كَذَلِكَ نَفَصُّ الْآيَاتِ) اوشانداق بىز تىقىل قىلامز و آچق بىان
 ايتىمىز قىر تىمىز نك دىللىلرن (لَقَوْمٌ يَنْفَكُرُونَ) شول گروە اوچونكم فكر قىلورلر
 و اوبلاب ھىرت آلورلر (وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَىٰ دَارِ السَّلَامِ) و خدای تعالى اوندار بىزنى
 سلام يورطى بولغان جىتكە (ويهدى من يشاء) و كوندورور اوزى تلا كان كىسەنى
 (إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) ھق و طوغرى بولغۇچى بولغە (لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ) يىخىشلىق
 قىلغان كىشىلرگە يىخى و كوركام جزا بولور (وزيادة) دىخى آرتوغرافىدە بولور
 يىنى ايمان كىلتورب اىدگر عمللر اشلا كان كىسەلرگە جىت نىمىلرى ھم آندىندە
 آرتوغراق خدای تعالى نك دىبارن كورو بولور (ولا يرهق وجوههم) ھم قاپلامس
 آلنلرنىڭ يوزلرن (فترولا ذلّة) ھىچ برطوزان ھىم خورلىق يىنى اول اىدگو عمل
 قىلغان مؤمنلرنىڭ آخىندە يوزلرى فارالماس و خورلىق كور ماسلر (أولئك أصحاب
 الجنة) اوشبو كىسەلر جىت اھللر بىدر (ھم فىھا خالدون) آلنر اول جىندە مىنگو
 فالغۇچىلردىر (وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ) دىخى ياوز عمللر اشلا كان كىسەلرگە
 مىشركلك ھىم مىناقلىق كىبى (جزاء سيئة بمثلها) اشلا كان ياوزلقلىرى اوخىشلىق
 ياوزلقنىڭ جىزاسى بولور يىنى يىخىشلىق قىلغان كىشىلرگە قىلغان يىخىشلىقلردىن آرتوغراق
 اجر و ثوابلر بولغان شىكلى ياوزلىق قىلغان كىشىلرنىڭ جىزالىرى آرتىدلماس بلىكە شول
 اشلا كان ياوزلىقلىرى بىرا بىرىدە گنە جزا بىرلور (وترهقهم ذلّة) ھم قاپلاب آلور آلنلرنى
 خورلىق و رسوايلىق آخىندە (مالهم من الله من عاصم) بولماس آلنر اوچون ھىچ
 بر صافلاوچى آلنلرنى خدای تعالى نك عىزىدىن و ھىچكم آلنلرنى عىزىدىن فوتقارا
 آلماس (كانما اغشىت) گوبيا كم قاپلانغاندىر (وجوههم) آلنلرنىڭ يوزلرى (قطعا
 من الليل) توندىن بولغان كىسا كلر ايلە (مظلماً) فارانغو بولغانى حالدە يىنى قايغو

(۱) اوشبو آيت كرىمە
 آدمىنىڭ حالىنە مىثالدىر
 آدم بالاسى ھىم شول
 يىغور يابوب ياشارگان
 بىر شىكلى خدای تعالى نك
 قىر تىق ايلە جان تىنگە
 كىروب تىنى ياشارتور
 تىن اوسوب كىمالتكە
 اىرشور و قونلى بولور ھى
 كم آگا اعتماد قىلوب
 اندىن امىد ايتار شول
 وقتدە آكسىزدن اولوم
 كىلوب آنى خراب قىلور
 و يوقغە چىفارور گوبيا كە
 دىياغە كىلما كان شىكلى
 بولور

وحسرتدن آنلرنڭ يوزلری شولقدر فارالغان بولورکم گویا که فارانغو توننڭ
 کيساکلری آنلرنڭ يوزلرین فاپلاغان شکللی بولور (أُولَئِكَ أَصَابُ النَّارِ) اوشبو
 گروه نيموغ اهللریدر (هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) آنلر اول تموغده منگو فالغوچیلردر
 (ويوم نحشرمهم جميعاً) وقورنڭز شولكوندن کم بز قوبارورمز وبرگه جبارمز
 آنلرنڭ بارچهلرن (ثُمَّ نَقُولُ) صڭره ايتورمز (لِّلَّذِينَ أَشْرَكُوا) شرک کيلتورگان
 کمسهلرگه (مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ) تورنڭز اوز اورنڭزده سز لر (وشرکائکم) هم شریک
 ايتوب توتقان پوتلرڭز ومعبودلرڭزده اورنلرنده تورسونلر (فزیلنا بینهم) بس
 بز آبرورمز اول مشرکلر ایله معبودلری آراسن (وفال شرکاءهم) وایتورلر
 آنلرنڭ شریکلری یعنی پوتلری ومعبودلری ايتورلر (ماکنتم ایانا تعبدون)
 سز عبادت قیلور بولمادڭز بزگه یعنی سز لر اوز هولرڭزغه عبادت ایتدڭز
 نفسلرڭنڭ آرزوسنه طابوندڭز بزگه طابونمادڭز (فکفی بالله شهیداً) بس کفایه
 ایتکوچیدر خدای تعالی گواه بولوب (بیننا و بینکم) بز نڭ ایله سز نڭ آرامزده
 (ان کنا عن عبادتکم لغافلین) درسنلکده بز بولدی سز نڭ عبادتڭزدن وبزگه
 طابونووڭزدن غافلر وخبرسز لر یعنی بز سز نڭ بزگه طابونغانڭزنی بلمادک دیورلر
 (هالک تیلوا کل نفس) اوشبو اورنده یعنی قیامنده صنار وطاتور هر برکسه
 (ما اسلفت) اوزینڭ آلدن بیارگان نرسه سن یعنی دنیاده اشلاگان اشلرینڭ
 جزاسن طاتور وطابار (وردوا الی الله) هم فایتارلورلر همه آدمیلر خدای تعالی
 صاری حساب وجزا اوچون (مولیهم الحق) حقیقتده مولی لری وپروردکارلری
 بولغوچی خدای تعالی صاری فایتارلورلر (وضل عنهم) دخی بوغالور اول کافرلردن
 (ما کانوا یفترون) آنلرنڭ افترا قیلغان نرسه لری یعنی دنیاده وقتلرنده پوتلر
 خدای تعالی حضورنده بزگه شفاعت قیلورلر دیوب یالغاننی افترا قیلورلر ایدی
 شول پوتلری قیامنده آنلردن بوغالور (قل) ایتکل سن ای محمد علیه السلام
 مشرکلرگه (من یرزفکم) کم رزق بیرادر سز لرگه (من السماء والأرض) کوکدن
 هم بردن یعنی کوکدن یغمور یاغدروب ویردن اولنلر و آشلقلر چچاروب سز لرنی کم
 رزقلاندرادر (أمن یملک السمع والأبصار) یا ایسه کم مالک بولور وخواجهلق
 قیلور فولاقغه هم کوزلرگه یعنی ایشنکوچی قولقلرنی وکوره تورغان کوزلرنی کم
 یارانور وبولدرور (ومن یخرج الحی من المیت) هم کم چچارور ترکنی اولوکن
 یعنی جانسز منی صووندن حیواننی وبهورفهدن چیشنی یا که اورلقدن اولانلرنی کم

چقارور و حاصل قیلور (و یخرج الیمت من الحی) دخی چقارور اولوکنی ترکدن یعنی
جانلی حیواندن جانسز نطفه‌ی و فوشدن یهورقه‌نی یا که اولاندن اورلقنی کم
حاصل قیلور (ومن یدبر الامر) دخی کم تدبیر قیلور و باشقارور بارچه عالملرنک
اشلرن (فسیقولون الله) بس تیزدر کم ایتورلر آنلر اوشبو سؤال لرنک جوابنده
اوشبو اشلرنک همه سن اشلا گوچی الله در دیوب (فقل) بس ایتکل سن آنلرغه
(أفلا تتقون) ایسا بس قورقماس سز مو سز لر اول خدای تعالی نك عذابندن یعنی
اوشبو اشلرنی قیلورغه قادر بولغان خدای تعالی نك عذابندن و آچوروندن نچوک
قورقمه سز (فذلکم الله ربکم الحق) بس اوشبو صفتلر ایله صفتلانغوچی الله تعالی در کم
سز نك حق بولغوچی پروردگار کزدر (فما ذا بعد الحق الا الضلال) بس نی نرسه در
حقلق و طوغریلق سوکنده یعنی هیچ نرسه یسوفر مگر ضالات و آرزونلر
(فانی تصرفون) بس سز لر قایک دوندر لور سز ونچوک دوبار سز حقلقندن باطلغه و توجیددن
شورگه (کذلک حقت کلمه ربک) اوشاندیق نیوشلی بولدی ربک نك حکمی و فرمانی (علی
الذین فسقوا) فاسق بولغان و فرماندن طشقه چقغان کمسه لر اوزرینه (انهم لایؤمنون)
شویله دیوبکم آنلر ایمان کیلتورماسلر (قل) ایتکل ای محمد علیه السلام مشرکلر که
(هل من شرکائکم) ای بارمو سز نك خدا یغه شرک ایتوب توتقان معبودلر کزدر
و پوتلر کزدر (من یبد الخلق) شول کمسه کم باشلار اول یارانونی و یوقدن بار قیلور
(ثم یعبده) صگره ینه فایتارور آنی یعنی اولیگانندن صو ک ینه ترگزور (قل) ایتکل
سن آنلرغه (الله یبد الخلق) الله تعالی باشلار یارانونی و خلا یقنی باشلاب یوقدن
بار قیلور (ثم یعبده) صگره کیری فایتارور آنی و اولیگانلرندن صو ک ینه ترگزور
یعنی سز نك پوتلر کز بو اشلرنی اشلی آماسلر باشلاب یارانقوچی هم اولیگانندن
صو ک ترگز گوچی خدای تعالی گندهر (فانی توفکون) بس نچوک سز دوندرلمش
بولاسز طوغری بولدن (قل) ایتکل سن آنلرغه (هل من شرکائکم) ایسا بارمودر
سز نك پوتلر کزدر (من یهدی الی الحق) حقلق و طوغریلق صاری کوندرا نورغان
کمسه یعنی سز نك معبودلر کز و پوتلر کز خلقنی اسلام دینینه و طوغری یولغه
کوندرا لرمو البته کوندرمیلر و هدایت فیلمیلر (قل الله یهدی للحق) ایتکل سن
آنلر جواب بیرما گاج اوزک الله تعالی گنه کوندورور حقلقه و اسلام دینینه (افمن
یهدی الی الحق) ایسا طوغریلق صاری کوندرا نورغان کمسه (الحق ان یتبع)
نیوشلیرا کدر مو ایارلمش بولوغه یعنی طوغری یولغه کوندرا گوچی کمسه که ایارو

کرا کمو (امن لا یهدی الا ان یتدی) یا ایسه شول کمسه تیوشلیرا کمو کم اوزی
 طوغری بولغه کونوله آلماس ویولنی طابا آلماس مگر کوندر لسه گنه وبر کمسه آنی
 طوغری بولغه کوندرسه گنه کونولور حاصل معنی حق و طوغری بولغه هدایت اینکوچی
 بولغان خدای تعالی گه ایارو کرا کمو یا ایسه اوزینی اوزی هدایت قیلورغه قادر
 بولماغان پوتلرغه ایارو کرا کمو (فما لکم کیف تحکمون) بس نی نرسه بولغاندر
 سز لر گه سز نچوک حکم فیلاسز ای مشرکالر (وما یتبع اکثرهم) وایارماس کافر لر ننگ
 کوبرا گئی (الا ظننا) مگر بر گمانغه غنه ایارور لر کم هیچ دلیل لری یوقدر (ان الظن
 لا یغنی من الحق شیئاً) درستلکده گمان موکسز فیلماس و کفایه ایتماس حقلقنی
 بلوده هیچ بر نرسه گده یعنی فورو گمان برله گنه دلیل سز درست اعتقادنی بلوب
 بولماس (ان الله علیم بما یفعلون) درستلکده خدای تعالی بلگوچیدر آنلر اشلی
 تورغان نرسه نی (وما کان هذا القرآن) ولایق بولمادی اوشبو قرآن (ان یفتری
 من دون الله) آنک افتراء ایتولماکی خدای تعالی دن باشقه طرفندن یعنی اوشبو
 قرآن خدای تعالی ننگ سوزی بولما اینچه باشقه کمسه ننگ سوزی بولوب یالغاندن خدای
 تعالی گه نسبت بیرلماکی ممکن تو گلدر (ولکن تصدیق الادی بین یدیه) ولکن
 یباردی خدای تعالی اول قرآنی آندن الگاری نازل بولغان کتابلری راستلاماق
 اوچون (وتفصیل الکتاب) هم شریعت حکملرن بیان قیلو اوچون (لا ریب فییه)
 یوقدر هیچ بر شک وشبهه آنده (من رب العالمین) بارچه عالم لر ننگ پروردکاری
 طرفندن در اول قرآن شولای بولسه ده کفر اهلی آکا اشانمیلر (أم یقولون افتریه)
 بلسکه ایتلر کافر لر افتراء قیلدی واوزندن چغاروب ایتدی محمد علیه السلام اول
 قرآننی دیوب (قل) ایتکل سن ای محمد علیه السلام آنلرغه (فاتوا بسورۃ مثله) بس
 کیلتور کز سز ای کافر لر فضاغت و بلاغته قرآن اوخشاشلی بولغان بر سورهنی
 واوز کزدن چغاروب ایتو کز (وادعوا من استطعتم) هم چافر کز بو اشدن اوز کز گه
 یاردم بیرسونلر اوچون کوچکز بیتکان کمسه نی (من دون الله) خدای تعالی دن باشقه
 یعنی اگر اوز کز گنه بولدر آلماس کز قول کزدن کیلگان قدر یاردمچیلر چافر وب
 بر گه لشوب طرشوب قرآن شکلی بولغان سوزنی یاصاب ایتو کز (ان کنتم صادقین)
 اگر بولسا کز سز طوغری ایتکوچیلر قرآننی محمد علیه السلام اوز فاشندن چغاروب
 ایتکان دیگان سوز کز ده یعنی البته نی قدر طرشاسا کز ده قرآن اوخشاشلی بر سورهنی
 یاصاب ایته آلماس سز (بل کذبوا) بلسکه یالغانغه توتیلر کافر لر (بما لم یحیطوا بعلمه)

اوزلرينىڭ علملىرى احاطە ايتماگان نرسەنى يەنى قرآن نىڭ حقيقتىن بىلماينچە آنى يالغانغە
 توتىدىلەر (ولما يانتهم تاويله) ھەم كىلمادى آنلرغە اول قرآن نىڭ تاويلى
 يەنى آنىڭ حقيقتىن ھەنوز دە بىلماسلەر بىلماسەلەردە اوزلرى انكار قىلالار (كذلك) اوشبو
 كافرلرنىڭ قراننى يالغانغە توتولرى شكىلى (كذب الذين من قبلهم) آنلردىن الگارى
 بولغان امتلەر ھەم يالغانغە توتىدىلەر اوزلرىنىڭ پىغمبەرلرنى (فانظروا) بس قاراغل سىن
 و كورگل (كيف كان عاقبة الظالمين) نچوك بولدى پىغمبەرلرنى يالغانغە توتقان
 ظالملرنىڭ اشلرىنىڭ سوڭى (ومنهم من يؤمن به) و قرآننى يالغانغە توتقوچى كافرلردىن
 باردىر شول كەمسەكم اشانور اول قرانغە كوئىلدىن (ومنهم من لا يؤمن به) ھەم آنلردىن
 باردىر اول قرانغە اشانمى تورغان كەمسە (وربك اعلم بالفسدين) وسنىڭ پروردكارىڭ
 بىلگوچىرا كدر بوزو قلىق ايتكوچىلرنى يەنى حەقلىقنى بل توروب حسد و ھىندلردىن
 ايمان كىلتورمى تورغان مەاندلرنى بلور (وان كذبوك) واگر يالغانغە توتسەلەر
 سىنى مشركلر اى محمد عليه السلام (فقل لى عملى) بس ايتكل سىن آنلرغە منم قىلغان
 اشمنىڭ جزاسى منم اوزمگەدر (ولكنم عملكم) ھەم سىزنىڭ قىلغان اشلر كىزنىڭ جزاسى
 اوز كىزگەدر (انتم بريئون مما عملتم) سىزلىر بىزگوچىلر سىز من اشلى تورغان
 اشدىن يەنى منم اشلاگان عملم سىزنىڭ ذمە كىزگە بولماس آنىڭ اوچون سىزنى مؤاخذە
 ايتماسلەر (وانا برى مما تعملون) ھەم من بىزگوچىمىن سىز اشلى تورغان نرسەدىن
 سىزنىڭ عمل كىز منم ذمە مگە يوكلانماس (ومنهم من يستمعون اليك) و كافرلردىن
 باردىر شول كەمسەلر كىم قولاق سالورلر سنىڭ صارى و طىكلارلار سىن قرآن او فوغانە
 (افانت تسمع الصم) اياسن ايشتىر ورسىمۇ صا كىغراولرغە يەنى سىننى قىدر طرشسا كى
 صا كىغراوغە ايشتىرا آلماس سىن اول كافرلرنىڭ كوئىللىرى صا كىغراودىن قىدر طىكلاب
 نورسەلەردە قرآن آنلرغە اثر ايتماس. و ايمان كىلتورماسلەر (ولو كانوا لا يعقلون)
 واگر آنلر آكلاماس و ھىچ نرسەنى بىلماس بولسەلەردە يەنى صا كىغراولقلرى اوستونە
 ھىچ نرسە بىلمى تورغان نادان ھەم بولسەلەر سىن آنلرغە نچوك آكلاتور سىن (ومنهم
 من ينظر اليك) ھەم آنلردىن باردىر شول كەمسەكم قارارسنىڭ صارى و پىغمبەرلىكنىڭ
 دىللىلرنى كورور (افانت نهدي العمى) اياسن بولغە كوندور ورسىمۇ صو قىلرنى يەنى
 اول كافرلرنىڭ كوئىللىرى صوفىردىن سىن آنلرنى ھىدايت قىلا آلماس سىن (ولو كانوا
 لا يبصرون) واگر بولسەلەردە آنلر كورماسلەر ھىچ نرسەنى كوكىل كوزلرى ايله

(ان الله لا يظلم الناس شيئاً) درست است. بگفته الله تعالى ظلمتكم ايتماس آدميلر كه هيج بر نرسه (ولكن الناس انفسهم يظلمون) ولكن آدميلر اوز نفسلرينه اوزلري ظلمتكم قبلورلر كفر و شرك هم گناه قبلورلري سببلي (ويوم يحشرهم) وياد ايتكل شولكونه كم جمع قبلور و جناز خدان تعالى كافلرني (كان لم يلبثوا) گوياكم تور ماغانلردر آنلر (الا ساعة من نهار) مگر كوندزدن بر آزغنه وقت يعني بيك آزغنه تورغان شكلي بولورلر قبرده ياتقان زمانلري آنلرغه بيك آزغنه وقت شكلي طيلورلر (يتعارفون بينهم) طانوشورلر آنلر اوز آرالرنده يعني بر برسن طانورلر (قد خسر الدين كذبوا بقاء الله) تحقيق زيان ايتديلر خدای تعالى كه بولوفوني يالغانغه تونقان و اشانماغان كسهلر (وما كانوا مهتدين) هم بولماديلر آنلر كونلگوچيلر طوغري بولغه (واما نرينك) واگر كورسانساكيز سئاي محمد عليه السلام (بعض الذي نعدهم) اول مشركلر كه وعده ايتكان عذابيمز نك بعضيسن (او نتوفينك) يا ايسه وفات ايتدرساكيز بز سني آندن الكاري (فاليها مرجعهم) بس بز نك صاريدر آنلر نك فايترولري اولگانلرنندن صوك حساب و جزا اوچون (ثم الله شهيد على ما يفعلون) صكوه خدای تعالى گواهدر شول نرسه اوزرينه كم قبلورلر اول كافلر (واكل امة رسول) و بولغوچيدر هر گروه نك بر رسولي يعني اولگي امتلر نك هر فايبولرینه بر پيغمبر يبارلدي و آنلرني حق دينگه دعوت ايتولدي (فاذا جاء رسولهم) بس هر فايچان كيبسه آنلرغه آنلر نك پيغمبرلري (فض بينهم بالقسط) حكم ايتولدي پيغمبرلري ايله آنلر نك آراسنده عدلك و طوغريلق برله يعني پيغمبرلرن يالغانغه تونولري اوچون آنلرغه عذاب يبارلدي و پيغمبرلري نجات طايديلر (وهم لا يظلمون) و آنلر ظلم ايتولماسلر (ويقولون) و ايتهلر كافلر استهزاء طريقچه استبعاد قيلول (متي هذا الوعد) فايچان بولور اوشبو وعده ايتولگان نرسه يعني عذاب نك كيلماكي (ان كنتم صادقين) اگر بولسا كز سز راست ايتكوچيلر (قل) ايتكل سن اي محمد عليه السلام آنلرغه (لا املك لنفسي) من مالك بولماسن اوز نفسيم اوچون (ضرا ولا نفعاً) بر ضررغه هم بر فائدهغه يعني منم اوز نفسيمگه بر فائده ايرشدر وگه ياكه اوز مدن بر ضررني كينار وگه كوچيم يتماس (الا ماشاء الله) مگر خدای تعالى تلاگان نرسه گه گنه كوچيم يتار (لكل امة اجل) هر گروه اوچون باردر بر بيلگولانگان وقت آنلر نك هلاك بولولرينه (اذا جاء اجلهم) هر فايچان كيبسه آنلر نك بياگولانگان وقتلري و عذاب مدتي ايرشسه (لا يستأخرون ساعة) صوكغه فالدرلر لاسلر آنلر بيك آزغنه

وقت هم (ولایستفدمون) هم السگار بده بولماسلر البته شول اجللری کیلگان
زمانده هلاک بولورلر (قل ارايتم) ايتکل سن ای محمد علیه السلام اول مشرک لرگه
ایا کوردکوز موسز و بلدکوز مو خبر بپوکوز (ان ایتکم عذابه) اگر کیلسه سز لرگه
خداینگ عذاب (بیانا) کیچ برله سزنگ یو فلاغان وقتکوز ده کیلسه (اونهارا) یا
ایسه کوندز سزنگ معیشت اشلرینه مشغول وقتکوز ده کیلسه (ماذا یستعجل منه
المجرمون) فی نرسه فی آشقدروب استارلر اول عذابدن گناه فیلعوچیلر یعنی اولرینه
نینداین عذاب کیلونی استارلر (اثم اذا ما وقع) ایا اوشبو طریقه فایچان کیل دیوب
آشقدرغانکوز صوکنده هر فایچان واقع بولسه و کیلسه اول عذاب (امنتم به) ایمان
کیلورورسز و اشانورسز مو آکا یعنی باشکوزغه کیلگاندن صوکنده اشانماچی
بولاسز مو (الان) ایا ایمدیمو اوشبو وقتده مو ایمان کیلتوراسز (وقد کنتم به
نستعجلون) و حالانکه تخفیق آشقدروب صورار بولدکوزسز اولده عذابنگ کیلورون
استهزاء و استبعاد یوزندن (ثم قیل للذین ظلموا) صکره ایتولدی ظلملق ایتکان
کمه لرگه یعنی عذاب نازل بولغاچ کافرلرگه ایتولور (ذوقوا عذاب الخلد) طانوکوزسز
ای کافولر منگولک عذابنی (هل تجزون) ایا جزا بپرلورسز مو سز لر یعنی سز لرگه
جزا بپرلماس (الا بما کنتم تکسبون) مگر اوزکوزنگ اشلاگان اشلرکوز سبیلی جزا
بپرلور یعنی کفر و شرک هم گناهلرکوز اوچون سزگه جزا بپرلور (ویستنبونک)
و خبر صورارلر سندن ای محمد علیه السلام قرآن طوغریسندنه یا که پیغمبرلرکک
طوغریسندنه سندن خبر صورارلر شویله دیوبکم (احق هو) ایا حق و طوغریسندنه
اول قرآن یا که پیغمبرلرک (قل) ایتکل سن آنلرغه جوابده (ای وربی انه لعق) بلی
پورردکارم ایله آنط ایتارمن کم اول قرآن یا که منم پیغمبرلرکیم حق و طوغریسندنه
(وما انتم بمعجزین) هم سز لر عاجز ایتکوچیلر نوگلر سز خدای تعالی فی سزنی عذاب
فیلودن یعنی آنک عذابندن فاجوب فورنولا آلماس سز (ولو ان لکل نفس ظلمت)
واگر بولسه ایدی هر بر ظلملق فیلغان گناهلر نفسکه (ما فی الارض) یرده بولغان
نرسه یعنی دنیاده بولغان مال و متاعلرنگ بارچهسی قیامت کوننده ظلملق فیلغان
کشینگ ملکنده بولسه ایدی (لافتدت به) البته فدا فیلور ایدی و بپرور ایدی
اول مال و ماعتلرنگ بارچهسن اوزن عذابدن قوتقارو اوچون (واسروالندامة)
و کوکلرینده یا شورورلر آنلر اوکونولرین یعنی فایغو و حسرت هم اوکونولرین

اوزارینه ایارگان اتباعارینه بلدر ماسلر آنلرنک شلته لاولرنندن فورفورلر (لما راوا
 الْعَذَابَ) کورگانلری زمانده عذابنی (وَقَضَىٰ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ) هم حکم ایتولور آنلر
 آراسنده یعنی مؤمنلر برله کافرلر آراسنده حکم ایتولور عدلک وطوغریلق برله
 (وَهُمْ لَا يظْلَمُونَ) وآنلر ظلم ایتولماسلر (إِلَّا أَنْ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) آگاه
 بولکنز درستلکده خدای تعالیٰ نقیدر کولرده هم یرده بولغان نرسه (إِلَّا أَنْ وَعَدَ
 اللَّهُ حَقًّا) آگاه بولکنز وبلکنز درستلکده خدای تعالیٰ ناک ثواب هم عذاب ایل
 قیلغان وعده سی راست وطوغریدر (وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) ولسکن کفر اهلینک
 کوبرا گی بلماسلر آنی (هُوَ يُعْطِي) اول خدای تعالیٰ ترگزور اولوکلرنی (وَيَمِيتُ) هم
 اولتورور. ترکلرنی (وَأَلَيْهِ تَرْجَعُونَ) هم آنک حضورینه سوزلر قایتارلور سز حساب
 وجزا اوچون (يَا أَيُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر (فَدَجَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ) تعقیق کیلدی سزگه
 وعظ اوگوت (مَنْ رَبِّكُمْ) پروردکار کوزدن (وَشَفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ) هم شفا کیلدی
 کوکرا کلرده بولغان نرسه گه یعنی کولده گی شک و نادانلق آورولرینه شفا کیلدی
 (وَهْدًى) دخی طوغری یولنی کورسانکوی کیلدی (وَرَحْمَةً) هم رحمت کیلدی
 (لِلْمُؤْمِنِينَ) ایمان کیلتورگوچیلرگه اوشبو اوگوت و شفا هم هدایت ورحمت فرآندر
 (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام (بِفَضْلِ اللَّهِ) شپادلق قیلکنز سز ای مؤمنلر
 الله تعالیٰ ناک فضلینه یعنی قرآن کیلما کینه (وَبِرَحْمَتِهِ) هم آنک رحمتینه کم اسلام دینیدر
 (فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا) بس اوشبونک ایله کرا کدر کم شادلانسونلر مؤمنلر (هُوَ خَيْرٌ
 مِّمَّا يَجْمَعُونَ) اول آرتوغراق ویغشیراقدر شول نرسه دنکم جیارلر آنی کافرلر اوشبو
 دنیا مال لوندن (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام عرب مشرکلرینه (أَرَأَيْتُمْ) ایبا
 کوردکزموسز خبر بیرکز مکا (مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ) خدای تعالیٰ سزگه
 ایندرگان نرسه نی رزق و آشاملقدن (فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ) بس فیلدکنز سز اوز بلدکنز
 ایله اول رزقدن (حَرَامًا وَحَلَالًا) حرام و حلالنی یعنی اوز گمانلرکنز ایله آشاو
 نرسدلرینک بعضلرن اوزکنزگه حرام ایتدکنز. وبعضلرن حلال بلدکنز (قُلْ) ایتکل سن
 آنلرغه (اللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ) ایبا خدای تعالیٰ رخصت بیردیهو سز لرگه حرام و حلال قیلوغه
 (أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ) یا ایسه الله تعالیٰ اوزرینه یالغاننی افتراء قیلاسزموکم خدای
 حرام ایتدی دیوب ایتسز (وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ) ونی نرسه در
 الله تعالیٰ اوزرینه یالغاننی افتراء قیلا تورغان کسه لر ناک گمانلری (يَوْمَ الْقِيَامَةِ)

قیامت کوننده یعنی قیامت کونی حقیقده آنلر نچوکه گمان فیلالر اوزلرینه قاطی
عذابلر بولاچاغن بللر مو (ان الله لئذو فضل علی الناس) درستلکده الله تعالی
فضل ورحمت ایاسیدر آدمیلرگه (ولکن اکثرهم لا یشکرون) ولکن آدمیلرنک
کوبراگی شکرانه قیلماسلر ونعمت قدرن بلماسلر (وما تکون فی شان) وسن
بولماس سن ای محمد علیه السلام براشده اوز اشلرکندن (وما تتلوا منه من قران)
هم اوقوماس سن خدای تعالی ایندرگان قرآندن (ولا تعملون من عمل) دخی سز
اشلاماس سز ای آدمیلر بر اشنی (الا کنا علیکم شهودا) مگر شولکم بولدقیز
سز نك اوزرگزگه گواهلر وصاقیلر (اذ نفیضون فیه) شولوقنده کم سز خوض
قیلور سز وکورشور سز اول اشکه یعنی سز لر شول اش ایله مشغول بولغانده بز
سزنی کوروب ونی اشلا گانگیزی بلوب تورورمز هیچده باشورا آلماس سز (وما
یعزب عن ربک) ویاشرن بولماس پروردگارنک علمندن (من مثقال ذرة) بر بیک
کچکنه فرمصقه مقداریده (فی الارض) یرده (ولا فی السماء) دخی کوکده یعنی
یرده وکوکده بولغان نرسه لرنک همه سینی خدای تعالی بلور هیچ بر نرسه آکا
بلونمایچه فالماس (ولا اصفر من ذلك) دخی بولماس اوشبو ذره مقدارندن کچکنه راک
بولغان نرسه (ولا اکبر) هم یوقدر آندن اولوغراق بولغان نرسه (الا فی کتاب مبین)
مگر آچق وظاهر بولغوچی ککتابده یعنی لوح المحفوظده همه سی یازلغاندر
(الا ان اولیاء الله) آگاه بولگز وبلگز درستلکده الله تعالی نك دوستلری (لاخوف
علیهم) یوقدر هیچ فورقو آنلر اوزرینه (ولا هم یجزون) هم قایغورور بولماسلر
آنار آخرنده (الذین آمنوا) خدای تعالی نك دوستلری شول کهمسه لرم ایمان
کیلتوردیلر وخدای تعالی دن بیلگان نرسه گه اشاندیلر (وکانوا یتقون) دخی
صافلانور بولدیلر گناهدن (لهم البشرى) آنلرغه در بشارت وسویونچ (فی الحیوة الدنیا)
دنیا ترکلکنده (وفی الآخرة) هم آخرنده (لا تبدل لکلمات الله) یوقدر هیچ آشدرو
خدای تعالی نك سوزلرینه یعنی خدای تعالی نك سوزی اوز گارتولماس ووعده سنده
خلافق بولماس (ذلك) اوشبو اش یعنی آنلرغه دنیا و آخرنده سویونچ بولمافی
(هو الفوز العظیم) اولدر اولوغ بولغوچی قول اوستونلکی ومقصودغه ایرشو (ولا
یجز نك قولهم) وکرا کدر کم قایغولی ایتماسون سنی ای محمد علیه السلام کافرلر نك
سوزلری یعنی آنلر نك نبوش سز سوزلرینه قایغورماغل (ان العزة لله جمیعا) درستلکده

بارچه نرسه گه غالبك واوسنون لك خدای تعالی گه مخصوصدر سنك دینكنی اول اوزی غالب هم عزیز قیلور (هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) اول خدای تعالی در ایشتكوچی کافرلر نك سوزلرن بلگوچی آنلر نك نیتلرن و اشلرن (أَلَا إِنَّ اللَّهَ مِنْ فِي السَّمَوَاتِ) آگاه بولنكز درستلكده خدای تعالی نقیدر كوكلرده بولغان كمسه یعنی فرشتهلر (وَمَنْ فِي الْأَرْضِ) هم برده بولغان كمسه آدمیلر و جنلردن (وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ) و ابارماسلر خدای تعالی دن باشقغنه طابونجوچی كمسهلر (شُرَكَاءَ) حقیقتده خدایغه شریك بولغوچیلرغه یعنی آنلر اوزلری پوتلرن خدای نك شریكلی در دیوب ایتسهلرده اول پوتلر حقیقتده خدای تعالی گه شریك توگللردر بلكه خدای نك مخلوقلریدر (ان يَتَّبِعُونَ الْأَلطَّنَّ) ابارماسلر آنلر پوتلرغه عبادت قیلولر نده مگر قوری گمانغهنه ابارولر هیچ دلیللری یوقدر (وَأَنْ هُمْ الْأَيغُرُّ صُونَ) هم توگلدر آنلر هیچ نرسه مگر شولكم یالغان ایتورلر پوتلرنی خدای نك شریكلیدر دیما كلرنه (هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ) اول خدای تعالی شول ذاتدر كم قیلدی اوز قدرتی ایله سز نك اوچون کیچنی (لَتَسْكُنُوا فِيهِ) تاكم سز نك قرارلانماقكز اوچون اول کیچدهه ویوقلاب استراحت ایتووئكز اوچون (وَالنَّهَارَ مُبصَّرًا) هم کوندزنی قیلدی یاقطی ونورلی تاكم آنده كسبلر كز ایله شغل لنور سز (ان فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ) درستلكده اوشبو ذكر ایتولمیش نرسهده یعنی کیچنی و کوندزنی یاراتوده باردر علامتلر خدای تعالی نك قدرتینه (لِقَوْمٍ يسمعون) شول گروه اوچونكم ایشتورلر قرآن فی وطككلارلر هوشلری و اخلاصلری ایله (قَالُوا) ایتدیلر مشركلردن بر جماعت (اتخذَ اللَّهُ وَلَدًا) توندی خدای بالائی دیوب یعنی فرشتهلرنی خدای تعالی نك قزلریدر دیدیلر (سبعانه) پاك و منزهیدر خدای تعالی بالاسی بولودن (هُوَ الْغَنِيُّ) اول خدای تعالی در موئسزدر همه نرسه دن و بالاغه محتاج توگلدر (لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) اول خدای تعالی نقیدر كوكلرده بولغان نرسه همه یرداگی نرسه (ان عندكم من سلطان بهذا) یوقدر سز نك فاشكزده ای مشركلر هیچ بر حجت و دلیل اوشبو سوزكز گه یعنی خدای تعالی نك بالاسی بولماقینه هیچ بر دلیلكز یوقدر هیچ دلیلسز اوز گمانكز بوینچهغنه ایتهسز (أَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ) اباسز ایتهسزمو خدای تعالی اوزرینه و افترا قیلاسزمو (مَا لَا تَعْلَمُونَ) اوزكز بلماگان نرسهنی یعنی اوزكز بلمايسز بلماينچه آنك بالاسی بار دیوب ایتهسز (فل) ایتكل سن ای محمد علیه السلام (ان الَّذِينَ يفترون عَلَى اللَّهِ الكَذِبَ) درستلكده الله تعالی اوزرینه یالغاننی افترا قیلا تورغان

کيسه لر (لا يفلحون) نول اوستونلنكى طاپماسلر وعذابدن فورتولماسلر (متاع فى الدنيا) آنلرغه در آزغنه فائده لانو اوشبو دنياده (ثم الينا مرجعهم) صكره بز نك صاريدر آنلر نك فایتولرى حساب وجزا اوچون (ثم نذيقهم العذاب الشديد) صكره بز طانوتورمز آنلرغه فاطى عذابنى آخرتده (بما كانوا يكفرون) شول نرسه سببلى كم كافر بولور ايديلر آنلر و اشانماديلر فرآنغه هم پيغمبرگه (وانزل عليهم نبالا نوح) و اوفوغل سن اوز كنگ فومكا نوح پيغمبر نك خبرن (اذ قال لقومه) شوا وقتده كم ايتدى نوح عليه السلام اوزينك قومينه يعنى مشركارگه (يا قوم) اى مم قوميم (ان كان كبر عليكم) اگر اولوغ كيلگان بولسه سز نك اوزرگزگه (مقامى) مم تورماقيم سز نك آرا كزده سز لرنى خداى تعالى بولينه دعوت فيلوب (وتذكيري بايات الله) هم مم اوگوت تلاما كيم سزنى خداى تعالى نك آيتلرى ايل نوح عليه السلام قومى آراسنده توروب آنلرنى توفز يوز ايللى يل اسلام دينينه دعوت فيلدى آنلردن بيك آزغنه كشيلىر اسلامنى قبول فيلديلىر باشقه لرى هميشه كفر وهنادلرن آرتدورولر ايدى بس نوح عليه السلام آنلرغه ايتدى اگر مم سز نك آرا كزده تورماقيم وسزنى حق دينگه اونداما كيم هم نصيحت ايتما كيم سزگه آغر وچيتم بولسه (فعلى الله توكلت) بس من الله تعالى اوزرينه توكل فيلدم و اشلرمنى آكا طاپشردم اول اوزى منى سز نك شر كزدن صاقلار (فاجمعوا امركم) بس محكم فيلنيز و بر كتو كز سز اشكزنى (وشركائكم) دغى اوندانز شريكار كزنى يعنى اوز گمانكزده خداينك شريكاريدر ديوب نوتقان معبودلر كزنى اوزرگزگه ياردم اوچون چافر كز و بر گه لشوب مكا فيلا تورغان اشكزنى فيلنيز (ثم لا يكن امركم) صكره كرا كدر كم بولماسون سز نك ميكا فيلا تورغان اشكز (عليكم غمة) سز نك اوزرگزگه باشرن يعنى آشكارا و بلدرتوب اشلا كز (ثم أفضوا الى) صكره ادا فيلنيز و اونا كز مكا اشلى تورغان اشكزنى (ولا تنظرون) هم مكا مهلت بير ما كز (فان توليتهم) بس اگر يوز دوندر سا كز سز مندن و مكا ابارماسا كز (فما سالتكم من اجر) بس صورامادم من سز لردن سزگه وعظ و نصيحت فيلغانم اوچون هيچ بر اجرت و خدمت حقى (ان اجرى الا على الله) توكلدر مم اجرتم سزنى دعوت ايتكانم اوچون مگر الله تعالى اوزرينه در اول اوزى بيورر (وأمرت) دغى بيورلدم من (ان اكون من المسلمين) مم بولماقم بر له اطاعت ايتكو چيلردن و بوى صوفغو چيلردن خداينك فرمانينه (فكذبوه) بس بالغانغه نوتديلىر نوح قومى نوح عليه السلامنى

(فنجيناه) بس قوتقاردقبز آنى طوفانغە غرق بولودن (ومن معه فى الفلك) هم آنك
 ايله بر گە كيمەدە بولغان كەسەلرنى قوتقاردق (وجعلناهم خلائق) هم قىلدقبز آنلرنى
 خليفەلر وھلاك بولغان كەسەلرنىڭ اورنلرنىڭ بىر بوز نىدە قالغۇچىلار (واغرقنا) دىخى
 غرق قىلدىق و باطور دقبز طوفانغە (الذین كذبوا باياتنا) بىزنىڭ آيتلارنىڭ يالغانغە
 توتقان كەسەلرنى (فانظر) بس قاراغل سن عبرتلى كوز ايله (كيف كان عاقبة
 المنذرین) نچوك بولدى قورتولمىشلرنىڭ يعنى پىغمبەرلرنىڭ قورنتولرىنە اشانماغان
 كەسەلرنىڭ اشلرنىڭ عاقبىتى (ثم بعثنا) سكرە بىباردكېز (من بعده) نوح پىغمبەردن
 صوڭ (رسلاً الى قومهم) رسوللرنى آنلرنىڭ قوملرىنە (فجاؤهم بالبينات) بس
 كىلدىلر اول رسوللر آنلرغە ظاهر بولغان معجزەلر ايله (فما كانوا ليؤمنوا) بس
 ايمان كىلتورور بولمادىلر اول قوملر و پىغمبەرلرىنە اشانمادىلر (بما كذبوا به من
 قبل) شول نرسە سببلى كم يالغانغە توتدىلر آنلر آنى پىغمبەرلرنىڭ كىلورلردن الگارى
 (كذلك) اوشانداق يعنى اولگى امتلرنىڭ كوڭللىرىنە مەر اورغانمىز شكلى (نطبع)
 بىز مەر اورورمىز (على قلوب المعتدين) چىككىن چىققۇچىلارنىڭ كوڭللىرى اوزرىنە
 تاكم حق سوزنى آڭلاماسلر (ثم بعثنا) سكرە بىباردك (من بعدهم) اوشبو
 پىغمبەرلردن صوڭ (موسى وھارون) موسى پىغمبەرنى هم ھارون پىغمبەرنى عليھما
 السلام (الى فرعون و ملائته) فرعونگە هم آنىڭ قومىنىڭ اولوغلرىنە بىباردك (باياتنا)
 قىرتىمىزنىڭ علامتلىرى ايله يعنى پىغمبەرلرنىڭ دىللى بولغان معجزەلر ايله بىباردك
 (فاستكبروا) بس اولوغلاندىلر و باش طارتدىلر آنلر موسى وھارونغە ايمان
 كىلتورودن. (وكانوا قوماً مجرمين) دىخى بولدىلر آنلر گناھ قىلغۇچى و فرمانغە
 قارشىقۇچى گروھ (فلما جاءهم الحق) بس كىلگانى زمانى فرعونگە هم آنىڭ قومىنە حىقلىق
 و طوغرى سوز (من عندنا) بىزنىڭ قاشىمىزدن يعنى موسى عليه السلام آنلرغە كىلوب
 خدائى تعالىنىڭ سوزىن ايتكاج (فالوا) ايتدىلر آنلر عناد و قارشىلقلارنىڭ (ان هذا
 لسحر مبين) درىستلىككە اوشبو سن كىلتورگان نرسە آشكارا سىجىردىر يعنى معجزەغە
 اشانمادىلر سىجىردىر دىدىلر (قال موسى) ايتدى موسى عليه السلام آنلرغە (اتقولون
 للحق) ايا سىز ايتەسىز مو حق و طوغرى بولغان معجزەغە (لما جاءكم) سىزگە كىلگانى
 زماندە اول معجزە (أسحر هذا) ايا سىجىردىر مو اوشبو يعنى البتە سىجىر توڭلدىر بلكە
 معجزەدر (ولا يفلح الساحرون) و قول اوستونلىكى طاھىپاسلر هم مرادقە ايرىشماسلر

سحرچیلر من سحرچی تو گلمن (قالوا) ایتدیلر فرعون قومینک الوغلی موسی
 علیه السلامغه (اجئتنا) ایما سن کیلدکمو بزلرگه ای موسی (لنتقتنا) تاکم بزنی
 دوندرماکک اوچون (عما وجدنا علیه ابائنا) آنالر مزنی آنک اوزرینه طاپقان
 نرسه مزدن یعنی بزنی آنا بابالرمزنگ دینندن دوندرماک اوچون کیلدکمو (وتكون
 لکم الکبریا) هم بولسون اوچون سزنگ ایکیگزگه گنه الوغلی (فی الارض) یرده
 یعنی مصر یرنده فرنداشک هارون ایله ایکیگزگه پادشاهلی قیلو اوچون کیلدکمو
 (وما نحن لکم بمومنین) وبز تو گلمز ایمان کیلتورگوچیلر و اشانوچیلر سزنگ
 ایکیگزگه (وقال فرعون) دخی ایتدی فرعون اوزینگ خدمتچیلرینه (انئونی بکل ساحر
 علیم) کیلتورگز سز مکا هر بر سحر عملینی بیک بلگوچی سحرچینی تاکم موسیغه
 فارشی اوزلرینگ سحرلری ایله معارضه ایتسونلر و آثا غالب کیلسونلر دیدی
 (فلما جاء السحرة) بس کیلگانی زمانده سحرچیلر موسی علیه السلام فارشوسینه (قال
 لهم موسی) ایتدی آنلرغه موسی پیغمبر (القوم ااتم ماقون) سالکسزای سحرچیلر
 اوزنگزنگ صالا تورغان نرسه گزنی وقیلا تورغان سحرلرگزنی قیلگز (فلما القوا) بس
 صالحانلری زمانده سحرچیلر اوزلرینگ سحرلرن آنلرنگ حاضرلاب آلوب کیلگان
 سحرلری آرقانلر هم طایاقلر ایدیکم شولارنی کوگرد ایله قانوشدروب یاصاغانلر
 ایدی قویاش اسسی لکی ایرشوب اول نوسه لر قزغاج جیولغان کشیلرنگ کوزلرینه
 آغزلرندن اوط چفوب تورغان قورقچلی یلانلر وازدهالر بولوب کورندیلر (قال
 موسی) ایتدی موسی علیه السلام اول سحرچیلرگه (ما جئتم به السحر) سز لر
 کیلتورگان نرسه سحردر و جادولقدر من کیلتورگان معجزه شیکلی تو گلدر (ان الله
 سیبط) درستلکده خدای تعالی تیزدر کم باطل قیلور و یوغالتور سزنگ سحرگزنی
 (ان الله لا یصلح عمل المفسدین) درستلکده الله تعالی توزوک ایتناس بوزقلق
 قیلغوچیلرنگ و سحرچیلرنگ اشلرن (ویبق الله الحق) وثابت قیلور الله تعالی
 حقلقنی یعنی من کیلتورگان دین و شریعتنگ حقلقینی ظاهر قیلور (بکلماته) اوزینگ
 سوزلری ایله (ولو کره المجرهون) و اگر چه مکروه کورسه لرده و یارانماسه لرده حقلقنگ
 ظاهر بولماقن کافر لر (فما امن لموسی) بس ایمان کیلتورمادی موسی پیغمبرگه
 آنک پیغمبرلکینگ اول لرنده (الذریة من قومه) مگر بالالر و یاشلر ایمان کیلتوردیلر
 بنی اسرائیل قومندن موسی علیه السلام مدین دن مصرغه فایتوب بنی اسرائیلنی
 اسلام دینینه دعوت قیلا باشلاغاج اول مرتبه ده فارتلری والوغلی ایمان کیلتورمادیلر

یاش یکتلرگنه ایمان کیلتوردیلر (عَلَىٰ خَوْفٍ مِّنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ) فرعوندن هم اوز قوملرینک الوغلرندن قورقولری اوزرینه یعنی فرعوندن هم اوزلرینک آنالرندن قورقسه لرده ایمان کیلتوردیلر (أَنْ يَفْتَنَهُمْ) آنلرنی عذاب قیلماقندن یعنی فرعوننک عذاب قیلووندن یا که آنالرینک فرعونگه باروب شکایت ایتولرندن قورقسه لرده (وَأَنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٌ فِي الْأَرْضِ) ودرستلکده فرعون اوستون هم تکبرلک ایتکوچی وظالم ایدی مصر برنده (وَأَنَّهُ لَمَنَّ الْمُسْرِفِينَ) هم درستلکده اول فرعون چیکدن چقوچیلردندر تکبرلکده وباش طار توده (وَقَالَ مُوسَىٰ) وایتدی موسی علیه السلام مؤمنلرگه آنلرنک قورقولرن کورگاج (يَا قَوْمِ إِن كُنتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ) ای منم قومیم اگر سز خدای تعالی گه ایمان کیلتورگان و اشانغان بولسه کز (فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا) بس اول خدای تعالی گه توکل قیلکز واشکرنی آکاغنه طابشرکز اول اوزی سزنی صافلار (أَنْ كُنتُمْ مُسْلِمِينَ) اگر بولسا کز بوی صونغوچیلر و تسلیم ایتکوچیلر خدایینک تقدیرینه (فَقَالُوا) بس ایتدیلر اول مؤمنلر (عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا) الله تعالی اوزرینه گنه توکل ایتدکیز و آنک لطف و رحمتینه اشاندق (رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً) ای بزینک پروردکارمز سن قیلماغل بزنی فتنه (لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) ظلملق ایتکوچی گروه اوچون یعنی فرعوننی هم آنک قومینی بزلرگه مسلط و ایرکلی قیلماغل و بزنی آنلرنک آسارنده قالدروب آنلردن عذابلاتماغل (وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ) هم سن فوتقارغل بزنی اوزکینک رحمتک ایله (مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ) کافر بولغوچی گروهدن یعنی فرعون قومینک مکرلرندن وظلم هم عذابلرندن بزنی فوتقار دیوب خدای تعالی گه دعا قیلدی بنی اسرائیل قومی موسی علیه السلامغه ایمان کیلتورب خدای تعالی گه عبادت قیلو ایله مشغول بولغاج فرعون حکم قیلدی تا کم بنی اسرائیل محل لرنده بولغان مسجدلرنی و عبادتخانه لرنی همهلرن ویران و خراب قیلدیلر و مؤمنلرنی نماز او قودن منع ایتدیلر حق تعالی موسی علیه السلامغه وحی قیلدی کم مؤمنلر اوزلرینک ایولری اچنده عبادتخانه لر حاضرلاب شونده عبادت ایتسونلر تا کم کافرلر آنلرنک عبادتلرندن خبردار بولماسونلر نتاک کم بیوردی (وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ) وحی قیلدقیز موسی پیغمبرگه هم آنک فرنداشینه (أَنْ تَبُوءَا لِقَوْمِكُمَا) شویله دیوبکم توراجق اورن ایتوب توتوکز سز قومکز اوچون (بِصِرِّ بَيْتُونَا) (۱) مصر شهرنده ایولرنی یعنی ایولرکزنی عبادت اورنی ایتوب بیلگولا کز (وَأَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً) دخی قیلکز سز ای مؤمنلر ایولرکزنی قبله یعنی ایولرکزنی مسجد قیلکز (وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ) هم تورغوزکز

(۱) فرعوننک هلاک بولماقی یقین بولغاج موسی علیه السلامغه خدای تعالی بنی اسرائیلنی فرعون قومندن آپورغل و باشقه اورنده آنلر اوچون محل و ایولر باصافل تا کم فرعون قومینه کیله چک آقتلر آنلرغده ابرشما- سون دیوب فرمان قیلدی تفسیر جمالی

سز و اونا کز نمازی شول بیلگولاگان اورنلر کزده (وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ) وسویونچ بیرگل سن ای موسی مؤمنلرگه دنیا ده دشماندن قورتلو و آخرتده جنت درجه لری ایله (وَقَالَ مُوسَى) وایتدی موسی علیه السلام خدای تعالی گه مناجات قیلوب (رَبَّنَا اِنَّكَ اَنْتَ فَرَعُونَ) ای بزنگ ریبهز در ستلکده سن بیرگانسن فرعونگه (وَمَلَأْتَهُ) هم آنک قومینه (زینة وَاَمْوَالًا) زینت و بیزارنا تورغان نرسه لری هم مال لری (فی الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) دنیا ترک لکنده (۲) (رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ) ای بزنگ ریبهز سن بیردک آنلرغه اوشبو زینت لری و مال لری تا کم آزد رسونلر اوچون آنلر سنک بنگ لرنی سنک بولکدن و خلقي سکا عبادت فیلودن طیبوب فرعونگه عبادت قیلوغه اونداسونلر اوچون (رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَيَّ اَمْوَالَهُمْ) ای بزنگ پروردکار مز سن مسخ قیلغل و صورتن آلسدرغل آنلرنگ مال لرینگ یعنی مال لرن ایکیچی بر فائده سز نرسه گه آلسدرغل موسی علیه السلامک اوشبو دعاسی سببلی خدای تعالی آنلرنگ مال لرن طاشقه ایلاندر دی آلتون و کموشلری همه سی طاش بولدیلر موسی پیغه برگه بیرلگان توفز علامتنگ برسی اوشبودر دیمشلر موسی علیه السلام ینه دعا قیلوب ایتدی ای منم پروردکارم (وَأَشِدُّ عَلَيَّ قُلُوبَهُمْ) دخی فاطی توتقل سن آنلرنگ کوکلری اوزرینه یعنی کوکلرینه مهر اورغل تا کم طاش کبی فاطی کوکلری بولسونلر (فَلَا يُؤْمِنُوا) بس ایمان کیلتورماسونلر آنلر (حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ اَلَا لَيْم) تا کم (۳) کورگانلرینه چه فاطی عذابنی یعنی قازم در یاسینه غرق بولوب هلاک بولغانلرینه چه ایمان کیلتورماسونلر موسی علیه السلام خدایدن وحی کیلماکی ایله آنلرنگ هیجده ایمان کیلتورما یه چک ایدکلرن بلسگان ایدی شول سببلی کوکلرن فاطی قیلغل ایمان کیلتورماسونلر دیوب دعا قیلدی (قَالَ) ایتدی خدای تعالی (فَدَا جِبْتًا دَعْوَتِكُمْ) تحقیق اجابت ایتولدی و مقبول بولدی سزنگ دعا کز ای موسی و هارون موسی علیه السلام دعا قیلغانه هارون آمین دیوب تورور ایدی، آمین دیوب تورغوچی دعا قیلغوچی غه شریکدر شول سببلی هر ایکیگزنگ دعا کز مستجاب بولدی دیوب بیوردی (فَأَسْتَقِيمَا) بس ثابت بولکز و نور کز سز هر ایکیگز دعوت کزده یعنی خلقنی اسلامغه اوند او کزده ثابت بولکز مقصود کز حاصل بولماقینه آشوقما کز (وَلَا تَتَّبِعَانَّ) دخی ایارما کز سز هر ایکیگز (سَبِيلَ الدِّينِ لَا يَعْلمُونَ) بلمی تورغان نادانلرنگ یولینه فرعون قومینه عذاب کیلو وقتی ایرشکلج موسی علیه السلامغه قومکنی آلوب مصردن چققل دیوب خدای تعالی دن وحی کیلدی حضرت موسی بنی اسرائیل ایله مصردن چقوب شام

(۲) ابن عباس رضی الله عنهما دن منقولدر کم مصر ولایتی ایله حبش برلری آرا سنک آلتون و کموش معدنلری بولغان طاوولر بار ایدی شول سببلی فرعون قومی بیک کوب مال لر حاصل قیلغانلر ایدی شول مال و دولت آنلرنگ طغیانلرینه سبب بولدی بنی اسرائیل قومینه ظلم ایتدیلر مواهب

(۳) فرعون قومینک اخلا- صدن ایمان کیلتورولری امید ایتولماس ایدی هر قایچان باشلارینه بر بلا کیلسه یالغاندن ایدی سز ایمان کیلتوره مز دیورلر ایدی شول سببلی آنلرغه عذاب کیلماکی کیچک تور ایدی بس موسی علیه السلام دعا قیلدی کم آنلرنگ کوکل- لرن فاطی قیلغل تا کم عذابنی کورگانلرینه چه ایمان کیلتورماسونلر

(۱) بعض تفاسیرده کیلتور -

مشدرکم بر کون جبرائیل
 علیه السلام فرعون ناک
 حکم فیلا تورغان یرینه
 بر کشی صورتند حاضر
 بولوب صورادیکم ای
 پادشاهیمز بر قلنی
 خواجهسی باشقه قل لردن
 آرتوغراق تربیه قیلوب
 آکا کوب مال نعمت
 ایدوب اوزی خواجه لقلنی
 دعوا فیلا باشلاسه اول
 قلغه نینداین جزانبوشدر
 بو خصوصه حکمگز نچو کدر
 دیگچ فرعون اول قلنی
 دریاغه غرق قیلوب
 کرا کدر دیدی حضرت
 جبرائیل ایتدی ای پادشاه
 سن اوشبو فرمانگنی بر
 کاغذگه یازوب امضا
 قیلوب بیرگل تا کم بز
 شونگ بوینه اش قیلایق
 بس فرعون اوز قولى
 ایله خواجه سینه کفران
 نعمت قیلغان و باش
 طارتقان قلنک جزاسی
 آنی دریاغه غرق قیلودر
 دیوب یازوب مهرلاب
 حضرت جبرائیل غه بیردی
 جبرائیل علیه السلام اول
 خطنی صافلاب فرعون
 غرق بولغان وقتند اول
 کاغذنی فرعونگه کورساتوب
 اوشبو عمل سنک اوز
 فتواک بوینچه در دیدی
 مواهب

طرفینه یونالدى فرعون اوزینک لشکری ایله آنلرنک آرطلرن قوب چقدی قلم
 دریاسی چیتنه یتکان وقتلرنده فرعون آنلرنک آرطلرندن باروب یتدی موسی
 علیه السلامک دعاسی برکاتنده دریا ایکیگه آیروب بنی اسرائیل قومی سلامت
 دریادن اوتدیلهر نناک کم بیورور (وجاوزنا ببنی اسرائیل البحر) و اوتکار دکبز بنی
 اسرائیل قومینی دریادن سلامتکده (فاتبعهم فرعون وجنوده) بس آنلرنک آرطلرندن
 کردیلر فرعون هم آنک لشکرلری (بغیا وعدوا) بنی اسرائیل قومینه ظلملق ایتو
 هم یاوزلقده چیکدن چفو اوچون فرعون لشکری ایله دریا چیتنه کیلوب یتکچ
 فرعونک آطلانغان آغری جبرائیل علیه السلام آطینه ایاروب دریاغه کردی
 فرعون آرطندن بارچه لشکرلری هم کردیلر (حتى اذا ادركه الغرق) تا کم هر
 قایچانکم ایرشدی اول فرعونگه غرق بولو یعنی اوزینک دریاغه باطوب هلاک
 بولاچاغن آچق بلسکچ (قال) ایتدی فرعون (أمنت) ایمان کیلتوردم من و اشاندم
 (انه لا اله الا الله امنت به بنوا اسرائيل) شوکا کم بوقدر هیچ بر معبود و خدای
 مگر شول ذاتقده درکم ایمان کیلتوردی آکا بنی اسرائیل قومی موسی پیغمبرنک
 دعوتی ایله (وانا من المسلمين) ومن بوی صونغوچیلردنمن خدای تعالی ناک حکمینه
 فرعون اوشبو سوزنی ایتکچ حق تعالی جبرائیل علیه السلامنی بیاردی حضرت
 جبرائیل آنک سوزینه فارشی جواب بیروب ایتدی (الآن وقد عصيت قبل) ایا ایددی
 اوشبو وقت یتکچ سن ایمان کیلتوراسنهو و حالانکه خداینک فرمانینه فارسدک سن
 موندن الگاری (وکنت من المفسدين) هم بولدک سن فساد و بوز قلق قیلغوچیلردن
 و خلقنی آز درغوچیلردن یعنی اولده خدای تعالی ناک پیغمبرینه ایمان کیلتورما بئجه
 فارشوب ظلم و فسادده بولوب حاضرده هلاک بولونی آیرم آچق کوروب اختیارک
 فولکدن کیتکچ ایمان کیلتورما کچی بولاسکمو بو ایمان سندن مقبول بولماس (۱)
 (قالیوم ننجیک ببدنک) بس اوشبو کون بز قوتقارورمز سنک گاوده کئی یعنی
 بنی اسرائیل سنک اولوک کئی کورب طنچلاسونلر اوچون سنک گاوده کئی دریانک
 اوسترنه چغارورمز روایت ایدلمشدرکم فرعون قومی دریاغه غرق بولغانلردن
 صوک بنی اسرائیل قومی بلکه فرعون اولمی قالغاندر قوتولغاندر دیوب
 تشویشلاندىلر بس حق تعالی فرعونک صو توبینه باطقان تیننی دریانک اوستونه
 چغاردی فرعونک جانسز تیننی صو اوستونده کورگچ بنی اسرائیل طنچلاب شاد
 بولدیلر (لتکون لمن خلقک آیه) تا کم سنک بولماقک اوچون اوزکدن صو کئی
 کهمه لرگه عبرت و علامت یعنی سندن صوک دنیاغه کیلگان کهمه لر سنک حالکئی

بلوب عبرتلانسونلر اوچون سنڭ گاوده گنى در يانڭ اوستونه چفارورمز (وَأَنْ
 كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ) ودرستلىكده آدميلرنڭ كوبسى (عَنْ آيَاتِنَا لَعَالُونَ) بوزنڭ فدر تيمز
 علامتلردن غافلر و خبرسزلردر فكرلاب عبرت آلماسلر (وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
 ودرستلىكده بزاورناشدر دق بنى اسرائيل قومينى فرعون قومى هلاك بولغاندن
 صوڭ (مَبْوَأٌ صَدَقٌ) يغشى و مناسب اورنغه يعنى بيك بركاتلى بولغان شام ولايتينه
 اورناشدر دق (وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ) هم رز فلاندر دق بوز آنلرنى پاكيزه و طاتلى
 نرسه لردن بعضيلر قولنجه اوشبو اورنده بنى اسرائيلدن مراد رسول صلى الله
 عليه وسلم زماننك بولغان يهوديلردر كم خدای تعالى آنلرنى مدينه اطرافنك اورناشدر دى
 هم خرما كى طاتلى طعاملر ايله رز فلاندر دى (فَمَا اخْتَلَفُوا) بس اختلاف ايتماديلر
 و تورلى تورلى بولماديلر آنلر دين اشلرنده يا كه محمد عليه السلام طوغر يسنده
 اختلاف قيلماديلر (حَتَّى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ) تا كم كيلگانينه چه نارغه علم و بلو يعنى نورات
 كتابى بيلگانلردن صوڭ آنڭ حكملرى طوغر يسنده خلافتق فيلوشدیلر يا كه
 محمد عليه السلام نڭ صفتلرن تورانده اوقوب بيلگانلردن صوڭ آنڭ حقتده اختلاف
 ايتديلر يا كه قرآن كى بيلگاندن صوڭ اختلاف قيلديلر (إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ)
 درستلىكده سنڭ پروردكارڭ حكم فيلور آنلر آراسنده (يَوْمَ الْقِيَامَةِ) قيامت كوننده
 (فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ) آنلرنڭ خلافتق فيلشقان نرسه لرى طوغر يسنده (فَإِنْ كُنْتَ
 فِي شَكٍّ) بس اكر بولساڭ سن شك و گمانده (مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ) بوز سنڭ صارى
 ايندرگان نرسه دن يعنى فرآنده بولغان فصلر و حكملر طوغر يسنده (فَأَسْأَلُ الَّذِينَ
 يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ) بس صوراعل سن كتاب اوفى تورعان كمسه لردن (مَنْ قَبْلَكَ) سندن
 الگارى يعنى كتاب اهلندن صوراعل كم اوشبو قرآن ده ذكر ايتولساڭان فصلر
 آنلرنڭ كتابلرنده هم ثابتدر خطاب ظاهرده پيغمبر عليه السلامغه بولسه ده مراد آنڭ
 امتلر بدر (۱) (لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ) تحقيق كيلدى سڭا حق و طوغرى بولغوچى بيان
 (مَنْ رَبِّكَ) پروردكارڭدن (فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ) بس البته بولماغل سن شك
 نوتقوچيلردن اوشبونڭ كى اورنلرده ظاهرده اولحضرت صلى الله عليه وسلمگه خطاب
 ايتولساڭان بولسه ده حقيقتده امتلر مراددر ربر اكه اولحضرت اوزى شك و شبهه
 نوتودن معصومدر خدای تعالى آنى صاقلار كيلچك آيتنكى خطاب هم شول قيلدندر
 (وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ) هم البته بولماغل سن خدای تعالى نڭ آيتلرن
 يالغانغه نوتقان كمسه لر جهلسندن (فَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ) بس سن بولور سن

(۱) تفسير زاد المسيرده
 كيلتور مشدر كم اوشبو
 آيت كر يمه ده ان ما نافية
 معناسنده در يعنى سن اى
 محمد عليه السلام سڭا
 ايندرلگان نرسه حقتده
 شك و گمانده توگلسن
 البته كوئلكنك شك و شبهه
 بوقدر شولاي بولسه ده
 يقينك و بصيرتڭ آرتسون
 اوچون كتاب اهلندن
 صوراعل

(۱) یونس علیہ السلام

فصہ سی نك اجمالی شولدر
 كم حق سبحانه و تعالى
 آنی موصل ولايتندا گى
 نينوى خلقينه پيغمبر
 ايتوب بياردى يونس
 عهه برنجه مدت آنلر
 آراسنده توروب آنلرنى
 اسلام دينينه دعوت
 قىلدى آنلر قبول ايتما ديلر
 يونس عهه خداى تعالى نك
 وحى ايلامكى بوينجه
 آنلرغه ايتدى اوچكوندىن
 يا كه فرق كوندىن صوك
 سزلرگه خداينك عذابى
 كيلور ديدى اوزى
 آنلرنك آراسندن چغوب
 برطاوتيشو گنگه ياشرندى
 عذاب وقتى ايرشكاج
 حق سبحانه و تعالى نموغغه
 فرمان قىلدى تا كم سموم
 چيلندن بر آر پاورتوگى
 ندرلى اول ولايتكه بياردى
 بيك قورنچلى فارابولو
 بولوب اول نومونك اوستلر
 ينه كيلدى يونس عهه
 نومى اول بولوطنى كورگاج
 آنك سوزى راست ايكانن
 بلد ييلر پادشاهلرينه
 جيولوب كيلدىلر پادشا-
 هلرى عقللى كسه ايدى
 يونس عليه السلامنى
 ازلاتدى هيچن طابا آلما
 ديلر حضرت يونس نك
 چغوب كيتكانن بلگاج
 اوزلرينه عذاب كيلچاكن

زيان ايتكو چيلردن ا گر يالغانغه توتساك (ان الدين حقت عليهم) درستلكه شول
 كسهلر كم ثابت و واجب بولدى آنلر اوزرينه (كلمة ربك) پروردكارنك سوزى
 يعنى آنلرنك كافرك ايله دنيا دن كيتولرى و نموغده فالولرى لوح المحفوظه يازلدى
 (لا يومنون) ايمان كيتلور ماسلر آنلر و اسلام دينن قبول ايتماسلر (ولو جاءتهم كل
 آية) ا گر چه كيلسه ده آنلرغه هر بر آيت و علامت يعنى اوزلرى صور اغان معجزه لرنى
 كورساتسا كنه آنلرنك ايمان كيتلور و احتمال لرى يوقدر (حتى يروا العذاب الاليم) تا كم
 كورگانلرينه چهر نجتكو چى عذابنى عذاب نازل بولغاندىن صوك ايمان كيتلور سهرلر ده فائده
 بيرماس نتاك كم اولگى امتلرگه فائده بيرمادى (فلولا كانت قرية امنة) بس نى
 اوچون بولمادى اولگى قوملردن بر فرينه نك اهلى كم ايمان كيتلور سهرلر آنلر يا كه
 بولمادى بر فرينه اهلى كم ايمان كيتلور سهرلر اوزلرينه عذاب اينگان وقتده (فنفعها
 ايمانها) بس فائده بيرسه آنلرغه ايمانلرى يعنى اولگى امتلردن هيچ فايوسى
 اوزلرينه عذاب كيله تورغان وقتده امان كيتلور ب ايمانلرى فائده بيرمادى و عذاب
 كيلودن قوتولما ديلر (الاقوم يونس) مگر يونس پيغمبر قومى كم آنلر (لما امنوا) ايمان
 كيتلور كانلرى زمانده عذابدان قورقوب (كشفتنا عنهم) دنع قىلدى و كيتار دكبر آنلردن
 (عذاب الخزي فى الحبوة الدنيا) خورلق و رسوايلىق عذابن دنيا تر كلكنده
 (ومتعناهم الى حين) هم فائده لاندردن قور آنلرنى دنيا نعمتلرى ايله اجللرى يتكانگه
 قدر بو آيت كر يمه نك حاصل معناسى شولدر كم اولگى قوملردن هيچ فايوسى
 پيغمبرلرينك آنلرنى عذاب كيلوى ايله قورقنقا نلردن صوك اوزلرينه عذاب كيلچاكن
 بلوب و عذابنك علامتلرن كوروب صكره ايمان كيتلوروب شول عذابدن قورتلوب
 فالما ديلر مگر يونس عليه السلامنك قومى شولاي بولدىلر اوزلرينه عذاب كيلچاكن
 بلگاج عذاب كيلودن الگار ايمان كيتلور ديلر صكره اول عذاب آنلرغه
 كيلمادى (۱) (ولو شاء ربك) و ا گر نلاسه ايدى سنك پروردكارك (لامن من
 فى الارض) البته ايمان كيتلور ورار ايدى يرده بولغان كسهلر (جميعاً) بارچه لرى
 رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلرى قومى نك ايمان كيتلور ولرينه بيك حريص
 ايدى ايمان كيتلور ماولرينه فايغورور ايدى بس حق تعالى اوشبو آيتنى نازل
 قىلدى و بيوردىكم خلقنك ايمان كيتلور ولرى خداى تعالى نك تلاما كى وينچه در
 (افانت تكوه الناس) ايا سن كوچلار سنمو آدميلرنى (حتى يكونوا مومنين) تا كم
 بولغانلرينه چه مؤمنلر يعنى خداى تعالى نك تلاما كندن باشقه سن اوزك كوچلاب

خلقنى مسلمان ايتما كچى بولاسكمو (وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُوْمِنَ) ولايق بولمادى هيچ
 بر نفسكه آنك ايمان كيلتورماكى مگر خداى تعالى تڭ اذنى ورخصتى ايله گنه يعنى
 خداى تعالى تڭ تلاما كى وتوفيق بيرما كى ايله گنه كشى ايمان كيلتورور (ويجعل
 الرَّجْسَ) وفيلور خداى تعالى غضب وقهرن ياكه شيطاننى مسلط فيلور (عَلَى الَّذِينَ
 لَا يَعْقِلُونَ) شول كمسه لر اوز رينه كم بلماسلر وآگلاماسلر آنك آيتلرن (قُلْ أَنْظُرُوا)
 ايتكل سن اى محمد عليه السلام سندن معجزه طلب ايتكوچى مشركلر گه قاراگز سز
 عبرتلى كوز برله (مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) نى نرسه باردر كوكلرده هم برده خداى
 تعالى تڭ قدرتى علامتلردن (وَمَا تَعْنَى الْآيَاتِ) وكيتارماس آيتلرنى هم علامتلرنى
 كوزو (وَالْأَنْزُرُ) دخى قورفتوچيلرنك يعنى پيغمبرلرنك سوزلرى هم كيتارماس خداى
 تعالى تڭ عذابىنى (عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ) اشانى تورغان گروهدن يعنى خداى
 تعالى تڭ علمنده ايمان كيلتورماواري بيلسگولانگان بولسه آنلرغه پيغمبرلر كيلووى
 هم معجزه لر وعلامتلرنى كورولرى برسيدنه فائده بيرماس (فَهَلْ يَنْظُرُونَ) بس ايا
 كونارلرمو اوشبو مشركلر يعنى كونماسلر (الْأَمْثَلُ أَيَّامَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ) مگر
 آنلردن الكارى اوتكان كمسه لرنك كونلرى اوخشاشلىنى كونارلر يعنى آنلردن
 الكارى بولغان عاد وشمود قوملرى كيللرنك باشلرينه كيلگان بلالار وعذابلر شكلى
 اوزلرينه عذاب كيلونى كونارلر (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام آنلرغه (فَأَنْتُمْ رَا)
 بس منتظر بولسز وكوتوب توركز سز اى مشركلر اوزكز گه عذاب كيلونى (أَنْتِ
 مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظَرِينَ) درستلكده من هم سز تڭ ايله بر گه كونكوچيلردنمن سز تڭ
 هلاك بولماقكزنى (ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا) صكره فوتقاردق بز رسوللورمى آنلرنى بالعافنه
 توتقان قوملر گه عذاب نازل بولغانده (وَالَّذِينَ آمَنُوا) هم ايمان كيلتورگان كمسه لرنى
 فوتقاردق (كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا) اوشانداق وعده بيردكيز بز تڭ اوزر يمز گه ثابت
 بولغان درست وعده نى شويله ديوبكم (نُنَجِّي الْمُؤْمِنِينَ) بز فوتقارورمى مؤمنلرنى
 مشركلر هلاك بولغان وقتده (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام مكه اهلينه (يَا
 أَيُّهَا النَّاسُ) اى آدميلر (أَنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي) اگر بولساكز سز شك وگمانده
 منم دينم تڭ حلقنده يعنى اسلام دينى تڭ راستلقينه اشانماساكز شك وشبهه كز بولسه
 من سز گه اوزم تڭ دينمى بيان قىلايم (فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ) بس
 من عبادت فيلما سمن سز لر طابونا تورغان كمسه لر گه خداى تعالى دن باشقه يعنى
 فرشته لر گه وپوتلرغه طابونما سمن (وَلَكِنْ أَعْبُدُ الَّذِي يُتَوَفَّيْكُمْ) ولكن من عبادت

قدیلر پادشاهلری ایتدی
 اگر یونس کیتسه ده یونس
 تڭ خدایى کیتما گاندر
 اول همه اورنده حاضر
 وناظر در ایمدی بزلر گه
 علاج شولغنه در کم همه لر مز
 جیولوب گناهلر مزغه توبه
 واستغفار قیلوب عاجزلك
 وصونقلق ایله یونس
 پیغمبر تڭ خداینه یالبا-
 رایق دیدی بس اول
 قوم اولوغ وکچوک همه لری
 اسکی کیوملر کیوب یالان
 باش یالان آباق یغلا شوب
 صحراغه چقدیلر همه لری
 اخلاص لری ایله خداى
 تعالى گه تضرع و نیاز
 قیلوب اول عذاب تڭ آنلردن
 رفع ایتولما کن صوراب
 دعا ایتدیلر همه لری بر
 یولی بز یونس پیغمبر گه
 ایمان کیلتوردک و اشانداق
 دیوب قچقریلر ذوالحجه
 آیی تڭ اولندن محرمتك
 اونونچى کونینه قدر
 اوشبوش ريقه ناله وتضرع
 ایتدیلر عاقبت عاشورا
 کوننه دعالرينه اجابت
 اثرى ظاهر بولدى خداى
 تعالى اول قومگه مرحمت
 ایدوب اول قارا بولوط
 آنلر تڭ اوستلردن
 کیتدی یونس هم صحرا ده
 قرتى کون یاشرنوب
 تورهانندن صوكت شهر

اهلندن خبر آلو اوچون

شهرگه یافندلاشقاچ قوم
 نك سلامت فالولورن بلوب
 ايمدی من شهرگه کرسام
 بو قوم منی یالغانچی
 دیورلر من آنلرغه عذاب
 کیلور دیوب وعه قیلغان
 ایدم دیوب فایغوغه
 فالدی شهرگه کرورگه
 فورقوب ینه صحراطرینه
 یوزالدى صکره آنك دریاده
 بالیق فارنده محبوس
 بولماقی نك فیه سی انبیاء
 سورسندە ذ کرایدلور
 انشاءالله تعالی
 مواهب

قیلامن سزنی وفات ایندرگوچی خدای تعالی گه کفر اهلینه اولوم عذاب بولغانلقدن
 آنلرنی فورقتو اوچون سزنی وفات ایندرگوچی خدایغه عبادت قیلامن دیدی
 (وَأْمُرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) دخی بیورلدم من منم بولماقیم برله مؤمنلردن
 (وَأَنْ أَتَمَّ وَجْهَكَ) هم بیورلدم من شویله دیوبکم نوغری قیلقل ویونالدرگل سن
 یوزکنی (المدين حنیفاً) اسلام دینینه میل اینکوچی و آوشقوچی بولغان حالکنده باطل
 دینلردن حق و طوغری بولغان دینگه (وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) هم البته بولماغل سن
 خدای تعالی گه شرک کیلتورگوچیلردن یعنی مکأ خدای تعالی اسلام دیننده ثابت
 بولو ایله بیوردی هم کفر و شرکدن منی طیدی (وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ) ودعا ایتما گل سن
 خدای تعالی دن باشقه (مَا لَّا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ) سکا فائده هم ضرر ایرشدرآلمی
 تورغان نرسه گه یعنی پوتلرغه عبادت قیلماغل کم آنلر عبادت قیلغان اوچون هیچ
 بر فائده ایرشدرآلماسلر عبادت قیلماغان اوچون زیان کیلتورا آلماسلر (فَأَنْ
 فَعَلْتَ) بس اگر فیلساڭ سن اوشبو اشنی یعنی خدایدن باشقهغه دعا فیلساڭ
 و عبادت ایتساڭ (فَأَنْتَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ) بس در سنلکنده سن شولوقنده ظلم لاق
 اینکوچیلردن بولور سن عبادتنی اوز اورنندن باشقهغه قویماڭ سبیلی خطاب
 ظاهر ده رسول صلی الله علیه و سلمگه بولسه ده حقیقتنده بارچه امتلرگه در (وَأَنْ يَمْسَسَكَ
 اللَّهُ بَضْرًّا) واگر ایرشدرسه خدای سکا بر فاطیلقنی صر خاولک یا که فقیرک شکلی
 (فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ) بس یوقدر هیچ بر دفع اینکوچی و کیتارگوچی سندن اول
 فاطیلقنی مگر خدای تعالی اوز یکنه در (وَأَنْ يَرِدَكَ بَغِيرٌ) واگر نلاسه خدای تعالی
 بر یغشیلقنی صحتک و شادلق هم بایلق کبی (فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ) بس یوقدر هیچ بر
 فایتارغوچی و منع اینکوچی آنک فضل و کرمینی (بُصِيبُ بِهِ) ایرشدرور خدای
 تعالی اوزینک فضلن و رحمتن (مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ) بنده لرندن اوزی نلاگان
 کمسه گه (وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) و اول خدای تعالی یارلقاغوچیدر بس گناهدن صوڭ
 آنک مغفرتندن امید اوز ماگز مهر بان و مرحتیلیدر طاعت و عبادت قیلوب رحمتینه
 امید باغلاکز (قُلْ) ایتمک ای محمد علیه السلام آدمیلرگه (يَا أَيُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر
 (قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ) تعقیق کیلدی سز لرگه حق و طوغری سوز پرور و کارگزدن
 یا که حق سوزنی اینکوچی پیغمبر سز لرگه کیلدی موندن صوڭ سز نك هیچ بر
 عندرکز فالمادی (فَمَنْ أَهْتَدَى) بس هر کم طوغری یولغه کونولسه و ایمان کیلتورب
 پیغمبرگه ابارسه (فَأَنَّمَا يَهْتَدَى لِنَفْسِهِ) بس موندن باشقه توکلدر کم اول کونولور

وهدایت طابار اوز نفسی اوچون یعنی فائدهسی اوزینه بولور (ومن ضلّ) وهر کم
 آداشسه طوغری بولدن وپیغمبرنی یالغانغه توتوب آزغونلقده فالسه (فانما یضل
 علیها) بس موندن باشقه توگلدن کم آداشور اول وضالنتکه توشار اوز نفسی
 ضررینه یعنی ضالنتی نك وبالی وزیانی اوزینه بولور (وما انا علیکم بوکیل) ومن
 توگلمن سز نك اوزرگزگه وکیل وصاچی یعنی سز نك اشکز مگا طاپشرلماغان در
 اوز اشکز اوچون اوزرگز جواب بیورورسز (واتبع ما یوحی الیک) وایارگل سن ای
 محمد علیه السلام شول نرسه گه کم وحی ایتولور سگا خدای تعالی دن یعنی وحی
 ایتولگان حکم لرنی اوزك توتقل هم آدمیلرگه ایرشدر گل (واصبر) هم صبر قیلغل
 قومگدن سگا جفا ایرشما کینه هم زمانه نك فاطیلقرینه (حتی یحکم الله) تا کم حکم
 ایتکانگه چه الله تعالی سگا نصرت ویاردم ایله یا که صوغش فیلو ایله بیورغانینه چه
 مشرکلر نك اذیت وچفالرینه چداغل (وهو خیر ایا کمین) واول خدای تعالی در حکم
 قیلغوچیلر نك آرنوغراتی ویخشیرانی کم آنك حکمنده خطا ویا گلشلق بولو احتمالی
 یوقدر یا که حکم ایتماکنده گواقه محتاج توگلدن همه نرسه گه مطلعدر
 والله اعلم بالصواب

سورة هود مکية وهی مائة وثلاث وعشرون آية

۱۱نچی سوره هود علیه السلام سورهسی مکده نازلدر بر یوزده یکرمی اوچ آیتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

(الر) الله اعلم بمراده اهل تفسیر دیمشلدر کم سوره لرنك اول لرنده بولغان حروف
 مقطعه خدای تعالی نك سر لرنندنر معناسینی بلو اوزینه مخصوصدر وبعضیلر الف
 لام رانك معناسی انا الله اری یعنی من شول الله منکم مطیع لرنك طاعتلرن وعاصیلرنك
 گناهلرن کورورمن وعمل لرنه کوره تیوشلی جزالرن بیورورمن دیمکدر دیبورلر
 (کتاب احکمت آیاته) اوشبو قرآن شول کتابدر کم آنك آیتلری محکم ایتولدی
 یعنی آنك آیتلری دلیل لر ایله اثبات ایتولگان وبرکتولگاندر کم آنلرغه هیچ بر
 بحث ایرشماس یل ایسه بیک ترتیب وانتظام ایله نزلگاندر کم آنده هیچ نقصان
 وعیب یوقدر یا که مواد اوشبو سوره نك آیتلر بدر کم آنلر هملری محکمدر هیچ بر
 منسوخی یوقدر (ثم فصلت) صکره تفصیل ایتولدی وایروب ذکر ایتولدی اول
 آیتلر یعنی آیت آیت ایتوب ایندرلدی یا ایسه بنده لرگه کیراک بولغان نرسه لر

آنده آچق بیان ایتولدی (من لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ) حکمت ایاسی هم بارچه نرسه دن
 خبر توتقوچی بولغان خدای تعالی فاشندن (الَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ) تا کم سز نك عبادت
 قیلما سز لَقْرُ اوچون مگر خدای تعالی گه گنه یعنی خدایدن باشقهنی معبود ایتماینجه
 خدای تعالی نك اوزینه گه عبادت قیلو ایله سز لرنی بیورماق اوچون اول قرآن ایندرلدی
 (اِنَّنِي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ) در سنلکده من سز لرگه خدای تعالی طرفندن بیار لگان
 قورقنقوچی هم سو یونچ بیرگوچی یعنی من گناه قیلغان کمسه لرنی خدای نك عذابندن
 قورقتو اوچون و ایند گولک اینکو چیلرگه اجر و ثوابلر ایله سو یونچ بیرو اوچون
 بیار لگان پیغمبر من (وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ) دخی اول آیتلرنی تفصیل قیلو شو نك
 اوچوندر تا کم استغفار قیلگز و یار لقا مانی استا گز سز اوز گز نك پروردگار کز دن
 اوتکاندا گی گناه لر گز اوچون (ثُمَّ تَوَبُّوا إِلَى اللَّهِ) صکره توبه قیلگز و فایتو گز سز آنک
 صاری هم گناه دن صافلانو گز کیله چکده (بِمَتَعِكُمْ) تا کم فائده لاندور سزنی خدای
 تعالی (مَتَاعًا حَسَنًا) (۱) بیخشی فائده لاندور ماق ایله یعنی عمر لر گزنی اوزون قیلور
 تا کم کشیلر سز دن فائده لاندور لر یا که ایمین لك وصحتك ایله عمر اونکلور سز (الِي
 أَجَلٍ مُّسَمًّى) بر بیلگولانمش مدتکه چه یعنی اجل لر گز بئکانگه قدر (وَيُؤْتِكُلَّ ذِي
 فَضْلٍ) هم بیورور خدای تعالی هر بر فضیلت و آر نلق ایاسینه یعنی طاعت و عبادت
 ایاسینه بیورور (فَضْلُهُ) آنک اجر و ثوابینی (وَأَنْ تَوَلَّوْا) و اگر اعراض قیلسا گز
 و دونسا گز سز ای کافر لر اسلام دینندن و مٹا ایار ددن (فَأَنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ) بس
 در سنلکده من قورقامن سز نك اوزر گز گه (عَذَابِ يَوْمٍ كَبِيرٍ) الوغ کون نك یعنی
 قیامت کونینك عذابندن (إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ) الله تعالی صاریدر سز نك فایتما فکز حساب
 و جزا اوچون (وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) و اول خدای تعالی بارچه نرسه اوزرینه
 کوچی یتکو چیلر اولگان دن صو ک ترکما کگه هم عذاب قیلما قغه و ثواب بیرما کگه
 همه سینه کوچی یتار مشرکلر اول حضرت صلی الله علیه و سلمگه بیک دشمن بولسه لرده
 دشمنانق لرن باشورور گه طر شور لر ایدی اول حضرت حقنک ایولرنک اوز آرالرنک باشورور
 سویلا گان سوزلرینك جوابی قرآنده ایندر لگاچ بیک عجبکه قالور لر ایدی آپدراغان
 لقلرندن بز نك آرامزده سوز طنگلاوچی باردر بز نك سویلاشکان سوز لر مزی
 طنگلاب توروب محمد علیه السلامغه ایرشدره تورغاندر دیوب بر بر سینه
 ایتور لر ایدی هم شوندن صو ک اوز آرالرنده بر یاشرن سوز سویلاشما کچی
 بولسه لر بیک هافلانوب پرده لرنی توشوروب باشلرینه کیوملرن بورکانوب بر

(۱) متاع حسن خدای
 تعالی بیرگان نعمتکه
 شکرانه اینماک هم قضاغه
 راضی بولماق و بلاغه
 صبر قیلماق در دیمش لر
 لطائف قشیریده کیلتور
 مشدرکم متاع حسن
 شولدرکه خلقنك حاجتلری
 آنک قولندن اوتالور
 و باشقهلرغه فائده سی
 ایرشور حضرت ابن مسعود
 بیورمشلر در کم فضل ایاسی
 میزانده ایند گولک لری
 یاوزلینه فاراغانه آرتق
 و آغر کیلگان کمسه در
 تبسیر

بر سينه بيك ياقن كبلوب آغزنى قولانغه قويوبقنه سويلاشه تورغان بولدير حق
 تعالى دن آيت كبلدى كم (أَلَا أَنهَمْ يَشْنُونَ صُدُورَهُمْ) آگاه بولگن كم در سنلكده اول
 كافر لر دوندرورلر بر برسینگ طرفينه كو كرا كلرن ياشرن سوزلرنى سويلاشورگه
 پيغمبر عليه السلامغه دشمانلقلرندن (لِيَسْتَعْفِفُوا مِنْهُ) تا كم ياشورسونلر اوچون خدای
 تعالى دن، يعنى سويلاشكان سوزلرن خدایدن ياشورما كچى بولالر (أَلَا حِينَ يَسْتَعْفِفُونَ
 ثِيَابَهُمْ) آگاه بولگن كم آنلر ياشرنو اوچون اوزارینگ كيوملرن باشلرينه فاپلاغان
 وقتده (يَعْلَمُ مَا يَسْرُونَ) بلور خدای تعالى آنلرنك ياشوره تورغان نرسهلرن (وَمَا
 يَعْلَمُونَ) هم بلور آشكارا قىلا تورغان نرسهلرن يعنى كوكللرندا كى نيتلرن هم
 سويلاشكان سوزلرن همه سيني خدای تعالى بلور آندن ياشورا آلماسلرنى قدر
 طرشه لرده (أَنَّهُ عَلِيمٌ بِنَاتِ الصُّدُورِ) در سنلكده اول خدای تعالى بليگوچيدر
 كو كرا كلردا كى سرلرنى و ياشرن نيتلرنى (۱) * (وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ) ويوقدر
 هيچ بر قىمىلداغوچى جان اباسى برده (أَلَا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا) مگر خدای تعالى اوزرینه در
 آنلر نك رزقلرى يعنى خدای تعالى اوزینگ فضلى ايله هر بر جان اباسى نك رزقيني
 ايرشدرور ياكه هر بر جان اباسینگ رزقى خدای تعالى اختيار نكدر تلاسه رزقيني
 كيگ قىلور وتلاسه طار قىلور (ويعلم مستقرها) هم بلور خدای تعالى هر بر جان
 اباسینگ فرار قىلا تورغانن اورنن ترك وقتنده (ومستودعها) دخى بلور آنك
 ياتاچق اورنن اولگانندن صوك (كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ) اوشبو ذكر ايتولگانلرنك هر
 فايوسى آشكارا بولغوچى كتابده يعنى لوح المحفوظده يازلغاندر (۲) (وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ
 السَّمَاوَاتِ) واول خدای تعالى شول ذاندر كم ياراتدى كوكلرنى (وَالْأَرْضِ) هم يرنى
 (فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ) آلتى كونده يعنى دنيا كونلرندن آلتى كون مقدارنده ياراتدى
 (وَكَانَ عَرْشُهُ) وبولدى كوكلرنى هم يرلرنى ياراتونن الگارى آنك عرشى (عَلَى
 الْمَاءِ) صو اوزرنده بعض تفسيرلرده مدكودر كم بارچه عالملردن الگارى خدای
 تعالى بر ياشل ياقوت ياراتدى هيبت نظرى ايله آكنا نظر نيلدى اول ياقوت اوردى
 صو بولدى صكره خدای تعالى جيلنى ياراتدى صونى جيل اوزرنده فرار قىلدردى
 وعرشنى صو اوزرنك توندى (ليبلوكم) تا كم صناسون اوچون سزنى يعنى صناغوچيلر
 معاملهن قىلسون تا كم ظاهر بولسون و بولونسون اوچون شولكم (ايكم احسن عملا)
 سز نك قايسىگنر بخشيراندر عمل يوزندن يعنى اوشبو نعمتلرگه كم نك شكرانهسى
 آرتوغراق ايكانى ياكه اوشبو اشلرگه كم نك تصديقى و اشانوى كاملاك ايكانى ظاهر

(۱) اوشبو آيت كريمه
 اخنس بن شريق حقتك
 نازل بولمشدر اول اخنس
 بيك طاتلى سوزلى هم
 سوزن اوتكار وچى كشى
 ايدى رسول صلى الله عليه
 وسلم مجلسينه كيلوب طاتلى
 سوزلر سويلاب يالغاندر
 دوستلق كورساتوب لافلر
 اورار ايدى لكن اوزى
 اچندن بيك فاطلى دشبان
 ايدى حق تعالى آنك
 كوكلنگى فاسد اعتقادن
 بلدروب اوشبو آيتنى
 ايندردى اسباب النزول

الجزء الثاني عشر ۱۲
 (۲) بعضيلر ديمشدر در كم
 مستودع شول اورندر كه
 آنك جان اباسى اختيار سر
 فرار قىلور انا لرنك
 صلبلرى هم آنا رحى
 كى و مستقر اوز اختيار
 لرى ايله فرار قىلا تورغان
 اورنلر يدر و بعضلر ديو-
 رار كم مستودع قىلدر
 و مستقر جنت ياكه تموغدر
 تيسير

بولسون (وَلَمَّا قُلْتَ) واگر ایتساک سن ای محمد علیه السلام اوز کنگ قومئا (انکم
 مبعوثون) درستلکده سز فوبار لمشلر سز وترگز لورسز (بعد الموت) اولگاندن
 صوکه یعنی اولگانگزدن صوکه خدای تعالی سز لرنی ترگزور دیوب اینساک (لِیَقُولَنَّ
 الَّذِينَ كَفَرُوا) البته ایتورلر کافر بولغان و اشانمی نورغان کهمسه لر (ان هذا الا
 سحر مبين) نوکلدر اوشبو فوبار لیاق حقنده ایتکان سوزک مگر آشکارا سحر در یعنی
 سحر شیکلی باطل ویا لغان سوزدر دیورلر (وَلَمَّا آخَرْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ) واگر
 کیچکدر ساک بز اول مشرکلردن عذابنی (الی امة معدودة) بر صنالمش و بیلگولانمش
 وقتغه چه (لِیَقُولَنَّ مَا يَجِبُ) البته ایتورلر آنلر استهزاء فیلوب نی نر سه منع قیلادر
 و طیلادر اول عذابنی کیلودن یعنی سن عذاب کیله دیوب بزنی فورقنا ایدک نی او چون
 کیلمی دیوب مسخره قیلورلر (الا یوم یأتیهم) آگاه بولگز شولکونه کم کیلور اول عذاب
 آنلرغه یعنی بدر صوغشی کوننده (لیس مصر و فاء عنهم) دوندرلش بولماس
 و کیری فایتار لماس اول عذاب آنلردن یعنی عذاب کیلگان کونده نیقدر طرشه لرده
 دفع قیلا آلماسلر و فورتولماسلر (و حاق بهم) هم چولغاب آلور اول مشرکلرنی هر
 طرفلردن (ما کانوا به يستهزؤن) شول نر سه کم استهزاء قیلور ایدیلر و مسخره گه
 توندیلر آنلر اول نر سه نی جهالت و نادانلقلری سبیلی یعنی حاضرده قایچان کیله
 وفی او چون کیلمی تور ا دیوب مسخره گه تونقان هذا بلری اولوقنده آنلرنی تمام
 چولغاب آلور قای طرفقه بار سه لرده فورتولا آلماسلر (وَلَمَّا آذَقْنَا الْإِنْسَانَ) واگر
 طاتونسافیز آدمیگه (منا رحمة) اوز فاشیمزدن بر رحمتنی یعنی بر نعمت بیرساک
 (ثم نزعناها منه) صکره کیری آلسافیز آندن اول نعمتی (انه لیئوس) درستلکده
 اول کهمسه امید اوز گوچیدر (کفور) کفران نعمت ایتکوچیدر یعنی خدای تعالی ناک
 فضل و کرمینه اشانماوی سبیلی امیدینی تمام اوزار هم اولگی نعمت او چون شکرانه
 قیلماس (وَلَمَّا آذَقْنَاهُ) واگر طاتونسافیز اول کهمسه گه (نعماء) نعمت و بیخشیلقنی
 سلامتک هم بایلق شکلی (بعد ضراء مسته) آثا ایرشکان فاطیلق و محنت صوکنده
 صرخاولق و فقیرلک کبی (لِیَقُولَنَّ) البته ایتور اول کهمسه شولوقنده (ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ
 عَنِّي) کیتدی یاوز لقلر مندن یعنی منم باشیمغه کیلگان فاطیلقلر و محنتلر کیتدی دیور
 (انه لفرح فخور) درستلکده اول کهمسه شادلانغوچیدر اوزینه کیلگان نعمت
 سبیلی هم مغرور بولوب ماقتانوغچیدر شول شادلقی و ماقتانماقی آنی شکرانه دن
 غافل قیلور نعمت ناک حقیقی ادا قیلا آلماس (الا الذین صبروا) مگر شول کهمسه لر کم

صبر قىلدىلر و قاطىقلىرغە چىدايدىلر (وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ) ھىم ايندگو عمللر اشلايدىلر
 و نعمتنىڭ حقىنى ادا قىلۇپ شكرانه سن اوتادىلر (أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ) اوشبو گروه
 بولغۇچىلر آنلرغە مغفرت و يارلقا و گناھلرن (وَأَجْرٌ كَبِيرٌ) ھىم اولوغ اجر و ثواب
 عرب مشركارى تعصب و عنادلىرى سببلى اول حضرت صلى الله عليه وسلمدن تورلى
 معجزه لىر و علامتلىر كورساتونى استارلرايدى قرآن آيتلرن مسخره گە توتوب استهزاء
 قىلورلر ايدى اكر سن پيغمبر بولساڭ خدای سڭا نى اوچون خزينه لىر بىرماگان
 سن فقير سن ھىم نى اوچون كوكدن بىر فرشته توشوب سنڭ حقتى گواھلك بىرە
 ديوب اوشبونىڭ كىبى تيوش سىز سوزلرايله اول حضرتنى جفا قىلورلرايدى بوسوزلردن
 اول حضرتنىڭ كوڭلى طارابوب قايفورور ايدى حق سبحانه و تعالى اول حضرت صلى
 الله عليه وسلمگە مشركلرنىڭ انكار ايتولر يىنه و استهزاءلر يىنه پروا قىلماغل و رسالتنى
 ھىميشە ايرشدر گل ديوب آيت بىاردى و بيوردىكم (فَلَعَلَّكَ نَارِكٌ) بس شايدكم سن
 قويغۇچى سن يعنى قوياغل (بَعْضُ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ) سنىڭ صارى ايندرلگان نرسە نىڭ
 بىر آرن يعنى مشركلرنىڭ مسخره گە توتولردن و تيوش سىز سوزلردن قورقوب سڭا
 ايندرلگان آيتلرنىڭ بعضيلرن ايتى قالدیرماغل (وَضَاقَ بِهِ صَدْرُكَ) ھىم طارابوبچىلر
 آنى اظهار قىلوايله سنىڭ كوكرا كڭ يعنى كوڭلڭ طارالانماسون (أَنْ يَقُولُوا) مشركلرنىڭ
 ايتما كلردن قورقوب (لَوْلَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهِ كِتَابًا) نى اوچون ايندرلما گان اول محمد عليه
 السلام اوزر يىنه بىر خزينه ديوب (أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلِكُ) يا ايسە نى اوچون كىلمادى
 آنىڭ ايله بىر فرشته ديوب يعنى مشركلرنىڭ اكر اول محمد حق پيغمبر بولسە كوكدن
 آڭا بىر خزينه ايندراور ايدى باى و دولتى بولور ايدى يا ايسە بىر فرشته كىلوب
 آنىڭ پيغمبرلىكىنە گواھلىق بىرور ايدى ديوب ايتولر يىنه كوڭلڭ طارالانوب رسالتنى
 ايرشدرودن نوقتماغل و سڭا ايندرلگان ايتلرنى تىلغ قىلمايىنچە قالدیرماغل آنلرنىڭ
 سوزلر يىنه سن قايفورماغل (أَنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ) موندن باشقە توڭلدىر كم سن بىر
 قورقۇچى سن آدمىلرنى خدای تعالى نىڭ عذابندن و سنىڭ اشڭ رسالتنى ايرشدرودر
 آنلر قبول ايتماسەلر اوزلر يىنه زبان بولور (وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ) و خدای تعالى
 بارچە نرسە اوزر يىنه گواھلىر يا كە اشلىرىنى باشقارغۇچىلر و صافلاغۇچىلر اوزر يىنه
 توكل قىلغانلرنى (أَمْ يَقُولُونَ افْتَرِيه) يا ايسە ايتەلرمو اول مشركلر محمد عليه السلام
 افتراء قىلدى و اوزندن چىقاروب ايتدى قرآن نى ديوب (فُلٌ) ايتىكلى سن اى محمد عليه
 السلام آنلرغە (فَاتُوا بَعْشَرُ سَوْرٍ مِّثْلِه) بس كىلتور كۆزى اى مشركلر فصاحت و بلاغتە

قرآن اوخشاشلى بولغان اون سورەنى (مفتربات) افتراء ايتولمىش بولغان يعنى
 اوزلرئز ياصاب ايتىكان سورەلرنى كىلتورئز البته كىلتوره آلماس سز بس قرآن
 سورەلرى اوخشاشلى سورەلرنى توزوب ايتورگە سز قادر بولماسا كئز من هم سزئك
 شكلى بر كشى من نچوك اوز مدن چفاروب ايتە آلورمن (وَادْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ)
 هم چافرئز اوزكزگە ياردم بىرسون اوچون شول سورەلرنى توزوب ايتورگە كوچكز
 يتكان كەمسەنى (من دُونِ اللَّهِ) خدای تعالی دن باشقه يعنى هر كەنى كىلتورورگە
 كوچكز يتسە شونى چافروپ كىلتورئز وەرگە لاشوب طرشوب قرآن اوخشاشلى
 بولغان سورەلرنى ياصا كئز (ان كُنْتُمْ صَادِقِينَ) اگر بولسا كئز سز راست و طوغرى
 ايتكوچىلر قرآن نى اوزكدن چفاروب ايتەسن ديگان سوزكزده (فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا
 لَكُمْ) بس اگر اجابت ايتماسەلر اول مشركلر سزگە اى مؤمنلر يعنى فصاحت
 وبلاغتە قرآن شكلى بولغان سورەلرنى توزوب ايتە آلماسەلر (فَاعْلَمُوا) بس بلكئز سز
 (أَنَّمَا أَنْزَلَ بِعِلْمِ اللَّهِ) شونىكم اول ايند لگان نرسە يعنى قرآن خدای تعالی نك علمى
 و بلماكى ايله ايندر لگاندر كم بنده لرنك مصلحتلرى آنده بيان ايتولگاندر آشا
 هيچكم معارضه فيلا آلماس (وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ) هم بلكئز شونىكم يوقدر هيچ بر
 معبود مگر اول خدای تعالی گنەدر (فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ) بس ايا سز لر ثابتلر موسز
 اسلام ديننده يعنى اسلام ديننده ثابت بولئز و آندن آيرلما كز (مَنْ كَانَ يَرِيدُ
 الْحَيَاةَ الدُّنْيَا) هر كم تلار بولسە دنيا ترك لكينى يعنى همتى اوشبو دنياغە غنە
 منحصر بولوب بارچه عمللرى دنيا فائلسى اوچون گنە بولسە و آخرتنى اويلا ماسە
 (وَزِينْتَهَا) هم دنيا ترك لكى نك زينتى و بيزا كلربنى تلار بولسە (نُوفَ إِلَيْهِمْ
 أَعْمَالِهِمْ فِيهَا) كامل ايتوب بيرورمز آنلرغە قيلغان عمللرى نك جزاسينى اوشبو
 دنياده يعنى دنيا دولتن هم صحتك وبالالار كو بلكى كىبى اوشبو دنيا نعمتلرن
 اول كەمسەگە بيرورمز (وَهُمْ فِيهَا لَا يَبْخُسُونَ) و آنلر يعنى عمللرن دنيا اوچون گنە
 اشلاگان كەمسەلر اوشبو دنياده كم بىرلەش بولماسلر قيلغان اشلرينك جزاسى
 كىمتولماس كامل اوتالور (۱) (أُولَئِكَ) اوشبو گروه يعنى دنيا نغە تلاگان كەمسەلر
 (الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ) شول كەمسەلردر كم يوقدر آنلرغە آخرتده (إِلَّا النَّارُ)
 مگر تموغ اوطى غنەدر آخرتە اورنلرى تموغدر آخرت نعمتندن آنلرغە نصيب
 يوقدر (وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا) هم بوغالدى وضايع بولدى آنلرنك اشلاگان نرسەلرى
 آخرتده زيرا كه آخرتده اجر و ثواب اخلاص ايله اشلانگان عملگە گنە بولور ربا

(۱) يعنى كافر لرگە صدقه
 وصله رحم كىبى بخشيلقلر -
 ينك جزاسى اوشبو دنياده
 بىرلور آخرتكە فالدرلماس
 دنياده رزقلربنى كىك
 ايتولور هم تنلر ينە صحتك
 بىرلور جمالى

يوزىدىن دىنيا اوچون اشلاگان ھىل نىڭ آخرتدە ھېچ فائىدەسى بولماس (وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) دىنى باطلدىر ويوق نىسە در آنلرنىڭ دىنيادە اشلاگان نىسەلىرى زىرا كە اخلاص سز ھىلدىر (أَفَمَنْ كَانَ) ايا شول كەسە كەم بولدى اول (عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ) ظاھر بولغۇچى دىلىل اوز رىنە پروردكارىدىن كەم اول دىلىل آڭا طوغرى يولنى كورساتور (وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) ھىم آنڭ ياندىدە بولسە بىر گواھ خدای تەالى طرفىدىن ھىنى خدای تەالى عقىلىنى نورلاندىروب ھىقل دىلىلى ايل طوغرى يولنى بلسە ھىم آنڭ اوستونە قرآن نىڭ گواھلىقى ايل اسلام دىنى نىڭ ھىقل نىم نام آڭلا سە وھدايت طاپسە شول كەسە بار مقصودى دىنيا زىننىتى ودولتى بولوب دىنيا اوچون كەنە ھىل قىلغان كىشى ايل بىر بىر وتىگىز بولور مو بىعضلر بىنەدىن مراد قرآن و آنڭ ياندىدە بولغان شاھىد جىبرا ئىل ھىلە السلامدىر دىبورلر ياكە بىنە قرآن و آڭا ابار گۇچى شاھىد انجىلدىر (وَمَنْ قَبْلُ كِتَابِ مُوسَىٰ) ھىم اول قرآندىن ياكە انجىلدىن الگارى بولدى موسى پىغىبىر نىڭ كىتابى ھىنى موسى ھىلە السلامغە اىندىر لىگان تورات ھىم اول قرآن نى تصدىق قىلور (أَمَامًا وَرَحْمَةً) امام ھىم رحىمت بولغانى حالدە اول تورات مؤمن ارگە ھىنى مؤمنلر آڭا ابارورلر ھىم آڭا ايمان كىلتورولرى رحىمت اىنما كىنە سبب بولور (أُولَٰئِكَ) اوشبو بىنە و دىلىل اوز رىنە بولغان كەسەلر (يُؤْمِنُونَ بِهِ) اشانورلر قرآنغە (وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ) و ھىر كەم كافر بولسە و اشانماسە اول قرآنغە (مِنَ الْأَحْزَابِ) گر و ھىلردىن ھىنى مەكە اھلى ھىم آنلرغە ابار گۇچى مشركلردىن (فَالنَّارُ موعده) بس تەمۇغ اوطىدىر آنڭ و عده ايتولگان اورنى و باراچق بىرى (فَلَا تَكُ فِي مَرِيئَةٍ مِنْهُ) بس بولماغل سىن گماندە و شكدە اوشبو و عدهدىن ھىنى قرآنغە اشانماغان كەسە نىڭ باراچق اورنى تەمۇغ ايدى كندە ھىچدە شك و شىبھە نوتماغل (أَنَّهُ الْعَقُّ مِنْ رَبِّكَ) درىستلىكدە اول و عده ھىقدر و طوغرىدىر پروردكار ئىدىن (وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ) و لىكن آدمىلرنىڭ كىوبرا كى اشانماسلر آڭا (وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ) و كىمىدىر ظالمر اك افتراء قىلغان كەسەدىن (عَلَىٰ اللَّهِ كَذِبًا) الله تەالى اوز رىنە يالغاننى ھىنى خدای نىڭ شرىكى بار دىيۇب يا ايسە خدای تەالى و ھى ايتكان نىسەنى خدایدىن نوگىلدىر دىيۇب يالغاننى افتراء ايتكوچى كەسەدىن ظالمر اك كىشى يوقدىر (أُولَٰئِكَ) اوشبو خدای تەالى گە يالغاننى افتراء ايتكوچى كەسەلر (يَعْرُضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ) عرض ايتولورلر مېشىر بىرنە اوزلر نىڭ پروردكارلر رىنە ھىساب اوچون (وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ) ھىم ايتورلر گواھلر ھىنى ھىل دىفترىن يازغۇچى كراما كاتىبىن فرىشتەلر ايتورلر ياكە پىغىبىرلر اوزلر نىڭ امتلرى

حقنده گواه بولوب ایتورلر یا که اوزلرینک اعضالری گواھلق بیروب ایتورلر
 شویلہ دیوبکم (هُؤلَاءَ الَّذِیْنَ) اوشبو گروه شول کمسهلر درکم (کذبوا علی ربهم)
 یالغانلادیلر (۱) پروردکارلری اوزرینه یعنی خدایک بالاسی و شریکی بار دیدیلر
 (الَّا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِیْنَ) آگاه بولکزم خدای تعالی نك لعنتی ظلم لقی ایتکوچیلر
 اوزرینه یعنی کافرلر گه و مشرکلر گه در (الَّذِیْنَ یَصُدُّونَ عَنِ سَبِیْلِ اللَّهِ) آنداین
 ظلم لقی ایتکوچیلر کم طیارلر آنلر خدای تعالی بولندن یعنی آدمیلر نی اسلام دینندن
 طیارلر (ویبغونها عوجاً) هم استارلر آنلر خدای تعالی یولینه فکفرلقنی یعنی اسلام
 دینندن عیب طاہماقی بولورلر طوغری یول توگل دیورلر (وهم بالأخرة هم
 کافرون) هم آنلر آخرتک اشانماوچیلر در (أُولَئِكَ) اوشبو آخرتک اشانماوچی
 کمسهلر (لَمْ یَكُونُوا مَعْجُزِیْنَ) بولمادیلر عاجز ایتکوچیلر خدای تعالی نی آنلرغه
 عذاب یبارودن (فی الأرض) یرده یعنی اگر خدای تعالی نلاسه دنیاده آنلرغه عذاب
 یبارور آنلر خدای تعالی نی عاجز ایتہ آلماسلر (وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ) هم یوقدر
 آنلرغه خدای تعالی دن باشقه هیچ بز کمسه (من اولیاء) دوستلردن یعنی آنلر نی
 خدای تعالی نك عذابندن هیچ بر فوتاروچی یوقدر (یضاعف لهم العذاب) نهجه
 اونوشلر ایتوب آرتدرلور آنلرغه عذاب یعنی آنلرغه عذاب ایکی فات بولور
 برسی اوزلرینک ضالئلری اوچون و برسی باشقلر نی آزدورلری اوچون بولور
 (مَا كَانُوا یَسْتَطِیْعُونَ السَّمْعَ) قادر بولمادیلر آنلر ایشتوگه یعنی دنیاده و قتلرنده حق
 سوولر نی ایشته آلمادیلر (وَمَا كَانُوا یَبْصُرُونَ) هم کورور بولمادیلر خدای تعالی
 قدرتینک علامتلرن یعنی کوئل کوزلری ایله کورمادیلر و عبرت آلمادیلر (أُولَئِكَ)
 اوشبو ذکر ایتولگان کمسهلر (الَّذِیْنَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ) شول کمسهلر درکم زیان
 ایتدیلر اوز نفسلرینه (وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا یَفْتَرُونَ) هم بوغالدی آنلردن شول
 نرسه کم افتراء قیلور ایدیلر آنلر خدای تعالی گه یعنی پونلر مز بزگه شفاعت قیلور
 دیورلر ایدی آخرتده شول پونلری آنلردن بوغالور (لَا جَرَمَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ) یوقدر
 هیچ بر شك وشبهه شونده کم آنلر آخرتده (هم لأخسرون) آنلردر زیان
 ایتکوچیرا کفر و آخرت سعانتندن محروم فالغوچیلر (ان الذین آمنوا) درستلکده
 شول کمسهلر کم ایمان کیلتوردیلر اخلاصاری ایله (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم اشلادیلر
 ایدگو عمللر نی (وَآخَبْتُوا أَلِی رَبِّهِمْ) هم فرار طاہدیلر پروردکارلرینک ذکر نی ایله
 یا که تواضع وتوبانچیلک ایتدیلر خدای تعالی گه یا که خدای تعالی اوچون آندن

(۱) الله تعالی اوزرینه
 یالغاننی ایتو نهجه نورلی
 اولور برسی علمده خطا
 و غلط ایتو ایله بولور
 و برسی یالغاندن کور-
 ما گان نوشنی کوردم
 دیوب سویلامکدر و برسی
 دین اشارنده اوز عقلی
 ایله قیاس قیلوب حکم
 اینما کدر یا که یالغان دن
 مگا کشف ایتوله والهام
 بولادیوب دعوا ایلاما کدر
 یا که خدای تعالی درگاهینه
 مقر بلردنسن دیوب دعوا
 ایتمکدر تیسیر

باشقە دن تمام كېسولدىلر (أُولَئِكَ) اوشبو كەسەلر (أَصْحَابُ الْجَنَّةِ) جنت اهل لرىدر
 (هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) آنلر جنتدە منگو فالغوچىلردر (مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ). اول ايكى گر وھنك
 يعنى مؤمن ايله كافرنك اوخشاشى (كَالْأَعْمَى وَالْأَصَمِّ) صوفر ھم صا كُفراو شكلىلدىر
 (وَالْبَصِيرَ وَالسَّمِيعَ) دى كوزلرى كور وچى وفولانلرى ايشتكوچى كەسە شكلىلدىر
 يعنى كافرنك مثالى صوفر و صا كُفراو كشى كىدر مؤمن نك مثالى كور وچى ھم
 ايشتكوچى كشى كىلدىر (هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا) ايا بر نيگز بولورلر مو اوشبو ايكى
 گروه صفت واوخشاشلرندە يعنى البته بر نيگز توگلدنر (أَفَلَا تَذَكَّرُونَ) ايا بس
 اوگوت آلماس سز مو وعبرتلا نماس سز مو سزلر اوشبو مثاللر ايله (۱) (وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا
 نُوحًا) و تحقيق بز يباردك نوحنى پيغمبر ايتوب (إِلَى قَوْمِهِ) اوزينك قومينه بس
 ايتدى نوح عليه عليه السلام آنلرغە (إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ) درستلكدە من سزلرگە
 بر آشكارا قورفتوچى من وسزلرنى خداى تعالى نك عذابندن قورقتورمن (أَنْ لَا
 تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ) شويله ديوبكم سز طابونما كز و عبادت ايتما كز مگر خداى تعالى گە گنە
 عبادت ايتو كز (إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ) درستلكدە من قور قامن سز نك اوزر كز گە (عَذَابِ
 يَوْمِ أَلِيمٍ) عذابى رنجتكوچى بولغان كون نك عذابندن يعنى اگر خداى تعالى دن
 باشقە غە طابونسا كز سزلرگە عذاب كيلور ديوب قور قامن ديدى (فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ
 كَفَرُوا) بس ايتدىلر كافر بولغان اولوغلرى وباشلقلرى (مَنْ قَوْمِهِ) نوح پيغمبر
 قومندن يعنى نوح عليه السلام نك سوزينه فارسى آ كا ايتدىلر (مَا نَرَاكَ) بز كورمىمىز
 سنى اى نوح (إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا) مگر اوزمز شكلى بر كشى كورەمىز يعنى سن ھم
 بز نك نوسلى بر آدمى سن (وَمَا نَرَاكَ أَنْتَبَعَكَ) دى بز كورمىمىز سنى كم ابارگان
 بولسە سكا يعنى سكا ابار ماگاندر (إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا) مگر ابارگانلردر شول
 كەسەلر كم آنلر بز نك توبان در جەدا گيلرمز و حقيرلر مزدنر (بَادِيَ الرَّأْيِ) ظاهر
 قاراودە يعنى آنلر نك خور وتوبان بولورى اوستلرينە قاراغاجدە بلونور شونداين
 توبان در جەدا گى فقيرلر گنە سكا ايمان كيلتورگانلردر يا كە مراد سنك ظاهر كا
 قارايقنە حقيقتك نى فكلرلر ماينچە سكا ابارگانلردر ديما كدر (وَمَا نَرَى) دى بز كورمىمىز
 (لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ) سز نك بز نك اوزرمز گە هيچ بر آرتوفلغكزنى يعنى سن
 اوزك ھم سكا ابارگان كشيلىر هيچ فايستكز بز دن آرتق توگلسىز تا كم بز ھم ابارور
 ايدك (بَلْ نُنَبِّئُكُمْ كَذِبِينَ) بل كە بز سزنى بالغانچىلر سز ديوب گمان فيلامز يعنى
 سنى بالغاندن پيغمبرلكنى دعوا فيلاسنى ديوب گمان فيلامز وسكا ابار گوجيلر سنى

(۱) حق سبحانہ و تعالی
 كفر اھلینى كوزلرى
 كورمى تورغان صونلرغە
 اوخشاندى زيرا كە آنلر
 خداى تعالى قدر تينك
 علامتلرن كوروب
 عبرت آلماسلر ھم صا كُفراو
 لرغە اوخشاندى زيرا كە
 حق سوز آنلرغە هيچدە
 اثر ايتماس وفائت پيرماس
 بردە ايشتماگان كىلدىر
 مواھب

پيغمبر ديوب بالفان ايتلر ديب گمان فيلامز شول سببلى سكا اشانيميز ديديلر
 (قَالَ) ايتدى نوح پيغمبر اوزينك فومينه (يَا قَوْمِ اَرَأَيْتُمْ) اى منم فوميم ايا كوردكزمو
 سز مكا خبر بر كز شونيكم (ان كُنْتُمْ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي) اگر من بولسام بر ظاهر
 دليل اوزرينه پروردكار مدن يعنى منم حق پيغمبر ايكانيگه خداى تعالى طرفندن
 كيلتورگان بر آچق دليلم و علامتم بولسه (وَأَتَانِي رَحْمَةً) هم بيرسه مكا خداى
 تعالى بر رحمتنى (مَنْ عِنْدَهُ) اوز فاشندن يعنى مكا پيغمبرلك بيرگان بولسه (فَعَمِيَتْ
 عَلَيْكُمْ) بس اورنولسه وياشرن ايتولسه اول دليل و علامت سزك اوزر كزگه و سز لر
 آنى آكلاماسا كز (أَنْلُزْكُمْ هَا) ايا بز الزام فيلورمزمو سز لرگه آنى و كوچلاب قبول
 ايتدورمزمو يعنى اوزكز اختياركز ايله قبول ايتماسا كز بز سز گه كوچلاب قبول
 ايتدرا آلماسمز (وَأَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ) و حالانكه سز لر اول دليلنى و علامتنى مكروه
 كور كوچيلر سز و طوغرى يولغه كونلوى تلاماس سز (وَيَا قَوْمِ) دغى اى منم فوميم
 (لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا) من صوراماسمن سز دن رسالتنى ايرشدرگانم او چون هيچ بر مالانى
 و سز لرنى طوغرى يولغه اوندانم او چون سز دن خدمت حقى صوراماسمن تا كم
 سز لرنك قبول ايتماو كز مكا آغر كيلور ايدى (ان اجْرِي اِلَّا عَلٰى اللّٰهِ) تو گلدر منم
 اجرهم و خدمتم نك حقى مگر الله تعالى اوزرينه در اول اوزى عطا فيلور نوح عليه
 السلام فومينك الوغلى و بايلرى آكا ايتورلر ايديكم اى نوح سن اوشبو حقير
 و توبان در جه داگى كشيلىرى و فقيرلرنى اوزك نك مجلسك دن يراق فيلغل آنلرنى اوز
 يانو كا كيلتور ما گل شولاي ايتساك بز سينك مجلسك گه كيلورمزم و سنك ايله بر گه
 اولطور شورمزم نوح عليه السلام آنلرغه جواب بيروب ايتديكم (وَمَا اَنَا بِطَارِدِ الدّٰنِيْنَ
 اٰمِنُوْا) و من سورگوچى تو گلنم ايمان كيلتورگان كمسه لرنى يعنى سزك سوزكزگه
 قاراب اوشبو فقير مؤمنلرنى مجلسك دن سورماسمن (اَنْهُمْ مَّلَاقُوا رَبَّهُمْ) در ستلكه
 آنلر بولقورچيلدر پروردكارلرينه و عمللرى او چون اجر و ثواب طايقوچيلدر
 هم خداى تعالى گه مقرب بولقوچيلدر بس من آنلرنى نچوك اوز يانمىن سوراييم
 (وَلَكِنِّي اَرَاكُمْ) ولكن من كورامن سزنى (قَوْمًا تَجْهَلُونَ) شونداين گروه سز كم
 جاهلر سز و بلماس سز خداى تعالى فاشنده قدر و مرتبه نك الوغلى بايلق ايله
 بولماغانن (وَيَا قَوْمِ) هم اى منم فوميم (مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللّٰهِ) كم ياردم بيورر مكا
 ومنى فوتقارور الله نك عذابندن (ان طردتهم) اگر سورسام من اول فقير و بيچاره لرنى
 اوز يانمىن (اَفَلَا تَذَكَّرُونَ) ايا بس او گت آلماس سزمو و نصيحتنى قبول ايتماس سزمو

سز لركم اول فقيرلارنى سورورگه فوشاسز بس نوح عليه السلامك قومی آكشا
 ابتدايلر سن اوزك ايارگان كشيلىرى اوشبو صفتلر ايله مدح قىلاسن وحالانكه آنلر
 ظاهرده گنه سكا ايارالر اچلرندن سكا خلاقلق قىلالر انلر نك بو سوزلر ينه فارشى
 نوح عليه السلام بيوردىكم (وَلَا أَقُولُ لَكُمْ) ومن ايتماسمن سز لركه (عندى خزائن
 الله) منم فاشمده خدای تعالى نك علم خزينه لرى باردر ديوب (وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ) هم
 من بلماسمن غيب وياشرن بولغان اشلرني تاكم كشيلىرنك كوكل لرنده بولغان نرسه دن
 خبر بيوررايدم (وَلَا أَقُولُ لَكُمْ) دخى من ايتماسمن سزگه (انى ملك) درستلكه
 من فرشته من ديوب من فرشته تو گلپن سز نك اوزك شىكلى بر كشيمن (وَلَا أَقُولُ)
 دخى ايتماسمن (لَلَّذِينَ نَزَرُوا عَلَيْهِمْ) سز نك كوزلر كز خور تونوب وكيمستوب
 فاراغان كيمه لركه يعنى اوشبو مكا ايارگان فقير وبيچاره لر طوغر يسنده من ايتماسمن
 (لن يؤتيم الله خيرا) هر گيز بيرماس آنلرغه خدای تعالى خبرنى ويغشىلقنى ديوب
 بلكه خدای تعالى نك آخرنك آنلرغه بير اچك سعادت ونعمه لرى دنيا ده سزگه بيرلگان دولتلردن
 يغشىراقدر (الله اعلم بما فى انفسهم) الله تعالى بلگو چيرا كدر آنلر نك كوكل لرنك گى نيتلرن
 و اخلاصلرن بس اكر من آنلر نك ايمان كىلتور ولر ينه اشاناسام (انى اذا لمن الظالمين)
 درستلكه من شولوقندك ظلم لى ايتكو چيلردن بولور من (فالوا) ابتدايلر نوح قومينك الوغلى
 (يانوح قد جادلنا) اي نوح تحقيق سن مجادل قىلدىك وبهئلاشدىك بزنك ايله (فاكثر جدالنا)
 بس كوب قىلدىك سن بزنك ايله دعوالاشونى وقچقوشونى (فاتنا بما تعدنا) بس كىلتور كل
 سن بزلركه وعده قىلغان عذابكنى (ان كنت من الصادقين) اكر بولساك سن راست
 ايتكو چيلردن سز لركه هذاب كىلور ديگان سوركك (قال) ابتدايى نوح پيغمبر آنلرغه (انماياتيكم
 به الله) موندن باشقه تو گلدر كم كىلتورور سزگه اول عذابنى خدای تعالى (ان شاء)
 اكر تلاسه اوزى دنيا ده هم آخرنده (وما آنتم بمعجزين) وسز تو گللسز عاجز
 ايتكو چيلر خدای تعالى نى سزنى عذاب قىلور دن (ولا ينفعكم نصيحى) وفائده بيرماس
 سزگه منم نصيحتم واوكتلاما كم (ان اردت ان انصح لکم) اكر تلاسام من سز لرنى
 وعظ ونصيحت قىلورنى (ان كان الله يريد) اكر تلالر بولسه خدای تعالى (ان يعويكم)
 سزنى ضلالت و آزغونلقده قىلورنى يعنى اكر خدای تعالى سز لركه كفر وضلالتنى
 تقدير ايتكان بولسه من نيقدر اوكتلاسامده فائده بيرماس سزنى طوغرى بولغه
 كوندرا آلماسمن (هور بكم) اول خدای تعالى سز نك پروركار كوزدر (والبه نرجعون)
 هم آنك صارى سز فايثار لورسز اولسا كنگوزدن صولك حساب وجزا اوچون (ام يقولون

اقترابه^{۱۰۰} بلكه ايتورلر ايدىلر نوح قومی افتراء فيلدى وياالقانلاب ايتدى نوح وحى
 ايتولگان سوزلرنى اوز فاشندن چغاروب ياكه مکه اهلى ايتلر افتراء فيلدى
 واوزندن چغاروب ايتدى محمد عليه السلام قرآننى ديوب (قل) ايتكل سن آنارغه
 (ان افتريته) اگر من افتراء فيلسام واوزمدن چغاروب ايتسام وحينى ياكه قرآننى
 (فعلى اجرامى) بس منم اوزريمه در منم گناهم نك وبالى وزيانى (وانا برى مما
 نجرمون) ومن بيزگوچيمن شول نرسه دن كم سز گناه فيلاسز ومگا تهمت ايتوب افتراء
 فيلدى ديه سز (واوحى الى نوح) ووحى ايتولدى نوح پيغمبرگه (انه لن يؤمن من
 قومك) شويله ديوبكم هر گيز ايمان كيلتورماس سنك قومكندن وانلر سگا اشانماسلر
 (الا من قد آمن) مگر شول كهسه كم تحقيق ايمان كيلتورگاندر اول يعنى اوشبو
 وقفه قدر ايمان كيلتورگانلرى گنه مؤمنلردر موندن صوك آنلرنك هيچ برسى ايمان
 كيلتورماس وسگا ايارماس (فلا تبتئس بها كانوا يفعلون) بس فايغورماغل سن اى
 نوح شول نرسه گه كم آنلر اشلار بولمىلر يعنى آنلرنك سنى يالقانغه نوتولرينه
 وجفا قيلولرينه فايغورماغل نوح قومينك ايمان كيلتورولرندن اميد كيسواوب آنارغه
 عذاب كبلو زمانى ايرشكلاچ خداى تعالى حضرت نوحه بيوردىكم (واصنع الفلك)
 وياصاغل سن اى نوح كيمهنى اوزگنى هم سگا ايارگانلرنى طوفان عذابندن قوتقارو
 اوچون (باعيننا) بزنك حفظمز وصالومز ايله ياكه فرشتهلرنك فاراولرى وباردم
 بيولرى ايله كيمه ياصاغل (ووحينا) هم بزنك وحيمز وفرمانيمز ايله ابن عباس
 رضى الله عنهما بيورمشلردر كم نوح عليه السلام كيمهنى نى روشده ايتوب ياصارغه
 بلماس ايدى خداى تعالى آگا وحى قيلوب كيمه نك صورتينى بلدردى (ولا تخاطبني
 في الدين ظلموا) هم خطاب قيلماغل سن مگا ظلملق ايتكان كمسهلر طوغر يسنده يعنى
 كافرلرنى عذابندن قوتقارونى مندن صوراماغل (انهم مفرقون) درستلكه آنلر صوغه
 غرق ايتولمشلردر يعنى طوفانغه غرق بولوب هلاك بولولرى ايله حكم ايتولگاندر
 نى قدر صوراسا كده آنلر فورتولماسلر خبرده كيلمشدر كم نوح عليه السلام كيمهنى
 نى نرسه دن ياصارغه بلمادى حق تعالى دن فرمان كيلدى كم ساج آغاچينى ايگكل بس
 حضرت نوح ساج آغاچن ايكدى بكرمى بلده شول آغاچ اوسوب يتشى شول
 بكرمى بل اچنده اول قومندن هيچ بر كمسه نك بالاسى طوغمادى اول طوغانلرى
 همه لرى اوسوب بلافتكه ايرشديلر هيچ برسى ايمان كيلتورماديلر نوح عليه السلام
 كيمه ياصارغه كرشدى (ويصنع الفلك) وياصار ايدى نوح پيغمبر كيمهنى (وكاما مر

عَلَيْهِ) وەر بر اۋونىكانى زمانده آنك اوزرينه (مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ) بر جماعت
 آنك قومىدىن (سَخَرُوا مِنْهُ) مسخره قىلدىلار آندىن يعنى نوح عليه السلام كىمەنى
 ياصاغانده قومىدىن آنك ياندىن اۋونكوچىلارنى مسخره قىلۇپ كۈلارلر ايدى صوسز
 قىلدى كىمە ياصاب اول كىمە ايله قىلدى يورما كچى بولاسك ھىچ ىردە بىر قۇرە صو
 بوق دىۋوب مسقل ايتارلر ايدى اۋلده پىغمبر ايدىك صوگىدىن بالطه اوستاسى بولدىك
 دىۋوب كۈلشورلر ايدى (قَالَ) ايتدى نوح پىغمبر آنلرغە (ان تَسَخَرُوا مِنِّي) اگر
 سز مسخره ايتسا كز بزدن (فَاَنَا نَسَخَرُ مِنْكُمْ) بس درىستلىكده بىز ھىم مسخره
 قىلورمىز سزدىن كىلچىكده (كَمَا تَسَخَرُونَ) نىك كىم سز مسخره قىلاسز و مسقل ايتاسز
 حاضرده (فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ) بس تىزدىر كىم سز بلورسز (مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُغْزِيهِ) شول
 كىمەنى كىم كىلور آككا آنى خور قىلا تورغان عذاب يعنى دنياده طوفانغە غرقى
 بولۇپ خور ورسواى بولور (وَيَجْعَلُ عَلَيْهِ) ھىم ايتار آنك اوزرينه (عَذَابٌ مُقِيمٌ)
 دايم بولغۇچى عذاب آخىرئىدە يعنى آخىرئىدە اورنى نموغ بولور بس نوح عليه السلام حق
 تعالى نك امرى ايله كىمەنى ياصاب بىر يىل مدتىك تمام قىلدى اول كىمە اوچ قاتلى ايدى
 يوقارغى قاتى قوشلر اوچون وتو بانگى قاطى حيوانلر اوچون اورىساداغى قاطى
 آدمىلر اوچون ايدى نوح عليه السلام كىمەنىك اسبابلرن حاضرلاو ايله مشغول
 بولدى (حتى اذاجاء امرنا) نا كىم شولوقىتدە كىم كىلدى بىز نك فرمانىمىز يعنى بىز نك
 فرمانىمىز ايله عذاب كىلدى (وفار التنور) ھىم قاينادى تنور (۱) يعنى تنوردىن
 قايناب صو چىقىدى كىم اول صونك چىقماق عذاب كىلونك علامتى ايدى يا كە خدای
 تعالى نك غضبى و آچوۋى قاينادى و عذاب علامتى ظاهر بولدى شول وقتدە (فَلَمَّا
 اَحْمَلُ فِيهَا) ايتدىكېز نوح پىغمبرگە يوكلا گل سىن و آغلل اوزك ايله بىرگە كىمە گە (مَنْ
 كَلَّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ) ھىر جنس حيواندىن ايكى جىقنى يعنى جان ابارلر نك ھىر قايسىدىن
 بىرسى اىرىك بىرسى آنسا بولغان بىرار پارنى اوزك ايله بىرگە كىمە گە آغلل تا كىم
 ھىمەلرى بىر بولى ھلاك بولۇپ نسللەرى كىسولماسون (وَاَهْلِكَ) دىخى يوكلا گل
 كىمە گە اوزك نك اھلىكىنى يعنى ابو جماعتك بولغان مىلمانلرنى اوزك ايله بىرگە آغلل
 (الْأَمْنِ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ) مگر كىمە گە آلماعل اھلىكىدىن شول كىمە نىكىم اۋونكاندىر
 آنك ھلاك بولماقنى ايله بىز نك سوزمىز و طوفانغە غرق بولاچقىدر اول كىمە سەدىن
 مراد حضرت نوح نك كىمەنى اسملى اوغلى ايله و اھلى اسملى خاتونىدىر دىمىشلر آنلر
 ايكى سىدە كافر ايدىلر طوفانده ھلاك بولدىلر (وَمَنْ أَمِنَ) دىخى آغلل سىن كىمە گە

(۱) تنور نان پشوران تور
 غان بىر تورلى مېچىدر
 مذكور صو قايناب چىققان
 تنور حوا آفامىز نك زن
 پشورگان تنورى ايدى
 طاشدىن ياصالغان ايدى
 نوح عليه السلام مېراث
 قالغان ايدى دىمىشلر
 خدای تعالى حضرت
 نوحغە اگر شول تنوردىن
 صو قايناب چىقسە طوفان
 عذابىنىك علامتى شول
 بولور دىۋوب وحى قىلغان
 ايدى تفسىر مولانا بىقوب

اوزك ايله برگه سكا ايمان كىلتورگان كىسهلرنى و بارچه مسلمانلرنى (وَمَا آمَنَ مَعَهُ) و ايمان كىلتورمادى نوح پيغمبر ايله برگه و آسكا ابارمادى (الَّا قَلِيلٌ) مگر آزغنه كىسهلر ايمان كىلتوردىلر و آنك دعوتىنى قبول ايتوب مسلمان بولدىلر نوح عليه السلامه ايمان كىلتورگانلر اوزىنك برخاتونى و اوچ اوغلى حام سام و يافث هم آنلرنك خاتونلرى و آنلردن باشقه ابرلردن هم خاتونلردن جمعسى يتمش ايسكى كشى ايدىلر حضرت نوحك اوزى ايله كىمهده همهلرى سكسان كشى بولدىلر نوح عليه السلام آنلرنى كىمهنك بانينه كىلتوردى آنلرنى كىمهگه كرگزوب كىمهك فاپقاچىنى فاپلادى بىردن عذاب صوى فاپناپ چفا باشلادى كوكدن هم بلا و آفت يغمورى قويوب باوارغه كرشدى (وَقَالَ) و ايتدى نوح پيغمبر مؤمنلرگه (اُرْكَبُوا فِيهَا) منوكرسز و كرگز كىمهگه ايتكانلرگز حالده (بِسْمِ اللَّهِ مَجْرِبَهَا) الله تعالى نك اسمى ايله در بو كىمهنك بورماكى (وَمَرَّ سَاهَا) هم آنك توقناماقى يا كه الله تعالى نك اسمىنى ياد ايتوگز كىمه بورگان وقتده هم توقتاغان وقتده ديما كدر (۲) (اِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ) درستلكك منم پروردكارم البته بارقاغوچيدر مؤمنلرنى (رحيم) مهر بان و باغشلاوچيدر آنلرغه كم آنلرنى طوفان بلاسندن فوتقارور (وهى تجرى بهم) و اول كىمه بورتور و ايلتور آنلرنى صو اوستونده (فِي مَوْجٍ كَأَجْبَالٍ) طاولر شكللى بولغان دولقونلر آراسنده (وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ) و ندا قىلدى نوح پيغمبر اوزىنك كنعان اسملى اوغلىمه (وَكَانَ فِي مَعَزٍ) و حالانكه بولدى اول اوغلى بر طرفده يعنى كنعان كىمهگه كرماينچه آيرلوب قالغان ايدى نوح عليه السلام غايت شفقتندن آنى قزغانوب ايتدى (يَا بَنِي أَرْكَبْ مَعَنَا) اى منم اوغلىم منگل و اولطور غلسن بزك ايله برگه كىمهگه (وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ) هم بولماغل سن و قالماغل كافرلر ايله برگه كم طوفانغه غرق بولوب هلاك بولور سن ديدى نوح عليه السلام آنى مسلمان ديوب بلور ايدى شول سببلى كىمهگه اوزلرى ايله برگه آلماقچى بولدى كنعان منافق ايدى آناسى آلدنده اوزن مسلمان كورساتور ايدى اچندن كافر ايدى شول سببلى كىمهگه منونى تلامادى (قَالَ) ايتدى نوح پيغمبرك اوغلى آناسينه جواب بيروب (سَأَوِّي) تيزدر كم من صغور من (اِلَى جَبَلٍ) بر طاو صارى كم (بِعَصْمِي مِنَ الْمَاءِ) صاقلار اول طاو منى صودن يعنى من سزك ايله كىمهگه اولطور ماسمن بر بيوك طاو باشينه منوب طوفاندىن قورتلور من ديدى (قَالَ) ايتدى نوح پيغمبر (لَأَعاصِمَ الْيَوْمَ) يوقدر هيچ بر صاقلارچى اوشبو كونده (مَنْ أَمَرَ اللَّهُ) الله تعالى نك

(۲) خبرده كىلهشدر كم هر فايچان اول كىمهنى بيورتما كچى بولسهلر بسم الله ايتورلر ايدى فى الحال يوروب كىتار ايدى توفته تماقچى بولسهلر هم بسم الله ايتورلر ايدى حاضر توفتار ايدى تفسير حسينى

امرنىن يعنى خدای تعالى نك امرى ايله بولغان عذابدن هيچكم سنى صافلى آلماس
 وقتقارماس (الَّا مَنْ رَحِمَ) مگر شول كيمسه كم رحمت ايتدى وبـاغشلادن آركا
 خدای تعالى اوشبو سوزنى سويلاشكان وقتلورنده نوح عليه السلام ايله اوغلى كنعان
 آراسنده طوفان قوتلاندى هر طرفدن دولقونلر كېلا باشلادی (وَإِذَا جَاءَ طُوفَانُ
 وَبَرْدَهُ بَوْلْدَى نُوْحٍ پِيْغَمْبَرِ اِيْلَهٗ اُوْغُلَى اَرَسْنَدَهٗ دَوْلَقْنِ يَعْنِي طَاوْ شَكْلَى دَوْلَقُونْلِر
 كَيْلُوبِ كِنَعَانَنِي فَايْلَادِيْلِر (فَكَانَ مِنَ الْمَغْرِبِيْنَ) بس آورلدى نوح نك اوغلى طوفانغه
 غرق ايتولمشاردن بولوب يعنى هلاك بولدى القصة طوفان بيك قوتلانوب بوتون
 ير بوزن صو باصدى دنيا داغى كافرلر بارچه لرى هلاك بولدىلر نوح عليه السلام
 كيمه اهلى ايله بوتون ير بوزن ايلانوب يورور ايدىلر تا كم طوفان واقعهسى
 نهايتينه ايرشوب حق تعالى دن فرمان بولدى (وَقِيلَ) هم ايتولدى يعنى خدای تعالى
 بيوردى شويله ديوبكم (يَا اَرْضُ اِبْلَعِيْ مَاءَكِ) اى ير بوتقل سن واوزكا طارتقل
 اوزكدن چققان صوفى (وَبَا سَمَاءُ اَقْبَلِيْ) هم اى كوك كبرى آلفل سن اوزكدن اينسگان
 صولرنى بس خدای تعالى نك امرى بوينجه بىردن چققان صولر كبرى ير اچينه
 طارتولدىلر وكوكدن توشكان صولر پارغه ايلانوب كبرى هواغه كوتارلدىلر
 (وَعَبَسَ الْمَاءُ) هم يوغالدى وبتىدى ير بوزنده طوفان صوفى (وَقَضَى الْأَمْرَ) دخى
 اوتالدى خدای تعالى نك امرى يعنى كفر اهلى هلاك بولوب مؤمنلر سلامت قالدىلر
 هم ير بوزندن طوفان عذابى كوتارلدى (وَأَسْتَوَتْ عَلَى الْجُودَى) هم فرار ايتدى
 وتوقتادى نوح پيغمبرنك كيمهسى جودى طاوى اوزرينه محرم آي نك اونونچى
 كوفى عاشورا كوننده كيمه جودى طاوينه توقتاب مؤمنلر سلامتلكده قورو يرگه
 چقدىلر ديمشكر (وَقِيلَ) دخى ايتولدى (بَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) خدای تعالى نك رحمتندن
 يرافلى هلاك بولسون ظالملر گروهيته يعنى كافرلرگه (۱) (وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ) وندا
 فيلدى نوح پيغمبر يعنى دعا فيلدى اوزينك پروردكارينه (فَقَالَ) بس ايتدى خدای
 تعالى گه بالباروب (رَبِّ اَنْ اَبْنِيْ مِنْ اَهْلِيْ) اى منم ربيم درستلكده منم اوغليم
 كنعان منم اهليندن وايو جهاعتلرمندى سن اوزك وايو جهاعتلرئنى طوفاندىن
 فوتقارورمن ديوب مكا وعده فيلغان ايدك شولاي بولسه ده كنعاننى قوتقارمادك
 طوفانغه غرق بولدى (وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ) هم درستلكده سنك فيلغان وعكك راست
 وطوغرىدر وعده ئده هيچده خلالقى بولمسه كراك (وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْعَاكِمِينَ) دخى
 سن حكم اينسكوچيلرنك حكيمرا كى سن سنك حكك البته حكمتسز بولماس بس

(۱) نوح عليه السلام
 كيمه داگى مؤمنلر ايله
 سلامتلكده ير بوزينه
 چققاچ شولكونده خدای
 تعالى گه شكرانه اوچون
 همه لرى روزه توتدىلر
 عاشورا كون روزه توتو
 شوندىن قالدى اوشبو
 وقيل يا ارض ابلعي ماءك
 الى آخره آيت كريمةسى
 فصاحت وبلاغتك نهايتك
 در ديمشكر دلائل الاعجاز

بواشده نينداين حكمت باردر ابو منصور ماتر يدي قدس سره حضرتلسرى
 بيورمشاردركم نوح عليه السلام اور ينيك اوغلينيك كافر ايكانن بلماس ايدى ا گر بليگان
 بولسه اوشبو طريقه سؤال قيلماغان بولور ايدى زيرا كه حق تعالى آكئا ولا نغاطبني
 في الدين ظلموا يعني كافرلرني قوتقارو طوغريسنده مئكا خطاب ايتما گل ديوب
 بيورغان ايدى بس نوح عليه السلام اوشبو روشك سؤال ايتكاج حق تعالى دن جواب
 كيلىدى كم (قَالَ) ايتدى خدای تعالى (يَا نُوحُ اِنَّهٗ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ) اى نوح درستلكده
 سنك اوغلك كنعان سنك اهلكنن تو گلدر يعني سنك دبنكده تو گلدر بلكه كافردر
 (اِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرٌ صَالِحٌ) درستلكده اول بيغشى بولماغان عملك اياسيدر و آنك اشلاگان
 اشى بوزقلق و يامانلقدر (فَلَا تَسْتَلْنِي) بس صوراماغل سن مندن (مَا لَيْسَ
 لَكَ بِهِ عِلْمٌ) شول نرسه ني كم يوقدر سنك اول نرسه گه علمك و بلماكك يعني اوزك
 بلمى نورغان و علمك ايرشمى تورغان نرسه طوغريسنده مندن سؤال قيلماغل
 (اِنِّي اَعْظُكَ) درستلكده من او گوتلار من سنى و سنى طيار من (اَنْ تَكُونَ مِنَ
 الْجَاهِلِينَ) سنك نادانلردن بولماقكنن تيوش بولماغان نرسه لرنى صوراما فاك سببلى
 (قَالَ) ايتدى نوح پيغمبر اوز ينيك اوشبو سؤالدىن توبه قيلوب (رَبِّ اِنِّي اَعُوْذُ بِكَ)
 اى منم پروردكارم درستلكده من صفونامن سئكا (اَنْ اَسْئَلَك) منم سندن
 صوراما فادن (مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ) شول نرسه ني كم يوقدر منم علميم اول نرسه حقنه
 يعني سؤال قبلو درست ايكانن بلمايچه سؤال قيلودن سئكا صفونام (وَالَا تُغْفِرُ لِي)
 و ا گر سن يارلقاماساك منى (وَتَرْحَمَنِي) هم رحمت ايتماساك و باغشلاماساك مئكا
 (اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ) من بو اور من زيان ايتكوچيلردن (قَبِلَ) ايتولمش بولدى نوح
 پيغمبر گه شويل ديوبكم (يَا نُوحُ اَهْبِطْ) اى نوح نوشكل سن كي مه دن (بِسَّلَامٍ مِّنَّا)
 حضرتيمز دن حاصل بولغان سلامتك برله ياكه بزدن سئكاسلام و نعتيت برله كي مه دن
 يرگه نوشكل (وَبَرَكَاتٍ عَلَيَّكَ) هم بركتلر و آرنوقلقلر برله سنك اوزرگا يعني سنك
 نسلنكده بركات بولور كم دنيا داغى بارچه آدميلر نوح عليه السلام نسلنندنر (وَعَلَى
 اُمَّم مِّنْ مَّعَكَ) دخى سلام و بركات سنك ايله يرگه بولغان كيسه لردن نهجه گروهلر
 اوزرينه يعني مؤمنلر گه (وَأُمَّم سَمِعْتَهُمْ) دخى سنك ايله يرگه بولغانلردن يعني
 اوج اوغللر كنگ نسلنندن شونداين گروهلر دنياغه كيلورلر كم تيزدر كم بز
 فائده لاندورومز آنلرني دنيا نعتلرلى ايله هم رزقلرن كي كق قيلورمز (ثُمَّ يَمْسَهُمْ
 مِّنْ اَعْدَابِ اَلَيْمٍ) صكره ايرشور آنلرغه بزدن رنجتكوچى عذاب آخرته آنلردن مراد

کافرلر و مشرکلردر (۱) (تَلَّكَ) اوشبو ذکر ایتولگان قصه (من انباء الغیب) غیب و یاشرن خبرلر دندر کم (نوحیها الیک) وحی قیلامز و بلدرامز بز اول خبرلرنی سکا ای محمد علیه السلام جبرائیل آرقلی (ما کنت تعلمها انت) بلور بولمادک سن اول خبرلرنی یعنی اوشبو خبرلرنی بلمیدر ایدک سن اوزک (ولا قومک) دخی سنک قومک یعنی قریش قومی هم بلمیلر ایدی (من قبل هذا) اوشبو وقتدن الگارنی (فاصبر) بس صبر قیلغل و چداغل سن ای محمد علیه السلام قومکک سنی رنجتورینه و جفالرینه نتاک کم نوح پیغمبر صبر قیلدی (ان العاقبة للمتقين) در ستلکده ایز گو عاقبت تقوالق ایتکوچیلر گه بولغوچیلر یعنی تقوا اهی نك اشلرینک آخری یخشی و خبرلی بولور دنیاده دشمانلرینه غالب بولورلر و آخرنده اولوغ در جهلر گه ایرشورلر (والی عاد آخاهم هودا) و یبار دگیز عاد قومینه پیغمبر ایتوب آنلرنک اوز فرنداشلری هودنی (قال) ایتدی هود پیغمبر آنلرنی اسلام دینینه اونداب (یا قوم اعبدوا لله) ای منم قومیم عبادت قیلکیز سن الله تعالی گه و آنی بر بلسکیز (ما لکم من الاغیره) یوفدر سننک هیچ معبودکیز اول خدای تعالی دن باشقه بس پوتلرنی آکا شریک ایتماکیز (ان انتم الا مقفرون) سز نوگلسز مگر افتراء ایتکوچیلر سز خدای تعالی گه پوتلرنی آکا شریک قیلماکیز ایله (یا قوم لا استلکم هلیه اجرا) ای منم قومیم من صوراماسمن سزلردن رسالتنی ایرشدرگانم اوچون و طوغری بولغه اوندانم اوچون هیچ بر اجرت و خدمت حق (۲) (ان اجری) نوگلدر منم خدمت حقیم (الا علی الذی فطرنی) مگر منی یاراتقان و بوقدن بار قیلغان خدای تعالی اوزرینه در اول اوزی بیورر (افلا تعقلون) ایا آکلاماس سزمو و فکولاب فاراماس سزمو سزلر تاکه حقنی باطلدن آبرور ایدکیز عاد قومی هود علیه السلامک دعوتینی قبول ایتمادیلر بس حق سبحانه و تعالی اوچ یلغه قدر آنلرغه یغمور بیرمادی هم شول مدنده خاتونلری هیچده بالا طوغدرمادیلر آنلر ایگون کسبی ایله معیشت ایتارلر ایدی شول سببلی یغمورغه بیک محتاج ایدیلر هم دشمانلرغه فارشی تورو اوچون آنلرغه بالالاری کوب بولو کراک ایدی بس یغمور هیچده یاموغانغه هم خاتونلری بالا طودرماغانغه آنلر بیک فایغوردیلر هود علیه السلام آنلرغه ایتدی (ویا قوم استغفروا ربکم) هم ای منم قومیم سز استغفار قیلکیز و گناهلرکیز اوچون مغفرت استا کیز پروردکارکیز دن آکا ایمان کینتوروب (ثم توبوا الیه) صکره توبه قیلکیز و قایتکیز سز آنک صاری و آندن باشقهغه عبادت ایتماکیز (یرسل السماء علیکم مدرارا) تاکم

(۱) امام فرطبی رحمه الله علیه دن منقولدر کم دنیاده بولغان بارچه مؤمنلر و مؤمنلر اوشبو آیت کربمه داگی اسلام و برکاتقه داخل لردر اوشاندانی بارچه کافرلر و کافرلر بو آیت داگی تمتع و عدا بقه داخل لردر کاشفی

(۲) پیغمبرلرنک هر قایوسی اوزلرینک قوملرینه آنلردن حق بولغه اوند او لری اوچون هیچده اجرت و خدمت حقنی صوراماولرن و طمعاری بوقلغن بلدردیلر و عبط و نصیحتلری خالص ایکنان بلسونلر مال آلو اوچون توگل هم دنیا غرضی ایله توگل ایکنان آچق آکلا سونلر نهمت قیلماسونلر اوچوندر زیرا که عبط و نصیحت دنی غرضی اوچون بولماسه هم مال طمعسی ایله بولماسه شول وقتده غنه فائده بیورر طکلا و چیلرغه اثر قیلور خالص بولماغان نصیحت نك هیچ فائده سی بولماس مواهب

يبارور خدای تعالی سزنىڭ اوزىڭزگە كوكىدىن يىغورنى توتاش يەنى اگر ايمان
 كىلتوروب توبە واستىغفار قىلساڭز خدای تعالی ايگونلك لىرگىزگە يىغورنى كوب
 ايتوب يادورور (وَبَزِدْكُمْ قُوَّةً اَلَى قُوَّتِكُمْ) ھم آرنىدورور خدای تعالی سزلىرگە
 فوتىز اوستونە قۇتتى يەنى بالالىرىڭزنى كىوب قىلور شونلرنىڭ ياردىملىرى ايل
 دشمانلىرىڭزغە غالب كىلور سز بس منم سوزمنى طىكلاڭز (وَلَا تَتَوَلَّوْا بَعْضُنَا
 ھم كىرى دونماڭز واعراض قىلماڭز خدای تعالی نىڭ فرماندىن گناھغە دايم چىلىق
 ايتكان حالىڭزده (فَالْوَا) ايتدىلر عاد قومى ھود پىغمبرنىڭ اوشبو سوزلىرىنە قارشى
 (يَا ھُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ) اى ھودىن كىلتورمادىڭ بىزگە اوزىڭنىڭ حق پىغمبر ايكانلىڭا
 دلالت قىلا تورغان بىر دىلىنى وعلامىنى ھود عليه السلام آنلرغە معجزەلىر كورساتكان
 بولسىدە آنلر اول معجزەلىرى حسابقە آلمايىنچە سىن بىزگە ھىچ بىر دىلىل كىلتورمادىڭ
 دىدىلر ھم ايمان كىلتورودىن باش طارتوب ايتدىلر (وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا) دىنى
 بىز قوبىغۇچىلر توگلىمىز اوزمىزنىڭ معبودلىرىمىزگە وپوتلىرىمىزغە طابونونى (عَنْ قَوْلِكَ)
 سىڭ سوزىڭدىن يەنى سىڭ سوزىڭغا قاراب اولگى دىنپىزنى طاشلاماسىز (وَمَا نَحْنُ
 لَكَ بِمُؤْمِنِينَ) ھم بىزلىر ايمان كىلتور گۇچىلر توگلىمىز سىڭا اى ھود (اِنْ نَقُولُ اَلَّا
 اعْتَرِيكَ) بىزلىر ايتماسىز مگر شونى ايتورمىز كىم ايرشدرگاندىر سىڭا (بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءِ)
 بىزنىڭ خدایلىرىمىزنىڭ بعضىسى بىر ياوزلىقى يەنى سىن ھەر وقت بىزنىڭ پوتلىرىمىزنى كىمستوب
 آنلرنى خورلاغانىڭ اوچون پوتلىرىمىزنىڭ سىڭا آچولرى كىلوب بىر آفت ايرشدرگانلىر
 وسنى ديوانە قىلغانلىر بو سوزلىرى ديوانەلىق ايل ايتەسنى دىدىلر (قَالَ) ايتدى ھود
 پىغمبر آنلرغە (اِنَّ اَشْهَدُ اَللَّهَ) درستلىككە من گواه قىلور من الله تعالى نى (وَأَشْهَدُ اَنَّ)
 ھم سزلىردە گواه بولىڭز شوڭا كىم (اِنَّ بَرِيًّا مَّا تُشْرِكُونَ) درستلىككە من بىزگۇچىمىن
 سزنىڭ شريك ايتوب توتقان نرسەڭزدىن وپوتلىرىڭزدىن (من دونه) خدای تعالى دن
 باشقە (فَكَيْدُونِي جَمِيعًا) بس ياوزلىق قىد ايتوڭز ومكر قىلىڭز سىز مكا بارچەلىرىڭز
 بىرگە جىلوب يەنى اوزلىرىڭز ھم پوتلىرىڭز بىرگە لاشوب مىنى ھلاك ايتو اوچون
 قولىڭزدىن كىلىگان قدر مكر و حيللىرىڭزنى اشلاڭز (ثُمَّ لَا تَنْظُرُونَ) صكرە مەلت
 بىر ماڭز سىز مكا و كىچىكدرماينچە قىلا تورغان اشكىزنى مكا قىلىڭز من ھىچ
 فورقماسىن خدای تعالی نىڭ حفظ وحمایەسىنە صغورمىن اول اوزى مىنى سزنىڭ
 شىركىڭزدىن صافلىر ومكا نصرت بىرور دىدى شولقدر كوچلى ھم اوزلىرى كىوب بولغان
 عاد قومى آراسىدە ھود عليه السلام بىر يالغوزى آنلرنىڭ بارچەسىنە قارشى توروب

اوشبو سوزلرنى ايتىۋى ھود پيغىبىرنىڭ معجزەسىندىن خىداي تەئالى نىڭ فضل و رحمتىنە
 كەملىك باشانۇنۇدىن ايتىدىكىم (اِنَّ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّى وَرَبِّكُمْ) درىستلىككە من توكلى
 قىلدىم و اشلارنى تاپشۇردىم منىم پىروردكارم ھىم سىزنىڭ پىروردكارىڭىز بولغۇچى اللە
 تەئالى گە (ما من دَابَّةٍ يُّوفىءُ بِرِجْلِهَا رِجْلًا مِّمَّا رَزَقْنَاهَا) (الھىم ائخىدنا صىنتھا)
 مگر اول خىداي تەئالى تونقۇچىدىن آنىڭ ما ئىلاي ساھىدىن يەنى خىداي تەئالى بارچە
 جان اياسى نىڭ مالكى ھىم بارچە سىنە فادىر و غالىبىر ھىملىرى آنىڭ قىدرىنى و تىصرفى
 تىتىندەدر (اِنَّ رَبِّى عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ) درىستلىككە منىم پىروردكارم حق و طوغرى
 بولغان يول اوزرىنەدر ھىملىرىم آنىڭ توكلى قىلسە اول آنى تاشلاماس و ضايىم ايتماس
 (فَاَنْ تَوَلَّوْا) بس اكر دونسا كىزىز و باش تارتسا كىزىز مۇكا ايمان كىلتىۋىردىن
 (فَقَدْ اَبْلَغْتُمْ) بس تىقىق من ايرشۇردىم سىزگە (مَّا اُرْسَلْتُ بِهٖ اِلَيْكُمْ) شول
 نىرسە نىكىم من يبارلدىم آنىڭ بىرلە سىزنىڭ سارى يەنى خىداي تەئالى دن كىلىگان و ھى
 و فرمانى سىزىگە يىتكۈردىم من اوز اوستومگە لازم بولغان اشنى ادا قىلدىم سىزى
 قىبول قىلمادىڭىز و مۇكا ايارمادىڭىز بس خىداي تەئالى سىزىنى ھلاك قىلور (ويستغلف
 رَبِّى) ھىم سىزنىڭ اوزىڭىزغە كىلتىۋىرور منىم پىروردكارم (فوما غىبرىكم) سىزگە
 باشقە گروھنى (ولاتضرونه شىئاً) و سۆزىز زىيان ايرشۇردا آلماس سىز خىداي تەئالى گە
 ھىچ بىر نىرسە يەنى سىزنىڭ ايمان كىلتىۋىرماۋىڭىزدىن خىداي تەئالى گە ضرر و زىيان بولماس
 (اِنَّ رَبِّى عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ) درىستلىككە منىم رىبىم بارچە نىرسە اوزرىنە صاقچى
 و كوزانىكۇچىدىن سىزنىڭ قىلغان اشلىرىڭىزنى و سويلاشكان سوزلىرىڭىزنى ھەم سىنى بىلور
 شوڭا كورە جزالرىڭىزنى بىرسە كرا كىدر ھود عليه السلام نىڭ قومى اوشبو سوزلر ايلە
 اوگوت المادىلر و عبرلانمادىلر ھىملىشە كىفر و فارشىلىق لىرنە ثابت بولدىلر بس
 آنلىرغە عذاب كىلما كى ايلە خىداي تەئالى دن كىم بولدى (ولما جاء امرنا) و كىلىگانى
 زىماندە بىزنىڭ فرمانىمىز عاد قومىنە عذاب ايتىلما كى ايلە (نَجِينًا ھوداً) قوتقار دىقىز
 عذابدىن ھودنى (وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ) ھىم آنىڭ ايمان كىلتىۋىرگان كىملىرىنى آنىڭ ايلە
 بىرگە قوتقاردى (بِرَحْمَةٍ مِّنَّا) بىر رحمت و باغشلاماق ايلە بىزدىن يەنى فضل و رحمتىمىز
 ايلە آنلىرىنى قوتقاردى (ونَجِينًا ھم) ھىم قوتقاردىقىز آنلىرىنى (من عذاب غلېظ) فاطى
 و آغر بولغۇچى عذابدىن يەنى صرصر جىلى عذابدىن كىم عاد قومى شول جىل بىرلە
 ھلاك بولدىلر اول جىل نىمۇغداقى بىك اسسى بولغان سوموم جىلدىن چىقارغان
 ايدى آنلىرىڭىز بوزون تىشوكلىرىدىن كىرۋىپ اچلىرنە كى بارچە اعضالرن كويدىرۋىپ

پاره پاره قیلور ایدی (وَتَلَّكَ عَادًا) و اوشبو ذکر ایتولگان گروه شول عاد قومیدرکم
 (جَعَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ) انکار ایتدیلر و اشانمادیلر آنلر پروردکارلرینک آیتلرینه
 (وَعَصُوا رُسُلَهُ) هم عاصی بولدیلر و قارشیدیلر آنلر خدای تعالی نك رسوللرینه
 (وَاتَّبَعُوا) دخی ایاردیلر آنلر (أَمَرَ كُلَّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ) هر بر قارشقوچی ظالم و منکبرنك
 فر مانینه یعنی آنلرنی حلقغه اوندنا گوچی کسه گه ایارمادیلر ضلالت و آزغونلقغه
 اوندنا گوچیگه ایاردیلر (وَاتَّبَعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً) هم سوکلادی آنلرنی اوشبو
 دنیاده لعنت یعنی عاقبت دنیاده آنلرغه خداینك رحمتندن یرافلق هم عذاب
 و هلاکک بولدی (وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ) دخی قیامت کوننده هم آنلرغه لعنت و قاطی
 عذابدر (إِلَّا أَنْ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ) آگاه بولگنلر درستلکده عاد قومی کافر بولدیلر
 و اشانمادیلر پروردکارلرینه (إِلَّا بَعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ) آگاه بولگنلرکم خدای تعالی نك
 رحمتندن یرافلق هود پیغمبر قومی بولغوچی عاد قومینه در یعنی اوشبو جیل
 عذاب ایله هلاک بولغان قوم هود علیه السلام قومی بولغان اولگی عا در صالح
 پیغمبر قومی و ثمود قبیلسی ایله برکه هلاک بولغان ايکنچى عاد توگلدر (وَأَلِي ثَمُودَ
 أَخَاهُمْ صَالِحًا) و یباردکبزن ثمود قومینه پیغمبر ایتوب اوز تونداشلری صالحنی (قَالَ)
 ایتدی صالح پیغمبر آنلرنی اسلام دینینه اونداب (يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ) ای منم قومیم
 سز عبادت قیلگنلر خدای تعالی گه و آتی بر بلگنلر (مَا لَكُمْ مِنْ آلٍ غَيْرِهِ)
 یوقدر سزگه هیچ بر معبود اول خدای تعالی دن باشقه (هُوَ أَنشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ)
 اول خدای تعالی یاراتدی و پیدا قیلدی سزلرنی بوردن یعنی آنا گز آدم علیه السلامنی
 توفراقدن یاراتدی (وَأَسْتَعْمِرُكُمْ فِيهَا) هم ترکاک بپردی سزلرگه اول برده و سز نك
 معیشتلرگزنی ایرکن هم عمرلرگزنی اوزون قیلدی (فَأَسْتَغْفِرُوهُ) بس استغفار قیلگنلر سز
 و مغفرت استا گز اول خدای تعالی دن یعنی ایمان کیلتورگز تا کم سزلرنی یارلقار
 (ثُمَّ تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ) صگره توبه قیلگنلر و قایتوگز اول خدای تعالی صاری و آندن باشقه غه
 عبادت ایتما گز (إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ) درستلکده منم پروردکارم یاقندر امید ایتمکوچیلرگه
 اوزینك رحمتی ایله (مُجِيبٌ) قبول ایتمکوچیلر اخلاص ایله دعا
 قیلغوچیلرنك دعالرن اوزینك فضلی ایله (فَالُوا) ایتدیلر ثمود قومی
 صالح علیه السلامنك اوشبو سوزلرینه قارشى (يَا صَالِحُ فَدُكِّنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا) ای
 صالح تحقیق سن بولدك بز نك آرامزه امیدلی یعنی بز سنی بیخشی و طوغری
 کشی دیوب امید ایته ایدك (قَبْلَ هَذَا) اوشبو پیغمبرك دعواسن قیلو و گدن الگاری

يعنى سندن بخشى لقنى اميد قىلا ايدك موندابن سوزلارنى سويلار دىوب بلىمى
ايدك سندن اميدمز بوشقه چقدى (اتنهانا) ايا سن طيار سنمو بزلرنى (ان نعبد
ما يعبد ابائنا) بزنىك اتالرمز عبادت قىلغان نرسه گه عبادت قىلماقېمزدن يعنى
پوتلرغه طابونودن سن بزنى طيماقچى بولاسكمو (اننا لفى شك) ودرستلكده بزشكده
هم گماندهمز (ما تدعوننا اليه) شول نرسه دنكم سن اوندارسن بزنى آنك صارى
(مربب) قوتلى و محكم بولغوچى شېبه ده مز يعنى سن بزنى كوزگه كورنما گان و بزلر
بلما گان خدايغه عبادت قىلورغه اوندارسن بز سنك سوزگما اشانېمىز سنك حقكده
شېبه مز بيك قوتلى ديدىلر (قال) ايتدى صالح عليه السلام (يا قوم آرايتم) اى منم
قوميم ايا كوردكز موسىز خبر بېركز مكا شول طوغرىده كم (ان كنت على بينة من
ربى) اگر بولسام من بر آچق و ظاهر بولغان دليل اوزرينه اوزمنك پروركلردن
يعنى منم حق پېغمبر ايدكېمه ظاهر دليلم و معجزه م بولسه (وانانى منه رحمة) هم
بېرگان بولسه خداى تعالى مكا اوز فاشندن پېغمبرك (فمن ينصرنى من الله) بس كم
ياردم بېرور مكا و منى فوتقارور خداى تعالى نك عذابندن (ان عصيته) اگر گناه
قىلسام و قارشسام من خداى تعالى گه و سزلىرگه آنك فرمانن ايرشدرماسام و طوغرى
بولغه سزنى اونداماسام (فما تزيدونى غير تخسير) بس سزلىر آرتدرا ماس سز
مكا زبان ايتودن باشقېنى يعنى مكا ايمان كېلتورمايېنچه قارشماقكز بارى اوزكزگه
زبان غنه بولور ثمود قومى صالح عليه السلام ايله كوب بعثلاشكاندن صوك آندن
معجزه طلب ايتدىلر نتاك كم اعرافى سوره سنده ذكر ايتولدى صالح عليه السلام نك
دعاسى ايله طاشدن آنا توه چقدى شو آنا توه طوغرىسندى حضرت صالح آنلرغه
وصيت قىلوب ايتدى (ويا قوم هذه ناقة الله لكم) هم اى منم قوميم اوشبو آنا
توه خداى سز نك اوچون باراتقان توه در (آية) علامت و معجزه بولغانى حالده منم
پېغمبرلكېمه هم دليل خداى تعالى نك قدرتېنه (فدروها) بس قويوكز سز اول آنا
توه نى و آثا تېماكز (تا كل فى ارض الله) تا كم آشاسون اول و اوطلاسون خداى
تعالى نك بېرنك (ولا تمسوها بسوا) هم ايرشدرماكز سز آثا برياوزلقنى كم اگر سزلىر اول
آنا توه گه بريا مالنق فصد ايتساكز (فياخذكم عذاب قريب) بس توتار سزنى ياقن بولغوچى
عذاب يعنى شول توه گه يامالنق قىلغانكز نك آرطندن همچون كېچكمايېنچه سزگه عذاب كېلور
مهلت بېرلماس (فعفروها) بس عقر قىلدىار ثمود قومى اول آنا توه نى و آنك طامرىنى

کیسوب هلاک ایندیلر اول آنا توه هلاک بولغاچ بالاسی اوج مرتبه بیک فاطمی
 قفروب طاش اچینه کروب یوق بولدی صالح علیه السلام اولوقتنده قومی آراسنده
 توکل ایدی فایتقاندن صوگ آشا اوشبو واقعه دن خبر بیردیلر (فَقَالَ) بس ایندی
 حضرت صالح آنلرغه (تَمَتُّوا فِي دَارِكُمْ) فائده لانوگژ دنیا ترکلکی ایل و تورگژ
 یورطالرگژده (ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ) اوچکون یعنی اوچکوندن صوگ سز گه خدای تعالی دن
 عذاب کیلور (ذَلِكَ) اوشبو وعده یعنی اوچکوندن صوگ عذاب کیلما کی (وَعَدُ
 غَيْرِ مَكْذُوبٍ) یالغان بولماغان وعده در روایت ایدلمشدر کم چهارشنبه کون ثمود
 قومینک یوزلری صارغایدی و پنجشنبه کون یوزلری قزل بولدی جمعه کون قاب
 قارا بولدی شنبه کون آنلرغه عذاب نازل بولدی (فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا) بس کیلگانی
 زمانده بزنگ فرمانیمز ثمود قومینه عذاب ایندرلما کی ایل (نَجَّيْنَا صَالِحًا) قوتقاردق
 صالح پیغمبرنی عذابدن (وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ) هم ایمان کیلتورگان کسه لرنی قوتقاردق
 آنک ایل برگه (بِرَحْمَةٍ مِنَّا) بر رحمت و پاغشلاماق ایل بزنگ قاشیمزدن یعنی اوز
 فضلیمز ایل آنلرنی عذابدن قوتقاردق (وَمَنْ خَزَى يَوْمَئِذٍ هُم شَوْلُكُمْ نَكْ خورلقندن
 ورسوایلقندن آنلرنی قوتقاردق یعنی قیامت کوننده خور بولودن (أَنْ رَبَّكُمْ هُوَ
 الْقَوِيُّ) در سنلکده سنک پروردکارک قوت ایاسیدر و کوچی بتکوچیدر مؤمنلرنی
 عذابدن قوتقارماقغه (الْعَزِيزُ) غالب بولغوچیدر دشمانلر اوزرینه کم آنلرنی هلاک
 نیلور (وَآخِذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا) هم توندی اوزلرینه ظلم لقی ایتمکان و کافر بولغان کسه لرنی
 (الصَّيْحَةَ) فاطمی طاوش یعنی جبرائیل علیه السلام ناک طاوشی ایل هلاک بولدیلر زاد
 المسیرده کیلتورمشدر کم ثمود قومی مذکور اوچکونده ایولری اچک فبرلر قازوب
 اوزلرینه عذاب کیلونی کوتوب توردیلر دورتنجه کون فویاش چقدی عذاب همیشه
 کیلگانی یوق ایدی آنلر ایولرندن طشقاری چغوب بر برسینی چاقروب اوز
 آرارنده صالح علیه السلامی مسقل ایتوب عذاب کیلمادی وعده سی یالغانغه چقدی
 دیوب کولشورلر ایدی شول حالده عذاب علامتلری ظاهر بولوب آنلر بیک
 فورقشوب ایولرینه طابا یوکورا باشلادیلر اوزلری قازوغان فبرلرینه کودیلر حق
 تعالی ناک امری ایل جبرائیل علیه السلام بیک فاطمی و فورقچلی طاوش ایل موتوا علیکم
 لعنة الله یعنی اولگژ سز لرگه الله ناک لعنتی بولسون دیوب قفردی آنلر همه لری
 بر یولی هلاک بولدیلر هم زلزله بولوب همه بنالری ویورطالری جیمیلوب آنلرنک
 اوستلرینه توشدی (فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَائِمِينَ) بس اورلیدیلر آنلر اوزلرینک

يورطلرنده بىرگە ياتقۇچىلار ۋە ھلاك بولغۇچىلار بولوب (كَانَ لَمْ يَخْتَرُوا فِيهَا) گوباكە
 ھېچدە بولمادىلار ۋە تورمادىلار. آنلار اول يورطلار دەپمۇ ھېچدە بولماغان
 ۋە دىئاخە كېلماگان شىكلى بولدىلار (الَّا اَنْ تَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ) آگاہ بولغۇز درستلىك دە
 ئمود قومى كافىرلار بولدىلار ۋە ئاشانمادىلار پىروردكارلار بىنە (الَّا بَعْدَ التَّمُودِ) آگاہ بولغۇز كىم
 خدائىڭ رحىمتىدىن بىراق لىقىر ئمود قومىنە (وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلًا) ۋە تىھقىق كىلدىلار
 بىزنىڭ بىبارگان ايلچىلارمۇ، يەنى فرىشتەلەر خدائى تەئالى طرفىدىن ايلچى بولوب كىلدىلار
 (ابراهيمَ بِالْبَشَرِ) ابراهيم پىغمبەرگە بىشارت ۋە سوپونچ بىرۋايلە، اول فرىشتەلەر
 اون بىر ياكە اون ايكى ياكە بىدى فرىشتە ياكە اوچ فرىشتە جىبرائىل ۋە مىكائىل ھەم
 اسرئائىل ۋە ئىھىم السلام ايدىلار لوط قومىنى ھلاك قىلو اوچون ھەم ابراهيم ۋە ئىھىم السلامغە
 اوغلى اسحاقنىڭ دىئاخە كېلماكى ايلە سوپونچ بىرۋايلە اوچون بىبارلىگانلار ايدى فاپچانكىم
 اول فرىشتەلەر ابراهيم ۋە ئىھىم السلام حضورىنە كىلدىلار (قَالُوا سَلَامًا) ايتدىلار آنلار سلام
 بولسون سىڭا، اى ابراهيم يەنى سلام بىردىلار (قَالَ سَلَامٌ) ايتدى ابراهيم آنلارنىڭ
 سلاملرىنە جواب بىرۋايلە سلام بولسون سىزگە ابراهيم ۋە ئىھىم السلام آنلارنىڭ فرىشتەلەر
 ايگانن بىلمادى قوناق بولوب كىلگان مسافىرلار دىيۋپ گمان قىلدى ھەم آنلارنى
 قوناق ايونە كىرگۈزۈپ اولتۇرتتى (فَمَا لَبِثَ اَنْ جَاءَهُ) بىس ئوقى ايتىمادى
 ۋە كىچىكمادى ابراهيم پىغمبەر تا ئىم كىلتوردى (بِعَجَلٍ حَنِيفٍ) بىر يان ايتولگان بوزاۋنى
 يەنى آنلارنى قوناق ايتو اوچون ھېچدە كىچىكمائىنچە آنلارنىڭ آلدىنە پشورلىگان
 بوزاۋ ايتىنى كىلتوردى ھەم طعامدىن تىنول قىلغۇز دىيۋپ آنلارنى تىكىلى قىلدى
 ۋە قىستادى اول قوناقلار آشقە ھېچدە قول سوزمادىلار تىك اولتۇردىلار (فَلَمَّا رَأَى
 اَيْدِيَهُمْ) بىس كورگانى زامانە حضرت ابراهيم اول قوناقلارنىڭ قوللارنى كىم (لَا تَصْلُ
 الْيَدِ) ايرىشماس اول طعامگە يەنى نرىشتلارنىڭ آشامائىنچە تىك اولتۇرغانلارنى كورگىچ
 (نَكَرَهُمْ) انكار قىلدى ۋە كىلو شىرمادى آنلارنىڭ بو اشلارنى (وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً)
 ھەم كوگلىنە كىلتوردى آنلارنى قورقۇنى يەنى، ابراهيم ۋە ئىھىم السلام اول فرىشتەلارنىڭ
 آشقە قول سوزمائىنچە نىك اولتۇرغانلارنى كورگىچ آنلارنى قورقۇنى زىرا كە اول
 زامانە بىرۋايلە ئىكچى گە دشمان بولوب آڭما يامانلىق قىلدى ايلە كىلگان بولسە آنىڭ
 ايونە طعام آشاماس ۋە آشقە قول سوزماس ايدى بىس او شىبو فرىشتەلارنى ھەم حضرت
 ابراهيم مكا باوزلىق قىلدى ايلە كىلگان دشمانلارنى ياكە اوغرىلار دىيۋپ قورقۇنى
 اول فرىشتەلەر حضرت ابراهيمنىڭ قورقۇنىنى يىلدىلار (قَالُوا) ايتدىلار فرىشتەلەر ابراهيم

پېغمبەرگە (لَا تَخَفْ) قورقماغۇل سەن اى ابراهيم بۇلاردىن بىز سىڭا زىيان ايتۇ اوچۇن
 كېلىمادىك (أَنَا أَرْسَلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ) درستلىككە بىز بىبارلىك لوط قومىنە آنلارنى
 عذاب قىلو اوچۇن (وَأَمْرَانَهُ فَأَتَمَّهُ) واپراھىم پېغمبەرنىڭ خانۇنى سارە نۇرغۇچى
 ايدى شۇلۇقتە پەردە آرطۇدىن و فرشتەلەرنىڭ سوزارن طىڭلار ايدى ياكە فونانلارغە
 خەمەت قىلو اوچۇن آنلارنىڭ خەمۇرىندە نۇرغۇچى ايدى زىراكە خەمەت سارە اول
 وقتە فارچق ايدى يوزىنى اورتەس ايدى (فَضَحَكَتْ) بىس كۆلدى خەمەت سارە
 فرشتەلەرنىڭ سوزلارن اېشتىكچاچ يعنى ابراهيم عليه السلام نىڭ آنلارنى طانۇماينچە
 قورقغاندىن كۆلدى ياكە قورقۇلرى كىتۇگە شادلانۇب كۆلدى ياكە فساد اھلى بولغان
 لوط قومىنىڭ ھلاك بولۇلرىنە شادلانۇب كۆلدى ياكە فرشتەلەرنىڭ آدمىلار صورتنە
 بولۇلرىنە عىجلانۇب كۆلدى (نَبِّشْرُنَا هَا بِاسْحَاقَ) بىس سۇيۇنچ بىردىكېز آڭا يعنى
 فرشتەلەر سۇيۇنچ بىردىلەر اسحاق اسملى اوغلى بولماق ايل (وَمَنْ وَرَاءَ اسْحَاقَ يَعْقُوبَ)
 ھم اسحاق آرطۇدىن آنىڭ اوغلى يعقۇب نىڭ بولماق ايل سۇيۇنچ بىردىلەر فرشتەلەرنىڭ
 خەمەت سارەگە سۇيۇنچ بىرولرى شۇل جەھەندىر كەم خانۇنلار بالالارى بولۇغە اېرلەدىن
 آرتۇغراق شادلانۇرلەر ياكە ابراهيم عليه السلام نىڭ ھاجر اسملى خانۇندىن طۇغان
 بىر اوغلى يعنى اسماعىل عليه السلام بار ايدى سارەنىڭ اول وقتە ھېچدە بالاسى
 يوق ايدى شۇل سېببى آڭا بىشارت بىردىلەر خەمەت سارە فرشتەلەردىن اوشىبو سۇيۇنچى
 خېرىنى اېشتىكچاچ عىبكە قالدى (قَالَتْ) ايتىدى سارە تەجىب قىلۇب (يَا وَيْلَتَا أَلَدُوا نَا
 عَجُوزًا) اى وای مەن اوزرىمە نى عىبىدىر مەن بالا طۇغۇدىرورمەنۇ وھالانكە مەن قارچىمەن
 اول وقتە خەمەت سارە تۇقسان تۇقۇز ياشىندە ايدى شۇل سېببى بىك عىجىسۇب
 ايتىدى بو نىندىن عىب اشدىر اوشىبو قارطايفان كۈنمە مەن بالا طابار مەنۇ (وَهَذَا
 بَعْلِي شَيْخًا) ھم اوشىبودىر مەن ايرىم قارت بولغان حالندە يعنى مەن ايرىم ابراهيم ھم
 قارطايفاندىر قارت ايل قارچىدىن بالا نھوك بولۇر (ان هذا لشيء عجب) درستلىككە
 اوشىبو اىش عىب نرسەدر اول وقتە ابراهيم عليه السلام يوز يگرمى ياشىندە ايدى
 دېمىشلەر خەمەت سارەنىڭ اوشىبو طرىقە تەجىب ايلامكى عادىكە قاراب ايدى چۈنكە
 عادىندە تۇقساندىن آرتقان فارچق نىڭ ھم يوزدىن اوتىكان قارتنىڭ بالالارى بولماق بىك
 عىب وبعىد اشدىر شۇل سېببى بو طرىقە تەجىب ايتىدى خەمەت سارەنىڭ قەدىرىنە
 اشانماوندىن نۇگىلدىر (قَالُوا) ايتىدىلەر فرشتەلەر خەمەت سارەگە (اتعجبين من أمر الله) ايا
 سەن تەجىب قىلاسەنۇ الله تەئالى نىڭ اېمىدىن يعنى الله تەئالى نىڭ قەدىرىنى كىڭدىر قارطايفان

حالئكده سندن بالا دنيآغه كيلتورسه هيچ عجب نوكلدر (رحمة الله) الله تعالى نك
 رحمتى (وبركاته عليكم) هم آنك بركاتى سز نك اوزر كزگه در (اهل البيت) اى ابراهيم
 پيغمبر ايوينك اهل لرى محققلر ديمشلدركم ابراهيم عليه السلام نك اهل بيتينه بولغان
 بركات الهبه دن برسى شولدر كم بنى اسرائيل پيغمبر لرى بار چه سى حضرت ابراهيم
 ايله ساره نسلندن كيلدى لر (انه حميد) درستلكده اول خداى تعالى ماقتالئمشدر
 نعتلر بير ماكى ايله (مجيد) الوغدر فضل وكرمىنى ظاهر قيلمائى ايله (فلما ذهب
 عن ابراهيم الروح) بس كبتكانى زمانده ابراهيم دن قورقو (وجاءتة البشرى) هم كيلگانى
 زمانده آكنا بشارت وسويونچ اوغلى بولمائى ايله (بجادلنا فى قوم لوط) بختلاشور
 بولدى اول بز نك فرشته لرمز ايله لوط قومى طوغر بيسنده فرشته لر ايله بختلاشماكى
 شول ايدىكم حضرت ابراهيم فرشته لر نك لوط پيغمبر قومىنى هلاك ايتو اوچون
 كيلولرن بلگاچ آفارغه ايتدى بر قريه ده يوز مسلمان بولسه اول قريه اهلينى
 سز هلاك قيلورسزمو فرشته لر يوق هلاك قيلماسمز ديديلر حضرت ابراهيم اگر
 توفسان مؤمن بولسه اول قريه اهلن هلاك ايتارسزمو دجوب صورادى فرشته لر
 يوق ديوب جواب بيرديلر شول روشچه حضرت ابراهيم اونار اونار كيمتوب صورار
 ايدى فرشته لر هميشه يوق هلاك ايتماسمز ديوب جواب بيرورلر ايدى تاكم عاقبت
 اگر بر قريه ده بش كنه ايمان اهلى بولسه اول قريه اهلن هلاك ايتارسزمو ديوب
 صوراغاج فرشته لر ايتدیلر اگر بر قريه ده برگنه مؤمن بولسه ده بزلرگه اول قريه نى
 هلاك قيلورغه فرمان يوقدر بس ابراهيم عليه السلام ايتدى سز لر لوط قومىنى
 هلاك ايتو اوچون كيلگان سز آنلر نك آراسنده لوط پيغمبر اوزى هم آنك قزلرى
 باردر آنلر مسلمانلردر شولاي بولغاج سز اول شهرنى نهوك هلاك قيلمائى بولاسز
 فرشته لر ايتدیلر بز لوط پيغمبر نى هم آنك ايو جماعتلرن اول شهر دن چغارورمز
 صگره شهر اهلن هلاك قيلورمز (ان ابراهيم لعليم) درستلكده ابراهيم تحمل ايتكو چيدر
 ويومشاق كوكل ليدر كم كشىلرنى فزغانور ايدى (اواه) كوب آه ايتكوچى
 وحسرتلنگو چيدر بنده لر نك حالينه (منيب) فايتهو چيدر خداى حضرتينه دها و مناجات
 قيلو ايله بنده لر نك عذابىنى كيچكدر ونى صوراب ابراهيم عليه السلام لوط قومىنى
 فزغانوب سويلا گاج فرشته لر ايتدیلر (يا ابراهيم امرض عن هذا) اى ابراهيم سن
 يوز دوندر گل آنلر حقنده بختلاشودن (انه قد جاء امر ربك) درستلككم تحقيق
 كيلدى سز نك پروردكار نك امرى وفرمانى آنلرنى هلاك قيلو ايله (وانهم اتبهم)

ھم در سنلکده اول لوط قومی کینگوچیدر آنلرغە (ھذاب غېر مردود) فایتارلمی تورغان عذاب بەنی آنلرغە عذاب کیلما کی ایله حکم ایتمولگاندر البتہ ھلاک بولاچقلردر سنک بختلاشما کک و دعا ایتما کک ایله اول عذاب کیری فایتارلماس ھم کیلمی فالماس دیدیلر صکرە اول فرشتەلر حضرت ابراھیم ایله ایسانلاشوب مؤتفکات قومینە یونالدیلر آنلرنک شەرلرینە یاقن کیلدیلر لوط علیھ السلام ایگونلک بېرنده اشکە مشغول ایدی فرشتەلر آنک فارشوسینە کیلوب سلام بېردیلر (وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا) وکیلگانلری زماننە بزنک ایلچیلریمز لوط پیغمبرگە یعنی فرشتەلر لوط علیھ السلام یانینە کیلگاج (سی بھم) فایعولی بولدی حضرت لوط آنلرنک کیلولرینە (وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا) ھم طارایدی کوکلی آنلر سبیلی لوط علیھ السلامک فایغورماقی آنلرنی فوناق ایتونی آورسنوب نوگل ایدی بلسکە اول فرشتەلر کورکام یوزلی و خوش صورت یکتلر صورتندە بولغانلقلرندن قومینک آنلر حقندە یاوزلق قصد ایتمولرندن و ادب سزلکلرندن فورقدی آنلرنک فرشتەلر ایکنن بلماس ایدی شول سبیلی فایغوغە قالدی (وَقَالَ) ھم ایتدی لوط پیغمبر فایغورب (ھذا یوم عَصِيبٌ) اوشبو کون قاطی وچیتن کوندر مگا من بو فوناق یکتلرنی قومیم آراسنە نچوک آلوب فایتیم دیدی روایت ایدلمشدرکم حق تعالی اول فرشتەلرگە لوط پیغمبر اوزینک قومینک یاوزلقلری حقندە دورت مرتبە گواھلق بیرماینچە آنلرنی ھلاک ایتما کز دیوب بیورغان ایدی لوط علیھ السلام اول فرشتەلرنی کورگاج آنلرغە ایتدی بو شوہر خلقی نک خبری ھم آنلرنک عادتلری سزگە ایشتولسگانی یوفمو دیدی اول قومنک عادتلرن و اواطه فعلی آنار آراسندە مشهور ایکنن آچق ایتوب ایتورگە او بالدی باری بوتون دنیا خلقی نک یامانراق اوشبو قوم ایکنینە من گواھلق بیرە من دیدی جبرائیل علیھ السلام میکائیل علیھ السلامغە اشارت قیلوب اوشبو بر گواھلق دیدی بس لوط علیھ السلام آنلر ایله برگە شەرگە یونالیدی شەر فاپقاسینە کیلوب یتکاج ینە شول سوزنی تکرار قیلوب دنیا دە ایکن یاوزراق قوم اوشبو شەر خلقیدر دیدی حضرت جبرائیل ینە میکائیلگە قاراب بو ایکنھی گواھلق دیدی شەرگە کرگاندن صو ک لوط علیھ السلام ینە شول سوزنی ایتدی اپولرینە کیلوب یتکاج ینە شول سوزنی تکرار قیلدی حضرت جبرائیل دورت مرتبە گواھلق بولدی دیدی شەر خلقندن بعضلری لوط پیغمبرنک فوناقلرن کوروب باشقلرینە خبر ایرشدر دیلر لوط فە بیک ماتور یکتلر کیلگانلر دیدیلر باکە لوط علیھ السلامک کافرە خاتونی قومنک الوغلرینە خبر بېردی بس قومنک الوغلری

جیولشوب حضرت لوطنىڭ خانەسەنە يوناڧىلەر (وجاءه قومە) ھەم كېلىدېلەر لوط
 پېغەمبەرنىڭ ايونە آنىڭ قومى (بېھزەون الیہ) آشوغورلەر ويوكورورلەر ايدى آنلر لوط
 عليه السلام صارى (ومن قبل) ھەم اوشبوندىن الگارى (كانوا يعملون السيئات)
 اشلار بولدىلەر آنلر ياوزلقلرنى يەنى اولدە لواطە ھەم كوگارچەن اوچورماق استەزآء
 اوچون مجلسلردە قول چابوشماق يول باشلرندە اولطروب اوزغان كشىلرنى مسخرە
 ايتوب كولوب فالماق كىيى تورلى ياوزقلر ايلە شغللنورلەر ايدى بس اول قوم
 حضرت لوطنىڭ ايشكى تويىنە كېلىدېلەر وقوناقلرنى طلب ايتدىلەر (قال) ايتدى لوط
 پېغەمبەر آنلرغە (يا قوم ھۇ لاء بنائى) اى منم قومىم مونا اوشبولر منم فزىلر مدر
 قوزارمى نكاحلاب آلگىز (من اطير لکم) اول فزىلر م پاكېزەراكلردىر سىلرگە يەنى
 اول قوم حضرت لوطدىن قوناقلرگىمى بىزگە چىاروب طابشرغل ديوب ياوز نيت ايلە
 قوناق يىكتلرنى استادكلرندە لوط عليه السلام عاجزلىكىدىن نى اشلارگە بلمايوب
 آنلرغە اوزىنىڭ فزىلر ن بېرماكېي بولدى قوناقلرغە تېماكز اكر نلاساكز قوزلرمنى
 بېرايم نكاحلاب آلگىز ديدى ايمان كېلتورگانكز سوكندە نكاحلاب آلگىز ديدى ياكە
 آنىڭ شرىعتندە مؤمن فزىلر كافرگە نكاحلاماق درست ايدى لوط عليه السلام بيك
 چومار دلقتىن وقوناقنى سويگانلىكىدىن قوناقلرى اوچون فزىلر ن فدا ايتدى (۱)
 (فاتقوا الله) بس قورقكز سز اى منم قومىم الله تعالى دن ھەم اوشبو ياوز اشنى طاشلاكز
 (ولا تخزوني في ضيفي) دخى خور قېلماكز منى قوناقلر م طوغىر بىسندە آنلرغە يامانلقنى
 قصد ايتوب (اليس منكم رجل رشيد) ايا يوقمۇ سز اوزىلر طوغىرى بولغە كونولگان
 بىر اير تاكم سزنى اوگونلاسه واوشبو ياوز عملكزىلر سزنى طيسە ديدى (قالوا)
 ايتدىلەر لوط قومى لوط عليه السلام نىڭ اوشبو سوزىنە قارشى (لقد علمت) تحقيق
 سىن بلورسىن اى لوط شونىكم (مالنا فى بناتك من حق) يوقدىر بىزنىڭ سىنىڭ فزىلرگە
 ھېچ بىر حاجتەز وبىزارگە سىنىڭ نىلرلك كراك نوكلدىر (وانك لتعلم ما نريد) ھەم
 درستلىكدە سىن اوزىڭ بلەسىن بىز تلى تورغان نرسەنى وبىلرگە نرسە كراك بولغانىنى
 ديدىلەر (قال) ايتدى لوط پېغەمبەر آنلرنىڭ جوابىدە (لو ان لى بكم قوة) كاشكى بولسە ايدى
 منم سىلرنى دفع قىلوغە قوتىم وسىلرگە كوچىم بىتسە ايدى البتە سزنى دفع قىلور ايدىم
 (او اوى الى ركن شديد) يىنا ايسە كاشكى صفونسام من بىر فاطى بولغۇچى ركن
 صارى يەنى مكا باردىم ايتە تورغان بىر كوچلى قوم بولوب من شونلرغە صفونسام
 وانلرنىڭ ياردىمى سىزنىڭ شىركىزدىن قوتولسام ديدى كېلتورمىشلردىم لوط عليه السلام

(۱) بعضيلر بواورنە بناندن
 مراد آنلرنىڭ اوزخاتو-
 نلر دىر ديورلر يەنى لوط
 عليه السلام آنلرغە ايتدى
 سز منم قوناقلرغە تعرض
 ايتماكز اوز خاتونلرگىز
 سىلرگە پاكېزەراك ھەم
 حلال بولغۇچىلردىر خاتو-
 نلرگىزغە باركز ديدى
 پېغەمبەر اوزىنىڭ امتىنە
 اتا اورنىدە در شول سببلى
 آنلرنىڭ خاتونلر ن فزىلر م
 ديوب اطادى
 مواھب

كافرلر كرماسونلر اوچون يورطى نك ايشگىنى بىكلاگان ايدى ايشك آرطندن
 آنلر ايله دعوالاشور ايدى عاقبت اول كافرلر هجوم فيلوم ابونك اصطيناسىنى
 تىشتىبلر هم ابونك اچينه كرما كچى بولدىلر حضرت لوط بيك اضطرابقه توشوب قايفوردى
 اول فرشتهلر آنك بيك قايفورغانن كورگاچ (فَالُوا يَا لُوطُ) ايتدىلر فرشتهلر اى
 لوطسن قايفور ماغل ومضطرب بولماغل (انارسلربك) درستلكك بزنسك پروردكارنك
 بيارگان ايلچى لريمز واوشبو قومنى هلاك ايتو اوچون كچلگانمز سن هيچده
 فورقماغل (لَنْ يَصْلُوا إِلَيْكَ) هر گيز ايرشماسلر آنلر سكا ضرر وايندا ايله يعنى
 قومك سكا هيچ ضرر وزيان ايرشدر آلماسلر سن اوزك جماعتلركنى آلوب شهردن
 چغوب كيتكل بز اوشبو قوم آراسنده فالورمز ديدىلر بس جبرائيل عليه السلام اول
 كافرلر نك قارشولرينه باروب فاناطى ايله آنلر نك بوزلرينه اشارت قىلدى شول حاله
 آنلر همهلرى صوفر بولدىلر كوزلرى هيچ نرسهنى كورماس ايدى حضرت لوط نك
 فوناقلرى سحر چيلر ايكان ديورلر ايدى بس جبرائيل عليه السلام حضرت لوطقه
 ايتدى (فَأَسْرَبْ بِهَاكَ) بس شهردن آلوب كيتكل سن اوزنك ابو جماعتلركنى (يقطع
 مِنَ اللَّيْلِ) كيچه نك بر كيسا گنده يعنى تون نك بر آزى آوشقاچ بالا چاغالركنى
 آلوب شهردن چققل (وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ) هم كرا كدر كم التفات ايتماسون و آرتينه
 ايلانوب قاراماسون سزلردن هيچ براو (الَّا أَمْرًا نَكَ) مگر اوزك ايله برگه آلوب
 چقماغل خاتونكنى كم اول كافره در (أَنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ) درستلكك كم ايرشكو چيدر
 اول كافره خاتونكغه سنك قومك گه ايرشكان نرسه يعنى اوشبو قومگه كچلگان
 عذاب سنك خاتونك واهل گه ده ايرشوب كافرلر ايله برگه اول هم هلاك بولاچقدر حضرت
 لوط آنلرغه عذاب قايجان كيلاچك ديوب صور اچاچ جبرائيل ايتدى (ان موعدهم
 الصبح) درستلككده آنلرغه عذاب كيله تورغان وقت طاك وقتيدر لوط عليه السلام
 طاكغه چه بايطاق وقت بار ديجاچ حضرت جبرائيل ايتدى كم (اليس اصبح بقريب)
 ابايقن نوگلدروم و طاك وقتى يعنى طاكغه كوب قالماغاندر ياقندر ديدى (فلما جاء
 امرنا) بس كچلگانى زمانده بز نك فرمانيمز لوط قومينه عذاب يبارو ايله (جعلنا
 عاليها) فيل قبز آنلر نك شهرلرينك اوستونى (سافلها) آنك آستى يعنى بوز توبان
 قيلول اوستون آستقه ايلاندر دك حق تعالى نك امرى ايله جبرائيل عليه السلام لوط
 قومينك شهرلرن بارچه خلقلرى ايله كوناروب هواغه چغارغاندن صوك بوز توبان
 قيلول كبرى برگه طاشلادى. (وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ) هم باودردق بز آنلر نك شهرلرى

اوزرینه یوز توبان قیلغاندن صوڭ (حجارة من جیل منضود) برسی اوستونه
 برسی قویولغان بالهقدن پشورلوب یاصالغان طاشلرنی یا که نموغدن چغارلغان
 طاشلرنی برسی آرتندن برسینی آنلرنک اوستلرینه یاودردق (مسومة عند ربک)
 علامتلانمش و طامغالانمش بولغانلری حالده اول طاشلر پروردکارک فاشنده آنلرنی
 عذاب قیلو اوچون یعنی اول طاشلرنک بعضلری آق بولوب اوستونده قارا صزقلر
 ایله علامتلر قویولغان ایدی و بعضلری قارا طاش اوستونه آق صزقلر ایله طامغالانغان
 ایدی یا که هر طاشنک اوستونه برکشی نک اسمی یازلغان ایدی یا که اول طاشلر
 خدای تعالی فاشنده آنلرغه عذاب اوچون حاضرلانگان ایدی دیما کدر (وما هی
 من الظالمین ببعید) (۱) و براق توگلدر اول عذاب طاشلری ظلم لقی ایتکوچیلردن
 یعنی ظالم لر باشلرینه طاش یاوماغه مستحقلردر (۲) (والی مدین اخام شعیبا)
 دخی بیاردکیز مدین قومینه اوزلرینک فرنداشلری شعیبنی پیغمبر ایتوب (قال)
 ایتدی شعیب پیغمبر آنلرنی طوغری یولغه اونداب (یا قوم اعبدا الله) ای منم
 قومیم سز عبادة قیلنک الله تعالی گه (ما لکم من اله غیره) یوقدر سزگه هیچ خدای
 الله تعالی دن باشقه (ولا تنقصوا المکیال و المیزان) هم کم قیلماکیز اولچاوا صاوطنی
 صاوط ایله اولچانه تورغان نرسه لرده دخی آغزلق اولچاون کیم ایتماکیز آغزلق ایله
 اولچانه تورغان نرسه لرده یعنی اولچاوده خیانت ایتماکیز اولگنی اادنلرکیزنی
 طاشلاکیز (انی اریکم بغیر) درستلکده من کورامن سزنی نعمت و دولتده یعنی
 سزله بایلر و دولتی لرسز فقیر و محتاج توگلدر بس نی اوچون خیانت قیلارسز
 (وانی اخاف علیکم) هم درستلکده من قورقامن سز نک اوزرکیزگه (عذاب یوم
 محیط) عذاب کافرلرنی و ظالملرنی چولغاب آلفوچی کون نک عذابندن یعنی اگرده
 ایمان کیتلور ماسا کیز و اولچاوده خیانت قیلسا کیز من سزلرنک آخرت عذابینه
 گرفتار بولماق کیز دن قورقامن یا که خدای تعالی دن عذاب کیلوب همه لکیز هلاک
 بولماق کیز دن قورقامن دبدی (ویا قوم اوفوا المکیال) هم ای منم قومیم سز وفا
 قیلنکیز صاوط اولچاوینه و کامل ایتوب اولچا کیز (والمیزان) دخی آغزلق اولچاوینه
 (بالقسط) عدل لک و طوغریلق ایله مدین قومینک عادتلری اولچاوده خیانت قیلو
 بولغانلقدن شعیب علیه السلام تاعکید و مبالغه اوچون تکرار آنلرنی اول اشدن نهی
 قیلدی آنلر اولچاوده خیانت قیلولری اوستونه هر نرسه نی صانوب آلسه لر آچه سن
 کیموتوب بیروزلر ایدی هم کموش و آلتوب آچه لرنک چیتلرن کیسوب آلوب

کم لوط قومندن اوستلرینه
 کوکدن طاش یاوغانلری
 شول کسه لر ایدیلرکم
 اول قوم هلاک بولغان
 وقتده آنلر اوز شهرلرنده
 توگل ایدیلر باشقه بیلرگه
 کیتکانلر ایدی هر اوزنک
 بولسه لرده اوزاسملری
 یازلغان طاش آنلرنک
 باشلرینه توشوب هلاک
 قیلور ایدی آنلردن برسی
 قاپوب مکه گه کیلوب
 حرم شریفک کزگان
 ایدی فرق کون حرم
 شریفی اچنده توردی
 شول وقتده آنک اسمی
 یازلغان طاش هواده معلق
 بولوب آنک چققانسن
 کوتوب تورور ایدی
 اول کسه حرم شریفدن
 چققاچ مذکور طاش آنک
 باشینه توشوب هلاک
 ایلادی

(۲) بعضیلر بو اوزنده
 هی ضمیری قریه لرگه
 راجعدر ظالمین دن مراد
 مکه کافرلریدر دیورلر
 حاصل معنی اول لوط
 قومی نک قریه لری مکه
 اهلندن براق توگلدر
 سفرده یوزگان وقتلرنده
 آنلر شول قریه لرنک
 بیرندن اوتالرس شول
 قوم نک حال لرن و آنلرغه
 کیلگان عذابلرنی
 فکرلاب عبرت آلسونلر
 دیما کدر مواهب علیه

قالورلر ايدى شعيب عليه السلام آنلرنى اول اشدىن هم نهى قىلوب بيوردىكم (وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ) دىكى كيموتوب بېرما كۆرسىز آدمىلرگە (أَشْيَاءَهُمْ) آنلرنىڭ نرسەلرنى
 يعنى ساتىپ آلغان نرسەنىڭ بهاسىنى كيموتوب بېورما كۆز يا كە كەموش و آلتون
 تىكەلرنىڭ چېتىلرنى كېسىپ آلۇپ قالۇپ بېرما كۆز (وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ) هم بوزۇنلۇق
 ايتما كۆز بىردە (مُفْسِدِينَ) فساد و ظلملۇق اشلا گوچىلر بولغانىكۆز حالده (بَقِيَّةُ اللَّهِ
 خَيْرٌ لَّكُمْ) خدای تەئالى حلال ايتىپ قالدىغان نرسەسى يىغىشراقدر سىلرگە خىيانت بىرلە
 جىبولغان حرام مالدىن (أَنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) اگر ايشانۇچىلر بولسا كۆرسىز منىم سوزمگە
 (وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ) ومن نوگلمىن سىزنىڭ اوزر كۆزگە صافچى و اشلر كۆزنى كوز اتوب
 نورغۇچى تاكم سىلرنى گناھدىن يا كە عذابدىن صافلار ايدىم بلكە من نصيحت
 ايتكوچى رسول و پېغمبىر من پېغمبىرلر ابىكى تۇرلى ايتدىلر بعضلرىنە خدای تەئالى
 كافىلر ايلە صوغشورغە بېورغان ايدى و بعضلرىنە صوغش قىلو ايسلە بېور ماغان
 ايدى حضرت شعيب اوشبو صوگقىلر جەل سىدىن ايدى كون بوينچە اوزىنىڭ قومىنە
 وعظ و نصيحت ايدوب آنلرنى طوغرى يولغە اوندار ايدى كىچ بولغاچ نمازغە
 كرشوب تون بوينچە نماز اوفور ايدى (قَالُوا) ايتدىلر شعيب قومى (يَا شُعَيْبُ
 أَصْلُوكَ تَامِرٌ) اى شعيب ايا بېورادرموسىڭا سىڭى اوفوغان نمازىك و عبادتلىرىڭ
 (أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا) بىزنىڭ قويمىقىمىز ايلە آنالرىمىز طابونى تورغان نرسەنى
 يعنى آنا بابالرىمىز طابونغان پونلرغە طابونۇق قوبو ايلە بىزنى تىكلىق قىلورغە
 سىڭانمازلىرىڭ بېورامۇ (أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا) يا ايسە بىزنىڭ قويمىقىمىز ايلە اشلاما كىمىزنى
 اوز ماللرىمىز دە (مَا نَشَاءُ) اوزمىز تىلاگان نرسەنى يعنى اوز ماللرىمىز دە اوزمىز
 تىلاگانچە تصرف ايتۇدىن و تىلاگانچە خىيانت قىلۇدىن هم آلداۋدىن بىزنى طيارغە
 سىڭا اوفوغان نمازىڭ بېورادرمۇكىمىز سىن بىزلىرى اول اشلردىن طيارسىن هم پونلرغە
 طابونما كۆز دىوب تىكلىق قىلاسىن (أَنْتَ لَنْتَ الْعَلِيمُ) درستلىك دە سىن البته تىكلىق
 ايتكوچى و بومشاق كوگلى سىن (الرَّشِيدُ) طوغرى يولغە كوگلىگۇچى سىن اوز
 گمانىڭدە يعنى سىن اوزىڭنى حليم من هم طوغرى بولدىمىن دىوب بىلە سىن دىدىلر
 يا كە استىزآ قىلوب و مسخرە ايتوب اوشبو سوزنى ايتدىلر (قَالَ) ايتدى شعيب
 پېغمبىر آنلرغە (يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ) اى منىم قومىمىز اياسىز كوردۇمۇ خىر بىر كۆز مىڭا
 (أَنْ كُنْتُ عَلَى بَيْتِنَا مِنْ رَبِّي) اگر بولسامىن بىر ظاهىر دىليل اوزرىنە پىروردكارمىن
 يعنى منىم حق پېغمبىر ايكانىمىمە دىلىلم و علامتىم بولسە (وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا) هم

رزق بیرگان بولسه خدای تعالی مٹا کورکام رزقنی اوز فاشندن یعنی مٹا پیغمبرک
 بیرگان بولسه یا که حلال مال و دولت روزی فیلغان بولسه یا که هر ایکی دنیا
 سعادتین نصیب اینکان بولسه بس من نچوک آنک فرمانینه خلافتی قبلایم (وما
 آرید) هم من تلاماسمن (آن اُخالفکم) سزگه خلافتی قیلونی (الی ما انهبکم عنه) شول نرسه
 صاری میل اینوبکم من طیار من سزرنی اول نرسه دن یعنی من سزنی بر اشدن
 طیوب شول اشنی اوزم اشلاونی تلاماسمن البته اول اوزم طیار اور من صکره سزنی
 طیار من (ان آرید) من تلاماسمن (الاصلاح ما استطعت) مگر اشنی نوزوک قیلونی
 و اصلاح اینونی تلاماسمن (وما توفیقی الا بالله) ونو گلدر منم توفیقم
 و موفق بولماقم اشلرنی اصلاح قیلوغه و طوغری یولنه ایر شو که مگر خدای تعالی ناک
 هدایتی و یاردمی ایله گنه در (علیه توکلت) اول خدای تعالی گنه گنه توکل قیلدم من
 و اشلر منی طاپشردم (والیه انیب) هم آنک صاری من فایتور من هر اشدن (ویاقوم
 لایجر منکم شقاقی) دخی ای منم قومیم مٹا دشمنانق ایتما کتکز و قارشما کتکز پیدا
 ایتماسون سزگه (ان یصیبکم) سز لرگه ایر شو نی (مثل ما اصاب قوم نوح) نوح
 پیغمبر قومینه ایرشکان نرسه ناک اوخشاشی یعنی مٹا خلافتی اینکانکز و قارشما کتکز
 اوچون سز لرگه ده نوح قومینه کیلگان شکللی طوفان عذابی کیلماسون (او قوم هود)
 یا ایسه هود پیغمبر قومینه ایرشکان نرسه ناک اوخشاشی یعنی عاد قومینه کیلگان
 صر صر جیلی شکللی سزگه عذاب جیلی کیلماسون (او قوم صالح) یا ایسه صالح
 پیغمبر قومینه کیلگان شکللی سزگه رجفه و زلزله عذابی کیلماسون (وما قوم لوط
 منکم ببعید) هم براق تو گلدر سزدن لوط قومی یعنی آنلر ناک هلاک بولولرینه
 کوب زمانده اونماگان هم اورنلری ده سز لرگه یاقندر آنلر ناک حالندن عبرت
 آلکز (واستغفروا ربکم) دخی استغفار قیلکز سز ربکزغه و ایمان کیلتورب آندن
 مغفرت استاگز (ثم توبوا الیه) صکره فایتکز سز آنک صاری و آندن باشقهغه عبادت
 ایتماکز (ان ربی رحیم) درستلکده منم پروردگارم رحمت اینکوچیدر استغفار
 قیلغوچیلرغه (ودود) دوست نونقوچیدر توبه اینکوچیلرنی (قالوا) ایندیبلر شعیب
 پیغمبر ناک قومی آنک اوشبو سوزلرینه قارشی (یا شعیب ما نفقه) ای شعیب بز
 فهم اینمی مز و آکلایمیز (کثیراً مما تقول) سن ایته تورغان سوزلردن کوبسنی
 یعنی سن اینکان نرسه لرگه بز ناک عقیلمیز ایرشمایدر دیدیلر آنلر شعیب
 علیه السلام ناک سوزلرن آکلاسه لرده عناد و قارشیلقلرندن بز آکلایمیز دیدیلر

دخى ايتدىلر (وَأَنَا لَسْرِيكَ فَيَا ضَعِيفًا) ودرستلىكده بىز كورامىز سنى اى شعيب
 اوز آرامزده ضعيف هم كوچىسىز كم سن بىزگه قارشى تورا آلماس سن (وَلَوْلَا
 رَهْمُكَ) واگر بولماسه ايدى سنىڭ قومڭ وقبيلەڭ (لَرَجْمَانِكَ) البته بىز طاش ايل
 آطوب ملاك قىلور ايدى سنى بىنى اكر سنىڭ بىزنىڭ ايل بىر دىندە بولغان ياقنلرڭ
 وفرىداشلىرڭ بولماسه ايدى بىز شولارنىڭ حىرمتىن رعايه ايتماساك ايدى سنى
 كوئىدىن طاش ايل آطوب اولتورور ايدى بارى شول قىرنداشرلرڭنىڭ خاطرلرى
 اوچون گنە سنى اولتورماينچە تورامىز (وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بَعِيزٌ) وسن بىزىزگه عزىز
 هم حىرمتلى ئوگلسن سنى سلامت نونماقەز بىزنىڭ فاشىمىزده عزىلى وقدرلى بوغانئىكەن
 ئوگلىر دىدىلر (قَالَ) ايتدى شعيب پىغمبىر آنلارنىڭ اوشبو سوزلرىنە قارشى (يا قوم
 ارهطى اعز عليكم) اى منى قومىم ايا منى قىبىلەم وفرىداشلىرم عزىلى راكردىرمو
 سىزىزگە وسويوكلىرىڭلر مو (من الله) الله تعالى دن (وَأَخَذْتُمُوهُ وَأَنْتُمْ ظَاهِرُونَ) وتوتىڭىز
 سىز الله تعالى نىڭ فرمانىنى آرقاڭىز آرطىنا طاشلانمىش ايتوب بىنى منى قىرنداشرلر منى
 رعايه قىلاسز خدای تعالى نىڭ فرمانىن رعايه ايتىمى سىز آرطىڭىزغە طاشلىسىز (أَنْ
 رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ) درستلىكده منى پروردكارم سىز اشلى تورغان نرسەنى احاطە
 ايتكوچىدىر علمى ايلە وبارچە اشلىرڭىزنى بىلگوچىدىر ھىچ برسى آڭا باشىرن ئوگلىر
 شول اشلىرڭىز اوچون جزالرنى بىراچكىدر (وَيَا قَوْمِ أَعْمَأُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ) دخى اى
 منى قومىم سىز عمل قىلىڭىز واشلاڭىز اوز حالڭىز اوزرىنە بىنى شىرك واوچاودە
 خىانت هم آلداو كىبى اشلىرڭىزنى اشلاڭىز (أَنْتِ عَامِلٌ) درستلىكده من اشلاڭوچىمىن
 وفرار ايتكوچىمىن اوز اشىمدە (سَوْفَ نَعْلَمُونَ) تىزدىركم سىز بلورسىز (من ياتيه
 عَذَابٌ يُعْزِبه) شول كەسەنىكم كىلور آڭا آنى خور قىلا تورغان عذاب (ومن هو
 كاذبٌ) دخى بلورسىز شول كەسەنىكم اول يالغان ايتوچىدىر سىزنىڭ گمانىڭىزدە بىنى
 منى سوزلرم حق و طوغرىدىرمو يا كە سىزلىرىكى مو ياقىندە ظاهر بولور (وَأَرْتَقِبُوا)
 هم كوتوب تورڭىز سىز من ايتكان نرسەنى (أَنْتِ مَعَكُمْ رَقِيبٌ) درستلىكده من هم
 سىزنىڭ ايلە برگە كوز توتقوچى وكوتوب تورغوچى من (وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا) وكىلىگانى
 زماندە بىزنىڭ فرمانىمىز مەدىن قومىنە عذاب ايلە (نَجِينَا شُعَيْبًا) فوتقاردقىز شعيب
 پىغمبىرنى (وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ) هم ايمان كىلنورگان كەسەلرنى آنڭا ايلە برگە فوتقاردىق
 (بِرَحْمَةٍ مِنَّا) اوز رحىمتىز وفضلىز ايلە (وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا) دخى توتدى كافىر بولغان
 كەسەلرنى (الصِّبْغَةَ) صىبغە عذابى بىنى اول قوم جبرائىل عليه السلامنىڭ طاوشى

ایله بورا کلری بارلوب هلاک بولدیلر (فاصحوا فی دیارهم جائمین) بس اورلدیلر
آنار اوزلرینک بورطلرنده بیرگه بقولوب اولسگوچیلر بولوب (کان لم یغنوا فیها)
گویا کم هرگیز تورمادیلر آنار اول بورطلرده یعنی دنیاغه هیجده کمالماگان شکلی
بولدیلر (الا بعد المدین) آگاه بولسکز کم هلاکک ورحمتدن یراق بولدیلر و هلاک بولدیلر ثمود قومی مدین
(کما بعدت ثمود) نئاک کم رحمتدن یراق بولدیلر و هلاک بولدیلر ثمود قومی مدین
قومینی هلاک بولوده ثمود قومینه اوخشانماقی هر ایکسی صیحه عذاب ایله هلاک
بولغانلقلری اوچوندر (ولقد ارسلنا موسیٰ) و تعقیق بز یباردک موسی پیغمبری
(بایاتنا) پیغمبرلکی ننگ حقلغینه علامت بولغان معجزه ار ایله (وسلطان مبین) هم
آحق و ظاهر بولغوچی دلیل ایله (الی فرعون و ملائمه) فرغونگه هم آنک قومینک
الوغلرینه یباردک (فاتبعوا امر فرعون) بس ایاردیلر اول قوم فرعون ننگ
فرمانینه و موسی علیه السلامه ایمان کیتورمادیلر (وما امر فرعون برشید)
ونوگلدن فرعون ننگ اشی صواب هم طوغری آنلر دنیاده فرعونگه ایارولاری
شکلی آخرتده هم آکا تابع بولورلر و آنک آرطندن کیلورلر (بقدم نومه یوم
القیامة) قومینک آلدندن کیلور فرعون قیامت کوننده (فأوردهم النار) بس
کرگزر آنلر فی تموغ اوطینه (وبئس الورد المورود) ونی یاوز کرلمش
اورندر اول اوط (واتبعوا فی هذه لعنة) دخی لعنت بولدی فرعونگه هم آنک
قومینه اوشبو دنیاده آنلر ننگ آرطلرندن (ویوم القیامة) هم قیامت کوننده
یعنی هر ایکسی دنیاده اوزلرینه لعنت آلدیلر (بئس الرفد المرفود) نی یاوز بپرلمش
بولاکدر آنلرغه اول لعنت یعنی دنیا و آخرتده ملعون بولو (ذکک) اوشبو ذکر
ایتولگان خبر (من انباء القرى) هلاک بولغان قریهلر ننگ خبرلرندندر (نقصه علیک)
بز قصه قیلماز و اوقیمز اول خبرنی سکا ای محمد علیه السلام (منها قائم) اول
قریهلردن بعضی تورغوچیدر حاضرده و باقیدر (وحصید) هم بعضسی بوغالاش
ونام بتکاندر یا که قائم اثراری و تونلای بوغالماغان حاضرده هم بعض اثراری
کورنه تورغان لریدر عاد و ثمود قومی ننگ شهرلری کبی و حصیدن مراد هیج بر
اثری فالماغان تمام بوغالوب بتکان قریهلردن نوح قومینک اورناری کبی (وما
ظلمناهم) و ظلملق ایتمادکیز اول قریهلر ننگ اهللرینه آنلرنی هلاک قیلماقیمز این
(ولکن ظلموا انفسهم) و لکن ظلملق ایتمدیلر آنلر اوز نفسلرینه عذاب کیلوگه
سبب بولغان یامانلقلرنی اشلاب (فما اغنت عنهم) بس دفع قیلماقیدر و کیتارمادیلر

آنلردن (الْهَتُمُ الَّذِي يَدْعُونَ) آنلر نڭ تابونا تورغان معبودلری و پوتلری (من دون الله) الله تعالی دن باشقه (من شی) هیچ بر نرسه فی عذابدن یعنی باشلرینه عذاب کیلگان وقتده پوتلری آنلرغه هیچ فائده بیر مادی (لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ) کیلگانی زمانده پروردگار کڭ حکمی و فرمانی آنلرنی عذاب قیلو برله (وَمَّا زَادُوهُمْ) هم آرتدر مادیلر معبودلری و پوتلری آنلرغه (غیر تَتَّبِعِب) زیان دن و هلاکلیکن باشقه نرسه فی (وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ) و اوشاندا قدر پروردگار کڭ تونماقی و عذاب ایلاماکی (إِذَا أَخَذَ الْقُرَى) هر قایچان توتسه اول قریه لر نڭ اهللرن عذاب ایله (وَمَهَى ظَالِمَةٌ) و حالانکه ظالمق ایتکوچیلر بولسه لر اول قریه اهللری (إِنْ أَخَذَهُ آيِمٌ) درستلیکنده تونماقی و عذابی رنجتکوچیلر (شدید) قاطیلر (إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ) درستلیکنده اوشبو ذکر ایتولگان فصلرده البته عبرت باردر (أَمِنْ خِافِ عَذَابِ الْآخِرَةِ) آخرت عذابندن فورقان کسه گه (ذَلِكَ) اوشبو آخرت کونی (یوم مجموع لَه النَّاسُ) شول کوندر کم جیولمش بولور لر اول کون اوچون آدمیلر یعنی اول کونن بارچه خاقلر محشر یرنده جیولور لر (وَذَلِكَ) هم اوشبو قیامت کونی (یوم مشهود) شول کوندر کم حاضر بولور لر اول کوننده کوکلر هم یرلر اهلی (وَمَا نُؤَخِّرُهُ) دخی بز کیچکدر ماسمز اول قیامت کونینی (إِلَّا لِأَجَلٍ مُّعَدَّدٍ) مگر بر سانالمش مدت نڭ اونماکی اوچون کیچدر و رمز یعنی اوزینڭ بیلگولانگان وقتنی پتکاج فائمه بولور (یوم یات) شول کوننده کم کیلور اول قیامت و قایم بولور (لَا تَكَلِّمُنَّ نَفْسًا) سوزلاماس اول کوننده هیچ بر کسه (إِلَّا بِأَذْنِهِ) مگر خدای تعالی نڭ رخصتی ایله گنه سوزلار (فَمَنْهُمْ شَقِيٌّ) بس بولور اول محشر اهلندن بعضلری یاوز و نموغ اقلر (وَسَعِيدٌ) هم بولور آنلردن بعضلری ایزگو و سعادت ایاسی کم آنڭ اورنی جنت بولور (۱) (فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا) بس شقاوت ایاسی بولغان یاوز کسه لر (فَقِيَ النَّارَ) بس نموغ اولطنده بولغوچیلردر آنلر (لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ) بولور آنلر نڭ اول نموغ قاطی طاوشلری (وَشَهِيْقٌ) هم ضعیف و آقرن طاوشلری زفیر و شهیق هر ایکی سی ایشاک طاوشینه ایتولور نموغ اهلی عذابنڭ قاطیلغندن ناله قیلور ایشاک شکلی آفرور لر دیبکدر (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو فالغوچیلر بولور لر آنلر نموغده (مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ) کوکلر هم یرلر دایم بولغانی مدتده یعنی هیچده چغارلاماسلر منگو شول نموغده فالور لر دیما کدر عرب عرفنده اوشبو سوز تأییددن و منگولیکن کنایه در بس نموغ اهلی نڭ نموغده فالور لری کوکلرنڭ و یرلر نڭ دوامینه تعلیق ایتولگان نوگلدر

(۱) شقیق بلخی قندس سره دن نقل ایدلمشدر که سعادت علامتی بشر نرسه در کوکلنڭ یومشا. قلغی هم خدایدن فورقوب کب یغلامق هم دنیاغه کوکل نویما و طول املنی فویوب اولومگه حاضر بولودر اوشانداق شقاوت علامتی هم بشدر کوکلنڭ قاطیلغی هم کوزدن باشر چقماو هم دنیاغه رغبت ایتو و طول امل سه عیاسزلقدر تفسیر حسین

زيرا كه كوكلرنىڭ ھم بىرنىڭ قانى بولولرى نىض قطعى ايله ثابتدر اوشانداق كفر اھامنىڭ
 نموغده منگو فالولرى ده كوب آيتلرنىڭ دلالتى ايله ثابتدر آنلرنىڭ نموغده منگو
 فالولرى نه اعتقاد بىزگه واجب ولازمدر (الَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ) مگر شول وقتده كم تىلار
 سنڭ پروردكارىڭ يعنى خدای تعالى اوزى تىلاگان وقتده غنه آنلر اوط عذابىده
 بولماسلر بىلكه زمهرير نموغينه كىرگىزولوب عذاب ايتولورلر ياكه اوط عذابىنه
 باشقه ايكنچى بر عذاب ايله معذب بولورلر زيرا كه نموغداقى عذاب نچه نورلیدر
 بر نوعسى گنه اوط عذابىدر بس اوشبو استثنا مطلق عذاب حقهده نوكل بىلكه
 اوط عذابى حقهده غنه در مگر خدای تعالى تىلاگان وقتده غنه اوط ايله عذاب ايتولماسلر
 باشقه تورلى عذابلر ايله معذب بولورلر دىماكدىر (ان رَبَّكَ فَعَالِمًا يُرِيدُ) درستلىكك
 سنڭ پروردكارىڭ ھر بر تىلاگان نرسه سن قىلغوجىلدر نچوك عذاب قىلونى تىلاسه
 شولاي عذاب قىلور (وَأَمَّا الَّذِينَ سَعَدُوا) واما سعادت اھلى بولغان اىزگو كىسەلر
 (فَنَجَّى الْجَنَّةَ) بس جنتده بولغوجىلدر آنلر (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو فالغوجىلر بولورلر
 آنلر جنتده (مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ) كوكلر ھم بىرلر دايم بولغانلرى مدتده
 يعنى ھىچده چقارماسلر منگو جنتده نورولر (الَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ) مگر شول نرسه كم
 تىلادى سنڭ پروردكارىڭ يعنى خدای تعالى اوزى تىلاگان وقتده آنلرنىڭ درجه لرن
 آرندرور اولگى اورنلرنىن يوقار بىراق وار توغراق اورنلرغە آنلرنى كوچورور
 اوشبو استثنا طوغرىسندە علماءنىڭ سوزلرى كويدىر خدای تعالى مرادىنى اوزى
 بلور دىوب اوزىنه طايشرماق اوليدىر (عَطَاءٌ غَيْرُ مَجْذُوذٍ) عطا قىلماق عطا قىلدى
 آنلرغە خدای تعالى ھىچده كىسولمى وىتى تورغان عطانى وبولاكنى (فَلَا تَكُ فِي
 مَرِيَّةٍ) بس بولماغل سن اى محمد عليه السلام شىكده وگمانده خطاب ظاھردە رسول
 صلى الله عليه وسلمگە بولسەده حقيقتده امتارگە دركم بيورور اى مؤمنلر سىز شىك
 بولماگىز (مِمَّا يَعْبُدُ هَؤُلَاءِ) اوشبو مشركلر طاھونا تورغان نرسەدن يعنى آنلرنىڭ
 پونلرغە طاھونولرى ضلالت و آزغونلىق ايدىكندە ھىچ شىك تونماگىز آنلرنىڭ بو
 اشلرى البته ضالندىر اوزلرىنىڭ ھلاك بولولرىنه سبب بولور نىلكەم اولگى
 قوملرنىڭ شرك و كىفرلرى اوزلرىنه عذاب كىلوب ھلاكلرىنه سبب بولدى (مَا
 يَعْبُدُونَ) طاھونماسلر اول مشركلر پونلرغە (الَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاءَهُمْ) مگر آنلرى
 طاھونغان شىكلى طاھونولر (مَنْ قَبْلُ) آنلردن الشكارى يعنى آنا و بابالرى باطللقە
 بولغان شىكلى بو مشركلر ھم باطللقەدر (وَأَنَا لَمَوْفُوهُم) ھم درستلىكده بىز تمام

ايتوب بىر گۈچپەن: آنلرغە (نَصَبْتَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ) آنلرنىڭ اولوشلرنى عذابدىن
 كىموتولمىغان حالىدە يەنى آنلرغە تېۋىش بولغان عذابنى ھېچدە كىموتىمايىچە آنلرغە
 ايرىشدرورمز (وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ) وتەقىق بىردىكېر موسى پېغمبەرگە تورات
 كىتابىن. (فَاخْتَلَفَ فِيهِ) بىس اختىلاف ايتولدى اول كىتاب طوغرىسىندە يەنى موسى
عليه السلامنىڭ قومى تورات ھقىدە تورلى تورلى بولدىلەر بعضلرى آڭا اشاندىلەر
بعضلرى كافر بولدىلەر مكە اهلىنىڭ قرآن ھقىدە اختىلاف ايتولدى شكىلى (وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
 سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ) واگر بولماسە ايدى پروردكارىڭدىن سېقت ايتكان واۋلدە اوتكان
سوز يەنى خداى تعالى اول قوم ھقىدە عذابنى كېچىكىدەر ايل ھىكم فيلغان بولماسە
ايدى (الْقَضَىٰ بَيْنَهُمْ) البىتە ھىكم ايتولور ايدى موسى پېغمبەرنىڭ قومى آراسىندە
يەنى اشانماغان كىمەسلەرگە عذاب ايندىرلۇپ ھىقلىدە بولغانلرى باطىللىقىدە بولغانلرىدىن
ايرلور ايدى (وَأَنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٌ) ودرستلىكىدە آنلر يەنى سنىڭ قوماڭنىڭ
كافىلرى البىتە قۇتلى بولغان شكى ۋەشېبەدەدە در قرآن طوغرىسىدىن ھىم آننىڭ ھىق
ايتكىنىدە اشانماسلر (وَأَنَّ كَلِمًا لِّمَّا لِيُؤْفِكَنَّهُمْ رَبُّكَ) ودرستلىكىدە آنلرنىڭ ھىر قايۇسى
ھىر قايىچان قوبارلىسىلر البىتە كامل ايتوب بىرور واوتار آنلرغە سنىڭ پروردكارىڭ
(أَعْمَالَهُمْ) اشلاگان ھىمللرىنىڭ جىزاسىنى (۱) (أَنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ) درستلىكىدە
اول خداى تعالى آنلرنىڭ اشلاگان اشلرنى بىلگۈچى ۋەخبر توتقۇچىدىكىم آندىن ياشورا
آلماسلر (فَاسْتَقَمَّ كَمَا أُمِرْتَ) بىس مستقىم بولغۇسىن اى ھىمد عليه السلام نتاكتىم
بىوردىكىسىن يەنى خداى تعالىنى روشچە بىيورغان بولسە شول روشچە بولغۇ
ۋآننىڭ فرمانىدە خىلافتى ايتما گل. (وَمَنْ تَابَ مَعَكَ) ھىم مستقىم ۋثابت بولسولدىلەر
خداى تعالىنىڭ امرىدە سنىڭ ايلە بىرگە ايمان كىلتورگان ۋكەفردىن قايىتقان كىمەسلەر
استقامت خداى تعالى بىيورغان اشنى اشلامىك ۋطېغىناندىن طېولماقدىر دېمىشلر (وَلَا
تَطْفُوا) دىخى طېغىيان ايتما ئىز ۋچىكىدىن اوتما ئىزسىز فرمانغە خىلافتى قېلوب (أَنَّهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) درستلىكىدە خداى تعالى سىز اشلى تورغان نرسەنى كورگۈچىدىر
ۋبىلگۈچىدىر آندىن ياشورب اشلى آلماسسىز (وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا) دىخى
مىل قېلما ئىزسىز ۋاوشما ئىز ظلملىق ايتكان كىمەسلەر طرفىدە يەنى كافىرلەرگە ۋمىشركلەرگە
مداھنە قېلوب دوستلىق ھىم راضىلىقنى اظھار ايتما ئىز يا كە آنلرنىڭ فرمانلرنى توتما ئىز
ۋآنلرغە ايارما ئىز يا كە ظالملىرگە باردىم ايتما ئىز اوزئىز ھىم ظلمدە آنلرغە شەرىك
بولورسىز (فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ) بىس ايرشور سىز بىرگە تەۋغ اۋطى اگر دە ظالملىرگە

و كافر لورگه ميل ايتسا كز (وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ) ويوقدر سز لرگه الله تعالى دن باشقه
 (من أوليائ) دوستلردن تاكم سزنى عذابدن فوتقارسه اول دوست (ثُمَّ لَا تَنْصُرُونَ)
 صكره سز ياردم بپرلماس سز يعنى سزگه هيچ بر ياردم ايتكوچى بولماس (وَأَقِمِ الصَّلَاةَ)
 دخى نورغوزكز سز و كامل ايتوب اوتا كز نمازنى (طَرَفِي النَّهَارِ) كوندز نك ايكي
 طرفنده (وَزَلْفًا مِنَ اللَّيْلِ) هم كيچنك بر نچه ساعتلرنده كوندز نك ايكي طرفنده
 اوفولا نورغان نماز ايرته نمازى ايله اويله هم ايكندى نمازلر يدر ايرته نمازى
 توشدن اول كوندز نك يوقارغى طرفنده در اويله ايله ايكندى توشدن صوك كوندز نك
 توبانگى طرفنده در كيچنك ساعتلرنده اوفولا نورغان نمازلر آخشام ايله بستودر
 (انَّ الْعَسَنَاتِ) در سنلكده ايزگو عمللر يعنى بش وقت نماز (يُدْهِنُ السَّبَّاتِ)
 كيتارورلر ويوغالتورلر ياوزلقلرنى يعنى بش وقت نمازنى وقتلرنده اوقو گناه
 صغيره لرگه كفارت بولور بعضلر حسناندن مراد سبحان الله والحمد لله ولا اله الا
 الله والله اكبر ديبوب ايتودر ديمشلىر (ذَلِكَ) اوشبو ذكر ايتولسگان نرسه (ذِكْرِي
 لِلذَّاكِرِينَ) اوگوت و ايسكه نوشورودر ذكر ايتكوچيلر اوچون (وَأَصْبِرْ) دخى
 صبر فيلعل و جداغل سن خدای تعالى نك امر يده امثال ايدوب طبعانندن طيلور وغه
 (فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ) درستلكه خدای تعالى ضايع ايتماس ويوغالتماس (أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ)
 ايدگولك ايتكوچيلرنك اجر و ثوابلرن (فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ) بس نى
 اوچون بولمادى سزدن السكارى بولغان زمانه لر اهل لرندن (أُولُو بَقِيَّةٍ) عقل و فكر
 ايلارى كم (يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ) طيارلر آنلر آدميلرنى يوده فساد و بوزلق
 اشلاردن يعنى اكر اولگى امتلر آراسنده آنلرنى بوزوقلقدن طيا تورغار هم
 امر معروف و نهى منكر فيلا تورغان عقلى كمسهلر بولسهلر ايدى آنلرغه عذاب
 كيما گان بولور ايدى لكن آنلر آراسنده شونداين عقل ايلارى بولمادى
 (الْأَقْلِيَاءَ) مگر آزغنه بولدى (مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ) بز فوتقارغان كمسهدن آنلردن يعنى
 بوزقلقدن طبوچى كمسهلر آزغنه كشيلىر ايدى كم آنلر عذابدن فوتولديلىر (وَاتَّبَعَ
 الَّذِينَ ظَلَمُوا) هم ايارديلىر ظالم و كافر بولغان كمسهلر (مَا أَنْزَلْنَا فِيهِ) شول نرسه گه كم
 راحتك طايديلر آنلر اول نرسه ده يعنى دنيا لدتلرينه و نفسلرى آرزو سينه ايارديلىر
 و دنياغه مشغول بولديلىر (وَكَانُوا مُعْرِضِينَ) هم بولديلىر آنلر گناه اшла گوچيلر (وَمَا
 كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَى) وهلاك فيلور بولمادى سنك هروردكلك قريه لرنك اهل لرن
 (بِظُلْمٍ) مشركلك و كافرلك سببلى (وَأَهْلُهَا مُصَلِحُونَ) و حالانكه اول قريه لرنك اهللرى

(وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) و خداى تعالى گه مخصوصدر كوكلرنىڭ هم يرنىڭ غيب وياشرنلرن بلو (وَالِيهِ يَرْجِعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ) هم آنىڭ صارى فايتارلور اشنىڭ بارچەسى (فَاعْبُدْهُ) بس عبادت فيلغل سن اول خداى تعالى گه (وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ) هم توكل ايتىكل آنىڭ اوزرينه (۱) و اشلر كنى آڭاڭنه طاپشرغل (وَمَا رَبُّكَ بِفَافِلٍ عَمَّا نَعْمَلُونَ) وتوكلدر سننىڭ پورودكارنىڭ غافل هم خبىرسى سىزنىڭ اشلى تورغان اشلر كىزدن بلىكە همه اشلر كىزنى بلىگوچىدر وشوڭە كوره جزا بىرگوچىدر

سورة يوسف عليه السلام مكية مائة واحدى عشرة آية

۱۲نچى سورة يوسف عليه السلام سورەسى مكەدە نازلدر بر يوزدە اون بر آيتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

(الرَّ) الله اعلم بمراده كشف الاسرارده كلتور مشدر كم اوشبو حرفلر قرآننىڭ متشابهلرنندىر تاويلينى الله تعالى اوزيگنە بلور وبعضلر ديمشلىدر كم بو حرفلرنىڭ تركيبى الله تعالىنىڭ اسماء حسنى لرينه اشارتدر مثلا الى احد اسمينه لام لطيف اسمينه ورا ءوف اسمينه ياكە الله تعالىنىڭ صفتلرينه مثلا الى انفراد يعنى يالغوزلق صفتينه ولام لطيفه هم راء رحمتكە اشارت بولور (تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ) اوشبو آيتلر ظاهر و آچق بولغوچى كتابنىڭ آيتلر يدر يعنى معجزه لى ظاهر بولغان ياكە فكرلر قاراغان كشيگە معنالىرى آشكارا بولغان قرآننىڭ آيتلر يدر روايت ايدامشدر كم يهود عالملىرى عرب اولوغلرنىدىن بعضلرينه ايتدىنر كم سىز محمددن يعقوب پيغمبر اهلينىڭ شامدىن مصرغە كوچولرينه سبب نى نرسە بولدى ديوب صوراكىز شول سؤالغە نچوك جواب بىرور بس حق تعالى اوشبو سورەنى ايتىردى (إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ) درستلىكده بىز ايتىردىك اول كتابنى يعنى اوشبو سورەنى (قُرْآنًا عَرَبِيًّا) عرب تلىدە بولغوچى قرآن ايتوب يعنى عرب تلىدە ايتىردىك (لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) تاكم شايد سىز فهم فيلورسىز و آڭلارسىز آننىڭ معنالىرى اوز تلىكوزدە بولغاق (نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ) بىز اوقىمىز و بيان فيلامىز سىڭا اى محمد عليه السلام (أَحْسَنُ الْقَصَصِ) فصهلرنىڭ بخشىراقىنى (۱) (بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ) بىزنىڭ وحى فيلماقئىمىز ايله سنىڭ صارى (هَذَا الْقُرْآنُ) اوشبو قرآن نى يعنى اوشبو سورەنى ايتىدروب بىز سىڭا ايكى بخشىراق بولغان فصه نى بيان فيلامىز (وَأَنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ) و درستلىكده سن بولدىڭ اوشبو سورە كىلما كىدىن الگارى (لَمَنْ الْغَافِلِينَ) خبر سىلردن يعنى بوسورە كىلودن

(۱) عبادتنى توكلدىن آلدە ذكر ايتماكى شوڭا اشارتدر كم عبادتنى باشقە قورى توكل فائىدە بىرماس بلىكە عبادت شرطدر اول خداى تعالى بىور-غانچە عبادت قىلوب سىڭرە توكل ايلامك تىوشدر

(۱) معالمدە كلتور مشدر كم اوشبو فصه نىڭ فصهلرنىڭ كوركامراكى بولماقنى شول جەتندىر كم بو فصه عجايب و غرايب نى هم حكمتلرنى و عبرتلىرنى مشتملدر تفسىر عىبن المعانيدە مذكوردر كم اوشبو فصه فصهلرنىڭ كوركامرا كىدر زىرا كە بو فصه نىڭ صاحىبى يعنى يوسف هم آدمىلرنىڭ كوركامرا كىدر روايت ايدلمشدر كم صحابه لردن بعضلىرى اولعصرت صلى الله عليه وسلمگە ايتدىلر لوقصصت علينى يعنى بىزگە برقصە سويلساڭ ايدى دىدىلر بس حق تعالى دن اوشبو آيت كىلدىكىم بىز سىڭا فصهلر نىڭ كوركامرا كىن بيان فيلامىز تىسپىر

النگارى سن اوشبو قەسەنى ويوسف پيغمبىرنىڭ احوالىنى بىلماس ايدىڭ ئاندىن غافل ايدىڭ (اذ قال يوسف لآبيه) ياد اينىكل شول وقتىنى كىم ايتىدى يوسف اوزىنىڭ ئانىسى يعقوب پيغمبىرگە يوسف عليه السلام اون ايكى ياشىدا وفتىدا بىر كىچىك ئانىسىنىڭ ياشىدا يوقلاغان ايدى نا گاه اويقوسىدىن قورقوب وقاتراپ اويغاندى يعقوب عليه السلام نى نرسە واقم بولدى دىيۇب صورغاچ حضرت يوسف ايتىدى (يا ابي اناى رايىت) انى منىم ئانام درستلىككە من توشىمىدا كوردىم (احد عشر كوكبا) اون بىر بولدىنى (والشمس) ھىم قوياشنى كوردىم (والقمر) دىخى آينى (رايتهم لى ساجدين) كوردىم من ئانلارنى اوزىمگە سجدە ايتىكۈچىلەر يعنى توشىمىدا قوياش ھىم آى ھىم اون بىر بولدىنىڭ اوزىنى تەظيم ايتوب مۇكا سجدە قىلغانلارنى كوردىم دىدى يعقوب عليه السلام حضرت يوسفدىن بو سوزنى ايشىتىكچ بىلدىكىم بو توشىڭ تەبىرى بو يىنچە يوسفنىڭ مرتىبەسى بىك اولوغ بولوب اون بىر آغاسى ھىم يعقوب اوزى ھىم آنىڭ خانونى كىم يوسفنىڭ ئانىسى ايل بىر توغىمە قىرنداشىدىر ھىمەلرى حضرت يوسفنى تەظيم وتكرىم قىلاچقىلردى اون بىر بولدى اون بىر قىرنداشىمە ھىم قوياش ايل آى يعقوبنىڭ اوزى ايل خانونىمە اشارىدىر بىس يعقوب عليه السلام فكر قىلدى كىم اگىر يوسفنىڭ آغالارى آنىڭ اوشبو توشىنى كورگانن ايشىتوب تەبىرىنى آڭلاسلار آڭا دشىمان بولوب ياوزلىق قىد ايتەچكىلردى آنىڭ اولوغ مرتىبەلەرگە ايرىشما كىنە حسد قىلاچقىلردى اوشبو فكرى بو يىنچە حضرت يعقوب يوسفقە كورگان توشىنى آغالرىنە سويلاماسكە قوشدى (قال) ايتىدى يعقوب پيغمبىر (يا بنى لا تقصص رؤياك) اى منىم كىچىكنە اوغلىمى سن قەسە قىلماغل وسويلامان گل كورگان توشىڭنى (على اخوتك) اوزىڭنىڭ قىرنداشلارڭا و آغالارڭا (فيكيدوا لك كيدا) بىس حىلە ومكر قىلورلر آنلر سىڭ قەئىدە وسڭا ياوزلىقنى قىد ايتارلر شىيطان وسوسەسى ايل (ان الشيطان للانسان عدو مبين) درستلىككە شىيطان آدمىگە آشكارا دشىماندىر كىم ھىمىشە ضرر وزبان ايرىشدىر ما كىنى قىد ايتار (وكذاك) واوشانداق يعنى نىئاك كىم خدائى تعالى سڭا اوشبو اولوغ مرتىبەگە ايرىشوبۇڭا علامت بولغان توشىنى كورساندى شونىڭ كىبى (يجتبيك ربك) اختيار قىلور وصايلار سىنى پروردكارڭ پادشاهلىقغە يعنى سىنى اولوغ پادشاه وحاكم قىلور (ويعلمك من تاويل الاحاديث) ھىم اوگرانور وبلدىرور سڭا توشلرنىڭ تەبىرىدىن با كە خدائى تعالى دن كىلگان كىتابلرنىڭ مشكل لرن سڭا بلدىرور (ويتم نعمته عليك) دىخى تمام قىلور خدائى تعالى اوزىڭنىڭ نەمىتىنى سىڭ اوزىڭا يعنى سىنى پيغمبىر قىلور (وعلى ال يعقوب) ھىم يعقوب بالارى اوزىرىنە نەمىتىنى تمام قىلور يعنى پيغمبىرلرنى آنىڭ

نسلىندىن كىلتوروز (كما اتها على ابويك) نناك كم تمام قيلغان ايدى خدای تعالی
اوزىنىڭ نعمتىنى سىڭ ايكى آناڭ اوزرىنه (من قبل) اوشبو وقتىدىن الگارى (ابراهيم
واسحاق) ابراهيم هم اسحاق پيغمبرلر اوزرىنه يعنى ابراهيم پيغمبرگه رسوللك
وخليللك نعمتلرن بىردى هم نىرود اوطىدىن قوتقاردى واسحاق عليه السلامنىڭ
نسلىندىن بنى اسرائيل پيغمبرلرن كىلتوردى ايكى آناڭ اوزرىنه دىماكن مراد
باالراڭ اوزرىنه دىماكدى ابراهيم واسحاق عليهما السلام يوسفنىڭ بابالرىدىر (ان
ربك علم) درستلىكده سىڭ پروردكارڭ بىلگىچىدىر كىنىڭ نعمتكە مسنىق ايكىدىن
(حكيم) اشىندە حكمت ابايدىر (لقد كان في يوسف) تحقىق باردى يوسف پيغمبر
قىسسىندە (واخوته) هم آناڭ قىزداشلىرىنىڭ حكاياتىندە (آيات للساؤلين) (۱) خدای
تعالىنىڭ قىزىنىڭ علامتلر صوراقچىلر اوچون روايت ايدىلمىشدىر كىم يوسف عليه
السلامنىڭ اون بر قىزداشى بار ايدى آنلردىن برسى بنىامين. حضرت يوسف ايل
بر آنادىن ايدى باشقىلرىنىڭ آنالىرى باشقىە ايدى آلتىسى حضرت يوسفنىڭ خالسىدىن
يعنى آناسى ايل بر توغىمە فز قىزداشلىدىن توغانلر ايدى ودورتىسى حضرت يعقوبنىڭ
بر كىزى كىدىن توغانلر ايدى يعقوب عليه السلام حضرت يوسفقە توشىنىڭ نىبىرىن
بيان قىلۇپ هم كىلچىكە اولوغ مرتبەلرگە ايرىشەچاكن بىلدروب مذكور توشىنى
قىزداشلىرىدىن باشورورگە قوشقان وقتىدە يوسف قىزداشلىرىنىڭ خاتونلردىن بعضىلىرى
آنلردىڭ سوزلرن طىكلاپ تورغانلر ايدى آخشام بولۇپ يوسفنىڭ آغالىرى ايوگە
قايتىتاج خاتونلىرى آنلرغە حضرت يعقوب ايل يوسفنىڭ سويلاشكان سوزلرن بيان
قىلدىلر يوسفنىڭ آغالىرى اوشبو خىبرىنى ايشتوب يوسفدىن كوناشدىلر كوكلردىن
يوسفقە كىيە توتۇپ آنى ھلاك ايتو اوچون تدبىر ازلى باشلادىلر (اذ قالوا) ياد
ايتكىل شولوقتىم ايتدىلر يوسفنىڭ قىزداشلىرى بر برىنىڭ (يوسف واخوه) البته يوسف
هم آنڭ بر آنادان بولغان قىزداشى بنىامين (احب الى آيناها) سويوكلىراكدىر آتامزغە
بىزدىن يعنى آتامز يوسف ايل بنىاميننى بىزدىن آرتوغراق سويەدىر (ونحن عصبه) وحالاتكە
بىزىر بر جماعتىمىز يعنى بىزىر فوتلى وكوچلى قولىمىزدىن اش كىلچىكە تورغان بر جماعتىمىز
يوسف هم بنىامين ياش بالالردىر عاجىز وكوچىمىز بىزىر آتامز بىزىن آرتوغراق
سويارگە تىبوش ايدى (ان آباؤنا لى ضلال مبين) درستلىككە بىزنىڭ آتامز آشكارا
ضلالىدە وياڭلىشلىقىدەدر اوشبو اشى خىطاردى دىدىلر تىبىرىدە كىلتورمىشدىر كىم ابليس
آنلردىڭ بو سوزلرن ايشتوب آدمى صورتىدە آنلرغە كورنوب ايتدى (اقتلوا
يوسف) اولستورگىز سىز يوسفنى (او اطرحوه أرضاً) بىا ايسە طاشلاڭىز سىز آنى

(۱) حق سبحانہ و تعالی
بىوردى اوشبو يوسف
پيغمبر قىسسىندە قىرىش
قوى اوچون علامتلر
وعبرتلر باردى شويىلە كىم
يوسفنىڭ قىزداشلىرى
يوسفقە حسد ايتدىلر
ويىمانلىقنى قىدى ايتدىلر
آخردە اللہ تعالی آنلرنى
يوسفقە محتاج قىلدى
اوشاندىق يهودىلر هم
حسد قىلۇ سببى خراب
بولدىلر اوشبو قىرىش
مىشركلىرى هم اوز قىزداشلىرى
شلىرن مكەدن چىقاردىلر
واكسا حسد ايتدىلر بىس
آنلردىڭ هم عاقىبتارى
شول بولاچقىدىر
نفسىر جمالى

عمارتدن یراق بولغان بوش برکه یا که یرتقوچی حیوانلر بولغان برکه یعنی آنی یوق
 قیلکیز یا ایسه اوشبو سوزنی یوسفنک آغالری آراسندن شمعون اسملی سی یا که
 دان اسملی سی باشقه لرینه ایندی سز آنی اولتورکیز یا که چیت یرگه ایلتوب
 طاشلاکیز (یَعْلُ لَکُمْ وَجْهَ اَبِیْکُمْ) تاکم خالی فالور وبوشار سزنیک اوچون آنا کوزنیک
 یوزی یعنی یوسف بولماغاچ آنا کوز سزنی گنه سویار واوزکوزگه گنه فالور (وَتَّکُونُوا
 مِنْ بَعْدِهِ) هم سز بولورسز آندن صوگ (فَوَمَا صَالِحِیْنَ) ایندگو بولغوچی گروه
 یعنی اشبو اشنی اشلاگان کزدن صوگ توبه قیلوب یخشیلردن بولورسز (قَالَ فَاثَلَّ
 مِنْهُمْ) ایندی بر اینکوچی آنلردن یعنی یوسفنک فرنداشلری آراسنده شفقتلیرا کلری
 بولغان یهودا یا که روبیل ایندی (لَا تَقْتُلُوا یُوسُفَ) سز اولتورماکیز یوسفنی کم
 ناسحق اورنده کشی اواتورر بیک اولوغ گناهدر (وَالْقُوَّةُ فِیْ غِیَابَةِ الْجُبِّ) هم
 طاشلاکیز وصالکیز سز آنی فیونک تویینه (یَلْتَقِطُهُ بَعْضُ السَّیَّارَةِ) تاکم آلسون
 آنی اول فیودن بولدن اونکوچی یولاوچیلرنک بعضسی هم آنی آلوب یراق یرلرگه
 ایلتسونلر سزنیک مقصودکیز یوسفنی آتامز یانندن یبارماک بولسه اوشبو روشچه
 قیلکیز (اِنْ کُنْتُمْ فَاْعٰلِیْنَ) اگر اشلاگوچیلر بولسا کیز سز اشنی منم مصلیحتم بوینجه
 بس یوسفنک فرنداشلرینه اوشبو سوز معقول بولوب همه لری شول اشکه یعنی
 یوسفنی قیوغه سالورغه اتفاق ایندیلر هم جیولشوب آنالری حضورینه کیلوب
 ایندیلر کم حاضره یاز فصلی صحرالر باشارگان هم گلرر چچک آطقان نماش قیلو
 اوچون بیک کوکلی و قندر کچکنه فرنداشیمز یوسفنی بزنیک ایله برکه صحرا گه یبارساک
 اویناب کولوب راحتلنوب کوننی اونکارور ایدی اوشبو وقت غنیمتدر دیدیلر
 یعقوب علیه السلام من یوسفنک جمالینی کورماینجه طاقت ایته آلماسمن دیوب
 آنلرنی فایتازدی والتماسلرن قبول ایتمادی یوسفنک فرنداشلری آنالرینه سوزلری
 اوتما گاج حضرت یوسفنک یاینه کیلوب صحرالرنی وچچکلرنی ماقتاب آنی قزقردیلر
 آتامزدن رخصت العل سنی هم اوزمز ایله برکه فرغه آلوب بارایق دیدیلر بس
 حضرت یوسف فرنداشلری ایله یعقوب علیه السلام حضورینه کیلوب التماس قیلدی
 ونماش اوچون فرغه بارورغه اجازت استادی حضرت یعقوب آنک سوزینی فایتارا
 آلماینجه آهدرلب فکرگه فالدی وبر آز اویلاب طوردی (قَالُوا) ایندیلر یوسفنک
 فرنداشلری حضرت یعقوبقه (یا اَبَانَا مَا لَکَ لَا تَأْمَنَّا عَلٰی یُوسُفَ) ای بزنیک آنامزنی
 فرسه بولدی سگاکم سن ایمن نونماس سن بزنی یوسف اوزرینه وآنک طوغریسنده

بىزگە اشانماس سىن بىزنىڭ ايله يوسۇنى بىرگە بىبارورگە فورقوب فىكرگە فالدك بو اشك
 عىبدر (وَ اَنَا لَهُ لَنَاصِعُونَ) وحالانكە بىزلىر بىخشى لىق استاگوچىلرئىز يوسۇفقا وَ اَنَّا
 حَقْنَدَه هِىچدَه يامانلقنى فصد ايتماسئىز وَ اَكْثَا زِيَان اِبْرَشْدِر مَاسْمَز (اِرْسَلْهُ مَعَنَا غَدًا)
 بىبارگل سىن يوسۇنى بىزنىڭ ايله بىرگە صحرا طرفىنە ايرتەگە (بِرْتَجِ وَيَلْعَبْ) ناكىم
 راحتك ايله بىمشلىر آشاسون هم اويناسون اول يوسۇف صحراده (وَ اَنَا لَهُ لَعَافُطُونَ)
 هم درستلىكده بىزلىر صافلاغوچىلرئىز اَنى اَكْثَا زِيَان اِبْرَشْدُونَ هم بىرتوقچى جانوارلردىن
 (قَالَ) ايتدى يعقوب پىغمبىر اوغلىرىنىڭ اوشبو سوزلرىنە قارشى (اِنِّى لَيَحْزُنُنِى)
 درستلىكده من البته نايغولى قىلادىر مئى (اَن تَدَّهَبُوا بِهِ) سىزنىڭ آلۇب كىتما كىز
 يوسۇنى اوزكز ايله صحراغە زىرا كە من اَنَّا جَمَالِىنِى كورماينچە طاقت ايتە آلماسمىن
 اَندىن آيرلو مَكَّا بىك چىتىن وَ اَغْرَدِر (وَ اَخَافُ) دىق من قورقامىن (اَن يَأْكُلَهُ
 الذَّئْبُ) اول يوسۇنى بورى آشاماندىن زىرا كە سىز بارا طورغان صحراده بورىلر
 كوبدر شول بورىلر اَكْثَا فِصْد قىلورلر (وَ اَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ) وسىزلىر اَندىن غافلر
 بولورسىز يعنى سىز اوز اشلىركز ايله مشغول بولۇپ اَنى قاراماسسىز شولوقتىدە اَنى
 بورىلر كىلۇب آشاماسونلر دىوب قورقامىن دىدى (قَالُوا) ايتدىلر يوسۇفنىڭ آغالىرى
 اَنالرىنىڭ بو سوزىنە قارشى (لَئِنْ اَكَلَهُ الذَّئْبُ) خدای برله اَنط ايتمەزمىك اىگر
 اَنى بورى آشاسە (وَ نَحْنُ عَصَبَةٌ) وحالانكە بىز قوتلى و كوچلى بىرگروهمىز كىم هر
 فایسبىز بر آرسلانغە قارشى تورورلقمىز بس بىزلىر سلامت طورغاندە يوسۇنى نچوك
 بورى آشاسون (اِنَّا اِذَا لَغَاstrُونَ) درستلىكده بىز شولوقتىدە يعنى اوزمىز شونده
 بولا طورۇپ قىزداشيمىزنى بورىگە آشاتساق البته زىيان ايتكوچىلردىن بولورمىز
 دىدىلر يعقوب عليه السلام اوغلىرىنىڭ قات قات اوتنولرىنە هم يوسۇفنىڭ صحراغە
 بارورغە بىك مىل ايتما كىنە قارشى طورا آلمايىنچە ابركسىز بولۇپ يوسۇفنىڭ آيرلۇغە
 كوكلىنى اولطورتىدى و خدای تعالى نىڭ قىزاسىنە راضى بولدى يوسۇنىڭ آغالىرى ايله
 بىرگە صحراغە بىبارما كچى بولدى هم بىوردى حضرت يوسۇنى يوندروب ساچلرئىز
 طاراب بىخشى كىوملر كىورتىدىلر ابراهيم عليه السلامنى نىرود اوطقە آتقان وقتدە
 حضرت جبرائىل جىتتىن بر كولماك كىلتورۇپ اَكْثَا كىورتكان ايدى شول كولماك
 حضرت ابراهيمدىن يعقوب پىغمبىرگە مىراث قالغان ايدى يوسۇفقا شول كولماكنى
 كىورتىدى هم موينىنە تەويد يعنى بوتى باغلادى بس حضرت يوسۇنىڭ آغالىرى ايله
 كىناندىن چغوب صحرا طرفىنە يونالدىلر يعقوب عليه السلام اَنلرنى شەر فاپقاسى

توبنده بولغان شجرة الوداع ديگان آغاچقه قدر اوزانا كىلدى شول يرده يوسفنى
 قوچاقلاپ يغلاب آنك ايله وداغلاشدى حضرت يوسفنك هم كوزلرينه ياش كىلدى
 يعقوب عليه السلام ايتدى اى يوسف نيك او شبو كيتما ككده منم بورنيمه فراق
 و آيرلو ايسى كىلدر كوكليم بيك اولوغ قايفو وحسرت بولاچاغن سيزادر هر يرده
 بولسا كده منى اونو طماغل من سنى اونو طمام ديدى هم يوسفنى يغشى صاقلا كز
 ديوب اوغللرينه فات فات نصيحت قىلوب آنلرنى اوزاندى قارالرى كوزندن
 يوغالغانغه چه آرطلرندن قاراب قالدى يوسفنك آغالرى يوسفنى كوتاروب ضحرا
 طرفينه يونالديلر (فلما ذهبوا به) بس ايلتكانلرى زمانده يعقوبنك اوغللرى يوسفنى
 صحراغه اوزلرينك كوكللرند بولغان اشلرن اشلاديلر هم اتالرينك نصيحتن بر
 ياقغه طاشلاپ يوسفنى يرگه توشورديلر بالان آياق جاباو بارورغه قوشديلر اوزلرى
 حضرت يوسفنى شلتهلى باشلاديلر اى يالغان توش كوروچى سكا توشكده سجده
 قىلغان يولدزلر قايد بون كون سنى بزلردن قوتقارسونلر ديديلر حضرت يوسف
 يغلاب اى منم آغالرم سزگه نى نرسه بولدى بو قدر طاش كوكللى بولدكز كنعانده
 قالغان قارت انا مزنك حالينى بر آز اوبلا كز من ضعيف صبى بالاغه مرحمت قىلكز
 ديوب برام برام هر قايسينه قاراب بالوارور ايدى آنلرنك هيچده كوكللرى
 بوموشاماس ايدى عاقبت كوب سويلا ما گل ديوب حضرت يوسفنك بوزينه فاطى
 صوغوب يرگه يقديلر ظلم واذالرى حددن آشقاج يهودانك مرحمتى كىلوب يوسفنى
 اوز حمايه سينه آلدى سوزلر يوسفنى اولتورماسكه عهد ايتكان ايدكز توگلمو ديوب
 آنلرنك همه لرينه فارسى توردى شوندى صوك يوسفنى اولتورماك فكرندن قاينديلر
 (واجبوا ان يجعلوه) هم اتفاق قىلديلر آنلر يوسفنى صالحا قغه (فى غيابة الجب)
 قيونك توبينه اول قيو كنعاندىن اوچ فرسخ مقدارى يرده ايدى آغزى طار وتوبى
 كيك ايدى نيرانكى يتمش آرشن ايدى يوسفنك آغالرى حضرت يوسفنى شول
 قيونك آغزينه كىلتوروب قوللرن باغلاب هم بىلندن بر اوزون آرقان ايله باغلاب
 قيوغه صالحديلر قيونك يارطى سنه يتكاج آرقاننى كىسديلر حق سبحانه وتعالى دن
 جبرائيل عليه السلامغه فرمان بولدى فى الحال سدرة المنتهى دن اوچوب يوسفنى
 السكارى قيونك توبينه ايرشوب حضرت يوسفنى اوز قانا طينه آلدى هم
 بيك بوموشا قلق ايله قيونك توبندا گى طاشقه كىلتوروب اولطورتدى و آلدينه جنتدن
 كىلتورلگان طعام هم شراب قويوب حضرت يوسفنى قدر وحرمت قىلوب كوكلن جواندى
 (واوحينا اليه) هم وحى ايتدكيز يوسفقه جبرائيل واسطهسى ايله ياكه آنك كوكلينه
 الهام ايتدك شويلا ديوبكم قايعورماغل سن اى يوسف او شبو بلا گه گرفتار بولماقغه

زىرا كە تىزلىككە بىز سىنى فېو توبىدىن چىقاروب اولوغ مرتبەلەرگە ايرىشدرور مۇھم
 قىرنداشلىرىڭنى سىڭا محتاج ايدوب سىڭا حضور ئا كىلتورور مۇ شولوقىندە (لَتَنْبِئُهُمْ
 بِأَمْرِهِمْ هَذَا) البته سىن خىبر بىرورسىن آنلارغە و آگاهلاندورورسىن آنلارنى اوشبو
 اشلىرى ايله هم سىڭا قىلغان باورلىقلارن اوزلرىنە ايتورسىن (وهم لايشعرون) و حالانكە
 آنلر بىلماسلر اولوقىندە سىڭا يوسىف ايكانكىنى و سىنى طانوماسلر بىك اولوغ مرتبە
 اياسى بولماق سىبىلى حضرت يوسىفنىڭ آغالىرى آنى قىوئە سالماق اوزلرى قوى
 كىتولرى يانينە باروب بر قوى بر انىنى بوغازلاب يوسىفنىڭ كولماكن شونىڭ قانينە
 بوبادىلر (وَجَاءُوا أَبَاهُمْ) ھىم كىلدىلر آنلر آنلارنى حضورىنە (عِشَاءً يَبْكُونَ) كىچ
 برلە اوزلرى يىغلاغان حاللارندە يالغاندىن حضرت يعقوب اوغللرىنىڭ يىغلاغان
 طاوشلارن ايشتوب بىك فاوشاب اېوندىن بو كورب چىقىدى اى منم اوغللرم سىزگە
 نى بولدى يوسىف قانينەدر من آنى كورماينىن دىدى (قَالُوا) ايتدىلر يوسىفنىڭ آغالىرى
 (يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا) اى بىزنىڭ آنامىز درسىلىككە بىز باردىق صحراغە (نَسْتَبِقُ) اوزوشور
 ايدىكىز يعنى بر بر مۇزدىن اوزوشوب بو كوشوب اوينار ايدىك (وَتَرَكْنَا يَوْسُفَ) ھىم
 قالدىر دىقىر يوسىفنى (عِنْدَ مَتَاعِنَا) نىرسەلرمىز ياندىنە يالغوز (فَاكَلَهُ الذَّيْبُ) بىس آشادى
 آنى بورى (وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا) و سىن اشانوچى نوگلىسىن بىزگە يعنى ايمىدىسىن
 بىزنىڭ سوزمىزگە اشانماسسىن (وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ) اكرچە بىز طوغرى ايتكوچىلر
 بولساق يعنى بىز ھەر طوغرىدە راست سويللاوچىلر بولساقدە بو اش طوغرىسىندە
 سىن بىزدىن شىبھەلىنگانگە كۆرە بىزنىڭ سوزمىزگە اشانماسسىن ايمىدى بىز سىڭا سوز بىزنىڭ
 طوغرىلىقىنە دىلىل كىلتورامىز دىدىلر (وَجَاءُوا عَلَى فَمِيصَةٍ بَدْمٍ كَذِبٍ) ھىم كىلتوردىلر
 آنلر يوسىفنىڭ كولماكى اوزرىنە يالغان قاننى يعنى يوسىفنىڭ اوزلرى قانغە بويماغان
 كولماكىنى يعقوب عليه السلامنىڭ آلدىنە كىلتوردىلر حضرت يعقوب اول كولماكىنى
 كورگاچدە يوسىفنىڭ ھلاك بولو احتمالى كوگلىنە كىلوب بىك فاوشاسەدە كولماكنىڭ
 ھىچ بىرىرى بىر تولماغان بونون ايسكانن كورگاچ نى عىجب بورى ايسكان يوسىفنى
 آشاغان كولماكىنى بونون ئالدىرغان دىدى (قَالَ) ايتدى يعقوب پىغىبىر اوغللرىنە
 (بَلَى سَوَلْتُمْ لَكُمْ أَنْفُسَكُمْ أَمْراً) اش سىز ايتكانىنە نوگلىدىر بىلكە زىنئىلى و كورگام
 اېغوب كورھاتكانلار ئىستىلرگىز سىزگە بىر اشنى يعنى بو سوزگىز يالغاندىر يوسىفنى
 بورى آشاماغان بىلكە سىز اوزگىز ئىستىلرگىزگە ازاروب آنىڭ حقىندە بىر مىكر قىلغانسىز
 (فَضْبِرْ جَمِيلاً) بىس كورگام صبرىدىر منم اشم يعنى ايمىدى منم اشم بارى اوشبو قىضاغە

راضى بولۇپ يۈسۈفنى ئايرلۇغە صبر ايتۇپ تورودر خىداي تىعالى دن باشقەغە شىكابت ايتىمام (وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوْنَ) و خىداي تىعالى ياردىم استالنىشىدىر سىز صىفتلى نورغان نرسە اوزرىنە يەنى بو اش طوڧرىسىندە فقط خىدايدان غىنە ياردىم استارمىن آڭاڭنە التىجا فىلورمىن دىدى رىوايت ايدلىشىدىر كىم حضرت يۈسۈف قىبودە اوچكون توردى دورتنچى كۈن ايرتە بىرلە قورتلماق بىشارتى آڭا ايرىشدى (وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ) ۋىكىلدى بىر اوتكۈچى كاروان اول قىيونىڭ يانېنە آنلىر مەدىن دن مىصرغە سودا اوچون بارغۇچى بىر جىماعت ايدىلىر (فَارْسَلُوْا رَاٰدَهُمْ) بىس بىسار دىلىر اول كاروان اھلى اوزلىرىنىڭ صو غلاشۇچىلىرىن قىودىن صو آلىرغە اول كارواننىڭ صو طاشۇچىسى مالك بن دىڧر خىزىمى ايدى مەدىن اھلىدىن ايدى (فَادَلِيْ دَلُوْهُ) بىس قىيوغە توشوردى اول صو آلىماق اوچون اوزىنىڭ چىلاگىنى شول وقتدە حضرت يۈسۈفقا چىلا كىكە اولطورغل اى يۈسۈف دىيۈپ ھاتقىدىن ندا ايرىشدى بىس حضرت يۈسۈف اول چىلا كىكە يابوشدى مالك چىلا كىنى چىقارماقچى بولۇپ طارنا باشلادى چىلا كى بىك آھىر بولغانغە عىجلانوب قىو تۈپنە قاراغان ايدى چىلا كىدە حضرت يۈسۈفنىڭ طولغان آى شىكلى جىمالن كوردى (فَال) ايتىدى مالك قىبودە حضرت يۈسۈفنى كورگىچ (يا بَشْرِيْ) اى سۈيۈنچ يەنى نى شادلىقىدىر قىودىن كىشى طابولدى يا كە بىشرى اسىلى يولداشى بار ايدى مالك چىلا كىنى اوزىگىنە چىقارماقچى ياردىم استاب شول يولداشىنى چاقىردى وايتىدى اى بىشرى (هٰذَا غُلَامٌ) اوشبو بىرىكتىدىر كىم چىلا كىنىڭ آغىرلىقى شوندىن در بىس يولداشى ايله ايكىسى بىرگە طارتۇپ حضرت يۈسۈفنى قىودىن چىقاردىلىر (وَأَسْرُوْهُ بَضَاعَةً) ھىم ياشىرن تۈتىدىلىر آنى كاروان اھلىدىن صانتو اوچون بىر سۈرمايە ايتۇپ يەنى حضرت يۈسۈفنى اوزمىز قىل ايتۇپ صانتوب فائىدە لانورمىز دىيۈپ كاروان اھلىنە آنىڭ قىودىن طابولغانلىقنى بىلىر مادىلىر اوشبو قىيونىڭ اباالىرى بىزگە مىصرغە آلىپ بارۇپ صانتو اوچون بوقلىنى امانت ايتۇپ تاپشۇردىلىر دىدىلىر بعضىلىر واسىرۈدە گى ضىمىر يۈسۈفنىڭ قىونداشلىرىنە راجىھىدىر دىيۈرلىر يەنى يۈسۈفنىڭ آغالىرى آنىڭ ھالىنى كاروان اھلىدىن ياشۇردىلىر اوز قىونداشلىرى ايكىن بىلىر مادىلىر بو بىزنىڭ قىلمىز در بىزىن قاچۇپ كىتىكەن ايدى سىزلىر بوقلىنى صانتوب آلىڭىزدىدىلىر (وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ بِمَا يَعْمَلُوْنَ) و خىداي تىعالى بىلگۈچىدىر آنلىرنىڭ اشلاى تورغان اشلىرن رىوايت ايدلىشىدىر كىم يۈسۈفنىڭ آغالىرى حضرت يۈسۈفنى كاروان اھلى قولىنى كورگىچ عرب تىلى ايله آڭا بىزنىڭ ھىقىدە ھىر نرسە ايتىساك سىن تىك تورغل خىلاڧىنى ايتماڭل

يوقسە بىزنى اولتورورمز ديدىلەر حضرت يوسفى قوۋوۋىدىن تىك توردى آنلار مالِك كە ايتدىلەر اوشبو بىزنىڭ قاچاق ھەم سوز طىكلامى تورغان يالقاۋ قلىمىز در بىز آنى ساتماقچىمىز سىن ساتوب آغل اوزىڭ ايلە بىرگە يىراق شەھەرلەرگە آلوب كىمىكىل تاكم آنىڭ خەبرى بىزگە ايشتولماسون ديدىلەر مالِك ايتدى من قوليمداغى آلتونلارمغە ساتوايتماك اوچون مال ساتوب آلمان ايدىم حاضردە قوليمىك بىر آرنغە ناچار واوچسوزلى تنكەلرگە قالغان آنلار ايتدىلەر بىز سىندىن اوشبو قلىمىز اوچون كىوب آقچە صوراماسوز نى قىدر بىرسا كدە راضىمىز آغل دىوب يوسفى مالِك نىڭ قوليمىكە تاپشردىلەر (وشروە بىشمن بىخس) ھەم ساتدىلەر آنلار يوسفى آرنغە بىھا برابرىنە (دراھم معدودە) سانالەش بىر نچە كەموش تنكەلەرگە اول قومنىڭ عادتلىرى شول ايدىكىم قىرق درەمدىن كىمىكى سانارلر ايدى قىرق درەمدىن آرتق بولسە كەموش تنكەلرنى اولچاۋگە سالوب اولچاب بىرورلر ايدى مالِك اوزىنىڭ كەموش تنكەلرنى سانادى جەمەسى اون يدى دانسە ايدى شول اون يدى درەمنى بىروب حضرت يوسفى ساتوب آلدى (وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ) ھەم بولدىلەر يوسفىنىڭ فرىدائىلىرى يوسفى طوغرى بىسندە رىغبت سىزلردىن يعنى آكئا قىزقمايدىلەر واوز بانلارندە توتونى تلامادىلەر ياكە كاروان اھلى آكئا رىغبت ايتمايدىلەر ساتوب آلسەلردە قىزماينچە وتلاماينچە گنە آلدىلەر بىرا كە آغالىرى آنى قاچاق ھەم يالقاۋ دىوب خورلاغانلر ايدى بس مالِك حضرت يوسفى مىصرغە آلوب باردى اول زماندە مىصرنىڭ پادىشاھى رىبان بن ولید ايدى بارچە اشلرنىڭ اختيارن اولوغ وزىرىنە تاپشردىلەر ايدى اول وزىرنى عزيز مىصر دىورلر ايدى مالِك حضرت يوسفى مىصرنىڭ قىلر بازارىنە ساتارغە كىلتورگاچ عزيزنىڭ خىدمتچىلىرى آنى كورب كوركاملىكىنە وجەللىنە حىران قالدىلەر ھەم عزيزگە باروب آنى بىك تەرىف قىلدىلەر ايكنچى كون عزيز بازارغە چىوب حضرت يوسفى ساتوب آلماقچى بولدى يوسفىنىڭ شەرتى بوتون مىصرغە جايلوب حسابسىز كىوب كىشىلر آنى آلماقچى بولوب كىلگەنلر ايدى عزيز ھەملەلردىن آرتوغراق بىھا بىروب بىك كىوب مال برابرىنە حضرت يوسفى ساتوب آلوب ايوئە كىلتوردى عزيزنىڭ بىر صاحب جەمال خاتونى بار ايدى زىلخا اسملى ايدى (وَ قَالَ اَأَنْتَ اَشْتَرِيه) وايتدى يوسفى ساتوب آلمان كەمسە (من مصر) مىصر شەھرى اھلىدىن يعنى عزيز مىصر ايتدى (لَا مَرَاتَه) اوزىنىڭ خاتونى زىلخاغە (أَكْرَمَى مَثْوِيه) ھەرمىتلاگل سىن اوشبو قىلنىڭ اورنىن يعنى اوشبو قىلنى قىتراب وھرمىتلاب توتقىل (عسى ان ينفعنا) شايدىكم اول

فائده ايرشدرور بز گه هم عقل وتدبيرى ايله اشلمزنىڭ مصلحتن كورور (او نَسَخَهُ وُلْدًا) يا ايسه شايدكم بز توتارمز آنى بالا ايتوب عزيزنىڭ هيچده بالاسى يوق ايدى شول سببلى حضرت يوسفنى بلكه اوزمزگنه بالا ايتوب توتارمز ديدى (وَكَذَلِكَ) واوشانداق يعنى نَتَاكَ كَم. عزيزنىڭ كوڭلىنه يوسفنىڭ محبتن صالدىق شونىڭ شكىلى (مَكَّنَا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ) قرارلاندردى واورناشدر دقبز يوسفنى مصر بونده تاكم اول برده پادشاه بولوب تصرف ايتسون اوچون (وَلِنَعْلَمَهُ مِنْ تَاوِيلِ الْأَحَادِيثِ) هم اوكراتما كيمز وبلدرما كيمز اوچون آڭا توشلرنىڭ تعبيرندن ياكه خدای تعالى دن كېلىگان كتابلرنىڭ معنالرن (وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ) وخدای تعالى غالبدر اوزىنىڭ اشى اوزرىنه هيچكم آنىڭ اشىنى قايتارا آلماس وآنى عاجز قىلا آلماس هر نچوك تىلاسه شولاي قىلور (وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ) ولكن آدميلرنىڭ كوبراكى بىلماسلر بارچه اشنىڭ اختىارى خدای تعالى قدر تنده وآنىڭ تلاما كنده ايدكىنى (۱) (وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ) وايرشكانى زمانده يوسف اوزىنىڭ قونينده يعنى اوسوب يتوب ياشى قورغه ايرشكچ ياكه اوتوزدن آرتقاچ (أَتَيْنَاهُ حُكْمًا) بېردكېز آڭا پېغمبرلك ياكه حكمت (وَعَلَمًا) هم دين وشرىعت علمىنى بېردك (وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ) واوشانداق بز جزا بېرورمز ايند گولك ايتكوچيلر گه عزيز مصرنىڭ خاتونى زليخا حضرت يوسفنىڭ جمالن كورگاچده آڭا عاشق بولدى هيچده صبر وطاقنى قانمادى (وَرَأَوْنَاهُ فِي رُؤْيَا) هم استادى يوسفنى شول خاتونكم يوسف آنىڭ ابونىڭدر يعنى زليخا آڭا عاشق بولوب آنى طلب قىلدى (عَنْ نَفْسِهِ) يوسفنىڭ نفسندن يعنى يوسفدن اوزىنىڭ مرادىنى استادى (وَعَلَّمَتْهُ الْآبَوَاءُ) دخى بېكلادى زليخا يوسف بولغان ابونىڭ ايشكلرن يعنى يوسفنى بر آلاق ابوگه كرتوب بارچه ايشكلرنى بېكلادى (وَقَالَتْ) هم ايتدى زليخا يوسفدن اوزىنىڭ مرادىنى طلب قىلوب (هَيْبَتِكَ) آشقىل وكىلگل سن اى يوسف منم يانيهغه كم من سنكى من (قَالَ) ايتدى يوسف اوشبو حالنى كورگاچ (مَعَاذَ اللَّهِ) من صغامن الله تعالى گه وآنندن پناه استايمن (أَنْتَ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوًى) درستلىكده منم پروردكارمدر خدای تعالى بخشى قىلدى اول منم اورنيمنى ومنزلمنى هم اوزرىنه ياقن قىلدى بس من آنىڭ فرمانينه نچوك خلاقلق ايتمايم وگناه اشنى نچوك اشلایم ياكه منم خواجهم عزيز بخشى ايتدى منم اورنيمنى ومثا قدر فوحرمت قىلدى بس من نچوك كفران نعمت ايدوب آڭا خيانت قىلايم وآنىڭ خاتونينه ول صوزايم (أَنْتَ لَا يَفْلَحُ الظَّالِمُونَ) درستلىكده كم قول

(۱) عزيز مصر حضرت يوسفنىڭ عقل وتدبيرن هم طوغر يلقن بولوب آنى باشقه قىلشكىلى حساب ايتماي يوب بلكه اوزاوغلى اورننىڭ توندى آڭا قدر وحرمت ايتدى بلكه منم اورنيمه قالا تورغان قائم مقاميم بولور دىوب اميد قىلور ايدى خق تعالى حضرت يوسفنى مكرم ومعظم ايدوب مصرده آڭا اولوغلق احسان ايلدى هم آڭا كامل علم و حكمت عطا قىلدى. يوسفنىڭ قورنداشلرى آنىڭ خور و ذليل بولماقن استاسه لرده خدای تعالى آنى عزيز ومكرم ابلادى خدای تعالى اوز اشنده غالبدر هر كيمنى تىلاسه عزيز قىلور وتىلاسه ذليل قىلور تىسپير

اوستونلىكى طاپماس و مقصودغه ايرشماسلر ظالم لق ايتكوجيلر وخواجە سينە خيانت
 قىلوب كفران نعمت ايتكوجيلر (ولقد همت به) و تحقيق قصد قىلدى زليخا يوسىف
 ايله صحبت قىلوني (وهم بها) دخى قصد ايتدى يوسىف آنى دفع ايتوني و آندىن
 قورنلوني قاچماق ايله (لولا ان راي برهان ربه) اگر كورگان بولماسە ايدى يوسىف
 پروردكارينك ديلين البته زليخاغە قصد ايتكان بولور ايدى و آنگا ميل قىلور ايدى
 اول دليل عصمت الهيه يعنى پيغمبرلرنك گناهدن معصوم بولور ايدى در بعضلر حضرت
 يوسىفك كوز ينه شول وقتدە آناسى يعقوب عليه السلام كورنوب بارماق ايله اشارت
 ايلادى دليلدن مراد شولدر دپورلر (١) والله اعلم (كذلك) اوشانداق ثابت قىلدقېز
 يوسىفنى (لنصرف عنه سوء) تاكم دوندرما كيمز اوچون آندىن ياوزلقنى و عز يزنك
 حرمينە خيانت ايتوني (والفحشاء) هم بوزوق اشنى وزنا قىلوني يعنى اوز رحمتز
 ايله آنى گناهدن صافلادق (انه من عبادنا المخلصين) در سنلكدە اول يوسىف يزنك
 پاك ايتولمىش بندە لرمزدن در يعنى گناهدن پاك و معصوم در روايت ايدلمشدر كم
 حضرت يوسىف زليخادن قاچماقچى بولدى خداى تعالى نك قدرتى ايله بيكلى ايشكلر
 همه سى برام برام آچولديلر حضرت يوسىف ايشكلرگە طابا يوكورور ايدى زليخا
 آنك آرطندن قوب بازور ايدى (واستبقا الباب) ويوكورشدېلر يوسىف ايله زليخا
 ايشك طرفينە ناگاه زليخا يوسىفك آرطندن يتوب كولماكى نك ايتاكدىن توتوب
 اوز ينه طارتدى (وقدت قبيصه من دبر) هم يرطدى زليخا يوسىفك كولماكن آرت
 طرفندن (والفيا سيدها) هم طايدېلر آنلر زليخانك ايرن يعنى عز يزگە يولو قىلر
 (لدى الباب) ايشك يانندە عز يز مصر طشقاريك ايشك توبندە تورور ايدى زليخا
 ايله يوسىفك يوكرشوب قاوشاغان حاللرندە ايشكدن چغولرن كورگاچ تعجب قىلدى
 زليخا بو حالنى كورگاچ بيك تيز باشينە فكرينى جيوب حيله قىلورغە تونوندى
 (فالت) ايتدى زليخا شولوقتدە اوز يزنك ايرى عز يزگە (ما جزاء من اراد باهلك
 سوءاً) سنك ابو جماعتلر ك حقتدە ياوزلقنى تلاگان كەسە نك جزاسى نى نرسە در زليخا
 اوشبو سوزى ايله عيب يوسفدە ايكانن آكلانماقچى وايرينه آنى عيبل ايتوب اوزن
 گناھسز ايتوب كورساتما كچى بولدى هم ايتدى كم سنك خاتونكغە ياوزلق قصد
 ايتكان كشى نك جزاسى باشقە نرسە توكلدر (الا ان يسجن) مگر زندانغە حبس
 ايتواما كدر (او عذاب اليم) يا ايسە رنجكوجى بولغان عذابدر يعنى آندابن
 كشى نك جزاسى آنى زندانغە يابودر يا ايسە قاچقى ايله صوقدر ودر ديدى (قال)

(١) روايت ايدلمشدر كه
 حضرت يوسفقه آناسى
 يعقوب هم نك صورتى
 كورنوب يا يوسىف سن
 پيغمبرلر نسلندن بولا
 توروب احمقلاش
 اشلارسنمو ديدى ياكە
 شول ايونك توشامى بارلوب
 حضرت يعقوب ظاهر
 بولوب بارماق ايله اشارت
 ايلادى ياكە قولى ايل
 يوسىفك كوكر اگينە
 اوردى و ديمشدر كم شول
 حالده زليخا اورنندن
 توروب اوزى طابونا
 تورغان پوتى نك اوستونه
 بر ياولق يابوب پوتنى
 اورتدى يوسىفنى اوچون
 آنى اورنورسن ديبوب
 صور اچاچ آنك آلندە
 گناھ قىلورغە اويالامن
 ديدى يوسىف ايتدى سن
 ايشتمى و كورمى هم بلمى
 تورغان جانسز نرسە دن
 اويالساك اوزندن هيچ
 بر نرسە باشرن بولماغان
 هر بر نرسەنى كوروب
 و بلوب تورا تورغان
 خداى تعالى دن من نچوك
 اويالماسەن ديبوب
 توروب قاچدى تيباندىن

ايتدى يوسف زليخانك اوشبو سوزلرن و آكا نهمت قىلوون ايشتكلىج (هى راودتنى
 عَنْ نَفْسِي) اول زليخا اوزى نلادى ومنم نفسمدن اوزينك مرادن استادى من آنك
 سوزن قبول ايتمادم و آندن فاجوب بو كورا ايدم سكا اوچورادق ديدى
 عزيز مصر يوسفدن بو سوزنى ايشتكلىج سنك سوزك درست ايكانن بز نهوك
 بلورمز بو واقعه دن هيچ كمنك خبرى يوقدر ديدى انفاقا شول ابوده بيشكده يانا
 نورغان بر ايمچاك بالاسى بار ايدى زليخانك خالاسى نك بالاسى ايدى حضرت
 يوسف شول بالاغه اشارت قىلوب منم گواهم اوشبو بالادر ديدى عزيز ايتدى سن
 بزنى مسخره گه توتاسنمو اويناب سويلاشه سنمو دورت آيلىق ايمچاك بالاسى نهوك
 گواھلىق بىرسون حضرت يوسف ايتدى خداى تعالى آنى سويلاشدرسه ومنم گناھسز
 ايكانيمه گواه قىلسه قادردر آنك بارچه اشلر گه كوچى يتار بس حق تعالى نك قدرتى
 ايله شول حالده بيشكدا گى بالا نلگه كيلوب يوسفك سوزى طوغرىدرد ديدى
 نناك كم بيورور (وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا) هم گواھلىق بىردى بر گواھلىق بىر كوچى
 زليخانك اهلندن يعنى زليخانك قىرنداشلرىندن بولغان ايمچاك بالاسى يوسفك گناھسزلىقى
 حقنده گواھلىق بىردى وايتدى (ان كان قميصة قد من قبل) اگر يوسفك كولماكى
 آلدندن ير طلغان بولسه (فصدقت) بس طوغرى ايتدى زليخا و آنك سوزى راست
 بولور (وهو من الكاذبين) هم يوسف يالغان ايتكوچيلردن بولور زيرا كه بو صورته
 يوسف زليخاغه قصد ايتوب زليخانى اوزندن دفع ايتكان بولور (وان كان قميصة قد
 من دبر) واگر يوسفك كولما گى آرطندن ير طلغان بولسه (فكذبت) بس زليخا
 يالغان ايتكان بولور (وهو من الصادقين) هم يوسف طوغرى ايتكوچيلردند زيرا كه
 كولما كذك آرطندن ير طلماقى يوسفك زليخادن فاجو وينه زليخانك آنى توتارغه طرشقانلىقىنه
 علامتدر (فلما رأى قميصة) بس كورگانى زمانده عزيز يوسفك كولما كى (قد من
 دبر). ير طلغان آرطدن (قال) ايتدى عزيز آچولانوب زليخاغه (انه من كيدكن)
 درستلىكده اوشبو اش سز نك مكر و حيله كز دندر اى خاتونلر (ان كيدكن عظيم)
 درستلىكده سز نك مكر كز اولوغدر مكر و حيله كز ايل كوب آفتلر ايرشدر اسز ديدى
 صكره عزيز يوسفه توجه قىلوب اعتذار بوزندن ايتدى (يوسف اعرض عن هذا)
 اى يوسف سن اعراض ايتكل و بوز دوندر گل اوشبو اشدن هم بو واقعه نى خلقغه
 سويلما گل (واستغفرى لذنبك) دغى سن اى زليخا مغفرت استا گل گناھك اوچون
 تفسىر زاهدى ده ديمشدر كم مغفرت استا گل دن مراد يوسفنى رنجتكانك اوچون

آندن عذر تلا گل اول غريب كشيدير ديبا كدر (انك كنت من الغاطئين) درستلكه سن
 اى زليغا بولدك گناه قىلغوچيلردن عزيز مصر اوشبو واقعهنى نيقدر ياشورورگه
 طرشسده عشق خبرى ياشرن فالماس ديمشلىر اوشبو واقعه بيك تيز خلق آراسينه
 جايلوب مصر خاتونلردن بعضلى زليغانى عيىلاب تورلى سوزلر سويلاديلر (وقال
 نسوة فى المدينة) وايتديلر بر گروه خاتونلر مصر شهرنده كشافنده بش خاتون
 ايدى ملك ريانك ياقن خدمتچيلرينك خاتونلرى ايدى ديمشدر آنلر (١) زليغانى
 عيىلاب ايتديلر كم (امرات العزيز) عزيز مصرنك خاتونى زليغا (تراود فتياها عن نفسه)
 طلب ايتكاندر اوزينك قلىنى آنك نفسندن يعنى اوز قلىنه عاشق بولغان وانك
 ايله صحبت قىلونى استا گان قلى راضى بولماغان (قد شغفها حباً) تحقيق اورنشقاندر
 زليغانك كوئنده قلىنك محبتى (انا لنها فى ضلال مبين) درستلكده بزكورامز
 اول زليغانى آشكارا آزغونلقه وياكلشوده كم عزيز مصر شكلى ايرى بولا توروب
 آچه ايله صاتوب آلغان قلىنه محبت قويغان ديديلر (فلما سمعت بمكرهن) بس
 ايشتكاني زمانده زليغا اول خاتونلرنك مكرلرن يعنى اوزى طوغرىسنده عيىلاب
 سويلاشولرن ايشتكاج (ارسلت اليهن) يباردى اول اوزينك كشى سيني آنلرنى
 چاقروب يعنى زليغا اول خاتونلرنى اوزينك اپونه فوناقه چاقردى مصر خاتونلرينك
 اولوغلردن فرق خاتوننى چاقردى ديمشلىر مذكور بش خاتون هم آنلرنك آراسنده
 ايدى اول خاتونلر زليغانك خانه سينه كيلگاج زليغا آنلرنى فوناق ايتوب اعزاز
 واكرام ايلادى (واعنت لهن متكافاً) هم حاضرلادى زليغا اول خاتونلر اوچون
 طاباناق اورنلر يعنى آنلر طابانسونلر اوچون ياصدقلىر حاضرلادى ياكه بىخشى
 طعاملر حاضرلادى (وانت كل واحدة منهن) دخى بىردى آنلردن هر برسبنه (سكينا)
 برپچاقنى يعنى ايتنى ياكه تريج يمشمىنى طوراب آشاسونلر اوچون زليغا اول
 خاتونلرنك هر قايسونىنك فولينه برار پچاق بىردى هم اوزى ايكنجى بولمده
 حضرت يوسفنى بيك زينتلى كيوملر كيورتوب حاضرلادى (وقالت اخرج عليهن)
 هم ايتدى زليغا يوسفه چققلسن اى يوسف اوشبو خاتونلر يانينه بس حضرت
 يوسف بيك كيونگان وزينتلانگان حالنده زليخانك امري بوينچه فوناق خاتونلرنك
 يانينه چقدى (فلما راينه) بس كورگانلرى زمانده اول خاتونلر يوسفنى (اكبرنه)
 اولوغ طايديلر آنى حسن وجمالده يعنى حضرت يوسفنك كوركاملكينه وجمالينه
 حيران فالوب همەلرى اوزلرن اونوطديلر (وقطنن ايديهن) دخى كيسديلر اول

(١) اول خاتونلر ملك ريان
 نك حاجى وسافى سى
 هم ايكما كچى سى نك هم
 زندان صاقچى سى ايل
 پادشاهنك اطالرينى
 فارا وچى نك خاتونلرى
 ايدى آنلرنك اوشبو
 فصهنى شايع ايتوب
 سويلاولرى نك سببى
 شول ايدىكم آنلر حضرت
 يوسفنك صفتلرن وكوركا
 ملكسن ايشنوب آنى
 كوراسيلرى كيلگان
 ايدى زليغا آنلرغه يوسفنى
 كورساتسون اوچون
 اوشبو حيلنى قىلديلر
 تبيانندن

خاتونلر اوزلرينڭ قوللارن يعنى حضرت يوسف نڭ جمالينه قاراب اوزلرن
اونو طوب آشاو نرسه سن كيسامز ديوب قوللرندىغى پچاقلرى ايله اوز بارماقلرن
كيسدىلر آورتقانن سيز ماديلر (وَقُلْنَ) هم ايتدىلر اول خاتونلر يوسف نڭ جمالينه
تعمسين فيلوب (حاش لله) پا كدر خدای تعالى عاجزلكدن اوشبونڭ كىي مخلوقنى
ياراتوده (ما هذا بشراً) توڭلدر اوشبو آدمى يعنى آدم بالاسى اوشبو مقدار جمال
وكوركاملك اياسى بولماس (ان هذا الا ملك كريم) توڭلدر اوشبو كىمسه مگر
بر هرمنلى فرشته در موندابن حسن صورت و جمال فرشته ده گنه بولسه بولور
ديدىلر زليخا اول خاتونلرنڭ يوسف نڭ جمالينه حيران قالوب اوزلرن اونو طولرن
كوردى (فَاَبَتْ) ايتدى زليخا اول خاتونلرغە (فَدَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ) بس اوشبودر
سز لر منى آنڭ طوغرى سنده ملامت ايتكان وعيبلا گان كىمسه اى خاتونلر يعنى
سز منى اوشبو يوسفغە محبت باغلاغانم اوچون عيبلا گان ايدىڭز ايمدى كوزلرڭز
ايله انى كوردىڭز نهو كدر انى سويماكم اوچون من ملامتكه مستحق من مو (ولقد
راودته عن نفسه) وتعقيق من طلب ايتدم انى اوزينڭ نفسندن و مراد منى حاصل
ايتونى آندن استادم (فَاسْتَعِصِمِ) بس صافلادى اول يوسف اوزينى و مڭا بوى
صونمادى (وَلْتَن لَمْ يَفْعَلْ مَا أُمرُوهُ) واگر اشلاماسه اول يوسف من آڭا بيوزغان
اشنى ومنم مراد منى حاصل ايتماسه (ليستجنن) البته زندانغه يابولمش بولور اول
(وَلْيَكُونَا مِنَ الصَّافِرِينَ) هم البته بولور اول خور بولغوچيلردن يعنى زندانغه
يابولوب اوغريلر ويامان كشيپلر آراسنده بولور حضرت يوسف زليخانڭ خاتونلرغە
اوشبو سوزنى ايتكانن ايشتكاچ آنلردن يوز دوندروب آنلر آراسندن چغوب كيندى
اول خاتونلر همەلرى يوسف نڭ آرطندن يوكر شوب چقديلر همەلرى ده زليخا شكلى
بولدىلر حضرت يوسفنى هر قايونسى اوزينه چاقورور ايدى يوسف آنلرنڭ سوزلرندن
طارايوب عاجز فالدى (قَالَ) ايتدى شولوقنده يوسف حق تعالى گە مناجات ايدوب
(رَبِّ السَّجْنِ احب الَى) اى منم پروردكارم زندان مڭا سويوكليرا كدر (مما يدعوننى
اليه) شول نرسه دنكم اوندارلر آنلر منى آنڭ صارى يعنى اوشبو خاتونلرغە
بوى صونودن و آنلرنڭ فتنه سندن منم فاشمده زندان سويوكليراك وزندانغه
يابولمايمم آرتوغرافدر (وَالَا تصرف عني كيدهن) واگر سن دوندرماساڭ و كيتارماساڭ
مندن اول خاتونلرنڭ حيل و مكرلرن يعنى آنلرنڭ حيل سندن منى اوز پهاڭده
صاقلاماساڭ (اصب اليهن) من ميل فيلور من آنلر صارى (وَآكن من الجاهلين)

هم من بولور من نادانلردن تيوشلى بولماغان اشنى اشلاما كيم سببلى (فاستجاب له ربه) بس اجابت ايتدى وقبول فيلدى يوسفنك دعاسن آنك پروردكارى (فصرف عنه كيدهن) هم دوندردى اول وكيئاردى آندن اول خانونلرنك مكر وفتنه لرن (انه هو السميع) درستلكده اول خداى تعالى ايشتكوچيدر آنگا صفونوچى كمسه نك دعاسن (العليم) بلسكوچيدر آنك حالن مصر خانونلرى يوسفن اميدلرن اوزگاچ زليخاغه كيگاش بيروب آنى ايكي اوچكون زندانغه يابوب تونارغه كراك بلكه رياضت و مشقتلر كورگاچ راحتنك قدرن بلور وسوزكنى طيگلار ديديلر زليخاغه آنلرنك سوزلرى معقول بولوب ابرى عزيزنك حضورينه كيلدى وايتدى من اوشبو عربى قل يوسف حقنده خلق آراسنده بدنام بولدم يامان اطيم چقدى شول سببلى كوگليم آندن نفرت ايتدر مناسب وتيوشلى سى شولدر كم بز اول يوسفنى برنجه مدت زندانغه حبس قىلايق تاكم خلق آنى گناھلى ايكانديب وعيب آنده ايكانديب بلسونلر منى ملامت ايتماسونلر ديدى عزيز مصر زليخانك سوزن معقول كوروب يوسفنى زندانغه يابارغه بيوردى (ثم بدا لهم) صكره ظاهر بولدى آنلرغه يعنى كوگلر بيه نوشدى (من بعد ما رآوا الايات) يوسفنك گناھسز ايكانينك علامتلرن كورگانلردن صوك وصبى بالانك گواھلى هم ايتاكي نك آرطدن يرطلمانى كى دليللر ايله يوسفده عيب يوقلغن بلسگانلردن صوك آنلرنك كوگلر بيه نوشدى شولكم (ليسجنه حتى حين) البته حبس قىلورلر وزندانغه يابارلر آنلر يوسفنى بر بيلسگولى مدت كه چه بس عزيزنك امرى بوينجه حضرت يوسفنى زندانغه كىلتورديلر آنك مبارك جمالى ايله زندان گل باقچه سى كى بولدى (ودخل مع السجن) هم حضرت يوسف ايله برگه زندانغه كرديلر (فتيان) ايكي بكت كم (١) آنلر ملك ريان نك قللىرى ايديلر برسى پادشاهنك اچملك بيروچيسى ساقى ايدى وايكنچى سى پادشاهنك آشچى سى طباخ ايدى پادشاهغه آغو بيروب هلاك ايتما كچى بولغانلر ديوب آنلردن شكلانوب هر ايكي سنى زندانغه ياپقانلر ايدى حضرت يوسف زندانغى محبوسلرنك حاللرن صوراشوب نوشلرن يورار ايدى اوشبو ايكي كمسه يعنى ساقى ايله طباخ هم زندانده نوش كوروب يوسفن كورگان نوشلرى نك تعبيرن صوراديلر يا كه ساقى نوش كوردى و آشچى نوش كورماسده نوش كوردم ديوب يالغانلاب حضرت يوسفنى امتعان ايتما كچى بولدى (قال احمدها) ايتدى اول ايكي بكتنك برسى يعنى ساقى ايتدى (انى اراتى اعصر خمرأ) درستلكده من نوشمده اوزمنك يوزم يمشينك صوون صفوب پادشاهغه

(١) اول ايكي بكتنك زندانغه كروارينه سبب شول ايدىكم مصر اهلى ملك ريان نك هلاكين فصد ايدوب اول ايكي سينه اكر ملك ريان نك آشى تورغان آشينه هم اچه تورغان شرايينه زهر فوشوب بېرسه لر كوب ماللر بيرما كچى بولوب وعه ايتديلر طباخ رشوت آلوب ملك نك طعامينه آغو فانشردى آش وقتنكه هر ايكي سى پادشا- هنك يانينه كيگكانه ساقى پادشاهغه ايتدى اوشبو آشنى آشاماعل زهر فوشوب لغاندر طباخ هم پادشاهغه اوشبو شرايينى اچما گل آنگا آغوصالغان ديدى بس ملك ريان شرايينى اول ساقى نك اوزينه اچار كه فوشدى ساقى اچدى هيچ ضرر ايتما دى صكره طباخغه سن هم اوزك حاضرلاگان آشكنى آش ايدوب امر فيلدى طباخ آشاماعل پادشاه اوشبو اشنى تفتيش كه بيوروب آنلرنك هر ايكي سن زندانغه بياردى تبياندن

اچر گانمى كورامن يوزم يمشى نك صوى كىلاچكده خەر بولاچق بولغانلقدن خەر
 صقغانمى كورامن ديدى (وقال الآخر) وايتدى ايكنچى سى يعنى آش پشروچى طباخ
 ايتدى (اى ارانى) درستلكده من كورامن توشمده شونيكم پادشاهنك آشخانه سنده
 (احمل فوق راسى خبزاً) كوتارورمن باشيم اوستونده ايكما كنى (تاكل الطير منه)
 آشارلر اول ايكما كدن قوشلر يعنى باشيمغه ايكما كلر كوتاروب شول ايكما كلرنى
 هوا داغى قوشلر كيلوب آشغانن كوردم ديدى ساقى ايله طباخ حضرت يوسفه اوشبو
 توشلرن سوبلا گانلرندن صوك ايتديلر (نبئنا بتاويله) خبر بير گل سن اى يوسىف
 بزلرگه اوشبو توشيمز نك تعبيرى ايله بو توشلر نك تعبيرلرى نهوكدى (انا نريك
 من المحسنين) (٢) درستلكده بىز كورامز سنى ايزكولك ايتكوچلاردن ويغشى كمشه
 ديوب بلامز بس بىز گه ده بخشىلىق ايتكل توشيمزنى يوراغل ديديلر خباز كورگان
 توشك تعبيرى آنك اوزى اوچون ناچار بولغانلقدن حضرت يوسىف آنلرنك
 توشلرينك تعبيرلرن تيزلك ايله اوزلرينه بلدراسى كيلوب اول آنلرغه توحيد واسلام
 طوغرىسندن سوبلادى (قال) ايتدى يوسىف ساقى ايله طباخ گه (لا ياتيكما طعام)
 كيلماس سزگه شول طعام و آشاور سسه سى كم (ترز فانه) سز رزقلا نورسز اول
 طعام برله (الا نباتكما بتاويله) مگر من سزگه خبر بيرورمن و بيان فيلورمن اول
 طعامنك عاقبتن يعنى سزگه كىلاچك آشاور نرسه لر ينك توسى و طعمى نهوكدى ايكانن
 هم نينداين طعام ايكانن ايتورمن (قبل ان ياتيكما) اول طعامنك سزگه كيلووندىن
 الكارى يعنى من سزگه غيبدين خبر بيرورمن ديدى ساقى ايله طباخ بىز اوشبونك
 كىبى اشلرنى فالچيلردن و كاهنلردن ايشتكانمى بار ديديلر حضرت يوسىف ايتدى
 اوشبو منم ايتكان اشيم معجزه در كاهنك و باغوچىلىق نوگلدلر (ذلكما مما علمنى
 ربى) اوشبو منم سزگه ايتكانم پروردكارم مكا اوكرانكان نرسه دندى الهام و وحى
 ايله (اى تركت) درستلكده من قويغانم و طاشلاغانم (ملة قوم لا يومنون بالله)
 الله تعالى گه اشانمى تورغان گروه نك دىنلرن (وهم بالآخرة هم كافرون) و آنلر
 يعنى خدا بغه اشانمى تورغان قوملر آنلردى آخرنكه انكار ايتكوچيلر و كافر بولغوچيلر
 من آنلرنك دىنلرنده نوگلمن (وانسبت ملة اباى) هم اباردم من آنلرنك ملتبنه
 و احلام دىنبنه (ابراهيم واسحق و يعقوب) ابراهيم واسحاق هم يعقوب پيغمبرلر غلبهم
 السلام نك دىنلرنده كم آنلر منم آنا و بابالرمهر حضرت يوسىف اوزينك سوزلرن
 بيسگراگده اخلاص ايله طمكلاسونلر اوچون اوشبو سوزى ايله آنلرغه اوزينك

(٢) آنلر حضرت يوسفه
 بىز سنى احسان ايتكو-
 چيلردن كورامز ديديلر
 زيرا كه حضرت يوسىف
 زندان اهلندن برسى
 صرغاور بولسه آنك حالن
 صوراشوب آكا خدمت
 فيلور ايدى براونك اورنى
 طار بولسه آنى ابركنلا-
 تورگه طرشور ايدى براو
 بر نرسه گه محتاج بولسه
 زندان اهلندن آنچه جبوب
 اول نرسه نى آكا آلوب
 بيرور ايدى كچه لرده
 نماز اوقوب عبادت ايله
 اونكارور ايدى اول
 زندانغه كرگچ زندانده
 فاطى بلارغه اوچراب
 اميدلرى كيسولگان
 قايقولى كشىلر كوردى
 آنلرنك كوكل لرن جوانوب
 طاتلى سوزلر ايله آنلرنى
 شادلاندى شول سببلى
 زندان اهلى همه لرى آكا
 محبت ايدوب بارك الله نى
 كوركام بوزلى طاتلى
 سوزلى عقللى بكت سن
 سمنك سوزلر نك بىزنى
 شادلاندرادر قايقولرمزنى

پیغمبر لر نسلندن ایکانن بلدردی دخی ایتدی (وَمَا كَانَ لَنَا) هم درست بولماس
 بزگه یعنی پیغمبر لر گه لایق و درست تو گلدر (أَنْ نُشْرِكَ بِاللهِ مِنْ شَيْءٍ) خدای
 تعالی گه بر نرسه فی شریک ایتوب توتماقیمز بلکه بز خدایینی بر بلوب آکاغنه
 عبادت قبلامز (ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللهِ عَلَيْنَا) اوشبو توحید و خدایینی بر لامک خدای
 تعالی نك بزنگ اوزمگه فضل و رحمتند ندر کم بزگه وحی ایله بلدر گاندر (وَعَلَى النَّاسِ)
 هم باشقه آدمیلر گه ده خدای تعالی نك فضیلدر کم آنلرنی طوغری بولغه کوندر ماک
 اوچون پیغمبر لر یبار گاندر (وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ) ولکن آدمیلر نك
 کوبرا گی شکرانه ایتماسلر و اوشبو نعمت نك قدرن بلماسلر پیغمبر لرینه
 فارشور لر حضرت یوسف اوزینک اسلام دیننده ایکانن بلدر گانندن صوگ ساقی ایله
 آشچی فی هم حق دینگه دعوت قیلوب ایتدی (يَا صَاحِبِي السَّجْنِ) ای زندانداغی
 ایکی بولداشلر (ء ارباب متفرقون خیر) ایا طار القان خدایلر و معبودلر یخشیر افر مو
 یعنی سز نك تورلی تورلی بولغان آلتوندن و کموشدن هم طاشدن و آغاچدن تورلی
 صورتلرده ایتوب یا صالحان پونلر کز یخشیر افر مو عبادت قیلو اوچون (أَمْ اللهُ الْوَاحِدُ
 الْقَهَّارُ) یا ایسه بر بولغوچی هم غالب و قهر ایتکوچی الله تعالی یخشیر افر مو (ماتعبدون
 من دونه) سز طابونمیسز خدای تعالی دن باشقه (الا اسماء اسمیتموها انتم) مگر
 طابوناسز اوزکز آطاغان بر نه اسملر گه (و اباؤکم) دخی آنالر کز آطاغان یعنی هیچ
 اصلی و حقیقتی یوق قوری اوزکز قوشقان اسملر گه و پونلرغه طابوناسز (ما انزل الله
 بها من سلطان) ایندر مادی خدای تعالی آنلرغه طابونورغه هیچ بر دلیلنی یعنی اول
 پونلرغه طابونورغه هیچ دلیلکز یوق (ان الحكم الا لله) یوقدر هیچ حکم مگر الله
 تعالی نك گنه در یعنی آنک حکمی ایله گنه عبادت ایتولور (أمران لا تعبدوا الا اياه)
 بیوردی خدای تعالی شویله دیوبکم عبادت قیلما کز و طابونما کز سز مگر آنک
 اوزینه گنه عبادت قیلکز معبودک که مستحق اول غنه در (ذَلِكَ الدِّينُ الْقِيمُ) اوشبودر
 حق و طوغری بولغان دین (وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ) ولکن آدمیلر نك
 کوبرا گی بلماسلر اول حق فی و طوغری یولنی طابونما بیله ضالنده فالور لر
 (يَا صَاحِبِي السَّجْنِ) ای زندان بولداشلری سی ایله طباخ (أَمَا أَحَدُكُمْ) اما سز نك
 ایگنزدن برکز یعنی ساقی (فَبَسَقِي رَبَّهُ خَمْرًا) بس اچرتور اول اوزی نك
 خواجه سینه خمر فی یعنی اوچکوندن صوگ زندانندن چغالوب اولگی کبی پادشاه نك

اونو طدرادر سن کمسن
 نینداین نسلدن سن
 دیدیلر حضرت یوسف
 ایتدی بن یوسف بن
 یعقوب صفی الله بن اسحاق
 نبی الله بن ابراهیم خلیل الله
 من یوسف زنی ایشنکاج
 زندان صاقچی سی آکا
 ایتدی ای بکت اگر
 کوچم بیتسه ایدی من
 سنی زندانندن چغارور
 ایدم ایدی زندان نك
 بولمه لر نندن فایوسن
 تلاساک شوندا نورغل
 دیدی نیاندن

شرابی بولور (وَأَمَّا الْآخِرُ) واما ایکنچیز کم آشچی در (فِيصَلْبِ) بس آصولمش
 بولور یعنی پادشاه آنی زندان دن چغاروب دارغه آصدرور نهه مدت شول دادره
 آصولغان کیونجه نورور (فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ) بس آشارلر قوشلر آنك باش
 ایتندن حضرت یوسف ساقی ایله طباخنك توشلرن اوشبو روشه تعبیر اینکاج طباخ
 فایغوغه فالدی من هیچده توش کورما گان ایدم بالغان اینکان ایدم دیدی حضرت
 یوسف ایتدی (قُضِيَ الْأَمْرُ لِلَّهِ) حکم ایتولدی وقرار طاپدی شول اشکم (فَبِهِ تَسْتَفْتِيَانِ)
 فتوا استار ایدگز سز مندن اول اش طوغریسندنه یعنی اوزگز مندن تعبیرن
 صورغان توشکزناك تعبیری ایله حکم ایتولگان و تقدیر قیلنغاندر هیچه بولمی فالماس
 البته شول من اینکانچه بولور دیدی (وَقَالَ) دخی ایتدی یوسف علیه السلام
 (لِلَّهِ ظَنٌّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا) اول ایکیدن اوزی قورتلور دیب گمان اینکان کهمسه گه
 یعنی ساقی غه ایتدی کم آنی زنداندن خلاص بولور هم اولتورلماس دیوب گمان
 اینکان ایدی (أَذْكُرُنِي عِنْدَ رَبِّكَ) یاد ایتکل سن منی ای ساقی اوزکنی تر بیه اینکوچی
 پادشاهك فاشنده یعنی زنداندن چقا ننگدن صولك منی اونوطماغل ایسكده تونقل و پادشاهغه
 منم احوالیمنی بیان قیلوب عرضمنی ایرشدر گلنا کم منی زنداندن چغارسون دیدی روایت
 ایدلمشدر کم اوچکوندن صولك پادشاه بیوردی طباخنی زنداندان چغاروب دارغه آصدیلر
 آنك خیانتی ثابت بولغان ایدی ساقی نك امانتی و طوغریلقی معلوم بولغانلقدن آنی
 زنداندن چغاروب اولگی منصبینی اوزینه بیردیله ینه پادشاهغه شرابی بولدی
 ساقی دولتکه ایرشکاج محنتنی اونوطدی زندانداغی بولد اشلری هیچده ایسنه
 کیلمادی غافل بولدی (فَأَنسِيَهُ الشَّيْطَانُ) بس اونوطدردی آك شیطان (ذَكَرَ رَبَّهُ)
 یوسفنی یاد ایتونی تر بیه قیلغوچیسسی حضورنده یعنی پادشاه مجلسنك حضرت یوسفنی
 یادینه کیلتورمادی و آنك حالینی پادشاهغه سویلامادی اونوطدی (فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ)
 بس توردی یوسف زندانده (بضع سنين) نهه بللر اوشبو واقعه دن صولك حضرت
 یوسف زندانده یدی یل توردی دیشلر (۱) محنت و بلا مدتی آخرینه ایرشدی مصر
 پادشاهی ملك ریان بر کیچه توش کوردی شول توشینی تعبیر قیلدر ماق اوچون
 بارچه علماء و حکماء لرنی دعوت ایلادی (وَقَالَ الْمَلِكُ) و ایتدی پادشاه (أَنِّي أَرَى
 سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ) درستلکده من توشمده کورامن یدی سیمز اوگز (یا کلهن
 سبع عجاف) آشیلار اول سیمز اوگز لرنی یدی آرق اوگز (وسبع سنبلات خضر)
 دخی کوردم من توشمده یدی دانه یاشل بغدادی باشاقلری کم تمام یاشاروب اورقلری

(۱) معالم التنزیله حسن
 بصری رحمة الله علیه دن
 نقل ایدلمشدر کم بر کون
 جبرائیل علیه السلام
 زندانغه کیلدی حضرت
 یوسف آنی طانودی اوشبو
 گناهیلر بورطینه کیلما
 كك نی سببندر دیوب
 صورادی جبرائیل ایتدی
 حق تعالی سکا سلام
 ایرشدر ادر هم بیورادر کم
 یوسف اوزینك قورتلماقی
 طوغریسندنه ساقیغه اعتماد
 قیلوب آندن یاردم
 صورادی مگاغنه تسکل
 ایدوب مندن گنه صوراد
 مادی ایتدی من حکم
 ایتدم کم یوسف نهه
 یل لر شول زندانده قالسه
 کرا کدر حضرت یوسف
 جبرائیلدن اوشبو سورنی
 ایشنکاج ایا اوشبو حالیمده
 خدای تعالی مندن
 راضیدر مود دیوب صورادی
 حضرت جبرائیل بلی
 راضیدر وسندن خو
 شنوددر دیگاج یوسف
 علیه السلام ایتدی خدایم
 مندن راضی بولسه مگا
 شول کفایه در ایتدی منم
 فایغوم یوقدر تیسیر

بولغان ايدى (وَأَخْرَجْنَا بِأَسَات) هم آندن باشقه يدى دانه فوروغان باشاقلر يعنى اولگورماينچه فوروب ياراقسىز بولوب قالغان يدى دانه بغدادى باشاقلرى هم كوردم (يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ) اى قومنك الوغلى عالمر و كاهنلر (أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ) فتوا بيركز سز مكا منم توشيم طوغرىيسنده يعنى اوشبو كورگان توشيم نك تعبيرن مكا بيان فيلكز (ان كنتم للرؤيا تعبرون) اگر توشنى تعبير فيلور بواساكز سز علم و حكمتكز بوينچه ملك ريان جيولغان عالمرگه و حكيملرگه اوشبو روشقه اوزينك كورگان توشينى سويلاگاندىن صوك آنلر اوشبو توشنك تعبيرن طابا آلمايوب همهلرى عاجز بولوب فالديلر (قَالُوا) ايتديلر اول عالمر و حكيملر ملك ريانغه (أَضَعْتُ أَحْلَامَ) اوشبو سن كورگان توش صاطاشو ويالغان توشدر (وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالَمِينَ) هم بزلر آنداين صاطاشولرنك تعبيرن بلگوچيلر نوكلمز بزد رست بولغان توشلرنى تعبير قيلامز يالغان توشنك تعبيرن بلماسمز ديديلر جيولغان عالمر اوشبو روشقه جواب بيرگاج ملك ريان حيران بولدى اوشبو توشينى كمدن يورآنورغه بلمادى زنداندىن چقغان ساقى شول مجلسده حاضر ايدى پادشاهنك آپدراپ قالغانينى كورگاج ساقى نك خاطرينه حضرت يوسف توشدى (وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا) وايتدى شول كهمسه كم فورتولدى زنداندىن اول ايسكى كهمسه دن يعنى زنداندىن فورتولغان ساقى ايتدى (وَأَدَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ) هم يادينه كيلتوردى اول يوسفنك ايتكان سوزن اوزاق زمانلر اوتكاندىن صوك يوسف عليه السلام آكا زنداندىن چقچاق منم حاليمنى پادشاهغه سويلا گل ديوب ايتكان ايدى حاضرده شول سوز ساقى نك خاطرينه توشوب پادشاهغه ايتدى (أَنَا أَنْبُئُكُمْ بِتَأْوِيلِ) من خبر بيرورمن سرگه و بلدرورمن اوشبو توشنك تعبيرن (فَارْسُلُونِ) بس يياركز سز منى زندانغه يعنى زندانده برعالم و فاضل كشى بار اوشبو توشنك تعبيرن اول بلور منى زندانغه يياركز ديدى ملك ريان ساقيدن بوسوزنى ايشتكاج شادلانوب تيز بارغل و مكا خبر كيلتورگل ديدى ساقى آطلانوب بيك تيزلك ايله زندانغه كيلدى هم حضرت يوسفقه ايتدى (يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ) اى بيك طوغرى سوزلى يوسف (أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ) سن فتوا بيرگل بزلرگه يدى جيمز اوگوزلر طوغرىيسنك (يَا كَلْبُهَا سَبْعِ عَجَافٍ) آشارلر آنلرنى يدى آرنى اوگوز (وسبع سنبلات خضر) هم يدى دانه باشل بغدادى باشاقلصرى طوغرىيسنده خبر بيرگل (وَأَخْرَجْنَا بِأَسَات) هم آندن باشقه يدى دانه فوروغان باشاقلر طوغرىيسنده بزگه فتوا بيرگل يعنى ملك ريان توشنده اوشبو

نرسه لرنى كوردى هم بونوشنىڭ تعبيرن طابا آلماينچە بارچە عالملىر و حكيملىر عاجز فالدىلىر سن بىزگە اوشبو توشنىڭ تعبيرن بيان قىلغىل سنىڭ علمىڭ كىوبدر بلورسن (لَعَلَّيْ اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ) ناكىم شايدىمن قايتورمن سىندىن ايشنىكان جواب: ايل آدمىلرگە يعنى پادشاه هم آنىڭ كىشىلىرى يانينە قايتوب خبر بىرورمن (لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ) شايدىكم بلورام آنلىر سنىڭ شرافتىكىدە اوشبو توشنىڭ تعبيرن هم پادشاهنىڭ مشكىلى حل ايدلوب سنىڭ فىضلىڭ و علمىڭ آنلىرغە معلوم بولور دىدى (قَالَ) ايتدى يوسف پادشاهنىڭ توشن تعبير قىلوب اول توشنىڭ تعبيرى شولدىركىم (تَزْرَعُونَ سَبْعَ سَنِينَ) سزايگون ايگارسىز دىدى بىل مدتندە (دَابَّأ) اوزگىزنىڭ عادىتىز بويىچە يعنى اوز عادىتىزچە دىدى بىلغەچە هر بىل ايگونلىرىزنى ايگارسىز آشلىق كىوب بولور دىدى سىمىز اوگوزلىر شوڭا اشارتىدر (فَمَا حَصَدْتُمْ) بس هر نرسە نىكم سز اوروب آلورسىز آشلىقدىن (فَذَرَوْهُ فِي سُنْبُلِهِ) بس قوبىگىزسىز آنى اوزىنىڭ پاشاغىدە يعنى شول دىدى بىل مدتندە حاصل بولغان آشلىقلىرىزنى صوفماينچە واورلوفىنى آيورماينچە اوزىنىڭ سالامندە فالدىرىز كىبان ايتوب قوبىگىز آچلىق يىللىدە آشلىقلىرىزغە آزوق بولور دىماكىدر (الَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَكْتُمُونَ) مگر اوزگىز آشلىق تورغان آزغىنە نرسەنى سالامندە فالدىرماسسىز يعنى اوزگىز اوچون حاضر آشلىقلىرىڭ بولغان قىدرلىگىنى صوغارسىز باشقىلارنى صوفماينچە فالدىرىسىز زىراكى اورلوقى سالامندىن آيوراسە و صوغوب آلونسە اوزاق وقتغە چىداماس بوزلور و كوگارور ياكە چرور سالامندە تورسە نىقدر كىوب زمانلىر تورسەدە هېچدە بوزولماينچە بىخىشى تورور (ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ) بس كىلور اوشبو طوقلىق يىللىرى بولغان دىدى بىلدىن صوڭ (سَبْعَ شِدَادٍ) دىدى قاطىلىق يىللىرى يعنى صىكرە دىدى بىل بىردە آشلىق بولماس آچلىق يىللىرى بولور كىم پادشاهنىڭ توشنىدەگى دىدى آرقى اوگوزلىر شوڭا اشارتىدر (بِأَكْثَرِ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ) آشلىرلىر اول دىدى بىلداغى خىلقلىرىسىز آنلىر اوچون آلدىن حاضرلاگان نرسەنى يعنى اۆلگى طوقلىق يىللىرىدە صوفماينچە فالدىرغان آشلىقلىرىنى اوشبو دىدى بىلدە آشلىر (الَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَعْصُونَ) مگر آشاماسلىر آزغىنە شول نرسەدىكىم صاقلاب فالدىرىسىز آنى يعنى ساچو اوچون اورلىق ايتوب فالدىرغان آشلىقلىرىغىنە آشاماسلىر (ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ) بس كىلور اوشبو آچلىق يىللىرىدىن صوڭ (عَامٌ فِيهِ يَافُتُ النَّاسُ) شوندا بىن طوقلىق يىلىكىم اول بىلدە مدد و ياردىم بىرلىشى بولورلىر آدمىلر ياكە اول بىلدە بىغور باودرلور آدمىلرگە (وَفِيهِ يَعْصُونَ) هم

اول بلده صفارلر آدميلر بيشلرنى يعنى طوفلق يلى بولوب آدميلر فقيرلىكدن قوتلورلر هم هر تورلى بيشلر و آشلقلر كوب بولور بيش صولرن صفوب شراب ياصارلر يوسف عليه السلام بوسوزنى شراب ياصاچى ساقىغه سويلا گانگه كوره آنڭ كوئلىنه موافق ايتوب طوفلق يلى بيشلرنى صفارلر اچملىك ياصارلر ديوب تعبير قىلدى ساقى حضرت يوسفدن توشنڭ تعبيرن ايشتكاج پادشاه حضورينه قايتوب جبولغان علماء و حكماىر آلدنده يوسفدن ايشتكان سوزلرن تفصيل ايل سويلادى ملك ريانغه اوشبو تعبير بيك معقول بولوب حضرت يوسفنڭ اوز آغزندن ايشتهسى كىلدى بس يوسف عليه السلامنى آلوب كىلو اوچون زندانغه كشى يباردى (وقال الملك ائتوني به) وابتدى پادشاه كىلتورگوز سز مئا زنداندىن يوسفنى ديوب (فلما جاءه الرسول) بس كىلگانى زمانده يوسفنى آلورغه پادشاهنڭ ايلچىسى (قال) ايتدى يوسف اول ايلچىگه (ارجع الى ربك) كىرى قايتقىل سز اوزنڭنڭ خواجهك يانينه (فاستله) بس صوراغلى سز آندىن يعنى ملك ريان يانينه قايتوب آندىن صوراغلى ساكم تىكشرسون و بلسون شونىكم (ما بال النسوة اللاتي) نى نرسه بولدى شول خاتونلرنڭ حاللرىكم (نظعن ابيهن) كىسدىلر آنلر اوزلرنڭ قوللارن زليخا مجلسنده (ان ربي بكيدهن عليم) درستلىكده منم پروردكارم بلگوچىدر اول خاتونلرنڭ مكر و حيللرن يوسف عليه السلام اوشبو سوزلرى ايله اوزينڭ عيبسزلىكن و زندانغه گناھسز يابولغانلقن پادشاهغه بلدرما كچى بولدى اول پادشاه منم حالينى تىكشرسون گناھسز ايكام ظاهر بولسون آندىن صوڭ زنداندىن چخارمن دىدى بس ملك ريان بيوردى زليخانڭ مجلسنده حاضر بولغان خاتونلرنى همهلرن كىلتوردىلر زليخانڭ اوزن هم كىلتوردىلر (قال) ايتدى ملك ريان اول خاتونلرغه (ما خطبكن) نى بولدى سز نڭ حالڭز (اذ راودتن يوسف عن نفسه) شول وقتده كم طلب قىلدگوز سز يوسفنى آنڭ نفسندن يعنى همهلرگوز يوسفغه ميل قىلوب آندىن مرادلرگوزنى استاگان وقتكزده سز نڭ حالڭز نچوك بولدى بو خصوصه يوسف عىبلى مو (فلن) ايتدىلر اول خاتونلر ملك ريانغه جواب بيروب (حاشى لله) پا كلك الله تعالى گه مخصوصدر عاجزلىكدىن (ما علمنا عليه من سوء) بلماذكىر يوسف اوزرينه هيچ برياولقدىن يعنى بىر يوسفنڭ هيچ برعيبن كورمادك ويامانلق اشلاگان بلماذك دىدىلر صكره ملك ريان زليخاغه خطاب قىلوب آندىن سؤال ايتكاج زليخا كوردىكم راستلىق و طوغرىلىقدىن باشقه نرسه بو اورنده فائده بيرماس

البتة طوغرىسن ايتو لازمدر اولوقنده زليخانك يوسفه عشقى بيك قوتلانگان
 وكمالينه ايرشكان ايدى بس زليخا هم يوسفنك عيبسزلىكى وپا كلكى ايله افرار
 ايتدى (قالت امراء العزب) ايتدى عزيز خاتونى يعنى زليخا (الآن حصص الحق)
 ايمدى ظاهر بولدى وبلوندى طوغرىلق (انا راودته عن نفسه) من استادم اول
 يوسفنى آنك نفسندن هم آنك جمالينه عاشق بولوب وصالينى طلب قيلدم
 (وانه لمن الصادقين) هم درستلكده اول يوسف طوغرى ايتكوچيلردندر آنده عيب
 يوقدر بلكه بارچه گناه منم اوزمدهدر سوزمنى طكلاماچ من آنى زندانغه
 صالدم ديدى بس ملك ريان زندانغه كشى بياروب ايتدردى كم خاتونلر اوز
 گناهلرينه افرار ايتديلر يوسف زنداندى چقسون تا كم آنك حضورنده اول خاتونلرغه
 جزالرن بيرايك يوسف عليه السلام ايتدى منم مقصودم آنلرغه جزا بيرو توگلدن
 (ذلك) اوشبو اش يعنى منم اول خاتونلردن صوراونى طلب ايتما كيم (ليعلم آنى لم
 اخنه بالغيب) تا كم بلسون اوچوندر عزيز شونيكم من آكنا خيانت ايتمادم آنك
 غيبنده يعنى من آنك حقينى رعابه ايتدم وحرمتينى صافلام اول حاضر بولماغانده
 هم آنك حريمينه قول سوزمادم صافلاندم عزيز اوزى منم شول روشچه صافلانغانم
 وخيانتتم بوقلغن بلسون اوچون من اوشبو اشنك تيكشورلما كن استادم (وان الله
 لا يهدي) دغى بلونسون اوچون شولكنم خدای تعالى بولغه كوندر ماس واشكه
 ياراقلى ايتماس (كيد الغائبين) خيانت ايتكوچيلرنك مكر وحيللرن يعنى خيانت
 قيلغان كشيلىر مكر وحيللرى ايله حقلقنى باشورا الماسلر البتة حقلق اوستكه چغار
 مكر وحيللرى باطل بولور يوسف عليه السلام اوشبو سوزلرنى ايتكندن صوك
 بوسوزلردن مقصودى اوز نفسينى اولوغلاماق توگل هم عجب وتكبرلكدن ايتو
 توگل بلكه خدای تعالى نك نعمتلرينه شكرانه قىلو ايكانن بلدروب ايتدى (*) (وما
 ابرى نفسى) ومن پا كلامسن اوز منك نفسينى يعنى منم نفسيم هيچ برياورلقنى
 آرزو ايتماس بارچه عيبلردن پا كدر ديوب ايتماسمن (ان النفس لامارة بالسوء)
 درستلكده نفس بيورغوچيدر ياوزلق ايله (الا ما رحم ربى) مگر ياوزلق ايله بيورماس
 پروردكارم رحمت قيلغانده غنه يعنى اكر خدای تعالى اوز رحمتى ايله براونى صافلاسه
 شول كسمه گنه نفسنك شردن قوتلور ونفسينه غالب بولور (ان ربى غفور)
 درستلكده منم پروردكارم بارلقاغوچيدر نفسنك ميل ايتوون اكر كشى اول اشنى
 اشلاماسه (رحيم) مهربان وباغشلاوچيدر كم اوزينك پناه وعصبتنده بندهنى گناهدن

صافلار ملك ريانغه يوسىف نىڭ سويلاگان سوزلىرى ايشتو ساڭاچ آنى كورورگه بىگرا كده آرزو قىلدى (وَقَالَ الْمَلِكُ) ھم ايتدى ملك ريان (اُتُونى به) كىلتورگىز يوسىفنى منم قاشىمغە (أَسْتَخْلَصُهُ لِنَفْسِي) تاكم من خاص قىلورمن آنى اورم اوچون يعنى اوز خىدمىتيمە خاىلاب باقنلرمدن قىلورمن وبارچە مەھم اشلىرىنى آڭا تاپشورورمن دېدى تفسىرلردە كلتورمىشلردىر كىم ملك ريان يوسىفنى زنداندن كىلتورماك اوچون بىتمىش آتلى خىدمىتچىلرنى تمام بىزاندىروب ھم يوسىف نىڭ اوزى اوچون پادشاھلرغە مخصوص كىوملر وناجلر ايله بىك زىننلانگان آتار بىياردى بىك اولوغلاب اعزاز واكرام ايله يوسىفنى زنداندن چىقاروب پادشاھنىڭ سىرايىنە كىلتوردىلر ملك ريان آنى ھىر مىتلاپ استىقبال ايتدى وھالەن صوراشدى (۱) (فَلَمَّا كَلَمَهُ) بس سويلاشكانى زىماندە ملك ريان يوسىف ايله ھىم آندىن توشىنىڭ تەبىرىن صوراب مەقۇل وھولافى جواب ايشىتكاچ (قَالَ) ايتدى ملك ريان يوسىفغە (أَنْتَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ) درىستلىك سىن اى يوسىف اوشبوكون بىزنىڭ قاشىمىزغە قىلدى وھىر مىتلى سىن (أَمِينٌ) امىن و ايشانچى سىن كىم ھىر بىر طوغرىدە سىڭا اعتماد قىلورمىز و ايشانورمىز بس مىندىن ھىر نىرسە تىلاما كچى بولساڭ تىلاڭل و آرزو و كىنى ايتكىل من بىرورمىن دىدى (قَالَ) ايتدى يوسىف غەلبە السلام پادشاھغە (أَجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ) قىلغىل سىن مىنى ھىك ايتىكۈچى مىصر بىزدا كى خىزىبەلر اوزىرىنە يعنى مىصر ولايتىنىڭ بارچە خىزىبەلرن وھاصل بولا تورغان خىزىبەلرن و اشلقلرن مىن اختىيارمىد، قىلغىل و مىنى خىزىبەچى ايتكىل (أَنْتِ حَفِظْتَ) درىستلىك سىن مىن صافلاغۇچىمىن و ضبط ايتىكۈچىمىن اول خىزىبەلرنى كىم ھىچ بىر نىرسەنى ضايع ايتىمام و بوغالتىمام (عَلِيمٌ) بىلگۈچىمىن پادشاھلىقنىڭ مصلحتلرن كىم ھىر اشنى اشلاسام فائىدە و مصلحتىدىن خالى بولماس ياكە ھىسابىنى بىلگۈچىمىن ياكە ھىر كىمنىڭ لغىتىنى و تىلىنى بلورمىن دىدى زوايت ايدىلمىشدر كىم يوسىف غەلبە السلام بىتمىش ايكى تورلى تىلنى بلور ايدى ملك ريان ھىر مىن يوسىفنىڭ سۇالنى قبول ايدوب بارچە خىزىبەلرنىڭ آچقىچىلرن آڭا تاپشوردى و مىملىكت اشلرنىدە تىصرف ايتونىڭ اختىيارن آڭا بىردى ھىم بىر آرز و قىلدىن صولڭ غىزىز مىصر زىلخاننىڭ ايرى وفات ايتدى ملك ريان التماس قىلوب زىلخاننى ھىر مىن يوسىفغە عقد نىكاھ ايتىردى ھىق تىعالى آڭا ايكى اوغل عطا قىلدى تىفصىلى تىفسىرلردە مذكوردر (وَكَذَلِكَ) و اوشانداق يعنى تىكا كىم ملك رياننى يوسىفغە شىفقتلى ايتدىك شونىڭ كىبى (مَكْنًا) لىوسىف فى الارض) اورن بىردىكىز يوسىف پىغىبىرگە مىصر بىزىدە ھىم آنى مىصرغە

(۱) يوسىف غەلبە السلام زنداندن چىققان وقتىدە زندانداغى مىجوسلر آنىڭ فراتىنە ھىسرتلىنوب بىك بىغلاشدىلر ھىمەلرنى آڭا بىك مىجت ايتىكان و مىونس لانگان ايدىلر يوسىفنى آيرلو آنىلرغە بىك آغىر بولدى يوسىف غەلبە السلام آنىلرنىڭ كوئىل لىرىنە تىسلى بىرورب آنىلر ھىقنىكە ھىلى سىن اوشبو زندان اھلىنە ھىا كىلرنى شىفقتلى ايتكىل ھىم آنىلرغە كوئىنى قىسقە ايتكىل ھىم شىر خىبىلرن آنىلرغە ايرىشدرگىل دىوب دعا قىلدى ھىر مىن يوسىفنىڭ دعاسى بىر قاندىدە شىرەدە ھىر نىپىدا بىن خىبىر بولسى زندانغە ايرىشى قالماس دىمىشلىر زوايت ايدىلمىشدر كىم يوسىف غەلبە السلام رياننىڭ ھىر مىنە كىلگاچ ھىر بىر تلى ايله آڭا سلام بىردى ملك بو نىپىدا بىن تىلدر دىوب صورادى ھىمىم اسماعىل غەلبە تىلدىر دىدى صىگرە توروب ھىر بىر تلى ايله پادشاھغە دعا قىلدى ملك بو نىچو ك تىلدر دىوب صورانچاچ بابالرم تىلدىر دىوب جواب بىردى ملك ريان بىتمىش تورلى تىل

باور ایدی هر قایسی تل
ایله سویلاسه حضرت
یوسف آخا شول تل ایله
جواب بیرور ایدی مگر
عرب تلی ایله عبرانی
تلنی ملک ربان باماس
ایدی حضرت یوسفنک اول
ایکی تلنی هم بلگانن
کورگاج یاش حالته بو
قدر فضل و کمال صاحبی
اولماینه تحسین ایدوب
آنی اوزینک تختینه اولطر-
توب مملکتن آخا
طاپشردی تیباندن

پادشاه ایتدک (یتبوا منها) اورناشور اول مصر یزندن (حیث یشاء) اوزی تلاگان
اورنده یعنی مصر ولایتی نك قای یرنده تورونی تلاسه شونده تورور (نصیب
برحمتنا) بز ایرشدرامز اوز رحمتیمز گه هم دنیا و آخرت نعمتلرن عطا فیلامز (من
نشاء) اوزمز تلاگان کسه گه (ولا نضع اجر المحسنین) هم ضایع ایتدی مز ایند گولک
فیلقو چیلرنک اجر و ثوابلرن (ولا جر الاخرة خیر) والبتنه آخرت ثوابی بخشیر اقدر
و آرتوغراقدر دایم و باقی بولو جهنندن (للذین آمنوا) شول کسه لر گه کم اشان دیلر
خدای تعالی گه (وکانوا یتقون) هم صافلانور بولدیلر باوز اشلردن و حرامدن
القصه یوسف علیه السلام مصر ولایتینه پادشاه بولوب مملکت اشلرن اوز تصرفینه
آلغاج حکم قیلدی تا کم بارچه خلق ایگون ایگو ایله مشغول بولدیلر هم کوب
آشلق آمبارلری باصانندی بیدی یل مصر ولایتینه طوفلق بولدی آشلق کوب بولدی
شول بیدی یل اچنده هر یل حاصل بولغان آشلقدن خلققه یبارک قدرلی گنه بیروب
قالغانینی شول آمبارلرغه ضالدروب صافلانور ایدی تا کم طوفلق یل لاری
اوتوب فحطلق بللری کیلدی مصر هم شام ولایتلرنده بیک فاطمی آچلق بولدی مصر
ولایتی نك خلقی آشلق اوچون حضرت یوسفه مراجعت ایتدیلر اولگی بیلده بیغان
آچهلری ایله حضرت یوسفی آمبارلرندن آشلقنی صانوب آلدیلر ایکینجی یلده
آلتون و کموشدن بولغان زینت اسبابلری ایله هم انجو و مرجان کبی نرسهلرینی
بیروب آشلق آلدیلر اوچونچی یلده آشلق اوچون فللرن کنیزکلرن بیردیلر
دورتنچی یلده بارچه حیوانلرن بیردیلر بشنچی یلده یورط یلرن و باقیهلرن
بیروب آشلق آلدیلر آلتنچی یلده آشلق اوچون بالالرن بیردیلر ییدنچی یلده
آشلق آلو اوچون اوزلرن حضرت یوسفه قل ایتدیلر یوسف علیه السلام اوشبو
واقعهنی ملک ربانغه عرض قیلغاج ملک ربان ایتدی همهسی سنک فلر کدر اختیار
اوزکده در بس حضرت یوسف اول خلقنک همهلرن آزاد قیلوب آنلرنک مالارن
هم یورط یلرن کیری اوزلرینه قایتاروب بیردی یوسف علیه السلام اولده مصر
بازارینه قل بولوب کیلگان ایدی مصر خلقی آنی صانوب آله اچی بولغانلر ایدی
عاقبت حق تعالی نك فضلی و عنایتی ایله بارچه مصر خلقی آنک اوزرینه قل بولدیلر
روایت ایدلمشدر کم فحطلق اثری کنعان یرنه هم ایرشدی یعقوب علیه السلام
اولادی فقیرلکدن عاجز قالدیلر مصر پادشاهی فقیرلر گه آشلق بیرا ایکان دیوب
ایشتکانلر ایدی آنالری یعقوب علیه السلام حضورینه کیلوب ایتدیلر مصر شهرنده
بر بیک جومارذ انعام واحسان اباسی پادشاه بار ایکان غریبلر گه و مسافرلر گه

شفقت ايدوب بىك يغشىلقار قىلا ايكان آچلرنى طوبىدرا ايكان اامبارلرنده آسلىق
 طولى ايكان اگر سن بزلرگه رخصت اينساك بز هم مصرغه باروب كنعاندا گى
 آچلر ومحتاجلر اوچون بر مقدار آسلىق كىلتورور ايدك دىدىلر يعقوب عليه السلام
 آنلرغه رخصت بىردى بنىامن اسملى اوغلىنى اوزىنىڭ خدمتىنه آلوب قالدى قالغان
 اون اوغلى هر نايوسى برار توه گه آسلىق قارشوسىنه بىر اتورغان نرسه لرن ومتاغلرن
 يوكلاب مصرغه بارورغه چقدىلر بنىامين اوچون هم بر توه گه نرسه لرن يوكلاب
 اوزلرى ايله برگه آلدىلر (وَجَاءَ اخوة يوسف) وكىلدىلر يوسفنىڭ قىرنداشلرى
 مصرغه آسلىق آلتاق اوچون (فَدَخَلُوا عَلَيْهِ) بس كىدىلر آنلر يوسف اوزرىنه يعنى
 يوسف عليه السلامنىڭ حضورىنه كىرولسا سلام ونعظيم قىلوب توردىلر (فَعَرَفَهُمْ) بس
 طانودى يوسف قىرنداشلرن اول فاراوده (وَهُمْ لَهُ مُكْرُونَ) وانلر يوسفنى
 طانوماوچىلر در يعنى حضرت يوسف آنلرنى كورگاچده طانوسه ده آنلر يوسفنى
 طانومادىلر زىرا كه آنلر يوسفنى قىوغه صالحانلردن بىرلى قىر قىل مقدارى وقت
 اوتكان ايدى شونىڭ اوچون طانى آلمايدىلر ياكه يوسف عليه السلام آنلر ايله پرده
 آرقلى سويلاشدى ويوزن كورساتمادى شوڭا كوره آنى طانومايدىلر بس حضرت
 يوسف آنلردن سز كىلر سز قاي بىردن كىلاسز دىوب صورادى آنلر ايندىلر بز
 يعقوب پىغمبرنىڭ اوغللىرى بولامز كنعاندىن كىلامز حضرت يوسف سزنىڭ آنا ئىزنىڭ
 نچه اوغلى بار دىوب صورادى آنلر ايندىلر آنامزنىڭ اون ايكى اوغلى بار ايدى
 برمىزنى كچككه وقتنده بورى آشادى و برمىزنى آنامز اوز خدمتىنه آلوب قالدى
 بزلر اون اوغل سزنىڭ حضورىڭىزغه كىلدىك بس يوسف عليه السلام بىوردى آنلرنىڭ
 كىلتورگان نرسه لرن آلوب قارشوسىنه آنلرغه بغدادى بىردىلر (وَأَسْمًا جَهْرَهُمْ
 بجهازهم) وحاضرلا گانى زمانده يوسف آنلرنىڭ اسبابلرن يعنى هر نايوسىنىڭ توهلرىنه
 بغدادى يوكلانوب اشلرن تمام قىلغاچ آنلر ايندىلر بزنىڭ بر قىرنداشىمىز آنامز
 خدمتىده قالدى آنىڭ اوچون هم بزلر بر توه آلوب كىلدىك آنىڭ توهسىنه هم بغدادى
 يوكلاندىلر حضرت يوسف ايندى من كشى حسابىنه فاراب آسلىق بىرور من توه
 حسابىنه فاراب بىر ماسمن (قَالَ) ايندى يوسف عليه السلام آنلرغه (اَتْتُونِي بِأَخْلَافِكُمْ
 مِنْ أَبِيكُمْ) كىلتورگىز سز مكا اوزگىزنىڭ آنا ئىزنىڭ قىرنداشگىزنى يعنى آنا بر
 آنا باشقه قىرنداشگىز بنىامينى آلوب كىلگىز (أَلَا تَرَوْنَ) اباسز كورمىسىز مو (أَنَّى
 أَوْفَى السَّكَيْلِ) شونىكم من كامل ايتوب اولچار من اولچارنى يعنى هىچ كىمنىڭ حقىنى
 آلوب فالمام آسلىقنى كامل ايتوب بىرور من (وَأَنَا خَيْرُ الْمَنْزِلِينَ) هم من ايندىرگوچىلرنىڭ

بخشبرافيمن يعنى مسافرنى وقونافنى قدر وحرمت قبلورمن (فان لم تاتونى به) بس اگرسز كيلتورماساگز مكا فرنداشكز بنياميننى (فلا كيل لكم عندى) بس يوقدر هيچ بر اولچانگان آشلق سوزلرگه منم قاشمه (ولا تقر بون) هم ياقن ولما كزسز مكا ومنم ولايتمگه كيلماگز اگرسول ابوده قالغان فرنداشكزنى برگه آوب كيلماساگز ديدى (فالوا) ايندييار يعقوب اوغللىرى يوسفدن اوشبو سوزنى ابشتكچ (سنراود عنه اباه) تيزدر كم طلب قبلورمز وصورارمز اول فرنداشمىزنى آنامز دن هم آنى آوب كيلو طوغريسنده طرشورمز (وانا لفاعلون) ودرستلكده بز اشلاگوچيلرمز ايتكان اشيمىزنى بو اشنى هم بولدوروزم ديديلر (وقال لفتيانه) دى ايندى يوسف اوزينك قللرينه وآشلق اولچا-اوچى خدمتكارلرينه (اجعلوا بضاعتهم) قويوكزسز آنلرنك آشلق آلو اوچون كيلتورگان متاعلرن (فى رحالهم) آنلرنك يوكلرينه يعقوب عليه السلام اوغللىرى آشلق اوچون آچه اورنينه بيرورگه كنعاندىن بر مقدار ساختيان وباشماق كى نرسه لر آوب كيلگانلر ايدى حضرت يوسف آنلرغه آشلقنى مال برابرينه صانونى معقول كورمادى شونك اوچون كيلتورگان نرسه لرن اوزلرينه بلدر مابنچه كبرى آنلرنك يوكلرينه قويارغه بيوردى اوشانداق حضرت يوسف بلديكم آفلر كنعانغه نايبتقاچ اول متاعلرنى يوكلرى اچنه كورسه لر بو نرسه لر ياكلش اوزمگه قايتقان ايكان ديوب اول نرسه لرنى كبرى مصرغه كيلتورورلر چونكه اول متاعلر آلغان بغداديلرينك بهاسى بولغانلقدن آنلرنى اوزلرى آوب فالورغه ديانتلرى اختيار بيرماس البته اول متاعلرنى كبرى كيلتورورلر شولوقنده بنياميننى هم برگه آوب كيلورلر حضرت يوسف اوشبو روشه فكرلا گانگه كوره ايتدى (لعلهم يعرفونها) شايدكم آنلر طانورلر اول متاعلرنى (اذا انقلبوا الى اهلهم) هر قاچان قايتسه لر آنلر اوزلرينك اهللرينه يعنى كنعانغه قايتوب يوكلرن اچسه لر اوزلرينك آوب بارغان سرمايه لرن و متاعلرن كوروب طانورلر هم اول نرسه لرنى ياكلشلق ايله يوكلرى اچنده قايتقان ديوب گمان قبلورلر شول سببلى (لعلهم يرجعون) شايدكم آنلر كبرى قايتورلر مصرغه وفرنداشم بنياميننى هم آوب كيلورلر ديدى بس خدمتچيلر يوسف عليه السلامك امرى بوينچه آنلرنك كنعاندىن كيلتورگان سرمايه لرن اوزلرينه بلدر مابنچه يوكلرى اچينه طقديلر (فلما رجعوا الى ابيهم) بس قايتقانلرى زمانده يوسفنك آغالرى آنالرى يانينه كنعانغه (فالوا) ايندييلر آنلر يعقوب عليه السلامغه (يا ابانا منع منالكيل) اى

بزنك آتامز منع ايتولدى و طبولدى بزدن آشلق اولچاوى يعنى مصر پادشاهى اگوده
 بز فرنداشيمز بنياميننى برگه آلوب بارماساق ايكنچى مرتبه بؤگه بغدادى صاماسقه
 حكم قيلدى (فَارَسْلُ مَعَنَا آخَانَا) بس بيارگل سن بزنك ايله برگه مصرغه آشلق
 آلورغه فرنداشيمز بنياميننى (نكتل) تاكم بغدادى الورمز اوزمز اوچون هم
 آنك اوچون (وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ) هم درستلكده بز البته صافلاغوچيلورمز آنى وآكئا
 ضرر هم زيان ايرشدرماسه: ديديلر (قَالَ) ايتدى يعقوب عليه السلام اوغلى بزنك
 اوشبو سوزلرينه فارشى (هَلْ أَمْنَكُمُ عَلَيَّ) ايا من اشانيم مو سز لرگه وسزنى امين
 قيلاييم مو بنيامين اوزرينه (أَلَا كَمَا أَمْنَكُمُ عَلَيَّ آخِيه) مگر امين قيلغانم شكلى سزنى
 آنك فرنداشى اوزرينه (مَنْ قَبْلُ) موندن الگارى يعنى موندن اول سزگه اشانوب
 يوسفنى سزنگ ايله برگه بيارگانم شكلى ايمدى بنياميننى هم سزگه اشانوب بيارايم مو
 من سزنگ صافلاوگوزغه اعتماد ايتماسه من بيارسامده سزگه اشانوب بيارماسه من بلكه
 خداى تعالى گه طاپشور ومن (فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا) بس خداى تعالى بخشيراق صافلاغوچيدر
 آكئا توكل قيلور من (وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ) هم اول خداى تعالى رحمت ايتكوچيلرنك
 رحمت ايتكوچيراگى و باغشلاوچيلرنك بخشيراقنى در شايدكم مكا رحمت قيلور
 وفرغانور ايكى اوغليم نكده مصيبت لرينه منى گرفتار ايتماس اوشبو اوغليهمنى
 صافلار ديدى (وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ) وآچقانلرى زمانده يعقوب اوغللرى مصر دن
 كيلنورگان يوكلرن (وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ) طاپديلر آنلر اوزلرينك كنعاندن آلوب
 بارخان سرمايه لرن و طاوارلرن (رَدَّتْ إِلَيْهِمْ) كيرى فاي تارلك ندر آنلرغه يوكلىرى
 اچنده اوزلرينك مصرغه آلوب باروب پادشاهغه طاپشورغان نرسه لرينى يوكلىرى
 اچنده كورگاچ بواش يوسفنك حكى ايله بولغاننى آكلاديلر (قَالُوا) ايتديلر آنلر
 آنالرينه (يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي) اى بزنك آتامز ينه نى نرسه استايك بز موندن آرتق
 بو پادشاهنك احسانندن و جومار دلقندن (هَذِهِ بَضَاعَتُنَا) اوشبو نرسه لردر بزنك
 موندن آلوب بارغان طاوارمزم كم بز بغدادىنى شول طاوارلر برابر ينه صانوب آلغان ايدك
 (رَدَّتْ إِلَيْنَا) كيرى فاي تارلغاندر بزلرگه بس بزنك اوشبو نرسه لرنى آلوب فالما نامز
 مناسب نوگلدنر پادشاهنك اكرامينى كيرى اوزينه فاي تارايق و يا گادن مصرغه
 بارايق (وَنَمِيرُ أَهْلَنَا) هم آشلق كيلنورورمز جماعتلر مزگه (وَنَحْفَظُ آخَانَا) دى
 صاقلارمز فرنداشيمز بنياميننى بارغانده هم فاي تاننده (وَنَزِدَادُ كَيْلِ بَعِيرٍ) هم آرتق
 آلورمز بر نوه بوكى آشلقنى يعنى فرنداشيمز بنياميننى برگه آلوب بارغاچ آنك

اوچون هم بر توه يوكى بغدادى آلوب فاپنورمز (ذَلِكْ كَيْلَ بَسِيرٍ) اوشبو بر توه
 يوكى آسلىق مصر پادشاهى نىڭ خزبنه سینه قاراغانده يڭلدر هم آزدر آنڭ اوچون
 پادشاه هيچده طارايماس (قَالَ) ايتدى يعقوب عليه السلام اوغللرينه (لَنْ أَرْسَلَ مَعَكُمْ)
 هرگيز من ييارماسمن بنيامين نى سزنىڭ ايله برگه (عَنْ تَوْنُونٍ مَوْثِقًا مِنْ اللَّهِ) تاكم
 سزنىڭ بىرگانگىز گه چه مكا خدای تعالى اسمى ايله برکتولگان عهنى شويله ديوبكم
 (لَنَا تَنَنِي بِهِ) البته سز كىلتورور سز مكا اول بنيامين نى (أَلَا أَنْ يَعْطَا بِكُمْ) مگر
 شولكم سز چولغاب آلونور سز عذاب بىرله وهمه كىز بىر يولى هلاك
 بولور سز يعنى سز اوزمز ايسان بولغانده البته بنيامين نى سكا كىلتورورمز
 وبرگه آلوب فاپنورمز ديوب خدای تعالى اسمى ايله أنط ايتى توروب
 من آنى سزنىڭ ايله برگه ييارمام دىدى يعقوب اوغللرى اوشبو سوزنى قبول ايدوب
 البته بنيامين نى صافلارمز و خيانت ايتماسمز ديوب ايتدىلر (فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ) پس
 بىرگانلرى زمانده آنلر اوزلرينىڭ عهدلرن آنلر ينه يعنى بنيامين نى صافلاب آلوب
 فاپنورمز ديوب عهد فيلغانلردن صوڭ (قَالَ) ايتدى يعقوب عليه السلام (اللَّهُ عَلَى
 مَا نَقُولُ وَكَيْلٌ) الله تعالى بىز البته تورغان نرسه گه گواه وصاچيدى سزنىڭ عهد
 ايتكانگىزنى بلور يعقوب عليه السلام اوشبو طوغرىده ظاهرى سببكه هم اهتام
 قىلدى اوغللردن عهد آلدى خدای تعالى گه هم طايشردى هر كىمگه شولاي قىلو
 تيوشدر (وَقَالَ) دىدى ايتدى يعقوب اوغللرينه نصيحت قىلوب (يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا
 مِنْ بَابِ وَاحِدٍ) اى منم اوغللرم سز مصر شهرينه بارغاچ همهلرگىز بر فاپقادن
 شهرگه كرماگىز تاكم سزنىڭ كوركام جمالگىزغه وسلطنت قىلانتلرگىزگه خلق صوقلانوب
 سزلىرگه كوز تيماسون (وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ) هم كرگىز سز آيرم آيرم فاپقالردن
 مصر شهرينىڭ اولوقنده دورت فاپقاسى بار ايدى همهلرگىز بىر يولى بر فاپقادن
 كر ماينچه دورتكه بولنوب كرگىز ديدى يعقوب عليه السلام اولده آنالىق شفقتى ايله
 بالالرينه يامان كوز تيماسون ديوب اوشبو طريقه نصيحت قىلسه ده صوڭندن بىنكلىكنى
 وعاجزلكنى اظهار قىلوب ايتدى (وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ) ومن دفع قىلماسمن وكيتارماسمن
 سزدن اى منم اوغللرم اوشبو نصيحتم ايله (من الله من شيء) الله تعالى نىڭ تقدىردن
 هيچ بر نرسه نى يعنى اكر سزگه بىر بلا وقضا تقدىر ايتولگان بولسه منم نصيحتم
 ايله اول بلا كىلىنى فالماس من آنى دفع قىلا آلماسمن (ان الحكم الا لله) توگلدىر حكم
 وفرمان مگر الله تعالى نىڭ غنه در نچوك تىلاسه شولاي حكم قىلور (عليه توكلت)

اول خدای تعالی اوزرینه توکل ایتدیم من و اشلیر منی آکاغنه طاپشردم (وعلیه
 فلیتوکل المتوکلون) هم آنک اوزرینه گنه کرا کدرکم توکل ایتسونلر توکل ایتکوچیلرکم
 بارچه اشلرگه کفایه قیلغوچی اولدر (ولما دخلوا) وکرگانلری زمانه یعقوب اوغللاری
 مصر شهرینه (من حیث امرهم ابوهم) آنلاری بیورغان اورندن یعنی آنالری
 بیورغانچه بولنوب آیرم آیرم ناپقالردن کرگانلری زمانده (ماکان یعنی عنهم)
 دفع قیلور بولمادی و کیتارمادی آنلردن آنلرنک آیلوب کرولری (من الله من
 شیء) خدای تعالی نك فزاسندن هیچ بر نرسنی یعنی آنلرنک مصرغه آیلوب کرولرینه
 قاراب بولاچق اش بولمی فالمادی تقدیر ایتولسگان فضا آنلرغه کیلدی بنیامین گه
 اوغریلق ایله نهمت ایتدیلرهم فرنداشلری فایغوغه فالدیلر و یعقوب علیه السلام نك
 مصیبتی ایکی اولوش بولدی بس یعقوب پیغمبرنک تدبیری فائده بیرمادی (الاحاجة
 فی نفس یعقوب) مگر شولکم بر حاجت ایدی یعقوب نك کوکلنده کم (نضیها) اونادی
 یعقوب پیغمبر اول حاجتنی یعنی اوغللری حقنده کوکلنده بولغان شفقتی نی شولوقته
 آنلرغه ظاهر قیلدی شفقت و مرحمتی جهنندن اوشبو روشچه آنلرغه نصیحت ایتدی
 (وانه لئذوعلم لما علمناه) هم درستلیکده اول یعقوب البته علم ایاسیدر و بلسگوچیدر
 بز آکا بلدرگان نرسنی وحی و الهام ایله یعنی اوزینک تدبیری تقدیرنی دفع
 ایتمه گانن بلور ایدی شونک اوچون و ما اغنی عنکم دیدی یعنی من اوشبو نصیحتم
 ایله سزگه کیلاچک قضانی کیتارا آلام دیدی شولای بولسه ده آنالقی شفقتی ایله اوشبو
 روشچه نصیحت قیلدی بلما گانندن توکل (ولکن اکثر الناس لا یعلمون) ولکن
 آدمیلرنک کوبرا می بلماسلر تقدیرنک اسرارن و ندبیرنک تقدیرگه فارشی فائده
 بیرما گانن (ولما دخلوا علی یوسف) وکرگانلری زمانده یعقوب پیغمبر اوغللاری
 یوسف علیه السلام حضورینه حضرت یوسفنک آغالری اوشبو ایکنچی سفرلرنده
 مصر شهرینه کیلوب حضرت یوسفنک حضورینه کردیلر شولوقته یوسف علیه السلام
 پادشاهلیق تختی اوستونده شوکت و سلطنت ایله اولطورغان ایدی یوزینه پرده
 باپقان ایدی اوشبولر کملردیوب صورادی بزلر کنعانن آسلیق آلورغه کیلسگان
 یکتلر یعقوب پیغمبر اوغللریمز سن بزرگه آتامز پاننده قالغان فرنداشیمزنی آلوب
 کیلورگه بیورغان ایدک حاضره بز شول فرنداشیمزنی آتامزدن صوراب آلوب
 کیلک دیوب جواب بیردیلر حضرت یوسف آغالریبه اولطورورغه بیوروب آنلر
 اوچون طعاملر کیلتورتدی آلتی طباق آش حاضراب کیلتوردیلر حضرت یوسف

آنلرغه سولردن آنا آناسى بر بولغان هر ايکى فرنداش برار طبافدن آشاسونلر ديوب
 بيوردى آنلر ايکيشار ايکيشار بولوب هر ايکى کشى بر طبافدن آشارغه اولطورديلر
 بنيامين يالغوز اوزيگنه بر طبافعه فالوب فايغوسندن يغلى باشلادی حضرت يوسف
 فرنداشى بنيامين نك بىلاهانن گورگاچ اى گنهاندن كىلگان يكت سگنانى نرسه
 بولدى ديوب صورادى بنيامين ايندى اى ملك سن بزرگه هر طباق صايون بر آنادن
 بولغان ايکى فرنداش اولطوروب آشاسونلر ديوب امر قىلدى فرنداشلار هر
 فايوسى اوزلر بىك آنا بر فرنداشلرى ايله اولطورديلر من يالغوز قالدیم منم هم
 اوزم ايله بر آنادن بولغان يوسف اسملى فرنداشيم بسار ايدى اگر حاضرده اول
 سلامت بولسه بزانك ايله ايکيمز برگه اولطوروب بر طبافدن آشار اهدى شول
 فرنداشيم. خاطر مگه نوشوب آنى صالحنوب يفلادم ديدى حضرت يوسف ايندى آلاى
 بولسه سنك فرنداشك من بوايم گىلگىل ايکيمز بر طبافدن آشايق بس حضرت يوسف
 بيوردى بنيامين آلدن داغى طبافنى آلوب پرده آرطينه كىلتوردیلر بنيامين نى هم
 شونده گرگزوب پرده آرطنده يوسف ايله ايکيسى بر طبافدن آش آشادیلر نتاك كم
 حق تعالى بيورور يوسف نك آغالرى يوسف حضورينه گرگانلرى زمانده (اوى
 اليه آخاه) اورن بيوردى يوسف اوزباننده واورناشدردى فرنداشى بنيامين نى حضرت
 يوسف بنيامين ايله برگه ايکيسى بر طبافدن آشارغه كرشدیلر يوسف عليه السلام
 يوزينه نقاب ياپقان ايدى شول سببلى بنيامين آنى طانومادى بنيامين نك كوزى
 حضرت يوسف نك قولينه نوشكاچ ينه يغلى باشلادی يوسف عليه السلام اوشبو بىلامانك
 سببى نيدر ديوب صوراغاچ بنيامين ايندى منم فرنداشيم يوسف نك هم قولى بعينه
 سنك فولك شكلى ايدى فرنداشيم خاطر مگه نوشدى دىگكچ يوسف عليه السلام نك
 طاقت قىلور حالى قالمادى يوزندن پرده نى كوناروب بنيامين گه اوزن طانوندى
 (قال) ايندى يوسف شولوقنده فرنداشى بنيامين گه (انى انا آخوك) درستلكده من
 سنك فرنداشك يوسف من (فلا تبتئس بما كانوا يعملون) بس فايغورماغل سن
 فرنداشلر ك اشلا گان اش سببلى بزانك حيمزده آنلر نك مكرلى مكا زبان
 ايرشدرمادى خدای تعالى منى صافلادی ديدى بنيامين اوشبوسوزنى ايشتكچ هوشندن
 كىتوب يقولدى هوشينه كىلگاندن صوك حضرت يوسفنى قوچاقلاب يغلار ايدى
 اوشبو حال نوشم مودر يا كه اوياغلقده مودر ديوب اوزينه اوزى ايتور ايدى صكره
 حضرت يوسف نك اينتا گينه يابشوب ايدى من سندن آيرلئاسمن ديدى حضرت
 يوسف ايندى آتامز نك سنك حقكده كوب اهنيام ايدوب اوغللر ينه سنى صاقلاب
 آلوب فايغو خصوصنده بيك تا كىدلاب بيورغانى مكا معلومدر ايدى سن منم يانمه

(۱) يوسف هم نك فرنداشلرى آنك حضورينه گرگاچ سن بزرگه كىلتوروررورگه قوشقان فرنداشيمز بنيامين نى كىلتوردك ديدیلر حضرت يوسف ايندى بيك يغشى اش اشلا گانسز جزاسينى مندن طابارسزم آشاخانك آنلرنى ايکيشار ايکيشار اولطرتوب اوزى بنيامين ايله اولطوردى كىچ بولغاچ باتقانده هم بنيامين نى اوز قاتينه آلى تيباندى

فالسائک اناموزنک فايغوسى آرتور هم قىزداشلىرىمۇزده سنى قالدىرماسقه بار كوچلارن
 صرف قىلوب طر شورلر راگر سن اوزنک مصلحت كورسائک سنى آلوب قالو طوخر يسنىك
 بر حيله نوزايك سئكا اوغرىلق ايله تهمت ايدوب شول بهانه ايله سنى آلوب قالايق
 بنيامين بواشكه راضى بولدى بس حضرت يوسف بيوردى ايدى سن قىزداشلىرىنك
 يانينه بارغل هم اوشبو مصلحتيمىزنى آلردن ياشرن تونقل منم يوسف ايكانى هم
 آلرغه بلدىرما گل ديدى صكره اوزى خدمتچيلرگه كنعاندىن كىلگان يكتلرنك
 يوموشلرن اوتاكز ويوكلرن حاضرلا كز دىوب بيوردى (فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ) بس
 نوزوگانى زمانده آللرنك اشلرن يعنى نوله رينه بغدادى يوكلاب اشلرن تمام ايتوب
 حاضرلا گاج (جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ) فويدي يوسفى صو اچه طورغان صاوطنى
 قىزداشى بنياميننك بوگىد اول صاوط پادشاهنك صو اچه طورغان كموش كاسه سى
 ايدى تورلى اصل طاشلر ايله زينتلانگان هم بيك قيمتلى ايدى اوشبو وقتده كنعاندىن
 كىلگان قوناقلرنى حرمتلاب آلرغه بغدادىنى شول صاوط ايله اولچاب بىرگانلر ايدى
 يوسفى عليه السلام اوزينك خاص خدمتكارينه قوشوب شول كموش كاسه نى هيچ
 كىگه بلدىرماينچه بنياميننك توه سندا گى يوك آراسينه فويدي صكره قىزداشلىرىنه
 كىتارگه اجازت بىردى آللر ايسانلاشوب مصر شهرندن چغوب كىتكاچ آرطلر ندىن
 حضرت يوسفنك خدمتچيلرى آطلانوب يوكوردىلر (ثُمَّ أَذِنَ مُؤَدِّنٌ) صكره ندا قىلدى
 بر ندا قىلغوچى يعنى حضرت يوسفنى نك امرى ايله بر خدمتچى آللرنك آرطلر ندىن
 يتوب قچردى شويله دىوبكم (أَيُّهَا الْعَبْرُ أَنْكُمْ لَسَارِقُونَ) اى كاروان اهلى درستلىكك
 سزلىر اوغرىلر سز نرسه اوغرىلاب كىتوب باراسز سز اوغرىلر سز ديما كدىن مرادى
 بر وقتده يوسفنى آتاسندن اوغرىلا كز دىماك ايدى يعقوب اوغرىلرى اوشبو سوزنى
 ايشتكچ بيك آپدراشدىلر (قَالُوا) ايتدىلر آللر (وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ) هم بسوزلرن
 توندىلر اول ندا قىلغوچى لر اوزرينه يعنى سز اوغرىلر سز ديگان طاوشنى ايشتكچ
 آرطلرينه طابا ابلانوب ايتدىلر (مَاذَا تَفْقِدُونَ) سزنى نرسه ازليسىز يعنى نرسه كز
 بوغالىدى نى ازليسىز دىدىلر (قَالُوا) ايتدىلر پادشاهنك كشىلرى (تَفْقِدُ صَوَاعِ الْمَلِكِ)
 بىز ازليمىز پادشاهنك صاوطنى كم آنك ايله آشلىق اولچانگان ايدى شول صاوط
 بوغالىدى (وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ) وهر كم طابوب كىلتورسه اول صاوطنى اول
 كىسه گه بر نوه يوكى آشلىق بىرلور (وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ) هم من ندا قىلغوچى آكشا
 كفىل من وضامن من (قَالُوا) ايتدىلر يعقوب اوغرىلرى (تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ) الله تعالى

برلە آنت ايتەمىز كىم تەحقىق سىز بىلدىڭىز بىزنىڭ امىن و اىشانچىلى ايدىكىمىزنى زىرا كە
 اوزمىز گە كىرى قايتارغان متاعلىرى آلۇب قالمايىنچە يىنە اوزىڭىز گە كىلتۈر بىپىردىك
 ھىم اوزىڭىز كۈرەسىز بىزلىر كىشىلرنىڭ ايسگونلرنى آشاماسونلر اوچون تۈەلر مىزنىڭ
 آغزلىرنى باغلاب قويغانىمىز (مَا جئنا لنفسد فى الارض) بىز كىنەندىن مىصر يىرنەندە نىفساد
 وبوزىلقى قىلىۋ اوچون كىلمەدەك اوغرىلىق قىلىۋرغە دىپ كىلمەدەك بىلكە اوز حاجىنىمىز
 اوچون آشلىق ساتۇب آلۇرغە كىلدەك (وَمَا كُنَّا سارِقِينَ) ھىم بىزلىر ھىچ بىر وقتدە
 اوغرىلىر بولمادىق وكىشى نىرسە سىن اوغرىلامادىق دىدىلىر (قَالُوا) ايتدىلىر يوسىفنىڭ
 خىدمەتكارلىرى آنلرنىڭ بوسوزلىرىنە قارشى (فَمَا جزا ئۇ ان كنىتم كاذبىن) بىسنى نىرسە دىر
 اوغرىلىقنىڭ جزاسى اگرسىز بالغانچىلىر بولساڭىز يەنى سىزنىڭ بىز اوغرىلامادىق دېگان
 سوزىڭىز بالغان بولۇپ شول بوغالغان صاۋط سىزلىردىن تابولسە شولوقتدە سىز گە
 نىندابىن جزا بىرۈ تىۋوش بولۇر دىدىلىر (قَالُوا) ايتدىلىر بىقوب اوغلىرى (جزا ئۇ
 من وجد فى رحله) اوغرىلىقنىڭ جزاسى شول بوغالغان نىرسەڭىز كىمىڭ يۈگىندە
 تابولسە شونىڭ اوزىن تونۇدۇر (فھو جزا ئۇ) بىس شول كەسە اوزى آنىڭ جزاسىدىر
 يەنى ھىر كىمىڭ يۈگىندىن تابولسە شول كەسەنى قىل ايتۇب آلۇنۇر بىقوب پىغىمىر
 شىر بىعتىدە اوغرىلىق ايل تونۇلغان كىشىنى قىل ايتۇب آلۇرلىرى ايدى (كذلك نىجى
 الظالمىن) اوشانداق بىز جزا بىرامىز ظالملىق ايتكۈچىلر گە يەنى اوغرىلىرنىڭ جزاسى
 بىزنىڭ دىنمۇدە شولدىر دىدىلىر بىس آنلرنى كىرى مىصرغە قايتارۇپ خىزىرت يوسىفنىڭ
 سىرايى آلدىندە توقتاندىلىر ھىر قايسىنىڭ يۈكلىرىنى بىرام بىرام تىنتۇر گە كىرىشدىلىر
 (فبدا باوعىتھم) بىس باشلادى يوسىفنىڭ امىرى ايل تىنتۇچى كىشى باشقە آغالرىنىڭ
 يۈك صاۋطلىرى ايل (قَبَلْ وَعَاءْ آخىه) قىرنداشى بىنيامىننىڭ يۈك صاۋطلىدىن الگارى
 يەنى اۋل باشقە قىرنداشلىرىنىڭ يۈكلىرىنى تىكشۈردى آندىن صولۇق بىنيامىننىڭ يۈگىنى
 قارادى يۈك آراسىنە اول صاۋطلىنى اوزلىرى صالغان دىۋوب تھەمت ايتماسونلر
 وشىكلانماسونلر اوچون شولاي قىلدىلىر (ثُمَّ استخِر جھامن وَعَاءْ آخىه) صىگرە طابوب
 چىقاردى اول بوغالغان صاۋطلىنى قىرنداشى بىنيامىننىڭ يۈك صاۋطلىدىن (كذلك
 كدنا لىوسىف) اوشانداق خىلە اوگىراندىكىز و بىلدىرىڭ يوسىفقا الھام ايل تا كىم اوشىبو
 خىلە ايل قىرنداشى بىنيامىننى اوز ياندىدە قالدردى بىس بوغالغان كەۋوش صاۋط
 بىنيامىننىڭ يۈكلىدىن تابولغاچ يوسىفنىڭ آغاللىرى بىك اوپالۇب خىجالتىدىن باشلىرى
 توبان صالدىلىر ھىم بىنيامىننى شىلتەلى باشلادىلىر (مَا كَانَ لىباخذ آخاه) دىرست بولمادى

يوسفنىڭ اوز فرنداشن توتماقنى و آلوب فالووى (في دين الملك) مصر پادشاهى نىڭ دىننە زىراكە مصر پادشاهلرىنىڭ نظاملرنە اوغرىنى صوفىرلور ھم آنەن مال آلونور ايدى اوزن فل ايتوب آلو يوق ايدى بس حضرت يوسف اوزىنىڭ فرنداشى بنىاميننى آلوب فالمادى (الا ان يشاء الله) مگر خدای تعالی نىڭ نلاماكى ايله وآنڭ ھكىمى بوينچە آلوب فالدى (فرفع درجات من نشاء) بز كونارورمز علم وھكىمتنىڭ يوقارى درجەلرینە ھر كەسە نىكم نلارمز يعنى اوزمز نلاگان كەسە گە علم وھكىمتنى كامل ايتوب بيرورمز (وفوق كل ذي علم علم عليم) ھەر بر علم اياسندن اوستون بلسگوچى باردر كم آنەن آرتوغراق بلور يوسف عليه السلام آغالرینە ايتدى اوشبو اش نینداين اشكزدر سزدن مونداین اش صادر بولماقنى عجبدر سز اوزكزنى پېغمبر بالالریبەز ديگان ايدكز (قالوا) ايتدىلر فرنداشلرى حضرت يوسفقە (ان يسرق) اگر اوغراسە اول بنىامين عجب توگلدز زىراكە (فقد سرق اخ له من قبل) بس تحقيق اوغرادى و اوغرىلق قىلدى آنڭ آنا بر فرنداشى يوسف ھم موندان الگارى (۱) تفسیر مداركە كلتور مشدر كم يعقوب عليه السلامنىڭ يورطندە بر طاق بار ايدى بر كون برسائل كيلوب صدقە صورادى ھېچكم حاضر توگل ايدى حضرت يوسف اول سائلگە شول طاوقنى بيروب يباردى شول طوغرىدن فرنداشلرى آنى اوغرىلق ايلە نھمت ايتدىلر (فاسرها يوسف في نفسه) بس ياشرن توتدى يوسف آنلرنىڭ اوشبو سوزلرن اوزىنىڭ كوگلىندە (ولم يبداه لهم) ھم اظهار فيلمادى و بىلر مادى آنى فرنداشلرىنە يعنى آنلرغە بو طوغرىدە ھېچ برسوز ايتماينچە آنلرنىڭ بوسوزلرن كوگلىندە صافلادى (قال) ايتدى يوسف اوز اوزىنە كوگلىندە (انتم شر مكانا) سزلىر ياوزرافسز اورن جھنندن يعنى سز اوزكز بيگراك اوغرىلرسز كم اوغلىنى آناسندن اوغرادكز (والله اعلم بما تصون) و خدای تعالی بلسگوچىرا كدر شول نرسە نىكم سز صفتلارسز بس يوسف عليه السلام بنىاميننى اوز ككشىلرینە طاپشردى فرنداشلرى آنى فوتقاروب آلوب كيتارگە بيك طرشدىلر بيك كوب سوزلر سويلادىلر عاقبت روبىلنىڭ آچوى بيك قوتلانوب تىندەگى توكلرى كىمولرن نيشوب چىقىدى و ايتدى اى پادشاه منم فرنداشمنى اوزمگە بىرگەل يوفسە من شونداين فاطى طاوش ايل قچقورومن كم شھردەگى بوكلى خانونلر ھەلەرى فورفودن بالالارن توشورولر حضرت يوسف روبىلنىڭ بيك آچولانغانن كورگاچ اوزىنىڭ اوغلىنە روبىلنىڭ

(۱) مفسرلر حضرت يوسفنىڭ سرقە ايتكان نرسەسى طوغرىسنىڭ اختلاف ايتدە يلىر بعضلر قولنچە آناسىنىڭ آناسى بر پوتقە عبادت ايدلماسون ديوب آنى و اطوب يول اوستونە چقاروب طاشلادى آغا۔ لرى شول اشنى اوغرىلق ديدىلر و بعضلر ديورلر كم بر كون ايوكە بر سائل كىلگىچ حضرت يوسف ايواھلىنە بلدر۔ ماينچە آگا بر يەورفە چقاروب بىرگان ايدى باكە بر طاوقنى بىرگان ايدى باكە خىر چىلرگە بىرماك اوچون دسترخا۔ نداغى طعاملرنى آلوب باشورور ايدى آغالرى شول اشى اوچون فقد سرق اخ لە ديدىلر اوشبو۔ لودن باشقە و جھلر ھم ذكر ايدلمشدر تىبانەن

آرقاسىدىن فولك ايله سپىرغىل دىوب اوغلى باروب روبىلنىڭ آرقاسىدىن سپىرغىچ
 آنىڭ آچوى نام باصلوب قىرنداشلىرىنى قارادى قايسىكىز منىم آرقامدىن سپىبادى دىوب
 سورادى آنلر ھىچ قايسىمىزنىڭ يانقىغە بارغانىمىز يوق دىدىلر روبىل ايتدى خدای
 بىرلە ئانۇ ايتەنكىم بوشھودە يعقوب پىغمبىر بالالرىدىن بىرىشى بولورغە كىراك زىرا كە
 يعقوب ھىچ بوشھودە يعقوب پىغمبىر بالالرىدىن بىرىشى بولورغە كىراك زىرا كە
 تىننە قولن تىورسە آچوى باصلور ايدى ھىچ طرىق ايلە بىنيامىننى
 قولغە آلورغە كوچلىرى يتما گىچ حضرت يوسىفقا يالئورغە كىرشدىلر (قَالُوا) ايتدىلر
 يعقوب اوغلىلىرى يوسىفقا يالباروب (يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ) اى مىرنىڭ عزىزى (إِنَّ لَكَ
 أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا) درىستلىككە اول بىنيامىننىڭ قارىت ھىم اولوغ مرتىبەلى آتاسى باردى
 بىر اوغلى باشلىككە ھلاك بولغاندىن سوڭك اوشبو اوغلىنى بىك الفتلانگاندىر آندىن
 آيىرلورغە طائىت قىلا. آلماس (فَخَذُوا أَحَدًا مَكَانَهُ) بس آغلىسن آنىڭ اورنىنى
 بىزنىڭ بىر مىزنى ھىم آنى قوتقارغىل بىزنىڭ ايلە بىرگە قايتسون (أَنَا نَرِيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ)
 درىستلىككە بىز كورامىز سىنى يىغىشلىق ايتكوچىلردىن بىزلىرگە كىوب يىغىشلىقلر قىلدىڭ
 ايدى احسانىڭنى تمام ايلاب اوشبو قىرنداشىمىز بىنيامىننى بىزلىرگە بىرگىل دىدىلر
 (قَالَ) ايتدى يوسىف ھىچ باصلوب قىرنداشىمىز بىنيامىننى بىزلىرگە بىرگىل دىدىلر
 شوندىنكىم توتساقىز و آلوب قالساق يعنى ھىچ كىمنى توتمايمىز (الَّا مَنْ وَجَدْنَا
 مَتَاعًا عِنْدَهُ) مگر توتامىز شول كىمىنىكىم بىز تاپتىق مالىمىزنى آنىڭ قاشىدە يعنى
 يوغالغان نىرسەمىزنى كىمنىڭ يوكىدىن تاپقان بولساق بىز شول كىمىنىگە آلوب
 فالورمىز عىبىسز كىشىنى آلوب فالماسىز (إِنَّا إِذَا لَطَّالْمُونَ) درىستلىككە بىز شول
 وقتدە يعنى آنىڭ اورنىنى باشقىە كىشىنى آلوب قالساق ظلملىق ايتكوچىلردىن بولورمىز
 (فَلَمَّا اسْتَيْسَسُوا مِنْهُ) بس امىدىسز بولغانلىرى زماندە آنلر بىنيامىندىن يعنى بىنيامىننى
 قوتقاروب آلودىن امىدىلرى تمام اوزلىگىچ (خَلَّصُوا نَجِيًّا) بىر طرفقە چىگولدىلر آنلر
 سىرلاشكانلىرى ھالده بىر بىرىنى ايلە ھىم اوشبو طوغرىدە ھىر تولى تىدىلر ومصلحتلر
 قىلورغە كىرشدىلر (قَالَ كَبِيرُهُمْ) ايتدى آنلرنىڭ باشقىە اولوغلىرىكىم روبىلدىر ياكە
 عقل و تىدىلر جىتندىن آرتوغرىللىرى يهودا ايتدى (أَلَمْ نَعْلَمْوْا أَنَّ أَبَاكُمْ) ايا سىز
 بىلمادىڭىزموشونكىم سىزنىڭ آتاسىڭىز يعقوب پىغمبىر (نَدَّ أَخَذَ عَلَيْكُمْ) تىقىق آلدى
 سىزنىڭ اوزىڭىزگە (مَوْثِقًا مِنْ اللَّهِ) ھىم تىقىق آلدى بولغان بىر ھىدىنى يعنى سىز بىنيامىننى
 صاقلامىز ھىم اوزمىز ايلە بىرگە آلوب قايتورمىز دىوب آناڭىز ھىم تىقىق آلدى بولغان بىر ھىدىنى يعنى سىز بىنيامىننى

اسمی ایل عهد ایندکیز ایمدی شول عهد کزگه خلافت قیلوب بنیامین نی فالدر دکر
(وَمَنْ قَبْلَ مَا فَرَطْتُمْ فِي يَوْسُفَ) هم موندن الگاری یوسف طوغریسندنه نینداین
کیم چیلک ایندکیز (فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضِ) بس من آیرلماسن مصر برندن و اوشبو
مصر شهرندن کینتام (حتی یاذن لی ابی) تا کم اذن ورخصت بیرگانگه چه مکا منم
آنم مصردن چغوب کنعانغه قایتورغه (اَوْ يَحْكُمَ اللهُ لِي) یا ایسه خدای تعالی
حکم اینکانگه چه منم اوچون آنم حضورینه فاینور یا که فرنداشمنی فوتقارو ایل
(وَهُوَ خَيْرُ الْعَاكِمِينَ) و اول خدای تعالی حکم اینکو چیلرنک بغشیراقی و آرتوغراقیدر
(ارْجِعُوا اِلَى اٰبِيكُمْ) سز فایتکیز آناکیز صاری یعنی اوشبو مصر شهرنده فالورمن
سز اوزکیز کنعانغه آنمز حضورینه فایتکیز (فَقُولُوا) بس اینکیز یعقوب پیغمبرگه
(يَا اٰبَانَا اِنَّ اَبْنَكَ سَرَقَ) ای بز نک آنمز درستلکده سنک اوغلاک بنیامین اوغریلق
فیلدی مصر پادشاهینک نر سه سن اوغرلادی (وَمَا شَهِدْنَا اِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا) و بز لر گواهلوق
بیر میمز مگر اوزمز بلگان نر سه ایل گنه گواهلوق بیرامز پادشاهینک کوش صاوطلی
آنک بوگندن چقدی شونی کوزمز ایل کوردک (وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ) هم بز
غیب و یاشرن اشکه صاچیلر توگلمز یعنی بز لر ظاهرده کوزلر مز ایل اوشبو اشنی
کوردک لکن اصلینی و حقیقتی نی بله آلماسمز خدای تعالی بلور بنیامین اوزی
اوغرلغانمو یا ایسه آنلر اوزلری شول صاوطلی آنک بوگینه قویوب آکا نهمت
ایندیلر مو (وَأَسْأَلُ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا) و صوراخل سن ای بز نک آنمز شول قریه
اهلندن کم بز بولدق اول قریده یعنی اگر بز نک سوزمگه اشانماساک مصرغه
کشی بیاروب مصر خلقیدن صوراتقل بس یعقوب اوغللری رو بیلنک یا که یهودانک
حکمی ایل مصردن چغوب کنعانغه بونالدیلر و آنالرینک حضورینه فایتوب شول
فرنداشلری ایتکانچه واقعهنی آنالرینه عرض قیلدیلر (فَالَ) ایندی یعقوب علیه السلام
آنلردن بوسوزنی ایشتکاج (بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اٰمْرًا) اش سز ایتکانچه توگلدر
بلکه زینتلی ایتوب کورساتکندر نفسلرکیز سزگه براشنی یعنی بواش هم اوزکیزنک
حیل و مکرکیزدر برگه اتفاق ایدوب بنیامین حقنده برار اش اشلا گانیسز یوسفه
اوغرینک جزاسی آنی فل اینو ایکنن مصر پادشاهی فایدن بلسون (فَصَبْرٌ جَمِيلٌ)
بس منم اشیم کورکام صبر قیلو بومصیبتکه هم چداودر (عَسَى اللهُ اَنْ يَّاتِيَنِي بِهِمْ
جَمِيْعًا) شایدکم خدای تعالی کبیلتورور آنلرنک همه لرن مکا یعنی یوسفنی و بنیامین نی
هم مصرده فالغان رو بیل یا که یهودانی همه لرن مکا فایتارور (اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ) درستلکده

(۱) کشف صاحبی کیلتو-

ر مشدر کم رسول صلی الله علیه وسلم حضرت نلسری جبرائیلدن یعقوب پیغمبر- نك فایفو وحسرتی فای مرتبه ده بولدی دیوب صور اچاچ جبرائیل ع-م ایتدی آناسی اولگان بالانك حسرتندن یتمش اولوش آرتق ایدی اول حضرت ینه اجری و ثوابی فی قدرلی بولدی دیوب سؤال ایتکاج یوز شهیدنك ثوابی قدر اجر و ثواب بیرلدی دیدی واقعا یعقوب عه قدرلی فراق اولدینه هیچکم کویمادی دیمشلر فرق ییل و بر روایتده سکسان ییل یوسفدن آبولوب فایفو وحسرتده توردی

حسینی

(۲) بعض نقاسیرده مند کورد کم یعقوب علیه السلام انما اشکوا بشی وحزنی الی الله دگاج حق سبحانه و تعالی آکاوسی ایندر دیکم ای یعقوب عزنیم و جلالیم ایل ایتور من کم اگر یوسف ایل بنیامین هر ایکسی اولگان بولسه لر ایدی سنك اوشبو سوزك اوچون آنلرنی ترگزوب سنك ایل فاوشدرور ایدم اوشبو بشارت سبیلی حضرت یعقوب اوغللرینه من سز بلما گان نرسه فی بلور من دیدی مواهب

اول خدای تعالی بلگوچیدر منم حالمنی (الْحَكِيمُ) حکمت ایا سیدر اول یزیک اشلرینه بس یعقوب علیه السلام غایتده حسرت و فایفوسندن بیت الاحزان غه یعنی فایفو بولمه سیه کردی (ونولی عههم) هم یوز دونردی اول اوز یزیک اوغللرندن (وقال) دخی ایتدی (یا ا فی علی یوسف) ای منم حسرتیم یوسفنك فراقینه (۱) (وا بیضت عیناه من الحزن) و آغاردی آنك هر ایکی کوزی فایفودن کوب یغلاو سبیلی کوزلرینه آق نوشدی (فهو کظیم) بس اول یعقوب نك طولغان ایدی کولکی فایفودن هم اوغللرینه آچودن لیکن کشیگه بلدرماس و ظاهر ایلاماس ایدی اوغللری حضرت یعقوبنك ناله واضطرابینی هم بیک فایفورغانینی کوردیلر (قالوا) ایتدیلر آنلر آنلرینه (تالله نقتوا نذکر یوسف) خدای تعالی ایل آنط ایتهمز کم سن همیشه یوسفنی یاد ایتسن و آنی عمرک بوینجه ایسکدن چه ارماینجه آنك اوچون فایفوراسن (حتى تکون حرصا) تا کم فاطمی صر خاو بولغانکغه چه (او تکون من الھالکین) یا ایسه هلاک بولغوچیلر جمل سندن بولغانکغه چه یعنی فایفو وحسرتدن هلاک بولغانکغه چه فایفورورسن دیدیر (قال) ایتدی یعقوب علیه السلام ای منم اوغللرم (انما اشکوا) موندن باشقه توگلدیر کم من شکایت قیلور من (بشی وحزنی الی الله) فایفو وحسرتمنی خدای تعالی گه یعنی من باری اوز منك حسرتلرم طوغری سنده الله تعالی گه گنه زار لانور من باشقه غه زار لانماسمن سز گه هم شکایت ایتماسمن زیرا که مصیبت اهلینه مدد و یاردم ایتکوچی الله تعالی اوز یکنه در (۲) (واعلم من الله الا تعلمون) هم من بلور من خدای تعالی نك وحی و الهام قیلورندن سز بلمی نورغان نرسه فی یعنی یوسفنك سلامت ایدکینی هم آنك ایل فاوشاچق ایکانمنی بلور من روایت ایدمشدر کم بر کون حضرت عزرائیل یعقوب علیه السلامغه کیلگان ایدی شول وقتده یوسفنك جانینی آلقانم یوق دیوب آنط ایتدی شول سبیلی حضرت یعقوب یوسفنك ترک بولماقین امید قیلوب ایتدی (یا بنی اذهبوا) ای منم اوغللرم سز بارکوز (فتحسبوا من یوسف و آخیه) هم نیکشور کوز یوسف هم آنك فرنداشی بنیامین نك حال لرندن و آنلرنی ازلاکوز خلقدن صوراشکوز (ولا تباخوا من روح الله) دخی امیدسز بولماکوز الله تعالی نك فضل و رحمتندن (انه لا یبأس من روح الله) درستلیکده کم خدای تعالی نك فضل و کر مندن امیدسز بولماس و امیدینی اوزماس (الاکفرون) مگر کافر بولغان و اشانمی تورغان گروهلر غنه امیدسز بولور لر بس یعقوب علیه السلام مصر پادشاهینه بر خط یازدی خطنك مضمونی اوشبو ایدی یعقوب اسرائیل

الله بن اسحاق بن ابراهيم خليل الله دن مصر پادشاهينه اما بعد بز شول جماعتلردنمزم کم بز لرگه خدای تعالی بلالرنی مؤکل قیلغاندر بابام ابراهیم پیغمبرنی نمرود اوطقه آمدی خدای تعالی آکا نجات بیردی منم ایك سویوکلی اوغلمنی فرنداشلری صحرافه آلوب باروب صکره بوری آشادی دیوب مکا فانلی کولما گن کیلتور دیلر من آنک فرافی اوچون شولقدر بغلام ناکم ایکی کوزم آغار دی شول اوغلم ایله بر آنادن بولغان ایکنچى اوغلم بار ایدی آنک ایله کوکلمنی جوانور ایدم سن آنی اوغریلق تهمنی ایله یبار ماینچه آلوب فالغانسن بز لر اوغریلق قیلا تورغان ابو اهلندن توگلمز ا گر اوشبو اوغلمنی مکا فایتاروب یبارساك بیک یغشی یوقسه سنك حقتک شوندا این دعا قیلور من کم اول دعانک اثری بدنچى بالالا کفه قدر ایرشور والسلام یعقوب علیه السلام اوشبو خطنی اوغللرینه بیردی هم بر مقدار متاعلر حاضرلاب آنلرنی مصرغه اوزاندی آنلر مصرغه کیلوب مصرده فالغان فرنداشلرن کوردیلر همه لری اتفاق ایله یوسفنک سراینه یونالدیلر (فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ) بس کر گانلری زمانده آنلر یوسف علیه السلام حضورینه (قَالُوا) ایتدیلر آنلر (يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسْنَا) ای عزیز ایرشدی بز لرگه (وَاهْلِنَا الضَّرَّ) هم بزنگ اهلیمزگه ایرشدی فاطیلیق و آچلق هم فقیرلك (وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُّزَاجَاةٍ) دخی کیلتوردکبز آزغنه متاعنی آشلق آلدیروب آلو اوچون (فَأَوْفَى لَنَا الْكَيْلَ) بس وفا قیلغل سن وکامل ایتوب اولچا گل بزنگ اوچون آشلقنی (وَتَصَدَّقَ عَلَيْنَا) دخی صدقه قیلغل سن بز لرگه یعنی یغشیلق ایتوب بزنگ آزغنه متاعیمزنی قبول قیلغل یا که کیلتورگان نرسه مزنگ بهاسندن آرتوغراق ایتوب بزگه آشلق بیر گل (إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ) در ستلکده الله تعالی ایزگو جزا بیرور صدقه بیرگوچیلرگه آنلر اوشبو سوزلرنی ایتوب حضرت یعقوبنک مکتوبن یوسفنک تختینه قویدیلر یوسف علیه السلام اول خطنی اوقوب هیجده طاقتی فاله ماینچه یغلی باشلادی (قَالَ) ایتدی حضرت یوسف آغالرینه (هَلْ عَلِمْتُمْ) ایا سز بلدگزمو ای فرنداشلر شول اشکنزنگ ناچارلقن کم (مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ) قیلدگرسز آنی یوسف ایله آنک فرنداشی بنیامینغه (أَذَانْتُمْ جَاهِلُونَ) (۱) شولوقنده کم سز جاهل لر ایدگز ونادانلقگز سببلی کونچیلک ایتدگز یوسف علیه السلام آنلرغه بو سوزنی نصیحت طریقنچه ایتدی شلته لار اوچون توگل ایدی هم شولوقنده حضرت یوسف اوزینک باشندن تاجینی آلوب یوزندن پرده سن کوناردی فرنداشلری آنک یوزن کوردیلر (قَالُوا) ایتدیلر یوسفنک آغاری آنک یوزن کور گاج (أَتُنْكَ لَا نَتُ يُوسُفَ) ایا در ستلکده سن موسن یوسف استفهام

(۱) کلبی ایدر یوسف عمه آنلرغه اوشبو سوزنی ایتماک شولوقنده ایدی کم اول اوزینک آغالرینه حکایت قیلوب ایتدی من مالک بن دغردن ایشتم بر وفتنده فلان بردا گسی تیودن فلان صفتلی بر یکت طاپقان ایدم شول یکننی فلان قدر آچه غه صاندم دیوب مکا سویلادی دیگج فرنداشلری اول یکتنی مالک که بز صائقان ایدک دیدیلر شولوقنده حضرت یوسف آچولانوب آنلرنی اولتورورگه بیوردی اولتورمک اوچون آنلرنی آلوب کینه باشلاغاچ بهودا ایتدی بیچاره یعقوب بزنگ برمز اوچون کوز- لری صوفر بولغانچه یغلاغان ایدی ایدی بارچه مزنی اولتورسه لر بوخبرنی ایشتکچ آنک حالی نچوک بولور بو سوزنی ایشتوب حضرت یوسف یغلاب آنلرغه مرحمت قیلدی هم اوشبو سوزنی آنلرغه سویلادی نیاندن

تقریر او چوندر یعنی البته سن بزنگ فرنداشمز یوسف سن دیدیلر (قال) ابتدی
 یوسف علیه السلام (انا یوسف وهذا اخي) من یوسفمن هم اوشبو اولتورغان منم
 فرنداشم بنیامیندر (قد من الله علينا) تحقیق منت فویدی الله تعالی بزنگ اوزرمزگه
 هم اوز فضلی ورحمتی ایله بزرنی سلامت صافلاب بر برمزگه فاوشدردی (انه من
 یتق ویصبر) درستلکده کم هر کم فورقسه خدای تعالی دن هم صبر قیلسه وچداسه
 طاعت وعبادت آغرلقربنه باکه گناهدن طیلولوغه (فان الله لا یضیع اجر المحسین)
 بس درستلکده الله تعالی ضایع ایتماس ایزگولک قیلغو چیلرنگ اجر و ثوابلرن حضرت
 یوسفنگ آغالری آنی طانوب یوسف ایکانن بلگاچ همه لری آننگ نغنی طرفینه
 یونالوب آباقلرن اوپما کچی بولدیلر حضرت یوسف تیزراک نغندن توشوب
 آغالرن فوچانلادی (فالوا) ابتدیلر شولوقنده یوسفنگ فرنداشلری ای یوسف (تالله
 لقد اترک الله علينا) خدای تعالی ایله آنط ایتمزمک تحقیق اختیار قیلغاندر سنی
 الله تعالی بزنگ اوزرمزگه هم سنی بزرن جنالده وکمالده آرتق ایتمکندر (وان
 کنا لحاطین) ودرستلکده بز بولدق خطا ایتمکوپیلر وگناه اشلاگوچیلر قیلغان
 اشلریمز سببلی دیدیلر (قال) ابتدی یوسف آغالربنه جواب بیروب (لا تثریب
 علیکم الیوم) یوق هیچ بر شلته سوزلرگه اوشبو کون یعنی منم حقیبده اشلاگان
 اشگز اوچون بو کون من سزنی شلته لاماسمن وسزگه کینه توتماسمن (یغفر الله
 لکم) بارلقاسون خدای تعالی سزنگ گناهلرگزنی (وهو ارحم الراحمین) واولخدای
 تعالی رحمت ایتمکوپیلرنگ رحمت ایتمکوپیرا کیدر اوزرحمتی ایله سزرنی بارلقارسز
 گناهلرگزغه افرار ایتمگز دیدی هم یخشی سوزلر ایله فرنداشلرن شادلاندردی
 شوندن صوگ سوزنی آنالری طوغری سنه کوچروب ابتدی (اذهبوا بقیصی هذا)
 ایلتوگز سز ای منم آغالرم منم اوشبو کولما گیمنی کنعانغه اول کولماک ابراهیم
 علیه السلامن فالغان کولماک ایدی جبرائیل غلبه السلام حضرت یوسفقه فیوده
 کیورنکان ایدی شول کولما کنی کنعانغه آتامز حضورینه آلوب بارگز دیدی
 (فالقوه علی وجه آبی) بس صالحسز اول کولما کنی آتامنگ یوزی اوزربنه تاکم
 شول کولما کنی کوروب کوزلری آچولسون (واتونی باهلکم اجمعین) هم کیلگز سز
 مئا منم بانیمه بارچه اهلگز وجماعتلرگز ایله برگه یوسف علیه السلام آغالربنه
 اوشبو سوزلرنی ایتمکچ یهودا ابتدی ای یوسف فانلی کولما کنی آتامز آلدینه من
 کیلنوزگان ایدم ایدی اوشبو کولما کنی هم مئا طاپشرغل آتامزغه من آلوب

فائىتوب بىرايم تاكىم شول قانلى ككولما كنى آتامزغە ككىلتوروب آنى فايغوغە
 نوشور گانم نىڭ قارشوسىنە بولسون بس حضرت يوسىف ككولما كنى آ ئا ئاپشردى
 ھم بول اسبابلرن حاضرلاب فرىنداشلرن كىنغانغە اوزاندى (وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعَيْرُ)
 و آيرلغاي زماندە كاروان يعنى يوسفنىڭ فرىنداشلرى كىنغان طرفىنە قاراپ مىسردىن
 چىققاچ حق تعالىنىڭ امرى ايلە صبا جىلى يوسف ككولما كىنىڭ ايسىنى حضرت يعقوبنىڭ
 بور نىمە ايرشردى (قَالَ أَبُوهُم) ايتدى آنلرنىڭ آنالرى يعنى يعقوب عليه السلام
 اوزىنىڭ بىانندە بولغان جماعتلرىنە ايتدى (أَيُّ لَاجِدٍ رِيحَ يَوْسُفَ) درىستلىكدە من
 طابامنى يوسفنىڭ ايسىنىم بوزومغە يوسفنىڭ ايسى كىلدر (لَوْلَا أَن تَفْتَدُونِ) اگر سز
 منى عقل كىم لكىنە نىسب بىرماسا كز وقارتايوب عقلى كىدوگان شول سببلى يوق سوزلر
 سويلى ديوب ايتماسا كز دىدى (قَالُوا) ايتدىلر جماعتلرى حضرت يعقوبدىن اوشبو
 سونى ايشتكاچ (تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ) خدای تعالى ايلە آنط ايتەمىز كىم سىن
 ھنوز شول اولىكى ھىر ايلە كىدە وقدىمكى يا ئىلشماقنىڭ سىن يوسفقە افراط محبتكىدىن
 ھەمبىشە آنىڭ ايلە قاروشونى اميد ايتكانلىكىدىن صا طاشوب اوشبو سوزنى ايتەسەن
 دىدىلر (فَلَمَّا أَن جَاءَ الْمَشِيرُ) بس كىلگانى زماندە سويونچ بىرگوچى يعنى يھودا
 حضرت يوسفنىڭ ككولما كى ايلە باشقە فرىنداشلرن كوتماينچە بالان آياق بولوب
 بىكروب كىنغانغە يتوب يعقوب عليه السلام حضورىنە كىرگاچ (الْقِيَّةَ عَلَى رَجَهِه)
 طاشلادى اول ككولما كنى آناسىنىڭ يوزىنە (فَارْتَدَّ بَصِيرًا) بس اورلدى حضرت يعقوب
 كورگوچى بولوب يعنى يوسفنىڭ ككولما كىن يوزىنە وكوزلرىنە سورىنكاچ كوزلرى
 آچلوب اولىكى كىبى كورا تورغان بولدى (قَالَ) ايتدى يعقوب شولوقنىڭ جماعتلرىنە
 (أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ) ايا من ايتمادم مو سزگە شوبىلە دىوبكم (أَيُّ أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَعْلَمُونَ)
 درىستلىكدە من بلورمن خدای تعالىنىڭ الھام قىلماقى ايلە سز بلىمى تورغان نرسەنى
 يعنى يوسفنىڭ تريك وسلامت بولوب منم ايلە قوشماقنىن من بلور ايدىم بس
 يعقوب عليه السلام اوزىنە ابارگان بارچە جماعتلرى ايلە مىسراغە بارماقچى بولوب
 يول اسبابلرى حاضرلاندى باشقە اوغللرى ھم فائىتوب بىدىلر و آنالرىنىڭ آياغىنە
 بقولوب اعتذار قىلدىلر ھم گناھلرىنە افوار ايتدىلر (قَالُوا) ايتدىلر يعقوب اوغللرى
 (يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا) اى بىزنىڭ آنامىز سىن استغفار قىلغىل بىزنىڭ اوچون
 و گناھلرىمىزنىڭ بارلىقنا قىن خدای تعالىدىن صوراغىل (أَنَا كُنَّا خَاطِئِينَ) درىستلىكدە
 بىز بولدىق گناھ قىلغۇچىلر (قَالَ) ايتدى يعقوب آنلرغە (سَوْفَ اسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي)

تېزدىكىمىن استغفار قىلورمىن ومغفرت استارمىن سىزنىڭ اوچون پىروردىڭىزدا
 (انهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) درستلىككە كەم اول خىداي تىعالى بارلىقاغۇچىدىر توبە ايتكانلارنىڭ
 گناھلارنى مەربان ومىرھەملىدىر اوزىنىڭ بىندەلىرىنە (۱) القىسە يعقوب عليه السلام
 بارچە جماعتلىرى ايله كىنەندىن يولغە چىغوب مىصر شەھرىنە ياقىلاشدىلەر حضرت يوسىف
 ملك رىيان ايله ھەم بارچە مىصر اولوغلىرى ھەم كىوب لشكر ايله صفىر باغلاب آنلارنى
 قارشى االدىلەر يوسىف عليه السلام آناسىنى كورگاچ آتۇدىن بىرگە توشىدى ھەم
 آناسىنە سلام بىرما كىچى بولغان ايدى شول حالدە جىرائىل عليه السلام نازل بولوب
 ايتىدىكىمىن اى يوسىف سىن صبر قىلغىل تاكىمىن آتاك سىڭا اول سلام بىرسون بس يعقوب
 عليه السلام ھەم آتۇلغان آتۇدىن توشوب جاي اولوب حضرت يوسىفقا قارشى كىلدى
 السلام عليك يا مذهب الاحزان يعنى سىڭا سلام بولسون اى قايقولرىنى كىتارگوچى
 دىوب يوسىفنى قوچاقلادى ھەر ايكىسى شادلىقلارنىڭ يىغلاشدىلەر مىصرغە ياقىن بىردە
 حضرت يوسىفنىڭ باقىسى وسرايى بار ايدى شول سىرايغە توشىدىلەر (فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى
 يُوسُفَ) بس كىرگانلىرى زمانبە يعقوب پىغمبىر جماعتلىرى يوسىف اوزىرىنە شول
 سىرايدە (اوى اليه ابويه) اورناشدىرى يوسىف اوز يانىمە آناسى ايله آناسىنى يعنى
 آناسى اورىندە بولغان خالەسىنى ھەم بىخىشى وطانلى سوزلەر ايله انلارنىڭ كوڭلارنى
 شادلاندى (وقال) دىخى ايتىدى حضرت يوسىف آنلارغە (ادخلوا مصر) كىرگىز
 مىصر شەھرىنە (انشاء الله آمين) اكر خىداي تىعالى تىلاسى ايمىن بولغانلىرىڭىز حالدە
 آچلىقدىن وفقىرلىكدىن ھەم مىشقتىردىن مىصرغە كىرگانلىرىڭىزنىڭ يوسىف عليه السلام
 آنلارنى اوزىنىڭ سىراينە توشىردى (ورفع ابويه على العرش) ھەم كوتاردى يوسىف
 آناسى ايله آناسىنى اوزىنىڭ پادىشاھلىق تىختىنە يعنى آنلارنى تىختكە اولطورتىدى
 (وخرؤا له سجدا) دىخى يوزلارى اوزىرىنە توشىدىلەر بىقولدىلەر آنلار يوسىفقا سىجدە
 ايتكانلىرى حالدە يعنى حضرت يوسىفنىڭ آناسى ھەم اوڭى آناسى بولغان خالەسى ھەم
 قىزداشلىرى بارچەلىرى آنى تىعظىم قىلوب واولوغلاب بىرگە بىقولدىلەر (وقال) ھەم
 ايتىدى يوسىف آنلارنىڭ اوزىن اولوغلاب بىرگە بىقولولرىن كورگاچ شادلانوب (يا ايمىن
 هذا تاويل روىاى من قبل) اى مىنمىن آنسام اوشبو سىزنىڭ مىنى اولوغلاب سىجدە
 قىلماڭىز مىنمىن موندىن الگارى كورگان توشىمىڭىز تىعبىرىدىر سىنى وقىمىدە كورگان
 توشىمىڭىز تىعبىرى ايمىدى واقع بولدى (فد جعلها ربي حقاً) تىحقىق قىلدى مىنمىن اول
 توشىمىنى پىروردىڭىزدا راست وطوغرى (وقد احسن بي) ھەم تىحقىق بىخىشلىق ايتىدى

(۱) يعقوب عليه السلام
 اوغلىرىنە تېزدىكىمىن
 سىزنىڭ اوچون استغفار
 قىلورمىن دىدى شولوقىدە
 استغفار قىلمايچە كىلچك
 زمانغە قالدردى زىرا كە
 وقتلارنىڭ فضىلى راكى
 بولغان سىجر وقتىدە يا كە
 جمىعە كىچە سىندە آنلار
 اوچون استغفار قىلماقچى
 بولدى چۈنكى اول وقتلار
 دىعالارنىڭ مقبول بولغان
 وقتىدىر يا كە حضرت يعقوب
 اولوقىدە يوسىفنىڭ آنلارنى
 غفور ايتكانىن بىلماگان
 ايدى شول سىببىلى
 استغفارنى كىچىكىدىرى
 مىصرغە بارغاچ استغفار
 ايتما كىچى بولدى مىصرغە
 بارغاندىن سوڭ تىھىد
 نىمازى آرطۇدىن حضرت
 يوسىف ايله بىرگە توروب
 اوغلىلارنى آرطۇدە فويوب
 آنلار حقنىڭ مغفرتى سوراپ
 دىھا قىلدى آنلار آمىن
 دىرىلەرحق تىعالى دىعاسىنى
 قىبول ايلادى

تفسىر حىسبىنى

خدای تعالی مكا (اِذْ اَخْرَجْنِي مِنَ السِّجْنِ) شول وقتك كم چقاردى اول منى و فونقاردى
 زنداندن (وَجَاءَكُمْ مِنَ الْبَدْوِ) هم كىلتوردى اول سزلىرى منى پانىمه صحرادن يعنى
 كنعان قىرندن مصر شهرينه كىلتوردى و منى ايله قاوشتوردى (من بعد ان نزع الشيطان)
 بوز قلىق صالحانى سو كنده شيطان (بيني وبين اخوتي) منى ايله قىرنداشلرم آراسنده
 (ان ربي لطيف لهما يشاء) درستلكده منى پروردكارم لطف و احسان اينكو چىدر
 اوزى زلاگان كىسه گه (انه هو العليم) درستلكده كم اول خدای تعالی بلگو چىدر
 بارچه اشك تىبيرن (الحكيم) حكمت اباسىدر اشلرنده لطائفده مسطوردر كم اوشبو
 واقعه دن بكر مى دورت يل اوتكاندن سو كى يعقوب عليه السلام وفات بولدى آندن
 سو كى بكر مى اوچ يل مقدارى زمان اوتكچ حضرت يوسف نوشنده آناسىنى كوردى
 آناسى آكا ايندى اى يوسف من سنى كورما كىه مشتاق من نيزراك كىلگىل
 شوندىن سو كى يوسف عليه السلام اجلى ايرشكانلىكنى آكلاب قىرنداشلرن پانىمه
 چاقروب و صىتلرن ايندى هم يهودانى ولى عهد قىلوب اوغللرن آكا طاپشردى
 صكره خدای تعالی گه مناجات ايدوب ايندى (رب قد اتيتني من الملك) اى منى
 پروردكارم تحقيق سن بىردك مكا پادشاهلىقنى (وعلمتني من تاويل الاحاديث) هم
 اوگرانك و بلدرك سن مكا نوشلرنك تعبيرلرن دن (فاطر السموات والارض) اى
 كوكلرنى هم يرى بوقدىن بار قىلغوجى خدای تعالی (انت وليي في الدنيا والاخرة)
 سن منى اشلرنى باشقارغوجىم سن دنياده هم آخرتك (توفنى مسلما) وفات ايندرگىل
 و اولتورگىل سن منى مسلم و بوى صونفوجى بولغان حاليمده سنك فرمانكغه (والحقنى
 بالصالحين) هم توناشدرغل سن منى اينگو كىسه لرگه يعنى آنا و بابالرم زمره سینه
 منى كىرگىل ديدى مذكور نوشنى كورگاندىن سو كى اوچ كون اوتكچ يوسف عليه
 السلام دنيا دن رحلت ايلادى ديمشلىر (ذلك) اوشبو ذكر اينولگان قصه (من
 انباء الغيب) غيب خبرلرنىدر كم (نوحيه اليك) بزوحى قىلامز اول خبرنى سكا
 اى محمد عليه السلام نا كم سنك پىغمبرلىككا دليل و معجزه بولسون اوچون (وما
 كنت لديهم) و بولمادك سن يوسفك قىرنداشلىرى ياننده (اذ اجمعوا امرهم) شول
 وقتك كم جمع قىلدىلر آنلر اوزلرىنك فكرلرن و اتفاق ايندىلر يوسفنى قىبوغه صالحورغه
 (وهم يمكرون) و حالانكه آنلر مكر و حيله قىلور ايدىلر يعقوب پىغمبرگه بس سن
 شول وقتده آنلرنك ياننده بولماغاچ هم آنلرنك خبرلرن بر كشىدن ده ايشتكان بولماغاچ
 سنك اوشبو قصه طوغرىسنده خبر بىرما كك معجزه هم پىغمبرلىككا آچق دىلىلر

(وَمَا أَكْثَرَ النَّاسِ) ونوگلدن آدميلرنك كوبرا گى (وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ) اگر چه سن حريص بولسا كنه وقرقسا كنه آنلرنك ايمان كيلتورولر ينه ايمان كيلتورگوچيلر توكلدر يعنى سن نيقدن نلاسا كنه وقرقسا كنه آنلر عنادلرى سببلى ايمان كيلتورماسلر (وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ) وسن صوراماس سن آنلردن آنلرنى حق دينگه اوندا گانك اوچون اجرت وخدمت حقى (ان هُوَ الْأَكْثَرُ لِلْعَالَمِينَ) نوگلدن اول قرآن مگر بر اوگوت ونصيحتدر خدای تعالى دن بارچه عالملر اهلينه مکه مشركلرى سنك معجزه لر كندن غنه يوز دوندرمیلر بلكه (وَكَايْنٍ مِنْ آيَةٍ) وكوبمو علامه باردر خدای تعالى نك قدرتينك دليل لرندن وعلامتلرندن (فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) كوكلرده هم برلرده (يَمُرُّنَ عَلَيْهَا) اونالر اول مشركلر شول علامتلر اوزرينه هم اول علامتلرنى كورالر شولای بولسده (وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ) وآنلر اول علامتلردن اعراض ايتكوچيلردن كم اول علامتلر طوغرىسنده هيچده فكرلاب فاراماسلر وعبرت آلماسلر (وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ إِلَّا يَكْفُرُ بِهَا) هم اشانماس آنلرنك كوبرا گى خدای تعالى گه (الْأَوْهَامُ مُشْرِكُونَ) مگر كم آنلر شرك كيلتورگوچيلردن يعنى بارديوب بارلغينه اشانسه لرده آثا غنه عبادت ايتماسلر بلكه پونلرنى عبادتده خدايغه شريك فيلورلر (افانموا ان تاتيتهم) ايا ايمين بولديلمو قورقه سلرمو اول مشركلر آنلرغه كيلما كندن (غاشية من عذاب الله) بر فاپلاغوچى خدای تعالى نك عذابندن يعنى عذاب كيلوب آنلرنى فاپلاب آلماقندن قورقماسلرمو (أو تاتيتهم الساعة) يا ايسه ايمين بولديلمو آنلرغه قيامت كيلما كندن (وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ) وحالانكه آنلر اوزلرى بلماسلر آنك كيلما كن يعنى هيچده كوتما گان وعاضرلارنا گان وقتده آكسزدن قيامت قائم بولماقندن آنلر قورقميلرمو (قل) ايتكل سن اى محمد عليه السلام اول مشركلر گه (هذه سبيلى) اوشبو توحيد واسلام منم بولمدر هم من شول يولده ثابت من (ادعوا الى الله) من اوندار من خلقنى خدای تعالى گه (على بصيرة) آچق وظاهر بولغان دليل اوزرينه (أَنَا وَمَنْ أَتَّبَعَنِي) من اوزم اوندار من هم مكا ايارگان كهمسه لرده اوندارلر خدای تعالى گه و طوغرى بولغه (وسبعان الله) دخى من پاكلار من وتنزيه فيلور من خدای تعالى نى آنك شريكى بولودن (وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ) هم من نوگلمن شرك كيلتورگوچيلردن خدايغه مشركلر ايتديلر خداينك فرشته لرى باردر اگر پيغمبر بيارسه فرشته لرنى پيغمبر ايتوب بيارور ايدى نى اوچون آدمينى بيارسون حق سبحانه وتعالى بيورديكم (وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ) ويبارمادكيز

سندن الگارى اى محمد عليه السلام پيغمبر ايتوب (الَّا رَجَالًا نُوْحَىٰ إِلَيْهِمْ) مگر
 يباردك شونداين ايرلرني كم بز وحى ايتدك آنلرغه (من أهل القرى) شهرلر وقر بهلر
 اهلندن (۱) (أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ) ايسا سِير قىلماسلر مو ويور ماسلر مو اول
 مشركلر مصر ويهن هم عماد وئمو ديرلرنده يعنى البته سِير قىلالر ويوريلر (فَيَنْظُرُوا)
 بس كرا كدر كم فاراسونلر آنلر وكورسونلر عبرت نظرى ايله شونيكم (كَيْفَ كَانَ
 عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) نچوك بولغاندر آنلردن الگارى اوتكان كهمسه لر نك عاقبتلرى
 يعنى اولكى امتلر گه پيغمبرلرن يالغانغه تونولرى اوچون نينداين عذابلر كيلگاندر
 شولارغه قاراب عبرت آلسونلر پيغمبر گه وفرآنغه انكار قىلودن صاقلانسونلر
 (وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ) واليته آخرت يورطى يغشيراقدىر يعنى جنت هم جنت نعمتلرى
 دنيا لدنلرندن آرتوغرافدىر (لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا) شركدن وگناهاردن صانلانغان كهمسه لر گه
 (أَفَلَا تَعْقِلُونَ) ايسا سز فهم قىلماس سز مو وآكلاماس سز مو اوشبونى بس كرا كدر كم
 اوشبو مشركار هم اوزلر نيك دنيا داغى تريك لك لر ينه ودولتلر ينه مقررور بولماسونلر
 زيرا كه اولكى امتلر گه بز مهلت بىردك (حتى إذا استبأس الرُّسُلُ) شول وقتغه چه كم
 هر فايچان اميلىسز بولدىلر آنلر نك ايمان كيلتورولر نندن پيغمبرلر (وَوَطَّنُوا أَنَّهُمْ
 قَدْ كَذَّبُوا) هم گمان ايتدىلر شونيكم يالغان ايتكانلردر آنلرغه كافرلر ايمان
 كيلتورور مز ديوب يعنى كافرلر نك بز ايمان كيلتورور مز ديوب وعده قىلولرى
 يالغان ايكان ديوب گمان ايتدىلر يا كه كافرلر گمان ايتدىلر پيغمبرلر نك سزلر گه
 عذاب كيلور دىگان سوزلرى يالغان ايكان ديوب شولوقنده (جاءهم نصرنا) كىلدى
 اول پيغمبرلر گه بز نك يارديمىز يعنى اول قوملر گه عذاب نازل بولدى (فَنَجَّىٰ مِنْ
 نَشَاءٍ) بس قوتقارلدى اول عذابدن بز تلا گان كهمسه لر يعنى شول پيغمبرلر اوزلرى
 هم آنلرغه ايار گان كهمسه لر نجات طايدىلر (وَلَا يَرِدُ بِاسْمِنَا) وكيرى فايتماسلر
 بز نك عذابىمىز كيلگاندىن صوك (عَنِ الْقَوْمِ الْمَجْرُمِينَ) كافر بولغوجى گروهدىن
 (لَقَدْ كَانَ فِي قَصصِهِمْ) تحقيق باردر پيغمبرلر نك هم اولكى امتلر نك فصه لر نده با كه
 يوسف پيغمبر فصه سنده باردر (عِبْرَةٌ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ) عبرت واوگوت عقل ايلارى
 اوچون (مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ) افتراء ايتولگان سوز توگلدلر اوشبو قرآن يعنى
 محمد عليه السلام آي اوزندن چغروب ايتكان توگلدلر (وَإِنَّكَ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ
 يَدَيْهِ) وليكن اوزندن آلده كيلگان كتاب نك تصديقدر يعنى اوزندن اول ايتدىلر گان
 كتابلر نى راستلاغوجى هم آنلرغه موافقدىر (وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ) هم دين ودنيا اوچون

(۱) حسن بصرى رحمة الله
 عليه دن مقولدر كم حق
 سبحانه ونعالى هيچ بر
 پيغمبر نى باديه اهلندن
 يعنى قرخلقندن يبارمادى
 هم جنلردن و خاتونلردن
 يبارمادى بلكه همه پيغمبر
 لر شهر يا كه قريه اهلندن
 ايدىلر وسيط

كرا كلى بولغان بار چه نرسه نك تفصيلي و بيان ايتكو چى سيدر (وهدى) دغى طوغرى بولنى كورساتوچى اول قرآن (ورحمه ل قوم يؤمنون) هم رحمتى خداى تعالى دن ايمان كيلتورگوچى و اشانوچى گروه اوچون يعنى الله تعالى نك برلكينه هم محمد عليه السلام نك پيغمبرلكينه اشانغان كهمه لر كه قرآن رحمتى

سورة الرعد مكية وهى ثلاث واربعون آية

١٣نچى سوره رعد سوره سى مكده ايندرلكاندر فرق اوچ ايندر

بسم الله الرحمن الرحيم

(المر) الله اعلم بهراده (١) (تلك آيات الكتاب) اوشبو ايتار قرآن ايتلر بدر (والذى انزل اليك) وسنك صارى ايندرلكان نرسه اى محمد عليه السلام (من ربك) پروردكار كندن (الحق) درست و طوغرى بدر (ولكن اكثر الناس لا يؤمنون) ولسكن آدميلر نك كوبرا گى اشانماسلر اول قرآنغه و آنى خداى تعالى نك سوزى ديوب بلماسلر (الله الذى رفع السموات) خداى تعالى شول داندر كم كوتاردى و يوقار يده توندى كوكلر نى (بغير عمد) ترا كدن باشقه (ترونها) سز كوراسز اول كوكلر نك هيچ بر ترا كسز يوقار يده تورولرن (ثم استوى على العرش) صكره مستولى و غالب بولدى عرش اوزرينه ياكه عرشنى يارانونى اراده فيلدى (وسخر الشمس والقمر) هم مسخر فيلدى يعنى اوزينك حكيمينه مطيع ايتدى قوياشنى هم آينى (كل يعرى لاجل مسي) يورور و حرکت فيلور قوياش ايله آينك هر قايسى بر بيلگولانگان مدنكه قدر يعنى هر قايسى اوزينك دور فيلا تورغان مدنده حرکت فيلور ياكه سيرلرينك زمانى تمام بولغانغه چه قيامت كونينه چه حرکت فيلورلر (يدبر الامر) تدبير فيلور و باشقارور خداى تعالى مخلوقاتنك اشينى (يفصل الآيات) تفصيل فيلور و بيان ايتار قرآن ايتلرن (لعلكم بلقاء ربكم توقنون) تا كم شايد سزلر پروردكار كزغه يولو فوغه شكسز اشانورسز و قياهنده هر كم اشلا كان عملينه كوره جزا طاباچق ايدكنده شبهه كز فالماس زيرا كه اوشبو ذكر ايتولگان اشلر كه قادر بولغان خداى تعالى البته سزلرنى اولگانكز دن صوك تر كز و گه هم جزا بيلر و گه قادر بولور (وهو الذى مد الارض) و اول خداى تعالى شول داندر كم طارتدى و سوزدى برنى يعنى بر يوزن ايركن فيلوب جايدى اوزينك قدره كامله سى ايله تا كم بار چه حيواناتقه

(١) بعضيلر ديمشلر در كم حروف مقطعه خداى تعالى نك صفتلرينه دلالت فيلا تورغان كله لر نك مختصر لر بدر مثلا المرده الف خداى تعالى نك آلاء سينه و لام لطيفينه ميم ملكينه راء رافيتينه دلالت فيلور و بعضلر المرانا الله اعلم و ارى جمله سينه اشارتدر ديورلر معناسى من شول الله من كم بلور من هم كورور من ديمكدر والله اعلم مواهب

اورن بولدى (وجعلَ فيها رَأسِي) هم قىلدى اول یرده بيوك طاولرنى كم آنلر
 سببلى یر اوز اورننده قرار ايتدى (وانهاراً) هم پيدا قىلدى یر يوزنده بلغه لرنى
 (ومن كل الثمرات) ويمشلىرنىك هر قايسندن (جعلَ فيها) قىلدى خدای تعالى اول
 یرده وباراندی (زوجين اثنين) ايكى نوعنى معنى هر قايسن ايکيشار تورلى ايتوب
 باراندی مثل طائلى و اچى هم آق و ناراهم اولوغ و كچكنه هم صالحن واسسى شولر وشچه
 ايكى نوع ابلادی (بغشى الليل النهار) قاپلار كچهنى كوندز ايله معنى كچهنى كيتاروب
 آنك اورينه كوندزنى كىلتورور (ان في ذلك لآيات) درستلىكده اوشبو ذكر
 ايتولگان اشلرده البته علامتلىر باردر خدای تعالى نك قدرينه (لقوم يتفكرون)
 شول گروه اوچونكم فكر قىلورلر و اويلا ب فارارلر اول اشلر طوغرىسندە
 (وفي الارض قطع متجاورات) وباردر یرده بر برسینه ياقن بولغان تورلى كىسا كلر
 معنى بعضسى ايگون ايگارگه ياراقلى و بعضسى ياراقسى هم بعضسى طوزلى یر
 و بعضسى قوملى يا كه طاشلىق شونك كى بر برسنه توناشقان تورلى كىسا كلر
 باردر كم بوهم خدای تعالى نك كمال قدرينه دليل و علامتلىر (وجنات) هم باقچلر
 باردر یر يوزنده (من اعناب) بوزم يمشلىرنى (وزرع) دخى ايگونلكلر باردر
 (ونخيل صنوان) هم بر توپدن كوب بو طاقلر آيرلوب چققان خرما آغاچلىرى باردر
 (وغير صنوان) دخى كوب بو طاقلر چقماغان بالغوز برارگنه توپ بولوب اوسكان
 خرما آغاچلىرىده بساردر (يسقى بماء واحد) صوغارلورلر اوشبو ذكر ايتولگان
 يمشلر و ايگونلكلر هم خرما آغاچلىرى هر قايسى بر صو ايله (ونفضل بعضها على
 بعض) هم بز ارتقى قىلورمز آنلرنىك بعضلرن بعضلىرى اوزرينه (فى الاكل) يمشلرده
 معنى همەلىرى بر یرده اوسوب بر صو ايله صوغارلسده لذتلىرى و توسلىرى هم
 شكل و صورتلىرى بر برسینه باشقه بولور (ان في ذلك لآيات) درستلىكده اوشبو
 ذكر ايتولگان نرسده البته علامتلىر باردر خدای نك قدرينه (لقوم يعقلون) آكللى
 تورغان و بله تورغان گروه اوچون معنى كامل عقل و معرفت ايالرى شول آغاچلرنىك
 همەلىرى بر صودن صوغارلا توروب يمشلىرى تورلى تورلى بولماقندن الله تعالى نك
 كمال قدرينه استدلال قىلورلر (وان تعجب) و اگر عجبلا نساك سن اى محمد عليه
 السلام كافلرنىك اوشبو آيتلرنى كوره توروب خدای تعالى نك برلكينه اشانماولرينه
 (فعبء قولهم) بس عجبدر آنلرنىك سوزلىرى معنى بيگرا كده عجبلا نورلك آنلرنىك
 اوشبو سوزلىرى كم آنلر ايتلر (اذا كنا تراباً) ايا هر قاچان بز اولگانيمزدن

صوڭ چروب توفراق بولساق (اٰثْنَا لَفِي خَلْقٍ جَدِيْدٍ) درستلكده بىز بولورموز مو
يا گادان يساتلوده يعنى اولگانيمىز دن صوڭ بىزلىر يا گادان تىر يولورموز مو البته
تىر يلماسمىز ديورلر آنلر اوزلىرى خدای تعالى نڭ بار چه عالملىرى يوقدن بار قىلوغه
فادر ايكانن بىل توروب اوشبو سوزنى ايتوللىرى واولگاندىن صوڭ تىر يلوگه
اشانماولرى البته عجبدر (اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهَمْ) اوشبو گروه شول كه سىلردىر كم
اشانما دىلر اوزلرى نڭ پروردكارلرى نه حشرگه اشانماولرى سىبىلى (وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فِى
اَعْنَاقِهِمْ) هم اوشبو گروه دركم بوغولور آنلرنڭ مويونلرنى در يعنى ضلالت و آزغونلىق
بوغولور ينه بوغولانغانلردىر هيچده فورتماق اميدلىرى يوقدر يا كه قىامت كورنده
وتموغده لوطلى بوغولور ايله آنلر بوغولانغان بولورلر (وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ)
هم اوشبو گروه نوموغل اهل لىرىدر (هُمْ فِيْهَا خَالِدُوْنَ) آنلر نوموغده منگو فالغوچىلردىر
خبرده كىلمشدر كم مشركلردىن نضر بن العارث هم آنڭ اتباعلىرى استىز آء طرىقنچه
عدابنى آشقدروب صورلر ايدى نى اوچون بىزلىرگه وعده قىلغان عذابڭ كىلمى
ديورلر ايدى حق سبحانه و تعالى بىيورديكم (وَيَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالسَّيِّئَةِ) و آشقدروب
صورلر سندن مشركلر عذابنى (قَبْلِ الْحَسَنَةِ) راحتلكدن وعافىتىدن الگارى يعنى
اوزلرى نه وعده ايتولگان عذابڭ تىز كىلماكن استارلر حق تعالى اول حضرت
صلى الله عليه وسلمنى پالغانغه توتقان كىمسىلرنڭ عذابلرن آخرنكه كىچكردى
باشقه امتلر شكلى آنلرغه دنيا ده عذاب بىارمادى دنيا ده آنلرغه مهلت بىردى اوشبو
عذابڭ كىچكدرلماكى كافرلر اوچون حسنه ويخشىلىقدر آنلر شونڭ اورىنه عذاب
كىلماكن آشقدروب صورلر (وَقَدْ خَلَّتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلَاتُ) و حالانكه اونكارلر
اوشبو مشركلردىن الگارى پىغمبرلرنى پالغانغه توتقان قوملرنڭ عذاب و عقوبتلىرى
هم اول قوملرگه تورلى عذابلر بىارلوب آنلرنى هلاك ايتولگاندر بس اوشبو
مشركلر نى اوچون شولاردىن عبرت آلمايلار شولارغه كىلگان عذاب شكلى عذابڭ
اوزلرى نه كىلماكن صورلر (وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ مَغْفَرَةٍ لِّلنَّاسِ) و درستلكده سىڭ
پروردكارڭ مغفرت ابا سىدر آدمىلر اوچون (عَلَى ظُلْمِهِمْ) آنلرنڭ ظلملىقلىرى اوزرى نه
يعنى آنلر كافر بولا توروب ده دنيا ده آنلرغه مهلت بىرور عذاب بىارماس (وَاِنَّ
رَبَّكَ لَشَدِيْدُ الْعِقَابِ) هم درستلكده سىڭ پروردكارڭ البته عذابى قاطى بولغوچىدر
كفر اهلىنه اگرده نوبه ايتماسىار و ايمان كىلتورماسىلر (وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا)
دخى ايتىلر كافر بولغان كىمسىلر (لَوْلَا اَنْزَلَ عَلَيَّهٗ) نى اوچون ايتىلرلما دى محمد

عليه السلام اوزرينه (آية من ربه) بر علامت اوزينك پروردكارندن يعنى بزلر
 صورغان معجزه نى اوچون كورساتمى ديورلر (انما انت منذر) موندن باشقه
 توگلدركم سن بر فورقتوچى سن يعنى آدميلرنى خداى تعالى نك عذابندن
 فورقتو اوچون يبارليگان پيغمبر سن سنك اشك شولدر معجزه كورسانو سنك
 اختياركنده توگلدركم (واكل قوم هاد) وباردر هر بر گروه اوچون بر هدايت ايتكوچى
 و طوغرى بولنى كورساتوچى يعنى هر قومك پيغمبرى باردر شولار كسى سن هم
 بر پيغمبر سن (الله يعلم ما تعمل كل انشى) الله تعالى بلور هر بر يوكلى خاتون نك
 يوكلان نرسه سن يعنى فورصاغنداغى بالانك نينداين ايدكىنى اوغلمو ياكه
 فزمو هم نينداين صفتده ايكانن همه سېنى خداى تعالى بلور (وما تقيض الارحام)
 هم بلور شول نرسه نى كم كيهو نور آنى انالرنك رحلمرى (وما تزداد) دغى شول
 نرسه نيكم آرتدورور آنى رحلمرى يعنى بالانك آنا فارنده وقتنده فايواعضاسى كيم
 ويتشما گان هم فايواعضاسى آرتق ايكانن خداى تعالى بلگوچيدر ياكه مراد
 آنا فارنداغى بالانك نچه ايكانن صانن بلور ديمكدر زيرا كه خاتونلر بر دفعه ده بردن
 دورتكه قدرلى بالانى طوغدورولر ياكه مراد حملنك مدتينى يعنى آنا فارنده
 بالانك نچه اى ونچه كون نورچاغن بلور ديمكدر كم امام اعظم فاشنده ايك آزى
 آلتى آى وايك كوي ايكى يندر شافعى فاشنده دورت يلغه قدر تورماق هم
 جائزدر (وكل شىء عنده بمقدار) وهر بر نرسه خداى تعالى فاشنده بر اولچاو
 ايله در كم شول اولچاوندن آرتق هم بولماس هم كيم بولماس (عالم الغيب والشهادة) اول خداى
 ياشرن هم آشكارا نرسه لرنى همه سېنى بلگوچيدر (الكبير المتعال) اولوغدر
 يوقارى مرتبه ليدر خداى تعالى (سوا منكم) برابر و تيگزدر سزلرد خداى تعالى نك
 علمى فاشنده (من اسر القول) سوزنى اوز كوكلنده ياشرگان كمسه (ومن جهر به)
 هم سوزنى آشكارا قيلوب و ققروب ايتكان كمسه يعنى كراك اوز كوكلنده ياشروب
 صافلاسون و كراك آشكارا قيلوب باشقه لرغه بلدرسون خداى تعالى نك علمينه نسبت
 ايله همه سى بر تيگزدر خداى تعالى همه سېنى بلور آندن هېچ نرسه ياشرن توگلدركم
 (ومن هو مستخف بالليل) دغى بر تيگزدر خداى تعالى نك علمنده شول كمسه كم
 ياشرنلىكنى استا گوچيدر كچه ده (وسارب بالنهار) هم ظاهر و آشكارا اش فيلغوچيدر
 كوندزده يعنى كشى اشلى تورغان اشينى كراك فارانغو تونده باشقه لردن ياشروب
 اشلاسون و كراك كوندزده كورساتوب اشلاسون خداى تعالى نك علمينه نسبت

(۱) تيبانك كىلتور مشدر كم

آنلر جمعسى اون فرشته
لردر و بعضيلر كونيذگى
عمللرنى يازو اوچون
ايكى فرشته و كېچەدە اشلا-
گان عملنى يازو اوچون
ايكى فرشته در ديورلر
حضرت كعب الاحبار دن
منقولدر كه اكر خداى
تعالى آدميلرنى صافلارغه
فرشتهلرنى مؤكل قيلماسه
ايدى پريلر غالب بولوب
هلاك قىلورلر ايدى
و بعضيلر بحفظونه داگى
ضمير رسول عليه السلامه
راجهدر ديورلر اول تقديرده
معناسى خداى تعالى نك
فرشتهلرى باردركم اول
فرشتهلر اول حضرت صلى
الله عليه وسلمنى دشمانلر
نك ضررندن صافلارلر
دما كدر مواهب

(۲) صاعقه سوق سحابه
مؤكل اولان فرشته نك
قولنك اولان اوطلر قايچيدر
كم آنك اوچى هنر نسه گه
طوفنسه آنى احراق ايلار
ياخود سمان دن دوشان
آنشدين عبارتدر كه يلدرم
تعبير اولنور اوقيانوس

(۳) روايت ايدلم مشدر كم
مشركلردن عامر بن
الطفيل هم اربد بن ربيعه
اسملى ايكى كشى رسول
صلى الله عليه وسلم حضورينه
كىلدبلر عامر ايتدى

ايله همسى بر نيگذدر خداى تعالى همسبنى بلسگوچيدر (له معقبات) خداى تعالى نك
برسى آرطندن برسى كىلگوچى فرشتهلرى باردر يا كه آدمى اوچون تعيين
ايتولگان صاچى فرشتهلر باردركم اول فرشتهلر كشى نك كېچەدە وكوندزده اشلاگان عمللرن هم
سويلاگان سوزلرن كوزاتوب تورورلر (من بين يديه) اول كمسه نك آلدندن
(ومن خلفه) هم آنك آرطندن (يحفظونه من امر الله) صافلارلر اول فرشتهلر اول
كمسهنى خداى تعالى نك فرمانى ايله هم آنك اشلاگان اشلرن و سويلاگان سوزلرن
يازارلر اول فرشتهلر گه كراما كاتبين ديولور (۱) (ان الله لا يغير) درستلكه الله تعالى
اوزگارنماس (ما بقوم) بر قومنك حالينى (حتى يغيروا ما بانفسهم) تاكم آنلر
اوزگارنكانار ينهچه اوز نفسلرنده بولغان نرسهنى يعنى اوزلرينك نيتلرن و عمللرن
اوزگارنماسه لر خداى تعالى آنلرنك حاللرن اوزگارنماس و آنلرغه بيرگان نعمتلرن كبرى
آلماس (واذا اراد الله) وهر قايچان نلاسه خداى تعالى (بقوم سوءاً) بر قومگه عذاب
بيارونى و آنلرنى هلاك قىلونى (فلا مرد له) بس يوقدر هيچ كبرى قايتو آنك
اوچون يعنى خداى تعالى بر قومنك اشلاگان باوزلقلى اوچون آنلرغه عذاب
بيارما كچى بولسه هيچكم اول عذابنى كبرى قايتارا آلماس اول عذاب البته كىلمى
قالماس (وما لهم من دونه من وال) هم يوقدر اول قوم اوچون خداى تعالى دن
باشقه هيچ برولى و آنلرنك اشلرن باشقارغوچى هم آنلرنى عذابدن قوتقارغوچى
(هو الذى يرىكم البرق) اول خداى تعالى شول ذاتدر كم كورساتورسزگه ياشننى
يعنى ياشن ياشناتور (خوفاو طمعا) قورقو اوچون هم اميد ايتو اوچون يعنى سفرداگى
كشيلر هم يغموردان ضررلانا تورغان كشيلر ياشندن قورقورلر يغمورغه محتاج
بولغان كشيلر آندين اميد ايتارلر (وينشئ السحاب الثقال) هم چغارور خداى تعالى
هواده آغريوكلى بولغان بولوطلرنى (ويسبح الرعد بحمده) و تسبيح ايتور خداى
تعالى گه رعد آنك حمدى ايله يعنى سبحان الله وبعمه ديوب ايتوررعد بولوطلرنى
سورگوچى فرشتهدر و برق آنك قامچى سيدر ديمشلر يا كه رعد كوك كوكرامكى
و برق ياشن ياشنما كيدر (والله لا يغير) دى فرشتهلر تسبيح ايتورلر خداى
تعالى قورقوسندن (ويرسل الصواعق) هم بيارور خداى تعالى صاعقهلرنى (۲) يعنى
بولوطلردن ياشن اوطلرن چغارور (فيصيب بها من يشاء) بس ايرشدرور اول
صاعقهلرنى شول كمسه گه كم نلار خداى تعالى آنك هلاك بولمانن (۳) (وهم يجادلون
فى الله) و آنلر يعنى كافرلر جدال قىلورلر و بحثلاشورلر خداى تعالى طوغرىسنده

اگر من مسلمان بولسام
 اوزئىدن صوڭ منى خليفه
 ايتوب فالدرورسنم
 اولحضرت بيورديلركم
 بوش خدای تعالى نك
 تلامكى ايل بولور منم
 قولده توڭلدر صكره عامر
 ايتدى يا محمد نورغسل
 سكا بر ياشرن سوزم
 باردر اولحضرت آنك
 سوزن طگلار اوچون
 اورنلردن نورديلر عامر
 اولده اربدكه ايتوب
 قويغان ايدى كم محمد
 منم ايله سويلاشوب
 نورغانده سن آنك
 آرطندن كيلوب قلع ايله
 اوروب آنى اولتورگيل
 دېگان ايدى بس اربد
 شول سوزبوينچه حمل
 فيلماقچى بولوب قلمچينه
 قول صوزدى حق تعالى نك
 قدرتى ايله قلمچىنى قنى-
 سندن هيچن چغارالمايدى

(سجده) ۲ *

شولوقته عامر آكا اشارت
 فيلور ايدى اولحضرت
 صلى الله عليه وسلم عامر نك
 اشارت قيلغانن كورگاچ
 آرطينه ايلانوب فاراغان
 ايدى اربدنك اوزينه
 قصد ايتكانن كوردى بس
 اول حضرت آلهى بونلر
 نك شربنى مندن دفع

آنك برلكينه هم علم و قدرتى نك كامل لكينه اشانماسلر (وهو شبد المبال) واول
 خدای تعالى عقوبتى قاطى بولغوچيدر اشانماينچه جدال قيلغان كمسeler گه (له دعوة
 الحق) اول خدای تعالى گه مخصوصدر حقائق و طوغر بليغه اوندامك يعنى لا اله الا الله
 كلمه سينه اوندامك يا كه معبودلك كه مستحق بولو آكا مخصوصدر يا كه دعالرنى
 قبول ايتو آكا مخصوصدر (وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ) وشول كمسeler كم اوندارلر
 مشركلر آنلرنى خدای تعالى دن باشقه يعنى مشركلر نك طابونا نورغان پونلرى
 (لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ) اجابت ايتماسلر آنلرغه هيچ بر نرسه ايله يعنى آنلرنك
 اونداولرينه قارشى هيچ بر جواب بيرماسلر و دعالرن قبول ايتوب صورانغان
 نرسه لرن بيرماسلر (الَّا كِبَاسُ كَفْبِهِ) مگر آچقوچى و صوزغوچى كمسه كى
 اوزينك ايكى قولن (إِلَى الْمَاءِ) صوغه (لِيَبْلُغَ فَاهُ) ناكم ايرشسون اوچون اول صو
 آنك آغزينه (وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ) وتوڭلدر اول صو ايرشكوچى آنك آغزينه يعنى
 مشركلر نك پونلر نندن حاجتلرن صوراب دعا فيلولرى و آنلردن ياردم اميد ايتولرى
 شونك اوخشاشلير كم بر صوصاغان كشى چيلاكسز هم آرقانسز بر قيونك
 آغزينه كيلوب قيودن صو اهماكچى بولوب قوللرن صوزار صونى اوزينك آغزينه
 چاقروز لکن اول كشى نيقدر چاقرسهده توبانداگى صو يوقار يغه طابا مناس
 و آنك آغزينه ايرشماس چونكه اول صو جانسزدر آنك چاقرغانن ايشتماس
 و بلماس هم آنك طبيعتى خلافتچه حركت فيلوب يوقار يغه طابا منارگه كوچى يتناس
 شونك كى پونلر هم جهاد و جانسز نرسه لدر مشركلر آنلرنى نيقدر اونداسه لدره
 آنلر اجابت ايتماسلر و ياردم ايرشدر آلماسلر (وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ)
 وتوڭلدر كافرلر نك پونلرنى اونداولرى و دعا فيلولرى مگر ضلالت و آغزولقته در كم
 اول انداودن هيچ نرسه حاصل بولماس و فائده ايرشماس * (وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) و خدای تعالى گه گنه سجده فيلور كوكلرده هم يرده بولغان كمسeler
 (طَوْعًا وَكَرْهًا) فرمانغه بوى صونوب اوز اختيارى ايله هم كوچلانوب و ايركسزلك
 ايله سجده فيلور يعنى مؤمنلر خدای تعالى نك فرمانينه بوى صونوب هر وقتده
 آكا سجده فيلورلر منافقلر و كافرلر باشلرينه بر محبت و بلا كيلگانده گنه ايركسز
 سجده فيلورلر (وَوَلَّاءُ لَهُم بِالْقُدُّوسِ) دخى سجده فيلورلر خدای تعالى گه كوكلر هم يولر
 اهلينك كولا گه لرى ايرته برله (وَالْأَصَالِ) هم كيچدهده يعنى كوله گه لر كون نك
 اولنده مغربكه طابا و آخرنده مشرفكه طابا سجده فيلورلر مراد هميشه و هر وقتده

سجده قیلورلر دیمکدر کوننڭ اؤلی ایله آخرن خاصلاب اینه اکی شونڭ اوچوندرکم
 اوشبو ایکی وقتده کولاگه اوزون بولوب صوزاولری ظاهر راک بولور اوشبو سجده
 قرآنده بولغان تلاوت سجده لرینڭ ایکنچى سیدر فتوحانده شیخ محی الدین فنیس
 سره اوشبو سجده فی سجود اظلال دیوب نسیمه ایلامشدر (قُلْ) اینکل سن ای محمد
 علیه السلام مشرکلرگه (مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) کمدر کولکرنی هم بیرلرنی
 یوقدن بار اینکوجی (قُلْ اللَّهُ) اینکل سن اوشبو سؤالغه اوزڭ جواب بیروب کولکرنڭ
 بیرلرنڭ خالقى الله تعالى در چونکه اول مشرکلرنڭ هم اوشبو جوابدن باشقه
 جوابلری یوقدر (قُلْ) اینکل سن آنلرنی الزام قیلوب کم کولکرنڭ ویرلرنڭ خالقى الله
 تعالى بولسه (أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ) ایسا سز توندؤ. مو خدای تعالى دن باشقه
 دوستلرنی ومعبودلرنی یعنی بارچه عالملرنی یاراتقوجى خدای تعالى ایکنن باساڭز
 نی اوچون شول خدای تعالى گه گنه عبادت قیلیمسز پوتلرغه تابوناسز وپوتلرنی دوست
 توناسز وحالانکه اول پوتلرڭز (لَا يَمْلِكُونَ لِنَفْسِهِمْ نَفْعًا) مالک بولمیلار وکولچلری
 یتمی در اوز نفسلرینه بر فائده ایرشدر وگه (وَلَا ضَرًّا) هم اوزلردن بر ضررنی
 کینارورگه ده کولچلری یتمی در بس اوزلری حقنده فائده وضررگه کولچلری
 یتمی گاج باشقه ارغه فائده ایرشدر وگه هم ضررنی کینارورگه نهچوک کولچلری یسنون
 (قُلْ) اینکل سن آنلرغه (هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ) ای بیر نیگز بولور مو صوفر
 کشی ایله کوزلری کوره نورغان کشی یعنی صوفر حکمنه بولغان پوتقه طابونوجی
 کشی ایله کوکل کوزی کورگوجی وخدای تعالى گه گنه عبادت اینکوجی کشی بر
 نیگز بولور مو البته بولماس. (أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ) یا ایسه بر نیگز
 بولور مو کفر وشرک قارانقولقلری ایله ایمان وتوحید باقظیلیغی البته بر نیگز
 بولماس (أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ) یا ایسه قیلدیلر ویا صادیلر مو اول کافرلر خدای تعالى
 اوچون شرندابین شریکلرنی کم (خَلَقُوا كَخَلْقِهِ) یاراتدیلر اول شریکلر خدای تعالى نڭ
 یاراتماقی شکلی یعنی خدای تعالى بار فیلغان مخلوقاتلر شکلی مخلوقاتلرنی بار قیلدیلر
 (فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ) بس شبهه لی وبلمسز بولدی یاراتولغن نرسه آنلرغه یعنی
 خدای تعالى یاراتقان نرسه لر قابسیلری وشریکلری یاراتقان نرسه لر قابسیلری
 ایکنن آیروب بله آلماینچه شبهه ده فالدیلمو البته شبهه ده
 العانلرنی یوقدر زیرا که آنلرنڭ خدایغه شریک ایتوب تونقان نرسه لر
 ومعبودلری هیچ بر نرسه نی یاراتقانلری یوق بلکه اوزلری عاجز ومخلوقلردر

اینکل دیوب دعا قیلدی
 شول حالده هوادن بر
 صاعقه کیلوب اربدن
 یاندروب هلاک ایلادی
 عامر بو حالنی کورگاج
 ایندی باحمد سن حدایڭا
 دعا قیلوب اربدن
 هلاک اینتدرڭ ایمدی
 من سنڭ اوستوڭا شولقدر
 کوب لشکرلر ایله
 کیلور من کم منم فولیمدن
 سنی هیچکم قوتقارا آلماس
 دیوب کیندی ایکنچى
 کون قاپیننی بیلنه
 باغلاب وسونگوسن فولینه
 آلوب ا گر محمدکه هم
 اولوم فرشته سینه اوچو-
 راسام هر ایکی سینى
 اوشبو سونگو ایله اولتو-
 رور من دیوب بولغه
 چققان ایدی حق سبحانه
 وتعالى نڭ امری ایله بر
 فرشته آنی فانسانی ایله
 ضوغوب آطندن یقولدی
 شول حالده تزنده بر
 علت پیدا بولوب شول
 سببلی کوب حدابلا نوب
 هلاک بولدی اوشبو عامر
 ایله اربد طوغریسنده
 مذکور آیت کریمه نازل
 بولدی تیاندن

(قُلْ) ايتكل سن آنلر غه (اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ) الله تعالى در بار چه نرسه ني يار اتقو چي ويوفدن بار ايتكو چي آندن باشقه هيچ بر خالق يوفدر بس آندن باشقه معبود هم بولماس (وَهُوَ الْوَاحِدُ) هم اول خدای تعالی برگنه در (الْقَهَّارُ) قهر ايتكو چي و بار چه نرسه گه غالب بولغو چيدر (انزل من السماء ماء) ايندردي خدای تعالی كوكنن صوني يعني كوك طرفندن ياكه بولوطن يغمور ني يادردی (فَسَأَلَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا) بس آفدی اول يغمور صو وندن بلفه لر اوز مقدری ايل يعني بعضری الوغ بلفه لر و بعضری كچكنه جرما قمر بولوب آفديلر (فَأَحْمَلُ السَّيْلُ) بس كوناردی اول آغا تورغان صو اوزينك اوستونده (زبدًا رابيًا) فاباروب اوستنكه چقغان كويكني يعني صوده بولغان چوب چارلر كوك بولوب صونك اوستونه چقديلر صاف صواوزی آستنده قالدی (وَمَا يُوفُونَ) دخي شول نرسه دنكم ياندرور لر آدميلر (عليه في النار) آنك اوزرينه اوطك (ابتغاء حلية) زينت وبيزانا تورغان نرسه لر ني استاب (أو متاع) يا ايسه صاوطلر و فورالر كبي فائده لانا تورغان نرسه لر ني استاب يعني يوزوك و آله هم بلازكلر كبي زينت اسبابي باصاو اوچون ياكه صاوط و تورلي فورالر باصاو اوچون اوطق صالوب اريتوله تورغان تيمور و باقر هم آلتون و كموش كبي نرسه لر دن هم بعضر نك بولغو چيدر (زبد مثل) صو اوستونه چقغان كوك شكلي كوك يعني آنلر نك هم اريگانلر نندن صوك فوشلغان چوب چارلر ي آبرلوب كوك بولوب اوستنكه چقارلر صاف معدن اوزی آستنده قالور (كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ) اوشانداق مثال كيلتورور خدای تعالی حلقق و طوغر بلفقه هم باطلفه يعني حق و طوغری سوز خلقنك فائده سي اوچون ايندرلگان يغمور صوی شكليدر هم كراكلي نرسه لر ني باصار اوچون اوطده اريتولگان معدن شكليدر باطل و بالغان سوز شول صونك هم اريگان معدن نك اوستلرينه چقغان چوب چاردن جيولغان كوك شيكليدر هيچ فائده سي بوق هم بيك نيز بتار سريع الزوالدر (١) (فَأَمَّا الزَّبَدُ) بس اما اول صو ايله اريكان نرسه نك اوستلرينه چقغان كوك (فَيَذَرُهَا حِفَاً) بس كيتار اول ويوفقه چقار ياراقسز و طاشلا نمش بولغان حالده (وَأَمَّا مَا يَبْتَغِي النَّاسُ) واما آدميلر گه فائده پيرا نورغان نرسه صاف صوهم اريتولگان معدن شكلي (فَيَمُكُّ فِي الْأَرْضِ) بس قالور اول و تورور يرده تاكم آدميلر آنك ايله فائده لانورلر (كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ) اوشانداق ضرب قيلور و كيلتورور خدای تعالی مثال لر ني و نرسه لر نك اوشاشلرن بيان قيلور تاكم شول مثال لر ني فكرلاب عبرت آلسونلر اوچون

(١) يعني حق و طوغری بولغان دين كوكنن نازل بولور بس هر كسه اوزينك استعدادينه كوره فيض آلور و فائده لانور صكره حق ايله باطل بر برسندن آبرلور چوب چارلر كوك بولوب صونك اوستونه چقورلي شكلي باطل و بالغان حقدن آبرلوب نبرلكده يوفقه چقار حق اوزينكده قالور نفسير جمالبدن

تفسير عالملى اوشبو آيت كرىبه نك تاويلنده كوب. لطيفه لر و اشار تلى بيان
 ايلامشدر تفصلى جواهر التفسيرده مسطوردر (لَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ) پروردكارلرى نك
 فر مانينه اجابت ايتكان وبوى صونغان كمشه لر كه بولغوجيدر (الْحَسَنَى) ايز گوجزا
 يعنى جنت (وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ) و پروردكارلرى نك فر مانينه اجابت ايتماگان هم
 حكيمنه بوى صونماغان كمشه لر (لَوْ اَنْ اٰهَمُّ) ا گر بولسه ايدى آنلر نقى (مَا فِى الْاَرْضِ
 جَمِيعًا) يرده گى نرسه نك بارچه سى (وَمِثْلُ مَعَهُ) دخى آنك اوخشاشى يعنى بوتون
 ير بوز ندا گى مال و دولت ايله ينه شونك قدرلى مال و دولتلر اول كافرلر نك ملكته
 بولسه ايدى (لَا تَقْتَدُوا بِهِ) البته اوزلرن عذابدن قوتقارو اوچون فدا قىلورلر ايدى
 و بىرورلر ايدى آنلر شول ماللر نك همه سىنى (اُولٰٓئِكَ) اوشبو گروه (لَهُمْ سُوٓءُ
 الْحِسَابِ) بولغوجيدر آنلرغه حسابنك قاطيسى كم ايز گولكلرى قبول ايتولماس
 و باوزلقلرى هيچه بارقانماس (وماويهم جهنم) هم آنلر نك فاي تاچق اورنلرى نموغدر
 (وَبِئْسَ الْمِهَادُ) ونى ياوز اورندر اول نموغ (اَفَمَنْ يَعْلَمُ) ايا هر كمشه كم بلور اول
 (اِنَّمَا اَنْزَلْنَا إِلَيْكَ) شونيكم سنك صارى ايندرلگان نرسه (مَنْ رَبِّكَ) پروردكارلر نك
 (الْحَقُّ) حق و طوغرىدر يعنى سكا ايندرلگان قرآنغه ايمان كىلتوروب آنى حق
 و طوغرى ديوب اشانغان كشى بولور مو (كَمَنْ هُوَ اَعْمَى) شول كمشه شكلى كم اول
 صوفردر يعنى كوكل كوزى صوفردر طوغرى بولنى كورماس و قرآن نك حقلغن
 آكلاماس قرآن نك حق ايكانن بله تورغان كمشه دن مراد حضرت حمزه رضى الله
 عنه در و صوفر دن مراد ابو جهل عليه اللعنه در ديمشدر (اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُو الْاَلْبَابِ)
 موندن باشقه توگلدركم اوگوت آلور و عبرتلا نور قرآن برله عقل ايلارى يعنى
 عقللرى عناد وجدالدين صاف بولغان كمشه لر (الَّذِينَ يُوْفُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ) شول
 كمشه لر كم وفا قىلورلر خداى تعالى نك عهدينه كم الميثاق كو ننده باغلاغانلر در
 (وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ) هم صندرماسلر و بوزماسلر آنلر اول عهدنى (وَالَّذِينَ يَصْلُونَ)
 دخى شول كمشه لر كم توناشورلر (مَا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖ اَنْ يُّوَصَلَ) شول نرسه كه كم
 بيوردى خداى تعالى آنك ايله توناشلمش بولوغه يعنى صلّه رحم قىلغان و قونداشلر ينه
 توناشقان كمشه لر ياكه هيچه آيور ماينچه بارچه پيغمبرلر كه هم بارچه كتابلرغه
 ايمان كىلتورگان كمشه لر (ويغشون ربهم) دخى فور فورلر آنلر هروردكارلرى نك
 عذابندن (ويخافون سُوٓءَ الْحِسَابِ) هم فور فورلر حسابنك قاطىلغندن (وَالَّذِينَ
 صَبَرُوا) دخى شول كمشه لر كم صبر قىلدىلر و جدا دىلر نفسلر ينه آغر و چىتن بولغان

اشلر گه (ابتغاه وجه ربهم) پرور دکارلر ينك راضيلقن استامك او چون (واقاموا الصلوة) هم تورغوز ديلر نمازنى (وانفقوا ممان زفناهم) دخی نفقه بير ديلر بز آنلر غه رزفلاندرغان نرسه دن يعنى مال لرن دن زكوت و صدقه بير ديلر (سرا و علائنة) ياشرن هم آشكارا (ويدرون) هم دفع قيلور و كينارور ايديلر (بالحسنة السيئة) ايز گولك ايله باوزلقنى يعنى بر يامانلق اشلاسه لر آنك آرطن دن يخشيلق اشلاب اول يامانلقنى كينار ديلر يخشيلقلىر گناهلرينه كفارت بولدى ياكه گناه سوگنده توبه قيلوب شول گناهنى دفع قيلديلر (اولئك) اوشبو صفتلر ايله صفتلانغان كهمسه لر (لهم عقبى الدار) بولغو چيدر آنلر غه آخرت يورطينك ايز گو جزاسى (جنات عدن) دائم و باقى بولغان جنت باقچهلرى كم (يدخلونها) كرورلر آنلر اول جنت باقچهلرينه اوزلرى (ومن صلح) دخی كرور هر بر ايز گو بولغان كهمسه (من ابائهم) آنلر نك آنالرن دن (وازواجهم) هم خانولرن دن (وذرياتهم) دخی بالالرن دن (والملائكة يدخلون عليهم) هم فرشتهلر كرورلر آنلر اوزرينه (من كل باب) هر بر ايشك دن يعنى جنت قاپقالرينك هر قايوسن دن فرشتهلر كروب آنار غه ايتورلر (سلام عليكم) هميشه سلامت كدر سزلر گه (بما صبرتم) دنيا ده وقت ده صبر قيلغانكز سببلى يعنى دنيا ده وقتكز ده محنت و قاطيلق لر غه هم طاعت و عبادتكه چداغان ايدكز ايمدى شونك برابر نسه جنت ده سزلر هميشه سلامت كده و عافيت ده بولور سز (فنعم عقبى الدار) بسنى خوش بولدى آنلر او چون آخرت يورطى (والذين ينقضون عهد الله) وشول كهمسه لر كم بوزارلر الله تعالى نك عهدىنى (من بعد ميثاقه) اول عهدى بر كتكانلرى سوگنده يعنى بر مرتبه شول عهدى قبول قيلوب آنك برله اقرار ايتكانلر ن دن صوك بوزارلر و عهدكه خلافلى قيلورلر (ويقطعون) هم كيسارلر آنلر (ما أمر الله به ان يوصل) شول نرسه نيكم بيورغاندر خدای تعالى آنك برله توتاشلمش بولو غه يعنى صلئ رحم فيلماسلر و قرداشلر ن دن كيسولورلر ياكه پيغمبرلرنك و كتابلرنك بار چهلرينه ايمان كيلتورماينچه آيروب بعضلرينه غنه اشانورلر (ويفسدون فى الارض) دخی يرده فساد و بوزلقى قيلورلر (اولئك) اوشبو صفتلر ايله صفتلانغان گروه (لهم اللعنة) بولغو چيدر آنلر غه رحمت دن يرافلىق (ولهم سوء الدار) هم آنلر غه در آخرت يورطينك باوز جزاسى (الله يبسط الرزق) الله تعالى كيك قيلور رزقنى (لمن يشاء) اوزى نلاگان كهمسه گه (ويقدر) هم طار قيلور خدای تعالى رزقنى اوزى نلاگان كهمسه گه (وفرحو بالعبوة الدنيا) وشادلانديلر مكه مشركلرى دنيا ترك لىكى ايله (وما العبوة الدنيا فى الآخرة)

وتوگلدن اوشبو دنيانك تركلكى آخرت يورطى قاشنده (الامناع) مگر آزغنه فائده لانا تورغان نرسه دركم هيچده اعتبارى وبقاسى بوقدر (ويقول الذين كفروا) وايتهلر كافرلر (لولا انزل عليه) نى اوچون ايندرلمادى محمد عليه السلامغه (آية من ربه) بر علامت اوزينك پروردكار نندن يعنى بز استاگان معجزه نى نى اوچون كورساتمى ديورلر (قل) اينكل سن اى محمد عليه السلام آنلرغه (ان الله يضل من يشاء) درستلكده الله تعالى ضالانكه نوشورور اوزى تلاگان كمسه نى (ويهدى اليه من اناب) هم هدايت فيلور وكوندورور اوز طرفينه اوزينه انابت ايتكان وفايتقان كمسه نى يعنى هدايت وضالات خداى تعالى نك تلامكى ايله در بر كمسه نى خداى تعالى ضالانده فالدرسه نيقدنر علامت ومعجزهلر كورسده فائده بيرماس (الذين امنوا) شول كمسه لركم ايمان كيلتورديلر وانشانديلر خداى تعالى گه (وتطمئن قلوبهم) هم قرارلانور آنلرنك كوكللرى (بذكر الله) الله تعالى نك ذكرى ايله (الابد كرم الله تطمئن القلوب) آگاه بولكز كم الله تعالى نك ذكرى ايله گنه كوكللر قرار طابار (الذين امنوا) شول كمسه لركم ايمان كيلتورديلر (وعملوا الصالحات) هم ايند گوعمللر اشلاديلر (طوبى لهم) نى بيغشى تركلكدر آنلرغه دنياده (وحسن ما ب) هم بيغشى فايتاچق اورندنر يعنى آخرنده اورنلرى جنتدر ياكه طوبى دن مراد جنتدا گى طوبى يفاچيدر (كذلك ارسلناك) اوشانداق بز يباردك سنى اى محمد عليه السلام پيغمبر ايتوب (فى امة قد خلت) شول امتكه كم اوتكاندر (من قبلها امة) آنلردن الگارى باشقه امتلر (لتتلوا عليهم) تاكم سنك اوفوماقك اوچون آنلر اوزرينه (الذى اوحينا اليك) بز سكا وحى ايتكان نرسه نى يعنى قرآننى (وهم يكفرون بالرحمن) وحالانكه آنلر كافر بولالر وانشانمپلر رحمت ايتكوچى خداى تعالى گه آنلردن مراد مكه مشركلر يدر كم آنلرغه سز رحمانغه سجده فيلكز ديگچ رحمان كمدر بز آنى بلميمز ديوب جواب بيرديار (قل) اينكل سن اى محمد عليه السلام اول مشركلرگه (هو ربى) اول رحمان منم پروردكارم وبارانقوچى خدايمدر (لا اله الا هو) بوقدر هيچ برعبادتكه مستحق معبود مگر اول خداى تعالى گنه در (عليه توكلت) آنك اوزرينه گنه من توكل فيلدم واعتماد ايتدم كم اول اوزى منى سزلكه غالب فيلور (واليه متاب) هم آنك صاريدر منم فايتووم روايت ايدلمشدر كم فريشدن بعضلرى رسول صلى الله عليه وسلم حضرتينه اينديلر اى محمد بز سكا شولوقنده ايارورمز وايمان كيلتورورمز سن اوزنك قرآنك ايله مكه نيكراسنده بولغان طاولرنى اورنلردن كوچرگل تاكم

بزلرگه ير ايركن بولوب فالسون هم يرني باروب آغا تورغان بلغهر و چشمه لر
 پيدا فيلغل بزلر ايگون ايگايك هم بزنگ بابامز قصى بن كلابنى نرگز گل تا كم سنك
 پيغبر ايدكئنى بزلرگه سويلاسون اوشبو اشلرنى بولدر ساك بزسكا اشانورمز
 ديديلر حق تعالى دن آيت كيلديكم (وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ) واگر بولسه
 ايدى شونداين بر قرآن كم آنك ايل طاوور يورتولسه لر واورنلرندن كوچرلسه لر
 ايدى (أَوْ قَطَعَتْ بِهِ الْأَرْضُ) يا ايسه اول قرآن ايل ير بارلوب چشمه لر چقسه ايدى
 (أَوْ كَلَّمَ بِهِ الْمَوْتَى) يا ايسه آنك سببلى اولوكلر سويلاشدرلسه ايدى يعنى دنيا ده
 اوشبو صفتلر ايل صفتلانغان بر كتاب بولسه ايدى البته اوشبو سكا ايندرلگان
 قرآن بولور ايدى يا كه قرآن سببلى اوشبو اشلر واقع بولسه ايدى شولوقنده ده
 اول مشركلر ايمان كيلتورماسلر ايدى هميشه عنادارنده ثابت بولورلر ايدى (بَلْ
 اللَّهُ الْأَمْرَ جَمِيعًا) بلكه الله تعالى نتيذر و آكا مخصوصدر اشنگ بارچهسى يعنى اول
 مشركلر اينكانچه توكلدر موندان اشلر قرآن سببلى هم سنك فرمانك ايل وجودكه
 كيلماسلر بلكه بارچه اشلر الله تعالى نك تلامكى ايل و آنك حكى بوينچهغنه بولور
 (أَفَلَمْ يَأْسَ الَّذِينَ آمَنُوا) ابا اميدسز بولماديلر مو ايمان كيلتورگان كهسه لر يعنى
 مؤمنلر بولماديلر مو (۱) (أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ) شونيكم اكر تلاسه ايدى خداى تعالى
 (لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا) البته هدايت فيلور ايدى واسلام دينينه كوندرور ايدى
 آدمبلرنك بارچهسن يعنى هدايت الله تعالى تلامكى ايل گنه بولور الله تعالى تلامسه
 الله نيقدر معجزه لر كورسه لر ده ايمان كيلتورماسلر ديوب مؤمنلر بلورلر (وَلَا يَزَالُ
 الَّذِينَ كَفَرُوا) وهميشه بولورلر كافرلر كم (تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا) ايرشور آنلرغه آنلرنك
 اشلاگان اشلرى سببلى يعنى كفر و تكذيبلرى سببلى آنلرغه هميشه ايرشور
 (فَارْعَهُ) فاطى عذاب كم آنلرنك همهلرن هلاك فيلور (أَوْ تَعْلُ قَرْيَةً مِنْ دَارِهِمْ)
 يا ايسه اينار اول عذاب آنلرنك يورطلرينه باقن بولغان يرگه يعنى آنلر بلا و محندن
 هيچه فورتولماسلر (حتى يأتى وَعْدُ اللَّهِ) تا كم كيلگانگه چه خداى تعالى نك وعدهسى
 يعنى قيامت يا كه مكه فتح ايتولكان كون كيلگانگه چه (أَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقَ)
 در سنلكده خداى تعالى خلالقى اينماس وعده هه حق سبحانه و تعالى اولعصرت صلى
 الله عليه وسلمگه نسلى اوچون بيوروركم (وَأَقْدَأَسْتَهْزَى بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ) و تحقبق
 استهزآ ايتولدى و مسغروه گه توتولدى سندن السكارى بولغان پيغبرلرنى هم مشركلر
 سنى استهزآ فيلورلى شكلى (فَأَمَلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا) بس مهلت بيوردم من كافر بولغان

۱) كشافى صاحبه ديمشدر
 كم بو اورنه ياس علم
 معناسنده در يعنى ابا
 بولماديلر مو مؤمنلر
 هدايت نك الله تعالى
 تلامكى ايل گنه بولماتن
 ديمكدر حاصل معنا
 شولدركه مسلمانلر بر
 اولوخ معجزه ظاهر
 بولسون ده شول معجزه
 كوروب بارچه مشركلر
 ايه ان كيلتورسونلر ديوب
 نلرلر ايدى بس حق
 تعالى بيورديكم اوشبو
 آنلر اوزلرى صورغان
 معجزه لر ظاهر بولسه ده
 الله تعالى آنلر نك هدا
 يتلر تلامسه آنلر ايمان
 كيلتورماسلر هدايت الله
 نك ارادهسى ايل گنه
 بولور مؤمنلر اوزلرى
 شونى بلورلر

كەمسەلەرگە يەنى دىنبا دە بر مدت آنلرنى راحت لىكندە ودواندە توندم (ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ) سكرە توندم من آنلرنى عذاب وعقوبت برلە (فَكَيفَ كَانَ عِقَابِ) بس نچوك بولدى مېنم آنلرنى عذاب قىلماقېم يەنى آنلر فاطى عذابقە گرفتار بولدىلر (أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ) ايا شول كەمسەكم اول تورغوچىدر صافلاماق ايله يەنى صاقچى وكوزاتوب تورغوچىدر (هَلْ يَكُلُّ نَفْسٌ) هر بر نفس اوزرىنە يەنى هر بر كىشى نىڭ اشلرن كوزاتوب جزا بىرگوچىدر (بِمَا كَسَبَتْ) آنىڭ اشلاگان اشى ايله بىخشىلىق ويىمانلىقدن حاصل مەنى بىندەلرنىڭ بارچە اشلرن كوزاتوب تورغوچى وقىلغان عمللرىنە كورە جزالرىنى بىرگوچى خدای تعالى برابر بولورمو هېچ نرسەگە كوچلرى يىمى تورغان ضعيف وعاجز پوتلر ايله البته برابر بولماس (وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ) وقىلدىلر اول مشركلر خدای تعالى گە شريكلرنى يەنى پوتلرنى خدایقە شريك ايتوب توندىلر (قُلْ) ايتكىل سن اى محمد عليه السلام آنلرغە (سَمَوْهُمْ) آطا كۆرسز وصفلا كۆز اول شريك ايتوب توتقان نرسەلرگىنى اوزلرىنە لايىق بولغان اسملر هم صفتلر ايله سكرە كورورسز آنلر معبودلككە مستحقلمو ياكە يوقمو مراد شولدر كم خدای تعالىنى عالم فادر وسەيىم هم بصير كىبى كمالات اسملرى ايله تەسميە ايدلور اوشبو اسملرنىڭ هېچ برسى ايله پوتلرنى تەسميە ايدلماس بس آنلر نچوك معبود بولورلر (أَمْ تَتَّبِعُونَ) بلىكەسز خبر بىرما كچى بولاسز خدای تعالى گە (بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى الْأَرْضِ) شول نرسە برلەكم بلماس خدای تعالى آنىڭ ىردە بارلىقىنى يەنى دىنبا دە هېچدە بولماغان وبولماقنى محال بولغان شريكىنى سز خدای تعالى گە بىلدرما كچى بولاسز (أَمْ بظَاهِرٍ مِّنَ الْقَوْلِ) ياكە ظاهر دا كى سوز ايله گنە اول پوتلرنى خداینىڭ شريكلرىدر دىوب ايتەسزمو يەنى هېچدە اصلىنى وحقىقتىنى اويىلاماينچە مجرد ظاهر دىنگنە خداینىڭ شريكلىرى دىوب تەسميە قىلاسزمو قارا يوزلى زىنگىنى آق دىوب آطاو كىبى (بَلْ زَيْنَ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا) بلىكە زىنتلى ايتوب كورساتولدى كافرلرگە (مَكْرُومٌ) آنلرنىڭ مكرلىرى ويالغانلىرى (وَصَدُّوا عَنِ السَّبِيلِ) هم طيولمش بولدىلر آنلر طوغرى بولدىن واسلام دىنندن (وَمَن يَضِللِ اللَّهُ) وەر كىمنى ضلالتدە فالدرسە خدای تعالى (فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ) بس يوقدر اول كەمسە اوچون هېچ بر هدايت ايتكوچى وبولغە كوندركوچى (لَهُمْ عَذَابٌ فِى الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) اول كافرلرگە بولغوچىدر عذاب دىنيا ترلكىندە اولتورلك واسىر ايتولمك هم فحطلق وباشقە بلالر كىبى (وَلِعَذَابِ الْآخِرَةِ أَشَقُّ) والبتە آخرت عذابى چىتراك وقاطىرافدر آنلرغە دىنيا عذابىدن (وما

لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ) هـم يوقدر آنلر اوچون آنلرنى خداى تعالى نڭ عذابندن صافلاوچى و فوتقاروچى (مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي شَئِلُ جَنَّتِ نڭ اوخشاشى وصفنى كم (وَعَدِ الْمُتَّقُونَ) وعده ايتولدیلر تقوالقى قیلغوچیلر و گناهندن صافلانوچیلر اول جنتكه كرو برله (تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) آقار آنڭ آغاچلرى آستندن یلغه لر (أَكْهُأَ دَائِمًا) اول جنت نڭ یمشلى دایمدر كم هر گیز بتماس وتوكانماس (وَطَلَّهَا) دخى آنڭ كولا گهسى هميشه بولور هيچده بتماس يعنى دنيا نڭ یمشلى نيقدر كوب بولسه لر ده آشاغاندن صوك بتارلر اوشانداق دنيا ده قوبشاش توشكاندن صوك كولا گه بتار جنت نڭ یمشلى هم كولا گه لرى آنداين توگلدر بلكه دائمى در هيچده زايل بولماس وتماس (تِلْكَ) اوشبو صفتلر ايله صفتلانغان جنت (عُقَبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا) گناهندن صافلانغان كمسه لرنڭ عاقبتى وصوكندن بارا نورغان اورنلرى در (وَعُقَبَى الْكٰفِرِينَ النَّارُ) وكافرلرنڭ عاقبتلرى تموغ اوطيدر كم اولگاندن صوك اورنلرى شول اوط بولاچقدر (وَالَّذِينَ آمَنُوا هُمُ الْكٰتِبَاتُ) وشول كمسه لركم بيردكيز آنلرغه كتابنى يعنى كتاب اهلي نڭ مؤمنلرى عبدالله بن سلام و آنڭ يولداشلى هم نجران نصارالرنندن سكسان كمسه هم يمن وحبش نصارالرنندن ايمان كياتورگانلىرى كىبى (يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ) شادلانورلر آنلر سڭا ايندرلگان نرسه گه يعنى قرآنغه (وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يَنْكُرُ بَعْضَهُ) هـم كفر وضلالت لشكرلرنندن باردر اول قرآن نڭ بعضىمنى انكار ايتنه تورغان كمسه يعنى يهود ونصارادن حىبى بن اخطب وكنانة بن الربيع هم آنلرنڭ يولداشلىرى كىبى بعضلى قرآن حكم لربنڭ اوز دينلرينه خلاف بولغانلرينه اشانماسلر انكار قیلورلر (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام آنلرغه (انما أمرت أن أعبد الله) موندن باشقه توگلدر كم من بيورلدم خداى تعالى گه عبادت قیلماقيم برله (وَلَا أُشْرِكُ بِهِ) دخى بيلوردم من شونڭ يرله كم شرك كيلتورماسمن خداى تعالى گه وسزلر آڭا عزيرنى هم مسيحنى شريك ايتوب توتقان شكلى من آڭا هيچ بر نرسه نى شريك ايتوب توتماسمن (إِلَيْهِ أَدْعُوا) اول خداى تعالى گه گنه من اوندارمن خلقنى (وَالَيْهِ مَأْبُ) هم اول خداى تعالى صاريدرمن فاي تووم (وَكَذٰلِكَ) واوشانداق يعنى نناك كم اولگى امتلر گه كتابلرنى آنلرنڭ اوز نلر نچه يباردك شونڭ شكلى (أُنزِلْنَاهُ) بز ايندردك قرآننى سڭا (حُكْمًا عَرَبِيًّا) حق ايله باطل آراسنده حكم ايتكوچى عرب نلنده بولغوچى كتاب ايتوب (وَلٰئِنْ أَتَبَعْتَ اٰهْوَاءَهُمْ) واگرسن ابارساڭ اى محمد عليه السلام اول مشركلرنڭ آرزولرينه كم آنلر سنى آنا

بابالرينڭ دينلرينه اوندارلر ياكه يهوديلرنڭ آرزولرينه ايارساڭ كم آنلر
 سنى اوز قبللرينه فايثورغه چاقرالر (بعء ما جاءك من العلم) كېلگانى صوڭنك سڭا
 علم يعنى حقلقنى بىلگانڭ صوڭنده آنلرنڭ آرزولرينه ايارساڭ (مالك من الله من
 ولي) يوقدر سڭڭ اوچون سنى خدای تعالى نڭ عذابندن توتقارغوچى هيچ بر
 دوست (ولا واق) هم يوقدر هيچ بر صاقلاغوچى سنى خدای تعالى نڭ عتابندن
 روايت ايدلمشدر كم يهوديلر اول حضرت صلى الله عليه وسلم گه طعنه فيلوب هميشه
 خاتون آلماق واوبولانمك ايله شغللانه در اگر اول پيغمبر بولسه كوب خاتون
 آلماس ايدى دبورلر ايدى حق تعالى دن آيت كېلديكم (ولقد ارسلنا رسلا) وتحقيق
 يباردكيز رسوللرنى (من قبلك) سندن الگارى اى محمد عليه السلام (وجعلنا لهم
 ازواجاً) هم فيلدقبز وبيردك اول پيغمبرلر گه خاتونلرنى (وذرية) دغى بالالرنى
 يعنى سندن اولگى پيغمبرلر نڭ هم خاتونلرى وبالالرى بار ايدى خاتون آلماق
 پيغمبرك كم خلاف نوڭلدر (وما كان لرسول) ودرست بولمادى هيچ بر پيغمبر گه
 (ان ياتي باية) آنڭ كېلتورماكى بر علامتنى يعنى هيچ بر پيغمبر اوزلگندن بر
 معجزه كورسانا آلماس وكوچى يتماس (الا باذن الله) مگر خدای تعالى نڭ اذن
 وتلامكى ايله گنه كورسانور مشركلر گه جوابدر كم آنلر رسول صلى الله عليه وسلم دن
 تورلى آيتلر ومعجزه لر كورسانماكن صورلرلر ايدى بس حق تعالى بيورديكم هيچ
 بر پيغمبر اوزلگندن معجزه كورسانا آلماس (لكل اجل كتاب) هر بر وقتنڭ
 يازلغان حكى باردركم هر فايچان اولوقت ايرشسه شول حكم ظاهر بولور ياكه
 هر كمنڭ اجلى واوله نورغان وقتى خدای تعالى قاشنده يازلغاندر خدايدن باشقه
 هيچكم آنى بله آلماس (يهعوا الله ما يشاء) يوغالتور خدای تعالى اوزى تلاگان
 نرسهنى (ويثبت) هم ثابت فيلور اوزى تلاگان نرسهنى (وعنده ام الكتاب) وخدای
 تعالى قاشنده در كتابنڭ اصلى يعنى لوح المحفوظ كم هر نرسه آنده يازلغاندر
 بعضيلر ديمشدر كم اوزى تلاگان نرسهنى يوغالتوردن مراد شولدر كم بنده نڭ
 عمل دفترندن هيچ بر جزا مترتب بولمى تورغان عمللرنى يعنى اشلاگان اوچون
 ثوابده بولمى نورغان گناهده بولمى تورغان اشلرنى يوغالتور باشقه عمللرنى
 يعنى اشلاگان اوچون ثواب ياكه گناه بولا تورغان اشلرنى ثابت فيلور وعمل
 دفترنده فالدرور ياكه توبه فيلغان كهمسه نڭ ياوزلقلرن يوغالتور وآنڭ اورينيه
 ايدگولكلرنى ثابت فيلور ياكه زمانه اقتضاسنچه شريعت حكملرندن بعضلرن نسخ

قیلور و بعضلرن ثابت قیلور دیمکدر بونلردن باشقه تاویلر هم کوبدر والله
 تعالی اعلم (وَأَنْ مَّا نُرِيكَ) واگر بز کورسانساک سکا ای محمد علیه السلام
 (بَعْضَ الَّذِي نَعُدُّهُمْ) اول کافرلرگه بز وعده قیلغان عذابنک بعضسینی (اوتوفینک)
 یا ایسه وفات ایندرساک و اولتورساکبز سنی آنلرغه عذاب کیلودن الگاری
 (فَأَمَّا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ) بس موندن بلشقه توگلدرکم سنک اوزرکا لازم بولغان نرسه
 رسالتنی ایرشدرودر و شریعت حکملرن بیان قیلودر (وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ) و بز ننگ
 اوزر مزگه در آنلردن حساب آلو و عمل لرینه کوره جزالرن بیرو (أَوَلَمْ يَرَوْا) ابا
 کورماسلر مو مکه اهلی (أَنَا نَاتِي الْأَرْضِ) شونیکم بز کیله مز برگه یعنی بز ننگ حکم
 و فرمانیمز کیله در کافرلرنک برلرینه (نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا) بز کیمونامز اول برنی
 طرفلردن یعنی برام برام اول بز ننگ طرفلرن مشرکمر ملکندن چغاروب مسلمانلر
 نصرینه کرتامز یا که مراد یهودیلرنک قلعهلرن هم برلرن و باقیله برام برام مسلمانلر
 فولینه کرگوزامز دیمکدر (وَاللَّهُ بِحُكْمِ) و خدای تعالی حکم قیلور کفر اهلینک برلرن
 کیموتو هم اهل اسلامنی غالب قیلو ایل (لَا مَعْصِيَةَ لِحُكْمِهِ) یوقدر هیچ بر رد قیلغوچی
 و قایتاروچی آنک حکمینی (وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ) هم اول خدای تعالی تیز حساب
 ایتکوچیدر (وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) و تحقیق مکر قیلدیلر و یاوزلقنی قصد
 ایتدیلر اوزلرینک پیغمبرلرینه اوشبو مشرکلردن الگاری بولغان کمسه لر (فَلَلَّهُ
 الْمَكْرَ جَمِيعًا) بس خدای تعالی گه مخصوصدر بارچه مکرلر اوچون جزا بیرو (يَعْلَمُ
 مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ) بلور اول خدای تعالی هر کمسه ننگ اشلی نورغان اشینی
 بخشیلیق و ایمانلقدن هم شوکا کوره جزا بیرو (وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ) و تیزدرکم بلورلر کافرلر
 شونیکم (لَمَنْ عَقِبَى الدَّارِ) کیمگه بولور ایندگو بولغان آخرت یورطی یعنی جنت
 کیمگه بولور شونی بلورلر (وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا) و ایتلهلر کافرلر یعنی مکه مشرکلری
 و یهود اولوغلری ایتلهلر (لَسْتَ مِنْ سَلَّا) سن خدای طرفندن یبارلگان پیغمبر
 توگلسن ای محمد دیوب (قُلْ) ایتکل سن آنلرغه (كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا) کفایه ایتکوچیدر
 خدای تعالی گواه بولوب منم پیغمبرلکیمه (بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ) منم ایل سز ننگ آراده
 (وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ) دخی آنک فاشنده کتاب علمی بولغان کمسه یعنی لوح
 المحفوظنی کوروب بلسگوچی جبرائیل علیه السلام گواهدر یا که قرآن فی بلسگوچی
 مؤمنلر گواهدر در منم پیغمبرلکیمه یا که مراد حضرت علی المرتضی در یا ایسه کتابدن
 مراد توراندر یعنی توراننی بلسگوچی عبدالله بن سلام گواهدر

سورة ابراهيم عليه السلام مكية اثنتان وخمسون آية

١٤ نچى سورة ابراهيم عليه السلام سوره سى مكده نازلدر ايللى ابكى آبتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

(الر) الله اعلم بهراد شرح تاويلانده ما تریدی قدس سره دن منقولدرکه سوره اوللرته بولغان حروف مقطعه خدای تعالی طرفندن ابتلاء و امتحاندر تا کم مؤمن نك تصدیقى و کافر نك تکذیبى ظاهر بولور و بعضلر اوشبو حرفلر قرآن نك اسملر بدير ديورلر (کتاب انزلناه الیک) اوشبو قرآن شول کتابدر کم ايندر کبز آنى سنك صارى اى محمد عليه السلام (لنخرج الناس) تا کم سنك چغارماقك اوچون آدميلرني (من الظلمات الى النور) فارانقولقلردن يافطياق صارى يعنى اول قرآن بيورغان يولغه خلقنى دعوت قیلوب آنلرني کفر و نفاق هم شک و گمان فارانقولقلرندن ايمان و اخلاص هم يقين نورينه چغارماقك اوچون قرآننى سکا ايندرک (باذن ربهم) پروردکارلرينك حکمی و توفيق بيرماكى ايله (الى صراط العزيز الحميد) غالب هم ماقتالشمش بولغوجى خدای تعالی نك يولبئه يعنى آدميلرني اسلام دينينه کوندرما كك اوچون سکا قرآننى ايندرک (الله الذى له ما فى السموات) آنداين الله تعالی نك يولبئه کم آنك ملکنده در کولکرده بولغان نرسه (وما فى الارض) هم برده بولغان نرسه (وويل للكافرين) وى کوبونچ هم حسرتدر اول قرآنغه اشانماغان کمسلرگه (من عذاب شديد) فاطى بولغوجى عذابدن کم قيامنده آنلرغه ايرشور (الذين يستعجبون الحيوۃ الدنيا) آنداين کافرلر و اشانماوچيلر کم سويارلر آنلر و اختيار قیلورلر اوشبو دنيا ترکلکن (على الآخرة) آخرت سعادتى اوزرينه يعنى دنياغه غنه کول قيوبوب آخرتني ايسلرينه کيلتورماسلر (ويصدون عن سبيل الله) هم طيارلر آدميلرني خدای تعالی بولندن يعنى پيغمبرگه و قرآنغه ايمان کيلتورودن طيارلر (ويبغونها عوجا) دخی استارلر آنلر خدای تعالی بولى اوچون فکغرلغنى يعنى توغرى يول توگل ديما كچى بولالر (اولئك) اوشبو صفتلر ايله صفتلانغان کمسلر (فى ضلال بعيد) حقلقدن براق بولغوجى ضالته و آزغونلقدلردر زاد المسيره کلتورمشدر کم قريش مشرکلرى ايتورلر ايدى باشقه پيغمبرلرگه ايندرلغان کتابلر هيچ برسى عربجه توگل همه سى عجم تلنده ني اوچون بو محمدکه کيلگان کتابغه هرب تلنده

بولغان حق تعالى دن آيت كىلدىكم (وما أرسلنا من رسول) ويبارمادكيز هيچ بر
 پيغمبرنى (الابلسان قومه) مگر اوز قومىنك تلى ايله يباردك يعنى هر بر پيغمبرنى
 شول اوزى قايسى قومدن بولسه شول قومىنك تلى ايله سويلاشه تورغان ايتدك
 هم آكا ايندرگان كتابنى شول قومىنك تلى ايله ايندردك (ليبين لهم) تاكم بيان
 ايتسون اوچون اول پيغمبر آنلرغه شريعت حكملرن و خدای تعالى نك امر ونهى لرن
 هم صوكندن بز آكلامادق ديوب ايتورگه يول فالماسون اوچون آنلرنك اوز
 تلى لرنك يباردك (فيضل الله من يشاء) بس ضلالتكك توشورور و طوغرى
 يولدىن آداشدرور خدای تعالى اوزى تلاگان كمشنى (ويهدى من
 يشاء) هم طوغرى يولغه كوندرور اوزى تلاگان كمشنى و آكا توفيق بيزور
 (وهو العزيز) و اول خدای تعالى غالبدر اوزىنك حكمنده (الحكيم) حكمت اياسيدر
 اوزىنك اشلرنده (ولقد أرسلنا موسى) و تحقيق يباردكيز موسى پيغمبرنى (باياتنا)
 قدر تيمىنك دليل لرى ايله ياكه ظاهر و آچق بولغان معجزه لرى ايله يباردك هم آكا
 بيوردق (ان اخرج قومك) شويله ديوبكم چقارغل سن اوزنك قومكى يعنى بنى
 اسرائيلنى (من الظلمات الى النور) كفر و ضلالت قارانغولقلىرىدىن ايمان و هدايت
 باقطينغينه (وذكرهم بايام الله) هم نصيحت ايتكل و اوگو تلا گل آنلرنى خدای تعالى نك
 كونلرى ايله يعنى اولكى امتلرنك احوالينى و آنلرنك باشلرينه كفران نعمت قىلورلى
 سببلى كىلگان بلالرنى و عذابلرنى آنلرغه بيان قىلور آنلرنى اوگو تلا گل تاكم
 شونى ايشتوب عبرت آلسونلر (ان فى ذلك لايات) درستلىكده اوشبو ذكر ايتولگان
 نرسه ده البته علامتلر باردر خدای تعالى قدر تينه (لكل صبار شكور) هر بر بلالرگه
 صبر ايتكوچى نعمتلرگه شكرانه قىلغوچى اوچون (واذ قال موسى لقومه) و ياد ايتكل
 اى محمد عليه السلام شولوقتىكم ايتدى موسى پيغمبر اوزىنك قومينه يعنى بنى
 اسرائيلغه ايتدى (اذكروا نعمه الله عليكم) ياد ايتكوزسز اى بنى اسرائيل الله تعالى نك
 سزلىرگه بىرگان نعمتن (اذ انجيكم من آل فرعون) شولوقتده كم قوتقاردى سزنى
 الله تعالى فرعون كشيلىرىدىن (يسومونكم سوء العذاب) طانتور ايدىلر آنلر
 سزلىرگه عذابنك فاطيسن و سزنى اوزلرينه نل ايتوب فاطى اشلىر اشلاتور ايدىلر
 (ويدبعون ابناكم) هم بوغازلار ايدىلر آنلر سزنىك اوغللىرىنى فرعون نك
 حكىنى ايله (ويستحيون نساكنكم) دغى تريك قالدورور ايدىلر سزنىك فز بالالركزنى
 اوز خانولرىنه خدمت ايتدور اوچون (وفى ذلكم) و اوشبو محنت و قاطىلقده

(بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ) پروردگار تۇردن اولوغ بولغۇچى صنماق بولدى سزنىڭ
 اوچون يعنى خدای تەالى سزنى شونىڭ ايله امتحان قىلدى بلارغە صبر قىلماقنى
 ظاهر بولسون اوچون يا كە خدای تەالى نىڭ سزنى فرعوندىن قوتقارماقنى رىكۇردن
 سزنىڭ اوچون اولوغ نەمت بولدى (وَإِذْ نَادَى رَبُّكُمْ) دى ياد قىلىشنى اى بنى
 اسرائيل شونىڭمۇ آ گاهلندردى سزنى پروردگار تۇردى. سوزلرگە اعلام قىلدى شويلا
 دىوبىكم (لَئِن شَكَرْتُمْ) ا گر شكرانه ايتسا كۇرسىز خدائىڭ نەمتلر يەنە (لَا يَذَنَّبُكُمْ)
 البته من آرندىرورمن سزگە اول نەمتلرنى (وَلَئِن كَفَرْتُمْ) وا گر كفران نەمت قىلسا كۇر
 ومنم بىرگان نەمتلر مگە تارشى شكرانه ايتماسا كۇر (ان عَذَابِي لَشَدِيدٌ) درستلىكە
 منم عذابم قاطىدىر كفران نەمت ايتكوچىلرگە (وَقَالَ مُوسَى) وايتندى موسى پيغمبر
 بنى اسرائيل قومينه (ان تكفروا انتم) ا گر كافر بولسا كۇر سوزلر يا كە كفران
 نەمت ايتسا كۇرسىز (ومن فى الارض جميعاً) هم يردە بولغان كەمسەنىڭ بارچەسى
 كافر بولسەلر (فان الله لَغَفِيٌّ) بس درستلىكە خدای تەالى موكۇسۇر سزنىڭ عبادتكنىزگە
 وشكرانه كۇرگە محتاج توگىلدىر (حميد) مافتالنىمشىر اوزىنىڭ ذاتىدە سزنىڭ مافتاؤكۇرغە
 محتاج توگىلدىر (الم ياتكم) ايا كىلمادىمو سزگە (نبا الذين من قبلكم) سزدن الگارى
 بولغان كەمسەلرنىڭ خىبرلرى (قوم نوح) نوح پيغمبر قومىنىڭ خىبرى (وعاد) هم عاد
 قومىنىڭ خىبرى (وثمود) دى شمود قومىنىڭ خىبرى (والذين من بعدهم) هم آنلردن
 صوك بولغان كەمسەلرنىڭ خىبرلرى سزگە كىلمادىمو (لا يعلمهم الا الله) بىلماس آنلرنىڭ
 سانلرن مگر خدای تەالى گنە بلور (جاغتهم رسولهم بالبينات) كىلدىلر اول قوملرگە
 آنلرنىڭ پيغمبەرلىرى ظاهر و روشن بولغان دىللىلر ايله يعنى خدای تەالى دن ايندىرلىگان
 كىتابلر ايله يا كە معجزەلر ايله كىلدىلر (فردوا ايدىهم) بس قايتاردىلر آنلر
 اوزلرىنىڭ قوللرن (فى افواههم) آغزلرىنە يعنى اول قوملر پيغمبەرلىرى آنلرنى اسلام
 دىننه اوندا گاج آچولرندىن بارماقلىرن نىشلادىلر يا كە عجبلا نولرندىن قوللرن آغزلرىنە
 قويدىلر يا كە سويلاشما كۇر دىوب قوللرى ايله پيغمبەرلرنىڭ آغزلرن قاپلادىلر
 (وقالوا) هم ايتدىلر آنلر پيغمبەرلرگە (انا كفرنا بما ارسلتم به) درستلىكە بىز كافر
 بولدىق و اشانماق سز آننىڭ ايله يبارلىگان نرسەگە يعنى بىز سزنىڭ سوزكۇرگە
 اشانماسىز (وانا لفى شك مما تدعوننا اليه) هم درستلىكە بىز شك دە و گماندەمىز
 شول نرسە طوغرىسندىن كم سز اوندىسىز بىزنى آننىڭ صارى (مرىب) تەمتكە توشورگوچى
 شك دەمىز يعنى سزنىڭ پيغمبەرمىز دىگان سوزكۇرگە بىز اشانمىمىز بلىكە الله نىندىن فاسد

غرضلر و بوزوق نيتلر ايله ايتنه تورغانسز ديووب شكلا نامز ديديلر (قالت لهم رسولهم) ايتدیلر اول قوملرگه آنلرنڭ پیغمبرلری (أنى الله شك) ایا خدای تعالی نڭ بارلقندە شك باردرمو بززىنى خدای تعالی گه دعوت قىلامز (فاطر السموات والأرض) كوكلرنى هم بىلرنى ياراتقوجى خدای تعالی (بدعوكم) دعوت قىلادر و چاقرادر خدای تعالی سزنى ايمانغه (ليغفرلكم) ناكم مغفرت قىلسون اوچون سزلرگه يارلقاسون اوچون اگر ايمان كىلتورسا ئز (من ذنوبكم) گناهلر ئزدن يعنى ايمان كىلتوروزن الگارى قىلغان گناهلر ئزنى (ويؤخركم الى أجل مسمى) هم كىچكدرسون اوچون سزنى وسزگه مهلت بىرسون اوچون بر بىلگولانسان مدتكه چه يعنى اجل لر ئز يتكانگه چه (قالوا) ايتدیلر اول قوملر پیغمبرلرنڭ اوشبو سوزلر ينه جواب بىروب (ان انتم الا بشر مثلنا) سز توگلسز مگر بزنڭ شكلى آدميلر سز يعنى صورتئز و قىافتئز نى بزنڭ شكلىدر آرتق يرئز يوقدر بس بزنڭ آرامزدن سزگنه نهوك پیغمبر بولاسز (تريدون ان تصدونا) سز تلابسز شونىكم طيبسا ئز بزنى پیغمبرلىكنى دعوا قىلمائئز ايله (عما كان يعبد اباؤنا) بزنڭ آنالرمز طابونغان نرسەدن يعنى بزنى پوتلرغه طابونودن طيبماچى بولاسز (فاتونا بسطان مين) بس كىلتورئز سز بزگه دعوا ئز نڭ درستلكينه آچق دلالت ايتنه تورغان دىلىنى آنلر معجزه لر كورسەلرده هميشه اشانماس ايتدیلر اوزلر ينڭ عنادلر نده ثابت بولوب ينه دليل و معجزه صوراديلر (قالت لهم رسولهم) ايتدیلر اول قوملرگه آنلرنڭ پیغمبرلری (ان نعين الا بشر مثلكم) بزتوگلمز مگر سز نڭ شكلى آدميلرمز (ولكن الله يمن على من يشاء) ولکن خدای تعالی منت قويسار و پیغمبرلك نعمتن بيرور اوزى تلاگان ككسه گه (من عباده) بندەلر ندىن يعنى سز نڭ شكلى آدميلر بولساقده خدای تعالی بزگه پیغمبرلك نعمتن بيرگان وسزلرنى حق دىنگه اوندار اوچون يبار گاندر (وما كان لنا ان ناتيكم بسطان) و ممكن بولمادى بزگه بزنڭ كىلتورما كىمىز سزلرگه بر دىلىنى و معجزه نى (الا باذن الله) مگر الله تعالی نڭ فرمانى و تلاما كى ايله گنه ممكن بولدى يعنى اگر خدای تعالی تلاسه گنه بزلر معجزه كورسانه آلورمز اوزلكىمىزدن بر اش قىلا آلماسمز (وعلى الله فليتوكل المؤمنون) و خدای تعالی گه گنه كرا كدر كم توكل قىلسونلر مؤمنلر و آڭا اشانوچيلر (وما لنا ان لا نتوكل على الله) و نى نرسەدر بزلرگه يعنى بزنڭ نى عذر مز باردر شوڭا كم توكل قىلما سباق بز الله تعالی گه (وقد هدينا سبلنا) و حالانكه تحقيق كوندردى اول بزنى

يعنى اوشبو قدر عذاب وچىتىلك اوستينه ينة آرطنده فاطى عذابلر آنى كونوب
 توروركم منگو شول روشچه عذابده قالور (مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ) اوزلرينى
 ياراتقان پروردكارلرينه اشانماغان كهمسهر نك عمللرينك اوخشاشى شولدركم
 (اعمالهم كرماد) آنلر نك فيلقان عمللرى شونداين كل شكليدر كم (اشتدت به
 الریح) فاطى ايسدى اول كلگه جيل (فى يوم عاصف) بيك فاطى جيللى كونده يعنى
 كافرلر نك دنياده ايزگولك ديوب اشلا گان عمللرى اويولوب تورغان كل اوخشاشليدر كم
 بيك جيللى وداوللى كونده فاطى جيل ايسوب اول كلنى هواغه اوچروب طاراتوب
 بتورور آنلر نك عمللرى هم شولاي ضايع بولور ويوقغه چغار آخرتنده هيچ فايدهسى
 بولماس (لا يقدرن) كوچلرى يتماس آنلر نك (مما كسبوا على شيء) دنياده اشلا گان
 اشلر ندىن هيچ بر نرسه كه يعنى كافرلر قيامت كوندن دنياده اشلا گان ايزگولكلرن
 هيچده طابا آلماسلر وآنك ايله فائده لانا آلماسلر همهسى بوغالبوب بتكان بولور
 جيل اوچوروب بتورگان كلنى ياكادان جيوب بولماغان شكلى (ذلك) اوشبو اش
 يعنى اول كافرلر نك بز غشيلق اشلاذك ديوب گمان ايتولرى (هو الضلال البعيد)
 اولدر حقلقدن يراق بولغان ضلالت ويولدن آداشو (الْم تَر) اياكور مادگمو سن
 وبلمادگمو (ان الله خلق السموات والأرض) شونيكم خداى تعالى ياراتدى كوكلرني
 هم يرنى (بالحق) حلق هم طوغريلق ايله (ان يشاء يذهبكم) اگر تلاسه خداى تعالى
 كينارور ويوق فيلور سزنى (ويات بخلق جديد) هم كيلتورور سز نك اورنلر نك زغه
 ياكما خلقنى كم آنلر سز نك شكلى بولماسلر كفر وتكديده (وما ذلك) وتوگلدلر
 اوشبو اش يعنى سزلرنى يوق فيلوب سز نك اورنك زغه ايكنچى خلقنى كيلتورور
 توگلدلر (على الله بعزىز) الله تعالى كه چينن ومشكل زيرا كه اول خداى تعالى بارچه
 نرسه كه قادردير هيچ بر اش آكما چينن بولماس (وبرزوا لله جميعا) وحاضر بولورلر
 آدميلر بارچهلىرى خداى تعالى حضورنده حساب وجزا اوچون (فقال الضعفاء) بس
 ايتورلر كفر اهليتك ضعيفلىرى يعنى توبان درجه دا گيلرى واولوغلرغه اياروب
 يورگانلرى ايتورلر (للذين استكبروا) تكبرلك فيلقان و دنياده اوزلرن اولوغ توتقان
 كهمسهر كه يعنى كافرلر نك رئيسلرينه واولوغلر ينة ايتورلر شويله ديوبكم (انا كنا
 لكم تبعاً) درستلكده بز بولدى دنياده وقتمزده سزلر كه ايارگوچيلر وسز كه اياروب
 پيغمبرلرنى يالغانغه توندى (فهل أنتم معنوننا) بس سز بولورسزمو اوشبوكون
 كينارگوچيلر بز دن (من عذاب الله من شيء) الله تعالى نك عذابندن بر نرسه نى

يعنى دنياده بز سز لر گه اياروب كافر بولغان ايدك ايمدى بو كون سز بزنى عذابدن
 فوتقارا آلور سز مو فوتقار كز ديورلر (قَالُوا) ايتورلر كافرلرنك اولوغلرى آنلر غه
 اهتذار قيلوب اى بز نك قوميمز (لَوْ هَدَيْنَا اللَّهُ) اگر بزنى طوغرى بولغه كوندرگان
 بولسه ايدى خداى تعالى (اهديناكم) بز هم سزنى طوغرى بولغه كوندرور ايدك
 وعذابدن قورتلور ايدك ايمدى بز اوز مز عذابدن قورتولا آلماغاچ سزنى نچوك
 فوتقار ايق بز نك شفاعتيمز قبول ايتولماس (سَوَاءٌ عَيْنًا) برابر وتيگز در بزلر گه
 اوشبو كون (اجز عنا) ايا فر ياد ايتدك وزار يلق قيلدتمو بز عذابنك فاطيلغندن
 (أَمْ صَبْرًا) يا ايسه صبر قيلدق وچداب توردمو تموغ اهلى عذاب فاطيلغندن تمام
 عاجز بولوب زار يلق ايتسك ويغلا ساق بر فائده بولماس ميكان ديوب بشيموز بل
 يغلار لر هيچده فائده بولماس وعذاب يگلايتولماس صكره صبر قيلوب تيك توروب
 قارار لر آندن هم فائده بولماغاچ ايتورلر بز گه بو كونده يغلاب زار يلق ايتسكده
 صبر قيلوب تيك تور سافده هر ايكي سى برابر وبر تيگز در هيچ فائده يوقدر (مَالَنَا
 مِنْ مَّحِيصٍ) يوقدر بز نك اوچون هيچ بر قاچا تورغان اورن وصفو ناچاق ير خداى
 تعالى نك عذابندن (وَقَالَ الشَّيْطَانُ) دخى ايتور شيطان يعنى ابليس (لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ)
 اوتالگانى زمانده اش يعنى محشر يرنده بارچه خلايق حساب ايتولوب جنت اهلى
 جنتكه وتموغ اهلى تموغغه كرماك ايله خداى تعالى نك حكى اجرا ايتولگناچ نموغ
 اهلى جبولوب ابليسنى شلته قيلورلر بز نك بو عذاب نه گرفتار بولماقيمز غه سن
 سبب بولدك سن وسوسه قيلوب بزلرنى بولدن چغار دك ديورلر شولوقنده ابليس
 آنلر غه جواب بيروب ايتور اى شقاوت اهللرى (أَنَّ اللَّهَ وَعَدَّكُمْ وَعَدَّ الْحَقُّ)
 در ستلكده خداى تعالى وعده قيلدى سز لر گه حق وطوغرى بولغان وعده ايله
 اشلاگان عمل لر كز گه كوره حساب وجزا ايتولور سز ديوب (ووعدتكم) هم من ده
 وعده قيلدم سز لر گه بالغان وعده ايله قيامت يوق حساب هم عذاب يوق اگر
 بولسه ده پوتلر كز سز گه شفاعت قيلورلر وعذابدن فوتقارورلر ديوب (فاخلفتكم)
 بس خلايق ايتدم من سز لر گه وعده ده يعنى اوشبو كون وعده منك بالغان ايكانى
 ظاهر بولدى (وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ) وبولمادى منم سز نك اوزر كز گه هيچ
 بر ايركلى لكم يعنى من سز گه ايركلى توگل ايدم سز لر نى كوچلاب كفر وضلالنكه
 توشور مادام اوز اختيار لر كز ايله توشدكز هم منم سوز منك در ستلكينه هيچ بر
 دليلده يوق ايدى (أَلَا أَنْ دَعَوْتَكُمْ) مگر شولكم من اوندادم سزنى ياوزلقغه

هم وسوسه قىلدىم (فَاسْتَجِبْتُمْ لِي) بس سزلىر اجابت ايندكز مئاومنى سوزمنى طغلاب
 مئا اباردكز اشنك صوكىنى اويلاپ فارامادكز (فَلَا تَلُمُونِي) بس شلته لاماكز سز
 منى اوشبو كون (وَلَوْ مَوْأَنفُسِكُمْ) هم شلته لاماكز اوزلر كزنى زيرا كه سزنىڭ ضلالتى
 فالماقكز طوغرىسندە من عىبلى نو گلەن اوزكز عىبلى لرسز خدای تعالى نك سوزن
 اونو طوب منم سوزمگە اباردكز بس مئا اوپكە لاماكز اوزكز گە اوپكالاكز (مَا أَنَا
 بِمُصْرَخِكُمْ) من سزلىر نك فرىبادكز غە ابرشكوىچى وسزنى عذابدن فوتقار غوىچى
 نو گلەن (وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرَخِي) هم سزلىر منم فرىادمغە ابرشكوىچىلر تو گلەن وسزنى
 عذابدن فوتقارا آلباس سز (أَنِّي كَفَرْتُ) درستلىككە من كافر بولدىم اوشبو كون
 (بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ) شول نرسە گە كەم سز شريك قىلور ايدكز منى خدای
 تعالى گە موندن الگارى يعنى دنيا دە وقتكز دە سز منى خدايغە شريك ايتوب منم
 سوزم بويىچە بورور ايدكز ومئا اطاعت قىلور ايدكز بو كون من سزنىڭ شول
 اشكزدن بىز گوچىمىن راضى نو گلەن (أَنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) درستلىككە ظلم
 ايتكوىچىلر گە يعنى مشركلر گە بولغوىچىلر رنجتكوىچى عذاب (وَأَدْخَلَ الَّذِينَ آمَنُوا)
 وكرگز ولمش بولورلر ايمان كىلتورگان كەسەلر (وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ) هم ايزگو عمللر
 اشلاگان كەسەلر (جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) شول جىننلر گە كەم آغار آنلر نك
 آغاچلرى آستىدىن بلغەلر (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو فالغوىچىلر بولورلر آنلر اول جىننلر دە
 (بِأذنِ رَبِّهِمْ) پروردكارلرىنىڭ فرمانى ايله كركزورلر اول مؤمنلرنى جىننكە فرشتهلر
 (تَعْبِتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ) اول فرشتهلر نك بولاكلرى آنلرغە جىننكە سلامدر يا كە مؤمنلرنىڭ
 جىننە بر برسینه نعيەلرى سلام بىر شودر كەم بارچە آفتلردن سلامتلىكدر (أَلَمْ
 نَر) ايا كورمادكمو وبلمادكموسن اى بىندە (كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا) نچوك مثال
 كىلتوردى خدای تعالى (كَلِمَةً طَيِّبَةً) پاك بولغوىچى كلمەنى يعنى توحيد كلمەسى يا كە
 اسلام دىنىنە اونداماك كلمەسى (كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ) پا كىزە بولغان آغاچ شىكللىدر اول
 كلمە آندىن مراد خرما آغاچى يا كە جىنندا كى بر آغاچدر (أَصْلُهَا ثَابِتٌ) اول آغاچنىڭ
 توبى وطامرى قرارلانغاندر پرده (وَفَرَعُهَا فِي السَّمَاءِ) هم اول آغاچنىڭ بو طاغى كوكتە
 يعنى بىك يوقارى چىققاندر (تَوَقَّى أَكْلِهَا) بىرور اول آغاچ اوزىنىڭ يمشىنى (كُلُّ
 حِينٍ) هر بر وقتدە كەم خدای تعالى حكىم ايتكاندر شولوقتدە يمش بىرماكى ايله
 (بِأذنِ رَبِّهَا) پروردكارىنىڭ فرمانى ايله (وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ) ويبىان قىلور خدای
 تعالى مثاللرنى (لِلنَّاسِ) آدمىلر اوچون (لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ) تا كەم شايد آنلر اوگوت

آلورلر و عبرتلنورلر شول مثاللرني ايشتوب (وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ) وپاك بولماغان
 ناچار. وزنك مثالى يعنى كفر كلمهسى نك ياكه پونلرغه طابونوغه اونداما كنك
 له خشاشى (كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ) پاكيزه بولماغان ناچار آغاچ شكليدر كم بيك آچى هم
 اوزى بيك صاصى ايسلى بولغان خنظل آغاچى كى (اجتثت من فوق الارض)
 قوبارلمش بولدى اول خبيث و ناچار آغاچ بر نك اوستوندىن (مالها من قرار) يوقدر
 اول آغاچنك هيچ بر قرارى يعنى برده بر كلوب تور تورغان طامرلرى هم بولماس
 يوقارى چقان بو طافلرى هم بولماس (۱) (بَيَّنَّتْ لِّلَّذِينَ آمَنُوا) ثابت فيلور و بركتور
 الله تعالى ايمان كيلتورگان كمسه لرى (بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ) طوغرى و محكم بولغوى
 سوز ايله يعنى طوغرىلنى دليللر ايله ثابت و ظاهر بولغان هم معناسى كوكللر نده
 بركتورلگان حق سوزده خدای تعالى مؤمنلرني ثابت فيلور اول سوزدن مراد لاله
 الا الله محمد رسول الله كلمه سيدر ديمشلىر خدای تعالى مؤمنلرني شول كلمه ده ثابت
 فيلور (فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) اوشبو دنيا تر كلكنده يعنى عمرلرى بوينچه شول كلمه دن
 آيرماسلر تا كم شول كلمه نى ايتوب جان بيرورلر (وَفِي الْآخِرَةِ) هم آخرنده ثابت
 فيلور آنلرني خدای تعالى شول كلمه ده يعنى آخرت منزل لرنيك اولگيسى بولغان
 قبرده آنلرني شول كلمه ده ثابت فيلور تا كم منكر و نكير نك سؤالينه شونك ايله
 جواب بيرورلر (ويضل الله الظالمين) وضالنده فالدرور خدای تعالى كلفلرني تا كم
 كلمه توحيدنى ايتوگه كونولماسلر دنيا ده و آخرنده (وَيَفْعَلُ اللهُ مَا يَشَاءُ) هم فيلور
 خدای تعالى اوزى تلاگان نرسه نى يعنى تلاسه براونى هدايت فيلور و تلاسه ضالته
 فالدرور (الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ الذِّكْرِ) ايا كور مادكمو و قارامادكمو سن شول كمسه لرى صارى كم
 (بَدَلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ كُفْرًا) آلشدر ديلر آنلر الله تعالى نك نعمتينى كفران نعمت ايله يعنى
 نعمته شكر فيلو اور نينه كفرلك ايتديلر آنلردن مراد مكه مشركلر يدر كم خدای
 هالى آنلرني حرم شريفده ساكن ايدوب رزقلرن كيك فيلدى هم اولحضرت صلى
 الله عليه وسلم ايله آنلرني مشرف ايلادى آنلر شول نعمتلر نك قدرينى بلماينچه
 كفران نعمت ايتديلر و خدای تعالى نك فرمانينه قارشديلر بس خدای تعالى آنلردن
 اول نعمتلرن كبرى آلدى آنلرني فعطلق ايله مبتلا ايتدى هم خورلقفه قالوب
 بعضلرى بدر صوغشنده اولتورلديلر و بعضلرى مسلمانلرغه اسير بولديلر (وَأَحْلَوْا
 قَوْمَهُمْ) هم ايندرديلر و اورناشدرديلر آنلر اوزلرينك قوملرن (دَارَ الْبَوَارِ) هلاكلك
 يورطينه يعنى اوزلرينه ابارگان كمسه لرى هلاكلك يورطينه كرگزديلر (جهنم)

(۱) حق سبحانه و تعالى
 ايمان آغاچينى يعنى
 وپاكيزه بولغان خرما
 آغاچينه اوخشاندى كم
 اول ايمان آغاچينك
 اصلى و طامرى مؤمن نك
 كوكلنده ثابتدر و آنك
 بو طافلرى ايندگو عمللر
 اعلاى علمين گه چقاندر
 هم آنك بيشلرى يعنى
 اجر و ثوابلر هر زمان
 ايرشوب و بولوب تورور
 اوشاندق كفر كلمه سيني
 و پونلرغه طابونونى بيك
 آچى و صاصى ايسلى بولغان
 خنظل آغاچينه اوخشاندى
 كم اول خنظل آغاچينك
 ير آستينه كيتكان طامرى
 بولماغان شكللى كفر
 كلمه سى نك و پونته طابو
 نونك هم اصلى و قرارى
 يوقدر خنظل آغاچينك
 بو طافلرى و بيشلرى
 بولماغان شكللى كفر
 و شر كنك هم هيچك فائده سى
 و حاصلى يوقدر كاشفى

ملاكت وعذاب اورنى بولغان تموغه كر گز ديلر (يصلونها) كرورلر اول مشر كلر
 تموغه (وبئس القرار) ونى ياوز قرار قىلاچق اورنلر اول تموغ (وجعلوا الله اندادا)
 هم قىلديلر وتونديلر اول مشر كلر خداى تعالى اوچون اوخشاشلرنى يعنى پوتلرنى
 عبادتده خدايغه شريك ايتوب تونديلر (ليضلوا عن سبيله) تاكم آزدرسونلر
 وآداشدرسونلر اوچون آدميلرنى خداى تعالى بولندن واسلام دينندن (قل) ايتكل
 سن اى محمد عليه السلام اول مشر كلر گه (تمتعوا) فائده لانوگز سز دنيا نر كلكى ايله
 وفانى دنياده بر نچه كون عمر لر گزنى پوتقه طابونوب اونكار گز (فان مصيركم
 الى النار) بس درستلكده سز نك قايتووگز تموغ اوطى صاريدر (قل لعبادى
 الذين آمنوا) ايتكل سن اى محمد عليه السلام منم ايمان كيلتورگان بنده لرمگه وانلرغه
 بيورغل (يقيموا الصلوة) تاكم اوتاسونلر انار نمازنى (وينفقوا مما رزقناهم) هم
 نفقه بيرسونلر بز انلرغه رزق لاندوغان نرسه دن يعنى مال لرندن زكوت و صدفه
 بيرسونلر (سرا وعلانية) ياشرن هم آشكارا يعنى نقل صدفه نى ياشرن بيرسونلر
 تاكم ريادن براق بولور و واجب صدفه نى كشيرلر گه كورساتوب بيرسونلر تاكم
 باشقه لرنك ابارولر ينه سبب بولور وانلر اوشبو اشلرنى اشلاسونلر (من قبل ان
 ياتي يوم) شولكون نك كيلما كندن الكارى كم (لا بيع فيه) يوقيدر ساتو هم ساتوب
 آلو اولكونده تاكم يتشماگان ايز گولك لرن ساتوب آلوب طولتورورلر ايدى
 (ولا خلال) هم بولماس دوستلق اولكونك تاكم دوستلرنك ياردمى ايله عذابدن قوتلورلر
 ايدى حاصل معنى قيامت كونى كيلودن الكارى نماز اوقسونلر هم انعام واحسان
 فيلسونلر ديمكدر (الله الذى خلق السموات والارض) الله تعالى شول ذاتدر كم ياراندى
 كوكلرنى هم يرزى (وانزل من السماء ماء) هم ايندردى كوكدن صونى يعنى يغمور
 ياوردى (فاخرج به) بس چغاردى اول يغمور صوى سببلى (من الثمرات رزقا
 لكم) يمشلردن سزگه رزق بولسون اوچون كم شونك ايله معيشت قىلور سز
 (وسخر لكم الفلك) هم مسخر قىلدى خداى تعالى سز لرگه يعنى ايرك كزده قىلدى
 كيمه نى (لتجرى فى البحر) تاكم يورسون اوچون اول كيمه در ياده (بامر) خداى
 تعالى نك فرمانى ايله سز لر تلاگان طرفقه (وسخر لكم الانهار) دخى مسخر قىلدى
 سز لرگه يلغه لرنى يعنى سز نك فائده لانا قكز اوچون يلغه لرنى حاضر لادى (وسخر
 لكم الشمس والقمر) دخى مسخر و مطبع قىلدى خداى تعالى سز لرگه قوياش ايله

آينى (دائىبن) سېر ايتكوچيلر وھېمىشە يورگوچيلر بولغانلرى حالده اول قوياش
 ھم آى يعنى قوياش ھم آينى سزنىڭ فائىدەلارنىڭ ئاھىلىسى ئاھىلىسى ئاھىلىسى
 ھم قوياشنىڭ اسىلىكى ايله فائىدەلارنىڭ نورسىز وحرىكىلارنىڭ مقدارى ايله وفتلارنى بلورسىز
 (وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ) دىغى مسخر ايتدى خدای تعالی سزلىرگە كېچە ايله كۈندىزنى
 ئاھىلىسى كۈندىزلىرىدە كىسىلرگىزنى قىلوب ھم كېچەلىرىدە استراحت ايدوب فائىدەلارنىڭ نورسىز
 (وَأَتَيْكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ) ھم بېردى خدای تعالی سزلىرگە سز ئاندىن صورراغان
 نرسەنىڭ بارچەسىدىن يعنى دىنيا مەيشتىنى اوچون سزگە كراك بولا تورغان نرسەلرنىڭ
 ھەممىسىنى سزلىرگە بېردى (وَأَنْ تَعْبُدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ) وا گرسىز ساناماقچى بولسە گزىلەن
 تعالی نىڭ سزلىرگە احسان ايتكان نەمىتىنى (لَا تَحْصُوهَا) سز سانى آلمايسىز اول نەمىتلرنى
 وآننىڭ حسابىنە چىغا آلمايسىز (إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ) دىستىلىكە آدمى ظلملىق
 ايتكوچىدىر (كفّار) كىفران نەمىتى قىلغۇچىدىر ظلملىق ايتكوچىدىر كىم نەمىتىنىڭ شىكرانەسىدىن
 غافلدىر كىفران نەمىتى ايتكوچىدىر كىم نەمىتى بېرگۈچىدىن جاھلدىر آنى طانوماس ياكە
 ظلومدىر كىم بلا وھىمىتىلرگە صبر ايتماس وكىفازدىر كىم نەمىتى كە ايرىشكاندە صارانلىق قىلور
 (وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ) وىباد ايتكىل شولوقىندە كىم ايتدى ابراهيم پىغمبەر خدای تعالی گە
 مناجات قىلوب (رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ) اى منىم پىروردىكارمىن قىلغۇل اوشبو مەكە
 شەھىرىنى (أَمِنًا) ايمىنلىك اورنى قورقۇلدىن وبلالدىن (وَأَجْنِبْنِي وَبَنِي) ھم يىراق قىلغۇلدىن
 منى ھم منىم اوغۇللىرىمنى (أَنْ تَعْبُدُوا الْأَصْنَامَ) بىزنىڭ پوتلىرىغە طابونىمىزدىن يعنى
 اوز فضلنىڭ ايله اوز منى ھم بالالىرىمنى پوتقە طابونىدىن صاقلاغۇل (رَبِّ انْهِنِ اضْلَلْنَ)
 اى منىم رېمىم دىستىلىكە اول پوتلىرىمىزنى (كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ) آدمىلردىن
 كۆپسىنى يعنى كۆپ كىشىلرنىڭ ضاللىتىكە توشۇلدىن پوتلىرىمىز سەبب بولدىلار (فَهَن
 تَبَعْنِي فَانَّهُ مَنِي) بىس ھىر كىم مۇكا ابارسە دىستىلىكە اول كىمىسە مىندىدىر يعنى منىم
 مىلتم اھلىدىن (وَمَنْ عَصَانِي) وھىر كىم مۇكا قارىشىسە و فرمانيىمە بوى صونماسە يعنى
 كىفر وشرىكدىن باشقە گناھلارنى اشلاسه (فَأَنْتَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) بىس دىستىلىكە سىز
 يارلقاغۇچى سىز مەھرىبان ورحىمت ايتكوچى سىز (رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ) اى منىم پىروردىكارمىم
 دىستىلىكە من ساكن قىلدىم وتورغۇزدىم (مَنْ ذُرِّيَّتِي) اوزمنىڭ بالالىرىدىن بعضىلارنى
 مراد اسماعىل عليه السلامدىر كىم اول ئاندىن طوغاندىن سوڭ ابراهيم عليه السلام
 خاتونى سارەنىڭ تلاما كى ھم حق تعالی نىڭ فرماني بويىچە حضرت ھاجر ايله حضرت
 اسماعىلنى شام ولايتىدىن مەكە مۇكرەمە اورنىنە كىلتۇرۇپ شۇندە قالدردى اولوقىندە

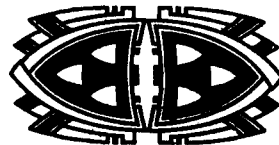
مكه شهرينك اورنى صوسز چول ايدى هيچ بر يولداس سز ا-ماعيل عليه السلام ايل آناسى هاجر شول يرده قالديلر ابراهيم عليه السلام آنلرنك حقنده دعا قيلول ايتديكم اى منم پروردكارم من اوزمنك بالالارمندن بعضلرن ساكن فيلدم (بواد غير ذى زرع) ايگونلك ير بولماغان چوقورده يعنى ايگون ايگولمى تورغان صوسز يرده آنلرنى قالدردم (عند بيتك المحرم) سنك آنده او اولامق هم صوغش قيلماق حرام بولغان شرافتلى و قدرلى ايگونك فاشنده يعنى كعبه الله اورنى باننده آنلرنى نورغوزدم بيتدن مراد كعبه نك اورنيدر زيرا كه ابراهيم عليه السلام اوشبو دعانى قيلغان وقتده كعبه الله بنا قيلغانى يوق ايدى حضرت ابراهيم ينه دعا قيلول ايتدى (ربنا) اى بز نك ربيمز من آنلرنى اوشبو اورنده ساكن فيلدم (ليقيموا الصلوة) ناكم تورغوز سونلر و اوتاسونلر اوچون آنلر نمازنى وسكا عبادت ايتسونلر اوچون (فاجعل افئدة من الناس) بس فيلغل سن آدميلردن بعضلرينك كوكلارن (تهوى اليهم) محبت فيلور آنلر صارى يعنى آدميلردن بعضلرى آنلرنى سويوب آنلرنك يانلرينه كيلسونلر و شفقت ايتسونلر حق تعالى حضرت ابراهيمنك اوشبو دعاسن قبول فيلدى حضرت ابراهيم اوزى آنلر يانندن كيتكاچده حضرت جبرائيل نك آياق باصقان يرندن زمزم چشمه سى چقوب هم كوب وقت اوتماينچه عرب خلقندن جرهم قبيله سى اول اورنغه محبت ايدوب بار چه ماللرى و حيوانلرى ايله شونده كوچوب كيلديلر كون بكون خلقنك اول برگه شوقى آرتوب هر طرفدن آنده كيل تورغان بولديلر مكه مكرمه شهرى پيدا بولدى ابراهيم عليه السلام آنلر حقنده دخى دعا قيلول ايتدى (وارزقهم من الثمرات) هم رزق بيرگل سن اوشبو مكه شهرى اهلينه يمشاردن (لعلهم يشكرون) شايدكم آنلر شكرانه فيلورلر سنك بيرگان نعمتارگه حضرت ابراهيمنك اوشبو دعاسى هم مستجاب بولدى مكه شهرى ايگون ايگولمى تورغان صوسز ير بولسه ده آنده نورلى يمشلر پيدا بولدى تفسير انوارده مذكوردركم يازلقده جايلكده هم كوزلكده و قش كوننده بولاتورغان يمشلرنك هر قايسن مكه مكرمه ده بر كونده طاپماق ممكندر حضرت ابراهيم تكرار دعا قيلول بيوردى كم (ربنا انك تعلم) اى بز نك ربيمز درستلكده سن بلهسك (ما نخفى وما نعلن) بز ياشوره تورغان نرسه نى هم بز آشكارا قيبلا تورغان نرسه نى يعنى بز نك بار چه اشلمزنى سن بلهسك (وما يخفى على الله من شئ) و ياشرن بولماس الله تعالى كه هيچ بر نرسه (فى الارض ولا فى السماء) يرده هم كوكده يعنى خداى تعالى كوكدا گى نرسه لرنك بار چه سيني بلسگو چيدر (الحمد لله الذى) حمد و ثنا

آنداين خدای تعالی گه درکم (وَهَبْ لِي عَلَيَّ الْكَبْرَ) باغشلا دی اول مئا اوزینک
 فضلی ور حینی ایله قارطایغان کوننده (اسماعیل و اسحاق) ایکی ارغللر اسماعیل هم
 اسحاقنی حضرت اسماعیل ابراهیم علیه السلام آلتمش دورت باشنده وقتده و حضرت
 اسحاق توفسان توفز یا که یوزده اون ایکی باشنده وقتده دنیاغه کیلدی دیمشله
 (ان رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ) درستلسکده منم پروردکارم البته دعانی ایشتکوچیدر و قبول
 ایشتکوچیدر ابراهیم علیه السلامک اوشبو سوزنه بالالرن خدای تعالی گه دعا قبول
 نلاب آلفانلقینه اشارت باردر (رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ) ای منم پروردکارم
 قیلقل سن منی نمازنی قائم قیلغوچی و اونا گوچی (وَمَنْ ذُرِّيَّتِي) هم منم بالالرنی ده
 نمازغه دایم چیلق ایشتکوچیلر قیلقل ابن عباس رضی الله عنهما دن منقولدر کم اوشبو
 دعا برکاتنده حضرت ابراهیم اولادندن هر وقتده بر جماعت حق دینده ثابت بولورلر
 (رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءَ) ای بزنگ پروردکارم قبول ایشتکل سن منم دعامنی (رَبَّنَا اغْفِرْ لِي)
 ای بزنگ ربیمز سن یارلقاغل منی (وَلِوَالِدَيَّ) هم منم آنا آنا منی یارلقاغل اگر
 سکا ایمان کیلتورسه لر حضرت ابراهیمک آنا آناسی اوچون مغفرت استاب دعا
 قیلمافی خدای تعالی ننگ آنی اول اشدن نپی قیامقندن الگاری ایدی یا که آنا
 آنا دیما کدن مرادی آدم و حوا علیهما السلامدر مشرک بولغان آنالری توگلدر
 (وَلِلْمُؤْمِنِينَ) دخی مؤمنلرنی یارلقاغل (يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ) حساب قائم بولغان کونه
 یعنی قیامت کوننده ابن عباس رضی الله عنهما بیورمشدر که مؤمنلردن مراد محمد
 علیه السلام امتلریدر (وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا) و حساب اینما گل سن ای محمد علیه
 السلام خدای تعالی فی غافل و خبرسز دیوب (عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ) ظالملرنک ایشلی
 تورغان ایشلردن یعنی خدای تعالی البته غافل توگلدر هر کمنک ایشلاگان ایشینی
 بلور و شوکا کوره جزاسینی بیورر (انما یوخرهم) موندن باشقه توگلدر کم
 کیچکدرور خدای تعالی اول ظالملرنک عذابن (لیوم تشخص فیہ الابصار) شولکونگه
 کم یوقاریغه قاراب نگواورلر اولکوننده کوزلر فورقودن (مهطعین) آشوغوب
 باروچیلر بولغانلری حالده اول کوزلرنک ایالری عرصات میدانینه (مقنعی روسهم)
 باشلرن یوقاری کوتارگانلری حالده (لا یرتد الیهم طرفهم) کیری دونماس آنلر
 طرفینه آنلرنک کوزلری یعنی غایت فورقودن کوزلری یوقاری طابا قاراب
 نگوگان بولور اوزلرن کورا آلماسلر (وانتدتهم هواء) هم آنلرنک کوکلری
 بوش بولور عقل وفهمدن یعنی حیرت ودهشتدن عقللری کبتکان بولور هیچ نرسه

أَكَلِي آلِمَاسِلِر (وَأَنْذِرِ النَّاسَ) وَقُور قَتَقَل سَن اى مَحْمَد عَلَيْهِ السَّلَام اَدْمَبِلِرِنِ (يَوْمَ
 يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ) شُولِكُونْدِن كَم كِيلُور اولكُونْدِه اَنَلِرْغِه عَذَابُ يَعْنِي جَان بِيْرَانُورْغَان
 كُونلِر نَدِن يَا كِه قِيَامَت كُونْدِن اَنَلِرِنِ قُور قَتَقَل (فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا) بَس اِيْنُورلِر
 ظَلَمَلِقُ فِيلْغَان كَمَسَهَلِر وَمَشْرَكَلِر اولكُونْدِه (رَبَّنَا أَخْرِنَا) اى بَزْنَكُ پُرُور دَكَلِر مَز
 كِيچَكْدِر گِل سَن بَزْنِي وَبَزْگِه مَهَلَت بِيْر گِل (اَلِيْ اَجَلٍ قَرِيْبٍ) بِر يَافِن بُولْغَان مَدَنَكِه چِه
 نَجِبَ دَعْوَتِكَ) نَا كَم اَجَابَت فِيلُور مَز سَنَكُ دَعْوَتَا يَعْنِي سَن بَزَلِرْگِه عَذَابُ فِيلُورِنِ
 بَر اَز كِيچَكْدِر گِل وَبَزْنِي يَا كَادِن دَنِيَاغِه قَايْتَار غَل بَز سَنَكُ پِيْغَمْبِرلِر كُ نَكُ سُوْرلِر ن
 قَبُول فِيلُور مَز وَايْمَان كِيْلْتُور وَبَايْزُگُو عَمَللِر اَشَلَار مَز (وَنَتَّبِعِ الرَّسُلَ) هَم اِيَارُورِه
 پِيْغَمْبِرلِرْگِه اَوَّلْگِي كِيْبِي تَكْذِيْب اِيْتِمَاسَمَز وَمَشْرَك بُولْمَاسَمَز دِيُورلِر حَقِي تَعَالِي نَكُ
 اَمْرِي اِيْلِه اَنَلِرْغِه جَوَاب بِيْرُوب فَرَشْتَهَلِر اِيْتُورلِر (اَوَّلَمْ تَكُونُوا اَفْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ)
 اِيَا اَنْط اِيْتِكَا ن اِيْدِكُز تُوْگَلُو سَزَلِر مُونْدِن السَّكَّارِي يَعْنِي دَنِيَادِه وَفَتَكُزْدِه سَز اَنْط
 اِيْتِه اِيْدِكُز شُوِيْلِه دِيُوبِكَم (مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ) بُوْقَدِر سَزَلِرْگِه هِيچ بَر زَوَالُ يَعْنِي
 بَزَلِر مَنْگُو دَنِيَادِه تُوْرُور مَز هِيچْدِه اولْمَاسَمَز وَاخْرَت يُوْر طِيْنِه بَار مَاسَمَز دِيُوب اَنْط
 اِيْتِه اِيْدِكُز (وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ) هَم تُوْر دِكُز سَز اُوْر نَفْسَلِر يِنِه
 ظَلَمَلِقُ اِيْتِكَا ن كَمَسَهَار نَكُ اُوْر نَلِر نَدِه يَعْنِي سَزَلِر دِن السَّكَّارِي بُولْغَان عَاد وَثُمُود
 قَوْمَلِرِي نَكُ اُوْر نَلِر نَدِه تُوْر دِكُز (وَنَبِيْن لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ) دَخِي طَاسَهَر بُولْدِي
 وَبَلُوْنْدِي سَزْگِه شُولِكَم نِچُوك فِيلْدَقِيْز اَوَّل اَوَّلْگِي قَوْمَلِرْگِه يَعْنِي اَنَلِر نَكُ پِيْغَمْبِرلِر ن
 يَالْغَانْغِه تُوْتُوْلِرِي هَم كَافِر بُولُوْلِرِي سَبِيْلِي اَنَلِرْغِه نِيْنْدَايِن عَذَابلِر كِيْلْسَا نَلِكِي هَم
 نِي رُوْشِچِه هَلَاك بُولْغَان لَقَلِرِي سَزَلِرْگِه مَعْلُوم بُولْدِي اَنَلِر نَكُ اُوْر نَلِر ن وَاثِرلِر ن
 كُورُوب هَم مَسِيْنِي بِلْدِكُز (وَضَرَبْنَا لَكُمْ الْاَمْثَالَ) هَم مَثَاللِر كِيْلْتُور دَكِيْز سَزَلِرْگِه
 اَنَلِر نَكُ حَالِنْدِن شُولَاي بُولَا تُوْر وَبَدِه سَز عِبْرَتلَا نِمَا دِكُز وَانْصَافَقِه كِيْلْمَا دِكُز دِيُورلِر
 (وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ) وَتَعْقِيْقُ مَكْرُو حِيْل فِيلْدِيْلِر كَافِرلِر وَطَرِشُوب اَشَلَادِيْلِر اُوْر لِر يِنَكُ
 مَكْرلِر ن (وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرَهُمْ) وَخُدَاي تَعَالِي فَاشِنْدِه بُولْغُو چِيْدِر اَنَلِر نَكُ مَكْرُو حِيْللِر يِنَكُ
 جَزَاسِي (وَأَنْ كَان مَكْرَهُمْ) هَم دَرَسْتَلِكْدِه بُولْدِي اَنَلِر نَكُ مَكْرُو حِيْللِرِي (لَتَزُولَ
 مِنْهُ الْجِبَالُ) شُول رُوْشِچِه فَاطِي وَكُوچَلِي كَم اُوْر نَلِر نَدِن كِيْتَارلِر اِيْدِي طَاوَلِر اَوْل
 مَكْرُو حِيْللِر نَكُ قُوْتِنْدِن يَعْنِي اَوْل كَافِرلِر نَكُ اِسْلَام دِيْنِيْنِه فَارِشِي فِيلْغَان مَكْر
 وَحِيْللِرِي طَاوَلِر نِي اُوْر نَلِر نَدِن فُوْزْغَا تُوْر لِق كُوچَلِي اِيْدِي يَا كِه قُوْتَلِي اِسْكْدِه طَاوَلِر
 شَكْلَلِي بُولْغَان شَرِيْعَت حَكْمَلِر ن كِيْتَارُو هَم اُوْر گَار تُو اُوچُون اَنَلِر اَوْل مَكْرُو

قيلولرني قيلولرلر ايدى (۱) (فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ) بس اويلا ماغل سن خدای تعالی نی
 (مُخَلَّفٍ وَعَدَهُ رَسُولٌ) اوزينك پيغمبرلرينه قيلقان وعده سينه خلافتك ايتكوچى ديوب
 يعنى البته خدای تعالی اوزينك وعده سينه خلافتك ايتماس پيغمبرلرينه نصرت و ياردم
 قيلولرهم آنلرني دشمانلرينه غالب قيلولر (ان الله عزيز) درستلكده خدای تعالی
 غالب در (ذُو اِنْتِقَامٍ) انتقام اياسيدر يعنى دوستلرنك انتقاميني دشمانلردن آلور
 (يَوْمَ تَبْدِلُ الارضُ) شولكونده كم آلسدرلور يرنى (غَيْرِ الارضِ) باشقه يرايله
 (وَالسَّمَوَاتِ) هم كوكلار نيدى باشقه كوك ايله آلسدرلور يعنى قيامت كوننده يرايه هم
 كوك باشقه بولور اوشبو دنيا داغى يرايله كوك بولماس (وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ)
 هم ظاهر بولورلر آدميلر و قبرلر ندىن قوبارلوب محشر يرينه بارورلر بر بولغوچى
 قهر ايتكوچى خدای تعالی نك حسابى اوچون (وترى المجرمين يومئذ) هم سن
 كورور سن اول قيامت كوننده مشركلرنى (مقرنين فى الاصفاذ) برگه ايتنوب
 باغلانمشلر زنجيرلرگه يعنى همه لرى برگه زنجيرلر و بوغاولر ايله باغلانغان بولورلر
 ياكه هر بر كافر بر شيطان ايله برگه باغلانغان بولور (سراييلهم من قطران) آنلرنك
 كيموملرى قطراندىن بولغوچيدر كم عذاب اهلىنك كيمويدر (بخشى و جوههم النار)
 فاپلار آنلرنك يوزلرن اوط (ليجزى الله كل نفس) تا كم جزاير سون اوچون خدای
 تعالی هر بر كشيگه (ما كسبت) اشلاگان اشينك جزاسيني (ان الله سريع الحساب)
 درستلكده خدای تعالی تيزلك ايله حساب ايتكوچيدر بنده لرنى كم هر لحظه ده همه لرن
 حساب قيلولر (هذا بلاغ للناس) اوشبو قرآن خبر ايرشدر گوچيدر آدميلرگه ياكه
 اوشبو سورده بولغان وعظ و نصيحتلر كفايه ايتكوچيدر آدميلر اوچون (وليندروا
 ه) هم فور قوتولسونلر و اوگوت بيلسونلر اوچوندر اول قرآن ايله (وليعلموا انما
 هو اله واحد) دغى بلسونلر اوچوندر شونيكم اول خدای تعالی بر بولغوچى معبوددر
 يعنى قرآنده بولغان دليللرني فكرلب الله تعالی نك بولسكيني بلسونلر اوچوندر
 (وليدكر اواوالالباب) هم وعظلانسونلر و اوگوت آلسونلر اوچوندر عقل ابالرى
 اول قرآنده بولغان وعظ و نصيحتلر ايله

(۱) على المرتضى كرم
 الله تعالى وجهه حضرتندن
 منه اولر كه اوشبو آيت
 كرىمه نمر و ذظام حقتك در
 نمرود حضرت ابراهيمنى
 اوطمه صالحاچ آبك اوط
 اچنده سلامت طورغانن
 كورگاچ ايندى اى ابراهيم
 سنك خدايك بىك اولوغ
 ايكان من كوككه منوب
 سنك خدايكنى كورماكچى
 بولام مملكتنك اولوغلرى
 نمرودغه ايتديلر بوفكردن
 فايتهل كوك يردن بىك
 يرافدر سن آنده منه
 آلماسسن نمرود آنلرنك
 سوزن طكلامادى كوككه
 منوب البته ابراهيم نك
 خداین كورور من ديوب
 كرىچدن بر بيوك منارا
 ياساتدى اول منارانى بك
 كوب اشچبلر كيچمه و كوندز
 اشلاب اوچ يل مدتده
 تمام ايتديلر غايت بيوك
 منارا بولدى تمام بولغاچ
 نمرود اول مناراغه
 منوب كوككه طابا بارادى
 كوك يردن نهوك يراق
 كورنسه آندن هم شولاي
 كورندى ايكنچى كون
 اول بيوك مناراچيملرلوب
 خراب بولدى آنك نك نكسى
 انشاء الله كيله چكده ذكر
 ايدلور مذكور منارا

سورة الحجر مكية ومى تسع وتسعون آية

١٥ نېجى سوره حجر سورەسى مكده نازلدر نونسان نونز آيتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

* (الر) الله اعلم بمراده حروف مقطعه طوغر يسند علماء دن كوب سوزلر نقل ايدلمشدر
 وبعضيلر اوشبو حرفلر نك تاويل لرينه كر شماينجه مطلقا خداى تعالى گه تفويض
 اوليدر ديورلر يينايعده حضرت فاروق رضى الله تعالى عنه دن منقولدر كه آندن
 اوشبو حرفلر نك معنالرى حقنده سؤال ايلاديلر حضرت فاروق بيورديلر كم اگر
 من اوشبو حرفلر نك تاويلى خصوصنده بر سوز ايتسام متكفلدر دن بولور من مرادى
 نرسه ايكانن خداى تعالى اوزيگنه بلور رسول صلى الله عليه وسلم وما اتامن المتكفلين
 يعنى متكفلدر دن توگلمن ديوب بيوردى وبعضيلر اوشبو حرفلر نك هر برسى برار
 اسمگه اشارتدر ديمشدر مثلا آردە الف الله اسمينه لام جبرائيل اسمينه راء رسول
 اسمينه اشارت بولور يعنى اوشبو قرآن جبرائيل واسطهسى ايله رسول عليه السلامغه
 ايندرلگان كلام الله در (تلك آيات الكتاب) اوشبو آيتلر كتاب آيتلريدر (وقرآن
 مبين) هم روشن وآچق بولغوجى قرآن نك آيتلريدر ياكه حقنى باطلدن آيرغوجى
 وظاهر ايتكوجى قرآن نك آيتلريدر كتاب ايله قرآن ايكيسى بردر (ربما يود الذين كفر وا)
 كوب وقتلر باردر كم اول وقتلرده كافر بولغان كمسلر سويارار و آرزو قيلورلر شونيكم
 (لو كانوا مسلمين) كاشكى مسلمان بولسeler ايدى آنلر يعنى آخرتگه بارغاندن
 صوك دنياده اوزلرينك كافر بولوب يورگانك لرينه اوكونورلر كاشكى مسلمان
 بولغان بولساق ايدى ديوب آرزولارلر (ذرهم ياكلوا) فوبغلسن اى محمد عليه
 السلام اول كافرلرى اوز حاللرندە و آنلردن كيچكل تا كم آشاسونلر دنيا نعمتلرندن
 (ويتمتعوا) هم فايده لانسونلر آنلر دنيا نرسه لرى ايله (ويلهم الأمل) دخى
 شغل لانسون آنلرى و آخرت اشندن فالدرسون دنيا آرزولرى يعنى دنياده
 اوزاق تورونى آرزو قيلوب آخرندن غافل فالسونلر (فسوف يعلمون) بس نيزدركم
 بلورلر آنلر اوزلريده اشلربنك عاقبتى ناچارلقن (وما اهلكنا من قرية) وهلاك
 ايتما دكيز هيچ بر قريه نك اهلن (الأولها كتاب معلوم) مگر شولكم اول قريه
 اهلى نك هلاك بولماقنى اوچون بازلمش و بيلگولانمش بر زمان باردر يعنى نيقدر مدت
 آنلرغه مهلت بيرلماكى هم قايسى وقتنده هلاك بولاچقلىرى همه سى لوح المحفوظن

جيهر لوب شول سببلى
 بيك كوب كشميلر هلاك
 بولغاچ نهر و دلعين آچولا -
 نوب ايمدى من البته
 ابراهيم نك خدايى ايل

* الجزء الرابع عشر ١٤
 صوغش فيلور من اول منم
 منارامنى حراب ايتدى نى
 قدر خلقمنى هلاك قىلدى
 ديدى بس نهر و ديوردى
 دورت اولوغ تيلگان
 قوشلرن تربيه لاب سيمر -
 توب صكره بر صاندق نك
 دورت پوچماغينه سىنگو -
 لر فاداب شول سونگولر نك
 اوچلرينه ايتلر باغلاديلر
 تيلگان قوشلرن بر نجه
 كون آچ توتقانندن صوك
 شول صاندق نك پوچماقلر -
 ينه آياقلرندن باغلاديلر
 نهرود بر وزيرى ايله
 شول صاندق نك اچينه
 اولطوردى آچ قوشلر
 ايتنى آلماقى بولوب
 يوقاريغه قارب اوچديلر
 صاندقنى هم كوتاروب
 كيتديلر بر كيچه وكوندز
 اوچقانندن صوك نهرود
 وزيرينه صاندق نك يوقا -
 رى طرفنداغى فاپقاچن
 آچوب قراغه قوشدى
 وزير قاراغاندن صوك
 نهرود كوكك بندقه و

يازلغاندر (ما تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا) او ظهاس هيچ بر امت اوزينك تقدير ايتولگان
 اجلندن يعني هيچ بر قوم تقدير ايتولگان هلاک بولو وقتي يتودن الگاری هلاک بولادی
 اجلندن الڪ هيچكم وفات بولماس (وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ) هم صوغقهده فالماسلر تقدير
 ايتولگان اجل وقتندن (وَقَالُوا) وايتديلر عرب مشرکلری رسول عليه السلامغه
 (يَا أَيُّهَا الَّذِي نَزَّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ) اي آنک اوزرينه قرآن ايندرلگان كهمسه (أَنْتَ
 لَمَجْنُونٌ) درستلكه سن جنلاننگان وديوانه سن كم نقد وحاضر بولغان دنپاني طاشلاب
 الل فابچان بولاچق نسيه آخرنى استارگه دعوت اينه سن (لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَأِئَةِ)
 نى اوچون سن پيغمبرلككنا گواه ايتوب فرشته لرنى كيلتور ميسك (أَنْ كُنْتَ
 مِنَ الصَّادِقِينَ) اگر طوغرى ايتكوچيلردن بولساك سن اوشبو سوزكده يعني اگر
 من پيغمبر من ديگان سوزك درست بولسه كوكدن فرشته لرنى نوشوب گواهلوق
 بيرسونلر ديديلر حق سبحانه و تعالى آنلرنك جوابنه بيورور كم (مَا نَنْزِلُ إِلَّا الْمَلَأِئِكَةَ)
 بز ايندر ماسمز فرشته لرنى (إِلَّا بِالْحَقِّ) مگر حق و طوغرى سوز ايله يعني وحى
 ايله ياكه بر قومنى عذاب قيلو اوچون گنه ايندرورمز فرشته نى اوز صورتنده
 كورسه لرنى اولوقنده آنلرغه عذاب ايندرلو بولور نتاك كم ثمود قومى حضرت
 جبرائيلنى اوزلرينه صيحه عذابى كيلگانده كورديلر اوشانداق جان بيرگان وقتده
 فرشته نى كورورلر (وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ) هم مهلت بيرلش بولماسلر آنلر
 اولوقنده يعني اگر كوكدن فرشته لرنى ايندرلوب اول كافرلر فرشته لرنى كورسه لرنى
 اولوقنده آنلرغه مهلت بيرلش عذاب نازل بولور (أَنَا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ) درستلكه
 بز ايندرلك قرآن نى (وَأَنَّا لَهُ لِحَافِظُونَ) هم درستلكه بز اوزمز آنى صافلاغوچيلورمز
 تحريف و اوزگار تودن (وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ) و تحقيق بز بيدرك پيغمبرلرنى سندن
 الگارى اى محمد عليه السلام (فِي شَيْعِ الْأَوَّلِينَ) اولگيلرنك گروهلرنك (وَمَا يَأْتِيهِمْ
 مِنْ رَسُولٍ) و كيلمادى اول اولگى قوملرغه هيچ بر پيغمبر زالا كانوا به يستهزون
 مگر استهزاء قيلور بولديلر آلر و مسخره گه تونديلر اول پيغمبر نى (كَذَلِكَ)
 اوشانداق يعني نتاك كم اولگى امتلرنك كوئللرينه پيغمبرلرنى استهزاء قيلونى
 صالحق شونك شكلى (نَسَلُكُمْ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ) بز كركوزورمز آنى سنك
 زمانكداغى مشركلرنك كوئللرينه (لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ) ايمان كيلتورماسلر آنلر و اشانماسلر
 قرآنغه (وَقَدْ خَلَّتْ سَنَةُ الْأَوَّلِينَ) و تحقيق اوندى اولگيلرنك سنتى يعني اولگى
 امتلرنى هلاک قيلوده خداى تعالى نك سنتى اوندى كم همه ارى كفر و تكذيب سببلى

ديوب صورادى وزير
 ايتدى كوك بوردن بزگه
 نهوك كورنسه موندان
 هم شولاي كورنادر صكره
 صاندقنك توبانگى
 فابچان آچوب برگه
 طابا فارادى ير بوتونلاى
 كورنميد ديدى بس
 نمرود يونارى چغارغه
 فورقوب كبرى برگه
 نوشماكچى بولدى
 سونگولرنك ايت باغلاغان
 اوچلرن توبانگه طابا
 ايندرديلر فوشلر ايتكه
 يتارگه تلاب توبانگه
 فاراب اوچديلر شول
 روشجه آنلر برگه نوشديلر
 بسن خداى تعالى بيورد بكم
 كافرلر خداى تعالى گه فار-
 شى عناد و جهالتلرى ايله
 تورلى مكرلر فيلديلر
 قيلغان مكر و حيله لرينك
 جواسن الله تعالى آنلرغه
 كورسانور اكر چه
 طاولرنى كوچورورك
 حيله لرن بولسه ده معالم.

هلاک بولدىلار بس اوشبو مکه مشرکلىرى هم شولای بولورلر مکه کافرلرینه وعید و قورقتودرکم آنلر معجزه لر کوره توروب همیشه رسول صلی الله علیه وسلمنى یالغانغه توندیلر اگر سن پیغمبر بولساڭ کوکدان فرشته لر نوشوب گواھلىق بېرسونلر دیوب همان اوز سوزلرن تکرار ایندیلر حق تعالی بیوردیکم (ولو فتحنا علیهم) واگر بز آچساق ایدی اول مشرک لر اوزرینه (باباً من السماء) بر ایشکنی کوکن (فظلوا فیہ یعرجون) بس کوککه أشار بولسه لر آنلر شول ایشکن یعنی کوکنڭ بر فایقاسی آچولوب آنلر کوککه منوب شول فایقادن کوکلدا گی عجايبلىرى نى تماشا فیلسه لر با که فرشته لر شول فایقادن چغوب نوشوب منوب بولسه لر آنلر شول فرشته لرنی کوزلری ایله کورسه لر (لَقَالُوا) البته اینتورلر آنلر عناد وفارشیلقلرنن (انما سکرّت ابصارنا) موندن باشقه توکلدرکم باغلانغاندر بز نڭ کوزلر مز یعنی شولوقنده هم اول مشرک لر اشانماسلر بز نڭ کوزلر مزنی بووب بولاشلرنی بز گه کورساته لر دیورلر (بل فعن قوم مسحورون) بلکه بزلر سحرلانگان گروهمز بزنی سحرلا گانلر شونڭ اوچون کوزلر مزگه فرشته لر کورنه دیورلر (ولقد جعلنا فی السماء) وتحقیق فیلدقبز یعنی یاراتدیق کوکده (بروجاً) اون ایکی بروجنی کم یولازلردر (وزیناها) هم زینتلی ایندک و بیزادکبز کوکنی یولزلر ایله (للنظار بن) قاراغوچیلر اوچون (وحفظناها) دخی صافلادقبز کوکنی (من کل شیطان رجیم) هر بر سورلگوچی شیطانندن کم اول شیطانلر کوککه منا آلماسلر (الا من استرق السهم) مگر شول شیطان کم اوغریلق ایله ایشتما کچی بولور یعنی کوککه منوب یاشرن گنه فرشته لرنڭ سوزلرن طکللاماچی بولور (فاتبعه شهاب مبین) بس آرطندن کیلور آنڭ هم آنی یاندرور بر یاقطی بولغوچی یولدن (۱) (والارض مددناها) دخی برنی صوزدقبز ونوشادک (والقینا فیها راسی) هم صالدىق وبار فیلدبیز اول یرده بیوک طاولرنی (وانبتنا فیها) دخی اوسدردکبز یرده (من کل شیء موزون) هر بر اولچانمش نرسه دن یعنی هر قایو اولنلرنی و آشقلرنی بر بیلگولی مقدار ایله اوسدردک یا که موزون مستحسن و بیخشی معناسنکدر یعنی یرده هر بر بیخشی وفائتلی نرسه لرنی اوسدردک (وجعلنا لکم فیها معایش) هم فیلدقبز سز نڭ اوچون یرده معیشت ونزک لک اسپا بلرن آشاو نرسه لرنن هم کچه نورغان کیوملک لر وباشقه نرسه لر (ومن لستم له برازقین) هم فیلدقبز و یاراتدیق شول کسه نی کم سزلر رزق بېرگوچیلر توگلسز آشا یعنی قللر و خدمتچیلرگزنی یا که حیوانلرگزنی

(۱) ابن عباس رضی الله عنهما دن منقولدرکه آدم علیه السلام زمانندن عیسی علیه السلام زماننینه چه پری لر و شیطانلر کوکلرگه چغوب فرشته لرنڭ سوزلرن ایشتورلر ایدی هم یرگه نوشکاچ اولزلرینڭ دوستلری بولغان کاهنلرگه اول سوزلرنی سوبلاب کیله چکدا گی اشلردن خبر بېرورلر ایدی عیسی هم دنیاغه کیلگچ آنلر اوچ قات کوککه چغودن طیولدیلر بز نڭ پیغمبر عز صلی الله علیه وسلم دنیاغه کیلماکی شرافتنک شیطانلر همه کوکلردن منع اینتولدیلر خدای تعالی نڭ امری ایله فرشته لر آنلرنی کوکن سورورلر کاشفی

یاراندی کم آنلرنک رزق لرن سز بیر میسز (وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ) و بوقدر هیچ بر نرسه کم
 کشیلر آنگا محتاج بولورلر (الَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ) مگر بزنک فاشیمزده در اول نرسه نك
 خزینه لری یعنی همه نرسه خدای تعالی نك حکمی وفرمانی نعتنده در کم هر وقت بار
 قیلونی تلاسه آنی بار قیلور (وَمَا نَنْزِلُ) و ایندر ماسمز بز اول نرسه نی (الَّا بِقَدَرٍ
 مَعْلُومٍ) مگر بر بلو ننگان و بیلگولاننگان اولچاو ایل گنه ایندر ورمز کم شول اولچاودن
 کیمده بولماس آرتوقده بولماس (وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ) دخی یبارد کبز جیل لرنی (لَوَافِحَ)
 بولولطرنی یغورلر ایل بولکی اینکوچی لر وطولدر غوچیلر بولغانلری هالده یا که
 آغاچلرنی یمشدر ایل بولکی اینکوچیلر بولغانلری هالده (فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً)
 بس ایندرد کبز کوکدن صونی یعنی یغور یا ودرق (فَأَسْقِينَا كَمُوه) بس صوغاردقبز
 سزنی اول صو برله هم اول صونی سز نك تصرفنکرده ایندک (وَمَا آتَمُّ لَهُ بِغَازِنِينَ)
 وسزلر صاچیلر توگلسز اول صوغه یعنی سز آنی جیوب صافلی آلماس سز بلکه
 خدای تعالی صافلار یا که سزلر خدای تعالی نك خزینه چیلری توگلسز آنک خزینه لرن نك
 اختیار ی سز نك فولنکرده توگلدر (وَأَنَا لَنَعْنُ نُحَيْبِي) ودرستلک بزنرگوزامز نرک لککه
 قابل بولغان نرسه لرنی (وَنُمِيتُ) هم اولتورامز نرک لرنی (وَنَعْنُ الْوَارِثُونَ) هم بز وارثلرمز
 یعنی بارچه خلایق فانی بولغاندن صو ک بز باقی فالغوچیمز (وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ)
 و تحقیق بز بلدک الگار ی اونکانلرنی اسزدن ای آدمیلر (وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ)
 هم تحقیق بز بلدک صو کغه فالغوچیلرنی ده سزلردن یعنی آدم علیه السلام زمانندن
 قیامتکه قدر کیسگان وکیلاچک بارچه آدمیلرنی بلدک یا که طاعت وعبادنده الگار ی
 کینکانلرنی هم صو کغه فالغانلرنی بلدک دیکدر (وَأَنْ رَبِّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ) ودرستلک
 سنک پروردگار ک اول جمع قیلور و جبار آنلرنی محشر کوننده هم عمل لرنینه کوره
 جزا بیورور (أَنَّهُ هُوَ حَكِيمٌ) درستلکده اول خدای تعالی طوغری اشلی بولغوچیدر
 (عَلِيمٌ) بلگوچیدر باشرن و آشکارانی (وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ) و تحقیق بز یاراندی آدمنی
 (مَنْ صَلَّال) کیپکان بالچقدن (مَنْ حَمَاءٌ مَسْنُونٌ) صو آستوننده کوب تورو سبیلی
 ایسلاننگان فارا بالچقدن تبیان صاحبی کلتور مشدر کم حق تعالی حضرت آدمنی
 بالچقدن یاراندی اول بالچق اوستینه یغور صوون یا ودردی تا کم فورو نوفرارق
 صو فانتوشو سبیلی ایزلانگان بالچقغه اورلدی صگره بر مدت شول حالنجه توروب
 اول بالچق حماء بولدی آندن صو ک آدم گاوده سی شکلنده ابتدی و صورتلاننردی
 مسنون صورتلانمش معناسنده در صگره بر مدت تورغاچ اول بالچق کببواب صلصال

بولدى (وَالْجَانَّ خَلْقَانَهُ مِنْ قَبْلِ ذَٰلِكَ) دى ياراندى قىز پر يارنىڭ آناسى بولغان جاننى آدمنى ياران ئودن الكارى (مِنْ نَارِ السَّمُومِ) ياندىر غوجى اوپدىن يعنى جىل ايله قاتوشقان ئوتونسىز لطيف اوپدىن كىم آڭا سموم دىولور (وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ) وىاد ايتكىل شو نىكىم ايتدى سنڭ ربك (لِلْمَلَائِكَةِ) فرشته لىر گە (أَنِّي خَالِقُ بَشَرًا) در سىلىكده من ياران ئوقچىمىن آدمنى (مِنْ صَلْصَالٍ) كىپكان بالچقدىن كىم اول حاصل بولغاندىر (مِنْ حَمَاءٍ مَّسْنُونٍ) صور ئلانمش وىا صالمش ايزانگان بالچقدىن (فَإِذَا سَوَّيْتُهُ) بس هر فايچان نىگىز فىلسام و طوغرىلا سام من آنڭ صور تىنى (وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي) هم نىفخ فىلسام آڭا اوزم ياران ئىقان جاندىن يعنى گاوده سىنى آدمى صور ئىندە فىلئوب آڭا جان كىرگى سام و نىرگى سام (فَفَعَلُوا لَهُ سَاجِدِينَ) سى نوشوگىر سىز و يانوشوگىر گە آڭا سجدە ايتكوچىلر بولغانلىرىز حالده يعنى همەلىرىز آدمگە سجدە فىلىگىز (فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ) بس سجدە ايتدىلر فرشته لىر آدم عليه السلام غە (كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ) آنلىرىڭ بارچەلىرى هر فايوسى (إِلَّا ابْلِيسَ) مىكر ابليس كىنە سجدە فىلمادى كىم اول اوزىڭنىڭ نىكبرلىكىدىن (أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ) باش طارندى سجدە فىلىغۇچىلر ايله بىرگە بولودىن آدم پىغمبەر گە (قَالَ) ايتدى خدای تعالى ابليسكە (يَا ابْلِيسُ مَا لَكَ ائى ابليس نى نىرسە بولدى سڭاوسنڭ مقصودك نىدىر (الْأَنْتَ كُنْتَ مَعَ السَّاجِدِينَ) سنڭ آدمگە سجدە ايتكوچىلر ايله بىرگە بولماؤكده يعنى نى اوچون سىن سجدە ايتماؤك اوزك گنە آيرلوب قالدك (قَالَ) ايتدى ابليس خدای تعالى گە جواب بىروب (لَمْ أَكُنْ لَأَسْجُدَ) من سجدە فىلور بولمادم (لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ) شول آدمگە كىم سىن آنى ياران ئىڭ كىپكان و قوروغان بالچقدىن (مِنْ حَمَاءٍ مَّسْنُونٍ) ايسلانگان قارا بالچقدىن يعنى سىن اول آدمنى عناصرلىرىڭ ايتك آغرىم ئوبانرا گى بولغان بالچقدىن ياران ئىڭ و منى بالچقغە قاراغاندى شرافتلىرىك و بوقار بىراق بولغان اوپدىن ياران ئىڭ بس اوپدىن ياران بولغان لطيف نىرسە ئوفراقدىن بولغان كئىف و آغرى نىرسە گە نىچوك بوى صونسون شونىڭ اوچون من آڭ سجدە فىلماسىن دىدى ابليس بوسوزنى نادانلىقدىن ايتدى آدمنىڭ ظاهر نە قارادى باطندىن غافل بولدى صور تىنە قارادى حقىقتىن كورمادى (أَلَّا) ايتدى خدای تعالى ابليسكە غضب فىلوب (فَاخْرَجْنَا مِنْهَا) بس چقىل سىن ائى ابليس كوكلردىن ياكە جىندىن ياكە فرشته صور ئىدىن چقىل و اوشبو مرتبه گدىن نوشكىل (فَأَنزَلْنَا رَجِيمًا) بس در سىلىكده سىن سورلىگوچىلردىن خىر و كرامتىدىن (وَأَنَّا عَلَيْكَ اللَّعْنَةُ) هم در سىلىكده سنڭ اوزرگە در رحمتدىن بىراقلى (إِلَى يَوْمِ الدِّينِ) جزا كونىنە قدر يعنى

قیامتکده چه سن ملعون سن صکوه منگولک عذابده سن (قَالَ) ایتدی ابلیس (رَبِّ فَانظُرْنِي
 اِلَى يَوْمٍ يَبْعَثُونَ) ای منم پروردکارم بس مهلت بیرگل سن مگاو منی سلامت فالدرغل
 آدمیلر فبرلرندن فوبارله نورغان کونگه چه ابلیسنک بویله صوراماندن مقصودی
 هیچده اولماینچه منگو تریک حالنده قالو ایدی حق تعالی آنک صورغانن بیرمادی
 (قَالَ) ایتدی خدای تعالی ابلیسکه (فَأَنكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ) بس درستلکده سن مهلت
 بیرلمشلردن سن وتریک حالکده فالورسن (إِلَى يَوْمِ الْوَفَاتِ الْمَعْلُومِ) معلوم وقتنک
 کونینه چه یعنی اسرافیل علیه السلام اول مرتبه صورن اورگانگه چه کم شولوقنده
 هیچ بر جان ایاسی تریک فالماس اولوقتنی نفخه اولی دیورلر ابلیس هم شولوقنده
 جان بیورر (قَالَ) ایتدی ابلیس (رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي) ای منم پروردکارم سنک منی
 آزغونلقده فالدرماقک ایله آنط ایثار من کم (لَا زَيْنَ لَهِمْ فِي الْأَرْضِ) البته من
 زینتلی و کورکام ایتوب کورساتور من آدمیلر گه گناه قیلونی یرده (وَلَا غُوبِيْنَهُمْ
 أَجْمَعِينَ) (١) هم من البته آذرور من آنلرنک بارچه لرن (الْأَعْبَادُ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ)
 مگر آنلردن سنک شرک و کفردن هم گناهدن خالص بولغان و پاک بولغان بنه لرکنی گنه
 آذررا آلام کم آنداين کسه لر گه منم حيله و مکرم هم و سوسه م اثر ایتماس (قَالَ)
 ایتدی خدای تعالی (هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ) اوشبو اخلاص یعنی شرک و کفردن پاک
 بولو منم اوزر مه رعایه سی لازم بولغان طوغری یولدر (أَنْ عِبَادِي) درستلکده
 منم مخلص بنده لرم (لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ) یوقدر سنک آنلر اوزرینه هیچ بر قوتنک
 وایرکلی لکک یعنی سن آنلر اوزرینه ایرکلی توگل سن آنلرنی کوچلاب آذررا
 آنماس سن (أَلَا مَنْ أَتْبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ) مگر اوزگه ایارگان آزغون کسه لر
 اوزرینه گنه ایرکلی بولورسن و آنلرنی غنه یولدن چغارورسن (وَأَنْ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ
 أَجْمَعِينَ) و درستلکده تموغ سکا ایارگان کسه لر فک بارچه لرینه وعده ایتولگان
 اورندر (لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ) اول تموغنک یدی ایشگی باردر (لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جِزٌّ
 مَقْسُومٌ) هر ایشک اوچون آنلردن بولنمش بر اولوش بولغوچیدر یعنی تموغ یدی
 طبقه در هر طبقه اوچون شونده عذاب ایتولور گه بیلگولانگان بر گروه باردر
 اولگی طبقه جهنم ایمان اهلندن بولغان گناهکارلرنک اورنیدر ایکنچی طبقه لپی
 نصارالر اورنیدر اوچونچی خطمه یهودی لر اورنیدر دورتنچی سعیر صائب ن لر
 اوچوندر بشنچی سقر آنده مجوسیلردر آلتنچی جعیم آنده مشرک لر عذاب ایتولوزلر
 بدنچی هاویه کم ایک توبانگی طبقه در آنده منافق لر کورلر (أَنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ)

(١) مدارک کیل تورمشدر
 کم ابلیس ایکی مرتبه
 آنط ایتدی آدمیلرنی
 آذرماق اوچون برسی
 فبعزتک لا غوبنهم دیوب
 خدای تعالی نک عزتی ایل
 آنط ایتدی ایکنچی سی
 منی ضالانکه توشورما کک
 ایل آنط ایتمه من دیوب
 خدای تعالی نک صفة
 فعلیه سی ایل آنط ایتدی
 بعضلر فبما اغویتنی
 داگی بساعنی سببیت
 اوچون دیورلر اول
 تقدیرده معناسی سنک
 منی آذرغانک سببلی
 من آدمیلرنی آذرور من
 وگناهنی آنلرغه زینتلی
 ایتوب کورساتور من
 دیهک باور مدارکدن

درستلڪده شرڪدن هم گناهدن صافلانوچيلر جنت باقچلر ندهدر (وعيون) هم
 آفغوچي چشمه لري ياننده (ادخلوها) ايتورلر فرشته لر آنلرغه كركز سز جنت باقچه لرينه
 (بسلام امنين) آفتلر دن سلامتلك ايله فور قولر دن ايمين بولغانلر كز حالده (ونزنا
 ما في صدورهم) هم چغار دقيز اول جنت اهليتناك كو كراكلر نده بولغان نر سني
 (من غل) كينه ودشمانلقدن يعني دنيا ده وقتلر نده بولغان بر برسينه آچو وكينه
 توتو هم بامانقلر قصد ايتو كبي اشلر جنت اهليته بولماس كوكل لري كينه وحسد دن
 پاك بولور (اخوانا) كرورلر آنلر جنتكه بر برسينه فرنداشلر بولغانلري حاله يعني
 همه لري بر آنا بالاسي شكلي بر برسينه شفقتلي ومرحمتملي بولورلر (علي سرر متقابلين)
 اولطرغوچيلردر آنلر نخلر واورندقلر اوزرينه بر برسينه فارا فارشي بولغانلري حاله
 روايت ايدلمشدر كم جنت اهلي بر برسيناك آرقالرن كورماسلر هر كمگه فاراسه لر
 آنك يوزن كورورلر اولطورغان نخلري ابلانوب يورور (لايمسهم فيها) ايرشماس
 آنلرغه جنته (نصب) هيچ بر مشقت وچيتمن لك (وما هم منها بمخرجين) هم چغارلمش
 بولماسلر آنلر اول جنتدن يعني منگو قالورلر روايت ايدلمشدر كم بركون
 رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلري مسجد حرامغه بنى شيبه ايشكندن كركانلر
 ابدى شول اورنده صحابه لردن بر جماعت كولوشوب سويلاشوب اولطورالرايدى
 اولحضرت آنلرلك كولوشولرن كورگاچ بيوردى مالى ارا كم نضكحون مكا نر سه
 بولدى من سزنگ كولوشكانكزنى كورام ديدى صحابه لراولحضرتنك اوشبو سوزندن
 عتاب وشلته ايسينى سيزوب كولوشودن توقتاديلر اول حضرت صلى الله عليه
 وسلم شول بوردن اوتوب هنوز حجره سعادتكه ايرشكانلري يوق ايدى كبرى آنلر
 يانينه قايتوب بيوردى كم مكا جبرائيل كيدى واوشبو آيننى كيلتوردى خداى تعالى
 بيورور كم اى محمد عليه السلام سن نى اوچون بنده لرنى اميدسز قبلاساك (نبيء
 عبادى) خبر بيرگل سن منم بنده لرمكه (انى انا الغفور الرحيم) شويله ديوبكم من
 يارلقاغوچي من مغفرت استا گوچيلرنى باغشلاغوچى ورحمت ايتكوچي من توبه ايتوچيلرگه
 (وان عذابى هو العذاب الاليم) هم شويله ديوب خبر بيرگل كم منم عذابم رنجتكوچى
 وقاطى عذابدر گناه قيلغوچيلرغه هم توبه واستغفار اينما گانلرگه (ونبيهم عن
 ضيف ابراهيم) دخى خبر بيرگل سن آنلرغه ابراهيم پيغمبرنك فوناقلرندن كم اول
 فوناقلر لوط پيغمبر نومينى هلاك ايتو اوچون ايندرلگان اوچ فرشته ايديلر
 اسحاق اسملى اوغلى بولماق ايسل سويونچ بيرو اوچون ابراهيم عليه السلامغه

کیلگانلر ایدی (اذ دخلوا علیه) شولوقنده کم کردیلر اول فرشتهلر ابراهیم پیغمبرگه
 (فقالوا سلاماً) بس ایتدیلر آنلر سلام بیرامز بز سکا سلام بیرمک (قال) ایتدی
 حضرت ابراهیم آنلرغه (انا منکم و جلون) درستلکده بز سزلردن قور قغوچیلریمز
 قور قووی نك سببی شول ایدیکم اول فرشتهلر آدمیلر صورتنده بولوب وقتسز
 کیلگانلر ایدی هم رخصت صوراماینجه کرگانلر ایدی شول سببلی حضرت
 ابراهیم اوغریلر بولماسونلر دیوب قورقدی یا که آنلر هیچ بر نرسه آنسامادیلر
 شونك اوچون قورقدی (قالوا) ایتدیلر فرشتهلر حضرت ابراهیمغه (لا توجل)
 قور فماغل سن ای ابراهیم بز لردن بز سکا یمانلق ایتار که کیلما دك (انا نبشرك
 بعلام علیم) درستلکده بز سویونچ بیرامز سکا عالم و بلوکللی بولغوچی بر اوغل نك
 دنیاغه کیلما کی ایله یعنی سنك اسحاق اسملی بر اوغلاک بولور اوسوب یتکاندن
 صوك بیک عالم و پیغمبر بولور دیدیلر (قال) ایتدی ابراهیم فرشتهلر نك اوشبو
 سوزلرینه تعجب قیلوب (ابشرون) ایلسز سویونچ بیرامز مو مكا (علی ان منسني
 الکب) مكا اولوغلق و قار طلق ایرشکاندن صوك یعنی اوشبو قار طایغان کونمه
 منم بالام بولور دیوب سویونچ بیرامز مو (قبم تبشرون) بس نی نرسه ایله ونی روشجه
 سویونچ بیرامز مكا (قالوا) ایتدیلر فرشتهلر ابراهیم پیغمبرگه (بشركناك بالحق)
 بز سویونچ بیرمک سکا حلق و طوغریلق ایله (فلانکن من القانطین) بس بولماغل سن
 امید اوز گوچیلردن یعنی بو اشکه عجبلا نما گل خدای تعالی نك قدرتی کو بدر
 قار طایغان کونکده سندن اوغل بولدرسه کوچی یتار بز سکا راستلق ایله سویونچ
 بیرامز هیچده شك و شبهه ده بولماغل دیدیلر (قال) ایتدی حضرت ابراهیم فرشتهلر گه
 من خدای تعالی نك رحمتندن امیدمنی اوز ماسمن (ومن یقنط من رحمة ربه)
 و کمدر امیدسز بولور پروردکارینك رحمتندن یعنی هیچکم امیدسز بولماس (الا
 الضالون) مگر ضالانکه توشکوچیلر و طوغری بولدن آزغوچیلرغنه امیدلر ن اوزارلر
 حضرت ابراهیم اول فرشتهلر نك کوبلکن کوروب فکرگه قالدی بو فرشتهلر همه سی
 مكا بشارت بیرو اوچونگنه کیلما گانلر در باشقه یوموشلر یده باردر دیوب اویلادی
 (قال) ایتدی ابراهیم اول فرشتهلر گه (فما خطبکم ایها الھرسلون) بس نیدر سز نك
 یوموشکر و اشکز ای یبارلمش ایلچیلر یعنی نی اوچون یبارلدکز وقایده باراسز دیوب
 صورادی (قالوا) ایتدیلر فرشتهلر حضرت ابراهیمغه جواب بیروب (انا ارسلنا الی
 قوم مجرمین) درستلکده بز یبارلدك کافر بولغوچی گر وهقه یعنی لوط پیغمبر قومینه

يبارلدىك كىم بىز آنلارنى ھىلاك قىلورمىز (الَّا اَل لُّوٓطُ) مگر ھىلاك ايتماسمىز لوط پىغمبىرنىڭ
 ابو جىماعتلارنى (اَنَا لَمَنْجُوهُمْ اَجْمَعِينَ) درىستلىككە بىز قوتقارغۇچىلارمىز آنلارنىڭ
 بارچەلارنى (الَّا اَمْرًا نَه) مگر قوتقارماسمىز لوطنىڭ خانىنىنى (فَدَرْنَا نَآئِهَآ اَمِّنَ الْغَابِرِينَ)
 تىقىرىر قىلىدۇق بىز درىستلىككە اول لوطنىڭ خانىنى شىھىر دە فالغۇچىلاردىن وعدا بىقە گرفتار
 بولغۇچىلار دىندىر (فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطَ الْمُرْسَلُونَ) بىس كىلگانلارنى زىماندە لوط پىغمبىرنىڭ
 ابو جىماعتلارنى بىبارلىشىش فرىشتەلەر (قَالَ) ايتىدى لوط آنلارغە (اَنْكُمْ قَوْمٌ مَّنْكَرُونَ)
 درىستلىككە سۆزلەر ياط گر وھلار سىز بىغىنى مىن سىزنى طانوماسمىن دىدى (قَالُوا) ايتىدىلەر
 فرىشتەلەر بىزلەر ياط كىشىلەر توگلىمىز (بَلْ جِنَّاتِكُ) بىلكە بىز كىلگانمىز سىڭا (بَمَا كَانُوا
 فِيهٖ يَمْتَرُونَ) شول نىرسە بىرلە كىم سىڭا قوماڭ جىھل وعدا دىلر نىدىن شىك قىلور بولىدىلەر
 آنىڭ طوغرىسىندە بىغىنى سىڭا قوماڭنى عذاب قىلو اوچون وانلارنى ھىلاك ايتو اوچون
 كىلگانمىز كىم اول عذابنىڭ كىلما كىندە آنلار شىك توتارلر ايدى واشانىمىلەر ايدى
 (وَاتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ) ھىم كىلنور دىكىز سىڭا حق وطوغرى بولغان نىرسەنى بىغىنى اوشبو
 قومگە عذاب نازل بولماقنى ھىقىر (وَاَنَا لَصَادِقُونَ) ودرىستلىككە بىز راست ايتكوچىلارمىز
 بىزنىڭ سوزمىز ھىچدە بىالغان بولماس (فَاسْرَ بِأَهْلِكَ) بىس آلۇب چىقىلسىن اوشبو
 شىھىردىن اوز كىڭنىڭ جىماعتلار كىنى (بِقَطْعِ مِنَ اللَّيْلِ) كىچىكە نىڭ بىر اولوشىندە بىغىنى توننىڭ
 بىر آزى اوتىكچ (وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ) ھىم اوزىڭدە ايارگىل آنلارنىڭ آرطلرىنى بىغىنى جىماعتلارنىڭ
 ايلە اوزىڭ ھىم بىرگە اوشبو شىھىردىن چىغوب كىتىڭىز (وَلَا يَلْتَفَتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ) وكررا كىدركىم
 آرطىنە ايلانوب قاراماسون سۆزلردىن ھىچ بىر او تاكىم عذاب اىثرلارنى كور بىقور قودىن
 يورا كى بارلىماسون (وَامضُوا حَيْثُ تُمَرُونَ) ھىم بار كىز سىز شول اورنىغە كىم بىيورامىش
 بولور سىز بىغىنى خىداى تىعالى قايدە بارورغە بىيورغان بولسى شونىدە بار كىز (وَفَضِينَا
 اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرُ) وھىكىم ايتىدىكىز ياكە وھى قىلىدۇ لوط پىغمبىرگە اوشبو اىشنى كىم
 (اِنَّ دَابَرَ هٗٓؤُلَآءِ مَقْطُوعٌ) درىستلىككە اوشبو قومنىڭ طامىرلىرى كىسولگاندىر (مُصْبِحِينَ)
 طاكى وفتىنە كىرگانلارنى ھالده بىغىنى سىھر وفتىندە آنلارغە عذاب كىلۇب طاكى وفتى
 يتكەندە آنلاردىن بىر كەسەدە سلامت قالماينچە ھىمەلرى ھىلاك بولغان بولورلر خىبر دە
 كىمىشدىركىم لوط ئىلە السلامنىڭ كافرە خانىنى كوركام يوزلى قوناقلارنىڭ كىلگانلارنى
 كورب قومنىڭ اولوغلىرىنى خىبر قىلدى (وَجَاءَ اَهْلَ الْمَدِيْنَةِ) ھىم كىلدىلەر سىدوم
 شىھىرنىڭ اھلى لوط ئىلە السلامنىڭ يورطىنە (بِسْتَبْشِرُونَ) سوبونچ بىيورولر ايدىلر
 آنلر بىر بىرسىنە لوطنىڭ ايونىدە كوركام يوزلى بىكتلر بار دىوب بىس اول ظالم قوم

حضرت لوط نك فوناقلر بيه باوزلق قصد ايتديلر (قال) ايتدى پيغمبر لوط آنلرغه بالنوب
 (ان هـ و لاء ضيفى) درستلكده اوشبو يكتلر منم فوناقلر مدر (فلا تفضحون) بس
 سزلىر خور فيلماكز منى فوناقلر مغه باوزلىق قصد ايتوب (وانقوالله ولا تخزون) هم
 قورقز خدای تعالی دن ومنى رسوايلقغه قالدر ماكز هم آدميلر آراسنده اويانلى
 ايتماكز ديدى (قالوا) ايتديلر لوط قومى حضرت لوط نك اوشبو سوزلرينه قارشى
 (اولم تنهك عن العالمين) ايا بز طيبادقمو سنى عالملر خلقن حمايه ايتودن يعنى
 چيتدن كيلگان مسافرلرنى وغريبلرنى يافلاماغل ديوب بز سكا ايتماكهو ديديلر
 اول قوم مسافر وغريبلر گه يامانلىق قصد ايتارلر ايدى (قال) ايتدى حضرت لوط
 آنلرغه (هـ و لاء بناتى) اوشبو خانولر منم فزلىر مدر يعنى آنلر نك اوز خانولرينه
 اشارت فيلوب ايتدى سز نك اوز خانولر كز بار شولارغه نيك فناعت ايتى سز
 ديمكدر پيغمبر امت نك آنالرى اورنده بولغاناقدن آنلر نك خانولرن فزلىر
 ديوب تعبير فيلدى ياكه لوط عليه السلام اوزينك فزلىر يه اشارت فيلوب اوشبو
 سوزنى ايتدى يعنى من سز گه اوز منك فزلىر منى بيرورمين (ان كنتم فاعلين)
 اگر فيلغوچيلر بولسا كز سز من ايتكان اشنى يعنى خدای تعالی گه ايمان كيلتورساكز
 ومسلمان بولساكز من سزلىر گه فزلىر منى نكاحلاب پيراييم ديدى (لعمرك انهم لفي
 سكرتهم يعمهون) سنك ترك لكك ايله آنط ايتمه من اى محمد عليه السلام درستلكده
 اول لوط قومى اوزلرينك آرزونلق لرنده آپدراغوچيلر وحيران بولوب قالغانلردر
 ياكه غفلت ايسر كلكنده بولدن آداشقانلردر (۱) لوط عليه السلام حق تعالی نك
 امرى بويچه اوزينك جماعتلرن شهر دن آلوب چقدى طاك وقتنده حضرت جبرائيل
 اول قومغه صبحه فيلدى (فاخذتهم الصيحة) بس توتدى آنلرنى قورقچلى طاوش
 يعنى جبرائيل نك صبحهسى آنلرغه ايرشدى (مشرقين) اشراق وقتينه كرگانلىرى
 حالده جبرائيل عليه السلام آنلر نك شهرلرن بارچه خلقلىرى ايله كوناروب هواغه
 چقاردى صكره يوز توبان فيلوب كبرى ير گه طاشلادى (فجعلنا عاليها سافلها) بس
 اول شهرلر نك اوستلرن آستقه ايلاندر دكيز وآستلرن اوستكه كيلتوردك (وامطرنا
 عليهم) هم باودردقيز اول لوط قومى اوزرينه ياكه آنلردن شهرلرن دن چيتده
 بولغان بر جماعتكه باودردق (حجارة من سجيل) چولماك بالچفندن بولغان طاشلرنى
 ياكه هر فايوسى نك اسملىرى يازلغان طاشلرنى آنلر نك اوستلرينه باودردق (ان
 في ذلك) درستلكده اوشبو ائشه يعنى لوط قومىنى هلاك ايتماكيمز ده باردر

(۱) ما تریدى نفس
 سره دن منقولدر كه خدای
 تعالی مخلوقاتدن هر نرسه
 ايله آنط ايتونى تلاسه
 شونك ايله آنط ايتارلكن
 بنده لر گه خدای تعالی دن
 باشقه نك اسمى ايله آنط
 ايتودرست توگلدن تيبانه
 حضرت ابن عباس دن نقل
 ايدلمشدر كم خدای تعالی
 رسول اكرم صلى الله عليه
 وسلم دن قدرلى و حرمتلى را
 ك هيچ بر كهمه نى ياراتما
 دى و آنندن باشقه هيچ
 كمنك ترك اكى ايله
 آنط ايتمادى نفسپر حسينى

(لَا يَاتُ لِلْمُتَوَسِّمِينَ) البتہ علامتلىر وعبرتلىر فراست ايلار بنه كم آنلر عبرت نظرى ايل
 فاراولر و فكرلب عبرت آلورلر (وَأَنَّهُ لَبَسِيْلٌ مُّقِيمٌ) ودرستلىكده اول لوط قومىنىڭ
 شهرلىرى هر وقت خلق يورى تورغان بول اوزرنده دركم كار وانلر آنلرنىڭ ياندىن
 اوتارلر هم اول شهرلرنىڭ اثرلرن كورورلر (أَنَّ فِي ذَلِكَ) درستلىكده اوشبو ذكر
 ايتولسگان اشلرده باردىر (لَا يَآئَةُ لِلْمُؤْمِنِينَ) البتہ علامت خدای تعالى نىڭ قدر تىپى
 اشانغوچىلر اوچون (وَأَنَّ كَانُ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لظَالِمِينَ) ودرستلىكده ايكه اهللىرى
 يعنى شعيب پيغمبر قومى ظلم لىق اينكوچىلر بولدىلر كفر و تكذيب ايل شعيب عليه
 السلام مدين قومى ايل ايكه اهلينە بيارلىگان ابدى مدين قومى آنى يالغانغە توتولرى
 سببلى صيحه عذابى ايل هلاك بولدىلر نناك كم هود سوره سنده ذكر ايتولدى ايكه
 قومى هم شعيب عليه السلامغە اطاعت ايتمايدىلر و ايمان كىلتور مادىلر (فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ)
 بس انتقام آلدقېز آنلردن آنلر يوم الظله عذابى ايل هلاك بولدىلر تفصلى شعرا
 سوره سنده كىلچكىدر (وَأَنَّهُمَا لَبِئَامٌ مُّبِينٌ) ودرستلىكده اول سدوم شهرى ايل اصحاب
 ايكه شهرى ظاهر و روشن بولغوچى بول اوزرنده دركم بول بور گوچى كىشپلر
 اول شهرلرنىڭ ياقىندىن اوتارلر هم اثرلرن كورورلر (وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحَجَرِ
 الْمُرْسَاتِينَ) و تحقيق يالغانغە توتىدىلر حجر ولايتى نىڭ اهلى يعنى ئمود قومى اوزلرنىڭ
 پيغمبرلرن كم صالح عليه السلامدر بر پيغمبرنى يالغانغە توتو بارچه پيغمبرلرنى
 يالغانغە توتونى مستلزم بولغانلىقدىن پيغمبرلرنى تكذيب قىلدىلر دىدى (وَأَنبَاهُمْ
 آيَاتِنَا) هم بىردىكىز اول ئمود قومىنه كىتايىمىز نىڭ آيتلرن باكه معجزه لىر بىردىك كم
 طاشدىن آنا توه نىڭ پىدا بولماقېدىر شونىڭ اوزنده نچه تورلى عادتكە خلافلىق بار
 ايدى شول سببلى معجزه لىر بىردىك دىدى زىراكه اول توه عادىدا گى توه لىرگە
 ناراغانده كوب صور ايدى ئمود قومىنىڭ بارچه توه لىرى اچوب بتورا آلدى تورغان
 صوفى بر اچكانده بتورور ايدى شونىڭ كىبى خلاف عادت اشلرى كىوب ايدى
 (فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ) بس يوز دوندر گوچىلر بولدىلر آنلر اول معجزه لىردىن و ايمان
 كىلتور مادىلر (وَكَانُوا يَنْحِتُونَ) هم قازوب باصار بولدىلر ئمود قومى (مَنْ الْجِبَالِ
 بِيوتًا) طاولردىن ايلورنى (أَمِينِينَ) ايمىن بولغانلىرى حالده آنلر اول ايلورنىڭ ويران
 بولورندىن هم دشمان هجوم ايتووئدىن زىراكه طاو باشلر نده قاطى طاشلرنى قازوب
 باصالغان بولغانغە كوره آنلرنىڭ ايلورنى هېچده جىمىرلورلك هم دشمان و اطارلىق توگىل
 ايدى باكه آنلر اوزلرنى ايمىنلىكده مز اوشبو ايلورمز بزنى خدائىنىڭ عذابىدىن

صافلار دیوب او یلار لر ایدی (فَاذْهَبْهُمْ الصَّبْحَةَ) بس توندی آنلرنی عذاب صبحه سی
 (مُصْبِحِينَ) طاك وقتینه کر گوچیلر بولغانلری حالده ثمود قومی یکشنبه کون طاك
 وقتنده جبرائیل علیه السلام صبحه سی ایله هلاک بولدیلر (فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ) بس دفع
 فیلهادی و کینار مادی آنلردن عذابنی (مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) شول نرسه کم کسب فیلور
 ایدیلر آنلر یعنی یاساغان ایولری هم جیغان مال لری واسباب لری هیچ فایوسی آنلرنی
 عذابدن فوتقار مادی (وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ) و یارانماد قیز کوکلرنی هم یرنی
 (وَمَا بَيْنَهُمَا) دخی کوک ایله یرنک آراسنده بولغان نرسه نی یارانمادق (الَّا بِالْحَقِّ)
 مگر حقلق برله یارانمادق یعنی حکمت یوینچه با که حقلق ظاهر بولسون اوچون
 یارانمادق (وَأَنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ) و در سنلکده فیامت البته کیلگوچیلر کیلی فالماس
 (فَأَصْفَحَ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ) بس کیچکل سن ای محمد علیه السلام مشرکلر نك ادب سزک
 ایتولرندن کور کام کیچماک ایله یعنی آنلردن اوچ آلونی فصد ایتما گل خدای تعالی
 اوزی جزالرن بیورر (إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ) در سنلکده سنک پروردگارک بارچه
 خلقنی یارانقوچی و بار ایتکوچیلر (الْعَلِيمُ) اولدر بلگوچی مؤمن هم منافقنک نینلرن
 روایت ایدلمشدر کم صحابه لردن بعضلری ایتدیلمر مؤمنلر فقیرلکده و آچلقده عمر
 اوتکارلر مشرکلر بو قبر دولت و نعمتلر گه ایا بولالر بو اشنک حکمتی نرسه در
 حق تعالی دن آیت کیلدی کم (وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ) و تعقیق بیردکیز سنکا ای محمد علیه
 السلام (سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي) تکرار او قولاً نورغان بدی آبتنی قرآندن یعنی نمازده
 هر رکعتده او قولاً نورغان فاتحه سوره سینی سنکا بیردک کم اول سوره بدی آبتندر
 مشرکلر نك بدی کاروان مالندن خیر لیراک و یخشیر اقدر با که سبع مثانبیدن مراد
 قرآن نك اولندا گی بدی سورهدر بقره دن باشلاب انفال سوره سی ایله تمام بولور
 آنلرنی سبع طوال هم دیورلر و بعضلر سبع مثنای قرآن نك آخر ندا گی بدی سورهدر
 دیورلر والله تعالی اعلم (وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ) دخی قدری و مرتبه سی اولوغ بولغوچی
 قرآن نی سنکا بیردک (لَا تَمْدَنُّ عَيْنُكَ) البته صوز ماغل سن ایکی کوز گنی (إِلَىٰ مَا
 مَتَعْنَا بِهِ) شول نرسه صاری کم فائده لاندرد قیز آنک برله (أَزْوَاجًا مِنْهُمْ) مشرکلردن
 بر نهجه جفتلرنی یعنی اوشبو دنیا ده کفر اهلندن بعضلرینه بیرلگان مال و دولتکه سن
 قز قماغل زبیرا که آخرت سعادتینه قاراغانده اول مال لر نك هیچده قدری و اعتباری
 یوقدر (وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ) هم فایغور ماغل سن صحابه لر کنگ فقیر و محتاج بولولرینه
 زبیرا که بو دنیا ده فقیر بولسه لرده آنلر آخرتده بای بولورلر (وَإِخْفُضْ جَنَاحَكَ

لِّلْمُؤْمِنِينَ) دىغى توبان توشور گل سن اوز كنىڭ فانانكىمى يعنى نواضع وتوبا نچىلك
 اينكل مؤمنلر گە ھەم آنلرغە شىقت و مەرھىت ايلە معاملە قىلغۇل (وَقُلْ) ھەم اينكل سن
 اى محمد عليه السلام (اِنَّا اَلنَّذِيرُ الْمُبِينُ) درىستلىك دە من آشكارا فور قىتقۇچى من
 يعنى ايمان كىلتور ماگان كەسەلر نى خدای تەالى نىڭ عذابىدن فور قىتور من كەم خدای
 تەالى ايتەدر اگرسز ايمان كىلتور ماسا كىز سۇلر گە عذاب ايندىرور من (كَمَا اَنْزَلْنَا)
 نَتَاكَ كَمَا اَيْنْدِر دىكېز عذابىنى (عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ) تەقسىم اينكوچىلر اوز رىبە (الَّذِينَ
 جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ) آندىن تەقسىم اينكوچىلر كەم قىلدىلر آنلر قرآن نى پارە پارە يعنى
 قرآن نى نچە تورلى اسملر ايلە اطادىلر وتورلى صفتلر ايلە صفتلادىلر گاھا آنى سەردر
 دىدىلر گاھا افترا و يالغاندر دىدىلر گاھا اساطىر الاۋلىن در دىدىلر با كە استهزأ
 طرىقنچە قرآن نى اوز آرالرنده بولشور ايدىلر برىسى بقرە سورەسى مۇئا بولسون
 دىور ايدى ايكىچىسى نەمل سورەسن اوچونچىسى غەسكوت سورەسن
 اوزلر رىبە خاسلارلر ايدى اوشبو قرآن نى مسغره گە تونقۇچى مەقسەملر اون
 ايسكى كىشى ايدىلر (فَوَرَبِّكَ لَنَسْتَلْهُمْ اَجْمَعِينَ) بس سنىڭ پىروردكار كى ايلە آنط
 بولسون كىم البتە سۇال قىلور مەز و صورار مەز بىز آنلرنىڭ بارچەسەندىن (عَمَّا كَانُوا
 يَعْمَلُونَ) آنلرنىڭ اشلانگان اشلرى طوغرىسەندىن مەقولدر كەم رسول اكرم صلى
 الله عليه وسلم حضرتلرى پىغەمبەركى كىلگاندىن صوڭ اۋل مرتبەدە آدمىلرنى اسلام
 دىننە باشرن دعوت قىلور ايدى اوچ يلغەچە شول روشچە باشرن اوندادى اوچ
 يلدن صوڭ اوشبو آيت كرىمە نازل بولدى (فَاَصْدَعُ بِنَا نَوْمًا) بس آشكارا اينكل
 سن و ظاھر قىلغۇل شول نرسە نىكىم سن بىورلا سىڭ آنىڭ ايلە يعنى خدای تەالى سىڭا
 بىورغان شرىعت كەملرنى خلىقە آشكارا سويلا گل و آنلارنى اسلام دىننە دعوت
 اينكل (وَاَعْرَضَ عَنِ الْمُشْرِكِينَ) ھەم يوز دوندر گل سن مشركلردن و آنلرغە التفات
 ايتما گل روايت ايدلمشدر كەم قرىش الوغلىرىدىن بش كەسە اول حضرت صلى الله
 عليه وسلم گە بىك فاطى دشمانلىق ايدوب ھەر يردە اوچراسەلر استهزأ قىلوب
 مسغره گە تونار ايدىلر بركون اول حضرت صلى الله عليه وسلم مسجد حرامدە
 اولطورغانلر ايدى جبرائىل عليه السلام نازل بولدى شولوقندە مذكور بش كىشى
 حرم شرىفكە كىلوب كىردىلر اوزلر نىڭ عادتلر نچە ادبىزلك قىلوب ھەر تورلى
 ناچار سوزلر سويلار گە كىرشدىلر صىكرە كەبەنى طواف قىاور ھەم توتوندىلر شول
 حال كە حضرت جبرائىل رسول صلى الله عليه وسلم گە ايتدى اوشبو مشركلرنىڭ باوزلقلرنى

سندن دفع فیلورغه خدای تعالی مَکَا امر ایندی دیوب ولید بن مغیره نَک بِالطَّرِیْنَه اشارت فیلیدی عاص بن وائل نَک آیاغینه اشارت فیلیدی حارث بن قیس نَک کوکرا گینه هم اسود بن هبذ یغوث نَک یوزینه واسود بن مطلب نَک کوزینه اشارت ایندی اوشبو واقعدهن بر آز زمان اونکاج مذکور بش کشی همه لری بیک ناطی عذابلر ایله هلاک بولدیلر حق تعالی دن آیت کیدایکم (أَنَا كَافِرٌ) درست لکده بز کفایه فیلیدی سَکَا ای محمد علیه السلام (الْمُسْتَهْزِئِينَ) سنی استهزاء اینکو چیلرنک پاوزلقلری طوغریسینده یعنی آنلرنک سنی رنجتولری ومسخره گه تونولری اوچون جزالرن بیردک و آنلرنی هلاک ایتمک (الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ) آنداین استهزاء اینکو چیلرکم فیلورلر آنلر خدای تعالی برله باشقه معبودنی یعنی پوتلرنی خدایغه شریک ایتمک توتالر (فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ) بس نيزدرکم بلورلر آنلر اشلرینک عاقبتن وعمل لرینک جزاسن کورورلر (وَلَقَدْ نَعَلْنَا) ونعیق بز بلامز (أَنْتَ بَضِيقُ صَدْرِكَ) شونیکم طارلانورسنک کوکرا کاک ای محمد علیه السلام (بِمَا يَقُولُونَ) کافرلرنک ایته نورغان سوزلری سبیلی یعنی آنلرنک خدایغه شریک کیلتورولرینه هم فرآنغه طعنه فیلوب سنی استهزاء ایتمولرینه سنک کوزلک طارایور وسکا چپتن بولور (فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ) بس تسبیح ایتمکل سن پروردکارک نَک حمدی ایله یعنی سبحان الله وبعمده دیوب ایتمکل (وَكَانَ مِنَ السَّاجِدِينَ) هم بولغل سن خدای تعالی گه سجده اینکو چیلردن یعنی نماز اوفوغل (وَاعْبُدْ رَبَّكَ) دخی عبادت فیلغل سنک اوزگنک ربکا (حتى يأتیک الْيَقِينَ) ناکم کیلگانگه چه سکا اولوم اولومنک هر کیگه کیلما کی شکسز بولغانلقدن اولومدن یقین دیوب تعبیر ایندی حاصلی تریک بولغان مدنکده عبادتدن توقنماغل دیبکدر اللهم وفقنا لما نحب وترضی

سورة النحل مکیة وهی مائة وثمان وعشرون آية

۱۶نجی سوره نحل سوره سی مکده نزلدر بر یوزیکرمی سکز آیتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

(أَنْتَ أَمْرُ اللَّهِ) کیلیدی خدای تعالی نَک فرمانی قیامت نَک نائم بولمانی ایله یا که کافرلرگه عذاب نازل بولمانی ایله (فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ) بس آشقدروب صوراما کز سز آنی وقتنی بتودن الگاری مشرککلر اوزلرینک عنادلرندن رسول صلی الله علیه وسلم آنلرغه وعه ایتمکل اشلرنی قیامت قائم بولوهم آنلرغه عذاب کیلو کیبلرنی آشقدروب استارلر

ايدى سن ايتكان عذاب نى اوچون كېلىمى قىيامت نى اوچون حاضر قائم بولمى
 بىزنىڭ پونلرمىز بىزنى اول عذابلاردىن قوتقارورلر دىيۈب ايتورلر ايدى بس حق، تعالى
 بىوردىكم (سُبْحَانَكَ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ) پاكىدىر خدای تعالى هم منزىدر آنلر شريك
 ايتوب توتقان نرسەدن يعنى آنىڭ ھېچ شريكى بوقدىر ھېچكم سىزنى آنىڭ عذابىدىن
 قوتقارا آلماس (يُنزِلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ) ايندىرور اول خدای تعالى فرشتهلرنى وحى
 ايلە ياكە قرآن ايلە ياكە ارواھلر ايلە ايندىرور (من أمره) اوزىنىڭ فرمانى وتلامكى
 ايلە (على من يشاء من عباده) بندەلرندىن اوزى نىلا گان كىمەسە اوزرىنە يعنى
 پىغمبەرلەرگە ايندىرور هم شول فرشتهلر آرقلى پىغمبەرلەرگە وحى قىلور (أَن أَنْزِلُوا)
 شويەلە دىيۈبكم اعلام قىلىڭىز وايرشدرڭىز سىزاي پىغمبەرلر آدمىلەرگە (أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا)
 شونىكم بوقدىر ھېچ برعبادتكە مستحق مەبۇد مگر من گنە من (فَاتَّقُونَ) بس فورقۇر
 سىز مىندىن وباشقىغە عبادت قىلماڭىز (خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ) ياراندى
 خدای تعالى كوكلرنى هم يىرنى طوغرى، حكىم ايلە ياكە حكمت بويىچە ياكە حلقنى
 ظاهر قىلو اوچون ياراندى (تَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ) عالى ومنزە بولدى اول خدای
 تعالى مشركلر شريك كىنورا تورغان نرسەدن (خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ) ياراندى خدای
 تعالى آدمىنى جانسىز منى صووندىن صىكرە آڭا خان بىروب عقللى وفەھلى قىلدى
 (فَاذْهَبْ وَخَصِيمٌ مُّبِينٌ) بس شولوقنىڭ اول آدمى آشكارا خصومت ايتكوچى ودعوالاشقوچىدر
 يعنى خدای اولوكلرنى نرگىزماس دىيۈب بىغىلاشور اوزىنىڭ نچوك ياراتولغانن اويلاپ
 قاراماس نىلكم ابى بن خلف شولاي بىغىلاشدى واولگاندىن صوك تىلوگە اشانمادى
 (وَالْإِنْعَامَ خَلَقَهَا) هم دورت آياقلى حيوانلرنى كم ياراندى آنلرنى خدای تعالى صغر
 وصارق هم توه كىبى حيوانلردىكم انعام سورەسىندە ذكر ايتولدى (لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ)
 باردىر اول حيوانلردە سىزنىڭ اوچون سىزنى اورتا تورغان هم جلوتتا تورغان نرسە يعنى
 اول حيوانلرنىڭ يوللردىن هم تىر يىلردىن كىيۈملر كىيۈب تىلرڭىزنى اورتاسىز هم صالقوندىن
 صافلاناسىز (وَمَذَافِعٌ) هم فائىدەلر باردىر سىزلىرگە اول حيوانلردە آنلر بالا طوغدىروب
 ماللرڭىز كويبايماكى هم سوتارى هم آنلرغە اطلانوب ويوكلر بوكلاب فائىدەلارماقۇز
 كىبى (وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ) دىخى اول حيوانلردىن سىزلىر آشيسىزورز قلاناسىز يعنى سوتلرن
 ومايلرن هم ايتلرن آشاب فائىدەلاناسىز (وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ) هم باردىر سىزنىڭ اوچون
 اول دورت آياقلى حيوانلردە زىنەت وماطورلىق (حِينَ تَرِيحُونَ) آنلرنى اوتلاغان
 يىلردىن ايولرڭىزگە فايئارغان وقتىڭىزدە (وَحِينَ تَسْرَحُونَ) هم قرغە اوتلازغە يبارگان

وقتکژده یعنی اول حیوانلرنی ایرته برله فرغه چفاروب یبارگان وقتلرکژده هم
 آخشام یتکچ ایولرکژگه فایتقان وقتلرنده آنلر سز نك یورطلرکژغه زینت بیرالر
 (وَنَحْمَلُ أَثْقَالَكُمْ) دخی بولکلرلر اول حیوانلر سز نك آغر بولکلرکژنی (الی بلد لم
 تَكُونُوا بِالغِيه) شول شهرگه کم سز ایرشکوچیلر توگلسز اول شهرگه (الآ بشق
 الأَنْفُس) مگر نفسلر نك مشقتی ایله گنه ایرشورسز یعنی بیک محنت و مشقتلر ایله
 باروب یته تورغان یراق شهرگه سز نك ماللرکژنی بولکلاب آلوب بارالر خطاب
 مکه اهلینه درکم آنلر تولهلرگه مال بولکلاب شام ویمان ولایتلرینه سودا اوچون
 بارورلر ایدی (ان رَبُّكُمْ لَرُؤُوفٌ) درستلکده سز نك پروردکارکژ مهر بان
 و مرحمتلی درکم سزلرگه هیچ بر خدمتکژ اوتماینچه نعمتلر بیردی (رحیم) باغشلاغوچی
 و رحمت اینکوچیدرکم دورت آیاقلی حیوانلرنی سز نك خدمتلرکژ اوچون یاراتدی
 (وَالغَيْلِ) دخی یاراتدی خدای تعالی آطلرنی (وَالْبَغَالِ) هم قاهرلرنی (وَالْحَمِيرِ) دخی
 ایشاکلرنی یاراتدی (لَتَرَبُّوهَا) تا کم سز نك آطلانماکژ اوچون آنلرغه (وزینة)
 هم معیشتلرکژگه زینت و کور کاملک اوچون یاراتدی (وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ) دخی
 یاراتور خدای تعالی سزلر بلسی تورغان نرسه لرنی هر تورلی برتقوچی جانورلر
 و فوشلر هم واق توباک حشراتلردن هم صوداغی حیوانلردن یا که بلمی تورغانلردن
 مراد جنتداگی مخلوقلردن یا که فرشته لردن و الله تعالی اعلم بهراده (وعلى الله قصد
 السبيل) و خدای تعالی اوزرینه در طوغری بولغوچی یول یعنی طوغری یول خدای
 تعالی نك یولیدر و آکا ایرشدرگوچی یولدر کم مراد اسلام دینیدر (ومنها جائز)
 هم اول یوللردن باردر طوغری بولماغانلری و مقصودغه ایرشدرمی تورغانلری
 کم کفر و بدعت بوللریدر (ولر شاء لهدیکم اجمعین) و اگر نلاسه ایدی خدای
 تعالی طوغری بولغه کوندرونی البته کوندرو ایدی طوغری بولغه سز نك بارچه لرکژنی
 (هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ) اول خدای تعالی شول ذاندیر کم ایندردی (مِنَ السَّمَاءِ مَاءً) کوکدن
 صونى یعنی یغمورنی یاودردی (لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ) بارذر سزلرگه اول صودن اچمک
 یعنی صونك بعضلرن اچوب فائده لانورسز (ومنه شجر) هم بولور اول صودن آغاچ
 یعنی اورمانلر هم اولنلر شول صو سبیلی اوسارلر (فیه نسیمون) اول اولنلرده سز
 اوطلاتورسز دورت آیاقلی حیوانلرکژنی (بُنِبْتُ لَكُمْ) اوسدرور خدای تعالی
 سز نك اوچون (به الزرع وَالزيتون) اول یغمور صوی ایله ایگونلکنی و آشلقنی هم
 زیتون آغاچن اوسدرور (وَالنَّخِيلِ) دخی خرما آغاچلرن اوسدرور (وَالْاعنَابِ)

ھەم يوزم آغاچلارن (وَمَنْ كُلُّ الثَّمَرَاتِ) ھەم دنيادە بولغان يېمىشلىرىڭ ھەر قايسىسىنىڭ
 اوسىرور (ان في ذلك) درستلىكىدە اوشبو ايسگونلرنى ھەم آغاچلارنى اوسىرور دە
 باردىر (لَا يَبۡتَغُونَ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) البتە دېلىل وعلامت خدای تەالى نىڭ قىدرىنىە نىكىر قىلا
 تورغان وادىلى تورغان گروە اوچون (وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ) دىخى مسخىر
 قىلدى خدای تەالى سىزگە و سىز نىڭ فائىدەگىز اوچون ياراندى كېچە ايلە كوئىزنى
 (وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ) ھەم قوياش ايلە آينى (وَالنَّجۡمَ مُسَخَّرَاتٍ) دىخى بولدىلر مسخىرلر
 وبوى مونغوچىلر دىر (بامرە) خدای تەالى نىڭ فرمانىنىە (ان في ذلك آيات) درستلىكى
 اوشبو ذكىر ايتولگان لردە البتە خدای تەالى نىڭ قىدرىنىە و بىرلىكىنىە علامتلر بار دىر
 (لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ) شول گروە اوچونكىم تىقلىق قىلورلر و آكلارلر (وَمَا ذَرَأَّا لَكُمۡ فِي
 الْأَرْضِ) دىخى سىز نىڭ فائىدەگىز اوچون قىلدى خدای تەالى شول نرسە نىكىم ياراندى
 بىردە سىزگە كرا كلى بولغان نرسەلردىن (مُخْتَلَفًا أَلۡوَانُهُ) تورلى تورلى بولغانى حالدە اول
 نرسە نىڭ توسارى و شىكللىرى ھەم نواعلىرى (ان في ذلك آية) درستلىكىدە اوشبو
 يارانلغان نرسەلردە البتە دېلىل وعلامت بار دىر خدای نىڭ بىرلىكىنىە (لِقَوْمٍ يَتَذَكَّرُونَ)
 شول گروە اوچونكىم ياد ايتارلر و ايسلرىنىە توشورب عبرت آلورلر (وَهُوَ الَّذِي
 سَخَّرَ الْبَحْرَ) و اول خدای تەالى شول ذاندىر كىم مسخىر قىلدى و سىز نىڭ فائىدەگىز اوچون
 قىلدى درياني كىم سىز اول دريالردىن و دېنگىزلردىن فائىدە لانورسىز ھەم بالقى توتارسىز
 (لَتَأْكُلُوا مِنْهُ) تا كىم سىز نىڭ آشاماقىز اوچون اول دريادىن (لَعِبَابًا رَّيًّا) ياڭا و بوز بولماغان
 ھەم ايسكىر ماگان ايتنى بەنى ياڭا توتولغان بالقىنى (وَتَسْتَغْرِجُوا مِنْهُ حَلِيۡةً) دىخى
 چىقارماقنىز اوچون اول دېنگىزدىن زىبنت اسبابلرن كىم (تَلْبَسُونَهَا) سىز كىيارسىز
 آنلرنى بەنى كىيولمىز كىزنى زىبنتلى تورغان انجىر مەرىجان كىيى اصل طاشلرنى دېنگىزلردىن
 چىقاروب فائىدە لانورسىز (وَنَرَى الْفَلَكَ) دىخى سىن كوراسىڭ كىمەلرنى (مَوَآخِرَ فِيهِ)
 بارغۇچى و صونى ياروب يورگۇچى اول دريادە (وَلَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ) دىخى مسخىر
 ايتدى خدای تەالى دېنگىزلرنى سىزگە تا كىم سىز نىڭ استاماكىز اوچون خدای تەالى نىڭ
 فضلدىن بەنى سودا گىرلىك ايلە چىت شەرلرگە باروب رىزق استاماكىز اوچون
 (وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) ھەم شايىدىكىم سىزلر شىكرانە قىلورسىز خدای تەالى گە اوشبو
 نىمىتلرگە فارسى (وَالْقَى فِي الْأَرْضِ) دىخى قويدى خدای تەالى و ياراندى بىردە
 (رَوَاسِيَ) بيوك تاولارنى (أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ) تا كىم مېل ايتەماسون و بىر طرفقە آوشماسون
 اوچون بىر سىز نىڭ ايلە بەنى بىر مضطرب بولماسون و سىلەكو نىماسون بىر گنە اورندە

قرار فیلوب تورسون اوچون بیوک طاولرنی یرنک اوستونده قیلدی (وانهارا) دخی یاراندی یرده یلغه لرنی (وسبلا) هم بر شهر دن بر شهر گه یوری نورغان یوللرنی یاراندی (لعلکم تهتدون) تا کم شاید سز لر کونلور سز واپور شور سز بارا تورغان اورنلر کزغه شول یول لر سبیلی (وعلامات) دخی پیدا یلدی خدای تعالی علامتلرنی و بیلگولرنی یعنی یول بورگوچیلر آداسماسونلر اوچون یولنک بیلگولرن یاراندی طاولر و آغاچلر هم توبه لک یرلر کبی (وبالنجم هم یهتدون) و یول دزلر ایله آنلر یولغه کونلورلر یعنی مکه اهلی و قریش قومی سفر گه چققان وقتلر نده یول دزلر غه قاراب یولنی طابالر اگر چه بار چه آدمیلر ده یول دزلر ایله یولنی طابوب یورسه لرده قریش قومی اوشبو اش ایله مشهور ایدیلر (افمن یخلق) ایسا شول کیمسه کم یاراتور اول و یوقدن بار قیلور اوشبو ذکر ایتولگان مخلوقاتنی (کمن لایخلق) بولور مو شول کیمسه شکلی کم یارانماس و بار قیلماس هیچ بر نرسه نی یعنی بار چه مخلوقاتنی یاراتقوچی خدای تعالی هیچ بر نرسه نی یاراتوغه کوچی یتماگان پوتلر ایله بر نینگز بولور مو البته بولماس (افلا تدرکرون) ایسا بس یاد ایتناس سز مو و ایسکیز گه توشور ماس سز مو سز لر اوشبونی تا کم اعتقاد کزنک باطل ایکانن بلور ایدکیز ای مشرکلر (وان تعدوا نعمة الله) و اگر صانا ماچی بولسا کز سز الله تعالی ناک سز گه انعام قیلغان نعمتلرن (لا تحصوها) سز صانی آلماس سز آنی و حسا بینه چقا آلماس سز بس نعمتلر ناک صانن بل آلماس کز شکرانه سن نهچوک ادا قیلا آلور سز (ان الله لغفور) در ستلکده الله تعالی یارلقاغوچیدر نعمتک شکرانه سن اوناوده کیم چیلک ایتسا کز (رحیم) مهر بان و رحمت ایتکوچیدر شکرانه ده کیم چیلک کز سبیلی سز لر نی نعمتندن محروم ایتماس (والله یعلم) و خدای تعالی بلور (ما تسرون) سز باشورا تورغان نرسه نی کو کلدای گی نیتلر کز دن و اعدا دلر کز دن (وما نعلنون) هم سز آشکارا قیلا تورغان نرسه نیده بلور عمللر کز دن (والذین بدعون من دون الله) و شول کیمسه لر کم طابو نورلر مکه اهلی آنلر غه خدای تعالی دن باشقه یعنی باطل معبودلری و پوتلری (لا یخلقون شیئا) یارانماسلر هیچ بر نرسه نیده و یاراتور غه کوچلری یتناس آنلر نهچوک یارانسونلر (وهم یخلقون) و جالانکه اول پوتلر اولزلی مخلوقلر در و یاراتولمشلر در مخلوق بولغان نرسه البته خالق بولماس و یاراتوغه کوچی یتماس بس اول پوتلر خدایغه نهچوک شریک بولورلر (اموات) اول پوتلر مخلوق بولورلری اوستونه اولوکلر و جانسزلر در (غیر احياء) نریکلر گه باشقه یعنی تریک

تو گلدر کور ماسلر و ایشتماسلر هم سو بلاماسلر بس نهچوک معبود بولسونلر (وما
 یشعرون ایا ن یبعثون) هم آنلر بلماسلر فایچان قوبارلاچقلرن یعنی اوزلرینک
 فایچان قوبارلاچقلر ایکانن بلماسلر بس باشقه لرغه جزا بیر وگه آنلر نك نهچوک
 کوچلری یتسون (۱) (الهمک اله واحد) سز نك خدا یگز بر بولغوچی خدای تعالی در
 (فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ) بس آخر تکه اشانمی تورغان کمسه لر (فَلَوْ بِهِمْ مَنكِرَةٌ)
 آنلر نك کوکلری حقلقنی انکار ایتکوچیدر قبول فیلماسلر (وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ) هم
 آنلر باش طار تقوچیلر در خدای تعالی گه ایمان کیلتورودن هم پیغمبر علیه السلامغه
 ابارودن (لَا جَرَمَ أَنْ اللَّهُ يَعْلَمَ) یوقدر هیچ شبهه شونده کم الله تعالی بلور (مَایسِرُونَ)
 اول مشرکلر نك کوکلر نده یاشورا تورغان یاوز نیتلرن (وَمَا يَعْلَمُونَ) دخی آشکارا
 قیلا تورغان اشلرن بلور پیغمبر علیه السلامغه دشمانلق و صوغش قیلولر ندن (أَنَّهُ
 لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ) در سنلکده خدای تعالی سویماس ایمانندن باش طار تقوچیلر نی
 (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ) وهر فایچان ایتولسه اول باش طار تقوچیلرغه (مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ)
 نی نرسه ایندردی پروردکارگز محمد علیه السلامغه دیوب (فَالْوَالِئَاتُ الْأُولِيَّاتُ)
 ایتلر آنلر اول محمد که ایندرلگان نرسه اولگیلر نك حکایه لر ی و افسانه لر بدر
 یعنی قرآن نك خدای تعالی سوزی ایکانینه اشانمیلر اوتکاندا گی خلقلر نك حکایتلر بدر
 دیوب شول سوزلری ایله اوزلرینه ابار گوچیلر نی آزدالرر (لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ) تا کم
 یو کلاسونلر اوچون اوزلرینک گناه یوکلرن (كَامِلَةً) کامل و تمام ایتوب (یوم الْقِيَامَةِ)
 قیامت کوننده (وَمَنْ أَوْزَارَ الَّذِينَ يَضُلُونَهُمْ) هم یو کلاسونلر اوچون شول کمسه لر نك
 گناهلر نندن کم آنلر آزدورر ایدیلر اول کمسه لر نی (بَغِيْرَ عِلْمٍ) بلودن باشقه
 و نادانلق ایله یعنی اول مشرکلر قرآن نی اولگیلر نك حکایتلری دیوب اشانما پنجه
 اوزلری ضالنتکه توشوب هم باشقه لر نیده آزدورلری سببلی قیامت کوننده اوز
 گناهلرینکده بارچه سین یوکلار لر هم اوزلری آزدرغان کمسه لر نكده گناهلر نندن
 بر اولوشی آنلرغه یوکلانور (أَلَا سَاءَ مَا يَزُرُونَ) آگاه بولگز کم نی یاوز یوکلر
 آنلر نك یوکلی تورغان یوکلری (فَدَمَّرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) تحقیق مکر فیلدیلر
 اوشبو مکه اهلندن الگاری بولغان امتلر هم پیغمبرلرینی یالغانغه توتوب یاوزلق
 قصد ایتولری ایله (فَاتَى اللَّهُ بَنِيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ) بس کیلدی خدای تعالی نك حکمی
 وفرمانی آنلر نك یاصاغان بنالرن نیگزلر نندن خراب ایتو ایله (فَغَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ)
 بس یقولدی و توشدی آنلر اوزرینه ایولرینک توشامی (مَنْ فَوْقَهُمْ) آنلر نك اوستلر نندن

(۱) دمیاطی رحمة الله علیه
 بیور مشرکلر که خدای تعالی
 قیامت کوننده مشرکلر نك
 طابونغان پوتلرن جانلی
 و عقلی ایتوب محشر یز نك
 حاضر قیلور تا کم اول
 پوتلر اوزلرینه عبادت
 فیلغان کمسه لر دن بیزار لک
 قیلور لر و آنلر دن راضی
 تو گلدر لک ارن معلوم
 قیلور لر کاشفی

يعنى شهرلىرى ويور طارى جېمىرلوب هلاك بولىدۇ (۲) (وَآتِيهِمُ الْعَذَابُ) ھەم كېلىدى
 آنلارغە عذاب (من حيث لا يشعرون) اوزلىرى بلماگان اورىدىن يعنى ھېچدە
 كونماگان واويلاماغان وقتلر نە كېلىدى (ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ) صگرە قىامت
 كونندە خورور سواى قىلور آنلارنى خدای تعالى تەووغ عذابى ايله (وَيَقُولُ) ھەم
 ايتور خدای تعالى آنلارغە قىامت كونندە (أَيُّنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ) فايده در منم شول
 شريكلم واور تاقلم كم (كنتم نشاقون فيهم) سزىلر خلافتق قىلور ايدكز دنياده
 وقتكز دە پېغمبرلر گە آنلر طوغر بىسندە يعنى پېغمبرلر كز نك فرمانلر يە فار شوب
 پوتلرنى خدايغە شريك ايتوب طا بونور ايدكز بو كون شول پوتلر كز فايده در ديوب
 خدای تعالى آنلر دن صورار (قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ) ايتورلر علم بېرىلگان كمسلر
 يعنى علم ايلارنى ايتورلر (أَنَّ الْخُزْيَ الْيَوْمَ) درستلىكده خورلق اوشبو كوندە
 (وَالسُّوءَ) دخى ياوزلق يعنى منگولك عذاب (عَلَى الْكَافِرِينَ) كافرلر اوزر يە
 بولغوچىدر (الَّذِينَ تَتَوَفَّيهِمُ الْمَلَائِكَةُ) آندايىن كافرلر كم وفات ايتدورلر آنلارنى
 وجان لرن آلورلر فرشتهلر (ظَالِمَى أَنْفُسِهِمْ) اوز نفسلر يە ظلملق ايتكوچىلر
 بولغانلرى حالده اول كافرلر كفر و گناهلرى سببلى (فَأَلْقُوا السَّلْمَ) بس صالدىلر
 آنلر صلحنى يعنى اولومنى كوزلرى ايله كور گاج صلح ايتما كچى بولىدۇلر ھەم خداينك
 بولكى ايله افرار قىلدىلر بايكە مرمانغە بوى صوندىلر ھەم شول وقتدە اول كافرلر
 ايتدىلر (مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ) بز اشلار بولماقدى ھېچ بر ياوزلقنى ديوب يعنى
 اوزلر يەنك كفر و شركلر يە ھەم نىلغان گناهلر يە انكار ايتدىلر بز كافر بولماقدى و گناھ
 اشلامادك ديدىلر آنلر نك بو سوزلر يە فارشى خدای تعالى بيوروركى (بلى) بلى
 سز كافر بولدكز و ياوزلقلر قىلدىكز (إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ) درستلىكده الله تعالى بلىگوچىدر
 (بَمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) سز نك اشلان اشلر كزنى و دنياده قىلغان گناهلر كزنى ھەم سىتى
 بلور و جزا كزنى بيورور (فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ) بس كر كز سز اى كافرلر تەووغ نك
 ايشكلر يە (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو فالغوچىلر بولغانلر كز حالده اول تەووغدە (فَلْيُبْسِ
 مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ) بس نى ياوز اور ندر تكبرلك ايتكوچىلر نك فرار قىلاچق اوزلرنى
 تەووغدە مردىدر كم عرب قىبللرى حج وقتندە مكە گە رسول صلى الله عليه وسلم نك
 احوالن تحقبق قىلوب نيكشرو اوچون كشىلر بيارورلر ايدى اول بيارلش كشىلر
 مشركلردن محمد عليه السلامغە نى نرسە ايندرلر در ديوب صوراسلر مشركلر بوقارىك
 ايتولگانچە اولگىلر نك افسانلرى و حكايتلر بدر ديوب جواب بيورورلر ايدى (وقيل)

تفسير حسيني

لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا وابتولدى شر كدن هم كفرن صافلانغان كهمسهر كه يعنى هر فايچان
 اول كشيلىر مؤمنلر دن صوراسه لر (ماداً انزل ربكم) نى نرسه ايندردى سز نك
 پروردكار كز محمد عليه السلامه ديوب (قالواخيراً) ايندبلر مؤمنلر خيبر نى وايز گولكنى
 ايندردى ديوب يعنى محمد عليه السلامه ايندرلگان نرسه قرآندر كم بار چه خيبرلر نى
 جيغوچيدر (لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا) ايز گولك قيلغان كهمسهر كه (فى هذه الدنيا) اوشبو
 دنياده بولغوچيدر (حسنة) ايز گو جزا يعنى لا اله الا الله محمد رسول الله كلمه سيني ايتكوچى
 مؤمنلر نك اوشبو دنياده ماللرى و جانلرى صافلانمش بولور هم خداى تعالى آنلرغه
 باردم فيلور (وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ) والبنه آخرت يورطينك ثوابى بخشير اقدر دنيا
 دولتندين (وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ) هم البتهنى بخشى يورطدر تقوالق ايتكوچيلرنك يورطى
 يعنى جنت ياكه متقبيلر يورطندن مراد اوشبو دنيا در كم دنيا ايز گولك ايتكوچيلر
 اوچون بخشى يورطدر دنيا برله آخرت سعادت ن حاصل فيلورلر (جَنَّاتُ عَدْنٍ
 يَدْخُلُونَهَا) افامت ابته توزغان جنت باقچه لر يدر اول متقبيلر نك يورطلرى كم آنلر
 كرورلر اول جنتلر كه (تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) آغار اول باقچه لر نك آغاچلرى
 آستوندىن بلغهر (لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ) بولور آنلرغه اول جنتلرده تلاگان نرسه لرى
 يعنى نرسه نى كوكللرى نلاسه شول حاضر بولور (كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ)
 اوشانداق جزا بيرور الله تعالى تقوالق ايتكوچيلر كه (الَّذِينَ تَتَوَفَّيهِمُ الْمَلَائِكَةُ)
 آنداين تقوالق ايتكوچيلر كم آنلر نك جانلرن آلورلر جان آلفوچى فرشته لر
 (طَيِّبِينَ) پاك بولغانلرى حالده آنلر كفرن و گناهدن هم فرشته لر آنلر نى اولوغلاب
 آنلرغه سويونچ بيرورلر (يَقُولُونَ) ايتورلر اول فرشته لر آنلرغه (سَلَامٌ عَلَيْكُمْ)
 خداى تعالى نك سلامى بولسون سز لر كه (أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ) كر كز سز جنتكه كم اول جنت
 سز نك اوچون حاضر لانگاندر (بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ) دنياده قيلغان ايز گو عمل لر كز
 سببلى (هَلْ يَنْظُرُونَ) ايا كونازلر مو اول كافرلر يعنى كونماسلر (إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ
 الْمَلَائِكَةُ) مگر كونازلر اوزلر ينه فرشته لر نك كيلما كن جانلرن آلو اوچون (أَوْيَاتٍ أَمْرٍ
 رَبِّكَ) يايسه پروردكار كك فرمانى كيلونى كونازلر آنلر نى هلاك فيلو برله (كَذَلِكَ)
 اوشانداق يعنى اوشبو مشركلر نك يالغانغه نوتولرى شكلى (فَعَلَّ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ)
 فيلديلر آنلر دن الگارى بولغان كهمسهر هم يعنى اولسكى امتلر هم پيغمبرلر ن
 يالغانغه نوتديلر (وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ) وظلم لاق ايتمادى الله تعالى آنلرغه آنلر نى هلاك
 فيلماق ايله (وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ) ولكن آنلر اوز نفسلر ينه ظلملق فيلور

بولدىلر كافر و شرک هم گناه قىلولىرى ايل (فَاصَابِهِمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمَلُوا) بسى ايرشدى
 آنلرغه اشلاگان ياوزلقلرىنىڭ جزاسى (وَحَاقَ بِهِمْ) هم توشدى آنارغه و آنلرنى
 توتدى (مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) شول نرسەكم آنلر استهزا قىلور ايدىلر آنڭ بىرلە
 يعنى عذاب كىلما كىنە اشانماينچە مسخرەگە توتارلر ايدى شول عذاب آنلرغه كىلدى
 (وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا) وايتدىلر خدا بىغە شرک كىلتورگان كىسەلر (لَوْ شَاءَ اللَّهُ) اگر
 تىلاسه ايدى الله تعالى (مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ) بىز طا بونماس ايدىك خدايدىن باشقە
 ھىچ بىر نرسەگە (نَعْنُ وَلَا آبَاءُنَا) بىز اوزىز طا بونماس ايدىك هم آنالرمىزدە طا بونماغان
 بولورلر ايدى (وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ) دخى حرام ايتماس ايدىك بىز خداى
 تعالى نڭ حكىمدىن باشقە ھىچ بىر نرسەنى يعنى خداى اوزى شولاي تىلاگانە كورە
 بىزىر پونقە طا بونامىز هم بىغىرە و سائىبە كىبى تولىرى اوزىزگە حرام قىلامىز خداى
 تىلاماسە بو اشلرنى اشلاماس ايدىك دىدىلر آنلر بو سوزنى استهزا يوزىدىن مسقل
 ايتوب ايتدىلر (كَذَلِكَ) اوشانداق يعنى اوشبومكە اھلىنڭ اشلاگان اشلرى شكىلى
 (فَعَلَّ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) قىلدىلر آنلردىن الگارى بولغان كىسەلر يعنى اولگى امتلر
 هم پونلرغە طا بوندىلر و حلال نرسەلرنى حرام قىلدىلر (فَهَلْ عَلَى الرَّسُولِ) بس ايا
 بار مودر پىغمبىرلر اوزىزىنە يعنى پىغمبىرلر اوزىزىنە لازم توگىلدىر (الْأَبْلَاحُ الْاُمِّيْنَ)
 مگر آھق ايرشدىر و لازىمىز آدمىلرگە خداى تعالى نڭ فرمانى ھدايت و ضلالت آنلر
 اختيار ندى توگىلدىر (وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ اُمَّةٍ رَسُوْلًا) و تحقيق بىز بىباردىك ھر گر و ھقە
 پىغمبىرنى سنى اوشبو امتكە بىبار گانمىز شكىلى هم بىوردى اول پىغمبىرلرگە اوزلرىنىڭ امتلرىنە
 ايتماك ايل (اَنْ اَعْبُدُوْا اللّٰهَ) شوبىلە دىوبىكم عبادت قىلىڭىز سىز الله تعالى گە (وَاجْتَنِبُوا
 الطَّاغُوْتَ) هم بىراق بولڭىز و صافلانۇڭىز خداى تعالى دن باشقەغە طا بونۇدىن (فَمِنْهُمْ
 مَنْ هَدَى اللّٰهُ) بس اول گر و ھلردىن بولدى خداى تعالى طوغرى بولغە كوندىرگان
 كىسە (وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلٰلَةُ) هم بولدى آنلردىن آنڭ اوزىزىنە ضلالت و آز غوناق
 واجب بولغان كىسە يعنى اولگى امتلردىن بىعضلرى مؤمن و بىعضلرى كافر بولدىلر
 (فَسَبُّوْا فِى الْاَرْضِ) بس سىر قىلىڭىز و يورۇڭىز سىز بىردە اى مشركار (فَانظُرُوْا كَيْفَ
 كَانَتْ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِيْنَ) بس قاراڭىز و كورۇڭىز نچوك بولغاندىر پىغمبىرلرنى يالغانغە
 توتقۇچىلر نڭ اشلرىنىڭ سوڭى يعنى عاد و ثمود قوملرىنىڭ بىرلرىنە باروب كورۇڭىز
 شرک و تىكدىبىلرى سببىلى آنلر نچوك ھلاك بولغانلردىر هم شونى كوروب عبرت
 آلىڭىز (اَنْ تَعْرِضَ عَلٰى هُدٰىيِهِمْ) اگر حرىص بولساڭدە و بىك فزىساڭدە سىن اى

محمد علیه السلام اوشبو مشرکونک هدایتلرینه وایمان کیلنورولرینه (فان الله لا یهدی) بس درست بکده الله تعالی طوغری یولغه کوندرماس (من یضل) شول کمه نیکم ضالنتکه توشورور آنی وآنک ازغونلقده فالماقینی تلار (وما لیم من ناصرین) هم یوقدر اول ضالنتده فالغان کمه لرگه یاردیم بیرگوچیلر وآنلرنی عذابدن فوتقارغوچیلر تبیانده مسطوردر کم مسلمانلاردن براونک بر کافرده آلاچاغی بارایدی شول آلاچاغن صورارغه بسارغان ایدی سوز آراسنده اول مسلمان ایتدی کم اولگانندن صوگ همه لر مز خدای تعالی حضورینه باراچقمز کافر آکا فارشی ایتدی سن اولگانندن صوگ نرلورمن دیوب گمان قیلا. نمو من آنط ایتهمن هیچکم اولگانندن صوگ یاگاندن ترلماس دیوب اوز دیننچه بیک قاطی آنظرلر ایتدی حق تعالی دن آیت کیلدیکم (وافسموا بالله جهد ایمانهم) وآنط اچدیلر اول مشرکله خدای تعالی ایله آنظرلرینک فاطیراغین (لا یبعث الله من یموت) قوبارماس خدای تعالی ویاگاندن ترگزماس اولگان کمه نی دیوب (بلی) بلی البته ترگزور خدای تعالی اولوکلرنی (وعدا علیه حقا) آنک اوزرینه حق و لازم بولغان وعده ایله وعده قیلدی خدای تعالی اولگانندن صوگ ترگزورمن دیوب (ولکن اکثر الناس لا یعلمون) ولکن آدمیلرینک کوبراگی بلماسلر (لیبین لهم الذی یختلفون فیه) قوبارور خدای تعالی آنلرنی تا کم بیان قیلسون او حون وبلدرسون او چون آنلرغه آنلرینک خلافتی قیلوشقان نرسه لرن یعنی اولگانندن صوگ ترلمک وحساب هم جزا طوغری بسنده خلافتی ایدوب آنلر اشانماسلر ایدی شونلرینک حق ودرست ایکانن آنلرغه بلدر و او چون خدای تعالی آنلرنی قوبارور (ولیعلم الذین کفروا) دخی بلسون لر او چون کافر بولغان و اشانماغان کمه لر (انهم کانوا کاذبین) شونیکم آنلر یالغانچیلر بولدیلر اولزلری قیامتنی انکار قیلولرنده (انما قولنا لشیء) موندن باشقه توگلدر کم بزینک سوز مز بر نرسه گه (اذا اردناه) هر قایچان تلاسا کیز اول نرسه نی بار قیلونی (ان نقول له کن) بزینک ایتما کیمز در اول نرسه گه بولغل دیوب (فیکون) بس بار بولور اول نرسه یعنی خدای تعالی نیک مخلوقاقنی بار اتمانی ماده لرگه ومدنلرگه محتاج توگلدر بار بولغل دیوب ایتما کی ایله هر نرسه بار بولور (والذین هاجروا فی الله) وشول کمه لر کم هجرت ایتدیلر واوزلرینک وطنلرن طاشلاب کیندیلر الله تعالی نیک راضیقینی استاب (من بعد ما ظلموا) ظلم لقلر ایتولگانلرندن صوگ مراد قریش مشرکلرندن کوب ظلم و جفالر کوروب طاقتلری فالما اینچه حبش برینه کوچوب

کیتکان صحابه لر در (لنبوتهم فی الدنيا) البسته بز بیرو رمز آنلرغه اوشبو دنیاده
(حسنة) بغشی بولغان اورننی یعنی آنلر فی مدینه شهرنده اورنلاشدرور رمز (ولاجر
الآخرة اکبر) و آخرت ثوابی البته اولوغرافدر دنیا دولتندن (لو كانوا يعلمون) اگر
بلورلر بولسه لر آنلر یعنی اگر مشرکلر هجرت ایتکوجی مسلمانلرغه دنیا و آخرت
سعادتی نصیب بولاچاغن بولسه لر البته ایمان کیتلوروب هجرت قیلورلر ایدی یا که
مهاجرلر اوزلری بولسه لر طاعت و عبادتلرن آرندرورلر ایدی (الذین صبروا) اول
مهاجرلر شول کمه لر در کم صبر قیلدیلر و چدا دیلر و طنلرندن آیرلوغه هم کافرلرنک
جفاسینه (وعلى ربهم يتوكلون) هم اوزلرینک پروردکارلرینه توکل قیلورلر آنلر
واشلرن آکاغنه طاپشورلر روایت ایدلمشدر کم قریش مشرکلری ایتدیلر خدای
تعالی شوندن اولوغرافدر کم آدمینی پیغمبر ایتوب بیارسه بلکه اول اگر پیغمبر بیارسه
فرشته لر فی بیازور ایدی بس حق تعالی دن آیت کیلدیکم (وما ارسلنا من قبلك)
ویبار مادکبز سندن الگاری ای محمد علیه السلام پیغمبر ایتوب (الا رجالا نوحی
الیهم) مگر شول ایلر فی یباردک کم بز وحی قیلور ایدک آنلرغه یعنی سندن اول
کیلگان پیغمبرلر هم همه لری سنک شکللی آدمیلر ایدیلر برسیده فرشته توکل
ایدی (فستلوا اهل الذکر) بس صوراکز سز ای مشرکلر کتاب اهلندن یعنی یهود
ونصارانک عالمرندن صوراکز (ان کنتم لا تعلمون) اگر بولسا کز سز اوز کز
بلماس سز یعنی اوز کز بلمی نورغان بولسا کز عالمردن صوراکز تا کم اولگی
ملتلر که کیلگان پیغمبرلر نک همه لری آدمیلر بولغانن بلور سز (بالبینات والذکر)
روشن و آچق بولغان معجزه لر ایل هم یازلغان کتابلر ایل بیاردکبز اول پیغمبرلر فی
(وانزلنا الیک الذکر) هم ایندردکبز سنک صاری ای محمد علیه السلام قرآن فی کم
اول قرآن خداینک ذکرینه سبیدر (لتبین للناس) تا کم سنک بیان ایتما کک و باسدرما کک
او چون آدمیلر که (ما نزل الیهم) آنلر صاری ایندرلگان نرسه فی خداینک فرمانلرندن
هم امر ونهی لرندن (ولعلمهم بتفکرون) هم تا کم شاید آنلر فکر قیلورلر و اویلاب بلورلر
اوشبو سوز مخلوق سوزی توکل ایکنن (افامن الذین مکروا السیئات) ایا امین
بولدیلرمو باوتز مکرلر فی بولغان کمه لر یعنی پیغمبر علیه السلام فی هلاک ایتما کچی
بولوب آنک حقنده یاوزقلر او بلاغان هم مکر و حیللر قیلغان مشرکلر فورقمیلر مو
(ان ینسف الله بهم الارض) خدای نکل آنلر فی یرگه یوطدره ائندن یعنی فارون فی
یر یوطقان شکللی آنلر فی هم بر یوطما ائندن فورقمیلر مو (اویانهم العذاب) یا ایسه ایمین

بولدىلرمو آنلر اوزلر يەنە عذاب كېلۈندىن (من حيث لا يشعرون) اوزلرى بلماگان
 وكوتماگان اورندىن (اوباخذهم فى ثقلبهم) يايىسە ايىمىن بولدىلرمو آنلر خدای
 تعالى نىڭ آنلرنى تونماقندىن آنلرنىڭ يورگان وقتلرنىدە يەنى شەردىن شەرگە سودا
 نېلوب يورگان وقتلرنىدە يايىسە يانتقان اورنلرنىدە بىر ياقىدىن ايكنچى ياقلر يەنە ايلانگان
 وقتلرنىدە خدای تعالى نىڭ عذابى آنلرغە كېلما كىدىن فورقماسلرمو (فما هم بمعجزين)
 بس توگىلدىر آنلرماجز ايتكوچىلر خدای تعالى نى اوزلرنى عذاب قىلۇدىن (اوباخذهم
 على تخوف) يايىسە ايىمىن بولدىلرمو آنلر خدای تعالى نىڭ آنلرنى تونماقندىن
 فورقولرى اوزلر يەنە يەنى اولىكى قوملرگە كېلگان عذابلردىن فورقۇدە نورغان وقتلرنىدە
 اوزلر يەنە عذاب كېلۇدىن فورقماسلرمو (فان ربكم لرووف) بس درىستلىككە سىزنىڭ
 رېكزالبته مېرىباندىر وتھىل ايتكوچىلر (رحيم) مرھىملىدىر وقزغانوچىلر كىم بىنلرگە
 عذاب بېيارۇدە آشوقماس (اولم پروا) ايا فاراماسلرمى اوشبو كافرلر (الى ما خلق
 الله من شىء) شول نرسە سارى كىم ياراتدى خدای تعالى بىر نرسەدىن كىم آننىڭ
 جىسمى وگاۋدەسى باردى (ينفيؤ ظلاله) يورور وابلانور آننىڭ كۈلەگەلرى (عن
 اليمين والشمال) اوڭ طرفدىن ھىم سول طرفدىن يەنى ھىر طرفقە ايلانوب يورور
 (سجدا لله) سجده ايتكوچىلر بولغانلرى حالە الله تعالى گە (وھم داخرون) وھالانكە
 آنلر خشوع ايتكوچىلر واوزلرن خور توتقۇچىلر * (ولله يسجد) وخدای تعالى گە
 سجده قىباور (ما فى السموات وما فى الارض) كوكلردە ھىم يىردە بولغان نرسە (من
 دابة) قىمىلداغۇچى جان اياسىدىن (والملائكة) دخى كوكلردە ھىم يىرلردە بولغان
 فرشتەلر خدای تعالى گە سجده قىلورلر (وھم لا يستكبرون) ھىم اول فرشتەلر باش
 طارتماسلر خدای تعالى گە عبادت قىلۇدىن (۱) (يخافون ربهم) فورقالر اول فرشتەلر
 پروردكارلرىنىڭ عذابى كېلۇدىن (من فوقهم) آنلرنىڭ اوستلرنىدىن (ويفعلون ما
 يؤمرون) ھىم قىلالر آنلر خدای تعالى آنلرغە بېيورغان اشنى اوز اختيارلرى
 ورغىتلىرى ابلە (وقال الله) وايندى خدای تعالى يەنى بېوردى شوپىلە دىوبكم (لا
 تتخذوا الھين ائھين) تونماكۇز سىز ايكى خدائىنى وايكى دىوب بلماكۇز (انما هو ال
 واحد) موندىن باشقە توگىلدىر كىم اول خدای تعالى بىر بولغۇچى مەبۇددر ھېچدە
 شرىكى وتىگىداشى يوقدر (فاياى فارھبون) بس مىندىن گنە فورقكۇز سىز اى آدمىلر
 (وله ما فى السموات والارض) واول خدای تعالى نىڭ قىمىلر كوكلردە ھىم يىردە بولغان نرسە
 بارچەسى آننىڭ مەخلۇقلرى ومىلوكلرىدىر (وله الدين واصبا) ھىم آننىڭ اوچوندىر طاعت

۳ نچى سجده

(۱) نىيانە كىلتورمىشدر كىم
 سجده ايكى نورلىدىر
 بىرى عبادت سجده سېدىر
 كىم ما كىلابىنى بىرگە قو-
 بۇدىن عبارتىدىر عبادت قىلو
 اوچون اوشبو سجده عقل
 ايلالرىنىڭ سجده سېدىر
 وايكنچى سى تىلال وخصوع
 سجده سېدىر كىم اول عقل
 اياسى بولماغان نرسەلرنىڭ
 سجده سېدىر اوشبو آيت
 قرآنندە بولغان تىلاوت
 سجدهلرنىڭ اوچونچى-
 سېدىر فتوحانندە شېخ
 محى الدين قىس سرە
 اوشبو سجدهنى سجدود
 عالم اعلى ودانى دىوب
 نىمىيە ايلامىشدر
 مواھب

و عبادت واجب بولغانى حالده ياكه حق بولغوجى دين آنك دىنيدر باقى وثابت بولغانى حالده ياكه آنك بيرگان جزاسى هم اجر وثوابى دايدىر هيچده كيسولوباس (افغير الله تَتَقُونَ) ايا خداى تعالى دن باشقه كيمسه دن سز قور قاسز مو وحالانكه آندن باشقه فائده هم ضرر ايرشدر گوجى يوفدر (وما بكم من نعمة) وسز لر گه ايرشكان هر بر نعمت (فمن الله) بس الله تعالى دن بولغوجيدىر يعنى صحتك وراحتك هم بايلىق كىي نعمتلرنى سز گه ايرشدر گوجى خداى تعالى در (ثم اذا مسكم الضر) صكره هر فايچان ايرشسه سز لر گه قاطيلىق وآغرلىق صر خاولق هم فقيرلك وآچلق كىي (فاليه نجارون) بس اول خداى تعالى گه گنه زار يلىق فيلور سز وبالنور سز هم شول قاطيلىقنى كيتارونى آندن غنه صوريسز (ثم اذا كشف الضر عنكم) صكره هر فايچان دفع فيلسه وكيتارسه اول قاطيلىقنى خداى تعالى سز لر دن (اذا فریق منكم) شولوقنده بر گروه سز دن يعنى كافرلر (بر بهم بشر كون) پروردكارلر ينه شرك كيتلورالر ومشرك بولالر محققلر اوشبو اورنده شرك اشلرنى سببدن ديوب بلودر ديورلر يعنى باشلر ينه كىلگان بلا محنت وقاطيلىق نك كيتوون سببدن كورورلر خداى تعالى دن ديوب بلباسلر اوزمز طر شدىق شونك اوچون كيتدى ديورلر (ليكفر وايما اتينا هم) ناكم كفران نعمت ايتسونلر اوچون بز آنار غه بيرگان نعمتلر برابر نده (فتمنعوا) بس فائده لانوكز سز اى كافرلر ايكى اوچكونك دنيا نعمتلرى ايله (فسوف تعلمون) بس نيز در كم سز بلور سز اشكز نك عاقبتن (ويجعلون) قىلالر اول كافرلر يعنى بىلگولاب قوبالر (لما لا يعلمون نصيباً) اوزلرى بلمى تورغان نرسه لر اوچون اولوشنى يعنى هيچ نرسه بلمى تورغان جانسز پوتلر اوچون اولوشلر بىلگولاب قوبالر (مما رزقنا هم) بز آنار غه رزقلاندرغان نرسه دن يعنى بوغاز لاغان حيوانلر يذك ايتلر ندىن پوتلرى اوچون اولوشلر قوبالر نتاك كم انعام سور هسندى ذكر ايتولدى (ناله لتسئلن) خداى تعالى ايله آنط بولسونكم سز لر صورالور سز اى مشركلر يعنى قيامت كوندن سز دن صورالر (عما كنتم تكفرون) شول نرسه طوغر بيسندنكم افترا فيلور ايدكز سز وبالغانلادكز پوتلرنى خداينك شريكلر يدر بز نك شفا عتجى لرمز در ديوب (ويجعلون لله البنات) دخى قىلالر اول مشركلر خداى تعالى اوچون قزلرنى يعنى فرشتهلرنى خداينك قزار يدر ديوب ايتلر (سبحانه) پاكدر اول خداى تعالى آنلر ايتن تورغان سوز دن ومنزهدر بالاسى بولودن (ولهم ما يشتهون) واول مشركلر نك اوزلر ينه بولغوجيدىر آرزو قىلالر تورغان نرسه لرى يعنى اير بالالر ايله

آنلر اوزلرى ماقتانار هم ارزو قىلالر بس اير بالالر آنلر نك اوزلر ينه بولسون
 خدای تعالی آگا محتاج نو گلدر (وَإِذَا بَشَّرَ أَحَدَهُم بِالْأُنثَىٰ) وەر قايچان سو يونچ
 بىرلسه اول مشرکلر نك برسى قز بالا ايله يعنى خانونك قز بالا طودردى دىوب
 آگا سو يونچ بىرسلر (ظَلَّ وَجْهَهُ مُسْوَدًّا) قارا بولوب اورلور آنك يوزى قايغودن
 هم خلق آراسنده يانلى بولودن وخورلقدن (وَهُوَ كَظِيمٌ) وحالانكه اول اوزى آچو
 ايله طوليدىر يعنى قز بالا طوغانى اوچون اچىدىن خانونينه بيك آچولانور و كينه
 توتار عرب مشرکلرى خانونلرى اير بالا طودر سه بيك شادلانوب اول خانوننى
 قدر و حرمت قىلورلر ايدى واگر قز بالا طودر سه بيك قايغورورلر ايدى اول
 خانوننى دشمان كورورلر ايدى شول اوزلرى ياراتمى تورغان قز بالانى خدای
 تعالی گه نسبت بىروب خدای نك قزلرى بار ديدىلر و اوزلر ينه اوغل بولونى تىلادىلر
 (يَسْتَوِي مِنَ الْقَوْمِ) ياشر نور اول خانونى قز بالا طودرغان كسه قومدن يعنى
 اوياندىن قوم و قبيلهسى نك كوزلر ينه كور نماس (مَنْ سَوَّاهُ بَشَرًا) آگا سو يونچ
 بىرلگان نر سه نك ياوزلقدىن يعنى قز بالاسى بولونك ياندىن و خورلقدىن كشى
 كوزينه كور نماس هم كوكلدىن اوبلار شونيكم (أَبْسَكُهُ عَلَىٰ هُونٍ) ايا سلامت
 حالنده توتار مو و تريبه قىلور مو اول قز بالانى خورلىق و رسوايلىق اوزر ينه (أَمِيدُهُ)
 فى التراب) يا ايسه اورتور و كومار مو آنى توفراقغه يعنى تريك كيونچه فبرگه كومار مو
 نناك كم بنو مضر قبيلهسى اوزلر ينك قزلرن تريبه قىلوب اوسدورر گه عارلنوب
 ترى كيونچه فبرگه كومارلر ايدى (الْأَسَاءُ مَا يَحْكُمُونَ) آگاه بولگزنى ياوزدر
 شول نر سه كم حكم قىلورلر اول مشركلر يعنى اوزلر ينك فاشنده هيچده قدرى
 واعتبارى بولماغان قز بالانى خدای تعالی گه نسبت بىرورلرى نى يامان اشدر (لِّلَّذِينَ
 لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ) آخرتكه اشانمى تورغان كسه لر گه بولغوچىدر (مِثْلُ السُّوءِ)
 ياوز صفت يعنى قز بالا طودرغان اوچون خانونلر ينه آچولانوم قز بالانى مكروه
 كورو و تريك كيونچه بر گه كومو آنار نك صفتلر يدر (وَلِلَّهِ الْمِثْلُ الْعَلِيُّ) و خدای
 تعالی گه مخصوصدر اعلى و بخشىراق بولغان صفتلر (وَهُوَ الْعَزِيزُ) هم اول خدای تعالی
 غالب وفادردر كفر اهلىنى هلاك قىلوغه كوچى بتار (الْحَكِيمُ) حكم ايتكوچىدر بر
 معلوم وقتغچه آنلرغه مهلت بىرماك ايل (وَلَوْ يَأْخُذُ اللَّهُ النَّاسَ) واگر مؤاخذه
 ايتسه ايدى و توتسه ايدى الله تعالی آدميلرنى يعنى كافلر نى توتسه ايدى (بِظُلْمِهِمْ)
 آنلر نك كافلر لرى سببلى (مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ) فالدر ماس ايدى بر يوزنك هيچ

بر جان ایاسینی یعنی کفر اهلی نك كفرلری شوملقنده بارچه جان ایاسینی هلاك
 قیلور ایدی (وَلَكِنْ يُوْخِرُهُمْ) ولکن کیچکدرر خدای تعالی آنلرنی و آنلرغه
 مهلت بیورور (الی اَجَلٍ مُّسَمًّى) بر بیلگولانمش وقتغه قدر یعنی اَجَلِ لری یتکانگه
 قدر یا که عذاب نازل بولغان کونگه قدر آنلرغه مهلت بیورور (فَاِذَا جَاءَ اَجَلَهُمْ)
 بس هر فایجهان کیلسه ویتسه آنلرنك اَجَلِ لری و بیلگولانمش وقتلری عذاب قیلور
 اوچون (لَا يَسْتَاخِرُونَ سَاعَةً) صوگه فالدرلماسلر آنلر بر آزغنه وقت هم شول
 تقدیر ایتولگان مدنن (وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ) هم الگاریده بولماسلر شول وقتدن
 یعنی بیلگولانگان وقتدن الك هم اولماسلر و عذاب ایتولماسلر هم صوگهده
 فالماسلر بلکه شولوقت یتکاچه دنیادن کیتارلر و عذاب ایتولورلر (وَيَجْعَلُونَ
 لِلّٰهِ) و قباللر اول مشرکالر خدای تعالی گه (مَا يَكْفُرُونَ) اوزلری مکروه کورا
 طورغان نرسهنی یعنی اوزلری بارانمی طورغان قز بالالرنی خدای تعالی گه نسبت
 بیروب خداینگ فزلی بار دیوب ایتلر (وَتَصِفُ اَلْسِنَتَهُمُ الْكُذْبَ) هم صفتلار
 وایتور آنلرنك تللری یالغاننی (اَنَّ لَهُمُ الْجِسْمَ) شوپله دیوبکم بولغوجیدر آنلرغه
 ایزگو جوا یعنی بز جنتکه کرامز دیوب یالغاننی ایتورلر (لَا جَرَمَ اَنْ لَهُمُ النَّارُ)
 یوقدر هیچ برشک و شبهکم آنلرغه بولغوجیدر آخرنده نومغ اوطی (وَاَنَّهُمْ مَّفْرُقُونَ)
 هم درستلکه آنلر فویولمش و اعتبارسز طاشلانمشلردر نومغده مشرکلرنی خورلاغاندن
 صوگه اولجضرت صلی الله علیه وسلمگه تسلیه اوچون بیورورکم (تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَا
 اِلَيْهِ اٰیٰتٍ بَلُوْسُوْنَكُمْ تَعْقِيْبَ بِنِيبَارِدِكُمْ پيغمبرلرنی (الی اُمَّةٍ مِنْ قَبْلِكَ)
 سندن الگاری بولغان امتلرگه (فَزَيَّنَّ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ) بس زینتلی ایتوب کورساندی
 شیطان آنلرغه آنلرنك اشلی طورغان اشلرن تاکم شیطان وسوسه سینه ایاروب
 پیغمبرلرنی یالغانغه طوتدیبلر (فَهُوَ وَلِيَهُمْ اَلْيَوْمَ) بس اول شیطان آنلرنك دوستلریدر
 اوشبو کون یعنی سنك زمانکدافی کافرلر ایله شیطان دوستدر آنلرنی وسوسه
 قیلور هر تورلی یامانلق لرنی آنلرغه کورکام ایتوب کورسانور شونك اوچون
 سنی یالغانغه توتارلر (وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ) و بولور اول کافرلرگه آخرنده رنجتکوچی
 عذاب (وَمَا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ) و ایندرمادکبز سکا قرآنی (اَلَّا لَتُبَيِّنَنَّ لَهُمُ الَّذِي
 اَخْتَلَفُوْا فِيْهِ) مگر ایندردك تاکم سنك بیان ایتماك اوچون آدمیلرگه شول
 نرسه نیکم آنلر اختلاف قیلدیبلر آنك طوغریسندنه یعنی توحید و قیامت احوالی کبی
 اشلرنی خلقغه بلدرماك اوچون (وَهَدٰى) هم طوغری یولنی کورسانور اوچون

اينىدىكى (وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) دىخى رحمت اوچون اينىدىكى اول قرآنغە اشانا
 طورغان گروھقە يەنى مۇمنلەرگە (وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً) وىخداى نىعالى
 اينىدىكى كوكىدىن سۈنى (فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ) بسى نىرگۈزدى اول سۈ بىرلە يىرنى (بَعْدَ
 مَوْتِهَا) اول يىرنىڭ اولىگاندىن سۈكۈ يەنى قورۇغان يىرنى يىغۈر سۈى ايلە ياشارنىدى
 ياكە كوكىدىن سۈنى اينىدىكى كىدىن مراد فرآندىركم اول قرآن ايلە مۇمنلرنىڭ كوكىلارنى
 نىرگۈزدى (أَنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً) درىستلىكىدە اوشبو ذكىر ايتولگان نىرسەدە البتە علامەت
 باردى (لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ) اخلاص ايلە ايشىتە طورغان گروھقە (وَأَنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ
 لَعِبْرَةً) ودرىستلىكىدە سىزلىرگە ھىبەت باردى دورت اياقلى حيوانلردە (نَسْقِيكُمْ مِمَّا
 فِي بُطُونِهِ) بىز اچرىتامىز سىرگە اول حيوانلرنىڭ قورصاقلرىدە بولغان نىرسەدىن يەنى
 صغىر وقۈى ھىم نۈە كىبى حيوانلردىن سىزلىرگە اچرىتامىز (مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ) تىزىك
 ايلە قان آراسىدىن (لَبَنًا خَالِصًا) صاف وپا كىزە سۈنى كىم قان ايلە نىجاست آراسىدىن
 كىلسەدە آندە ھىچدە قان نۈسى ھىم تىزىك ايسى بولماس (سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ) يىكلەك ايلە
 بوغازدىن اوتكۈچى سۈنى اچكىچىلەرگە (وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ) دىخى خرما آغاچلىرىنىڭ يىمىشلىرىدىن
 (وَالْأَعْنَابِ) ھىم يۈزم آغاچلىرىنىڭ يۈزملىرىدىن بىر نۈسى باردىركم (تَتَخَذُونَ مِنْهُ سَكْرًا) سىز
 توناسىز آندىن وياصىسىز ايسىرنە تورغان اچمەلىكىنى اوشبو آيت خەرنىڭ حىرام بولماقندىن الكارى
 نازل بولغاندىر ياكە سىكرىدىن مراد شىر يەنىكە حىرام بولماغان خروما و يۈزمىدىن باصالغان نىبىدلردىر
 بەعضى سىكرىدىن مراد سىرگە در دىمىشلىر (وَرِزْقًا حَسَنًا) ھىم كوركام بوغۇچى رىزقىنى
 توناسىز يەنى خرما ھىم يۈزم بىمىشلىرى ايلە رىزقلا ناسىز (أَنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً) درىستلىكىدە
 اوشبو ذكىر ايتولگان بىمىشلىردە البتە دىلىل و علامەت باردى خىداى نىعالى نىڭ كەمال قدرىتەنە (لِقَوْمٍ
 يَعْقِلُونَ) آكلى تورغان گروھ اوچون (وَأَوْحَى رَبُّكَ) والھام قىلدى سىنىڭ پىروردكارىڭ (إِلَى
 النَّحْلِ) اورماطا قورنىنە يەنى آنىڭ كوكىلىنە سالىدى (أَن تَأْخُذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا)
 شۈبھە دىوبىكم توتقىل سىن طاۋلردىن اوزىڭ اوچون ايلورنى يەنى طاۋلرنىڭ يارقلىرىنە
 اوبيا ياصاب شۈندە اوبالاغىل (وَمِنَ الشَّجَرِ) دىخى آغاچلىرى آراسىدىن ھىم اوزىڭ
 اوبيا توتقىل يەنى آغاچ قوۋشلىرىنە اوبالاغىل (وَمِمَّا يُعْرَشُونَ) دىخى اوبيا توتقىل اوزىڭ
 اوچون آدمىلر بىنا قىلا تورغان نىرسەدىن يەنى مخصۈص اورماطا قورنىلرى اوچون
 باصالغان اورماطالرىغە اوبالاغىل (ثُمَّ كَلِمًا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ) سىكرە آشاغىل اوزىڭ تىلاگان بىمىشلىرنىڭ
 ھىرقا يۈسنىدىن تۈچى ھىم اچى سىدىن (فَأَسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ) بسى سىلوك ايتكىل و كىرگىل سىن
 پىروردكارىڭ سىڭا الھام ايتكىل بولالرىغە يەنى اوزىڭ تىبۈشلى اشنى اشلا گىل وچىكلىرىدىن

(۱) مرويدر كه رسول صلى
الله عليه وسلم حضور بنه
بر كشى كيلوب يار رسول
الله منم بر فرنداشم اچ
آغرفندن بيك طاقتمسز
بولوب ناله فيلادر آكنا
نينداين دوا فائده بيرور
ديوب صورادى اولحضرت
بيورديلر كم آكنا بال
شر بنى اچر گل اول كشى
كىتوب ايكنچى مرتبه
ينه كيلدى يا رسول الله
سنك مصلحتك ايله قوندا
شمگه ببال اچردم ليكن
هيچده فائدهسى بولمادى
ديوب عرض قىلدى
اولحضرت صلى الله عليه
وسلم ينه بال شر بنى
اچر گل ديديلر اوچونچى
مرتبهده اول كشى ينه
كيابوب فائدهسى بولمادى
دنگاچ اولحضرت بيورديلر
صدق الله وكذب بطن
اخيك يعنى الله تعالى
طوغرى ايتدى سنك
قونداشك نك قورصاغى
يالغانلادى بارغل ينه بال
آشاذفل ديديلر اوچونچى
مرتبه بال آشاذچ اول
كشى تمام صحتلاندى
تفسير واعطى
(۲) حق سبحانه وتعالى
ناچار نرسه لردن يغشى
نرسه حاصل بولماني
طوغرى بسنده اوچ تورلى
علامت بيان قىلدى رسي
حيوان نك قارندن سوت
كيلما كى ايكنچى سى
خرما هم يوزمندن شراب

جيوب بال ياصاغل (زُلًّا) مطيع وبوى صونعوچى بولغانك حالده خداينك
امر ينه (يُخْرِجُ مِنْ بُطُونِهَا) چغار اول بال فورنلرينك اچلرندن توكر وك كيله نورغان
بولدن (شَرَابٌ مُخْتَلَفٌ الْوَانِه) نورلى توسلرده بولغان اچمليك يعنى آق وصارى
هم قزل توسده بولغان بال لار چغار (فيه شفا للناس) اول اچمليكه يعنى بالده شفا
باردر آدميلرگه يعنى بال اوزى گنه ياكه باشقه نرسه لر ايله برگه فوشولغان حالده
آورلرغه شفا بولور (۱) (ان في ذلك لآية) درستليكه اوشبو بال فورتنده هم آنك
بال ياصاونده البته حق تعالى نك كمال قدرتينه دليل وعلامت باردر (لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ)
فكر فيلا نورغان واولاب عبرتلا نا نورغان گروهه (۲) (والله خلقكم) و خداى
تعالى باراندى سز لر نى هم يوقدن بار قىلدى (ثم يتوفىكم) سكره اول اولتورور
سز نى وجانلر كزنى آلور (ومنكم من يرد الى آرز ال عمر) وسزلردن باردر شول
كهمسه كم قايتارلمش بولور نرك ليكنك خورراق وناچاراق بولغانينه يعنى بيك آرتق
قارتايوب سكسان ياكه توقسان ياشينه ايرشوب ضعيف وفانى بولوب فالور (لكيلا
يعلم بعد علم شيئاً) تا كم بلماسون اول بيك فارطايمان كهمسه بر مرتبه بلگانندن
صوك هيچ بر نرسه نى يعنى بيك فارطايبوب ياكادان صباق حالينه قايتور اولده
بلگانلرن اونطور هيچ بر نرسه بلمى تورغان بولوب فالور كم از دل عمر شولدر
(ان الله عليم) درستليكه الله تعالى بلگوچيدر كم آنك عملينه هيچ زوال وكيمچيلك
ايرشماس (قدير) كوچى يتكوچيدر كم آنك قدرتينه هيچده نقصان كيلماس وعاجر
بولماس (والله فضل) و خداى فعالى آرتقى قىلدى (بعضكم على بعض) سز نك
بعضكزنى بعضكز اوزرينه (فى الرزق) رزقده يعنى بعضلر كزنى بساى
ددولتلى ايدوب رزقيني كوب قىلدى وبعضلر كزنى فقير ومحتاج قىلوب رزقيني
طارايتدى وبعضلر نى خواجه هم بعضلر نى فل وخدمتچى قىلدى (فما للدين فضلا) بس
رزقده آرتقى قىلنمش باى بولغان كهمسه لر توگل لردر (برادى رزقهم) اوزلرينك
رزق لرن كىبرى قايتارغوچيلر (على ما ملاكت ايماهم) قوللرى مالك بولغان
كهمسه لرگه يعنى بايلر وخواجه بولغان كهمسه لر اوزلرينك مال لرن فول آستلرنده
بولغان قل لار ينه هم خدمتچيلر ينه بير ماسلر وانلر نى بايلقده اوزلرينه اورطاق ايتماسلر
(فهم فيه سوا) بس اول خواجه لر اوزلرينك قل لرى ايله بر تىگىز بولور لر ايدى
اگر قل لرن مال لرنده اورطاق ايتسه لر يعنى شولاي بر تىگىز ايتماسلر قل لرى
وخدمتچيلرى ايله شريك بولاسيلرى كيلماس بو آيت كريمهده خطاب عرب

مشركلرىنىڭ دېمىشلىرى ئانلار ھىچ قىياغان وقتلىرىدە لېيىك لا شريك لك الا شريك هولك دېيۈرلەر ايدى يەنى سىنىڭ اوز مخلوقنىڭ ھىم اوز ملكىڭدە بولغان پوتلىرىدىن باشقا شريكنىڭ يوقىدىر دىيۈب خىدايغە مناجات قىلۇرلەر ايدى بس خىدايى تەئالى ئانلارغە بىيورور كىم سىز اوز كىز قول آستىڭىزدە بولغان قىللىرىڭىزنى وخىدمەتچىلەر كىزى اوز كىزگە شريك ايتەسكىز كىلماس وانلار ايلە اور طاق بولۇنى تلاماس سىز بس منىم مخلوقلىرىم بولغان پوتلىرىڭىزنىڭ مۇكا شريك بولۇلۇر نىچوك درست كورور سىز (اَبْنِعْمَةُ اللّٰهِ بِجَسَدِ هُنَّ) ايا خىدايى تەئالىنىڭ نىعمىتىنە انكار قىلالر مو اول مشركلر زىرا كە عبادتىنى خىدايغە غنە قىلمىلار پوتلىرىنى آڭا شريك ايتۇب توتالر (۱) (وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم) وخىدايى تەئالى ياراندى سىزنىڭ اوچون اى آدمىلر (مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا) سىزنىڭ اوز جىنىسكىزىدىن خاتونلار كىزى كىم انلار ايلە سىز بىر گە مەبىشت قىلۇر سىز (وَجَعَلَ لَكُم) ھىم ياراندى سىزنىڭ اوچون (مِنْ اَزْوَاجِكُمْ) خاتونلار كىزىدىن (بَيْنَ وَحَفَّةٍ) اوغللىرىنى ھىم نىبىرەلرنى يەنى اوغللىرىڭىزنىڭ بالالرىن ياراندى (وَرَزَقَكُم) دىخى رىزق بىردى خىدايى تەئالى سىزلىرگە (مِنَ الطَّيِّبَاتِ) پا كىزە ويغىشى نىعمەتلىرىدىن (اَفَبالْبَاطِلِ يَوْمُنَّ) ايا باطلغە ويالغانغە اشانالر مو اول مشركلر (وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ ھىم يىكفرون) وخىدايى تەئالىنىڭ نىعمىتىنە كافر بولالر و اشانمىلر باطل ويالغانغە اشانولرى شولدىر كىم پوتلىرىنى خىداينىڭ شريكلىرى دىيۈب اعتقاد قىلالر ھىم انلردىن شىفاعت اميد ايتەلر خىدايى تەئالىنىڭ بىرلىكىنە ھىم آڭانغە عبادت قىلو نىوشلىكىنە اشانمىلر بىسا كە باطلغە اشانولرى بىبىرە وسائىبە كىبىلرنى حرام دىيۈب اعتقاد قىلۇلرىدىر ونىعمەتكە كافر بولۇلرى خىدايى تەئالى حلال ايتكان نىرسەنى حرام بولۇلدىر يا كە باطل شىيطاندىر انلار آڭا اشانالر ونىعمەت رسول صلى الله عليه وسلمدىر انلار آڭا ايمان كىلتورمىلر (وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ) وطابنالر اول مشركلر خىدايى تەئالىدىن باشقا (مَا لَآ يَمْلِكُ اَھَمُّ رِزْقًا) شول نىرسەگە كىم مالك توگلىدىر وكوچى بىتماس انلارغە رىزق بىر وگە (مِنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) كوكلردىن ھىم بىردىن يەنى كوكلردىن يىغور يادورورغە وبىردىن آشلىقلر چىقارورغە قادر بولماغان پوتلىرغە طابونالر اول پوتلىر انلارغە رىزق بىرا آلماسلر (شَيْئًا) ھىچ بىر نىرسەنى دە (وَلَا يَسْتَلْبِطُونَ) ھىم كوچلىرى بىتماس اول پوتلىرىڭىزنىڭ انلارغە رىزق بىرور گە ھىچ بىر وقتدە بس اول پوتلىرغە عبادت قىلو عىلقىغە خىلافىدىر زىرا كە عبادت رىزق بىر كوچىنىڭ نىعمەتلىرىنە شىكرانە قىلۇدۇر انلار ھىچدە رىزق بىرا آلمىغاچ انلارغە شىكرانە ايتۇ نىوش سىزدىر (فَلَا تَضُرُّوْا اللّٰهَ الْاَمْتَالَ) بس مثاللىرى كىلتورما كىز سىز خىدايى تەئالى اوچون

ويغىشى رىزق بولماقنى اوچونچى سى بال فور- طىندىن بال حاصل بولماقنىدىر يەنى اوشبونىڭ كىبى قرآن شىراقتىدە جاھللىرىدىن ھىم بالالر حاصل بولۇر وكافىردىن مؤمن دىنياغە كىلور تىفسىر جمالى

(۱) رسول اكرم صلى الله عليه وسلمدىن مەرو بىدىر كە بىر كەسەنىڭ خىدمەتچىسى زىھمت چىگوب او طاسسى سىنە ھىم توتۇنگە عذاب- لائۇب خواجه سىنە آش پىشروب بىر سە اول خواجهغە شول خىدمەتچىنى اوزى ايلە بوگە دسترخانىغە اوزى ايلە بىرگە اول طرتوب آشانو لازىمدىر ا گر بىرگە آشانو مۇمكىن بولماسە شول آشدىن بىر نىچە لىقمە بىرسون تىفسىر جمالى

یعنی پوتلرنی آڭا قیاس ایتمه کوز و آڭا اوخشانما کوز آنڭ هیچ بر اوخشاشی و شریکی یوقدر (ان الله یعلم) درستلکده الله تعالی بلور سز نڭ سوز کوز نڭ باطل ایکانن و آنتم لا تعلمون) و سوزلر بلماس سز خدای تعالی نڭ هیچ بر شریکی یوقلغن و پوتلرغه طابونو درست توگل لگن حق سبحانه و تعالی اوزی اوچون هم مشرکلر نڭ باطل معبودلری اوچون مثال بیان قیلوب بیوردی کم (ضرب الله مثلا) بیان قیلدی خدای تعالی مثالنی و مثال ایتوب کیتوردی (عبدًا مملوکًا) بر صاتوب آلونمش و ملک لانمش قلنی کم (لا یقدر علی شیء) کوچی یتماس اول قلنڭ هیچ بر نرسه اوزرینه زیرا که آنڭ بار طایقانی خواجه سینهدر اوزینڭ هیچ بر نرسه سی یوقدر هم هیچ بر اشدده اختیاری یوقدر (ومن رزقناه منا) دخی مثال ایتوب کیتوردی خدای تعالی شول کهمه نیکم رزق بیرد کوز آڭا اوز فاشیمزدن هم اوز فضلیمزدن (رزقًا حسنًا) یغشی رزقنی یعنی آڭا کوب رزق بیردک و آنی بای فیلق اوز اختیاری ایله مالینی تلاگانچه صرف قیلور (فهو ینفق منه) بسن اول کهمه نفقه بیورور اوزینڭ مالندن (سرا وجهرا) یاشرن هم آشکارا یعنی نچوک تلاسسه شولای نفقه بیورور و فقیرلر که احسان قیلور هیچ کمدن قور قماس اوزینه اوزی خواجهدر (هل یستون) ایا بر تیگز بولورار مو اوشبولر یعنی اوزنده هیچ اختیاری بولماغان قل ایله بای و دولتی بولغان خواجه ایکیسی بر تیگز بولور مو البته بر تیگز بولماسلر عاجز بولغان مملوک فادر بولغوچی مالک که هیچده برابر بولماس شولای بولسه بارچه نرسه دن عاجزراک بولغان جانسز مخلوق بولغان پوتلر همه نرسه که کوچی یتکوچی و همه نرسه نی یوقدن بار ایتمکوچی خدای تعالی که نچوک بوابر بولسونلر (الحمد لله) بارچه حمد و ثنا الله تعالی که مخصوصدر (بل اکثرهم لا یعلمون) بلنکه اول مشرکلر نڭ کوبراکی یعنی همهلری ده بلماسلر و آڭلا ماسلر اوشبوننی (و ضرب الله مثلا) دخی مثال ایتوب کیتوردی خدای تعالی (رجلین) ایکی ایرنی (احدهما ابکم) اول ایکی ایر نڭ برسی آنادن طوغمه تلسز و صا کفر اودر هیچده سویلاشماسی و ایشتماس (لا یقدر علی شیء) کوچی یتماس هیچ بر نرسه اوزرینه یعنی تلسز و صا کفر اولقندن هیچ سوزنی آڭلا ماس فهم و تدبیر قیلا آلماس (وهو کل علی مولاة) هم اول اوزی هیچ بر اشکه یاراماغانلقدن آفر و چیتن در اوزینڭ اشارن تصرف ایتمکوچی ولی بولغان کشی سینه یعنی آنڭ اشلرن باشقارغوچی ولی بولغان کشی سی آنڭ طوغریسنده عاجز قالفاندر (اینما یوجهه) قای اورنغه یونالدر سده آنی بر حاجت

اوچون (لَا يَأْتُ بِخَيْرٍ) کیتور ماس اول هیج بر یغشیلقنی یعنی ولی بولغان کشی سی اول صا کفر او هم تلسز کشی نی نینداین اشکه فوشده هیچده اول اشنی بولدر آلماس بر یوموش ایله فایده بیار سهده اول یوموشنی باشقارا آلماس هیج بر اشکهده یاراماس چونکه اول هیج سوزنی آکلایم ماس واوزی جواب بیرا آلماس شول سببلی ولی بولغان کشی سینده آنی تربیه فیلو آغر وچیتن بولور (هَلْ يَسْتَوِي هُوَ) ایا بر تیگز بولور مو شول تلسز و صا کفر او کشی (وَمَنْ يَأْمُرْ بِالْعَدْلِ) هم طوغریلق وعدلک ایله بیورا تورغان کسه (وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) (١) هم اول اوزی طوغری یول اوزرنده در یعنی مذکور تلسز هیج بر اشکه یارامی تورغان کشی ایله عقلی وفهملی طوغریلق ایله بیور غوچی هم اوزیده طوغری یولده بولغان فضیلت و کمالات ایاسی بولغان کشی بر تیگز بولور مو البته بر تیگز بولماس شونک شکیلی عاجز و جانسز بولغان هیج بر اشکهده یارامی تورغان پونلر بارچه عالم لرنک خالق و رازقی بولغان خدای تعالی ایله نچوک بر تیگز بولسونلر البته بر تیگز بولماسلر روایت ایدلمشدر کم قریش مشرک لری استهزا یوزندن قیامتنی آشقدر و ب صورلر ایدی قیامت فایجان بولانی اوچون قائم بولمی دیورلر ایدی حق تعالی دن آیت کبلیدیکم (وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) و خدای تعالی گه مخصوصدر کوکلرده هم یرده بولغان غیب و یاشرن اشارنی بلو یعنی غیبنی خدای تعالی دن باشقه هیچکم بلماس (وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ) و توگلدر قیامتنگ اشی (الَّا كَلِمَةٌ أَلْبَسُوا) مگر بر کوز یوموب آچو شکلی گنده در یعنی قیامتنی قائم فیلور و اولوکلرنی ترگزور خدای تعالی گه بیک آسان و یکلدر اکر تلاسه حاضر بولور (او هو اقرب) یا ایسه اول قیامتنی قائم فیلور یا قنادر و یکلرا کدر کوز یوموب آچودنگز بیرا که کوزنی یوموب آچماق ایکی اشدر قیامتنی بولدر و بر فعلدر پس آنک کوز یوموب آچودن هم نیز راک واقع بولماقی ممکندر (إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) درستلکده الله تعالی بارچه نرسه اوزرینه کوچی پتکوچیدر (وَاللَّهُ أَعْرَجَكُمْ) و خدای تعالی چفاردی سز لرنی (مَنْ بَطُونَ أَهْمَانِكُمْ) آنالر کوزنگ قورصاقلرنندن (لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا) سز بلماس ایدکز هیج بر نرسه نی یعنی آنادن یا کما طوغان وقتکزده سز هیج بر نرسه نی بلمیدر ایدکز اوزکوزگه بر فائده ایرشدر ورگه هم ضررنی کیناروگه قادر توگل ایدکز (وَجَعَلَ لَكُمْ السَّمْعَ) دخی فیلدی و بپردی خدای تعالی سز لرگه قولاننی کم آنک ایله ایشته سز (وَالْأَبْصَارَ) هم کوزلرنی بپردی کم آنک ایله کوراسز (وَالْأَفْئِدَةَ) دخی سزگه

(١) بعضلر اوشبو مثالنی مؤمن ایله کافر اوچون کیلتور لگاندر دیورلر مؤندن مراد حضرت حمزه بن عبد المطلب در هم حضرت عثمان ذوالنوریندر و کافر ای بن خلقی واسد بن العیص در کم حضرت عثمان ننگ آزاد فیلغان قلی ایدی حضرت عثمان آنی اسلامغه دلالت ایثار ایدی و اول حضرت عثماننی الله تعالی یولنده مالیننی نفقه فیلودن منع فیلور ایدی حسینی

كوكلر بېردى كىم فائدهلى نرسه لى بلورسىز و حقيقتنى آكلارسى (اهلكم تشكرون)
 تاكم شايد سزلىر شكرانه قىلورسىز خدای تعالى گه اوشبو نعمتلر برابرنده (الم يروا)
 ايا فاراماسلرمو آدميلر خدای تعالى نىڭ قدرينه دليل كىلتورماك اوچون (الى الطير)
 هواده اوچقوچى فوشلر صارى (مسخرات) مسخر ايتولمىشلردىر اول فوشلر اوچوب
 يورماك اوچون (فى جوالسماء) كوكنىڭ هواسنده يعنى كوك ايله يىر آراسىداغى
 بوشلقده اوچوب يورورلر (ما يمسكهن) توماس اول فوشلرنى هواده (الاله) مگر
 الله تعالى اوزىنىڭ قدرتى ايله توتار كىم گاوده لىر آغر بولسده بيرگه بقولوب نوشماسلر
 (ان فى ذلك لايات) درستلىكده اوشبو فوشلرنى هواده نوشورماينچە تونوده علامتلر
 باردىر (لقوم يومنون) اشانا طورغان گروه اوچون يعنى مؤمنلر اوچون علامتلر
 وعبرتلر باردىر (والله جعل لكم) و خدای تعالى قىلدى سزنىڭ اوچون (من بينكم
 سكتا) سزنىڭ ايلورگزدن تورا تورغان اورنى كىم سزلىر دول اورنلرده اقامت قىلاسز
 (وجعل لكم) دخى قىلدى سزنىڭ اوچون (من جلود الانعام بيوتا) دورت آياقلى
 حيوانلرنىڭ تىرىلرندىن ايلور يعنى حيوان تىرىلرندىن ويونلرندىن چاظر يا صاب شونە
 نورورسىز (تستخفونها) يكل طاباسز اول تىرىلردىن باصالغان ايلورنى كوتارماك
 وكوچرماك اوچون (يوم ظعنكم) بر اورندىن ايكنچى اورنغە كوچكان وقتىگزده
 (ويوم اقامتكم) هم تورور اوچون بر بيرگه نوشكان وقتىگزده (ومن اوصافها) دخى
 قىلدى خدای تعالى اول حيوانلرنىڭ يونلرندىن سزنىڭ اوچون (واو بارها) (١) هم
 يوشاق بولغان يونلر ندىن ومامقلر ندىن قىلدى توه يونى شېكلى (واشعارها) دخى
 آنلرنىڭ قىلرندىن قىلدى (اثاناً) يورط اسبابلىرى (ومتاعاً) هم فائدهلانا تورغان
 نرسه لىر قىلدى اوستىكە كىه تورغان تورلى كىوملر هم آستىقه صالا تورغان كىيىلر
 وباشقه اسبابلر كىيى كىم سز اول اسبابلر ايله فائدهلانورسىز (الى حين) بر معلوم
 مدىتكەچە (والله جعل لكم) و خدای تعالى قىلدى سزنىڭ اوچون (مما خلق طلالاً)
 اوزى ياراتقان نرسەدن كوله گەلر يعنى سزگە اسسى كونلرده راھتىك بولسون
 اوچون آغاچلرنىڭ و طاولر نىڭ كوله گەلرن قىلدى (وجعل لكم) دخى قىلدى سزنىڭ
 اوچون (من الجبال اكثانا) طاولردىن باشرونە تورغان اورنلر يعنى مغاره لىر و طاور
 تىشوكلىرى قىلدى سز آنلرنىڭ اچىنە كروب باشرنورسىز (وجعل لكم سراييل) دخى
 قىلدى خدای تعالى سزنىڭ اوچون اوستىكە كىه تورغان كوله كلر و كىوملر (تقيكم
 الحر) صاقلار اول كىوملر سزنى اسسى لكىدن كىوملر كىشىنى صوفىدىن هم

(١) صوفى قوى جونىدىر
 و بىر توه نىڭ جونىدىر و اشعار
 كىجە نىڭ جونىدىر دىمىشلر

صافلاسهده آنى ذكر ايتمادى ايكى ضدنىڭ بىرسى ايسل اكتفا قىلدى ياكە عرب
 بىرنە صوق اولقىدر بولماس اسسى لك بىك فؤ تلىدر شونىڭ اوچون اسسى دن
 صاقلار دىدى (وسرا بىل تقيكم باسكم) دخى قىلدى خدای سزنىڭ اوچون نيموردن
 بولغان صوغش كىوملرن كم اول كىوملر سزنى دشماننىڭ قورالندىن صاقلار
 (كذلك) اوشانداق يعنى نناك كىم خدای تعالى سزلىرگە اوشبو نەمتلرنى پىدا
 قىلدى شونىڭ شكىلى (بتم نعمة هلىكم) تمام قىلور اوزىنىڭ نەمتىن سزنىڭ اوزىرگىزگە
 (لعلكم تسلمون) تا كم شايد سزلىر اسلام دىنن قبول قىلورسز ياكە آنىڭ حكم
 وفرمانىنە بوى صونارسز (فان تولوا) بس ا گر دونسهلر آنلر وقبول ايتماسهلر
 اسلامنى (فانما عليك البلاغ المبين) بس موندىن باشقە توگلدلر كم سننىڭ اوزىرگەدر
 اى محمد عليه السلام آچق و ظاهر بولغوچى ايرشدرماك يعنى سكا لازم بولغان نرسە
 خدای تعالى نىڭ فرمانلرن خلققە ايرشدرودر قبول ايتماسهلر زبان اوزلىرىنە بولور
 (بعر فون نعمة الله) طائىلار و بللر اول مشركلر الله تعالى نىڭ نەمتىنى (ثم ينكرونها)
 صوگرە انكار قىلالر اول نەمتنى يعنى الله تعالى نىڭ آنلرغە انعام ايتكان نەمتلىرى
 بىراىرنە آڭا شكرانە ايتىبلر بلكە آندىن باشقەغە عبادت قىلالر ياكە اول نەمتلىرى
 پوتلرمزنىڭ شفاعتلىرى سببلى حاصل بولدى دىوب پوتلرغە شكرانە ايتەلر ياكە نەمتدىن
 مراد رسول صلى الله عليه وسلمنىڭ پىغمىرلىكىدر يعنى اول مشركلر كوئىل لرىدىن آننىڭ
 پىغمىراىكن بلسەلر دە نللىرى ابلە انكار ايتەلر (واكثرهم الكافرون) و آنلرنىڭ
 كو بىراگى يعنى ھەللىرى كافىرلر وحقلىقە اشانما وچىلردر مگر مجنونلرى وصبى
 بالالرىغە اول حكمەدە نوگل (ويوم نبعث) وفورقتقل سن اى محمد عليه السلام آنلرنى
 شول كوندىن كم بىز قوبارورمز اولكوندە (من كل امة شهيدا) ھر امتنىڭ
 آراسىدىن بىر گواھنى يعنى قىامت كوندە ھر امتنىڭ پىغمىرى شول امتنىڭ اشلاكان
 اشلىرىنە گواھ بولور (ثم لا يؤذن للذين كفروا) صوگرە رخصت بىرلەماس كافر
 بولغان كەسەلرگە غىر كىلتورورگە ياكە ياكادىن دىناغە قايتوغە (ولا هم يستعجبون)
 ھم نكلىف ايتولماسلر آنلر خدای تعالى نىڭ راضىلقن استامكلىرى ابلە يعنى قىامت
 كوندە آنلرغە خدای تعالى نىڭ راضىلقىنە سبب بولغان ھەللىرىنى اشلاكز دىوب
 ايتكوچى بولماس زىرا كە آخرت يورطى نكلىف اورنى توگلدلر (واذا رأى الذين
 ظلموا العذاب) و ھر فايچان كورسەلر مشرك بولغان كەسەلر نەوع عذابىن نالە
 وزارىلىق قىلوب عذابنىڭ يگلايتولما كىن استارلر (فلا يخفف عنهم) بس يگلايتولماس

اول عذاب آنلردن (وَلَا هُمْ يَنْظُرُونَ) هم مهلت بېرلماسلر آنلر يعنى آرزغنه زمانه
 هم عذاب ايتولماينچه نورماسلر (وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا) وهر قاچقان مشرك بولغان
 كىسهلر كورسهلر قيامتده (شركاؤهم) اوزلرينك خىدايفه شريك ايتوب نوتقان
 نرسلرن يعنى پوتلرن كورسهلر (قَالُوا) ايتورلر اول مشركلر (رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا
 الَّذِينَ) اى بزنك پروردكارمز اوشبولر بزنك شول شريكلر مز ومعبودلر مز دركم
 (كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ) اوندار ايدك بزن آنلرنى سندن باشقه يعنى پوتلرينه اشارت
 قىلوب دنياده وقتك بزن اوشبو پوتلرغه طابونور ايدك وآنلرنى سكا شريك ايتوب
 توتار ايدك هم فرمانلرينه اطاعت قىلور ايدك ديورلر (فَالْقَوْمِ الْيَاقُوتِ) بس
 سالورلر اول پوتلر آنلر صارى سوزنى يعنى خىداى تعالى اول پوتلرغه تل بيروب
 آنلر دنياده وقتك اوزلرينه طابونغان كىسهلر گه ايتورلر (أَنْتُمْ لَكَادِبُونَ) درستلكه
 سزلر بالغان ايتك وچيلرسز يعنى بزن سزلر گه اوز مز گه عبادت قىلگن ديوب
 بيورمادق ووزنى كوچلامادك بلكه اوز اختيارگن ايله نفسلرگن گه اياروب بزن گه
 طابوندگن بلكه حقيقتده سزن بزن گه طابونمادگن اوز نفسگنك هواسينه طابوندگن
 ديورلر (وَالْقَوْمِ إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَامِ) هم سالورلر اول مشركلر شولكونده خىداى
 هالى صارى صلحنى يعنى گناهلرينه افرار قىلوب دنياده اشلاگان اشلرن هيچده
 طانماينچه خىداى تعالى نك حكيمينه بوى صونارلر واسلامنى قبول قىلورلر لسكن اولكونه
 بوى صونونك وقبول قىلونك هيچده فائدهسى بولماس (وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتُرُونَ)
 دخى يوغالور آنلردن دنياده وقتلرنك افتراء ايتكان نرسلرلى يعنى پوتلرى اولكونه
 آنلرغه شفاعت ايتماس هم آنلرغه ياردم بېرماس بلكه شفاعت قىلورلرينه پوتلرى
 آنلرنى شلتهلرلر (الَّذِينَ كَفَرُوا) شول كىسهلر كم كافر بولدبلر وانشانمادبلر خىداى
 تعالى گه (وَصَدَّاعِن سَبِيلِ اللَّهِ) هم منع قىلدبلر آدميلرنى خىداى تعالى بولندن يعنى
 پيغمبر عليه السلامغه ايمان كىلتورودن طىدىلر (زِدْنَاهُمْ هَذَا) بزن آرتدوروزم آنلرغه
 عذابنى (فَوْقَ الْعَذَابِ) عذاب اوستينه (بِمَا كَانُوا يَفْسُدُونَ) شول نرسه سببلى كم فساد
 قىلور بولدبلر آنلر خلقنى اسلام دينندن منع قىلورلى ايله بس بر عذاب آنلرغه
 كافرلكلرى اوچون بولور و بر عذاب باشقهلرنى ايمان كىلتورودن طىلورلى اوچون
 بولور (ويوم نبعث) وياد ايتكل محمد عليه السلام شول كونى كم بزن قوباروزم
 اولكونك (فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ) هر امت نك اچنك بر گواهنى آنلرنك دنياده اشلاگان
 اشلرينه (مِنْ أَنْفُسِهِمْ) آنلرنك اوزلرندن يعنى قيامت كوننده هر امت نك پيغمبرى

شول امتنىڭ قىلغان ئەمەللىرىنى گۈاھ بولور (وَجَدْنَاكَ شَهِيدًا) ھىم كىلتورورمىز سنى
 اى محمد عليه السلام گۈاھ ايتوب (عَلَى هَؤُلَاءِ) اوشبوامت اوزىرىنى تاكىم مؤمنلارنىڭ
 راستقى توتقانلىرىنى وكافىرلارنىڭ يالغانغە توتولرىنى گۈاھلىق بىرورسنىڭ (وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ
 الْكِتَابَ) دىخى ايندىردىكىز سىڭا قرآننى (تَبَيَّنَّا لَكُلِّ شَيْءٍ) آچق بىيان ايتكوچى ايتوب
 ھىر نرسە اوچون بەنى دىن اشلردىن ھىر بىر كرا كلى بولغان نرسەنى قرآن بىيان قىلور
 (وَهَدَى) ھىم طوغرى يولنى كورساتكوچى ايتوب (وَرَحْمَةً) دىخى رحمت ايتوب
 ايندىردىڭ آڭا اشانغۇچىلارغە (وَبَشْرًا لِلْمُسْلِمِينَ) ھىم بشارت وسويونچ ايتوب اسلام
 اھلىنى (ان الله يامر بالعدل) درستلىككە الله تعالى بيورادر عدلك وطوغرىلىق ايلە
 بەنى ھىر بىر اشدە افراطدىن ھىم تفرىطدىن صافلانوب اورطاچە سىنى اسلامك ايلە
 بيورور (وَالْإِحْسَانَ) دىخى بيورادر خدای تعالى ايز گولك ايلە بەنى طاعت وعبادتنى
 كامال ايتوب اوتامك ايلە (وَأَيُّهَا ذِي الْقُرْبَىٰ) ھىم فرزند اشلرگە نىققە بىروايلە و حاجتلارنى
 اوتامك ايلە بيورادر (وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ) و طيار خدای تعالى بوزوق اشلردىن زنا
 ولواطە كىبى (وَالْمُنْكَرِ) ھىم انكار ايتولە نورغان ناچار اشلردىن طيار كىشىنىڭ مالنى طالب
 آلماق ھىم كىشى اولتورمك كىبى اشلر (وَالْبَغْيِ) دىخى طيار خدای تعالى ظلم اى قىلودىن
 وكىشىنى رنجتودىن (يَعْظُمُ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ) وعظ قىلور واوگونلار خدای تعالى
 سزنى اوشبو امرلر ونھىلر ايلە تاكىم شايد سزلىر اوگوت آلورسىز ونصىحتنى قبول
 قىلورسىز اوشبو آيت كرىمەنى جامع الغير والشىر دېمىشلر بەنى اوشبو آيتدە امر
 ايتولگان و بيورولغان اوچ نورلى اشكە بارچە خىبر وايدى گولكلر داخلدىر ھىم نھى
 ايتولگان اوچ نورلى اش بارچە شىرى وياوزلىق لىرىن اچىنە آلفوچىدىر اوشبونىڭ
 اوچون بو آيت كرىمەنى خىطىبلر خىطىبلەرنىدە او قورلر (۱) (وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ) دىخى وفا
 قىلىڭىزسىز اى مؤمنلر خدای تعالىنىڭ ھىدىنە بەنى المىثاق كوندە قىلغان ھىدىلرگە
 نورگىز ايمان واسلامدە ثابت بولڭىز ياكە اوز آرا كۆزدە بىر بىرگىز ايلە ھىدى قىلوشساڭىز
 شول ھىدىلرگە وفا قىلىڭىز خىيانت ايتمەڭىز (وَلَا تَنْفُضُوا الْإِيمَانَ) ھىم بوزماڭىزسىز
 آنظرلنى (بەد توكىدما) اول آنظرلنى محكم ايتكانڭىز و بىركىتكانڭىز سوڭىندە (وَقَدْ
 جَعَلْنَاكُمْ عَلَيْهِمْ) و حالانكە تھقىق سىز قىلدڭىز خدای تعالىنى اوز كۆزگە (كَفِيلًا) گۈاھ
 بولغۇچى بەنى انط ايتكان وقتىڭىزدە الله تعالىنىڭ اسمىنى ذكر ايتدىڭىز (ان الله يعلم
 مَا تَفْعَلُونَ) درستلىككە الله تعالى بلورسىز اشلى نىسورغان نرسەنى و ھىدىلرگىزنى
 بوزماڭىزنى (وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ) دىخى بولماڭىزسىز شول خاۋون شىكلىكم (نَقَضَتْ

۱) عثمان بن مظعون
 رضى الله عنه دن منقولدىر كە
 اول ايتدى حالمنىڭ ابتدا
 سنىڭ من پىغمبەر عليه السلام
 مەن او يالوب تىشمەن غنە
 مسلمان بولغان ايدىم
 سوڭىمەن ايمان قىلار ايتكانى
 يوق ايتدى تاكىم بىر كون
 اول حضرت صلى الله عليه
 وسلم نىڭ يازنىدە ايدىم اوشبو
 ان الله يامر بالعدل والا
 حسان الى آخىرە آيت
 كرىمەسى نازل بولدى
 اوشبو آيتنى ايشتكاندىن
 سوڭى مەنم كۆڭلەمدا كى
 شىبھە لىر مەنم زائل بولوب
 اسلام دىنىنە اعتقاد كامال
 بولدى اول حضرت نىڭ
 مجلسىدىن چىقار اوشبو
 آيتنى ولید بن مەقرەگە
 او قودم اى قرانداشم اوغلى
 يىنە او قوغل دىدى تىكرار
 او قودم سىگەرە ايتدى والله
 اوشبو سوزدە عجايب
 لذت و طائىلىق باردى بو
 سوز البتە آدمى سوزى
 توڭلدى دىدى ابو جھل
 اوشبو آيت كرىمەنى
 ايشتكىچ محمد نىڭ خدایى
 كوركام و پىغشى خىلقلر
 ايلە بيورادر دىدى اوشبو
 آيت كرىمەدە بولغان امرلر
 ھىم نھىلر خصوصەنكە علمائىڭ
 سوزلرى كوبدىر بعضلر
 دېمىشلردىكە عدلك كلمە

غزلیها) چیشدی اول وسوتدی اوزینک جیراگان جینی (من بعد قوه) اول جب نك
 فونلی و محکم بولغانندن صوڪ (انكاثا) اورلگان و ایشولگان بولغانلری حالده
 اول جیلر یعنی جینی جیرلاب هم ایشوب تمام نق و محکم فیلغاندن صوڪ شول جینی
 یاسکادن سونوب و اوزوب اوگبجه سوس حالبنه کیلتورگان و اوزینک محنت
 و مشقتلر ایله اشلانگان اشن ضایع اینکان خانون شکالی بولما کز بر مرتبه اوز کز
 خدای تعالی نك اسمی ایله بر کتوب فیلغان عهدکزی اوز کز بوزما کز عربده رابطه
 اسمی بر خانون بار ایدی همقا دیوب لقب فوشلغان ایدی اوزینک اوغللری بار
 ایدی اول خانون ایرته دن توش وقتینه چه جب جیرلاب ایدی هم اول جینی اوغللرینه
 ایشدرور ایدی توش وقتندن صوڪ اوغللرینه فوشوب اول جینی کیری سوندروب ضایع
 و خراب فیلور ایدی همیشه عادتی شول ایدی بس حق تعالی بیوردیکم سز هم شول اوز
 ایشینی اوزی یوقغه چفارغان خانون شکالی بولما کز اوز کز فیلغان عهدنی اوز کز بوزما کز
 یا که بله توروب یالغانغه أنط ایتوب فیلغان عمل لر کزی ضایع ایتما کز (تتجدون
 ایمانکم) سز تونارسز آنط لر کزی (دخلا بینکم) خیانت و آلد او ایتوب اوز آرا کزده
 (ان سکون امة) بر گروه نك بولمانی سبیلی (هی اربی من امة) اول گروه ارتغراق
 ایکنهی گروهدن یعنی کافرلر مسلمانلرغه فاراغانده ساناری کوب هم دولتلری
 آرتق بولغانلندن شول کافرلر طرفینه میل ایتوب مسلمانلر ایله باغلاغان عهدلر کزی
 بوزماچی بولاسز و آنط لر کزی خیانت هم آلد اوغه ابلاندرور که او یلیسز شولای
 ایتما کز و عهدلر کزی بوزما کز آنط لر کزی خیانت و آلد او ایتوب توتما کز (انما
 یبلوکم الله به) موندن باشقه توگلدن کم الله تعالی صنار و تجربه فیلور سزی عهد که
 وفا ایتما ککز ایله یا که کافرلر نك سانلرن و ماللرن کوب فیلو ایله سزی صنار
 آنلر نك کوبلک لرینه هم بایلقلرینه قزغوب پیغمبر علیه السلام ایله فیلغان عهدلر کزی
 بوزارسز مو یا که عهد کزده ثابت بولوب پیغمبر علیه السلامدن آیولماس سز مو
 (ولیبینن لکم یوم القیامة) والبنه بیان فیلور و بلدرور سز که خدای تعالی قیامت
 کوندنه (ما کنتم فیه تختلفون) شول نرسه نیکم سز اختلافی فیلشور بولد کز آنک
 طوغریسندنه یعنی بعث و حشر هم حساب و جزا طوغریسندنه اشانما اینچه خلافتق
 فیلشور اید کز قیامت کوندنه شونک حق ایکانن بلور سز (ولو شاء الله) و اگر
 نلاسه ایدی الله تعالی (لجعلکم امة واحدة) البته سز لر نی بر گروه فیلغان بولور
 ایدی یعنی بارچه آدمیلر نی اسلام دیننده فیلور ایدی (ولکن بضل من یشاء) ولکن

شهادتدر یا که فرضی
 ادا فیلوردر یا که هر گم نك
 حقینی تیگز نك ایله اوتلا-
 مکدر و احسان جومارد-
 لقدر یا که کیم چیلک لر نی
 عفو فیلوردر یا که امر ونهی
 که صبر فیلوردر یا که عملک
 اخلاصدر یا که نفل عبادت
 لر نی کوب فیلوردر و ایتاء
 ذی القربی صلّه رحمدر
 و اوزندن آرتقان نی فراند-
 شلر که بیرودر و فحشاء
 زنا فیلوردر یا که کشیلر
 کورما گانده یا اولق
 یا که صارانلقدردر یا که
 شریعتنی استخفاف
 ایتودر یا که گناهنده افراط
 فیلوردر یا که شریعتنه
 حد صوقدر و تیوشلی بولغان
 گناه لر نی فیلوردر یا که
 گناهغه دایم چیلق ایتودر
 و بی ظللمق ایتودر یا که
 تکبر لکدر یا ایسه کشیلر
 نك عیبلرن تیکشردر
 یا که غیبت فیلوردر یا که
 مؤمنگه طعنه فیلوردر و منکر
 شرکدر یا که عقل مکروه
 کورگان گناهدر یا که
 خدای تعالی نك غضب
 و قهرینه سبب بولاتورغان
 اشدر یا ایسه آنی اشلا-
 گوچیگه خدای تعالی دن
 وعید مقرر ایتولگان
 گناهدر یا که گناهغه اصرار
 فیلوردر لطائف

ضاللكه نو شورور و آزغونلقده فالدرور خدای تعالی اوزى تلاگان كهمسهنى
 (ويهدى من يشاء) هم طوغرى بولغه كوندورور ونوفيق بيورور اوزى
 تلاگان كهمسگه (ولتستلن عما كنتم تعملون) هم البتهسز صورالورسز محشرده
 دنياده اشلاگان عمل لركزدن (ولا تتخذوا ايمانكم) دهى نونما كزسز آنط لركزنى
 (دخلا بينكم) خيانت و آلد او ايتوب اوز آرا كزده يعنى آنط لركزنى بوزوب
 وبالفانغه آنط ايتوب بر بركزنى آلد اما كز (فتزل قدم بعد ثبوتها) بس طابياسون
 آباق اسلام ديننده ثابت بولغاندن صوك يعنى بر مرتبه اسلام ديننده و شريعتنه
 ثابت بولغان كزدن صوك عهد لركزنى بوزوب وبالفانغه آنط ايتوب آياق لركزنى
 طابيدر ما كز (وتدوفوا السوء) هم سز طاتورسز محنت و چينن لىكنى دنياده (بها
 صددم عن سبيل الله) الله تعالى يولندن طبولماق كز سببلى عهد لركزنى بوزوب
 و خيانت فيلوب (ولكم عذاب عظيم) دهى بولور سزگه اولوغ عذاب آخونده
 اسلام نك اولنده مسلمانلرنك فقير و ضعيفلرندن بر جماعت قريش مشركلرينك آنلرغه
 اكر بزنك دينمگه كىرى قايتسا كز سزگه كوب فائده لر ايرشدرور رمز
 ديوب وعده فيلورينه آلد انوب پيغمبر عليه السلامغه قيلغان عهدلرن بوزماقنى
 بولغانلر ايدى اوشبو آيت كريمه لر شول جماعتنى تهديد قورقتو اوچون نازل
 بولدى (ولا تشتروا بعهد الله) وصاتوب آلما كز يعنى آلددر ما كز خدای تعالی نك
 مهدينى هم پيغمبر عليه السلامك بيعتىنى (ثمنا قليلا) آزغنه بها ايله يعنى مشركلرنك
 وعده لرينه آلد انوب دنيا مالى ايله دين كزنى آلددر ما كز (انما عند الله) در سنلكه
 خدای تعالی فاشنده بولغان نرسه عهدلرينه وفا قىلغوجيلر اوچون اجر و ثوابدن
 (هو خير لكم) اول بىغشيراقدن سزگه اى مؤمنلر مشركلر و هده قيلغان مالدن
 (ان كنتم تعلمون) اكر بلور بولسا كز سز (ما عندكم ينقد) سز نك فاشكزده بولغان
 نرسه بنار و فانى بولور يعنى دنيا مالينك بقاسى يوقدر نيقدر كوب بولسهده بنار
 (وما عند الله باقى) و خدای تعالی فاشنده بولغان نرسه بافيدر يعنى آنك رحمتى
 و قدر تينك خزينه لرى باقى و دائمدر هيچده بتماس و كىموماس بس دنيا مالىنه
 آلد انوب منگولك بولغان اجر و ثوابلردن محروم قالما كز (ولنجز بين الدين صبروا)
 والبتنه بز جزا بيورور رمز صبر ايتكان كهمسهرگه و فقيرلك كه هم مشركلرنك ظلم
 و جفالرينه چداغان عهدلرن بوزماغان كهمسهرگه (اجرهم) آنلر نك اجر و ثوابلرن
 بيورور رمز (ياحسن ما كانوا يعملون) اشلاگان عمللرينك بىغشيراقتى ايله يعنى اشلاگان

عمل لىرىنىڭ ھەر قايسى بىر بىرىدە اياڭ يىغىشراق بولغان عملنىڭ اجرن بىرور مزمىم
 جنت نىمىلىرى ھەم چىتىدا گى در جەلردىر (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا) ھەر كىم اشلاسه ايز گو
 عملنى (مَنْ ذَكَرَ اَوْ اٰتَى) اير كىشى دن يا ايسە خاتوندىن يعنى اول ايدى گولكىنى
 اشلا گوچى كراك اير و كراك خاتون بولسون (وھو مومن) وھالانكە اول اوزى
 مؤمىندىز بىرا كە مؤمن بولماسە آنڭ اشلاگان عملىنە اجر و ثواب بولماس (فَلَنُحْيِيَنَّهٗ)
 بس البتە بز تر كلك بىرور مزم آڭا دىيادە (حَيٰوةً طَيِّبَةً) يىغىشى بولغۇچى نىر كلكنى
 يعنى آڭا حلال رزق بىرور مزم ياكە يىغىشى نىر كلك دن مراد فناعىت و عافىتىدۇر يا
 ايسە طاعتنىڭ لىتىنى بىلۇدۇر ياكە ايز گو عمل ھەم قضاغە راضى بولۇدۇر (وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ)
 ھەم البتە بز جزا بىرور مزم آنلرغە (بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) اشلاگان ھەم لىرىنىڭ
 يىغىشراقىنىڭ جزاسىن (فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ) بس ھەر قاچان سىن اوقوساڭ قرآننى (فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ)
 بس صغونقىل سىن اللە تعالى گە وآندىن پناھ استا گل (مَنْ الشَّيْطَانُ الرَّجِيمُ) سور لىگوچى
 شىطاندىن يعنى اھود باللە من الشىطان الر جىم دىيۇب ايتىكل حضرت خواجە پارسا
 قدس سرە اوزىنىڭ تفسىرىندە كىلتور مشدىر كە استعاذە خصوصىدە اون دورى
 تورلى روايت كىلگاندىر علماء حنەبە كوبرا گى مذكور عبارتنى اختيار ايتىمشلردىر
 و بعضلر اھود اور نىسە استعىب لفظىنى اختيار ايلامشلردىر (اِنَّهٗ لَيْسَ لَ سُلْطٰنًا)
 در سىلكدە كىم اول شىطاننىڭ تىسلى و اير كلى لىكى بوقدىر (عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا) ايمان
 كىلتورگان كىسەلر اوزرىنە زىرا كە آنلر خدای تعالى گە صغورلر شول سببلى
 شىطان آنلرغە غالب بولا آلماسى (وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ) ھەم پىروردكارلىرى اوزرىنە
 توكل قىلورلر اول مؤمىنلر شىطان و سوسە سىن دىف قىلو طوغرىسىندە (اِنَّ اسْلٰطٰنَهُ)
 موندن باشقە توكلدىر كىم اول شىطاننىڭ اير كلى لىكى (عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ) شول
 كىسەلر اوزرىنە در كىم آنلر دوست توتىشلر شىطاننى و آنڭ و سوسە سىن قىبول
 قىلورلر (وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ) دىغى شول كىسەلر گە در كىم آنلر شىطان و سوسە سى
 سببلى شىرك كىلتور گوچىلر در خدای تعالى گە روايت ايدىلەمشدىر كىم مكە كافرلىرى
 شرىعت كىملىرىندىن بعضلرى منسوخ بولغاچ ايتدىلر كىم محمد اوزىنە ابارگان
 كىسەلرنى مسخرە قىلادۇر و مسقل ايتەدۇر بو كون آنلرغە بر اشنى بىورادۇر ايكىنچى
 كون اول اشدن طيادۇر اكر خدای طرفىندىن كىلگان كىم بولسە اول ھىچدە
 اوزگار تولىماس ابدى خدایغە افترا قىلا اوز كوكلىدىن چىقارۇب ايتەدىدىلر
 حق تعالىدىن آيت كىلدىكىم (وَإِذَا بَدَلْنَا آيَةً) ھەر قاچان بز آلىدىر ساق بر آيتنى

(مَكَانَ آيَةٍ) بر آيت اورنيده يعنى بر حكمنى نسخ ايدوب منسوخ بولغان آيت اورنيده
 ناسخ آيتنى كلتور ساك (وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَنْزِلُ) و خداى تعالى بلگوچيرا كدر اوزى
 ايندرا نورغان نرسهنى يعنى بر آيتنى نسخ فيلسه البته بر حكمت و مصلحت اوچون
 نسخ فيلور حكمتن اوزى بلور (قَالُوا) ايتلر كافرلر شولو قنده (اِنَّمَا اَنْتَ مُفْتَرٍ)
 موندن باشقه نوگلدركم سن افتراء اينكوچى سن خداى تعالى گه يعنى بو آيت
 خداى سوزى نوگلدركم سن اوزكدين چفاروب اينه سن خداى سوزى ديوب يالغانى
 افترا فيلاساك ديورلر (بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) اول كافرلر ايتكانچه نوگلدركم بلاسه
 آنلر نك كوراگى بله اسلر نسخ نك و اثبات نك حكمتلرن (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه
 السلام اول كافرلر گه (نَزَلَ رُوْحُ الْقُدُسِ) ايندردى اول قرآنى پاك بولغوچى جان
 يعنى جبرائيل عليه السلام ايندردى (مَنْ رَبَّكَ بِالْحَقِّ) سنك پروردكارك فاشندن
 حلق و طوغريلق ايله (لَيُبَيِّنَنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) تاكم ثابت فيلسون و حق ديسنده
 قرار لاندركسون اوچون ايمان كبلتورگان كهسه لرنى يعنى ناسخ بولغان آيتنى ايشتوب
 نسخ نك حكمتلرن و مصلحتلرن فكرلاب اعتقادلرى كامل لانسون اوچون ايندردى
 (وهدى) هم هدايت و طوغرى بولغه كوندرمك اوچون ايندردى (وَبَشِّرِ لِلْمُسْلِمِيْنَ)
 دخى بشارت و سويونچ بيرو اوچون ايندردى مسلمانلرغه روايت ايدلمشدر كم
 مكده بر كهسه نك كتاب اهلندن بولغان بر فلى بار ايدى هميشه تورات و انجيلنى
 او قور ايدى كيچهار اشدن بوشاغاچ رسول رسول صلى الله عليه وسلم حضورينه
 كبلوب قرآن اوگرانور ايدى قريش مشركلرى اولخضر تكه نهيمت فيلوب محمد اوشبو
 كتابى قلدن اوگرانگان سوزلرن بزگه خداى دن كيلدى ديوب ايتهدر ديورلر
 ايدى آيت كيلديكم (وَلَقَدْ نَعْلَمُ) و تحقيق بز بله مز (اِنَّهُمْ يَقُولُوْنَ) شونيكم اول
 مشركلر ايتلر (اِنَّمَا يَعْلَمُهُ بَشَرٌ) موندن باشقه نوگلدركم اول محمدكه بر كشى
 اوگرانهدر يعنى شول قلدن اوگرانهدر صكوه بزگه خدايدن كيلدى ديوب ايتهدر
 ديورلر (لِسَانَ الَّذِيْ يَلْحَدُوْنَ اِلَيْهِ) شول كهسه نك تلى كم اول مشركلر اوگرانونى
 آكزا نسبت بيرالر (اعجمى) عجم نليدر يعنى اول قلنك تلى عربجه نوگلدركم باشقه
 نلدر عرب بولماغان هم عربجه سوبلاشمى نورغان كشى قرآن شكلى ايك فصاحتلير اك
 بولغان هر بجه كتابنى نهوك اوگرانسون بو اش البته ممكن نوگلدركم (وهذا لسان
 عربى ميبين) و اوشبو قرآن ظاهر و آچق بولغان عرب نليدر سز اوزكز قريش
 عربارى هر بنك ايك فصاعلى و نلگه اوستالرى بولا نوروب قرآن نك ايك قصه

سورەسى اوخشاشلى سوزنى اوزگۇزدن باصاب ايته آلميسز عاجز فالاسز شولاي بولماچ عربچە پىغشېلاب سويلي بلمى تورغان اعجبى فل اولحضرتنى نچوك اوگرانسون (ان الذين لا يؤمنون بايات الله) در سئلكده الله تعالى نك آيتلرينه اشانمى تورغان كىسه لر (لا يهديهم الله) طوغرى يولغه كوندرماس آنلرنى الله تعالى (ولهم عذاب اليم) هم بولور آنلرغه رنجتكوچى عذاب آخرنده (انما يفترى الكذب) موندن باشقه توگلدركم افتراء قىلورلر بالغاننى يعنى اول مشركلر عناد وفادانلق لرندن رسول صلى الله عليه وسلمگه تهمت قىلوب بالغاننى افتراء قىلادىوب ايتلر آنلر نك بو سوزلرى درست توگلدركم اولحضرت افتراء ايتكوچى توگلدركم بلكه حقيقتده بالغاننى افتراء ايتكوچىلر (الذین لا يؤمنون بايات الله) الله تعالى نك آيتلرينه اشانمى تورغان كىسه لر در يعنى فرآن نك خداى تعالى سوزى ايكانيه اشانمى تورغان كافرلر بالغاننى افتراء ايتكوچىلر در (وأولئك هم الكاذبون) واوشبو گروه آنلر در بالغان ايتكوچىلر كم فرآننى كشيدين اوگرانوب ايتهدىوب بالغانلرلر و آيت ايدلمشدر كم فرىش مشركلرى اول حضرت صلى الله عليه وسلمگه دشمانلق لرندن آكا آچو ايتوب بلال و حباب هم عمار و آنك آناسى ياسر كى فقير و مسكين صحابه لرنى بيك رنجتور ايدىلر آنلرنى اسلام دينندن دوندرو اوچون بيك فاطمى عذابلر ايله عذاب قىلورلر ايدى اول بيچاره لر مشركلر قولنده فلر بولقانلق لرندن هيچده قارشى تورا آلمايىچه شونداين فاطمى عذابلرغه چداب اسلام ديننده ثابت بولوب توردىلر عاقبت عمار نك آناسى هم آناسى مشركلر نك عذابندن شهيد بولدىلر عمار اوزى فاطمى عذابقه تحمل ايته آلمايىچه مشركلر نك ايتورگه قوشقان سوزلرن يعنى كفر كلمه سن تلى ايله ايتدى تمام عاجز قالغانلقدن تلى ايله ايتسه ده كوگلدنن ايمان و اعتقادى محكم ايدى اولحضرت صلى الله عليه وسلمگه عمار مشركلر نك دينلرن اختيار ايتدى ديوب خبر بىردىلر اول حضرت بىوردىلر كم عمار نك باشندن آياغينه قدر ايمان ايله طوليدر ايمان و اسلام آنك ايتينه هم فانينه فاتوشقاندر ايركسولك ايله كفر كلمه سن ايتكى ايله آنك اعتقادينه هيچ كيم چىلك ايرشماس عمار اوزى رسول صلى الله عليه وسلم حضورينه بغلاب كىلدى اولحضرت مبارك قوللرى ايله عمار نك كوز ياشن سورتار ايدى هم ايتور ايدى كم اى عمار سئنا هيچ زيان يوقدرا گر مشركلرينه عذاب قىلوب شول كفر كلمه سن ايتكل ديوب كوچلاسه لرسن ينه ايتكل حق تعاليدن آيت كىلدىكم (من كفر بالله) هر كم كافر بولسه خداى تعالى گه (من

بعدايمانە) ايمان كېلىتورگاندىن سوڭ يەنى بىر مرتبە اسلام دېنىنە كىرگەندىن سوڭ كېرى
 دونوب مرتبە بولسە اېن حنظل و طعمه هم مقبىس اسملى كەسەلر كىي البته اول كەسە الله
 تعالى نڭ غضب و قهرىنە مبتلا بولور (الأم من الكفرة) مگر شول كەسە كىم اكراه ايتولور
 و كوچلانمىش بولور اول (وقلبه مطمئن بالایمان) و حالانكە آنڭ كوڭلى فرار لانغاند ايمان
 ايله يەنى اكر براۋنى كوچلاب كفر سوزن ايتدرسەلر كوڭلىدىن ايمان و اعتقادى محكم بولسە
 اولوقتدە آنڭ ايمانىنە زيان كېلماس نناك كىم عمار ياسر رضى الله عنہنى كوچلاديلر
 (ولكن من شرح بالكفر صدرا) ولكن هر كىم آچسە كفر ايله كوچرا كنى يەنى
 كوڭلىدىن كافر بولسە و كفرنى اعتقاد قىلسە نعوذ بالله تعالى منه (فعلیهم غضب من
 الله) بس آنلر اوزرىنە در غضب و آچو الله تعالى دن (ولهم عذاب عظيم) هم آنلرغە در
 الوغ بولغۇچى عذاب (ذلك) اوشبو اش يەنى مرتبە بولغان كەسەلرگە الوغ و فاطى
 عذاب بولماقنى (بانهم استحبوا الحياة الدنيا) شول سببلىدىر كىم آنلر دوست توتدیلر
 و اختيار قىلدیلر اوشبو دنيا ترك لىكن (على الآخرة) آخرت نعمتى اوزرىنە (وان الله لا
 يهدى القوم الكافرين) دخى شول سببلىدىر كىم الله تعالى طوغرى بولغە كوندىرماس
 كافر بولغۇچى گر وھنى يەنى مرتبە بولغان كەسەلرنى (اولئك الذين طبع الله اوشبو
 مرتبە بولغانلر شول كەسەلردىر كىم مهر قويدى خدای تعالى (على قلوبهم) آنلر نڭ
 كوڭللىرى اوزرىنە يەنى كوڭل لرن پرده لادى و قاپلادى تا كىم حلقنى آڭلامادیلر
 (وسمعهم) هم قوللارنىن مهر قويدى تا كىم حق سوزنى ايشتمادیلر (و ابصارهم)
 هم كوزلرن پرده لادى تا كىم خدای تعالى نڭ قدرتى علامتلرن كورمادیلر و عبرت
 نظرى ايله فارامادیلر (اولئك هم الغافلون) و اوشبو گروه آنلردىر غافل لر و حقندن
 خبرسزلر (لا جرم انهم فى الآخرة) يوقدر هيچ شېهە كىم آنلر آخرتتە (هم الخاسرون)
 آنلردىر زيان ايتكوچىلر و عمرلارنىڭ سرمايەسن ضايع قىلغۇچىلر (ثم ان ربك
 للذین هاجروا) سنكره درستلىكده سنڭ پروردكارڭ شول كەسەلرگە كىم هجرت
 قىلدیلر مكەدن مەدىنە گە (من بعد ما فتنوا) عذاب طارتقانلردىن سوڭ يەنى مشركلرنڭ
 ظلم و جفالرن كورگاندىن سوڭ هجرت قىلدیلر بلال و صهيب هم حباب كىيلر رضى الله
 عنهم (ثم جاهدوا) سنكره صوغش قىلدیلر آنلر كفر اهلى ايله خدای تعالى بولندە
 (وصبروا) دخى صبر قىلدیلر و چدادیلر آنلر فاطى اقرغە (ان ربك من بعدها)
 درستلىكده سنڭ پروردكارڭ آنلر نڭ اوشبو اشلردىن سوڭ (لغفور رحيم) البته

ياراقاغوچىدر آنلرنىڭ اولدا گى گناھلارن مهربان و مرھمتلىدر آنلرغە كم كىلاچكە طاعت و عبادتكە توفىق بىرور (يوم تاتى كل نفس) يىاھ اينكل شولكونك كم كىلور ھر بركەسە (تجادل عن نفسها) جدال قىلور اول اوزىنىڭ نفسىدىن يەنى قىيامت كۈنىدە ھر كم اوزىنىڭ نفسىنى ملامت قىلور و شلتنەلر مثلاً عاصى و گناھلى كىشى نى اوچون گناھ قىلدىم دىوب اوزن شلتنەلار طاعت و عبادت قىلغان كىشى نى اوچون كىوبراك قىلمايم دىوب اوزن ملامت قىلور ياكە ھر كم اوز نفسن قوتقارماق اوچون طرشوب جدال قىلور و دعوالاشور (ونوفى كل نفس ما عملت) ھم كامل ايتوب بىرلور اولكوندە ھر نفسكە اشلاگان عملينىڭ جزاسى (وھم لا يظلمون) و آنلر ظلم لىق ايتولماسلر قىلغان عمللرىنىڭ جزاسى كىموتولماك ايل (و ضرب الله مثلاً) و كىلتوردى خدای تعالى مثال ايتوب (قرية كانت امنة) بىر قىرە نىكم بولدى اول قىرە ايمىن يەنى مكە شەھرى كم آنىڭ اھلى طالملر كىلوب اولتوروب و طالاب كىتودن ايمىن ايدىلر (مطمئنة) طىنچلقدە فرار ايتكۈچى يەنى آچقلىدىن و باشقە قورقۇلدىن ايمىن بولوب راحتلكدە عمر اوتكارور ايدىلر (تاتىھا رزقھا رغدا من كل مكان) كىلور اول قىرە اھلىنىڭ رزقلىرى ارکن ھم كىوب بولوب ھر بىر اورىدىن ھەر طرفدىن (فكفرت بانعم الله) بس كافر بولدىلر اول قىرە اھلى خدای تعالى نىڭ نعمتلرىنە يەنى كىفران نعمت ايتدىلر شكرانەسن اونا مادىلر و قدرن بىلمايدىلر (فاداقيا الله) بس طانتودى اول قىرە اھلىنە الله تعالى (لباس الجوع) آچلىق لباسىنى يەنى آنلرنى آچلىق ايلە مبتلا قىلدى (والغوفى) ھم قورقۇ لباسىنى يەنى آنلردن ايمىن لىكنى كىتاردى تولى قورقۇلر ايلە مبتلا قىلدى (بما كانوا يصنعون) آنلرنىڭ اشلاگان ياوز عمللىرى سببلى اوشبو مثال مكە اھلى اوچوندىر كم آنلر جاھايندە كعبە الله شرافتىدە اولنرلىك و طالانماق كىبى قورقۇلدىن ايمىن بولوب طولق و راحتلك ايلە عمر اوتكارورلر ايدى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم نى يالغانقە توتوب كىفران نعمت ايتدىلر و شكرانە قىلمايدىلر شول سببلى خدای تعالى آنلرنىڭ ايمىن لىكلرن قورقۇلغە آلىشردى طولق و راحتلك اورىنە آنلرنى قىلدىق و آچلىق ايلە مبتلا قىلدى تا كم بىدى يىل ھىچدە يىغور يىاومادى بىك آچلىق بولدى غايت آچلىقدىن اولاكسە آشادىلر اوشانداق اوزلىرى ھىمىشە مسلمانلردن قورقۇدە نوردىلر خدای تعالى آنلرنىڭ كوئىلرىنە اھل اسلام قورقۇسنى صالدى اولگى ايمىن لىكلرى بىدى (ولقد جاءهم) و تحقيق كىلدى آنلرغە (رسول منهم) پىغمبىر آنلرنىڭ اوزلرىدىن يەنى محمد عليه

الصلوة والسلام ڪيلدي (فَكَذَّبُوهُ) بس آنلر بالغانه تونديلر آني وايان ڪيلتورماديلر
 (فَاخَذَهُمُ الْعَذَابُ) بس توندي آنلرني عذاب يعني آچلق وقورفو (وَهُمْ ظَالِمُونَ)
 وحالانڪه آنلر ظلملق ايتكوچيلردر اوز نفسلرينه شرك وتڪذيبلري سببلي روايت
 ايدلمشدر ڪم مڪده آچلق بيڪ ڪوچايگياج قريش مشرڪلري رسول صلى الله عليه
 وسلمگه ڪشي يبارديلر وايتديلر ڪم بزنگ قوميمز سڻا دشمانلق ايتسهلرده خاتونلرمزنڱ
 وبالالرمزنڱ ني گناهلري باردر ڪم آچلقدن اولوم حالينه باقنلاشقانلردر بس اولحضرت
 رخصت بيودي مسلمانلر مڪه گه بر مقدار آشلق يبارديلر حق تعالى دن آيت ڪيلايڪم
 (فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ) بس آشاگز سز اي مڪه اهلي خدای تعالى سزگه رزقلاندرغان
 نرسه دن يعني پيغمبر عليه السلام سزگه يبارگان طعامدن آشاگز يا ڪه خطاب
 مؤمنلرگه در يعني آشاگز سز اي مؤمنلر خدای تعالى بيارگان نعمتلردن (حَلَالًا طَيِّبًا)
 حلال وها گيزه بولغان نعمتلردن آشاگز (وَأَشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ) هم شڪرانه قيلگزر
 الله تعالى نڱ سزگه بيارگان نعمتينه (ان ڪنتم اياه تعبدون) اگر خدای تعالى گه گه
 عبادت قيلا تورغان بولساگز (أَنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ) موندن باشقه توگلدر ڪم
 حرام فيلدي خدای تعالى سزلرگه اولا ڪسه ني (وَالدَّم) هم بوغاز فاني ني (وَلَحْمِ الْخَنزِيرِ)
 دخي دوگنز ايتيني هم دوگنز نڱ بارچه اجزاسن حرام فيلدي (وَمَا أَهْلٌ لِّغَيْرِ اللَّهِ بِهِ)
 دخي خدای تعالى دن باشقه نڱ اسمي ايله بوغازلانغان نرسه ني يعني بوغازلانغان وقتن خدایدن
 باشقه نڱ اسميني ايتوب بوغازلانغان حيوانني حرام فيلدي مثلا پوتلر اوچون بوغازلانغان
 حيوان ڪبي (فَمَنْ اضْطُرَّ) بس هر ڪم آچلقدن عاجز بولسه واولوم حالينه ايرشسه
 هم اوشبو ذڪر ايتولگان حرام بولغان نرسه لردن باشقه آشارغه هيچ نرسه طابولماسه
 (غَيْرِ بَاغٍ) لذتني استا گوچيگه باشقه بولغان حالده (وَلَا عَادٍ) هم چيڪدن چغغوچيغه
 باشقه بولغان حالده يعني مذڪور حرام نرسه لرن آشاماني لذت وطانلي لقي اوچون
 بولماسه هم طوبغاندن آرتق آشاماسه بلسڪه بيڪ آچلقدن عاجز بولوب اوزن
 اولومدن صافلاو اوچون گنه ضرورتدن گنه آشاسه (فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) بس
 درستلڪده الله تعالى يارلقاغوچيدر ضرورت حالنده حرام نرسه ني آشاوچيني مهربان
 ومرحمتليدر ڪم آچلقدن عاجز فالغان ڪسه گه حرام نرسه ني آشارغه رخصت بيورر
 (وَلَا تَقُولُوا) دخي ايتماگز سز (لَمَّا نَصَفُ السِّنِّكُمْ الْكَذِبَ) تللرگز صفتلانغان نرسه
 اوچون بالغانني يعني تللرگز گه ڪيلگان هر بر بالغان سوزني ايتماگز (هَذَا حَلَالٌ)
 اوشبو نرسه حلالدر ديوب (وهذا حرام) هم اوشبو نرسه حرامدر ديوب يعني اوز

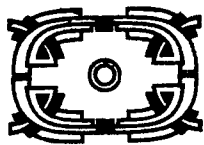
گمانگز ایلہ بالفانیدن بر نرسه نی حلال و بر نرسه نی حرام دیماگز (لَتَفْتُرُوا عَلَى اللَّهِ
 الْكُذْبَ) ناکم افتراآم فیلما فکتر او چون خدای تعالی اوزرینه بالفاننی یعنی حلال
 نرسه نی حرام و حرام نرسه نی حلال دیوب ایتساگز خدای تعالی گه بالفاننی افتراآم
 فیلقان بولورسز (انَّ الَّذِينَ يَفْتُرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذْبَ) درستلکده خدای تعالی اوزرینه
 بالفاننی افتراآم فیلعوچی کمهسلر (لَا يَفْلَعُونَ) قول اوستونلگی طاپاسلر و قیامت
 عذابندن فورتولماسلر (مَتَاعٌ قَلِيلٌ) آزغنه فائده لانودر آنلرغه دنیا ده یعنی اول
 افتراآم ایتکوچیلر دنیا نعمتلری ایلہ آزغنه وقت فائده لانورلر (وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)
 هم بولور آنلرغه رنجتکوچی عذاب آخرنده (وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا) دخی یهودی دینده
 بولغان کمهسلر اوزرینه (حَرْمًا) حرام ایتدک بز (مَا فَضْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلِ) موندن
 الگاری بز سکا بیان ایتکان نرسه نی ای محمد علیه السلام یعنی انعام سورسندہ
 ذکر ایتولغان نرسه لری یهودیلر گه حرام ایتدک (وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ) وظلملق ایتما دکنز
 اول یهودیلر گه مذکور نرسه لری حرام فیلما قیمز ایلہ (وَلَسٰنًا كَاوَا اَنْفُسِهِمْ يَظْلَمُوْنَ)
 ولکن اوز نفسلرینه ظلملق فیلور بولدیلر آنلر یعنی اوزلری فیلقان یاوزلقری
 و گناهلری سببلی عذابقه مستحق بولدیلر هم شول نرسه لرنک حرام ایتولما کینه سبب
 بولدیلر (ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ) اوشبونک صوکنده درستلکده سنک پروردکارک (لِلَّذِينَ
 عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ) شول کمهسلر گه کم اشلا دیلر یاوزلقنی و گناهنی نادانلق سببلی
 (ثُمَّ تَابُوا) بس توبه قیلدیلر آنلر و قایتدیلر اول گناهدن (مَنْ بَعْدَ ذَلِكَ) اوشبو
 یاوزلقنی اشلا گامدن صوکن (وَأَصْلَحُوا) هم توزوک قیلدیلر و یغشیفه ایلاندر دیلر
 اوزلرینک اشلرن (اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا) درستلکده سنک ربک آنلرینک توبه
 قیلغانلرندن صوکن (لَقَفَّورٌ رَحِيمٌ) البته یارلقاغوچیلر آنلرینک گناهلرن مهربان
 و قزغانوچیلر کم بندہنک توبه سینی قبول فیلور (اِنَّ اِبْرٰهٖمَ كَانَ اُمَّةً) درستلکده
 ابراهیم پیغمبر اوزی بر امت ایدی یعنی بر امتنک بارچهلرندہ بولا تورغان
 فضیلت و کمالات لر همه سی آنک بر اوزنده جیولغان ایدی یا که بر امت ایدی
 دیباک شول جهتندر کم نمرود آنی اوطقه سالودن الگاری بوتون بر یوزنده اول
 بالفوز اوزیگنه مؤمن ایدی (فَاَنۢتَا لِلّٰهِ) مطیع و بوی صونغوچی ایدی اول ابراهیم
 خدای تعالی نک فرمانینه (حَنِيفًا) میل ایتکوچی و آوشقوچی ایدی باطل دینلردن
 حق دین طرفینه (وَلَمْ يَكْ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ) و بولمادی اول ابراهیم خدای تعالی گه
 شرک کیلتگور و چیلردن تناک قریش مشرکلری شولا بیدب گمان قیللر (شَاكِرًا)

لَانِعْمَهُ شکرانه ایتکوچی بولدی ابراهیم پیغمبر خدای تعالی نڭ نعمت لرینه (اَجْتَبَاهُ)
 اختیار قیلدی و صایلا دی آنی خدای تعالی پیغمبرک ایله (وَهَدَاهُ) هم کوندردی آنی
 (إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) طوغری بول صاری یعنی توحید و اسلام دینینه کوندردی
 (وَأَتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا) دخی بیردکیز ابراهیم پیغمبر گه دنیاده (حَسَنَةً) ایند گولکنی یعنی
 ذکر جمیل و بخششی اسپینی فالدردی کم بارچه ملت اهل لری آثا معبت قیلار و آنی
 ماقتاب ذکر ایتهلر یا که دنیاده بخشیلدی بیردک دیمکدن مراد آنڭ بالارن ایزگو
 ایتدک هم محمد علیه الصلوة و السلامنی آنڭ نسلندن کیلتوردک دیمکدر یا که حسنة
 صلواتنه رسول صلی الله علیه و سلمگه مقارن بولماقیدر یعنی اولحضر تکه نمازده صلوات
 ایتکانده کما صلیت علی ابراهیم دیوب ابراهیم علیه السلامغه هم صلوات ایتولور (وَأَنَّهُ
 فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ) هم درستلکده اول ابراهیم آخرنده ایزگولر جملہ سندندر کم
 اولوغ درجه لر گه مستحقدر (ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ) صکره وحی ایتدکیز سکا ای محمد
 علیه السلام (إِن اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ) شوپله دیوبکم ایارگل سن ابراهیم پیغمبر نڭ ملتینه
 توحیدده (حنیفا) میل ایتکوچی بولغانی حالده حلق و طوغری یلقغه یا که ثابت بولغانی
 حالده اول ابراهیم اسلام دیننده یا که ابراهیم ملتینه ایارگل دیمکدن مراد خلقنی
 طوغری بولغه اوند اوده آثا ایارگل دیمکدر اولحضر ت صلی الله علیه و سلمنڭ ابراهیم
 علیه السلامغه ایارو ایله بیورلماقی مرتبه سی آندن کم بولغانلقدن توگلددر بلکه
 آندن صوگنی زمانده مبعوث بولغانلقدن در مرتبه جهتندن البته اولحضر ت بارچه
 پیغمبرلردن افضل واکمدر (وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) و بولمادی اول ابراهیم خدایغه
 شرک کیلتورگوچیلردن قریش مشرک لرینه تعریضدر کم آنلر بز بابامز ابراهیم
 دیننده مز دیوب آنی هم اوزلری کیی مشرک دیوب گمان قیلورلر ایدی روایت
 ایدلمشدر کم حق تعالی موسی علیه السلامغه بیوردی بنی اسرائیلغه ایتکل جمعه
 کوننی بیرام ایتسونلر اولکونده دنیااش لردن بوشانوب عبادت ایله شغل لانسونلر
 حضرت موسی اوشبو فرماننی بنی اسرائیلغه ایرشدر گاج آنلر نڭ کوبسی قبول
 ایتمادیلر آرالرینه اختلاف توشدی بر جماعت شنبه کوننی بیرام ایتونی معقول
 کوردیلر اولکونده خدای تعالی دنیانی یاراتودن بوشاغان بز هم دنیا اشلردن
 بوشانوب بیرام ایتیهک دیدیلر و بر جماعت یکشنبه کوننی معقول کوردیلر اولکونه
 خدای تعالی دنیانی یاراتونی باشلاغان دیدیلر خداینڭ فرمانینه فارشوب اوز آرالرنه
 اختلاف ایتولریدک شوملوغنده خدای تعالی آنلرغه شنبه کوننی تعظیم قیاونی فرض

ابتدی هم اول طوغریده بیک مبالغه و فاطی لقی ایله فرمان قیلدی و بیوردیکم (انها جعل السبب) موندن باشقه توگلدر کم قیلوندی و حکم ایتولدی شنبه کوننی اولوغلاماق ایله یعنی شنبه کوننی تعظیم قیلوب اولکونده دنیا اشلارندن بوشانوب طاعت و عبادت ایله اوتکارو فرض ایتولدی (علی الذین اختلفوا فيه) اولکون طوغریسنده خلافت قیلوشقان کسه لر اوزرینه یعنی بنی اسرائیل قومی اوزرینه شنبه کون هیچ بر اش اشلاماینجه اولکوننی بیرام ایتوب خدایغه عبادت ایله گنه اوتکارو فرض قیلوندی (۱) (وان ربك لیحکم بینهم) ودرستلکده سنک پروردکارک البته حکم قیلور آنلر آراسنده (یوم القیامة) قیامت کوننده (فیما كانوا فیه یختلفون) شول نرسه طوغریسنده کم آنلر اختلاف قیلور بولدیلر اذک حقنده یعنی بر هفته اچنده فایسی کوننی بیرام ایتار که تیوش ایکاننده خدای تعالی نك امرینه فارشوب اوز آرارنده خلافت قیلشدیلر شول طوغریده قیامت و ننده الله تعالی آنلر آراسنده اوزی حکم قیلور (ادع الی سبیل ربك) اوندان کل سن ای محمد علیه السلام پروردکارکنک یولینا آدمیلرنی (بالحکمة) حکمت ایله یعنی حقائق و طوغریلقنی اثبات ایته تورغان دلیل ایله خلقنی اسلام دینیه اوندان گل تا کم کورگلر ننده شک و شبهه لری فالماسون دلیل لر ایله بیان قیلوب اسلامنک حق لقی آنلر غه بلدر گل (والموعظة الحسنه) هم کور کام و عظ و نصیحت ایله اوندان گل تا کم و عظ و نصیحت لری ایشتوب کورگل لری یوموشاسون و دعوتک اثر ایتسون (و جادلهم بالتی هی احسن) دخی آنلر ایله جئلا شکل اسلام دینی نك حق ایدکینی ظاهر قیلو اوچون بخشی بولغان طریق ایله یعنی رفق و ملایمک ایله هم کور کام خلق ایله هر کم آنکلار لقی روشبه ظاهر بولغان مقدمه لر ترتیب قیلوب مقصودکنی آنلر غه بلدر گل حکمت حاصل لری دعوت قیلو اوچون و کور کام و عظ عوام اوچون و جدال معاند لری اوندان اوچوندر دیمش لر (ان ربك هو اعلم) درستلکده سنک ربك اولدر بلگو چیراک (بمن ضل عن سبیل) اذک یولندن آد اشقان کسه نی یعنی اسلام دینن قبول ایتما بوب ضلاندن فالغان کسه لری خدای ته لی بخشیراق بلور (وهو اعلم بالمهتدین) هم اول خدای تعالی بلگو چیرا کدر طرغری بولغه کونلگو چیلرنی و اسلام دیننک ثابت بولغان کسه لری مرویدر که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرت لری احد صوغشنده سیدالشهوان آء حمزه رضی الله عنه نك مبارک گاوده سینن مشرکلر پاره پاره قیلوب کیسکالاب بنورگانلرن کور گاج غایتنه محزون و قایغولی بولوب بیوردیلر کم

(۱) اوشبو حکم یعنی شنبه کون هیچ بر دنیا اشی اشلاماینجه عبادت ایله گنه اوتکار و نك فرض ایدلماکی بنی اسرائیل غه بیک آغر وچیتن بولدی زاد المسبرده کلنور مشدر که موسی علیه السلام بر شنبه کوننده براونی کور دیکم آرقاسینه نرسه کوتاروب بریر که ایلنور بس حضرت موسی بیوردی شول اور نده اول کشی نك باشن عیسیدیلر هم گاوده سن چیتکه طاشلادیلر نچه کورلر که چه فوشلر کیلوب اجزالرن اشارلر ایدی مواهب

اگر خدای تعالی منی اوشبو کافرلرگه غالب ایلاسه البته اوشبونک برابرنده آنلردن
 یتیمش کشینی مثله فیلور من یعنی فوللرن و آیافلرن کیسوب پاره پاره اینار من
 دیوب ههد قیلدیلمر بس حق تعالیمن آیت کیلدیلمر (وَأَنْ عَاقِبْتُمْ) واگر عقوبت
 ایتسا کز سز یعنی سزلردن براونی عذاب قیلغانلری اوچون جزا بیروب مشرکلرنی
 عذاب قیلماقچی بولسا کز (فَعَاقِبُوا) بس عقوبت قیلگز سز و جزا بیرگز (بِمَثَلِ مَا
 هُوَ قَبْلَهُمْ بِهِ) اوزکز عقوبت ایتولگان نرسه ننگ اوخشاشی ایله یعنی آنلر سزنی نچوک
 عذابلاغان بولسه لر سز هم آنلرنی شولای عذابلاکز آنلردن آرتدیر ما کز آنلر
 سزدن بر کشینی اولتوروب پاره پاره ایتکانلر ایکان سز هم آنلردن بر کشینی
 شولای قیلگز بر کشی اوچون یتیمش کشینی عذابلا ما کز (وَلَنْ صَبْرْتُمْ) واگر
 صبر ایتسا کز سز و انتقام آلودن کیچوب آنلردن بر کشی نیده عقوبت ایتما سا کز
 (لَهُ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ) البته صبر قیلو بیخشیرافتر صبر ایتکوچیلرگه و انتقام آلودن
 آرتوغرافدر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتی اوشبو آیت کریمه کیلگانندن
 صوگ حضرت حمزه اوچون مشرکلرنی عقوبت قیلودن کیچدی هم ایتکان انطی
 اوچون کفارت بیردی (وَاصْبِرْ) و صبر قیلغل سن ای محمد علیه السلام احد صوغشند
 ایرشکان مصیبتلرگه (وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ) و توگلدر سنک صبر قیلماقک مگر خدای
 تعالی ننگ توفیقی و یاردمی ایله (وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ) هم قایغور ماغل سن کافرلر ننگ
 سندن یوز دوندرولرینه یا که اسلام لشکرینه غالب کیلولرینه احدده (وَلَا تَكُ فِي
 ضَيْقٍ) دخی بولماغل سن طارلقده یعنی کوکلک طارلانماسون (مِمَّا يَمْكُرُونَ) اول
 مشرکلر ننگ قیلغان مکرلر نندن و یاوز نیتلر نندن سنک حقکده (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ
 اتَّقَوْا) درستلکده الله تعالی شرکنن و گناهدن صافلانغان کهمسه لر ایله در آنلرغه
 مدد و یاردم قیلور (وَالَّذِينَ هُمْ بِمُحْسِنُونَ) دخی خدای تعالی شول کهمسه لر ایله در کم
 آنلر ایزگولک ایتکوچیلر در یعنی اخلاصلی مؤمنلر ایله در آنلرنی اوزی حفظ قیلور
 بعضلر دیبشلر در کم تقوی خدای تعالی ننگ امرینی تعظیم قیلودر و احسان خلقده
 شفقت و مرحمت ایتودر والله تعالی اعلم

سورة بنى اسرائيل مكية وهى مائة واحدى عشرة آية

۱۷ نچى سوره بنى اسرائيل سورەسى مكهده نازلدر بر يوزده اون بر آيتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

الجزء الخامس عشر ۱۵

۱) اهل السنة والجماعة نك

اعتقادی شولدر کم اول

حضرت صلی علیه وسلم نك

معراجغه آسمانی اویا۔

غلقنده جسدى وتنى ایل

ایدى معراج جانغغه۔

توكل ایدى صحیح

روایتلرگه فارغانده اول

حضرت بیت المقدسه،

پیغمبرلرنی هم فرشته لرنی

کوردى و آلرغه امامت

فیلوب نماز اوفودی بیت

المقدسداگی صغرة الله دن

بر افغه یا که جبرائیل نك

نانابینه منگانی خالدہ

معراجغه چقدی اولگی

کوکن آدم عهمنی ایکنچیک

عیسی و یعیسی عهملرنی

اوجونچیده یوسى هم منی

دورتنچیده ادریس

بشنچیده هارون آلتنچیک

موسی ویدنچى کوكده

ابراهیم علیهم السلام لرنی

کوروب آنلرغه سلام

فیلبی صکره سدره المنتهی

وبیت المعمور هم کوثرنی

نماشافیلدی جبرائیل علیه

السلام حجاب نور دن

اونه آلماینچه توقتاب

بالدی اولحضرت آنندن

* (سَبْعَانَ الَّذِي أُسْرِيَ) بارچه عیبلردن پاك و منزهدر شول خدای تعالی کم ایلتدی
(بَعْدَهُ لَيْلًا) اوزینك بندهسى محمد علیه السلامنى برکیچهده (مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ)
مسجد حرامدن یعنی کعبه اللهنی احاطه ایتکوچی مسجددن یا که امهانی نك ایوندن
ایلتدی و سیر فیلدردی زیرا که مکه شهرینك هریری مسجد حرامدر (إِلَى الْمَسْجِدِ
الْأَقْصَى) مکه دن براغراق بولغان مسجد صاری یعنی مکهدن بیت المقدسکه ایلتدی
(الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ) آنداین براغراق بولغان مسجد کم مبارک ایتدک بز آنك
تیکراسن یعنی بیت المقدس نك اطرافى بولغان شام ولایتىنی برکانلى و غیرلى ایتدک
دنیا جهنندن هم برکانلیدر آنده آشلق کوب هم اوچسوزلق و ابرکنک در دین
جهنندن هم مبارکدر زیرا که بیت المقدس کوب پیغمبرلرگه وحی کیلگان اورن
هم پیغمبرلر نك عبادت فیلا تورغان اورنلیدر محمد علیه السلامنى مکهدن شول
بیت المقدسکه ایلتدک (لَنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا) تا کم کورمانما کیمز اوچون آکافدر تیبمز نك
علامتلرندن و دلیللرندن کم معراج واقعسى هم آزغنه زمانده مکهدن بیت المقدسکه
باروب آنده پیغمبرلرنی کرروب آندن کولرگه چغوب کولر نك عجائب و غرائبلرن
مشاهده ایتما کی البته حق تعالی نك کمال قدرتینه اولوغ دلیللر و علامتلردر علماء نك
کوبراگی معراج بعثندن اون ایکنچی یلده واقع بولدی دیورلر یعنی پیغمبر علیه
السلامغه پیغمبرلرک کیلما کینك اون ایکنچی یلنده مکده مشهور راک سوزگه بنا
رجب آبی نك یکر می بدنچی کیچه سنده یا که ربیع الاولده یا که رمضانده یا که
شوالده معراج واقع بولدی اولحضرت صلی الله علیه وسلم نك مکهدن بیت المقدسکه
بارغانلقى قرآن ایتی ایلر ثابتدر آنى انکار ایتکوچی شبهه سز کافر بو اور بیت
المقدسدن کولرگه چغوروی هم مقام قربکه وصولی احادیث صحیحعه ایلر ثابتدر آنى
انکار ایتکوچی ضال و مبتدعدر معراج واقعسى نك تفصیلی سیر کتابلر نده مذکوردر
حق سبحانه و تعالی اولحضرتنى معراجغه چغاردی (۱) تا کم قدرتینك علامتلرن
کورسون هم ملکوت عالمی نك آیتلرن مشاهده ایدوب آدمیلرگه خبر بیرسون
مؤمن نك تصدیقى و منافقنك تکذیبى ظاهر بولسون اوچون (أَنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ)

درستلکده اول خدای تعالی اولدر ایشتکوچی بارچه سوزلرنی کورگوچی بارچه احوالنی کفر اهلنی ناک تکیبیلرن ایشتور و مؤمنلرنک تصدیق قیلوده حاللرن کورور یا که سمیع و بصیر ایشتدرگوچی هم کورساتکوچی معناسنده در یعنی محمد علیه الصلوة والسلامغه اوزینک کلامن ایشتدردی و قدرتینک علامتلرن کورگازدی معراج احوالینک بنه بر آزی والنجم سورہ سنده ذکر ایدلور (واتینا موسی الکتاب) و بیردکیز موسی پیغمبرگه تورات کتابن (وجعلناه هدی لینی اسرائیل) هم قیلدیز اول کتابنی یا که موسی فی طوغری بولنی کورساتکوچی بنی اسرائیل قومینه هم ایتدک آنلرغه (الَّا تَتَخَوُّوا مِنْ دُونِي وَكَيْلًا) شویله دیوبکم توتماگز سز مندن باشقهنی اشلرگزنی باشقارغوچی ایتوب یعنی بارچه اشلرنی خدای تعالی گه گنه طاپشرگز آندن باشقه معبود توتماگز (ذُرِّيَّةً مِنْ عَلَيْنَا مَعَ نُوْحٍ) ای شول قومنک بالاری کم یوکلادکیز اول قومنی نوح پیغمبر ایل یعنی نوح علیه السلام ایل بر گه کیمده بولغان کشیلرنک بالاری سز خدای تعالی گه شکرانه قیلگز و آثا اعتماد ایتگزم سز ناک بابالرگزنی طوفاندن فوتقاردی (اِنَّهٗ كَانَ عَبْدًا شَكُوْرًا) درستلکده اول نوح بولدی بیک شکرانه ایتکوچی بنده خدای تعالی ناک نعمتلرینه (وقضینا الی بنی اسرائیل) و وحی بیاردکیز بنی اسرائیل قومینه (فی الکتاب) تورات کتابنده یعنی نورانده بیان ایتدک شویله دیوبکم (لَتَفْسِدُنَّ فِی الْاَرْضِ) البته سز بوز و فلق اشلار سز شام یرنده (مرتین) ایکی مرتبه اولگی بوز و فلق لری تورات حکملرینه فارشولری هم ار میا پیغمبرنک سوزن طکلاماینچه آنی حبس ایتولری و ذکر یا علیه السلامنی اولتورولری در ایکنچی فسادلری یحیی علیه السلامنی اولتورولری هم عیسی علیه السلامنی اولتورورگه قصد ایتواریدر حق تعالی شوندن خبر بیروب ایتدیکم سز لری ایکی مرتبه فساد اشلار سز (وَلَسْتَغْنُوْا عَلُوًّا کَبِیْرًا) هم بیوکلک قیلور سز اولوغ بولغوچی بیوکلک قیلماق یعنی خدای تعالی گه بوی صونودن باش طارتوب تکبرلک قیلور سز چیکدن طش تکبرلک ایل (فاذا جاء وعد اولیہما) بس هر فایچان کیلسه اولگی فسادگز اوچون عذاب پیارو وعده سی (بِعِثْنَا عَلَیْکُمْ) بز پیارورمز و مسلط قیلورمز سز لری گه (عبادًا لَنَا) بز ناک بنده لرمزنی (اولی باس شیدید) فاطی صوغش ایاسی بولغان بنده لرمزنی سز ناک اوستگز که پیارورمز کم آندن مراد بخت النصر پادشاهدر دیمش لری خدای تعالی آنی بنی اسرائیل قومینه مسلط قیلدی بیت المقدسنی آلوب بنی اسرائیلغه چیکدن طش جفالر هم ظلم و اذیتلر ایتدی نناک کم

هم یوفاری چقدیلر رفرکه منگان حالنده عرشدن اوندی حق تعالی دن ادن منی یعنی مکایافتن کیلگل دیگان خطابنی ایشتدی ناکم فاب فوسین اوادنی مقامینه واصل بولدی روایت ایدلمشدر کم معراج کیچه سی ناک ابرته سنده اولحضرت صلی الله علیه وسلم معراج فصه سن مؤمنلرگه بیان ایتدی همه لری تصدیق قیلدیلر و اشاندیلر کافرلر ایشتوب کوب استبعاد ایتدیلر بر کیچه ده مکه دن بیت المقدسکه بارو هیچه ممکن بولماغان اشدردیدیلر اولحضرتدن بیت المقدسنگ علامتلرن صورادیلر حق تعالی ناک قدرتی ایل بیت المقدس مسجدی اوحضرتنک کوزلری آلدینه کیلوب نوردی آنلر هر نرسه صوراسه لری اولحضرت تفصیل ایلر جواب بیردیلر هم بولده اوچراغان کار و انلرنک احوالنی تفصیل قیلوب ایتدیلر موهب

بيورور (فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ) بس كرورلر آنلر سز نك يور طلر كز نك آراسينه
 يعنى يور طلر كز نك اچلر ينه كر وب سزنى اولتور وب و طلاب يورورلر مسجدلرنى
 خراب قىلوب تورانتى اوظقه ياندورلر (وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا) وبولدى اوشبو حك
 اشلانمش بر وعده يعنى البته اوشبو اش واقع بولور مذكور ظالم پادشاه
 سز لرگه مسلط بولوب چىككن طش ظلملىق لر قىلور بعضلر اول ظالمدين مراد
 جالوتدر يا كه عمالقه قومينك ر ئيس لر يدر ديورلر والله اعلم (ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ
 الْكُرَّةَ) اوشبونك صوكنده ينه قايتارورمز سزگه اى بنى اسرائيل دولتنى يعنى
 سز لرنى ينه اولگى كى دولتى هم غالب ايتارمز (عليهم) آنلر اوزرينه تاكم
 اول ظالملرگه غالب بولوب آنلردن اوچلر كزنى آلورسز (وَأَمَدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ)
 هم مدد بىرورمز سز لرگه ماللر ايله يعنى ماللر كزنى كوب قىلورمز (وبينين) هم
 اوغللر ايله يعنى اوغللر كزده كوب بولور (وجعلناكم أكثر نفيراً) دخى بز قىلورمز
 سزنى كوبراك عدد يوزندن يعنى سانلر كزنى كوب ايتارمز دشمانغه قارشى تور
 آلورسز اوشبو وعده حضرت داود عليه السلام زماننده ظاهر بولدى آنلر كو بايدلر
 هم دولتى وفوتلى بولدىلر (ان احسنتم احسنتم لانفسكم) ا گر ايند گولك ايتسا كزسز
 اى آدميلر اوز نفسلر كزگه ايند گولك ايتكان بولورسز كم اجر وثوابى اوز كزگه بولور
 (وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا) وا گر يامانلىق قىلسا كزده بس آنك وبالى وزيانى اوز نفسلر كزگه
 بولور باشقهغه بولماس (فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ) بس هر فايچان كىلسه وايرشسه
 ايكنچى فسادكز اوچون عذاب بيارو وعدهسى ايكى فساد آراسنده ايكى يوزده
 اون يل اوتدى ديمشلىر حق تعالى بيوروركم هر فايچان ايكنچى مرتبه بوزلق قىلغانكز
 اوچون سز لرگه عقوبت وعدهسى ايرشسه ينه سز لرگه برگروهنى مسلط قىلورمز
 يعنى ططوس رومى نى سز نك اوستنكزگه بيارورمز (لَيْسُوا وَجوهكم) تاكم ياوز
 قىلسونلر اوچون آنلر سز نك يوزلر كزنى يعنى سز لرگه غالب بولوب قتل وغارت
 ايدوب سزنى قايقوغه سالورلر حسرت وقايغو اثرلرن سز نك يوزلر كزده پيدا
 قىلورلر (وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ) هم كر سونلر اوچون آنلر بيت المقدس مسجدينه
 (كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ) نتاك كم كر دىلر آكنا اول مرتبه ده يعنى اولده بغت النصر
 ظالم قومى بيت المقدسنى خراب ايتكانلرى شكلى اوشبو ايكنچى نوبنده ططوس
 رومى نك لشكرى هم بيت المقدسنى خراب وويران قىلورلر (وليتبروا ما علوا تتيبراً)
 دخى هلاك ايتماك هلاك ايتسونلر اوچون آنلر اوزلرى غالب بولغان نرسه لرن

تورلی سوزلر باردر
مشهور راک قول شولدر کم
حضرت سلیمان دن صوگ
بنی اسرائیل قومی دولتکه
چدی آلماینچه آزدیلر
نورانتک حکملرن بریافغه
طاشلادیلر ارمیا علیه
السلام آنلرنی نی قدر
وعظ ونضیعت ایتمسه ده
طکلامادیلر اوزلرن
خدای تعالی نك غضب
وفهرینه مستحق ایتمدیلر
نورانده ذکر ایتملگان
اولگی فسادلری اوشبودر
بس حق تعالی آنلرغه
بخت النصر ظالمینی مسلط
فیلمدی تا کم بنی اسرا-
ئیلدن ینمش مک کشینی
عذابلاب اولتوردی بیت
المقدسنی خراب فیلمدی
هم تورانتی اولتقه یاقدی
آنندن صوگ بنی اسرائیل
قومی ینه کوبایوب دولتلی
وفوتلی بولدیلر ینه طغیان
قیلوب یعییی علیه السلا-
منی اولتوردیلر بس حق
تعالی ططوس نصرانی نی
آنلرغه مسلط فیلمدی
لشکری ایله کیلوب
آنلرغه غالب بولدی هم
بیت المقدسنی خراب
ایندی قتل وغارت فیلمدی
حسینی حق سبحانه وتعالی
تورانده بنی اسرائیل
ایکی مرتبه فساد ایدا-
چکلدر هم آنک جزاسی
اوچون دشمانلر آنلرغه
مسلط وغالب بولاچکلدر
دیوب بیوردی اوشبو

یعنی قوللرینه نوشکان هر کمنی اولتوروب وطلاب تمام خراب ایتملر (۱) حق سبحانه وتعالی بنی اسرائیل قومینه اوشبو ایکی مرتبه عقوبت وعده سی صوگنده بیورغان ایدیکم (عسی ربکم ان یرحمکم) شایدکم پرورکارگز رحمت ایتمسه سز لرگه اوشبو ایکنچی عقوبت صوگنده یعنی اگر توبه قیلوب خدای تعالی نك فرمانینه اطاعت ایتمسا گز سزگه رحمت قیلور هم اولگی کبی دولت ونعمتلر سزگه روزی قیلور (وان عدتم عدنا) واگر ینه قایتسا گز سز اوچونچی مرتبه فرمانغه خلافت قیلوغه بز قایتورمز ینه سزلرنی عقوبت قیلو ایله یعنی اگر ینه فرمانغه قارشاسا گز سز لرگه ینه جزا بیورورمز وعذاب یسارورمز (وجعلنا جهنم) وقیلدق بز نموغنی (للكافرین حصیراً) کافرلر اوچون زندان وحبس اینوله تورغان اورن کم آنندن هیچده چقا آلماسلر بنی اسرائیل اوچونچی مرتبه هم فرمانغه خلافت ایتمدیلر رسول صلی الله علیه وسلمنی یالغانغه توندیلر بس حق تعالی آنلرنی اولتورلمک هم وطنلرندن سورلمک ایله هم جزیه تولامک خورلقلری ایله عقوبت ایتمدی (ان هذا القرآن یهدی) درستلکده اوشبو قرآن هدایت قیلور وکوندورور (اللتی هی اقوم) طوغریراق ودرستراک بولغان یولغه (ویبشرا المؤمنین الذین یعملون الصالحات) هم سو یونج بیورور قرآن ایندگو عمللر اشلا گویچی مؤمنلرگه (ان لهم اجرا کبیراً) شونک برله کم بولغوچیدر اول مؤمنلرگه اولوغ اجر وثواب یعنی جنت برله سو یونج بیورور (وان الذین لا یؤمنون بالاخرة) دخی خبر بیورور قرآن شویله دیوبکم آخرتکه اشانمی نورغان کسهلر (اعتمدنا لهم عذاباً الیماً) بز حاضرلادک آنلر اوچون رنجتکویچی هدابنی یعنی نموغ عذابن حاضرلادک بس قرآنده مؤمنلر اوچون ایکی تورلی بشارت باردر برسی اوزلرینه جنت بولمانی ایکنچی سی دشمانلرغه عذاب بولماقیدر (ویدع الانسان بالشر) ودعا قیلور آدمی یاوزلق ایله یعنی آچووی چققان وقتده کشی اوزینه یا که مالینه واهل وعیالینه یاوز دعا قیلور (دعائه بالخیر) ایندگولک ایله دعا قیلمانی شکلی نتاککم مشرکلردن نصر بن الحارث الهی بزگه کوکدن طاش یاوزغل دیوب دعا فیلمدی (وکان الانسان عجولاً) وبولدی آدمی آشفقویچی کم آشنک آخرن او یلاماس آشفوب یاوز دعا قیلور یا که آدمی آشفوچیدر کم هیچده صبر قیلماس اسسی لک که وصاوقاقغه هیچ قایوسینه چداماس (وجعلنا اللیل والنهار) دخی فیلمدق بز کچه ایله کوندزنی (اینین) ایکی علامت کم برسی آرطندن برسی همیشه کیلوب تورولری ایله صانع حکیم نك بارلقینه دلالت

وھىد وائىم بولدى ھىر

مرتبہ آنلرغە جالوت ھادشاھ

غالب بولدى ھىق سېھانە
وتعالى جالوتنى داود
عليه السلام قولندە ھلاک
ابتدى صکرە بنى اسرائيل
قوبىنە ىنە گوپ دولت
وقوت روزى قىلدى
ايکنچى مرتبە ىنە طغیان
قىلوب فسق وفساد
اشلادىلر بس ھىق تعالى
آنلر اوزرىنە بىختىصر
ظالمىنى غالب قىلدى
شوندىن صوگ بىنى اسرا-
ئىلنىڭ دولت ھىم سلطنتلىرى
اۆلگىچە فونلى بولمادى
س ھىق تعالى آنلرغە
بىورورگم اگراخر زمان
پىغىبىرىنە ايارساگزىنە
خدانى تعالى سزلىرگە رحمت
قىلور اۆلگى دولت
وسلطنتىزنى فايتارور
واگرىنە آزساگز وفساد
فيلساگزىنە خدانى سزلىرگە
شول جزانى بىرور

تفسیر جمالی

(۱) ابن عباس رضی
الله عنھما دن منقولدىرگە
اۆلدە قویاش ایله آی
ایکی سیدە نورلی ویا قۇی
ایدیلر شول سببلی کیچە
ایله کوندز نك آبورماسی
بولماس ایدی ھىق تعالى
نك امرى ایله جبرائیل
اوزىنك قاناتی ایله آینى
مسح قیلدى صکرە آینىك
نورى بنوب قویاش
نورلی حالنچە قالدی
مواھب

ایتلەر (فمھونا آية اللیل) بس یوغالتد قبز كیچ نك علامتن یعنی کیچنی فارانغو
ایتدك قویاشنك یاقطی لغینە نسبت ایله یوق شكلی بولوب قالدی (وجعلنا آية النهار
مبصرة) ھىم قیلد قبز کوندز نك علامتن یاقطی کم آندە ھىر نرسە کور نور (لتبصروا
فضلاً من ربکم) تا کم سز نك استاما ككز اوچون آرتقلقنى پروردگار كز دن یعنی
کوندز نك یاقطی سندنە كسب قیلوب رزق استاما ككز اوچون کوندزنى نورلی
ویاقطی قیلدى (۱) (وَلتَعْلَمُوا عَدَدَ السَّنِينَ وَالْحَسَابَ) دخی تا کم سز نك بلما ككز
اوچون قویاش ایله آی نك ھىر كرتلردن وکیچە ایله کوندز نك بوسى آرطندن بوسى
کیلووندىن یل لرنك صانن ھىم وقتلرنك حسابن (وَكُلُّ شَيْءٍ فَصَلَانَاهُ تَفْصِيلاً) وسزلىرگە
كرا کلی بولغان ھىر نرسەنى تفصیل قیلدق و آیروب بیان ایتدكیز قرآندە (وَكُلُّ
أُنْسَانٍ لَّزَمَانَهُ) دخی ھىر بىر ككشىگە لازم ایتدك یعنی كراك مؤمن و كراك كافر
بولسون ھىر کم اوچون قیلدق (طائره) آنك تقدیر ایتولگان عملینى (فى عنقه)
آنك موبونندە یعنی ھىر کم اوزىنە تقدیر ایتولگان عملنى اشلاما ىنچە چارسى
یوقدر البتە اشلا ر باكە طائردن مراد عمل دفترىدیر یعنی قیامت کوندندە ھىر کم نك
عمل دفترى آنك موبوننە آصولغان بولور (ونخرج له يوم القيامة) ھىم چغارورمز
ھىر كشى اوچون قیامت کوندندە (كتاباً یلقیه منشوراً) بىریازلغان یازونى کم بولوفور
اول یازوغە و آینى کورور اول یازو آچق بولغان حالندە یعنی اۆلدە تورولمىش
بولغان عمل دفترى ھىر کم نك قولینە آچلغان حالندە بىرلور اول یازودە ھىر کم نك
دنیادە اشلاگان بىخشىلىق و یاوزاقلرى ھىمەسى یازلغان بولور قولینە عمل دفترى
بىرلگاندىن صوگ آگما ایتولور (افرا كتابك) اوفوغل سن اوزنك عمل لرنك یازلغان
كتابكنى اول کوندە ھىر کم یازو طانى تورغان بولور شونك اوچون فرشته لىر
ھىر کم نك ایتورلر عمل دفتركنى اوفوغل (كفى بنفسك اليوم) كفا بە قیلور و یتار سنك
نفسك اوشبو کوندە (علیک حسیباً) سنك اوزرگە حساب ایتكوجى بولوب یعنی
اوشبو دفتردە یازلغان یازونى اوفوب اوزنك حالكنى و دنیادە نیندا ىن عمل لىر
اشلاگانكنى بلگىل نیندا ىن جزاغە مستحق ایكانكنى شوندىن آگلارسن و اوزنك
اوزك حساب قیلور سن دیورلر (من اھتدى) ھىر کم کونولسە طوغرى بولغە (فانما
یھتدى لنفسه) بس موندن باشقە توگلدر کم کونولور اول اوز نفسینە فائە اوچون
یعنى ھدایتى نك فائدەسى آنك اوزرىنە بولور اوزى عذابدن قورتلور (ومن
ضل) و ھىر کم ضالانكە توشبە و طوغرى بولدىن آداسسە (فانما یضل علیھا) بس موندن

باشقى توكلدىركم ضالانكە نوشار اول اوز نفسى نك ضررينە يعنى ضالاننى نك ضررى
 اوزينە بولور اوزى عذابقە گرفتار بولور (وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِجْرَةَ هِيَ بِيَوْمِهَا مِثْلُ مَا كَانَتْ تُزِيهِ) بولور اوزى عذابقە گرفتار بولور (وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِجْرَةَ هِيَ بِيَوْمِهَا مِثْلُ مَا كَانَتْ تُزِيهِ)
 (وزر آخرى) ايكنچى كىشىنىڭ گناه بويىنى يعنى براونىڭ قىلغان گناھى ايكنچىگە
 بولور اوزى عذابقە گرفتار بولور (وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِجْرَةَ هِيَ بِيَوْمِهَا مِثْلُ مَا كَانَتْ تُزِيهِ)
 سز مكا اياركز من سز نك گناھلار كزنى اوزىم بولور اوزى عذابقە گرفتار بولور (وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِجْرَةَ هِيَ بِيَوْمِهَا مِثْلُ مَا كَانَتْ تُزِيهِ)
 براونىڭ گناھى ايكنچى كىشى بولور اوزى عذابقە گرفتار بولور (وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِجْرَةَ هِيَ بِيَوْمِهَا مِثْلُ مَا كَانَتْ تُزِيهِ)
 بولور اوزى عذابقە گرفتار بولور (وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِجْرَةَ هِيَ بِيَوْمِهَا مِثْلُ مَا كَانَتْ تُزِيهِ)
 آنلرغە بويىغىرىنى حق دىنگە دعوت قىلور يعنى اول هر امتكە بويىغىرى بياروب
 آنلرنى اسلام دىنينە دعوت ايندىك و آنلرغە حقلقنى بلدىرىك اكر قبول اينماسلار
 و ايمان كىلتور ماسلر صكره آنلرغە عذاب بياردىك (وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً) و ايمان كىلتور ماسلر صكره آنلرغە عذاب بياردىك (وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً)
 و هر قاچان تالسا كىز بىر قىرە اهلينى هلاك قىلماق بىزنى (أَمْرًا مَثَرِ نَجْمٍ) امر قىلور
 اول قىرە نك بايلرينە و ظالملىرىنە اوزىم تلاك ان اشنى (فَفَسَقُوا فِيهَا) بس فرماندىن طشقە
 چىقارلر آنلر اول قىرەدە و بويىغىرى سوزىدىن باش طارتوب ظلم و فساد قىلورلر
 (فَعَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ) بس تىوشلى و واجب بولور اول قىرە اھلى اوزىنە عذاب كىلمەسى
 يعنى عذابقە مستحق بولورلر (فَدَمَّرْنَا مَا تَدْمِيرُهُمْ) بس طامىرىدىن قوبارورمز و تمام
 خراب قىلورمز اول قىرەنى آنلرغە عذاب بياروب (وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ) و نىقدىر
 كىوب هلاك ايندىكىز زمانلر اھلىدىن (مَنْ يَعْصِ فُجُوحًا) نوح بويىغىردىن صوك يعنى
 عاد و ثمود هم لوط قومى كىبى كىوب قوملرنى ظلم و شركلرى سببلى هلاك ايندىك
 (وَكَفَىٰ بَرَبِكْ) و كفايه ايندىك چىدىر سنىڭ پروردكارىك اى محمد عليه السلام (بِذُنُوبِ) بىز
 عبادە خبىرا) بىنلر بىنك گناھلردىن خبر توتقوچى بولوب (بَصِيرًا) بىنلرنىڭ خىطالرن
 كورگوچى بولوب يعنى خدائى بىنلرنىڭ باشرىن هم آشكارا قىلغان گناھلرن
 مەھسىنى بلور و كورور و ايت ايدلمىشدىركم منافقلر مؤمنلر ايل برگە صوغىشقە
 بارورلر ايدى مقصودلرى اسلام دىنينە قوت بىرو بولماس ايدى بلكە غنىمەت
 مالى حاصل قىلو اوچون گنە بارورلر ايدى بس حق تعالى بىوردىكم (مَنْ كَانَ يُرِيدُ
 الْعَاجِلَةَ) هر كم تالار بولسە اوشبو دنيا دولتىن يعنى اشدن مقصودى آخرت ثوابى
 بولمايوب اوشبو دنيا نىمىلرنىڭ نىلەسە (عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا) بىز آشفدرورمز اول كىمسە
 اوچون دنيا (مَا نَشَاءُ) اوزىم تلاك ان نىرسەنى دنيا نىمىلردىن يعنى اول كىمسەگە
 دنيا (مَنْ يُرِيدُ) اوزىم تلاك ان

ڪمسه گه (ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ) سڪره حاضر ڦيلد فبز اول ڪمسه اوچون نموغني آخرت
 (يصلها) ڪرور اول نموغنه (مذموماً مذحوراً) خور ايتولمش هم خداينك رحمتندن
 سورلمش بولغان حالده (ومن اراد الآخرة) وهر ڪم تيلاسه آخرت بورطيني يعني
 اشندن مقصودي آخرت ثوابي و جنت بولسه (وسعى لها سعيها) هم طرشسه اول آخرت
 اوچون نيوشلي بولغان طرشو ايله يعني جنت كه ڪرور گه مستحق ايتنه نورغان
 ايندگو عمل لڙ ڦيلسه (وهو مومن) وحالانكه اول ڪمسه اوزي مؤمندر و ڪوئلندن
 ايمان ڪيلتورگان در (فأولئك) بس اوشبو آخرت اوچون طرشقوچي مؤمنلر (كان
 سعيهم مشكوراً) بولغوچيسر آنلر نك طرشولري مقبول خداي تعالي فاشند و اجتهادلري
 ضايع بولماس مقصودلرينه اير شورلر (كلائهم) اوشبو ايكي نورلي گروهدن
 يعني دنياي استا گوچي هم آخرتي طلب ايتكوچيلردن هر فايوسينه بز مدد ڦيلورمز
 و رزق بيرورمز دنيا ده يتارلك مقداري (وهو لاء) اوشبولرغه يعني دنياي استا گوچيلر گه
 امداد ڦيلورمز (وهو لاء) دخي اوشبولرغه يعني آخرت سعادتندن استا گوچيلر گه ده
 عطا ڦيلورمز (من عطاء ربك) پروردگار نك عطا سندن هم فضل و رحمتندن يعني
 دنيا ده هيچ فايوسيني محروم ڦيلماسمز همه لرينه ده تقدير ايتولگان نرسه اير شور
 اوشبو دنيا ده (وما كان عطاء ربك محظوراً) ومنع ايتوامش بولمادي پروردگار نك
 عطاسي مؤمنندن هم ڪافردن مؤمنگه دنيا ده هم آخرت ده عطا ڦيلور و ڪافر گه دنيا ده
 يتارلك مقدار رزق بيرور و انعام ڦيلور (انظر) فاراغل سن عبرت نظري ايله
 (كيف فضلنا بعضهم على بعض) نچوك آرتق ايتدكيز آدميلرنك بعضلرن بعضلري
 اوزرينه دنيا ده رزق جهتندن ڪم بعضلرن ياي ايتدك و رزقن ايركن ڦيلدق و بعضلرن
 فقير و رزقيني از ايتدك يا كه توفيق جهتندن بعضلرن آرتق ايتدك ڪم آخرت
 سعادتندن استارلر و بعضلري دنياي استارلر (وللاخرة اكبر درجات) والبتنه آخرت
 بورطي اولوغرافدر درجه لريوزندن (واكبر تفضيلاً) هم اولوغرافدر تفضيل
 و آرتوقل جهتندن يعني آدميلرنك بربر سينه تفاوت ايتدك آرتوغرافدر زيرا كه
 آخرت ده جنت ده تفاوت درجه لري اعتباري ايله بولور بدرجه ايله ايكنچي درجه
 آراسنده مسافت بر ايله ڪوك آراسي قدر بولور و نموغده تفاوت درڪه لري اعتباري
 ايلدر بر درڪه دن ايكنچي درڪه گهچه بردن ڪوڪه قدر بولغان مسافت شكليلدر
 (لا تجعل مع الله) ڦيلماغل سن و نوماغل اي آدمي خداي تعالي ايله (الها آخر) ايكنچي
 خدايني يعني الله تعالي دن باشقهعه عبادت ڦيلماغل (فتتعد مذموماً) بس سن اولطورور

سن تموغده خور اینولمش و عیبلی بولغان حالکده (مخدولاً) بارچه یخشیلقلردن
محرورم بولغان حالکده تموغده اولطورورسن اگر خدایدن باشقهغه عبادت ایتساک
(وقضی ربک) وحکم قیلدی سنک ربک ای محمد علیه السلام مکلف بنده لیرگه (الاً
تعبدوا الا ایناه) شویله دیوبکم عبادت ایتمه کز سز مسگر خدای تعالی گه گنه عبادت
ایتکز (وبالوالدین احساناً) هم آنا آنالر کز غه ایند گولک ایتکز واحسان قیلکز حق
سبعانه و تعالی آنا اناغه بخشیلق ایتونی اوزینه عبادت قیلو ایل برگه ذکر ایتدی
زیرا که آنا و آنا کشی نك دنیاغه کیلما کینه سبب هم تربیه ایتکو چیلدر (اما یبلغن
عندک الکبر) اگر ایر شسه سنک فاشکده اولوغلقغه یعنی فارطایسه (احدهما)
آنا و آنا کدن ایکی سینک برسی (أو کلاهما) یا ایسه ایکی سیک حضور کده فارطایسه لر
وسنک خدمتکا محتاج بولوب فالسه لر (فلا تقل لهما أف) بس ایتما گل سن آنلر غه
اف دیوب یعنی من سزدن جیرانام و طارلانام دیوب ایتما گل و آنلرنک خدمت لیرینه
هیچده ایرنما گل و طارایماغل بلکه آنا اناغه خدمت قیلونی و دعا لرن آلونی غنیمت
بلوب نبقدر آغر خدمتکه فوشسالرده بیک شادلانوب خدمت ایتکل (ولا تنهرهما)
هم فاطی و آغر جواب ایل قایتار ماغل سن آنلرنی یعنی آنا و آنانک سندن بر نرسه
صوراسه لر سن آنلر غه آچولری کیلورلک فاطی جواب قایتار ماغل (وقل لهما قولاً
کریماً) دخی ایتکل سن آنلر غه بیغشی و یومشاق سوزنی ادب و حرمت یوزندن
مثلاً آنلرنی اسملری ایل اطاب داشما گل آنلر ایل سویلاشکانه عاجز و بیچاره
قل اوزینک غیرتلی خواجه سی ایل سویلاشکان شکلی تور فوبقنه تعظیم و ادب ایل
سویلاشکل (واخفض لهما جناح الذل) هم توبان توتقل آنلر اوچون تواضع و کیمچیلک
فانایتینی یعنی آنا و آنا کغه تکبرلک ایتمه گل آنلر آلدنده اولوغلانماغل بلکه اوزکنی
بیک توبان تونوب تواضع ایل آنلر غه اش قیلغل (من الرحمة) رحمت و شفقتدن
زیرا که بوکون آنلر سنک خدمتکا محتاج بولسه لر اولده سن آنلرنک خدمت لیرینه
و تربیه لیرینه محتاج ایدک (وقل) دخی ایتکل سن آنانک و آنانک اوچون دعا قیلوب
(رب ارحمهما) ای منم پروردکارم سن رحمت ایتکل آنام هم آنامغه (کما ربیان
صغیراً) نتاک کم تربیه ایتدیلر آنلر منی کچکنه و ضعیف و قنیده (ربکم اعلم بما فی
نفوسکم) پروردکار کز بلگوچیرا کدر سز نك نفس لیر کزده بولغان نرسه فی یعنی
کوکل لیر کز غه بخشیلق ایتو نیتی بارمو یا که آنلرنی رنجتو نیتی بارمی همه سینتی
خدای تعالی بلور آندن باشورا آلماس سز (ان تکونوا صالحین) اگر بولسا کز سز

اید گولك ایتکوچیلر و آنا آنالر کوزغه بخشیلوق فیلقوچیلر (فَانَهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا)
 بس درستلکده خدای تعالی بولغوچیلر گناهدن فایتقوچیلر نی و توبه ایتکوچیلر نی
 یارلقاغوچی (وَأَتِذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّةً) دخی بیر گل سن یاقنلق ایاسی قونداشکا آنک حقیقی
 یعنی صلّه رحم ایتکل و قونداشلر کنی راضی فیلقل امام اعظم رحمه الله علیه بیورمشدر کم
 قونداشلر نك حقی اگر فقیر و محتاج بولسه لر آنلر غه نفقه بیوردر (وَالْمُسْكِينِ)
 هم مسکینگه اوزینک حقیقی بیر گل زکوندن (وَأَبْنِ السَّبِيلِ) دخی بولده محتاج بولوب
 قالغان بولاوچیغه بیر گل تیوشلی مقدارنی زکوت و صدقه دن (وَلَا تَبْذُرْ تَبْذِيرًا) هم
 اسراف ایتمه گل سن و تیوش سزگه طار انماغل اوزنک مالکنی مجاهد رضی الله تعالی
 عنه بیور دیلر کم اگر خدای تعالی بولنده طاو قدرلی آلتوننی صرف فیلسه ده
 اسراف بولماس باطل غه و شیطان بولینه بر حبه مقدارنی صرف ایتمسه ده اسرافدر
 (إِنَّ الْمُبْتَدِرِينَ) درستلکده اسراف ایتکوچیلر (كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ) بولغوچیلردر
 شیطانلر نك قونداشلری یعنی ماللرن یوق بر گه ضایع ایتکوچیلر یاوزلقده شیطان
 اوخشاشلی لردر قریش مشرکلری خلقغه جو مارد کورنو اوچون ریا یوزیدن ماللرن
 صرف ایتار لر ایدی آز غنه اش اوچون نهه توه لر نی صوبار لر ایدی حق تعالی
 آنلر نی عیبلا ب بیور دیکم ماللرن ضایع ایتوده آنلر شیطان شکالی لردر (وَكَانَ
 الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا) بولدی شیطان اوزینک پروردکار بنه انکار ایتکوچی و نعمتینه
 کفر لک فیلقوچی خبر ده کیلمشدر کم بلال و صهب هم حباب رضی الله عنهم کبی
 فقیر صحابه لر بعض وقتلرده رسول صلی الله علیه وسلم دن برار نر سه استار لر ایدی
 اول نر سه اول حضرت نك ملکنده بولماغانلقدن اول حضرت بیک اویالغانلقدن آنلردن
 یوز دوندر ور ایدی حق تعالی دن آیت کیلدیکم (وَأَمَّا نُرْضِئِهِمْ) و اگر اعراض
 فیلسا ک سن و یوز گنی دوندر سا ک فقیر صحابه لردن (أَبْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ) بر
 رزقنی استامک اوچون پروردکار گدن (تَرْجُوهَا) سن امید ایتمه سن اول رزقنی
 یعنی فقیر صحابه لر شندن بر رزقنی استامگان وقتده اول رزق سنک فاشکده
 حاضر بولما یوب سن آنی خدای تعالی دن امید ایتسا ک و کونسا ک (فَقُلْ لَهُمْ) بس
 ایتکل سن اول فقیر لر گه (قَوْلًا مَبْسُورًا) یکل و یومشاق سوزنی یعنی آنلردن یوز
 دوندر ما گل بلکه بغشی و یومشاق سوز ایله آنلر نی فایتار غل آنلر غه ایز گودعا
 فیلقل یا که کیلاچکده بیور و من دیوب وعده ایتکل اوشبو آیت کیلگاندن صولک
 رسول علیه الصلوة والسلام حضرتلری ا گر اوزنده بولماغان بر نر سه نی صوراسه لر

رزقنا الله واياكم ديوب يعنى الله تعالى بزگهده سزگهده بيرسون ديوب جواب
 بيورور ايدى (وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ دَخِيًّا فَيُلْغَاغِلَ سِنَ اَوْزُكَ نَكَتِ فَوَلَّكَ سِنِيًّا مَغْلُوبًا اِلَى عُنُقِكَ)
 باغلانمش اوزك نك موينوگنه قولنى موينغه باغلامق صارانلقدن كنبه در يعنى بيك
 صاران وممسك بولماغل (وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ) هم آچماغل فولگنى بونونلاي يعنى
 بيك آرتق جو مارد بولوب فولگداغى مالنى بيروب بتور ماگل واسراف اينما گل
 (۱) (فَتَقَعِدَ مَلُومًا) بس سن اولطورور سن ملامت ايتولمش بولوب (مَحْسُورًا) عاجز
 ومحتاج بولوب يعنى اسراف ايتكانك اوچون سنى ملامت وشلته فيلورلر هم اوزك
 فقير ومحتاج بولوب فالور سن ياكه بيك صاران بولساك سنى ملامت فيلورلر وارنق
 جو مارد بولوب فولگداغى بيروب بتور ساك اوزك عاجز هم محتاج بولوب فالور سن
 (اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ) درستلكده سنك پروردكارك كيك فيلور رزقنى (لَمَنْ
 يَشَاءُ) اوزى تلاگان كمسه اوچون (وَيَقْدِرُ) هم رزقنى طار فيلور اوزى تلاگان
 كمسه اوچون يعنى براونى بساي فيلور وبراونى فقير ومحتاج فيلور هر قابوسى
 اوزيك تلاماكي ايله وحكىنى بوينجه در هيچكم بعث اينه آلماس (اِنَّهٗ كَانَ بَعْبَادَهٗ
 خَبِيرًا) درستلكده اول خداي تعالى بولغوچيدر بنده لرنندن خبر توتقوجى وحال لرن
 بلگوچى (بَصِيرًا) كورگوچى انلر نك نى اشلاگانلرن (وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ)
 اولتورماكز سز اوزك نك بالالركزنى (خَشِيَةَ اُمَّلَاقٍ) فقيرلكدن فورقوب يعنى
 بو بالالرنى نهوك طويدورورمز نى نرسه برله تريبسه فيلورمز ديوب فورقوب
 بالالركزنى اولتورماكز نناكهرب مشركلرى جاهليتده اوزلرينك قولرن اولتورورلر
 ايدى (نَحْنُ نَرِزُقُهُمْ) بز رزق بيرامز بالالركزغه (وَاَيُّكُمْ) هم سز نك اوزك گهده
 رزق بيرامز بس انلرنى نهوك طويدورورمز ديوب فايغورماكز جان بيرگوچى
 نان بيورور (اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطَاً كَبِيرًا) درستلكده اول بالالرنى اولتورو اولوع خطا
 وياكلشودر كم نسل نك كيسولما كينه سبب بولور (وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَا) دخى سز بافن
 بولماكز زناغه وزنا فيلماكز (اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً) درستلكده اول زنا فاحش عمل
 وقباحت اشدر (وَسَاءَ سَبِيلًا) هم نى ياوز يولدر اول زنا يولى (وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ
 الَّتِي) دخى سز اولتورماكز شول نفسنى كم (حَرَّمَ اللهُ) حرام فيلغاندر خداي تعالى
 آنى اولتورونى يعنى ايمان اهلىنى هم ذمى ومعاهد بولغان كافرلرنى اولتورماكز
 (اَلَّا بِالْعَقْلِ) مگر حق وطوغرى حكم بوينجه غنه يعنى اوزى بر كشىنى اولتورگان
 بولسه ونصاص ايله حكم ايدلسه ياكه مرند بولسه شونك كى صورتلر ده گنه

اولتورمك در سندر (وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا) وهر كم اولتورلسه ظلم لى ايتولگان حالنده
يعنى ناحق اورنده ظلملى ايله اولتورلسه (فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ) بس تحقيق بير دكيز
آنك وارثينه وولى بولغان كشى سینه (سُلْطَانًا) ايركلى لكى يعنى اول اولتورلمش
كشى نك وارثى وولى بولغان كشى سى اختيار ليدر نلاسه قصاص او چون اولتورگوچى
كشى نك اوزن اولتور تور و نلاسه ديت آچه سى آلور (فَلَا يُسْرَفُ فِي الْقَتْلِ) بس
كرا كدر كم اسراف ايتماسون وچيكنن قهماسون اول ولى بولغان كمسه اولتورو
طوغر يسنده يعنى عذابلاب اولتورماسون يا كه قاتلنى اولتور ماينجه آنك اور نينه
ايكنه بى كشىنى اولتورماسون جاهليتده اگر بر قبيله نك كشى سى براونى اولتورسه
اولتورلمش نك وارثى اولتورگوچى كشىنى اولتور ماينجه قصاص او چون شول
قبيله نك باشلغىنى اولتورور ايدى حق تعالى اول اشدن نهى ايدوب بيورديكم ولى
بولغان كشى اولتوروده چيكنن قهماسون (أَنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا) درستلكده اول ولى
بولغان كشى بولغوچيدر ياردم ايتولمش يعنى قصاص آلو طوغر يسنده حاكملىر
آشا ياردم ايتارلىر (وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ) دخى ياقن بولما كز سز يتيم نك مالينه يعنى
يتيم مالن آشاما كز و ظلم لى ايله آنك مالنده تصرف ايتما كز (الْأَبْلَى هِيَ أَحْسَنُ)
مگر بخشيراق بولغان طريق ايله گنه يتيم مالينه ياقن بولكز و شريعتكه موافق
روشه گنه تصرف قبل كز يعنى يتيم مالى ايله معامل ايتسا كز آنندن حاصل بولغان
فائده سيني گنه صرف قبول اصل سرمايه نى كيمونماينجه صافلا كز ويتيم مالنده
اوشبو روشه اش فيلكز (حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ) تا كم ايرشكانينه چه اول يتيم اوزينك
فوق چيگينه يعنى يتيم بالغ بولغانغه قدر آنك مالينى شول طريقه صافلا كز (وَأَوْفُوا
بِالْعَهْدِ) دخى وفا قبل كز سز عهدكه يعنى خداى تعالى ايله باغلاغان عهدلر كز گه
وفا قبل كز كم اول عهدلر شريعت حكملىر يدر شريعت بوينجه اوستكز گه يوكلانگان
عمللرنى اونا كز ديمكدر نماز روزه و زكوت هم حج كى با كه مراد اوز آرا كزده
بر بر كز ايله قبلشقان عهدلر كز گه وفا قبل كز و آنطكزنى بوز ما كز هم خيانت ايتمه كز
ديمكدر (إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا) درستلكده عهد اياسى بولغوچيدر صورالمش يعنى
فيلغان عهدى طوغر يسندن آخرنده آنندن صورالور (وَأَوْفُوا بِالْكَيْلِ إِذَا كَلْتُمْ) هم
وفا قبل كز سز كيلگه يعنى صوت اولچاون اولچاون اولچه كز هر فايچان صوت
ايله اولچاب بير سا كز سز باشقه لرغه (وَزِنُوا بِالْقِسْطِ الْمُسْتَقِيمِ) دخى اولچه كز سز
طوغرى و تيسگز بولغان اولچاوا ايله تا كم اولچاوا لركزده خيانت و آلدوا بولماسون

(ذَلِكَ خَيْرٌ) اوشبو طوغری اولچاوا ایله خیانتسز اولچامک بخشیرا قدر و آرتوغرا قدر کشینی آلدادن (وَاحْسَنُ تَأْوِيلًا) هم کور کامرا کبر عاقبت جهتندن یعنی آخری خیرلی بولور وبرکات کوبلسکینه سبب بولور (وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ) وایارما گل سن اوز کونک علمک ایر شما گان نرسه گه یعنی اشنگ حقیقتن بلما اینچه فوری گمان ونقلید ایله گنه ایتما گل بلما گانگنی بلمد دیمما گل یا که اشنی تمام بلما اینچه اول اش طوغری بسنده گواهلقی بیرما گل ویا لغانغه گواهلقی بیرودن صافلانقل دیه کدر (ان السَّمْعَ وَالْبَصَرَ) در سنلکده فولاق هم کوز (وَالْفُؤَادَ) دخی کوکل (كُلُّ اُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا) اوشبولر نك هر قایوسی طوغری سندن صورالمش بولور کشیدن یعنی قیامتده هر کمدن کورگان وایشتنکان هم بلسگان نرسه لری طوغری بسندن سؤال فیلور لر یا که کوز و فولاق هم کوکل نك اوزلر ندن صورالور مثلا کوزدن فی نرسه گه فارادک دیوب و فولادن فی نرسه ایشتنک دیوب و کوکلدن فی نرسه بلسک دیوب صورالور یا که اوشبولر نك هر قایوسندن صاحبگز سز نك ایله نهوک معامله ایندی دیوب سؤال ایدلور (وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا) دخی یورما گل سن برده تکبر لک ایاسینک بورمکی ایله یعنی اولوغلانوب وهوالانوب یورما گل (انك لَنْ تَخْرُقَ الْأَرْضَ) در سنلکده سن برنی برطا آلماس سن یعنی نیقدر اولوغلانوب تکبر لک ایله باصسا گنه برنی تیشه آلماس سگ کوچک بتماس (وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا) هم هر گیز سن ایرشماس سن طاولرغه بوی اوزونلقی یوزندن یعنی تکبر لنوب نیقدر باشکنی یوغاری کوتاروب یورسا گنه طاولر شکللی بیوک بولا آلماس سن بس سنک اولوغلانما نك هیچده تیوش بولماغان کولکی اشدر (كُلُّ ذَلِكَ) اوشبو ذکر ایتمولگان امر ونهیلر نك هر قایوسی یعنی لا تجعل مع الله آلهآ آخردن اوشبو اورنغه قدر مذکور بولغان حکملر کم جهعیس اون بر امر و اون دورت نهی در اوشبولر نك هر قایوسی (كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا) بولغو چیدر آنک باوزی یعنی طیولمش و آندن نهی ایتمولگان لری پروردکارک فاشنک مکروه کم خدای تعالی اول اشلر فی اشلا گوچیدن راضی بولماس و آنی دوست توتماس (ذَلِكَ) اوشبو ذکر ایتمولگان حکملر (مِمَّا أُوحِيَ إِلَيْكَ رَبُّكَ) پروردکارک سکا وحی فیلغان نرسه دندر ای محمد علیه السلام (مِنَ الْحِكْمَةِ) حکمتندن یعنی بلورگه نیوشلی بولغان حکملر دندر (وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ) وتونماغل سن الله تعالی ایله ایکنچی بر خدایینی اوشبو حکمنی اولده هم آخرده تکرار ذکر ایتما کی بارچه حکملر نك اصلی وایک کرا کلی سی توحید یعنی الله تعالی فی برلامک ایکانینه تنبیه

واشارتندىر (فتلقى فى بهنم) بس سالونمىش بولور سن نموغە اگر الله تعالى گە شرك
 كىلتور ساك (ملوما مدحورا) ملامت ايتولمىش وسورلمىش بولغانك حالدە يعنى
 فرشتهلر سنى شلته فيلورلر و خداينك رحمتندن سورلمىش بولور سن حق سبحانه
 وتعالى شركدن نهى فيلغاندن صوك فرشتهلرنى خداينك قزلريدر ديوب اينكوچى
 كافرلر گە عتاب ايدوب بيوروركىم (افاصفيكم ربكم بالبين) ايا صايلا ديمو سزنى
 پروردكارگز اوغللر ايله وسزلرگە اوغللر بير ديمو (واتخذ من الملائكة اناثا) هم
 اوزى اوچون فرشتهلردن قزلر تونديمو يعنى بىغشى وفائدهلى بولغان اوغللرنى
 سزگە بيروب سزنىك گمانگز چه فائده سز و كرا كىم س بولغان قزلرنى اوزينه فالدر ديمو
 (انكم لتقولون قولا عظيما) درستلىكده سز ايتەسز اولوغ سوزنى كىم خداى تعالى گە
 بالانى نسبت بيراسز هم اوزگزنى آندن آرتوق ايتەسز چونكە خداينك قزلرى بار
 ديوب اوز اعتقادكزده كىم چىلك وخوراق بولغان اشنى خداى تعالى گە نسبت بيراسز
 و اوزگز قزلرگز بولوغە خورولاناسز بس اوشبو سوزگز فينداين عجب و نىوش سز
 سوزدر (ولقد صرفنا فى هذا القرآن) و تحقيق دوندردكيز آيتلرنى ونورلى مضمونلرده
 ايتوب كىلتوردك اوشبو فرآنده باكه خداى تعالى نك بالادن پاك ومنزه ايكانس
 نچه نورلى عبارتلر ايله تكرر بيان ايندىك (ليذكروا) نا كىم وعظلامسونلر و اوگوت
 آلوب حقيقتنى آكللاسونلر اوچون (وما يزيدهم الا نفورا) و آرندر ماس كفر اهلبنه
 اوشبو فرآن و تكرر بيان فيلومگر حقلقدن نفرت ايتونى و بىراق بولونى غنه آرتدور
 يعنى قرآن آيتلرن ايشتكلاچ اوطورى عنادلرى و قارشىلقلىرى آرتور (قل) اينسكل
 سن اى محمد عليه السلام مشركلرگە (لو كان مع الله) اگر بولسه ابدى الله تعالى
 ايله برگە باشقه خدايلر (كما يقولون) نناك كىم ايتەلر اول مشركلر شولاي ديوب
 (اذالابتغوا) شولوقتده اول باشقه خدايلر استارلر ابدى (الى ذى العرش) عرش
 اياسى و بارچه عالمنك مالكى بولغان خداى تعالى صارى (سبيلا) بوانى نزاع و جدال
 فيلوغە يعنى اگر الله تعالى دن باشقه خدايلر بولسه ابدى اول خدايلر الله تعالى گە
 قارشى كىلوب نزاع و جدال فيلورلر ابدى فوغا چغارورلر ابدى عالم نىك
 نظامى و ترتيبى بوزلور ابدى (سبحانه وتعالى) پاك هم بلند بولدى خداى تعالى (عما
 يقولون) اول مشركلر ايتە نورغان نرسەدن (علوا كبيرا) اولوغ بيوكلك و اوستونلك
 ايل يعنى خداى تعالى شريكى و اوغشاشى بولودن البته پاك و منزهدر روايت
 ايدلمشدر كىم رسول صلى الله عليه وسلم نك مبارك قوللرندە بر طاباق تسبيح ايتدى

صحابىلر ايشتوب نىعجب ايندىلر با رسول الله بو قوروغان آغاچ نچوك نىسبيح
 اينه در ديديلر حق تعالىدن آيت كىلديكم (نَسَبِحْ لَهُ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ) نَسَبِيحْ ايتور
 اول خدای تعالی گه بدى فات كوكلر (وَالْأَرْضِ) هم بر نَسَبِيحْ ايتور (ومن فيهن)
 دخى كوكلرده هم يرلرده بولغان بارچه كىسه فرشتهلردن و آدميلردن هم يرلردن
 اول خدای تعالی گه نَسَبِيحْ ايتورلر (وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ) ويوقدر هيچ بر نرسه مخلوقاندن
 (الْأَيْسَبِحْ بِحَمْدِهِ) مگر نَسَبِيحْ ايتور خدای تعالی گه آنك حىدى ايله برگه يعنى
 خدای تعالی نى تيوش سز بولغان صفتلردن پا كلار و تنزيه فيلور هم كمالات صفتلرى
 ايله ماقتار و حمد ايتور (۱) (وَإِكُنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ) ولكن سزلىر اى مشركلر
 آكلاماس سز آنلرنك نَسَبِيحْ لرن وسزك عقل لر كز آكا ايرشماس (أَنَّهُ كَانَ حَلِيمًا)
 درستلكده اول خدای تعالی بولغوچيدر نعمل ايتكوچى و صبر فيلغوچى كم سزگه
 عذاب يباروده آشوقماس (عَفُورًا) يارلقاغوچى اوزينك كلامينه ايمان كىلتورگان
 كىسهلرنى روايت ايدلمشدركم ابو جهل هم آنك يولداشلىرى اولحضرت صلى الله
 عليه وسلمگه قرآن اوقوغان وقتنده ايدآء ايرشدرورگه ورنجنورگه قصد ايتدىلر
 حق تعالی شولوقنده اولحضرتنى آنلرنك كوزلردن ياشوردى و آيت يبارديكم
 (وَإِذَا قُرَأَ الْقُرْآنُ) وهر فايچان سن اوقوساك قرآننى (جعلنا بينك وبين الذين
 لا يؤمنون بالآخرة) قبلدقبر سنك ايله آخرتكه اشانمى تورغان كىسهلر آراسنده
 (حجاباً مستوراً) اورتولمىش پرده نى يعنى سنى آنلردن اورتك شول سببلى سكا زيان
 ايرشدرلر آلماديلر (وجعلنا على قلوبهم) دخى قبلدقبر اول مشركلرنك كوكللرى
 اوزرينه (أَكِنَّةً) اورتولر و پردهلر (أَنْ يَفْقَهُوهُ) تاكم آكلاماسونلر و بلماسونلر آنلر
 اول قرآننى (وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا) دخى بز فيلورمز آنلرنك فولقلرنده آغرلقنى يعنى
 فولقلرن صا كُفراو فيلورمز تاكم قرآننى ايشتماسلر فائدهلى ايشتو ايله (وَإِذَا
 ذُكِرَتِ رَبُّكَ) وهر فايچان سن ياد ايتساك پروردكارئنى اى محمد عليه السلام
 (فِي الْقُرْآنِ) قرآنده (وَحَدَّثَهُ) بالفوزلقى و برلكى ايله (وَلَوْ أَعْلَىٰ آدْبَارِهِمْ) دونارلر
 اول مشركلر آرقالرى اوزرينه (فُفُورًا) نفرتلانگوچيلر بولغانلرى حاله يعنى خدای
 تعالی نك برلكن ايشتماسيلرى كىلماينچه سنك يانكندن نوروب كىتارلر (نَعْنُ أَعْلَمُ)
 بز بلگوچيرا كمز (بَمَا يَسْتَمْعُونَ بِهِ) آنلرنك قرآننى نى اوچون ايشتولرن يعنى
 قرآننى طكلاودن غرضلرى نرسه ايكازن بلورمز آنلر قرآننى استهزاء ايتو اوچون
 و مسخره گه توتو اوچون گنه طكلارلر آندن اثرلانو اوچون وقبول ايتو اوچون توكلدر

(۱) امام فشيرى فدى سى
 بيور مشدركم ير هم كوك
 اهلندن جان ايلارى خدای
 تعالی گه قال تللىرى ايله
 نَسَبِيحْ ايتورلر و باشقه
 مخلوقات حال تللىرى ايله
 نَسَبِيحْ ايتورلر يعنى صانع
 حكيم نك بارلقينه و برلكينه
 دلالت فيلورلر بس بارچه
 اشياء خدای تعالی گه
 نَسَبِيحْ ايتكوچيلردن
 كاشفى

(اذ یستمعون الیک) شولوقنده حم قولاق سالورلر آنلر سنک صاری وسنک قرآن
 اوقوغانکنی طئکلارلر (واذ هم نجوی) هم شولوقنده کم آنلر اوز آرالرینده سولاشورلر
 و بربر سینه آلاقدن قرآن طوغریسنده سهردر یا که شعردر دیوب سوبلاشورلر
 یعنی هر حالده آنلرنک نینلرن و غرضلرن بلورمز روایت ایدلمشدر کم مشرکلردن
 نضر بن العارث ایتدی من محمدنک فی نرسه اوقوغانن بلهاسمن ابوسفیان ایتدی
 من آنک ایتنه تورغان سوزلردن بعضلرن راست و طوغری دیوب بلامن ابو جهل
 اول مجنوندر دیدی ابولهب اول کاهندر دیدی حویطب شاعردر دیدی حق تعالی
 آنلر طوغریسنده اوشبو آیتنی یباردی (اذ یقول الظالمون) یاد ایتکل شولوقنده کم
 ایتلر ظالملر یعنی مشرکلر صحابه لرگه ایتلر (ان تتبعون الا رجلاً مسحوراً)
 سز ابارمیسز مگر بر سحرلانگان و عقلی کیتکان ایرگه اباراسز دیورلر یا که مسحور
 ساحر معناسنده در یعنی سز بر سحرچی ایرگه اباراسز دیورلر (انظر) فاراغل سن
 ای محمد علیه السلام (کیف ضربوا لک الامثال) نهوک مثاللر کبلتوردیلر اول مشرکلر
 سنک اوچون و سنی مجنون و شاعر هم ساحر و کاهندر دیوب تورلی ناچار صفتلر
 ایلر صفتلادیلر (فضلوا) بس ضالنتکه نوشدیلر آنلر و طوغری بولدن آداشدیلر
 (فلا یستطیعون سبیلاً) بس فادر بولماسلر و کوچلری بتماس آنلرنک طوغری
 بولنی طاوغره یا که سنی فی روشمه طعنه قیلورغه و نهوک یسامانلارغه بول طابا
 آلماینجه آپدراب حیران بولوب فالورلر (وقالوا) دخی ایتدیلر مشرکلر اولگانندن
 صوئق فوبارلوغه انکار قیلوب (انذاکنا عظاماً) ایا هر فایچان بولساقبیز سو با کلر
 (ورفاناً) هم چریگان و بر برندن آیرلغان اعضالر یعنی بز اولگانیمزدن صوئق
 کوب زمانلر اونو سبیلی بر آستونده چروب توفراق بولساق شولوقنده (اننا
 لمبعوثون خلقاً جدیداً) ایا درستلکده بزلر فوبارلمشدر بولورمز مویا کما خلق بولوب
 یعنی یا کادان ترلوب قبرلر مزدن فوبارلورمز مو دیدیلر اولوب توفراق بولغاندن
 صوئق یا کادان ترلونی بیک عجب کوردیلر (قل) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول
 مشرکلرگه (کونوا حجارة) بولگن سز طاشلر یعنی کراک اولگانگنزدن صوئق تندرگن
 طاشقه ایلانسون (او حدیداً) یا ایسه تیمور بولگن (او خلقاً مما یکبر فی صدورکم)
 یا ایسه سز نک کوکرا کلرگن زده اولوغ بولغان نرسه دن بر مخلوق بولگن یعنی کوک
 یا که طاو شکلی اوز فاشگن زده بیک اولوغ بولغان نرسه لرگه اولگانگنزدن صوئق
 تندرگن ایلانسون البته خدای تعالی سزنی یا کادان ترگن زور و قبرلرگنزدن فوبارور

(فَسَبِقُولُونَ) بس نیز در کم ایتورلر اول مشرکر شانماینجه (مَنْ يَعْبُدُنَا) کم کیری فایتارور و ترگزور بزنی اولگاندن صوڤ (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام آنلرغه (الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ) ترگزور سزنی اول مرتبه ده سزنی یاراتقان خدای تعالی اولده سزنی یوقدن بار ایتکان و توفراقدن یاراتقان خدای تعالی البته اولگانگزدن صوڤ سزنی ترگزوگه کوچی یتار (فَسَبِقُضُونَ إِلَيْكَ) بس نیز در کم سلسکتورلر اول مشرکر سنڤ طرفکا (رُؤُسَهُمْ) باشلرن یعنی سنڤ سوزگنی رد قبلا آلماینجه حیران بولوب باشلرن سلسکورلر (وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ) هم ایتورلر آنلر فایچان بولور اوشبو اولگاندن صوڤ تریلو هم بعث و حشر دیوب (قُلْ) ایتکل سن آنلرغه جواب بیروب (عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا) شاید کم یاقن بولسه اول بعث و قیامت زیبا که کیلاچک اش هر فایوسی یاقندر البته واقع بولور (يَوْمَ يَدْعُوكُمْ) شول کونده کم چافرور سزنی خدای تعالی حساب فیلو اوچون یا که اسرافیل صورنی اورور فبرلرگزدن فو بارمق اوچون (فَتَسْتَجِيبُونَ بَعْدَهُ) بس سز اجابت فیلور سز خدای تعالی که یا که اسرافیل که خدای تعالی که حمد ایتکانلرگزدن حالده خیرده کیلمشدر کم خلا یقلا فبرلرگزدن تورغاچ باشاورندن توفراقلرن سلسکورلر هم اوزلری سبحانک اللهم وبعمدک دیوب ایتورلر بصائر دیگان تفسیرده حمدنی امر معناسنده دیمشدر یعنی خدای تعالی نڤ فرمانینه اجابت فیلور سز (وَتَتَّظُنُونَ) هم گمان فیلور سز (ان لبثتم الا قليلا) فبرلرمزده آزغنه وقت تورغانمز دیوب یعنی قیامت قورقوسندن عقلگزدن کیتوب فبرده اوزاق یاتقانگزنی اونو طور سز بیک آزغنه یاتقانمز دیوب اویلا سز یا که آخرتی کوزلری ایله کورگاچ منگولک آخرتکه فارغانده دنیاده عمر ایتولری بیک آزغنه طوبولور روایت ایدلمشدر کم مکه مشرکری صحابه لرنی تل لری ایله هم معامل لری ایله بیک آرتق رنجتورلر ایدی مؤمنلر اوشبو حالنی رسول صلی الله علیه وسلمگه عرض فیلوب مشرکر ایله صوغش فیلورغه رخصت صورادیلر اولحضرت بیوردیلر کم حاضرده خدای تعالی مڤا آنلر ایله صوغش فیلورغه بیورغانی یوقدر حق تعالیدن آیت کیلدیکم (وَقُلْ لِعِبَادِي) وایتکل سن ای محمد علیه السلام منم بنه لرمگه یعنی مؤمنلرگه ایتکل (يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ) اینسونلر آنلر مشرکرگه یغشیراق بولغان سوزنی یعنی آنلرنڤ ظلم و جفالری فارشوسنده آنلرغه فاطیلق قیلماسونلر بلکه خدای تعالی سزنی هدایت فیلسون دیوب خیر دعا فیلسونلر یا که یغشیراق بولغان سوزدن مراد امر معروف ونهی منکر قیلماقدر (ان الشيطان ينزغ بينهم)

درستلڪده شيطان دشمانلق سالور آدميلر آراسينه وانلرني وسوسهسي ايله بر
برسينه دشمان قيلور يمانلقه فارشي آندانده اولوغراق يمانلق ايله اوچ آلورغه
فوشار شول سببلي خلق آراسنده فتنه وفساد كويمايور (۱) (ان الشيطان كان
للانسان) درستلڪده شيطان بولدي آدميلرگه (عدوا ميينا) آشكارا دشمان كم هيچ
بر وقتده آدميلر اوچون بغشي لقني استاماس هميشه آنلرني هلاك ايتارگه طرشور
(ربكم اعلم بكم) پروردگارگز بلگوچيرا كدر سزنگ حالگزني اي آدميلر (ان
يشا برحمتكم) ا گر تلاسه رحمت قيلور اول سزلكه يعني سزلكرني طوغري بولغه
كوندورور ونوفيق بيرور (او ان يشا بعذبكم) يا ايسه ا گر تلاسه عذاب قيلور
سزني يعني ضالانده فالدرور يا كه خطاب مؤمنلرگه در يعني اي مؤمنلر خدای
تعالی سزنگ حالگزني اوزي بلگوچيرا كدر ا گر تلاسه سزني مشركلرنگ ظلم
وجفالرندن فوتقارور وا گر تلاسه مشركلرني سزگه غالب قيلور سزني رنجتورلر
يا كه خطاب كافرلرگه در يعني ا گر خدای تعالی تلاسه سزلكه دنياده مهلت بيرور
وعذابني آخرتكه كچكدرور وا گر تلاسه دنياده سزلكه عذاب بيارور بس
عذابنگ مشيتكه تعلق دنياده در آخرت عذابي حقده حكم مطلقدر (وما ارسلناك
عليهم وكيلا) وبيارمادك بزسني اي محمد عليه السلام كافرلر اوزرينه وكيل وصافچي
ايتوب يعني بزسني اول مشركلرني كفرن صافلاو اوچون بيارمادك سن آنلرنگ
ايمان كيلتورولر ينه ضامن نوگلسن وا گر خطاب مؤمنلرگه بولسه بزسني مؤمنلرگه
كفيل وضامن ايتوب بيارمادك آنلرنگ اشلري اوچون سن مؤاخذه ايتولماس سن
ديهك بولور (وربك اعلم) وسنگ پروردگار ك بلگوچيرا كدر (بمن في السموات
والارض) كوكلرده هم يرده ولغان كهمسني يعني همه لري نك احواليني بلور ومصالحتلر نه
اش قيلور انوارده كلتورمشدركم قريش مشركلري اولحضرت صلي الله عليه وسلم نك
پيغمبر بولماقينه عجيلانوب واستبعاد قيلوب ايتديلر ابو طالبنگ يتيمي نچوك پيغمبر
بولسون پيغمبرلك اوچون باشقه كشي طابولماس ابديمو بس حق تعالی آيت
بيارديكم كوكلر هم برلر اهلينگ حاللرن خدای تعالی اوزي بلورگمني تلاسه شوني
پيغمبر قيلور (واقد فضلنا بعض النبيين) وتعقيق آرتق ايتدك بز پيغمبرلرنگ بعضلرن
(علي بعض) بعضلري اوزرينه يعني پيغمبرلرنگ بعضلرن بعضلرينه فضل وكمالده
آرتق ايتدك بايلق اعتباري ايله هم ابارگوچيلر كوي بولماقني ايله توگل (واتينا
داود زبوراً) هم بيردك بز داود پيغمبرگه زبور كتابيني بس آنك شرافتي وآرتوقلغي

(۱) نيانده كلتورمشدركم
بركمسه عمر فاروق
رضي الله عنه اي ادبسر
سوزلر ايله حقارت ايتدي
حضرت عمر هم اول كشي ني
حقارت ايتما كچي بولغان
ايتدي حق تعالی اوشبو
آيت كريمه ني بياردي صكره
حضرت هم اول كشي ني عمو
ايلادي وبعضلر بغش بيارق
سوزدن مراد شهادت
كلمه سيدر دبورلر والله
تعالی اعلم

شونك ایلدر پادشاهاتی ایل نوگلدن زبور یوز ایلی سوره در همه سی خدای تعالی گه
 ثنا و تسبیح هم وعظ و نصیحت هم محمد علیه الصلوة والسلامنك صفتلرینی بیاندر
 حلال و حرام حکملری آنده یوقدر دیمشلسر روایت ایدلمشدر کم فریش قومی
 قحطلق و قیمتچیلک ایل مبتلا بولدیلر حق تعالی آنلرینی الزام قیلو اوچون آیت
 یباردیکم (قُلْ اِيتَلْسَن اِی مُحَمَّدٍ عَلَیْهِ السَّلَامُ اَوَّلَ مُشْرِكِرْکِهٖ) (اُدْعُوا الَّذِیْنَ رَعَمْتُمْ
 مِنْ دُونِهٖ) اوندان کز سز و چافرکز خدای تعالی دن باشقه خدایلر دیوب گمان ایتکان
 معبودلرگزنی یعنی پونلرگزنی چافرکز و آنلرغه دعا قیلکز تا کم باشکزدن اوشبو
 بلانی و قحطلقنی کینتارسونلر (فَلَا یَهْلُکُونَ) بس مالک بولماسلر اول معبودلرکز
 و کوچلری بتماس (کَشَفَ الضَّرَّ عَنْکُمْ) سزدن فاطیلقنی دفع قیلوغه و قحطلقنی
 کینتار و گه (وَلَا تَعْوِیْلًا) هم کوچلری بتماس آنی دوندرمک گه و آلدنرمانغه یعنی اوشبو
 قحطلق و آچلقنی سزدن آلوب ایکنچی قیللرگه سالورغده کوچلری بتماس مرویدرکه
 مشرکلردن بنو ملیح قیللسی فرشته لرگه عبادت قیلورلر ایدی و بنو خزاعه پر یلرگه طابونورلر
 ایدی پر یلر ایمان کینتوردیلر آنلر اوزلری کفر و شرکلرنک فالدیلر حق تعالی دن آیت
 کیلدیکم (اُولَئِکَ الَّذِیْنَ یَدْعُونَ) اوشبو فرشته لر و پر یلر شول کهمسه لر در کم
 اوندارلر آنلرینی کافرلر و آنلرغه عبادت قیلالر (یَبْتَغُونَ اِلَی رَبِّهِمُ الوَسِیْلَةَ) استارلر
 آنلر اوزلرینک پروردکلرلی صاری وسیلنی یعنی طاعت و عبادت ایلر خدای
 تعالی گه یاقن بولونی استابلسر و آنک راضی لقینی طلب قیلالر (اِیْهِمْ اَقْرَبُ) آنلرنک
 قایوسی یا قنراقدر مرتبه جهتندن خدای تعالی گه یعنی خدای تعالی گه مرتبه یوزندن
 ایکنک یاقنراق بولغانلری هم آکا طاعت و عبادت قیلوب آنک راضی لقینی استارلر
 یاقن بولماغانلری البته بیگرا کده آکا تقرینی تلارلر حاصل معنی شولدر کم اول
 مشرکلرنک معبودلری اوزلری خداینک بنده لریدر خدای تعالی گه عبادت قیلالر
 و آکا محتاجلردر (وَبِرَّجُونَ رَحْمَتَهٗ) هم امید ایتلر آنلر خدای تعالی نک رحمتینی
 (وَبِخَافُونَ عَذَابَهٗ) دخی فورقالر آنک عذابندن (اِنَّ عَذَابَ رَبِّکَ کَانَ مُحْذَرًا)
 درستلکده پروردکلر نک عذاب بولدی حذر ایتولمش یعنی آندن صافلانورغه
 و قورورغه تیوشلیدر (وَاَنْ مِنْ قَرِیْبَهٗ) و یوقدر هیچ برقریه وشور (اَلَا نَعْنُ مَهْلًا کَوْمَا)
 مگر بز هلاک ایتکوچیلر مز آنلرنک اهلرن (قَبْلَ یَوْمِ الْقِیَامَةِ) قیامت کوندن الگارلی
 (اَوْ مَعْدُبُوْهَا) یا ایسه عذاب ایتکوچیلر مز اولقریه وشهرنک اهللرن قتل ایدلمک
 و آچلق هم باشقه بلالر و عذابلر ایل (عَذَابًا شَدِیْدًا) قاطی بولغوچی عذاب ایل یعنی

ھەلەرى عذاب ایل ھلاک بولورلر (کَانَ ذَٰلِكَ) بولدى اوشبو حکم (فی الْکِتَابِ
 مَسْطُورًا) لوح المحفوظده یازلمش روایت ابدلەمشدر کم قریش مشرکلری رسول
 صلی الله علیه وسلمدن تورلی معجزەلر استادیلر دعای قیلوب صفا طاوینی آلتونغه
 ایلاندر گل ھم مکە یاننداغی طاوئر بتوب ایگون ایگارگە یاراقلی تیگز بر بولرب
 فالسون دیدیلر اوشانداق مکە شەرندە آغا نورغان یلغەلر وچشمەلر بولسون
 یمش باقچەلری یاصایق دیدیلر حق سبحانہ وتعالی آنلرنک صورغانلرن کورساتمادی
 وپیوردیکم (وَمَا مَنَعَنَا نُرْسِلَ بِالآيَاتِ) ومنم ایتمادی بزنی اول، مشرکلر صورغان
 معجزەلرنی یبارما کیمز دن (اَلَا اِنَّ كَذَبَآءَ بِهَا الْاُولُوْنَ) مگر شولکم یالغانغە نوتدیلر
 اول معجزەلرنی اولگی امتلر یعنی اولگی امتلر ھم اوزلربنک پیغمبرلردن تورلی
 معجزەلر استادیلر دە پیغمبرلری شول معجزەلرنی کورساتکندن صوگ اشانمادیلر
 سحرەر دیدیلر شول سببلی آنلرغە عذاب یباروب ھەلەلرنی ھلاک ایتمک اوشبو
 قریش مشرکلری ھم اوزلری صورغان معجزەلرنی کورسەلر دە ایمان کیلتورماسلر
 واوزلرینە عذاب نازل بولوغە سبب بولورلر وھالانکە بز آنلرنی ھلاک قیلونی
 نلاماسمز شونک اوچون آنلر صورغان معجزەلرنی ظاہر فیلمادق وکورساتمادک
 (وَاتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ) ھم بیردکبز ثمود قومینە آناتونەنی آنلرنک صوراولری بوینچە
 (مُبْصِرَةً) آچق وظاہر بولغانی حالدە یعنی اول آنا تونە آنلرنک کوزلری آلدندە
 طاشدن چقدی معجزە ایدکی ظاہر و آشکار ایدی (فَظَلَمُوا بِهَا) بس ظلملوق ایتمدیلر
 ثمود قومی اول آنا تونەگە یعنی شول معجزەنی کورسەلر دە ایمان کیلتورمادیلر
 اول آنا تونەنی اولتوردیلر شول سببلی ھەلەلری ھلاک بولدیلر (وَمَا نُرْسِلُ بِالآيَاتِ)
 ویبارماسمز بز معجزەلرنی (اَلَا تَعْوِفَا) مگر عذاب کیلوب ھلاک ایتمودن قورفتو
 اوچون یبارورمز یعنی اوزلری استاگان معجزەلرنی کورگاندن صوگ ایمان
 کیلتورماسەلر عذاب یباروب ھەلەلرن ھلاک قیلورمز (وَاذْ قُلْنَا لَكَ) یاد ایتکل
 ای محمد علیه السلام شولوقتمک ایتدکبز سکا وعدە قیلوق شویبل دیوبکم سن
 فایغورماغل (اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ) درستلکدەسنک پروردکارک نک عذابی چولغاب
 آلدی آدمیلرنی یعنی قریش مشرکلرینى البتە عذاب قیلور وھلاک ایتمار (وَمَا
 جَعَلْنَا الرُّوْبَا لَلنَّاسِ اَرْبَابًا) ھم فیلمادق بز سکا کورساکن نوشنی (اَلَا فِتْنَةٌ لِلنَّاسِ)
 مگر بر فتنە قیلوق آدمیلر اوچون آندن مراد رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینک
 حدیبیہ صلعی واقع بولاچق یلدە کورغان توشیدر دیمشلر اول توش شول ایدیکم

رسول علیه السلام واقعہ سنندہ مکہ گہ باروب حج قیلغانینی ہم کعبۃ اللہنی طواف ایدوب
 صفا ایلہ مروہ آراسندہ سعی قیلوب صکرہ صاچینی آلدرغانن کورگان ایدی ہم
 شوندن صوڭ اولحضرت صحابہلر ایلہ مکہ گہ عمرہ اوچون یونالدیلر لکن اول
 یلدہ مکہ گہ کر مک میسر بولمادی حدیبیہ صلحی واقع بولدی مکہ گہ کر ماینچہ کبری
 مدینہ گہ فایتدیلمر تفصیلی سیر کتابلر نندہ در شوندن صوڭ منافقلمر طعنہ قیلوب
 اولحضرت نڭ کورگان توشی طوغری کیلمادی دیدیلر وحالانکہ خدای تعالی نڭ
 حکمی شویلم ایدیکم اول توشنڭ تعبیری کیلمک یلدہ ظاهر بولاچق ایدی کیلمک
 یلندہ اولحضرت صلی الله علیه وسلم مکہنی فتح ایتدیلمر توشنڭ تعبیری کاملک ایل
 واقع بولدی لکن علمآءدن بر جماعت اوشبو رویدان مراد شول توش بولمآقندہ
 تردد ایتمشلر زبرا کہ اوشبو توش قصہسی مدینہدہ واقع بولدی وحالانکہ بوسورہ
 مکہدہ نازل بولغان ایدی وبعضلمر اوشبو آیتنی مدنیدر دیورلمر بعضلمر رویارو بیت
 معناسندہ در یعنی معراج کیچہ سنندہ سڭا کورساتکان واقعنی آدمیلر اوچون فتنہ
 قیلدی دیبکدر دیورلمر معراج واقعہسی نڭ فتنہ بولمآنی شولدر کم معراج حدیثینی
 ایشتنکانین صوڭ ایمانی ضعیف بولغان کمسہلر مرتد بولدیلمر منافقلمر طعنہ قیلورغہ
 کرشدیلر ہم مشرکلر نڭ انکار ایتولاری آرندی ومؤمنلر نڭ تصدیق واعترادلری
 قوتلانندی (وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ) دخی قیلمآدنیز قرآنندہ لعنت ایتولمش
 آغاچنی مگر آدمیلر اوچون فتنہ قیلدی مشرکلر نموغداغی زقوم آغاچنی ایشتوب
 تعجب ایتدیلمر ابو جهل ایتدی محمد اوزی نموغنڭ اوطی طاشنی یاندرادر دیوب
 ایتہدر آلا بولغاچ آندہ آغاچ نچوک اوسسون دیدی خدای تعالی نڭ اوط اچندہ
 آغاچ اوسدورورگہ قادر ایدیکنی فکر قیلمادی وحالانکہ اول مشرکلر اوزلری باشل
 آغاچدن اوط آلورلر ایدی نتاک کم جعلکم من الشجر الاخضر نارا دیوب
 بیورمشدر بس آنلر نڭ بواشدن تعجب ایتولری اوزی عجبراکدر زقوم آغاچنی
 لعنت ایتولگان آغاچ دیبکی آنڭ یمشارن آشاوچی کافرلر بولغانلقدن ہم اول آغاچ
 کافرلرگہ عذاب اوچون یاراتولغانلاندندر آنی آشاوچیلر ملعوندر دیبک بولور
 یا کہ ملعونہ مکروهہ معناسندہ در یعنی کشیلر مکروه کورا تورغان آغاچ دیبکدر
 (ونخوفهم) دخی بز فورفتامز کافرلرنی تورلی فورقونچلر ایل (فَمَا يَزِيدُهُمْ) بس
 آرتدر ماس آنلرغہ اوشبو فورفتو (الطُّغْيَانًا كَبِيرًا) مگر اولوغ بولغوچی طغیان
 وآزغونلقنی غنہ آرتدرور یعنی اشانماینچہ اوطوری آزغونلقلری آرتور (وَأَذْ
 قَلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ) ویاد ایتکل شولوقنکم بز ایتدک فرشتهلرگہ (أَسْجُدُوا لِادَمَ) سجده

فیلکز آدمگہ نعظیم اوچون دیوب (فَسَجِدُوا لِأَبْلِيسَ) بس سجده فیلدیلر
 فرشتهلر همهلری آدمگہ مگر ابلیس کنه سجده فیلمادی خدای تعالی ابلیسدن نی
 اوچون سجده فیلمادک دیوب صورادی (قَالَ) ایتدی ابلیس خدای تعالی گه جواب
 بیروب (مَسْجِدًا مِّنْ خَلْقَتَ طِينًا) ایبا سجده فیسلامیمو من شول کهمسه گه کم سن
 توفراقدن یارانداک آنی یعنی توفراقدن یارانولغان. آدمگہ من سجده فیلماس من دبدی
 بس خدای تعالی آسکا لعنت فیلوب درگاهندن سوردی (قَالَ) ایتدی ابلیس ینه
 خدای تعالی گه (ارَأَيْتَ مَدَّالْنِي كَرَمًا عَلَيَّ) ایبا کوردکمو خبر بیر گل مگا او شبو
 سن منم اوزمگہ حرمتلی وارتنق اینکان کهمسنی یعنی آدم علیه السلامنی (لئن أخرجن
 إلى يوم القيامة) البته اگر سن کیچکدر ساک منی وترک فالدر ساک فیامت کونینه چه
 (لاحتنکن ذریبته) البته من طامرنندن فوبارورمن وهلاک اینارمن آنک بالالرن
 یعنی آنلرنی وسوسه فیلوب آزدرورمن واوزلرینه عذاب کیلوب همهلری هلاک
 بولوغه مستحق فیلورمن (الْأَقْبِلَا) مگر آنلردن آزغنه کهمسنی آزدرای آلماس من
 سنک حفظ وحمایه ایتماک سبیلی منم وسوسهم آنارغه اثر ایتماس (قَالَ) ایتدی
 خدای تعالی ابلیسکه (أذهب فمّن تبعك منهم) بارغل سن واوشبو یردن کینکل بس
 هرکم سکا ایارسه آدمیلردن (فان جهنم جزأکم) بس در سنلکده تموغ سز نک
 جزاگزدر یعنی سنک هم سکا ایارگان کهمس لرنک جزالری تموغدر (جزأ موفورا)
 بامل و تمام بولغوچی جزا یعنی همیشه بولغوچی (و استغفر) هم اورنندن فوزغانقل سن
 وآیاغن طاید رغل (من استطعت منهم) اوزک نک کوچک یتکان کهمسنی آنلردن
 یعنی آدمیلردن هر کمنی آزدرورغه کوچک یتسه شونی آزدرغل (بصوتک)
 اوزکنک طاوشک ایل یعنی فساد وبوزقلق اشلارگه اونداو ایله آنلرنی بولدن چقارغل
 بعضلر شیطان طاوشندن مراد اسکز پیکه وغارمون کبی اویون آواز لری بدر دیورلر
 (و اجلب علیهم بخيلک) هم جلب ایتمکل وچافرغل آنلرنی ضالانکه توشورمک اوچون
 اوزکنک آطلی عسکرکنی (ورجلک) دخی جیاولی عسکرکنی ده جیوب کیلنورگل یعنی
 اوزکا باردیم بیرسونلر اوچون اوز فول آستوکنده بولغان شیطانلرنی جمع ایتمکل
 و آدمیلرنی آزدرورغه طرشقل (و شارکهم فی الاموال) هم اورتاق بولغل آدمیلرگه
 آنلرنک مال لرنده یعنی سنک وسوسه ک ایله حرام مالنی جمع فیلسونلر یا که گناه
 اورنغه مال لرن صرف فیلسونلر (والاولاد) دخی اورتاق بولغل آنارغه بالالرده
 تا کم حرامدن وزنادن بالا حاصل ایتمسونلر یا که بالالرن عبدالغزی وعبدالشمس

کبی تیوش سز اسملر ایل آطاسونلر (وعدهم) دخی وعده فیلغل سن آدمیلرگه تورلی
 یالغان و باطل وعده لر ایل مثلاً پوتلر سزگه شفاعت قیلورلر دیمک کبی یا که اولسگاندن صوڭ
 فوبارلو هم قیامت و حساب یوق دیمک کبی (وما یعدهم الشیطان) و وعده اینماس
 آنلرغه شیطان (الغروراً) مکر حیل و آلداو ایل و عه ایثار یعنی باطلنی و یالغاننی
 ظاهرده طوغری ایتمک کورساتور (ان عبادی لیس لک علیهم سلطان)
 درستلکده منم بنده لرم یوقدر سنک ابرکلی لکک آنلر اوزرینه ای شیطان یعنی
 جنتکه کرو اوچون یاراتولغان خاص بنده لرگه سن ابرکلی بولا آلماس سن و آنلرنی
 آزدر آلماس سن (وکفی برک وکیلاً) و کفایه اینکوچیدر سنک پروردکارک اوزبنک
 بنه لرن صافلاهوچی بولوب شیطاننک مکرندن یعنی خاص بنده لرن اوزی
 صافلار (ربکم الذی) سز نک ربکز شول ذاتدرکم (یزجی لکم الفلک)
 یورنور سز نک اوچون کیمینی (فی البهر) دینگزده ودریاده (لتبتغوا من فضل)
 ناکم سز نک استاما ککز اوچون آنک فضلندن یعنی دریالرده کیمه ایل یوروب
 سودا ایتمک سز نک استاما ککز اوچون (انه کان بکم رحیماً) درستلده اول
 خدای تعالی بولغوچیدر سز لرگه مهربان ورحمت اینکوچی کم مشکل اشلرنی سزگه
 یکل قیلور وکراکلی اسبابلرنی بیورور (واذا مسکم الضر فی البهر) وهر فایجان
 ابرشسه سز لرگه بر فاطیلقی دینگزده یعنی قاطی دولقونلر بولوب صوغه غرق بولو
 فورقچی بولسه (ضل من ندهون) یوغالور شولوقنده و خاطرلرکز دن چغار سز نک
 عبادت فیلا تورغان کیمسه کز یعنی پوتلرکز اول وقتده ایسکزگه کیلماس آنلرغه
 بالبارماس سز (الایاه) مگر خدای تعالی گنه ایسکز دن چقماس آگافنه بالباروب
 نضرع ورازیلیق قیلور سز هم فوتقارونی صورار سز اولده طابونغان پوتلرکز دن
 صوراماس سز (فلما نجیکم الی البر) بس فوتقارغانی زمانده سزنی خدای تعالی
 و ابرشدرگانی زمانده فورو برگه اوز رحمتی ایل سلامت لکده (اعرضتم) یوز
 دوندر دگز سز ایمان و توحیددن هم بینه پوتلرکزغه یونالدکز خدای تعالی نی اونوطلدکز
 (وکان الانسان کفوراً) و بولدی آدمی شکرانه سز هم کفران نعمت اینکوچی کم باشینه
 بلا و محنت کیلگاندن خدای تعالی گه بالبار سده نعمته وراختده و قننده خداینی
 ایسکه کیلتور ماس و شکرانه اینماس (افانتم) ایا ایمین بولدکز موسز فورو برگه
 چقماچده یعنی ایمین بولما کز و فورسکز (ان یخسف بکم) برگه یوطلد مافندن
 خدای تعالی سزنی (جانب البر) فورو برنک بر طرفینه یعنی دینگز دن سلامت چقدق

نورفچ قالمدی دیوب طنچلاب نورماگز سزنی دینگزده هلاک نیلورغه فادر بولغان
 خدای تعالی فورو برگه چقغانکز دن صوگ هم سزنی برگه یوطرسه وهلاک فیلسه
 فادرر (او برسَلْ عَلَیْکُمْ حَاصِبًا) یا ایسه سر ایبین بولدگزمو خدای تعالی نڭ سز نڭ
 اوستکزگه طاش یاودراتورغان جیلنی یبارما کندن یعنی طاش یاودروب سزنی
 هلاک فیلسه خدای تعالی فادرر (ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَکُمْ وَکَیْلًا) صگره سز طاهماس سز
 اوزگز اوچون بر صافلاوچینی یعنی هیچکم سزنی خدای نڭ عذابندن صاقلاماس (أَمْ
 أَمْتُمْ أَنْ یَعْبُدَکُمْ فِیْهِ) یا ایسه سز ایبین بولدگزمو وفورفماس سزمو شوندنکم کبری
 فایتارسه سزنی خدای تعالی اول دینگزگه یعنی بینه حاجنکز نوشوب کیمه ایله دینگزگه
 سفرگه چقساگز (نَارَ آخِرَى) ایکنهی مرتبه (فَبَرَسَلْ عَلَیْکُمْ) بس یبارسه خدای
 تعالی سز نڭ اوزرگزگه (فَاصْفَا مِنَ الرِّیْحِ) کیمهنی صندرغوچی جیلنی یعنی بیک
 فوتلی جبل ایسدروب کیمه لرگزنی خراب اینسه (فَیَغْرِقْکُمْ بِمَا کَفَرْتُمْ) بس غرق فیلسه
 وصوغه باطورسه سزنی کفران نعمت اینکانکز سبیلی (ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَکُمْ عَلَیْنَا بَـ
 تِیْعًا) صگره سز طاهماس اگز اوزگز اوچون اوشبو غرق فیلسه سبیلی بزنڭ اوزرمزگه
 آرطدن کیلگوچینی یعنی سزنی صوغه غرق فیلعانیمز اوچون بسزدن انتقام
 آلفوچینی طابا آلماس سز حاصل معنی خدای تعالی اوشبواشلرنڭ همه سبیلی فیلورغه
 فادرر بس سز لر نهوک ایبین بولاسز (وَلَقَدْ کَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ) ونعقیق بز حرمنلی
 ایندک آدم اوغلانلرن (وَحَمَلْنَاهُمْ فِی الْبَرِّ وَالْبَحْرِ) هم یوکلادکبز آنلرنی فورو
 یرده دخی دریاده یعنی فورو یرده دورت آباقلی حیوانلرغه وعرابه لرغه یوکلادک
 ودریاده کیمه لرگه یوکلادک (وَرَزَقْنَاهُمْ) دخی رزق بیردکبز آنلرغه (مِنَ الطَّیْبَاتِ)
 پا گیزه ونفیس نعمتلردن (وَفَضَّلْنَاهُمْ) دخی آرتق ایندکبز آدم بالالرن (عَلَى کَثِیْرٍ
 مِمَّنْ خَلَقْنَا) بز یاراتقان کمسه لردن کوبسی اوزرینه (تَفْضِیْلًا) آرتق ایتمک آرتق
 ایندک یعنی آدمینی مغلوفاتنڭ کوبسندن افضل و آرتق ایتوب یاراتدق بحر الحقایق
 صاحبی بیور مشدرکم آدمی نڭ فضیلت وکرامتی ایکی نورلبدر برسی جسمانیدر
 یعنی آدمنڭ تنی وگاوده سی اعتباری ایله آرتق بولمانیدرکم اوشبو آرتقلق مؤمن ده
 هم کافرده بارچه آدمیلرده باردر حق تعالی آدمنڭ تنینی اوزینڭ بد قدرتی ایله
 یاراتمانی هم کورکامراک صورتده ایتماکمی ومزاجینی معتدل ایلامکی هم
 نامتی نڭ طوغریلقی نرسه لرنی ایکی قولی ایله نوتمانی قول ایله نوتوب آشامانی
 هم ساچ وصافال ایله زینتلانمکی عقل ونمیز ایاسی بولمانی اوز مقصودن سوبلاب

آڭلانمائی یازو یازمائی هم تورلی کسب و هنرلرگه قادر بولماقی کبی صفتلر
 آدمی نڭ جسمانی آرتقلق لربدر ایکنچی روحانی فضیلتلرکم اول هم ایکی نوعدر
 برسی عامه در مؤمنده هم کافرده باردر جان ایاسی بولماقی هم الست بر بکم خطابی
 ایله مخاطب بولماقی هم آدمیلرگه پیغمبرلر کیلماکی کبی اشلر اوشبو نوعدر
 ایکنچی سی خاصه در پیغمبرلرگه و اولیالرغه هم مؤمنلرگه گنه خاص بولغان فضیلتلر
 مثلا ایمان و اسلام هم کورکام خلق و ادبیلر و اولیالرق درجه لری کبی فضیلتلردر (۱)
 (یوم ندهوا کُلُّ اناس) یاد اینکل شولکونده کم بر اوندارمز و چاقورومز آدمیلردن
 هر گر وهنی (بامامهم) آنلر نڭ اماملری و باشقلری ایله یعنی قیامت کونده هر
 امتنی محشر یرینه پیغمبرلری نڭ اسملری ایله چاقورار. مثلا یا امت موسی یا امه عیسی دیوب
 ندا ایتولور یا که آنلرغه ایندرلگان کتابنڭ اسمی ایله مثلا یا نورات اهلی یا
 انجیل اهلی یا قرآن اهلی دیوب دعوت ایدلور یا که مذهب باشی بولغان امامی نڭ
 اسمی ایله چاقورولر مثلا یا حنفی یا شافعی یا مالکی دیک کبی یا که دین و ملت نڭ
 اسمی ایله یا مسلم یا یهودی یا مجوسی دیوب دعوت ایدلور و بعضلر دیمشلردر
 کم بو اورنه امام ام نڭ جمعیلر یعنی قیامت کوننڭ خلقنی حساب یرینه آنالری نڭ
 اسمی ایله چاقورولر حضرت عیسی نڭ حرمتی اوچون یا که زندان بولغان بالالر
 شرمنده ویاتلی بولوب فالماسونلر اوچون (فمن اوتی کتابه) بس هر کمگه بیرلسه
 آنڭ عمل دفتری (بیینه) آنڭ اوڭ قولینه (فاولدک) بس اوشبو عمل دفتلری
 اوڭ قوللرینه بیرلگان کسه لر (یقر مون کتابهم) او قورلر اوزلری نڭ عمل دفتلرن
 بیک سو یونچ و شادلق ایله (ولا یظلمون قتیلاً) هم ظلملق ایتولماسلر آنلر اجر و ثوابلر نڭ
 کیمتولمکی ایله بر فتیل قدرلیده یعنی بیک آزغنده ده ظلملق ایتلمسلر فتیل خرما
 سویا گندا گی بیک نچکه گنه جب شکلی نرسه در (ومن کان فی هذه اعمی) و هر کم اوشبو
 دنیا ده صوفر بولسه یعنی کوڭل کوزی صوفر بولوب طوغری بولنی کورماسه و اسلامنی قبول
 ایتماسه (فهو فی الآخرة اعمی) بس اول کسه آخرتک هم صوفر یعنی نجات یولینی طابا آلماس
 و عذابدن فور تولماس (واضل سبیلاً) هم آزغوچیرا قدر یول جهنندن کم طوغری
 بولدن یراق کینکاندر روایت ایدلمشدر کم بنی ثقیف دن کیلگان جهامت اول حضرت
 صلی الله علیه و سلمگه ایتدیلر ای محمد بزلر سکا شول وقتک ایمان کیلتورورمز
 و اطاعت فیلورمز سن بزلرگه بر یل اوز دینیزده تورورغه و پونلرغه طابونورغه
 ابرک بیرگل هم طائف برینی مکه شهری شکلی حرمتلی و حرم شریف اینکل

(۱) محمد بن کعب رحمة
 الله علیه دیمشلردر کم
 آدمیلرنڭ کرامت لری محمد
 علیه الصلوة و السلام نڭ
 آنلردن بولماقی ایله در
 آدمی نڭ فرشته لردن
 آرتق بولماقی طوغر بلسنده
 علماء اختلاف ایتمشلردر
 تفصیلی عقاید کتابلرنده در
 اهل السنة و الجماعت نڭ
 کوبراگی فاشنڭ آدمیلرنڭ
 رسول لری فرشته لرنڭ
 رسول لردن افضلدر و فر-
 شته لرنڭ رسول لری اولیالر
 لردن افضلدر و آدمی لرنڭ
 اولیالر لری فرشته لرنڭ
 ولی لردن آرتقدر و ایمان
 اهلینڭ ایدگولری فرشته-
 لرنڭ عوامندن افضلدر
 و فرشته لرنڭ عوامی مؤ-
 منلرنڭ فاسقلردن آرتقدر
 و الله تعالی اعلم امام قشبری
 قدس سره بیورمشدر کم
 واقد کورمنا بنی آدم دیگانک
 بنی آدمدن مراد مؤمنلردر
 زیرا که کفر اهلینڭ اهانتی
 قرآن آبتی ایله ثابتدر
 آنلر هیچه مکرم بولماسلر
 مواهب

ھەم بىزىگە نەزەر ئاۋرۇغاندە رىكوع و سەجدە قىلماي نەپەغنىھە ئاۋرۇغە رىخت بىرگە ھەم بو
 اىشارى نى اوچون اىشلا دىك دىوب سندن سوراسەلەر خىداي تەئالى شولاي بيوردى
 دىوب ايتىكل دىدىلەر حق تەئالدىن آيت كىلدىكىم (وَأَنْ كَادُوا لَيَفْتَنُونَكَ) ودرستلىكە
 ياقىن بولدىلەر و نىلادىلەر نى تىقىن مىشركلىرى شونىكىم دوندىرسەلەر آنلرسنى (عَنْ الَّذِي
 أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ) بىز سىڭ سارى وھى ايتىكان نىرسەدن يعنى سنى طوغرى يولدىن
 و اسلام شرىعتىدىن دوندىرمىگەچى بولدىلەر (لَتَفْتَرِي عَلَيْنَا غِبْرَةَ) ناكىم سىڭ افتراء
 قىلماڭك اوچون بىزنىك اوزىمىزگە سىڭا وھى ايتولگان نىرسەدن باشقىھى يعنى خىداي
 تەئالى گە افتراء قىلدىرماقچى بولدىلەر خىداي تەئالى ايتماگان سوزلرنى خىداي شولاي
 ايتدى دىوب ايتىكل دىدىلەر (وَإِذَا لَاتَخَذُوكَ خَلِيلًا) ھەم شولوقتىدە البتە توتارلر ايدى
 آنلر سنى دوست ايتوب يعنى آنلر ايتىكان سوزلرنى قىبول قىلساڭك سنى دوست
 تونماقچى و سىڭا ابارماقچى بولدىلەر (وَلَوْلَا أَنْ تُبَيِّنَاكَ) واگر بىز ثابت قىلغان بولماسە
 ايدىك سنى طوغرى يولده (لَقَدْ كُنْتَ تَرَكُنَّ إِلَيْهِمْ) تەقىق سىن ياقىن بولغان ايدىك
 آنلرغە مېل ايتوگە (شَيْئًا قَلِيلًا) آزغىنە مېل ايتىمك ايل يعنى اىگر خىداي تەئالى سنى
 اوزى ھمايت قىلماسە و ھىقلىدە ثابت ايتماسە سىن اول مىشركلرنىك قايسى سوزلرن
 قىبول ايتار ايدىك لىكن سنى خىداي تەئالى اول ائىشنى صافلادى و طوغرى يولده
 ثابت قىلدى (إِذَا لَذَقْنَاكَ ضَعْفَ الْحَيَاةِ) شولوقتىدە يعنى اىگر سىن اول مىشركلرنىك
 سوزلرنى مېل ايتىكان بولساڭك البتە بىز طاتوتور ايدىك سىڭا نىركلىكنىك ايكى قات
 عذابىن يعنى دنيا عذابىنى (وَضَعْفَ الْمَمَاتِ) ھەم اولومنىك ايكى قات عذابىن يعنى
 آخىر عذابىنى دە طاتوتور ايدىك (ثُمَّ لَاتَجِدَنَّكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا) سىڭرە سىن طاپاس
 ايدىك اوزىك اوچون بىزنىك اوزىمىزگە ھىچ بىر ياردىم بىرگەچىنى يعنى اوزىڭنى
 بىزنىك عذابىمىزدىن فوتقارغۇچىنى ھىچدە طابا آلماس ايدىك تىپاندىه كلتور مىشركىم
 اولھىضرت صلى الله عليه وسلم مىشركلر سوزىنە آزغىنە مېل ايتودىدە معصوم بولسەدە
 ھىچدە مېل ايتو اھتمالى بولماسەدە خىداي تەئالى امتنى قوزقتو اوچون اوشبو طرىقە
 خطاب قىلدى بس حىقىقتە خطاب امتلرنىڭ مىشركلر سوزىنە مېل ايتساڭك
 دنيا و آخىرندە عذابىگە گرفتار بولورسىز روايت ايدىلەشدىركىم مەكە اھلى اولھىضرت صلى
 الله عليه وسلمنى مەكەدن چىقار و طوغرى بىسنىك كىڭاش ايتدىلەر عاقىبت شوڭا فرار بىردىلەر
 كىم اولھىضرتكە بىك قاطى دشمانلىق ايدىوب ھىرتورلى ظلم و جىفالىر ايل رنجىما كچى
 بولدىلەر ايركسىز مەكەدە تورماس چىوب كىتار دىدىلەر حق تەئالدىن آيت كىلدىكىم
 (وَأَنْ كَادُوا لَيَسْتَفْزُونَكَ مِنَ الْأَرْضِ) ودرستلىكە ياقىن بولدىلەر و نىلادىلەر مەكە

اہلی شونیکم فوزغاتسہ لر وطایدرسہ لر آنلر سنی مکہ یرندن (لَبِخْرُ جُوكَ مِنْهَا) تاکم
 چغارسونلر اوچون سنی مکہ شہرندن (وَاِذَا لَا يَلْبَثُوْنَ خِلَافَكَ) وشولوقتدہ تورماسلر
 آنلر سن کیتکاندن صوڭ مکدہ (اَلَا قَلِيْلًا) مگر آزغنه وقت تورورلر یعنی سنی
 ظلم وجفالر فیلوب چغارسہ لردہ اوزلری سن کیتکاندن صوڭ مکہ شہرتدہ کوب
 ورا آلماسلر واقعا شواطریقہ بولدی رسول صلی الله علیه وسلم ہجرت ایتکاندن صوڭ
 نکوب وقت اوتماینچہ بدر صوغشی بولدی آنلر شول صوغشده هلاک بولدیلر
 (سَنَةٌ مِّن قَدِّ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ) اول مشرکلرنڭ هلاک بولولری شول کمسہ لرنڭ سننی
 شکلیدرکم بز یباردک آنلرنی سندن الگاری (مِنْ رَّسُلِنَا) رسول لرمزدن یعنی اولدن قالغان
 سنت وعادت درکم پیغمبرلرنی یالغانغہ توتقان قوملر هلاک بولورلر بس اوشبو
 مشرکلر ہم سنی دشمان توتوب شہرگدن چغارولری سببلی اوزلری هلاک
 بولسہ لر کرا کدر (وَلَا تَجِدُ لَسْتِنَا تَعْوِيْلًا) وسن طاپماس سن بز نڭ سننیمز
 اوچون ہیچ بر اوزگارونی یعنی بز نڭ سننیمز ہیچدہ اوزگار تولماس و آلشدراماس
 (اَقِمِ الصَّلَاةَ) تورغوزغل سن وکامل ایتوب اونا گیل نمازنی (لِلدُّوٰكِ الشَّمْسِ)
 قویاشنڭ نوشلکدن آوشقاندن صوڭ (اِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ) کیچہ نڭ فارانقولقیمنہ قدر
 یعنی اویلہ وایکندی ہم آخشام ویسنو نمازلرن اوقوغل (وَقُرْآنَ الْفَجْرِ) دخی ابرنہ
 نمازنی اوقوغل نمازدہ قرائت فرض بولغانلقدن ابرتہ گی نمازنی قرآن دیوب اطادی
 (اِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ) درسندکدہ طاک نمازنی (کَانَ مَشْهُودًا) کورلمش بولغوجیدر یعنی
 فرشته لر آنی کورورلر و خدای تعالی حضورندہ گواھلق بیورورلر زیرا کہ کوندز نڭ
 ہم کیچہ نڭ صاچیلری بولغان فرشته لر ابرتہ گی نمازنی کورورلر کیچہ نڭ فرشته لری
 توندہ اضلاگان عمللر آراسینہ یازارلر کوندز نڭ فرشته لری ہم کوندزگی عمللرنی
 شونڭ ایلہ باشلارلر (وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ) وکیچہ نڭ بعض اولوشندہ اویاوبولغل
 سن قرآن ایلہ یعنی توندہ اویغانوب تهجد نمازینی اوقوغل (نَافِلَةً لَّكَ) آرتونلق
 بولغانی حالده اول تهجد سنڭ اوچون ای محمد علیه السلام یعنی بش وقت نماز
 اوستینہ آرتق سکاغنه فرض بولغان نمازدر اول تهجد نمازنی امتلرگہ فرض توگلدر
 یا کہ سنڭ اوچون مخصوص کرامت وغنیمت بولغانی حالہ (عَسَىٰ اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ)
 شایدکم قوبارسہ و چغارسہ سنی پروردکارڭ یعنی البته چغارور (مَقَامًا مَّحْمُودًا)
 ماقتالمنش اورنغہ یعنی اول اورن نڭ اباسینی همه ماقتاغوجیلر ماقتارلر اول مقامدن
 مراد شفاعت کبری مقامیدرکم رسول صلی الله علیه وسلم دن باشقہ ہیچ بر کمسہ گہ
 اول مقام میسر بولماس تهجد نمازنی اولحضرتکہ گنہ فرض بولغان شکللی اوشبو مقام

(۱) شفاعت کبری مقامی
 شولدرکم محشر یرنگ هر کم
 اوز نفسی ابله مشغول
 بولوب پیغمبرلرنک اولو-
 غلری هم هیچ برسوز
 ایتورگه فادر بولماسلر
 شولوقنده رسول صلی الله
 علیه وسلم شفاعت ایدوب
 خلق اول مشقتدن فور-
 تلورلر زاد المسافر بندہ
 مندرکوردر مقام محمود
 شولدرکم حق تعالی
 اولحضرت صلی الله علیه
 وسلمنی قیامت کوننده
 عرش اوزرینه اولطورنور
 وهر قولک مقام محمود شول
 اورندرکم آنده اول
 حضرتنک مبارک قوللرینه
 له آء الحمد بیلورلر موا کب

محمود هم آکاغنه نصیب بولور (۱) (وَقُلْ) دخی اینکل سن ای محمد علیه السلام
 (رَبِّ ادْخُلْنِي) ای منم پروردگارم سن کورگزل منی فبرگه (مَدْخَلَ صَدَق) مقبول
 وکورکم بولعان کورگزمک ایله حسرت وندامتسنز (وَأَخْرَجَنِي مَخْرَجَ صَدَق) هم چقارغل
 سن منی قبردن بخشى و ماقتالشمش چقارماق ایله یا که منی مکهدن سلامنلکده
 وعاقبتده چقارغل هم مدینه گه شادلو وکرامت ایله کورگزل دیکدر یا که یا گادن
 مکه گه فتح و نصرت ایله کورگزل یا که جنتکه کرامت ایله کورگزل هم دنیادن سعادت
 ایله چقارغل (وَأَجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ) دخی قیلغل سن منم اوچون اوز ننگ فاشکدن
 (سُلْطَانًا نَصِيرًا) یاردم بیلر کوچی قوتلی دلیلنی (وَقُلْ) دخی اینکل سن ای محمد
 علیه السلام (جَاءَ الْحَقُّ) کیلدی حق و طوغری بولغان اسلام دینی (وَزَهَقَ الْبَاطِلُ)
 هم یوق بولدی و کیتدی باطل یعنی کفر و شرک یا که حقندن مراد قرآن و باطل
 شیطاندرد (إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا) درستلکده باطل بولغان نرسه یوق بولغوجی
 و بتکوچیدر هیچده ثباتی و فراری بولماس (وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ) ویز ایندرامز سکا
 فرآندن (مَا هُوَ شِفَاءٌ) شول نرسه نیکم اول نرسه شفادر کوکل صر خاواقینه یا که
 بارچه صر خا و لقرغه شفادر نتاک کم سورة فاتحه هم شفا آیتلری کبی (وَرَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ)
 هم رحمتدر و باغشلاما قدر مؤمنلر اوچون کم آندن فائده لانورلر (وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ)
 دخی آرتدرماس اول قرآن ظالملرگه و کافرلرگه (الْأَخْسَارًا) مگر زیاننی و هلاک لکنی گنه
 آرتدرور کم آبی بالغانغه تونولری سبیلی هلاک بولورلر و عذابقه مستحق بولورلر
 (وَإِذَا نَعَّمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ) وهر فایچان بز نعمت بیلر ساک آدمیگه صحتلک هم ایمنلک
 و پالاق کبی نعمتلرنی (أَعْرَضَ) بز دوندرور اول مراد کافرلر درکم آنلرغه خدای تعالی
 نیتدر نعمتلر بیلر سده خدایدن بوزا ن دوندرالر و فرمانندن باش طارنالر (وَنَآى
 بجانبه) هم ایلانور اول اوز ینک بر طرفی ایله یعنی حقلقنی قبول ایتماس تکبرلک
 فیلور و باش طارنور (وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ) وهر فایچان ایرشسه آثا بر باوزلق
 قیبرلک و صر خا و لوق هم فور قو کبی (كَانَ يَتُوسًّا) امید اوز کوچی بولور اول خدای
 تعالی ننگ رحمتندن (قُلْ) اینکل ای محمد علیه السلام (كُلِّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكَلْتِه) هر کم
 عمل فیلور اوز جالی اوز طریقى اوزرینه بخشیلوق و ایمانلقدن یعنی کافر
 نعمت و قننده خدای تعالی دن بوز دوندرور و باشینه محنت کبلگانده
 امیدینی اوزار و مؤمن نعمت و قننده شکرانه فیلور و محنتکه صبر فیلور یا که هر کم
 عمل فیلور اوز ینک عادتتجه یا که طبیعتتجه دیکدر یا که هر کم کوچی بتکان قدر
 عمل فیلور یا که هر کم اوز دینتجه عمل فیلور (فَرَبِّكُمْ أَعْلَمُ) بس سز ننگ پروردگارن

بلگو چيرا كدر (بمن هو اهدى سبيلاً) شول كەسە نىكم اول كونلگو چيرا كدر يول
 يوزندن يعنى كم طوغرى بولده وكم ضالانده ايكانن خدای تعالى بحشيرا ق بلور
 روايت ايدلمشدر كم هرب مشر كرى نصر بن الحارث هم ابى بن خلق هم عقبه بن
 ابى معيطنى رسول الله صلى الله عليه وسلم نك احوالى طوغرى سنده يهود يلردن صوراشماق
 وتيكشور مك اوچون مدينه گە يبارديلر آنلر مدينه ده يهود عالملىن كوروب رسول
 عليه السلام نك احوالىنى بيان ايدوب بو طوغرى يده سزنى ايتە سز ديوب صور اديلر
 يهود عالملىرى ايتديلر بز بلور مز كم حاضر ده آخر زمان پيغمبر نك كبل چك وقتى
 ايرشكاندر سز نك سوزلر كز گە قاراغانده اول كەسە نك شول پيغمبر بولماقنى آكلانادر
 ايدى سزلىر صنماق اوچون آنندن اوچ نرسە صور اكلر برسى مشرفدن مفر بكة
 قدر سياحت قىلغان كشى كم ايدى شونى صور اكلر ايكنچى سى اصحاب كهف احوالىنى
 صور اكلر اوچونچى سى روح نى نرسەدر شونى صور اكلر اكرده اوشبو اوچ نورلى
 سؤالغە طوغرى جواب بىرسە اول حق پيغمبردر ديديلر بس اول مشر كرى مكه گە
 قايتوب مجلس باصاب رسول صلى الله عليه وسلم نك شول اوچ نرسەنى صور اديلر
 اول حضرت اولگى ايكى سؤال لرينە جواب بىردى روح نى نرسەدر ديوب صور اولرينە
 هيچدە جواب بىر مادى تا كم حق تعالى دن اوشبو آيت كىلن يكم (ويَسْئَلُونَكَ عَنِ
 الرُّوحِ) و صور اولر سندن اى محمد عليه السلام روح نك كىفيتندن يعنى جان نى نرسەدر
 ديوب صور اولر (فُلِ الرُّوحِ مِنْ أَمْرِ رَبِّي) ايتكل سن آنلرغە جواب بىروب روح
 پروردكار نك امر ننددر يعنى خدای تعالى نك امرى ايله كن ديوب بيورماقنى
 ايله بار بولغان نرسە لردندر ماده و صورت اياسى نوكلدر حقيقتى نى الله تعالى دن
 باشقە هيچكم بلماس (وَمَا أَوْتِينَهُمُ مِنَ الْعِلْمِ) وسز لر گە بىرلما گاندر علم وبلو (الْأُ
 قْلِيلاً) مگر آزغنه بىرلگاندر خدای تعالى نك علمينه نسبت ايله بندە نك علمى يوق
 حكمندهدر بلكە شول آزغنه علم هم بزلرده عاريتدر آنك هم كوسينه ايرشە آلماسمز
 (وَلَكِنَّ شَيْئًا) واگر نلاسا كبز (لَنذَهِبَ بِالذِّبَىٰ أَوْحِينَا إِلَيْكَ) البته كيتار ورمز سنك
 صارى بز وحى ايتكان نرسەنى يعنى قرآن نى كوكللردن آلورمز و مصحف لردن
 يوق فيلورمز (ثُمَّ لَآتِيكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكَيْلًا) صكره سن طاپاس سن اوزك اوچون
 اول قرآن حقنده بز نك اوزرمز گە هيچبر وكيلىنى يعنى اول قرآننى كيتار گاندىن
 صوك باكان كوكللر گە كبرى قايتار غوچىنى طابا آلماس سن (الْأَرْحَمَ مِنْ
 رَبِّكَ) لىكن كيتار مادك وهميشە باقى ايتدك بز قرآننى پروردكار كدن رحمت
 اوچون سز لر گە (إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا) درستلكده اول خدای تعالى نك فضلى
 ورحمنى سنك اوزرگە اولوغ بولغوچيدر كم سنى بارچە آدميلرنك سيدى هم

پیغمبر لرتك افضلی هم مقام محمودك ایاسی قیلدی هم سئكا قرآن ایندروب اول
قرآن نى امتك اچنده قیامتكه چه فالدردی (قُلْ ایتكل سن ای محمد علیه السلام) لئن
اجتمعت الانس والجن) اگر جیولسه لر آدمیلر هم پریلر وبرگه لشوب اتفاق ایتسه لر
(هلې ان یاتوا بمثل هذا القرآن) فصاحت وبلاغنده اوشبو قرآن اوخشاشلی بولغان
سوزنی کیلتور ماکلری اوزرینه یعنی آدمیلر وهریلر بارچه لری برگه جیولوب
اوشبو قرآن شکللی بیک فصیح هم عبرت و حکمتلری مشتمل بولغان سوزنی اوزلرندن
چقاروب ایتمه کچی بولسه لر (لا یأتون بمثل) البته کیلتورماسلر آنلر و اوزلرندن
چقاروب ایتمه آلماسلر اول قرآن اوخشاشلی سوزنی (ولو کان بعضهم لبعض ظهیراً)
واگر چه آنلر تك بعضاری بعضارینه یاردم بیر گوچی ومدد ایتکوچی بولسه ده
اوشبو اشد اوشبو آیت کریمه نضر بن العارث مشرکدك سوزینه جواب بولوب
ایندرلگاندر اول ایتمه ایدی لو نشاء لقلنا مثل هذا یعنی اگر تلاساک اوشبو قرآن
شکللی سوزنی بز هم ایتورمز دیور ایدی حق تعالی بیوردیکم آمیلر و پریلر برگه
جیولوب نیقدر طرشه لرده بر برسینه مدد و یاردم ایتوشسه لرده قرآن تك مثلینی
کیلتورا آلماسلر (ولقد صرفنا للناس) و تحقیق هز دوندر دك و تکرار بیان ایندك
آدمیلر اوچون (فی هذا القرآن) اوشبو قرآنده (من کل مثل) هر توری مثالندن
یعنی وعظ و نصیحت هم فورقتو و سویونچ بیرو هم توحید دلیل لری و خدای
تعالی تك صفتلری هم پیغمبرك دلیل لری و اولگی امتلر تك قصه لری هم آخرت
احوالی جنت و نعوغ صفتلری کبی توری حکمتلر و عبرتلی سوزلری قرآنده تکرار
کیلتوردك (فابی اکثر الناس) بس باش طارندیلر و فارشدیلر آدمیلر تك کوبرا کی
یعنی قبول ایتمه دیلر (الا کفوراً) مگر قبول ایتدیلر آنلر شکرانه سزلیکنی و کفران
نعمت قیلدیلر حقنی انکار ایتولری ایله مرویدر که ابو جهل و عتبه هم شیبه هم باشقه
مشرکر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه ایتدیلر ای محمد سن اوزك بلاسك
بزك شهر مز شکللی معیشت اوچون اوکغایسز هم صوسز شهر یوقدر بس سن
دعا قیلوب خدایکدن صورافل مکه تیکراسندا گی طاولرنی آلسون تا کم تیگزك
ولوب ایگون ایگار که یارافلیر بولوب قالسون هم شام و عراق دریالزندن مکه که
یلغهلر آغوب کیلسون بزلر ایگون ایگایک هم اگر سن پیغمبر بولساك کوکدن
فرشته لر توشوب سنك حقتکه گواهلر بیرسونلر هم سنك آلتونندن و کموشدن
کوشکلرک بولسون هم خدای کوکنی بزك اوستومز که توشورسن آنك عذابینی
کورایک دیوب شونك کبی سوزلرنی عنادلرندن ایتورلر ایدی آرالرندن برسی

ايتىدىكىم تاكىم كوككە بىر باصقچ قوبوب چىقوب بىر كىتاب آلوب نوشماساڭ من
 سڭا اشانماس من بس حق تىعالىدىن آيت كىلىدىكىم (وقالوا) وايتدىلر عناد ايتكوجى
 مشر كار (ان نومن لك) بىز هر گىز ايمان كىلتور ماسمز واشانماسز سڭا اى محمد
 (حتى تفجر لنا من الارض ينبوعا) تاكىم سىڭك آغوزغانىڭاچە بىزنىڭ اوچون مىڭكە
 بىر نىدىن چىشمەنى واغوب تورغان صونى چىقارغانىڭەچە (او تكون لك جنه) يا ايسە
 سىڭك بىر باقىچەك بولغانىڭەچە (من نخيل وعنب) خرما ھىم يوزم آغاچلر نىدىن (فتفجر
 الانهار خلالها تفجيرا) بس سىڭك آغوزغانىڭەچە بىلغىلر نى اول باقىچە آغاچلرى آراسىڭك
 يعنى اوشبو اشلر نى كور مى توروب بىز سڭا اشانماس مز (او تسقط السماء) يا ايسە
 سىڭك توشورگانىڭ گەچە كوكنى (كما زعمت) نىڭك كىم گىمان ايتىدىڭىسن اوزىڭك
 وبىز نى قورقنىڭ كوكنىڭ توشما كى ايلە (ھلىنا) بىزنىڭ اوستومز گە (كسفا) پارە
 پارە بولغانى حالە (او تاتي بالله) يا ايسە كىلتور ما كىڭ گەچە خدائى تىعالى نى (والملائكة)
 ھىم فرشتەلر نى (قبلا) اوزىڭنىڭ پىغمبىرلىكىڭ گە گواھ ايتوب (او يكون لك بيت
 من زخرف) يا ايسە بولغانىڭەچە سىڭك بىر ايوڭك آلتوندىن (او ترفى فى السماء) يا
 ايسە سىڭك آشماڭنىڭەچە كوككە يعنى بىن اوشبو معجزەلر نى كورسانمى توروب
 بىز سىڭك پىغمبىر ايكانىڭ گە اشانماسمز دىدىلر دىخى ايتدىلر (ولن نومن لرفيك)
 ھەر گىز بىز اشانماسمز سىڭك كوككە آشماڭنىڭە (حتى تنزل علينا) تاكىم سىڭك
 ايتىدىڭاننىڭ گەچە بىزىڭ گە كوكىدىن (كتابا نقرأه) بىر كىتابنى كىم بىز اوقورمز آنى يعنى
 كوككە منوب اوزىڭنىڭ پىغمبىرلىكىڭ بازلغان بىر كىتابنى آلوب توشوب بىزىڭ گە
 اوفوتماساڭ بىز سڭا ايمان كىلتور ماسمز دىدىلر (قل) ايتكىل سىن اى محمد عليه السلام
 اول مشر كىلر نىڭ جوابىدە (سبعان ربي) پاك ومنزھىر منىم پىروردكارم تىوش سىز
 اشلر نى اشلاودىن سىزىڭ مىندىن خدائى تىعالى دن باشقە ھىچكىم نىڭ كوجى بىتمى تورغان
 اشلر نى صورابىسز (هل كنت الا بشرا رسولا) ايامن بولىدىم مو يعنى من توگلىمىن مگر بىر
 پىغمبىر بولغوجى آدمى من باشقە پىغمبىرلىرىڭكىلى باشقە پىغمبىرلىرىڭ اوز قوملىرىنە تىوشلى
 بولغان معجزەلر نى غنە ظاھر قىلىدىلر خلقنىڭ صورغان بىر نىسەسەن كورسانمادىلر بس
 من نچوك سىزنىڭ ھەر صورغانىڭىز نى كورسانايم معجزە كورسانومىن اختيارمە توگلىر
 بلىكە خدائى تىعالى نىڭ قىرتىندە وانىڭ تلاما كىندەدر خدائى تىعالى اوزى ظاھر قىلدى
 تلاما گان معجزەنى ظاھر قىلور (وما منع الناس ان يؤمنوا) ومنع قىلمادى آدمىلر نى آنلرنىڭ
 ايمان كىلتور ما كىلر نىدىن (اذ جاءهم الهدى) آنلرغە كىلگىنى زامانە حىقلىق و طوغرى
 بولنى بيان محمد عليه الصلوة والسلام ارقلى (الا ان قالوا) مگر شولكىم ايتدىلر

آنلر (اَبَّثَ اللهُ بَشْرًا رَسُولًا) ايا بيارگاندر مو خدای تعالی آدمینی پیغمبر ایتوب
 یعنی آنلرنی ایمان کیلتورودن طیغان نرسه شولدرکم آنلر آدمیتن پیغمبر کیلماس
 بلکه فرشته دن گنه پیغمبر بولور دیوب اویلا دیلر شونک او چون پیغمبر علیه
 السلامغه اشانمادیلر آدمی بولو پیغمبر لکنی مانع در دیوب بلدیلر آنلر اوشبو
 گمانلری ایل، خطا قیلدیلر زیرا که آدمیلرگه پیغمبر البته اوز جنسلرندن گنه کیلور
 فرشته آدمیلرگه پیغمبر بولوب کیلماس (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام آدمی
 پیغمبر بولماس دیوب ایتکوچیلرگه (لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ) اگر بولسه ایدی برده
 آدمیلر اوریننه (مَلَائِكَةٌ تَمَثَّلُونَ مَطْمَئِنِّينَ) آدمیلر شکلی بوری تورغان هم برده
 فرار ایتکوچی فرشته لر (لَنزَلْنَاهُ عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ) البته بز ایندرور ایدک آنلر
 اوزرینه کوکنن (مَلَكَ رَسُولًا) فرشته نی پیغمبر ایتوب یعنی بر یوزنده کشیلر
 اوریننه فرشته لر نورسه لر ایدی آنلرنک پیغمبرلری هم فرشته دن بولور ایدی
 شونک شکلی آدمیلرنک پیغمبرلری آدمیدن بولور هر گر وهنک پیغمبری اوز
 جنسندن بولور تا کم استفاده قیلورغه و آنک سوزلرن آنلارغه آسان و یئکل
 بولسون او چون هم آنلر ایل برگه فاتوشوب معامل قیلسون آنلرنی وعظ و نصیحت
 اینسون او چون لبابده کلتور مشدرکم مشرکلر رسول صلی الله علیه و سلمگه ایتدیلر
 سنک پیغمبر لکنک گه گواهک کمدر حق تعالیدن آیت کیلدیکم (قُلْ) ایتکل سن ای
 محمد علیه السلام گواه صور اوچیلرغه (كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا) کفایه ایتکوچیدر الله تعالی
 گواه بولوب (ببینکم) منم ایل سوزنک آراده خدای تعالی نک گواهلقی اولحضرتنک
 فولنده معجزه لر ظاهر قیلماقیدر (اِنَّهٗ كَانَ بَعْبَادَهٗ خَبِيْرًا) در ستلکده خدای تعالی
 بولغوچیدر بنده لرندن خبر توقوچی و آنلرنک احوالن بلسگوچی (بصیرًا) آنلرنک
 عمل لر ن کورگوچی (وَمَن يَهْدِ اللهُ) و هر کمنی هدایت قیلسه الله تعالی و آثا توفیق
 بیرسه (فَهُوَ الْمُهْتَدِ) بس اول کمسه در طوغری یولغه کونلگوچی (وَمَن يَضَللِ)
 و هر کمنی ضلالنکه توشورسه و طوغری بولدن آداشدرسه (فَلَنَجْزِلَنَّهُمْ اَوْلِيَاءًا)
 بس هر گیز سن طاپماس سن اول ضلالنکه توشکان کمسه لرگه دوستلرنی کم آنلرغه
 یاردم بیرورلر (مَن دُوْنَهٗ) خدای تعالی دن باشقه یعنی هیچکم آنلرنی خدای تعالی نک
 عذابندن فوتقارماس (وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) هم بز قوبارورمز آنلرنی قیامت
 کوننده (عَلَىٰ وُجُوْهِهِمْ) یوزلری اوزرینه یعنی یوز نوبان بولغان حاللرنک یوزورلر
 (عَمِيًّا) صوفرلر ایتوب قوبارورمز آنلرنی (وَبَكْمًا) هم تلسزلر ایتوب (وَصُمًّا) دخی
 صاکفراولر ایتوب یعنی شادلق بیراتورغان نرسه لرنی کورماسلر هم قبول

ابتولورلك سوزنى ايتنه آلماسلر هم شادلانورلق سوزنى ايشتماسلر زيرا كه آنلر دنياده وقتلارنده حق تعالى نك قدرتى علامتلىرینه عبرت نظرى ايله كوز سالماديلر هم حق سوزنى سويلاماديلر وعظ ونصيحتنى ايشتماديلر (ماويهم جهنم) آنلر نك اورنلرى نموغدر (كَلِمًا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا) هر برسورلگان زمانده نموغنك اوطنى بز آرتدورورمز آنلرغه ياندرغوچى اوطنى يعنى تنلرى يانوب بنوب يالقلنلرى سورلگان صايون يا گادن نيريلرن وايترلرن هم سويا كلرن اوسدروب شونك ايله اوطنى قوتلاندرورمز دنيا اوطينه اوطن استاگان شكلى (ذَلِكْ جَزَاءُ هُم) اوشبو عذاب اول كافرلر نك جزالريدر (بَانَهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا) شون نرسه سببلى كم آنلر كافر بولديلر و اشانماديلر بزنك آيتلر مزگه و پيغمبر نك معجزه لرينه (وَقَالُوا) هم ايتديلر آنلر (اِنَّدَاكُنَّا عِظَامًا) ايا هر فايجهان بولساقبز اولگانمزدن صوك سويا كلر (وَرَفَاتًا) هم هر وب بر بر سندن آيرلغان اعضالر بولوب قالساق (اِنَّنَا لَمَبْعُوثُونَ) ايا درستلكده بز فوبارلمشلىر بولورمز مو (خَلْقًا جَدِيدًا) يا گادا ياراتولغان مخلوق بولوب يعنى بزلر اولگانندن صوك هر وب توفراق بولغاچ يا گادن نهچوك نرلورمز ديديلر بعث و حشرگه اشانماديلر شول سببلى آنلر توغده ساعت صايون اولوب يا گادن نرلورلر يعنى اعضالرى يانوب تمام كول بولغانندن صوك يا گادن اعضالر اوسوب اولگى كى بولور (اَوَّلَمْ يَرَوْا) ايا كورماسلرمو و بلماسلرمو اول حشرگه انكار ايتكوجيلر (اِنَّ اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ) شونيكم كوكلرنى هم يرى ياراتقان خداى تعالى (فَادْرِ عَلَىٰ اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ) فادر وكوچى بتكوچيدر آنلر نك اوخشاشلرن ياراتوغه يعنى آنلرنى هر وب توفراق بولغانلر سندن صوك يا گادن ياراتوغه و ترگزوگه فادردر (وَجَعَلْ لَهُمْ اَجَلًا) هم قيلغاندر خداى تعالى آنلر اوچون بر مدتنى يعنى آنلر نك اولمكلرى اوچون بر بيلگولى اجل وقتينى تقدير ايتكاندر (لَا رَيْبَ فِيْهِ) يوقدر هيچ بر شبهه اول اجلده كم البته هر كمسه كيلهچكدر (فَايُّ الظَّالِمِيْنَ) بس باش طارنديلر و نلاماديلر ظالملر (اَلَا كُفُوًا) مگر انكار قيلونى نلاديلر يعنى مشركلر حشرگه و قيامتگه اشانماديلر شولقدر دليللرنى كورسه لرده (قُلْ) ايتكلسن اى محمد عليه السلام مشركلرگه (لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُوْنَ) اگر سزلىر مالك بولسا كز ايدى (خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّى) پروردكار منك رحمت خزينه لرينه يعنى اگر خداى تعالى نك رحمت خزينه لرى سز نك فولكزده بولسه ايدى (اِذَا لَا مَسْكَتُمْ خَشِيَةَ الْاِنْفَاقِ) شول وقتده البته طبولور ايدكز سز مالنى صرف قيلودن و صارانلق قيلور

ایگز مالنک بتما کنندن و فقیر بولوب فالودن قورقوب (وکان الانسان قنورا) و بولدی
 آبی صارانلق ایتکوچی هم مال چیغوچی (ولقد آتینا موسی) و تحقیق بیر دکیز
 دسی پیغمبر گه (تسع آيات بینات) توفز نورلی آشکارا علامتلرنی و معجزه لرنی
 معجزه لر عساوید بیضاهم سنین و طوفان و چکر نکه ار هم فعل و بافه لر دخی
 وارنک قانغه ایلانما کی هم فرعون قومینه فعتلق ابرشما کیدر یا که توفز آیتلردن
 براد شول حکملر در کم رسول صلی الله علیه و سلم حضرتلری یهودیلرنک سوالرینه
 موآب بیروب ایدیلمر کم خدای تعالی گه شرک کیلنور ماگز هم ناحق یر گه فان
 نوکماگز هم زنادن و اوغریلقدن و ربا آشاون هم سعایه دن و سحر دن و گناهسز
 کشیگه نهمت ایتودن صافلانکز و صوغشیدن فاجماگز اوشبو حکملر هر امت اوچون
 عامدر یهودیلرنک اوزلرینه گنه خاص بولغان بر حکم شنبه کوننی تعظیم قیلودر
 نورانده اوشبو حکملر همه سی ذکر ایتولگان ایدی والله اعلم (فاسئل بنی اسرائیل)
 بس صوراعل سن ای معبد علیه السلام بنی اسرائیلدن یعنی یهود عالمرندن اوشبو
 طوغری دن صوراعل (اذ جاءهم) شولوقنده کم کیلیدی بنی اسرائیل قومینه موسی
 پیغمبر (فقال له فرعون) بس ایتدی فرعون موسی پیغمبر گه (انی لاظنک یا موسی
 مسهورا) در سنلکده من گمان قیلامن سنی ای موسی سحر لانمش دیوب یعنی
 سنی سحرلا گانلر شول سببلی عفاک زایل بولغان دیوب گمان ایتنه من دیدی (قال)
 ایتدی موسی علیه السلام فرعوننگه (لقد علمت) تحقیق سن بلدک ای فرعون
 کوکلاکدن شونیکم (ما انزل هؤلاء الا رب السموات والأرض) ایندر منا گاندر
 اوشبو توفز آیتلرنی و علامتلرنی مگر کوکلرنک هم یرنک پروردکاری خدای
 تعالی ایندر گاندر (بصائر) ظاهر و آچق بولغوچی دلیل لر ایتوب کم هر قایوسی منم
 حق پیغمبر ایکنمگه آچق دلالت قیلور (وانی لاظنک یا فرعون مشورا) و در سنلکده
 من شکسز بله من سنی ای فرعون هلاک ایتولمش دیوب یسا که مغلوب بولمش
 و یکلش دیوب یا که کم عقلی دیوب بله من (فأراد ان يستفزهم) بس تلادی فرعون
 فوز غاتونی و یراق قیلونی موسی پیغمبرنی هم آنک قومینی (من الأرض) مصر برندن
 یعنی آنلرنی مصر دن قوالاب یپارمکچی بولدی (فاغرقناه) بس غرق قیلد قبز اول
 فرعوننی در یاغه (و من معه جمیعاً) هم آنک ایله بر گه بولغان کنسه لرنی بارچه سیننی
 فرق ایتدک (وقلنا من بعده لینی اسرائیل) دخی ایندکیز فرعون غرق بولغاندن صواک
 بنی اسرائیل قومینه (أسکنوا الأرض) ساکن بولکوز و نورکوز سز ای بنی اسرائیل مصر
 برنده (فإذا جاء وعد الآخرة) بس هر فایجان کیلسه آخرت وعده سی یعنی قیامت

وعده ايتكان ايدى شول وعكسى واقع بولدى ديوب شكرانه قىلوب سجه قىلورلر
 هم اوشبو سوزنى ايتورلر (ويغرون للاذقان) دخى توشارلر آنلر ايا كلرى اوزرينه
 يهنى ينه سجه قىلورلر اولگى سجه لرى قرآن نك ايدرلما كينه شكرانه اوچون
 ايدى اوشبو ايكنچى سجه قرآن نك وعظلى ايله اثرلانگانلك لرنندى شونك اوچون
 مودىكم (ييكون) يغلارلر آنلر خداى تعالى دن قورقوب (ويز يدهم خشوعاً)
 هم آرتدورر آنلرغه قرآننى ايشتولرى تضرع وزار بلىقنى هم توبانچىلىكنى اوشبو
 سجه قرآنده بولغان تلاوت سجه لرى نك دوزنچى سيدر شىخ اكبر قدس سره
 حضرتلرى بو سجه نى سجود العلماء ديوب اطامشدر روایت ايدلمشدر كم رسول
 صلى الله عليه وسلم حضرتلرى يا الله يا رحمن ديوب خداى تعالى گه مناجات قىلورلر
 ايدى مشركلر آنى ايشتوب بر برسینه ايتديلر محمد بزنى ايكى خدايفه طابونودن
 طبادر اوزى يا الله يا رحمن ديوب ايكى خدايفه دعا قىلادر حق تعالى دن آيت
 كىلدىكم (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام (ادعوا الله) اوندان كرسز الله نى يعنى
 كراك يا الله ديوب دعا قىلگز (او ادعوا الرحمن) يا ايسه رحمن نى اوندان كز
 يا رحمن ديوب مناجات ايتگز هر ايكىسى تيگزد ايكى سیده بر ذاتنك اسلر يدر
 (ايا ما ندعوا) هر قايسى ايله دعا قىلسا كزده بغشيدركم هر قايسى الله تعالى نك
 اسلر يدر (فَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى) بس اول خداى تعالى غه مخصوصدر بغشيراق
 بولغان اسلر اول اسلر نك بعضى خداى تعالى نك صفات جلايه سینه دلالت
 قىلور. وبعضى صفات كماله نى بلدرور رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلرى نمازده
 قرآتنى قچقروب اوفوغانلرنده مسجد حرامده مشركلر اويون كوكو هم قول
 چابوشماق ايله مشغول بولوب اول حضرتنى يا كلكشدرماقچى بولورلر ايدى قرآن اوقودن
 توقناسون ديوب اول حضرتكه نشويش بيرورلر ايدى بس حق تعالى بيوردى كم
 (وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ) وآشكارا ايتما گل من اى محمد عليه السلام نمازده قرآتنكى يعنى
 قاطى قچقروب اوفوماغل تا كم مشركلر استهزاء قىلماسونلر (وَلَا تُغَاثِبُهَا) هم
 بيك باشرنده ايتما گل قرآتنى تا كم آرطكده اويوغان كسهلر ايشتماملك
 بولماسون (وَأَبْتَعْ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا) دخى استا گل سن اوشبو بيك قچقروب اوقو
 ايله بيك باشرن اوقو آراسنده اورتاده بولغان بولنى يعنى اورتاچه اوقوغل
 آرطكداغىلر ايشتورلك بولسون و مشركلر مسغره گه توتارلق بولماسون روایت
 ايدلمشدر كم حضرت ابو الفضل رضى الله عنه قرآننى بيك شيرط و آقرن اوقور ايدى
 من خداى تعالى گه مناجات قىلما من اول اوزى قچقورماسامده من حاجتلمنى بلور

ديور ايدى فاروق رضى الله عنه قفروب اوقور ايدى من قاطى قفروب شيطانى سورور من هم بوقلاغانلرنى اويغانلور من ديور ايدى اوشبو آيت كرىمه كېلىگاندىن صوك اولحضرت صلى الله عليه وسلم ابو الفضل غه طاوشكنى بر آزار تدر ديوب بيور و حضرت فاروق غه طاوشكنى بر آزار كيمونكل و آفرىراق اوقوغل ديوب امر قېلىغى و بعضلر دېمشلردىك آيت نك معناسى نمازلرنك بار چه سنك جهر اينما گل هم بار چه سنك باشرنده اوقوماغل دېمكلر يعنى كوندزگى نمازلرده باشرن اوقوغل و تونكى نمازلردى قفروب اوقوغل و الله تعالى اعلم (وقل) دى اينكل سن (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي) حمد و ثنا شول خدای تعالى گه مخصوصدىك (لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا) تونمادى اول بالانى و بالاسى بولودن هلك و منزهدر (وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمَلَكُوتِ) هم بولمادى و بوقدر اول خدای تعالى نك پادشاهلقده هېچ بر شريكى و تېكداشى بلكه بار چه عالملرنك خالقى و مالكى اول اوزبگندهر (وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلَّةِ) دى بولمادى اول خدای تعالى نك هېچ بر دوستى خورلق و عاجزلكدن يعنى آنى عزيز اينكوچى هېچ بر دوستقه محتاج توگلدرو هېچمك نك ياردمينده محتاج توگلدربلكه اول اوزى بار چه نرسه اوزرينه غالب و عزيز هم قاذردر خورلقدن و عاجزلكدن منزهدر (وَكَبِيرَةٌ تَكْبِيرًا) هم اولوغلاماق اولوغلاغل و تعظيم اينكل سن خدای تعالى نى يعنى آنى صفتلاغوچيلرنك صفتلرندى و عارفلرنك معرفتلرندى اولوغراق ديوب بلكل ثعلبى فاروق رضى الله عنه دن نقل قېلمشدر كم بنده اوچون الله اكبر ديوب اينماك دنيادى هم دنياداغى بار چه نرسه دن آرتوغراقدر اوشبو سوره نك اوشبو آخرغى آيتىنى آية العزيز ديورلر عبد المطلب نسلندن هر قايسى بالا نل چغوب سويلاشه باشلاسه رسول صلى الله عليه وسلم حضرتى آكا اوشبو آيتنى اوگرانور ايدى

والحمد لله رب العالمين

قد وقع الفراغ من نسويد الجزء الاول من تفسير كلام الله القديم المسمى بتسهيل البيان على يد مؤلفه فى شهر جمادى الثانية ١٣٢٨ سنة من الهجرة بمدينة قزان و يليه الجزء الثانى انشاء الله تعالى

اوشبو اورنده تسهيل البيان فى تفسير القرآن نك اولگى جزئى نك طبعسى تمام بولدى اوشبو تفسيرده قرآن كلمه لرينه كسره دن (آستندن) باشقه حرکات و سكون علامتلى قويولغاندر فقط كسره گنه قويولماغاندر شول سببلى هېچ بر علامتى بولماغان حرفلرنى مكسور (آستلى) اوقو تيش بولور.

۲ نېچى جزء كهف سوره سندن آخر فرانغه قدردر

مطابع قطر من الوطنية
ت / ٤ / ٤٤٨٤٥٢ / فاكس ٤٤٩٦٦٠
ص . ب / ٣٥٥ الدوحة - قطر

اهداء

طبع هذا التفسير قرية إلى الله تعالى
كصدقة جارية وهدية لروح
الشيخ أحمد بن علي آل ثاني يرحمه الله
ليوزع على المسلمين من أهل آسيا الوسطى

هدية للتباع ووقفه لله تعالى

تم طبع هذا المصحف الشريف وتفسيره
في مدينة الدوحة - قطر في ١٩٩٦م